

અર્પણ પત્રિકા.

અનેક ગુણગણાલંકૃત સુહૃ મુરવી શેઠ

આણંદજી પરશોતમની સેવામાં

મુ૦ જાવનગર.

વાઘ્યાવસ્થાથી સ્વશક્તિવલ્લે સાંસારિક વ્યાપારમાં અચ્યુદય પ્રાપ્ત થવાથી આપે સ્વોપાર્જિત દ્રવ્યનો, અન્ય અન્ય પ્રસંગે, તીર્થ-યાત્રા, ઉદ્યાપન (ઉજમણ) અઠાઈ મહોત્સવ, શત્રુંજય મહાતીર્થ ઉપર જીનવિંબોનું સ્થાપન, અદ્યનીધિઆદિ ધર્મકાર્યોમાં અંતઃકરણના ધાર્મિક ઉત્સાહથી વ્યય કરી પોતાના આત્માને નિર્મલ કરેલો છે, અને તેવી નિર્મલતા પ્રાપ્ત થવાથી વૃદ્ધાવસ્થામાં શાંતરસનો આપના અંતઃકરણમાં જમાવ થયો છે, તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ જાવનગરના જૈનસમુદાયમાં પ્રસંગે પ્રસંગે થતા ઊંચા મનને શાંતિ પમાડવામાં આપનું અંતઃકરણ સાધનજૂત થાય છે, એવાં અનેક કારણોને લીધે, તેમજ મારા ઉપર આપ અત્યંત પ્રીતિ રાખો છો; તેથી આ જાણાંતરરૂપ ગ્રંથ આપને સવિનય અર્પણ કરું તે સ્વિકારશો.

જાવનગર,
તા૦ ૧૭ નોવેંબર
૧૮૯૯

લી. આજ્ઞાંકિત,
જાણાંતર કર્તા.

नमे ज्ञाता महावीरो, नक्षेपो कपिलादिषु ॥

युक्तिमद् वचनं यस्य तस्य कार्यः परिग्रहः ॥ १ ॥

इत्याचार्य श्री हरिजिह्व सूरिः ॥

जैनदर्शन सर्व दर्शनोमां श्रेष्ठ ठे, एम पूर्वाचार्य श्रीमद् हरिजिह्व सूरिण पददर्शन समुच्चय नामना ग्रंथमां ठ ए दर्शनोना देवता तत्वप्रमुखना यथार्थ विचार प्रदर्शित करी सिद्ध करी बताव्युं ठे. मोक्षान्तिप्राप्ति आत्मात्तने मोक्षपद प्राप्त करवामां जैनदर्शननुं आराधन एज सत्य साधन ठे. साधन रत्नत्रयीनुं आराधन करवुं तेज ठे. ज्ञान, दर्शन, चारित्र रत्नत्रय ठे. श्री तत्त्वार्थमां “सम्यग् ज्ञान दर्शन चारित्राणि मोक्षमार्गः” एम यथार्थ सिद्ध करी बताव्युं ठे.

वेदांत आदि दर्शनमां मात्र ज्ञाननेज मुक्तिनुं साधन मानेलुं ठे. दर्शन, चारित्र तो तेमनी गणनामांज नथी. जुड शंकराचार्यकृत अपरोक्षानुभूति, तथा विद्यारण्य स्वामिकृत पंचदशी. श्री शंकराचार्यकृत आत्मबोधमां चारित्र अर्थात् क्रियानी जरूरीआत बतावी ठे, परंतु दर्शन अर्थात् सम्यग्दर्शननी मोक्षप्राप्तिमां केटली आवश्यकता ठे ते संबंधी विचार जैनदर्शन शिवाय बीजा कोष्पण दर्शनमां बिलकुल बताव्या नथी. सम्यग्दर्शननुं यथार्थ स्वरूप तो मात्र जैनदर्शनना पूर्वाचार्य प्रणीत गहन ग्रंथोनुं अवलोकन करवाथीज जाणी शकाय ठे, तेमां पण गुरुगम ज्ञाननी आवश्यकता ठे. जैनदर्शनमां सम्यग्दर्शननी मुख्यता ठे, कारण के ते शिवाय ज्ञान अने चारित्र मोक्ष प्राप्त कराववामां असमर्थ ठे; आप्रमाणे ठे ठतां सम्यग्दर्शन अने सम्यग्चारित्रनु मूल कारण सम्यग् ज्ञान ठे. जो सम्यग् ज्ञान प्राप्त थाय तो सम्यग् दर्शन अने सम्यग् चारित्र सेहेजे प्राप्त थाय ठे, परंतु सम्यक् ज्ञान प्राप्त थवुं ते अति दुर्लभ ठे. जुदा जुदा दर्शनना आचार्योंनी विद्वत्ता तेजना ग्रंथोनुं अवलोकन करवाथी स्पष्ट रीति मालम पडे ठे. जुदा जुदा दर्शनना ग्रंथो अवलोकन करशो तो आपने सिद्ध थशे के सम्यग् ज्ञान मात्र जैनदर्शनना ग्रंथोमांज ठे. अवलोकन करती वखते निष्पक्षपात मतिनी पुरी जरूर ठे. बी-

जाऊं वास्ते तो शुंज बोलवुं, परंतु वेदांतमतना धुरंधर श्री माधवाचार्य पोताना सर्वदर्शन संग्रह नामना ग्रंथमां जुदा जुदा शोल दर्शनना विचारो बतावेलाठे, एकलुं वीजामां एम उत्तरोत्तर खंडन करेलुं ठे, तेमां आर्हत (जैन) दर्शन संबंधी विचारो बतावतां जेजे बाबतोनुं जेजे रूपे खंडन करेलुं ठे ते एवुं तो विचित्र ठे के, आ प्रसंगे हुं हिंमतथी लखी शकुं तुं के, तेवा महान् आचार्यने पण जैनदर्शननुं यथार्थज्ञान न होतुं. सर्व दर्शनसंग्रहमां आर्हत दर्शननुं स्वरूप बताववामां ठ ड्रव्यसंबंधी तथा सप्तजंगीसंबंधी विचारो बताव्या ठे. ठ ड्रव्यमां “धर्म अने अधर्म” जे प्रथमना वे ड्रव्यो ठे, तेनुं स्वरूप तदन असत्य ते स्थले बतावेलुं ठे; जैनदर्शननुं सत्यज्ञान जो तेमने होत तो ते वने पदार्थोनो जेवो तेमणे अर्थ कर्यो ठे तेवो करतज नहि; खोटो अर्थ करी असत्य खंडन कर्युं ठे. खेर ! मात्र तेडलुंज नहि परंतु सप्तजंगीनी गहन शैली पण तेवा विद्वान् आचार्यने समजवामां आवी नथी, उतां “नैकस्मिन्नसंज्ञवात्” एम सूत्र लखी असत्य कल्पनाऊं बतावी ठे. सप्तजंगीना असत्य खंडननुं खंडन श्रीमद्विजयानंदसूरिजीए बहुज विस्तारथी करेलुं ठे जे थोडा वखत पठी ठपाववामां आवशे, ते अवलोकन करवाथी वाचकवर्गने सिरु थशे के जैनदर्शन अति गहन दर्शन ठे, अने तेनुंज यथार्थ ज्ञान ते सम्यग् ज्ञान ठे. श्री माधवाचार्य जेवा महान् आचार्यपण जैनदर्शनना परम रहस्यथी अज्ञात होता, तो सामान्य विद्वानो माटे तो शुंज बोलवुं? आमारा लखाणनी सावित्री माटे जीज्ञासुए जैनदर्शनना प्रवीण पुरुष पासे जैनदर्शननुं यथार्थ ज्ञान नवतत्व प्रमुखनुं प्राप्त करी सर्व दर्शनसंग्रहमां वर्णवेला आर्हत दर्शनसंबंधी विचारो तथा तेनुं खंडन अवलोकन करवुं, आर्यावर्तमां वसनारा तेमज वहारना विद्वानो मध्येनो मोटो जाग वेदांतदर्शनने सर्वोत्तम दर्शन माने ठे, परंतु दिलगीरी मात्र ए ठे के वेदांतनुं ज्ञान धरावनारा महाविद्वानो पण जैनदर्शननुं यथार्थ ज्ञान प्राप्त करवा सारु तेना गहन ग्रंथोनो लेशमात्र अज्यास करता नथी. जैनदर्शननुं यथार्थ ज्ञान पूर्वाचार्य श्रीमद्हरिजडसूरि तथा श्रीमद् हेमचंद्राचार्य प्रमुखना रचेलो ड्रव्यानुयोग संबंधी ग्रंथोनुं सदगुरु समक्ष अध्ययन करवाथी थाय ठे. संस्कृत जापाना वेत्ताऊं, तर्कना नियमो लक्ष्मां

खइ, पूर्वाचार्यप्रणीत जैनदर्शनना गहन ग्रंथोनुं अध्यन करे ठे, त्यारेज तेउने सर्व दर्शनो करतां जैनदर्शननी महत्त्वतानुं जासन थाय ठे. जैन-दर्शननुं यथार्थ ज्ञान थवा सारू प्राचीन तथा श्रवाचीन महान् आचा-र्योए अनेक ग्रंथोनी रचना करेली ठे; परंतु एवा निःस्वार्थ परोपकारी म-हात्माउए ज्ञानरूप लक्ष्मी जैनोने वारसामां आपतां उत्तरोत्तर प्राप्त थतां वर्त्तमान कालना जैनोना कवजामां ते एवी तो बंधनमां पडेली ठे के, ते ज्ञानरूप लक्ष्मीना उत्तम नगीना अति जीज्ञासुउने पण दृष्टिथे आववा पामता नथी. आप्रमाणे लखवानो हेतु ए ठे के परमकृपालु श्री-मद् विजयानंदसूरिजीने (ग्रंथकर्त्ताने) एक प्रसंगे अमुक शेहेरनो ज्ञान जंडार अवलोकन करवानी जीज्ञासा थइ हती. तेवा-धर्मधुरंधर महान् आचार्यने पण त्यांना आवकोए ज्ञानजंडार बताववामां आनाकानी करी हती. आवी अज्ञानता ज्यांज्यां व्यापेली ठे, ते ते स्थलना जैनो जैनदर्श-ननी ज्ञानरूप लक्ष्मीनो सडुपयोग करताज नथी, तेमज बीजा जीज्ञासुउने पण करवा देता नथी. महाविद्वान् आचार्योए परम उपगार बुद्धिए अति प्रयासथी अमूल्य ग्रंथोनी रचना करी जैनीउने जे स्वाधिन करेला ठे, ते मात्र सिंधुकमां राखवासार तेमज वार मासे एक दिवस धूप देवा थने वज नाखवासार नहि, परंतु नदीना जलनी जेम ज्ञाननी पिपासावालाने तृपा ठीपाववासार प्रगट दृष्टिथे आवे तेवी रीते राखवासार स्वाधिन करेला ठे. मारो लखवानो हेतु ए ठे के जैनदर्शननुं ज्ञान बीजा दर्शनवालाउना ज्ञानना प्रमाणमां बहु अल्प विस्तारमां प्रसिद्धिमां आवेलुं ठे. अन्य द-र्शनवालाउना जेजे महान् ग्रंथो ठे ते सर्वे प्रगट थएला ठे, त्यारे जैन-दर्शनना महान् ग्रंथो ज्ञानजंडारोमांज मात्र विराजे ठे. जुठ सम्मतितर्क, रत्नावतारिका प्रमुख. जैनदर्शनधारी आवक समुदायतो आवे अमूल्य ग्रंथोना ज्ञानथी अतिदूर ठे. साधु समुदायमां पण विरला ठे. सारांश के वर्त्तमान कालना जैनोने ज्ञान प्राप्त करवानी बहुज अल्प जिज्ञासा ठे. जैनदर्शनमां सात क्षेत्रमां डव्यनो व्यय करवानी जिनाइा ठे. सात क्षे-त्रमां ज्ञानक्षेत्रनो समावेश ठे; आ क्षेत्र एवुं तो बलवान ठे के तेना रक्षण उपर जैनदर्शनना अस्तित्वनो परम आधार ठे. ए प्रमाणे जिनाइा ठे ठतां वर्त्तमान कालना जैनो आ आधारभूत क्षेत्रमां बिलकुल व्यय श-

ક્તિના પ્રમાણમાં કરતાજ નથી. જે કાંઈ વ્યય કરે છે તે વીજાંઠના પ્રમાણમાં યત્કિંચિત્ છે. આ પ્રસંગે કોઈ સવાલ કરશે કે હાલમાં જૈનશાલાઈ અનેક સ્થલે સ્થાપવામાં આવી છે તે શું જ્ઞાનક્ષેત્રમાં વ્યય નથી ? ઉત્તર તો માત્ર ઇટલોજ છે કે તે વ્યયની વીજા ક્ષેત્રના વ્યવની સાથે સરખામણીમાં કરશો, ત્યારેજ યથાર્થ સમજવામાં આવશે. આવી જૈનશાલાઈમાં મહાકેશવિદ્યાન્ શિક્ષકોને રાખી તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાલા જૈનના વાલકોને ઉત્તરોત્તરુ ગહન ગ્રંથોનું અધ્યયન કરાવવામાં પુષ્કલ દ્રવ્યનો વ્યય કરવાની જરૂર છે, ઇટલે સુધી કે જે દરજ્જે ચૈત્યક્ષેત્ર તથા પ્રતિમાક્ષેત્ર વર્તમાન કાલમાં પ્રકાશિત થયેલ છે, તે દરજ્જે જ્ઞાનક્ષેત્રને પ્રકાશિત કરવાની જરૂર છે. જ્ઞાનીને પુષ્ટિ આપવી તેજ જ્ઞાનની પુષ્ટિ છે, અને જ્ઞાનને પુષ્ટિ આપવી તે જ્ઞાનીને खोराક આપવાતુલ્ય છે. આ વાતમાં વર્તમાન કાલના અન્યદર્શનીઈની પદ્ધતિ તરફ દૃષ્ટિ કરવી જોઈએ. અન્યદર્શનોના તમામ મહાન્ ગ્રંથો પ્રગટ થયા છે. વિદ્યાન્ પુરુષો તે પ્રગટ થયા ગ્રંથોનું અવલોકન કરી શકે છે. જેવી તુટ વિદ્યાનોને અન્યદર્શનોના ગ્રંથોની છે, તેવી જૈનદર્શનના ગ્રંથોની નથી. ટુંકામાં કહીએ તો જૈનદર્શનના ગ્રંથો વિલકુલ વિસ્તાર પામેલા નથી. જે પ્રગટ થયેલા છે તે પણ ઈવી પદ્ધતિમાં કે પ્રવેશકને સહાયક શિવાય માર્ગ પણ સૂઝે નહિ. સારાંશ કે જૈનદર્શનનું જ્ઞાન કેલવળી રૂપ થવામાં તેવા પ્રકારની રચનાની વર્તમાનમાં અત્યંત ધામી છે. આવી અનેક મુશ્કેલીઈના કારણથી સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું તે વર્તમાન કાલના મનુષ્યોને અતિ ડુર્લભ છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાન, સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યક્ ચારિત્ર તે મોક્ષમાર્ગે પહોંચે જે પ્રથમ દર્શાવેલ છે તેનો સામાન્ય અર્થ આ પ્રસંગે વતાવવાની જરૂર છે.

સમ્યગ્ જ્ઞાન—તે આત્મપ્રણીત તત્ત્વસ્વરૂપનો યથાર્થ અવવોધ.

સમ્યગ્ દર્શન તે આત્મ પ્રણીત તત્ત્વ સ્વરૂપના યથાર્થ અવવોધનો અનુગ્રહ, વા યથાર્થ તત્ત્વ રુચિ.

સમ્યક્ચારિત્ર. તે આત્મસ્વરૂપમાં, કર્મદાય કરવા નિમિત્તે રમણતાકરવી.

સમ્યગ્ દર્શન અને સમ્યક્ ચારિત્રનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ વતાવવાનો આ સ્થલે પ્રસંગ નથી. માત્ર સમ્યગ્ જ્ઞાનસંબંધી કાંઈક લખવાની આ-

वश्यकता ठे, तेथी पूर्वाचार्यप्रणीत ग्रंथनु अनुकरण करी नवतत्त्वसंबंधी
कांश्चक विचार जाहेर करवा रजा खंडें हुं.

क. आप्तप्रणीत तत्त्व वे ठे. १ जीव, २ अजीव. वे तत्त्वना विस्ताररूप सात
ठे १ नव तत्त्व ठे. ते आ प्रमाणे १ जीव, २ अजीव, ३ पुण्य, ४ पाप, ५ आ-
अथ ६ संवर, ७ निर्जरा, ८ बंध, ९ मोक्ष. पुण्य, पापने बंधमां अंत-
जीव करवाची सात तत्त्व थाय ठे.

प्रमुप्रथम जीवतत्त्व—जीव शब्द चेतन, आत्मा इत्यादि अर्थवाची ठे.
शब्दतत्त्वनो यथार्थ अवबोध तेज अति गहन ज्ञान ठे. जीवनुं अस्तित्व
येननारा विद्वानोना विचारमां पण बहुज विचित्रता ठे. जीव, ज्ञान, द-
र्शन, चारित्र्युक्त, सुख दुःख वीर्यवान् ठे. जव्यत्व, अजव्यत्व, प्रमेयत्व,
सत्त्व, अव्यत्व, प्राणधारित्व, संसारित्व, सिद्धत्व, आदि स्व अने परप-
र्याय जीवने ठे. ज्ञानादि जीवना धर्म ठे, तेमना थकी जीव जिन्न पण
नथी अने अजिन्न पण नथी, परंतु ते वनेथी जिन्न जातिरूप जिन्ना-
जिन्न ठे. जो ज्ञानादि धर्मोथी जीव जिन्न होय तो हुं जाणुं हुं, हुं जोडें
हुं, हुं सुखी, हुं दुःखी, हुं जव्य इत्यादि अजेद प्रतिपत्ति न थवी जो-
इए, अने ते तो प्राणीमात्रने ठे; तेमज जो ज्ञानादि धर्मोथी जीव अ-
जिन्न होय तो, आ धर्मी अने आ तेना धर्म ठे, एवी जेदबुद्धि न
थवी जोइए. माटे ज्ञानादि धर्म थकी जिन्नाजिन्न एवोज जीव मान्यो
जोइए. वली जीव केवो ठे ? कर्मना जेदोनो कर्ता ठे, तेमज ते कर्मोना
फलनो पण जोक्ता ठे, चतुर्गतिरूप संसारमां कर्मना संबंधी परित्रमण
करनारो ठे. तेमज द्वादशविध तपप्रयोगथी सकल कर्मनो दाय करी
सिद्धत्व प्राप्त करनारो ठे. आ सर्व लक्षणो जीवना, चेतनना, आत्माना
ठे. जीव, पृथ्वी, अप, तेज, वायु वनस्पतिकायनो तेमज वे, त्रण, चार
के पांच इंद्रियवालो ठे, एम नव प्रकारनो ठे. प्रकारांतरे तेना ५६३
जेद पण थाय ठे.

वीजुं अजीवतत्त्व—जीव करतां जेनां लक्षणो विपरीत होय ते अजीव,
अज्ञानादि धर्मवान्, रूप, रस, गंध, स्पर्शादिथी जिन्नाजिन्न, नरदेवादि
जवांतरमां नहि गमन करनार, ज्ञानावरणीयादि कर्मनो अकर्ता, तेमना
फलनो अजोक्ता, अने जडस्वरूप, सडन, पडन, विध्वंसनादि धर्मवान्,

તે અજીવ છે. તેના ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, પુઞ્જ અને કાલ, એવા પાંચ જેદ છે.

ત્રીજું પુણ્યતત્ત્વ અને ચોથું પાપતત્ત્વ—સત્કર્મપુઞ્જલ તે પુણ્ય છે, અને નાશી વિપરીત તે પાપ છે. પુણ્ય પાપથીજ જીવને ઉત્તરોત્તર સુખદુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. દાનાદિ શુભ ક્રિયા પુણ્યનું કારણ છે; અને હિંસાદિ અશુભક્રિયા પાપનું કારણ છે. જીવમાત્રમાં આત્મત્ત્વ તો સરસુંજ છે, ઠતાં મનુષ્ય, શુ આદિ દેહપ્રમુખ વિચિત્રતા જે જણાય છે, તેનું કારણ પુણ્યપાપ છે.

પાંચમું આશ્રવ તત્ત્વ છે. જેનાથી જીવને કર્મ પ્રાપ્ત થાય તે આશ્રવ. તે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય, યોગ, આ હેતુ છે. અસદ્ દેવ, ગુરુ, ધર્મને સારૂપે માનવાની જે બુદ્ધિ તે મિથ્યાત્વ, હિંસાદિથી ન વિરમવું તે અવિરતિ, ક્રોધ, માન, પ્રમુખ તે કપાય, અને મન, વચન, કાયાનો વ્યાપાર તે યોગ. સારાંશ કે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ બંધના હેતુ તે આશ્રવ તત્ત્વ છે.

ઠઠું સંવર તત્ત્વ છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ રૂપ આશ્રવનો સમ્યગ્ દર્શન, વિરતિ, ક્ષમાદિ અને ત્રિશુભિ આદિ ધર્મના આચરણથી નિરોધ અર્થાત્ નિવારણ તે સંવર. સારાંશ કે જીવને કર્મ ઉપાદાન હેતુજૂત પરિણામનો અજાવ તે સંવર છે.

સાતમું નિર્જરા તત્ત્વ છે. જીવસાથે વંધાયેલા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મનું વાર પ્રકારના તપથી ટુટા પડવું તે નિર્જરા છે તેના બે પ્રકાર છે. ૧ સકામ, ૨ અકામ. અતિ હુષ્કરતપશ્ચર્યા કરનારા, કાયોત્સર્ગમાં રહેનારા, વાલીસ પરીપહ સહનકરનારા, લોચાદિ કાય ક્લેશ ઝોગવનારા, અષ્ટાદશ શીલાંગ રથના ધારણ કરનારા, વાહ્ય, અન્યંતર સર્વ પરિગ્રહના ત્યાગનારા, ચારિત્રી-આર્ત સકામ નિર્જરાવાલાં છે. દેશવિરતિને પણ સકામ નિર્જરા થાય છે વાકીનાર્ત અકામ નિર્જરાવાલાં છે.

આઠમું બંધ તત્ત્વ છે. બંધ અર્થાત્ વંધન, અર્થાત્ જીવ અને કર્મપ્રદેશ પુઞ્જલનો ક્ષીરનીર જેવો સંબંધ.

સવાલ—જીવ અને કર્મનો સંબંધ કંચુકિક અને કંચુકના જેવો છે કે અન્ય તરેહનો છે ?

ઉત્તર—કંચુકિક અને કંચુકના જેવો નથી, પરંતુ અગ્નિ અને લોહના જેવો તેમજ ક્ષીર અને નીરના જેવો, કર્મ અને જીવનો સંબંધ પરસ્પર અ-

નુપ્રવેશાત્મક અર્થાત્ પરિણમન ધર્મેવાલો સંવંધ છે. આ પ્રસંગે કોઈ શંકા કરે કે જીવતો અમૂર્ત છે, તેને હસ્ત પ્રમુખ તો છે નહિ, ઇટલે લેવા મુકવાની શક્તિ પણ નથી, તો તેને કર્મ ગ્રહણ કેમ સંજવે ? સમાધાન એ છે કે જીવને અમૂર્ત કોણે માન્યો છે ? જીવને કર્મનો સંવંધ અનાદિ છે, અર્થાત્ વંને ક્ષીરનીરની જેમ એક હોય તેમ પરિણામ પામે છે. એ પ્રમાણે જીવ મૂર્ત હોવાથી કર્મ ગ્રહણ કરે છે. કર્મને લેવા મુકવામાં કાંઈ હસ્ત પ્રમુખની જરૂર પડતી નથી; પરંતુ રાગ દ્વેષ, મોહરૂપ પરિણામની ચીકાશથી, તેલમાં પહેલા વછરેને રજ ચોટવાની જેમ જીવ કર્મને ગ્રહણ કરે છે, અને તેનાથીજ વિપરીત એવા સદ્ અધ્યવસાયથી જીવ કર્મને મુકે છે. સારાંશ કે સંસાર અવસ્થામાં જીવ મૂર્ત છે. આવો જે વંધ તે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એવા ચાર જોડથી પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત એમ બે પ્રકારનો છે.

નવમું મોક્ષ તત્ત્વ છે. શરીર, ઇન્દ્રિય, આયુષ્ય આદિ વાહ્ય ગ્રાણ, પુણ્ય, પાપ, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, પુનર્જન્મગ્રહણ, વેદત્રય, કપાયાદિ સંગ, અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ इत्यादि સમેત દેહાદિનો જે આત્મતિક વિયોગ તે મોક્ષ છે. સારાંશ કે સકલ કર્મનું સર્વથા હ્રાય લક્ષણ તે મોક્ષ છે.

આ નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ અતિ સૂક્ષ્મ છે, અતિ વિસ્તારવાળું છે અને તેનું અનુજવરૂપ સ્વરૂપ સમજવામાં સ્વસંવેદનત્વ તથા ગુરુગમ અવબોધની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા છે. નવતત્ત્વનું પ્રકરણ કંઠાગ્ર કરવાથી જે પોપટીયું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તે મુમુક્ષુ થવાની અજિલાપા રાખનારા પ્રાણીને વસ નથી; કારણ કે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે “ શ્રાવક તેજે જાણે તત્ત્વ ” આ સૂત્રનો અર્થ સમજનારા એમ માનતા હોય કે અમે નવતત્ત્વ કંઠે કર્યા ઇટલે શ્રાવક થયા, તો એવું તેમનું માનવું યથાર્થ નથી. જ્યારે તત્ત્વનું સ્વરૂપ યથાર્થ રીતે જાણવામાં આવે અને તે પ્રમાણે ગુણ ધારણ કરવામાં આવે ત્યારેજ શ્રાવકપણું પ્રાપ્ત થાય છે. તેવી અજિલાપા ધારણ કરનારા ઉત્તમ જીવોના હૃદયને અર્થે પરમ કૃપાલુ મહારાજે અનેક પ્રાચીન, અર્વાચીન મહાન ગ્રંથકારોના અતિ ઉત્તમ ગ્રંથોમાંથી જીન વચનામૃતનું દોહન કરી આ જૈન-તત્ત્વાદર્શ ગ્રંથરૂપ ક્યારીમાં તેનું સિંચન કરેલ છે. ગ્રંથકર્તાએ આ ગ્રંથનું નામ “ જૈનતત્ત્વાદર્શ ” આપેલું છે તે યથાર્થ છે, કારણ કે આ ગ્રંથના અ-

તે અજીવ છે. તેના ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, પુજલ અને કાલ, એવા પાંચ જોડ છે.

ત્રીજું પુણ્યતત્ત્વ અને ચોથું પાપતત્ત્વ—સત્કર્મપુજલ તે પુણ્ય છે, અને નાશી વિપરીત તે પાપ છે. પુણ્ય પાપથીજ જીવને ઉત્તરોત્તર સુખદુઃખ થાય છે. દાનાદિ શુભ ક્રિયા પુણ્યનું કારણ છે; અને હિંસાદિ અશુભક્રિયા પાપનું કારણ છે. જીવમાત્રમાં આત્મત્વ તો સરખુંજ છે, તતાં મનુષ્ય, શુ આદિ દેહપ્રમુખ વિચિત્રતા જે જણાય છે, તેનું કારણ પુણ્યપાપ છે.

પાંચમું આશ્રવ તત્ત્વ છે. જેનાથી જીવને કર્મ પ્રાપ્ત થાય તે આશ્રવ. તે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય, યોગ, આ હેતુ છે. અસદ્દેવ, ગુરુ, ધર્મને સરૂપે માનવાની જે વુઝિ તે મિથ્યાત્વ, હિંસાદિથી ન વિરમવું તે અવિરતિ, ક્રોધ, માન, પ્રમુખ તે કપાય, અને મન, વચન, કાયાનો વ્યાપાર તે યોગ. સારાંશ કે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ વંધના હેતુ તે આશ્રવ તત્ત્વ છે.

ઠઠું સંવર તત્ત્વ છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ રૂપ આશ્રવનો સમ્યગ્ દર્શન, વિરતિ, દ્વંદ્વાદિ અને ત્રિયુત્તિ આદિ ધર્મના આચરણથી નિરોધ અર્થાત્ નિવારણ તે સંવર. સારાંશ કે જીવને કર્મ ઉપાદાન હેતુજૂત પરિણામનો અજાવ તે સંવર છે.

સાતમું નિર્જરા તત્ત્વ છે. જીવસાથે વંધાયેલા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મનું વાર પ્રકારના તપથી ટુટા પડવું તે નિર્જરા છે તેના બે પ્રકાર છે. ૧ સકામ, ૨ અકામ. અતિ ડુબ્બકર તપશ્ચર્યા કરનારા, કાચોત્સર્ગમાં રહેનારા, વાકીસ પરીપહ સહનકરનારા, લોચાદિ કાય ક્લેશ જોગવનારા, અષ્ટાદશ શીલાંગ રથના ધારણ કરનારા, વાહ્ય, અન્યંતર સર્વ પરિગ્રહના ત્યાગનારા, ચારિત્રી-આઈ સકામ નિર્જરાવાલાં છે. દેશવિરતિઠને પણ સકામ નિર્જરા થાય છે વાકીનાઈ અકામ નિર્જરાવાલાં છે.

આઠમું વંધ તત્ત્વ છે. વંધ અર્થાત્ વંધન, અર્થાત્ જીવ અને કર્મપ્રદેશ પુજલનો દ્વીરનીર જેવો સંવંધ.

સવાલ—જીવ અને કર્મનો સંવંધ કંચુકિક અને કંચુકના જેવો છે કે અન્ય તરેહનો છે ?

ઉત્તર—કંચુકિક અને કંચુકના જેવો નથી, પરંતુ અગ્નિ અને લોહના જેવો તેમજ દ્વીર અને નીરના જેવો, કર્મ અને જીવનો સંવંધ પરસ્પર અ-

नुप्रवेशात्मकअर्थात् परिणमन धर्मवालो संबंध ठे. आ प्रसंगे कोइ शंका करे के जीवतो अमूर्त ठे, तेने हस्त प्रमुख तो ठे नहि, एटले लेवा मुकवानी शक्ति पण नथी, तो तेने कर्म ग्रहण केम संजवे ? समाधान ए ठे के जीवने अमूर्त कोणे मान्यो ठे ? जीवने कर्मनो संबंध अनादि ठे, अर्थात् वने क्षीरनीरनी जेम एक होय तेम परिणाम पामे ठे. ए प्रमाणे जीव मूर्त होवानी कर्म ग्रहण करे ठे. कर्मने लेवा मुकवामां कांइ हस्त प्रमुखनी जरूर पडती नथी; परंतु राग द्वेष, मोहरूप परिणामनी चीका-शथी, तेलमां पड़ेला वखने रज चोटवानी जेम जीव कर्मने ग्रहण करे ठे, अने तेनाथीज विपरीत एवा सद् अध्यवसायथी जीव कर्मने मुके ठे. सारांश के संसार अवस्थामां जीव मूर्त ठे. आवो जे बंध ते प्रकृति, स्थिति, रस अने प्रदेश एवा चार जेदथी प्रशस्त अने अप्रशस्त एम वे प्रकारनो ठे.

नवमुं मोक्ष तत्व ठे. शरीर, इंद्रिय, आयुष्य आदि बाह्य प्राण, पुण्य, पाप, वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, पुनर्जन्मग्रहण, वेदत्रय, कपायादि संग, अज्ञान, असिद्धत्व इत्यादि समेत देहादिनो जे आत्यंतिक वियोग ते मोक्ष ठे. सारांश के सकल कर्मनुं सर्वथा क्षय लक्षण ते मोक्ष ठे.

आ नव तत्वनुं स्वरूप अति सूक्ष्म ठे, अति विस्तारवालुं ठे अने तेनुं अनुज्ञवरूप स्वरूप समजवामां स्वसंवेदनत्व तथा गुरुगम अवबोधनी संपूर्ण आवश्यकता ठे. नवतत्वनुं प्रकरण कंठाग्र करवानी जे पोपटीयुं ज्ञान प्राप्त थाय ठे, ते मुमुक्षु थवानी अजिलापा राखनारा प्राणीउने वस नथी; कारण के शास्त्रमां कह्युं ठे के “ श्रावक तेजे जाणे तत्व ” आ सूत्रनो अर्थ समजनारा एम मानता होय के अमे नवतत्व कंठे कयां एटले श्रावक थया, तो एवुं तेमनुं मानवुं यथार्थ नथी. ज्यारे तत्वनुं स्वरूप यथार्थ रीते जाणवामां आवे अने ते प्रमाणे गुण धारण करवामां आवे त्यारेज श्रावकपणुं प्राप्त थाय ठे. तेवी अजिलापा धारण करनारा उत्तम जीवोना हीतने अर्थ परम कृपालु महाराजे अनेक प्राचीन, अर्वाचीन महान ग्रंथकारोना अति उत्तम ग्रंथोमांथी जीन वचनामृतनुं दोहन करी आ जैन-तत्वादर्श ग्रंथरूप क्यारीमां तेनुं सिंचन करेल ठे. ग्रंथकर्ता आ ग्रंथुं नाम “ जैनतत्वादर्श आपेलुं ठे ते यथार्थ ठे, कारण के आ ग्रंथना

ધ્યયન કરનાર, આદર્શ (આરીસા) માં જોનાર જેમ પોતાના પ્રતિબિંબને જુએ છે, તેમ આ ગ્રંથરૂપ આદર્શમાં તત્ત્વ સ્વરૂપ જુએ છે.

આ પ્રસંગે મારે જણાવવું જોઈએ કે, માત્ર સાંસારિક વિદ્યાના અન્યાસીંઠ વારંવાર એવો સવાલ કરે છે કે અમોને જૈનદર્શનનું જ્ઞાન મેલવાની તો વહુજ જીજ્ઞાસા થાય છે, પરંતુ પદ્ધતિપ્રમાણે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનું કોઈપણ ગ્રંથકારે અત્યારસુધીમાં એક પણ સાધન યોજેલું હોય તેમ અમારી નજરે આવતું નથી. તેવા જીજ્ઞાસુઠને મારી નમ્ર વિનંતિ એવી છે કે સાંસારિક તત્ત્વનું જ્ઞાન એકઢેએકથી તે મહાન પાઠશાલાઠની ઠંચા પ્રકારની કેલવણી સુધી પ્રાપ્ત કરતાં કેટલાં વર્ષો વ્યતીત થાય છે, તેમાં જેવી ધીરજ અને ધૈર્ય રાખો ઠો, તેના કરતાં આ અતિ ગહન ધર્મતત્ત્વ વિષયમાં વિશેષ ધીરજ અને ધૈર્ય રાખવાની જરૂર છે. તત્ત્વજ્ઞાનની જીજ્ઞાસાવાલાને શરૂઆત કરવામાં આ ગ્રંથ અતિ ઉત્તમ છે; જ્યાં જ્યાં પારિજ્ઞાપિક કઠિનતા લાગે, ત્યાં ત્યાં તત્ત્વવેત્તાઠની સહાય લેવી. તત્ત્વનું જ્ઞાન લેશમાત્ર નહિ ઠતાં માત્ર સાંસારિક વિદ્યાના કારણથી પોતાને કૃતકૃત્ય માનવા તે મિથ્યાજિમાન છે. સાંસારિક વિદ્યા ઐહિક સુખનાં સાધનોની યોજના કરી આપે છે, પરંતુ આમુષ્મિક સુખનાં સાધનો યોજવામાં તો તત્ત્વવિદ્યાનુંજ સામ્રાજ્ય છે. સાંસારિક વિદ્યાના ઉત્કર્ષરૂપ જ્વરને શાંત કરવામાં આ ગ્રંથ પરમ ઉપધ છે.

આ ગ્રંથ હિંદુસ્તાની જાપામાં ગ્રંથકર્તાએ રચેલો છે, તેનું ગુજરાતી જાપામાં જાપાન્તર કરી આપવાની મને મારા મિત્રોએ તથા ગુરુરાજના કેટલાએક શિષ્યોએ જલામણ કરી. મેં તેમને કહ્યું કે હિંદુસ્તાની જાપામાં જે સુધી સમાયેલી છે, તે ગુજરાતી જાપામાં કોઈપણ રીતે આવવાની નથી. ઠતાંપિ તેમનો આગ્રહ એવો થયો કે કાઠીઆવાડ ગુજરાતના વહુ લોકો હિંદુસ્તાની જાપા વરાવર સમજી શકતા નથી, તે વાઠના હીતને અર્થે જાપાન્તર કરી આપો, તે કારણથી આ જાપાન્તર મારી અલ્પમતિ અનુસાર મેં કર્યું છે. આ જાપાન્તરમાં જેજે સ્થલે ચૂલ્લ ચૂક માલમ પડે તે સર્વે સુઝાજનોએ સુધારી વાંચવા કૃપા કરવી. એજ વિનંતિ.

લી. જાપાન્તર કર્તા.

॥ આ ગ્રંથની અનુક્રમણિકા લખીયે ઠીયે ॥

॥ પ્રથમ પરિચ્છેદમાં દેવતત્વનું સ્વરૂપ છે તેની અનુક્રમણિકા લખીયે ઠીયે ॥

અંક વિષય પૃષ્ઠ.

- ૧ ગ્રંથ કરવાનું પ્રયોજન ૧
 - ૨ દેવાદિક ગ્રણ તત્ત્વોમાં પ્રથમ દેવતત્વનું સ્વરૂપ, તેમાં અંતર્ગત શ્રીચરીહંતના વાર ગુણ કહેલ છે, તે વાર ગુણોમાં પણ વચનાતિશય નામે જે વીજો ગુણ છે, તેના પાંત્રીશ ખેદ તથા વાર ગુણોમાં ત્રીજો અપાયાપગમાતિશય ગુણ, અને ચોથો પૂજાતિશય ગુણ, એ બંને ગુણોના વિસ્તાર રૂપ ચોત્રીશ અતિશય થાય છે તેનું સ્વરૂપ. ૨
 - ૩ શ્રી દેવાધિદેવ અઢાર દોષથી રહિત હોય છે તેના નામ. ૪
 - ૪ શ્રી દેવાધિદેવના ચોવીસ નામ કે શ્લોકોમાં કહેલ છે. ૭
 - ૫ પાઠલી ઉત્સર્પિણીમાં જે ચોવીશ તીર્થકરો થયા છે તેડના નામ. ૯
 - ૬ વર્તમાન શ્રી રૂપજાદિ ચોવીશ અરિહંતના નામ. ૯
 - ૭ ચોવીશ તીર્થકરોના નામ કયા કયા કારણોથી છે, તે સામાન્ય તથા વિશેષ એ બંને અર્થ સહિત કહેલ છે. ૯
 - ૮ ચોવીશ તીર્થકરોના કુલ તથા શરીરના વર્ણ કહેલ છે. ૧૪
 - ૯ ચોવીશ તીર્થકરોના જમણા પગોમાં જે ચીહો હોય છે તે કહેલ છે. ૧૪
 - ૧૦ ચોવીશ તીર્થકરોના પિતાડના નામ. ૧૪
 - ૧૧ ચોવીશ તીર્થકરોની માતાડના નામ. ૧૬
 - ૧૨ ચોવીશ તીર્થકરની સાથે વાવન વોલનો સંબંધ છે, તે વાવન વોલના નામ તથા સ્વરૂપ યંત્રવંધ લખેલ છે. ૧૭
 - ૧૩ જે તીર્થકરોના નિર્વાણ થયા પછી તીર્થનો વ્યવહેદ થયો તે. ૩૪
- ॥ વીજા પરિચ્છેદમાં કુદેવનું સ્વરૂપ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥
- ૧ કુદેવમાં સ્ત્રી સેવનાદિક ઘણા હુપણો વતાવ્યાં છે. ૩૫
 - ૨ જૈન મતવાલા ईश्वરને માને છે એ વાત સિદ્ધ કરી છે. ૩૭
 - ૩ જગત્ના કર્તા ईश्वર નથી એ વાતનો નિર્ણય અહીંથી ચાલ્યો છે. ૪૦
 - ૪ એક તો જગત્ ઉત્પત્તિની પહેલાં કેવલ જગત્ના ઉપાદાના-

ધ્યયન કરનાર, આદર્શ (આરીસા) માં જોનાર જેમ પોતાના પ્રતિબિંબને જુએ છે, તેમ આ ગ્રંથરૂપ આદર્શમાં તત્ત્વ સ્વરૂપ જુએ છે.

આ પ્રસંગે મારે જણાવવું જોઈએ કે, માત્ર સાંસારિક વિદ્યાના અચ્ચા-સીઝ વારંવાર એવો સવાલ કરે છે કે અમોને જૈનદર્શનનું જ્ઞાન મેલવાની તો વહુજ જીજ્ઞાસા થાય છે, પરંતુ પદ્ધતિપ્રમાણે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનું કૌ-ઈપણ ગ્રંથકારે અત્યારસુધીમાં એક પણ સાધન યોજેલું હોય તેમ અમારી નજરે આવતું નથી. તેવા જીજ્ઞાસુર્તને મારી નમ્ર વિનંતિ એવી છે કે સાં-સારિક તત્ત્વનું જ્ઞાન એકઢેએકથી તે મહાન પાઠશાલાઈની ઊંચા પ્રકા-રની કેલવણી સુધી પ્રાપ્ત કરતાં કેટલાં વર્ષો વ્યતીત થાય છે, તેમાં જેવી ધીરજ અને ધૈર્ય રાખો ઠો, તેના કરતાં આ અતિ ગહન ધર્મતત્ત્વ વિષ-યમાં વિશેષ ધીરજ અને ધૈર્ય રાખવાની જરૂર છે. તત્ત્વજ્ઞાનની જીજ્ઞાસા-વાલાને શરૂઆત કરવામાં આ ગ્રંથ અતિ ઉત્તમ છે; જ્યાં જ્યાં પારિજ્ઞાપિક કઠિનતા લાગે, ત્યાં ત્યાં તત્ત્વવેત્તાઈની સહાય લેવી. તત્ત્વનું જ્ઞાન લેશમાત્ર નહિ ઠતાં માત્ર સાંસારિક વિદ્યાના કારણથી પોતાને કૃતકૃત્ય માનવા તે મિથ્યાજિમાન છે. સાંસારિક વિદ્યા એહિક સુખનાં સાધનોની યોજના કરી આપે છે, પરંતુ આમુષ્મિક સુખનાં સાધનો યોજવામાં તો તત્ત્વવિદ્યાનુંજ સામ્રાજ્ય છે. સાંસારિક વિદ્યાના ઉત્કર્ષરૂપ જ્વરને શાંત કરવામાં આ ગ્રંથ પરમ ઉપધ છે.

આ ગ્રંથ હિંદુસ્તાની જાણમાં ગ્રંથકર્તાએ રચેલો છે, તેનું ગુજરાતી જાણમાં જાપાન્તર કરી આપવાની મને મારા મિત્રોએ તથા ગુરુરાજ-ના કેટલાએક શિષ્યોએ જલામણ કરી. મેં તેમને કહ્યું કે હિંદુસ્તા-ની જાણમાં જે સુધી સમાયેલી છે, તે ગુજરાતી જાણમાં કોઈપણ રીતે આવવાની નથી. ઠતાંપિ તેમનો આગ્રહ એવો થયો કે કાઠીઆવાડ ગુજરાતના વહુ લોકો હિંદુસ્તાની જાણ વરાવર સમજી શકતા નથી, તે વાઈના હીતને અર્થે જાપાન્તર કરી આપો, તે કારણથી આ જાપાન્તર મારી અદ્વયમતિ અનુસાર મેં કર્યું છે. આ જાપાન્તરમાં જેજે સ્થલે ચૂલ્લ ચૂક મા-લમ પડે તે સર્વે સુઝાજનોએ સુધારી વાંચવા કૃપા કરવી. એજ વિનંતિ.

લી. જાપાન્તર કર્તા.

॥ આ ગ્રંથની અનુક્રમણિકા લખીયે ઠીયે ॥

૧ પ્રથમ પરિઘેદમાં દેવતત્ત્વનું સ્વરૂપ છે તેની અનુક્રમણિકા લખીયે ઠીયે ॥

અંક વિષય પૃષ્ઠ.

૧ ગ્રંથ કરવાનું પ્રયોજન ૧

૨ દેવાદિક ત્રણ તત્ત્વોમાં પ્રથમ દેવતત્ત્વનું સ્વરૂપ, તેમાં અંતર્ગત શ્રીશ્રીહંતના વાર ગુણ કહેલ છે, તે વાર ગુણોમાં પણ વચનાતિશય નામે જે વીજો ગુણ છે, તેના પાંત્રીશ જ્ઞેદ તથા વાર ગુણોમાં ત્રીજો અપાયાપગમાતિશય ગુણ, અને ચોથો પૂજાતિશય ગુણ, એ બંને ગુણોના વિસ્તાર રૂપ ચોત્રીશ અતિશય થાય છે તેનું સ્વરૂપ.

૩ શ્રી દેવાધિદેવ અઢાર દોષથી રહિત હોય છે તેના નામ. ૪

૪ શ્રી દેવાધિદેવના ચોવીસ નામ વે શ્લોકોમાં કહેલ છે. ૭

૫ પાઠલી ઉત્સર્પિણીમાં જે ચોવીશ તીર્થકરો થયા છે તેડના નામ. ૯

૬ વર્તમાન શ્રી રૂપજાદિ ચોવીશ અરિહંતના નામ. ૯

૭ ચોવીશ તીર્થકરોના નામ કયા કયા કારણોથી છે, તે સામાન્ય તથા વિશેષ એ બંને અર્થ સહિત કહેલ છે. ૯

૮ ચોવીશ તીર્થકરોના કુલ તથા શરીરના વર્ણ કહેલ છે. ૧૪

૯ ચોવીશ તીર્થકરોના જમણા પગોમાં જે ચીહો હોય છે તે કહેલ છે. ૧૪

૧૦ ચોવીશ તીર્થકરોના પિતાડના નામ. ૧૪

૧૧ ચોવીશ તીર્થકરોની માતાડના નામ. ૧૬

૧૨ ચોવીશ તીર્થકરની સાથે ઘાવન ઘોલનો સંબંધ છે, તે ઘાવન ઘોલના નામ તથા સ્વરૂપ યંત્રવંધ લખેલ છે. ૧૭

૧૩ જે તીર્થકરોના નિર્વાણ થયા પછી તીર્થનો વ્યવઘેદ થયો તે. ૩૪

॥ વીજા પરિઘેદમાં કુદેવનું સ્વરૂપ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥

૧ કુદેવમાં સ્ત્રી સેવનાદિક ઘણા હુપણો વતાવ્યાં છે. ૩૫

૨ જૈન મતવાલા ઈશ્વરને માને છે એ વાત સિદ્ધ કરી છે. ૩૭

૩ જગતના કર્તા ઈશ્વર નથી એ વાતનો નિર્ણય અહીંથી ચાલ્યો છે. ૪૦

૪ એક તો જગત્ ઉત્પત્તિની પદ્ધતિ કેવલ જગતના ઉપાદાના-

દિક કોઈ પણ કારણ અથવા વીજી વસ્તુ ન હોતી, એકલા શુદ્ધ બુદ્ધ સંચિદાનંદાદિ સ્વરૂપયુક્ત પરમેશ્વર હતા, એવા ईश्वर જગત્ અથવા સર્વ વસ્તુના બનાવવાવાલા કેટલાક મતાવલંબિયો માને છે, અને કેટલાએક મતાવલંબીયો તો એક ईश्वર અને વીજું જગત્ ઉત્પન્ન કરવાની સામગ્રી એ બંને કોઈએ બનાવેલ નથી એમ માને છે. એ પ્રમાણે, બંને પ્રકારના પરમેશ્વરમાં પહેલા જે કેવલ એકલા ईश्वર હતા, તેણે આ જગત્ રચેલ છે એ પ્રમાણેના મતાવલંબિયોનું સંકલન.

૫ ईश्वરની શક્તિ છે તે જગત્નું ઉપાદાન કારણ છે, એ પ્રશ્નનો ઉત્તર. ૪૧

૬ ईश्वર ઉપાદાન કારણ વિના જગત્ રચી શકે છે, તેનો ઉત્તર. ૪૨

૭ ईश्वર સૃષ્ટિકર્તા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ કરવાવાલા પૂર્વપદ્ધીનું સંકલન. ૪૩

૮ જગત્ના કર્તા વીના જગત્ કેમ થયું? એ પ્રમાણેના પ્રશ્નના જુદા જુદા ઠ પદ્ધતો કરીને ઉત્તર દર્શ સમાધાન કરેલ છે. ૪૩

૯ ईश्वર જગત્માં આપણી ईश्वરતા પ્રગટ કરવા સૃષ્ટિ રચે છે એવું માનવા વાલા મતાવલંબિયોનું સંકલન. ૪૬

૧૦ ईश्वરે પરોપકાર કરવા માટે સૃષ્ટિ રચી છે, એવા પૂર્વપદ્ધીનું સંકલન. ૪૬

૧૧ ईश्वરજ પુણ્ય પાપાદિ કરાવે છે, એવા પૂર્વપદ્ધીનું સંકલન. ૪૭

૧૨ આ જગત્ વાજીગરની વાજી જેવું છે, નરક સ્વર્ગ અને પુણ્ય પાપાદિ કાંઈ નથી, એવું કહેવાવાલા પૂર્વપદ્ધીનું સંકલન. ૪૭

૧૩ એકજ પરમ બ્રહ્મ પારમાર્થિક સદ્રુપ માનવાવાલા પૂર્વ પદ્ધીના પ્રશ્નોના ઉત્તર પૂર્વક સંકલન, તેમાં અદ્વૈત મતનું પણ સંકલન છે. ૪૮

૧૪ શંકરસ્વામીના શિષ્ય આનંદગીરીએ શંકરદિગ્વિજય ગ્રંથના અઠાવનમા પ્રકરણમાં જે શંકરસ્વામીનું વૃતાંત લખેલ છે, તેનાથી એવી પ્રતીતિ થાય છે કે, વેદાંતીનું અદ્વૈત બ્રહ્મજ્ઞાન જ્યાંસુધી આ સ્થૂલ દેહ રહેશે, ત્યાંસુધી રહેશે, તથા શંકરસ્વામી પોતે પણ અજ્ઞાની તથા કામી બની ગયા છે, તેનું હાસ્યકારક કથા પૂર્વક અદ્વૈત મતનું સંકલન. ૫૪

૧૫ વીજા જે જગતને ઉપાદાન કારણવાલા એક ईश्वર તથા વીજું

- जगत् उत्पन्न करवानी सामग्री, एवंने पदार्थों अनादि ठे, ए प्र-
माणे कहेवावाला मतवालों वियोनुं पुर्व पक्ष उत्तर पक्ष पूर्वक खंडन. ६२
- १६ ईश्वरने जगत्ना कर्त्ता सिद्ध करवावालुं अनुमान प्रमाण ठे, ए
प्रमाणे कथन करवावाला पूर्वपक्षीयोना प्रश्नोनुं समाधान. ६५
- १७ ईश्वर जगवान् सर्व जीवोनुं शुद्धकर्म करवामांज प्रवृत्त क-
र्त्ता ठे ए प्रमाणे कहेवावाला पुर्व पक्षीउनुं खंडन. ६७
- १८ शुद्ध कर्म करवामां जीव पोतेज प्रवृत्त होय ठे, अने ते कर्म-
नुं फल देवावाला ईश्वर ठे, ए प्रमाणेना पुर्वपक्षीउनुं खंडन. ६८
- १९ ईश्वर आपणी क्रीडाने माटे कोझे नरकमां नांखे ठे, कोझे
तिर्यचमां उत्पन्न करे ठे, इत्यादि विरुद्ध वाक्यो कहेवावाला
मतवादीयोनुं पुर्वपक्ष उत्तरपक्ष पूर्वक खंडन. ७०
- २० एक ईश्वर ठे, ए वात सिद्ध करवावाला मतवादीयोनुं खंडन. ७१
- २१ ईश्वरने देहधारी मानवावाला मतवादीयोनुं खंडन. ७२
- २२ जगत्ना कर्त्ता ईश्वर अवश्य होवाज जोइए, ए प्रमाणे खरड
ज्ञानीयोना ईश्वरवादनुं खंडन. ७६
- २३ सर्व प्रकारे जगत् कर्त्ता कोइ तरेहथी ईश्वर सिद्ध न थइ शकता,
ए वात विशेष प्रकारे जाणवानी चाहना राखवावाला सुद्ध ज-
नोए सम्मत्तिर्कादि ग्रंथो जोवा, तेमांथी वीस ग्रंथोना नाम. ८१
- ॥ त्रीजा परिच्छेदमां गुरुतत्त्वनुं स्वरूप कहेल ठे, तेनी अनुक्रमणिका ॥
- १ शुद्ध गुरुनुं लक्षण जैनमतानु सारे करेल ठे. ८२
- २ प्राणातिपातादिक पांच महावृतोनुं स्वरूप. ८३
- ३ प्राणातिपातादिक पांच महावृतोमां प्रत्येकव्रतनी पांच पांच जावना. ८५
- ४ चरणसित्तरनीना सित्तेर जेद, जेम के पांच महाव्रत, दश प्रका-
रना श्रमण धर्म, सत्तर प्रकारना संयम, दश प्रकारना वैद्या-
वृत, नव प्रकारे ब्रह्मचर्यनी गुप्ति, ज्ञानादिक त्रिक, वार प्र-
कारना तप, क्रोधादिक चारना नियह, ए सर्व सित्तेर जेदोनुं स्वरूप. ९०
- ५ करणसित्तरनीना सित्तेर जेद, जेम के चार प्रकारनी पिंडवि-
शुद्धि, पांच प्रकारनी समिति, वार प्रकारनी जावना, अग्नि-
यार प्रकारनी पडिमा, पांच प्रकारना इंद्रियोना निरोध, पंचिस

પ્રતિલેખના, ત્રણ ગુણ, અને ચાર પ્રકારના અગ્નિગ્રહ, એ સિ-
ત્તેરં જોડનું સ્વરૂપ. ૧૬

૬ જે પ્રમાણે જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં ગુરુનું સ્વરૂપ લખેલ છે, તે પ્ર-
માણેની વૃત્તિવાલા કોઈ પણ જૈનના સાધુ દેખવામાં નથી આવ-
તા, એવી આશંકા કરવાવાલાનું સમાધાન, તથા આ પંચમ
કાલમાં કેવી તરેહની પ્રવૃત્તિવાલાને સંયમી કહેવા, તથા વકુ-
શાદિ પાંચ ચારિત્રનું સ્વરૂપ. ૧૭૦

૧૧ ચોથા પરિઘેદમાં કુગુરુનું સ્વરૂપ કહેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥

૧ પ્રથમ ક્રિયાવાદીયોનાં કાલવાદી, ઈશ્વરવાદી, આત્મવાદી, નિ-
યતવાદી અને સ્વજાવવાદી, એ પાંચ વિકલ્પ કરીને તેના પૃથક્
પૃથક્ જોડ મેલવીને એકસો એંસી મત કહેલ છે. ૧૧૫

૨ વીજા અક્રિયાવાદીયોના સ્વરૂપપૂર્વક ચોરાશી મતો દેખાડેલ છે. ૧૧૭

૩ ત્રીજા અજ્ઞાનવાદીયોનું સ્વરૂપ, અને તેના સહસ્ર મત. ૧૨૦

૪ ચોથા વિનયવાદીયોના વત્રીશ મત. ૧૨૪

૫ ક્રિયાવાદીયોમાં પ્રથમ કાલવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૨૫

૬ ક્રિયાવાદીયોમાં વીજા ઈશ્વરવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૨૬

૭ ક્રિયાવાદીયોમાં ત્રીજા આત્મવાદી (અદ્વૈત) વાદીયોનું ધંડન. ૧૨૭

૮ ક્રિયાવાદીયોમાં ચોથા નિયતવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૨૭

૯ ક્રિયાવાદીયોમાં પાંચમાં સ્વજાવવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૨૮

૧૦ વીજા અક્રિયાવાદીયોમાં યદ્યદ્વા વાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૨૯

૧૧ ત્રીજા અજ્ઞાનવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૩૩

૧૨ ચોથા વિનયવાદીયોના મતનું ધંડન. ૧૩૬

૧૩ જગત્તે જીવોને શીઘ્ર બોધ થવાને માટે પદ્મદર્શનનું કિંચિત્ સ્વ-
રૂપ, તેમાં પ્રથમ વૌરુ દર્શનના સ્વરૂપમાં વૌરુ મતના ગુરુના
લિંગ, વૌરુ જગવાનના વત્રીશ નામ, સાત વુરુના નામ, તથા
સાતમાંથી પાઠલા જે શાક્યસિંહ વુરુ છે, તેના આઠ નામ
તથા શૂન્યવાદી વૌરુના ઠ નામ, તથા ગ્રંથ કરવાવાલા ગુરુના
નામ, તથા તર્કશાસ્ત્રોના નામ, વૌરુની ચાર શાખાના નામ,
તથા વૌરુ મતમાં ચાર વસ્તુ માને છે, તેના નામ इत्यादि. ૧૩૭

- ૧૪ વીજા નૈયાયિક દર્શનના સ્વરૂપમાં નૈયાયિક મતના ગુરુના લિંગ, તેના દેવના અઢાર અવતારના નામ, પ્રત્યક્ષાદિ ચાર પ્રમાણ, અને સોલ પદાર્થના નામ, તથા તેના તર્કશાસ્ત્રોનાનામ. ૧૪૦
- ૧૫ વૈશેષિક મતનું સંક્ષેપથી સ્વરૂપ. ૧૪૧
- ૧૬ ચોથા સાંખ્યમતનું સ્વરૂપ ઘણું વિસ્તારથી. ૧૪૧
- ૧૭ પાંચમાં મીમાંસક મત, તેનું વીજું નામ જૈમિનીય, તેનું સ્વરૂપ. ૧૪૭
- ૧૮ નાસ્તિક ચાર્વાક દર્શન તેને લોક વામમાર્ગી કહે છે એ નાસ્તિક દર્શન પદ્દર્શનમાં ગણાતું નથી, તેનું સ્વરૂપ, તથા આ મત વૃહસ્પતિ નામના પુરુષથી उत्पन्न થયેલ છે, તેની કથા. ૧૫૧
- ૧૯ પ્રથમ બૌદ્ધમતમાં પૂર્વાપર વિરોધ તથા તે મતનું खंडन. ૧૬૦
- ૨૦ વીજા નૈયાયિક મતમાં પુર્વાપર વિરોધ, તથા તે મતનું खंडन. ૧૬૫
- ૨૧ ત્રીજા વૈશેષિક મતનું खंडन. ૧૭૦
- ૨૨ ચોથા સાંખ્ય મતનું खंडन. ૧૭૧
- ૨૩ પાંચમાં મીમાંસક મતના खंडनમાં વેદાંતીયોના વ્રહ્મ (અદ્વૈત) નું खंडन તો પ્રથમજે ईश्वरवादમાં કરી ચુક્યા ઠીકે, પરંતુ તેનું અપર નામ જૈમિનીય મત છે. તેનું સ્વરૂપ તથા खंडन. ૧૭૫
- ૨૪ વેદોમાં જે યજ્ઞાદિ કરીને હિંસા કરવી લખેલ છે, તેનું खंडन. ૧૭૫
- ૨૫ ચાર્વાક (નાસ્તિક) મતનું પુર્વપક્ષ ઉત્તરપક્ષ પૂર્વક खंडन. ૧૯૭
- ॥ પાંચમા પરિચેદમાં શુદ્ધ ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥
- ૧ નવ તત્ત્વમાં પ્રથમ જીવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ. ૨૦૬
- ૨ પૃથ્વી આદિ પાંચ સ્થાવરોમાં જીવત્વ સિદ્ધ કરેલ છે. ૨૦૭
- ૩ વીજા અજીવ તત્ત્વના સ્વરૂપમાં ધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્યોનું લક્ષણ ૨૧૧
- ૪ ત્રીજા પુણ્ય તત્ત્વના સ્વરૂપમાં પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાના નવ પ્રકાર, તથા તે વૈતાલીશ પ્રકારે જોગવવામાં આવે છે, તેના નામ ૨૧૩
- ૫ ચોથા પાપ તત્ત્વના સ્વરૂપમાં કર્માજ્ઞાવ વાદી નાસ્તિક તથા વેદાંતી કહે છે કે, પુણ્ય પાપ જે છે, તે આકાશના ફુલની માફક અસત્ છે તથા તેના ફલ જોગવવાનું સ્થાન જે સ્વર્ગ અને નરક તે પણ નથી, એ પ્રમાણે કથન કરવાવાલાનું નિરાકરણ કરીને પાપ અઢાર પ્રકારે વંધાય છે, અને તે વ્યાસી પ્રકારે

જોગવવામાં આવે છે, તેના નામ, તદંતર્ગત ૨૨૬ મા પાનામાં નીચે ઉચ્ચ વર્ણ નહીં માનવાવાળા લોકોનું પણ નિરાકરણ છે. ૨૧૬

૬. પાંચમા આશ્રવ તત્વના સ્વરૂપમાં આશ્રવના ઉત્તર જ્ઞેદ, જે પાંચ ઇન્દ્રિય, ચાર કષાય, પાંચ અવ્રત, પચીશ અસત્ક્રિયા તથા ત્રણ યોગ, એ વેંતાલીશ જ્ઞેદ કહેલ છે, તેમાં આઠ મદનું સ્વરૂપ, તથા પાંચ અવ્રત દ્રવ્ય તથા જાવ, એ બે જ્ઞેદે કરીને બતાવેલ છે, તથા દ્રવ્યહિંસા તથા જાવહિંસાનું સ્વરૂપ ચતુર્જંગી કરીને કહેલ છે; એ પ્રમાણે પાંચે વ્રતોનું સ્વરૂપ ચતુર્જંગીપૂર્વક કહેલ છે. ૨૨૭

૭. ઠઠા સંવર તત્વના સ્વરૂપમાં પાંચ સમિતિ આદિક સત્તાવન જ્ઞેદ કહેલ છે, તેનું સ્વરૂપ ગુરુતત્વમાં લખેલ છે, પણ અહીં-યાં તો તેમાંથી વાવીશ પરીસદનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી છે. ૨૨૬

૮. સાતમા નિર્જારા તત્વનું સ્વરૂપ ગુરુ તત્વમાં સંક્ષેપથી કહેલ છે. ૨૨૭

૯. આઠમા વંધ તત્વના સ્વરૂપમાં કોઈએક વાદી કહે છે કે, જીવ પ્રથમ પુણ્ય પાપનો વંધ કરીને રહિત થયા, પછીથી પુણ્ય પાપનો વંધ થાય છે, ઇત્યાદિ ઠ વિકલ્પનું સમાધાન કરીને પછી વંધના મુલ હેતુ ચાર તથા પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ, ચાર પ્રકારની અવિરતિ, પચીશ કષાય, તથા પંદર યોગ, મલી સત્તાવન ઉત્તર હેતુના નામ. ૨૨૯

૧૦. નવમાં તત્વમાં સત્પદાદિ નવ દ્વારોથી સિદ્ધ જગવાનનું સ્વરૂપ. ૨૫૧

- ॥ ઠઠા પરિષ્ઠેદમાં ચૌદ ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥

૧. પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં મિથ્યાત્વનું ગુણસ્થાનક કેવી રીતે કહેવાય છે? એવી આશંકાનું સમાધાન, તથા મિથ્યાત્વનું કાંઈક સ્વરૂપ પણ કહેલ છે. ૨૫૫

૨. વીજા સાસ્વાદાન ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં તેનું કારણજૂત જે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ છે, તેનું સ્વરૂપ. ૨૫૭

૩. ત્રીજું મિશ્રગુણ સ્થાનકનું સ્વરૂપ. ૨૫૯

૪. ચોથા અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં સમ્યક્-દૃષ્ટિ જીવનું લક્ષણ, અને યથાપ્રવૃત્ત્યાદિ ત્રણ કરણોનું લક્ષણ ૨૬૦

- ૫ પાંચમાં દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં શ્રાવકના પટ્કર્માદિ ૨૬૩
- ૬ ઠગ પ્રમત સંયત ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં કિંચિત્ ધર્મેધ્યાનનું સ્વરૂપ, તથા આ ગુણસ્થાનકમાં નિરાલંબન ધ્યાન હોતું નથી, તેનો નિશ્ચય કરીને, આ કાલમાં કેટલાએક પોતાની કલ્પનાથી કાંઈને કાંઈ બોલે છે, તેડને ઉપદેશ દીધેલ છે. ૨૬૫
- ૭ સાતમા અપ્રમત ગુણસ્થાનકના સ્વરૂપમાં ધર્મેધ્યાનનું સ્વરૂપ મૈત્રીઆદિ અનેક જ્ઞેદરૂપ, તથા આ ગુણસ્થાનકમાં સામાયિકાદિ પટ્ક આવશ્યક નથી, તેનું વ્યાખ્યાનાદિ કરેલ છે. ૨૬૯
- ૮ આઠમા, નવમા, દશમા, અગીયારમા, અને વારમા, એ પાંચ ગુણ સ્થાનકોનું સ્વરૂપ એકતું કહેલ છે, તેમાં ઉપશમશ્રેણિ તથા ક્ષપકશ્રેણિનું કિંચિત્ સ્વરૂપ, તથા શુદ્ધધ્યાનનું સ્વરૂપ સારી રીતે વિસ્તાર પુર્વક, રેચક, પૂરક, કુંજકાદિ ધ્યાનની વ્યુત્પત્તિ સહિત અર્થ કરીને, તથા સ્વરૂપ કહીને નિરૂપણ કરેલ છે. ૨૭૩
- ૯ તેરમા સયોગીગુણસ્થાનકમાં સયોગી કેવલીના જાવ કહેલ છે, તથા તીર્થંકરનામ કર્મ ઉપાર્જન કરવાના વીશ સ્થાનક તથા તીર્થંકર જગવાનનો મહીમા, તથા તીર્થંકર નામ કર્મ વેદવાનું સ્વરૂપ, કેવલી સમુદ્ઘાતનું સ્વરૂપ, તથા કોણ સમુદ્ઘાત કરે છે ? તથા કયા કેવલી નથી કરતા ? તેનું સ્વરૂપ, તથા મનાદિ યોગોને કેવી રીતે સૂક્ષ્મ કરે છે, इत्यादि સ્વરૂપ. ૨૭૪
- ૧૦ ચૌદમા અયોગી ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ, તેમાં કર્મરહિત જીવોની જે ઉર્ધ્વ ગતિ થાય છે તેનો હેતુ, તથા સિદ્ધોની સ્થિતિ, સિદ્ધના આઠ ગુણ, સિદ્ધોના સુખ તથા મુક્તિનું સ્વરૂપ. ૨૭૯
- ૧૧ સાતમા પરિષ્ઠેદમાં સમ્યગ્ દર્શનનું સ્વરૂપ લેખેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા॥
- ૧ વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ બંને પ્રકારે સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપમાં દેવાદિ ત્રણ તત્ત્વોપર વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બંને પ્રકારે શ્રદ્ધાન થાય છે, તેમાં પ્રથમ વ્યવહાર શ્રદ્ધાનનું કથન, તથા ત્રણ તત્ત્વોમાં પણ પ્રથમ દેવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કથનમાં શ્રી અરિહંતજીના નામાદ ચાર નિદેપનું સ્વરૂપ. ૨૯૪

- ૧ શ્રી અરિહંતજીની પ્રતિમાજીને પુજવીં, નમસ્કાર કરવો, તેનું સ્વરૂપ પ્રતિપાદનમાં મૂર્તિ અપૂજક લોકોના પ્રશ્નોત્તર પૂર્વક તે-
 ડની કુયુક્તિઝનું સારી રીતે સ્વંડન કરેલ છે. ૨૧૫
- ૨ ગુરુ તત્ત્વનું સ્વરૂપ. ૨૧૫
- ૪ ધર્મ તત્ત્વના સ્વરૂપમાં દયાનું સ્વરૂપ અનેક પ્રકારે કહેલ છે. ૨૧૫
- ૫ નિશ્ચય ધર્મનું સ્વરૂપ. ૩૦૧
- ૬ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ. ૩૦૩
- ૭ સમ્યક્ત્વની કરણી. ૩૦૩
- ૮ સમ્યક્ત્વના શંકા નામ અતિચારમાં પાંચમા કાલમાં એકશે-
 વીશ વર્ષના આયુષ્યની શંકાનું સમાધાન તથા ઝરત ક્ષેત્રના સ-
 મુદ્ધ તથા ઝૂમી સંવંધી આશંકાનું સમાધાન, તથા પૃથ્વીનો
 ગોલો ફરે છે, એ પ્રમાણેની આશંકાનું સમાધાન તથા વેદોનો
 પ્રાચીન અર્થ ઠોડીને નવીન અર્થ બનાવવાનું કારણ તથા જૈન
 મતના ગ્રંથો પુસ્તકારુઢ વ્યાંચી થયાં હતાં. ૩૦૪
- ૯ વીજા આકાંક્ષા નામા અતિચારનું સ્વરૂપ. ૩૧૫
- ૧૦ ત્રીજા વૈત્તિગિઠા નામા અતિચારનું સ્વરૂપ, તેમાં પુણ્ય પાપા-
 દિનું ફલ જીવને અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એ વાતનો નિશ્ચય ત-
 થા કુયુરુઢનો અનાચાર પ્રદર્શિત કરેલ છે. ૩૧૫
- ૧૧ ચોથા મિથ્યાદૃષ્ટિની પ્રશંસા રૂપ અતિચારનું સ્વરૂપ. ૩૧૭
- ૧૨ પાંચમા મિથ્યાદૃષ્ટિનો પરિચય કરવાના અતિચાર. ૩૧૮
- ૧૩ રાયાનિયોગેણાદિ ઠ આગારનું સ્વરૂપ. ૩૧૮
- ૧૪ અન્નત્યણાજોગેણાદિ ચાર આગારનું સ્વરૂપ. ૩૧૯
- ॥ આઠમા પરિઘેદમાં ચારિત્રનું સ્વરૂપ કહેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥
- ૧ ગૃહસ્થના દેશ વિરતિ ચારિત્રમાં ડ્રવ્ય જાવથી પ્રથમ વ્રતનું સ્વરૂપ ૩૨૦
- ૨ આકુટ્ટી આદિક ચાર પ્રકારની હિંસાનું સ્વરૂપ. ૩૨૦
- ૩ ગૃહસ્થથી સવાવિશ્વા દયા પલી શકે છે તેનું સ્વરૂપ. ૩૨૧
- ૪ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતના પાંચ અતિચારનું સ્વરૂપ. ૩૨૫
- ૫ વીજા સ્થૂલ મૃપાવાદવિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૨૬
- ૬ ત્રીજા સ્થૂલ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૨૯

- ૭ ચોથા મૈથુનત્યાગ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૩૨
- ૮ પાંચમા સ્થૂલ પરિગ્રહપરિમાણ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૩૬
- ૯ ઠઠાદિક્ પરિમાણ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૪૦
- ૧૦ સાતમા જોગોપજોગ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૪૧
- ૧૧ મદિરાપાન કરવામાં એકાવનં દોષો વતાવેલ છે. ૩૪૨
- ૧૨ માંસ જક્ષણ કરવામાં અનેક પ્રકારના દૂષણો વતાવેલ છે. ૩૪૪
- ૧૩ નિર્વિવેકી લોક, વ્યાગ્ર, કાગ પ્રમુખ હિંસક જીવોને પોતાના ધર્મોપશેક ગુરુ માને છે. તેના મતનું ધ્વંસન. ૩૪૫
- ૧૪ માંસાહારી પોતેજ પોતાને અધર્મી બનાવે છે તેનું સ્વરૂપ. ૩૪૬
- ૧૫ માંસજક્ષણ કરનારા મહા મૂઢ છે, એ સિદ્ધ કરેલ છે. ૩૪૭
- ૧૬ માંસ ખાવામાં અનુત્તર દુષણ વતાવેલ છે. ૩૪૮
- ૧૭ માંસ ખાવું તે જેણે કથન કરેલ છે તેના શાસ્ત્ર બનાવવાવાલાના નામ. ૩૪૯
- ૧૮ જેમ વિચારા નિરપરાધી પશુર્તનું માંસ ખાવું, એમ દુષ્ટ લોકોએ પોતાના બનાવેલ કુશાસ્ત્રમાં લેખેલ છે, તેમ મનુષ્યનું માંસ ખાવું એવું કોઈ શાસ્ત્રમાં લેખેલ નથી, તેનો હેતુ. ૩૪૯
- ૧૯ માંસ તથા મધુઆદિક અજઘ્ય વસ્તુના જક્ષણમાં દોષોત્પત્તિ. ૩૫૦
- ૨૦ રાત્રિજોજન કરવામાં આ લોકોમાં તો પ્રત્યક્ષ દુષણ તથા પરલોકમાં દુઃખનો હેતુ થાય છે, ઇત્યાદિ રાત્રિજોજનનો નિષેધ. ૩૫૩
- ૨૧ વહુવીજાદિ અજઘ્ય વસ્તુ ખાવાનો નિષેધ. ૩૫૬
- ૨૨ વત્રીશ અનંતકાય અજઘ્ય વસ્તુ છે, તેના નામ. ૩૫૮
- ૨૩ સચિત્ત પરિમાણાદિ ચૌદ નિયમોનું સ્વરૂપ. ૩૬૦
- ૨૪ ઇંગાલકર્મ આદિક પંદર કર્મદાનોનું સ્વરૂપ. ૩૬૩
- ૨૫ સાતમા જોગોપજોગ વ્રતના પાંચ અતિચારોનું કથન. ૩૬૬
- ૨૬ આઠમા અનર્થદંડવિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ. ૩૬૮
- ૨૭ આર્તધ્યાનના અનિષ્ઠાર્થ સંયોગાદિ ચાર જ્ઞેદોનું સ્વરૂપ. ૩૬૮
- ૨૮ રૌદ્ર ધ્યાનના હિંસાનંદ આદિક. ચાર જ્ઞેદો. ૩૭૦
- ૨૯ વીજા પાપકર્મોપદેશ અનર્થદંડ, તથા ત્રીજા હિંસપ્રદાન અનર્થદંડ, તથા ચોથા પ્રમાદાચરણ અનર્થદંડનું સ્વરૂપ. ૩૭૩
- ૩૦ અનર્થદંડ વિરમણ વ્રતના પાંચ અતિચાર. ૩૭૫

- ३१ नवमा सामायिक व्रतना स्वरूपमां वत्रीश दोषादिना नामो. ३७६
- ३२ दशमा देशावकाशिक व्रतनुं स्वरूप. ३७७
- ३३ अगीयारमा पौषधोपवास व्रतनुं स्वरूप. ३७८
- ३४ वारमां अतिथिसंविज्ञाग व्रतनुं स्वरूप. ३७९
- नवमा परिच्छेदमां श्रावकोनो दिनकृत्य विधि कहेल ठे, तेनी अनुक्रमणिका.
- १ श्रावकोण निद्रा स्वद्वप लेवी एक ग्रहरादि रात्रिमां जागवुं. ३७७
- २ सवारमां निद्रा ठेदवाना वखते पृथ्वी आदिक तत्वना वहे-
वामां सुखदुःखादिकनुं कथन, तथा पृथ्वी आदिक पांच त-
त्वोनुं स्वरूप. ३७९
- ३ क्या क्या कार्यमां क्या क्या तत्व शुज अशुज ठे. ३८०
- ४ पंच परमेष्ठी आदिक जाप केवी तरेहथी करवो. ३८१
- ५ धर्मजागरणा केवी रीते करवी. ३८२
- ६ स्वप्न नव कारणोथी आवे ठे, तेना शुजाशुज कारणादि. ४८४
- ७ प्रजातमां मातपितादिने नमस्कार करवो, इत्यादि कृत्य. ३८५
- ८ श्रावकोने सवारे उठीने चौद नियमादि करवानो उपदेश,
तथा ग्रहण करवानी विधी, तथा सचित्त वस्तुनुं स्वरूप. ३८५
- ९ मीठाइनी मर्यादा, विदलनो निषेध, तथा रींगणा टींवरुआदिक
वस्तु नहीं खावानो उपदेश. ४००
- १० श्रावके निरवद्य आहार करवो तेनुं, तथा नवकारसी आदिक
नियमोनुं स्वरूप, तथा चार प्रकारना आहारना विज्ञाग. ४०१
- ११ मलोत्सर्ग, दंतधावन, केश समारन, स्नान करवुं इत्यादि. ४०२
- १२ जिनपूजादि करवामां प्रथम अंगपूजानी विधि. ४०७
- १३ प्रथम मूलनायकजीने पूजवा, तथा पठी बीजा बिंबोनी पूजा
करवी, एतो स्वामीसेवक जाव ठयों, एवी आशंकानुं समाधान. ४१२
- १४ बीजी अग्रपूजानुं स्वरूप. ४१४
- १५ त्रीजी ज्ञावपूजानुं स्वरूप. ४१५
- १६ पंचोपचारादि बहु प्रकारे पूजानां जेदो. ४१६
- १७ पूजा करवानी विधि वत्रीश प्रकारनी. ४१७
- १८ पूजाना एकवीश प्रकारना नाम. ४१९

- ૧૯ વિપમાસનાદિથી વેસીને પૂજા ન કરવી, ઇત્યાદિ સ્વરૂપ. ૪૧૯
- ૨૦ સ્નાત્ર કર્યા પછી જલધારા દેવાની વિધિ. ૪૨૦
- ૨૧ આરતિ તથા મંગલદીવો કરવાની વિધિ. ૪૨૧
- ૨૨ સ્નાત્રાદિકમાં સમાચારી વિશેષે વિવિધ પ્રકારની વિધિ દેખવામાં વ્યામોહ ન કરવો, ઇત્યાદિ સ્વરૂપ. ૪૨૨
- ૨૩ જિનપ્રતિમા પણ અનેક પ્રકારની હોય છે, ઇત્યાદિ. ૪૨૨
- ૨૪ અવિધિથી જિનમંદિર તથા જિનપ્રતિમા બની હોય, તેને ન પૂજવા વિકલ્પ ન કરવો, ઇત્યાદિ સ્વરૂપ. ૪૨૩
- ૨૫ જિનમંદીરમાંથી કરોલીયાના જાલાં ઉતારવાનો ઉપદેશ. ૪૨૩
- ૨૬ સામાયિક ત્યાગીને દ્રવ્ય પૂજા કરવી યોગ્ય નહીં, એવી આશંકાનું નિરાકરણ. ૪૨૪
- ૨૭ વિધિ ન થાય તો ન કરવી શ્રેષ્ઠ છે, એ કહેવું પણ અયુક્ત છે. ૪૨૪
- ૨૮ ંગ તથા અગ્રાદિ ત્રણે પૂજાનું ફલ. ૪૨૫
- ૨૯ દ્રવ્યપૂજામાં યદ્યપિ ષટ્કાયની કિંચિત્ વિરાધના થાય છે, તો પણ તે કરવી યોગ્ય છે, તેનું ઉદાહરણ. ૪૨૬
- ૩૦ પ્રતિદિન ત્રણ સંધ્યાએ પૂજા કરવાનો વિધિ. ૪૨૭
- ૩૧ હૃદયમાં વહુમાન પૂર્વક દેવપૂજાદિ કરવા, અહીંયા પ્રિતિ, જાતિ આદિક ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાનનું સ્વરૂપ કહેલ છે. ૪૨૭
- ૩૨ શ્રી જિનમંદીરોના પ્રમાર્જન તથા સમારન પ્રમુખનો અધિકાર. ૪૨૮
- ૩૩ જિનમંદીરમાં જગન્ય દશ, તથા મધ્યમ ચાલીશ, તથા ઉત્કૃષ્ટથી ચોરાશી પ્રકારની આશાતના વર્જવી, તેના નામો. ૪૨૯
- ૩૪ ગુરુની તેત્રીશ આશાતના વર્જવી તેના નામો. ૪૩૨
- ૩૫ સ્થાપનાચાર્યની ત્રણ પ્રકારની આશાતના. ૪૩૩
- ૩૬ દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણદ્રવ્ય અને ગુરુદ્રવ્યનો વિનાશ કરવાવાલાને સાધુ જો ન હોય, તો તે અનંત સંસારી થાય છે. ૪૩૩
- ૩૭ જિનમંદિરની આમદાનીને જંગ કરવાવાલા, તથા જે મુખથી કહીને દેવ દ્રવ્ય ન દે, તે સંસારત્રમણ કરે, તેનું સ્વરૂપ. ૪૩૫
- ૩૮ જે દ્રવ્ય, દેવના નામનું બોલ્યા હોય, તે તત્કાલ દેવું. ૪૩૫
- ૩૯ દેવાદિકની કોઈ પણ વસ્તુ આપણા (પોતાના) કામમાં ન લેવી, ૪૩૬

- ४० देवादिकना घरादिक पण श्रावकोए जाडे लेवां नहीं. ४३६
- ४१ घरदेरासरमां चढेला अक्षतादिकनी व्यवस्थाना प्रकार, तथा देवादि डव्य लेवा खरचवाना प्रकार, इत्यादि. ४३७
- ४२ गुरुवंदनानी विधि, तथा नियमादिक पण गुरुने साक्षी करी करवा. ४३७
- ४३ धन उपाजन करवानी चिंताना स्वरूपमां व्यापारादिक सात प्रकारे करीने आजीविका चलाववानुं स्वरूप. ४४१
- ४४ ऋण अठाइ आदिक पर्वतिथिना दिवसोमां व्यापारन करवो. ४४५
- ४५ देवुं होय तो करार उपर विना मांग्याज दइ देवुं. ४४६
- ४६ श्रावकने मुख्य वृत्तिथी तो धर्मिजनोथीज व्यापार करवो. ४४६
- ४७ घणुंज धन जतुं रहे तो पण धर्म करवामां आलस न करवुं. ४४६
- ४८ घणो पैसावालो थइ जाय तो पण अजिमान न करवुं. ४४७
- ४९ स्वामिद्रोह तथा मित्रद्रोहादि न करवा, इत्यादि. ४४७
- ५० पुण्यानुबंधी पुण्य, पापानुबंधी पुण्य, पुण्यानुबंधी पाप, तथा पापानुबंधी पाप, ए चार प्रकारनुं किंचित स्वरूप. ४४८
- ५१ यथार्थ कहेवाथी मित्रनुं मनहरण. ४४९
- ५२ साक्षिविना मित्रना घरमां पण धन राखवुं नहीं. ४४९
- ५३ मुख्य वृत्तिथी तो जे गाममां रहेवुं, त्यांज वेपार करवो, परंतु जो परदेश जवुं पडे तो केवी रीते जवुं तेनुं कथन. ४४९
- ५४ जला वस्त्रादि पेहेरेवानो आडंबर न ठोडवो. ४५१
- ५५ धन प्राप्त होय (थाय)के तरत धर्ममां लागीने मनोरथ सफल करवो. ४५१
- ५६ न्यायोपार्जितादिक धन खरचवाना चार जांगा. ४५१
- ५७ देशविरुद्ध, कालविरुद्ध, राज्यविरुद्ध, लोकविरुद्ध, तथा धर्म-विरुद्ध कार्य करवुं नहीं, तेनुं स्वरूप. ४५३
- ५८ पितानी साथे तथा मातानी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४५४
- ५९ सहोदरनी साथे तथा स्त्रीनी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४५६
- ६० पुत्रनी साथे तथा सगाउनी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४५९
- ६१ गुरुनी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४६१
- ६२ नगरनिवासी जनोनी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४६१
- ६३ परतीर्थिउनी साथे उचित् आचरणनुं स्वरूप. ४६१

- ૬૪ કોઈ પણ અવસરમાં યજ્ઞોત્સવ, તથા કુશોન્નાકારી ત્યાગવું. ૪૬૪
- ૬૫ સુપાત્રોને દાનાદિક દેવાની ચુક્તિ. ૪૬૩
- ૬૬ માતાપિતાદિક તથા ગુરુ પ્રમુખની ચિંતાના પ્રકાર. ૪૬૬
- ૬૭ યજ્ઞોત્સવ કરવાની વિધિ. ૪૬૬
- દશમા પરિચ્છેદમાં રાત્રિકૃત્યાદિક પાંચ કૃત્યો કહેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા.
- ૧ પૌષધશાલાદિકમાં યજ્ઞ પૂર્વક પ્રતિક્રમણાદિક કરવાની વિધિ. ૪૬૯
- ૨ સકલ પરિવારને, ધન સ્વરૂપ, આદિક ધર્મોપદેશ કરવાની રીતિ. ૪૬૯
- ૩ નિદ્રા લેવાની વિધિ તથા સૂતા પઠી રાત્રીમાં જ્યારે જાગી જાય, ત્યારે કદાચિત્ કામ પીડા કરે તો સ્ત્રીના શરીરનું અશુચિપણું વિચારે. ૪૭૦
- ૪ કપાય જીતવાનો ઉપાય, તથા જવસ્થિતિને મહાહુસ્વરૂપ વિચારે. ૪૭૨
- ૫ ધર્મ મનોરથ જાવવો, તથા અષ્ટમી આદિક પર્વકૃત્યનું સ્વરૂપ. ૪૭૩
- ૬ ચાતુર્માસિક કૃત્યનું સ્વરૂપ. ૪૭૬
- ૭ વર્ષકૃત્યના ચાર દ્યોતમાં પ્રથમ સંઘપૂજાનું સ્વરૂપ. ૪૭૮
- ૮ વીજું સાધર્મિકવાત્સલ્યનું સ્વરૂપ. ૪૭૯
- ૯ ત્રીજું યાત્રાવિધિનું સ્વરૂપ તથા ચોથું સ્નાત્ર વિધિનું સ્વરૂપ. ૪૭૯
- ૧૦ પાંચમું દેવ દ્રવ્યની વૃદ્ધિનું, ઠઠું સુંદર આંગી આદિકનું, સાતમું દેવની આગલ વિવિધ પ્રકારના ગીત નૃત્યાદિક કરવાનું. ૪૮૧
- ૧૧ આઠમા શ્રુતજ્ઞાનની પૂજા કર્પુરાદિથી કરવાની વિધિ. ૪૮૨
- ૧૨ નવમા પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારની તથા તપ કરવાની વિધિ. ૪૮૨
- ૧૩ દશમાતીર્થની પ્રજાવના કરે તેની વિધિ. ૪૮૨
- ૧૪ અગીયારમા ગુરુનો યોગ મલેષ્ઠી આલોચના કરે, તેની વિધિ. ૪૮૨
- ૧૫ શ્રાવકનું જન્મકૃત્ય અઢાર દ્યોત કરીને કહેલ છે, તેમાં પ્રથમ વસવાનું સ્થાન જે ઘર બનાવવું તેનું સ્વરૂપ. ૪૮૫
- ૧૬ વીજું વિદ્યાઅભ્યાસ કરવાનું, તથા ત્રીજું વિવાહ કરવાનું સ્વરૂપ. ૪૮૮
- ૧૭ ચોથું મિત્ર કરવાનું તથા પાંચમું જિનમંદિર બનાવવાનું સ્વરૂપ. ૪૯૦
- ૧૮ ઠઠું પ્રતિમા બનાવવાનું, સાતમું પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠાનું, આઠમું વીજાને દીક્ષા દેવાનું, નવમું તપદસ્થાપનનું સ્વરૂપ. ૪૯૧
- ૧૯ દશમું પુસ્તક લખાવવાનું દ્યોત. ૪૯૫

- ૨૦ અગીયારમું પૌષધશાલા વનાવવાનું ઘાર, વારમુ સમ્યક્ત્વ દ-
ર્શનનું ઘાર, તેરમું વ્રતાદિ પાલવાનું ઘાર, ચૌદમું દીક્ષા ગ્રહણ
કરવાનું સ્વરૂપ, તેમાં જાવંશ્રાવકના સતર ગુણો કહેલ છે. ૪૯૬
- ૨૧ પંદરમું આરંજત્યાગનું, શોલમું વ્રહ્મચર્ય પાલવાનું, સતરમું પ્ર-
તિમાદિ તપ વિશેષનું તથા અઠારમું આરાધનાનું ઘાર. ૪૯૭
- ૨૨ અગીયારમાં પરિઘેદમાં શ્રી રૂપજાદિથી મહાવીરપર્યંત જૈનમતાદિ
શાસ્ત્રોના અનુસારે ઇતિહાસ કહેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા. ૫૦૦
- ૨૩ જૈનમત ક્યારથી પ્રચલિત થયો, એવી ઝાંતિનું સમાધાન. ૫૦૦
- ૨૪ જગત્ના સ્વરૂપમાં ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલ તથા સુખમ-
સુખમાદિક ઠ આરાનું, તથા સાત કુલકરોનું કિંચિત સ્વરૂપ. ૫૦૧
- ૨૫ રૂપજદેવસ્વામિનું કિંચિત્ વૃત્તાંત તથા તેમના સો પુત્રોના નામ.
તથા હાથી ઘોડાદિકના સંગ્રહની વિધિ. ૫૦૪
- ૨૬ આહારની વિધિ, તથા શિલ્પના જેદ. ૫૦૭
- ૨૭ કર્મઘારમાં રેતી વાણિજ્યાદિકનું સ્વરૂપ, તથા પુરુષની વહો-
તેર કલા, તથા સ્ત્રીની ચોસઠ કલા, તથા અઠાર પ્રકારની લીપી. ૫૦૯
- ૨૮ માતાપિતાની દીધેલ કન્યાના વિવાહપ્રવર્તનનું સ્વરૂપ. ૫૧૧
- ૨૯ કોઈ સૃષ્ટિનો કર્તા નથી, તેનું સ્વરૂપ. ૫૧૧
- ૩૦ વ્રહ્માદિ શબ્દોથી ધ્યાન કરવાની પ્રવૃત્તિ, તથા જિજ્ઞાસાદેવાની રીતિ. ૫૧૨
- ૩૧ ધર્મચક્ર તીર્થ વિક્રમ રાજાસુધી ચાલ્યું, તેનું વૃત્તાંત. ૫૧૨
- ૩૨ સ્લેષ, નિર્દયી, અને અનાય લોક થયાનું વૃત્તાંત. ૫૧૪
- ૩૩ શ્રી રૂપજદેવનું વ્રહ્મા નામ પ્રચલિત થયાનું વૃત્તાંત. ૫૧૪
- ૩૪ શ્રી શત્રુંજયનું પુઢરિકગિરિ નામ થયાનું વૃત્તાંત. ૫૧૪
- ૩૫ પરિવ્રાજકોના લિંગ ઉત્પન્ન થયાનું સ્વરૂપ. ૫૧૪
- ૩૬ મરિચીથી કપિલાદિ મત ઉત્પન્ન થયાનું સ્વરૂપ. ૫૧૫
- ૩૭ આ જરતલંડનું નામ જરતલંડ રાખવાનો હેતુ. ૫૧૬
- ૩૮ શ્રાવકોનું વ્રાહ્મણ નામ ક્યારથી પ્રચલિત થયું, તેનું સ્વરૂપ. ૫૧૬
- ૩૯ કુરુવંશની ઉત્પત્તિ, યજ્ઞોપવીતની ઉત્પત્તિ, ચાર વેદોના નામ વ-
દાવાનો તથા મતલબ ફેરવવાનો હેતુ, ચારે વેદોની ઉત્પત્તિ. ૫૧૭
- ૪૦ ચાક્રવલ્લ્ય, સુલસા, પીપ્પલાદ, તથા પર્વત પ્રમુખથી ફરી અ-

- સહ વેદોને ફેરવીને હિંસાયુક્ત વેદોની રચના થઈ, તેનું સ્વરૂપ પુર્વોક્ત પુરુષોના કથાનક સહિત. ૫૧૯
- ૧૯ આ વર્તમાન કાલમાં જે ચાર વેદો છે, તેની ઉત્પત્તિ. ૫૨૦
- ૨૦ તેત્રીશ ક્રોડ દેવતાઈના મુખ અગ્નિ છે, એ કથન કયાંથી ચાલ્યું. ૫૨૧
- ૨૧ બ્રાહ્મણોને આહિતાગ્નય કહેવા લાગવાનું કારણ, તથા રાખનું મસ્તકપર ત્રિપુંડાકારે લગાવવાનું તથા કૈલાસ પર્વતની ઉત્પત્તિ. ૫૨૨
- ૨૨ શ્રી અજિતનાથ તથા પેદેલાં સગર ચક્રવર્તીનો અધીકાર. ૫૨૩
- ૨૩ શ્રીસંજવનાથજીથી લઈને નવમા તીર્થંકર સુધી તો સર્વ જૈનધર્મી બ્રાહ્મણજ શ્રાવક હતા, તેનું સ્વરૂપ. ૫૨૪
- ૨૪ દશમા તીર્થંકરના શાસનમાં હરિવંશની ઉત્પત્તિ થઈ, તેનું સ્વરૂપ. ૫૨૫
- ૨૫ વેદોમાં પ્રજાપતિવૈં સ્વાંઃ॥ એ શ્રુતિ લખી ગયેલ છે તેનો હેતુ, તથા ચક્રવર્તી આદિકની ક્રમથી ઉત્પત્તિ, તથા પરશુરામની ઉત્પત્તિ. ૫૨૬
- ૨૬ બ્રાહ્મણો જેજે રાજાઈને પોતાના શાસ્ત્રોમાં દૈત્ય તથા રાક્ષસના નામથી લખી ગયેલ છે તેનો હેતુ. ૫૪૪
- ૨૭ વિષ્ણુકુમારની કિંચિત્ કથા, તથા બ્રાહ્મણોએ જે પુરાણોમાં લખેલ છે કે, વિષ્ણુ જગવાને વામનરૂપ કરીને યજ્ઞ કરેલ છે, અને તે યજ્ઞ કરીને વલી રાજાને ઠલ્યા છે, એ વાત કયાંથી ઉત્પન્ન થયેલ છે. ૫૪૬
- ૨૮ અસલી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિનું વડ્ડીનાથ નામ રાખવાનો હેતુ. ૫૪૭
- ૨૯ શ્રી કૃષ્ણને જગવાને કહેવાનો હેતુ. ૫૪૯
- ॥ ચારમાં પરિષ્ઠેદમાં શ્રી મહાવીર જગવાનથી લઈને આજ પર્યંત કેટલુંક વૃતાંત લખેલ છે, તેની અનુક્રમણિકા ॥
- ૧ સત્યકી શ્રાવકના સંવંધમાં મહેશ્વરની ઉત્પત્તિ ૫૫૨
- ૨ મૃતકને પિંડપ્રદાન શ્રાદ્ધાદિ પ્રવૃત્તિ હોવાની વિધિ. ૫૫૭
- ૩ પ્રયાગ તીર્થની માનતા ચાલવાનો હેતુ. ૫૫૭
- ૪ શ્રી મહાવીર પ્રજુના ગૌતમાદિ ગણધરોનું વૃતાંત, કથા સહિત. ૫૫૭
- ૫ શ્રી મહાવીર પ્રજુની ગાદી (પાટ) ઉપર શ્રી સુધર્માસ્વામિ વેઠા, ત્યાંથી લઈને આઠમા શ્રીસ્થૂલીનંદજી સુધી આઠ પાટનું સંક્ષેપ વૃતાંત. ૫૬૫

- ૬ સુહસ્તિસૂરિના વખતમાં સંપ્રતિ રાજા થયા તેનું વૃતાંત. ૫૭૦
- ૭ ડહાનનામાં શિવનું લિંગ ફાટીને પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ પ્રગટ થઈ તેનું, કુમુદચંદ્ર આચાર્યની કથા પૂર્વક વૃતાંત. ૫૭૧
- ૮ તેરમા શ્રી સિંહગિરિજીની પાટ ઉપર શ્રી વજ્રસ્વામિ થયા, જેણે જાવડશાહ શેઠને કહીને શત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ૫૭૨
- ૯ શ્રી મહાવીરથી (૫૪૮) મેં વર્ષે ત્રૈરાશિક મત નીકલ્યો. ૫૮૦
- ૧૦ ચૌદમાં શ્રી વજ્રાસેનસૂરિના વખતમાં નાગેંદ્રાદિ ચાર કુલ થયાં. ૫૮૦
- ૧૧ પંદરમા શ્રી ચંદ્રસૂરિની પાટથી લઈને એકાવનમા શ્રી મુનિ સુંદરસૂરિ પર્યંત વહુજ ચમત્કારિક વાતોનો કિંચિત્ ઇતિહાસ. ૫૮૦
- ૧૨ વાવનમા શ્રી રત્નશેખરસૂરિના સમયમાં જિનપ્રતિમાને ઉત્થાપન કરનાર હુંકામત ચલાવ્યો, તેની કથા. ૫૮૩
- ૧૩ ત્રેપનમા શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરિથી લઈને સત્તાવનમાં શ્રી વિજય દાન સૂરિસુધીના આચાર્યોની કથાઈ થોડા ઇતિહાસો યુક્ત સંક્ષેપ લખેલ છે. ૫૮૫
- ૧૪ અઠાવનમી પાટે શ્રી હીરવિજયસૂરિ થયા તેની કથા, થોડાંક અકચર વાદશાહનાં વૃતાંતયુક્ત સંક્ષેપથી લખેલ છે. ૫૮૭
- ૧૫ વાશઠમી પાટે શ્રી વિજયપ્રજ્ઞસૂરિના સમયમાં મુલવંધા હુંડીયાનો પંથ નીકલ્યો, તેની ઉત્પત્તિનું કારણ, તથા એ દિવસથી માંડીને આજસુધી વિદ્યમાન વિચરવાવાલા હુંડીયાઈના નામ. ૬૦૪
- ૧૬ ત્રેશઠમી પાટથી લઈને વર્તમાન ડંગણોતેરમી પાટ સુધી થયેલ આચાર્યોના નામ, તથા આ ગ્રંથ વનાવનારની ગુર્વાવલીના નામ, તથા આ ગ્રંથ વનાવનારના સમયમાં જેટલા નવિન પંથો નીકળ્યા તેના નામ. ૬૦૭
- ૧૭ જામનગર નિવાસિ પંડિત શ્રાવક હીરાલાલે રચેલું જન્મામર પાદપૂર્તિરૂપં શ્રી વિજયાનંદ સ્તોત્રં (અથવા આ ગ્રંથના કર્તા શ્રી આત્મારામજી સૂરીશ્વર મહારાજની સ્તુતિ) ૬૦૯
- ૧૮ શુદ્ધિપત્ર. ૬૧૪

॥ ॐ नमः स्याद्वादवादिने ॥

॥ अथ तपागच्छीय ॥

॥ मुनिश्री आनंदविजय (आत्मारामजी) विरचित ॥

॥ जैनतत्त्वादर्श नामक ग्रंथ प्रारंभः ॥

॥ तत्र प्रथम परिच्छेद ॥

॥ अनुष्टुप् वृत्तम् ॥

स्यात्कारमुजितानेकं, सदसज्जाववेदिनम् ॥

प्रमाणरूपमव्यक्तं, जगवंतमुपास्महे ॥ १ ॥

प्रथम देव, गुरु अने धर्म, आ त्रण तत्वोनुं कांश्क स्वरूप लखीए ठीए.

विदित करीए ठीए के आ जैनमतनुं स्वरूप श्रीतीर्थंकर, गणधर तेमज पूर्वाचार्य आदि पुरुषोए, आगम निर्युक्ति, जाण्य, चूर्णि, टीका तेमज प्रकरणो अने तर्कशास्त्रादि अनेक ग्रंथोनी रचना करी स्पष्ट वतावेल ठे; परंतु पूर्वाचार्य रचित ते सर्व ग्रंथो प्राकृत तेमज संस्कृत जापामां हो वाथी तेमज वर्तमान कालमां जेनिउना विद्याज्यासमां उद्यमनो अज्ञाव होवाथी ते अत्यंत उत्तम ग्रंथोनो आशय नाश पामवा योग्य थयेल ठे. तेथी केटलाएक जव्य जीवोनी प्रेरणाथी तथा स्वकर्मनिर्जराना हेतुथी जेउने संस्कृत तेमज प्राकृत कठिन लागेठे तेमना उपकार माटे देव, गुरु अने धर्मनुं कांश्क स्वरूप जापामां (गुजरातीमां) लखीए ठीए.

श्रीसंघना वाचक वर्गने नम्रतापूर्वक विनति ठे के आ ग्रंथमां जैन मार्गथी विपरीत ज्यां माराथी लखायुं होय त्यां यथार्थ जे होय ते वता वशे तो तेउनो मारा उपर अत्यंत उपकार थशे; आ कालमां लोकोए स्वकपोलकल्पित घणां नवीन मतो प्रगट करेलठे तथा अंग्रेजी अने फा रसी विद्याज्यासथी तथा अनेक मत मतांतरोनी वातो श्रवण करवाथी अनेक जव्यजीवोने अनेक तरेहना संशय उत्पन्न थया करेठे, ते दूर क रवाने कांश्क लखवुं एज आ ग्रंथ लखवानो उद्देशठे. प्रथम कहेलां त्रण तत्वो मध्येथी देव तत्वनुं स्वरूप नीचे मुजव-

देव नाम परमेश्वरनुं ठे. ते परमेश्वरना स्वरूपमां अनेक प्रकारना विकल्प मतांतरी पुरुषो करेठे. जैनमतमां परमेश्वरनुं स्वरूप केवुं कथन करेलठे, ते नाम, रूप तेमज विशेषणसंयुक्त बतावुंतुं. जैनमतमां जे परमेश्वर मानेलठे. ते वार गुण सहित तेमज अठार दोपरहित अर्हंत परमेश्वर ठे. अने जे परमेश्वर वार गुण रहित तेमज अठार दोष सहित हशे तेनामां परमेश्वरता कदापि सिद्ध थशे नहि. आ विवेचन आगल करवामां आवशे.

प्रथम वार गुण तेमां अशोक वृद्धादि अष्ट महाप्रातिहार्य सर्व जैन समुदायमां प्रसिद्ध ठे ते तथा चार मूल अतिशय ए रीते वार गुण ए वार गुणमध्येना. चार मूल अतिशयनां नाम (१) ज्ञानातिशय (२) वा गतिशय (३) अपायापगमातिशय (४) पूजातिशय प्रथम ज्ञानातिशय नुं स्वरूप आ प्रमाणे केवलज्ञान तथा केवल दर्शनैकरी भूत, जविष्य, वर्तमानकालमां जे सामान्य विशेषात्मक वस्तु ठे तेनुं, तथा उत्पाद, व्यय, ध्रौव्ययुक्त त्रिकाल संबंधी जे सत् वस्तुर्जनुं, जाणवुं तेनुं नाम ज्ञानातिशय बीजो वचनातिशय तेमां जगवंतनां वचन पांत्रीश अतिशयें युक्त होय ठे. ते पांत्रीश अतिशयोनुं स्वरूप आ प्रमाणे (१) संस्कारवत्त्वं (संस्कृतादि लक्षण युक्त) (२) औदात्त्यं (शब्दमां उच्चपणुं) (उपचार प रीतता) (३) अग्राम्यत्वं (गामडाना रेहेनार पुरुषना वचन समान जेम नुं वचन नहि) (४) मेघगंजीरघोषत्वं (मेघनी समान गंजीर शब्द) (५) प्रतिनाद विधायिता (सर्ववाजीत्रोनी साथ मलता शब्द) (६) दक्षिणत्वं (वचननी सरलतासंयुक्त) (७) उपनीतरागत्वं (मालकोशादि ग्राम राग संयुक्त) आ सात अतिशय शब्दनी अपेक्षाथी जाणवा-वाकीना बीजा अतिशयो अर्थ आश्रय जाणवा. (८) महार्थता (अत्यंत मोटो जे मां अजिधेय कहेवा योग्य अर्थ ठे) (९) अव्याहतत्वं (पूर्वापरविरोध रहित) (१०) शिष्टत्वं (अजिमत सिद्धांत उक्त अर्थता) एटले के अजिमत सिद्धांतनुं जे कहेवुं ते वक्ताना शिष्टपणानुं सूचक ठे (११) संशयानामसंज्ञवः (जेना कथनमां श्रोताने संशय थतो नथी) (१२) निराकृताऽन्योत्तरत्वं जेना कथनमां कोझण दूषण नहि, श्रोताने संशय उत्पन्न थाय नहि तेम जगवान् बीजीवार उत्तर दे नहि) (१३) हृदय गमता (हृदयमां ग्रहणकरवा योग्य) (१४) मिथः साकांक्षता (अरस पर

સ પદ વાક્યોનું સાપેક્ષપણું) (૧૫) પ્રસ્તાવૌચિત્યં (દેશકાલ યુક્ત, વિરુદ્ધનહિં) (૧૬) તત્ત્વનિષ્ઠતા (વિવક્ષિત વસ્તુના સ્વરૂપને અનુસરવાપણું) (૧૭) અપ્રકીર્ણ પ્રસૂતત્વં (સુસંવંધનો વિસ્તારઅથવા અસંવંધ અધિકારનો અતિવિસ્તાર નહિ) (૧૮) અસ્વશ્લાઘાજન્યનિંદતા (આત્મોત્કર્ષ તથા પરનિંદા રહિત) (૧૯) આગ્નિજાત્યં (પ્રતિપાદ્ય વસ્તુની ઝૂમિકાને અનુસરવારૂપ) (૨૦) અતિ સ્નિગ્ધ મધુરત્વં (ધીગોલની પેટે સુખકારી) (૨૧) પ્રશસ્યતા (કહેલા ગુણોની યોગ્યતાથી પ્રાપ્ત થઈ ઠે શ્લાઘા) (૨૨) અમર્મવેધિતા (પારકાં મર્મ જેમાં ઉઘાડ્યાં હોય નહિ) (૨૩) ઔદાર્ય (અગ્નિધેય અર્થનું તુલ્યપણું નહિ) (૨૪) ધર્માર્થપ્રતિવરૂતા (ધર્મ તેમજ અર્થ સંયુક્ત) (૨૫) કારકાદ્યવિપર્યા (કારક, કાલ, વચન તેમજ લિંગાદિ જ્યાં વિપર્યય નહિ) (૨૬) વિચ્રમાદિવિયુક્તતા (વક્તાના મનમાં ઝાંતિ વિક્ષેપાદિ દોષ રહિત) (૨૭) ચિત્રકૃત્ત્વ (કુતૂહલ પણાનો જેમાં અજ્ઞાવ ઠે) (૨૮) અદ્યુતત્વં (અદ્યુતપણું) (૨૯) અનતિવિલંચિતા (અતિ વિલંબ રહિત) (૩૦) અનેકજાતિ વૈચિત્ર્ય (જાતિ આદિ વર્ણન કરવા યોગ્ય વસ્તુ સ્વરૂપના આશ્રય યુક્ત) (૩૧) આરોપિતા વિશેષતા (વચનાં તરની અપેક્ષાથી વિશેષપણું જેમાં સ્થાપન થયેલ ઠે) (૩૨) સત્ત્વપ્રધાનતા (સાહસ કરી સંયુક્ત) (૩૩) વર્ણપદવાક્ય વિવિક્તતા (વર્ણાદિનું વિચિત્રપણું) (૩૪) અવ્યુઞ્ચિત્તિઃ (વિવક્ષિત અર્થની સમ્યક્ પ્રકારે સિદ્ધિ જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી અવ્યવચ્છિન્ન વચનનું પ્રમેયપણું) (૩૫) અલેપિત્વં (શ્રમરહિત) જગવંતના વીજા વચનાતિશયના એ પાંત્રીશત્રેદ-ત્રીજો અપાયાપગમાતિશય એટલે ઉપડ્રવ નિવારક. ચોથો પૂજાતિશય. જેથી જગવાન્ ત્રણ લોકના પૂજનીય ઠે. આ વે અતિશયના વિસ્તારરૂપ ચોત્રીશ અતિશય ઠે. તે આ પ્રમાણે.

(૧) તીર્થંકર જગવાનના દેહનું રૂપ તથા સુગંધ સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ તેમજ રોગ, પરસેવો અને મલ્લે કરી રહિત શરીર (૨) શ્વાસ નિઃશ્વાસ પદ્મકમલના જેવો સુગંધમય (૩) રુધિર અને માંસ ગાયના હુધ જેવું ઉજ્જ્વલ (૪) આહાર નિહારનો વિધિ ચર્મચક્ષુ વાલાં દેખે નહિ. આચાર અતિશય જન્મથીજ (૧) એક યોજન સમવસરણનું ક્ષેત્ર ઠતાં દેવતા, મનુષ્ય, તિર્થંચોની કોડાકોડી પણ જ્યાં સમાશ્લકે અને ઝીડ થાય નહિ (૨) વાણી

જાપા અર્ધમાગધી, દેવતા, મનુષ્ય અને તિર્યંચોને પોતપોતાની જાપામાં સમજાઈ જાય તેમજ એક યોજન સુધી સાંજલી શકાય (૩) પ્રજામંદલ મસ્તકના પાઠલના જાગમાં સૂર્યના વિંવોની સાથે જાણે હરીફાઈ કરતું હોયની! પોતાની શોજાયુક્ત મનોહર જામંદલ શોજે છે (૪) ચારે દિશામાં સાડીપચવીશ યોજન સુધી ઉપદ્રવ રૂપ જ્વરાદિ રોગ હોય નહિ (૫) વૈર (પરસ્પર વિરોધ હોય નહિ) (૬) (શ્રુતિ) ધાન્યને ઉપદ્રવ કારી ઊંદરાદિ ન હોય (૭) મારિમરીનો ઉપદ્રવ ન હોય. (૮) (અતિ વૃદ્ધિ) નિરંતર વરસાદ નહિ (૯) (અવૃદ્ધિ) વરસાદનો અજાવ નહિ (૧૦) ડુર્જિદ્ધ ન હોય (૧૧) સ્વચક્ર પરચક્રનો જય ન હોય. આ અગીયાર અતિશય જ્ઞાનાવરણીય આદિ ચાર ઘાતિકર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૧) આ કાશમાં ધર્મપ્રકાશક ચક્ર ચાલે છે. (૨) આકાશમાં ચામર વિંજાય છે (૩) આકાશમાં પાદપીઠ સહિત સ્ફટિકમય સિંહાસન હોય છે (૪) આ કાશમાં ત્રણ ઠંઠ (૫) રત્ન મય ધ્વજ ફરકે છે (૬) જગવાન્ જ્યારે ચાલે છે ત્યારે પગની નીચે સુવર્ણ કમલ દેવતા રહે છે (૭) સમવસરણમાં રત્ન, સુવર્ણ અને રૂપામય ત્રણકોટ મનોહર હોય છે (૮) સમવસરણમાં પ્રજ્ઞાનાં ચાર મુખ દેખાય છે (૯) અશોક વૃક્ષ ઠાયા કરે છે (૧૦) કાંટા અધોમુખ થઈ જાય છે (૧૧) વૃદ્ધો ઇવી રીતે નમી જાય છે કે જાણે નમસ્કાર કરતાં હોય (૧૨) ઊઘ્ઘનાદેં હુંહુજિ જીવનવ્યાપક નાદ ધ્વનિ કરે છે. (૧૩) પવન સુખદાયક વાય છે. (૧૪) પક્ષી પ્રદક્ષિણા દે છે (૧૫) સુગંધ મય પાણીનો વરસાદ થાય છે. (૧૬) ઢીંચણ પ્રમાણ પાંચ વર્ણના ફુલનો વરસાદ થાય છે. (૧૭) કેશ ઢાઢી મુઠ અવસ્થિત રહે છે (૧૮) ચાર પ્રકારના દેવતા જઘન્યથી જઘન્ય એક ક્રોડ જગવંતની પાસે રહે છે. (૧૯) ઠ ઇ ક્રતુ સાનુકૂલ શુભસ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ, શબ્દયુક્ત; અશુભ નાશ પામે છે અને સુંદર પ્રગટ થાય છે. આ ઊગણીશ અતિશય દેવકૃત છે. મતાંતર તથા વાંચનાંતરમાં કોઈ કોઈ અતિશય અન્યતરેદ્ધી છે. પૂર્વોક્ત ચાર મૂલ અતિશય અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય મલી ચાર ગુણમય વિરાજમાન અર્હંત જગવંત પરમેશ્વર છે તેજ અઢારે દોપરહિત છે તેથી અઢારદોપનું વર્ણન આ પ્રમાણે:—

શ્લોક ॥ અંતરાયદાનલાજ, વીર્યજોગોપજોગગા: ॥ હાસોરત્નરત્ની જીતિ,

જુગુપ્સા શોકઐવ ચ ॥૧॥ કામોમિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, નિઙ્ગા ચ વિરતિસ્તથા ॥
 રાગોદ્દેપશ્ચ નો દોષા, સ્તેપામષ્ટાદશાઽપ્યમી ॥ ૧ ॥ અર્થ (૧) દાન દેવામાં
 અંતરાય, (૨) લાજગત અંતરાય, (૩) વીર્યગત અંતરાય. (૪) જે એક વખત
 જોગવવામાં આવે તે જોગ, પુષ્પમાલાપ્રમુખ તજ્જત અંતરાય તે જોગાંત
 રાય (૫) વારંવાર જોગવવામાં આવે જેમ કે સ્ત્રી, ઘર, કંકણ, કુંડલાદિ
 તજ્જત અંતરાય તે ઉપજોગાંતરાય, (૬) હાસ્ય (૭) (રતિ) પદાર્થોપર પ્રીતિ
 (૮) અરતિ (રતિથી વિપરીત) (૯) સાત પ્રકારના જય. (૧૦) જુગુપ્સા-
 મલીન વસ્તુને દેખી નાક મચકોડવું. (૧૧) શોક-ચિત્તનું વિકલપણું
 (૧૨) કામ-સ્ત્રી, પુરુષ, નપુંસક એ ત્રણેનો વેદવિકાર (૧૩) મિથ્યાત્વ-દ
 ર્શનમોહ (૧૪) અજ્ઞાન-મૂઢપણું (૧૫) નિઙ્ગા (૧૬) અવિરતિ-પ્રત્યાખ્યાનનો
 અજાવ (૧૭) રાગ-પૂર્વસુખના સાધનમાં શૃદ્ધિપણું (૧૮) દેપ-પૂર્વ દુઃખો
 નું સ્મરણ તેમજ પૂર્વ દુઃખમાં અથવા તેના સાધનમાં ક્રોધ-આ અઢાર
 દૂષણ જેમાં ન હોય તે અર્હત, જગવંત, પરમેશ્વર છે. એ અઢાર દૂષણોમાં
 થી એક પણ દૂષણ જેમાં હોય તે કદાપિ અર્હત, જગવંત, પરમેશ્વર હોઈ
 શકે નહિ. પ્રથમના પાંચ વિદ્ધો જેમાં લાગી રહેલ છે તે પરમેશ્વર
 કેવી રીતે હોઈ શકે ?

પ્રશ્ન-દાનાંતરાયનો નાશ થવાથી શું પરમેશ્વર દાન દે છે ? તેમજ
 લાજાંતરાયનો નાશ થવાથી પરમેશ્વરને શું લાજ પ્રાપ્ત થાય છે ? તથા
 વીર્યાંતરાયનો નાશ થવાથી પરમેશ્વર શું શક્તિ વતાવે છે ? તથા જોગાં
 તરાયનો નાશ થવાથી શું પરમેશ્વર જોગ કરે છે ? અને ઉપજોગાંતરા
 યનો ક્ષય થવાથી શું પરમેશ્વર ઉપજોગ કરે છે ?

ઉત્તર-પૂર્વોક્ત પાંચ વિદ્ધ ક્ષય થવાથી જગવંતમાં પાંચ શક્તિઝં પ્રગ
 ટ થાય છે. જેમ નિર્મલ ચક્રુઝંતી આમાં આવેલાં પન્નલાદિ નાશ પામવા
 થી જોવાની શક્તિ પ્રગટ થાય છે તેમ- મરજી હોય તો દેખે અથવા ન
 દેખે પરંતુ દેખવાની શક્તિ વિદ્યમાન છે; તેવીજ રીતે અર્હત જગવંતને
 પાંચ શક્તિઝં પ્રગટ થાય છે, પઠી મરજી હોયતો દાનાદિ કરે અથવા
 ન કરે પરંતુ શક્તિ વિદ્યમાન છે, જે પૂર્વોક્ત પાંચ શક્તિઝંથી રહિત છે
 તે પરમેશ્વર કેવી રીતે હોઈ શકે ?

૬ હાસ્ય-હસવું જે આવે છે તે અપૂર્વ વસ્તુ. દેખવાથી અથવા અપૂર્વ

वस्तु सांज्ञलवाची अथवा अपूर्व आश्चर्यना अनुज्ञवन्तुं स्मरण यवाची. ए विगेरे हास्यनां निमित्तठे; तेमज मोहकर्मनी प्रकृति हास्यनुं उपादान कारणठे तेथी ए वने कारण अर्हत जगवंतमां नथी. प्रथमना निमित्त कारणनो अर्हत जगवंतमां संज्ञवज केम होय, कारण के अर्हत जगवंत सर्वज्ञ सर्वदर्शी ठे तेमना ज्ञानमां एवी अपूर्व वस्तु नथी के जेने देख वाची सांज्ञलवाची के अनुज्ञववाची आश्चर्य उत्पन्न थाय, तेथी हास्यनुं निमित्त कारण कांइ नथी; अने मोहकर्म तो अर्हत जगवंतें सर्वथा द्य कथुंठे तेथी उपादान कारणनो पण संज्ञव नथी. ए हेतुथी अर्हतमां हा स्यरूप दूषण नथी. जे हसनशील हशे ते अवश्य असर्वज्ञ, असर्वदर्शी तेमज मोहयुक्त हशे तेथी ते परमेश्वर केम होइ शकशे ?

७ रति-जेनी प्रीति पदार्थो उपर होय ते अवश्य सुंदर शब्द, रूप, रस, गंध, स्पर्श, स्त्री आदि उपर प्रीतिमान् होय, जे प्रीतिमान् होय ते अवश्य ते पदार्थनी लालसावाला होय अने जे लालसावाला होय ते अवश्य ते पदार्थनी अप्राप्तिथी दुःखी होय, ते अर्हत परमेश्वर केवी रीतें होइ शके?

८ अरति-जेनी पदार्थो उपर अप्रीति होय ते तो पोतेज अप्रीति रूप दुःखें करी दुःखी ठे ते अर्हत जगवंत केवीरीतें होइ शके ?

९ जय-जेणें पोतानोज जय दूर कयों नहि ते अर्हत जगवंत केम होइ शके?

१० जुगुप्सा-मलीन वस्तु देखीने नाक चढाववुं. परमेश्वरना ज्ञान मां सर्ववस्तुनुं ज्ञासन थाय ठे. जो परमेश्वरमां जुगुप्सा होय तो अ त्यंत दुःख होय तेथी जुगुप्सावंत अर्हत जगवंत केम होइ शके ?

११ शोक-जे पोतेज शोक वालोठे ते परमेश्वर केम होय ?

१२ काम-जे पोतेज विषयीठे, स्त्रियोनी साथे जोग करे ठे एवा वि- पयान्जिलापीने कयो बुद्धिमान् पुरुष परमेश्वर माने ?

१३ मिथ्यात्व-जे दर्शनमोहें करी दोषायेल ठे ते जगवंत नहीं.

१४ अज्ञान-जे पोतेज मूढ ठे ते जगवंत नहीं.

१५ निद्रा-जेने निद्रा आवे ठे ते निद्रामां केटलुं एक जाणता नथी. तेथी निद्रावान्, अर्हत जगवंत सदा सर्वज्ञ, केम होइ शके ?

१६ अप्रत्याख्यान-जे प्रत्याख्यानरहितठे ते सर्वाजिलापी ठे तेथी वृ ण्णावाला अर्हत जगवंत केम होइ शके ?

१७-१८ राग अने द्वेष- रागद्वेषवान् मध्यस्थ होइ शकता नथी. तेमज रागीद्वेषीमां क्रोध, मान, मायानो संजवठे. जगवान् वीतराग, समशत्रुमित्र, सर्वजीवपर समबुद्धि न कोइने दुःखी अथवा सुखी करे जो दुःखी सुखी करे तो वीतराग करुणासमुद्र कदापि न होइ शके, ए कारण्थी राग द्वेष वाला अर्हंत जगवंत परमेश्वर नहीं. पूर्वोक्त अठार दूषणरहित अर्हंत जगवंत परमेश्वर ठे, बीजा कोइ परमेश्वर नथी.

अथ अर्हंतनां नाम वे श्लोकथी लखीए ठीए. “अर्हन् जिनः पारग तत्त्रिकालवित्, क्षीणाष्टकर्मा परमेष्ठ्यऽधीश्वरः ॥ शंभुः स्वयंभूर्जगवान् जगत्प्रभु, स्तीर्यकरस्तीर्यकरोजिनेश्वरः ॥ १ ॥ स्याद्वाद्यज्जयदसर्वाः, सर्वज्ञः सर्वदर्शिकेवलिनौ ॥ देवाधिदेवबोधित, पुरुषोत्तमवीतरागात्ताः ॥ २ ॥ अर्थ-चोत्रीश अतिशयें करी सर्वथी अधिक होवाथी सुरेंद्र आदिएं क रेती अष्ट महाप्रातिहार्य तथा जन्म स्नात्रादि पूजाने जे पात्र ठे ते अर्हन् अथवा ज्ञानावरणीय आदि आठ कर्मरूप शत्रुर्जनो नाश करवाथी अर्हन् अथवा बांधेली कर्मरजनो नाश करवाथी अर्हन् अथवा कोइ प दार्थ जेना ज्ञानमां गुप्त नथी ते अर्हन् तथा नामांतरथी अरुहन् जेने जवरूप अंकुर उत्पन्न थवानो नथी ते (१) जीत्यां ठे राग द्वेष मोहादि अठार दूषणो जेणें ते जिन (३) संसारना तेमज प्रयोजन मात्रना अंतने जे प्राप्त थया ठे एटले के संसारमां जेने कोइ प्रयोजन नथी ते पारगत (४) भूत, जविष्य, वर्तमान ए त्रये कालने जे जाणें ते त्रिकालवित् (५) क्षय थयां ठे आठ ज्ञानावरणीय आदि कर्म जेनां ते क्षीणाष्टकर्मा (६) परम उत्कृष्ट पदमां जे रहे ते परमेष्ठी (७) जगतना ईश्वर ते अधीश्वर (८) शाश्वत सुखमां जे होय ते शंभु (९) पोते पोतानाज आत्माथी तथा जव्यत्व आदि सामग्रीनी परिपकताथी तथा बीजाना उपदेश विना होय ते स्वयंभु (आ कथन तेज जवनी अपेक्षातुं ठे) (१०) जग शब्दना चौद अर्थ ठे तेमांथी अर्क अने योनि ए वे अर्थ वाद करीने वार अर्थवंत जे होइ शके ठे. तेनां नाम (१) ज्ञानवंत (२) माहात्म्यवंत (३) शाश्वत वैरियोना वैर उपशमाववाथी यशस्वी (४) राज्य लक्ष्मीनो त्याग करवाथी वैराग्यवंत (५) मुक्तिवंत (६) रूपवंत (७) अनंत बल होवाथी वीर्यवंत (८) तप करवामां उत्साहवान् होवाथी प्रयत्नवंत (९) संसारमांथी जीवो

वस्तु सांज्ञलवार्थी अथवा अपूर्व आश्चर्यना अनुज्ञवन्तुं स्मरण यवार्थी. ए विगेरे हास्यनां निमित्तठे; तेमज मोहकर्मनी प्रकृति हास्यनुं उपादान कारणठे तेथी ए वंने कारण अर्हत जगवंतमां नथी. प्रथमना निमित्त कारणनो अर्हत जगवंतमां संज्ञवज केम होय, कारण के अर्हत जगवंत सर्वज्ञ सर्वदर्शी ठे तेमना ज्ञानमां एवी अपूर्व वस्तु नथी के जेने देख वार्थी सांज्ञलवार्थी के अनुज्ञववार्थी आश्चर्य उत्पन्न थाय, तेथी हास्यनुं निमित्त कारण कांइ नथी; अने मोहकर्म तो अर्हत जगवंतें सर्वथा क्षय कर्तुंठे तेथी उपादान कारणनो पण संज्ञव नथी. ए हेतुथी अर्हतमां हा स्यरूप दूषण नथी. जे हसनशील हशे ते अवश्य असर्वज्ञ, असर्वदर्शी तेमज मोहयुक्त हशे तेथी ते परमेश्वर केम होइ शकशे ?

५ रति—जेनी प्रीति पदार्थो उपर होय ते अवश्य सुंदर शब्द, रूप, रस, गंध, स्पर्श, स्त्री आदि उपर प्रीतिमान् होय, जे प्रीतिमान् होय ते अवश्य ते पदार्थनी लालसावाला होय अने जे लालसावाला होय ते अवश्य ते पदार्थनी अप्राप्तिथी दुःखी होय, ते अर्हत परमेश्वर केवी रीतें होइ शके?

६ अरति—जेनी पदार्थो उपर अप्रीति होय ते तो पोतेज अप्रीति रूप दुःखें करी दुःखी ठे ते अर्हत जगवंत केवीरीतें होइ शके ?

७ जय—जेणें पोतानोज जय दूर कर्ष्यो नहि ते अर्हत जगवंत केम होइ शके?

१० जुगुप्सा—मलीन वस्तु देखीने नाक चढाववुं. परमेश्वरना ज्ञान मां सर्ववस्तुनुं ज्ञासन थाय ठे. जो परमेश्वरमां जुगुप्सा होय तो अ त्यंत दुःख होय तेथी जुगुप्सावंत अर्हत जगवंत केम होइ शके ?

११ शोक—जे पोतेज शोक वालोठे ते परमेश्वर केम होय ?

१२ काम—जे पोतेज विषयीठे, स्त्रियोनी साथे जोग करे ठे एवा वि-
पयान्जिलापीने कयो बुद्धिमान् पुरुष परमेश्वर माने ?

१३ मिथ्यात्व—जे दर्शनमोहें करी लेपायेल ठे ते जगवंत नहीं.

१४ अज्ञान—जे पोतेज मूढ ठे ते जगवंत नहीं.

१५ निद्रा—जेने निद्रा आवे ठे ते निद्रामां केटलुंएक जाणता नथी. तेथी निद्रावांन्, अर्हत जगवंत सदा सर्वज्ञ, केम होइ शके ?

१६ अप्रत्याख्यान—जे प्रत्याख्यानरहितठे ते सर्वाजिलापी ठे तेथी वृ ण्णावाला अर्हत जगवंत केम होइ शके ?

१७-१८ राग अने द्वेष- रागद्वेषवान् मध्यस्थ होइ शकता नथी. तेमज रागीद्वेषीमां क्रोध, मान, मायानो संजवठे. जगवान् वीतराग, समशत्रुमित्र, सर्वजीवपर समबुद्धि न कोइने दुःखी अथवा सुखी करे जो दुःखी सुखी करे तो वीतराग करुणासमुद्र कदापि न होइ शके, ए कारणथी राग द्वेष वाला अर्हत जगवंत परमेश्वर नहीं. पूर्वोक्त अढार दूषणरहित अर्हत जगवंत परमेश्वर ठे, बीजा कोइ परमेश्वर नथी.

अथ अर्हतनां नाम वे श्लोकथी लखीए ठीए. “अर्हन् जिनः पारग तत्त्रिकालवित्, क्षीणाष्टकर्मा परमेष्ठ्यधीश्वरः ॥ शंजुः स्वयंचूर्जगवान् जगत्प्रजु, स्तीर्थकरस्तीर्थकरोजिनेश्वरः ॥ १ ॥ स्याद्वाच्यऽजयदसर्वाः, सर्वज्ञः सर्वदर्शिकेवलिनौ ॥ देवाधिदेवबोधिद, पुरुषोत्तमवीतरागात्ताः ॥ २ ॥ अर्थ-चोत्रीश अतिशयें करी सर्वथी अधिक होवाथी सुरेंद्र आदिएं क रेली अष्ट महाप्रातिहार्य तथा जन्म स्नात्रादि पूजाने जे पात्र ठे ते अर्हन् अथवा ज्ञानावरणीय आदि आठ कर्मरूप शत्रुजनो नाश करवाथी अर्हन् अथवा बांधेली कर्मरजनो नाश करवाथी अर्हन् अथवा कोइ प दार्थ जेना ज्ञानमां गुप्त नथी ते अर्हन् तथा नामांतरथी अरुहन् जेने जवरूप अंकुर उत्पन्न भवानो नथी ते (१) जीत्यां ठे राग द्वेष मोहादि अढार दूषणो जेणें ते जिन (३) संसारना तेमज प्रयोजन मात्रना अंतने जे प्राप्त थया ठे एटले के संसारमां जेने कोइ प्रयोजन नथी ते पारगत (४) जूत, जविष्य, वर्तमान ए त्रणे कालने जे जाणे ते त्रिकालवित् (५) कय थयां ठे आठ ज्ञानावरणीय आदि कर्म जेनां ते क्षीणाष्टकर्मा (६) परम उत्कृष्ट पदमां जे रहे ते परमेष्ठी (७) जगतना ईश्वर ते अधीश्वर (८) शाश्वत सुखमां जे होय ते शंजु (९) पोते पोतानाज आत्माथी तथा जव्यत्व आदि सामग्रीनी परिपक्वताथी तथा बीजाना उपदेश विना होय ते स्वयंचु (आ कथन तेज जवनी अपेक्षानुं ठे) (१०) जग शब्दना चौद अर्थ ठे तेमांथी अर्क अने योनि ए वे अर्थ बाद करीने वार अर्थवंत जे होइ शके ठे. तेनां नाम (१) ज्ञानवंत (२) माहात्म्यवंत (३) शाश्वत वैरियोना वैर उपशमाववाथी यशस्वी (४) राज्य लक्ष्मीनो त्याग करवाथी वैराग्यवंत (५) मुक्तिवंत (६) रूपवंत (७) अनंत बल होवाथी वीर्यवंत (८) तप करवामां उत्साहवान् होवाथी प्रयत्नवंत (९) संसारमांथी जीवो

नो उद्धार करवानी मरजी होवाथी इष्टावंत (१०) चोत्रीश अतिशयरूप
 लक्ष्मीए विराजमान होवाथी श्रीमंत (११) धर्मवंत (१२) अनेक कोटि
 देवोथी सेव्यमान होवाथी ऐश्वर्यवंत आ वार अर्थ युक्त ते जगवान् (१३)
 जगत्नां परमेश्वर तेथी जगत्प्रभु (१४) तरीए संसारसमुद्र जेनाथी ते
 तीर्थ, प्रवचनना आधार, चार प्रकारना संघ अथवा प्रथम गणधर तेम
 ने स्थापन करवानो स्वप्नाव होवाथी तीर्थकर (१५) रागादिने जीतनारा
 जिन (केवली) तेना जे ईश्वर ते जिनेश्वर (१६) स्यात् अव्यय अनेकांत
 वाचक ठे तेथी वस्तुर्जने अनेकांत पणें, अनेक स्वरूपथी केहेवानुं शील
 ठे जेमने ते स्याद्वादि (१७) जय सात प्रकारना ठे. (१) मनुष्यने स्वजा
 तिथी अर्थात् एक मनुष्यने बीजा मनुष्यथी जय ते इहलोकजय (२) वि
 जातीय तिर्यंच देवताथी जे जय उत्पन्न थाय ते परलोकजय (३) धना
 दिना कारणथी चोर प्रमुखथी जे जय थाय ते आदानजय (४) बाहार
 ना निमित्त विना घरादिनेविपे वेसनारने रात्रिआदिने समये जे जय
 उत्पन्न थाय ते अकस्मात् जय (५) हुं निर्धन हुं दुकालमां केवी रीते
 जीवितव्य धारण करीश एवो जे जय ते आजीविका जय (६) मरणजय
 (७) आ प्रमाणे करीश तो मारी मोटी अपकीर्ति थशे एम धारी अय
 शना जयथी प्रवर्त्ते नही ते अश्लाघानय. ए सात प्रकारना जयनो जे
 प्रतिपद्दी ते अजय. ते अजय शुं वस्तु ठे ? विशिष्ट आत्मानुं स्वस्थपणुं,
 निःश्रेयस धर्मनिर्वंधन भूमिकाभूत ते गुणनीं प्रकर्षताथी अचिंत्य शक्ति
 युक्त होवाथी सर्व प्रकारें परहितकारी होय; एवं जे अजय आपे ते
 अजयद (१८) सर्व प्राणीं प्रत्ये जे हित चाहे ते सर्वाः (१९) सर्व जे
 जाणे ते सर्वज्ञ (२०) सर्व जे देखे ते सर्वदर्शी (२१) सर्व प्रकारें कर्म आ
 वरणने छूर करवाथी चेतनस्वरूप प्रगट थयुं ठे ते “केवल” केवलज्ञान
 ठे जेने ते केवली (२२) देवताउंना जे अधिपति ते देवाधिदेव (२३) जि
 नप्रणीत धर्मेनी प्राप्ति जे करावे ते बोधिद (२४) पुरुषोमांहे उत्तम सद्
 ज तथा ज्ञव्यत्वादि जव करी श्रेष्ठ ते पुरुषोत्तम (२५) गया ठे राग
 द्वेष जेमांथी ते वीतराग (२६) हितोपदेशक होवाथी आस ए रीते चोवी
 शनाम तथा बीजां हजारो नाम परमेश्वरनां ठे.

पूर्वाक्त परमेश्वरनुं स्वरूप श्रीहेमचंद्राचार्यकृत ग्रंथोने अनुसार तथा

સમવાયાંગ રાજપ્રશ્રીય પ્રમુખ શાસ્ત્રાનુસાર લખેલ છે. અન્યથા જિનસહ સ્ત્ર નામના ગ્રંથમાં એક હજાર આઠનામ અન્વયાર્થ સહિત વર્ણવેલ છે. સર્વનામ વ્યુત્પત્તિ સહિત અર્હંત પરમેશ્વરનાં છે. “ અર્હંત પદ ” અનાદિ અનંત છે પરંતુ તે પદના ધારણ કરનારા જીવ અનંત અતીત કાલમાં થઈ ગયા. કારણ કે એકેક ઝત્સર્પિણિ અવસર્પિણિ કાલમાં ચારત વર્ષમાં ચો વિશ ચોવીશ જીવ અર્હંત પદને ધારણ કરી સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત થયેલા છે.

આ વર્તમાન અવસર્પિણિથી આગલની ઝત્સર્પિણિમાં જે જીવો અર્હંત પદને ધારણ કરનારા થઈ ગયા તેમનાં નામ. (૧) કેવલ જ્ઞાની (૨) નિર્વાણી (૩) સાગર (૪) મહાયશ (૫) વિમલનાથ (૬) સર્વાનુજૂતિ (૭) શ્રીધર (૮) દત્ત (૯) દામોદર (૧૦) સુતેજ (૧૧) સ્વામી (૧૨) મુનિસુવ્રત (૧૩) સુમતિ (૧૪) શિવગતિ, (૧૫) અસ્તાગ (૧૬) નેમીશ્વર (૧૭) અનિલ (૧૮) યશોધર (૧૯) કૃતાર્થ (૨૦) જિનેશ્વર (૨૧) શુદ્ધમતિ (૨૨) શિવકર (૨૩) સ્યંદન (૨૪) સંપ્રતિ.

વર્તમાન ચોવીશ અર્હંતનાં નામ. (૧) શ્રીરૂપજનાથ (૨) શ્રી અજિતનાથ (૩) શ્રી સંજવનાથ (૪) શ્રી અજિનંદન નાથ (૫) શ્રી સુમતિનાથ (૬) શ્રી પદ્મપ્રજ્ઞ (૭) શ્રીસુપાર્શ્વનાથ (૮) શ્રી ચંદ્રપ્રજ્ઞ (૯) શ્રીસુવિધિનાથ વીજું નામ પુષ્પદંત (૧૦) શ્રીશીતલનાથ (૧૧) શ્રીશ્રિયાંસનાથ (૧૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી (૧૩) શ્રી વિમલ નાથ (૧૪) શ્રી અનંતનાથ (૧૫) શ્રીધર્મનાથ (૧૬) શ્રીશાંતિનાથ (૧૭) શ્રી કુંથુનાથ (૧૮) શ્રી અરનાથ (૧૯) શ્રીમલ્હિનાથ (૨૦) શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી (૨૧) શ્રી નમિનાથ (૨૨) શ્રીઅરિષ્ટનેમિ (૨૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ (૨૪) શ્રી મહાવીર.

વર્તમાન ચોવીશ તીર્થકર જગવંતનાં નામ શા શા કારણથી થયાં તે તથા નામોના સામાન્યાર્થ જે સર્વ તીર્થકરોમાં પામી શકાય તથા વિશેષાર્થ જે તે એકજ તીર્થકરના નામને નિમિત્તે છે તે લખીયે ઠીકે.

“રૂપતિ ગૃહતિ પરમપદમિતિ રૂપજઃ” જાય જે પરમપદને તે રૂપજ આ અર્થ સર્વ તીર્થકરમાં વ્યાપક છે તથા “ ઝર્વોર્વૃપજલાંઠનમચ્છદ્વજગવતો જ નન્યા ચતુર્દશાનાં સ્વપ્નાનામાદૌ વૃષ્ણોદ્દૃષ્ટઃ તેન રૂપજઃ ” જગવાનના વંને સાથલોમાં વલદનું લાંઠન હતું અથવા જગવંતની માતા મરુદેવીએ ચૌદ સ્વપ્નની આદિમાં વલદનું સ્વપ્ન દીધું તે કારણથી રૂપજ એવું નામ દીધું.

एवी रीते सर्व तीर्थंकरनो प्रथम सामान्यार्थं अने पढी विशेषार्थं जाणवो.

१ “परिसहादिजिर्नजित इत्यजितः” चावीश परिसह आदि शब्दधी चार कपाय, आठकर्म, चारप्रकारना उपसर्ग इत्यादिधी न जीताय, ते अजित; तथा “यद्वा गर्जस्थेऽस्मिन् द्यूते राज्ञा जननी न जितेत्यजितः” ज्यारे जगवान् गर्जमां हता त्यारे जुगार खेलतां राजा राणीने न जी ती शक्या ते हेतुधी अजित नाम दीधुं.

२ “शं सुखं जवत्यस्मिन् स्तुते सञ्जवः” शं नाम सुखवाचक ठे सुख थाय जेनी स्तुति करतां ते संजव “यद्वा गर्जगतेऽप्यस्मिन्नन्यधिकसस्य संजवात् संजवोपि” अथवा ज्यारे जगवान् गर्जमां हता त्यारे पृथ्वीमां अधिक धान्यनो संजव होवाधी संजव.

४ “अजिनंयते देवेंद्रादिजिरित्यजिनंदनः” जेनी स्तुति करायेली ठे देवेंद्रादिधी ते अजिनंदन “यद्वा गर्जात् प्रचृत्येवाजीदणं शक्रेणाजिनंद नादजिनंदनः” अथवा जे दिवसे जगवान् गर्जमां आव्या ते दिवसधी लइने वारंवार शक्रेणें स्तुति करी तेधी अजिनंदन.

५ “शोचना मतिरस्येति सुमतिः” जली ठे बुद्धि ते जेनी ते सुमति, “यद्वा गर्जस्थे जनन्याः सुनिश्चिता मतिरभूदिति सुमतिः” अथवा जगवान् गर्जमां आव्या त्यारधी मातानी बहुज निर्मल निश्चित बुद्धि थइते कारणधी सुमति.

६ “निष्पंकतामंगीकृत्य पद्मस्येव प्रज्ञाऽस्य पद्मप्रज्ञः” विषयतृष्णा कर्मकलंकरूप कीचडधी रहित पद्मनी पेठे प्रज्ञा ठे जेनी ते पद्मप्रज्ञ “यद्वा पद्मशयनदोहदो मातुर्देवतया पूरितइति पद्मवर्णश्च जगवानिति पद्मप्रज्ञः” अथवा पद्मशयन दोहलो माताने उत्पन्न थयो ते देवतायें पूर्ण कयों ते कारणधी प्रज्ञप्रज्ञ अथवा पद्मकमल समान जगवानना श रीरनो वर्ण हतो ते कारणधी पद्मप्रज्ञ.

७ “शोचनौपाश्र्वावस्य सुपाश्र्वः” शोचनिक ठे वंने पासां जेनां ते सुपाश्र्व. “यद्वा गर्जस्थे जगवति जनन्यपि सुपाश्र्वाभूदिति सुपाश्र्वः” अथवा जग वान् गर्जमां रह्या त्यारधी मातानां वंने पासां बहुज सुंदर थइगयातेधी सुपाश्र्व.

८ “चंद्रस्येव प्रज्ञा ज्योत्स्ना सौम्यलेश्याविशेषाऽस्य चंद्रप्रज्ञः” चंद्र मानी पेठे सौम्य लेश्या ठे जेनी तें चंद्रप्रज्ञ, तथा “गर्जस्थे देव्याः चंद्रपानदोहदोऽभूत् इति चंद्रप्रज्ञः” गर्जमां ज्यारे जगवान् हता त्यारे

माताने चंद्रमा पीवानो दोहद उत्पन्न थयो ते कारणथी चंद्रप्रज.

ए “ शोचनो विधिर्विधानमस्य सुविधिः ” रूडो ठे विधि ते जेनो तेसुविधि. तथा “ यद्वा गर्जस्थे जगवति जनन्यप्येवमिति सुविधिः ” जगवान् गर्जमां रेहेवाथी माता पण शोचनिक विधिवाली थइ ते कारणथी सुविधि.

१० “ सकलसत्त्वसंतापहरणात् शीतलः ” सर्वजीवनो संताप दूर करवाथी शीतल तथा “ गर्जस्थे जगवति पितुः पूर्वोत्पन्नाऽचिकित्स्यपि तदाहोजननीकरस्पर्शादुपशान्त इति शीतलः ” जगवंतना पिताना शरीरमां पित्तदाहनो रोग हतो तेनी वैद्योथी शान्ति न थई परंतु जगवान् माताना गर्जमां आववाथी जगवंतनी माताना हाथस्पर्शथीज राजानुं शरीर शीतल थई गयुं ते कारणथी शीतल.

११ “ श्रेयान् समस्तजुवनस्यैव हितकरः प्राकृतशैल्या वादसत्वाच्च श्रेयांसश्च्युच्यते ” सर्वजगतनुं जे हित करे ते श्रेयांस “ यद्वा गर्जस्थेऽस्मिन् केनापि नाक्रान्तपूर्वी देवताधिष्ठितशय्या जनन्या आक्रान्तेति श्रेयोजातमिति श्रेयांसः ” ज्यारे जगवान् गर्जमां हता त्यारे जगवानना पिताना घरमां देवताऽधिष्ठित शय्या हती ते उपर जे वेसता तेने असमाधि उत्पन्न थती जगवाननी माताने ते शय्यापर सुवानो दोहद थयो, माता ते शय्यापर सुती, देवतायें उपद्रव न कयों पण शान्त थयो ते कारणथी श्रेयांस.

१२ “ तत्र वसूनां पूज्यः वसुपूज्यः वसवोदेवाः ” देवताउथी जे पूजनीय ते वसुपूज्य “ वसुपूज्यन्तृपतेरपत्यं वासुपूज्यः ” वसुपूज्य नामना राजाना जे पुत्र ते वासुपूज्य “ वासवो देवराया तस्स गप्पगयस्स अज्जिक्खणं अज्जिक्खणं जणणीए पूयं करेति तेण वासुपुद्योति अह्वा वसूणि रयणाणि वासवो वेसमणो सो गप्पगए अज्जिक्खणं अज्जिक्खणं तं रायकुलं रयणेहिं पूरेयति वासुपुद्योत्ति. अर्थः—वासव नाम इंद्रनुं ठे. जगवान् ज्यारे गर्जमां आववा त्यारे वारंवार इंद्रं जगवाननी मातानी पूजा करी ते कारणथी वासुपूज्य अथवा वसु एटले रत्न अने वासव नाम वैश्रमणनुं ठे. जगवान् ज्यारे गर्जमां हता त्यारे वैश्रमणें जगवानना कुलमां वारंवार रत्नोनी पूर्णता करी ते हेतुथी वासुपूज्य.

१३ “ विगतो मलोऽस्य विमलः विमलज्ञानादियोगाद्वा विमलः ” दू र थया ठे आठ कर्मरूप मल जेना ते विमल, अथवा निर्मलज्ञानादि यो

गें करी विमल, “ यद्वा गर्जस्थे मातुर्मतिस्तनुश्च विमला जातेति विमलः ” तथा जगवान् ज्यारे गर्जमां हता त्वारे मातानी बुद्धि तथा शरीर निर्मल थई गयां ते कारणथी विमल.

१४ “ न विद्यते गुणानामंतोऽस्य अनंतः अनंतकर्मांशजयाद्याऽनंतः अनंतानि वा ज्ञानादीनि यस्येत्यनंतः ” जेना गुणनो अंत न जाणी शकियें ते अनंत, अथवा अनंत कर्मांश जीतवाथी अनंत अथवा अनंत ठे ज्ञानादि गुण जेने ते अनंत, “ रयण विचित्तं रयण खवियं अणंतं अतिमह पमाणं, दामं सुमिणे जणणीयें, दिठं तउ अणंतोत्ति ” विचित्ररत्नं जडित अति मोटी दाममाला मातायें खममां दीठी ते कारणथी अनंत.

१५ “ दुर्गतौ पतन्तं सत्त्वं संघातं धारयतीति धर्मः ” दुर्गतिमां पढता जीवोना समूहने जे धारण करे ते धर्म, तथा “ गर्जस्थे जननी दानादिधर्मपरा जातेति धर्मः ” परमेश्वर गर्जमां आववाथी माता दानादि धर्ममां तत्पर थई तेथी धर्म.

१६ “ शांतियोगात्तदात्मकत्वात्तत्कर्तृकत्वाच्चायं शांतिः ” शांतिना ये गथी अथवा शांतिरूप होवाथी अथवा शांति करवाथी शांति, तथा “ गर्जस्थे पूर्वोत्पन्ना शिवं शांतिरचूदिति शांतिः ” तथा जगवान् गर्जमां उत्पन्न थवाथी पूर्वे जे अशिव उत्पन्न थयुं हतुं ते शांत थई गयुं तेथी शांति.

१७ “ कुः पृथ्वी तस्यां स्थितिवानिति कुंथुः पृथोदरादित्वात् ” कु नाम पृथ्वीनुं ठे ते पृथ्वीमां जे स्थित थया ते कुंथु तथा “ गर्जस्थे जगवति जननी रत्नानां कुंथुं राशिं दृष्टवतीति कुंथुः ” जगवान् गर्जमां आववा पढी मातायें रत्नमय कुंथुउनो राशि दीठो ते कारणथी कुंथु.

१८ “ सर्वोत्तममहासत्त्वः, कुले यत्पजायते ॥ तस्याजिबृद्धये वृद्धैरसा वरउदाहृतः ” ॥ १ ॥ इतिवचनादरः सर्वथी उत्तम महासात्त्विक कुलमां जे उत्पन्न थाय तथा ते कुलनी वृद्धिकारक जे होय तेने वृद्धपुरुष प्रधान अर कहेठे तथा “ गर्जस्थे जगवति जनन्या स्वप्ने सर्वरत्नमयोऽरोह इत्यपरः ” तथा जगवान् गर्जमां हता त्वारे मातायें सर्वरत्नमय अर स्वप्नमां दीठो ते कारणथी अर.

१९ “ परिसहादिमल्लजयनात्रिरुक्तान् मल्लिः ” परिसहादि मल्लोने जीतवाथी मल्लि तथा “ गर्जस्थे जगवति मातुः सुरजिकुसुममाद्यशय

नीयदोहदो देवतया पूरित इति मल्लिः ” तथा जगवान् गर्जमां आख्या पठी माताने सुगंधी फुलोनी मालावाली शय्या उपर सुवानो दोहद उत्पन्न थयो ते देवतायें पूर्ण कयों ते कारणथी मल्लि.

२० “ मन्यते जगतस्त्रिकालावस्थामिति मुनिः शोचनानि व्रतान्यस्येति सुव्रतः मुनिश्चासौ सुव्रतश्च मुनिसुव्रतः ” व्रणे कालमां जे जगतने माने ते मुनि, जलां ठे व्रत जेनां ते सुव्रत आ वंने पद एकत्र करवाथी मुनिसुव्रत, तथा “ गर्जस्थे जननी मुनिवत् सुव्रता जातेति मुनिसुव्रतः ” तथा जगवंत गर्जमां रक्षां थकां माता रूडा व्रतवाली थइ तेथी मुनिसुव्रत.

२१ “ परीसहोपसर्गादीनां नामनात् नमेस्तुवेति विकल्पेनोपांत्य स्येकाराज्ञावपदे नमिः ” परिसह उपसर्गोने नमाववाथी नमि, तथा “ यद्वा गर्जस्थे जगवति परचक्रनृपैरपि प्रणतिः कृतेति नमिः ” जगवान् गर्जमां आवावाथी वैरीराजाज्यें पण नमस्कार कयों ते कारणथी नमि.

२२ “ धर्मचक्रस्य नेमिवन्नेमिः ” धर्मचक्रनी धारासमान ते नेमि तथा “ गङ्गाय तस्स मायाए, रिठरयणा मउमहति महालउ नेमि ॥ उप्प यमाणो सुमिणे, दिठोत्ति तेणसेरिठनेमिन्ति नामं कयंति ” तथा जगवान् गर्जमां आख्यापठी मातायें अरिष्ट रत्नमय मोटो नेमि (चक्रधारा) आकाशमां उत्पन्न थयो एम स्वप्नमां दीठो ते कारणथी अरिष्टनेमि.

२३ “ स्पृशति ज्ञानेन सर्वज्ञानिति पार्श्वः ” सर्वपदार्थोंने ज्ञानें करी स्पर्शें जाणे ते पार्श्व. तथा “ गर्जस्थे जनन्या निशि शयनीयस्थयाऽधकारे सप्पर्षो दृष्टइति गर्जानुज्ञावोयमिति पश्यतीति निरुक्तात् पार्श्वः पार्श्वोऽस्यवैयावृत्य करो यद्गस्तस्य नाथः पार्श्वनाथः जीमो जीमसेन इति न्यायाद्वा पार्श्वः ” तथा जगवान् गर्जमां रक्षा थका मातायें रात्रिमां शय्या उपर वेठां थकां अंधारामां सर्प जातो दीठो, माता पितायें विचाखुं के आ गर्जनो प्रज्ञाव ठे अथवा पार्श्वनामा वैयावच्च करनारा देवताना जे नाथ ते पार्श्वनाथ.

२४ “ विशेषेण ईरयति प्रेरयति कर्माणीति वीरः ” विशेषेंकरी प्रेरे जे कर्मोंने ते वीर तथा अत्यंत उग्र परीसह उपसर्ग सहन करवाथी देवता ज्यें श्रमण जगवान् महावीर एवुं तथा माता पितायें धनधान्यादिनी वृद्धि थवाथी वर्धमान एवुं नाम दीधुं.

ए प्रकारें आ अवसरिपिणिमां जे तीर्थकर थया तेमनां नाम तथा शा हेतुथी ते नाम राख्यां ते समाप्त थयुं.

आ चोवीश तीर्थकर मध्येथी वावीश अर्हंत इद्वाकुकुलमां उत्पन्न थया एटले के रूपजदेवजीना वंशमां थया, इद्वाकुकुल रूपजदेवजीथी प्रसिद्ध ठे, तेनुं स्वरूप आगल केहेवामां आवशे, बाकीना वीशमा मुनि सुव्रतस्वामी तथा वावीशमा अरिष्टनेमि जगवान् ए वने तीर्थकर हरिवंशमां उत्पन्न थया. चोवीश तीर्थकरोमां ठठा पद्मप्रज अने वारमा वासु पूज्य लाल वर्ण शरीरवाला थया, आठमा चंद्रप्रज तथा नवमा सुविधि नाथ (पुष्पदंत) ए वे तीर्थकर श्वेतवर्ण स्फटिकवत् उज्ज्वल शरीरवाला थया, जंगलीशमा मद्धिनाथ तथा त्रैविशमा पार्श्वनाथ हरितवर्ण शरीरवाला थया, तथा वीशमा मुनिसुव्रत स्वामी तथा वावीशमा अरिष्टनेमि जगवान् श्यामवर्ण रंगें अलसीना फुलजेवा शरीरवाला थया. बाकीना सोल सुवर्णवर्ण शरीरवाला थया.

चोवीश तीर्थकरोनां चिह्न तेमना दक्षिण पगमां हतांतथा तेमनी ध्वजामां ते चिह्न होय ठे, हालपण तेमनी प्रतिमाना आसनमां ते चिह्न होय ठे ते चिह्नो आ प्रमाणे— (१) रूपजदेवजीनुं वलदनुं चिह्न (२) अजित नाथजीनुं हाथीनुं चिह्न (३) संजवनाथजीनुं घोडानुं चिह्न (४) अजितंदनजीनुं वांदरानुं चिह्न (५) सुमतिनाथजीनुं कौंच पक्षीनुं चिह्न (६) पद्मप्रजुजीनुं कमलनुं चिह्न (७) सुपार्श्वनाथजीनुं साथीयानुं चिह्न (८) चंद्रप्रजुजीनुं चंद्रमानुं चिह्न (९) सुविधिनाथ (पुष्पदंत) जीनुं मकरनुं चिह्न (१०) शीतलनाथजीनुं श्रीवत्सनुं चिह्न (११) श्रेयांसनाथजीनुं गेंमानुं चिह्न (१२) वासुपूज्यजीनुं मंहिपनुं चिह्न (१३) विमलनाथजीनुं सूअरनुं चिह्न (१४) अनंतनाथजीनुं वाजनुं चिह्न (१५) धर्मनाथजीनुं वज्रनुं चिह्न (१६) शांतिनाथजीनुं हरणनुं चिह्न (१७) कुंथुनाथजीनुं बोकडानुं चिह्न (१८) अरनाथजीनुं नंदावर्तनुं चिह्न (१९) मद्धिनाथजीनुं कुंजनुं चिह्न (२०) मुनिसुव्रतस्वामिनुं काचवानुं चिह्न (२१) नमीनाथजीनुं लीला कमलनुं चिह्न (२२) अरिष्टनेमिजीनुं शंखनुं चिह्न (२३) श्रीपार्श्वनाथजीनुं सर्पनुं चिह्न (२४) श्रीमहावीरस्वामिनुं सिंहनुं चिह्न.

हवे चोवीश तीर्थकरोना पितानां तथा मातानां नाम कहीयें ठीयें.

(१) नाजिनह्यत्यन्यायिनोहकारादिजिर्नीतिजिरिति नाजिरंत्यकुलकरः,
 (हकारादि नीतियें अन्यायिर्जनो दंड करनार ठेलो कुलकर ते नाजि)
 (२) जिताः शत्रवोऽनेन जितशत्रुः (जीत्या ठे शत्रुं जेणें ते जितशत्रु)
 (३) जिताश्चरयोऽनेन जितारिः (जित्या ठे चेरियो जेणें ते जितारि)
 (४) संबृणोर्तींद्रियाणि संवरः (वश करी ठे इंद्रियो जेणें ते संवर)
 (५) सकलसत्त्वसंतापहरणात् मेघश्च मेघः (मेघनी पेठे सकल जीवोनो
 संताप हरवाथी मेघ) (६) धरति धात्रीमिति धरः (धारण करे जे पृथ्वी
 ने ते धर) (७) प्रतितिष्ठति धर्मकार्ये प्रतिष्ठः (धर्मना कार्यमां जे रहे
 ते प्रतिष्ठ) (८) महती पूज्या सेनाऽस्य महासेनः (मोटी पूजवा योग्य
 सेना ठे जेनी ते महासेन) (९) शोचना ग्रीवाऽस्य सुग्रीवः (जल्ली ठे ग्रीवा
 जेनी ते सुग्रीव) (१०) दृढोरथोऽस्य दृढरथः (बलवान् ठे रथ जेनो
 ते दृढरथ) (११) वेवेष्टि बलैः पृथिवीं विष्णुः (बींटी ठे सेनाथी पृथ्वी
 ने जेणे ते विष्णु) (१२) अन्ये राजर्जिर्वसुजिर्धनेः पूज्यते इति वसुपूज्यः
 सचासौ राट्च वसुपूज्यराट् (बीजा राजार्ज्यें धनंकरी पूजा करी ठे जे
 नी ते वसुपूज्य राजा) (१३) कृतं वर्मानेन कृतवर्मा (कर्यो ठे सन्नाह
 जेणें ते कृतवर्मा) (१४) सिंहवत् पराक्रमवती सेनाऽस्य सिंहसेनः
 (सिंह समान पराक्रमवादी सेना जेनी ठे ते सिंहसेन) (१५) जाति
 त्रिवर्गेण जानुः (धर्म अर्थ अने कामथी जे शोभे ठे ते जानु) (१६)
 विश्वव्यापिनी सेनाऽस्य विश्वसेनः (जेनी सेना जगतमां व्यापेली ठे ते
 विश्वसेन) सचासौराट् च विश्वसेनराट् (१७) तेजसा सूरश्च सूरः (तेजें
 करी सूर्यसरखा ते सूर) (१८) शोचनं दर्शनमस्य सुदर्शनः (जळुं दर्शन
 ठे जेनुं ते सुदर्शन) (१९) गुणपयसामाधारभूतत्वात् कुंजश्च कुंजः (गु
 णरूप पाणीने आधाररूप होवाथी कुंजनी पेठे कुंज) (२०) शोचनानि
 मित्राणि अस्य सुमित्रः (जळा ठे मित्रो जेना ते सुमित्र) विजयते शत्रून्निति
 विजयः (जीत्या ठे शत्रुं जेणें ते विजय) (२१) गंजीर्येण समुद्रस्यापि
 विजेता समुद्रविजयः (गंजीरताथी समुद्रने जीतनार ते समुद्रविजय
 (२२) अश्वप्रधाना सेनाऽस्य अश्वसेनः (घोडार्ज करी प्रधान ठे सेनाजेनी
 ते अश्वसेन) (२४) सिद्धार्थाः पुरुषार्थाः अस्य सिद्धार्थः (सिद्ध थया ठे पुरुषा
 र्थों ते जेना ते सिद्धार्थ. चोबीश तीर्थकरोना पितानां अनुक्रमें नाम कहां.

હવે ચોવીશ તીર્થકરોની માતાનાં નામ લખીયેં ઠીયેં.

(૧) મરુઙ્ગિર્દીવ્યતે સ્તૂયતે મરુદેવા પૃપોદરાદિત્વાત્ તલોપઃ મુરદેવ્ય પિ સ્યાત્ (દેવતાઝયેં કરી ઠે સ્તવના જેની તે મરુદેવી મુરદેવી એમ પણ નામ ઠે) (૨) વિજયતે વિજયા (જયવંતવિજયા) (૩) સહ ઋનેન જિ તારિસ્વામિના વર્તતે સેના (જિતારિ રાજાની સાથ જે વર્તે તે સેના) (૪) સિદ્ધોથોઽસ્યાઃ સિદ્ધાર્થા (સિદ્ધ થયા ઠે અર્થ જેના તે સિદ્ધાર્થા) (૫) મંગલહેતુત્વાત્ મંગલા (મંગલહેતુજૂત હોવાથી મંગલા) (૬) શો જના સીમા મર્યાદાઽસ્યાઃ સુસીમા (જલ્લી ઠે મર્યાદા જેની તે સુસીમા) (૭) સ્થેન્ના પૃથ્વીવ પૃથ્વી (સ્થિર ઠે પૃથ્વીના જેવી તે પૃથ્વી) (૮) લક્ષ્મીઃ શોજાઽસ્ત્યસ્યાઃ લક્ષ્મણા (લક્ષ્મીની પેઠે શોજા ઠે જેની તે લક્ષ્મણા) (૯) ધર્મકૃત્યેપુ રમતે રામા (ધર્મકૃત્યમાં જે રમે તે રામા) (૧૦) નંદતિ સુ પાત્રેણ નંદા (સુપાત્રદાન દેવાથી વૃદ્ધિમતી થાય તે નંદા) (૧૧) વેવેદિ ગુણૈર્જગદિતિ વિષ્ણુઃ (ગુણેંકરી જગતને વીંટાલે તે વિષ્ણુ) (૧૨) જયતિ સતીત્વેન જયા (ડત્કુદ્ધપણેં વર્તે ઠે સતીપણું જેનું તે જયા) (૧૩) શ્યામવર્ણત્વાત્ શ્યામા (શ્યામવર્ણ હોવાથી શ્યામાં) (૧૪) શોજનં યશોઽસ્યાઃ સુયશઃ (જલું ઠે યશ જેનું તે સુયશઃ) (૧૫) શોજનં વ્રતમસ્યાઃ સુવ્રતા પતિવ્રતાત્વાત્ (જલાં ઠે વ્રત જેનાં તે સુવ્રતા પતિવ્રતા હોવાથી સુવ્રતા) (૧૬) ન ચિરયતિ ધર્મકાર્યેષ્વઽચિરા (ધર્મકાર્યોમાં જે ઢીલ કરતી નથી તે અચિરા) (૧૭) શ્રીરિવ શ્રીદેવીવ દેવી પ્રજાઽસ્ત્યસ્યાઃ શ્રીઃ (લક્ષ્મીની પેઠે પ્રજા ઠે જેની તે શ્રી) (૧૮) દેવીની પેઠે પ્રજા ઠે જેની તે દેવી (૧૯) પ્રજાવતી પ્રજાવતી (૨૦) પદ્મશ્વ પદ્માવતી (પદ્મની જેવી તે પદ્માવતી) (૨૧) ધર્મવીજમિતિ વપ્રા (૨૨) શિવહેતુત્વાત્ શિવા (૨૩) મનો જ્ઞત્વાત્ વામા પાપકાર્યેપુ પ્રાતિકૂલ્યાત્ વામા (મનોજ્ઞ હોવાથી વામા) (પાપકાર્યોથી પ્રતિકૂલ હોવાથી વામા) (૨૪) ત્રીણિ જ્ઞાનદર્શનચારિ ત્રાણિ શલયતિ પ્રાપ્નોતીતિ ત્રિશલા (જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર એ ત્રણેને જે પ્રાપ્ત કરે ઠે તે ત્રિશલા)

એ પ્રમાણે તીર્થકરોની માતાનાં નામ કહ્યાં. અથવા સુગમતાને માટે ચોવીશ તીર્થકરોની સાથે વાવન બોલનો સંબંધ ઠે તેનું સ્વરૂપ યંત્રવંધ લ લખીયેં ઠીયેં. વાવન બોલનાં નામ આ પ્રમાણે:—

वावन बोलनां नाम कहेते.

१ श्रीतीर्थकर नाम.	२७ गणधरोनी संख्या.
२ च्यवन तिथि.	२८ साधुर्जनी संख्या.
३ कया विमानथी आब्या.	३० साध्वीयोनी संख्या.
४ कइ नगरीमां जन्म थयो.	३१ वैक्रियलब्धिवंतोनी संख्या.
५ जन्मतिथि.	३२ अवधिज्ञानियोनी संख्या.
६ पितार्जनां नाम.	३३ केवलज्ञानियोनी संख्या.
७ मातार्जनां नाम.	३४ मनःपर्यवज्ञानियोनी संख्या.
८ कया नक्षत्रमां जन्म्या.	३५ चौदपूर्वधारियोनी संख्या.
९ जन्मराशि.	३६ वादियोनी संख्या.
१० लांठननां नाम.	३७ श्रावकोनी संख्या.
११ शरीरनी उंचाईनुं प्रमाण.	३८ श्राविकार्जनी संख्या.
१२ आयुपना वर्षनुं प्रमाण.	३९ शासनना यक्षोनां नाम.
१३ शरीरनो वर्ण.	४० शासननी यक्षिणीयोनां नाम.
१४ पदवी.	४१ प्रथम गणधरनुं नाम.
१५ परणेली के कुंवारा ?	४२ प्रथम आर्यानुं नाम.
१६ केटला जणोनी साथे दीक्षा लीधी.	४३ मोक्ष थवानुं स्थान.
१७ दीक्षा कइ नगरीमां लीधी.	४४ मोक्ष पहुचवानी तिथि.
१८ दीक्षाने दिवसे केटलुं तप.	४५ मोक्ष दिनें तप.
१९ प्रथम पारणे शुं आहार मळो.	४६ मोक्ष जवानुं आसन.
२० प्रथम पारणानुं घर.	४७ परस्पर अंतरनुं मान.
२१ केटला दिवसनुं पारणुं.	४८ गण नाम.
२२ दीक्षानी तिथि.	४९ योनि नाम.
२३ तन्त्रस्थपणाना कालनुं प्रमाण.	५० मोक्ष परिवार.
२४ कइ नगरीमां केवलज्ञान प्राप्तथयुं	५१ सम्यक्त्व पाम्यापठीमहोदो जव.
२५ ज्ञानोत्पत्तिने दिनें कयुं तपकखुं	५२ कया कुलमां उत्पन्न थया.
२६ कया वृद्धानी नीचे दीक्षा लीधी.	५३ गर्जवासना कालनुं प्रमाण.
२७ कइ तिथियें ज्ञान उत्पन्न थयुं.	

आ वाचन वोढ प्रत्येक तीर्थकरमां कहेवे.

१ श्रीतीर्थकर नाम.	१ श्रीरूपज देव.	१ श्रीअजितनाथ	३ श्रीसंजवनाथ.
२ च्यवन तिथि.	अपारुवदी ४	वैशाख शुदि १३	फाट्गुन शुदि ८
३ विमान नाम.	सर्वार्थ सिद्धि	विजय विमान	उपरला ग्रैवेयक
४ जन्म नगरी.	विनीता भूमि	अयोध्या	सावत्री
५ जन्म तिथि.	चैत्रवदी ८	माघशुदी ८	महाशुदी १४
६ पितानां नाम.	नाजिकुलकर	जितशत्रु	जितारि
७ मातानां नाम.	मरुदेवी	विजया	सेना
८ जन्म नक्षत्र.	उत्तराषाढा	रोहिणी	मृगशिर
९ जन्म राशि.	धन	वृष	मिथुन
१० लांठन नाम.	वृषज	हस्ती	अश्व
११ शरीरनुं मान.	५००) धनुष	४५०) धनुष	४००) धनुष.
१२ आयुर्मान.	८४) लक्षपूर्व	७२) लक्षपूर्व	६०) लक्षपूर्व.
१३ शरीरना वर्ण.	सुवर्ण वर्ण.	सुवर्ण वर्ण.	सुवर्णवर्ण.
१४ पदवी राजनी.	राज पदवी	राज पदवी	राज पदवी
१५ पाणिग्रहण.	विवाह थयो	विवाह थयो	विवाह थयो
१६ केटला साथे दीक्षा.	४०००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षा नगरी.	विनीता.	अयोध्या.	सावत्री.
१८ दीक्षा तप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ०	इष्टु रस	परमान्नक्षीर	परमान्नक्षीर
२० पारणानां स्थान.	श्रेयांसने घेर	ब्रह्मदत्तने घेर	सुरेंद्रदत्तने घेर
२१ केटलादिवसनां पा०	एक वर्ष पठी	वे दिवसपठी	वे दिवसपठी
२२ दीक्षा तिथि.	चैत्रवदि ८	महावदी ९	मार्गशिरशु० १५
२३ उद्गस्य काल.	१०००) वर्ष	१२) वर्ष	१४) वर्ष
२४ ज्ञान नगरी.	पुरिमताल	अयोध्या	सावत्री
२५ ज्ञान तप.	त्रण उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षा वृद्ध.	वट वृद्ध	शाल वृद्ध	प्रियाल वृद्ध
२७ ज्ञानतिथि.	फाट्गुन वदि ११	मोषवदि ११	फात्तिकवदि ११

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेठे.

२७ गणधरसंख्या.	८४)	९५)	१०२)
२८ साधुर्जनी संख्या.	८४०००)	१०००००)	२०००००)
३० साधवीयोनीसंख्या.	३०००००)	३३००००)	३३६०००)
३१ वैक्रियलब्धिवंत.	२०६००)	२०४००)	१९८००)
३२ वादियोनी संख्या.	१२६५०)	१२४००)	१२०००)
३३ अवधिज्ञानी संख्या.	९०००)	९४००)	९६००)
३४ केवली संख्या.	२००००)	२२०००)	१५०००)
३५ मनःपर्यवसंख्या.	१२७५०)	१२५५०)	१२१५०)
३६ चौदपूर्वी संख्या.	४७५०)	३७२०)	२१५०)
३७ श्रावक संख्या.	३५००००)	२९८०००)	२९३०००)
३८ श्राविका संख्या.	५५४०००)	५४५०००)	६३६०००)
३९ शासनयक्षोनां नाम.	गोमुखयक्ष	महायक्ष	त्रिमुखयक्ष
४० शासननी यक्षिणी.	चक्रेश्वरी	अजितवाला.	दुरितारि
४१ प्रथम गणधर नाम.	पुंरुरीक.	सिंहसेन.	चारु.
४२ प्रथम आर्या नाम.	ब्राह्मी	फाट्यु	श्यामा
४३ मोक्षस्थान.	अष्टपद	समेतशिखर	समेतशिखर
४४ मोक्षतिथि.	माघ वदि १३	चैत्र शुद्ध ५	चैत्रशुद्धि ५
४५ मोक्षसंक्षेपणा.	४ उपवास	एक मास	एकमास
४६ मोक्षआसन.	पद्मासन	कायोत्सर्ग	कायोत्सर्ग
४७ अंतर मान.	५०लाखकोटीसा	३०लाखकोटीसा	१०लाखकोटीसा
४८ गण नाम.	मानवगण	मानवगण	देवगण
४९ योनि नाम.	नकुलयोनि	सर्पयोनि	सर्पयोनि
५० मोक्षपरिवार.	१००००)	१०००)	१०००)
५१ जवसंख्या.	तेर जव कख्या.	त्रणजवकख्या	त्रण जव कख्या
५२ कुलगोत्र नाम.	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल
५३ गर्जकाल मान.	नवमासचारदि	८ मासपच्चीशदि.	नवमास८ दिवस

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेठे.

१ श्री तीर्थंकरनाम.	४ श्रीअजिनंदन	५ श्रीसुमतिनाथ	६ श्री पद्मप्रज
२ च्यवनतिथि.	वैशाख शुदि ४	श्रावणशुदि २	माघवदि ६
३ विमान नाम.	जयंत विमान	जयंत विमान	उपरिमग्रेवेयक
४ जन्मनगरी.	अयोध्या	अयोध्या	कौसुंदी
५ जन्मतिथि.	माघशुदि २	वैशाख शुदि ७	कार्तिकवदि १२
६ पितानां नाम.	संवर राजा	मेघराजा	श्रीधरराजा
७ मातानां नाम.	सिद्धार्था	मंगला	सुसीमा
८ जन्मनक्षत्र.	पुनर्वसु	मघा	चित्रा
९ जन्म राशि.	मिथुन	सिंह	कन्या
१० लाठननां नाम.	वांदरानुं	कौंच पक्षीनुं	पद्मकमलनुं
११ शरीर मान.	३५०) धनुष	३००) धनुष	२५०) धनुष
१२ आयुनुं प्रमाण.	५०) लाखपूर्व	४०) लाख पूर्व	३०) लाखपूर्व
१३ शरीरना वर्ण.	सुवर्णवर्ण	सुवर्णवर्ण	रक्तवर्ण
१४ पदवी राजानी.	राजा	राजा	राजा
१५ पाणि ग्रहण.	परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटला साये दीक्षा.	१०००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षानगरी.	अयोध्या	अयोध्या	कौसुंदी
१८ दीक्षातप.	वे उपवास	नित्यनक्त	एक उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ०	क्षीर	क्षीर	क्षीर
२० पारणानां स्थान.	इंद्रदत्तने घेर	पद्मने घेर	सोमदेवने घेर
२१ केटला दिवसनां पा०	वे दिवस (२)	वे दिवस (२)	वे दिवस (२)
२२ दीक्षा तिथि.	माघशुदि १२	वैशाखशुदि ९	कार्तिकवदि १३
२३ उग्रस्य काल.	अटार वर्ष	वीश वर्ष	उमास
२४ ज्ञाननगरी.	अयोध्या	अयोध्या	कौसुंदी
२५ ज्ञान तप.	वे उपवास	वे उपवास	चोथनक्त
२६ दीक्षारूढ.	प्रियंगुगृह	सास गृह	उग्रगृह
२७ ज्ञानतिथि.	पौष्यदि १४	चैत्रशुदि ११	चैत्रशुदि १५

प्रथम परिच्छेद.

आ. वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहे ठे.

२८ गणधरसंख्या.	११६)	१००)	१०७)
२९ साधुर्जनीसंख्या.	३०००००)	३२००००)	३३००००)
३० साधवीयोनी संख्या.	६३००००)	५३००००)	४२००००)
३१ वैक्रिय लब्धिवंत.	१९०००)	१८४००)	१६१००)
३२ वादियोनी संख्या.	११०००)	१०४००)	९६००)
३३ अवधिज्ञानी संख्या.	९८००)	११०००)	१००००)
३४ केवली संख्या.	१४०००)	१३०००)	१२०००)
३५ मनःपर्यव संख्या.	११६५०)	१०४५०)	१०३००)
३६ चौद पूर्वीसंख्या.	१५००)	२४००)	२३००)
३७ श्रावकसंख्या.	२८८०००)	२८१०००)	२७६०००)
३८ श्राविकासंख्या.	५२७०००)	५१६०००)	५०५०००)
३९ शासन यक्षोनांनाम.	नायकयक्ष	तुंवलयक्ष	कुसमययक्ष
४० शासन यक्षिणीनांना	कालिका	महाकाली	श्यामा
४१ प्रथम गणधरनाम.	वज्रनाभ	चरम	प्रद्योतन
४२ प्रथम आर्यानाम.	अजिता	काश्यपी	रति
४३ मोक्ष स्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	समेतशिखर
४४ मोक्षतिथि.	वैशाखशुद्ध ८	चैत्रशुद्ध ९	मागशिरवदि ११
४५ मोक्षसंक्षेपणा.	एकमास	एकमास	एकमास
४६ मोक्षआसन.	कायोत्सर्ग	कायोत्सर्ग	कायोत्सर्ग
४७ अंतरमान.	एलाखकोडीसा.	एहजारकोडीसा.	एहजारकोडीसा
४८ गणनाम.	देवगण	राक्षसगण	राक्षसगण
४९ योनिनाम.	ठागयोनि	मूपकयोनि	महिययोनि
५० मोक्षपरिवार.	१०००)	१०००)	३००)
५१ जवसंख्या.	त्रणजवकख्या	त्रणजवकख्या	त्रणजवकख्या
५२ कुलगोत्रनाम.	इदवाकुकुल	इदवाकुकुल	इदवाकुकुल
५३ गर्जकालमान.	८मास२८दिवस	नवमास८दिवस	नवमास८दि०

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थकरमां कहेवे.

१ श्रीतीर्थकर नाम.	७ श्रीसुपार्श्वनाथ	८ श्रीचंद्रप्रज	९ श्रीसुविधिनाथ
२ च्यवन तिथि.	जाडवावदि ८	चैत्रवदि ५	फागण वदि ९
३ विमान नाम.	मधिमग्नैवेयक	विजयंत	आनतदेवलोक
४ जन्मनगरी.	वणारसी नगरी	चंद्रपुरीनगरी	काकंदीनगरी
५ जन्मतिथि.	ज्येष्ठशुदि १२	पोषवदि १२	मागशर वदि ५
६ पितानां नाम.	प्रतिष्ठराजा	महासेन राजा	सुग्रीव राजा
७ मातानां नाम.	पृथिवीमाता	लक्ष्मणामाता	रामाराणीमाता.
८ जन्म नक्षत्र.	विशाखा नक्षत्र	अनुराधानक्षत्र	मूल नक्षत्र
९ जन्म राशि.	तुलराशि	वृश्चिकराशि	धन राशि
१० लांठन नाम.	साथीयानुंलांठन	चंद्रनुं लांठन	मगरमछनुं लां०
११ शरीरनुं प्रमाण.	२००) धनुष	१५०) धनुष	१००) धनुष
१२ आयुनुं प्रमाण.	२०) लाखपूर्व	१०) लाखपूर्व	२) लाखपूर्व
१३ शरीरना वर्ण.	सुवर्णवर्ण	श्वेतवर्ण	श्वेतवर्ण
१४ पदवी राजानी.	राजा	राजा	राजा
१५ पाणिग्रहण.	परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटलासाथे दीक्षा.	१०००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षानगरी.	वणारसी नगरी	चंद्रपुरी नगरी	काकंदी नगरी
१८ दीक्षातप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ०	क्षीरनुं जोजन	क्षीरनुं जोजन	क्षीरनुं जोजन
२० पारणानां स्थान.	महेंद्रने घेर	सोमदत्तने घेर	पुष्पने घेर
२१ केटलादिवसनांपा०	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षातिथि.	ज्येष्ठशुदि १३	पोषवदि १३	मागशिर वदि ६
२३ ठन्नस्थकाल.	नवमास रह्या	त्रण मास रह्या	चारमास रह्या
२४ ज्ञान नगरी.	वणारसीनगरी	चंद्रपुरी नगरी	काकंदी नगरी
२५ ज्ञानतप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षावृद्ध.	शिरीपवृद्ध	नागवृद्ध	शाली वृद्ध
२७ ज्ञानतिथि.	फागण वदि ६	फागणवदि ७	कार्तिक शुदि ३

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेवे.

२८ गणधर संख्या.	१५) गणधर	१६) गणधर	८८) गणधर.
२९ साधुश्रोनीसंख्या.	३०००००)	२५००००)	२०००००)
३० साधवियोनी संख्या.	४३००००)	३८००००)	३२००००)
३१ वैक्रियलब्धिवंत.	१५३००)	१४०००)	१३०००)
३२ वादियोनीसंख्या.	८४००)	७६००)	६०००)
३३ अवधिज्ञानी संख्या.	१०००)	८०००)	८४००)
३४ केवली संख्या.	११०००)	१००००)	७५००)
३५ मनःपर्यवसंख्या.	११५०)	८०००)	७५००)
३६ चौदपूर्वीसंख्या.	२०३०)	२०००)	१५००)
३७ श्रावक संख्या.	२५७०००)	२५००००)	२२१०००)
३८ आधिकासंख्या.	४९३०००)	४७९०००)	४७१०००)
३९ शासनयक्षनांनाम.	मातंगयक्ष	विजय यक्ष	अजिता यक्ष
४० शासनयक्षणीनांनाम.	शांता	चूकुटी	सुतारिका
४१ प्रथम गणधर नाम.	विदर्ज	दिन्न	बराहक
४२ प्रथमआर्या नाम.	सोमा	सुमना	वारुणी
४३ मोक्षस्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	समेतशिखर
४४ मोक्षतिथि.	फागण वदि ७	जाझवा वदि ७	जाझवा शुदि ९
४५ मोक्षसंक्षेपणा.	एक मास	एकमास	एकमास
४६ मोक्षआसन.	काउस्सग	काउस्सग	काउस्सग
४७ अंतर प्रमाण.	एसोकोडीसागर	ए०कोडीसागर	ए कोडीसागर
४८ गणनाम.	राक्षसगण	देवगण	राक्षसगण
४९ योनि नाम.	मृगयोनि	मृगयोनि	वानरयोनि
५० मोक्षपरिवार.	५००)	१०००)	१०००)
५१ जवसंख्या.	त्रणजवकस्या	त्रणजवकस्या	त्रणजवकस्या
५२ कुलगोत्र नाम.	ईदवाकुकुल	ईदवाकुकुल	ईदवाकुकुल
५३ गर्जकाल मान.	एमास १९ दिवस	नवमास ७ दिव	मास ८ दिव. २६

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेवे.

१ तीर्थंकरनाम.	१० शीतलनाथ	११ श्रेयांसनाथ	१२ श्रीवासुपूज्य.
२ च्यवनतिथि.	वैशाखवदि ६	ज्येष्ठवदि ६	ज्येष्ठ शुदि ९
३ विमाननाम.	अच्युत देवलोक	अच्युतदेव लोक	प्राणतदेवलोक
४ जन्मनगरी.	जदिलपुर	सिंहपुरी	चंपापुरी
५ जन्मतिथि.	महावदि १२	फागणवदि १२	फागण वदि १४
६ पितानां नाम.	दृढरथराजा	विष्णुराजा	वसुपूज्यराजा
७ मातानां नाम.	नंदामाता	विष्णुमाता	जयामाता
८ जन्मनक्षत्र.	पूर्वाषाढा	श्रवण नक्षत्र	शतजिपानक्षत्र
९ जन्मराशि.	धनराशि	मकर राशि	कुंभराशि
१० लांठन नाम.	श्रीवत्सनुंलांठन	गेंडानुंलांठन	पामानुं लांठन
११ शरीरनुं मान.	नेवुंधनुप	एंशीधनुप	सीत्तिरधनुप
१२ आयुनुंप्रमाण.	एकलाखपूर्व	७४ लाखवर्ष	७२ लाखवर्ष
१३ शरीरनावर्ण.	सुवर्णवर्ण	सुवर्णवर्ण	लालवर्ण
१४ पदवीराजानी.	राजा	राजा	कुमार
१५ पाणिग्रहण.	परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटलासाथेदीक्षा.	(१०००) साधु	(१००० साधु	६०० साधु
१७ दीक्षानगरी.	जदिलपुर	सिंहपुरी	चंपापुरी
१८ दीक्षातप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ.	क्षीरजोजन	क्षीरजोजन	क्षीरजोजन
२० पारणानांस्थान	पुनर्वसुनेघेर	नंदनेघेर	सुनंदनेघेर
२१ केटलादिवसनुंपारणुं	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षातिथि.	महावदि १२	फागणवदि १३	फागणशुदि १५
२३ ठग्नस्यकाल.	त्रणमासरखा	वे मासरखा	एक मासरखा
२४ ज्ञाननगरी.	जदिलपुर	सिंहपुरी	चंपापुरी
२५ ज्ञानतप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षागृह.	प्रियंगुगृह	तंडुकगृह	पामलगृह
२७ ज्ञानतिथि.	पोपवदि १४	महावदि ३	महाशुदि २

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेते.

१८ गणधरसंख्या.	८१) गणधर	९६) गणधर	६६) गणधर
१९ साधुर्जनी संख्या.	१०००००	८४०००	९२०००
२० साधवीयोनीसंख्या.	१००००६	१०३०००	१०००००
२१ वैक्रियलब्धिवंत.	१२०००	११०००	१००००
२२ वादियोनी संख्या.	५८००	५०००	४९००
२३ अवधिज्ञानी संख्या.	९०२०	६०००	५४००
२४ केवली संख्या.	९०००	६५००	६०००
२५ मनःपर्यवसंख्या.	९५००	६०००	६५००
२६ चौदपूर्वी संख्या.	१४००	१३००	१२००
२७ श्रावक संख्या.	२८९०००	२९९०००	२१५०००
२८ श्राविका संख्या.	४५८०००	४४८०००	४३६०००
२९ शासनयक्षोनां नाम.	ब्रह्मायक्ष.	जक्षेयक्ष.	कुमार यक्ष.
४० शासननी यक्षिणी.	अशोका	मानवी	चंम्बा
४१ प्रथम गणधर नाम.	नंद	कछप	सुजूम
४२ प्रथम आर्या नाम.	सुयशा	धारणी	धरणी
४३ मोक्षस्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	चंपापुरी
४४ मोक्षतिथि.	वैशाखवदि २	श्रावणवदि ३	अशाढ शुदि १४
४५ मोक्षसंलेपणा.	एकमास	एक मास	एकमास
४६ मोक्षआसन.	काउस्सग	काउस्सग	काउस्सग
४७ अंतर मान.	एककोडीसागर	चोपन सागर	त्रीश सागर
४८ गण नाम.	मानवगण	देवगण	राक्षसगण
४९ योनि नाम.	नकुलयोनि	वानरयोनि	अश्वयोनि
५० मोक्षपरिवार.	१००० परिवार	१००० परिवार	६००परिवार
५१ जवसंख्या.	त्रणजवकख्या.	त्रणजवकख्या	त्रण जव कख्या
५२ कुलगोत्र नाम.	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल
५३ गर्जकाल मान.	मास ९ दिवस	मास ९ दिवस	मास ८ दिवस २०

आ वाचनं बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेते.

१ श्रीतीर्थंकर नाम.	१३ विमलनाथ	१४ अनंतनाथ	१५ श्रीधर्मनाथ
२ ज्यवन तिथि.	वैशाखशुदि १५	श्रावणवदि ९	वैशाखशुदि ९
३ विमान नाम.	अष्टसारदेवलोक	प्राणत देवलोक	विजयविमान
४ जन्म नगरी.	कंपिलपुरी	अयोध्या	रत्नपुरी नगरी
५ जन्म तिथि.	महाशुदि ३	वैशाखवदि १३	महाशुदि ३
६ पितानां नाम.	कृतवर्मा राजा	सिंहसेन राजा	जानुराजा
७ मातानां नाम.	श्यामामाता	शुयशामाता	सुव्रता माता
८ जन्म नक्षत्र.	उत्तराजाक्षपद	रेवतीनक्षत्र	पुष्यनक्षत्र
९ जन्म राशि.	मीनराशि	मीन राशि	कर्कराशि
१० लांठन नाम.	वराहनुं लांठन	सीचाणानुंलांठन	वज्रलांठन
११ शरीरनुं मान.	शाठधनुष	पचाशधनुष	पीस्तालीशधनुष
१२ आयुर्मान.	शाठलाखवर्ष	त्रीशलाखवर्ष	दशलाखवर्ष
१३ शरीरना वर्ण.	सुवर्ण वर्ण	सुवर्ण वर्ण	सुवर्ण वर्ण
१४ पदवी राजानी.	राजा	राजा	राजा
१५ पाणिग्रहण.	परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटला साथे दीक्षा.	१०००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षा नगरी.	कंपिल पुर	अयोध्या	रत्नपुरी
१८ दीक्षा तप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआप	क्षीर जोजन	क्षीर जोजन	क्षीर जोजन
२० पारणानां स्थान.	जयराजाने घेर	विजयराजानेघेर	धनसिंहने घेर
२१ केटलादिवसनांपाप	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षा तिथि.	महाशुदि ४	वैशाखवदि १४	महाशुदि १३
२३ ठग्नस्य काल.	वे मास	त्रण वर्ष	वे वर्ष
२४ ज्ञान नगरी.	कंपिलपुरी	अयोध्या	रत्नपुरी
२५ ज्ञान तप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षा वृक्ष.	जंबूवृक्ष	अशोक वृक्ष	दधिपर्णवृक्ष
२७ ज्ञानतिथि.	पौषशुदि ६	वैशाख वदि १४	पौष शुदि १५

प्रथम परिच्छेद.

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थकरमां कहे ठे.

२८ गणधरसंख्या.	५९) गणधर	५०) गणधर	४३) गणधर
२९ साधुर्जनीसंख्या.	६००००)	६६०००)	६४०००)
३० साधवीयोनी संख्या.	१०००००)	६१०००)	६१४००)
३१ वैक्रिय लब्धिवंत.	९००००)	८००००)	९००००)
३२ वादियोनी संख्या.	३६००)	३१००)	२८००)
३३ अवधिज्ञानी संख्या.	४८००)	४३००)	३६००)
३४ केवली संख्या.	५५००)	५०००)	४५००)
३५ मनःपर्यव संख्या.	५५००)	५०००)	४५००)
३६ चौद पूर्वीसंख्या.	११००)	१०००)	९००)
३७ आवकसंख्या.	१०००००)	१०६०००)	१०४०००)
३८ आविकासंख्या.	४१४०००)	४०१४००)	४१३०००)
३९ शासन यक्षोनांनाम.	पद्ममुखयक्ष	पातालयक्ष	किन्नरयक्ष
४० शासन यक्षिणीनांनाम	विदिता	अंकुशा	कंदर्पा
४१ प्रथम गणधरनाम.	मंदरगणधर.	जसगणधर	अरिष्ट
४२ प्रथम आर्यानाम.	धरा	पद्मा	आर्यशिवा
४३ मोक्ष स्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	समेतशिखर
४४ मोक्षतिथि.	आपाढवदि ९	चैत्रशुदि ५	ज्येष्ठशुदि ५
४५ मोक्षसंक्षेपणा.	एकमास	एकमास	एकमास
४६ मोक्षआसन.	काउस्सग	काउस्सग	काउस्सग
४७ अंतरमान.	नवसागरोपम	चारसागरोपम	त्रणसागरोपम
४८ गणनाम.	मानवगण	देवगण	देवगण
४९ योनिनाम.	ठागयोनि	हस्तियोनि	मंजारयोनि
५० मोक्षपरिवार.	६००)	९००)	१००)
५१ जवसंख्या.	त्रणजवकख्या	त्रणजवकख्या	त्रणजवकख्या
५२ कुलगोत्रनाम.	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल
५३ गर्जकालमान.	मास ७ दिवस ११	मास ९ दिवस ६	मास ७ दिवस २६

आ वावन वोळ प्रत्येक तीर्थकरमां कहेवे.

१ श्री तीर्थकरनाम.	१६ श्रीशांतिनाथ	१७ श्रीकुंथुनाथ	१८ श्रीअरनाथ
२ च्यवनतिथि.	चाडवावदि ७	आवणवदि ९	फागण शुदि १
३ विमाननाम.	सर्वार्थसिद्ध	सर्वार्थसिद्ध	सर्वार्थसिद्ध
४ जन्मनगरी.	गजपुर	गजपुर	गजपुर
५ जन्मतिथि.	ज्येष्ठवदि १३	वैशाख वदि १४	मागशिरशु १०
६ पितानां नाम.	विश्वसेन	सूरराजा	सुदर्शन
७ मातानां नाम.	अचिरा राणी	श्री राणी	देवीराणी
८ जन्मनक्षत्र.	जरणी नक्षत्र	कृत्तिका नक्षत्र	रेवती नक्षत्र
९ जन्म राशि.	मेघराशि	वृष राशि	मीन राशि
१० लांठननां नाम.	हरिणुं लांठन.	वकरानुं लांठन	नंदावर्त्तनुं
११ शरीर मान.	४०) धनुष	३५) धनुष	३०) धनुष
१२ आयुनुं प्रमाण.	एक लाखवर्ष	९५०००) वर्ष	८४०००) वर्ष
१३ शरीरना वर्ण.	सुवर्णवर्ण	सुवर्णवर्ण	सुवर्णवर्ण
१४ पदवी राजानी.	चक्रवर्त्ती	चक्रवर्त्ती	चक्रवर्त्ती
१५ पाणि ग्रहण.	६४०००) स्त्री	६४०००) स्त्री	६४०००) स्त्री
१६ केटला साथे दीक्षा.	१०००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षानगरी.	गजपुर	गजपुर	गजपुर
१८ दीक्षातप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआप	क्षीर जोजन	क्षीर जाजन	क्षीर जोजन
२० पारणानां स्थान.	सुमित्रने घेर	व्याघ्रासंहने घेर	अपराजितनेघेर
२१ केटला दिवसनांपा	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षा तिथि.	ज्येष्ठ वदि १४	चैत्र वदि ५	मागशिरशु ०११
२३ ठगस्थ काल.	एकवर्ष	शोल वर्ष	त्रणवर्ष
२४ ज्ञाननगरी.	गजपुर	गजपुर	गजपुर
२५ ज्ञान तप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षावृद्ध.	नंदीवृद्ध	जीलक वृद्ध	आंवानुं वृद्ध
२७ ज्ञानतिथि.	पोषशुदि ९	चैत्रशुदि ३	कार्तिक शुदि १२

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थंकरमां कहेते.

१८ गणधर संख्या.	३६) गणधर	३५) गणधर	३३) गणधर.
१९ साधुओनीसंख्या.	५१०००)	६००००)	५००००)
२० साधवियोनी संख्या.	६१६००)	६०६००)	६००००)
२१ वैक्रियल विधवंत.	६०००)	५१००)	७३००)
२२ वादियोनीसंख्या.	२४००)	२०००)	१६००)
२३ अवधिज्ञानी संख्या.	३०००)	२५००)	२६००)
२४ केवली संख्या.	४३००)	३२००)	२८००)
२५ मनःपर्यवसंख्या.	४०००)	३३४०)	२५५१)
२६ चौदपूर्वीसंख्या.	८००)	६७०)	६१०)
२७ श्रावक संख्या.	१९००००)	१७९०००)	१८४०००)
२८ श्राविकासंख्या.	३९३०००)	३८१०००)	३७२०००)
२९ शासनयक्षनांनाम.	गरुडयक्ष	गंधर्वयक्ष	यक्षेदयक्ष
३० शासनयक्षणीनांनाम.	निर्वाणी	चला	धणा
३१ प्रथम गणधर नाम.	चक्रयुक्त	सांव	कुंज
३२ प्रथमआर्या नाम.	शुचि	दामिनी	रक्षिता
३३ मोक्षस्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	समेतशिखर
३४ मोक्षतिथि.	ज्येष्ठ वदि १३	वैशाख वदि १	मागशिरशुदि १०
३५ मोक्षसंक्षेपणा.	एक मास	एकमास	एकमास
३६ मोक्षआसन.	काउस्सग	काउस्सग	काउस्सग
३७ अंतर प्रमाण.	०॥पट्योपम	०॥पट्योपम	१००० क्रोडवर्ष
३८ गणनाम.	मानवगण	राक्षसगण	देवगण
३९ योनि नाम.	हस्तियोनि	ठागयोनि	हस्तियोनि
४० मोक्षपरिवार.	९०००परिवार	१०००)परिवार	१०००) परिवार
४१ जवसंख्या.	वार जव कख्या	त्रणजवकख्या	त्रणजवकख्या
४२ कुलगोत्र नाम.	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल	इक्ष्वाकुकुल
४३ गर्जकाल मान.	मासनवदिवसठ	मासनवदि०पांच	मासनव दिव. ८

आ बावन वोळ प्रत्येक तीर्थकरमां कहेवे.

१ श्रीतीर्थकर नाम.	१९ श्रीमद्विनाथ	२० श्रीमुनिसुव्रत	२१ श्रीनमि नाथ
२ ज्यवन तिथि.	फागण शुदि ४	श्रावण शुदि १५	आशोशुदि १५
३ विमान नाम.	जयंतविमान	अपराजितविमा.	प्राणत देवलोक
४ जन्मनगरी.	मथुरानगरी	राजगृही नगरी	मथुरा नगरी
५ जन्मतिथि.	मागशिरशुदि ११	ज्येष्ठवदि ८	श्रावण वदि ८
६ पितानां नाम.	कुंजरराजा	सुमित्रराजा	विजयराजा
७ मातानां नाम.	प्रजावती	पद्मावती	विप्रा राणी
८ जन्म नक्षत्र.	अश्विनी नक्षत्र	श्रवण नक्षत्र	अश्विनी नक्षत्र
९ जन्म राशि.	मेषराशि	मकरराशि	मेषराशि
१० लांठन नाम.	कलशनुं लांठन	कढपनुं लांठन	कमलनुं लांठन
११ शरीरनुं प्रमाण.	पचीश धनुष	वीश धनुष	पंदर धनुष
१२ आयुनुं प्रमाण.	५५००० वर्ष	३०००० वर्ष	१००० वर्ष
१३ शरीरना वर्ण.	नीलो वर्ण	श्यामवर्ण	पीलो वर्ण
१४ पदवी राजानी.	कुमार	राजा	राजा
१५ पाणियहण.	नथी परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटलासाथे दीक्षा.	३००) साधु	१०००) साधु	१०००) साधु
१७ दीक्षानगरी.	मिथिला नगरी	राजगृही नगरी	मथुरा नगरी
१८ दीक्षातप.	त्रण उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ०	हीर जोजन	हीर जोजन	हीर जोजन
२० पारणानां स्थान.	विश्वसेन	ब्रह्मदत्त	दिन्नकुमार
२१ केटलादिवसनांपा०	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षातिथि.	मागशिरशुदि ११	फागणशुदि १२	अषाढ वदि ९
२३ ठग्नस्थकाल.	एक अहोरात्र	अगियार मास	नवमास
२४ ज्ञान नगरी.	मथुरा नगरी	राजगृही नगरी	मथुरा नगरी
२५ ज्ञानतप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षावृद्ध.	अशोक वृद्ध	चंपकवृद्ध	वकुलवृद्ध
२७ ज्ञानतिथि.	मागशिरशुदि ११	फागण वदि १२	मागशिरशुदि ११

आ वाचन बोल प्रत्येक तीर्थं करोमां कहेटे.

१७) गणधर संख्या.	१८) गणधर	१९) गणधर	१९) गणधर
१७ साधुर्जनी संख्या.	४००००	३००००	२००००
२० साध्वीयोनी संख्या.	५५०००	५००००	४१०००
३१ वैक्रियलब्धिवंत.	२५००	२०००	५०००
३२ वादियोनी संख्या.	१४००	१२००	१०००
३३ अवधिज्ञानी संख्या.	२२००	१८००	१६००
३४ केवली संख्या.	२२००	१८००	१६००
३५ मनःपर्यव संख्या.	१७५०	१५००	१२५०
३६ चौदपूर्वी संख्या.	६६८	५००	४५०
३७ श्रावक संख्या.	१८३०००	१७२०००	१७००००
३८ श्राविका संख्या.	३७००००	३५००००	३४८०००
३९ शासन यक्षोनांनाम.	कुवेरयक्ष	वरुण यक्ष	नृकुटी यक्ष
४० शासनयक्षणीनांनाम.	धरणीप्रिया	नरदत्ता	गंधारी
४१ प्रथम गणधर नाम.	अजीक्षकगणधर	मह्वीगणधर	शुभगणधर
४२ प्रथम आर्या नाम.	बधुमती	पुष्पमती	अनिला
४३ मोक्ष स्थान.	समेतशिखर	समेतशिखर	समेतशिखर
४४ मोक्ष तिथि.	फागण शुदि १२	ज्येष्ठ वदि ए	वैशाखवदि १०
४५ मोक्ष संक्षेपणा.	एकमास	एक मास	एकमास
४६ मोक्ष आसन.	काउस्तगग	काउस्तगग	काउस्तगग
४७ अंतरमान.	५४००००० वर्ष.	६०००००० वर्ष	५०००००० वर्ष
४८ गण नाम.	देवगण	देवगण	देवगण
४९ योनि नाम.	अश्वयोनि	वानरयोनि	अश्वयोनि
५० मोक्ष परिवार.	५०० परिवार	१००० परिवार	१००० परिवार
५१ जव. संख्या.	त्रण जव कस्या	त्रण जव कस्या	त्रणजव कस्या
५२ कुलगोत्र नाम.	इक्ष्वाकुवंश कुल	इक्ष्वाकुवंशकुल	इक्ष्वाकुवंशकुल
५३ गर्जकालमान.	मास ए दिवस ७	मास ए दिवस ८	मास ए दिवस ८

आ वावन बोल प्रत्येक तीर्थकरमां कहेठे.

१ श्रीतीर्थकरनाम.	२१ श्रीनेमिनाथ	२३ श्रीपार्श्वनाथ	२४ श्रीमहावीर
२ च्यवनतिथि.	कार्तिकवदि १२	चैत्रवदि ४	आषाढशुदि ६
३ विमाननाम.	अपराजित	प्राणत देवलोक	प्राणतदेवलोक
४ जन्मनगरी.	सौरिपुर	वणारसी	क्षत्रियकुंड
५ जन्मतिथि.	श्रावणशुदि ५	पौषवदि १०	चैत्रवदि १३
६ पितानां नाम.	समुद्र विजय	अश्वसेन	सिद्धार्थराजा
७ मातानां नाम.	शिवा देवी	वामा देवी	त्रिशला देवी
८ जन्मनक्षत्र.	चित्रानक्षत्र	विशाखा नक्षत्र	उत्तरा फाट्शुनी
९ जन्मराशि.	कन्याराशि	तुला राशि	कन्याराशि
१० लांठन नाम.	शंखनुं लांठन	सर्पनुं लांठन	केशरी लांठन
११ शरीरनुं मान.	दशधनुष	नवहाथ	सातहाथ
१२ आयुनुं प्रमाण.	हजारवर्ष	शो वर्ष	वहोंत्तेर वर्ष
१३ शरीरनावर्ण.	श्यामवर्ण	नीलो वर्ण	पीलो वर्ण
१४ पदवीराजानी.	कुमार पदवी	कुमारपदवी	कुमार पदवी
१५ पाणिग्रहण.	नर्त्री परण्या	परण्या	परण्या
१६ केटलासाथे दीक्षा.	(१०००) साधु	(३०० साधु	एकाकी दीक्षा
१७ दीक्षानगरी.	सौरिपुर	वणारसी	क्षत्रियकुंड
१८ दीक्षातप.	वे उपवास	वे उपवास	वे उपवास
१९ प्रथमपारणानोआ.	दीरजोजन	दीरजोजन	दीरजोजन
२० पारणानां स्थान	वरदिन्न	धन्यनाम	बहुल ब्राह्मण
२१ केटलादिवसनुं पारणुं	वे दिवस	वे दिवस	वे दिवस
२२ दीक्षातिथि.	श्रावण शुदि ६	पौषवदि ११	मागशिर वदि ११
२३ ठग्नस्थकाल.	चोपनदिवस	चोराशी दिवस	वार वर्ष
२४ ज्ञाननगरी.	गिरनार	वणारसी	रुजुवालुका नदी
२५ ज्ञानतप.	त्रण उपवास	त्रण उपवास	वे उपवास
२६ दीक्षावृक्ष.	वेडसवृक्ष	धातकीवृक्ष	शालवृक्ष
२७ ज्ञानतिथि.	आशोवदि ०	चैत्रवदि ४	वैशाख शुदि १०

सीङ्गजोन व्योम परोयत् किमावरीवः कुहकस्य शर्मण्यप्रः किमासीङ्गहनं गज्जीरं ” आ श्रुति इग्वेदनीठे, तथा “ आत्मा वा इदमग्र आसीन्नान्यत् किंचिन्मिपत् स ईक्षत लोकानुसृज इति ” आ ऐतरेय ब्राह्मणनी श्रुति ठे; इत्यादि अनेक श्रुतियोथी सिद्ध थायठे के सृष्टिनी पेहेलां एक ईश्वर हता. न जगत् हतुं अथवा नहतुं जगतनुं कारण, एकज ईश्वर शुद्धस्वरूप हता. वली इसाइ तेमज मुसलमान मतवाला पण एमज माने ठे. ए हेतुथी अमे प्रथम पक्ष मानियें ठीयें.

उत्तर- हे पूर्वपक्षि! आपनुं ए केहेबुं ईश्वरने बहुज कलंकित करेठे.

पूर्वपक्ष- जगत् रचवाथी ईश्वरने शुं कलंक प्राप्त थाय ठे ?

उत्तरपक्ष- प्रथम तो जगतनुं उपादान कारण नथी, ते हेतुथी जगत् कदापि उत्पन्न थइ शक्तुं नथी. जेनुं उपादान कारण होय नहि ते कार्य कदापि उत्पन्न थइ शके नही. जेम के गघेढानां सींग.

पूर्वपक्ष- ईश्वरें पोतानी शक्ति, नामांतर कुदरतथी जगत् रचेल ठे. ईश्वरनी जे शक्ति ठे. तेज उपादान कारण ठे.

उत्तरपक्ष- ईश्वरनी जे शक्ति ठे ते ईश्वरथी जिन्न ठे, के अजिन्न ठे ? जो कहो के जिन्न ठे, तो पठी जड ठे के चेतन ठे ? जो कहो के जड ठे, तो ते नित्य ठे, के अनित्य ठे ? जो कहो के नित्य ठे तो आपनुं एम जे केहेबुं हतुं के सृष्टिनी पेहेलां एक केवल ईश्वर हता अने वीजी कांइण वस्तु न होती; ते प्रमाणरहित अन्यायी वचन थयुं, पोतेज पोताना वचनने मृषा कराव्युं. वली एम कहो के अनित्य ठे तो पठी तेनी उपादानकारणरूप वीजी ईश्वरनी शक्ति थइ, ते शक्तिनी उत्पन्न करनारी त्रीजी शक्ति थइ; एवीरीतें करतां अनवस्था दूषण आवे ठे. जो कहो के चेतन ठे, तो पठी नित्य ठे के अनित्य ठे ? वने पक्षमां उपर वताव्या मुजव पूर्वापर स्ववचन व्याहत तेमज अनवस्था दूषण ठे. जो कहो के ईश्वरशक्ति ईश्वरथी अजिन्न ठे तो सर्ववस्तुने, ईश्वरज केहेवी जोइये, जो सर्ववस्तु ईश्वर बनी गइ तो पठी सारं के बुरं, नरकके स्वर्ग, पुण के पाप, धर्म के अधर्म, उंचनीच, रंकराजा, सुशील के दुःशील, राजा तेमज प्रजा, चोर तेमज साधु, सुखी तेमज दुःखी इत्यादि सर्व, ईश्वर पोतेज वन्या. हवे विचारो के ईश्वरें जगत् शुं रच्युं ? पोतेज

पोतानुं सत्तानाश करी लीधुं. आ प्रथम कलंक ईश्वरने लागे ठे, तथा ज्यारें ईश्वर पोतेज सर्वरूप वनी गया तो पठी वेदादि शास्त्र शा माटे बनाव्यां ? तेमज तेनो अन्यास करवाथी शुं फल थयुं ? आ वीजुं कलंक; तथा ज्यारे वेदादि शास्त्र बनाव्यां त्यारें पोते पोताने ज्ञानी वनाववाने रच्यां ते उपरथी सिद्ध थयुं के प्रथम तो पोते अज्ञानी हता. आ वीजुं कलंक; तथा शुरु हता ते अशुरु बन्या कारण के जगतरूप बनवानी मेहेनत करी जे निष्फल थई. आ चोथुं कलंक; कोइ वस्तु जगत्मां सारी के बुरी नहि, आ पांचसुं कलंक; शा माटे पोते पोताने संकटमां नाख्या. आ ठहुं कलंक; इत्यादि अनेक कलंक आप ईश्वरने लगावो ठो.

पूर्वपक्ष-ईश्वर सर्वशक्तिमान् ठे, ते हेतुथी ईश्वर, उपादान कारण विनापण जगत् रची शकेवे.

उत्तरपक्ष-आ जे आपनुं केहेवुं ठे ते प्यारी स्त्री अथवा मित्र मानशे परंतु प्रेक्षावान् कोईपण नहि माने; कारण के आ तमारा केहेवामां कोईपण प्रमाण नथी. जेनुं उपादानकारण होय नहि ते कार्य कदी थई शके नहि. जेम के गधेडानां सींग, एवुं प्रमाण आपना केहेवाने बाधक ठे परंतु साधक तो कोई नथी, तेम ठतां हठ करी स्वकपोलकल्पितनेज मानशो तो प्रेक्षावाननी पंक्तिमां कदापि दाखल नहि थई शको. तेमज आ तमारा कथनमां इतरेतर आश्रय दूषणरूप वजनो प्रहार पडे ठे. जेम के सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुरु, एक ईश्वर सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय, जो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय तो सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुरु, एक ईश्वर सिद्ध थाय; आ बनेमांथी ज्यां सुधी एक सिद्ध न थाय त्यांसुधी वीजुं कदीपण सिद्ध न थाय. तेमज आ तमारा कथनमां चक्रक दूषण आवे ठे, सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय. ज्यारें सर्व शक्तिमान् सिद्ध थाय त्यारें सृष्टिनी पेहेलां सामग्रीरहित केवल शुरु एक ईश्वर सिद्ध थाय, ज्यारे एम थाय त्यारे सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय, एम प्रगट चक्रक दूषण आवे ठे.

पूर्वपक्ष-ईश्वर तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी सिद्ध ठे, पठी आप तेने सृष्टिकर्ता केम नथी मानता ?

उत्तरपक्ष—जो ईश्वर सृष्टिना कर्ता प्रत्यक्ष प्रमाणयी सिद्ध थाय तो कोइने पण अमान्य न होय, अने तमारो अमारो ईश्वरविषयी विवाद पण कदी न होय, कारण के प्रत्यक्षमां विवाद होतोज नयी. परंतु ईश्वरनुं प्रत्यक्ष दर्शन तो आपना वेदमंत्रयी विरुद्ध ठे. वेदमंत्र. अपाणिपादो जवनो ग्रहीता, पश्यत्यचक्षुस्तशृणोत्यकर्णः ॥ सवेति विश्वं नच तस्यास्ति चेत्ता, तमाहुरउयं पुरुषं पुराणम् ॥ आ मंत्रयी साधीत थाय-ठे के ईश्वरने जाणनार कोइ ठे नहि.

पूर्वपक्ष—कर्ता विना जगत् केम थइ गयुं ? आ अनुमान प्रमाणयी ईश्वर सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय ठे, ते आप केम नयी मानता ?

उत्तरपक्ष—आ आपना अनुमाननुं बीजा ईश्वरपक्षमां खंडन करवामां आवशे. उपर बतावेला प्रकारयी एकं केवल उपादानादि सामग्री रहित, सृष्टिनी पेहेलां ईश्वर सिद्ध न थया तो पण अमे आगल चलावियें ठियें. ज्यारे ईश्वरें आ जीवोने रच्या हता त्यारे १ निर्मल रच्या हता ? २ पुण्यवाला रच्या हता ? ३ पापवाला रच्या हता ? ४ मिश्रित पुण्यपाप अर्धों अर्धवाला रच्या हता ? ५ पुण्य अल्प पाप अधिक एवा रच्या हता ? ६ किंवा पुण्य अधिक पाप अल्प एवा रच्या हता ? जो प्रथम पक्ष ग्रहण करशो तो जगत्मां सर्व जीव निर्मलज होवा जोइये, पठी वेदादि शास्त्रद्वारा तेउने उपदेश करवो वृथा ठे. तेमज वेदादि शास्त्रोना कर्ता पण मूढ सिद्ध थशे. कारण के जो प्रथमयीज जीव निर्मल ठे तो तेउने माटे शास्त्र शा माटे रच्यां ? जे वस्त्र निर्मल होय ठे तेने कांइपण बुद्धिमान् धोता नयी. जो कदापि धोवे तो ते महामूढ ठे. आ कारणयी जे निर्मल जीवोना उपदेश निमित्त शास्त्र रचे ते पण मूढ ठे.

पूर्वपक्ष—ईश्वरें तो जीवोने शुद्ध निर्मल अर्थात् सारा वनाव्या हता, परंतु जीवोए पोतानी इछायी सारां अथवा चूडां कामो करी लीधां ठे, तेमां ईश्वरनो कांइ दोष नहि.

उत्तरपक्ष—जो ईश्वरें जीवोमां सारां अथवा बुरां काम करवानी शक्ति रची न होती तो पठी जीवोमां पुण्य अथवा पाप करवानी शक्ति क्यांथी आवी ?

पूर्वपक्ष—शक्तियो तो जीवमां सर्व ईश्वरेंज रची ठे, परंतु जीवोने बुरां

કામ કરવામાં પ્રવર્ત્યા નથી. બુરાં કામ કરવામાં જીવ પોતેજ પ્રવૃત્ત થયેલ છે. જેમ કે કોઈ ગૃહસ્થે પોતાના પ્રિય વાલક પુત્રને खेलવા માટે એક રમકડું દીધું, હવે જો તે વાલક તે खेलવાની વસ્તુથી પોતાની આંખ ઓળે તો તેમાં તેના પિતાનો શું દોષ છે ? તેવીજ રીતે ईश्वરે જીવોને જે હાથ, પગ પ્રમુખ વસ્તુ આપી છે તે નિત્ય કેવલ ધર્મ કરવાને વાસ્તે આપેલી છે, પછી જે જીવ પોતાની ઇચ્છાથી તે વસ્તુને પાપકર્મમાં પ્રવર્તાવે તો તેમાં ईश्वરનો શું દોષ છે ?

ઉત્તરપદ્ધતિ-હે જન્ય ? આ જે તમે વાલકનું દૃષ્ટાંત આપ્યું તે સમીચીન નથી. કારણ કે વાલકના માતૃપિતાને એ જ્ઞાન નથી કે વાલકને खेलવા વાસ્તે આપે જે વસ્તુ આપે તે ઠીયે તે खेलવાની વસ્તુથી આ વાલક પોતાની આંખ ઓળી નાચશે, જો કદાપિ વાલકના માતૃપિતાને એ જ્ઞાન હોત કે આ વાલક खेलવાની વસ્તુથી પોતાની આંખ ઓળી નાચશે તો તે માતા પિતા કદાપિ તેના હાથમાં તે खेलવાની વસ્તુ આપત નહિ, જો કદી જાણવા ઠતાં આપે તો તે તેનાં માતૃપિતા નથી પરંતુ પરમ શત્રુ છે. તેવીજ રીતે ईश्वર માતૃપિતા તુલ્ય છે અને તમે અમે તેનાં વાલક ઠીયે. જો ईश्वર જાણતા હતા કે મેં આ જીવોને રચ્યા, તેને હાથ, પગ, મન ઇંદ્રિયાદિ સામગ્રી આપી છે, આ જીવ તે સામગ્રીથી વધુ પાપ કરીને નરકમાં જાનાર છે, તો પછી ईश्वરે તે જીવને શા માટે રચ્યો ? જો કદી એમ કહો કે ईश्वર એ વાત જાણતા ન હોતા કે મેં ધર્મ કરવાને આપેલી સામગ્રીથી પાપ કરીને તે જીવ નરકમાં જાશે, તો પછી ईश्वર આપના કેહેવાથીજ અજ્ઞાની, અસર્વજ્ઞ, સિદ્ધ થાય છે. જો કદી એમ કહો કે ईश्वર જાણતા હતા કે આ જીવ મારી આપેલી સામગ્રીથી પાપ કરીને નરક જવાનો છે તો પછી અમને રચનાર ईश्वર પરમ શત્રુ થયા કે નહિ ? પ્રયોજન વિના રાંક જીવોને સામગ્રીદ્વારા પાપ કરાવીને શા માટે તેને નરકમાં નાખ્યા ? જ્યારે સામગ્રીદ્વારા પ્રથમ પાપ કરાવ્યાં અને પછી નરકમાં જવાની શિક્ષા કરી ત્યારે આ તમારા કેહેવાથી ईश्वર કરતાં અધિક અન્યાયી કોઈ નથી; કારણ કે પ્રથમ તો તે જીવને રચ્યો, પછી નરકમાં નાખ્યો. ઘસ આથીજ તમે ईश्वરને અન્યાયી,

असर्वज्ञ, निर्दय, अज्ञानी, वृथा मेहेनती इत्यादि कलंक दीधां. ते कारणार्थी निर्मल जीव ईश्वरें रच्या नथी ए प्रथम पक्षोत्तर.

द्वितीय पक्षोत्तर—जो एम कहो के ईश्वरें पुण्यवालाज जीव रच्यांठे तो ते पण तमारुं केहेवुं मिथ्या ठे. कारण के जो पुण्यवालाज सर्व जीव हता तो गर्जमांज अंधा, लंगडा, लूला, वहेरा, मूंगा होवापणुं, जूडुं रूप, नीच अथवा निर्धन कुलमां जन्मवा पणुं, जावजीव दुःखी रेहेवुं, खावा पीवाने पुरुं न मलवुं, महाकष्टकारक मेहेनत करी पेट जरवुं, आ सर्व पुण्यना उदयथी होइ शक्तुं नथी, वली पुण्य कर्मा विनाज जीवोने ईश्वरें पुण्य केम लगावी दीधुं ? जो कदी कर्मा विनाज जीवोने ईश्वरें पुण्य लगावी दीधुं तो तेवीज रीतें धर्म कर्मा विनाज जीवोने स्वर्ग तेमज मोक्ष केम नथी पहुँचाडी शकता ? शास्त्रोपदेश करावीने, भूखें मरावीने, तृष्णा ठोडावीने, राग द्वेष मिटावीने, घरवार तजावीने, साधु बनावीने, टुकडा मगावीने, दया, दम, दान, सत्यवचन, चोरीनो त्याग, स्त्रीनो त्याग, इत्यादि अनेक साधन करावीने पठी स्वर्ग मोक्षमां पहुँचाडवा; आ संकट ईश्वरें फोकट उत्पन्न करीने जीवोने शा माटे दुःख दीधुं. आ वातथी तो ए प्रतीत थायठे के ईश्वरने कांइ समजण नथी.

तृतीय पक्षोत्तर—जो कदी एम कहो के ईश्वरें पापसंयुक्तज जीव रच्या ठे, तो पठी कर्मा विनाज जीवोने पाप लगावी दीधां तेमां तो ईश्वरें अमारुं सत्तानाश करी दीधुं. हवे अमे कोनी पासे जइ विनति करियें के गुन्हा कर्मा विना ईश्वर अमने पाप लगावे ठे, जेथी आप तेमने मना करो के कर्माविना अमने पाप न लगावे; एवा अन्यायी ईश्वरनुं तो कदी नाम पण लेवुं न जोइयें. तथा जो ईश्वरें पापसंयुक्तज सर्व जीव रच्या ठे, तो राजा, मंत्री, शेर, सेनापति, धनवान् इत्यादिना घरमां उत्पन्न थवुं, नीरोगी काया, सुंदर रूप, सुंदर शरीर, घरमां आदर सन्मान, बहार यशकीर्ति, पंचेंद्रिय, विषयजोग, इत्यादि सामग्री प्राप्त थवानो पापथी कदी संजव होतो नथी. ते कारणार्थी जीवोने केवल पापवान् ईश्वरें रच्या नथी. इति.

चतुर्थ पक्षोत्तर—जो एम कहो के अधोऽर्थ पुण्य पापवाला जीव ई-

શ્વરે રચ્યા છે તો તે પદ્મ પણ યથાર્થ નથી, કારણ કે અરધા સુખી અરધા દુઃખી એવા પણ સર્વ જીવ દેખવામાં આવતા નથી. ઇતિ.

પંચમ પદ્મોત્તર—પાંચમો પદ્મ પણ ઠીક નથી, સુખ થોડું અને દુઃખ વિશેષ એવા પણ સર્વ જીવ દેખવામાં નથી આવતા, પરંતુ સુખ વિશેષ અને દુઃખ અલ્પ, એવા વહુ જીવ દેખવામાં આવે છે. ઇતિ.

ષષ્ઠ પદ્મોત્તર—ઠાઠો પદ્મ પણ સમીચીન નથી. સુખ ઘણું અને દુઃખ થોડું એવા પણ સર્વ જીવ દેખવામાં આવતા નથી, દુઃખ વહુ અને સુખ અલ્પ, એવા વહુ જીવ દેખવામાં આવે છે. આ હેતુથી ईશ્વર જીવોને કોઈપણ વ્યવસ્થાવાલા રચી શકતા નથી. તો પઠી સૃષ્ટિના કર્તા ईશ્વર કેમ સિદ્ધ થઈ શકે છે ? કદી થઈ શકતા નથી. તથા જ્યારે ईશ્વરે સૃષ્ટિ રચી ન હતી ત્યારે ईશ્વરને શું દુઃખ હતું ? અને જ્યારે સૃષ્ટિ રચી ત્યારે શું સુખ થયું ?

પૂર્વપદ્મ—ईશ્વર તો સદા પરમ સુખી છે. શું ईશ્વરમાં કાંઈ ન્યૂનતા છે કે તે ન્યૂનતાને પૂર્ણ કરવા વાસ્તે સૃષ્ટિ રચે છે. તે તો જગત્માં પોતાની ईશ્વરતા પ્રગટ કરવાને સૃષ્ટિ રચે છે.

ઉત્તર પદ્મ—જ્યારે ईશ્વરે સૃષ્ટિ રચી ન હતી ત્યારે તો ईશ્વરની ईશ્વરતા પ્રગટ ન હતી અને જ્યારે સૃષ્ટિ રચી ત્યારે ईશ્વરતા પ્રગટ થઈ, તો પ્રથમ જ્યારે ईશ્વરની ईશ્વરતા પ્રગટ ન હતી થઈ ત્યારે તો ईશ્વર વહુજ હંદાસ, તેમજ અપૂર્ણ મનોરથવાલા અને ईશ્વરતા પ્રગટ કરવામાં વિહ્વલ હતા. આ હેતુથી અવશ્ય ईશ્વરને દુઃખ હોવું જોઈયું. જ્યારે ईશ્વર સૃષ્ટિની પેઢેલાં એવા દુઃખી હતા ત્યારે નિરુદ્યમી કેમ બેસી રહ્યા હતા ? આ સૃષ્ટિની પેઢેલાં વીજી સૃષ્ટિ રચીને પોતાનું દુઃખ કેમ દૂર કર્યું ન હતું ?

પૂર્વપદ્મ—ईશ્વરે જે સૃષ્ટિ રચી છે તે જીવોને ધર્મ કરાવીને તેઓને અનંત સુખ દેશે. આ પરોપકાર વાસ્તે ईશ્વરે સૃષ્ટિ રચી છે.

ઉત્તરપદ્મ—ધર્મ કરાવીને જીવોને સુખ દેવું તે તો તમારા કેહેવા મુજબ પરોપકાર થયો, પરંતુ જેઠ પ્રાપ્ત કરીને નરકમાં ગયા તેઓના ઉપર શું ઉપકાર કર્યો ? તેઓને દુઃખી કરવાથી શું ईશ્વર પરોપકારી થઈ શકે છે ?

पूर्वपक्ष—तेजने नरकमांथी काढीने पठी स्वर्गमां स्थापन करशे;

उत्तरपक्ष—तो पठी प्रथमज नरकमां केम जवा दीधा ?

पूर्वपक्ष—ईश्वरज सर्व पुण्यपापादि करावे ठे. जीवने आधीन कांइपण नथी. ईश्वर जे चाहे ठे ते करावे ठे. जेम काष्ठनी पुतळीने वाजीगर जेम चाहे ठे तेम नचावे ठे अने पुतळी स्वाधीन नथी तेम.

उत्तरपक्ष—जो जीवने कांइ आधीन नथी तो जीवने सारा नरसानुं फल पण न जोइयें. कारण के जो कोइ सरदार कोइ नोकरने फरमावे के तमे आ काम करो पठी नोकर सरदारना हुकम मुजब ते काम करे, अने ते काम सारुं अथवा नरसुं ठे तो शुं पठी ते सरदार ते नोकरने कांइ शिक्षा करी शके ठे ? कांइ पण करी शकता नथी. तेवीज रीतें ईश्वरनी आज्ञार्थी जो जीवें पुण्य अथवा पाप कर्मां तो पठी पुण्य पापनुं फल जीवोने नज मलबुं जोइये. ज्यारें पुण्य पाप जीवनां कर्मां थतां नथी त्यारें स्वर्ग तेमज नरक पण जीवने न होवां जोइयें. पठी जीवने, नरक, स्वर्ग, तिर्यक् तेमज मनुष्य ए चार गति पण न होय. ज्यारे चार गति न होय त्यारे संसार पण न होय. जो संसार न होय तो वेद, पुराण, तौरे, तजबूर, इंजिल प्रमुख शास्त्र पण न होय. ज्यारें शास्त्र न होय त्यारें शास्त्रना उपदेशक पण न होय, ज्यारें शास्त्रना उपदेशक पण होय नहि त्यारे ईश्वर पण नहि. जो ईश्वरज नहि तो पठी सर्व शून्यता सिद्ध थइ. आ कलंक केम मटशे ?

पूर्वपक्ष—आ जगत् वाजीगरनी वाजी जेवुं ठे, अने ईश्वर तेना वाजीगर ठे. तेथी ईश्वर आ जगत्ने रचीने खेलथी क्रीडा करेठे. नरक, स्वर्ग, पुण्य तेमज पाप कांइ नथी.

उत्तरपक्ष—जो ईश्वरें क्रीडाने माटे जगत्नी रचना करी तो क्रीडाज मात्र तेनुं फल थवुं जोइयें. परंतु आ जगत्मां तो कुष्टी, रोगी, शोकी, धनहीन, बलहीन, महादुःखी इत्यादि महाप्रलाप करी रखावे, जेजने देखीने दयावश थवाथी अमारां रोम उंचां थायठे. तो शुं पठी ईश्वरने आ दुःखी जीवोने देखीने दया नथी आवती ? जो ईश्वरने दया नथी आवती तो पठी निर्दयपण कदी ईश्वर थइ शकेठे ? वली जे क्रीडा करवा वाला ठे ते बालकनी पेटे रागी, छेपी, अज्ञानी होय ठे. जो राग छेप ठे

पोतानुं सत्तानाश करी लीधुं. आ प्रथम कलंक ईश्वरने लागे ठे, तथा ज्यारें ईश्वर पोतेज सर्वरूप वनी गया तो पठी वेदादि शास्त्र शा माटे वनाव्यां ? तेमज तेनो अज्यास करवाथी शुं फल थयुं ? आ बीजुं कलंक; तथा ज्यारे वेदादि शास्त्र वनाव्यां त्यारें पोते पोताने ज्ञानी वनाववाने रच्यां ते उपरथी सिद्ध थयुं के प्रथम तो पोते अज्ञानी होता. आ बीजुं कलंक; तथा शुद्ध होता ते अशुद्ध बन्या कारण के जगतरूप वनवानी मेहेनत करी जे निष्फल थई. आ चोथुं कलंक; कोइ वस्तु जगत्मां सारी के बुरी नहि, आ पांचमुं कलंक; शा माटे पोते पोताने संकटमां नाख्या. आ ठहुं कलंक; इत्यादि अनेक कलंक आप ईश्वरने लगावो ठे.

पूर्वपक्ष-ईश्वर सर्वशक्तिमान् ठे, ते हेतुथी ईश्वर, उपादान कारण विनापण जगत् रची शकेठे.

उत्तरपक्ष-आ जे आपनुं केहेवुं ठे ते प्यारी स्त्री अथवा मित्र मानशे परंतु प्रेक्षावान् कोईपण नहि माने; कारण के आ तमारा केहेवामां कोईपण प्रमाण नथी. जेनुं उपादानकारण होय नहि ते कार्य कदी थई शके नहि. जेम के गधेडानां सींग, एवं प्रमाण आपना केहेवाने बाधक ठे परंतु साधक तो कोई नथी, तेम ठतां हठ करी स्वकपोलकल्पितनेज मानशो तो प्रेक्षावाननी पंक्तिमां कदापि दाखल नहि थई शको. तेमज आ तमारा कथनमां इतरेतर आश्रय दूषणरूप वजनो प्रहार पडे ठे. जेम के सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुद्ध, एक ईश्वर सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय, जो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय तो सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुद्ध, एक ईश्वर सिद्ध थाय; आ वनेमांथी ज्यां सुधी एक सिद्ध न थाय त्यांसुधी बीजुं कदीपण सिद्ध न थाय. तेमज आ तमारा कथनमां चक्रक दूषण आवे ठे, सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय. ज्यारें सर्व शक्तिमान् सिद्ध थाय त्यारें सृष्टिनी पेहेलां सामग्रीरहित केवल शुद्ध एक ईश्वर सिद्ध थाय, ज्यारे एम थाय त्यारे सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय, एम प्रगट चक्रक दूषण आवे ठे.

पूर्वपक्ष-ईश्वर तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी सिद्ध ठे, पठी आप तेने सृष्टिकर्ता केम नथी मानता ?

उत्तरपक्ष—जो ईश्वर सृष्टिना कर्ता प्रत्यक्ष प्रमाणथी सिद्ध थाय तो कोइने पण अमान्य न होय, अने तमारो अमारो ईश्वरविषयी विवाद पण कदी न होय, कारण के प्रत्यक्षमां विवाद होतोज नथी. परंतु ईश्वरनुं प्रत्यक्ष दर्शन तो आपना वेदमंत्रथी विरुद्ध ठे. वेदमंत्र. आपाणिपादो जवनो ग्रहीता, पश्यत्यचक्षुस्सगृणोत्यकर्णः ॥ सचेति विश्वं नच तस्यास्ति वेत्ता, तमाहुरग्र्यं पुरुषं पुराणम् ॥ आ मंत्रथी सावीत थाय-ठे के ईश्वरने जाणनार कोइ ठे नहि.

पूर्वपक्ष—कर्ता विना जगत् केम थइ गयुं? आ अनुमान प्रमाणथी ईश्वर सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय ठे, ते आप केम नथी मानता ?

उत्तरपक्ष—आ आपना अनुमाननुं बीजा ईश्वरपक्षमां खंडन करवामां आवशे. उपर बतावेला प्रकारथी एक केवल उपादानादि सामग्री रहित, सृष्टिनी पेहेलां ईश्वर सिद्ध न थया तो पण अमे आगल चलावियें ठियें. ज्यारे ईश्वरें आ जीवोने रच्या हता त्यारे १ निर्मल रच्या हता ? २ पुण्यवाला रच्या हता ? ३ पापवाला रच्या हता ? ४ मिश्रित पुण्यपाप अर्धो अर्धवाला रच्या हता ? ५ पुण्य अल्प पाप अधिक एवा रच्या हता ? ६ किंवा पुण्य अधिक पाप अल्प एवा रच्या हता ? जो प्रथम पक्ष ग्रहण करशो तो जगत्मां सर्व जीव निर्मलज होवा जोइये, पठी वेदादि शास्त्रद्वारा तेउने उपदेश करवो वृथा ठे. तेमज वेदादि शास्त्रोना कर्ता पण मूढ सिद्ध थशे. कारण के जो प्रथमधीज जीव निर्मल ठे तो तेउने माटे शास्त्र शा माटे रच्यां ? जे वस्त्र निर्मल होय ठे तेने कांइपण बुद्धिमान् धोता नथी. जो कदापि धोवे तो ते महामूढ ठे. आ कारणथी जे निर्मल जीवोना उपदेश निमित्त शास्त्र रचे ते पण मूढ ठे.

पूर्वपक्ष—ईश्वरें तो जीवोने शुद्ध निर्मल अर्थात् सारा वनाच्या हता, परंतु जीवोए पोतानी इच्छाथी सारां अथवा जूढां कामो करी लीधां ठे, तेमां ईश्वरनो कांइ दोष नहि.

उत्तरपक्ष—जो ईश्वरें जीवोमां सारां अथवा बुरां काम करवानी शक्ति रची न होती तो पठी जीवोमां पुण्य अथवा पाप करवानी शक्ति क्यांची आवी ?

पूर्वपक्ष—शक्तियो तो जीवमां सर्व ईश्वरेंज रची ठे, परंतु जीवोने बुरां

पोतानुं सत्तानाश करी लीधुं. आ प्रथम कलंक ईश्वरने लागे ठे, तथा ज्यारें ईश्वर पोतेज सर्वरूप बनी गया तो पठी वेदादि शास्त्र शा माटे बनाव्यां ? तेमज तेनो अन्यास करवाथी शुं फल थयुं ? आ वीजुं कलंक; तथा ज्यारे वेदादि शास्त्र बनाव्यां त्यारें पोते पोताने ज्ञानी बनाववाने रच्यां ते उपरथी सिद्ध थयुं के प्रथम तो पोते अज्ञानी हता. आ वीजुं कलंक; तथा शुरू हता ते अशुरू बन्या कारण के जगतरूप बनवानी मेहेनत करी जे निष्फल थई. आ चोथुं कलंक; कोइ वस्तु जगत्मां सारी के बुरी नहि, आ पांचमुं कलंक; शा माटे पोते पोताने संकटमां नाख्या. आ ठहुं कलंक; इत्यादि अनेक कलंक आप ईश्वरने लगावो ठे.

पूर्वपक्ष—ईश्वर सर्वशक्तिमान् ठे, ते हेतुथी ईश्वर, उपादान कारण विनापण जगत् रची शकेठे.

उत्तरपक्ष—आ जे आपनुं केहेवुं ठे ते प्यारी स्त्री अथवा मित्र मानशे परंतु प्रेक्षावान् कोईपण नहि माने; कारण के आ तमारा केहेवामां कोईपण प्रमाण नथी. जेनुं उपादानकारण होय नहि ते कार्य कदी थई शके नहि. जेम के गधेडानां सींग, एवं प्रमाण आपना केहेवाने बाधक ठे परंतु साधक तो कोई नथी, तेम ठतां हठ करी स्वकपोलकल्पितनेज मानशो तो प्रेक्षावाननी पंक्तिमां कदापि दाखल नहि थई शको. तेमज आ तमारा कथनमां ईतरेतर आश्रय दूषणरूप वज्रनो प्रहार पड़े ठे. जेम के सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुरू, एक ईश्वर सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय, जो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय तो सृष्टिनी पेहेलां उपादानादि सामग्रीरहित केवल शुरू, एक ईश्वर सिद्ध थाय; आ बंनेमांथी ज्यां सुधी एक सिद्ध न थाय त्यांसुधी वीजुं कदीपण सिद्ध न थाय. तेमज आ तमारा कथनमां चक्रक दूषण आवे ठे, सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय तो सर्वशक्तिमान् सिद्ध थाय. ज्यारें सर्व शक्तिमान् सिद्ध थाय त्यारें सृष्टिनी पेहेलां सामग्रीरहित केवल शुरू एक ईश्वर सिद्ध थाय, ज्यारे एम थाय त्यारे सृष्टिकर्ता सिद्ध थाय, एम प्रगट चक्रक दूषण आवे ठे.

पूर्वपक्ष—ईश्वर तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी सिद्ध ठे, पठी आप तेने सृष्टिकर्ता केम नथी मानता ?

ઉત્તરપદ્ધ- જો ईश्वर સૃષ્ટિના કર્તા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય તો કોઈને પણ અમાન્ય ન હોય, અને તમારો અમારો ईश्वરવિષયી વિવાદ પણ કદી ન હોય, કારણ કે પ્રત્યક્ષમાં વિવાદ હોતોજ નથી. પરંતુ ईश्वરનું પ્રત્યક્ષ દર્શન તો આપના વેદમંત્રથી વિરુદ્ધ છે. વેદમંત્ર. અપાણિપાદો જવનો ગ્રહીતા, पश्यत्यचक्षुस्सगृणोत्यकर्णः ॥ સવેતિ વિશ્વં નચ તस्यास्ति चेत्ता, तमाहुरग्र्यं पुरुषं पुराणम् ॥ આ મંત્રથી સાદીત થાય- છે કે ईश्वરને જાણનાર કોઈ છે નહિ.

પૂર્વપદ્ધ-કર્તા વિના જગત્ કેમ થઈ ગયું? આ અનુમાન પ્રમાણથી ईश्वર સૃષ્ટિકર્તા સિદ્ધ થાય છે, તે આપ કેમ નથી માનતા ?

ઉત્તરપદ્ધ- આ આપના અનુમાનનું વીજા ईश्वરપદ્ધમાં ઁંડન કરવામાં આવશે. ઉપર વતાવેલા પ્રકારથી ઁક કેવલ ઉપાદાનાદિ સામગ્રી રહિત, સૃષ્ટિની પેદેલાં ईश्वર સિદ્ધ ન થયા તો પણ અમે આગલ ચલાવિયેં ઠિયેં. જ્યારે ईश्वરે આ જીવોને રચ્યા હતા ત્યારે ૧ નિર્મલ રચ્યા હતા ? ૨ પુણ્યવાલા રચ્યા હતા ? ૩ પાપવાલા રચ્યા હતા ? ૪ મિશ્રિત પુણ્યપાપ અર્ધો અર્ધવાલા રચ્યા હતા ? ૫ પુણ્ય અલ્પ પાપ અધિક ઁવા રચ્યા હતા ? ૬ કિંવા પુણ્ય અધિક પાપ અલ્પ ઁવા રચ્યા હતા ? જો પ્રથમ પદ્ધ ગ્રહણ કરશો તો જગત્માં સર્વ જીવ નિર્મલજ હોવા જોઈયે, પઠી વેદાદિ શાસ્ત્રદ્વારા તેડને ઉપદેશ કરવો વૃથા છે. તેમજ વેદાદિ શાસ્ત્રોના કર્તા પણ મૂઢ સિદ્ધ થશે. કારણ કે જો પ્રથમથીજ જીવ નિર્મલ છે તો તેડને માટે શાસ્ત્ર શા માટે રચ્યાં ? જે વલ્લ નિર્મલ હોય છે તેને કાંઈપણ બુદ્ધિમાન્ ધોતા નથી. જો કદાપિ ધોવે તો તે મહામૂઢ છે. આ કારણથી જે નિર્મલ જીવોના ઉપદેશ નિમિત્ત શાસ્ત્ર રચે તે પણ મૂઢ છે.

પૂર્વપદ્ધ-ईश्वરે તો જીવોને શુદ્ધ નિર્મલ અર્થાત્ સારા વનાવ્યા હતા, પરંતુ જીવોએ પોતાની ઇચ્છાથી સારાં અથવા જૂંડાં કામો કરી લીધાં છે, તેમાં ईश्वરનો કાંઈ દોષ નહિ.

ઉત્તરપદ્ધ-જો ईश्वરે જીવોમાં સારાં અથવા બુરાં કામ કરવાની શક્તિ રચી ન હતી તો પઠી જીવોમાં પુણ્ય અથવા પાપ કરવાની શક્તિ ક્યાંથી આવી ?

પૂર્વપદ્ધ-શક્તિયો તો જીવમાં સર્વ ईश्वરેજ રચી છે, પરંતુ જીવોને બુરાં

કામ કરવામાં પ્રવર્ત્યાવ્યા નથી. બુરાં કામ કરવામાં જીવ પોતેજ પ્રવૃત્ત થયેલઠે. જેમ કે કોઈ ગૃહસ્થે પોતાના પ્રિય વાલક પુત્રને खेलવા માટે એક રમકડું દીધું, હવે જો તે વાલક તે खेलવાની વસ્તુથી પોતાની આંખ खोवे તો તેમાં તેના પિતાનો શું दोष છે ? તેવીજ રીતે ईश्वर જીવોને જે હાથ, પગ પ્રમુખ વસ્તુ આપીઠે તે નિત્ય કેવલ ધર્મ કરવાને વાસ્તે આપેલી ઠે, પઠી જે જીવ પોતાની इच्छाથી તે વસ્તુને पापकर्मમાં પ્રવર્તાવે તો તેમાં ईश्वरનો શું दोष છે ?

उत्तरपक्ष—हे ज्ञव्य ? आ जे तमे वालकनुं दृष्टांत आप्युं ते समीचीन नथी. कारण के वालकना मातपिताने ए ज्ञान नथी के वालकने खेलवा वास्ते आपणें जे वस्तु आपियें ठियें ते खेलवानी वस्तुथी आ वालक पोटानी आंख फोडी नाखशे, जो कदापि वालकना मातपिताने ए ज्ञान होत के आ वालक खेलवानी वस्तुथी पोटानी आंख फोडी नाखशे तो ते माता पिता कदापि तेना हाथमां ते खेलवानी वस्तु आपत नहि, जो कदी जाणवा ठतां आपे तो ते तेनां मातपिता नथी परंतु परम शत्रु ठे. तेवीज रीतें ईश्वर मातपिता तुल्य ठे अने तमे अमे तेनां वालक ठियें. जो ईश्वर जाणता हता के में आ जीवोने रच्या, तेउने हाथ, पग, मन इन्द्रियादि सामग्री आपी ठे, आ जीव ते सामग्रीથી बहु पाप करीने नरकમાં जानાર ठે, તો પઠી ईશ્વરે તે જીવને શા માટે રચ્યો ? જો કદી એમ કહો કે ईश्वर ए वात जाणता न होता के में धर्म करवाने आपेली सामग्रीથી पाप करीने ते जीव नरकમાં जाशे, તો પઠી ईશ્વર આપના કેહેવાથીજ અજ્ઞાની, અસર્વજ્ઞ, સિદ્ધ થાય ઠે. જો કદી એમ કહો કે ईश्वर जाणता हता के आ जीव मारी आपेली सामग्रीથી पाप करीने नरक जवानो ठे તો પઠી અમને રચનાર ईश्वર પરમ શત્રુ થયા કે નહિ ? પ્રયોજન વિના રાંક જીવોને સામગ્રીદ્વારા પાપ કરાવીને શા માટે તેઉને નરકમાં નાખ્યા ? જ્યારે સામગ્રીદ્વારા પ્રથમ પાપ કરાવ્યાં અને પઠી નરકમાં જવાની શિક્ષા કરી ત્યારે આ તમારા કેહેવાથી ईश्वર કરતાં અધિક અન્યાયી કોઈ નથી; કારણ કે પ્રથમ તો તે જીવને રચ્યો, પઠી નરકમાં નાખ્યો. વસ આથીજ તમે ईश्वરને અન્યાયી,

असर्वज्ञ, निर्दय, अज्ञानी, वृथा मेहेनती इत्यादि कलंक दीधां. ते कारणथी निर्मल जीव ईश्वरें रच्या नथी ए प्रथम पद्दोत्तर.

द्वितीय पद्दोत्तर—जो एम कहो के ईश्वरें पुण्यवालाज जीव रच्याते तो ते पण तमारुं केहेवुं मिथ्या ठे. कारण के जो पुण्यवालाज सर्व जीव हता तो गर्जमांज अंधा, लंगडा, लूला, वहेरा, मूंगा होवापणुं, झूडुं रूप, नीच अथवा निर्धन कुलमां जन्मवा पणुं, जावजीव दुःखी रेहेवुं, खावा पीवाने पुरुं न मलवुं, महाकष्टकारक मेहेनत करी पेट जरवुं, आ सर्व पुण्यना उदयथी होइ शकतुं नथी, बली पुण्य कर्मा विनाज जीवोने ईश्वरें पुण्य केम लगावी दीधुं ? जो कदी कर्मा विनाज जीवोने ईश्वरें पुण्य लगावी दीधुं तो तेवीज रीतें धर्म कर्मा विनाज जीवोने स्वर्ग तेमज मोक्ष केम नथी पहुँचाडी शकता ? शास्त्रोपदेश करावीने, जूखें मरावीने, तृष्णा ठोडावीने, राग द्वेष मिटावीने, घरवार तजावीने, साधु बनावीने, टुकडा मगावीने, दया, दम, दान, सत्यवचन, चोरीनो त्याग, स्त्रीनो त्याग, इत्यादि अनेक साधन करावीने पठी स्वर्ग मोक्षमां पहुँचाडवा; आ संकट ईश्वरें फोकट उत्पन्न करीने जीवोने शा माटे दुःख दीधुं. आ वातथी तो ए प्रतीत थायठे के ईश्वरने कांइ समजण नथी.

तृतीय पद्दोत्तर—जो कदी एम कहो के ईश्वरें पापसंयुक्तज जीव रच्या ठे, तो पठी कर्मा विनाज जीवोने पाप लगावी दीधां तेमां तो ईश्वरें अमारुं सत्तानाश करी दीधुं. हवे अमे कोनी पासे जइ विनति करियें के गुन्हा कर्मा विना ईश्वर अमने पाप लगावे ठे, जेथी आप तेमने मना करो के कर्माविना अमने पाप न लगावे; एवा अन्यायी ईश्वरनुं तो कदी नाम पण लेवुं न जोइयें. तथा जो ईश्वरें पापसंयुक्तज सर्व जीव रच्या ठे, तो राजा, मंत्री, शेठ, सेनापति, धनवान् इत्यादिना घरमां उत्पन्न थवुं, नीरोगी काया, सुंदर रूप, सुंदर शरीर, घरमां आदर सन्मान, बहार यशकीर्ति, पंचेंद्रिय, विषयजोग, इत्यादि सामग्री प्राप्त थवानो पापथी कदी संजव होतो नथी. ते कारणथी जीवोने केवल पापवान् ईश्वरें रच्या नथी. इति.

चतुर्थ पद्दोत्तर—जो एम कहो के अधोऽर्थ पुण्य पापवाला जीव ई-

श्वरें रच्या ठे तो ते पक्ष पण यथार्थ नथी, कारण के अरधा सुखी अरधा दुःखी एवा पण सर्व जीव देखवामां आवता नथी. इति.

पंचम पक्षोत्तर— पांचमो पक्ष पण ठीक नथी, सुख थोडुं अने दुःख विशेष एवा पण सर्व जीव देखवामां नथी आवता, परंतु सुख विशेष अने दुःख अल्प, एवा बहु जीव देखवामां आवे ठे. इति.

षष्ठ पक्षोत्तर— ठाठो पक्ष पण समीचीन नथी. सुख घणुं अने दुःख थोडुं एवा पण सर्व जीव देखवामां आवता नथी, दुःख बहु अने सुख अल्प, एवा बहु जीव देखवामां आवे ठे. आ हेतुंथी ईश्वर जीवोने कोइपण व्यवस्थावाला रची शकता नथी. तो पठी सृष्टिना कर्त्ता ईश्वर केम सिद्ध थइ शके ठे ? कदी थइ शकता नथी. तथा ज्यारे ईश्वरें सृष्टि रची न होती त्यारें ईश्वरने शुं दुःख हतुं ? अने ज्यारे सृष्टि रची त्यारे शुं सुख थयुं ?

पूर्वपक्ष—ईश्वर तो सदा परम सुखी ठे. शुं ईश्वरमां कांइ न्यूनता ठे के ते न्यूनताने पूर्ण करवा वास्ते सृष्टि रचे ठे. ते तो जगत्मां पोतानी ईश्वरता प्रगट करवाने सृष्टि रचे ठे.

उत्तर पक्ष—ज्यारें ईश्वरें सृष्टि रची न होती त्यारें तो ईश्वरनी ईश्वरता प्रगट न होती अने ज्यारे सृष्टि रची त्यारे ईश्वरता प्रगट थइ तो प्रथम ज्यारें ईश्वरनी ईश्वरता प्रगट न होती थइ त्यारे तो ईश्वर बहुज उदास, तेमज अपूर्ण मनोरथवाला अने ईश्वरता प्रगट करवामां विह्वल हता. आ हेतुंथी अवश्य ईश्वरने दुःख होवुं जोइयें. ज्यारें ईश्वर सृष्टिनी पेहेलां एवा दुःखी हता त्यारे निरुद्यमी केम बेसी रह्या हता ? आ सृष्टिनी पेहेलां बीजी सृष्टि रचीने पोतानुं दुःख केम दूर कर्युं न होतुं ?

पूर्वपक्ष—ईश्वरें जे सृष्टि रची ठे ते जीवोने धर्म करावीने तेजने अनंत सुख देशे. आ परोपकार वास्ते ईश्वरें सृष्टि रची ठे.

उत्तरपक्ष—धर्म करावीने जीवोने सुख देवुं ते तो तमारा केहेवा मुजव परोपकार थयो, परंतु जेज पाप करीने नरकमां गया तेजना उपर शुं उपकार कयों ? तेजने दुःखी करवाथी शुं ईश्वर परोपकारी थइ शके ठे ?

पूर्वपक्ष—तेजने नरकमांथी काढीने पठी स्वर्गमां स्थापन करशे;

उत्तरपक्ष—तो पठी प्रथमज नरकमां केम जवा दीधा ?

पूर्वपक्ष—ईश्वरज सवे पुण्यपापादि करावे ठे. जीवने आधीन कांइपण नथी. ईश्वर जे चाहे ठे ते करावे ठे. जेम काष्ठनी पुतलीने वाजीगर जेम चाहे ठे तेम नचावे ठे अने पुतली स्वाधीन नथी तेम.

उत्तरपक्ष—जो जीवने कांइ आधीन नथी तो जीवने सारा नरसानुं फल पण न जोइयें. कारण के जो कोइ सरदार कोइ नोकरने फरमावे के तमे आ काम करो पठी नोकर सरदारना हुकम मुजब ते काम करे, अने ते काम सारं अथवा नरसुं ठे तो शुं पठी ते सरदार ते नोकरने कांइ शिद्धा करी शके ठे ? कांइ पण करी शकता नथी. तेवीज रीतें ईश्वरनी आज्ञाथी जो जीवें पुण्य अथवा पाप कयां तो पठी पुण्य पापनुं फल जीवने नजं मलबुं जोइये. ज्यारें पुण्य पाप जीवनां कयां थतां नथी त्यारें स्वर्ग तेमज नरक पण जीवने न होवां जोइयें. पठी जीवने, नरक, स्वर्ग, तिर्यक् तेमज मनुष्य ए चार गति पण न होय. ज्यारे चार गति न होय त्यारे संसार पण न होय. जो संसार न होय तो वेद, पुराण, तौरे, तजवूर, इंजिल प्रमुख शास्त्र पण न होय. ज्यारें शास्त्र न होय त्यारें शास्त्रना उपदेशक पण न होय, ज्यारें शास्त्रना उपदेशक पण होय नहि त्यारे ईश्वर पण नहि. जो ईश्वरज नहि तो पठी सर्व शून्यता सिद्ध थइ. आ कलंक केम मटशे ?

पूर्वपक्ष—आ जगत् वाजीगरनी वाजी जेवुं ठे, अने ईश्वर तेना वाजी-गर ठे. तेथी ईश्वर आ जगत्ने रचीने खेलथी क्रीडा करेठे. नरक, स्वर्ग, पुण्य तेमज पाप कांइ नथी.

उत्तरपक्ष—जो ईश्वरें क्रीडाने माटे जगत्नी रचना करी तो क्रीडाज मात्र तेनुं फल थबुं जोइयें. परंतु आ जगत्मां तो कुट्टी, रोगी, शोकी, धनहीन, वलहीन, महादुःखी इत्यादि महाप्रलाप करी रखावे, जेउने देखीने दयावश थवाथी अमारां रोम उंचां थायठे. तो शुं पठी ईश्वरने आ दुःखी जीवने देखीने दया नथी आवती ? जो ईश्वरने दया नथी आवती तो पठी निर्दयपण कदी ईश्वर थइ शकेठे ? वली जे क्रीडा करवा वाला ठे ते बालकनी पेठे रागी, छेपी, अज्ञानी होय ठे. जो राग छेप ठे

તો તેમાં સર્વ દૂષણ છે જો પોતેજ અવગુણથી જરેલા છે તો તે ईश्वर શેના ? તે તો સંસારી જીવ છે. વલી જો રાગ દેષવાલા હશે તો સર્વજ્ઞ કદાપિ ન હશે; જો સર્વજ્ઞ નહિ તો તેને ईश्वર કોણ કહી શકે છે ?

પૂર્વપદ્ધ-જીવોએ કરેલાં પુણ્ય પાપને અનુસારેં ईश्वર દંડ દિયે છે, તેમાં ईश्वરને શું દોષ છે ? જેવાં જેણે (પુણ્યપાપ) કર્યાં તેવાં તેને ફલ દીધાં.

ઉત્તરપદ્ધ-આ તમારા કેહેવાથી, આ સંસાર અનાદિ સિદ્ધ થઈ ગયો, વલી ईश्वર કર્તા નહિ એમ સિદ્ધ થયું. વાહ રે મિત્ર ? પોતે પોતાની મેલેજ માત થયા. કારણ કે જે જીવ હાલ છે, અને જે કાંઈ તેડને અ-હિયાં ફલ મલેલ છે, તે પૂર્વજન્મમાં કરેલું સિદ્ધ થયું. વલી જે પૂર્વ જન્મ હતો તેમાં જે ડુઃખ સુખ જીવને મલેલ હતું, તે તેની પેહેલાંના પૂર્વજન્મમાં કયું હતું. તેવી રીતે પૂર્વ પૂર્વ જન્મમાં ડુઃખ સુખ કરવાં અને ઉત્તરોત્તર જન્મમાં સુખ ડુઃખને જોગવવાં, એમ કરતાં સંસાર અનાદિ સિદ્ધ થાય છે. હવે વિચારો કે જગતના કર્તા ईश्वર કેમ સિદ્ધ થયા ?

પૂર્વપદ્ધ-અમે તો એકજ પરમબ્રહ્મ પારમાર્થિક સદ્ગુણ માનિયેં ઠિયેં.

ઉત્તર- જો એકજ પરમ બ્રહ્મ સદ્ગુણ છે, તો પઠી આ જે સરલ, રસાલ, પ્રિયાલ, હિંતાલ, તાલ, તમાલ, પ્રવાલ પ્રમુલ પદાર્થ અગ્રગામી પણે કરી જે પ્રતીત થાય છે તે શા કારણથી સત્સ્વરૂપ નથી.

પૂર્વપદ્ધ-આ પૂર્વોક્ત પદાર્થ જે પ્રતીત થાય છે તે સર્વ મિથ્યા છે. તેમજ અનુમાનપ્રપંચ પણ મિથ્યા છે. પ્રતીત હોવાથી જે એવા છે તે એવા છે, જેમ કે સીપ, ચાંદીરૂપ, તેવોજ આ પ્રપંચ છે. આ અનુમાનથી પ્રપંચ મિથ્યારૂપ છે અને એક બ્રહ્મજ પારમાર્થિક સદ્ગુણ છે.

ઉત્તરપદ્ધ-હે પૂર્વપદ્ધિ ! આ અનુમાન કેહેવાથી આપ તીક્ષ્ણ બુદ્ધિમાન્ નથી, તેજ હવે વતાવિયે ઠિયેં. આ જે પ્રપંચ તમે મિથ્યારૂપ માનેલ છે તે મિથ્યા ત્રણ તરેહનું હોય છે. એક તો અત્યંત અસત્ રૂપ, વીજું છે તો કાંઈ અન્ય, અને પ્રતીતિ હોય અન્ય તરેહની, અને ત્રીજું અનિર્વાચ્ય, આ ત્રણે મિથ્યારૂપ પ્રપંચમાંથી કયા પ્રપંચને આપ માનો છો ?

પૂર્વપદ્ધ-આ ત્રણે પદ્ધમાંથી પ્રથમના વેપદાનો તો અમને સ્વીકારજ નથી ત્રીજો અનિર્વાચ્ય પદ્ધ અમે માનિયેં ઠિયેં. તેથી આ પ્રપંચ અનિર્વાચ્યમિથ્યારૂપ છે.

उत्तरपक्ष-प्रथम तो आप ते कहो के अनिर्वाच्य शुं वस्तु ठे? अर्थात् आप अनिर्वाच्य कइ वस्तुने कहो ठो? (१) शुं वस्तुने केहेवावालो शब्द नथी? (२) अथवा शब्दनुं निमित्त नथी? प्रथमनो विकल्प तो कल्पनाज करवा योग्य नथी. आ सरल ठे, आ रसाल ठे, एवा शब्द तो प्रत्यक्ष सिद्ध ठे. बीजो विकल्प लहियें, तो शुं शब्दनुं निमित्त ज्ञान नथी? के पदार्थ नथी? प्रथम पक्ष तो समीचीन नथी. सरल, रसाल, ताल, तमाल, प्रमुखनुं ज्ञान तो प्राणी प्राणी प्रत्ये प्रतीत ठे. सर्व बुद्धिवंत जीव जाणें ठे के सरल, रसाल, ताल, तमाल प्रमुखनुं ज्ञान अमने ठे. बीजो पक्ष-पदार्थ जावरूप नथी? के अज्ञावरूप नथी? जो एम कहो के पदार्थ जावरूप नथी. अने प्रतीत थाय ठे, तो आपने विपरीत आख्याति मानवी पड़ी, अने अद्वैत-वादियोना मतमां विपरीत आख्याति मानवी ते महादूषण ठे. बीजो पक्ष-जो पदार्थ अज्ञावरूप नथी तो जावरूप सिद्ध थया, त्यारे तो सत्ख्याति मानवी पड़ी; अने ज्यारे अद्वैतमतनो अंगीकार कखो अने सत्ख्याति मानवी पड़ी त्यारे सत्ख्यातिना मानवाची अद्वैतमतना मूलने कुहाडा-थी कापी नाख्युं. एवी रीतें कदापि अद्वैतमत सिद्ध थशे नहि.

पूर्वपक्ष-जावरूप तथा अज्ञावरूप एं वंने प्रकारें वस्तु नथी.

उत्तरपक्ष-अमें आपने पुठियें ठियें के जाव तेमज अज्ञाव आ वंनेना अर्थ जे लोकमां प्रसिद्ध ठे तेज आपें मान्या ठे? के तेनाथी विपरीत अन्य तरेहना अर्थ आपें मान्या ठे? जो कदी प्रथम पक्ष मानशो तो ज्यां जावनो निषेध करशो त्यां अवश्य अज्ञावने मानवो पडशे अने ज्यां अज्ञावनो निषेध करशो त्यां अवश्य जावने कबुल करवो पडशे; कारण के वंने परस्पर विरोधी ठे. तेथी एकनो निषेध बीजानो विधि अवश्य कबुल करावशे. ए रीतें अनिर्वाच्यता तो जड मूलथी नाश पामी. हवे बीजो पक्ष लेशो तो तेथी अमने कांइ हानि नथी, कारण के अलौकिक अर्थात् आपना मनःकल्पित शब्द तेमज शब्दनुं निमित्त जो नाश पामशे तो तेथी लौकिक शब्द तथा लौकिक शब्दनुं निमित्त कदापि नाश पामशे नहि; तो पठी अनिर्वाच्य प्रपंच केवी रीतें सिद्ध थशे? जो अनिर्वाच्य सिद्ध न थयो तो प्रपंच मिथ्या केम सिद्ध थायज? तो पठी एकज अद्वैत ब्रह्म पण केम सिद्ध थाय?

पूर्वपक्ष-अमें तो जे प्रतीत न थाय तेने अनिर्वाच्य कहियें ठियें.

उत्तरपक्ष-आ तमारा केहेवामां तो बहुज विरोध आवे ठे. जो कदी प्रपंच प्रतीत थतो नथी तो आपें पोताना प्रथम अनुमानमां प्रपंचने प्रतीयमान हेतुस्वरूपपणें शा माटे ग्रहण कस्यो ? अने प्रपंचने अनुमान करती वेला धर्मिपणे शा माटे ग्रहण कस्यो ? जो एम कदेशो के प्रपंचने धर्मिपणे अथवा प्रतीयमान हेतुपणे ग्रहण करवामां शुं दोष ठे ? तो पठी आपें उपर जे प्रतिज्ञा करी हती के अमे तो जे प्रतीत न होय तेने अनिर्वाच्य कहियें ठियें, तो हवे प्रपंच अनिर्वाच्य केवी रीतें सिद्ध थयो ? ज्यारे प्रपंच अनिर्वाच्य नहि त्यारे तो ज्ञावरूप अथवा तो अज्ञावरूप सिद्ध थशे. आ वंने पक्षमां कोइपण रूपें प्रपंच मानवाथी पूर्वोक्त विपरीताख्याति तथा सत्ख्याति रूप वंने दूषण वली आपना गलामां रसी नाखे ठे. हवे जागी कयां जशो ? वली अमे आपने पुठियें ठियें के आ प्रपंचने तमे जे अनिर्वाच्य मानोठो ते प्रत्यक्ष प्रमाणथी मानोठो ? के अनुमान प्रमाणथी ? प्रत्यक्ष प्रमाण तो आ प्रपंचने सत् स्वरूपज सिद्ध करेठे. जेवा जेवा पदार्थ ठे, तेवुं तेवुंज प्रत्यक्ष ज्ञान उत्पन्न थाय ठे. वली प्रपंचस्वरूप एवुं ठे के, परस्पर जुदी जुदी जे वस्तुं ठे ते पोत पोताना स्वरूपमां ज्ञावरूप ठे, अने बीजा पदार्थना स्वरूपनी अपेक्षायें अज्ञावरूप ठे. आ इतरेतर विविक्त वस्तुंजनेज प्रपंच रूप मानेल ठे, तो पठी प्रत्यक्ष प्रमाण, प्रपंचने अनिर्वाच्य केवी रीतें सिद्ध करी शके ठे ?

पूर्वपक्ष-उपर बतावेल अमारो जे पक्ष ठे तेने प्रत्यक्ष कांइ पण हा-नि करी शकतुं नथी, कारण के प्रत्यक्ष तो विधायकज ठे. जो कदी प्रत्यक्ष एक वस्तुमां बीजी वस्तुना स्वरूपनो निषेध करे तो अमारा पक्षने बाध करनार ठरे, परंतु प्रत्यक्ष प्रमाण तो एवुं नथी. प्रत्यक्ष प्रमाण तो अन्य वस्तुमां अन्य वस्तुनुं स्वरूप निषेध करवाने वुंतुं (कुंठ) ठे.

उत्तर पक्ष-आ पण आपनुं कहेवुं असत्य ठे. अन्य वस्तुना स्वरूपनो निषेध कस्या बिना प्रस्तुत वस्तुना यथार्थ स्वरूपनो कदापि बोध नहि थाय. पीडुं इत्यादि वर्णोना अज्ञावनो ज्यारे बोध थशे, त्यारेज काहुं एवा रूपनो बोध थशे. तेमज ज्यारे प्रत्यक्ष प्रमाणथी यथार्थ व-

स्तुस्वरूप ग्रहण करी शकाशे, त्यारेज अवश्य अपर वस्तुना स्वरूपनो निषेध पण त्यां जाणी शकाशे. जो कदा अन्य वस्तुना निषेधने अन्य वस्तुमां प्रत्यक्ष नहि जाणशो तो ते वस्तुना विधिस्वरूपने पण प्रत्यक्ष नहि जाणी शको, केवळ जे वस्तुना स्वरूपने ग्रहण करवुं ठे तेज अन्य वस्तुना स्वरूपनं निषेध करावुं ठे. ज्यारे प्रत्यक्ष प्रमाण विधि अने निषेध वनेने ग्रहण करे ठे, त्यारे तो प्रपंच मिथ्यारूप कदापि सिद्ध नहि थाय, ज्यारे प्रपंच मिथ्यारूप प्रत्यक्ष प्रमाणथी न सिद्ध थयो. त्या- रे पठी परम ब्रह्मरूप एकज अस्त तत्त्व केवी रीतें सिद्ध थयुं ? बली जो तमे प्रत्यक्षने नियमपूर्वक विधायकज मानशो तो तो विद्यानी पठे अविद्यानो पण विधि तमारे मानवो पडशे. हवे आ ब्रह्म अधिधारहित प्रत्यक्ष प्रमाणथी ग्रहण कराय त्यारे तो अधिद्या पण प्रत्यक्षथी निषेध ग्रहण थशे. पठी जे तमारं एम केहेवुं ठे के प्रत्यक्ष जे ठे ते विधाय- कज ठे परंतु निषेधक नथी ते केवुं प्रमाणरहित उन्मत्तवचन ठे ? हवे जे अनुमान बताववामां थावे ठे तेथी सावीत थशे के आपना अ- नुमाननो पक्ष बाधित ठे. अमारं अनुमान एवुं ठे के, प्रपंच मिथ्या नथी, असत्थी विलक्षण होवाथी; जे असत्थी विलक्षण ठे ते थावो ठे, जे- वो आत्मा ठे तेवोज आ प्रपंच ठे. तथा प्रतीयमान जे आपना हेतु ठे ते ब्रह्मात्माना साथे व्यभिचारी ठे, जेम के ब्रह्मात्मा प्रतीयमान तो ठे परंतु मिथ्यारूप नथी, जो एम कहो के ब्रह्मात्मा अप्रतीयमान ठे तो वचनगोचर नहि थाय, जो वचनगोचर नथी तो तो आपने मुंगा वनवुं ठीक ठे, कारण के ब्रह्म विना बीजुं तो कांड ठे नहि, अने जे ब्र- ह्मात्मा ठे ते प्रतीयमान नथी, तो पठी आपने अमे मुंगा विना बीजुं शुं कहियें ? प्रथम अनुमानमां आपें जे ठीपुं दृष्टांत आप्युं ह्नुं ते सा- ध्यविकल ठे, कारण के जे ठीप ठे तेज प्रपंचनी अंतर्गत ठे, अने आप तो प्रपंचने मिथ्यारूप सिद्ध करवा चाहोठो, ते कदापि सिद्ध यइ शक्तुं नथी. जे साध्य होय तेज दृष्टांतमां कही शकाय. जो ठीपुं पण अत्यार सुधी सत् असत् पण सिद्ध नथी तो तेने दृष्टांतमां शा माटे लाववी जोड्यें ? बली अमें आपने पुठियें ठियें के आ जे तमे प्रथम अनुमान, प्रपंचने मिथ्या

सिद्ध करवाने कष्टुं हतुं ते अनुमान, प्रपंचथी जिन ते के अजिन ते ? जो कहो के जिन ते तो पठी सत्य ते के असत्य ते ? जो एम कहो के सत्य ते तो ते अनुमानना सत्यनी पेठे प्रपंच पण सत्यस्वरूपज ते. जो एम कहो के असत्यस्वरूप ते तो पठी शुं शून्य ते ? के अन्यथा ख्यात ते ? के अनिर्वचनीय ते ? प्रथमना वंने पक्ष तो कदापि साध्यना साधक नथी, मनुष्यना शृंगनी पेठे, तथा ठीपना रूपानी पेठे. अने त्रीजो जे अनिर्वचनीय पक्ष ते तेनो तो संजवज नथी; ते पोताना साध्यने केम सिद्ध करशे ?

पूर्वपक्ष—अमारुं जे अनुमान ते ते व्यवहार सत्य ते ते कारणथी असत्य नथी पठी पोताना साध्यने केम साधी शकतुं नथी ? मतलब के साधीज शकेते.

उत्तरपक्ष—अमे आपने पुठियें ठियें के आ व्यवहार सत्यनुं शुं स्वरूप ते ? व्यवहरतीति (व्यवहारः) एम जो तेनी व्युत्पत्ति करियें तो तो ज्ञाननुंज नाम व्यवहार ठखुं, ज्ञानथी जे सत्यते, ते पारमार्थिकज ते, आ पक्षमां सत् ख्यातिरूप प्रपंच सिद्ध थयो. ज्यारे प्रपंच सत् सिद्ध थयो त्यारे तो एकज परम ब्रह्म सद्रूप अद्वैत तत्त्व कोइ पण रीतें सिद्ध नहि थइ शके, जो कदी कहो के व्यवहार नाम शब्दनुं सत्य ते तो पठी आपने पुठियें ठियें के जो व्यवहार नाम शब्दनुं ते तो पठी शब्द, स्वरूपथी सत्यते ? के असत्य ते ? जो एम कहो के शब्द सत्स्वरूप ते तो शब्दनी पेठे प्रपंच पण सत्स्वरूप ते. जो एम कहो के शब्द असत् स्वरूप ते तो पठी ब्रह्मादि, शब्दथी कहां थकां केवी रीतें सत्स्वरूप थइ शकशे ? कारण के जे पोतेज असत्स्वरूपते ते बीजानी व्यवस्था करवाना के केहेवाना हेतुरूप कदी थइ शकता नथी.

पूर्वपक्ष—जेम खोटो रूपियो साचा रूपियानी जेम क्रयविक्रयादि व्यवहारमां चालवाथी साचो रूपियो मनायते, तेवीज रीतें अमारुं अनुमान अगर जो के असत्स्वरूपते तो पण जगतमां सत् व्यवहारथी प्रवर्त्तवाथी व्यवहार सत् ते, ते कारणथी पोताना साध्यने सिद्ध करनार ते.

उत्तरपक्ष—हे ज्ञव्य ! आ तमारा केहेवाथी तमारुं अनुमान पारमार्थिक असत्स्वरूप ते. पठी जे दूषण असत्पक्षमां आपेलां ते ते सर्व

अर्हीयां लागु पडेठे. जो एम कहेसो के अमे अनुमानने प्रपंचर्ही अजेद मानियें ठियें तो तो प्रपंचनी पेठे अनुमान पण मिथ्यारूप सिद्ध थयुं, पठी तो पोताना साध्यने केम साधी शकशे ? आ पूर्वोक्त विचारर्ही प्रपंच मिथ्यारूप नथी, परंतु आत्मानी पेठे सत् रूपठे, तो पठी एकज ब्रह्म अछेत तत्त्वठे आ तमारुं केहेवुं केवी रीतें सत्य थइ शकठे ? कदी सत्य थइ शकशे नहि.

पूर्वपक्ष-अमारी उपनिषदोमां तथा शंकर स्वामिना शिष्य आनंद-गिरि, शंकरदिग्विजयना त्रीजा प्रकरणमां लखेठे के:-“ परमात्मा जग-उपादानकारणमिति ” परमात्मा जे ठे तेज आ सर्व जगत्तुं कारण ठे, कारण पण केवुं ? उपादान रूपठे. उपादान कारण तेने कहियें के जे कारण होय तेज कार्यरूप थइ जाय, आ केहेवाथी एम सिद्ध थयुं के जे कांइ जगत्तुं ठे ते सर्व कांइ परमात्माज पोते बनी गया ठे, तेथी जगत् परमात्मा रूपज ठे हवे तमे सृष्टिकर्ता ईश्वर केम नथी मानता ?

उत्तरपक्ष-वाह रे नास्तिकशिरोमणि ! आप जे कांइ कहो ठो ते विचार करीने कहो ठो के केम ? आ तमारा केहेवाथी तो पूर्ण नास्तिक-पणुं तमारा मतमां सिद्ध थाय ठे. जुअं, ज्यारे सर्व जगत्स्वरूप परमात्म रूपज ठे, त्यारे तो नथी कोइ पापी, के नथी कोइ धर्मी; नथी कोइ ज्ञानी के नथी कोइ अज्ञानी; नथी नरक के नथी स्वर्ग; नथी साधु के नथी चोर; नथी सत्शास्त्र के नथी मिथ्या शास्त्र; तेमज जेवा गोमांस जह्नी तेवाज अन्नजह्नी; जेवुं स्वचार्यासंग कामसेवन, तेवुंज माता, बेहेन, दीकरी संग कामसेवन, जेवा चंमाल तेवाज ब्राह्मण; जेवा गरुडा तेवा संन्यासी, कारण के ज्यारे सर्व वस्तुना कारण ईश्वर परमात्माज ठयां त्यारे तो सर्व जगत् एकरस एक स्वरूप ठे, वीजुं तो कांइ ठे नहि.

पूर्वपक्ष-अमें तो एक ब्रह्म मानिये ठियें, अने एक माया मानिये ठियें, तेथी तमे जे उपर बहु आल जंजाल लख्युं ते सर्व मायाजन्य ठे, अने ब्रह्म तो सच्चिदानंद एकज शुद्धस्वरूप ठे.

उत्तरपक्ष-हे अछेतवादि ! आ जे तमे पक्ष मान्यो ठे ते बहुज असमीचीन ठे. जुअं. माया जे ठे ते ब्रह्मर्ही निन्न ठे के अचिन्न ठे ? जा कहो के निन्न ठे तो जड ठे के चेतन ठे ? जो जड ठे तो नित्य ठे के

અનિત્ય છે ? જો કહો કે નિત્ય છે તો અદ્વૈતમતના મૂલનેજ જન્મ કરે છે, કારણ કે જ્યારે બ્રહ્મથી જ્ઞેદ રૂપ થઈ, જડરૂપ થઈ અને નિત્યરૂપ થઈ ત્યારે તો પછી તમે પોતે પોતાનાજ કેહેવાથી દ્વૈતપંથ સિદ્ધ કસ્યો અને અદ્વૈતપંથ જડમૂલથી નાશ પામ્યો. જો એમ કહો કે અનિત્ય છે તો દ્વૈતતા કદી દૂર નહિ થાય, કારણ કે જે નાશવંત છે તે કાર્યરૂપ છે, અને જે કાર્ય છે તે કારણજન્ય છે, તો પછી તે માયાનું ઉપાદાન કારણ શું છે ? તે કેહેવું જોઈયે. જો એમ કહો કે વીજી માયા તો તો અનવસ્થા દૂષણ છે, અને અદ્વૈત ત્રણે કાલમાં કદાપિ સિદ્ધ નહિ થાય. જો કદી બ્રહ્મનેજ ઉપાદાન કારણ માનશો તો તો બ્રહ્મજ પોતે સર્વ કાંઈ બનશે, વલી પૂર્વોક્ત દૂષણ આવ્યાં. જો કદી માયાને ચૈતન્ય માનશો તો પણ તેનાં તેજ પૂર્વોક્ત દૂષણ આવશે, જો એમ કહેશે કે માયા બ્રહ્મથી અજ્ઞેદ છે તો તો બ્રહ્મજ કેહેવું જોઈયે, માયા નહિ કેહેવી જોઈયે.

પૂર્વપક્ક—અમે તો માયાને અનિર્વચનીય માનિયે ઠિયે.

ઉત્તરપક્ક—આ અનિર્વચનીય પક્કનું ઉપર યંડન કરી આવ્યા ઠિયે, તેવીજ રીતે અહીંયાં કરવું. વલી અનિર્વચનીય જે શબ્દ છે તેમાં નિસ્ જે ઉપસર્ગ છે તેનો અર્થ તો નિપેદ્યરૂપ કસ્યો છે. કલાપ વ્યાકરણ જુઠ. વાકી જે શબ્દ છે તે યા તો જાવનો વાચક છે અથવા તો અજાવનો વાચક છે ? જો જાવનો નિપેદ્ય કરશો તો અજાવ આવશે અને જો અજાવનો નિપેદ્ય કરશો તો જાવ આવી જશે. આ જાવ અજાવ બે ઉપરાંત ત્રીજું વસ્તુનું રૂપ કોઈ નથી. તે કારણથી અનિર્વચનીય શબ્દ દંત્રી પુરુષોષ્ઠ ટલરૂપ રંચેલો પ્રતીત થાય છે. આ કેહેવાથી દ્વૈતજ સિદ્ધ થયું, અદ્વૈત નહિ.

પૂર્વપક્ક—આ જે અદ્વૈતમત છે, તેના મુખ્ય આચાર્ય શંકરસ્વામી છે, જેણે સર્વ મતોનું યંદન કરી અદ્વૈતમત સિદ્ધ કરેલ છે, તો પછી એવા શંકરસ્વામી, સાક્ષાત્ શિવના અવતાર, સર્વજ્ઞ, બ્રહ્મજ્ઞાની, શીલવાન, સર્વ સામર્થ્યયુક્ત, તેમના અદ્વૈતમતનું યંદન કરનાર કોણ છે ?

ઉત્તરપક્ક—અહો વહાલા મિત્ર !! આપની સમજણ મુજબ તો જરૂર જેમ આપ કહો ઠો તેમજ છે, પરંતુ શંકરસ્વામિના શિષ્ય આનંદગિરિયે શંકર દિગ્વિજયના અભાવનમા પ્રકરણમાં શંકરસ્વામિનું જે વૃત્તાંત લખેલ છે તે

वांचवाची तो एम प्रतीत थाय ठे के शंकरस्वामी सर्वज्ञ नहि पण कामी ठे, अज्ञानी ठे, तेमज असमर्थ ठे. ते लखाण्यी एम पण प्रतीत थाय ठे के वेदांतियोनुं अद्वैत ब्रह्मज्ञान ज्यां सुधी आ स्थूलदेह रहे ठे त्यां सुधीज रहे ठे; परंतु आ शरीर वृद्ध्या पठी कोइ वेदांतियोने ब्रह्मज्ञान रेहेशे नहि.

पूर्वपक्ष—ए केवुं शंकरस्वामिनुं वृत्तांत ठे जेथी तमारी पूर्वोक्त विना सिद्ध थाय ठे ?

उत्तरपक्ष—जो आपने वृत्तांत सांजलवुं ठे तो अमारे ढील नथी. हम-
णांज वतावियें ठियें. “ज्यारे शंकरस्वामियें मंडनमिश्रनो पराजय कयों,
त्यारे मंरुनमिश्रें यतिव्रत लीधुं, अने मंडनमिश्रनी पत्नी सरसवाणी
पोताना पतियें यतिव्रत लीधायी ब्रह्मलोकमां चाली, सरसवाणीने
गमन करती देखीने शंकरस्वामियें जीवन दुर्गा मंत्रथी दिग्वंधन
कळुं; पठी केहेवा लाग्या के हे सरसवाणि ! तुं ब्रह्मशक्ति ठो, ब्रह्मना
अंशचूत मंरुनमिश्रनी तुं पत्नीठो, उपाधियकी सर्वने फलित ठो, ते कार-
णथी मारीसाथे प्रसंग लश्ने पठी तमारे गमन करवुं योग्य ठे. पठी सर-
सवाणीयें शंकरस्वामिने कळुं के पतिना संन्यासथी प्रथमज वैधव्य
पणाना जयथी में पृथ्वी तजी ठे, तेथी हवे पृथ्वीनो स्पर्श नहि करूं.
हे यति ! तुं तो पृथ्वीपर स्थित ठो तेथी तारा प्रसंगमाटे एकविषय
स्थिति केम होय. एम शंकरस्वामिने केहेनारीने फरी शंकरस्वामियें कळुं
के—हे माता ! तो पण पृथ्वीथी उंचे ठ हाथ आकाशमां रहो अने मारी
साथे सर्व वचननो प्रपंच संचार करीने पठी गमन करो. त्यारवाद शर-
आतमां शंकरस्वामि साथे सर्वशास्त्र, वेद, इतिहास, पुराणोविषे समय
प्रसंग करीने शंकरनो तिरस्कार करवामाटे जेमां दुःखें प्रवेश थइ शके
ठे एवुं जे कामशास्त्र तेना नायक तथा नायिकाज्जेद संबंधी, विस्तार
पूर्वक सरसवाणी शंकरने पूठवा लागी, परंतु शंकरस्वामी ते विषयने
जाणता न होता तेथी उत्तर दइ शक्या नहि. मौन रखा. पठी सरसवाणी
शंकरस्वामिने सत्य केहेवा लागी के आ शास्त्र तमारा जाणवामां आव्युं
नथी. निश्चयपूर्वक ते शास्त्र तो हुंज जाणुं तुं. अवसरना जाणनार शंकर
स्वामी/ हेवा लाग्या के—हे माता ! आप अहींयांज ठ महिना रहो,
पठी ५ अर्थनो निश्चय करी हुं तमारा प्रश्ननो उत्तर आपीश. त्यार-

वाद शंकरस्वामी आग्रहपूर्वक सरस वाणीने त्यांज आकाशमंडलमां स्थापन करीने तथा सर्व शिष्योने योग्य स्थानकें मोकळीने १ हस्तामलक २ पद्मपाद ३ विधिवत् ४ आनंदगिरि ए चार शिष्यो सहवर्तमान पूजाता थका ते नगरथी पश्चिमदिशा नामा गढमां गया. सरसवाणीना प्रश्नो नो उत्तर जाणवा माटे, ते नगरनो राजा मरी गयो हतो, अने तेनुं शरीर ते समये चितामां प्रज्वलित थतुं हुतुं ते शरीरने देखीने, शंकरस्वामियें पोतानुं शरीर ते नगर पासेना एक पर्वतनी गुफामां स्थापन करीने शिष्योने कळुं के तमारे आ शरीरनुं रक्षण करुं, अने पोते परकायप्रवेश विद्याथी, लिंगशरीरसंयुक्त, अग्निमानसहित, ते राजाना शरीरमां ब्रह्मरंध्रथी प्रवेश कऱ्यो. तत्काल राजा सजीवन थया, शीतोपचार कऱ्यो, अने उत्सव करी तेने नगरमां लाव्या, राजा मृत्यु पाम्या नथी एम प्रसिद्ध करी दीधुं. हवे शंकर स्वामिने लोकोयें राज्यासनपर स्थापन कऱ्या. पठी राज्यसिंहासनपरथी उठी स्वामिजी पट्टराणीना मेहेलमां गया. त्यां जइ राणीसाथे कामक्रीडा करवा लाग्या. हवे शंकरस्वामिनी कुशलतार्थी तेने आलिंगन करवार्थी सुख संजोग उत्पन्न थयो, तेथी शंकरस्वामियें राणीना मुखनी साथे पोतानुं मुख जोड्युं, पोतानी ठाती राणीना वंने स्तनो पर लगाडी, तेवीज रीतें नाजि पण नाजि साथे जोडी, पोताना पगथी राणीना पग संकोच्या, अर्थात् जंघामां जंघा मेलवी, अर्थात् एक शरीरवत् थइ गया. वंने जणां अत्यंत गाढ आलिंगन करवा लाग्यां; शंकरस्वामी.राणीना कक्षास्थानमां हस्त स्पर्श करवार्थी बहुज सुखमग्न थया. राणी तेना आलाप, चतुराई देखी चित्तमां विचारवा लागी के शरीरमात्रथी तो आ मारो पति ठे, परंतु तेनो जीव मारो पति नथी, आ कोइ सर्वज्ञ ठे. एवो विचार करीने राणीयें पोताना नोकरोने चारे दिशामां मोकळ्या एवा फरमानथी के पर्वत अथवा गुफामां वार योजन सुधीमां जे जे शरीर जीवरहित होय ते सर्व चितामां जस्म करी यो. शंकरस्वामी विषयमां अत्यंत बुद्ध थया. राणीना नोकरो शंकरस्वामिना शरीरनुं रक्षण करनारा चार शिष्योने देखी ते शरीर लइ चितामां राखी तेने अग्निसंस्कार करवा लाग्या. शंकरस्वामिना चारे शिष्यो नगरमां आव्या, त्यां स्वामिजीने काम

खोलुप तथा विषयमां अति आसक्त देखीने राजा (शंकरस्वामी) सन्मुख नाटक करवा लाग्या. शंकरस्वामिने परोक्तिथी प्रतिबोध करवा लाग्या. ते परोक्ति नीचे मुजव.

(१) “ यत्सत्यमुख्यशब्दार्थानुकूलं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (२) न ह्येतत्त्वं विदितं नृपु जावं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (३) विश्वोत्पत्त्यादिविधिहेतु तत्त्वं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (४) सर्वचिदात्मकं सर्वमद्वैतं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ? (५) परतार्किकैरीश्वरसर्वहेतु, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (६) यद्वेदांतादिजिर्ब्रह्म सर्वस्य, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (७) यज्जैमिनिनोक्तमखिलकर्म, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (८) यत् पाणिनिः प्राह शब्दस्वरूपं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (९) यत् सांख्यानां मतहेतुभूतं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (१०) अष्टांगयोगेन अनंतरूपं, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (११) सत्यं ज्ञानमनंतं ब्रह्म तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (१२) न ह्येतददृश्यप्रपञ्चं तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (१३) यद् ब्रह्मणो ब्रह्मविपावीश्वराह्यजवन्, तत्त्वमसि तत्त्वमसि राजन् ! (१४) त्वद्रूपमेवमस्माजिर्विदितं राजन् ! तव पूर्वयत्याश्रमस्य मू ” आ परोक्तियोथी राजा प्रतिबोध पाम्या, सर्व विद्यमान राजाना देहमांथी निकलीने चाढ्या गया, पर्वतनी कंदरामां शोधतां शरीर प्राप्त न थयुं, एटलामां विशेष शोध करतां शरीरने चितामां दीतुं, देखतांज तेमां कपालना मध्यथी प्रवेश कयों. शरीरनी आसपास चारे बाजुए अग्नि सलगतो हतो तेथी निकलवुं छुप्कर थयुं, एटले लक्ष्मीनृसिंहनी स्तुति करी, स्तुति करतांज लक्ष्मीनृसिंहें स्वामिजीने जीवता अग्निमांथी बहार काढ्या. इति.

हे जग्य ! हवे विचार करी जुठ. में आपने प्रथम जे कह्युं हतुं ते सत्य ठे के नहि ? प्रथम तो (१) ज्यारे सरसवाणीयें पुढेला प्रश्नोनो उत्तर शंकरस्वामी न आपी शक्या, त्यारे हवे कयो बुद्धिमान् निष्पङ्गपाती स्वामिजीने सर्वज्ञ कही शके ठे (२) वली ज्यारे पटराणी साथे विषयसेवन कछुं त्यारे कामी केहेवामां कांइ पण शंका रहेठे ? (३) अने ज्यारे शिष्योयें आवीने प्रतिबोध कछ्यो त्यारे अज्ञानी पण अवश्य सावीत थया. (४) अने ज्यारे चितामांथी निकली शक्या नहि, अने

काढवाने लक्ष्मीनृसिंहनी स्तुति करी अने लक्ष्मीनृसिंहें आवीने सखग-
ता अग्निमांथी काढ्या, त्यारे शंकरस्वामी असमर्थपण सिद्ध थया. हवे
ज्यारे शंकरस्वामियें फरीथी आवीने सरसवाणीना प्रश्नोना उत्तर आप्या,
त्यारे सरसवाणीयें कहुं—हे स्वामिन् ! तुं सर्वज्ञ ठो. जुळ के—मरण पामे-
लाना शरीरमां प्रवेश करीने, तेहनी राणी साथे विषयसेवन करीने, ते-
मज राणी पासेथी कांश्क कामशास्त्रनी वातो शीखीने शुं सर्वज्ञ थइ
शकाय ठे ? सर्वज्ञ तो थइ शक्या नहि, परंतु आ तो गळ्हा उंटनो न्याय
थयो. सरसवाणीयें स्वामिने सर्वज्ञ कह्या, अने स्वामियें सरसवाणीने
सर्वज्ञ कही दीधी. वाह शुं सर्वज्ञोनी जोडी मली ? सरसवाणी ब्रह्मनी
शक्ति थइ, वली स्त्री वनीने मंडनमिश्रनी साथे विषयसेवन करवा ला-
गी, पाठी सर्वज्ञ पण वनी गइ, तेम शंकरस्वामी परस्त्री साथे विषयसे-
वन करी, कांश्क कामशास्त्र शीखी सर्वज्ञ थइ गया; आ ते गळ्हाउंटनं
न्याय थयो के बीजुं शुं थयुं ? ज्यारे शंकरस्वामी पोतानुं स्थूल शरीर ठोर्ड
राजाना शरीरमां दाखल थया, अने ब्रह्मविद्या सवें जूली गया त्यारे तें
शिष्योने उपदेश करवो पड्यो. जो न जूली गया होत तो तेउने तत्त्वम
सिनो उपदेश करवानी शी जरूर हती ? ज्यारे शंकरस्वामी स्थूल शरीरने
वदली शक्या, अने परब्रह्मविद्याने जूली गया, त्यारे तो ब्रह्मविद्यानो
संवंध, न लिंगशरीरनी साथे रह्यो के न आत्मानी साथे रह्यो, परंतु
स्थूल शरीरनीज साथे रह्यो, तेथी एम सिद्ध थायठे के— ज्यारे वेदांती
मरण पामेठे त्यारे तेनुं ज्ञानपण नाश पामेठे. कारण के स्थूलशरीरनी
साथेज ज्ञाननो संबंध रहेठे, आत्मानी साथे रेहेतो नथी. वली आपें
एम कहुं हतुं के— शंकरस्वामियें प्रगट कथन करेला अद्वैत मतने कोण
खंमन करी शकेठे ? तो हे नव्य ! ज्यारे शंकरस्वामिनुं चरित्रज असमं-
जसठे, तो पठी तेनो कथन करेलो मत कोण सयुक्तिक समजी शके ठे ?

पूर्वपक्षः— “पुरुषएवेदं” इत्यादि श्रुतियोथी अद्वैतज सिद्ध थायठे.

उत्तरपक्षः— आ पण तमारूं केहेवुं असत् ठे, कारण के जो पुरुषमा-
त्ररूप अद्वैततत्त्व होय तो तो आ जे कोइ सुखी, कोइ दुःखी इत्यादि
देखायठे ते सर्व परमार्थथी असत् थइ जशे. ज्यारे एम थशे त्यारे आ
जे केहेवुं ठे के— “प्रमाणतोऽधिगम्य संसारनेर्गुणं तद्धिमुखया प्रज्ञया

तद्गुहेदाय प्रवृत्तिरित्यादि-अर्थः-संसारं निर्गुणपणं प्रमाणार्थी जाणीने, संसारार्थी विमुख बुद्धि यज्ञे, आ संसारनो उच्छेद करवामादे प्रवृत्ति करे. पठी आ केहेवुं ते आकाशना फुलना सुगंधनुं वर्णन करवा सरखुं ठे, कारण के ज्यारे अछैतरूपज तत्त्व ठे त्यारे तो नरकादि जवज्रमाणरूप संसार क्यां रखो ? के संसारने निर्गुण जाणी तेनो उच्छेद करवानी प्रवृत्ति आय.

पूर्वपक्षः- तत्त्वार्थी पुरुष अछैतमात्रज ठे, अने आ जे संसार निर्गुण वर्णन करेल ठे, ते जेम चित्रामण करेली स्त्रीनां सर्व अंगोपांग सारां नरसां प्रतीत थाय ठे तेमज सर्व संसार प्रतीत थायठे, सर्व जीवोने हमेशां तेमज प्रतिज्ञासन थइ रहेलठे. परंतु चित्रामण करेली स्त्रीना अंगोपांगना सारा नरसापणानी पेठे सर्व त्रांतिरूप अथवा त्रांतिजन्य ठे.

उत्तरपक्षः-आ जे तमारुं केहेवुं ते असत् ठे, आ वातमां कांइ वास्तविक प्रमाण नथी. जो कदि अछैत सिद्ध करवाने पृथग्भूत प्रमाण मानशो तो तो छैतापत्ति थशे, कारण के प्रमाण विना कोइनो पण मत सिद्ध थतो नथी, जो कदि प्रमाण विनाज सिद्ध मानशो, तो तो सर्व वादियो पोत पोताना मानेला मतने सिद्ध करी लेशे. वली त्रांति पण प्रमाणभूत अछैतार्थी जिन न मानवी जोइये, नहि तो प्रमाणभूत अछैत अप्रमाणज थइ जशे, त्रांति ज्यारे अछैतभुंज रूप थइ त्यारे तो पुरुष रूप थइ, अने त्रांतिस्वरूपवाला पुरुषज ठे नहि, त्यारे तत्त्वव्यवस्था तो कांइपण सिद्ध न थइ. जो कदि त्रांति जिन मानशो तो छैतापत्ति आवशे अने अछैत मतनी हानि थशे. जो कदी स्तंजने कुंजादिकयी जेद मानवो तेनेज त्रांति केहेशो तो निश्चयार्थी सत्स्वरूप कुंजादि कोइ जगें तो जरूर हशे. अत्रांतिने दीग विना कदापि त्रान्ति देखवामां आवशे नहि. पूवें जेणें साचो सर्पदीगो नथी तेने दोरडामां सर्पनी त्रांति कदापि नहि आवे. यथा-नाड दृष्टपूर्वसर्पस्य, रज्ज्वां सर्पमतिः क्वचित् ॥ ततः पूर्वानुसारित्वाद्, त्रांतिरत्रांतिपूर्विका ॥ १ ॥ आ कथनार्थी अछैत-तत्त्व खंरुन थइ गयुं. वली पुरुष अछैततत्त्व अवश्य बीजाने निवेदन करवुं, पोते पोताने नहि. पोतामां तो व्यामोह ठे नहि. जो कदी केहेनारमां व्यामोह होय तो तो अछैतनी प्रतिपत्ति (सिद्धि) कदापि नहि थाय.

पूर्वपक्षः—ज्यारे आत्माने व्यामोह ठे त्यारे तो अद्वैततत्त्वनो उपदेश कस्यो जाय ठे?

उत्तरपक्षः—ज्यारे आत्मानो व्यामोह दूर थशे त्यारे तो आत्मा अवश्य अवस्थांतरने प्राप्त थशे, ज्यारे अवस्था बदलाशे, त्यारे अवश्य द्वैतापत्ति थइ जशे. वली ज्यारे अद्वैत तत्त्वनो उपदेशक परने उपदेश करशे त्यारे अवश्य परने मानवो पडशे. पठी अद्वैततत्त्व परने निवेदन करवुं अने अद्वैततत्त्व मानवुं आ कथन तो मारो पिता कुंवारी (वाल) ब्रह्मचारी ठे तेना जेवुं थयुं. आ वचन केहेवाथी जन्मत्ताइनो दोष आवशे. पोताने अने परने वनेने जो मानशे तो द्वैतापत्ति अवश्य थशे. आ कारणथी अद्वैतमत युक्तिविकल ठे.

पूर्वपक्षः—परमब्रह्मरूप सिद्धिज सकल जेदज्ञान प्रत्ययोना निरालं वनपणांनी सिद्धि ठे.

उत्तरपक्षः—आ कथन पण तमारुं ठीक नथी. कारण के परम ब्रह्मनीज सिद्धि नथी. जो ठे तो स्वतः सिद्धि ठे के परतः सिद्धि ठे? स्वतः सिद्धि तो नथी, जो होय तो तो कोइनो पण विवाद रहे नहि. जो परतः सिद्धि ठे तो शुं अनुमानथी ठे के आगमथी ठे? जो कहो के अनुमानथी ठे तो ते अनुमान केवुं ठे?

पूर्वपक्षः—ते अनुमान आ ठे. विवादरूप जे अर्थ ठे ते प्रतिज्ञासांत प्रविष्ट ब्रह्मज्ञासनी अंतर ठे, प्रतिज्ञासमान होवाथी, जे जे प्रतिज्ञासमान ठे ते ते प्रतिज्ञासांत प्रविष्टज देखायठे, जेस प्रतिज्ञास आत्मा प्रतिज्ञासमान ठे, सकल अर्थ सचेतन अचेतन विवादरूप ठे ते कारणथी प्रतिज्ञासांत प्रविष्टे. घटपटादि आ अनुमान ठे.

उत्तरपक्षः—आ अनुमान तमारुं सम्यक् नथी (१) धर्मी (२) हेतु (३) दृष्टांत आ त्रणे प्रतिज्ञासांत प्रविष्ट होवाथी साध्यरूपज थया.

पूर्वपक्षः—त्यारे तो (१) धर्मी (२) हेतु (३) दृष्टांत, आ त्रणेन नहि होवापणाथी अनुमानज नहि वनी शके. जो एम कहो के (१) धर्मी (२) हेतु (३) दृष्टांत आ त्रणे प्रतिज्ञासांत प्रविष्ट नथी, तो तेजनीज साथे हेतु, व्यञ्जिचारी थशे, जो एम कहो के अनादि अविद्या वासनाना घसथी हेतु दृष्टांत जे ठे ते प्रतिज्ञासना बाहिरनी पेठे निश्चय

करेवे, जेम प्रतिपाद्य, प्रतिपादक, सत्ता, सत्तापति जननी पेवे, ते कार-
णथी अनुमान पण थइ शकेवे, अने ज्यारे सकल अनादि अविद्यानो
विलास दूर थइ जाशे त्यारे तो प्रतिज्ञासांत प्रविष्ट प्रतिज्ञास थशे.
विवाद पण नहि रहे, प्रतिपाद्य प्रतिपादक साध्य साधक जाय पण
रहेशे नहि. पठी तो अनुमान करवानुं पण कांइ फल नहि. आपज
अनुभवमान परमब्रह्म वने ठते देश काल अव्यवच्छिन्न स्वरूप प्रगट यतां
निर्व्यञ्जिचार, सकल अवस्था व्यापकपणा वालामां अनुमाननो कांइ
प्रयोगज जोइतो नथी.

उत्तरपक्ष—जो अनादि अविद्या प्रतिज्ञासांत प्रविष्ट वे तो तो विद्या
थइ गइ. त्यारे हवे असत् रूप (१) धर्मी (२) हेतु (३) दृष्टांतआदि
जेद केम देखी शकाय. जो कहो के प्रतिज्ञासनी बाहिरभूत वे तो तो
अविद्या प्रतिज्ञासमान वे के अप्रतिज्ञासमान वे ? ते अविद्या प्रति-
ज्ञासमान रूप होवाथी अप्रतिज्ञासमान तो नहि. जो एम कहो के प्रति-
ज्ञासमान वे, तो तेनीज साथे हेतु, व्यञ्जिचारी वे. तथा प्रतिज्ञासनी
बाहिरभूत होवाथी तेनो प्रतिज्ञासमान होवाथी जो कदी तमारा
मनमां एम होय के अविद्या जे वे ते नथी प्रतिज्ञासमान के नथी अप्र-
तिज्ञासमान, नथी प्रतिज्ञासनी बाहिर के नथी प्रतिज्ञासनी अंदर प्र-
विष्ट, नथी एक के नथी अनेक, नथी नित्य के नथी अनित्य, नथी
व्यञ्जिचारिणी के नथी अव्यञ्जिचारिणी, सर्वथा विचारने योग्य नथी,
सकल विचारांतर अतिक्रान्त स्वरूप वे, रूपांतरना अज्ञायथी अविद्या जे वे
ते नीरूपता लक्षण वे, आ पण तमारो अज्ञाननो विस्तार वे, तेवी नीरू-
पता स्वभावने आ अविद्या वे, आ अप्रतिज्ञासमान वे, एम कोण कयन
करवाने समर्थ वे ? जो एम कहो के आ अविद्या प्रतिज्ञासमान वे तो
पठी केवीरीतें अविद्या नीरूप सिद्ध थशे, जे वस्तु जे स्वरूपथी प्रतिज्ञा-
समान वे, ते तेज वस्तुनुं रूप वे; तथा अविद्या जे वे ते विचारगोचर वे
के विचारगोचरतारहित वे ? जो कहो के विचारगोचर वे तो तो
नीरूप नहि, जो विचारगोचर नथी तो तो तेने माननार महामूर्ख वे.
ज्यारे विद्या, अविद्या वने सिद्ध वे, त्यारे एक परम ब्रह्म अनुमानथी
केम सिद्ध थया ? आ केहेवाथी उपनिषद्मां जे एक ब्रह्मने कहेनारी

શ્રુતિ છે તે પણ ધ્વનિ થઈ ગઈ. તેમજ “ સર્વં વૈ સ્વદ્વિદં બ્રહ્મેત્યાદિ ” વચનને પરમાત્માનો અર્થાંતર હોવાથી દૈતાપત્તિ થઈ જશે, જો એમ કહેશે કે અનાદિ અવિદ્યાથી એમ પ્રતીત થાય છે તો તો પૂર્વોક્ત દૂષણોનો પ્રસંગ આવશે. સર્વવ્યવસ્થાથી સિદ્ધિ વંધ્યાપુત્રની શોજા જેવી છે. તે કારણથી અદ્વૈતમત યુક્તિવિકલ છે. તેથી એકજ ईश्वर જગત્ પેદેલાં હતા એ કેહેવું મિથ્યા છે. આ પ્રથમ ईश्वરને માનનારના મતનું ધ્વનિ થયું.

હવે વીજા ईश्वર જગત્ના ઉપાદાન કારણવાલા, એક ईश्वર અને વીજી સામગ્રી, આ બંને પદાર્થ અનાદિ છે. સામગ્રી જે છે તે નીચે મુજબ છે.

(૧) પૃથ્વી (૨) જલ (૩) અગ્નિ (૪) વાયુ આ ચારેના પરમાણુ, (૫) આકાશ (૬) દિશા (૭) આત્મા (૮) મન (૯) કાલ આ નવ વસ્તુ નિત્ય છે, અનાદિ છે, કોઈની બનાવેલી નથી. ईश्वર, આ પૂર્વોક્ત સામગ્રીથી આ સૃષ્ટિને રચે છે. મતાવલંબિયેં જેવી રીતે ईश्वરને જગત્કર્તા માનેલ છે તે રીતિ લખિયેં ઠિયેં. ઉપજાતિત્વં ॥ કર્તાસ્તિ કશ્ચિદ્જગતઃ સર્વૈકઃ, સર્વવર્ગઃ સર્વવશઃ સનિત્યઃ ॥ ઇમાઃ કુદ્દેવાકલિંડવનાઃ સ્યુ, સ્તેપાં ન યેપામનુશાસકસ્ત્વમ્ ॥ ૧ ॥ આ જગત્ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણથી લક્ષ્ય છે. ચરાચરરૂપ ત્રણે જગત્ તેનો કોઈ એવો પુરુષ રચનાર છે કે જેનું સ્વરૂપ કહી શકાતું નથી. ईश्वરને જગત્કર્તા માનનારા વાદી એવું અનુમાન કરે છે કે—પૃથ્વી, પર્વત, વૃક્ષાદિ સર્વે, બુદ્ધિમાન કર્તાનાં કરેલાં છે, કાર્ય હોવાથી, જે જે કાર્ય છે તે સર્વે બુદ્ધિમાન કર્તાનાં કરેલ છે. જેવો ઘટ તેવું આ જગત્ છે, તે કારણથી જગત્ બુદ્ધિવાલાનું રચેલું છે. જે બુદ્ધિવાલા છે તેજ ईश्वર છે, એમ પણ ન કહેશે કે આ તમારો હેતુ અસિદ્ધ છે, શા કારણથી અસિદ્ધ છે? જુલું. પૃથ્વી, પર્વત, વૃક્ષાદિ પોતપોતાના કારણ સમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલ છે તે કારણથી કાર્યરૂપ છે, તથા અવયવી છે, તેથી કાર્યરૂપ છે, સર્વવાદિયોનો એવો નિશ્ચય છે. તથા એમ પણ ન કેહેવું કે આ તમારો હેતુ અનૈકાંતિક છે, તથા વિરુદ્ધ છે, કારણ કે અમારો હેતુ વિપક્ષથી અત્યંત દૂર ગયેલ છે તથા એમ પણ ન

मानथी जे साध्य ठे, तेना शत्रुचूत वीजा साध्यने साधनारा अनुमानना अज्ञावथी, तथा एम पण न केहेतुं के ईश्वर, पृथ्वी, पर्वत, वृक्षादिना कर्त्ता नथी, कारण के मुक्त आत्मानी पेठे शरीर विनाना ठे. आ पाठवना तमारा अनुमाननो वैरी अनुमान ठे ते ईश्वरने जगत्कर्त्ता सिद्ध यवा देतुं नथी. कारण के तमे तो ईश्वरने शरीरविनाना सिद्ध करीने जग-
तना अकर्त्ता सिद्ध कर्या, परंतु अमे तो ईश्वर शरीरवाला मानेला ठे ते कारणथी तमारुं अनुमान असत्य ठे. वली अमारो हेतु निरवय ठे तथा ईश्वर एक ठे. कारण के जो बहु ईश्वर मानियें तो तो एक कार्य करवामां ईश्वरोनी जूदी जूदी बुद्धि थइ जाय अने तेउने मना करनार तो कोइ ठे नहि तेथी कार्य केम उत्पन्न थाय ? कोइ ईश्वर पोतानी इ-
च्छाथी चार पगवालो मनुष्य रचे, वली बीजो ईश्वर ठ पगवालो रची दे, अने त्रीजो बे पगवालो रचे, तो चोथो आठ पगवालो रचे, एवी रीतें सर्व वस्तु विलक्षण विलक्षण रचाय तो सर्व जगत् असमंजसरूप थइ जाय. परंतु एम नहि तेथी ईश्वर एकज होवा जोइये. वली ईश्वर सर्व-
गत सर्वव्यापी ठे, जो ईश्वर सर्वव्यापक न होय तो त्रण ज्वनमां जे एक साथे उत्पन्न थनारां कार्य ठे ते सर्व एक कालमां कदी उत्पन्न नहि थाय. जेम के कुंजारादि ज्यां हशे त्यांज कुंजादि कार्य करी शकशे. परंतु देशां-
तरमां कदी तेउ नहि करी शके. तेमज ईश्वर सर्वज्ञ ठे, जो सर्वज्ञ न हो-
य तो सर्व कार्योंनां उपादान कारणो केम जाणी शकशे ? जो कार्योंनां उपादान कारण न जाणे तो जगत् विचित्र केम रची शके ? तथा
ईश्वर स्वतंत्र ठे, बीजा कोइने आधीन नथी, ईश्वर पोतानी इच्छाथी सर्व जीवोने सुखदुःखनुं फल आपे ठे. कह्युं ठे के:- ईश्वरप्रेरितोगच्छेत्,
स्वर्गं वा स्वप्नमेव वा ॥ अन्योजंतुरनीशोय, मात्मनः सुखदुःखयोरिति ॥
अर्थ:-ईश्वरनीज प्रेरणाथी जगत्वासी जीव, स्वर्ग तथा नरकमां जाय ठे, कारण के ईश्वर विना कोइ जीव पोते पोताने सुख दुःखनुं फल आपवाने समर्थ नथी. जो ईश्वरने परतंत्र मानियें तो मुख्य कर्त्ता ईश्वर रेहेशे नहि, एक बीजाने आधीन मानवाथी अनवस्था दूषण लागी जशे. ते हेतुथी ईश्वर स्ववश ठे परंतु पराधीन नथी. वली ईश्वर नित्य ठे जो कदी अनित्य होय तो तेने उत्पन्न करनार बीजो कोइ होवो जोइयें,

ते तो नहीं. ते हेतुची ईश्वर नित्यज ठे. पूर्वोक्त विशेषणयुक्त ईश्वर (जगवान्) जगत्कर्त्ता ठे. इति पूर्वपक्ष.

उत्तरपक्षः—हे वादि ! आप जे एम कहो ठो के पृथ्वी, पर्वत वृक्षादि बुद्धिमान् कर्त्तानां रचेलां ठे, ते अयुक्त ठे, कारण के आ आपना अनुमानमां व्याप्तिनुं ग्रहण थइ शकतुं नहीं, अने हेतु जे होय ठे ते सर्वत्र व्याप्तिमां प्रमाणची सिद्ध थया थकाज पोताना साध्यने सिद्ध करी शके ठे. आ कथनमां सर्ववादियो एकमत ठे.

हवे प्रथम आप कहो के जो ईश्वर जगत् रचे ठे तो पूर्वे कहा मुज-व ते ईश्वर, शरीरवाला ठे के शरीरविनाना ठे ? जो एम कहो के ईश्वर शरीरवाला ठे तो अमारा सरखा दृश्य शरीरवाला ठे के पिशाचादिनी पेठे अदृश्य शरीर वाला ठे ? प्रथम पक्ष तो प्रत्यक्ष वाधित ठे कारण के ते ईश्वरना विनाज वर्तमानमां पण उत्पन्न थनारां तृण, वृक्ष, इंद्रधनुष, वादलां प्रमुख कार्यों देखियें ठियें. “अनित्य शब्दप्रमेयत्वात्” जेम आ प्रमेयत्व हेतु साधारण अनेकांतिक ठे तेमज आ कार्यत्वहेतु साधारण अनेकांतिक ठे.

वीजो पक्ष मानशो तो शुं ईश्वरनुं शरीर नहीं देखी शकातुं ते ईश्वरना माहात्म्यची नहीं देखी शकातुं के अमारा माठा अदृष्टना प्रज्ञावची ? अर्थात् अमारा माठा कर्मना प्रज्ञावची नहीं देखी शकातुं ? जो एम केहेशो के ईश्वरना माहात्म्यची ईश्वरनुं शरीर देखातुं नहीं तो आ पक्षमां कोइ पण प्रमाण नहीं के जेची ईश्वरनुं माहात्म्य सिद्ध थाय, परंतु वादी जो तपावेळुं जसत पीवानी हिंसत करे तो कदाचित् मानी लइयें. आ तमारा कथनमां इतरेतर आश्रय दूपण आवे ठे. जो ईश्वर माहात्म्य विशेष सिद्ध थाय तो अदृश्य शरीरवाला सिद्ध थाय, जो अदृश्य शरीरवाला सिद्ध थाय तो माहात्म्य विशेष सिद्ध थाय. वीजो पक्ष—जो पिशाचादिनी पेठे ईश्वरनुं अदृश्य शरीर मानशो तो तो संशयनी निवृत्ति थशे नहि. जेम के—शुं ईश्वर नहीं के—जेची तेनुं शरीर नजरे पडतुं नहीं ? त्यारे तो बांजणीना पुत्रना शरीरनी जेम, अथवा तो अमारा पूर्वना पापोना प्रज्ञावची ईश्वरनुं शरीर देखातुं नहीं. आ संशय कदी दूर नहि थाय. जो एम कहो के अमारा ईश्वर, शरीररहित ठे तो तो दृष्टांत तेमज दार्ष्टान्तिक ए वने विषम थइ जशे अने हेतुविरुद्ध थ-

इ जशे, कारण के घटादि कार्योंना कर्त्ता कुंजारादि शरीरवालाज देखियें ठियें, अने ईश्वरने ज्यारे शरीररहित मानियें त्यारे तो ईश्वर कांइ पण कार्य करवाने समर्थ नहि थाय; जे आकाशनी जेम नित्य व्यापक अक्रिय ठे ते अकर्त्ता ठे. आ हेतुथी शरीरसहित के शरीररहित ईश्वरनी साथे कार्यत्वहेतुनी व्याप्ति सिद्ध थती नथी, तथा आपनो हेतु कालात्ययापदिष्ट पण ठे, आपना साध्यना धर्मिनो एक देश वृद्ध, वीजली, वादलां, इंद्रधनुष्आदिना आज पण कोइ बुद्धिमान् कर्त्ता देखाता नथी, ते कारणथी प्रत्यक्षथी बाधित थया पठी तमे पोतानो हेतु कह्यो. तेथी तमारो हेतु कालात्ययापदिष्ट सिद्ध थयो. आ तमारा कार्यत्वहेतुथी बुद्धिमान् ईश्वर जगत्कर्त्ता कदी सिद्ध थता नथी.

हवे वीजी रीतें जगत्कर्त्ता खंन करवानुं स्वरूप लखियें ठियें जे कोइ ईश्वरवादी एम कह्ये ठे के जगत् सर्व ईश्वरनुं रचेबुं ठे ! ते तेनुं केहेबुं समीचीन नथी, कारण के जगत्कर्त्ता ईश्वर कोइ प्रमाणथी सिद्ध थता नथी.

पूर्वपक्षः—ईश्वरने जगत् कर्त्ता सिद्ध करनार अनुमान प्रमाण ठे. जुं. जे यथोचित रीतें अजिमत फलने संपादन करवाने प्रवृत्त होय, तेनो अधिष्ठाता कोइ बुद्धिमान् अवश्य होवो जोइयें, जेम वांसला, आरि प्रमुख शस्त्र, काष्ठना वे कटका करवामां प्रवर्त्तें ठे, तेमज यथोचित रीतें सर्वजगत्ने सुख दुःखादि जे फल आपे ठे तेनो अधिष्ठाता कोइ बुद्धिमान् जरूर होवो जोइयें, आपें एम न केहेबुं के वांसला, आरि प्रमुख पोतेज काष्ठना वे कटका करवामां प्रवर्त्तें ठे, कारण के ते तो अचेतन ठे तेथी पोतानी मेले केम प्रवर्त्ती शके ? जो एम कह्यो के वांसला, आरि प्रमुख खजावथी प्रवर्त्तें ठे तो तो तेजनी निरंतर प्रवृत्ति होवी जोइये, वचमां कदी स्तब्ध थवां न जोइयें, पण एम ठे नहि; पूर्वोक्त हेतुथी यथोचित रीतें पोत पोतानां फलने साधनारा जे जीव ठे, तेजनी अधिष्ठाता ईश्वरज सिद्ध थाय ठे. तथा वीजुं अनुमान. जे परिमंरुलादि, वृत्त, त्र्यंश, चतुरंश, संस्थानवाला गाम, नगरादि ठे, ते सर्वज्ञानवाननां करेलां ठे. जेम घटादि पदार्थ, तेमज पूर्वोक्त संस्थान संयुक्त पृथ्वी, पर्वत प्रमुख ठे. आ अनुमानथी पण जगत्कर्त्ता ईश्वर सिद्ध थाय ठे.

उत्तर पक्षः—जगत्कर्त्ता सिद्ध करनार आपनुं आ अनुमान अयुक्त ठे,

કારણ કે પૂર્વોક્ત તમારું અનુમાન જેમ અમારા મતમાં પ્રથમથીજ સિદ્ધ છે તેમજ સિદ્ધ કરે છે, તે કારણથી સિદ્ધસાધન દૂષણ તમારા અનુમાનમાં આવે છે. અમારા મતમાં પ્રથમથીજ નીચે મુજબ સિદ્ધ છે. સંપૂર્ણ આ જગત્ની જે વિચિત્રતા છે તે સર્વે કર્મના ફલથી છે એમ અમે માનિયેં ઠિયેં, કારણ કે આ જારત વર્ષમાં અનેક દેશોમાં, ટાપુડમાં, હેમવંતાદિ પર્વતોમાં અનેક પ્રકારના મનુષ્યાદિ પ્રાણી જે વાસ કરે છે, તથા તેડને સુખ દુઃખાદિ અનેક તરેહની જે અવસ્થા વની રહી છે તે સર્વ અવસ્થાનું કારણ કર્મજ છે. વીજું કોઈ નથી. વલી દેખવામાં પણ કર્મજ કારણ થઈ શકે છે, કારણ કે જ્યારે કોઈ પુણ્યવાન રાજા રાજ્ય કરે છે, ત્યારે તેના રાજ્યમાં સુકાલ, નિરુપદ્રવ હોય છે, તે, તે રાજાના શુભ કર્મનો પ્રતિભ છે. તે કારણથી જે યથોચિત રીતેં જીવોને ફલ આપે છે તે કર્મ છે. કર્મ જીવને આધીન છે, અને જીવ ચેતન હોવાથી બુદ્ધિમાન છે, તેથી બુદ્ધિમાનને આધીન થઈને કર્મ યથોચિત ફલ આપે છે. આ રીતેં તમારા અનુમાનમાં સિદ્ધસાધન દૂષણ છે. જો એમ કેદેશો કે અમેતો વિશિષ્ટ બુદ્ધિવાલા ઈશ્વરનેજ સિદ્ધ કરિયેં ઠિયેં, પરંતુ સામાન્ય બુદ્ધિવાલા જીવ નથી સિદ્ધ કરતા, તો તો તમારું દૃષ્ટાંત સાધ્યવિકલ છે. વાંસલા, આરિ પ્રમુખમાં ઈશ્વર અધિષ્ઠિતપણાંનો વ્યાપાર તો ઉપલબ્ધ થતો નથી પરંતુ સુથારાદિનો વ્યાપાર અન્વયવ્યતિરેકથી ઉપલબ્ધ થાય છે.

પૂર્વપદ્ધત્ત્વઃ—સુથારાદિપણ ઈશ્વરની પ્રેરણાથીજ તે તે કામમાં પ્રવર્તે છે અમારું દૃષ્ટાંત સાધ્યવિકલ નથી.

ઉત્તરપદ્ધત્ત્વઃ—ત્યારે તો ઈશ્વર પણ વીજા ઈશ્વરની પ્રેરણાથીજ પ્રવર્તતા હશે, પરંતુ પોતાની મેલે પ્રવર્તતા નહિ હોય, વલી તે ઈશ્વરપણ વીજા ઈશ્વરની પ્રેરણાથી પ્રવર્તતા હશે, એવી રીતેં તો અનવસ્થા દૂષણ આવશે.

પૂર્વપદ્ધત્ત્વઃ—વઢઈપ્રમુખ જીવ તો સર્વે અજ્ઞાની છે તેથી ઈશ્વરની પ્રેરણાથી જ પોત પોતાના કામમાં પ્રવર્તે છે, અને ઈશ્વર (જગવાન) તો સર્વ પદાર્થોના જ્ઞાતા છે તેથી અનવસ્થા દૂષણ નથી.

ઉત્તરપદ્ધત્ત્વઃ—આ તમારું કેદેવું અસત્ છે. કારણ કે તેમાં ક્ષત્રેતર દૂષણ આવે છે. પ્રથમ ઈશ્વર જો સર્વ પદાર્થના યથાઽવસ્થિત સ્વરૂપના જ્ઞાતા સિદ્ધ થાય, તો અન્યની પ્રેરણા વિના પોતેજ પ્રવર્તે છે એમ સિદ્ધ થાય, જો

अन्यनी प्रेरणा विना ईश्वर पोतेज प्रवर्त्तं ठे एम सिद्ध थाय तो तो सर्व पदार्थना यथावस्थित स्वरूप जाणनारा सर्वज्ञ सिद्ध थाय, ज्यां सुधीं था वंनेमांथी एक सिद्ध न थाय त्यां सुधीं वीजानीं सिद्धि कर्दी न थाय. वली हे ईश्वरवादि ? अमे तमने पुठियें ठियें के जो ईश्वर सर्वज्ञ तेमज वीतराग ठे तो शा माटे वीजा जीवोने असत् व्यवहारमां प्रवर्त्तावे ठे ? कारण के जे विवेकी होय ठे ते मध्यस्थज होय ठे तेमणे तो जीवोने सत् व्यवहारमांज प्रवृत्त करवा जोड़्यें, परंतु असत् व्यवहारमां नहि प्रवृत्त करवा जोड़्यें, अने ईश्वर तो जीवोने असत् व्यवहारोमां पण प्रवर्त्तावे ठे तेथी ईश्वरने सर्वज्ञ तेमज वीतराग केम केहेवा जोड़्ये ?

पूर्वपक्षः— ईश्वर तो सर्व जीवोने शुभ कर्म करवामांज प्रवर्त्तावे ठे, तेथी जगवान् तो सर्वज्ञ अने वीतरागज ठे; अने जे जीव अर्थम करनारा ठे तेउने असत् व्यवहारमां प्रवर्त्तावीने पठी नरकपातनुं फल आपे ठे, जेथी ते जीवो दुःखथी करीने फरी पाप न करे, तेथी उचित फल देवाथी ईश्वर (जगवान्) विवेकवान् तेमज वीतराग सर्वज्ञ ठे, तेमां कां-इपण दूषण नथी.

उत्तरपक्षः—आ आपनुं केहेबुं विचारविनानुं ठे, कारण के प्रथम पाप करवामां तो ईश्वरज प्रवृत्त करे ठे, ईश्वर विना वीजो तो कोइ प्रेरक नथी, वली जीव पोते तो कांइ करी शकतो नथी कारणके ते तो अज्ञानी ठे तेथी पापमां के धर्ममां पोते प्रवृत्त थइ शकतो नथी, तो पठी प्रथम पाप कराववामां जीवने प्रवर्त्ताविवो. पठी नरकमां नाखीने तेनुं फल जोगवावबुं, पठी धर्ममां प्रवर्त्ताविवो वाह ? शुं ईश्वरनी ईश्वरता अने विचारपूर्वक काम ठे ?

पूर्वपक्षः—ईश्वर (जगवान्) जीवोने कदी प्रवर्त्ताविता नथी परंतु जीव पोतेज प्रवर्त्तं ठे. तेथी जे जीव जेवां कर्म करे ठे, ते कर्मना वशथी ईश्वर (जगवान्) तेवां तेवां फल ते जीवोने आपेठे. जेम कोइ राजा राज्य करे ठे ते चोरी करवानी मनाइ करे ठे, कोइने चोरी करवानुं केहेता नथी, ठतां पि कोइ सख्त चोरी करशे तो ते चोरने अवश्य राजा शिक्षा करशे, तेवीज रीतें ईश्वर पाप तो करावता नथी, परंतु पाप करनारने शिक्षा करे ठे.

ઉત્તરપદ્ધત્ત:-આ તમારું કેહેવું અયુક્ત છે, કારણ કે રાજા ચોરને નિષેધ કરવામાં સમર્થ નથી, કારણ કે ગમે તેવો ઉગ્રશાસનવાલો રાજા હોય અને તે મન વચન કાયાથી ચોરી પ્રમુખ પાપ કર્મ અટકાવવા चाहे, પરંતુ લોક ચોરી પ્રમુખ પાપ કર્મ કદાપિ સર્વથા ઠોડશે નહિ અને ईश्वર તો સર્વ શક્તિમાન તમે માનો છો તો પછી સર્વ જીવોને પાપ કરવામાં પ્રવર્તતાં કેમ મના કરતા નથી? જો ईश्वર જીવોને પાપ કરતાં અટકાવતા નથી તો ईश्वરજ જીવ પાસે પાપ કરાવે છે, પછી જો તેઓ દંડ આપે તો પૂર્વોક્ત દૂષણ આવે છે. જો એમ કહો કે જીવોને પાપમાં પ્રવર્તતાં મના કરવાને ईश्वર સમર્થ નથી, તો પછી ઊંચા શબ્દથી એમ કેહેશો નહિ કે “સર્વ કાંઈ ईश्वરેજ કહ્યું છે અને ईश्वર સર્વશક્તિમાન છે” તથા જો જીવ પાપ પાપ પોતેજ કરે છે, અને ધર્મપણ પોતેજ કરે છે, તો ફલ પણ પોતેજ જોગવી લેશે હવે ईश्वર કર્તાની કલ્પના વ્યર્થ છે.

પૂર્વપદ્ધત્ત:-ધર્મ અધર્મ તો જીવ પોતેજ કરે છે, પરંતુ તેના ફલપ્રદાતા તો ईश्वરજ છે, જીવ પોતે કરેલા ધર્મ અધર્મનું ફલ પોતે જોગવવાને સમર્થ નથી, જેમ ચોર ચોરી કરે છે, તેમાં ચોરી (અધર્મ) તો પોતેજ કરે છે, પરંતુ તે ચોરીનું ફલ (વંદીલાનું) જોગવવું તે પોતે જોગવી શકતો નથી, વંદીલાનામાં નાંખનાર તો કોઈ વીજો જોઈયે.

ઉત્તરપદ્ધત્ત:- આ પણ તમારું કેહેવું અસત્ છે. કારણ કે જો જીવ ધર્મ અધર્મ કરવામાં સમર્થ છે તો પછી તેનું ફલ જોગવવામાં સમર્થ કેમ નહિ? આ સંસારમાં જે જીવ જેવા જેવા ધર્મ અધર્મ કરે છે તેવાં તેવાં ધર્મ અધર્મનાં ફલ જોગવવામાં નિમિત્ત પણ વની જાય છે, જેમ ચોર ચોરી કરે છે, તે ચોરીનું ફલ રાજા આપે છે, વહી કોઢીયો થાય છે, શરીરમાં કીડા પડે છે, અગ્નિમાં વહી જાય છે, પાણીમાં ડુબી જાય છે, સ્વપ્નથી હણાય છે, તોપ વંડુકના ગોલા ગોલીથી મરી જાય છે, ઘાટ, હવેલી, માટીની ધાણ નીચે દવાઈ અનેક તરેહથી સંકટ જોગવી મરી જાય છે, નિર્ધન થઈ જાય છે, રોગાદિ અસંખ્ય નિમિત્તોથી પોતે કરેલા કર્મનાં ફલને જોગવે છે. અહીંયાં નિમિત્ત વિના વીજો ईश्वર ફલપ્રદાતા કોઈ દેખાતો નથી, તેવીજ રીતે નરક સ્વર્ગાદિ પરલોકમાં પણ શુભાશુભ કર્મ ફલ જોગવવાનાં અસંખ્ય નિમિત્ત છે. જો કેહેશો કે પરસ્ત્રીગમન કર

वाची, इत्यादि पापफलमां शुं निमित्त मलशे, जेना योगची फल जोग-
ववानुं थशे ? ते वात तो हुं (ग्रंथकार) जाणतो नथी के आ पुण्य पा-
पनुं आ निमित्त तमने मलीने फल थशे, कारण के मारुं एटलुं ज्ञान
नथी के बराबर पुरे पुरां निमित्त बतावी शकुं, परंतु एटलुं कहि शकुं
के जीव जे जे पुण्य पाप करे ते तेनुं फल जोगववामां अवश्य कांश्च
निमित्त होवानुं, अने आची रीतें फल जोगवशे, आ निमित्त मलशे,
अमुक देशमां, अमुक कालमां जोगवशे, इत्यादि सर्व प्रत्यक्षपणें तो
अहंत, जगवंत (परमेश्वर) सर्वज्ञाना ज्ञानमां जासन थाय ठे. निमित्त
विना कोइपण फल जोगवी शक्ता नथी, ते कारणची ईश्वर फलप्रदाता
ठे एवी कल्पना व्यर्थ ठे. शुं एवुं पण बुद्धिमानोनुं केहेवुं ठे के माणस
रोटली तो पकावी शकेठे परंतु पोते खाइ शकतो नथी. तेमज ईश्वरने
फलदाता कल्पना करवाची एक बीजुं पण कलंक आप तेने लगावो ठो.
जेमके एक पुरुषें बीजा पुरुषने खड्गादि शस्त्रची माख्यो, हवे मरनारने जे
संकट प्राप्त थयुं, ते कोना योगची ? कोनी प्रेरणाची ? जो केहेशे के
ईश्वरें ते शस्त्रवालाने प्रेरणा करी, तेथी तेणें तेने माख्यो, तो पठी ते मा-
रनारने फांसी शा माटे मलेठे ? शुं ईश्वरनो एवो न्याय ठे के प्रथम एक
पुरुषना हाथची बीजाने मराववो, पठी ते मारनारने फांसी अपाववी,
आ आपनी समजणें ईश्वरने बहुज अन्यायी सिद्ध करेल ठे. जो एम
कहो के ईश्वरनी प्रेरणा विना ते पुरुषें बीजा पुरुषने माख्यो, तेमज दुः-
ख दीधुं तो तो निमित्तचीज सुख दुःखनुं जोगववुं सिद्ध थयुं, पठी ई-
श्वर फलदातानी कल्पना करवी ते अल्प बुद्धिवालानुं काम ठे तथा हे
ईश्वरवादि ! आपने एक वात पुठियें ठियें के धर्मनुं फल, उन्मत्त देवां-
गनाउंना सुकोमल शरीरनो स्पर्श करवो, ते तो जीवोने सुखनुं कारण
ठे तेथी ईश्वरें दीधुं, परंतु अधर्मनुं फल घोरनरकना कुंठमां पडवुं, अनेक
प्रकारनां दुःख त्रास, कुंजीपाक, चर्म उत्कर्त्तन, आग्निमां प्रज्वलित थवुं,
इत्यादि महादुःखो ईश्वर ते जीवोने शा वास्ते दीये ठे ?

पूर्वपक्षः—जे जीवोण पाप करेलां ठे तेउने ते पापनुं फल अवश्य म-
लवुं जोइये ते कारणची ईश्वर फल आपे ठे,

उत्तरपक्षः—आ तमारा केहेवाची तो ईश्वर व्यर्थज जीवोने पीडा आ-

પેઠે, કારણ કે જો ईश्वर તે જીવોને પાપનું ફલ આપે નહિ તો જીવ પોતે તો કર્મનાં ફલ જોગવી શકતા નથી. પઠી નહિ તો શરીર ધારણ કરે કે નહિ તો નહું પાપ પણ કરે. પઠી વેઠા વેઠા ईश्वરને શું ગલગલીયાં થાય છે કે પાઠા જીવોને નરકમાં નાખી દીધે છે. જે મધ્યસ્થ જાવવાલા તથા પરમ દયાલુ હોય છે તે કોઈ જીવને કદી નિરર્થક પીડા આપતા નથી,

પૂર્વપદ્ધત્તઃ—ईश्वર જગવાન્, પોતાની ક્રીડા વાસ્તે કોઈને નરકમાં નાખે છે. કોઈને તિર્યંચ યોનિમાં નાખે છે, કોઈને મનુષ્ય બનાવે છે, તો કોઈને સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન કરે છે, જ્યારે તે જીવ નાચે છે, કૂદે છે, રોવે છે, પીટે છે, વિલાપ કરે છે, ત્યારે ईश्वર પોતાની રચેલી વાજીનો તમાસો જુએ છે, તે વાસ્તે જગત્ રચે છે.

ઉત્તરપદ્ધત્તઃ—જો એમ છે તો ईश्वર પ્રેક્ષાવાન્ (બુદ્ધિમાન્) નથી, કારણ કે તેની તો ક્રીડા થાય છે પરંતુ રાંક જીવો તરફડી તરફડી, કરુણાસ્પદ થઈ મરણ પામે છે, તો પઠી ईश्वરને દયાલુ માનવા તે કેવી આપની અજ્ઞાનિતા છે ? કારણ કે જે મહાપુરુષ સર્વજ્ઞ દયાલુ છે તે કદાપિ કોઈ જીવને દુઃખ દેવાની ક્રીડા કરતા નથી, તો પઠી ईश्वર ક્રીડાર્થી કેમ હોઈ શકે ? વહી ક્રીડા જે છે તે રાગવાલાને હોય છે અને ईश्वર (જગવાન્) તો વીતરાગ છે, તો પઠી ईश्वર (જગવાન્) ક્રીડા રસમાં મગ્ન હોય એમ કેમ સંજવે ?

પૂર્વપદ્ધત્તઃ—અમારા ईश्वર તો રાગી દેખી છે, તે કારણથી તેનામાં ક્રીડા કરવાનો સંજવ હોઈ શકે છે.

ઉત્તરપદ્ધત્તઃ—ત્યારે તો આપેં મુખં ઝજ્જલ કરવાને વદલે કાલું કચું. કારણ કે જ્યારે ईश्वર રાગી દેખી થયા ત્યારે તો વીજા જીવોની પેઠે રાગવાલા થયા. વીતરાગ ન થયા તેમ સર્વજ્ઞ ન થયા. પઠી તો અમારા સરસા થયા. હવે જગત્ના રચનાર કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

પૂર્વપદ્ધત્તઃ—અમે તો ईश्वરને રાગદ્વેષસંયુક્ત સર્વજ્ઞ માનિયે ઠિયે, તે કારણથી સર્વ જગત્ના કર્તા છે.

ઉત્તરપદ્ધત્તઃ—આ આપના કથનમાં કોઈપણ પ્રમાણ નથી, જે પ્રમાણથી ईश्वર રાગી, દેખી, કે સર્વજ્ઞ સિદ્ધ થાય ?

પૂર્વપદ્ધત્તઃ—ईश्वરનો સ્વજાવજ એવો છે કે રાગી દેખી થયું અને સર્વજ્ઞ પણ

रेहेवुं, स्वभावमां कोइ तर्क थई शकतो नथी, जेम अग्नि तो दाहक ठे परंतु आकाश दाहक केम नथी ? आ सवालमां उत्तर एमज देवाशे के अग्निमां दाहक स्वभाव ठे, आकाशमां नथी, तेवी रीतें ईश्वरपण स्वभावथी रागी छेपी तेमज सर्वज्ञ ठे.

उत्तरपक्ष:-एवी रीतें तो कोइ वादी एम पण कही शके के आपनी सन्मुख आ जे गधेडुं खडुं ठे ते सर्व जगत्तुं रचनार ठे, जो आप एम पूठो के शा हेतुथी आ गर्दज जगत्तुं रचनार ठे ? तो ते वाचतमां एम उत्तर आपी शकाशे के ते गर्दजनो स्वभावज एवो ठे के जगत्तुं रचीने, राग छेपवाला सर्वज्ञ थइने पठी गर्दज बनी जायठे. एवी रीतें तो महिष आदि सर्व जीवने वादी जगत्कर्त्ता सिद्ध करी देशे. पठी ईश्वर कोण थया, जे कांइ पोताना मनमां मान्युं ते बनावी लीधुं. आ तो ईश्वरने मोटुं कलंक लागेठे. आ हेतुथी ईश्वर (जगवान्) सर्वज्ञ तेमज बीतराग ठें. ते क्रीडाने अर्थे कदापि जगत्तुं रचे नहि. बली हे ईश्वरवादि ! जो आपना केहेवा मुजब, ईश्वरें सर्व कांइ रच्युंठे तो तो त्रणशे त्रेसठ पाखंड मतनां सर्व शास्त्रो पण ईश्वरेंज रच्यां, अने शास्त्र तो सर्वे एक बीजाथी विरुद्ध ठे तो तेमांथी केटलां एक शास्त्र अवश्य सत्य अने केटलां एक असत्य पण होशे, त्यारे सत्य अने असत्य बनेना उपदेशक ईश्वरज ठर्या, त्यारे तो ईश्वर पोतेज सर्व मतांतरियोने अरस परस लडावेठे. हजारो बलके लाखो मनुष्य आ मतोना ऊघडामां मरी जायठे. हवे जुड के ईश्वरें शास्त्र शुं रच्युं ? जगत्तुं एक मोटो उपद्रव रच्यो. एवां जुठां, साचां शास्त्र रचनारने महाधूर्त्त केहेवा जोइयें परंतु ईश्वर नहि. जो एम कहो के ईश्वरें तो सत्य शास्त्रज रच्यां ठे, असत्य रच्यांज नथी, असत्य तो जीवोए पोतेज बनावी लीधां ठे तो तो ईश्वरें जगत् पण रच्युं नहि होय, जगत् पण जीवोएज रच्युं हशे, कारण के ईश्वर सर्व वस्तुना कर्त्ता सिद्ध थया नथी.

बली आपें पूर्वे बीजुं अनुमान कछुं हतुं के जे जे आकारवाली वस्तु ठे ते ते सर्व बुद्धिवालांनी रचेली ठे. जेम के जुड, जीर्ण कूप. अगर जो कारीगर त्यां उपलब्ध थतो नथी, तो पण अनुमानथी कारीगरज तेनो कर्त्ता सिद्ध थशे. जेम नवा कुवानो कर्त्ता उपलब्ध थायठे तेम,

उत्तर—आ आपनुं अनुमान समीचीन नथी. कारण के आकारवाला आपना हेतु, संख्या, वादलां, सर्पनी वंवी प्रमुख संस्थानवालामां ठे, परंतु तेनो बुद्धिमान् कर्त्ता कोइ नथी. जो एम कहो के, वादलां, इंद्रधनुष, सर्पनी वंवी प्रमुख संस्थानवालां बुद्धिमानोनां करेलां मनातां नथी त्यारे तो तेवीजरीतें पृथ्वी, पर्वत पण बुद्धिमानोना करेला नहि मानवा जोइयें.

आ पूर्वोक्त प्रमाणोथी कोइपण रीतें ईश्वर जगत्कर्त्ता सिद्ध यत्ता नथी. हवे जे पुरुष ईश्वरने जगत्कर्त्ता मानेठे तेउने अमे कहियें त्रियें के, ज्यां सुधी अमारी आ सघली युक्तियोनो उत्तर न अपाय त्यां सुधी ईश्वरने जगत्कर्त्ता मानवा न जोइयें, जो कोइ ईश्वरवादी आ युक्तियोनो उत्तर पुरेपुरो देशे तो तो अमेपण जगत्कर्त्ता ईश्वर मानी लेशुं, ते विना कदापि नहि मानियें.

पूर्वपक्षः—ईश्वर जगत्कर्त्ता तो सिद्ध यत्ता नथी, परंतु एक ईश्वर ठे एम तो सिद्ध थायठे के नहि ?

उत्तरपक्षः—ईश्वर एकज ठे, ए वात सिद्ध करनां कोइ प्रमाण नथी, तेथी ईश्वर एक सिद्ध केम थाय ?

पूर्वपक्ष—ईश्वरना एकत्वने सिद्ध करनां आ प्रमाण ठे. ज्यां बहु एकठा थइने एक काम करवा लागे त्यां जुदी जुदी मति होवार्थी एक कार्यपण बनी शकलुं नथी. तेवीज रीतें जो ईश्वर अनंत होशे तो तो सृष्टि प्रमुख एकज कार्य करवामां न्यारी न्यारी मति थवार्थी असमंजस कार्य बनशे. ते कारणथी ईश्वर एकज होवा जोइयें.

उत्तरपक्ष—आ तमारा प्रमाणथी तो ईश्वर एक सिद्ध यत्ता नथी, कारण के पूर्वोक्त प्रमाणोथी ईश्वर कोइ वस्तुना कर्त्ता सिद्ध यत्ता नथी. वली जुठ. एक मधपुडो वनाववामां सर्वे मांखियो एकमतवाली तो थायठे, परंतु ईश्वर, परमात्मा, निर्विकार, निरुपाधिक, ज्योतिःस्वरूपियोनो एकमत थइ शकतो नथी. आ मोटी आश्चर्यनी वातठे ? शुं तमे ईश्वरोने कीडाळथी पण बुद्धिहीन, अजिमान्नी, तेमज अज्ञानी वनावी दीधा, के ते सर्वेनो एकमत थइ शकतो नथी ?

पूर्वपक्ष—मांखियो बहु एकठी थइने मधपुडा आदि कार्य करेठे त्यां पण एक ईश्वरनाज व्यापारथी एक मधपुडो बने ठे.

उत्तरपक्षः— त्यारे घडो वनाववों, चोरी करवी, परस्त्रीगमन करवुं इत्यादि सर्व काम ईश्वरना व्यापारथी वनेलां सिद्ध थशे, अने जीव सर्व, अकर्त्ता सिद्ध थशे, पठी पुण्य पापनुं फल कोने मलशे? अने नरक स्वर्गमां जीवने केम मोकलाशे?

पूर्वपक्ष—कुंजारादि, चोरादि, सर्वजीव स्वतंत्रताथी पोतपोतानुं कार्य करते, आ प्रत्यक्षसिद्ध ठे.

उत्तरपक्ष—शुं मांखियोयेंज तमारो कांइ अपराध कयोंठे, के तेने स्वतंत्र केहेता नथी? आ तमारा एक ईश्वरने मानवाथी तो एम पण प्रतीत आयठे के जो कदी अनंत ईश्वर मान्या जाय तो तो कदाचित् एक सृष्टि रचवामां विवाद थइ जाय पठी ते विवादने कोण दूर करी शके? शिरपंच तां कोइ नथी, वली एक ईश्वरने देखीने बीजो ईश्वर इर्ण्या करे के आ मारी तुल्य केम ठे? इत्यादि अनेक उपद्रव उत्पन्न थइ जाय, तेथी ईश्वर एकज मानवा जोइयें. आ पण तमारी समज पूर्ण अज्ञानरूप घुणनामना कीडानी खाधेली ठे, कारण के जो ईश्वर (जगवान्) सर्वज्ञ ठे तो तो सर्वज्ञाना ज्ञानमां एकज सरखुं नासन थवुं जोइयें, पठी विवाद शा कारणथी होय, वली ईश्वरतो राग, द्वेष, इर्ण्या, अजिमान इत्यादि सर्व दूषणोथी रहितठे तो बीजा ईश्वरने देखीने इर्ण्या, अजिमान शा माटे करशे? जो ईश्वर थइने अंदर अंदर विवाद, ऊघडा, इर्ण्या, अजिमान करशे तो ते पामरोने ईश्वरज केम मानवामां आवशे? जो जगत्कर्त्ताज ईश्वर सिद्ध थता नथी तो विवाद ऊघडाज ईश्वरोने अंदर अंदर शा माटे थशे? ते कारणथी अनंत ईश्वर मानवामां कांइपण दूषण नथी. वली ईश्वर “ सर्वगत ” सर्वव्यापी ठे एम मानवुं पण प्रामाणिक नथी. कारण के जे वादी ईश्वरने सर्वव्यापक माने ठे ते शरीरथी व्यापक माने ठे के ज्ञानस्वरूपथी? जो शरीरथी ईश्वरने सर्वव्यापक मानशे तो ईश्वरनुं शरीरज सर्वजगामां व्यापी जशे, बीजा पदार्थोंने रेहेवा माटे जरापण अवकाश नही मले? ते कारणथी ईश्वर शरीरथी तो सर्वव्यापक नथी.

प्रश्नः— शुं ईश्वरने पण शरीर ठे के आप एवो विकल्प करोठो?

उत्तरः—हे जव्य! एवो पण आजगत्मां मत ठे, जे ईश्वरने देहधारी माने ठे.

प्रश्नः— ए कयो मत ठे, जेणें शरीरधारी ईश्वर मानेल ठे?

ઉત્તર:- તૌરેત નામનો ગ્રંથ છે, તેમાં એમ લખ્યું છે કે, ईश्वरें अवर-
 हामने त्यां रोटी खाधी, तथा याकुवनी साथे कुस्ती करी; आ लखा-
 णथी प्रतीत थाय ठे के ईश्वर देहधारी ठे. वली शंकरदिग्बिजयना वी-
 जा प्रकरणमां शंकरस्वामिना शिष्य आनंदगिरि तेज ग्रंथना आदिमां
 लखे ठे के “हुं सर्वज्ञ तुं” ते लखियेंठियें. “ज्यारे नारदजीए जोयुं के
 आ लोकमां बहुज कपोलकट्पित मत उत्पन्न थया ठे, अने सनातन ध-
 र्म लुप्त थयो ठे, त्यारें ते तत्काल ब्रह्माजीपासे पहोच्या. अने जइने के-
 हेवा लाग्या के हे पिताजी ! आपनो मत तो प्रायः रह्यो नथी, अने लो-
 कोए अनेक मत चलाव्या ठे, तेथी आ वातनो कांइ उपाय करवो जो-
 इये; ते सांजली ब्रह्माजी बहु बखत सुधी विचार करीने, पुत्र, मित्र, ज-
 क्त जनौने साथे लइने पोताना लोकथी निकली शिवलोकमां प्रवेश क-
 रता हवा. त्यां जइ जुए ठे तो मध्याह्नमां क्रोड सूर्यनो प्रकाश होय न-
 हि, तथा क्रोड चंद्रमा समान शीतल, जेने पांच मुख ठे, चंद्रमा मुग-
 टमां ठे विजलीवत् पिंगलि जटा धारण करी ठे, अने पार्वती जेना वा-
 मार्छ अंगमां ठे एवा सर्वना ईश्वर, महादेव दीठा. पठी ब्रह्माजीयें नम-
 स्कार करी स्तुति करी; अने केहेवा लाग्या के हे महादेव ! सर्वज्ञ,
 सर्वलोकेश, सर्वसाक्षी, सर्वमय, सर्व कारण इत्यादि-आ लखवाथी प्र-
 गट प्रतीत थाय ठे के ईश्वर देहधारी ठे, जो देहधारी ईश्वर न होय
 तो पठी पांच मुख केम होय ? आ लखाणथी ईश्वर शरीररहित सिद्ध
 यता नथी. हवे जो शरीरधारी ईश्वर होय तो तो आ लोकमां ईश्वरज
 व्यापी रहेसो, अने बीजा पदार्थौने रेहेवामाटे बीजो लोक जोइसो. जो
 एम कहो के ज्ञानात्माथी ईश्वर सर्वव्यापक ठे तो तो सिद्धसाध्य नथी;
 अमे पण ज्ञानस्वरूपथी तो जगवानने सर्वव्यापी मानियेंठियें. परंतु जु-
 ठ. तमारा वेदथी विरुद्ध न होय ? कारण के वेदोमां शरीरथीज सर्व
 व्यापक कहेल ठे. यथा. “विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुत
 विश्वतस्पादित्यादि ध्रुतेः” आ श्रुतिथी सिद्ध थाय ठे के ईश्वर शरीरथीज
 सर्वव्यापक ठे, अने तेम होवाथी पूर्वोक्त दूषणो थावे ठे तेथी ईश्वर स-
 र्वव्यापक नथी. वली आप कहो ठो के ईश्वर सर्वज्ञ ठे, परंतु तमारा
 ईश्वर सर्वज्ञ पण नथी; कारण के अमे जे सृष्टिकर्ता ईश्वरना खंन क-

रनारा ठियें, ते तेनाथी विपरीत चालियें ठियें, तेथी श्रमने तेउए शमाटे रच्या ? जो एम केहेशे के जन्मांतरोथी उपार्जन करेलां जे जे तमारां शुजाशुज कर्म ठे ते कर्मोने अनुसार तमने ईश्वर फल आपे ठे, तो पठी तमारा केहेवाथीज ईश्वरनी स्वतंत्रतापर पाणी फखुं; कारण के जो श्रमारां कर्मोविना ईश्वर फल आपी शकता नथी तो तो ईश्वरने कांइ आधीन नथी; जेवां श्रमारां कर्म हशे तेवुं श्रमने फल मलशे, जो एम कहो के ईश्वर जे इछे ते करे तो तो शुं जाणियें के ईश्वर शुं करशे, धर्मियोने नरकमां नाखशे के पापियोने स्वर्गमां मोकलशे ? जो एम कहो के परमेश्वर न्यायी ठे, जेवुं जेवुं जे करे ठे, तेवुं तेवुं तेने फल आपे ठे, तो वली तेज परतंत्रतारूप दूपण ईश्वरमां लागे ठे. वली ईश्वर नित्य ठे एम केहेवुं ते पण तमारा पोताना घरमांज सुंदर लागे ठे, कारण के नित्य तो ते वस्तुने कहियें के जे त्रणे कालमां एकरूप रहे. जो ईश्वर नित्य ठे तो शुं तेनामां जगत् वनाववानो स्वज्ञाव ठे के नहि ? जो एम कहो के तेनामां जगत् रचवानो स्वज्ञाव ठे तो ईश्वर निरंतर जगत्ने रच्या करशे, कदाऽपि बंध रहेशे नहि, कारण के जगत् रचवानो स्वज्ञाव तो तेनामां नित्य ठे. जो एम केहेशे के ईश्वरमां जगत् रचवानो स्वज्ञाव नथी तो तो ईश्वर कदापि जगत् रचशे नहि, कारण के जगत् रचवानो स्वज्ञाव तेनामां नथी. तथा जो ईश्वरमां जगत् रचवानो स्वज्ञाव एकांत नित्य ठे तो तो प्रलय कदापि नहि थाय, कारण के ईश्वरमां प्रलय करवानो स्वज्ञाव नथी. जो एम कहो के ईश्वरमां रचवानी तेमज प्रलय करवानी वने शक्तियो नित्य ठे तो तो कदापि जगत् रचाशे पण नहि, तेम तेनो प्रलय पण थशे नहि, कारण के परस्परविरुद्ध एवी वे शक्तियो एक स्थानमां एककालमां कदापि रेहेती नथी. जो रेहेशे तो जगत् रचाशे नहि, तेम तेनो प्रलय थशे नहि; कारण के जे कालमां रचनारी शक्ति रचशे तेज कालमां प्रलय करनारी शक्ति प्रलय करशे, अने जे कालमां प्रलय करनारी शक्ति प्रलय करशे तेज कालमां रचनारी शक्ति रची देशे; एवी रीतें ज्यारे शक्तियोनो परस्पर विरोध थशे त्यारे जगत् रचाशे नहि तेम तेनो प्रलय पण थशे नहि. हवे तो श्रमांरोज मत सिद्ध थयो. कारण के जगत् कोइयें रचेल नथी तेम तेनो कदापि प्रलय

पण यत्तो नथी, तेथी आ जगत् अनादि अनंत सिद्ध थयुं. जो एम कहो के ईश्वरमां वंने शक्तियो नथी तो पठी जगत् रचाशे पण नहि तेम-ज तेनो प्रलय पण थशे नहि. तेथी पण जगत् अनादि अनंत सिद्ध थयुं. जो एम कहो के ईश्वर रचवानी इच्छा करे ठे त्यारे रचे ठे, अने प्रलय करवानी इच्छा करे ठे त्यारे प्रलय करे ठे तेमां शुं दूषण ? तो तो ईश्वरनी शक्तियो अनित्य थई. जले अनित्य होय, तेमां अमारे शुं हानि ठे ? पण जुठ. ईश्वरनी शक्तियो अनित्य ठे तो तो ईश्वर पण अनित्य थशे, कारण के ईश्वर पोतानी शक्तियोथी अजेद ठे, जो एम कहो के शक्तियो ईश्वरथी जेदरूप ठे तो पठी शक्तियो नित्य होवाथी जगत् रचा शे नहि तेम तेनो प्रलयपण थशे नहि, अने ईश्वर अकिंचित्कर सिद्ध थशे. कारण के ज्यारे ईश्वर सर्वशक्तिंथी रहित ठे, त्यारे तो कांइपण करवाने समर्थ नथी. पठी जगत् रजवामां केम समर्थ थशे ? वली शक्तिंनुं उपादान कारण कोण थशे ? पठी ईश्वरनो अज्ञाव थइ जशे. कारण के ज्यारे ईश्वरमां शक्तिज कांइ नथी त्यारे ते ईश्वर शेनो ? तो तो आकाशना फुलसमान असत् ठे. पठी जगत्कर्त्ता कोने मानशो ?

हवे खरडझानिंनो ईश्वरवाद लखियेंठियें. खरडझानी कहे ठे के, जगत्मां जेटला पदार्थ ठे तेना विलक्षण, विलक्षणसंयोग, आकृति, गुण तेमज स्वज्ञाव मालम पडे ठे. जो कदी तेउंनो तथा तेउंना निय-मोनो कर्त्ता कोइ न होय तो ते नियमो कदि वने नहि; कारण के जड पदार्थमां मलवानुं तेमज जुदा थवानुं यथावत् सामर्थ्य नथी. ते हेतुथी ईश्वर कर्त्ता अवश्य होवा जोइयें.

उत्तर पक्ष-प्रथमज अमे जगत्कर्त्ता ईश्वरनुं खंमन करी चुक्या ठियें, तो पठी आप जगत्कर्त्ता केम मानो ठो ? वली आपें कलुं के जगत्ना पदार्थोमां जुदा जुदा स्वज्ञाव मालम पडे ठे, तेथी ईश्वर सिद्ध थाय ठे; परंतु आ कथनथी ईश्वर जगत्कर्त्ता सिद्ध थता नथी, कारण के सर्व पदार्थोमां अनंत शक्तिं ठे, तेथी पोतपोतानी शक्तिंथी सर्व पदार्थो पोतपोतानां कार्य करे ठे. पदार्थोना संयोगमां निमित्त आ ठे. १ काल, २ स्वज्ञाव, ३ नियंति (जयितव्यता) ४ जीवोनां कर्म, ५ जीवोनां उद्यम;

आ पांच निमित्त विना बीजुं कोइपण निमित्त नथी, ए पांचहुं स्वरूप आगल उपर लखवामां आवशे.

प्रत्यक्षमां पण आ पांचे निमित्तोथी सर्व कांइ उत्पन्न थाय ठे ते जोइयें ठियें. जेम के बीजांकुर ज्यारे बीज वचाय ठे, त्यारे काल पण यथानुकूल होवो जोइयें, तेमज बीज, जल अने पृथ्वी इत्यादिना स्व-ज्ञाव पण अवश्य होवा जोइयें, तेमज नियति पण कारण ठे—जे जे पदार्थोना स्वज्ञाव ठे ते ते पदार्थोना तेवा तेवा जे परिणाम थाय ठे तेनुं नाम नियति ठे; वली अष्टविध कर्मपण कारण ठे. तथा पुरुषकार (जीवोनो उद्यम) पण कारण ठे. आ पांच वस्तु अनादि ठे, कोइयें रचेल नथी; कारण के वस्तुना जे जे स्वज्ञाव ठे ते ते सर्व अनादिथी ठे. जो कदी वस्तुमां पोतपोताना स्वज्ञाव न होय तो तो कोइ वस्तुज सत्तरूप रेहेशे नहि. सर्व शशशृंगवत् असत् थइ जशे. वली प्रत्यक्ष देखाय ठे एवां, पृथ्वी, आकाश, सूर्य, चंद्रमा इत्यादि पदार्थो एवीरीतें अनादिरूपथी सिद्ध ठे, तेमज पृथ्वीउपर जे जे रचना देखाय ठे ते सर्व प्रवाहथी एमज चाह्यी आवे ठे. वली जगत्ना जे जे नियमो ठे ते सर्व आ पांच निमित्त विना थइ शकता नथी. ते कारणथी सर्व पदार्थो पोतपोताना नियमोमां ठे. जो तमे द्रव्यनी शक्तिनेज ईश्वर मानी लेशो तो तो अमने कांइ हानि नथी; कारण के अमे द्रव्यनी अनादि शक्तिनुं नाम ईश्वर राखी लेशुं, अने ज्यारे तमे द्रव्यनी अनादि शक्तिने ईश्वर मानी त्यारे तमारो अमारो विवाद दूर थयो; पठी तमे जे लखुं ठे के जडमां यथावत् मलवानी शक्ति नथी, ते पण तमारुं लखाण मिथ्या थयुं. वली जुळ के जगत्मां जड पदार्थो अनेक तरेहथी पोतपोतानी मेले पूर्वोक्त पांच निमित्तोथी पोतपोतामां मली जाय ठे. जेम के सूर्यना किरणो वादलामां पडवाथी इंद्रधनुषुं वनवुं, संध्यानुं होवुं, पांच वर्णनां वादलांनी एकत्र घटा थवी, चंद्र सूर्यनी आस पास कुंमलां थवां, आकाशमां पवनोना मेलापथी जल तेमज अग्नितुं उत्पन्न थवुं, तेमज वरसाद वरसवाथी घास तृणादि अनेक प्रकारनी वनस्पतितुं उत्पन्न थवुं, तथा अनेक प्रकारना कीट पतंग प्रमुख जीवोनुं उत्पन्न थवुं इत्यादि;

आ पांचे निमित्त बिना कोइ वस्तुने बनावतां ईश्वर देखाता नथी. जरा पक्षपात ठोडी विचार करो ? ईश्वर कर्ता कोइ तरेह्थी सिद्ध थइ शके ठे ? कारण के पृथ्वी, आकाश, चंद्र सूर्य इत्यादि तो अव्यार्थिक नयना मतथी अनादि ठे. पठी तेने वास्ते पुठवुं थाय के आ कोणें बनाव्या ? तो हवे अमे पुठियें ठियें, ईश्वरने कोणें बनाव्या ? जो कहेसो के ईश्वरने तो कोइयें बनाव्या नथी, ते तो अनादिथी वन्या बनेलाज ठे, तो पठी पृथ्वी प्रमुख केटला एक पदार्थो पण वन्या बनेला अनादिथीज ते एम मानवामां शुं लज्जा आवे ठे ?

खरडझानी कहे ठे के—स्वप्नावथी जगत्नी उत्पत्ति जे माने ठे तेना मतमां आ दोष आवे ठे. जो पृथ्वी स्वप्नावथी थाय ठे तो तेनो कर्ता तेमज नियंता होय नहि, वली आ पृथ्वीथी जुदी दश कोश उपर आकाशमां पोतानी मेले वीजी पृथ्वी थइ जात, जे आज सुधीवनी नथी तेथी एम जणाय ठे के ईश्वर कर्ता ठे.

उत्तरपक्षः—आप कांई विचार करो ठो के नहि ? जो विचारसो तो पूर्वोक्त केहेवुं अयुक्त लागसो. कारण के अमे कहियें ठियें के पृथ्वी बिगरे अनादि ठे, कोइयें बनावेल नथी, अने तमे कहो ठो के आकाशमां उंचे दश कोशने अंतरे वीजी पृथ्वी केम नथी बनती ? हवे विचारो के आ तमारो सवाल समजणवालो ठे ? आ तमारा प्रश्नना उत्तरमां कोइ एम पुठे के जो ईश्वर स्वप्नावथी वन्या होय तो ईश्वरथी अलग वीजा ईश्वर केम उत्पन्न थता नथी ? जो एम कहो के ईश्वर अनादि ठे तेथी वीजा नवा ईश्वर केम बने ? तेवी रीतें अमे पण कही शकियें ठियें के पृथ्वी अनादि ठे, नवी नथी बनती, तो पठी दश कोश आकाशमां केम बने ?

पूर्वपक्षः—जो वस्तु पोते पोतानी मेलेज वनीजाय तो सर्वपरमाणु एकठा केम मली जता नथी ? अथवा एकेक थईने बिखरीपण केम जता नथी ?

उत्तरपक्षः—जड कांई अमारी आझा मानता नथी के अमारा केहेवाथी एकठा थईने एकरूप थई जाय, अथवा एक एक थई बिखरी जाय; पूर्वोक्त पांच निमित्त ज्यां मलवानां हशे त्यां एकत्र थशे, ज्यां निमित्त नहि मले त्यां एकठां थशे नहि.

पूर्वपक्षः—सर्व परमाणुने एकत्र मलवामां पांचनिमित्त केम मलतांनथी ?

उत्तरपक्षः— अनादि संसारनी जे नियतिरूप मर्यादा ठे ते कदापि अन्यथा यती नथी. जो कदी थाय तो, संसारमां जे जीवो जन्म लहे ठे ते सर्वे स्त्रीनाज, अथवा पुरुषनाज रूपथी केम उत्पन्न न थाय ? जो ए-म कहो के जेवां जेवां जेणे कर्म कस्यां होय तेवां तेवांज तेने फल मले ठे, पठी फक्त स्त्री आदि स्वरूपथीज केम उत्पन्न थाय ? तो हवे अमे पुठियें ठियें के, सर्वजीवोयें स्त्री होवानां के पुरुष होवानां जुदां जुदां कर्म केम कस्यां ? एकसरखां कर्म केम न कस्यां ? उत्तरमां एम केहेसो के, संसारमां ए सनातनथी रीत ठे के सर्वजीव सरखां कर्म कदापि क-रता नथी; त्यारे तो परमाणुमां पण सनातनथी एज स्वभाव ठे के एकत्र कदापि मलबुं नहि, तेमज एकएक थइ विखराइ पण जबुं नहि. हे प-र्वपक्षि! आ तमारा ईश्वर जे जगत् रचेठे ते तमारा केहेवाथी, अगाऊ अनंत सृष्टि रची चुक्या ठे, तेमज एकेक जीवोने अशुभकर्मोनां फल अनंतवार दइ चुक्या ठे, तो पण ते जीवो आजसुधी पाप कस्याज करे ठे, तो हवे तेउने शिक्षा करवाथी ईश्वरने शुं लाज थयो ? के अनंत कालथी आ बिडंबनामां पडी रह्या ठे ? वली ईश्वरने सृष्टि रचवानुं पण शुं प्रयोजन हतुं ?

पूर्वपक्षः— ईश्वरने सृष्टि नहि रचवानुं शुं प्रयोजन हतुं ?

उत्तरपक्षः— बाहू रे अङ्गशिरोमणि ! आ तमे शुं उत्तर आप्यो ? शुं आ तमारा उत्तरथी विद्वान् माणस उपहास नहि करे ? ईश्वर जो सृष्टि रचे तो ईश्वरताज नष्ट थइ जाय; आ वृत्तांत, उपर सारी रीतें लखी आब्या ठियें.

पूर्वपक्षः— ईश्वरनी जे शक्तिठ ठे ते सर्वे पोत पोतां काम करेठे, जेम आंख देखवानुं काम करेठे, कान सांजलवानुं काम करेठे, तेवी रीतें ईश्वरमां जे रचनाशक्ति ठे, ते रचना करवाथीज सफल थायठे, तें वास्ते जगत् रचेठे.

उत्तरपक्षः— जो तमे ईश्वरने सर्व शक्तिमान् मान्या तो ईश्वरनी सर्व शक्तिठ सफल थवी जोइये. पठी तो ईश्वर एक सुंदर पुरुषनुं रूप रची-ने १ जगत्नी सर्व सुंदर सुंदर स्त्रियो साथे जोग करे, २ चोर वनी चोरी करे, ३ विश्वास धातिपणुं करे, ४ जीवहत्या करे, ५ जूठ घोले, ६ अ-

न्याय करे, ७ अवतार लइ गोपियो साथे कल्लोल करे, ८ कुब्जा साथे जोग करे, ९ वीजानी स्त्रीने जगवी लइ जाय, १० शिरपर जटा राखे, ११ त्रण आंख बनावे, १२ वेलपर चढे, १३ शरीरपर विभूति लगावे, १४ एक स्त्रीने वामाङ्गमां राखे, १५ कोइ मुनिनी पासे नागा थइ नाचे, १६ कोइने वरदान आपे, १७ कोइने शाप दे, १८ चार मुख बनावी एक स्त्री राखे, १९ पोतानी पुत्री साथे जोग करे, २० संग्राम करे, २१ स्त्रीने चोरी लइ जाय तो पठी ते स्त्रीने माटे रोतो फरे, २२ एक पोतानो जइ बनावे, पठी ज्यारे संग्राममां तेने शस्त्र लागे, त्यारे जाइना दुःखथी बहु रोवे, २३ पोते पोताने अज्ञानी समजे, २४ जाइनी चिकित्सा वास्ते वैद्य बोलावे, २५ सर्व कांइ खाय, २६ पीये, २७ नाचे, २८ कुदे, २९ रोवे, ३० पीटे, पठी, ३१ निर्मल, ३२ ज्योतिःस्वरूप, ३३ निरहंकार, ३४ सर्व व्यापक, वनी वेसे इत्यादि शक्तिउ ईश्वरमां ठे के नहि ? जो ठे तो, पूर्वोक्त सर्व काम ईश्वरने करवां पडशे, जो नहि करे तो ईश्वरनी सर्व शक्तिउ सफल नहि थवानी ? पठी तो ईश्वर महादुःखी थइ जशे. कारण के जेने नेत्र तो मलेखां ठे, अने तेने देखवानुं न मखे तो, ते केवो दुःखी थाय ठे ? जो एम कहो के पूर्वोक्त अयोग्य शक्तिउ ईश्वरमां नथी, तो तो सर्व शक्तिमान् ईश्वर ठे एम कदापि न केहेवुं जोइयें. जो एम कहो के योग्य शक्तिउनी अपेक्षायें अमे सर्वशक्तिमान् मानियें ठियें, तो तो जगत् रचवानी शक्ति पण अयोग्यज ठे, ते पण परमात्मासां नथी. ते शक्तिनी अयोग्यता, उपर लखी आव्या ठियें. तथा हे पूर्वपक्ष ! ज्यारे ईश्वरें प्रथम सृष्टि रची हती, त्यारे स्त्री, पुरुषो तो न होतां, हवे विचारो के माता पिता विना मनुष्य केम उत्पन्न थयां हशे ?

पूर्वपक्षः—ज्यारे ईश्वरें सृष्टि रची हती, त्यारेज बहुपुरुष, तेमज बहु स्त्रियो, माता पिता विना रच्यां हतां, त्यारपठी गर्जथी उत्पन्न थवा लाग्यां.

उत्तरपक्षः—आ प्रमाणरहित केहेवुं कोइपण विद्वान् मानशे नहिं. कारण के माता पिता विना कदापि पुत्र उत्पन्न थइ शक्तो नथी. जो कदी ईश्वरें प्रथम माता पिता विना पुरुष, स्त्री उत्पन्न कस्यां हतां तो आज पण घड्यां घडाव्यां, वन्यां बनाव्यां स्त्री पुरुष केम नथी मोकलता ? गर्जधारण कराववां, स्त्रीपुरुषनां मैथुन कराववां, गर्जवासनां दुःख जो-

गवाववां, योनियंत्रद्वारा खेंची कढाववां, इत्यादि संकट शाखास्ते रच्यां ? ईश्वरें अनंतवार सृष्टि रची, अने प्रलय कस्यो, त्यारे तो थाक्या नहि तो शुं मनुष्योनेज वनाववाथी थाक चडवानो ठे ? के घडेला घडावेला वनेला वनावेला मोकली शकता नथी ? माता पिता विना पुत्र उत्पन्न थाय ए कदापि वनी शकतुं नथी, ते हेतुंथी जगतूनो प्रवाह अनादिथी तेवीज रीतें तरतमेता रूपें चालतो आवेलो सिद्ध थाय ठे.

पूर्वपक्षः—जो कदी ईश्वर सर्व वस्तुना कर्ता न होय, अने जीवज कर्ता होय तो तो जीव पोतेज शरीर धारण करी लेशे. वली शरीरने कदापि ठोडशे नहि, पोते पोतानां सारां फल जोगवी लेशे, अने कदी मरशे नहि.

उत्तरपक्षः—आपें जे कहुं ते सर्व कर्मने वश ठे, परंतु जीवने आधीन नथी, जो एम कहो के कर्मपण जीवेंज कस्यां हतां, त्यारे अशुच कर्म जीवें केम कस्यां ? कारण के कोइपण पोतानुं बुरं करतां नथी; आवातनो उत्तर तो अपाई गयो ठे, परंतु तमारी समजण थोडी ठे तेथी समजता नथी. कारण के जीवोनी जे जे शुच अशुच अवस्था ठे, ते सर्व कर्मोनुं फल ठे. वली जीव, कर्म करवामां तो प्रायः स्वतंत्रज ठे, परंतु फल जोगववामां स्ववश नथी. कारण के जेम कोइ जीव धनुष्यी तीर चलावे अने पठी पकडवा चाहे तो ते जेम तेनामां सामर्थ्य नथी, तेमज कोइ जीव विप खाय, ते खावामां तो स्ववश ठे परंतु ते विपना वेगने रोकवामां जेम समर्थ नथी, तेम कर्म करवामां तो जीव प्रायः स्वतंत्र ठे परंतु फल जोगववामां परवश ठे. वली जेम वर्तमान कालमां रेलगाडी, तथा तार जीवोए वनावेला ठे ते चालती रेलगाडी तथा जता तारना वेगने, जेटलो वखत तेनी कलनी प्रेरणा शक्ति बंध पडती नथी तेटलो वखत, कोइ जीव रोकू शकता नथी, तेवीज रीतें कर्मफलना वेगने रोकवामां जीवपण समर्थ नथी. वली जीवने जवांतरमां कोण लई जाय ठे ? तथा जीवना शरीरनी रचना, आंखोना पडदा, अनेक प्रकारना रंग वेरंगी, हाड, चामडी, लोही, वीर्य इत्यादि रचना कोण रचेठे ? तेनुं पूर्ण स्वरूप ज्यां (१४८) कर्म प्रकृतिनुं स्वरूप लखशुं त्यांथी जाणवुं. ते हेतुंथी ईश्वर जगत् कर्ता कोइ तरेहथी सिद्ध थता नथी. विशेष

१ सारासार—नहाना मोहोटा उंचनीच वा न्यूनाधिक—के समविषम सुखिदुःखी. २ स्वतंत्र.

રીતે જગત્કર્તા ईश्वरનું ઁંડન જાણું હોય તો (૧) શ્રીસંમતિતર્ક, (૨) દ્વાદશસાર નયચક્ર, (૩) સ્યાદ્દાદરભાકર, (૪) અનેકાંતજય પતાકા, (૫) શાસ્ત્રસમુચ્ચયસ્યાદ્દાદકલ્પલતા, (૬) સ્યાદ્દાદમઝરી, (૭) સ્યાદ્દાદરભાકરાવૃતારિકા, (૮) સૂત્રકૃતાંગ, (૯) નંદીસિદ્ધાંત, (૧૦) શબ્દાંજોનિધિગંધ હસ્તિ મહાંજાણ્ય, (૧૧) પ્રમાણસમુચ્ચય, (૧૨) પ્રમાણપરીક્ષા, (૧૩) પ્રમાણમીમાંસા, (૧૪) આત્મમીમાંસા, (૧૫) પ્રમેય કમલમાર્ત્તરુ, (૧૬) પ્રમેયદિનમાર્ત્તરુ, (૧૭) ન્યાયાવતાર, (૧૮) ધર્મસંગ્રહણી, (૧૯) તત્ત્વાર્થ, (૨૦) પરદર્શનસમુચ્ચય. ઇત્યાદિ જૈનમતના ગ્રંથ જોઈ લેવા. તે કારણથી જે કામી, ક્રોધી, કપટી, ધૂર્ત, પરસ્ત્રી ગામી, સ્વસ્ત્રીગામી, નાચનારા, ગાનારા, વજાવનારા, રોપીટકરનારા, ઝસ્મ લગાવનારા, માલા જપનારા, સંગ્રામ કરનારા, રુમરુ આદિ વાજાં વગાડનારા, વરદાન અથવા શાપ દેનારા, વિનાપ્રયોજન અનેક સંકટમાં પડનારા, ઇત્યાદિ અઢારે દૂષણસહિત ઢે તે કુદેવ ઢે. તેને ईश्वર માનવા તેજ મિથ્યાત્વ ઢે. આ કુદેવોને માનનારા પઢરની નાવ ડપર વેઠા ઢે. તે કારણથી લખવાનું પ્રયોજન ઇટલુંજ ઢે કે કુદેવને કદાપિ અર્હત જગવંત પરમેશ્વર માનવા નહિ.

ઇતિશ્રી તપાગઢીયસુનિશ્રીબુદ્ધિવિજયશિષ્યમુન્યાનંદવિજયાત્મારામ વિરચિતજૈનતત્ત્વાદર્શજાપાંતરેકુદેવનિર્ણયનામાદ્વિતીયઃપરિઢેદઃસંપૂર્ણઃ॥૨॥

॥ અથ તૃતીયપરિઢેદપ્રારંજઃ ॥

ત્રીજા પરિઢેદમાં ગુરુતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. જૈનમતમાં ગુરુનાં લક્ષણ આ પ્રમાણે લખેલાં ઢેઃ— મહાવ્રતધરાધીરા, જૈદ્દમાત્રોપજીવિનઃ ॥ સામાયિકસ્થાધર્મોપ, દેશકાગુરવોમતાઃ ॥ ૧ ॥ અર્થઃ—અહિંસાદિ પાંચ મહાવ્રત ધારણ કરનારા તથા પાલનારા, અને આપત્તિ સમયે ધૈર્ય રાખનારા, પોતાના ધારણ કરેલા વ્રતમાં દૂષણ લગાવી કલંકિત નહિ કરનારા, તથા વેંતાલીશ દૂષણરહિત માધુકરી જિદ્દાવૃત્તિ કરી, પોતાના ચારિત્ર ધર્મના, તથા શરીરના નિર્વાહવાસ્તે ઝોજન કરનારા, ઝોજન પણ પુરું પેટ ઝરી નહિ કરનારા, ઝોજનને વાસ્તે અન્ન, પાણી રાત્રિમાં નહિ રાખનારા, તથા ધર્મ સાધનનાં ડપકરણ વર્જી વીજો કાંડ પણ

संग्रह नहि करनारा, धन, धान्य, सुवर्ण, रौप्य, मणि, मोती, प्रवालादि कांश्चन परिग्रह नहि राखनारा, तथा राग द्वेषना परिणामरहित, माध्यस्थ्यवृत्तिथी सदा वर्तनारा, तथा जीवोना उत्तारवास्ते, अर्हन्त जगद्यंत परमेश्वरें सम्यग्ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप धर्म, स्याद्वाद् अनेकांतन्यरूप निरूपण करेल ठे, तेनो जग्यजीवोने उपदेश करनारा, परंतु ज्योतिष शास्त्र, अष्टांगनिमित्तशास्त्र, वैद्यकशास्त्र, अर्थशास्त्र तथा राजनीति-सेवाप्रमुख अनेक शास्त्र, जेथी धर्ममां बाधा पढ़ोचे तेथी शास्त्रोनी उपदेश नहि करनारा, कारण के लौकिक शास्त्रो बुद्धिमान् पुरुषो वर्तमानमां पण बहु अध्ययन करे ठे, तेमज सांसारिक विद्यानां नवीन, नवीन अनेक पुस्तको बनावेठे. तथा पाश्चात्य पुरुषोनी बुद्धि जोइ आ देशना लोको पण सांसारिक विद्यामां बहुज निपुण थाय ठे, अने ते कारणथी जीवोने धर्म पामवो बहुज मुश्केल थायठे, तेथी फक्त धर्मनोज उपदेश करनारा, एवा लक्षणवाला गुरु जैनमतमां ठे अर्थात् जैनमतमां गुरुनां एवां लक्षणो ठे.

प्रथम पांच महाव्रत साधुने धारण करवां कहां ठे ते पांच महाव्रत कयां ठे ? ते कहियें ठियें. अहिंसासूनुताऽस्तेय, ब्रह्मचर्यापरिग्रहाः ॥ पंचज्ञिः पंचजिर्युक्ता, जावनाजिर्विमुक्तये ॥ २ ॥ अर्थः—(१) अहिंसा (जीवदया) (२) सूनुत (सत्यवचन बोलवुं) (३) अस्तेय (साधुने उचित, आप्या विना वस्तु न लेवी ते) (४) ब्रह्मचर्य पालवुं (५) सर्व परिग्रहनो त्याग. ए पांच महाव्रत ठे, तथा आ पांच महाव्रतोमां एकेक महाव्रतनी पांच पांच जावना ठे. साधु आ पांच महाव्रत, तथा पचीश जावना, मोक्षने वास्ते पाले.

आ पांच महाव्रतमांथी प्रथम महाव्रतनुं स्वरूप लखियें ठियें. न यत् प्रमादयोगेन, जीवितव्यपरोपणं ॥ व्रतानां स्यावराणां च, तदहिंसाव्रतं मतं ॥ ३ ॥ अर्थः—व्रत, (छांड़ियादि) अने स्यावर, (पृथ्वीकाय) (अण्काय-तेलकाय-वाउकाय-वनस्पतिकाय) आ सर्व जीवोने प्रमादवश थइ सारे नहि. प्रमादनां लक्षणो; राग, द्वेष, असावधानपणुं, अज्ञान, मन वचन कायानुं चंचलपणुं, धर्मनेविषे अनादर इत्यादि. प्रमादने वश थइ जे प्राणातिपात करवो, तेनो जे त्याग, तेनुं नाम अहिंसा व्रत ठे.

बीजा महाव्रतनुं स्वरूप लखिये ठियें. प्रियं पथ्यं वचस्तथ्यं, सूनुतव्रत मुच्यते ॥ तत्तथ्यमपिनो तथ्यमप्रियं चाहितं च यत् ॥ ४ ॥ जे वचन सां-जलवाथी बीजा जीव हर्षे पामे, ते वचनने प्रियवचन कहियें, तथा जे वचन जीवोने पथ्यकारि होय, परिणाम सुंदर होय, अर्थात् जे वचनथी जीवने जविष्यमां बहुज सारुं थाय, तथा जे वचन सत्य होय, एवुं वचन जे बोलवुं ते सूनुत व्रत कहियें; अने जे वचन अप्रिय तथा अहितकारि होय ते सत्य होय तो पण सत्य नथी. आ व्रतविषे कांश्चक विशेष ल-खियेठियें. जे वचन व्यवहारमां जलें सत्यज होय, परंतु ते जो बीजा जीवने दुःखदायक होय तो ते वचन साधु न बोले. जेम के काणाने काणो केहेवो, चोरने चोर केहेवो, कुटीने कुटी केहेवो, इत्यादि; बली जे वचन जीवोने जविष्यमां अनर्थकारक होय तेपण वसुराजानी पेठे बोले नहि. जो आ वंने वचनो बोले तो ते साधुने सूनुत व्रतमां कळंक लागी जाय, कारण के आ वंने वचनो असत्यमांज गणेलों ठे.

हवे त्रीजुं महाव्रत लखियें ठियें. अनादानमदत्तस्या, स्तेयव्रतमुदी-रितं ॥ बाह्याः प्राणानृणामर्थो, हरता तं हताहि ते ॥ ५ ॥ अर्थः—अदत्त मालेकना आप्या विना लई लेवुं तेनो जे नियम ते अस्तेय व्रत कहियें. नामांतर अचोरीव्रत. अदत्तादान, चार प्रकारनुं ठे (१) जे वस्तु साधु-ने लेवा योग्य ठे, जेम के अचित्त, जीवरहित वस्तु, तृण, काष्ठ, पापा-णादि, ते तेना स्वामिना पुठ्या विना लई लेवी, ते स्वामि अदत्त. (२) तथा जेम कोई घेदुं, वकरी, गाय प्रमुख जीव, जेनो स्वामी बीजा हिं-सकजीवने तेनी किंमत लई आपे, अथवा किंमत विना आपे, अने ले-नारें आपेढी वस्तु लीधी ठे, परंतु ते जीवें पोतानुं शरीर आपेवुं नथी, ते हेतुथी जीवअदत्त. (३) तथा आधाकर्मादि आहार प्रमुख जे जे वस्तु, अचित्त, जीवरहित पण ठे, अने आपेढी पण ते वस्तुना स्वामियें ज ठे, परंतु तीर्थकर जगवंतें निषेध करी ठे. पंथी जो साधु ते वस्तुने ग्रहण करे तो तीर्थकर अदत्त (४) तथा जे वस्तु निर्दोष ठे, जेम के वस्त्र आहारादि, अने ते वस्तुना स्वामियें ते आपेढी ठे, तेमज तीर्थ-कर जगवंतें तेनो निषेध पण करेलो नथी, उतांपि गुरुनी आज्ञाविना ते वस्तुने जो साधु लहे तो अदत्त. आ व्रतमां आ चारे प्रकारनुं अदत्त

न लेवुं. जेटलां व्रत, नियम ठे, ते सर्वे अहिंसा व्रतनी रक्षावास्ते वाड समान ठे, आ व्रीजा व्रतना पालनथी, अहिंसा व्रतनीज रक्षा थाय ठे; अने जो व्रीजुं व्रत न पाखे तो अहिंसा व्रतने दूषण लागे ठे, कारण ए ठे के लक्ष्मी जे ठे ते मनुष्योना वाह्य प्राण ठे. ज्यारे मनुष्य कोइनी चोरी करे ठे, त्यारे निश्चयथी ते तेना प्राणोनोज नाश करे ठे. ते कारणथी चोरी करवी ते महापाप ठे. सर्व चोरीनो जे त्याग, तेनुंज नाम व्रीजुं अदत्तादान त्यागरूप महाव्रत ठे.

हवे चोथा महाव्रतनुं स्वरूप लखियें ठियें. दिव्यौदारिककामानां, कृतानुमतिकारितैः ॥ मनोवाक्कायतस्त्यागो, ब्रह्माष्टादशधा मतम् ॥ ६ ॥ अर्थः—दिव्य (देवताना) वैक्रिय शरीर संवंधी जे कामजोग, तथा औदारिक (तिर्यच, मनुष्यना) शरीर संवंधी जे काम जोग, अर्थात् वैक्रिय तेमज औदारिक ए वंने शरीरनी साथे विषयसेवन करवुं, तेमज वीजा-उने विषयसेवन कराववां, तेमज विषयसेवन जे करे तेने अनुमति आ-पवी, आ ठ जेद, मनथी, वचनथी, तेमज कायाथी ए रीतें अठार प्रकारथी मैथुनसेवननो जे त्याग तेने ब्रह्मचर्य व्रत कहियें ठियें.

हवे पांचमुं महाव्रत लखियें ठियें. सर्वज्ञावेषु मूर्ध्या, स्त्यागः स्यादपरिग्रहः ॥ यदि सत्स्वपि जीयेत, मूर्ध्या चित्तविप्लवः ॥ ७ ॥ अर्थः—संपूर्ण जे सारा ज्ञाव पदार्थ, ड्रव्य, क्षेत्र, काल, ज्ञावरूप, तेनेविषे जे मूर्धा-ममत्वज्ञाव-मोह, तेनो जे त्याग, ते अपरिग्रह व्रत कहियें. जेनी पासे पोताना शरीर विना बीजी कांइ वस्तु नथी तेने पण निष्परिग्रह पणुं ठे एम न कहियें, परंतु जेने, सर्व वस्तुं उपरथी मूर्धा-ममत्व-मोह गयेवो होय तेनेज निष्परिग्रही कहियें. कारण के जेनी पासे वस्तु कोइ नथी, परंतु नथी एवी वस्तुनी चाहना जेने लागी रही ठे ते त्यागी न-हि. जो ज्ञानद्वारा मूर्धा त्याग्या विना त्यागी थवातुं होय तो कुतरा तेमज गंधेडा पण त्यागी थवा जोइयें. सबव जे पुरुष ममत्वरहित ठे ते निष्परिग्रही ठे. पठी तेनी पासे. धर्मसाधन करवानां केटलां एक उपकरण पण ठे तो. पण मूर्धानां अज्ञावथी ते परिग्रह नथी.

हवे पूर्वोक्त एकेक महाव्रतनी पांच पांच ज्ञावना लखियें ठियें. ज्ञा-वनाजिज्ञावितानि, पंचजिः पंचजिः क्रमात् ॥ महाव्रतानि नो कस्य, सा-

धयत्यव्ययं पदम् ॥ १ ॥ अर्थः— आ पांच महाव्रतोनी पचीशजावनार्थी जे कोइ ते ते महाव्रतने रंजित (वासित) करे, अर्थात् पांच पांच जावनापूर्वक अखंड महाव्रत पाळे तो एवो कोइ जीव नर्था के तेने ते महाव्रत मोक्ष पद न प्राप्त करावे ?

हवे प्रथम महाव्रतनी पांच जावनां लखियें ठियें. मनोगुप्त्येपणादानै, र्याजिः समितिजिः सदा ॥ दृष्टान्नपानग्रहणे, नाहिंसां जावयेत् सुधीः ॥ १ ॥ अर्थः— मनने पापना काममां न प्रवर्त्तवि, परंतु पापना काममांथी खेंची लीए. तेनुं नाम मनोगुप्ति ठे. जो मनने पाप काममां प्रवर्त्तवि, अने बाह्य वृत्तिथी हिंसा न पण करे तो पण प्रसन्नचंद्र राजर्षिनी प्रेठे सातमा नरकमां गमन करवा योग्य पापकर्म उत्पन्न करे ठे. ते कारणथी मुनियें अवश्य मनोगुप्ति करवी जोइयें. ए प्रथम जावना. तथा एपणा समिति—आहारादि चारे वस्तु, आधाकर्मादि वेंतालीश दोपरहित लहे. वेंतालीश दूषणोनुं संपूर्ण स्वरूप जोबुं होय तो पिंडनिर्युक्ति शास्त्र (१०००) श्लोक प्रमाण ठे ते जोइ लेबुं. ए वीजी-जावना. तथा आदाननिक्षेप- पात्र, दंड, फलक प्रमुख जे कांइ लेबुं पडे, तथा जूमि उपर राखबुं पडे, ते प्रथम तो नेत्रथी देखीने, रजोहरणथी पुंजीने, पठी लहे तेमज राखे; कारण के बिंठी, सर्पादि अनेक जेरी जीव, जो ते उपकरण उपर बेठा होय तो ते करडे, अने वीजी विचारा अनाथ जीव बेठा होय तो हाथना स्पर्शथी ते मरी जाय, अने तेथी जीवहत्यानुं पाप लागे, ते वास्ते जे काम करे ते यत्नपूर्वक करे. ए त्रीजी जावनां. तथा ज्यारे चालवानी जरूर पडे त्यारे पोतानी आंखथी चार हाथ प्रमाण जमीन देखीने चाळे, जे नीचुं जोइने चाळे ठे, तेने केटला एक गुण तथा लाज प्राप्त थाय ठे, प्रथम तो पगने ठोकर लागती नथी, वीजुं, जेने परिग्रहनो त्याग न होय तेने पडीगयेला पैसा तेमज रूपैया आदि मल्ली जाय, त्रीजुं, कोइनी बहु, दीकरी सन्मुख नजर करतो नथी तेथी उत्तम मनुष्य ठे, एम लोकमां प्रसिद्ध थाय, चोथुं जीवनी रक्षा करवाथी धर्मनी प्राप्ति थाय ठे. इत्यादि. ए चोथी जावना-तथा जे अन्न पाणी साधु लहे ते प्रकाशवाली जग्यामां लहे, अंधकारवाली जग्यामां न लहे; कारण के अंधकारवाली जग्यामां एक तो जीव

नजरे पडता नथी, वली साप, विंठी करडवानो जय रहे ठे. तथा गृह-स्थनुं कांइ आचूषण प्रमुख गयुं होय तो तेना मनमां शंका उत्पन्न थाय के, कोण जाणे अंधारामां साधुज लइ गया होय ? वली अंधारामां सुंदर साधुने देखीने कदाचित् कोइ उत्कट विकारवाली स्त्री उग्र स्पर्श करे, अने ते वखते बीजा देखता होय तो धर्मेनी अत्यंत निंदां थाय, वली साधुनुं मन पण अंधारामां स्त्रीने देखीने ब्रष्ट थाय, साधु स्त्रीने पकडे, स्त्री पोकार करे, एटले विशेष धर्मेनी हानि थाय; साधुज उपर अप्रीति थाय, ते कारणथी अंधकारवाली जग्यामां साधु अन्नादि न लहे. ए पांचमी जावना.

हवे बीजा महाव्रतनी पांच जावना लखिये ठियें. हास्यलोचनजय क्रोध, प्रत्याख्यानैर्निरंतरम् ॥ आलोच्य जापणमपि, जावयेत् सूनुतं व्रतं ॥ १ ॥ अर्थः—प्रथम कोइनी हांसी न करे, हांसीनो त्याग करे, कारण के जे पुरुष बीजानी हांसी करशे, ते अवश्य जुतुं बोलशे. परनी हांसी करवी ते महा अनर्थनुं कारण ठे. श्रीहैमचंद्रसूरिकृत रामायणमां लख्युं ठे के, रावणनी बेन शूर्पनखानी श्रीरामचंद्र तेमज लक्ष्मणजीये हांसी करी तेथी शूर्पनखा क्रोधायमान थइ, पोताना जाइ रावणनी पासे गइ; अने सीतानुं वर्णन कखुं, पठी रावणें सीतानुं हरण कखुं, मोटुं युद्ध थयुं, जेनी आज लोको नकल बनावे ठे. आ सारी रामायणनुं निमित्त शूर्पनखानी हांसी ठे. ते वास्ते परहास्यनो त्याग करे. प्रथम जावना. बीजो, लोचनो त्याग करे, कारण के जे लोचनी हशे ते अवश्य पोताना लाजने वास्ते जूतुं बोलशे. ए बीजी जावना. तथा जय न करबो, कारण के जयवंत पुरुष पण जूतुं बोली दीये ठे. ए त्रीजी जावना. तथा क्रोध करवानो त्याग करे, कारण के जे पुरुष क्रोध-वश थशे ते बीजानां ठतां, अठतां दूषणो अवश्य बोलशे, तेथी क्रोध-त्यागरूप चोथी जावना. तथा प्रथम मनमां विचार करी पठी बोले, कारण के विचार विना बोलशे ते अवश्य जूतुं बोलशे, ते वास्ते विचार-पूर्वक बोलनुं ते पांचमी जावना.

हवे त्रीजा महाव्रतनी पांच जावना लखिये ठियें. आलोच्यावग्रह्या-श्चाऽऽजीह्णावग्रह्याचनं ॥ एतावन्मात्रमेवैत, दित्यवग्रहधारणं ॥ १ ॥

समानधार्मिकेभ्यश्च, तथावग्रहयाचनं ॥ अनुज्ञापि तथा नाम्ना, सनम-
स्तेयज्ञावना ॥ १ ॥ अर्थः—जे मकानमां साधुने रेहेबुं होय, ते मकानना
स्वामिनी प्रथम आज्ञा लेवी, मकाननो मालेक आज ठे एम जाणीने
आज्ञा लेवी. जो स्वामिनी आज्ञाविना रहे तो स्तेय लागे. तेमज घरनो
मालेक कदाचित् रात्रिमां क्रोधवश थइ साधुने बहार काढे तो रात्रि-
मां क्यां जवुं ? इत्यादि अनेक क्लेश उत्पन्न थाय, ते वास्ते मकानना
मालेकनी आज्ञा लइ ते मकानमां रेहेबुं. ए प्रथम ज्ञावना. उपा-
श्रयना स्वामिनी वारंवार आज्ञा लेवी, कारण के कोइ साधु कदाचित्
रोगी थइ जाय, त्यारे जंगल पुरीपमूत्र करवाने अवश्य जगा जोश्यें.
गृहस्वामिनी आज्ञाविना जो तेना मकानमां मलमूत्र करे तो चोरी लागे.
ते वास्ते गृहस्वामिनी वारंवार आज्ञा लेवी. ए बीजी ज्ञावना. तथा उ-
पाश्रयनी जूमिनी मर्यादा करी लहे के अमुक जग्यासुधी अमने आपनी
आज्ञा ठे, जो मर्यादा न करे तो अधिक जूमि उपयोगमां लेवाथी चोरी
लागे ठे. ते वास्ते प्रथमज मर्यादा करे. ए त्रीजी ज्ञावना. तथा जे साधु
समानधर्मी होय, अने ते कोइ जग्यामां प्रथम उतरेला ठे, पठी बीजा
साधु जो ते मकानमां उतरवा चाहे तो प्रथमना साधुनी आज्ञा विना
उतरे नहि. जो प्रथमना साधुनी आज्ञा न लहे तो स्वधर्मी अदत्त लागे.
ए चोथी ज्ञावना. तथा साधु जे कांइ अन्न, पान, वस्त्र, पात्र, शिष्यादि
लहे, ते सर्वे गुरुनी आज्ञाथी लहे, जो गुरुनी आज्ञा विना कांइ वस्तु
लहे तो गुरु अदत्त लागे. ए पांचमी ज्ञावना.

हवे चोथा व्रतनी पांच ज्ञावना लखियें ठियें. स्त्रीपंडपशुमद्वेश्मा, स-
नकुड्यांतरोक्षणात् ॥ सरागस्त्रीकथात्यागात्, प्रायतस्मृतिवर्जनात् ॥ १ ॥
स्त्रीरम्यांगेक्षणस्वांग, संस्कारपरिवर्जनात् ॥ प्रणीतात्यशनत्यागात्, ब्रह्म-
चर्यं तु ज्ञावयेत् ॥ २ ॥ अर्थः—जे घरमां, आसनमां के जीतने अंतरे
देवी अथवा मनुष्यनी स्त्री वसती होय, अथवा देवांगना के मनुष्य
स्त्रीनी लेपमय के चित्रामण प्रमुखनी मूर्ति होय, तथा जे घरमां नपुंसक
वेदवाला रेहेता होय, तथा जे मकानमां पशु, गाय, महिषी, घोडी, ब-
करी, गाडरी प्रमुख तिर्यंच स्त्री राखवामां आवती होय, तथा जे मका-
नमां कामसेवन करनारी स्त्रीना शब्द तथा बीजा मोह उत्पन्न करनात्

शब्द तथा तेना आचूषणोना शब्द श्रवण यथा होय, ते मकानमां तथा तेनी एक जीतने अंतरे साधु न रहे. ए प्रथम जावना. तथा सराग (प्रेमसहित) स्त्रीनी साथे वार्त्तालाप न करे, अथवा रागवाली स्त्री साथे वार्त्ता न करे, तथा स्त्रीना, देश, जाति, कुल, वेष, जापा, स्नेह शृंगार प्रमुखनी कथा सर्वथा न करे; कारण के रागवाली स्त्रीनी साथे जे पुरुष स्नेहसहित कामशास्त्र प्रमुखनी वार्त्ता करशे ते अवश्य विकार जावने प्राप्त थशे, ते वास्ते सरागस्त्री साथे कथा न करे. ए बीजी जावना. तथा दीक्षा दीधा पहेलां गृहस्थावासमां स्त्रीनी साथे जे कामक्रीडा, वदनचुवन, चोरासी कामासनथी विषयसेवन प्रमुख क्रीडा करी होय, तेने फरी मनमां कोइ वखत स्मरण न करे, कारण के पूर्वक्रीडा स्मरण रूप इंधनथी कामाग्नि फरी धुंधवा लागी जाय ठे. ए त्रीजी जावना. तथा अविवेकी मनुष्योने देखवा, तेमज वांठवा योग्य स्त्रीनां अंगोपांग, मुख, नयन, स्तन, जंघा, होठ प्रमुख तेने सरागदृष्टिथी जोवां, तथा अपूर्व विस्मय रसना पूरमां मग्न थइ आंख फाडी स्त्री सन्मुख जोवुं, इत्यादि वर्जे; परंतु रागरहित दृष्टिथी जो कदाचित् देखवामां आवी जाय तो दोष नहि. तथा पोताना शरीरने सुधारे, स्नान, विलेपन, धूपथी सुगंधित करे, नख, दांत, केश, समारे अने चट्टुनी कंगी, सूरमाथी विचूपा करे, इत्यादि शरीरसंस्कार न करे. कारण के स्त्रीनां रमणीय अंगोपांग देखवाथी, दिवानी शिखामां जेम पतंगिड जस्म थाय ठे, तेम कामी पुरुष पण कामाग्निमां जस्म थाय ठे. आ शरीर सर्व अशुचितुं मूल ठे, तेने शृंगार करवो ते अज्ञानता ठे. जेम मलीन वस्तुनी कोथली उपर चंदननुं लेपन करवामां आवे तो शुं ते कोथली सुगंधमय थाय ठे? तेवुंज आ शरीर ठे. बली आ शरीर अंते स्मशाननी मूठीजर राख थई जाय ठे तो शावास्ते तेनी विचूपा करवामां व्यर्थ काल गमाववो जोइयें? ए चोथी जावना. तथा प्रणीत, स्निग्ध, मधुरादि रस, तेनो अधिक आहार करवो, तथा रूक्षजोजन पण संपूर्ण पेट जरी खावुं, आ वंने प्रकारना आहारनो त्याग करे; कारण के जे पुरुष, निरंतर स्निग्ध, मधुर रसनो आहार करशे ते जरुर धातुपुष्ट थशे, पठी वेद उदयथी अवश्य कुशील सेवन करशे. तेमज जिज्ञावृत्तिमां रूक्षजोजन पण प्रमाणथी अधिक करवाथी काम उ-

તપ્ત થઈ જાય છે, તેમજ અધિક खावाથી શરીરને પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, વહી વિષૂચિકાપ્રમુખ રોગ થાય છે, તે વાસ્તે પ્રમાણથી અધિક જોજન પણ ન કરે. પૂર્વ પુરુષોએ खावानी મર્યાદા આ પ્રમાણે લેલી છે, યતઃ ॥ અરુમસણસ્ય સઘં, જણસ્ય કુઝ્ઝા દવસ્સ દોજાગે ॥ વાહપવિઆરણઠા, ઠઝ્ઝાય ઝળગં કુઝ્ઝા ॥ ૧ ॥ જાવાર્થઃ—મતિપૂર્વક પોતાના ઉદરના ઠ જાગ કરવા, તેમાંથી ત્રણજાગ અન્નથી, અને બે જાગ પાણીથી પૂરવા, અને એક જાગ खाલી રાખવો. જેથી શ્વાસોદ્વાસ સુખે સુખે પ્રાપ્ત થયા કરે. એ પાંચમી જાવના.

હવે પાંચમા મહાવ્રતની પાંચ જાવના લખિયેં ઠિયેં. સ્પર્શે રસે ચ ગંધે ચ, રૂપે શબ્દે ચ હારિણિ ॥ પંચસુ હીંઙિયાર્થેપુ ગાઠં ગાહ્યસ્ય વર્જનં ॥ ૧ ॥ એતેષ્વેવામનોઙ્ગેપુ, સર્વથા દ્વેપવર્જનં ॥ આકિંચન્યવ્રતસ્યૈવં, જાવનાઃ પંચ કીર્તિતાઃ ॥ ૨ ॥ અર્થઃ—સ્પર્શાદિ મનોહર પાંચે વિપયોમાં જે અત્યંત યદ્વિપણું તે વર્જવું તેમજ સ્પર્શાદિ અમનોઙ્ગ પાંચે વિપયોમાં દ્વેપ ન કરવો. એ પાંચમા મહાવ્રતની પાંચ જાવના. પૂર્વોક્ત પાંચ મહાવ્રત, તેમજ પચીશ જાવના જેમાં હોય તે, તથા ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરી સંયુક્ત જે હોય તે જૈનમતમાં ગુરુ કહેલ છે.

હવે ચરણસિત્તરીના સિત્તેર જેદ લખિયે ઠિયેં. યતઃ ॥ વયસમણ ધમ્મ સંજમ, વેયાવચ્ચં ચ વંજ ગુત્તીઠં ॥ નાણાંશ્ તિયં તવકો, હનિગ્ગહાંશ્ ચરણ મેયં ॥ ૧ ॥ અર્થઃ—પાંચ પ્રકારનાં વ્રત, દશ પ્રકારના શ્રમણધર્મ, સત્તર પ્રકારના સંયમ, દશ પ્રકારનાં વૈયાવૃત્ત્ય, નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યગુત્તિ, ત્રણ પ્રકારે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, ચાર પ્રકારના ક્રોધાદિનિગ્રહ, એ સર્વમહત્તી સિત્તેર જેદ થયા. તેમાંથી પાંચ વ્રતનું સ્વરૂપ જાવનાસંયુક્ત ઉપર વતાવેલ છે.

હવે દશપ્રકારે શ્રમણધર્મ લખિયેં ઠિયેં. યતઃ ॥ સંતિયં મહવજ્ઞવ, મુત્તીતવ સંજમેય વોધવા ॥ સઘં સોયં આકિં, ચણં ચ વંજં ચ જહ્મમ્મો ॥ ૧ ॥ સંતિ (ક્ષમા) કદાપિ સામર્થ્ય હોય અથવા ન હોય તોપણ વીજાનાં હુર્વચન સહન કરવાના પરિણામ—મનોવૃત્તિ, તેનું નામ ક્ષમા છે. અર્થાત્ સર્વથા ક્રોધનો ત્યાગ, તે ક્ષમા. (૨) માર્દવ—કોમલપણ—અહંકારરહિતપણું, એવાજે જાવ, અથવા કર્મ તે માર્દવ; નમ્ર થઈ અજિમાનનો ત્યાગ કરવો તે.

(३) आर्जव-मनवचन कायाधी सरल तेनो जे जाव अथवा कर्म ते आर्जव मनवचन कायानी कुटिलतानो अजाव. (४) मुक्तीमोचनं-वाह्याज्यंतरधी तृष्णानो त्याग, लोचनो त्याग ते मुक्ति. (५) तप-रसादि धातु अथवा अष्टप्रकारनां कर्म जेनाधी जस थाय ते अशनादि चार प्रकारें तप. (६) संयम-आश्रवनी त्यागवृत्ति (७) सत्यं-मृपावादविरति, जूठनो त्याग (८) शौच-संयमवृत्तिमां कलंकनो अजाव. (९) आर्किंचन- किंचित्मात्र अव्यनुं पोतानी पासें नहि होवापणुं (१०) ब्रह्मचर्य- सर्वथा मैथुननो अजाव. आ दश प्रकारना यतिधर्म जाणवा. वली मतांतरधी दशप्रकारें यतिधर्म आ रीतें कहेठे: यतः ॥ खंती मुक्ती अजाव, महव तहलाघवे तवे चेव ॥ संजम वियोग किंचण, बोधवे वंजचेरेय ॥ १ ॥ अर्थनी सुगमताधी विस्तार कस्यो नथी.

हवे सत्तर जेद संयमना लखिये ठियें. यतः॥ पंचासवा विरमणं, पंचिदिय निग्गहो कसाय जठ ॥ दंरुत्तयस्स विरइ, सत्तरसहा संजमो होइ ॥ १ ॥ अथवा ॥ पुढवि दग अगणिमारुय, वणसइ खिति चउ परिंदि अजीवा ॥ पढुप्पेह पमवण, परिठवण मणो वइ काए ॥ १॥ अर्थ:- ॥ उत्पन्न करियें कर्म जेनाधी ते आश्रव- तेना पांच प्रकार, पांच महाव्रतमां वताव्या ठे ते (१) हिंसा (२) मृपा (३) चोरी (४) मैथुन (५) परिग्रह. आ पांचे आश्रवनो त्याग करे. तथा स्पर्शन, रसन, घ्राण, चक्षु तेमज श्रोत्र. आ पांचे इंद्रियोना स्पर्शादि पांचे विषयोविषे लंपटपणुं त्यागे. तथा क्रोध, मान, माया अने लोच ए चारे कपायने जीते. ए चारेना उदयने निष्फल करे, तेमज नहि उदय पाम्या होय तेने उत्पन्न न करे. तथा जीवनी चारित्रधर्मरूप लक्ष्मी जेनाधी दंमाय एवा खोटा मन वचन कायारूप जे व्रणदंरु तेनी विरति करे. ए सत्तर जेद संयमना वताव्या. हवे प्रकारांतरधी संयमना सत्तर जेद वतावियें ठियें. (१) पृथ्वी, (२) जल, (३) अग्नि, (४) पवन, (५) वनस्पति, (६) छींद्रियजीव, (७) त्रींद्रियजीव, (८) चतुरिंद्रियजीव, (९) पंचेंद्रियजीव. पूर्वोक्त नवविध जीवोनी, मन, वचन अने कायाधी, करवी, कराववी अने करनारने अनुमोदवारूप हिंसावृत्तिनो त्याग, ते नव प्रकारना संयम- तेमां सरंज, समारंज, आरंज तेनी समज आ ठे. प्राणीना प्राणना विनाश करवानो संकल्प करवो ते

સરંજ; જીવના પ્રાણને પરિતાપ ઉપજાવવો યાને પીડા કરવી તે સમારંજ; તથા જીવોના પ્રાણનો વિધ્વંસ કરવો તે આરંજ; તથા (૧૦) અજીવસંયમ, જે અજીવ વસ્તુને રાખવાથી સંયમમાં કલંક લાગે. જેમકે માંસ, મદિરા, સુવર્ણપ્રમુખ ધાતુ, મોતીપ્રમુખ રત્ન, અંકુશાદિ શસ્ત્ર, શ્ત્યાદિ અજીવ વસ્તુ રાખવાથી સંયમમાં કલંક લાગે, તેથી તેવી અજીવ વસ્તુ ન રાખવી; અને અજીવરૂપ પુસ્તક, તથા શરીર ઉપકરણાદિ, તે આ દૂયમકાલ પ્રમુખ દોષથી, બુદ્ધિ, આયુ, શ્રદ્ધા, સંવેગ, ઉદયમ, વંલ શ્ત્યાદિ સર્વ હીન થઈ ગયેલ છે. વિદ્યાસ્મરણ રેહેતી નથી. તે કારણથી આ કાલમાં પુસ્તક રાખવાં, તે પ્રતિલેખણા, પ્રમાર્જનપૂર્વક ચલ્લથી રાંચવાં. તથા (૧૧) પ્રેક્ષાસંયમ—નેત્રથી દેખી, વીજ, હરિપ્રમુખ જીવરહિત સ્થાનમાં સુબું, વેસબું, ચાલબું શ્ત્યાદિ કરબું તે. તથા (૧૨) ઉપેક્ષાસંયમ—ગૃહસ્થને પાપનો વ્યાપાર કરતાં ઉપદેશ કરવો કે આ કામ તમે આવી રીતે કરો તે; અથવા કોઈ સાધુ સંયમથી ચલાયમાન થયા હોય તેને હિતપૂર્વક ઉપદેશ કરવો તે, તથા પાર્શ્વસ્થાદિ સાધુ જેઠ સમાચારીથી ટ્રષ્ટ થયા હોય, તેમજ તેઠ કોઈ અનુચિત કામ કરી રહ્યા હોય, તેઠને ઉપદેશ કરીશ તો તેઠ માનવાના નથી, એમ કોઈ સાધુ મનમાં જાણી ઉદાસીન રહે તે— તથા (૧૩) પ્રમાર્જન સંયમ—અવલોકન કરેલા સ્થાનમાં વસ્ત્ર, પાત્રાદિ જો લેવાં અથવા રાખવાં પડે તો પ્રથમ રજોહરણાદિથી પ્રમાર્જન કરીને પઠી લેવાં, રાખવાં કે સુબું, વેસબું કરે તે. તથા (૧૪) પરિષ્ઠાપના સંયમ—જ્ઞાત, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્રાદિ જેમાં જીવ પડી ગયા હોય તેને જીવરહિત શુદ્ધ ઝૂમિકામાં શાસ્ત્રોક્તવિધિથી જે પરઠવવાં તે. તથા (૧૫) મનઃસંયમ—મનમાં ડ્રોહ, ઈર્ષ્યા, અજિમાન ન કરવાં, અને ધર્મધ્યાનાદિમાં મન પ્રવૃત્ત કરબું તે. તથા (૧૬) વચનસંયમ—હિંસાકારી કઠોરવચન ન બોલવાં, અને શુભવચનનું ઉચ્ચારણ કરબું તે. તથા (૧૭) કાયાસંયમ—ગમનાગમન કરવામાં, તથા અવશ્ય કરવા યોગ્ય કામોમાં ઉપયોગપૂર્વક કાયાને પ્રવર્ત્તાવવી તે. આ સત્તર જ્ઞેદ સંયમના જાણવા.

હવે વૈચ્યાવૃત્તના દશ જ્ઞેદ કહિયેં ત્રિયેં. આયરિય ઉવદ્યાય, તવસ્તિ સેહે ગિલાણ સાહુસુ ॥ સમણોન્ન સંઘ કુલગણ, વેયાવચ્ચં હવશ્ દસહા ॥ ૧ ॥ અર્થ:—(૧) જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારને પાલે તે આચાર્ય, તથા સેવિયેં

जे ते आचार्य. तथा (२) जेनी पासे आवीने अध्ययन करीयें ते उपाध्याय. तथा (३) तप जे करे ते तपस्वी. तथा (४) जेणें ननु साधुपणुं अंगीकार करुं होय ते शिष्य. तथा (५) ज्वरादि रोगवाला जे साधु ते ग्लान. तथा (६) धर्मथी रुगनारने स्थिर करे ते स्थविर. तथा (७) जे साधुनी पोताना सरखी समाचारी होय ते समनोद्ध. तथा (८) साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविका ए चारेनो जे समुदाय ते संघ. तथा (९) बहु एक सरखा गठोना, सजातिउंना जे समूह ते कुल, चंड्रादि. तथा (१०) एक आचार्यनी वाचना वाला साधुउंना समूह ते गण, गष्ठ, कौटिकादि. पूर्वोक्त आचार्यादि दशेने अन्न, पाणी, वस्त्र, पात्र, मकान, (१) पीठ, (२) फलक, (३) संस्तारक प्रमुख धर्म साधनोथी जे साहाय्य करुं, शुश्रूषा करवी, तथा जंगलमां रोग उत्पन्न थवाथी ओषध करवां, तथा नाना प्रकारना उपसर्गोथी पालना करवी तेनुं नाम वैश्यावृत्त ठे.

हवे जे शीलवान् साधु नव वाडसहितं शील पाळे तेने नवविध ब्रह्मचर्यनी गुप्ति कहे ठे. ते लखियें ठियें. यतः ॥ वसहि कह निसि-
ध्दिदिय, कुमुंतर पुवकीलिय पणीए ॥ अश्मायाहार विभू, सणाइ नव
वंच गुप्तीउं ॥ १ ॥ अर्थः— १ (वसहि) वस्ति- जे ब्रह्मचारी साधु हो-
य ते स्त्री, पशु, पंरुकसंयुक्त जे वस्ति होय त्यां न रहे. तेमां प्रथम
स्त्री, वे प्रकारनी ठे, एक देवी, बीजी “ मानुषी ” मनुष्यणी; ते वंनेना
वे वे जेद ठे, एक असल, बीजी तेनी मूर्ति के चित्रामनी मूर्ति. आ
वंने प्रकारनी स्त्री न होय ते वस्तिमां रहे. तथा पशु जे तिर्यचणी, गाय,
कुतरी, पाडी, घोडी, वकरी, घेटी प्रमुख जे वस्तिमां नहि रहेती होय
त्यां रहे. तथा पंडक. नपुंसक, त्रीजा वेदवाला, अत्यंत मोहमय काम
करनारा, स्त्री अने पुरुष वंनेनी साथे विषय सेवनारा, जे वस्तिमां रे-
हेता होय त्यां ब्रह्मचारी न रहे. कारण के आ त्रणे संयुक्त वस्तिमां रे-
हेतां थकां तेउनी काम विकारनी चेष्टा देखवाथी, ब्रह्मचारीना मनमां
विकार उत्पन्न थवाथी ब्रह्मचर्यने वाधा थांय ठे. जेम उंदर तेमज विदाडी
एक जगामां रहे तो उंदरने सुख नहि, तेमज आ त्रणे संयुक्त वस्तिमां
रेहेवाथी शीलवान्ने शिष्यमां उपद्रव थाय. आ प्रथम ब्रह्मचर्यगुप्ति.

(કહ) કથા. કેવલ સ્ત્રિયોનેજ, તથા એકલી સ્ત્રીને ધર્મદેશના વચનના પ્રવંધરૂપ કથા ન કહે, તથા સ્ત્રીની કથા ન કરે ॥ યથા ॥ કર્ણાટી સુરતોપચારચતુરા, લાટી વિદગ્ધા પ્રિયા ॥ इत्यादि कथा न करे. कारण के आ कथा राग उत्पन्न करवानो हेतु ठे. तथा स्त्रीना, देश, जाति, कुल, वेष, ज्ञापा, गति, विभ्रम, इंगित, हास्य, लीला, कटाक्ष, स्नेह, रति, कलह, शृंगार इत्यादि जे विषय रसनी पोषण करनारी कामिनीनी कथा ते कही न करे, जो करे तो अवश्य मुनिनुं मन पण विकार पामे. आ बीजी ब्रह्मचर्यनी गुप्ति.

૩ (નિસિદ્ધ) આસન— સ્ત્રિયોની સાથે એક આસનપર ન વેસવું, તથા જે જગા અથવા આસનથી સ્ત્રી ઊઠી હોય તે આસન અથવા સ્થાનમાં વે ઘડી સુધી સાધુ ન વેસે, કારણ કે તે જગ્યામાં તત્કાલ વેસવાથી સ્ત્રીની સ્મૃતિ થાય છે, તેમજ સ્ત્રીના વેસવાથી શય્યા અથવા આસન, મેલથી મલિન થવાથી સ્ત્રીના સ્પર્શવાલા આસનાદિના સ્પર્શથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે. આ ત્રીજી બ્રહ્મચર્યગુપ્તિ.

૪ (ઇન્દ્રિય) ઇન્દ્રિય, અવિવેકી લોકોને દેખવા યોગ્ય સ્ત્રિયોનાં અંગોપાંગ જે નાક, સ્તન, જંઘા પ્રમુખ તેડને બ્રહ્મચારી સાધુ અપૂર્વ રસમાં મગ્ન થઈને, નેત્ર ફાડીને દેખે નહિ. કદાચિત્ દૃષ્ટિ પડી જાય તો પઠી એવી ચિંતવના પણ ન કરે કે વાહ શું વિશાલ સુંદર લોચન છે ! વાહ શું નાસિકા સીધી છે ! તથા ઇચ્છવા યોગ્ય વંને સ્તન છે ! જો સ્ત્રીનાં પૂર્વોક્ત અંગોપાંગનું એકાગ્ર રસમાં મગ્ન થઈ ચિંતવન કરે તો અવશ્ય મોહાધીન થઈ મન વિકાર પ્રાપ્ત થાય. આ ચોથી બ્રહ્મચર્યગુપ્તિ.

૫ (કુદંતર) કુરુયાંતર. જે જીંત, તટી કે કનાતને અંતરે સ્ત્રી પુરુષ મૈથુન સેવન કરતાં હોય, તેમજ તેડના શબ્દ સંજલાતા હોય, ત્યાં બ્રહ્મચારી સાધુ ન રહે. આ પાંચમી ગુપ્તિ.

(પુલ્કીલિય) પૂર્વક્રીડા. પૂર્વે યદ્યસ્થ અવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે વિષય, યોગ, ક્રીડા, કરી, હોય, તેનું સ્મરણ ન કરે. જો કરે તો કામાગ્નિ પ્રજ્વલિત થાય. આ ઠગી ગુપ્તિ.

(પણીય) પ્રણીત. અતિ ચિકાશવાલા, મીઠા દૂધ, દહીં, પ્રમુખ અતિ

धातुपुष्ट करनार आहार निरंतर न करे. जो करे तो वीर्यनी वृद्धि य-
वाथी अवश्य वेदोदय थाय, पठी जरूर विषयसेवन करे, कारण के जीर्ण
कोथलीमां विशेष रूपैया जरियें तो जरूर फाटी जाय. आ सातमी गुप्ति.

(अश्मायाहार) अतिमात्राहार. ते रुद्ध, दुखी जिह्वा पण प्रमाणथी
अधिक नखाय, कारण के अधिक खावाथी पण विकार थइ जाय ठे, तेमज
शरीरने विपूचिकादि पीडा थवानुं कारण ठे. आ आठमी गुप्ति.

(विज्ञसणाइ) विज्ञपणादि, शरीरनी विज्ञूपा, ते स्नान, विलेपन, धूप,
नख, दांत, केश, जेमनी सुंदरता वास्ते करवा, समारवा, तथा विज्ञूपा
वास्ते तिलक करवुं, सुरमो, काजल आखमां सारवा, तथा सुकोमल क-
रवा सारु हाथ, पग, साबु तेल प्रमुखथी मसली गरमपाणीथी धोवां, इ-
त्यादि शरीरनी विज्ञूपा न करे. आ नवमी ब्रह्मचर्यगुप्ति. आ नव प्र-
कारनी गुप्ति ते ब्रह्मचर्यनी रक्षा माटे नव वाड ठे.

हवे ज्ञानादि त्रण कहियें ठियें. यथार्थ वस्तुनो जे यथार्थ बोध करे
ते ज्ञान. ज्ञानावरणीय कर्मनो क्षय तथा क्षयोपशम थवाथी उत्पन्न थयो
जे बोध, तेनां हेतु जे द्वादशांग, तेमज द्वादश उपांग, तथा प्रकीर्णक जे
उत्तराध्ययनादि ते सर्व ज्ञान कहियें. तथा बीजुं दर्शन-१ जीव, २ अ-
जीव, ३ पुण्य, ४ पाप, ५ आश्रव, ६ संवर, ७ निर्जरा, ८ बंध, एमोद्ध,
आ जीवादि नवतत्त्वनुं जे स्वरूप तेमां श्रद्धा (रुचि) करवी. जेम के ए
नवतत्त्व सत्य ठे, मिथ्या नथी. एही तत्त्वरुचि तेनुं नाम दर्शन. तथा
त्रीजुं सर्वपापना व्यापारोथी ज्ञान, श्रद्धानपूर्वक निवृत्त थवुं तेनुं नाम चा-
रित्र ठे. तेमां देशविरति चारित्र तो ज्यां गृहस्थाश्रम धर्मनुं स्वरूप ल-
खशुं त्यांथी जाणवुं; अने जे सर्वविरति चारित्र ठे तेनुं स्वरूप तो आ
गुरुतत्त्व वर्णनमां लख्या करियें ठियें.

हवे वार प्रकारना तपनुं स्वरूप लखियें ठियें. यतः ॥ अणसण मृणो
यरिया, वित्तीसंखेवण रसच्छाउं ॥ काय कलेसो संली, एयाय बघो तवो
होई ॥ १ ॥ पायष्ठित्तं विणउं, वेयावच्चं तद्देव सद्याउं ॥ जमणं उस्सगो
विय, अजित्तरउं तवो होइ ॥ २ ॥ अर्थः-१ अनशन व्रत करवां २ ज-
णोदरी-थोडुं खावुं ३ वृत्तिसंक्षेप-अनेक प्रकारना अजिग्रह करवा ४
रसत्याग-दूध, देहीं, घी, तेल, गोल, मीठां पकान्न तेउंनो त्याग करवो.

૫ કાયક્લેશ-વીરાસન, દંભાસન, પ્રમુખ અનેકતરેથી કાયાને કષ્ટ આપવું.
 ૬ સંહીનતા-પાંચે ઇન્દ્રિયોને પોત પોતાના વિષયોથી રોકવી. આ ૮ પ્ર-
 કારે વાહ્યતપ. ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત-જે કાંઈ અયોગ્ય કામ કહ્યું હોય તે ગુરુની
 પાસે જે પ્રમાણે કહ્યું હોય તે પ્રમાણે પ્રગટપણે કેહેવું; પઠી તે પાપની નિ-
 વૃત્તિવાસ્તે ગુરુપાસે યથાયોગ્ય દંડ લેવો, અને જવિષ્યમાં ફરી તે પાપ ન
 કરવું તેનું નામ પ્રાયશ્ચિત્ત તપ છે, ૨ વિનય-પોતાનાથી ગુણાધિકનું બહુ-
 માન કરવું તે. ૩ વૈયાવૃત્ત પોતાનાથી ગુણાધિકની જાતિ કરવી તે. ૪
 સ્વાધ્યાય (૧) પોતે જાણવું વીજાતને જાણાવવું. (૨) સંશય ઉત્પન્ન થયાં
 થકાં ગુરુને પુઠવું. (૩) પોતે અધ્યયન કરેલું વારંવાર સ્મરણમાં લાવવું.
 (૪) જે કાંઈ અધ્યયન કહ્યું હોય તેના તાત્પર્યનું એકાગ્ર ચિત્તથી ચિંતવન
 કરવું. (૫) ધર્મકથા કરવી તે સંક્ષેપમાં-વાંચના, પૃઢના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા,
 ધર્મકથા, એ પાંચ રૂપે છે. ૫ ધ્યાન. ૧ આર્તધ્યાન ૨ રૌદ્રધ્યાન ૩ ધર્મધ્યાન
 ૪ શુક્લધ્યાન. આ ચારમાં આર્ત અને રૌદ્રધ્યાન તજવાં અને ધર્મ અને શુ-
 ક્લધ્યાન અંગીકાર કરવાં. ૬ વ્યુત્સર્ગે સર્વે ઉપાધિર્તનો ત્યાગ કરવો તે.
 આ ૮ પ્રકારે આજ્યંતર તપ. સર્વ મલી વાર પ્રકારનાં તપ છે.

ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ. આ ચારેનો નિગ્રહ કરવો. એ પ્રમાણે
 પાંચ મહાવ્રત, દશ શ્રમણધર્મ, સત્તર જ્ઞેદ સંયમ, દશપ્રકારે વૈયાવૃત્ત, નવ
 બ્રહ્મચર્યગુતિ, ત્રણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વાર પ્રકારે તપ, ક્રોધાદિ ચાર
 નિગ્રહ, સર્વમલી સિત્તેર જ્ઞેદ ચારિત્રના છે. તે વાસ્તે તેને ચરણસિત્તરી કહે છે.

હવે કરણસિત્તરીના જ્ઞેદ લખિયે ઠિયે. યતઃ ॥ પિંડવિસોદ્ધી સમિર્દે,
 જાવણ પડિમાય ઇન્દ્રિયનિરોદ્ધો ॥ પડિલેહણ ગુત્તીર્ઝ, અજિગ્ગહ ચેવ ક-
 રણં તુ ॥ ૧ ॥ અર્થઃ પિંડવિશુદ્ધિ ૧ આહાર, ૨ ઉપાશ્રય, ૩ વસ્ત્ર, ૪
 પાત્ર. આ ચાર, વસ્તુર્તને સાધુ વેંતાલીશ દૂષણરહિત લહે. તેનું નામ
 પિંડવિશુદ્ધિ છે. વેંતાલીશ દોષનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ જોવું હોય તો પિંડનિર્ન્યુ-
 ક્તિનામા ગ્રંથ જદ્રવાહુસ્વામિકૃત છે તેની મલયગિરિસૂરિકૃત ટીકા
 સાત હજાર શ્લોક પ્રમાણ છે તે, તથા પિંડવિશુદ્ધિ ગ્રંથ જિનવલ્લજ
 સૂરિકૃત છે તેની જિનપતિ સૂરિકૃત ટીકા છે તે તથા પ્રવચનસારોદ્ધાર
 શ્રીનેમિચંદ્ર સૂરિકૃતસૂત્ર તથા તેની સિદ્ધસેનસૂરિકૃત ટીકા છે તે તથા
 શ્રીદેમચંદ્રસૂરિકૃત યોગશાસ્ત્ર અવલોકન કરવાં.

हवे पांच समितितुं स्वरूप लखिये ठियें. प्रथम श्यासमिति. चालवानुं नाम श्या केहेवाय ठे, अने सम्यक् आगमने अनुसार जे प्रवृत्ति, चेष्टा करवी ते समिति कहियें. त्रस स्थावरजीवोने अन्नयदान आपनार जे मुनि, ते, प्रयोजन निमित्तें चालतुं पडे त्यारे केवीरीतें चाले ? प्रथम तो प्रसिद्ध रस्ते चाले, जे रस्तो सूर्यना किरणोथी तपेलो होय प्रांशुक-जीवरहित होय, तथा स्त्री, पुरुषना संघट्टरहित होय, ते रस्ते जीवोनी रक्षानिमित्तें अथवा पोताना शरीरनी रक्षानिमित्तें पगना अंगुठाथी चार हाथ प्रमाण जूमिका आगल देखीने चाले. तेनुं नाम श्यासमिति ठे. ते प्रमाणे साधु जो चाले, तेमज बीजुं काम करे, ते काममां कदाचित् कोइ जीव मरी पण जाय तो पण साधुने पाप लागतुं नथी, कारण के तेनो उपयोग बहुज शुभ ठे. तथा २ जापासमिति. पापसहित जापा, तथा कठोरजापा जेम के तुं धूर्त्त ठे, कामी ठे, राक्षस ठे, एवा चार्वाकप्रमुख बोले तेवा शब्दो तथा निंदनीय शब्दो न बोले. परंतु बीजाने सुखदायक, बोल-वामां अल्प, बहु प्रयोजनने साधनार, अने संदेहविनानां एवां वचन बोले ते जापासमिति. तथा ३ वेंतालीश दूषणरहित आहारादि ग्रहण करे ते एषणासमिति. तथा ४ आसन, संस्तारक, पीठ, फलक, वस्त्र, पात्र, दंदादि आंखथी देखीने उपयोगपूर्वक लेवां, राखवां, करवां ते आदाननिकेप समिति. तथा ५ पुरीष, प्रत्नवण, थूंक, श्लेष्म, शरीर मल, वस्त्र, अन्न, पाणी जे शरीरने उपयोगनां न होय ते सर्वने जीवरहित जूमिकामां स्थापन करे ते; पांचमी परिस्थापना समिति. आ पांच समिति कही.

हवे बार जावना लखियें ठियें. प्रथम अनित्य जावना, बीजी अशरण जावना, त्रीजी संसार जावना, चोथी एकत्वजावना, पांचमी अन्यत्वजावना, ठही अशुचिजावना, सातमी आश्रवजावना, आठमी संवरजावना, नवमी निर्जराजावना, दशमी लोकस्वजावजावना, अग्यारमी बोधिदुर्लभ जावना, बारमी धर्मना कथन करनारा अरिहंत ठे. आ बार जावना रात्रियें तथा दिवसें जेवी रीतें जाववा योग्य ठे तेवी रीतें अन्यास करवो. आ बार जावनानुं कांश्क स्वरूप लखियें ठियें.

१ अनित्य जावना- जेनुं शरीर वज्रसमान, सुंदर तेमज. कठण हतुं,

ते पण अनित्यरूप राक्षसना जद्द थया, तो पढी केलना गर्ज समान निःसार जे जीवोनां शरीर ठे ते आ अनित्यरूप राक्षसथी केवी रीतें वचशे ? वली लोको विलाडीनी पेठे आनंदित थइने दूधनी पेठे विषय सुखनो खाद लहेठे, परंतु लाकडीना मारने देखता नथी; जावार्थ ए ठे के, विषयजोगमां मग्न थइ आनंद तो माने ठे, परंतु जन्मांतरमां न-रकपतनरूप संकटथी करता नथी. वली जीवोनां शरीर पाणीना पर-पोटा समान, ठे, तथा जीवित ध्वजासमान चंचल ठे, लावण्य, स्त्री, परिवार, आंखनी पांपण जेम चंचल ठे, युवावस्था हाथीना काननी पेठे चंचल ठे, स्वामिपणुं स्वप्ननी श्रेणी समान ठे, लक्ष्मी चीजली जेम चपल ठे, एवी रीतें सर्व पदार्थोनुं अनित्यपणुं विचारतां, प्यारा स्त्री पुत्रादि मरी जाय तो पण पोताना मनमां शोक न करे; थने जे मूर्ख जीव, सर्व जावने नित्य मानेठे ते जीर्ण पांढडानी कुंपडीनो नाश थवाथी पण रात दिवस रुदन करेठे. ते कारणथी तृष्णानो नाश करी ममत्व रहित थइ शुद्धबुद्धिवाला जीव अनित्यजावना जावे.

१ अशरणजावना-पिता, माता, पुत्र, जार्या प्रमुख विद्यमानवतां, अत्यंत आधि व्याधिना समूहरूप शृंखलामां बंधायेला रुदन करता जीवोने कर्मरूप योद्धा, यमराज (काल) ना मुखमां प्रक्षेप करतां थकां (फेंकेठे ल्यारे) बहुज दुःख थाय ठे. जे लोक शरणरहित अनाथ ठे, ते शुं करशे ? तथा नाना प्रकारना शास्त्रविषयोने जाण-नारा, तथा अनेक प्रकारना मंत्र, यंत्रोनी क्रिया जाणनारा, तथा ज्यो-तिष विद्याना जाणनारा, तथा अनेक प्रकारनी औषधि, रसायन प्रमुख वैद्यक शास्त्रनी तमाम क्रियामां कुशल, एवा विद्वानोनी कुशलता तथा क्रिया, कालनी सामे कांश्पण करवामां समर्थ थइ नहि. तथा नाना प्र-कारना शस्त्रोवाला शूरवीर योद्धाउनी सेनाथी परिवेष्टित, (चो तरफ वीटायेला) तथा नानाप्रकारना मदजर हाथीउनी जेने वाड ठे, एवा इंद्र, वासुदेव, चक्रवर्त्तिसमान बलवान् पण कालना घरमां खेंचाता चा-ल्या जाय ठे. अत्यंत दिलगीरी के प्राणियोने कोइनुं शरण नथी. तथा पृ-थ्वीनुं ठत्र थने मेरुनो दंड करवाने समर्थ, तेमज जेने अद्वपण क्लेश न

होतो एवा अनंत वलवान् तीर्थंकरण लोकोने कालथी वचाववाने समर्थ नथी तो पठी वीजो कोण समर्थ ठे ? स्त्री, पुत्र मित्रादिना स्नेहरूप जूतने दूर करवा वास्ते शुरुमति जीव अशरण जावना जावे.

३ संसारजावना कहियेंठियें. बुद्धिमान् तेमज बुद्धिहीन, सुखी तेमज दुःखी, रूपवान् तेमज कुरूपवान्, स्वामी तेमज सेवक, वैरी, राजा तेमज प्रजा इत्यादि देवतामनुष्य, तिर्यच, नारकिना अनेक प्रकारना कर्मवशथी वेप धारण करीने आ संसाररूप अखाडामां आ जीव नाटक करेठे. तथा महारंज, मांसजक्षण, मदिरापानादि कारणोथी अनेक प्रकारनां पापनो बंध करीने, महाअंधकारवाली नरकजूमिकामां जइ पडे ठे, त्यां अंगष्ठेदन, अग्निप्रज्वलनादि क्लेशरूप महादुःख जे जीवने थाय. ठे ते दुःखोतुं स्वरूप केवली पण कथन करी शकता नथी. आ नरकगति कही. तथा कपट, जुतुं बोलवुं इत्यादि कारणोथी प्राणी तिर्यचगतिमां सिंह, बाघ, हाथी, मृग, बेल, बकरी प्रमुखनां शरीर धारण करेठे. तथा ते गतिमां क्रुधा, तृषा, वध, बंधन, ताडन, तर्जन, रोग, हलबहन इत्यादि जे दुःख सदा ते जीवोने सहन करवां पडेठे ते केदेवाने कोण समर्थ ठे ? आ तिर्यच गति कही.

तथा स्वाद्य, अस्वाद्य, विवेकशून्यता, मनमां लज्जानो अजाव, मा, वेन, दीकरी गमन करवामां एक समानता, निःशंकता वल्लज ठे ज्यां, एवा अनार्य मनुष्यमां, निरंतर जीवघात, मांसजक्षण, चोरी, परस्त्रीगमनादि अत्यंत कनिष्ठ पापकर्म महादुःख उत्पन्न करनार ज्यां थया करे ठे, तथा आर्यदेशमां पण क्षत्रिय, ब्राह्मणादि, अज्ञान, दरिद्रता, कष्ट, दौर्जाग्य पणुं रोगादिथी पीडित ठे, तथा पराधीनता, मानजंग, सेवकजावप्रमुख दुःख, निरंतर जोगववां पडेठे ज्यां, तथा अग्निमां अत्यंत तपावेली सु-इल, जेम एक एक रोममां एक एक सूइ कोइ जुवान पुरुषने परोववामां आवे तेम ते सघली, समकालें चारे बाजुए परोववामां आवे तेथी जे दुःख उत्पन्न थाय तेनाथी आठ गणुं दुःख स्त्रीना गर्भमां ज्यारे उत्पन्न थाय ठे त्यारे जोगवे ठे, ते दुःखथी अनंतगणुं दुःख जन्मसमयें जोगवे ठे, तथा बाल अवस्थामां मल, मूत्र, धूसमां आलोडवुं. तथा मूर्खता

प्रमुख तथा युवावस्थामां धन उपार्जन करवानुं दुःख, इष्ट वस्तुनो वियोग, अनिष्ट वस्तुनो संयोग इत्यादि, तथा वृद्धावस्थामां शरीरानुं कंपवुं, नेत्रानुं बलहीनपणुं, तथा श्वास, खांसी प्रमुख अनेक व्याधिथी महादुःखानुं उत्पन्न थवुं इत्यादि ज्यां निरंतर ठे त्यां एवी कइ दशा ठे के प्राणी सुख प्राप्त करे ? आ मनुष्यगति कही- तथा सम्यक् दर्शनादि पालवाथी जे जीव देवता थाय ठे ते पण शोक, विपाद, मत्सर, जय, अल्प कृद्धिथी इर्ष्या, काम, मद, ह्रुधा प्रमुखथी पीडित थवाथी पोतानुं आयुष्य दीन मनवालां यइने पूर्ण करे ठे. आ देवगति कही. आ प्रमाणे मोहाजि-लापी जीव संसारजावना जावे.

४ एकत्वजावना कहियें ठिये. जीव एकलोज उत्पन्न थाय ठे, अने एकलोज मरण पामे ठे; एकलोज कर्म करे ठे, अने एकलोज तेनुं फल जोगवे ठे. वली जीवें अत्यंत कष्ट जोगवी जे धन उपार्जन करेखुं ठे ते धन तो स्त्री, मित्र, पुत्र, वंधु प्रमुख खाइ जशे, अने जे पाप कर्म ते धन उपार्जन करवामां बांध्यां ठे तेनुं फल तो तेने एकलानेज नरक, तिर्यंच गतिमां जइने जोगववुं पड़ेठे आ केखुं आश्चर्य ठे ? तथा आ जीव, आ देहने वास्ते, रात दिन अटन करे ठे, दीनपणुं धारण करे ठे, धर्मथी ज-ष्ट थाय ठे, पोताना हितमां उगाय ठे, न्यायथी दूर रहेठे इत्यादि अनेक कृत्य करे ठे, परंतु आ देह, आत्मानી साथे परजवमां एक पगला जेटली जगा सूधी पण ते साथे आवशे नहि. हवे विचार करो के आ देह शुं करशे ? शुं मदद आपशे ? वली सगां बाह्यालां सर्वे पोत पोताना स्वार्थमां तत्पर ठे, वास्तवमां कोइ तारुं नथी, ते वास्ते हे बुद्धिमन् ! तुं पो-ताना हितने माटे धर्म करवामां प्रयत्न कख, आ प्रमाणे एकत्व जावना जावे.

५ अन्यत्वजावना कहियें ठिये. आ संसारमां तुं कोइनो नथी अने कोइ तारुं नथी. माता, पिता, स्त्री, पुत्र, जाइ प्रमुख सगां तथा संबंधियो. ज्यां सुधी ताराथी तेउनी कार्यसिद्धि थाय ठे त्यां सुधी तुं तेउना प्राण समान बाह्यालो ठे तेम तेउ मानशे परंतु स्वार्थसिद्धिमां जंग थये जाणे एक घीजाने लेशमात्र संबंध नथी एम जासन यतां वेर जाय पण उत्पन्न थशे. वली आ देहने ठोडी जीव परलोकमां जाय ठे तेथी आ शरीरथी जीव जिन्न ठे तेम ततां अनेक प्रकारनां खान, पान, जांग.

ઉપજોગ, મુગંધ, શ્વેપનપ્રમુગ્ધથી શરીરની વૃદ્ધિ થતી તે પણ જાણ્યું છે. કદાચિત્ આ શરીરને કોઈ લાકડી પ્રમુગ્ધથી માર મારે તો પણ મમતા રાખી સહન કર્યું જોઈએ. જે પુરુષ અન્યતઃજાણના સાથે મેંને જરીકે ખન, પુત્રાદિના વિયોગથી હુઃખ ડોક થતાં નથી. આ પાંચમી અન્યતઃ જાણના કહી.

૬ અશુભિ જાણના કહિયે ત્રિયે. જેમ સુગંધી માગમાં જે વસાયે પડે છે તે લૂગ થઈ જાય છે, તેમ આ કાયામાં જે આહારપ્રમુગ્ધ પડેને તે મસરૂપ થઈ જાય છે, એવી આ કાયા અપવિત્ર છે, તથા રૂધિર અને ગુરુ (વીર્ય) ધંનેના મેલાપથી આ કાયા (ગર્ભ) ઉત્પન્ન થાય છે. જગ (ઊંચ) પિંટાણી હોય છે. માતા જે આહારપ્રમુગ્ધ પ્રદાન કરે છે તેના રસથીજ આ ગર્ભ વૃદ્ધિ પામે છે. એવા આ વેદને કોણ વૃદ્ધિમાન્ પવિત્ર માને છે ? તથા મિદ્ધ સ્વાદ, અને મુગંધમય મોઢક, હુઃ, રુદિ પ્રમુગ્ધ પશુરસ, હૃદયરસ, કમોદ પ્રમુગ્ધ ખાન્ય, પેશ પ્રમુગ્ધ મિદાસ, તથા આગ્ર પ્રમુગ્ધ ફલ જે શાવામાં આવે છે તે તત્કાલ મસરૂપ થઈ જાય છે, એવી આ અશુભિ કાયાને, મદામોહાંધ પુરુષ પવિત્ર માને છે. તથા પાણીના સો ઘડાથી સ્નાન કરીને તથા મુગંધમય પુણ્ય, કમ્બુરિ પ્રમુગ્ધ ડબ્બો લગાવીને, ઉપરની ચામડી તો કંટલો ફેક વગર મુગ્ધ જીવ શુભિ મુગંધમય કરે છે. પરંતુ મધ્ય જાગમાં રહેલાં વિદ્વાનો કોણે કેમ પવિત્ર કરી શકે તેમ છે ? તથા અત્યંત આનંદની વૃદ્ધિ કરનારાં ડબ્બોથી મધમધાયમાન થઈ રહેલી દિશા, તથા ચંદન, કમ્બુરિ, કર્પૂર, અગર, કેન્દુમ પ્રમુલ્લ વસ્તુઉં પણ આ શરીરનો તેમની સાથે મંચંધ થાય છે. ત્યારે અલ્પકાલમાં હુગંધરૂપ થઈ જાય છે. તો પછી વિચારો કે આ કાયાને કોણ વૃદ્ધિમાન્ પવિત્ર માને ? એ પ્રશ્નનેની અશુભિરૂપના આ શરીરની વિચારીને વૃદ્ધિમાન્ પુરુષ આ શરીરની મમતા ન કરે. આ છઠી અશુભિજાણના કહી.

૭ આશ્રયજાણના કહિયે ત્રિયે. મન, વચન, અને કાયાના યોગથી શુભા શુભકર્મ જે જીવ પ્રદાન કરે છે. તેનું નામ આશ્રય. જિનેશ્વર જગવાન્ કહે છે. તથે જીવોવિષે મેટ્રી જાણના, શુભાધિક જીવોમાં પ્રસોદનાવના, અવિનીત શિષ્યાદિનાં મધ્યસ્ય જાણના, અને હુન્ની જીવોમાં કરવાના.

વના. આ ચારે જાવનાલેથી જે જીવોનાં શ્રંતઃકરણ નિરંતર વાસિત હોય, તે પુણ્યવાન્ જીવો વૈતાલીશ પ્રકારનાં પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, અને આર્ત-ધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ, સોલ પ્રકારના કપાય, પાંચ પ્રકારનાં વિપય, તેડનાથી જેડનાં શ્રંતઃકરણ વાસિત હોય તે વ્યાસી પ્રકારનાં પાપકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા સર્વજ્ઞ અર્હત્ જગવંત, ગુરુ, સિદ્ધાંત દ્વાદશાંગ, ચાર પ્રકારના સંઘ શ્યાદિના જે ગુણાનુવાદ કીર્તન કરે છે તે-મજ હિતકારી સત્યવચન બોલે છે તે જીવ શુજકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા શ્રીસંઘ, દેવ, ગુરુ, ધર્મ તથા ધર્મિ પ્રમુખના જે અવર્ણવાદ બોલે, તથા અસત્ય અને કપોલકલ્પિત મતનો જે ઉપદેશ કરે છે તે જીવ અશુજકર્મ ઉપાર્જન કરે છે, તથા જે જીવ વીતરાગ દેવની ચંદન પુષ્પાદિથી પૂજા કરે, તથા સાધુની નક્તિ, વિશ્રામણ પ્રમુખ, કરે તથા પાપથી કાયા ગોં-પવે તે જીવ શુજકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા જે જીવ, માંસજહણ, સુ-રાપાન, જીવઘાત, ચોરી, જુગાર, પરસ્ત્રીગમનાદિ કરે તે અશુજ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. એ અનુક્રમથી મન, વચન, કાયાથી શુજાશુજ આશ્રવ ઉપાર્જન કરાય છે. આ પ્રકારે આશ્રવજાવના જે જીવ જાવે તે અનર્થ પરંપરાનો ત્યાગ કરે છે અને મહાનંદસ્વરૂપ મોક્ષને દેનારી, દુઃખ દાવાનલ પર મેઘસમાન ઈવી શર્માવલિ (નિત્યસુખશ્રેણી) અંગીકાર કરે છે. આ પ્રમાણે સાતમી આશ્રવજાવના કહી.

૭ સંવરજાવના કહિયેં ઠિયેં. આશ્રવનો નિરોધ તે સંવર. તે સંવર વે પ્રકારથી છે. એક સર્વસંવર તથા વીજો દેશસંવર, તેમાં સર્વસંવર તો અયોગી કેવલીમાં હોય છે, અને દેશસંવર એક વે શ્યાદિ આશ્રવનો ત્યાગ કરનારમાં હોય છે. વલી સંવરના વીજા વે પ્રકાર છે. એક દ્રવ્યસંવર તથા વીજો જાવસંવર. તેમાં જે કર્મ પુજ્જલ આશ્રવથી જીવ ગ્ર-હણ કરે છે તેડને દેશથી અથવા સર્વથી આવતા રોકવા તે દ્રવ્યસંવર, અને જવહેતુ ક્રિયાનો ત્યાગ કરવારૂપ આત્માના જે શુજ અધ્યવસાય, તે જાવસંવર. જે બુદ્ધિમાન્ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય પ્રમુખ આશ્રવોનો નિરોધ કરે, અને આર્ત, રૌદ્ર ધ્યાન તજી ધર્મ, શુદ્ધધ્યાન ધ્યાવે, ક્રોધને દમાથી જીતે, માનને મૃદુતાથી જીતે, માયાને સરલતાથી જીતે, લોચ-ને સંતોષથી જીતે, ઇંદ્રિયોના ઇષ્ટ અનિષ્ટ વિપયોને રાગ દ્વેષ ત્યાગવાથી

જીતે, એ રીતે જે જીવ સંવરજાવના જાવે તેને મોક્ષરૂપ લક્ષ્મી અવશ્ય વશવર્તિની થાય છે. આ પ્રમાણે સંવરજાવના કહી.

એ હવે નિર્જરા જાવના કહિયેં ઠિયેં. સંસારની હેતુજૂત જે કર્મની સંતતિ તેનો અતિશયથી જે નાશ કરે તે નિર્જરા કહેવાય છે. નિર્જરા એ પ્રકારની છે. સકામ નિર્જરા તથા અકામ નિર્જરા. તેમાંથી સકામ નિર્જરા તો ઉપશાંત ચિત્તવાલા સાધુને હોય છે, અને વીજા જીવોને અકામ નિર્જરા હોય છે. વીજા જીવોને જે અકામ નિર્જરા થાય છે તે કર્મનો પાક સ્વયમેવ થાય છે તેથી તથા ઉપાયથી પણ કર્મનો નાશ થાય છે. જેમ આમ્રફલ પોતાની મેલેજ વૃક્ષની માલીપર વિદ્યમાન થતાં પાકી જાય છે, અને કોડવાદિ પરાલની અંદર દાખલ કરવાથી પણ પાકી જાય છે. તેવીજ રીતે નિર્જરા પણ એ પ્રકારની છે. અમારા કર્મની નિર્જરા થાય એવા આશયવાલા જીવ જે તપ પ્રમુખ કરે છે તેને સકામ નિર્જરા થાય છે, અને એકેન્દ્રિયાદિ જે જીવ છે તેને વિશેષ જ્ઞાન તો નથી, પરંતુ શી-તોષ્ઠ, વર્ષા, દહન, વેદન, વધ, વંધન, પ્રમુખ કષ્ટ જોગવવાથી જે કર્મ નિર્જરા થાય છે. તેનું નામ અકામ નિર્જરા છે. એ પ્રમાણે તપપ્રમુખ કરીને નિર્જરાની વૃદ્ધિ કરે, એમ નવમી નિર્જરા જાવના જાવે. શ્તિ.

૧૦ હવે લોકસ્વજાવ જાવના કહિયેં ઠિયેં. આ પૃથ્વી, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા, તેમજ નરક, સ્વર્ગ, લોકાકાશ સર્વ મલી એકલોક કહેવાય છે. જૈનમતના સિદ્ધાંતમાં તે સંપૂર્ણ લોકનો આકાર આ પ્રમાણે વતાવેલો છે. જેમ કોઈ પુરુષ જામો પેહેરીને પોતાની કમરમાં બંને હાથ લગાડી, પગ પસારી ઉઝો હોય, તેનો જેવો આકાર હોય તેવો આ લોકનો આકાર છે. પશુઘ્વથી પૂર્ણ છે, ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તેમજ લય એ ત્રણે સ્વરૂપસંયુક્ત છે, અનાદિ અનંત છે, કોઈનો રહેલ નથી, ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક તેમજ તિર્થ-લોક, એવા તેના ત્રણ સ્વરૂપમાં સર્વ જીવ પુનઃલ તેની અંદર પ્રવર્તે છે, વહાર કાંઈ નથી, વહાર તો ફક્ત એક આકાશ છે તે આકાશ પણ અનંત છે, આ આકાશનું નામ જૈનશાસ્ત્રમાં અલોક લખેલ છે. અધોલોકમાં જુદી જુદી નીચે ઉપર સાત પૃથ્વી છે, તેમાં નરકવાસી જીવ રહે છે, અને કોઈ જગાણ જનનપતિ તથા વ્યંતરપણ રહે છે, તિર્થલોકમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ તેમજ વ્યંતર રહે છે, ઉર્ધ્વલોકમાં દેવતા રહે છે, વિશેષથી લોકસ્વરૂપ જાણવું હોય તો

વના. આ ચારે જાવનાઁથી જે જીવોનાં અંતઃકરણ નિરંતર વાસિત હોય, તે પુણ્યવાન્ જીવો વૈતાલીશ પ્રકારનાં પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, અને આર્ત-ધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ, સોલ પ્રકારનાં કપાય, પાંચ પ્રકારનાં વિપય, તેઁનાથી જેઁનાં અંતઃકરણ વાસિત હોય તે વ્યાસી પ્રકારનાં પાપકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા સર્વજ્ઞ અર્હત્ જગવંત, ગુરુ, સિદ્ધાંત દ્વાદશાંગ, ચાર પ્રકારના સંઘ શ્યાદિના જે ગુણાનુવાદ કીર્તન કરે છે તેમજ હિતકારી સત્યવચન બોલે છે તે જીવ શુદ્ધકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા શ્રીસંઘ, દેવ, ગુરુ, ધર્મ તથા ધર્મિ પ્રમુખના જે અવર્ણવાદ બોલે, તથા અસત્ય અને કપોલકલ્પિત મતનો જે ઉપદેશ કરે છે તે જીવ અશુદ્ધકર્મ ઉપાર્જન કરે છે, તથા જે જીવ વીતરાગ દેવની ચંદન પુષ્પાદિથી પૂજા કરે, તથા સાધુની નક્તિ, વિશ્રામણ પ્રમુખ, કરે તથા પાપથી કાયા ગોંપવે તે જીવ શુદ્ધકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તથા જે જીવ, માંસજક્ષણ, સુરાપાન, જીવઘાત, ચોરી, જુગાર, પરસ્ત્રીગમનાદિ કરે તે અશુદ્ધ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. એ અનુક્રમથી મન, વચન, કાયાથી શુદ્ધાશુદ્ધ આશ્રવ ઉપાર્જન કરાય છે. આ પ્રકારે આશ્રવજાવના જે જીવ જાવે તે અનર્થ પરંપરાનો ત્યાગ કરે છે અને મહાનંદસ્વરૂપ મોક્ષને દેનારી, દુઃખ દાવાનલ પર મેઘસમાન એવી શર્માવલ્લિ (નિત્યસુખશ્રેણી) અંગીકાર કરે છે. આ પ્રમાણે સાતમી આશ્રવજાવના કહી.

૭ સંવરજાવના કહિયે ઠિયે. આશ્રવનો નિરોધ તે સંવર. તે સંવર બે પ્રકારથી છે. એક સર્વસંવર તથા વીજો દેશસંવર, તેમાં સર્વસંવર તો અયોગી કેવલીમાં હોય છે, અને દેશસંવર એક બે શ્યાદિ આશ્રવનો ત્યાગ કરનારમાં હોય છે. વલી સંવરના વીજા બે પ્રકાર છે. એક દ્રવ્યસંવર તથા વીજો જાવસંવર. તેમાં જે કર્મ પુજલ આશ્રવથી જીવ ગ્રહણ કરે છે તેઁને દેશથી અથવા સર્વથી આવતા રોકવા તે દ્રવ્યસંવર, અને જવદેતુ ક્રિયાનો ત્યાગ કરવારૂપ આત્માના જે શુદ્ધ અધ્યવસાય, તે જાવસંવર. જે બુદ્ધિમાન્ મિથ્યાત્વ, અવિરત્તિ, કપાય પ્રમુખ આશ્રવોનો નિરોધ કરે, અને આર્ત, રૌદ્ર ધ્યાન તજી ધર્મ, શુદ્ધધ્યાન ધ્યાવે, ક્રોધને ક્ષમાથી જીતે, માનને મૃદુતાથી જીતે, માયાને સરલતાથી જીતે, લોભને સંતોષથી જીતે, ઇંદ્રિયોના ઇષ્ટ અનિષ્ટ વિપયોને રાગ દ્વેષ ત્યાગવાથી

જીતે, એ રીતે જે જીવ સંવરજાવના જાવે તેને મોહરૂપ લક્ષ્મી શ્રવણ વશવર્તિની થાય છે. આ પ્રમાણે સંવરજાવના કહી.

એ હવે નિર્જરા જાવના કહિયે ઠિયે. સંસારની હેતુજૂત જે કર્મની સંતતિ તેનો અતિશયથી જે નાશ કરે તે નિર્જરા કહેવાય છે. નિર્જરા એ પ્રકારની છે. સકામ નિર્જરા તથા અકામ નિર્જરા. તેમાંથી સકામ નિર્જરા તો ઉપશાંત ચિત્તવાલા સાધુને હોય છે, અને વીજા જીવોને અકામ નિર્જરા હોય છે. વીજા જીવોને જે અકામ નિર્જરા થાય છે તે કર્મનો પાક સ્વયમેવ થાય છે તેથી તથા ઉપાયથી પણ કર્મનો નાશ થાય છે. જેમ આમ્રફલ પોતાની મેલેજ વૃક્ષની કાલીપર વિદ્યમાન ઠતાં પાકી જાય છે, અને કોડવાદિ પરાલની અંદર દાખલ કરવાથી પણ પાકી જાય છે. તેવીજ રીતે નિર્જરા પણ એ પ્રકારની છે. અમારા કર્મની નિર્જરા થાય એવા આશયવાલા જીવ જે તપ પ્રમુખ કરે છે તેને સકામ નિર્જરા થાય છે, અને એકેન્દ્રિયાદિ જે જીવ છે તેને વિશેષ જ્ઞાન તો નથી, પરંતુ શી-તોષ્ટ, વર્ષા, દહન, ઠેદન, વધ, વંધન, પ્રમુખ કષ્ટ જોગવવાથી જે કર્મ નિર્જરા થાય છે. તેનું નામ અકામ નિર્જરા છે. એ પ્રમાણે તપપ્રમુખ કરીને નિર્જરાની વૃદ્ધિ કરે, એમ નવમી નિર્જરા જાવના જાવે. ઇતિ.

૧૦ હવે લોકસ્વજાવ જાવના કહિયે ઠિયે. આ પૃથ્વી, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા, તેમજ નરક, સ્વર્ગ, લોકાકાશ સર્વ મલી એકલોક કહેવાય છે. જૈનમતના સિદ્ધાંતમાં તે સંપૂર્ણ લોકનો આકાર આ પ્રમાણે વતાવેલો છે. જેમ કોઈ પુરુષ જામો પેહેરીને પોતાની કમરમાં બંને હાથ લગાડી, પગ પસારી ઉઝો હોય, તેનો જેવો આકાર હોય તેવો આ લોકનો આકાર છે. પશ્ચવ્યથી પૂર્ણ છે, ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તેમજ લય એ ત્રણે સ્વરૂપસંયુક્ત છે, અનાદિ અનંત છે, કોઈનો રહેલ નથી, ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક તેમજ તિર્થાલોક, એવા તેના ત્રણ સ્વરૂપમાં સર્વ જીવ પુજલ તેની અંદર પ્રવર્તે છે, વહાર કાંઈ નથી, વહાર તો ફક્ત એક આકાશ છે તે આકાશ પણ અનંત છે, આ આકાશનું નામ જૈનશાસ્ત્રમાં અલોક લખેલ છે. અધોલોકમાં જુદી જુદી નીચે ઉપર સાત પૃથ્વી છે, તેમાં નરકવાસી જીવ રહે છે, અને કોઈ જગાએ જીવનપતિ તથા વ્યંતરપણ રહે છે, તિર્થાલોકમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ તેમજ વ્યંતર રહે છે, ઉર્ધ્વલોકમાં દેવતા રહે છે, વિશેષથી લોકસ્વરૂપ જાણવું હોય તો

યો, જે ધર્મ કરે છે તે પણ ધર્માર્જાસ છે, ધર્મ નથી; તે કારણથી તેમનાં વચન કેમ પ્રમાણ થઈ શકે? તેમજ કુતીરિંતના જે જે શાસ્ત્રોમાં કંઈ કંઈ સ્થલે દયા, સત્યતા પ્રમુખનાં કથન છે તે પણ કેહેવાજ માત્ર છે; પરંતુ તત્ત્વથી તે પણ કાંઈ નથી, કારણ કે યથાર્થ તેમનું સ્વરૂપ તેડ જાણતા જેમ નથી, તેમ યથાર્થ પાલતા પણ નથી. પ્રથમ તો તે શાસ્ત્રોના જે ઉપદેશક છે તે સર્વે કામાશ્રિમાં પ્રજ્વલિત હતા. આ વાત સર્વસુહજનોને વિદિત છે. તે કારણથી અર્હત જગદંતજ સત્યાર્થના ઉપદેશક છે. વલી મહામદજર હાથિયોની ઘટાપ્રમુખ સંપત્તિવાલું રાજ્ય પામવું, તેમજ સર્વજનોને આનંદ આપનારી સંપદા પામવી, તેમજ ચંદ્રમા સમાન નિર્મલ ગુણોનો સમૂહ પામવો, તેમજ ઉત્કૃષ્ટ સૌજાગ્યનો વિસ્તાર પામવો. આ સર્વે ધર્મનોજ પ્રજાવ છે. તથા સમુદ્ર, જલકલ્પોલથી પૃથ્વીપર પોતાની મર્યાદા મુકી ફરતો નથી, તેમજ મેઘ સર્વ પૃથ્વીને જલથી રેલમ ઠેલમ કરતો નથી, તેમજ ચંદ્ર, સૂર્ય જે ઉદય પામે છે, તેમજ અંધકારનો નાશ કરે છે તે સર્વ પ્રજાવ જયવંત ધર્મનોજ છે. જેને કોઈ બંધુ નથી, મિત્ર નથી, નાથ નથી, જે રોગીને વૈદ્ય નથી, જેની પાસે ધન નથી, તેમજ જેનામાં ગુણ નથી, તે સર્વના બંધુ, મિત્ર, નાથ, વૈદ્ય, તથા ગુણનો નિધાન ધર્મ છે. વલી અરિહંતનો કથન કરેલો જે ધર્મ છે તે મહાપથ્ય છે. એવી રીતે જે જીવ્યજીવ મનમાં વિચારે તે ધર્મમાં વહુ દૃઢ થાય. એકજ નિર્મલ ધર્મ જાવવાને જે જીવ નિરંતર જાવે તે સર્વ પાપ કર્મનો નાશ કરીને, અનેક જીવોને ઉપદેશ દ્વારા સુખી કરીને પરમ પદ (મુક્તિ) પ્રાપ્ત કરે છે, તો પછી જે વારે જાવના જાવે તેને પરમ પદ પ્રાપ્ત થવામાં શું આશ્ચર્ય છે? इति वार जावना.

હવે વાર પ્રતિમાનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. એક માસથી લઈ સાત માસ સુધી વૃદ્ધિ કરવી, એમ સાત પ્રતિમા થાય છે. જેમ કે પ્રથમ એક માસની, બીજી બે માસની, એમ એકેક માસની વૃદ્ધિ કરતાં સાતમી સાત માસની થાય છે. આઠમી સાત દિનરાતની, નવમી સાત દિનરાતની, દશમી સાત દિનરાતની, અગ્યારમી એક દિન રાતની અને ચારમી પ્રતિમા એક રાત્રિ પ્રમાણ હોય છે. પ્રતિમા—અગ્નિગ્રહ, પ્રતિજ્ઞા આ એકજ નામ છે.

જે સાધુ છે આ વારે પ્રતિમાનો અંગીકાર કરી શકે છે, તેડનું સ્વરૂપ

લખિયેં ઠિયેં. “ સંહનનધૃતિયુક્તઃ ” જેનું સંહનન વજ્ર ક્ષપ્ત નારાચ હોય, તે પરીપહ સહન કરવામાં સમર્થ હોય છે, “ધૃતિ” જેને ચિત્તનું સ્વસ્થપણું હોય, તે રતિ, અરતિથી પીડિત થતા નથી. “મહાસત્ત્વઃ” જે મહાસત્ત્વવંત હોય, તે અનુકૂલ, પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગ સહન કરવામાં વિષાદ ધરતા નથી. “ જ્ઞાવિતાત્મા ” જેનું અંતઃકરણ સદ્જ્ઞાવનાથી વાસિત હોય, તે પ્રતિમા વહન કરી શકે છે. તે જ્ઞાવના પાંચ છે. તેનું વિસ્તારયુક્ત સ્વરૂપ વ્યવહારજ્ઞાપ્યની ટીકાથી જાણવું. તે જ્ઞાવના કેવી રીતે જાવે ? જેમ આગમમાં છે તેમ, તથા ગુરુ આચાર્ય આજ્ઞા આપે તેમ. જો ગુરુ પોતે પ્રતિમા અંગીકાર કરે તો, નવીન આચાર્ય સ્થાપન કરીને તેની આજ્ઞાથી, તથા ગઘની આજ્ઞા લઈને કરે. તથા પ્રથમ પોતાના ગઘ-માંજ રહીને પ્રતિમા અંગીકાર કરવાનું પ્રતિકર્મ કરે તે પ્રતિકર્મ આ છે-

માસાદિ સાત જે પ્રતિમા છે તેઝનાં પ્રતિકર્મપણ તેટલાંજ છે. વર્ષાકાલમાં એ પ્રતિમા અંગીકાર કરી શકાતી નથી, તેમજ પ્રતિકર્મ પણ વર્ષાકાલમાં કરવું નહિ. પ્રથમની વે પ્રતિમા એક વર્ષમાં, ત્રીજી એકવર્ષમાં, ચોથી એકવર્ષમાં, વાકી પાંચમી, ઠઠી, સાતમી આ ત્રણે પ્રતિમાઝનાં એકવર્ષમાં પ્રતિકર્મ અને એક વર્ષમાં પ્રતિમા, એમ નવવર્ષમાં સાત પ્રતિમા સમાપ્ત કરાય છે.

હવે જે આ પ્રતિમા અંગીકાર કરે છે, તેઝને કેટલું જ્ઞાન હોય છે ? યાવત્ કિંચિત્ ન્યૂન દશ પૂર્વ હોય છે, કારણ કે જેને સંપૂર્ણ દશ પૂર્વની વિદ્યા હોય છે તેનું વચન અમોઘ હોય છે. તે વાસ્તે તેઝે ધર્મોપદેશ આપવો જોઈયે. તેઝના ઉપદેશથી અનેક જીવો ઉપર ઉપકાર તેમજ તીર્થની વૃદ્ધિ થવાથી પ્રતિમાદિ કલ્પ કરવા જોઈયે. વહી પ્રતિમા અંગીકાર કરનારાઝેનું જઘન્યજ્ઞાન નવમા પૂર્વની ત્રીજી વસ્તુ, જેનું નામ આચાર વસ્તુ છે, ત્યાં સુધી છે. તેટલું જ્ઞાન સૂત્ર તથા અર્થ વંનેથી પૂર્ણ હોય છે, કારણ કે નિરતિશયજ્ઞાની હોય તો કાલાદિક જાણી શકે નહિ. તથા “વ્યુત્સૃષ્ટ” શરીરની સાર સંજાલ ત્યાગે, દેવતા પ્રમુખના ઉપસર્ગ સદે, જિનકલ્પિની પેઠે ઉપસર્ગ સહન કરે, તથા ઇપણા, પિંચગ્રહણપ્રકાર, નિદ્ધાગ્રહણવિધિ, ગઘથી વાહાર રેહેવું, ઇત્યાદિ વાકીનું વર્ણન પ્રવચન-સારોદ્ધારની વૃહદ્વૃત્તિથી જોઈ લેવું આ ચાર પ્રતિમા કહી.

हवे इंद्रियनिरोध कहियें ठियें. “स्पर्शनं रसना घ्राणं चक्षुः श्रोत्रं चेति” आ पांच इंद्रिय, तथा स्पर्श, रस, गंध, वर्ण, शब्द, आ पांच पूर्वोक्त इंद्रियना यथाक्रम विषय ठे. आ पांचे विषयोनो निरोध करवो, कारण के जो ते वशवर्ती नहि रहे तो अत्यंत अनर्थकारक तेमज बसे-शसागरमां डुवाडनारा यशे. ॥ यदज्यधायि ॥ आर्या ॥ सक्तः शब्दे हरिणः, स्पर्शे नागोरसे च वारिचरः ॥ कृष्णपतंगोरूपे, श्रुजगो गंधेन च विनष्टः ॥ १ ॥ पंचसु सक्ताः पंच, विनष्टायत्र गृहीतपरमार्थाः ॥ एकः पंचसु सक्तः, प्रयाति जस्मांततां मूढः ॥ २ ॥ तुरगेरिव तरतरले, ईर्दतैरिंद्रियैः समाकृत्य ॥ उन्मार्गे नीयंते, तमोघने दुःखदे जीवः ॥ ३ ॥ अनुष्टुप् ॥ इंद्रियाणां जये तस्मा, यत्नः कार्यः सुबुद्धिजिः ॥ तज्जयोयेन जविनां, परत्रेह च शर्मणे ॥ ४ ॥ प्रतिखेखना जैनसाधुर्जमां प्रसिद्ध ठे तेथी विस्तारथी लखेल नथी.

हवे त्रण गुप्ति लखियें ठियें. मनोगुप्ति, वचनगुप्ति, कायगुप्ति. आ त्रण गुप्तिनुं स्वरूप आ प्रमाणे ठे. अशुज मन वचन कायानो निरोध करवो अने शुज मन वचन कायानी प्रवृत्ति करवी. तेमां मनोगुप्ति त्रण प्रकारनी ठे. आर्त्त, रौद्रध्यानानुबंधी, कटपनानो वियोग, ते प्रथम मनो गुप्ति, शास्त्रानुसार, परलोकने साधनारी, धर्मध्यानानुबंधवाली माध्यस्थ परिणति करवी ते बीजी मनोगुप्ति, अने संपूर्ण शुजाशुज मनोवृत्तिनो निरोध, अयोगी गुणस्थान अवस्थामां स्वात्मारामरूपता, ए बीजी मनोगुप्ति.

वचनगुप्ति वे प्रकारनी ठे. मुख, नेत्र, त्रुविकार, आंगली ठोडन, उंचा थवुं, खांसी खावी, हुंकारा करवा, पठर फेंकवा, इत्यादि हेतुथी पोतानुं सूचन करावुं वर्जवुं, ए प्रथम वचनगुप्ति, कारण के जो चेष्टा छारा सर्वकांश् सूचवी दृष्ट ए तो मौन रेहेवुं व्यर्थ ठे. बोलवुं, बीजाना प्रश्ननो लोकथी तेमज आगमथी अविरोध होय तेवो उत्तर देवो, तेमज बोलवुं ते पण सुखपासे बन्हादि राखी यत्ना पूर्वक बोलवुं, ते बीजी वचनगुप्ति. आ वने जेदोथी वचननो निरोध, तेमज सम्यग्ज्ञापणरूप वचनगुप्ति जाणवी.

कायगुप्ति वे प्रकारे ठे. एक, चेष्टानो निषेध, बीजी आगमानुसारें चेष्टानो नियम करवो. तेमां देवता तथा मनुष्यादिना उपसर्गमां दुधा

તૃપાદિ પરીસહોનો સંજવ થયે થકે કાયોત્સર્ગ પ્રમુખ કરીને કાયાને નિશ્ચલ કરવી, તથા અયોગી અવસ્થામાં સર્વથા કાયાની ચેષ્ટાનો જે નિરોધ કરવો, તે પ્રથમ કાયગુત્તિ. તથા ગુરુથી પ્રવૃન્નશરીર સંસ્તારક, ખૂમ્યાદિ પ્રતિલેખન, પ્રમાર્જનાદિ, જેમ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે, તેવી રીતે ક્રિયાકલાપપૂર્વક શયનાદિ સાધુયે કરવાં, શયનાસન લેવા, રાખવા, આ સર્વ કૃત્યોમાં સ્વઘંદ ચેષ્ટાનો ત્યાગ કરવો, મર્યાદાસહિત કાયાની ચેષ્ટા કરવી, તે વીજી કાયગુત્તિ.

હવે અગ્નિગ્રહ, પ્રતિજ્ઞા લખિયેં ઠિયેં. તે અગ્નિગ્રહ ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા જાવથી ચાર પ્રકારેં છે. તેનો વિસ્તાર પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તિમાં છે. આહારપ્રમુખનાં વેંતાલીશ દૂષણ, શાસ્ત્રમાં વતાવેલ છે, તોપણ પિંક, શય્યા, વસ્ત્ર, પાત્ર, આ ચારજ વસ્તુ સદોષ ન ગ્રહણ કરવી તેથી તે ચાર દૂષણ, તથા પાંચ સમિતિ, વાર જાવના, વાર પ્રતિમા, પાંચ ઇન્દ્રિયનિરોધ, પચીશ પ્રતિલેખના, ત્રણ ગુત્તિ, ચાર અગ્નિગ્રહ એ સર્વ મલી સિત્તેર કરણસિત્તરીના જોદ કહે છે.

પ્રશ્ન:- ચરણસિત્તરી તેમજ કરણસિત્તરી આ બંનેમાં શું વિશેષ છે ?

ઉત્તર:- જે નિત્ય કરવું તે ચરણ, અને પ્રયોજન થયાં થકાં કરીલેવું અને પ્રયોજન ન હોય ત્યારે ન કરવું તે કરણ, આ તેડમાં જોદ છે. એ પ્રમાણે ચરણસિત્તરી તથા કરણસિત્તરીના જોદ સમાપ્ત થયા.

ઇત્યાદિ જૈનમતના ગુરુતત્ત્વનું સ્વરૂપ લખવામાં લાખો શ્લોક લખાઈ જાય તો પણ સંપૂર્ણ તેનું સ્વરૂપ જાણી શકાય નહિ, તે વાસ્તે સંક્ષેપમાં જ સ્વરૂપ વતાવ્યું છે. જો વિશેષ જાણવાની ઇચ્છા હોય તો, શ્રી ંઘનિર્ગુત્તિ, શ્રી આચારાંગ, દશવૈકાલિક, વૃહત્કલ્પજાપ્યવૃત્તિ, પંચકલ્પચૂર્ણી, જિતકલ્પવૃત્તિ, મહાકલ્પસૂત્ર, કલ્પસૂત્ર, નિશીથ જાપ્યચૂર્ણી, મહાનિશીથસૂત્ર, ઈત્યાદિ પદવિજ્ઞાન સમાચારીનાં શાસ્ત્ર જોઈ લેવાં.

પ્રશ્ન:- જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં ગુરુનું સ્વરૂપ જેવું લખેલ છે, તેવી વૃત્તિવાલા જૈનના કોઈપણ સાધુ દેખવામાં આવતા નથી, તો પઠી જૈનમતના સાધુઁને આ કાલમાં ગુરુ કેમ માનવા જોઈયેં ?

ઉત્તર:- આપેં કોઈ ગીતાર્થનો પરિચય કહ્યો લાગતો નથી, તેમજ જૈનમતના ચરણકરણાનુયોગના શાસ્ત્રનું અધ્યયન પણ કહ્યું હોય તેમ લા-

ગતું નથી, અથવા તો કોઈ ગીતાર્થ ગુરુના મુખારવિંદથી વચનામૃતનું પાન પણ કહ્યું લાગતું નથી, જો આપેં પૂર્વોક્ત કાંઈપણ કહ્યું હોત તો આપને તે વાવતનો સંશય કદાપિ ન ઉત્પન્ન થયો હોત. જૈનમતમાં ઠ પ્રકારના નિર્ઘંથ કહેલા છે. આ કાલમાં જૈનમતના જે સાધુઠે છે તે પૂર્વોક્ત ઠ પ્રકારમધ્યેથી વે પ્રકારના છે, કારણ કે શ્રી જગવતીસૂત્રના પચીશમા શતકના ઠઠા ઉદ્દેશમાં લખ્યું છે કે પાંચમા કાલમાં વે પ્રકારના નિર્ઘંથ હોશે, તેડનાથી તીર્થ પ્રવર્તશે. કપાયકુશીલ નિર્ઘંથ તો કોઈમાં પરિણામ અપેક્ષા હોશે, મુખ્ય તો વેજ રહેશે. વલી જૈનશાસ્ત્રમાં જે ગુરુની વૃત્તિ લખી છે, તે પ્રાયઃ ઉત્સર્ગમાર્ગની અપેક્ષા છે, અને આ કાલમાં તો પ્રાયઃ અપવાદ માર્ગની પ્રવૃત્તિ છે, તેથી ઉત્સર્ગવૃત્તિવાલા મુનિ આ કાલમાં કેવી રીતેં હોય ? કોઈપણ રીતેં હોઈ શકેજ નહિ, કારણ કે, નથી તેવું વજ્રરૂપજનારાચ સંહનન, કે નથી તેવું મનોવલ; નથી તેવી જીવોની શ્રદ્ધા, કે નથી તેવો દેશકાલ, કે નથી ધૈર્ય, તો હવે આ કાલમાં તેવી ઉત્સર્ગવૃત્તિ જીવ કેમ કરી શકે ?

પ્રશ્ન:- જો તેવી વૃત્તિ આ કાલમાં નથી તો તેડને સાધુપણ કેમ કહેવા જોઈયેં ?

ઉત્તર:- આ આપનું કહેવું વહુજ વેસમજનું છે. કારણ કે વ્યવહાર સૂત્રજાપ્યમાં લખ્યું છે કે:-ગાથા પોસ્કરિણી આયારે, આણયણ તે ગાય ગીયઢે ॥ આયરિય ડણ, આહરણ હુંતિ નાયવા ॥ ૧ ॥ સઢ પરિણા ઠક્કાય, અહિગમો પિંડ ઉત્તરિચાણ ॥ રૂલે વસહે જૂઢે, જોઢે સોહીય પુસ્કરિણી ॥ ૨ ॥ “દારગાહાદો” આ વંને દારગાથાનું વ્યાખ્યાન જાપ્યકારેં પંદર જાપ્યગાથાથી કરેલ છે. જો જાપ્યગાથા જોવાની ડઢા હોયતો વ્યવહારજાપ્યમાં જોઈ લેવી. અહિયાં તો તે પંદર ગાથાનો અર્થ જાપા (જાપાંતર) માં લખિયેં ઠિયેં. પૂર્વકાલમાં જેવી સુગંધમય ફૂલોવાલી પુસ્કરિણી વાવડીયો હતી, તેવા ફૂલોવાલી હાલ નથી, પરંતુ પુસ્કરિણી વાવડીયો તો છે, લોકો આ સામાન્ય વાવડીયોથી પોતાનું કામ કરેટે ॥ ૧ ॥ તથા સંપૂર્ણ આચારપ્રકલ્પ નવમા પૂર્વમાં હતું, આ નવમા પૂર્વમાંથી ડક્કાર કરીને પૂજ્યપાદ વૈશાલગણિયેં નિશીથસૂત્ર રચ્યું તો શું આ નિશીથને આચારપ્રકલ્પ, ન કહેવું જોઈયેં ? ॥૧૧॥ પૂર્વકાલમાં તાલોદ્ધા-

टिनी अवस्थापिनी आदि विद्याना धारक चोर हुता, अने अ कालमां तेवी
 विद्या तो नथी तो शुं चोरी करनारने हाल चोर न केहेवा जोश्यें ? ॥३॥
 पूर्वकालमां चौदे पूर्वना पठन करनारने गीतार्थ केहेता हुता, तो आ
 कालमां जघन्य आचारप्रकट्ट निशीथ, अने मध्यम आचारप्रकट्ट वृ-
 हत्कट्टपनां अध्ययन करनारने शुं गीतार्थ न केहेवा जोश्यें ? ॥ ४ ॥
 पूर्वकालमां श्रीआचारांगनुं शस्त्रप्रज्ञा अध्ययन जणवाथी, ठेदोपस्था-
 पनीय चारित्रमां स्थापन करता हुता, तो शुं हाल दशवैकालिकनुं ठ
 जीवनीय अध्ययन जणवाथी स्थापन न करवा जोश्यें ? ॥ ५ ॥ बीजा
 ब्रह्मचर्यना पांचमाउदेशामां जे आमगंधी सूत्र ठे ते सूत्रने अनुसारें पूर्वे
 मुनि आहारग्रहण करता हुता, तो शुं हाल पिंकेपणा अध्ययन अनु-
 सारें न ग्रहण करी शके ? ॥६॥ पूर्वे आचारांग पठी उत्तराध्ययन जणता
 हुता तो शुं हाल दशवैकालिक पठी न अध्ययन करी शके ? ॥ ७ ॥ पूर्वे
 मत्तांगादि दशप्रकारना वृद्ध हुता, तो शुं हाल आंवादि वृद्ध न केहेवा
 जोश्यें ? ॥ ८ ॥ पूर्वे बहु गायोना समूहवाला नवगोपने गोवाल केहेता
 हुता, तो शुं हाल थोडी गायोवालाने गोवाल न केहेवा जोश्यें ? ॥ ९ ॥
 पूर्वे सहस्रमह्व योद्धा हुता, तो शुं हाल कोशने योद्धो न केहेवा जो-
 श्यें ? ॥ १० ॥ पूर्वे ठमासी तपनुं प्रायश्चित्त हतुं तो तेने वदले हाल
 नीडी प्रसुखनुं प्रायश्चित्त न लेवुं जोश्यें ? ॥ ११ ॥ एकी रीतें जो
 पूर्वकालना मुनियोनी वृत्ति हाल नथी तो शुं तेउने आचार्य अथवा
 साधु न केहेवा जोश्यें ? परंतु जरूर साधु मानवा जोश्यें. तथा जी-
 वानुशासन सूत्रनी वृत्तिमां पण लखुं ठे के पांचमा कालमां साधु
 पूर्वोक्त प्रकारना होय तो पण तेउने संयमी केहेवा जोश्यें. तथा निशी-
 थमां पण लखुं ठे ॥ ज्ञाप्यगाथा ॥ जासंजमया जीवे, सुतावंमूले गुण-
 त्तर गुणाय ॥ इत्तरियठेय संजम, नियंठवठं सा पडिसेवी ॥१॥ आ गा-
 यानी चूर्णानो अर्थः— ठकायना जीवोविपे ज्यां सुधी दयाना परिणाम
 हशे, त्यां सुधी वक्रुश निर्ग्रथ तेमज प्रतितेवना निर्ग्रथ रहेशे, ते कार-
 णथी प्रवचनशून्य तेमज चारित्ररहित, पंचमकाल कदापि नहि होय ?
 वली मूलउत्तर गुणोमां दूषण लागवाथी चारित्र तत्काल नष्ट पण थतुं
 नथी. मूलगुणजंगमां वे दृष्टांत ठे, उत्तरगुणजंगमां मंरुपनुं दृष्टांत ठे.

निश्चयनयथी, एक व्रतनो जंग थयो तो, सर्वव्रतनो जंग थाय ठे, परंतु व्यवहारनयना मतथी तो जे व्रतनो जंग थयो होय, तेनोज जंग गणाय, बीजानो नहि; ते कारणथी बहु अतिचार लागवाथी संयम जतुं नथी; परंतु जो कुशील सेवे, तेमज धन राखे, अने काचुं सचित्त पाणी प्रवचन अनपेक्ष पीये, ते साधु नहि; ज्यां सुधी ठेक प्रायश्चित्त लागे त्यां सुधी संयम सर्वथा जतो नथी. वली आ कांलमां साधु नथी एम जे माने ठे ते मिथ्यादृष्टि ठे, कारण के स्थानांग सूत्रमां लख्युं ठे के बहु अतिचार लागता देखीने, तेमज आलोचना, प्रायश्चित्त कोइने ग्रंथार्थ लेता देता नहि देखवाथी, कोइ एम कहे ठे. हाल कोइ साधु नथी ते चारित्रजेदिनी विकथाना करनार ठे. तथा श्रीजगवतीसूत्रना पचीशमा शतकना ठछा उद्देशाना संग्रहणीकारश्रीमान् अजय देवसूरि, आ वंने निर्यथोनुं जे स्वरूप ठे ते लखेठे. ॥ गाथा ॥ वउसं सवलं कवर; मेगठंतमिह जस्स चारित्तं ॥ अश्यारपंकजावा, सोवउसो होइ निगंथो ॥ १ ॥ व्याख्या ॥ वकुश, शवल, कर्बुर, आ त्रणे एकार्थवाची ठे, अतिचाररूप पंक लागवाथी एवं जेनुं चारित्र ठे ते वकुशनामा निर्यथ ठे. आ चारतवर्षमां आ कालमां वकुश अने कुशील, ए वे निर्यथठे; वाकीना त्रणनो विच्छेद थयेल ठे ॥ तथा चोक्तं परममुनिजिः ॥ वकुश कुशीला दोषुण, जातिष्ठं तावहोहंति इति ॥ अर्थः—वकुश, कुशील ए वे प्रकारना निर्यथ ज्यां सुधी तीर्थ रद्देशे त्यां सुधी रद्देशे.

वकुश निर्यथना वे जेद ठे, ते कहियें ठियें. वस्त्र पात्रादि उपकरणनी जे विज्ञूपा करे ते उपकरणवकुश, तथा हाथ पग नख मुखादि देहना अवयवोनी जे विज्ञूपा करे ते शरीरवकुश. आ वे जेदना वली पांच जेद ठे. ॥ गाथा ॥ उवगरण सरीरेसु, सोडुहा डुविहोवि होइ पंचविहो ॥ अज्ञोग अणाज्ञोग, असंबुड संबुडे सुहुमे ॥ १ ॥ अर्थः—प्रयमना वे पद्दोनो अर्थ उपर लखेलो ठे पाठलना वे पद्दोनो अर्थ लखियें ठियें. साधुने आ करवा योग्य नथी, एम जाणतां ठतां पण जे ते कामने करे ते आज्ञोग वकुश, अने जे अज्ञाणपणाथी करे ते अनाज्ञोगवकुश. मूल तथा उत्तर गुणमां जे गुप्तपणे ठाना दोष लगावे ते संवृत वकुश, तथा मूल उ-

तर गुणोमां जे प्रगट दूषण लगावे ते असंवृत वकुश. नेत्र, नासिका, मुखादिना जे मल दूर करे ते सूक्ष्म वकुश. ए पांच जेद कहा.

हवे उपकरणवकुशनुं स्वरूप लखियें ठियें ॥ गाथा ॥ जो उपकरणे वजसो, सो धुवइथ पाउसे विवडई ॥ ईढईय लंछयाइं, किंचिविचूसाई जुंजईय ॥ १ ॥ व्याख्या:- उपकरणवकुश वर्षाकृतु विना पण जलक्षारथी वस्त्र धोवे ठे, वर्षाकृतुमां तो सर्व गहवासी साधुजने आज्ञा ठे; वर्षाकृतु पेहेलां जो एकवार पोतानां सर्व उपकरण जलक्षारथी धोई लहे नहि तो वर्षाकृतुमां मलना संसर्गथी निगोदादि जीवोनी उत्पत्ति थई जाय. वली वकुश निर्ग्रथ वर्षाकृतु विना अन्यकृतुजमां पण जलक्षारथी वस्त्रादि धोई लहे ठे, तेमज सुंदर, सुकुमाल वस्त्रनी पण वांठा राखेठे, तेमज उपकरण विचूषा अर्थात् शोचाने वास्ते पण कांश्क पेहेरेठे. ॥ गाथा ॥ तहपत्त दंडयाइ, घठंमठं सिणेह कय तेय ॥ धारेइ विचूसा ए, वहुंच वच्चेई उवगरणं ॥ १ ॥ व्याख्या ॥ पात्र, दंरुप्रमुख बहुज घसीने सुकुमाल करे, तथा घी, तेल प्रमुख चोपडीने तेजवंत चमकदार करी राखे, तेमज विचूषामाटे बहुज उपकरण राखवाने चाहे अर्थात् राखे.

हवे शरीर वकुशनुं स्वरूप लखियें ठियें ॥ गाथा ॥ देह वजसो अकं घे, करचरण नहाइयं विचूसेइ ॥ डुविहोवि इमोइह्मि, इष्ठइ परिवार पजिईय ॥ १ ॥ व्याख्या ॥ शरीरवकुश कारण विना पण हाथ, पग, नखादिनी विचूषा करे, जलादिथी धोवे. ए प्रमाणे उपकरण तेमज शरीर वकुश निर्ग्रथ परिवारप्रमुखनी रुद्धि वांठेठे. ॥ गाथा ॥ पंडिच्च तवा इ कयं, जसंच इठेइ तंमि तुस्तइय ॥ सुहसीलो नयवाढं, जयइ अहोरत्तकिरियासु ॥ १ ॥ व्याख्या:- पंडितपणाथी तथा तपादिथी यशनी इच्छा करे ते यशनो लाज थवाथी अत्यंत खुशी थाय, तेमज सुखशीक्षि-यो थाय, तेमज दिनरातनी समाचारी, क्रियामां बहु उद्यमी पण न होय ॥ गाथा ॥ परिवारोय असंजम, अविचित्तो होइ किंचि एयस्स । घंसीय पाउ तिद्धाई, मासणि कित्तरिय केसो ॥ १ ॥ व्याख्या:- तेनो जे परिवार होय ते असंयमी होय, वस्त्रपात्रादि मोहथी दूर करे नहि, हाथ, पग तेल साबु विगेरेथी चोपडी सुकोमल राखे, तेमज दाढी, मूठ अने मस्तकना वाल कातरथी कापे अर्थात् लोचने बदले अस्त्रा अथवा कातरथी

वाल दूर करे, परंतु लोच करे नहि. ॥ गाथा ॥ तद् देसवेष्टयारि, देहिं
 सबलेहिं संजुठ वजसो ॥ मोह रक्यछमपु, छिउय सुत्तमि जणियं च ॥
 १ ॥ व्याख्या:-तथा देशवेद, सर्ववेद योग्य दोषोत्थी जेनुं चारित्र करुं
 ठे, परंतु जेना मनमां मोहकय करवानी इच्छा ठे, अर्थात् मनमां संयम
 पालवानो उत्साह ठे, परंतु संपूर्ण संयम पावती शकता नथी. आ पूर्वो-
 क्त कृत्योत्थी संयुक्त होय तेने वकुश निरर्थ कहियें. वली सूत्रमां जे
 कहेलुं ठे ते हवे लखियें ठियें ॥ गाथा ॥ उवगरण देह चुस्का, रिद्धि
 रस गारवासिया निच्चं ॥ बहु सबल ठेय जुत्ता, निग्गंथा वजसा जणिया
 ॥ २ ॥ आज्ञोगो जाणंतो, करेइ दोसं अयाणमण जोगे ॥ मूलुत्तरे हि
 संबुड, विवरिय असंबुडो होइ ॥ ३ ॥ अछि मुह मज्झमाणो, होइ अ-
 हा सुहमउं तहा वजसो ॥ सीलं चरणं जंजस्स, कुठियं सो इह कुसीलो
 ॥ ४ ॥ पडिसेवणा कसाए, उहा कुसीलो उहावि पंचविहो ॥ नाणे दं-
 सण चरणे, तवेय अह सुहुमए चेव ॥ ५ ॥ इहनाणाइ कुसीलो उवजीवं
 होइ नाण पजिईए ॥ अह सुहुमो पुणतुस्सइ, एस तव सत्ति संसए
 ॥ ६ ॥ व्याख्या-उपकरण, देह शुद्ध राखे, रस, रुद्धि अने शाता, आ
 त्रणे गारवमां नित्य मग्न रहे, उपकरणोत्थी अविबिक्त रहे परिवार जेनो
 वेद योग्य, सबल चारित्रसंयुक्त होय, ते निरर्थ वकुश कहेवाय ठे ॥१॥
 साधुउने आ करवा योग्य नथी एम जाणतां ठतां पण जे ते काम करेठे
 तेने आज्ञोगवकुश कहियें, अने जे अजाणपणाथी अकृत्य करे तेने
 अनाज्ञोगवकुश कहियें, मूल उत्तर गुणोत्थी संयुक्त ठे, लोक एम जा-
 णे पण ठे, परंतु गुप्त दोष लगावे ठे तेने संबृतवकुश कहियें, अने जे
 प्रगटपणे मूल उत्तर गुणमां दोष लगावे तनेअसंबृतवकुश कहियें ॥ २ ॥
 तथा जे आंख, मुख प्रमुख मांजे, मलादि दूर करे, तेने यथासूक्ष्म वकुश
 कहियें. आ वकुशना पांच जेद कहा.

हवे कुशील निरर्थनुं स्वरूप लखियें ठियें. शील अर्थात् चारित्र, ते
 चारित्र जेनुं कुत्सित होय ते कुशील निरर्थ, तेना वे जेद ठे ॥ ३ ॥ प्रति
 सेवनाकुशील तथा कपायकुशील, संज्वलन कपायोत्थी कुशील होय ते
 कपायकुशील. आ बंनेना वली पांच जेद ठे ते कहिये ठियें. १ ज्ञान

૨ દર્શન ૩ ચારિત્ર ૪ તપ ૫ યથાસૂક્ષ્મતઃ ॥૪॥ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તથા તપ, આ ચારે આજીવિકાને વાસ્તે કરે તે જ્ઞાનાદિકુશીલ યાને ચારે પ્રતિસેવનાકુશીલ, તથા આ તપસ્વી ઠે ઇત્યાદિ પોતાની પ્રશંસા શ્રવણ કરી સુશી થાય તે પાંચમા યથાસૂક્ષ્મ પ્રતિસેવનાકુશીલ જાણવા. તથા જે જ્ઞાન, દર્શન, તપ પ્રમુખનો સંજ્વલન કષાયના ઉદયથી વ્યાપાર કરે, તે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના કષાય કુશીલ જાણવા. જે કષાયકુશીલ ઠે તે કષાયને વશ થઈને શાપ દીણે. મનથી જે ક્રોધ પ્રમુખનું સેવન કરે તે યથા સૂક્ષ્મકષાયકુશીલ, અથવા કષાયથી જે જ્ઞાન પ્રમુખની વિરાધના કરે તે જ્ઞાનાદિ કુશીલ જાણવા. કોઈ આચાર્ય, તપ કુશીલના સ્થાનમાં લિંગકુશીલ કહે ઠે. આ બે પ્રકારના નિર્ગ્રંથ પાંચમા આરા પર્યંત રહેશે. જે કોઈ આ તરેહના સાધુને સાધુ અથવા ગુરુ ન માને તે જીવ. મિથ્યાદૃષ્ટિ, વૃદ્ધલ સંસારી, જિનમતના ઉત્થાપક ઠે. એવા મિથ્યાદૃષ્ટિની સંગત પણ કરવી યોગ્ય નથી.

इति श्रीतपागच्छीयमुनिश्रीबुद्धिबिजयशिष्यमुन्यानंदविजयात्मारामविरचितजैनतत्त्वादर्शनापांतरेगुरुतत्त्वनिर्णयनामा तृतीयः परिच्छेदः संपूर्णः ॥

॥ अथ चतुर्थपरिच्छेदप्रारंभः ॥

આ ચોથા પરિચ્છેદમાં કુગુરુ તત્ત્વનું સ્વરૂપ લખિયે ઠિયે. ॥ શ્લોક ॥
 सर्वाजिलापिणः सर्वे, जोजिनः सपरिग्रहाः ॥ अब्रह्मचारिणोमिथ्यो,
 पदेशागुरुबोमताः ॥ १ ॥ अर्थः— સ્ત્રી, ધન, ધાન્ય, સુવર્ણ, રૂપાઆદિ સર્વે
 ધાતુ, તથા ક્ષેત્ર, ઘર, હાટ, હવેલી પ્રમુખ સર્વ સ્થાવર મિલકત તથા
 ચતુષ્પદાદિ અનેકપ્રકારનાં પશુ, આ સર્વની અજિલાપા કરવાનો જેનો
 સ્વજાવ ઠે તે સર્વાજિલાપી, તથા સર્વ મદ્યમાંસાદિ વાલીશ અજ્ઞદ્ય, ત-
 થા વત્રીશ અનંતકાય, તથા અન્ય અનુચિત આહારાદિ, આ સર્વનું જો-
 જન કરવાનો જેનો સ્વજાવ ઠે તે સર્વજોજિનઃ, તથા પુત્ર, કલત્ર, પુત્રી
 પ્રમુખ સહવર્તમાન પ્રવર્તે તે સપરિગ્રહી, અને તેજ કારણથી અબ્રહ્મચારી,
 જે અબ્રહ્મચારી, હોય ઠે તે મહાદોષવાન્ હોય ઠે તેથી અબ્રહ્મચારી એવો
 આ શ્લોકમાં જૂદો ઉપન્યાસ કરેલો ઠે. વલી અગુરુપણાનું અસાધારણ

कारण कहियें ठियें, मिथ्योपदेशाः, मिथ्या (वितथ) आसना उपदेश विनानो धर्मनो उपदेश ठे जेनो ते अगुरु ठे. अहिंयां कोई एवी शंका करे के धर्मना उपदेशदाता गुरु ठे, ठतां पण निःपरिग्रहादि गुणोनुं ते उपदेशदातामां शामाटे अस्तित्व होवुं जोइयें ? ते शंका दूर करवाना हेतुथी विशेष लखियें ठियें.

॥ श्लोक ॥ परिग्रहारंजमग्ना, स्तारयेयुः कथं परान् ॥ स्वयं दरिद्रो नपर, मीश्वरीकर्तुमीश्वरः ॥ २ ॥ अर्थः—परिग्रह- स्त्री प्रमुख अने आ- रंज- जीवहिंसा अर्थात् सर्वाजिलापी तथा सर्वजोजी आ वंने विपयो- मां जे मग्न ठे, अर्थात् आ वंने विषयरूप जवसमुझमां जे डुबेला ठे, ते बीजा जीवोने केवीरीतें संसार सागरमांथी तारी शके तेम ठे ? दृष्टांत के जे पुरुष पोतेज दरिद्र ठे ते बीजाने धनवान् केवी रीतें करी शके तेम ठे ? हवे प्रथम श्लोकना चोथा पदमां “ मिथ्योपदेशागुरवोम- ताः” जे ठे ते पदनो अर्थ विस्तारथी लखियें ठियें. कुरुरनो उपदेश आ प्रमाणे मिथ्या ठे, आ मिथ्या उपदेशना स्वरूपमां प्रथम त्रणसे त्रे- सठ मतनुं स्वरूप लखियें ठियें. एकसो एंशी मत क्रियावादिना ठे. तथा चोराशी मत अक्रियावादिना ठे, तथा सडसठ मत अज्ञानवादि- ना ठे, अने वत्रीश मत विनयवादिना ठे, ए रीतें त्रणसे त्रेसठ मत थाय ठे.

प्रथम क्रियावादिना मतनुं स्वरूप कहियें ठियें. क्रियावादी कहेठे के कर्त्ताविना पुण्यबंधादिलक्षणरूप क्रिया यती नथी तेथी क्रिया, आ- त्मानीसाथे समवायसंबंधवाली ठे. ए प्रमाणे तेमनो मत ठे. क्रियावादी आत्मा प्रमुख नव पदार्थोने एकांत अस्ति स्वरूपपणे मानें ठे, आ क्रिया वादिना एकसो एंशीमत, नीचे मुजव जाणी लेवा. १ जीव, २ अजीव, ३ आ- अव, ४ बंध, ५ संवर, ६ निर्जरा ७ पुण्य, ८ अपुण्य, ९ मोक्ष, आ नव प- दार्थ अनुक्रमें पत्रादिपर लखवा; पठी जीव पदार्थना नीचे स्वतः तेमज परतः आ वे जेद स्थापन करवा. आ स्वतः परतः नीचे वली जुदा जुदा नित्य तेमज अनित्य एवा वे जेद स्थापन करवा; पठी नित्य, अनित्य आ वंने- नी नीचे जुदा जुदा १ काल, २ ईश्वर, ३ आत्मा, ४ नियति ५ स्वभाव, आ पांच स्थापन करवा, त्यारवाद विकल्प करीलेवा, ते नीचे मुजव—यंत्रस्थापना.

जीव.

स्वतः		परतः	
नित्य.	अनित्य.	नित्य.	अनित्य.
१ काल.	१ काल.	१ काल.	१ काल.
२ ईश्वर.	२ ईश्वर.	२ ईश्वर.	२ ईश्वर.
३ आत्मा.	३ आत्मा.	३ आत्मा.	३ आत्मा.
४ नियति.	४ नियति.	४ नियति.	४ नियति.
५ स्वज्ञाव.	५ स्वज्ञाव.	५ स्वज्ञाव.	५ स्वज्ञाव.

विकल्प करवानी रीत कहियें ठियें. अस्ति जीवः स्वतोनित्यः कालत इत्येकोविकल्पः ॥ १ ॥ अर्थः—आ आत्मा निश्चयें स्वस्वरूपशी कालशी उत्पन्न थयेल ठे. कालवादिना मतनो आ विकल्पठे. कालवादी, कालशी-ज जगतनी उत्पत्ति, स्थिति, तेमज लय माने ठे. वली कालवादी कहे ठे के चंपक, अशोक, सहकार, निंब, जंबु, कदंवादि जे वनस्पति ठे, तेउनी उपर फुलोनुं लागवुं, फलप्रमुखनुं वंधावुं ते कालविना अइ शकतुं नथी, तथा हिमकणसंयुक्त शीतनुं पडवुं, तथा नक्षत्रगर्जनं धारण, वस्ता-दनुं वरसवुं इत्यादि कालविना होतुं नथी, वली ठ इतुओना विज्ञाग, तथा बाल, कुमार, यौवन, वृद्धादि अवस्था, तेपण कालविना अइ शकती नथी, जे जे प्रतिनियत काल विज्ञागादि ठे, ते सर्वनो कालज नियंता ठे, जो कालने नियंता न मानियें तो कोइ वस्तुनी व्यवस्था थशे नहि का-रण के जेम कोइ पुरुष मग रांधे ठे, ते मगपण कालविना रंधाइ जाता नथी, नहि तो हांगली तथा इंधन प्रमुख सामग्रीना संयोगशी प्रथम समयमांज मग केम न रंधाइ जाय ? ते कारणशी जे कर्त्ता ठे ते का-लज ठे. तथा चोक्तं ॥ न कालव्यतिरेकेण. गर्जवालशुभादिकं ॥ यत् किंचिज्जायते लोके, तदसौ कारणं किल ॥ १ ॥ किंचित् कालादसौ नैव, मुरूपकिरपीक्ष्यते ॥ स्थाव्यादिसन्निधानेऽपि, ततः कालादसौ मतः ॥ २ ॥ कालाज्ञावे च गर्जादि, सर्वं स्यादव्यवस्थया ॥ परेष्टे तु सद्ज्ञाव, मात्रादेव तदुद्भवात् ॥ ३ ॥ आ श्लोकोनो ज्ञावार्थ उपर ल-खेलो ठे. तथा ॥ कालः पचति भूतानि, कालः संहरते प्रजाः ॥ कालः सुतेषु जागर्त्ति, कालो हि दुरतिक्रमः ॥ ४ ॥ अहियां पर इष्ट हेतुना स-

ज्ञाव मात्रादिथी बीजाओए जे एम मानेल ठे के स्त्री पुरुषना संयोग मात्र हेतुथी गर्जनी उत्पत्ति थायठे तो एक वर्ष वयना स्त्री पुरुषना संयोगथी केम गर्जनी उत्पत्ति थती नथी ते कारणथी कालज गर्जनी उत्पत्तिनो हेतु ठे. तेमज स्त्रीने गर्ज उत्पन्न थवामां ऋतुकाल होवो जोइये, ते विना स्त्री पुरुषना संयोगथी गर्ज केम उत्पन्न थतो नथी? वली कालज पकावे ठे तथा पृथ्वी आदि जूतोने परिणामांतर प्रत्ये कालज पहुँचाडे ठे. तेमज पूर्व पर्यायथी पर्यायांतरमां लोकोने कालज स्थापन करे ठे. वली सुप्त अवस्था प्राप्त थयेला प्राणियोनी रक्षापण कालज करेठे, ते कारणथी प्रत्यक्ष ठे के काल दुरतिक्रम ठे. कालने दूर करवामां कोइ समर्थ नथी, आ कालवादिनो विकल्प ठे.

तेविजरीतें बीजा विकल्प पण जाणी लेवा. परंतु कालने स्थानकें ईश्वरनी योजना करवी, “यथा अस्ति जीवः स्वतो नित्यः ईश्वरतः” जीव पोताना स्वरूपथी नित्य ठे, परंतु ईश्वर उत्पन्न करे ठे. कारण के ईश्वरवादी सर्व जगत् ईश्वरनुंज करेलुं माने ठे. जेने १ ज्ञान, २ वैराग्य, ३ धर्म, ४ ऐश्वर्य, आ चारे स्वतः सिद्ध होय, तेमज जे, जीवोना स्वर्ग, नरक, मोक्षादि गमनमां प्रेरक होय तेने ईश्वर कहियें. यथा ॥ ज्ञानमप्रतिघं यस्य, वैराग्यं च जगत्पते ॥ ऐश्वर्यं चैव धर्मश्च, सहसिद्धं चतुष्टयं ॥ १ ॥ अज्ञोजंतुरनीशोय, मात्मनः सुखदुःखयोः ॥ ईश्वरप्रेरितोगच्छेत्, स्वर्गं वाश्च नमेव वा ॥ २ ॥ इत्यादि.

त्रीजो विकल्प आत्मवादियोनो ठे. “पुरुष एवेदं सर्वमित्यादि” जे काई देखाय ठे ते सर्व पुरुषज ठे एम आत्मवादियोनो मत ठे.

चोथो विकल्प नियतवादियोनो ठे. नियतवादियो कहे ठे के पदार्थोमां एक एवुं सामर्थ्य ठे के जे सामर्थ्यथी सर्व पदार्थ पोत पोताना स्वरूपनियमोथी तेवाने तेवाज बन्धा रहेठे, परंतु अन्यथापणे थता नथी. वली तेज वताविये ठियें. जे पदार्थ जे कालमां जेनाथी थाय ठे, ते पदार्थ तेज कालमां, तेनाथी नियतरूपें थतो मालम पड़ेठे. तेम जो न होय तो कार्य कारण जावनी व्यवस्था नियामकना अज्ञावथी कदापि थायज नहि. ते कारणथी कार्यनियतताथी उपर मुजब प्रतीत थती जे नियति तेने प्रमाण पंथमां कुशल एवो कयो पुरुष बाध करी शके ठे ?

जो नियति बाधित थई जाय तो वीजे स्थले प्रमाण मिथ्या थई जशे. तथा चोक्तं ॥ नियतैनेवरूपेण, सर्वे ज्ञावां जवंति यत् ॥ ततो नियति जाह्येते, तत्स्वरूपानुबंधतः ॥ १ ॥ यद्यदेव यतो यावत्, तत्तदेव ततस्तथा ॥ नियतं जायते न्यायात्, कणनां बाधितुं क्षमः ॥ २ ॥ आ वंने श्लोकनो अर्थ उपर लख्यो ठे.

पांचमो विकल्प स्वज्ञाववादियोनो ठे. स्वज्ञाववादियो कहे ठे के आ संसारमां सर्व पदार्थ स्वज्ञावधीज उत्पन्न थाय ठे ते कहे ठे के माटीथी घट थाय ठे, परंतु वस्त्र थतुं नथी, तेमज तंतुजथी वस्त्र थाय ठे परंतु घटादि थता नथी, आ जे मर्यादापूर्वक थतुं ठे ते स्वज्ञाव विना कदापि थई शकतुं नथी. ते कारणथी जगतमां जे कांई थाय ठे ते सर्व स्वज्ञावधीज थाय ठे. वही वीजां कार्य तो दूर रहो परंतु आ जे मगनुं रंधावुं ठे, ते पण स्वज्ञावविना थतुं नथी, कारण के हांमी, इंधन, काल प्रमुख सामग्री विद्यमान ठतां (कांगडु) करडु मग रंधाता नथी याने पाकता (चडता) नथी; ते कारणथी जे जेना सद्ज्ञावें विद्यमान होय, तेमज असद्ज्ञावें अविद्यमान होय ते ते अन्वयव्यतिरेकथी तेना कर्ता ठे; स्वज्ञावधीज मग रंधाय ठे तेथी स्वज्ञावज सर्व वस्तुनो हेतु ठे.

आ पांच विकल्प स्वतः ईश पदथी होय ठे, तेवीज रीतें पांच परतः ईशपदथी उपलब्ध थाय ठे. परतः शब्दनो अर्थ एवो ठे के, पर पदार्थोथी व्यावृत्तरूपें आ आत्मा निश्चयथी ठे. तेवी रीतें नित्य शब्दथी दश विकल्प थाय ठे, तेमज अनित्य पदथी पण दश विकल्प थाय ठे. वंने एकठा करवाथी वीश थाय ठे. आ वीश विकल्प जीव पदार्थ साथे थाय ठे, तेवीज रीतें अजीवादि नवे पदार्थ साथे जुदा जुदा वीश विकल्प जाणीं लेवा, एटले वीशने नवथी गुणतां एकसो एंशी मत क्रियावादिना थाय ठे.

हवे अक्रियावादिना चोराशी मत लखियें ठियें. अक्रियावादी कहे ठे के पुण्य, पापरूप क्रिया कांइ नथी. कारण के पुण्य, पापरूपादि क्रिया तो स्थिर पदार्थोने लागे ठे, अने जगतमां स्थिर पदार्थ तो कोइ ठे नहि, कारण के उत्पत्ति अनंतरज पदार्थनो विनाश थतो जाय ठे. तथा श्लोक ॥ क्षणिकाः सर्वसंस्कारा, अस्थिराणां कुतः क्रिया ॥ जूति-येंपां क्रिया सैव, कारकं सैव चोच्यते ॥१॥ अर्थः— सर्वसंस्कार पदार्थ क्ष-

णिक ठे, तेथी अस्थिर पदार्थोंने पुण्यपापादि क्रिया क्यांथी होय ? पदार्थोंनुं जे होवुं, तेज क्रिया ठे, तेज कारक ठे, ते कारणथी पुण्यपापादि क्रिया नथी. आ अक्रियावादी आत्माने मानता नथी. तेना चोराशी मत जाणवानी आ रीत ठे. १ जीव, २ अजीव, ३ आश्रव, ४ संवर, ५ निर्जरा, ६ बंध, ७ मोक्ष, आ सात पदार्थ लखवा, पठी जीवादिसाते पदार्थोंनी नीचे जुदा जुदा स्व तेमजपर आ वे विकल्प लखवा, पठी आ वंनेनी नीचे जुदा जुदा १ काल, २ ईश्वर, ३ आत्मा, ४ नियति, ५ स्वभाव, ६ यदृष्टा, आ ठ लखवा. अहियां नित्य, अनित्य आ वे विकल्प नहिं लख्या तेनुं कारण ए ठे के ज्यारे आत्मादि पदार्थज नथी त्यारे तेनां नित्य, अनित्यनो संजवज केम होय ? तथा यदृष्टावादी जे ठे ते सर्व नास्तिक अक्रियावादी ठे, ते कारणथी क्रियावादी यदृष्टावादी नथी. तेज कारणथी क्रियावादिना मतमां यदृष्टा पद ग्रहण करेल नथी. आ मतना चोराशी जेद आवी रीतें जाणवा ते कहियें ठियें.

“ नास्ति जीवः स्वतः कालत इत्येको विकल्पः ” नथी जीव पोताना स्वरूपें कालथी उत्पन्न थयेल, आ एक विकल्प, तेवीज रीतें ईश्वरादिथी लईने यदृष्टा पर्यंत सर्व ठ विकल्प थया, तेना अर्थ पूर्ववत् जाणवा, परंतु एटहुं विशेष के आ मतमां यदृष्टावादी अधिक ठे.

प्रश्नः— यदृष्टावादिउंनो शुं मत ठे ?

उत्तरः— जे पदार्थोंने संताननी अपेक्षा नियत, कार्य कारण जावें मानता नथी, परंतु जे कांइ थाय ठे ते यदृष्टाथी थाय ठे, अर्थात् कार्य कारण जाव नथी, परंतु यदृष्टाथीज थाय ठे एम जे कहेठे ते यदृष्टावादि ठे. वली तेउं कहे ठे के पदार्थोंनो पोत पोतामां कार्यकारणजावनो नियमज नथी, कारण के कार्यकारणजाव प्रमाणपूर्वक ग्रहण थई शकाताज नथी. जेम मृतकमेरुक (देरुका) थी मेरुक उत्पन्न थायठे, तेमज गोवरथी पण मेरुक उत्पन्न थाय ठे; अग्निथी अग्नि उत्पन्न थाय ठे, तेमज अरणिना काष्ठथी पण अग्नि उत्पन्न थाय ठे; धूमाडाथी धूमाडो उत्पन्न थाय ठे तेमज अग्निथी पण धूमाडो उत्पन्न थाय ठे; कदलीना कंदथी केलों उत्पन्न थाय ठे, तेमज केलोंना वीजथी पण केलों उत्पन्न

थाय ठे; वीजथी वटवृक्ष उत्पन्न थाय ठे तेमज वटवृक्षनी शाखाथी पण वट वृक्ष उत्पन्न थाय ठे; ते कारणथी नियमपूर्वक कार्यकारणजाव कोइ पण जगाये देखवामां आवता नथी. तेथी यह्वाथी कोइ जगे कांइ तो कोई जगे कांइ एम थाय ठे, एम मानवुं जोइयें, कारण के जो एम जाणु के जे कांइ थाय ठे ते यह्वाथी थाय ठे तो बुद्धिमान् पुरुषें कार्यकारण जावने शावास्ते मानवा जोइयें. तेमज आत्माने क्लेश करवो जोइये. जेम स्वतःनी साथे ठ विकल्प करवा तेमज परतःनी साथे पण ठ विकल्प करवा. तेवी रीतें वार विकल्प थया ते वारेने जीवादि सात पदार्थों साथे गुणतां चोराशी जेद अक्रियावादिना थाय ठे.

हवे त्रीजा अज्ञानवादिना जेद कहियें ठियें. जुंजुं ज्ञान ठे जेनुं ते अज्ञानवादि जाणवा; अथवा अज्ञानथी जे प्रवर्तें ते अज्ञानवादी; अज्ञानवादी कहे ठे के ज्ञान सारी वस्तु नथी कारण के जो ज्ञान हशे तो परस्पर विवाद थशे, जो विवाद थशे तो चित्त मलिन थशे, ज्यारे चित्त मलिन थयुं, ल्यारे संसारनी वृद्धि थई. जेम के कोइ पुरुषें कोइ वस्तु विरुद्ध कही, ज्ञानियें तेसांजलीने ज्ञानना अजिमानथी, बहुज मलिन चित्तथी ते पुरुषनी साथे विवाद करवो शरु कख्यो, विवाद करतां थकां अत्यंत तीव्र मलिन चित्त थयुं तथा अहंकार बढ्यो, ते चित्तनी मलिनता तथा अहंकारथी महापापकर्म उत्पन्न कख्यां, ते पापथी दीर्घतर संसारनी वृद्धि थई. ते कारणथी ज्ञान सारी वस्तु नथी, अने जो पोताने अज्ञाननी मानिये तो अहंकारनो संजव थतो नथी, तेमज वीजाउनी उपर चित्तनुं मलिनपणुं पण थतुं नथी, तेथी कर्मनो बंध पण थतो नथी. वली जे कार्य विचारपूर्वक करियें तेमां महाकर्मनो बंध थाय ठे. तेतुं फल पण महाजयानक प्राप्त थाय ठे, अने जे काम मनना व्यापार विना करिये, तेमज मनना व्यापार विना कोइ जीवनो बध पण करियें तो तेतुं फल अवश्यमेव ओगववामां आवतुं नथी; अने ते काममां जे कांइ कर्मबंध थाय ठे, ते पण चुनागठी वाली जित उपर रेतीनी मुष्टिना संबंधवत् स्पर्शमात्र थाय ठे, परंतु बंध थतो नथी. ते कारणथी मोक्षगामि पुरुषोने अज्ञानज अंगीकार करवुं श्रेय ठे, परंतु ज्ञान अंगीकार करवुं श्रेयस्कर नथी. आ अज्ञानवादी कहे ठे के ज्ञानने अमे मानी

पण लड़्यें, जो ज्ञाननो निश्चय करवानी समर्थता होय ? कारण के प्रथम तो ज्ञान सिद्धज थई शकतुं नथी. जूँ जे जे मतावलंबी पुरुष ठे, ते सर्व परस्पर जिज्ञज ज्ञान श्रंगीकार करे ठे. ते कारणथी निश्चय करवामां केम समर्थ होय, के आ मतनुं ज्ञान सम्यक् ठे थने आ मतनुं ज्ञान सम्यक् नथी ? जो एम कहो के सकल वस्तु समूहना साक्षात्कारी एवा ज्ञानवाला जे जगवान् ठे तेना उपदेशथी जे ज्ञान आय ते सम्यक् ज्ञान ठे, थने तेना शिषाय बीजा मत ठे तेनुं ज्ञान सम्यक् नथी, कारण के तेना मतमां जे ज्ञान ठे ते सर्वज्ञनुं कथन करेल नथी.

अज्ञानवादी कहे ठे के—आपनुं केहेबुं तो सत्य ठे, परंतु सकल वस्तुसमूहना साक्षात् करनारा ज्ञानी, सुगत, ईश्वर, विष्णु ब्रह्मादिने अमे मानियें ? के जगवान् वर्धमान महावीर स्वामिने अमे मानियें ? वली एज संशय रह्यो, निश्चय थयो नहि के कोण सर्वज्ञ ठे ? जो एम कहो के जे जगवानना चरण कमलने सर्व देवता, इंद्र परस्पर थइं-पूर्वकविशिष्टविशिष्टतर विजृप्तिद्युतिथी संयुक्त सेंकडो विमानोमां बेसी सकल आकाश मंरुलने आछादित करता थका, पृथ्वीपर उतरी पूजता हता ते जगवान् वर्धमान स्वामी सर्वज्ञ ठे, परंतु सुगत, शंकर, विष्णु ब्रह्मादि नहि; कारण के सुगतादि सर्व अल्पबुद्धिवाला मनुष्य थया ठे, परंतु सर्वज्ञ देव थया नथी, जो सुगतादि सर्वज्ञ थया होत तो ते-उनी पण देवता, इंद्र, पूजा करी होत, परंतु कोईनी देवता, इंद्र पूजा करी नथी, ते कारणथी सुगतादि सर्वज्ञ थया नथी. हे जेन ! आ जे स-घडुं तमे कहुं ते पोताना मतना रागथी कहुं ठे; परंतु ते वातथी इष्ट सिद्धि थती नथी. कारण के वर्धमान स्वामिनी देवता, इंद्र देवलोकथी आवीने पूजा करता हता, आ तमारुं केहेबुं अमे केम साबु मानी शकियें ? जगवान् श्री महावीर स्वामिने थयाने आज बहुकाल व्यतीत थई गयो, वली तेना सर्वज्ञ होवामां कांइ पण साधक प्रमाण नथी. जो कहो के संप्रदायथी अर्थात् महावीरना शासनथी महावीर सर्वज्ञ सिद्ध थाय ठे, तो तेमां एवो तर्क थशे के आ, जे तमारो संप्रदाय ठे ते कोण जाणे कोई धूर्तनो चलावेखो हशे ? के कोई सत्पुरुषनो चलावेखो हशे ?

अमे तेमां शुं जाणी शकीये ? ते कारण्थी सिद्ध करनारुं कोइ पण प्र-
माण नथी, अने प्रमाण विना अमे मानियें तो प्रेक्षावान् शेना ? व-
ली मायावान् पुरुष पोते सर्वज्ञ होता नथी तो पण पोते पोताने जगत्-
मां सर्वज्ञ थयेला प्रगट करी दीयेते. इंद्रजालनी सत्तावीस पीठ ठे,
तेमांथी केटलीएक पीठना पाठक पोते पोतानुं तीर्थंकरनुं रूप, तेमज
इंद्र, देवता पूजा करता होय, एम बनावी शके ठे, तो पढी देवताउंना
आगमन, पूजा देखवाथी सर्वज्ञपणुं केम सिद्ध थाय, जेथी श्रीमहावीर
स्वामिने अमे सर्वज्ञ मानियें ? तमारा मतना आचार्य सामंतजडस्तु-
तिकार पण कहेते के ॥ श्लोक ॥ देवागमनजोयान, चामरादिविचू-
तयः ॥ मायाविष्वपि दृश्यंते, ह्यतस्त्वमसि नोमहान् ॥ १ ॥ ज्ञावार्थः-
देवताउंनां आगमन, आकाशमां चालवुं, ठत्र चामरादि विचूति, आ
सर्व आरुंवर इंद्रजालीआमां पण थई शके ठे, ते हेतुथी हे जगवन् ! तुं
अमोने महान् स्तुति करवा योग्य नथी. वली हे जैन ! तमारा केहेवा-
थी महावीरज सर्वज्ञ होय, तो पण आ जे आचारांगादि शास्त्र ठे ते
महावीर सर्वज्ञनांज कथन करेलां ठे एम केवी रीतें जाणी शकियें ?
शुं जाणीयें के कोई धूतें रचीने महावीरनुं नाम राखी लीधुं होय ? कारण
के आ वात इंद्रियज्ञाननो विषय नथी, अने अतींद्रिय ज्ञाननी सिद्धि-
मां कोई पण प्रमाण नथी.

जला कदी एम पण हो के आचारांगादि शास्त्र तो महावीर सर्वज्ञ-
नांज कथन करेलां ठे तो पण श्रीमहावीर स्वामिना कथन करेला शा-
स्त्रनो आज अजिप्राय ठे, आज अर्थ ठे, बीजो अर्थ नहि, एम केम
जाणी शकाय ? कारण के शब्दना अनेक अर्थ ठे, ते आ जगत्मां प्रगट
सांजलवामां आवे ठे. शुं जाणियें आज अक्षरोथी श्रीमहावीर स्वामियें
कोइ अन्यज अर्थ कहा होय, अने तमारी समजणमां तेज अक्षरोथी
कांई जुदाज अर्थ जासन थता होय ? हवे तेनो निश्चय केवीरीतें थाय
के आ अक्षरोना आज अर्थ जगवानें कहा ठे. जो तमे एवी रीतें मा-
नी लीधुं होय के जगवानना समयमां गौतमादि मुनि हता, तेउंए ज-
गवानना मुखारविंदथी साक्षात् जे अर्थ श्रवण कस्या हता, तेज अर्थ
आज पर्यंत परंपराथी चाट्या आवे ठे, तेज कारण्थी आचारांगादि

शास्त्रोना आज अर्थ ठे, वीजा नथी. आ पण तमारुं केहेवुं अयुक्त ठे, कारण के गौतमादि पण ठगस्य हता, अने ठगस्यने वीजानी चित्त वृत्तिनुं ज्ञान होतुं नथी, वीजानी चित्तवृत्तिनी समज तो अतीन्द्रिय ज्ञाननो विषय ठे. ठगस्य तो इन्द्रियद्वारा जाणी शके ठे, इन्द्रियज्ञानी सर्वज्ञाना अजिप्रायने केवी रीतें जाणी शके के सर्वज्ञानो आज अजिप्राय ठे ? आ अजिप्रायथी सर्वज्ञें आ शब्द कह्यो ठे ? ते वास्ते जगवानना अजिप्राय तो गौतमादि जाणी शकता न होता, केवल जे वर्णावली जगवान् केहेता हता तेज वर्णावलि जगवाननी पाठल गौतमादि उच्चारण करता आव्या ठे, परंतु जगवाननो अजिप्राय कोइयें जाणेलो नथी. जेम आर्यदेशोत्पन्न पुरुषनो शब्दोच्चार श्रवण करी म्लेच्छ पण तेवोज शब्दोच्चार करी शके ठे, परंतु तात्पर्य कांइ जाणता नथी, तेवीज रीतें गौतमादि, महावीर स्वामिना अनुवादक हता; परंतु तेमना अजिप्राय जाणता न होता, ते कारणथी सम्यक् ज्ञान कोइ मतमां सिद्ध थतुं नथी; एक तो ज्ञान थवाथी, पुरुष अजिमानथी बहुज कर्म बांधीने दीर्घसंसारी थई जाय ठे, वीजुं सम्यक्ज्ञान कोइ मतमां ठेज नहि, तेथी अज्ञानज श्रेय ठे. ए प्रमाणें अज्ञानवादिनी श्रद्धा ठे. ते अज्ञानी सडसठ प्रकारना ठे. तेने जाणवानो आ उपाय ठे. जीवादि नव पदार्थ कोइ पत्र पर लखवा, अने दशमा स्थानमां उत्पत्ति लखवी, जीवादि नवे पदार्थ नीचे जुदां जुदां सत्त्वादि सात पद स्थापन करवां, ते सात पद आ ठे— १ सत्त्वं, २ असत्त्वं, ३ सदसत्त्वं, ४ अवाच्यत्वं, ५ सदवाच्यत्वं, ६ असदवाच्यत्वं, ७ सदसदवाच्यत्वं. हवे १ सत्त्वं—ते स्वरूपथी विद्यमानपणुं, २ असत्त्वं— पररूपथी अविद्यमानपणुं, ३ सदसत्त्वं— ते स्वरूपथी तथा पररूपथी विद्यमानपणुं, तेमां अगर जो के सर्व वस्तु स्वपर रूपथी निरंतर स्वप्नावथी सदसत्स्वप्नाव ठे, तो पण कोईक जगाये कदाचित् उभूतरूपथी विवक्षा करवामां आवे, ते हेतुथी आ त्रण विकल्प थाय ठे, तथा अवाच्यत्वं ते तेजसत्त्व, असत्त्व ज्यारे युगपत् एक शब्दथी केहेवानी इष्टा करियें, त्यारे तेनो वाचक कोईपण शब्द नथी तेथी अवाच्यत्वं, आ चारे विकल्पनुं सकलादेशा एवुं नाम कहियें, का-

अमे तेमां शुं जाणी शकीये ? ते कारणथी सिद्ध करनारुं कोइ पण प्र-
माण नथी, अने प्रमाण विना अमे मानियें तो प्रेक्षावान् शेना ? व-
ली मायावान् पुरुष पोते सर्वज्ञ होता नथी तो पण पोते पोताने जगत्-
मां सर्वज्ञ थयेला प्रगट करी दीयेते. इन्द्रजालनी सत्तावीश पीठ ठे,
तेमांथी केटलीएक पीठना पाठक पोते पोतानुं तीर्थंकरनुं रूप, तेमज
इंद्र, देवता पूजा करता होय, एम वनावी शके ठे, तो पठी देवताउना
आगमन, पूजा देखवार्थी सर्वज्ञपणुं केम सिद्ध थाय, जेथी श्रीमहावीर
स्वामिने अमे सर्वज्ञ मानियें ? तमारा मतना आचार्य सामंतजडस्तु-
तिकार पण कहेते के ॥ श्लोक ॥ देवागमनजोयान, चामरादिविज्ञू-
तयः ॥ मायाविष्वपि दृश्यंते, ह्यतस्त्वमसि नोमहान् ॥ १ ॥ जावार्थः-
देवताउनां आगमन, आकाशमां चालवुं, ठत्र चामरादि विज्ञूति, आ
सर्व आरुंवर इन्द्रजालीआमां पण थई शके ठे, ते हेतुथी हे जगवन् ! तुं
अमोने महान् स्तुति करवा योग्य नथी. वली हे जैन ! तमारा केहेवा-
थी महावीरज सर्वज्ञ होय, तो पण आ जे आचारांगादि शास्त्र ठे ते
महावीर सर्वज्ञनांज कथन करेलां ठे एम केवी रीतें जाणी शकियें ?
शुं जाणीयें के कोई धूतें रचीने महावीरनुं नाम राखी लीधुं होय ? कारण
के आ वात इन्द्रियज्ञाननो विषय नथी, अने अतींद्रिय ज्ञाननी सिद्धि-
मां कोई पण प्रमाण नथी.

जला कदी एम पण हो के आचारांगादि शास्त्र तो महावीर सर्वज्ञ-
नांज कथन करेलां ठे तो पण श्रीमहावीर स्वामिना कथन करेला शा-
स्त्रनो आज अजिप्राय ठे, आज अर्थ ठे, बीजो अर्थ नहि, एम केम
जाणी शकाय ? कारण के शब्दना अनेक अर्थ ठे, ते आ जगत्मां प्रगट
सांजलवामां आवे ठे. शुं जाणियें आज अक्षरोथी श्रीमहावीर स्वामियें
कोइ अन्यज अर्थ कह्या होय, अने तमारी समजणमां तेज अक्षरोथी
कांई जुदाज अर्थ नासन थता होय ? हवे तेनो निश्चय केवीरीतें थाय
के आ अक्षरोना आज अर्थ जगवानें कह्या ठे. जो तमे एवी रीतें मा-
नी लीधुं होय के जगवानना समयमां गौतमादि मुनि हता, तेउए ज-
गवानना मुखारविंदथी साक्षात् जे अर्थ श्रवण कस्या हता, तेज अर्थ
आज पर्यंत परंपराथी चाळ्या आवे ठे, तेज कारणथी आचारांगादि

શાસ્ત્રોના આજ અર્થ છે, વીજા નથી. આ પણ તમારું કેહેવું અયુક્ત છે, કારણ કે ગૌતમાદિ પણ ઠગ્ગસ્ય હતા, અને ઠગ્ગસ્યને વીજાની ચિત્ત વૃત્તિનું જ્ઞાન હોતું નથી, વીજાની ચિત્તવૃત્તિની સમજ તો અર્તાંદ્રિય જ્ઞાનનો વિષય છે. ઠગ્ગસ્ય તો ઇંદ્રિયદ્વારા જાણી શકે છે, ઇંદ્રિયજ્ઞાની સર્વજ્ઞના અજિપ્રાયને કેવી રીતે જાણી શકે કે સર્વજ્ઞનો આજ અજિપ્રાય છે ? આ અજિપ્રાયથી સર્વજ્ઞે આ શબ્દ કહ્યો છે ? તે વાસ્તે જગવાનના અજિપ્રાય તો ગૌતમાદિ જાણી શકતા ન હોતા, કેવલ જે વર્ણાવલી જગવાન કેહેતા હતા તેજ વર્ણાવલિ જગવાનની પાઠલ ગૌતમાદિ ઉચ્ચારણ કરતા આવ્યા છે, પરંતુ જગવાનનો અજિપ્રાય કોણે જાણેલો નથી. જેમ આર્યદેશોત્પન્ન પુરુષનો શબ્દોચ્ચાર શ્રવણ કરી મ્લેછ પણ તેવોજ શબ્દોચ્ચાર કરી શકે છે, પરંતુ તાત્પર્ય કાંઈ જાણતા નથી, તેવીજ રીતે ગૌતમાદિ, મહાવીર સ્વામિના અનુવાદક હતા; પરંતુ તેમના અજિપ્રાય જાણતા ન હોતા, તે કારણથી સમ્યક્ જ્ઞાન કોઈ મતમાં સિદ્ધ થતું નથી; એક તો જ્ઞાન થવાથી, પુરુષ અજિમાનથી વહુજ કર્મ વાંધીને દીર્ઘસંસારી થઈ જાય છે, વીજું સમ્યક્જ્ઞાન કોઈ મતમાં ટેજ નહિ, તેથી અજ્ઞાનજ શ્રેય છે. એ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદિની શ્રદ્ધા છે. તે અજ્ઞાની સહસ્ર પ્રકારના છે. તેને જાણવાનો આ ઉપાય છે. જીવાદિ નવ પદાર્થ કોઈ પત્ર પર લખવા, અને દશમા સ્થાનમાં ઉત્પત્તિ લખવી, જીવાદિ નવે પદાર્થ નીચે જુદાં જુદાં સત્ત્વાદિ સાત પદ સ્થાપન કરવાં, તે સાત પદ આ છે— ૧ સત્ત્વં, ૨ અસત્ત્વં, ૩ સદસત્ત્વં, ૪ અવાચ્યત્વં, ૫ સદવાચ્યત્વં, ૬ અસદવાચ્યત્વં, ૭ સદસદવાચ્યત્વં. હવે ૧ સત્ત્વં—તે સ્વરૂપથી વિદ્યમાનપણું, ૨ અસત્ત્વં— પરરૂપથી અવિદ્યમાનપણું, ૩ સદસત્ત્વં— તે સ્વરૂપથી તથા પરરૂપથી વિદ્યમાનપણું, તેમાં અગર જો કે સર્વ વસ્તુ સ્વપર રૂપથી નિરંતર સ્વજાવથી સદસત્ત્વજાવ છે, તો પણ કોઈક જગાયે કદાચિત્ ઉદ્ભૂતરૂપથી વિવક્ષા કરવામાં આવે, તે હેતુથી આ ત્રણ વિકલ્પ થાય છે, તથા અવાચ્યત્વં તે તેજસત્ત્વ, અસત્ત્વ જ્યારે યુગપત્ એક શબ્દથી કેહેવાની ઇચ્છા કરિયેં, ત્યારે તેનો વાચક કોઈપણ શબ્દ નથી તેથી અવાચ્યત્વં, આ ચારે વિકલ્પનું સકલાદેશા એવું નામ કહિયેં, કા-

रण के आ चारे सकल वस्तु विषयने ग्रहण करे ठे. ५ वली जो एक जागमां सत्, अने वीजा जागमां अवाच्य, युगपत् विवक्षा करियें तो सदवाच्यत्वं, ६ जो एक जागमां असत् अने वीजा जागमां अवाच्य, तो अ-सदवाच्यत्वं, तथा ७ जो एकजागमां सत्य, वीजा जागमां असत्य, वीजा जागमां अवाच्य युगपत् कल्पना करियें तो सदसदवाच्यत्वं आ साते विकल्पोत्थी वीजा विकल्प कोई पण नथी. जो कदी कोई करी ले तो तेनो ते सातना अंतरमांज समावेश थई जशे, परंतु सातथी अधिक विकल्प कदापि थशे नहि. आ साते विकल्पने नवगुणा करे त्यारे त्रेसठ थाय ठे, अने १ सत्त्वं, २ असत्त्वं, ३ सदसत्त्वं, ४ अवाच्यत्वं, आ उत्पत्तिना चार विकल्प आदिथी होय ठे ते त्रेसठमां प्रक्षेप करियें, त्यारे सदसठ मत अज्ञानवादिना थाय ठे. हवे आ साते विकल्पोना अर्थ लखियें ठियें. कोण जाणे ठे के जीव सत्य ठे, आ एक विकल्प. जीव सत् ठे एम कोईपण जाणतुं नथी, कारण के तेने ग्रहण करनासुं कोई प्रमाण नथी. कदाचित् कोई जाणी पण लहे के जीव सत् ठे तो तेथी कया पुरु-पार्थनी सिद्धि थई, कारण के ज्यारे ज्ञान थशे, त्यारे अजिनिवेश, अ जिमान, चित्तमलिनता, विवाद, ऊघडा विगेरे अनेक, लोकोना प्रसंग-मां वधी जशे, पढी ज्ञानवान् बहुज कर्म बांधी दीर्घतर संसारी थशे. आ प्रमाणे वीजा विकल्पनो पण अर्थ जाणी लेवो. इति.

हवे विनयवादिनो मत कहियें ठियें. विनयथी जे प्रवर्त्ते ते वैनयि काः आ विनयवादिनां लिंग तेमज शास्त्र नथी. तेउं केवल विनयथीज मोक्ष माने ठे. विनयवादियोना वत्रीश मत ठे. ते आ प्रमाणे. १ सुर, २ राजा, ३ जाति, ४ ज्ञाति, ५ स्थविर, ६ अधम, ७ माता, ८ पिता, आ आठेनो मन, वचन, कायाथी, तेमज देशकालपूर्वक उचित दान दश-ने विनय करवो. आ चार साथे आठ गुणा करता वत्रीश जेद थया. इति.

ए प्रमाणे सर्वमली त्रणसे त्रेसठ मत थया. आ सर्व मतधारी तेमज तेनी प्ररूपणा करनारा, सर्वे कुयुरु ठे, कारण के आ सर्वे मतो मिथ्या दृष्टियोना ठे. सर्व एकांतवादि ठे, वली स्याद्वादरूप अमृतस्वादथीर-हित ठे, तेउंनं मानेलां तत्व, प्रमाणथी बाधित ठे; आ सर्वमतोनुं पू-र्वाचार्योयें अनेकयुक्तियोथी खंरुन करेल ठे. जव्यजीवोने जाणवा वास्ते,

मदिरापानिना प्रलाप जेवुं ठे. कारण के तमे प्रथम पक्षमां काल एकांत एक नित्य व्यापी मानेल ठे, तो हवे केवी रीतें ते कालनो पूर्वापर व्यवहार होय ?

पूर्वपक्षः—सहचारिना संगथी एक वस्तुनो पण पूर्वापर कल्पनामात्र व्यवहार थइ शके ठे. जेम सहचारि जरतादिना पूर्वापर व्यवहार ठे, तेवीज रीतें जरतादि सहचारियोना संगथी कालनो पण कल्पनामात्र पूर्वापर व्यपदेश थाय ठे. सहचारियोथी व्यपदेश, सर्व तार्किकोना मतमां प्रसिद्ध ठे. यथा, “मंचाः क्रोशंतीति” जेम मंचा गालो दीयेठे.

उत्तरपक्षः—आ पण असमंजस कथन ठे. कारण के आ कथनमां इतर-रेतर दोषनो प्रसंग आवे ठे. ते कहियें ठियें. सहचारि जरतादिनो कालना योगथी पूर्वापर व्यवहार थयो, अने कालनो पूर्वापर व्यवहार, सहचारि जरतादिना योगथी थयो; जो एक सिद्ध नहि थाय तो बीजुं पण सिद्ध नहि थाय. उक्तं च ॥ एकत्वव्यापितायां हि, पूर्वदित्वं कथं जवेत् ॥ सहचारिवशात्तच्चे, दन्योन्याश्रयतागमः ॥ १ ॥ सहचारिणां हि पूर्वत्वं, पूर्वकालसमागमात् ॥ कालस्य पूर्वदित्वं च, सहचार्यवियोगतः ॥ २ ॥ प्रागसिद्धावेकस्य, कथमन्यस्य सिद्धिरिति ॥ ते कारणथी प्रथम पक्ष श्रेय नथी.

जो बीजो पक्ष मानशो तो ते पण अयुक्त ठे. कारण के समयादि रूप परिणामी कालविषे काल एकज ठे तोपण विचित्रपणुं उपलब्ध थाय ठे. जुठं. एक कालमां मगने रांधतां कोइ रंधाय ठे, कोइ रंधाता नथी, तथा समकाल एक राजानी नोकरी करतां थकां एक नोकरने अल्प कालमांज नोकरीनुं फल मळी जाय ठे, अने बीजाने बहु काल व्यतीत थया ठतां पण तेनुं फल मळतुं नथी; तथा समकालें खेती करतां ठतां एक खेडुतने बहु धान्य उत्पन्न थाय ठे, अने बीजाने अल्प, चगडेहुं तेमज खंजित उत्पन्न थाय ठे; तथा समकालें कोडीउनी मूठी जरीने जमीन उपर नांखियें तो केटलीएक कोडीउ चती पड़े ठे, अने केटलीएक उंधी पड़े ठे. हवे जो कालज एकहुं कारण होय तो सर्व मग एकज कालमां रंधावा जोइयें, परंतु तेम थतुं नथी, इत्यादि, ते कारणथी निःकेवल कालज जगतनी विचित्रतानो कर्ता नथी, परंतु

कालादि सामग्रीना मलवायी कर्म कारण ठे, आ सिद्ध पद ठे. इति प्रथम कालवादिना मतनुं खंन.

वीजा ईश्वरवादी अने त्रीजा अद्वैतवादी आ मतोनुं खंन ईश्वरवादमां लखी आव्या ठिये, त्यांथी जाणी लेवुं.

हवे चोथो मत नियतिवादियोनो ठे तेनुं खंन लखियें ठियें. नियतिवादी कहे ठे के सर्व पदार्थना कर्त्ता नियति ठे. जे तत्वांतर थाय ते नियति केहेवाय. ते नियति पण ताडन पामती अति जीर्ण वस्त्रनी पेठे विचाररूप ताडनाने नहि सहन करी शकती सेंकडो कटकाने प्राप्त थाय ठे. ते कहियें ठियें. हे नियतवादि ! तमारुं जे नियतिनाम तत्वांतर ठे ते जावरूप ठे के अजावरूप ठे ? जो कहो के जावरूप ठे तो पठी एकरूप ठे के अनेकरूप ठे ? जो कहो के एकरूप ठे, तो वली नित्य ठे के अनित्य ठे ? जो कहो के नित्य ठे तो पदार्थोनी उत्पत्ति आदिमां केवीरीतें हेतुरूप ठे ? कारण के जे नित्य होय ठे ते कोशुं पण कारण थइ शक्तुं नथी. कारण के जे नित्य ठे ते सर्व कालमां एकरूप होय ठे. नित्यनुं लक्षण—“अप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वजावतया नित्यत्वस्य व्यावर्णात्” एवुं ठे. जे क्षरे नहि, तेमज उत्पन्न पण न थाय, स्थिर एक स्वजावथी रहे ते नित्य. हवे जो नियति ते नित्यरूपथी जो कार्य उत्पन्न करे तो तो हमेशां तेजरूपथी कार्य उत्पन्न करे, कारण के तेना स्वरूपमां कांइपण विशेष नथी एकज रूप ठे, अने हमेशां तेजरूपथी तो कार्य उत्पन्न करती नथी, कारण के कदी एक जातनुं तो कदी वीजी जातनुं कार्य उत्पन्न थतुं देखियें ठियें. वली एक वीजी पण वात ए ठे के जे वीजा, त्रीजा, आदि क्षणमां नियतिने कार्य करवानुं ठे, ते सर्व कार्य प्रथम क्षणमांज उत्पन्न करी लेवुं जोश्ये, कारण के ते नियतिनो जे नित्य करणस्वजाव वीजा, त्रीजा आदि क्षणमां ठे ते स्वजाव प्रथमक्षणमां पण विद्यमान ठे. जो प्रथम क्षणमां द्वितीयादि क्षणवर्ती कार्य करवानी शक्ति न होय तो द्वितीयादि क्षणमां पण कार्य न थवुं जोश्ये. कारण के प्रथम द्वितीयादि क्षणमां कांइ पण विशेष नथी. जो प्रथम द्वितीयादि क्षणमां नियतिना रूपमां परस्पर विशेष मानशो तो तो स्वाभाविक रीतें नियतिना रूपमां अनित्यता आवी जशे. “अताद-

વસ્થ્યમનિત્યતાં બ્રૂમ- ઇતિ વચનપ્રમાણ્યાત્ ” જે જેવું હોય તે તેવું ન રહે. તે અનિત્ય. તે વચન પ્રમાણથી તેને અમે અનિત્ય કહીયેં ઠિયેં.

પૂર્વપક્ક:-નિયતિ નિત્ય, વિશેષ રહિતજ છે, તો પણ તે તે સહકારિની અપેક્ષાથી કાર્ય ઉત્પન્ન કરે છે, અને જે સહકારિ છે તે પ્રતિનિયત દેશ કાલવાલાં છે, તે કારણથી સહકારિના યોગથી કાર્ય અનુક્રમેં થાય છે.

ઉત્તરપક્ક:-આ પણ તમારું કેહેવું અસમીચીન છે. કારણ કે સહકારિ જે છે, તે પણ નિયતિથીજ પ્રાપ્ત થાય છે, અને નિયતિ જે છે તે પ્રથમ ક્ષણમાં પણ તેને કરનાર સ્વજ્ઞાવવાલી છે, જો દ્વિતીયાદિ ક્ષણમાં વીજા સ્વજ્ઞાવવાલી નિયતિ માનશો તો તો નિત્યપણાનો નાશ થશે. તે કારણથી પ્રથમ ક્ષણમાં સર્વ સહકારિયોનો સંજવ હોવાથી પ્રથમ ક્ષણમાંજ સર્વ કાર્ય કરવાનો પ્રસંગ થયો. વલી એક વીજી વાત છે કે સહકારિનું વિદ્યમાનપણાથી કાર્ય થયું, અને સહકારિનું ન હોવાપણાથી કાર્ય ન થયું, ત્યારે તો સહકારિનુંજ અન્વયવ્યતિરેક ન્યાયથી કારણ છે, એમ કલ્પના કરવી જોઈયેં, પરંતુ નિયતિ કારણ થઈ નહિ, કારણ કે નિયતિમાં વ્યતિરેકનો અસંજવ છે. ઉક્તં ચ ॥ શ્લોક ॥ દેતુનાન્વયપૂર્વેણ, વ્યતિરેકેણ સિદ્ધ્યતિ ॥ નિત્યસ્યાવ્યતિરેકસ્ય, કુતોદેતુત્વસંજવઃ ॥ ૧ ॥ હવે જો પૂર્વોક્ત દૂષણોના જયથી અનિત્ય પક્ક માનશો તો તો તે નિયતિનાં દરેક ક્ષણે અન્ય અન્ય રૂપ થવાથી નિયતિ વહુરૂપ થઈ ગઈ, અને તમે જે નિયતિ એકરૂપ માની હતી તે તમારી પ્રતિજ્ઞાને વ્યાધાત થવાનો પ્રસંગ આવ્યો. વલી જે પદાર્થ ક્ષણક્રયી હોય છે, તે કોઈનું કાર્ય કારણ થઈ શકતું નથી. વલી એક વીજી પણ વાત છે કે, જો નિયતિ એકરૂપ હોય તો તેનાથી જે કાર્ય ઉત્પન્ન થાય તે સર્વ એકરૂપજ હોવાં જોઈયેં. કારણ કે કારણનો જ્ઞેદ થયા વિના કાર્યમાં કદાપિ જ્ઞેદ થઈ શકતો નથી. જો તેમ થઈ જાય તો તે કાર્યજ્ઞેદ નિર્દેતુકજ થવાનો, અને દેતુવિના કોઈ કાર્યનો જ્ઞેદ નથી. જો નિયતિ અનેકરૂપ માનશો તો તો તે નિયતિથી અન્ય અનેકરૂપી વિશેષણ વિના નિયતિ નાનારૂપ કદાપિ નહિ થાય. જેમ કે વરસાદનું પાણી, કાલી, પીલી, ઉલ્લર જમીનના સંવંધ વિના અનેકરૂપ થઈ શકતું નથી. યદુક્તં ॥ “ વિશેષણ

विना यस्मा, न तुल्यानां विशिष्टेति वचनप्रामाण्यात् ” ते कारणार्थी अवश्य ते नियतिर्था अन्य नानारूप विशेषण नियतिना ज्ञेय मानवा जो-
इयें. ते अनेकरूप विशेषणोनुं होवुं ते शुं ते नियतिर्थाज थाय ठे के
कोइ वीजार्थी थाय ठें ? जो कहो के नियतिर्थाज थाय ठे तो ते नियति
स्वतः एकरूप होवार्थी ते नियतिर्था उत्पन्न थयेला विशेषणोनी अनेक
रूपता केवी रीतें थाय ?

जो विचित्र कार्यनी अन्यथा अनुपपत्तिर्था नियति पण विचित्ररूपज
मानशो, तो नियतिनी विचित्रता बहु विशेषणो विना नहि थाय, ते
कारणार्थी ते नियति विषे विशेष्य अनेक अंगीकार करवा जोइये. हवे
ते विशेषणोना जे जाव ठे ते, ते नियतिर्थाज थाय ठे के कोइ वीजार्थी ?
इत्यादि. तेज फरी आव्युं. ते कारणार्थी अनवस्था दूषण लागेठे.

हवे जो एम कहो के वीजार्थी थाय ठे, तो ते पक्ष पण अयुक्त ठे.
कारण के नियति विना वीजा कोइने तमे हेतु मानेला नथी, तेथी आ
तमारुं केहेवुं कांइ कामतुं नथी. वही एम मानशो के नियति अनेक
रूप ठे, तो तमारा मतना वे वेरी विकल्प अमे तमारी सन्मुख खडा
करिये ठियें. जो तमारी नियति अनेकरूपठे तो मूर्त्त ठे के अमूर्त्त
ठे ? जो कहो के मूर्त्त ठे तो नामांतरर्था कर्मनोज अंगीकार कख्यो. का-
रण के कर्म पुजलरूप होवार्थी मूर्त्तपण ठे अने अनेकरूप पण ठे. तो
तो तमारो अने अमारो एक मत थइ गयो. कारण के अमे जेने कर्म
मानियें ठियें, तेज कर्मने नामांतरर्था तमे नियति मानी लीधी; परंतु
वस्तु एकज ठे. जो नियतिने अमूर्त्त मानशो तो ते अमूर्त्त होवार्थी
सुखदुःखनो हेतु थशे नहि. जेम के आकाश अमूर्त्त ठे परंतु सुखदुः-
खनो हेतु नथी. पुजलज मूर्त्त होवार्थी सुखदुःखनो हेतु थइ शकेठे.
जो तमे एम केहेसो के आकाशपण देशज्ञेयर्था सुखदुःखनो हेतु थाय
ठे. जेम के मारवाड देशमां आकाश दुःखदायक ठे, अने वीजा जल-
वाला देशोमां सुखदायक ठे. आ पण तमारुं केहेवुं असत् ठे. ते मारवाड
आदि देशोमां पण आकाशमां रहेला जे पुजलो ठे ते पुजलर्थाज सुख
दुःख थाय ठे. जेम के मरुस्थल प्रायः जलर्था रहित ठे, अने रेती
घणीज ठे, तेथी रस्ते चालतां पण रेतीर्था घसाय ठे, जेथी परसेवो बहुज

થાય છે. વહ્ની ડનાલામાં સૂર્યના કિરણોથી રેતી વહુજ તપી જાય છે ત્યારે ચાલતાં વહુજ સંતાપ થાય છે, અને પાણીપણ પુરું પીવાને મલતું નથી, તેથી खोदीને કાઢતાં અનેક પ્રયત્ન કરવા પડે છે. તે કારણથી તે દેશોમાં વહુજ દુઃખ છે, અને સજલ દેશોમાં તેવાં કારણો નથી તેથી તેવાં દુઃખ પણ નથી; આ હેતુથી પુજલજ સુખદુઃખના હેતુ છે, પરંતુ આકાશ નથી.

જો નિયતિને અજાવરૂપ માનશો તો તેપણ તમારો પક્ષ અયુક્ત છે. કારણ કે અજાવ જે છે તે તુષ્ટરૂપ છે, શક્તિરહિત છે, અને કાર્ય કરવામાં સમર્થ નથી. જુઝ કે કટક કુંમલાદિનો જે અજાવ છે તે કટક કુંમલ ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ નથી; અને તેમજ દેખવામાં આવે છે. જો કટક કુંમલાદિનો અજાવ કટક કુંમલાદિ ઉત્પન્ન કરે તો તો જગત્માં કોઈ દરિદ્રિ રહે નહિ.

પૂર્વપક્ષ:—ઘટાજાવ જે છે તે મૃત્પિંડ છે, તે માટીના પિંડથી ઘટ ઉત્પન્ન થાય છે, તો પઠી અમારા કેહેવામાં અયુક્તતા શી છે? માટીનો પિંડ તુષ્ટરૂપ નથી, કારણ કે તે પોતાના સ્વરૂપથી વિદ્યમાન છે, તો પઠી અજાવ પદાર્થની ઉત્પત્તિમાં હેતુ કેમ ન થઈ શકે?

ઉત્તરપક્ષ:—આ પણ તમારો પક્ષ અસમીચીન છે, કારણ કે માટીના પિંડનું જે જાવસ્વરૂપ છે તે જાવ અજાવને અરસપરસમાં વિરોધ હોવાથી અજાવ સ્વરૂપ થઈ શકતું નથી. કારણ કે જો જાવરૂપ છે તો અજાવ કેમ થાય? અને જો અજાવરૂપ છે તો જાવરૂપ કેમ થાય? જો એમ કહો કે સ્વસ્વરૂપ અપેક્ષાએ જાવરૂપ છે અને પરસ્વરૂપ અપેક્ષાએ અજાવ રૂપ છે તે વાસ્તે જાવ અજાવ બંનેનાં જુદાં નિમિત્ત હોવાથી કાંઈપણ દૂષણ નથી. આ કેહેવાથી તો માટીનું પિંડ, જાવ અજાવરૂપ અનેકાંતાત્મિકરૂપે તમને પ્રાપ્ત થયું, પરંતુ આ અનેકાંતાત્મિકપણું જૈનોનાંજ મતમાં શોષે છે. કારણ કે જૈનમતવાલાજ સર્વ વસ્તુને સ્વપરજાવાદિ સ્વરૂપથી અનેકાંતાત્મિક માને છે; પરંતુ તે તમારા સરસા એકાંતમહ્યસ્ત મતવાલાઈને શોષતું નથી, જો એમ કહો કે માટીના પિંડમાં જે પરરૂપનો અજાવ છે, તે તો કલ્પિત છે, અને જે જાવરૂપ છે તે તાત્વિક છે, તે કારણથી અનેકાંતાત્મિકવાદ અમારા મતમાં આવતો નથી, તો તો તે માટીના પિંડથી ઘટ કેમ થશે? કારણ કે તે મૃત્પિંડમાં પરમાર્થથી ઘ-

टना प्राग्जावनो अज्ञाव ठे. जो प्राग्जाव विना पण ते मृत्पिंडथी घट थइ जाय तो तो सूत्रपिंडादिथी पण घट केम न थाय ? जेवो मृत्पिंडमां घट प्राग्जावनो अज्ञाव ठे, तेवोज सूत्रपिंमादिमां पण घट प्राग्जावनो अज्ञाव ठे. तथा ते मृत्पिंडथी खरशृंग केम थइ जतां नथी ? ते कारण-थी पूर्वोक्त तमारुं केहेवुं कांइ नहि एवुं ठे. तथा तमे जे कह्युं हतुं के जे वस्तु जे अवसरे जेनाथी थाय ठे. तेज वस्तु काळांतरें पण तेज अवसरें तेनाथी नियतिरूपथी थती देखाय ठे. आ जे तमारुं केहेवुं ठे ते वास्तविक ठे. कारण के कारणसामग्रीना अनादि नियमोथी कार्य पण तेज अवसरें तेनाथी नियतरूपेंज थाय ठे. ज्यारे कारणशक्तिना नियमथी कार्य थइ गयुं, त्यारे प्रमाणपंथनो कुशल कोण एवो प्रेक्षावान् ठे के प्रमाणथी बाधित नियतिनो अंगीकार करे इति नियतिखंडनं ॥

हवे पांचमा स्वज्ञाववादिनुं खंडन लखियें ठियें. स्वज्ञाववादी एम कहे ठे के, आ संसारमां सर्व ज्ञाव पदार्थ स्वज्ञावथीज उत्पन्न थाय ठे. आ स्वज्ञाववादिज्जनो मत नियतिवादिना खंरुनथीज खंरुन थइ गयो. कारण के जे दूषणो नियतिवादिना मतमां कहेलां ठे ते सर्व दूषणो प्रायः आ मतमां पण समानज ठे. जेम के आ जे तमारो स्वज्ञाव ठे ते ज्ञावरूप ठे के अज्ञावरूप ठे ? जो कहो के ज्ञावरूप ठे तो एकरूप ठे के अनेकरूप ठे ? इत्यादि सर्व दूषण नियतिनी जेम केहेवां.

एक बीजी पण बात ठे के स्वज्ञाव आत्माना ज्ञावने कहे ठे. ते स्वज्ञाव कार्यगतहेतु ठे के कारणगत हेतु ठे ? कार्यगत तो नथी, कारण के ज्यारे कार्य थइ जशे, त्यारे कार्यगत स्वज्ञाव थशे, परंतु कार्य थयाविना कार्यगत स्वज्ञाव केम थाय अने जो कार्य थइ गयुं तो तेनो हेतु स्वज्ञाव केम थाय ? जे जेनो अलब्ध लाज संपादन करवामां समर्थ होय ते तेनो हेतु ठे, अने कार्य तो निष्पन्न थवाथी आत्मलाज प्राप्त थयो ठे; नहि तो ते स्वज्ञावनेज अज्ञावनो प्रसंग थइ जशे, त्यारे तो ते स्वज्ञाव कार्यनो हेतु केवीरीतें थशे ? जो कहो के कारणगत हेतु ठे तो ते तो अमने पण संमत ठे. ते स्वज्ञाव प्रतिकारण जिन्न ठे, तेथीज माटीथी घट थाय ठे, परंतु पट थतुं नथी, माटीना पिंममां पटादि थवानो स्वज्ञाव नथी. तेवीज रीतें तंतुज्जथी पटज थाय ठे, घटादि थता नथी,

કારણ કે તંતુર્તમાં ઘટ થવાનો સ્વજ્ઞાવ નથી. તે કારણથી જે તમે કહ્યું હતું કે માટીથી ઘટજ થાય છે, પટાદિ થતા નથી, તે તો સર્વ કારણગત સ્વજ્ઞાવ માનવાથી સિદ્ધ થયેલાનેજ સિદ્ધ કહ્યું છે. આ પદ્ધ અમારા મતને વાધક નથી. વલ્લી તમે જે કહ્યું હતું કે મગમાં રંધાવાનો સ્વજ્ઞાવ છે, કાંગડુ (કોરડૂ) માં નથી, इत्यादि. તેપણ કારણગત સ્વજ્ઞાવ અંગીકાર કરતાંજ સર્વ સમીચીન થઈ જાય છે, જેમ કે એક કાંગડુ મગ છે તે સ્વકારણવશથી તેવા રૂપવાલો થયેલ છે; હાંડી, ઇંધન, કાલાદિ સામગ્રીનો સંયોગ છે તો પણ રંધાતો નથી, અને સ્વજ્ઞાવ જે છે તે કારણથી અજ્ઞેદ છે તેથી સર્વ વસ્તુ સકારણજ છે. આ પદ્ધ સિદ્ધ છે. ઇતિ ક્રિયાવાદિના મતનું સંમન.

હવે અક્રિયાવાદિર્તના મતમાં જે ચટ્ટાવાદિ છે તેનું. એવું કેહેવું છે કે વસ્તુર્તના નિયમપૂર્વક કાર્ય કારણજ્ઞાવ નથી इत्यादि તે તેમનું કેહેવું કાર્યકારણના વિવેચનવાલી બુદ્ધિના રહિતપણાને સૂચવે છે. કારણ કે કાર્યકારણને પ્રતિનિયતપણાનો સંજવ છે. તે કહિયેંઠિયેં. શાલુક (દેડકા) થી શાલુક ઉત્પન્ન થાય છે તે નિરંતર શાલુકથીજ થાય છે, પરંતુ ગોવર (ઘાણ) થી થતા નથી, અને ગોવરથીજ શાલુક ઉત્પન્ન થાય છે, તે નિરંતર ગોવરથીજ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ શાલુકથી થતા નથી. વલ્લી આ બંને જાતનાં દેડકાંડ શક્તિવર્ણાદિ વિચિત્ર, તાથી તેમજ પરસ્પર જાત્યંતર હોવાથી એકરૂપ પણ નથી. વલ્લી અગ્નિથીજ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તેપણ નિરંતર અગ્નિથીજ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ અરણીના કાષ્ઠથી ઉત્પન્ન થતો નથી, અને અરણીના કાષ્ઠથીજ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તે નિરંતર અરણીના કાષ્ઠથીજ ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ અગ્નિથી ઉત્પન્ન થતો નથી. વલ્લી વીજથી કેલાં ઉત્પન્ન થવાં इत्यादि અનેક વાવતોમાં પરસ્પર જિન્નતા હોવાથી તેનો સુલાસો પણ તેજ છે. વલ્લી એક હકીકત એવી છે કે જે કેલાં કંદથી ઉત્પન્ન થાય છે તેપણ પરમાર્થથી તો વીજથીજ થાય છે, ઇટલે પરંપરાણ તો વીજજ કારણ છે, તેવીજ રીતે વડ આદિની શાખાપણ એકદેશથી ઉત્પન્ન થતી ઠતાં પરમાર્થથી તો વીજથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. વિશેષ હકીક એવી છે કે શાખાથીજ શાખા ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉત્પન્ન થનારી શાખાની હેતુ શાખા છે એમ લોક વ્યવહાર ચાલતો નથી, કારણ કે વડનું વીજજ સર્વ શાખા, પ્રશાખા

समुदायरूप बढनुं कारण ठे एम जगतमां प्रसिद्ध ठे; तेवीज रीतें शाखाना एक जागथी उत्पन्न थयेल बढ, परमार्थथी मूल, ते बढशाखारूप-ज ठे, तेथी ते मूलपणवीजथीज उत्पन्न थयेल मानवुं जोश्ये ते कारणथी कोश्ये स्थलें कार्यकारणभाव व्यञ्जिचारीनथी. इति यद्वत्तावादिमतखंडन.

हवे अज्ञानवादिना मतनुं खंडन लखिये ठियें. अज्ञानवादी कहेठे के ज्ञानश्रेय नथी, कारण के ज्यारे ज्ञान थायठे, त्यारे परस्पर विवादना योगथी चित्तमां क्लेश थवाना कारणथी दीर्घतर संसारनी वृद्धि थाय ठे. इत्यादि. अज्ञानवादिजनुं आ कथन मूर्खतासूचक ठे. जुठ के बीजी वात तो दूर रही परंतु प्रथम अमे आपने वे सवाल पुठिये ठियें, मुख्य ए ठे के ज्ञाननो तमे जे निषेध करोठो ते शुं ज्ञानथी करोठो के अज्ञानथी करोठो? जो कहो के ज्ञानथी करियें ठियें, तोपठी केम कही शको के अज्ञान श्रेयठे? आ कथनथी तो ज्ञानज श्रेय थयुं ज्ञानविना अज्ञानने स्थापन करवाने कोइ समर्थ नथी. जो पूर्वोक्त कथन स्वीकारशो तो तमारी प्रतिज्ञाने व्याघातनो प्रसंग आवशे. जो केदेशो के अज्ञानथी निषेध करिये ठियें तो तेपण अयुक्त ठे, कारण के अज्ञानमां ज्ञानने निषेध करवानुं सामर्थ्य नथी. कारण के अज्ञानमां कोइनेपण सिद्ध करवानी के बाध करवानी शक्ति नथी; ज्यारे अज्ञानमां ज्ञानने निषेध करवानुं सामर्थ्य नथी त्यारे ज्ञानज श्रेयठे एम सिद्ध थयुं, बली तमे कहुं ठे के ज्यारे ज्ञान थायठे त्यारे परस्पर विवादना योगथी चित्त, क्लेशादि जावने प्राप्त करेठे, तेपण आपनुं विना विचारनुं कथन ठे. अमे परमार्थथी ज्ञानी तेनेज कहियें ठियें के जेनो आत्मा विवेकथी पवित्र होय; अने जे ज्ञाननो गर्व न करे, तेमज अद्विजानी थइ कंठ लगी मदिरापान करनारनी जेम उन्मत्त वचनो बोखे अने सर्व जगतने तृण सदृश माने, ते परमार्थथी अज्ञानीज ठे, कारण के तेने ज्ञाननुं फल प्राप्त थयुं नथी. ज्ञाननुं फल तो रागद्वेषादि दूषणोनो त्यागजावठे. ज्यारे तेम थयुं नहिं त्यारे परमार्थथी तेनामां ज्ञानज नथी, उक्तं च ॥ तज्ज्ञानमेव न जवति, यस्मिन्नुदिते विजाति रागगणः ॥ तमसे कुतोस्ति शक्ति, दिनकरकिरणप्रतः स्यात्तुम् ॥ १२ ॥ एवा ज्ञानी विवेकथी पवित्र आत्मावावाला परजीवोने हित करवामां एकांत रसिया होय. एवा ज्ञानी कदापि विवाद करशे, तो पण प-

रजीवोना उपकार वास्तेज विवाद करशे; अने राजा आदि निपुण बुद्धि-वाला परीक्षकोनी परिषद् (सच्चा) मांज करशे, अन्यथा करशे नहि. तीर्थंकर गणधरादियें एवी रीतें वाद करवाने फरमान करेल ठे. ज्यारे ते आज्ञा मुजब वाद थशे त्यारे चित्तनी मखिनता, के कर्मनो बंध, के तेथी थती दीर्घतर संसारनी वृद्धि केवी रीतें थशे? ज्ञानवान्नो जे वाद ते ते केवल वादि नरपति आदि परीक्षकोना अज्ञानने दूर करवा वास्ते स-म्यक्ज्ञान प्रगट थवाथी अत्यंत उपकार थायठे. ते कारणथी ज्ञानज श्रेय ठे.

वली अज्ञानवादी कहे ठे के तीव्र अध्यवसायथी जे कर्म उत्पन्न था-य ठे, तेनाथी दारुणविपाक फल थाय ठे, ते तो अमे मानियें. ठियें, परंतु अशुभ अध्यवसायनो हेतु ज्ञान नथी. अने अज्ञान तो अशुभ अध्यवसायनो हेतु देखवामां आवे ठे. फक्त एटली वात ठे के ज्ञान विद्यमान ठतां कदाचित् कर्मदोषथी अकार्यमां प्रवृत्ति पण थाय तो पण ज्ञानना वलथी क्षणे क्षणे संवेग जावनाथी तीव्र अशुभ परिणाम थता नथी, ते तो अनुज्ञवाय ठे.

जेम कोइ पुरुष राजाआदिना दुष्ट फरमानथी विषमिश्रित अन्न, जाणतां ठतां पण मनमां जयजीत थइ जमशे, तेवीजरीतें सम्यक्ज्ञानी पण कथंचित् कर्मदोषथी अकार्यपण आचरशे, तो पण संसारनां दुःखो-थी तेनुं मन जयजीत थशे, परंतु निःशंक थशे नहि अने संसारथी ज-यजीत थवुं तेनुं नाम संवेग ठे. तेथी संवेगवान् तीव्र अशुभ अध्य-वसायवाला थता नथी वली तमे जे कछुं हतुं के अज्ञानज सत्पुणोने मोक्ष प्राप्त करवा वास्ते श्रेय ठे, परंतु ज्ञान श्रेय नथी, ते कथनपण मूढतासूचक ठे. जेनुं नामज अज्ञान ठे ते श्रेय केवीरीतें करी शके ठे? वली तमे कछुं हतुं के अमे ज्ञानने मानी पण लहियें, जो ज्ञाननो नि-श्चय करवामां कोइ समर्थ होय तो; आ पण मूर्खवचन ठे. अगर जो के सर्वमतवाला परस्पर जिज्ञज ज्ञान अंगीकार करें ठे, तो पण जेनुं व-चन दृष्टेष्टवाधित नथी, तेमज पूर्वापर व्याहृत नथी, तेज सम्यक् रूप जाणवुं. तेनुं वचन तो जगवाननुंज कहेवुं होइ शकेठे. तेज प्रमाण ठे. बीजावुं नहि. वली कछुं हतुं के वौरूपण पोताना वुरू जगवानने सर्वज्ञ

माने ठे, इत्यादि. तेपण असत् ठे, कारण के दृष्टेष्टी तेउनां वचन वा-
धित ठे. तेनुं स्वरूप आगल लखवामां आवशे.

वली तमे कछुं हतुं के वर्धमानस्वामी जले सर्वज्ञ होय, परंतु ते व-
र्धमान स्वामिनां कथन करेलां आज आचारांग आदि शास्त्र ठे. तेनी केम
प्रतीति थाय ? आ तमारी शंकानो पण खुलासो थइ गयो, कारण के
बीजा कोइनुं एवुं दृष्टेष्टवाधारहित वचन नथी.

वली तमे कछुं हतुं के, आचारांग आदि शास्त्र जे ठे ते वर्धमान स्वा-
मि सर्वज्ञानां कथन करेलां ठे तोपण वर्धमान स्वामिना उपदेशनो आज
अर्थ ठे, अन्य नथी, इत्यादि. तेपण अयुक्त ठे. कारण के जगवान, वी-
तराग ठे, अने जे वीतराग होय ठे ते कोइने कपट उपदेश दइ जूलावो
खवरावता नथी; कारण के विप्रतारणहेतु जे रागादि दोषनो समूह, ते
जगवानमां नथी. वली सर्वज्ञ जे होय ठे ते जाणैठे के आ शिष्य विप-
रीत समज्यो ठे अने आ सम्यक् समज्यो ठे. तेथी जे विपरीत समज्यो
होय तेने मना करे. अने जगवानें गौतमादिने मना करी नथी तेथी सिद्ध
थाय ठे के गौतमादि जे जाणेल ठे ते सम्यक् जाणैलुं ठे. वली जे कछुं
हतुं के गौतमादि ठगस्थ ठे इत्यादि. तेपण असार ठे, कारण के ठग-
स्थपण उक्त रीतिथी जगवानना उपदेशथीज यथार्थ वक्ता निश्चयें थइ
शके ठे. तेमज विचित्र अर्थोंवाला शब्द पण जगवानेंज कहेल ठे. ते
शब्द जेवुं जेवुं प्रकरण होय तेवा तेवा अर्थना प्रतिपादक थइ शके ठे.
ते कारणथी कांइपण तेमां दूषण नथी. कारण के ते ते प्रकरणने अनुसारें
तेवो तेवो अर्थ निश्चयपूर्वक थइ शके ठे, अने गौतमादि जे जे स्थलें
जे जे शब्दनो जेवो जेवो अर्थ करेल ठे, ते जगवानें निषेध करेल नथी,
ते उपरथी जणाय ठे के गौतमादि जे यथार्थ जाणैलुं ठे; अने शब्दोना
अर्थपण यथार्थज करेला ठे. अने जे कांइ गौतमादियें कहेलुं ठे तेना
अर्थनो पण आचार्योंनी अविच्छिन्न परंपराथी आज पर्यंत तेवोज बोध
थाय ठे. एम तो नज केहेवुं के आचार्योंनी परंपरा अमने प्रमाण नथी ?
कारण के अविपरीत याने सम्यक् अर्थ कथन करनारी आचार्योंनी परं-
पराने जूठी ठराववाने कोइ पण समर्थ नथी.

वही एक एवो सवाल ठे के तमारो जे मत ठे ते आगममूल ठे के अनागममूल ठे ? जो कहो के आगममूल ठे तो तो आचार्योंनी परंपरा केवी रीतें अप्रामाणिक थइ शके ठे ? आचार्योंनी परंपरा विना आगमनो अर्थज केवी रीतें जाणी शकाय ? जो कहो के अनागममूल ठे, तो तो उन्मत्तना विचित्र वचननी पेठे प्रामाणिक थशे नहि.

पूर्वपक्षः— अगर जो अमारो मत अनागममूल ठे तोपण युक्तिसंयुक्त ठे तेथी अमे मानियें ठियें.

उत्तरपक्षः— अहो “दुरंतः स्वदर्शनानुरागः ” केवो पोताना मतउपर तीव्रराग ठे. कारण के आ पूर्वापरविरुद्ध जापण तो अज्ञानमतनुं भ्रूषण हशे ?

पूर्वपक्षः— केवीरीतें अमारुं बोलबुं पूर्वापरविरुद्ध ठे.

उत्तरपक्षः— युक्तियो जे होय ठे ते ज्ञानमूलज होय ठे, अने तमे तो अज्ञाननेज श्रेय मानो ठो, तो पठी तमारा मतमां युक्तियो सत्य केवी रीतें होवानो संभव ठे ? तेथी तमे पूर्वापरविरुद्ध अर्थना जापकठो, ते कारणथी तमारो मत कांइ पण कामनो नथी. इति अज्ञानवादिमतखंडन.

हवे विनयवादिना मतनुं खंडन लखियेंठियें. जे विनयथीज मुक्ति माने ठे तेपण मोहथी एकांतवादीज ठे. जे मुक्तिमार्गमां प्रवर्त्तनारा ठे ते उंनो जे विनय करवो, तेज विनय मुक्तिनुं अंग ठे.

अने “सम्पद्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गइति वचनात्” मुक्तिमार्ग तो सम्यग् दर्शन, ज्ञान, अने चारित्ररूप ठे, एम तत्त्वार्थ सूत्रनुं प्रमाण ठे. तेकारणथी ज्ञान आदिनो तथा ज्ञान आदिना आधारभूत बहुश्रुत आदि जे पुरुष ठे, तेउंनो विनय, बहुमान, तथा ज्ञान आदिनी वृद्धि करवी ते परंपराए मुक्तिनुं अंग थइ शके ठे. परंतु सुर, नृपति आदिनो विनय तो संसारनो हेतु ठे. कारण के जे जेनो विनय करे ठे, ते तेना गुणोनुं बहुमान करेठे. अने सुर, नृपति प्रमुखमां विषयजोग प्रधान गुण ठे. ज्यारे तेउंनो विनय कयों त्यारे तो विनय करनारें जोगोने बहुमान आप्युं, अने ज्यारे जोगोने बहुमान आप्युं त्यारे दीर्घ संसार मार्गनी प्रवृत्ति करी ते कारणथी एकांत विनयथी जे मुक्ति मानेठे तेपण अस्तत्वादीठे. कारण के ज्ञान आदिथी रहित साक्षात् मुक्तिनुं अंग नथी. ज्ञान, दर्शन, चारित्रथी रहित पुरुष, केवल पादपतन आदि विनयथी मुक्ति

प्राप्त करी शकतो नथी, परंतु ज्ञानआदिसहित होय तोज प्राप्त करी शके-
ठे. तेथी ज्ञान आदिज साक्षात् मुक्तिनां श्रंग थयां, विनय नहि.

पूर्वपक्षः— अमे केम जणियें के ज्ञान आदिज मुक्तिनां श्रंग ठे ?

उत्तरपक्षः— आ संसारमां मिथ्यात्व, अज्ञान, अने अविरति, आ
त्रणथी आत्माने कर्मवर्गणानो संबंध थाय ठे. अने कर्मनो जे क्षय थ-
वो तेज मुक्ति ठे. “मुक्तिः कर्मक्षयादिति वचनप्रामाण्यात्” अने कर्मनो
क्षय तो त्यारे थशे के ज्यारे कर्मबंधनां कारणोनो उठेद थशे, अने क-
र्मनां कारण तो मिथ्यात्व आदि उपर वतावेलां त्रण ठे. तेथी मिथ्या-
त्वना प्रतिपक्षि सम्यक्दर्शन, अज्ञानना प्रतिपक्षि सम्यक्ज्ञान, अने
अविरतिना प्रतिपक्षी सम्यक् चारित्र, जे ठे, तेउनी सेवा करतां थकां
ज्यारे ते त्रणे प्रकर्ष जावने प्राप्त थशे, त्यारेज कर्मनां कारणो सर्वथा
दूर थशे, अने ज्यारे कारणो दूर थशे, त्यारे निर्मूल कर्मोठेद थवाथी मु-
क्ति थशे. ते कारणथी ज्ञान आदिज मुक्तिनां श्रंग ठे, परंतु विनय मा-
त्र नथी. अने ज्ञान आदिनो विनय, ते परंपराथी मुक्तिनुं श्रंग ठे, परंतु
सक्षात् मुक्तिना हेतु तो ज्ञान आदिज ठे. अने जैनशास्त्रमां कश्क स्थ-
ले “सर्वकल्याणजाजनं विनयः” एम जे लखेलुं ठे ते ज्ञान आदिनी प्र-
वृत्ति निमित्तें ठे. अने जो विनयवादीपण ए प्रमाणे माने तो विनयवा-
दीपण अमारा मतमांज प्रवर्त्तें ठे. अने विवादनो अज्ञाव थाय ठे. इति
विनयवादिमतखंरुन. आसमुच्चय (३६३) मतनुं किंचित्मात्रस्वरूपलखेल ठे.

हवे जव्यजीवोने शीघ्रबोध थवावास्ते पडदर्शनोनुं कांश्क स्वरूप ल-
खियें ठियें. तेमां प्रथम बौद्धदर्शननुं स्वरूप कहियें ठियें. बौद्धमतमां
गुरुनुं लिंग आ प्रमाणे ठे. १ मस्तकमुंडित २ चर्मआसन ३ कमंरुनु ४
धातुरक्त वस्त्र, आ तेउनो वेप ठे. अने शौचक्रिया अतिशय ठे. कोमल
शय्यापर सुबुं, सवारमां उठी पेय पीबुं, मध्याह्नकालें जात खावो, दिव-
सना बीजा जागमां पाणी पीबुं, डाह, खांड, साकर, खावी अर्धरा-
त्रिमां मरण थाय तो मोक्ष; आ बौद्धोनुं वर्त्तन ठे. तथा मनगमतां जो-
जन करवां, मनगमती शय्यापर सुबुं, आसनपर वेसबुं, स्थानमां रेहेबुं,
एवी सुंदर सामग्रीथी मुनि सुंदर ध्यान करी शकेठे, तथा जिज्ञापात्र-
मां जे कांइ पडे ते सर्व शुद्ध एम मानी मांसपण खाइ जाय ठे, अने व्र-

હાચર્યાદિ પોતાની ક્રિયામાં વહુજ દૃઢ હોય છે. આ તેડનો આચાર છે. ૧ ધર્મ, ૨ બુદ્ધ, ૩ સંઘ, આ ત્રણને રત્નત્રય કહે છે, અને શાસનના વિધાને નાશકરનારી તારા દેવી છે એમ માને છે. તેમજ વિપશ્યાદિ સાત વૌદ્ધ અવતાર, જેડની મૂર્તિડના કંઠમાં ત્રણ ત્રણ રેખાનાં ચિહ્ન હોય છે, તેડને જગવાન્ માને છે, સર્વજ્ઞ માને છે.

વલી બુદ્ધ જગવાનને જે જે નામથી વર્ણન કરે છે તે લખિયેં ઠિયેં, ૧ બુદ્ધ, ૨ સુગત, ૩ ધર્મધાતુ, ૪ ત્રિકાલવિત્ ૫ જિન, ૬ વોધિસત્ત્વ, ૭ મહાવોધી, ૮ આર્ય, ૯ શાસ્તા, ૧૦ તથાગત, ૧૧ પંચજ્ઞાન, ૧૨ પરુજિજ્ઞ, ૧૩ દશાર્હ, ૧૪ દશજૂમિગ, ૧૫ ચતુર્લિંગજ્ઞાતકજ્ઞ, ૧૬ દશપારમિતાધર, ૧૭ દ્વાદશાક્ક, ૧૮ દશવલ, ૧૯ ત્રિકાય, ૨૦ શ્રીધન, ૨૧ અદ્વય ૨૨ સમંતજ્ઞ, ૨૩ સંગુત, ૨૪ દયાકૂર્ચ, ૨૫ વિનાયક, ૨૬ મારજિત, ૨૭ લોકજિત, ૨૮ મુખજિત, ૨૯ ધર્મરાજ, ૩૦ વિજ્ઞાનમાત્રક, ૩૧ મહામૈત્ર, ૩૨ મુર્નોડ. આ વત્રીશ નામ. બુદ્ધ જગવાનનાં કહે છે. વલી સાત બુદ્ધરૂપ માને છે. ૧ વિપશી, ૨ શિલી, ૩ વિશ્વજૂ ૪ ક્રકુલ્લંદ, ૫ કાંચન, ૬ કાશ્યપ, ૭ શાક્યસિંહ. ઠેલા શાક્યસિંહ બુદ્ધનાં નામ. ૧ શાક્યસિંહ, ૨ અર્કવાંધવ, ૩ રાહુલસૂ ૪ સર્વાર્થસિદ્ધ, ૫ ગૌતમ, ૬ માયાસુત, ૭ શુદ્ધોદનસુત, ૮ દેવદત્તાપ્રજ. તથા ૧ જિહ્વ, ૨ સૌગત, ૩ શાક્ય, ૪ શૌદ્ધોદની, ૫ સુગત, ૬ તથાગત, આ શૂન્યવાદિ વૌદ્ધનાં નામ છે. તથા ૧ શૌદ્ધોદની, ૨ ધર્મોત્તર, ૩ અર્વટ, ૪ ધર્મકીર્તિ, ૫ પ્રજ્ઞાકર, ૬ વિજ્ઞાગ, ૭ રામટ. ૮. ત્યાદિ તેમના ગ્રંથ કરનારા ગુરુ છે. તથા ૧ તર્કજ્ઞાપા, ૨ ન્યાયવિંદુ, ૩ હેતુવિંદુ, ૪ અર્વટ, ૫ તર્કકર્મલશેત, ૬ ન્યાયપ્રવેશ, ૭ જ્ઞાનપારં. ઇત્યાદિ તેડનાં તર્કશાસ્ત્રોનાં નામ છે. તથા વૌદ્ધોની ચાર શાખા છે: ૧ વેજાપિક, ૨ સૌત્રાંતિક ૩ યોગાચાર, ૪ માધ્યમિક.

હવે વૌદ્ધમતનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં. વૌદ્ધ ચાર વસ્તુ માને છે. ૧ દુઃખ, ૨ સમુદાય, ૩ માર્ગ, ૪ નિરોધ. તેમાં જે દુઃખ છે તે પાંચ સ્કંધ રૂપ છે. તેનાં નામ ૧ જ્ઞાન સ્કંધ, ૨ વેદના સ્કંધ, ૩ સંજ્ઞા સ્કંધ, ૪ સંસ્કાર સ્કંધ, ૫ રૂપ સ્કંધ. આ પાંચ વિના આત્મા આદિ વીજો કોઈપણ પદાર્થ નથી. આ પાંચ સ્કંધનો અર્થ, ૧ રૂપવિજ્ઞાન, રસવિજ્ઞાન, ઇત્યાદિ નિર્વિકલ્પ જે વિજ્ઞાન છે, તે જ્ઞાન સ્કંધ. ૨ સુખાદુઃખા, અદુઃખસુખા,

आ वेदना स्कंध ठे, आ वेदना पूर्वकृत कर्मथी थायठे. ३ सविकल्पक ज्ञान ते संज्ञास्कंध. ४ पुण्य, अपुण्यादि धर्म समुदाय ते संस्कार स्कंध, आ संस्कारना प्रबोधथी पूर्व अनुनवनुं स्मरणादि थाय ठे. ५ पृथ्वी, धातु आदि, तेमज रूपादि, आ रूपस्कंध ठे. आ पांचेथी न्यारो आत्मादि कोई पदार्थ नथी. आ पांचे स्कंध, सर्व एक क्षणमात्र रहे ठे, नित्य नथी, तेम विशेष बखत पण रेहेनारां नथी. आ दुःख तत्त्वना पांच जेद कहा.

हवे दुःख तत्त्वनां कारणभूत समुदाय तत्त्वनुं स्वरूप लखियें ठियें. आ जगत्मां रागद्वेषनो जे समूह उत्पन्न थाय ठे, ते रागद्वेषनो समूह केवो ठे ? “आत्मा आत्मीयज्ञावाख्यः ” आ हुं, तुं आ मारुं ठे, एवो जे संबंध, तथा आ परठे, आ परनी वस्तु ठे, एवो जे संबंध तेज ठे नाम जेनुं, तेनाथी जे राग द्वेषादि उत्पन्न थाय ठे, तेनुं नाम समुदाय तत्व ठे. आ दुःख अने समुदाय वेज संसारनी प्रवृत्तिना हेतु ठे.

आ वनेना विपक्षीभूत १ मार्ग, २ निरोध, तत्व ठे; तेनुं स्वरूप लखियें ठियें. “ परमनिःकृष्टं कालं क्षणं ” क्षणमां जे थाय ते क्षणिक ठे. सर्व पदार्थ क्षण मात्र रही नाश पामे ठे. आत्मा के कोई सर्वकाल स्थायीनथी. पूर्व क्षणनो नाश थवाथी तेना सरखो उत्तरक्षण उत्पन्न थायठे. पूर्व ज्ञानमां उत्पन्न थयेली वासना. ते उत्तर ज्ञानमां शक्ति ठे. अने क्षणोनी परंपरापूर्वक जे मानसी प्रतीति थाय तेनुं नाम मार्ग ठे. ते निरोधनुं कारण जाणवुं. हवे निरोध तत्त्वनुं स्वरूप लखियें ठियें. निरोध एटले मोक्ष. चित्तनी जे निःक्लेश अवस्था तेनुं नाम निरोध ठे. नामांतरथी मोक्ष केहेवाय ठे. आ दुःखादि चारेने आर्यसत्त्व कहे ठे. अने आ जे चारे तत्व अनंतर कहेल ठे ते सौत्रांतिक बौद्धमतनी अपेक्षार्थी ठे.

हवे जो जेदरहित समुच्चय बौद्धमतनी विवक्षा करियें तो बौद्धमतमां बार पदार्थ ठे. तेमां १ श्रोत्र, २ चक्षु, ३ घ्राण, ४ रसन, ५ स्पर्शन, आ पांच इंद्रिय, अने पांच इंद्रियना पांच विषय, तथा १ चित्त, २ शब्दायतन. धर्म जे सुख दुःखादि तेनुं जे आयतन (घर). ते शुं ठे. आ सर्व वारतत्त्वनुं नाम आयतन कहे ठे. अने आ वारे आयतन क्षणिक ठे. पूर्वोक्त प्रकारें चार आयतन सौत्रांतिक मतनां, अने सामान्य प्रकारें बार आयतन बौद्धमतनां कहां. बौद्धमतमां प्रमाण वे ठे. एक प्र-

ત્યક્ત, વીજું અનુમાન. આ વે પ્રમાણજ માને છે. ઇતિસંક્ષેપમાત્રં વૌરુદર્શનં.

હવે નૈયાયિકદર્શન લખિયેં ઠિયેં. નૈયાયિકમતનું વીજું નામ ગૌતમ મત પણ છે. આ નૈયાયિકોના ગુરુ ૧ દંડ રાખે છે, ૨ મોટી કોપીન પેહે-રે છે, ૩ કાંવલી ડહે છે, ૪ જટા રાખે છે, ૫ શરીરેં જસમ લગાવે છે, ૬ ની-રસ આહાર કરે છે, ૭ યજ્ઞાપર તુંવી રાખે છે, ૮ પ્રાયઃ વનમાં રહે છે, ૯ આ-તિથ્ય કર્મમાં તત્પર હોય છે, ૧૦ કંદં મૂલ, ફલં લાય છે, ૧૧ કેટલાએક સ્ત્રી રાખે છે, અને કેટલાએક સ્ત્રી રાખતા નથી, ૧૨ જે સ્ત્રી રાખતા નથી તે ઉત્તમ ગણાય છે, ૧૩ પંચાન્નિ તાપે છે, ૧૪ જટામાં પ્રાણલિંગ ધરે છે, ૧૫ ઉત્તર સંયમ અવસ્થા જ્યારે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે નમ્ર થઈ પરિવ્રજા કરે છે, ૧૬ સવારમાં દાંત, હાથ, પગ વિગેરે ધોઈ શિવનું ધ્યાન કરે છે, ૧૭ જસમ ત્રણ ત્રણ વ્રત અંગને સ્પર્શ કરે છે, ૧૮ જક્તજન તેડને વંદના કરે, તે “ ઊ ન-મઃ શિવાય કહે છે, ૧૯ ગુરુજાઈને શિવાય નમઃ એમ કહે છે, તેડનું એમ પણ કહેવું છે કે જે પુરુષ શૈવી દીક્ષા વાર વર્ષે સુધી પાલી પઠી તે ઘોડી દીધે, અને દાસ દાસી થઈ જાય તો પણ નિર્વાણ પદ પ્રાપ્ત કરે છે. તેડના દેવ શંકર છે, તે શંકર સર્વ સૃષ્ટિના સંહારકર્તા છે.

શંકરના અઢાર અવતાર માને છે, તેનાં નામ લખિયે ઠિયેં ૧ નકુલીશ, ૨ કૌશિક, ૩ ગાર્ગ્ય, ૪ મૈત્ર, ૫ કૌરુષ, ૬ ઈશાન, ૭ અપરગાર્ગ્ય, ૮ કપિલાંક, ૯ મનુષ્યક, ૧૦ અપરકુશિક, ૧૧ અત્રિ, ૧૨ પિંગલાક્ષ, ૧૩ પુષ્પક, ૧૪ વૃહદાચાર્ય, ૧૫ અગસ્તિ, ૧૬ સંતાન, ૧૭ રાશિકર, ૧૮ વિદ્યાગુરુ. આ અઢાર તેના ત્રીયેંશ છે. તેની વહુજ સેવા કરે છે, તેનો પૂજન, પ્રણિધાનવિધિ તેના શાસ્ત્રથી જાણી લેવો.

અરુપાદ મુનિ અર્થાત્ ગૌતમમુનિ તેમના ગુરુ છે. તેના મતમાં જરટ પૂજનીય છે, તે કહે છે કે, દેવતાની સન્મુખરહી નમસ્કાર ન કરવો. નૈયા-યિક મતમાં જેવું લિંગ, વેષ દેવાદિ સ્વરૂપ છે, તેવુંજ વૈશેષિક મતમાં પણ છે. કારણકે નૈયાયિક, વૈશેષિક મતનાં પ્રમાણ તથા તત્ત્વોમાં થોડોજ જેદ છે. તેવાસ્તે આ વંને મત સરખાંજ છે. આ વંને તપસ્વી કહેવાય છે. અને તેના શૈવાદિક ચાર જેદ છે. ૧ શૈવ, ૨ પાશુપત, ૩ મહાવ્રતધર ૪ કાલમુખ. તેના અવાંતર જેદ જરટ, જક્તલૈંગિક, તાપસાદિ છે, જરટાદિડને જ્ઞાત પ્રહણમાં બ્રાહ્મણાદિ વર્ણોનો નિયમ નથી, પરંતુ જેની શિવવિષે શુદ્ધિક

होय, ते व्रती जरटादि थायठे, परंतु नैयायिक सदा शिवजक्त होवाची तेउनुं नाम शैव केहेवायठे, अने वैशेषिको पाशुपत केहेवाय ठे.

आ नैयायिकोना मतमां १ प्रत्यक्ष, २ अनुमान, ३ उपमान, ४ शब्द, आ चार प्रमाण ठे अने तेउं १ प्रमाण, २ प्रमेय, ३ संशय, ४ प्रयोजन, ५ दृष्टांत, ६ सिद्धांत, ७ अवयव, ८ तर्क, ९ निर्णय, १० वाद, ११ जल्प, १२ वितंका, १३ हेत्वाज्ञास, १४ ठल, १५ जाति, १६ निग्रहस्यान. आ सोल पदार्थ मानेठे. तेनो विस्तार अतिशय होवाची अहिंयां करेल नथी. आत्यंतिक दुःखोनो जे वियोग तेने मोक्ष कहेठे. तेना अक्षपाद मुनिकृत न्यायसूत्र, १ वात्स्यायनमुनिकृत जाप्य, ३ उद्योतकर मुनिकृत न्याय-वार्तिक, ४ वाचस्पतिकृत तात्पर्यटीका, ५ उदयनकृत तात्पर्यपरिशुद्धि ६ श्रीकंठाजयतिलकोपाध्यायकृत न्यायालंकारवृत्ति, ७ चासर्वज्ञप्रणी-त न्यायसार, तेनापर अठार टीका ठे, तेमां न्यायचूपाण नामनी टीका प्रसिद्ध ठे ८ जयंतरचित न्यायकलिका, ९ न्यायकुसुमांजलि. आ नैयायिक-ना तर्कग्रंथठे. इति नैयायिकमतसंक्षेपवर्णन.

हवे वैशेषिकमत पण अत्र लखियें ठियें. वैशेषिक मत नैयायिक तुल्य ठे, परंतु विशेष एटलो ठे के आ मतवाला वे प्रमाण माने ठे. १ प्रत्यक्ष, २ अनुमान. अने तत्व ठ माने ठे. १ ड्रव्य, २ गुण, ३ कर्म, ४ सा-मान्य, ५ विशेष, ६ समवाय. आ ठ जावरूप मानेठे. तेउनुं विस्तारथी स्वरूप जाणवुं होय तो वैशेषिक मतना ग्रंथो तथा तपगढाचार्य श्रीगुण रत्नसूरिविरचित, पड्दर्शनसमुच्चय ग्रंथनी टीका जोवी. वैशेषिक म-तना तर्कग्रंथ. १ श्रीधर आचार्यकृत कंदली ६००० श्लोक. २ वैशेषिक सूत्र ३००० श्लोक, ३ प्रशस्तकरजाप्य ५०० श्लोक, ४ व्योमशिवाचा-र्यकृत व्योममती टीका ९००० श्लोक, ५ उदयनकृत किरणावली ६००० श्लोक, ६ श्रीवत्स आचार्यकृत लीलावती टीका ५००० श्लोक ७ आत्रेय तंत्र, हाल विच्छेद गयेलठे. वैशेषिक मतवाला कहेठे के शिवजीए उलू-कनुं रूप धरीने कणाद मुनिपासे वैशेषिकमत प्रकाश कखो. तेथी तेनुं वीजुं नाम औलुक्क्य पण ठे. इति वैशेषिकमतवर्णन.

हवे सांख्य मत लखियें ठियें. सांख्य मतना साधुउनुं स्वरूप जाणवा माटे प्रथम तो तेमनां लिंगादि लखियें ठियें. तेउं त्रिदंती पण होय ठे,

કોપીન પેહેરે છે, ધાતુરક્ત વસ્ત્ર રાखે છે, કોઈ શિરપર શિશ્વા રાखે છે, કોઈ જટા રાखે છે, કોઈ મસ્તક પર કૌરમુંકરાવે છે, મૃગચર્મનું આસન રાखે છે, બ્રાહ્મણના ઘરનું અન્ન खાય છે, કોઈ પાંચજ ગ્રાસ खાય છે, વાર અક્ષરનો જાપ કરે છે, તેડના જત્ત જ્યારે ગુરુને વંદના કરે છે ત્યારે “ ઠું નમો નારાયણાય ” એમ કહે છે, ત્યારે ગુરુ તેડને “ નમો નારાયણાય ” એમ કહે છે, અને મહાજારતમાં જેનું નામ “ વીટા ” લખેલ છે, કાષ્ઠની મુખવલ્લિકા મુખના નિઃશ્વાસના નિરોધ વાસ્તે રાखે છે, જેથી મુખશ્વાસ-થી જીવહિંસા ન થાય. ॥ શ્લોક ॥ તે પ્રાણાદનુયાતેન, શ્વાસેનૈકેન જંતવઃ ॥ હન્યંતે શતશો બ્રહ્મ, ત્રણુમાત્રાક્ષરવાદિનઃ ॥૧॥ સાંખ્ય ગુરુ જલના જીવોની દયા વાસ્તે પાણી ગલવા સારુ પોતાની પાસે ગલણું રાखે છે, અને પોતાના જત્તોને પાણી ગલવા સારુ ત્રીશ આંગલ લાંબું અને વીશ આંગલ પોહોલું અને જાડું એવું ગલણું રાखવાનો ઉપદેશ કરે છે. વલ્લી જે જીવ પાણી ગલવા પઠી નિકલે તે તેજ પાણીમાં પાઠા પ્રક્ષેપ કરે છે, કારણ કે મીઠાપાણીના પૂરા ચારા પાણીમાં મરી જાય છે, અને ચારા પાણીના પૂરા મીઠા પાણીમાં મરી જાય છે. તેથી જુદાં જુદાં પાણી એક-તાં કરતા નથી. પાણીના સૂક્ષ્મ એક વિંદુમાં જેટલા જીવ છે તે જીવોની કાયા જો ત્રમર સમાન વનાવવામાં આવે તો તે જીવો ત્રણ લોકમાં સમાય નહિ. આ તેડનો પાણી ગલવાનો વિચાર છે.

સાંખ્ય વે પ્રકારના છે, એક પ્રાચીન, વીજા નવીન. નવીનનું વીજું નામ પાતંજલપણ છે. પ્રાચીન સાંખ્ય ઈશ્વરને માનતા નથી. નવીન સાંખ્ય ઈશ્વરને માને છે. જે નિરીશ્વર છે તે નારાયણને પર માને છે, અને તેના જે આચાર્ય છે તે વિષ્ણુ પ્રતિષ્ઠાકારક ચૈતન્યપ્રમુખ શબ્દોથી કેહેવાય છે. સાંખ્ય મતનું સ્વરૂપ વતાવનારા આચાર્યનાં નામ. કપિલ, આસુરિ, પંચશિખ, જાગેવ, હલૂક, ઈશ્વર, કૃષ્ણ. તેડ શાસ્ત્રકર્તા છે. સાંખ્યમત વાલા કાપિલપણ કેહેવાય છે. તથા કપિલનું પરમર્ષિ એવું વીજું નામ છે, તેથી તેડ પારમર્ષી પણ કેહેવાય છે. વનારસમાં તેડ સંખ્યાવંધ છે. માત્ર ઉપવાસ પણ કરે છે. બ્રાહ્મણ જે છે તે અર્ચિર્માર્ગથી વિરુદ્ધ ધૂમમાર્ગાનુગામી છે, અને સાંખ્ય અર્ચિર્માર્ગાનુયાયી છે; બ્રાહ્મણોને વેદ પર પ્યાર છે તેથી યજ્ઞમાર્ગાનુયાયી છે, અને સાંખ્ય હિંસાથી પૂર્ણ, એવા જે વેદ તે-

ત્વગુણનું ચિહ્ન પ્રસન્નતા, ૨ રજોગુણનું ચિહ્ન સંતાપ, ૩ તમોગુણનું ચિહ્ન દીનપણું. હવે ૧ પ્રસાદ, ૨ બુદ્ધિપાટવ, ૩ લાઘવ, ૪ પ્રશ્રય. ૫ અનગ્નિ-
 પ્વંગ, ૬ અદ્વેષ, ૭ પ્રીત્યાદિ, આ સત્ત્વગુણનાં કાર્યલિંગ છે, ૧ તાપ, ૨ શોષ, ૩ જ્વેદ ૪ ચલચિત્ત, ૫ સ્તંભ, ૬ ઉદ્વેગ, આ રજોગુણનાં કાર્ય-
 લિંગ છે. તથા ૧ દૈન્ય, ૨ મોહ, ૩ મરણ, ૪ અસાદન, ૫ વીજ્ઞતા, ૬ જ્ઞાન ગૌરવાદિ, ૭ આ તમોગુણનાં કાર્યલિંગ છે. કાર્યોથી સત્ત્વાદિ
 ગુણનો જાસ થાય છે. તથા લોકમાં જે કાંઈ સુખ ઉપલબ્ધ થાય છે, જેમ કે ૧ આર્જવ, ૨ માર્દવ, ૩ સત્ય, ૪ શૌચ, ૫ લજ્જા, ૬ બુદ્ધિ, ૭ ક્ર-
 મા, ૮ અનુકંપા, પ્રસાદાદિ, આ સર્વ સત્ત્વગુણનાં કાર્ય છે; તેમજ જે
 કાંઈ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે જેમ કે ૧ દ્વેષ, ૨ દ્રોહ, ૩ મત્સર ૪ નિંદા-
 વચન, ૫ બંધન, તાપાદિસ્થાન, આ સર્વ રજોગુણનાં કાર્ય છે; તેમજ જે
 કાંઈ મોહ ઉપલબ્ધ થાય છે, જેમકે ૧ અજ્ઞાન, ૨ મદ, ૩ આલસ્ય, ૪ જય,
 ૫ દૈન્ય, ૬ કૃપણતા, ૭ નાસ્તિકતા, ૮ વિપાદ, ૯ ઉન્માદ, સ્વપ્નાદિ આં સર્વ
 તમોગુણનાં કાર્ય છે. આ સત્ત્વાદિ પરસ્પર ઉપકારી ત્રણ ગુણોથી સર્વ જગત્
 વ્યાપ્ત છે; પરંતુ ઊર્ધ્વલોકમાં દેવતાઁમાં પ્રધાનપણે સત્ત્વગુણ છે, અને
 અધોલોક તિર્યંચ, નરકવિપે પ્રધાનપણે તમોગુણ છે, તથા મનુષ્યમાં પ્રધા-
 નપણે રજોગુણ છે. આ ત્રણે ગુણોની જે સમ અવસ્થા તેનું નામ પ્રકૃતિ છે.
 તે પ્રકૃતિનાં અપરનામ પ્રધાન, અવ્યક્ત ઇમપણ છે. પ્રકૃતિ નિત્યસ્વરૂપ
 છે. “ અપ્રચ્યુતાનુત્પન્નસ્થિરૈકલ્પજાવં કૂઠસ્થં નિત્યં ” આ નિત્યનું લક્ષ-
 ã છે. તથા આ પ્રકૃતિ જે છે, તે અન્વય, અસાધારણી, અશબ્દા, અસ્પર્શ,
 અરસા, અગંધા, અવ્યયા, કેદેવાય છે. જે મૂલ સાંખ્ય છે તે દરેક આત્મા-
 ની સાથ જુદા જુદા પ્રધાન માને છે; અને જે નવીન સાંખ્ય છે તે સર્વ આત્મા-
 ઁમાં એક, નિત્ય, પ્રધાન માને છે. પ્રકૃતિ અને આત્માના સંયોગથી સૃષ્ટિ
 થાય છે, તે કારણથી સૃષ્ટિ થવાનો ક્રમ લખિયે ઠિયે.

તે પ્રકૃતિથી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. ગાય આદિ સન્મુખ દેખવાથી, આ ગા-
 ય છે, ઘોડો નથી, તથા આ સ્થાણ છે, પુરુષ નથી, એવો જે નિશ્ચયરૂપ અધ્ય-
 વસાય થાય છે તેને બુદ્ધિ કહે છે વીજું તેનું નામ મહત્ત્વ કહે છે. તે બુદ્ધિ-
 નાં આઠ રૂપ છે. ૧ ધર્મ, ૨ જ્ઞાન, ૩ વૈરાગ્ય, ૪ ઐશ્વર્ય, આચાર સાત્ત્વિક
 તે ૧ મુકુંદાષ્ટ.

बुद्धिनां रूपे . तथा १ अधर्म, २ अज्ञान, ३ अवेराग्य, ४ अनेश्वर्य, आ-
चार तामसी बुद्धिरूपे. ते बुद्धिश्च अहंकार उत्पन्न थायते. ते अहं-
कारश्च सोल गुणनो समूह उत्पन्न थायते ते सोल गुण आते. १ स्पर्शनं,
त्वक्, २ रसनं जिह्वा, ३ घ्राणं, नासिका, ४ चक्षुः, लोचन, ५ श्रोत्रं, श्रवण,
आ पांचेने बुद्धिंन्द्रिय कहेते, कारण के आ पांचे पोत पोताना विषयने
जाणेत. तथा पांच कर्मेन्द्रिये. १ पायु, गुदा, २ उपस्थ, पुरुषस्त्रीनुं चिह्न
३ वच, कंठादि आठस्थानश्च उच्चाराय ते शब्द, ४ हाथ, ५ पग, आ पां-
चेश्च पांच काम थायते, १ मलोत्सर्ग, २ संज्ञोग ३ वचन, ४ ग्रहण, ५ च-
लन, ते कारणश्च आ पांचने कर्मेन्द्रिय कहेते. ११ मन, मन ज्यारे बुद्धि-
न्द्रियने मलेते, त्यारे बुद्धिंन्द्रियरूप थइ जायते; अने कर्मेन्द्रियने मलेते
त्यारे कर्मेन्द्रियरूप थइ जायते. आ मन जे ते ते संकल्पवृत्तिते. तथा
अहंकारश्च पांच तन्मात्रा जेनी सूक्ष्म संज्ञा ते ते उत्पन्न थायते. १ रूप
तन्मात्रा, ते शुक्लकृष्णादि रूपविशेष, २ रसतन्मात्रा, ते तिक्तादि रस
विशेष, ३ गंधतन्मात्रा, ते सुरज्यादि गंधविशेष, ४ शब्दतन्मात्रा, ते मधु-
रादि शब्दविशेष, ५ स्पर्शतन्मात्रा, ते मृदुकाठिन्यादि स्पर्शविशेष, आ
षोडशक गण ते. हवे पांचतन्मात्रांश्च पांचभूत उत्पन्न थायते, ते कहे-
ते. १ रूप तन्मात्राश्च अग्नि उत्पन्न थायते, २ रसतन्मात्राश्च जल उत्पन्न
थायते, ३ गंध तन्मात्राश्च पृथ्वी उत्पन्न थायते, ४ शब्द तन्मात्राश्च आ-
काश उत्पन्न थायते ५ स्पर्श तन्मात्राश्च वायु उत्पन्न थायते एम पांच
तन्मात्रांश्च पांच भूत उत्पन्न थायते. एम सर्व मली चोवीश तत्व
प्रधान निवेदन कस्यां. “ अने अकर्ता विगुण ज्ञोक्ता ” एवं पुरुष तत्व
पचीशमुं नित्य चिद्रूप मानेत. चोवीश तत्व रूप प्रधान. १ प्रकृति-
२ महान्, ३ अहंकार ४ पांच ज्ञानेन्द्रिय, १३ पांच कर्मेन्द्रिय, १४ मन,
१५ पांच तन्मात्रा, २४ पांच भूत. एम चोवीश तत्व ते. तेमांश्च प्र-
थम जे प्रकृति ते ते अनुत्पन्न होवाश्च बुद्धि आदि सात प्रथमनां
कारण ते, अने सोल पाठलनां कार्य ते, तेश्च प्रथमनी सात प्रकृति वि-
कृति केहेवाय ते, अने षोडशकगण कार्यरूप होवाश्च विकृतिरूपे; अने
पुरुष जे ते ते न प्रकृति, न विकृति ते. नश्च कोऽश्च उत्पन्न थयेल के
नश्च कोऽने उत्पन्न करतो, ते कारणश्च तेवो ते. ॥ तथाचेश्वरः कृष्णः

सांख्यसप्ततौ ॥ “मूलप्रकृतिरविकृति, महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त ॥ षोडशकश्च विकारो, न प्रकृतिर्नविकृतिः पुरुष इति ॥ अर्थः—ईश्वर कृष्ण, सांख्य मतना आचार्य सांख्यसप्ततिग्रंथमां लखेठे के. मूलप्रकृति अविकृति ठे महत् आदि सात प्रकृतिविकृति ठे, षोडशक विकार विकृति ठे, अने पुरुष न प्रकृति, न विकृतिठे. तथा महदादि, प्रकृतिना विकार ठे, ते व्यक्त यइने फरी अव्यक्तपण थइ जाय ठे. ते अनित्यहो-
वाथी पोताना स्वरूपथी त्रष्ट थइ जायठे; अने प्रकृति अविकृति रूप होवाथी पोताना स्वरूपथी त्रष्ट थती नथी. तथा महत् आदिनुं अने प्रकृतिनुं स्वरूप सांख्य मतवाला आ प्रमाणे मानेठे. १ हेतुमत्, २ अनित्य, ३ अव्यापक, ४ सक्रिय, ५ अनेक, ६ आश्रित, ७ लिंग, ८ सावयव, ९ परतंत्र, १० व्यक्त. प्रकृति तेनाथी विपरीत ठे. १ हेतुमत्, कारण वाला ठे, महत् आदि, २ अनित्य, उत्पत्ति धर्मवालाठे, ३ अव्यापक, बुद्धि आदि अव्या-
पि ठे, सर्वगत नथी, ४ सक्रिय, अध्यवसायसंयुक्त वर्तठे, ते हेतुथी क्रिया सहित, सव्यापार चालवा वालांठे, ५ अनेक, त्रेवीश प्रकारना ठे, तेथी, ६ आश्रित. आत्माना उपकार वास्ते प्रधानने अवलंबीने रहेठे ७ लिंग, जे जेमांथी उत्पन्न थायठे ते तेमांज लय पामेठे, “लयंक्षयं गच्छतीति लिंगं,” पांच भूत, पांच तन्मात्रांठमां लय पामेठे, पांच तन्मात्रा, दश इंद्रिय, अने मन, अहंकारमां लयपामेठे, अहंकार बुद्धिमां लयपामेठे, अने बुद्धि प्रकृ-
तिमां लयपामेठे; प्रकृतिनो कोशमां पण लय थतो नथी. ८ सावयव, शब्द रूप, रस, गंध, स्पर्शादि संयुक्त ठे, ९ परतंत्र, कारणने आधीन होवाथी, १० व्यक्त, तेवीज रीतें महदादि व्यक्त ठे; प्रकृति तेनाथी विपरीत, सुगम ठे. आ अल्पमात्र स्वरूप चतावेल ठे, विस्तारथी जाणवुं होयतो सांख्य सप्तति आदि शास्त्रो जोवां.

हवे पचीशमा पुरुष तत्त्वनुं स्वरूप कहियें ठियें. पुरुष “अकर्त्ता वि-
गुणोऽज्ञोऽन्तःस्थः, नित्यचिदज्युपेतश्च” ठे. पुरुषतत्त्व आत्माने कहे ठे. १ आ-
त्मा, विषय सुखादिनां कारण पुण्यादि करतो नथी तेथी “अकर्त्ता
ठे; कारण के आत्मा तृणमात्र पण तोडवाने समर्थ नथी; अने कर्त्ता प्र-
कृति ठे, कारण के प्रकृतिमां प्रवृत्तिस्वभाव ठे; तथा २ “विगुणः” स-
त्त्वादि गुणरहित ठे, कारण के सत्त्वादि प्रकृतिना धर्म ठे, तथा ३ “जो-

क्ता " आत्मा चोक्ता, जोगवनार ठे, चोक्ता पण साक्षात् नथी, परंतु प्रकृतिना विकारभूत उजय मुख दर्पणाकार जे बुद्धि ठे, तेमां संक्रमण थयां थकां निर्मल आत्मस्वरूपविषे सुख दुःखोना प्रतिविंब उदय मा-
त्रथी चोक्ता केहेवाय ठे. " बुद्ध्यवसितमर्थं पुरुषश्चेतत " इतिवचनात् ॥
जेम जासुस फुलनी समीप रेहेवाना कारणथी स्फटिकमां रक्ततादि केहेवामां आवे ठे, तेम प्रकृतिना निकट संबंधथी पुरुषपण सुख दुःखो-
नो चोक्ता केहेवाय ठे. सांख्य मतना बादमहार्णवमां पण कहे ठे " बु-
द्धिदर्पणसंक्रांतं, समर्थप्रतिविंबकं ॥ द्वितीयं दर्पणं कटपे, पुंसिश्च द्वा-
रो हति ॥ १ ॥ तदेव चोक्तृत्वमस्य नत्वात्मनो विकारापत्तिरिति ॥ आ-
नो तात्पर्य उपर बतावेल ठे.

तथा कपिलनो शिष्य आसुरिपण कहे ठे ॥ श्लोक ॥ विवक्तेदृक्परि-
णतौ, बुद्धौ जोगोऽस्य कथ्यते ॥ प्रतिविंबोदयः स्वप्ने, यथा चंद्रमसौ ज-
सि ॥ १ ॥ तथा विंध्यवासी सांख्याचार्य आत्माने तेवीज रीतें चोक्ता
कहे ठे. पुरुष अविकृत आत्माज ठे, स्वनिर्जास अचेतन मन कर्ता ठे.
ते मननी निकटताथी उपाधि स्फटिकवत् देखाय ठे; "नित्या या चिच्चेत
ना तयाऽच्युपेतः " आ केहेवाथी पुरुषज चैतन्यस्वरूप ठे. "नतु ज्ञान-
स्य " परंतु ज्ञान नथी, कारण के ज्ञाननो धर्म बुद्धि ठे. तथा पतंज-
लि पण एमज कहे ठे. तथा " पुमान् " आ जे एक वचन ठे ते जाति-
नी अपेक्षाथी ठे; परंतु आत्मा अनंत ठे, कारण के जन्म मरणादि का-
रणोना नियम, तथा धर्मादि अनेक प्रवृत्ति देखवामां आवे ठे. ते सर्व
अनंत आत्मा सर्वगत तेमज नित्य ठे. ॥ उक्तं च ॥ अमूर्त्तिश्चेतनो जोगी,
नित्यः सर्वगतोऽक्रियः ॥ अकर्त्ता निर्गुणः सूक्ष्म, आत्मा कापिलदर्शनइति ॥

सांख्यमत त्रण प्रमाण माने ठे. १ प्रत्यक्ष, २ अनुमान, ३ शब्द. ते
मतनुं नाम सांख्य अथवा शांख्य शा वास्ते कहे ठे ? तेनो हेतु एवो
ठे के, संख्या प्रकृति तत्व पचीश रूप तेने जे जाणे अथवा जणे. ते
सांख्य. तथा जो ताबु शकान्थी बोलियें तो शांख्य एम केहेवाय. तेउ-
ना मतमां शंखध्वनि ठे एम वृद्धोनो आम्नाय ठे तेथी शांख्य नाम ठे.
बली शंख नामे कोई आद्य पुरुष थया ठे. "तस्यापत्यं पौत्रादिरिति गर्गा

દિત્વાદય સ્ત્રી પ્રત્યયે શાંખ્યા પામિ શ્દં દર્શનં શાંખ્યં શાંખં વા ” ॥ ઇતિ સાંખ્યમતસંક્ષેપવર્ણનં.

હવે મીમાંસકમત લખિયેં ઠિયેં. તેનું વીજું નામ જૈમિનીય પણ કહે-
 ઠે. આ મતવાલા સાંખ્યમતની પેઠે એકદંડી, ત્રિદંડી હોય ઠે, ધાતુરક્ત
 વસ્ત્ર પહેરે ઠે. સ્ત્રગચર્માસન પર વેસે ઠે, કમંમલ રાખેઠે, શિરમુંઘિત ક-
 રાવેઠે, સંન્યાસી પ્રમુખદ્વિજ આ મતમાં હોય ઠે, વેદ તેમના ગુરુ ઠે, પરંતુ
 વીજા કોઈ વક્તા ગુરુ નથી. તે પોતે પોતાને સંન્યસ્તં સંન્યસ્તં કહે ઠે, ય-
 ઙ્ગોપવીતને ધોઈને ત્રણવાર તેનું જલ પીયેઠે. આ મીમાંસક વે પ્રકારના ઠે,
 એક યાજ્ઞિકાદિ, તે પૂર્વમીમાંસક ઠે, અને વીજા ઉત્તરમીમાંસાવાદી
 ઠે. યાજ્ઞિકાદિ, કુર્કર્મના તજનાર, યજનાદિ પદ્કર્મના કરનાર, બ્રહ્મ
 સૂત્રના ધારક, ગૃહસ્થાશ્રમમાં સ્થિત, શૂદ્રનું અન્નાદિ તજનાર ઠે, તેના
 પણ વે જ્ઞેદ ઠે, એક જટ, વીજા પ્રજાકર; જટ ઠ પ્રમાણ માને ઠે, અને
 પ્રજાકર પાંચ પ્રમાણ માને ઠે. ઉત્તરમીમાંસક વેદાન્તિ ઠે, બ્રહ્મ અદ્વૈતજ
 માને ઠે “ સર્વમેવેદં બ્રહ્મેતિ જ્ઞાપંતે ” તેપર પ્રમાણ આપે ઠે કે એકજ
 આત્મા સર્વશરીરોમાં ઉપલબ્ધ થાય ઠે. ॥ શ્લોક ॥ એક એવહિ જૂતાત્મા,
 જૂતે જૂતે વ્યવસ્થિતઃ ॥ એકધા વધુધા ચૈવ, દૃશ્યતે જલચંડ્રવત્ ॥ ૧ ॥
 ઇતિ વચનાત્ ॥ “ પુરુષ એવેદં સર્વયજૂતં યજ્ઞજ્ઞાવ્યમિતિ વચનાત્ ॥ આ-
 ત્મામાંજ લયથયું તેનું નામ મુક્તિ ઠે. વીજી કાંઈ મુક્તિ નથી. તે મીમાંસક
 દ્વિજજ જેનુંનામ જગવત્ ઠે, તે ચાર પ્રકારના ઠે; ૧ કુટીચર, ૨ વહૂદક,
 ૩ હંસ, ૪ પરમહંસ. તેમાં ૧ ત્રિદંડી, સશિખા, બ્રહ્મસૂત્રી, ગૃહત્યાગી, યજ
 માન, પરિગૃહી, એકવાર પુત્રના ઘરમાં જોજન કરે ઠે, કુટીમાં વસેઠે
 તેને કુટીચર કહેઠે, ૨ તુલ્યવેપ, પૂર્વોક્ત વિપ્રના ધરમાં નીરસ ત્રિહ્ના
 જોજી વિષ્ણુજાપપર નદીના તીરપર રહે ઠે, તેને વહૂદક કહે ઠે, ૩ બ્ર-
 હ્મસૂત્ર, શિખારહિત, કપાય વસ્ત્ર, દંડધારી, ગામમાં એકરાત્રિ અને નગ-
 રમાં ત્રણ રાત્રિ રહે ઠે, અગ્નિ જ્યારે ધૂમરહિત થાય ત્યારે બ્રાહ્મણના ઘરમાં
 જોજન કરે ઠે અને તપથી શરીર શોષણ કરી, દેશોમાં ફરતા રહે ઠે, તેને
 હંસ કહે ઠે હંસનેજ જ્યારે જ્ઞાન થાય ઠે, ત્યારે ચારે વર્ણના ઘરમાં જોજન
 કરે ઠે, પોતાની ઇષ્ઠાથી દંડ રાખે ઠે, ઈશાન દિશા સન્મુખ જાય ઠે જો શ-
 ક્તિહીન થઈ જાય તો અનશન પ્રદાન કરે ઠે, ૪ વેદાંત એકધ્યાયી, તે

परमहंसकेहेवाय ठे; आ चारेमां पूर्वशी परस्पर अधिक चारे केवल ब्रह्माद्वैतवाद साधवामां व्यसनी ठे, इत्यादि आ मतनुं स्वरूप ठे.

हवे पूर्वमीमांसावादिजनों मत विशेषशी लखियें ठियें. जेमिनीय वाला कहे ठे के, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी वीतराग, सृष्टिआदिना कर्ता, आ पूर्वोक्त विशेषणयुक्त कोष्ण देव नथी, के जे देवतुं वचन प्रामाणिक होय, प्रथम तो देवज कोश वक्ता नथी, के जेनुं कहेलुं वचन प्रमाण थाय. अनुमानशी पुरुष सर्वज्ञ नथी, मनुष्य होवाशी, रथ्यापुरुषवत्.

पूर्वपक्षः— किंकर थई जेनी सुर, असुर सेवा करेठे, तेमज त्रण लोकमां ऐश्वर्यना सूचक, ठत्र, चामरादि जेनी विभूति ठे, ते सर्वज्ञ केम न होईशके?

उत्तरपक्षः—आ विभूति तो इंद्रजादीआ पण रची शके ठे, ते वातना साक्षी जैनमतना सामंतजड आचार्य पण ठे ॥ श्लोक ॥ देवागमनजोयान, चामरादिविभूतयः ॥ मायाविष्वपि दृश्यंते, ह्यतस्त्वमसि नो महान्.

पूर्वपक्षः— जेम अनादि सुवर्णनो मेल, कार प्रमुख अग्नि पुटादि क्रियाविशेषशी शोधातां, सुवर्ण सर्वथा निर्मल थई जाय ठे, तेम आत्मा पण निरंतर ज्ञानादि अज्यासशी निर्मल थवाशी तेने सर्वज्ञपणांनो संज्ञव केम न होय ? अवश्य होयज.

उत्तरपक्षः—आ तमारुं केहेतुं ठीक नथी; कारण के अज्यास करवाशी शुद्धिनी तरतमताज थाय ठे, परंतु परम प्रकर्ष अवस्था थती नथी, कारण के जे पुरुष चालवानो अज्यास करे, अर्थात् कूदवानो, ठलंग मारवानो, ठेकडो मारवानो अज्यास करे, ते दशहाथ बीशहाथ कुदी शकशे, परंतु सो योजन कूदवानी शक्ति ते कदापि मेलवी शकशे नहि, अने सर्व लोक कूदी जवानो अज्यास तो कदापि तेनाथी थइ शकशे नहि. तेवीज रीतें आत्मापण अज्यासद्वारा सर्वज्ञ थइ शकतो नथी.

पूर्वपक्षः— मनुष्यने सर्वज्ञता जले न होय, परंतु ब्रह्मा विष्णु, महेश्वरादिने तो सर्वज्ञता होय ठे, कारण के तेमने तो जगत् ईश्वर माने ठे. ते वात कुमारिल पण कहे ठे. “दिव्य देह होवाशी” ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, तेउने सर्वज्ञता होय, मनुष्यने सर्वज्ञता केवीरीतें होय ?

उत्तरपक्षः—जे रागद्वेषमां मग्न ठे निग्रह अनुग्रहमां ग्रस्तठे, काम सेवनमां तत्पर ठे, एवा लक्षणवाला ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, सर्वज्ञ केवी

रीतिं होइ शके ठे ? कारण के प्रत्यक्ष प्रमाण तो सर्वज्ञसाधक नहीं, कारण के तेतो (इंद्रियो) वर्तमान वस्तुनेज ग्रहण करेठे; अने अनुमानथी पण सर्वज्ञ सिद्ध यत्ता नहीं, कारण के अनुमान प्रत्यक्ष पूर्वकज प्रवृत्त थइ शके ठे; तेमज आगम पण सर्वज्ञनी सिद्धि करनाहू कोइ नहीं; कारण के आंगम सर्वे विवादास्पद ठे; वही उपमान पण नहीं, कारण के बीजा सर्वज्ञ कोइ होय तो उपमान बने, तेबीज रीतिं अर्थापत्तिथी पण सर्वज्ञ सिद्ध यत्ता नहीं, कारण के अन्यथा अनुपपद्यमान एवो कोइ पदार्थ नहीं, जे होवाथी सर्वज्ञ सिद्ध थाय. ज्यारे जावग्राहक पांचे प्रमाणथी सर्वज्ञ सिद्ध न थया, त्यारे सर्वज्ञ अज्ञाव प्रमाणना विषय थया. सर्वज्ञ प्रत्यक्षादि गोचरने अतिकांत होवाथी, शशशृंगवत् ज्यारे कोइ देव सर्वज्ञ नहीं, अने तेवा सर्वज्ञ देवतुं कथन करेहुं ज्यारे कोइ शास्त्र नहीं, त्यारे अतींद्रिय अर्थतुं ज्ञान केम थाय ? एवी मनमां आशंका करीने जैमिनि कहे ठे के “ तस्मात् ” ते कारणथी अतींद्रिय इंद्रियोना विपरहित जे, आत्मा, धर्म अधर्म, काल, स्वर्ग, नरक, परमाणु प्रमुख पदार्थो ठे, तेउना करतल आमेलकवत् साक्षात् देखनार कोइ नहीं. ते हेतुथी नित्य जे वेदवाक्य ठे, तेनाथीज यथार्थ तत्त्वनो निश्चय थाय ठे. कारण के वेद, अपौरुषेय ठे, अर्थात् कोइयें रचेला नहीं. अनादि नित्य ठे, ते वेदवचनोथी अतींद्रिय पदार्थोतुं ज्ञान थाय ठे, परंतु कोइ सर्वज्ञना कहेला आगमथी थतुं नहीं, कारण के सर्वज्ञ कोइपण पूर्व कालमां थया नहीं, वर्तमानमां ठे नहि, अने जविष्यमां थवानां नहीं. ॥ यथाहुस्ते ॥ अतींद्रियाणामर्थानां, साक्षात् दृष्टा न विद्यते ॥ वचनेनहि नित्येन, यः पश्यति सपश्यति ॥ १ ॥

प्रश्नः—अपौरुषेय वेदना अर्थ केवीरीतिं जाणी शकाय ?

उत्तरः—अमारी परंपरा जे अव्यवच्छिन्न ठे तेनाथी जाणी शकाय ठे. ते कारणथी तथा सर्वज्ञादिनो अज्ञाव होवाथी प्रथम वेदनाज पाठ प्रयत्नथी करवा जोइयें. वेद चार ठे, १ श्रगू, २ यजुष, ३ साम, ४ अथर्व. ए चारनो पाठ करी, पठी धर्मजिज्ञासा करवी जोइये ? धर्म अतींद्रि-

ય છે. વહી ધર્મ છે તે કેવો છે ? તથા ક્યા પ્રમાણથી જાણિયે ? એવી જે જાણવાની ઇચ્છા, તેનું નામ જિજ્ઞાસા છે. તે જિજ્ઞાસા કેવી છે તે જિજ્ઞાસા ધર્મ સાધવાનો ઉપાય છે, તેનું નામ નોદના છે, તે નોદનાનાં નિમિત્ત વેઠે, એક જનક, વીજો ગ્રાહક છે. અહિયાં ગ્રાહક નિમિત્ત જાણવું. તેનું જ વિશેષ સ્વરૂપ કહિયેંઠિયેં.

શ્રેયઃ સાધકદ્રવ્યાદિવિપે જીવોને પ્રેરિયેં જેનાથી, તે નોદના, વેદ વચનની કરેલી પ્રેરણા છે ॥ इत्यर्थः ॥ ધર્મ નોદનાથી જણાય છે. તે કારણથી નોદનાલક્ષણ ધર્મ છે, ધર્મ અર્તીંદ્રિય હોવાથી નોદનાથી જ જાણિયેં ઠિયેં. પ્રત્યક્ષાદિ વીજા કોઈ પ્રમાણથી જાણી શકાતો નથી, કારણ કે પ્રત્યક્ષાદિ વિદ્યમાનનાજ ઉપલંબક છે. અને ધર્મ કર્તવ્યતારૂપ છે અને કર્તવ્યતા ત્રણેકાલ સ્વચ્ચાવ વાલી છે તે કર્તવ્યતાનું જ્ઞાન નોદનાજ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. આ મીમાંસકોનો અન્યુપગમ છે.

હવે નોદનાનું વ્યાખ્યાન કરિયેં ઠિયેં. અગ્નિહોત્ર, સર્વ જીવોની અહિંસા, દાનાદિ ક્રિયા તે કરવાવાસ્તે જે પ્રવર્તક, પ્રેરક વેદોનાં વચન છે. તેજ નોદના છે. જેમ કે “ અગ્નિહોત્રં जुहूयात् स्वर्गकामः ” એવાં જે પ્રવર્તક વેદવચન છે, તે નોદના જાણવી. યથા ॥ “ न हिंस्यात् सर्वज्ञ-
તાनि, तथा नवै हिंस्रो जवेत् ” આ વચનોથી પ્રેશ્યાં થકાં દ્રવ્ય, ગુણ, કર્મોંથી હવનાદિવિપે જે પ્રવૃત્ત થવું, તે ધર્મ છે, અને આ વેદવચનો પ્રેશ્યાં થકાં પણ જે ન પ્રવર્તે, અથવા વિપરીત પ્રવર્તે, તેને નરકાદિ અનિષ્ઠફલ થાય છે. શાવરજ્ઞાપ્યમાં પણ એમજ કહેલ છે.

આ જૈમિનીય ઠ પ્રમાણ માને છે. ૧ પ્રત્યક્ષ, ૨ અનુમાન, ૩ શબ્દ, ૪ ઉપમાન, ૫ અર્થાપત્તિ, ૬ અજ્ઞાવ. તેહનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ જાણવું હોય તો પરદર્શન સમુચ્ચયની ટીકા જોવી. ઇતિ સંક્ષેપથી મીમાંસકમત.

આ પાંચ દર્શન આસ્તિક કેહેવાય છે, અને ઠઠું જૈનદર્શન છે. તેનું સ્વ-રૂપ આગલના પરિવેદમાં લખવામાં આવશે. નાસ્તિકમત દર્શનમાં નથી. “નાસ્તિકં तु न दर्शनमिति राजशेखरसूरिकृतपद्दर्शनसमुच्चयवचनात्” ॥ તો પણ જવ્ય જીવોને જાણવા વાસ્તે તેનું કાંઈક સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં.

કપાલી, જસ્મ લગાવનાર, યોગી, બ્રાહ્મણાદિ, અંત્ય જાતિના લોક જેહને લોકો વાંમમાર્ગી કહે છે, તેહ, તથા કોલિક ઇત્યાદિ નાસ્તિક

ठे, तेना मतनुं नाम नास्तिक चार्वाक ठे. तेउ जीव, पुण्य पापादि कांई मानता नथी, चार जौतिक देह माने ठे, तेमज सर्वजगतने पण चार जौतिक मानेठे.

बली केटला एक चार्वाक एक देशी, आकाशने पांचमुं जूत माने ठे. पंचभूतात्मक जगत् ठे एम कहे ठे. जूतोथीज मद्य शक्तिमत् चैतन्य उत्पन्न थाय ठे एम तेउनो मत ठे. पाणीना परपोटानी जेम, शरीर ठे तेज जीव ठे एम तेउनुं मानवुं ठे. आ मतवाला मद्य, मांस, खायठे; माता, वेहेन, दिकरी आदि जे अगम्यठे, तेउनी साथे गमन करेठे. ते नास्तिक वामी, दरेक वरसे एक दिवस सर्वे, एकस्थले एकठा थायठे. स्त्रीउने नश करी तेउनी योनिनी पूजा करेठे, तेमज विषय सेवनपण करेठे इत्यादि, एवां बुरां काम करेठे के आ पुस्तकमां तेनुं वर्णन करतां मने शरम लागे ठे. तेथी लखेल नथी. ते नास्तिक कामसेवन उपरांत बीजो धर्म मानता नथी, मतलब के कामनेज धर्म मानेठे.

आ मतनी उत्पत्ति जैनमतना शीखतरंगिणी नामना शास्त्रमां जे प्रमाणे लखेलीठे ते प्रमाणे कहियें ठियें. बृहस्पति नामनो एक ब्राह्मण હતો. તેનું બીજું નામ દેવવ્યાસ હતું. તેને એક વેદેન હતી. તે વાદ્યાવસ્થામાં વિધવા થઈ હતી. જેના આશ્રયથી પોતાની જીંદગી સંપૂર્ણ કરે એવું કોઈ તેણીના સાસરાના ઘરમાં સાધન ન હતું, તેથી નિરાધાર થઈને પોતાના જાણના ઘરમાં આવી રહી. તે અત્યંત સ્વરૂપવતી તેમજ યૌવનવતી હતી, આ સમયે બૃહસ્પતિની પત્ની મૃત્યુ પામી હતી, બૃહસ્પતિને કામ વાસનાથી પીડા થાવાલાગી, તેથી વિષયાસક્ત થવાને લીધે પોતાની વેદેનની સાથે વિષયસેવન કરવાની ઇલા યજ્ઞ. વિધવા વેદેનને પ્રાર્થના કરી કે હે વેદેન ? મારી સાથે તું વિષયસેવન કશ્ચ, ત્યારે તેની વેદેન કહું કે હે જાણ ? આ વાત ઉજ્જયલોકવિરુદ્ધ છે, તેથી કેમ કરી શકું ? કારણ કે પ્રથમ તો હું તારી વેદેન તું તેથી જાણની સાથે વિષયજોગ કરું તો અવશ્ય હું નરકમાં જાઉં, અને આ વાતજો જગત્માં પ્રસિદ્ધ થાય તો, સર્વલોકને ધિક્કાર પાત્ર થાઉં. એવી વાત શ્રવણ કરી બૃહસ્પતિએ પોતાના મનમાં વિચાર કશ્યો કે, જ્યાં સુધી તેણીના મનમાંથી પાપ, તેમજ નરકાદિ દુઃખનો જય દૂર થશે નહિ, ત્યાં સુધી તે મારી સાથે કદાપિ સંજોગ

करशे नहि. एवो विचार करी पोते बृहस्पतिसूत्रनी रचना करी. ते सू-
त्रोर्थी, पुण्य पाप, स्वर्ग नरकनो अज्ञाव सिद्ध करी, पोतानी वेहेनने ते
शास्त्र श्रवण करावी प्रतिबोध कस्यो. ते बोधथी तेनी वेहेनें विचार कस्यो
के आ शरीर ज्यारे पांचजोतिक ठे, अने आ शरीरथी अतिरिक्त एवो
अत्मा नामें बीजोकोइ पदार्थ नथी, त्यारे पुण्य पाप, नरक स्वर्ग कांइपण
सिद्ध थतुं नथी. तेथी हवे आ मूर्ख लोकोनी शरम राखी मारी यौवन
अवस्था शामाटे वृथा गुमावुं. एमं निश्चय करी पोताना जाइनी साथे
विषय जोग करवामां अत्यंत लुब्ध थइ गइ. ज्यारे लोकोना जाणवामां
आ हकीकतआवी, त्यारे लोको तेउनी बहुज निंदा करवा लाग्या. ते सांजली
बृहस्पतियें निर्लज्ज थइ लोकोने नास्तिक मतनो उपदेश करवो शरु
कयों. ते उपदेशथी जे अत्यंतविषयी तथा अज्ञानी हुता, तेउ तेना शिष्य
थया. केटलोएक काल व्यतीत थयापठी तेना शिष्यो पोताना मतनुं बहु
मान करवा वास्ते केहेवा लग्या के, आ अमारो मत देवताउना गुरु जे
बृहस्पति नामना आकाशमां ग्रहठे तेमनो प्रवर्त्तवेलो ठे. बृहस्पति करतां
बीजो कोइ विशेष बुद्धिमान् नथी, तेथी अमारो मत सत्य ठे. आ बृह-
स्पतिनी उत्पत्ति अमारा चोवीशमा तीर्थंकर श्रीमहावीर स्वामिनी पेहेलां
थयेली सिद्ध ठे; कारण के श्रीमहावीर स्वामियें कथन करेला शास्त्रोमां चा-
र्वाक मतनुं निरूपण करेलुं ठे. चार्वाक मतनी उत्पत्ति ए प्रमाणे ठे. ते-
मनां नाम चार्वाक, लोकायितांदि ठे “चर्व अदने चर्वति, जक्षयंति
तत्त्वतो न मन्यंते पुण्यपापादिकं परोक्षवस्तुजातमिति चार्वाकाः” मया-
कश्यामाकेत्यादि सिद्ध, ठे. उणादिदंडकेन शब्दनिपातनं. लोका नि-
र्विचाराः सामान्यालोकास्तद्गदाचरंति स्मेति लोकायिताः लोकायित
काइत्यपि ॥ बृहस्पतिप्रणीतमतत्वेन बार्हस्पत्याश्चेति” चर्व धातु जक्षण
अर्थमां ठे. चर्वण (जक्षण) करे अर्थात् जे पुण्य पापादि परोक्ष वस्तु स-
मूहने न माने ते चार्वाक, मयाक श्यामाक इत्यादि सिद्धठे. श्रीहैमव्या-
करणना उणादि दंडक प्रयोगथी निपातथी सिद्धठे. तथा लोक निर्विचारी
ठे, सामान्य लोकोनी पेठे जे आचरण कर्या करेठे ते लोकायिता लोका-
यितका एम पण केहेवाय ठे. तेमज बृहस्पतिनी प्ररूपणाथी ते मतनुं
नाम बार्हस्पत्य पण केहेठे.

हवे चार्वाकना मतनुं स्वरूप लखियें ठियें. नास्तिकं एम कहेठे के परलोकमां गमन करनार जीव, चेतनालक्षण कांइ ठे नहि. पांच जूतथी जे चेतन उत्पन्न थायठे, ते पण जूतोનો नाश थतां अर्हीयांज नाश पासी जाय ठे. जो जीव परलोकथी आव्यो होय तो परलोकनुं ते स्मरण होवुं जोइये, परंतु ते तो थतुं नथी, ते कारणथी जीव परलोकथी आव्यो नथी तेमज परलोकमां जानारपण नथी. तथा जीवस्थानमां जो देव शब्द स्थापन करियें तो सर्वज्ञादिविशेषणविशिष्ट कोइ देव नथी, तथा मोक्षपण नथी, धर्म अधर्म नथी, पुण्य पाप नथी, पुण्य पापनुं जे फल स्वर्ग नरक, तेपण नथी. “तथाच तन्मतं ॥ एतावानेव लोकोयं, यावानिंद्रिय गोचरः ॥ जडे वृकपदं पश्य, यद्भूतं त्यबहुश्रुताः ॥ १ ॥” अर्थः—जेटलो प्रत्यक्ष देखवामां आवेठे, तेटलोज मनुष्यलोकठे. कारण के जे पदार्थ इंद्रियोथी ग्रहण थायठे तेज पदार्थठे, ते उपरांत बीजा कोइ पदार्थ नथी. ज्यारे लोक शब्दनो उच्चार करियें त्यारे लोकमां जे विद्यमान पदार्थठे तेज ग्रहण करवा, अने जे आ लोकथी पर एवा जीव, पुण्य, पाप, अने तेनां फल स्वर्ग, नरकादि ठे एम मानेठे ते अप्रत्यक्ष होवाथी, असत्यठे. जो अप्रत्यक्षपण मानियें तो शशशृंग, बंध्यापुत्र आदिपण मानवा जोइयें. पांच प्रकारें प्रत्यक्षथी अनुक्रमें १ मृडु कठोरादि वस्तु, २ तिक्त कटु कपायादि डव्य, ३ सुरजि छुरजिरूप गंध, ४ जू, जूधर, जुवन, जूरूह, स्तंज, कुंज, अंजोरुहादि, नर, पशु, आपदादि, स्थावर, जंगम पदार्थोना समूह, ५ विविध, वेणु बीणादिनी ध्वनि, आ पांच विना बीजी कोइपण वस्तुनी प्रतीति थती नथी. पांच जूतोथी व्यतिरिक्त नरक, स्वर्गमां गमन करनार एवो जीवज ज्यारे प्रत्यक्ष प्रमाणथी सिद्ध न थयो, त्यारे जीवनां सुख दुःखनां कारण धर्म, अधर्म, अने ते धर्म, अधर्मनि, उत्कृष्ट फल जोगववानी जूमि, स्वर्ग नरक, तथा सर्वथा पुण्य पापनो क्षयथवाथी उत्पन्न थनारुं जे मोक्षसुख तेनुं जे वर्णन, ते सघलुं वर्णन आकाशमां चित्रामण करवा जेवुंठे. कारण के जीवनो नथी कोइयें स्पर्श कयों, नथी कोइयें तेनो खाइने स्वाद चाख्यो, नथी कोइयें तेने सूंध्यो, नथी कोइयें तेने दीगो, के नथी कोइयें तेने शब्दवत् सांजळ्यो, तेम ठतां मूढमति शा वास्ते, जीवने मानीने, स्वर्गादि सुखोनी इच्छाकरी, मस्तक, दाढी, मूठ मुंडावी

अनेक प्रकारनां दुष्कर तप तपी, शीत, आतप, सहन करी फोगट आ शरीरने संकटोमां नाखी मनुष्यजन्म खराब करी रखावे ? आ तेमनी समजणनुंज दुःखवे. ॥ तदुक्तं ॥ तपांसि यातनाश्चित्राः, संयमोन्नो ग वंचना ॥ अग्निहोत्रादिकं कर्म, बालक्रीडेव लक्ष्यते ॥ १ ॥ यावज्जीवं सुखं जीवेत्, तावद्वैषयिकं सुखं ॥ जस्मीनूतस्य देहस्य, पुनरागमनं कुतः ॥ २ ॥ अर्थः— सुगम ठे, सारांश उपर बताव्यो ठे. इत्यादि कारण्णी सिद्ध थाय ठे के जे इंद्रियगोचर (इंद्रियगम्य प्रत्यक्षवे) तेज तात्त्विक ठे. सारांश बीजां सुख कल्पित ठे.

हवे जे परोक्ष, अनुमान, आगम प्रमाण आदिथी जीव, अने पुण्य पाप आदिनुं स्थापन करे ठे, तेमज स्थापन करवामां कोई पण रीतें ह-
ठता नथी, तेउने प्रतिबोध करवा वास्ते दृष्टांत कहे ठे. “ जडे वृक्षपदं पश्येत्यत्रायं संप्रदायः ” कोई पुरुष नास्तिक मतथी, अथवा सत्य अंतः-
करणथी पोतानी जार्याने आस्तिक मतधिपे दृढ प्रतिज्ञावाली जाणीने पोतानी शास्त्रोक्त युक्तियोथी निरंतर प्रतिबोध करे ठे, ज्यारे तेणीने प्र-
तिबोध लाग्यो नहि, त्यारे तेना पतियें विचार कस्यो के हवे उपायथी तेणीने प्रतिबोध लागे तेम ठे, एम पोताना चित्तमां चिंतवन करीने रा-
त्रिना पाठलना पहोरमां ते स्त्रीनी साथे नगरथी बहार निकली, पत्नीने केहेवा लाग्यो, हे बल्लभे ! नगरमां वसनारा जे लोको परोक्ष पदार्थांने अनुमान आदि प्रमाणोथी सिद्ध करे ठे, अने लोकोमां पोताने बहुश्रुत कहेवरावे ठे, तेउनी चतुराई हवे अवलोकन कर. एम कही, नगरना दरवाजाथी चोकसुधी ज़ीणी धूलमां पोताना हाथथी वरुना पंजाना आ-
कार पाडीदीधा. प्रातःकालमां ते वरुना पंजा देखीने बहुलोको राजमा-
गमां एकठा थईगया. तेदलामां बहुश्रुत पण त्यां आबीगया. ते बहुश्रुत लोकोने केहेवा लाग्या के हे जाईयो ! वरुना पगोनी अन्यथा अनुपत्ति-
थी, निश्चयें कोईक वरु रात्रिमां वनथी अहींया आव्युं हतुं. आ सांज-
ली नास्तिकमति पोतानी पत्नीने ए प्रमाणे केहेनारने बतावी, केहेवा लाग्यो के हे जडे ! “ वृक्षपदं ” (वरुनापंजा) तुं जो. जे पंजाने वरुना पंजा अवहुश्रुत कहे ठे. लोकरुढिथी आ लोक बहुश्रुत कहेवरावे ठे, परंतु परमार्थथी तेउं महाठोठ ठे. कारण के तेउं परमार्थ तो कांई जाण-

તા નથી. કેવલ દેખા દેખી રોલો કરવા લાગી રહ્યા છે, પરમાર્થથી તો તેડનું વચન માનવા યોગ્ય નથી. તેવીજ રીતે ઘણા મતવાલા ધાર્મિક, ઘડ (ધૂતારા) વીજાડને ઠગવામાં તત્પર એવા તેડ કાંઈક અનુમાન, આગમાદિથી દૃઢપણે જીવાદિ પદાર્થની અસ્તિ સિદ્ધ કરીને, જોલા લોકને વૃથાજ સ્વર્ગાદિ સુખોનો લોજ દેખાડી જદ્યઅજદ્ય, ગમ્ય અગમ્ય, હેય ઉપાદેય, આદિ સંકટોમાં નાચે છે. વધુ મૂર્ખ લોકોને ધાર્મિકપણાનો વ્યામોહ ઉત્પન્ન કરે છે, તેથી બુદ્ધિમાનોયે તેમનાં વચન ન માનવાં જોઈયે. તે સાંજલી તે સ્ત્રી પોતાના પતિનાં સર્વ વચન માનવા લાગી, તેથી તેણે પોતાની પત્નીને જે ઉપદેશ કહ્યો તે હવે લલિયેં ઊંચેં.

॥ શ્લોક ॥ પિવ खाद च चारुलोचने, यदतीतं वरगात्रि तन्न ते ॥
 नहि जीरु गतं निवर्त्तते, समुदायमात्रमिदं कलेवरं ॥ ૧ ॥ व्याख्या ॥
 હે સુંદરલોચન વાલિ ! તું પેય અપેયની વ્યવસ્થા તજી દર્શ મદિરાપાન કહ્ય, ન કેવલ મદિરાજ પી, પરંતુ જદ્ય અજદ્યની દરકાર કહ્યા વિના માંસાદિ પણ ખા, તેમજ ગમ્ય અગમ્યનો વિચાર દૂર કરી જોગોને જોગવી પોતાની યુવાવસ્થા સફલ કહ્ય યૌવનાદિ જે કાંઈ વ્યતીત થઈ ગયેલ છે તે, હે વરગાત્રિ ! હે પ્રધાનાંગિ (ઉત્તમાંગિ !) ફરી તને મલવાનાં નથી. અત્યંત કામ રાગ જણાવવા વાસ્તે વહુ સંવોધન પદ કહેલાં છે, તેથી પુનરુક્તિ દોષ નથી. કોઈની આશંકા મનમાં લાવિને વૃહસ્પતિ મતવાલા કહે છે કે પોતાની ઇચ્છાથી જે ખાન, પાન, જોગ, વિલાસ કરશે, તેડને પરલોકમાં કષ્ટપરંપરા પામવા સુલજ થશે, અને જે સુકૃત કરશે તેડને સુખ યૌવનાદિ જવાંતરમાં પામવા સુલજ થશે, આ પ્રમાણેની પરની આશંકા દૂર કરવા વાસ્તે વૃહસ્પતિ કહે છે કે હે જીરુ ! વીજાના કેહેવા માત્રથી નરકાદિ દુઃખોની પ્રાપ્તિ નથી. આ લોકના યૌવનાદિથી નિવૃત્ત થવું, અર્થાત્ આ લોકમાં વિપયજોગથી યૌવનનું સુખ ન જોગવવું, અને પરલોકમાં અમને યૌવનાદિ સુખ ફરી મલશે, એમ પરલોકના સુખની ઇચ્છાથી, તપ, ચારિત્રાદિ કષ્ટ ક્રિયા કરીને જે આ લોકના સુખની ઉપેક્ષા કરે છે તેડ મહામૂઢ છે.

વલિ શુજાશુજ કર્મના યોગથી આ જીવને અવશ્ય પરલોકમાં પણ સ્વકર્મ હેતુક સુખદુઃખાદિ વેદના થશે, એવિ આશંકા કરનારની શંકા

मनमां लाविने बृहस्पति कहे ठे के समुदायभूत चारेनो-संयोगमात्र ज आ कलेवर (शरीर) ठे; परंतु चारे भूतोना संयोगमात्रथी जुदो, बीजो जवांतरमां जावावालो, शुजाशुज कर्मविपाकने जोगववा वालो एवो जीव नामनो कोइ पदार्थ नथी; अने चारे भूतनो जे संयोग ठे ते विजखिना प्रकाशनी पेठे क्षणमात्रमां नाश पामी जाय ठे, ते कारणथी परलोकनो जय तजी दे. हे हरिणादि ! जेम मन माने तेम खा, पी जोग विलास कख.

हवे प्रमेय प्रमाण बंने कहे ठे. ॥ १५लोक ॥ पृथ्वी जलं तथा तेजो, वायुर्भूतचतुष्टयं ॥ आधारोभूमिरेतेषां, मानं त्वक्षजमेव हि ॥ १ ॥ अर्थः १ पृथ्वी, २ जल, ३ अग्नि, ४ वायु, आ चार भूत ठे. आ चारेनी आधार पृथ्वी ठे. अने कोई जगाये एवो पण पाठ ठे के “ चैतन्यभूमि रेतेषां ” आ चारेने चैतन्यभूमि कहे ठे, आ चारेना एकत्र रसथी चैतन्य उत्पन्न थाय ठे. वली आ चार्वाकमतमां, आ चारे भूत, प्रमाणनी भूमिका, प्रमाणनो विषय तात्विक ठे. तेमज आ चार्वाकमतमां प्रमाण तो एक प्रत्यक्षज ठे.

हवे भूतचतुष्टयथी देहने चेतनता केम प्राप्त थाय ठे ? एवी आशंका मनमां लावी कहे ठे. ॥ १५लोक ॥ पृथ्व्यादिभूतसंहत्या, तथा देहपरीणतेः ॥ मदशक्तिः सुरांगेज्यो, यद्वत्तद्विदात्मनि ॥ १ ॥ अर्थः—पृथ्वी, जल, अग्नि, वायु, तेउना संयोगथी थयेलो देह परिणाम, ते देहमां, जेम मदिरानां अंगोथी उन्मादशक्ति उत्पन्न थाय ठे तेम, चैतन्यशक्ति उत्पन्न थाय ठे. परंतु देहथी अन्य जीव पदार्थ कोइ ठे नहि. आदि शब्दथी पर्वतादि सर्वपदार्थ चारे भूतोथीज उत्पन्न थाय ठे. ते कारणथी दृष्ट सुखनो त्याग न करवो. अने अदृष्टसुख वास्ते प्रवृत्त थवुं, आ तो लोकोनी मोटी मूर्खता ठे, तेमज शांतरसमां मग्न थइमोक्ष सुखनुं वर्णन करेठे ते पण महामूढ ठे. कारण के मैथुनसेवनथी बीजो कोइ पण धर्मनथी तेमज कोइ मोक्ष नथी, तेमज सुख नथी. इति चार्वाक मत संक्षेपवर्णन. पूर्वोक्त मतोनुं जे वर्णन करेल ठे, तेउना उपदेशक सर्व कुयुरु ठे. कारण के तेउना मत युक्ति प्रमाणथी खंडित थइजाय ठे. तेमज तेउ पूर्वापरव्याहत अने विरोधी ठे.

પૂર્વપક્ષ:-અહો જૈન ! અરિહંતનાં કહેલાં તત્ત્વો ઉપર તમને અત્યંત રાગ છે, તેથી તમે પોતાનો મત નિર્દોષ ઠરાવો ઠો, અને અમારા મતને પૂર્વાપરવિરોધી કહો ઠો, પરંતુ અમારા મતમાં કાંઈપણ પૂર્વાપરવ્યાહત પણું નથી, કારણ કે અમારો મત તદન નિર્દોષ છે. તેથી અમારા મતમાં કલંક દેવું તે અમૃતના પુંજમાં મશીનું (વા માણીનું શ્રંગ) વિંડુ નાખવા સમાન છે.

ઉત્તરપક્ષ:-હેવાદિયો ? તમે પોત પોતાના મતનો પક્ષપાત ઠોડી, મધ્યસ્થપણું અવલંબન કરી, નિરજિમાનતા અંગીકાર કરી, તેમજ સુંદર બુદ્ધિ ધારણ કરી શ્રવણ કરો. હું તમારા મતોમાં પૂર્વાપરવ્યાહતપણું વતાવું તું. પ્રથમ વૌરુ મતમાં પૂર્વાપરવિરોધ વતાવવો શરૂ કરિયેં ઠિયેં.

વૌરુમતમાં સર્વ પદાર્થ ક્ષણજંબુર કહીને પઠી આ પ્રમાણે કહ્યું છે. “ નાનનુકૃતાન્વયવ્યતિરેકં કારણં નાકારણં વિષય ઇતિ ” અર્થ:- જ્ઞાન, અર્થ વિદ્યમાન ઇતાંજ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ અર્થ વિના થતું નથી. એવીરીતે અનુકૃત અન્વય વ્યતિરેક અર્થ જ્ઞાનને છે, અને કારણ જેયકી અર્થજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, તે કારણનેજ વિષય કરે છે. આ કેહેવાથી અર્થને વે ક્ષણ સ્થિતિવાલો કહ્યો. તે આ પ્રમાણે. અર્થરૂપ કારણથી જ્ઞાન કાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે, અને એકજ સમયમાં કારણ, કાર્ય, ઉત્પન્ન થતાં નથી, ત્યારે તો જ્ઞાન પોતાના જનક અર્થનેજ ગ્રહણ કરે છે. “ ના પરં નાકારણં વિષય ઇતિ વચનાત્ ” ॥ જ્યારે એ પ્રમાણે થયું ત્યારે તો અર્થને વે સમયની સ્થિતિ સ્વાત્તાવિકરીતે થઈ ગઈ. અને વૌરુમતમાં વે સમય સ્થિતિવાલો કોઈ પદાર્થ નથી. એક તો આ પૂર્વાપરવિરોધ છે.

તથા “ નાકારણં વિષય ઇત્યુક્તં ” જે પદાર્થ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિમાં કારણ નથી, તે પદાર્થને જ્ઞાન વિષયપણ કરતું નથી. એમ કહ્યા ઇતાં ફરી યોગિપ્રત્યક્ષજ્ઞાનને અતીત અનાગત પદાર્થોનું જાણનાર કહેલ છે, અને અતીત પદાર્થ તો નદ્ર થઈગયેલ છે, તથા અનાગત પદાર્થ ઉત્પન્ન પણ થયેલ નથી, તે કારણથી અતીત, અનાગત પદાર્થ જ્ઞાનના કારણ થઈ શકતા નથી, તો આ કારણને યોગિપ્રત્યક્ષના વિષય કેહેવાં, આ વીજો પૂર્વાપરવિરોધ છે.

તેવીજ રીતે સાધ્ય સાધનોની વ્યાપ્તિ, તેમજ ગ્રાહકવ્યાપ્તિ ગ્રહણ ક-

रावनारने, कारणपणाना अज्ञावधी त्रिकालगत अर्थने विषय कहेनारने केम पूर्वापर व्याघात यशे नहि ? कारण के कारणनेज प्रमाणनो विषय मानेल ठे. ते वास्ते त्रीजो पूर्वापर विरोध ठे.

तथा क्षणक्षय अंगीकार करवामां जेनो काल चिन्न चिन्न ठे, एवा जे अन्वयव्यतिरेक, तेनी प्रतिपत्तिनो संजव यतो नथी, त्यारे तो साध्य साधनोनी त्रिकाल विषयव्याप्तिग्रहणमाननारने पूर्वापर व्याघाति केम नहि ? आ चोथो पूर्वापरविरोध ठे.

तथा सर्व पदार्थोने क्षणक्षयी मानीने पठी वुळें एम कशुं ठे. ॥ श्लोक ॥ इत एकन्वते कल्पे, शक्त्या मे पुरुषोद्भूतः ॥ तेन कर्मविपाकेन, पादे विद्धोस्मि जिह्मवः ॥ १ ॥ आ श्लोकमां जन्मांतर विषयमां शब्दनो प्रयोग क्षणक्षयविरुद्ध बोलतां यकां वुळ्ने पूर्वापरविरोध केम न केहेवो जोश्यें आ पांचमो पूर्वापरविरोध ठे.

तथा निरंश सर्व वस्तु ठे एम प्रथम कहीने पठी फरी “ हिंसाविरतिदानचित्तस्व संवेदनं अरुखगतं सद्रव्य चेतनत्वस्वर्गप्रापण शक्त्यादिकं गृह्णदपि स्वर्गप्रापणशक्त्यादेरंशस्येति सांशतां पश्चाद्भवतः सौगतस्य कथं पूर्वापरविरुद्धं वचोन स्यात् ” ए ठावो विरोध ठे.

तेवीज रीतिं निर्विकल्पक प्रत्यक्ष प्रमाण नीलादि वस्तुंठने सर्वप्रकारथी ग्रहण करतां ठतां नीलादि अंशविषे निर्णय उत्पन्न करे ठे, परंतु नीलादि अर्थगत क्षणक्षय अंशविषय निर्णय उत्पन्न करता नथी, एम सांशताने कहेतां यकां सौगतने पूर्वापरवचनविरोध सुबोधज ठे. अ सातमो विरोध ठे.

तथा हेतुने त्रण रूपवाला माने ठे, अने संशयने वे उल्लेखवाला माने ठे तेमज कहे ठे, ठतां सांश वस्तुने मानता नथी, आ पण आ. ठमो पूर्वापरविरोध ठे.

तथा परस्पर नहि मलेला परमाणु निकटसंबंधवाला एकत्र यइने घटादिरूपपणे प्रतिज्ञास थायठे, परंतु पोतपोतामां अंगांगीजावरूपें कोइपण कार्य आरंज करता नथी. आ वोळोनो मतठे. तेमां दूषण ए ठे कें परमाणुंठ पोतपोतानामां नहि मली जवाधी घटनो एकजाग ज्यारे अमे हाथथी पकडियें त्यारे संपूर्ण घटने नहि रेहेवुं जोश्यें. तथा घटने एक जा-

ગથી ઊઠાવતાં ઘટનો એક જાગજ ઊઠવો જોઈયે, પરંતુ સંપૂર્ણઘટ નહિ ઊઠવો જોઈયે. તથા જ્યારે ઘટને તેનો કાંઠોપ કઢી અમે સ્વેચ્છીયે, ત્યારે ઘટનો એકદેશજ અમારીપાસે આવવો જોઈયે, પરંતુ સંપૂર્ણ ઘટ ન આવવો જોઈયે, અને જલાદિધારણરૂપ ઘટને અર્થક્રિયાલક્ષણ સત્ત્વ, અંગીકાર કરવા થકી સૌગતોષ પરમાણુનું મલબું માનેલઠે, અને તેના મતમાં પરમાણુનું મલબું ઠે નહિ, તે કારણથી આનવમો પૂર્વાપરવિરોધ ઠે. ઇત્યાદિ વૌરુમતમાં અનેક પૂર્વાપરવિરોધઠે.

હવે વૌરુમતનું થોડું ઘંડન પણ લખિયે ઢિયે. વૌરુનો એવો મત ઠે કે સર્વ પદાર્થ નૈરાત્મ્ય ઠે, અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપે, પોતાના સ્વરૂપથી સદા સ્થિર રહેવાવાલા નથી, એવી જે જાવના, તેનું નામ નૈરાત્મ્યજાવના ઠે. નૈરાત્મ્યજાવના રાગાદિ ક્લેશોનો નાશ કરનારી ઠે. જુઝં. જ્યારે નૈરાત્મ્યજાવના થશે ત્યારે પોતાને પોતાવિપે, તથા પુત્ર, જાઈ, જાર્યા, આદિવિપે પણ આત્મીય અજિનિવેશ નહિ થાય, અર્થાત્ “આ મારાં ઠે” એવો મોહ નહિ થાય. કારણ કે જે પોતાને ઉપકારી ઠે તે આત્મીય ઠે, અને જે પોતાને પ્રતિઘાતક ઠે તે દ્રેપ ઠે. જ્યારે આત્માજ નથી, પરંતુ પૂર્વાપર ક્ષણ તુટેલાંનું અનુસંધાન ઠે, અને પૂર્વ પૂર્વ હેતુથી પ્રતિવરુ જ્ઞાન ક્ષણ, તેજ તેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય ઠે, ત્યારે કોણ કોનો ઉપકારક તથા ઉપઘાતક ઠે ? કારણ કે ક્ષણો, ક્ષણમાત્ર રહેવાથી પરમાર્થથી ઉપકાર, અનુપકાર કરીશકતા નથી. તે વાસ્તે તત્ત્વવેદિયોને પોતાના પુત્રાદિમાં આત્મીય અજિનિવેશ નથી. તેમજ વૈરીયોવિપે દ્રેપ નથી. અને લોકોને અનાત્મીય પદાર્થોમાં જે આત્મીય અજિનિવેશ ઠે, તે અતત્ત્વમૂલ હોવાથી અનાદિ વાસનાના પરિપાકે કરેલ ઠે. એમ જાણું.

પ્રશ્ન:-જો પરમાર્થથી ઉપકાર્યુપકારક જાવ નથી તો એમ કેમ કહો ઠો કે જગવાન સુગત કરુણાવડે સર્વ જીવોના ઉપકારવાસ્તે દેશના આપતા હવા ? અને ક્ષણિકપણું પણ જો એકાંતજ ઠે તો તો તત્ત્વવેત્તા પણ એક ક્ષણપટી નાશ પામ્યા, અને તત્ત્વવેત્તા પણ જાણતા હતા કે હું જૂતકાલમાં હતો નહિ અને જિવિષ્યમાં હોવાનો નથી, તો પટી મોહવાસ્તે શા માટે યત્ન કરે ?

ઉત્તર:-તમે જે કહ્યું તે અમારો અજિપ્રાય નહિ જાણવાથી અચુક ઠે.

जगवान् प्राचीन अवस्थाविषे अवस्थित थे, अने सकल जगत्तुने राग-
द्वेषादिदुःखोत्थी संकुल जाणतां थकां, केवीरीतें आ सर्व जगत्तुं दुःख
माराथी दूर थाय एवी दया उत्पन्न थवाथी नेरात्म्य क्षणिकत्वादि जा-
णतां ठतांपण ते उपकार करवा योग्य जीवोने निःक्लेशक्षण उत्पन्न
करवावास्ते स्वप्रजाहितकर राजानीपेठे पोतानी संतति बुद्धिविषे, सकल
जगत् साक्षात् करवाने समर्थ एवी पोतानी संततिगत विशिष्टक्षणनी उ-
त्पत्तिवास्ते यत् आरंभ करेठे. कारण के सफल जगत् साक्षात्कार
कल्याविना सर्वने अक्षयविधान उपकार करवो अशक्य थाय तेथी समु-
त्पन्न केवल ज्ञान पूर्वस्थापन कृपाना विशेष संस्कारवशथी जगवान् कृता-
र्थज ठे तो . १ देशना देवामां प्रवृत्त थायठे. तेथी ते देशना सांजली-
ने निर्मल बुद्धिथी नेरात्म्यतत्त्व विचारतां थकां जीवनेजावनाप्रकर्ष वि-
शेषथी बेराग्य उत्पन्न थायठे, तेथी अनुक्रमें मुक्तिलाभ थायठे. अने जे
आत्माने मानेठे तेने मुक्तिनो संजव नथी, कारण के परमार्थथी आत्मा
विद्यमान ते आत्मा स्नेहना वशथी ते आत्माने सुखी थवानी तृष्णा
थशे, अने तृष्णाने वश थवाथी सुखनां साधनोविषे ते प्रवृत्त थशे, एम
ज्यारे गुणोमां राग करशे, ते रागथी ज्यांसुधी आत्माजिनिवेश रद्देशे
त्यांसुधी संसार ठे. ॥ आह च ॥ श्लोक ॥ ये पश्यंत्यात्मानं, तत्रास्याहमिति
शाश्वतः स्नेहः ॥ स्नेहात् सुखेषु तृप्यति, तृष्णा दोषांस्तिरस्कुरुते ॥
१ ॥ गुणदर्शि परितृप्यन्, ममेति तत्साधनान्युपादत्ते ॥ तेनात्माजि-
निवेशो, यावत्तावत्संसारः ॥ १ ॥ इति बौद्धमत पूर्वपक्ष.

ह्वे जैनमतनी तरफथी उत्तरपक्षः— आ सर्व कहेवुं तमारा अंतःकर-
णमां वासकरेला महामोहना विलासनुं सूचक ठे. आत्मानो अज्ञाव यतां
बंध मोक्षादिनुं एकाधिकरणत्व नहि थाय ते वतावियें ठियें.

हे बौद्धो ! तमे आत्मा मानता नथी, परंतु पूर्वापर क्षण तूटेलानुं अनु-
संधान ज्ञान क्षणोनेज मानोठो. ज्यारे एम मानशो त्यारे बंध अन्यने
थयो, अने मुक्ति अन्यनी थइ; क्रुधा अन्यने लागी, तृप्ति अन्यने थइ;
अनुजव अन्यने थयो, अने स्मरण अन्यने थयुं; जुलाव अन्यें लीधो,
अने रोगरहित अन्य थयो; तपःक्लेश अन्यने थयो, अने स्वर्गादिफल
अन्यने प्राप्त थयुं; अन्यासनी प्रवृत्ति अन्यने थइ, अने अन्यासनुं फल

अन्यने थयुं; आ सर्वे हकीकत अतिप्रसंग होवार्थी युक्तियुक्त नथी. जो एम कहो के संताननी अपेक्षार्थी बंध, मोक्षादिनुं एक अधिकरण थइश-
केठे, तो तेपण ठिक नथी. कारण के संतानपण तमारा मतमां थइ शकतां
नथी जुड संतान जे ठे ते संतानिथी जिन्नठे के अजिन्नठे? जो कहो के
जिन्नठे तो पठी वे विकल्प अमे तमने सोंपियें ठियें. ते संतान नित्य ठे के
अनित्य ठे? जो कहो के नित्य ठे तो तेने बंध मोक्षादिनो संज्ञव नथी,
कारण के सर्वकाल एकस्वभाव होवार्थी तेनी अवस्था विचित्र थइ शकती
नथी. अने तमेतो नित्य मानता नथी “ सर्व क्षणिकमिति वचनात् ”
हवे जो कहो के अनित्य ठे तो तो तेज प्राचीन बंधमोक्षादि वैय्यधि-
करण दूषण प्राप्त थयुं. जो कहो के अजिन्न ठे, तो तो तेनार्थी अजिन्न
होवार्थी तेना स्वरूपनी पेठे संतानिज थया, संतान थया नहि. ज्यारे एम
थया त्यारे तो तदवस्थज पूर्वनुं दूषण ठे. जो कहो के क्षणार्थी अन्य
संतान कोइ नथी परंतु जे कार्यकारणभाव प्रबंधार्थी क्षण जावठे, तेज
संतान ठे, ते वास्ते दोष नथी; आ पण तमारुं केहेनुं अयुक्त ठे, कारण के
तमारा मतमां कार्यकारणभावपण घटतो नथी. तेज बतावियें ठियें.
प्रतीत्यसमुत्पादमात्र कार्यकारणभाव ठे, तेथी यथाविवक्षित घटक्षण
अनंतर घटक्षण ठे, तेमज पटादिक्षणपण ठे, अने जेम घटक्षणार्थी पे-
हेला अनंतर विवक्षित घटक्षण ठे तेमज पटादिक्षणपण ठे, त्यारे तो
केवीरीतें प्रतिनियत कार्यकारणभावनो अवगम थाय ?

एक बीजुं पण दूषण ठे ते ए ठे के. कारणार्थी जे कार्य उत्पन्न थाय
ठे, ते सत् उत्पन्न थाय ठे के असत् उत्पन्न थाय ठे ? जो कहो के सत्
उत्पन्न थाय ठे तो कार्योत्पत्तिकालमां पण कारण सत् थयुं; त्यारे तो
कार्य कारणने समकालतानो प्रसंग बन्यो; अने एककालमां वे पदार्थों-
ना कार्यकारणभाव मान्या नथी, नहि तो माता पुत्रनो व्यवहार व-
नशे नहि. घटपटादिने पण परस्पर कार्यकारणभावनो प्रसंग थइ ज-
शे. जो असत् पद मानशे तो तेपण अयुक्त ठे, कारण के जे असत् ठे,
ते कार्य थइ शकतुं नथी. नहि तो खरशृंगार्थीपण कार्य उत्पन्न थयुं जो-
इये. वली अत्यंताभाव, प्रध्वंसाभाव, वने जगाए वस्तुसत्तानो संज्ञव
होवार्थी, आ वनेनुं कांइपण विशेष थयुं नहि, जो कहो के प्रध्वंसा-

जावमां वस्तु हती, ते कारणथी हेतु ठे, त्यारे तो ज्यारे हती त्यारे हेतु न होतो, अन्यदा हेतु थयो, एम तो बहु सारी तत्वव्यवस्था थइ.

वली एक बीजी वात ठे के- तज्जावे जाव एवा अवगममां कार्य कारणजावनो अवगम ठे, ते जो तज्जावे जाव ठे, ते शुं प्रत्यक्षथी प्रतीत थाय ठे के अनुमानथी प्रतीत थाय ठे ? प्रत्यक्षथी तो प्रतीत थतो नथी, कारण के पूर्ववस्तुगत प्रत्यक्षथी पूर्ववस्तु परिच्छिन्न थइ, थने उत्तर वस्तुगतथी उत्तरवस्तु परिच्छिन्न थइ, थने आ वंनेनुं अनुसंधान करनार त्रीजुं स्वरूप तो कोइ मानता नथी, ते कारणथी ते अनंतर तेनो जाव ठे, एवो केम अवगम थाय ? ते तो तेने पण प्रत्यक्षपूर्वक होवाथी अनुमानथी पण न थाय, थने अनुमान तो लिंगलिंगिसंबंधग्रहणपूर्वक प्रवृत्त थाय ठे, थने लिंगलिंगिनो संबंध तो प्रत्यक्षथी ग्राह्य ठे, जो अनुमानथी संबंधग्रहण करियें, तो अनवस्था दूषण आवे ठे; थने कार्य कारणजावविषे प्रत्यक्ष प्रवृत्त थतुं नथी, ते कारणथी अनुमाननी पण प्रवृत्ति नथी. तेबीजरीतें ज्ञानना वंनेक्षणोना परस्पर कार्यकारणजावनो अवगमपण निषेध थयो जाणवो. त्यांपण स्वसंवेदनथी पोतपोताना रूप ग्रहणमां परस्परस्वरूप अनवधारणथी तदनंतर हुं उत्पन्न थयो हुं, थने हुं तेनो जनक हुं, एवी अवगति नहि होवाथी तमारा मतमां कार्य कारणजाव नथी, तेमज तेनो अवगमपण नथी, तेथी, एक संतति पतित थवाथी बंधमोक्षणुं एकाधिकरण ठे, आ केहेतुं तमारं मृषा ठे. आ केहेवाथी जे कहेठे के उपादेय उपादान क्षणोना परस्पर वास्यवासकजाव होवाथी, उत्तरोत्तर विशिष्ट विशिष्टतर क्षणोत्पत्तिथी मुक्तिनो संजव ठे, तेपण उपादेय उपादान जावना उक्तरीतिथी अनुपपद्यमान होवाथी प्रतिक्रित जाणवां; थने जे वास्यवासकजाव कहेल ठे, तेपण तलफूलनीपेठे एककालमां वंने होय त्यारे होइ शके ठे. “उक्तं चान्यैरपि” “अवस्थिताहि वास्यंते, जावाजावैरवस्थिते:” तो केबीरीतें उपादेय उपादान क्षण वंनेने परस्पर असाहित्य होवाथी वास्यवासकजाव होय ? उक्तं च ॥ वास्यवासकयोश्चैव, मसाहित्यान्नवासता ॥ पूर्वक्षणैरनुत्पन्नो, वास्यतै नोत्तरः क्षणः ॥ १ ॥ उत्तरेण विनष्टत्व, न च पूर्वस्य वासना ॥ इति ॥

एक बीजी वात एवी ठे के वासना वासकथी जिन्न ठे के अजिन्न ठे ?

जो कहो के जिन ठे तो तो ते वासनायें करी शून्य होवाथी अन्यने वस्तु अंतरवत् कदापि वासित करशे नहि. जो कहो के अजिन ठे तो तो वा-
स्यक्षणमां वासना नो संक्रम कदापि थशे नहि. तेवी रीतें तेना स्वरूपनी
पेठे तेनाथी अजिन होवाथी वासकनी पण संक्रांति ठे. जो कहो के सं-
क्रांति ठे तो अन्वयनो प्रसंग आवशे, तेथी तमारुं केहेवुं कोइपण का-
मनुं नथी, अने तमे जे कछुं हतुं के सकलजगत् रागद्वेषादि दुःखसं-
कुल जाणतां थकां सकल जगत् नो दुःखोथी केवीरीतें हुं उद्धार करं ?
इत्यादि. आ पण पूर्वापर असंबंध ठे. कारण के तमारो क्षणिक मतज
पूर्वापर तुटेलो परमार्थथी असत् ठे. वली क्षणोनुं रेहेवानुं कालमान ए-
क परमाणुना व्यतिक्रममात्र ठे. ते कारणथी उत्पत्तिथी व्यतिरिक्त तेनी
कोइ क्रिया उपपद्यमान थती नथी. “ जूमियेपां क्रियासैव, कारकं सैव
वोच्यते ” इति वचनात् ॥ तेथी ज्ञानक्षणेनुं उत्पत्ति अनंतर गमनथी,
अवस्थान नथी, पूर्वापर क्षणोथी अनुगम नथी, ते कारणथी तेउने पर-
स्परस्वरूप अवधारण नथी, तेमज उत्पत्ति अनंतर कोइ व्यापार नथी,
तो केवीरीतें मारी सन्मुख आ अर्थ साक्षात् प्रतिज्ञासे ठे ? आ प्रकारें
अर्थनो निश्चयमात्र करवामां पण अनेकक्षणेनो संभव ठे; अनुस्यूत
(संतति रूप) थइ उत्पन्न थाय ठे. अने ते संततिरूपना अज्ञावथी स-
कल जगत् रागद्वेषादि दुःखसंकुलतानो क्यांथी विचार होय ? अने
दीर्घकालना अनुसंधानथी शास्त्रार्थनुं चिंतवन पण क्यांथी होय ? जेना
प्रज्ञावथी सम्यक् उपाय जाणीने विशेष दयाथी मोक्षवास्ते घटना थाय ?

पूर्वपक्षः— आ जे सर्व व्यवहार ठे ते ज्ञानक्षणेनी संततिनी अपे-
क्षाथी ठे, पठे तमे शा वास्ते आ पक्षमां दूषण आपो ठे ?

उत्तरपक्षः— सुकुमारप्रज्ञोदेवानांप्रियः सदैव सप्तघटिकामध्यमि-
ष्टान्नजो जनमनो ज्ञाशयनीयशयनान्यासेन सुखैर्धितो” परंतु वस्तुना य-
थार्थतत्त्वविचारवामां तमारी बुद्धि कुशल थइ नथी तेथी अमारुं केहेवुं
तमारी समजमां आवतुं नथी. कारण के ज्ञानसंततिविषे पण तेज दूषण
ठे. जे अमे उपर कहेल ठे तेज वतावियें ठियें. वैकल्पिक तेमज अवै-
कल्पिक जे ज्ञानक्षण ठे, ते परस्पर अनुगमना अज्ञावथी परस्पर स्वरूप
जाणती नथी, अने क्षणमात्र उपरांत रेहेती नथी, त्यारे हवे केवी रीतें

पूर्वापर अनुसंधानरूप दीर्घकालिक सकल जगत् दुःखिपणानो विचार शास्त्रविचारणरूप आ व्यवहार होय ? आंख मीचीने जरा विचारो तो सही ? इत्यादि. बौद्धमतनुं खंडन. नंदिसिद्धांत, संमत्तितर्क, द्वादशारण्यचक्र, अनेकांतजयपताका, स्याद्धादरत्नाकर, स्याद्धादरत्नावतारिका प्रमुख अनेक शास्त्रोमां बहु सारीरीतें करेल ठे. ते जोइलेबुं. इति बौद्धमतखंडन ॥

हवे नैयायिकमतमां पूर्वापर व्याहृतपणुं ठे ते कांश्च लखियें ठियें. सत्तायोगशी सत्त्व ठे एम कहीने सामान्य, विशेष, समवाय, आ पदार्थोने सत्ताना योग विनाज सत् केहेनारने पूर्वापरवचन व्याहृतपणुं केम न थाय ?

१ ज्ञान पोते पोताने जाणतुं नथी, पोताने पोताविषे क्रियानो विरोध ठे, ते कारणशी; एम कहीने फरी कहेठे के ईश्वरनुं जे ज्ञान ठे ते पोते पोताने जाणेत, अने स्वात्माविषे क्रियाना विरोध मानता नथी, तो हवे केम स्ववचनविरोध न थयो ?

२ वली दीपक जे ठे ते पोते पोतानो प्रकाश करनार ठे, अने अहियां स्वात्मविषे क्रियाविरोध मानता नथी, आ पूर्वापर वचन व्याहृत ठे.

३ बीजाने ठगवावास्ते ठळ, जाति, निग्रहस्थान, तेउने तत्त्वरूपपणाशी उपदेश करतां थकां अक्षपादरूपिनुं वैराग्यवर्णन एवुं ठे के जेम अंधकारने प्रकाशवाळुं केहेबुं तेना सहस्र आ केम पूर्वापरव्याहृत नहि.

४ आकाशने निरवयवी स्वीकारीने फरी तेनो गुण जे शब्द ठे ते एकदेशमां सुणावी आपे ठे, सर्वत्र नहि. तेथी तो आकाशने सांशता थइ गइ. आ पूर्वापरव्याहृतपणुं ठे.

५ सत्ता योगशी सत्त्व ठे, अने योग सर्व वस्तुउमां सांशता होवाशी थाय ठे, अने सामान्यने निरंश एक माने ठे. आ पूर्वापरव्याहृत वचन केम नहि ?

६ समवाय, नित्य एक स्वप्नाव माने ठे, अने सर्व समवायी पदार्थोनी साथे संबंध नैयत्य (स्वसत्ता)शी थवाशी समवाय, अनेक अनेक स्वप्नावालो थइ गयो. आशी तो पूर्वापरविरोध थयो.

७ “ अर्थवत् प्रमाणं ” अर्थ सहकारी ठे जेनो ते अर्थवत् प्रमाण, एम कहीने फरी योगिप्रत्यक्षने अतीतादि अर्थ विषय केहेनारने केम

पूर्वापर विरोध न होय ? कारण के अतीतादि जे ठे ते विनष्ट, अनुत्पन्न होवाथी सहकारी थइ शकता नथी.

९ तथा स्मृति गृहीतग्राहि होवाथी प्रमाण मानता नथी. “अनर्थ जन्यत्वेन” अर्थ विना होवाथी, तेमज गृहीतग्राही होवाथी प्रमाण नथी; अने धारावाही ज्ञान तो गृहीतग्राही ठे, तेने पण अप्रमाणता होवी जोइयें. परंतु धारावाहि ज्ञानने नैयायिक तेमज वैशेषिक प्रमाण माने ठे. अने स्मृतिने अनर्थजन्य होवाथी ज्यारे अप्रमाण मानी, त्यारे अतीत अनागत अनुमानपण अनर्थजन्य होवाथी प्रमाण न थयां; अने अनुमानने शब्दनी पेठे त्रिकालविषयक माने. ठे, कारण के धुमाडाथी वर्तमान अग्नि अनुमेय ठे, अने मेघोन्नतिथी थवानी वृष्टि, तेमज नदी-नुं पूर देखवाथी थयेली वृष्टिनुं अनुमान, आ वंने अनर्थजन्य ठे, तो पठी धारावाहि ज्ञान, अने अनर्थजन्य अनुमान, आ वंनेने तो प्रमाण मानवां, अने स्मृतिने प्रमाण नहि मानवी, आ पूर्वापरविरोध ठे.

१० ईश्वरनुं सर्वार्थविषय प्रत्यक्ष ज्ञान, इंद्रियार्थसन्निकर्षनिरपेक्ष मानोठो ? के इंद्रियार्थसन्निकर्षोत्पन्न मानोठो ? जो एम कहो के इंद्रियार्थसन्निकर्षनिरपेक्ष मानियें ठियें, तो तो “ इंद्रियार्थसन्निकर्षोत्पन्न ज्ञानमव्यपदेश्यमित्यत्र सूत्रे ” सन्निकर्षोपादान निरर्थक थशे; कारण के ईश्वरप्रत्यक्षज्ञान सन्निकर्ष विना पण थइ शके ठे, जो एम कहो के ईश्वरप्रत्यक्षज्ञान, इंद्रियार्थसन्निकर्षोत्पन्न मानियें ठियें, तो तो ईश्वरना मनने अणुमात्र प्रमाण होवाथी युगपत् सर्वपदार्थोंनी साथे संयोग नहि थशे; त्यारे तो ईश्वर ज्यारे एक पदार्थने जाणशे, त्यारे बीजो पदार्थ विद्यमान ठतां पण तेने जाणी शकशे नहि; तेथी तो अमारी जेम ते ईश्वरने सर्वज्ञता कदापि प्राप्त थशे नहि, कारण के सर्व पदार्थोंनी साथे युगपत् सन्निकर्ष तो थइ शकतो नथी; जो एम कहो के सर्वपदार्थोंने अनुक्रमें जाणवाथी सर्वज्ञ ठे, तो तो दीर्घकालें सर्वपदार्थोंने जाणवाथी ईश्वरनी जेम अमने पण सर्वज्ञ केहेवा जोइयें. वली एक बीजी वात ए ठे के, अतीत, अनागत पदार्थ जे ठे ते विनष्ट, अनुत्पन्न होवाथी मननी साथे तेनो सन्निकर्ष थइ शकतो नथी; अने वर्तमान पदार्थनो संयोग थाय ठे; तथा अतीत अनागत पदार्थ तो ते अवसरे असत् ठे, तेथी म-

ईश्वरनुं ज्ञान केवीरीतें अतीत अनागत अर्थनुं ग्राहक होइ शके ? अने तमे तो ईश्वरनुं ज्ञान सर्वार्थग्राहक मानो ठो, तेथी पूर्वापरविरोध सहज थइ गयो. तेवीज रीतें योगियोने पण सर्वार्थग्राहक ज्ञाननो दुर्धर विरोध जाणी लेवो.

११ कार्यद्रव्य प्रथम उत्पन्न थवाथी तेनुं रूप पाठलथी उत्पन्न थाय ठे, आश्चर्य विना गुण केवीरीतें उत्पन्न थइ शके ? एम केहेवा अनंतर कहेठे के कार्यद्रव्यनो विनाश थया पठी तेना रूपनो नाश थाय ठे. आ पूर्वापर विरोध ठे, कारण के ज्यारे कार्यद्रव्यनो नाश थयो त्यारे आश्चर्य विना रूप केवीरीतें रही शक्युं ?

नैयायिक तेमज वैशेषिक जगत्ना कर्त्ता ईश्वरने माने ठे. आ पण ते-उनुं एक महामूढतानुं चिह्न ठे; कारण के ईश्वर, जगत्ना कर्त्ता कोइपण प्रमाणथी सिद्ध थइ शकता नथी. आ हकीकतनुं बीजा परिच्छेदमां बहुज विस्तारथी वर्णन करेहुं ठे, तो पण जव्य जीवने बोध थवा वास्ते थोडो विस्तार अहियां पण करियें ठियें.

केटलाएक कहेठे के, साधुउपर उपकारवास्ते तेमज दुष्टोनो संहार करवावास्ते ईश्वर युगयुगमां अवतार धारण करेठे; तेमज सुगतादि केटलाएक एम कहेठे के, मोक्ष प्राप्त कर्या पठी पोताना तीर्थने क्लेशमां देखीने जगवान् फरी अवतार धारण करेठे. यथा ॥ ज्ञानिनो धर्मतीर्थस्य, कर्त्तारः परमं पदं ॥ गत्वा गच्छन्ति न चोपि, जवं तीर्थनिकारत इति ॥ १ ॥ जे फरी संसारमां अवतार लहेठे, ते परमार्थथी मोक्षरूप थयाज नथी, कारण के तेनां सर्व कर्म क्षय थयां नथी. जो मोहादि कर्म क्षय थयां, होय तो ते पोताना मतनो तिरस्कार देखीने शावास्ते पीडा पामे ? तेमज अवतार धारण करे ? जो साधुउना उपकार अर्थे तेमज दुष्टोना संहार वास्ते अवतार लहेठे, एम होय तो तो ते असमर्थ थया, कारण के अवतार लीधा विना ते काम करी शकता नथी, जो करी शकता होत तो, गर्जावासमां शा वास्ते पडे ? ते उपरथी सावीत थायठे के तेनां सर्व कर्म क्षय थयां नथी, जो क्षय थयां होत तो कदापि अवतार लेत नहि ॥ यदुक्तं ॥ दग्धे बीजे यथात्यंतं, प्रादुर्भवति नांकुरः ॥ कर्मबीजे तथा दग्धे, न रोहति जवांकुरः ॥ १ ॥ उक्तं च श्रीसिद्धसेनदिवाकरपादैरपि ॥ जवाजिगामुकानां,

प्रबलमोहविजृम्भितं ॥ श्लोक ॥ दग्धेधनः पुनरुपैति जवं प्रमथ्य, निर्वा-
णमप्यनवधारितजीरनिष्ठं ॥ मुक्तः स्वयं कृततनुश्च परार्थशूर, स्त्वन्नासन
प्रतिहतेष्विह मोहराज्यं ॥ १ ॥ इत्यक्षं विस्तरेण ॥

पूर्वपक्षः—सुगतादि, ईश्वर जले न होय, परंतु सृष्टिना कर्त्ता तो म-
हादेव ईश्वर ठे, ते केम मानता नथी ?

उत्तरपक्षः—जगत्कर्त्ता ईश्वरनी सिद्धिमां प्रमाणनो अज्ञाव ठे, ते का-
रणथी मानता नथी.

पूर्वपक्षः—जगत्कर्त्तानी सिद्धिमां प्रमाण ठे. पृथिव्यादि कोइ बुद्धि-
माननां करेलां ठे. घटादि जेम कार्यरूप होवार्थी; आ हेतु असिद्ध
नथी. पृथिव्यादि सावयव होवार्थी कार्यत्वनी प्रसिद्धि होवार्थी; तेमज
जुळ. पृथिवी, पर्वत, वृक्षादि सर्व सावयव होवार्थी घटवत् कार्यरूप ठे,
वली आ हेतु विरुद्ध पण नथी, निश्चयपूर्वक करेला घटादिविषे का-
र्यत्वहेतु देखवार्थी, वली जेनो कर्त्ता नथी तेनाथी व्यावृत्त होवार्थी अ-
नेकांतिक पण नथी, तेमज प्रत्यक्ष आगमपूर्वक अवाधित विषय
होवार्थी कालात्ययापदिष्ट पण नथी, आ निर्दोष हेतुथी जगत्कर्त्ता ई-
श्वर सिद्ध थाय ठे.

उत्तरपक्षः—प्रथम पृथिव्यादि बुद्धिमाननां वनावेलां ठे, आ सिद्ध क-
रवा वास्ते कार्यत्वहेतु जे तमे कहोवो, ते हेतु शुं सावयवत्व ठे ? के
प्राग्वत् स्वकारणसत्ता समवाय ठे ? के “कृतं” एवा प्रत्ययनो विषयत्व
ठे ? के विकारित्व ठे ? जो एम कहो के सावयवत्वस्वरूप ठे, तो आ
सावयवपणुं शुं अवयवोविषे वर्त्तमानत्व ठे ? के अवयवोथी आरज्यमा-
णत्व ठे ? के प्रदेशत्व ठे ? के सावयव एवी बुद्धिविषयत्व ठे ?

प्रथम पक्षविषे अवयव सामान्य होवार्थी आ हेतु अनेकांतिक ठे.
तथा अवयवोविषे वर्त्तमान पण निरवयव तेमज अकार्य कहे ठे, तथा
बीजा पक्षमां हेतु साध्य समान ठे. जेवी रीतें पृथिवी आदिने कार्यत्व
साध्य ठे, तेवीजरीतें परमाणु आदिने अवयव आरज्यत्व ठे. बीजा प-
क्षमां आकाशनी साथे हेतु अनेकांतिक ठे, कारण के आकाश प्रदेश-
वालुं ठे, परंतु कार्य नथी. चोथा पक्षमां आकाशनी साथे हेतु व्यभि-

चारी ठे, कारण के जे व्यापक होय ठे, ते निरवयव होता नथी, अने जे निरवयव होय ठे ते परमाणुवत् व्यापक होता नथी.

तथा प्रागसतः (असत्तृती पूर्वे) स्वकारण सत्ता समवाय कार्यत्व पण नथी, कारण के तेनां लक्षणनो अज्ञाव होवथी तेनुं नित्यपणुं ठे. जो तेनुं लक्षण हशे तो तो पृथ्वी आदिना कार्यत्वने पण नित्यतानो प्रसंग आवशे, त्यारे तो बुद्धिमाननुं वनावेल केवीरीतें सिद्ध करशे ? एक वीजुं पण दूषण ए ठेके योगियोना सर्व कर्मक्षय थयां थकां पक्षांतपातिविषे अप्रवृत्त होवथी आ हेतु असिद्ध ठे, कारण के सत्ता, स्वकारणसमवाय आ वं-नेना अज्ञावथी, योगिप्रत्यक्ष प्रध्वंसाज्ञावरूप थइ जायठे.

तथा “कृतं” एवा प्रत्ययनुं जे विषयत्वठे, ते पण कार्यत्व थइ शकतुं नथी. खनन उत्सेचनादिथी कृतं आकाशं एवां अकार्य आकाशमांपण वर्तमान होवथी अनेकांतिक ठे.

तथा विकारत्वने पण कार्यत्वनो अनुपंग ठे. सत् वस्तुनो जे अन्यज्ञाव, ते विकारित्व ठे, तो तो ईश्वरने पण विकारित्व पणुं ठे, अपर बुद्धिमत् हेतुकत्व प्रसंग आववाथी अनवस्था थइ जशे. जो एम कहो के ईश्वर विकारी नथी, तो तो कार्यनुं कारित्वपणुं दुर्घट ठे. एवी रीतें कार्यस्वरूपने विचारतां थकां उपपद्यमान होवथी “कार्यत्वात्” आ हेतु असिद्ध ठे. वली एक वीजुं दूषण ए ठे के कदी थाय कदी न थाय, तेने लोकमां कार्यत्वनी प्रसिद्धि ठे, परंतु आ जगत् तो तमारा महेश्वरनी पेठे सदा सत्य होवथी तेनुं केवीरीतें कार्यत्व होय ?

पूर्वपक्षः— ते जगत्नी अंतर्गत तृणादिने कार्यत्व होवथी जगत्ने पण कार्यत्व ठे.

उत्तरपक्षः— महेश्वर अंतर्गत बुद्धि आदिने तथा परमाणु आदि अंतर्गत पाकज रूपादिने कार्यत्वरूप हावथी, महेश्वरने तथा परमाणु आदिने कार्यत्वनो अनुपंग थशे, त्यारे तो आ ईश्वरने बुद्धिमत् हेतुकत्व प्रसंगथी अनवस्था दूषण आवेठे, तथा अपसिद्धांतनो अनुपंग थायठे. तथा हे ईश्वरवादि ! जेम तेम करी जगत्ने कार्यत्वपणुं जले हो, परंतु कार्यमात्र हेतु तमे अहिंयां मानेल ठे ? के कार्यविशेष हेतु मानेलठे.

जो प्रथमपक्ष मानशो तो तो तेथी बुद्धिमत् कर्तृविशेषसिद्धि नथी, कारण के तेनी साथे व्याप्तिनी सिद्धि नथी, परंतु कर्तृ सामान्यनी सिद्धि थायठे. जो एमज मानशो तो तो हेतु अकिंचित्कर ठे. साध्यनी विरुद्ध साधवाथी हेतु विरुद्ध ठे, ते कारणथी कार्यत्वकृत बुद्धि उत्पादक बुद्धिमत् कर्त्तानी गमक नथी; अने जो सर्व सारूप्यमात्रथी गमकत्व होय तो तो वाष्प आदिने पण अग्नि प्रति गमकत्वनो प्रसंग थशे, अने महेश्वर आत्मत्वपणे सर्वजीव सदृश होवाथी १ संसारिपणानो, २ किंचित्सत्त्वपणानो, ३ संपूर्ण जगत्ना अकर्तृत्वपणाना अनुमापकनो तेने अनुपंग ठे, कारण के तुल्य आक्षेप समाधान होवाथी; ते कारणथी वाष्प तेमज धूम आ वंने कोइ अंशे साम्य पण ठे, तोपण कांश्क एवुं विशेष ठे के जेथी धूम अग्निनो गमक ठे, परंतु वाष्पादि नथी. तेवीज रीतें पृथ्वी आदिने वीजां कार्योथी पण कांश्क विशेष अंगीकार करो.

जो वीजो पक्ष मानशो तो हेतु असिद्ध ठे, कार्यविशेषना अज्ञावथी. अथवा जीर्णकूप प्रासाद आदिनी पेठे अक्रिया देखनारानेपण कृत बुद्धि उत्पादकनो प्रसंग ठे, जो एम कहो के समारोपथी प्रसंग थतो नथी, तोपण वंने जगाए एक सदृश होवाथी केम थतो नथी? वंने जगाए कर्त्ताने अतींद्रियत्वना अविशेषथी.

पूर्वपक्षः— प्रामाणिकने अहिंयां कृतबुद्धि ठे.

उत्तरपक्षः— केवीरीतें त्यां तेने कृतत्वनो अवगम होय? अनुमानथी अथवा अनुमानांतरथी आद्य पक्षमां परस्पर आश्रय दूषणठे. जुज. सिद्ध विशेषण हेतुथी आ अनुमाननुं उत्थान ठे, तेनुं उत्थान थवाथी हेतुना विशेषणनी सिद्धि ठे; अने वीजापक्षमां अनुमानांतरने पण सविशेषण हेतुथी उत्थान थशे, त्यांपण अनुमानांतरथी तेनी सिद्धिठे. एवी रीतें अनवस्था दूषण आवेठे. ते कारणथी कृतबुद्धि उत्पादकत्वरूप विशेषण सिद्धि नथी, त्यारे तो विशेषण असिद्ध हेतु ठे.

वली जे कहेठे के खातप्रतिपूरित पृथ्वीना दृष्टांतथी कृतकोने आत्मविपेक्षबुद्धि उत्पादकत्वनो अज्ञाव ठे, तेपण असत् ठे. त्यां आकृति जूजागादि सारूप्यने तेना उत्पादकना अज्ञावथी, तेना अनुत्पादकनी उत्पत्तिथी. वली एम पण न केहेवुं के पृथ्वी आदिमांपण अकृत्रिम संस्थान

सारूप्यते, जेनाथी आकृतिमत्त्वबुद्धि उत्पन्न थायते, तेनेज न मान-
वाथी अपसिद्धांतनी प्रसक्ति थशे, एवी रीतें कृतबुद्धि उत्पादकत्वरूप
विशेषण असिद्ध थवाथी हेतुविशेषण असिद्ध ठे, ते सिद्ध थाउं तोपण
आ हेतु घटादिनी पेठे शरीरादिविशेषनेज बुद्धिमत्कर्त्ताने अहियां
साधवाथी हेतुविरुद्ध ठे.

प्रश्न:- एवीरीतें दृष्टांत दाष्टांतिक साम्य अन्वेषणमां सर्व जगाए
हेतुर्जनी अनुपपत्ति थशे.

उत्तर:- एम नथी, धूमादि अनुमानथी महानसथी बीजा साधारण अ-
ग्निनी प्रतिपत्तिथी; अहियांपण एवीजरीतें बुद्धिमत् सामान्य प्रसिद्धिथी
हेतुविरोध नथी, एमपण केहेवुं अयुक्तठे, कारण के दृश्यविशेष आधारनेज
ते सामान्यने कार्यत्वहेतुनी प्रसिद्धि ठे, परंतु अदृश्यविशेष आधारने
नथी, तेनी स्वप्नामांषण प्रतिपत्ति नथी. ते सामान्यवालाने खरशृंग आ-
धार ठे. तेवास्ते जेवा कारणथी जेवुं कार्य उपलब्ध थायते, तेवुंज अनुमान
करवुं योग्य ठे. यथावत् धर्मात्मक अग्निथी यावत् धर्मात्मकस्य धूमनी उत्पत्ति
ठे, सुदृढ प्रमाणथी प्रतिपन्नठे, तेवाज धूमथी तेवाज अग्निनुं अनुमान ठे.
एम कहीने साध्य साधन वनेने विशेषणथी व्यासिविपे ग्रहण करतां थकां
सर्व अनुमाननी उधेद प्रसक्ति ठे. इत्यादि जे केहेवुं ठे तेपण खंडन थयुं.

तथा बीजने वाव्याविना जे तृणादि उत्पन्न थायते, तेनी साथे आ
कार्यत्वहेतु व्यभिचारी ठे. अनेक कार्य देखवामां आवेते, तेउंमांथी के-
टलांएकतो बुद्धिमान्नां करेलां देखायते, जेमके घटादि.

वली केटलांएक तेनाथी विपरीत देखायते, जेम के वाव्याविनानां
तृणादि. जो एम कहो के अमे सर्वने पद्ममां लइ लेशुं, तो तो “सश्या-
मस्तत्पुत्रत्वादितरतत्पुत्रवत् ” इत्यादि पण गमक होवां जोइये, पठी
तो कोइपण हेतु व्यभिचारी थशे नहि ज्यां ज्यां व्यभिचार थशे, त्यां
त्यां तेने पद्ममां करी लेशे. तथा आ हेतु ईश्वर बुद्धि आदिथीपण व्य-
भिचारी ठे, ईश्वर बुद्धि आदिने कार्यत्व थयां थकांपण समवायि कारण-
थी ईश्वरादिथी जिन्न बुद्धिमत् पूर्वकत्वना अज्ञावथी, जो अहीयां पण
एवीरीतें मानशो तो अनवस्था दूषण आवशे. तथा आ कार्यत्वहेतु
कालात्ययापदिष्ट पण ठे. वाव्याविना उत्पन्न थयेलां तृणादिविपे बुद्धि-

मत् कर्त्तानो अज्ञाव प्रत्यक्ष प्रमाणथी, अग्निना अनुष्णत्व साध्यविषे अव्यव हेतुवत् मालम पडेते.

प्रश्नः— अंकुर तृणादिनापण अदृश्य ईश्वर कर्त्ताते

उत्तरः— आपण ठीक नथी. त्यां अदृश्य ईश्वरनुं होवुं आज प्रमाणथीते? के कोइ बीजा प्रमाणथी ते? प्रथम पक्षमां चक्रक दूषण ते. आ प्रमाणथी तेनो सद्भाव सिद्ध थाय, तो अदृश्य होनार ईश्वरना अनुपलंजनी सिद्धि थाय, तेनी सिद्धि यतां कालात्ययापदिष्टनो अज्ञाव सिद्ध थाय, तेनी पठी आ प्रमाणनी सिद्धि थाय, बीजो पक्ष तो अयुक्तते. ईश्वरना ज्ञाव अवेदिक प्रमाणना अज्ञावथी होय, त्यां प्रमाणनो सद्भाव तोपण १ ईश्वर अदृश्य होवामां शुं शरीरनुं अविद्यमानपणुं कारण ते? २ के विद्यादि प्रज्ञावते? ३ के जातिविशेषते? प्रथम पक्षमां अशरीरी होवार्थी मुक्त आत्मावत् कर्त्तापणानी अनुपपत्ति ते.

प्रश्नः— शरीरनो अज्ञाव ठतां पण ज्ञानेछा प्रयत्न आश्रयत्वथी शरीर उत्पन्न करीने ईश्वर कर्त्ता थइ शकेते.

उत्तरः— आपण आपनुं विना विचारनुंज केहेवुं ते, कारण के शरीर संबंधथीज तेनी प्रेरणा थवार्थी शरीरनो अज्ञाव यतां मुक्त आत्मानी पेते तेनो असंज्ञव थवार्थी तेमज शरीरना अज्ञावथी ज्ञानादि आश्रयत्वनो पण असंज्ञव ते, तेनी उत्पत्तिमां तेने निमित्त थवार्थी अन्यथा मुक्तात्माने पण तेनी उत्पत्ति थशे. वली विद्यादि प्रज्ञाव अदृश्यपणामां हेतु यतां सर्वदा तो नहिं, परंतु कोइक वखत तो देखावा जोइये. कारणके विद्यावान् सदा अदृश्य रेहेता नथी. पिशाचादिनी पेते जातिविशेष पण अदृश्यमां हेतु नथी, कारण के ईश्वर एकते, एकमां जाति होती नथी, जाति जेद जे थायते, ते अनेकव्यक्तिनिष्ठ थायते. ईश्वर दृश्य अथवा अदृश्य जले होय, परंतु १ शुं सत्ता मात्रथी? २ के ज्ञानवत्त्व होवार्थी? ३ के ज्ञानेछा प्रयत्नवत्त्व होवार्थी? ४ के तत्पूर्वक व्यापारथी? ५ के ऐश्वर्यथी दृष्टिव्यादिनुं कारण ते?

प्रथम पक्षमां कुलाल आदिनेपण सत्व अविशेष होवार्थी जगत्कर्त्तानो अनुपंग थशे. बीजा पक्षमां योगियोनेपण जगत्कर्त्तानी आपत्ति आवशे. बीजो पक्ष ठीक नथी, कारण के अशरीरने प्रथमज ज्ञानादि

आश्रयत्वनो प्रतिषेध करेखठे. चोथानोपण संज्ञवनथी, कारण के अशरीरनो कायवचनना व्यापारपणानो असंज्ञव ठे; अने ऐश्वर्यपण शुं ज्ञातपणुंठे? के कर्त्तापणुंठे? के बीजुं कांश्ठे? जो कहो के ज्ञातपणुंठे, तो शुं ज्ञातृत्व मात्रे? के सर्वज्ञातृपणुंठे ? प्रथम पदमां तो ज्ञाताज थशे, परंतु ईश्वर थशे नहि, अमारा सरखा बीजा ज्ञाताउनी जेम. बीजा पदमां, सर्वज्ञपणुं तो तेने थशे, परंतु सुगतादि जेम ईश्वरपणुं नहि थाय.

हवे जो एम कहो के कर्त्तृत्वपणुंठे, तो तो कुंजकारादिनेपण अनेक कार्य करवाथी ऐश्वर्यनी प्रसक्ति थशे, अने इष्टा प्रयत्न विना बीजी को-इपण वस्तु ईश्वरना ऐश्वर्यने बंधनकारक नथी.

एक बीजी वात ए ठे के, ईश्वरने जगत् वनाववामां शुं यथारुचि प्रवृत्तिठे? के कर्मवशथी ते जगत् वनावेठे? के दयाथी वनावेठे? के क्रीडावास्ते वनावेठे? के निग्रह अनुग्रह करवावास्ते वनावेठे ? के स्वप्नावेठे? प्रथम पदमां, कदाचित् बीजी तरेहनी सृष्टि थइ जशे. बीजा पदमां, ईश्वरनी स्वतंत्रतानो नाश थशे. बीजा पदमां, सर्व जगत् सुखीज करवुं जोइये.

पूर्वपक्षः— ईश्वर शुं करे? जेवां जेवां जीवोए कर्म करेलां ठे, तेवां तेवां दुःख सुख ते कर्मना कारणथी ईश्वर तेउने आपेठे.

उत्तरपक्षः— त्यारे तेमां ईश्वरनो पुरुषार्थ शुं? जो कर्मनीज अपेक्षाथी कर्त्ताठे, तो तो ईश्वरनी कल्पना करीने शुं करवुंठे? कर्मनाज बलथी सर्व कांइथइजशे. चोथा, पांचमा पदमां, ईश्वर, रागी छेपी थइ जशे, त्यारे तो ईश्वर केवीरीतें सिद्ध थशे? जुड़. क्रीडा करवाथी बालकनी पेठे ईश्वर रागवान् ठे, अने निग्रह, अनुग्रह करवाथी राजानी पेठे ईश्वर रागी, छेपीठे.

जो एम कहो के ईश्वरनो स्वप्नावज जगत् रचवानो ठे, तो तो जगत् स्वप्नावथीज थयेल ठे एम मानी ल्यो. हवे ईश्वरनी कल्पना शा वास्ते करो ठो ? ते वास्ते कार्यत्वहेतु बुद्धिमत्कर्त्ता ईश्वरने सिद्ध कर्त्ता नथी. तेज कारणथी नैयायिक, वैशेषिक जे जगत्कर्त्ता ईश्वरने माने ठे ते अज्ञानतासूचक ठे. विशेषथी जगत् कर्त्ता ईश्वरनुं खंडन जोवुं होय तो सम्मतितर्क ग्रंथ जुड़.

हवे नैयायिक जे सोल पदार्थ माने ठे, ते पण बालकनो खेल ठे, सो.

લ પદાર્થ ઘટતા નથી. સોલ પદાર્થનાં નામ— ૧ પ્રમાણ ૨ પ્રમેય, ૩ સં-
શય, ૪ પ્રયોજન, ૫ દૃષ્ટાંત, ૬ સિદ્ધાંત, ૭ અવયવ, ૮ તર્ક, ૯ નિર્ણય, ૧૦ વાદ,
૧૧ જલ્પ, ૧૨ વિતંડા, ૧૩ હેત્વાજ્ઞાસ, ૧૪ ઠલ, ૧૫ જાતિ, ૧૬ નિગ્રહસ્થાન.

હેય ઉપાદેય પ્રવૃત્તિરૂપે પદાર્થોની જેનાથી પરિઠિતિ કરિયેં તે પ્ર-
માણ “તત્ત્વમીયતેજ્નેનેતિ પ્રમાણ” તે પ્રમાણ ૧ પ્રત્યક્ષ, ૨ અનુમાન,
૩ ઉપમાન, ૪ શબ્દ, આ ચાર પ્રકારે છે. “તત્રેંદ્રિયાર્થસન્નિકર્ષોત્પન્નં
જ્ઞાનમવ્યપદેશ્યમવ્યજિચારિ વ્યવસાયાત્મકં પ્રત્યક્ષં” इति गौतमसूत्रं”
જાવાર્થ:— ઇંદ્રિય અને અર્થના સંબંધથી જે ઉત્પન્ન થયેલ, વ્યપદેશરહિ-
ત, વ્યજિચારરહિત, નિશ્ચયાત્મક, તેને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ કહે છે. પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણનું આ લક્ષણ સત્ય નથી. જ્યાં આત્મા અર્થ ગ્રહણ પ્રતિ સાક્ષાત્
વ્યાપારિયેં તેજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. તે અવધિ, મન:પર્યંવ, અને કેવલ છે;
અને નૈયાયિકોયેં જે પ્રત્યક્ષ વતાવેલ છે તે તો ઉપાધિદ્વારા પ્રવૃત્તિ થવાથી
અનુમાનની પેઠે પરોક્ષ છે. જો ઉપચારેં પ્રત્યક્ષ માનિયેં તો તો વાસ્તવિક
છે, પરંતુ તત્ત્વચિંતામાં ઉપચારનો વ્યાપાર થઈ શકતો નથી.

અનુમાન પ્રમાણ ત્રણ પ્રકારેં માને છે. ૧ પૂર્વવત્, ૨ શેષવત્, ૩ સામા-
ન્યતોદ્દષ્ટ. કારણથી કાર્યનું જે અનુમાન તે પૂર્વવત્, કાર્યથી કારણનું જે
અનુમાન તે શેષવત્. તથા એક આમ્ર વૃક્ષ ફલરૂપે દેખીને, જગત્માં
આમ્રવૃક્ષો ફલરૂપે થયેલા છે, એમ જાણવું; અથવા દેવદત્તાદિમાં ગતિ
પૂર્વક સ્થાનથી, સ્થાનાંતરની પ્રાપ્તિ દેખીને સૂર્યમાં પણ ગતિનું અનુમાન
કરવું તે, સામાન્યતોદ્દષ્ટ છે. ત્યાં પણ અન્યથાનુપપત્તિજ ગમક છે, કાર-
ણાદિ નથી; કારણ કે અન્યથાનુપપત્તિ વિના કારણને કાર્યપ્રતિ વ્ય-
જિચાર થાય છે, અને જ્યાં અન્યથાનુપપત્તિ છે ત્યાં કાર્ય કારણાદિ વિ-
નાપણ ગમક જાવ દેખિયેં ઠિયેં. તે વતાવિયેં ઠિયેં. કૃત્તિકાને દેખવાથી
અનુમાન થાય છે કે રોહિણીનો ઉદય થશે. ॥ શ્લોક ॥ અન્યથાનુપ-
પન્નત્વં, યત્ર તત્ર ત્રયેણ કિં ॥ નાન્યથાનુપપન્નત્વં યત્ર તત્ર ત્રયેણ કિં ॥
॥ ૧ ॥ તથા એક વીજી વાત એ છે કે, જ્યારે નૈયાયિકનું કરેલું પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણજ પ્રમાણ ન થયું તો અનુમાન જે પ્રત્યક્ષપૂર્વક છે તે કેવી
રીતેં પ્રમાણ હોય ? તથા “ પ્રસિદ્ધસાધર્મ્યાત્ ” અર્થાત્ પ્રસિદ્ધ સા-
ધર્મ્યથી જે સાધ્યનું સાધન છે તે ઉપમાન પ્રમાણ છે જેવી ગાય છે તેવું

रोज ठे. अर्हीयां पण संज्ञा संज्ञी संबंधनी प्रतिपत्ति उपमाननो अर्थ ठे. तेमज अन्यथानुपपत्ति सिद्ध थवाथी उपमाननो पण अनुमानमां अंतरर्चावज ठे, परंतु पृथक् प्रमाण नथी. जो एम कहो के अर्हीयां अन्यथानुपपत्ति नथी, तो तो व्यञ्जिचारी होवाथी उपमान प्रमाण नथी. शाब्द पण सर्वे, प्रमाण नथी. परंतु आसप्रणीत जे आगम ठे, तेज प्रमाण ठे; अने अर्हत विना बीजा कोइ आस नथी, ते वातनो निर्णय देखवो होय तो सम्मत्तितर्क, नंदीसिद्धांत, आसमीमांसादि शास्त्र जोइ लेवां. वली एक बीजी वात ए ठे के आ चारे प्रमाण, आत्मानुं ज्ञान ठे; अने ज्ञान वस्तुना गुणोने पृथक् पदार्थ मानियें, तो तो रूप रसादिने पण पृथक् पदार्थ मानवा जोइयें. जो एम कहो के प्रमेय ग्रहण करवाथी, तेमज इंद्रियार्थ होवाथी तेपण ग्रहण कराय ठे. आ पण तमारुं केहेवुं युक्तियुक्त नथी; कारण के अव्यथी पृथक् गुणो नो अज्ञाव ठे. अव्यग्रहण करवामां गुणोनुं ग्रहण थइ जाय ठे ए सिद्ध ठे. ते कारणथी गुणनें पृथक् पदार्थ मानवा वास्तविक नथी.

१ प्रमेयना जेद, १ आत्मा, २ शरीर, ३ इंद्रिय, ४ अर्थ, ५ बुद्धि, ६ मन, ७ प्रवृत्ति, ८ दोष, ९ प्रेत्यज्ञाव, १० फल, ११ दुःख, १२ अपवर्ग. १ आत्मा सर्वनो दृष्टा तेमज जोक्ता ठे; अने इष्टा, क्लेश, प्रयत्न, सुख, दुःख, ज्ञान, तेउनाथी अनुमेय ठे, ते तो अमे जीवतत्वमां ग्रहण करेल ठे. २ शरीर आत्मानुं जोगायतन ठे, इंद्रिय जोगनां साधन ठे ३-४ इंद्रिय अर्थ (विषय) जोग्य ठे, ते पण शरीरादि जीव अजीवग्रहणरूपें अमे ग्रहण करेल ठे. ५ बुद्धि, ते उपयोगरूप ज्ञानविशेष ठे, तेनो जीवस्वरूप ग्रहण करवामां समास थाय ठे. अर्थात् जीवतत्वमां ते आवी जाय ठे. ६ मन, ते सर्व विषय अंतःकरण ठे. शुगपत् ज्ञाननुं न होवुं ते मननुं लिंग ठे, तेमां अव्यमन पौञ्जलिक ठे, तेनो अजीव तत्वमां समावेश थाय ठे. अने ज्ञाव मन, ज्ञानरूप आत्मानो गुण ठे, ते जीवतत्वमां ग्रहण कराय ठे. ७ आत्मानी इष्टानुं नाम प्रवृत्ति ठे, ते सुख दुःख थवानुं कारण ठे, ते ज्ञानरूप होवाथी तेनो जीवतत्वमां समास थाय ठे. ८ आत्माना अध्यवसाय, जे राग, क्लेश, मोहादि दोष ठे, ते दोष पण जीवना अजिप्रायरूप होवाथी तेनो जीवतत्वमां समावेश थाय ठे. ते वास्ते पृथ-

ક પદાર્થ નથી. ૯ પ્રેત્યજ્ઞાવ, પરલોકનો સજ્ઞાવ, તે પણ જીવ અજીવ વિના વીજું કાંઈ પણ છે નહિ, ૧૦ ફલ, જે સુખ દુઃખનું જોગવું, તેનો પણ જીવના ગુણમાં અંતર્જાવ છે, તેથી પૃથક્ પદાર્થ માનવું વાસ્તવિક નથી. ૧૧ દુઃખ, આ પણ ફલથી જુદું નથી. ૧૨ જન્મ મરણપ્રવંધ ઉદ્વેદરૂપે સર્વ દુઃખનું દૂર કરવું, તે મોક્ષનું લક્ષણ છે, તે અપવર્ગ તો અમે નવતત્ત્વમાં માનેલ છે.

૩ આ શું છે ? એવા અનિશ્ચયરૂપ પ્રત્યયને સંશય કહે છે, તે પણ નિર્ણય જ્ઞાનવત્ આત્માનો જ ગુણ છે.

૪ જેનાથી પ્રયુક્ત થયા થકાં પ્રવર્તે છે, તેનું નામ પ્રયોજન છે, તે પણ ઇશ્વારવિશેષ હોવાથી આત્માનો ગુણ છે.

૫ અવિપ્રતિપત્તિ વિષયમાં પ્રાપ્ત જે અર્થ તે દૃષ્ટાંત છે, તે પણ જીવ અજીવ પદાર્થથી પૃથક્ નથી, તેથી ન્યારો પદાર્થ નથી, કારણ કે અવયવ ગ્રહણ કરવામાં તેનું પણ ગ્રહણ થઈ જશે.

૬ સિદ્ધાંત ચાર પ્રકારે છે. ૧ સર્વતંત્રાવિરુદ્ધઃ સર્વ શાસ્ત્રોમાં અવિરુદ્ધ. જેમ કે સ્પર્શનાદિ ઇન્દ્રિય છે, અને સ્પર્શાદિ ઇન્દ્રિયાર્થ છે, તથા પ્રમાણથી પ્રમેયનું ગ્રહણ થાય છે. ૨ સમાનતંત્રસિદ્ધઃ પરતંત્રાસિદ્ધઃ પ્રતિતંત્રાસિદ્ધઃ; જેમકે સાંખ્ય મતવાલાનો અસત્ આત્મલાજ પ્રાપ્ત થતો નથી, અને સત્નો સર્વથા વિનાશ નથી. ૩ અધિકરણસિદ્ધાંતઃ, જેની સિદ્ધિ થતાં વીજાપણ અર્થ અનુપંગથી સિદ્ધ થઈ જાય તે. ૪ “અપરીક્ષિતાર્થાન્યુપગમત્વાત્તદ્વિશેષપરીક્ષણમન્યુપગમસિદ્ધાંતઃ” જેમકે કોઈયેં કહ્યું કે, શબ્દ શું વસ્તુ છે? કોઈક કહે છે, શબ્દ ડ્રવ્ય છે. તે શબ્દ નિત્ય છે? કે અનિત્ય છે? ઇત્યાદિ વિચાર આ ચારે પ્રકારના સિદ્ધાંત જ્ઞાનવિશેષથી અતિરિક્ત નથી, અને જ્ઞાનવિશેષ, આત્માનો ગુણ છે, ગુણને ગ્રહણ કરવાથી ગ્રહણ કરેલ છે તેથી પૃથક્ પદાર્થ નથી.

૭ અવયવાઃ; પ્રતિજ્ઞા, હેતુ, ઉદાહરણ, ઉપનય, નિગમન, આ પાંચ અવયવને જો શબ્દમાત્ર માનિયેં તો તો યુક્તલરૂપ હોવાથી તેનો અજીવતત્ત્વમાં સમાવેશ થાય છે, અને જો જ્ઞાનરૂપ માનિયેં તો જીવતત્ત્વમાં તેનો સમાવેશ થાય છે. તેથી તેમને પૃથક્ પદાર્થ કહેવા ઠીક નથી.

जो ज्ञानविशेषने पृथक् पदार्थ मानियें तो तो पदार्थ अनेक थइ जशे, कारण के ज्ञानविशेष अनेक प्रकारना ठे.

८ संशयथी उपरांत जवितव्यता प्रत्ययरूप सत् अर्थ पर्यालोचनात्मक तेने तर्क कहेठे. जेमके आ स्याणु अथवा पुरुष जरूर हशे. आ पण ज्ञानविशेषजठे; ज्ञानविशेष ज्ञाताथी अजिन्नठे, तेथी पृथक् पदार्थ कल्पवो वास्तविक नथी.

९ संशय, तेमज तर्कथी उत्तरकालजावि निश्चयात्मक एवुं जे ज्ञान, तेनुं नाम निर्णय ठे. आ पण ज्ञानविशेषठे अने निश्चयरूप होवाथी, प्रत्यक्षादि प्रमाणना अंतर्भाव थवाथी पृथक् पदार्थ कल्पवो वास्तविक नथी.

१०-११-१२ वाद, जल्प, वितंडा, प्रमाण तर्क साधन उपालंज सिद्धांत अविरोध पंच अवयवसंयुक्त पक्ष, प्रतिपक्षनुं जे ग्रहण करवुं तेनुं नाम वादठे. ते वादतत्व शिष्य अने आचार्यनो ज्ञानवास्ते थायठे. तथा तेज वाद बीजाने जीतवावास्ते, तेनीसाथे ठल, जाति निग्रहस्थानथी साधन उपालंज ते जल्पठे. तथाते वादज प्रतिपक्षस्थापनारूपेज वितंडा ठे. आ वाद, जल्प, वितंडा ए त्रणोनो जेदज थइ शकतो नथी; कारण के तत्वनुं चिंतवन करवामां तत्त्वना निर्णयार्थे वाद करवो जोइयें, परंतु ठल, जाति आदिथी तत्वनो निश्चय थइ शकतो नथी; कारण के ठलादिं बीजाने उगवावास्ते करवामां आवेठे. तेनाथी तत्त्वनिर्णयनी प्राप्ति थइ शक्ती नथी. जो तेउनो जेदपण मानशो, तोपण तेउं पदार्थ थइ शकता नथी. कारण के जे परमार्थथी वस्तु ठे, तेज पदार्थठे. वाद तो पुरुषनी इज्जाने आधीन ठे, नियतरूप नथी, ते कारणथी पदार्थ नथी. वली कुकडां, कुतरां, मेढां एउंना वादमांपण पक्ष, प्रतिपक्ष ग्रहण करियें तो तेउनेपण तत्त्वज्ञाननी प्राप्ति थवी जोइयें; परंतु ते तो तमे मानता नथी, तेथी वाद, जल्प, वितंडा, पदार्थ नथी.

१३ हेत्वाज्ञास १ असिद्ध, २ अनेकांतिक, ३ विरुद्ध. आ त्रण प्रकारेंठे. हेतु तो नथी, परंतु हेतुनी जेम जासन थायठे, तेथी हेत्वाज्ञास कहेठे. ज्यारे सम्यक् हेतुउनीज तत्व व्यवस्थिति नथी, त्यारे हेत्वाज्ञासोनुं तो केहेवुंज शुं? कारणके जे नियत स्वरूपथी रहे ते वस्तुठे, अने

हेतु तो कोइ साध्य वस्तुमां हेतु ठे, अने बीजी साध्य वस्तुमां अहेतुठे, ते कारणथी नियत स्वरूपवालो नथी.

१४-१५-१६ ठल, जाति, निग्रहस्थान, आ त्रणे पदार्थ नथी. कारण के आ त्रणे वास्तवमां कपटरूपठे. जेउए तेमने तत्वरूपे कथन करेल ठे, तेउना ज्ञान, वैराग्यमादे शुं कहेवुं ? आ संसारमां जे चोरी, ठगाइ, हाथफेरी प्रमुख शिखवे, तेउनेपण तत्वज्ञानना उपदेशक मानवा सरखुंठे, ए प्रमाणे नैयायिक मतना सोल पदार्थनुं खंडन समजवुं. विशेष जाण-वा इह्वनारें न्यायकुमुदचंद्र अवलोकन करवो. आ खंडन सूत्रकृतांग सिद्धांतथी लखेल ठे. जुउ वारमुं अध्ययन, इति नैयायिकदर्शनखंडन.

हवे वैशेषिकमतखंनन लखियें ठियें. वैशेषिकनां कहेलां तत्व पण तत्व नथी. तेउए १ द्रव्य, २ गुण, ३ कर्म, ४ सामान्य, ५ विशेष, ६ समवाय, एम ठ तत्व मान्यां ठे. तेमां द्रव्य नव ठे, १ पृथिवी, २ अप, ३ तेज, ४ वायु, ५ आकाश, ६ काल, ७ दिक्, ८ आत्मा, ए मन. प्रथमनां चारे द्रव्योने जिन जिन द्रव्य मान्यां ठे ते वास्तविक नथी; कारण के परमाणु जे ठे ते प्रयोग विश्रसाथी पृथिवी आदिना रूप पणें परिणमे पण ठे, तो पण पोताना द्रव्यपणाने तजता नथी, अने अति प्रसंग होवाथी अवस्थाजेदें द्रव्यना जेद मानवा ते योग्य नथी. वली आकाश तथा कालने तो अमे पण द्रव्य मानियें ठियें, अने दिशा तो आकाशनुं अवयव जूत ठे. तेथी पृथक् द्रव्य नथी. आत्मा शरीरमात्रव्यापी उपयोग लक्षण तेने अमे द्रव्य मानियें ठियें. द्रव्यमन पुज्जलद्रव्य अंतर्जावि ठे, अने जावमन जीवनो गुण होवाथी, आत्मा अंतर्जावी ठे. वैशेषिक कहे ठे के जेम पृथिवीत्वना योगथी पृथिवी ठे, इत्यादि. आ पण तेउनुं केहेवुं स्वप्रक्रियामात्र ठे कारण के पृथिवीथी अन्य बीजुं कोई पृथिवीपणुं नथी, जेना योगथी पृथ्वी थाय. परंतु सर्व जे कांइ ठे ते सामान्य विशेषात्मक ठे, नरसिंहाकारवत् उजयस्वजाव ठे.

नान्वयः सहि जेदत्वा, ज्ञाज्ञेदोन्वयवृत्तितः ॥ मृज्जेदरूपसंसर्ग, वृत्ति जात्यंतरं घटः ॥ १ ॥ जावार्थः— घटमां मृत्तिकानो अन्वय नथी, पृथु बुध्न उदराकारादि हेतुथी जेद ठे, तेमज अन्वयवर्त्ति होवाथी घटनो मृत्तिकाथी एकांत जेद पण नथी, अर्थात् घट मृत्तिका रूपज ठे. अन्वय

व्यतिरेक वनेना मलवायी घट जात्यंतर रूप ठे, अर्थात् मृत्तिकायी कथं चित् जेदाजेदरूप ठे. यथा ॥ न नरः सिंहरूपत्वा, न सिंहोनररूपतः ॥ शब्दविज्ञानकार्याणां, जेदोजात्यंतरं हि सः ॥ १ ॥ जावार्थः—सिंह-रूप होवायी नर नथी, अने नररूप होवायी सिंहपण नथी, तो शुं ठे? १ शब्द, २ विज्ञान, ३ कार्य, तेउना जेद होवायी नरसिंह, त्रीजी जातिठे.

२ रूप, रस, गंध, स्पर्श, तेउनी रूपि द्रव्यमां प्रवृत्ति ठे, अने विशेष गुण ठे, तथा १ संख्या, २ परिमाण, ३ पृथक्त्व, ४ संयोग, ५ विजाग, ६ परत्व, ७ अपरत्व, आ सामान्य गुण ठे, तेउनी सर्वद्रव्यमां प्रवृत्ति ठे. तथा १ बुद्धि, २ सुख, ३ दुःख, ४ इच्छा, ५ द्वेष, ६ प्रयत्न, ७ धर्म, ८ अधर्म, ९ संस्कार, आ आत्माना गुण ठे. तथा गुरुत्व पृथ्वी तथा जलमां ठे, द्रव्यत्व पृथ्वी, जल, तेमज अग्निमां ठे, स्नेह जलमांज ठे, वेगनाम संस्कार तेमूर्त द्रव्योमांज ठे, अने शब्द आकाशनो गुण ठे. तेमां संख्यादि सामान्य गुण रूपादि पेठे द्रव्यस्वभाव होवायी परजपाधिथी गुणज नथी. वली गुण जो द्रव्यथी पृथक् थइ जाय तो द्रव्यना स्वरूपनो नाश थइ जशे. “ गुणपर्यायवत् द्रव्यं ” आ केहेवायी गुण द्रव्यथी चिन्न नथी. द्रव्यग्रहण करवामां गुणनुं ग्रहण थइ जाय ठे, तेज युक्त ठे परंतु गुणने पृथक् पदार्थ मानवो, युक्त नथी. तथा शब्द आकाशनो गुण नथी, कारण के ते तो पौद्गलिक ठे, अने आकाश तो अमूर्त ठे. वाकी जे वैशेषिकें कहेल ठे ते प्रक्रियामात्र ठे, साधन दूषणोनुं अंग नथी.

३ कर्म पण गुणनी पेठे पृथक् पदार्थ मानवो अयुक्त ठे.

४ सामान्य वे प्रकारें ठे. एक पर, वीजुं अपर. तेमां पर सामान्य महासत्ता नाम ठे. द्रव्यादि त्रण पदार्थोमां व्यापि ठे, अने अपर ते द्रव्यत्व, गुणत्व, कर्मत्वादि ठे. तेमां महासत्ताने पृथक् पदार्थ मानवुं अयुक्त ठे; कारण के सत्तामां जे सत् प्रत्यय ठे, ते शुं कोई वीजी सत्ताना योगथी ठे? के स्वरूपथी ठे? जो कहो के वीजी सत्ताना योगथी ठे तो ते सत्तामां सत्प्रत्यय वली वीजी सत्ताना योगथी होवो जोइयें. एम कर्तां अनवस्था दूषण आवे ठे. वली जो कहो के स्वरूपथी, सत् ठे तो तो द्रव्यादि पण स्वरूपथी सत् ठे. त्यारे ह्वे बकराना, गलाना स्तनोनी पेठे निष्फल सत्तानी कल्पना करवानुं शुं प्रयोजन ठे. वली द्रव्यादि स-

त्ताना योग्यीज सत् केहेवाय ठे ? के सत्तासंबंध विनाज सत्स्वरूप ठे ? जो कहो के स्वतःज सत्स्वरूप ठे, तो सत्तानी कल्पना करवी व्यर्थ ठे. जो कहो के सत्ताना योग्यी सत् ठे तो तो शशविपाणपण सत्ताना योग्यी सत् होवां जोइयें. यथा ॥ स्वतोऽर्थाः संतु सत्ताव, त्सत्तया किं सदात्मना ॥ असदात्मसु नैपा स्या, त्सर्वथातिप्रसंगतः ॥ १. ॥ इत्यादि. आ दूषणो तुल्य योगक्षेम होवार्थी अपर सामान्यमांषण जोडी देवां. वली अमे पण वस्तुज सामान्य विशेषरूप होवार्थी तेउने कथंचित् सामान्यरूप मानियेंजठियें. ते वास्ते अव्यग्रहण करवामां सामान्यनुं ग्रहण अइगयुं, तेहेतुथी सामान्य, अव्यथी पृथक् पदार्थ नथी.

५ विशेष अत्यंत व्यावृत्ति बुद्धिनो हेतु होवार्थी वैशेषिकोए माने ल ठे. हवे जुठ. ते विशेषमां जे विशेषबुद्धि ठे, ते अपर विशेषोथी ठे ? के स्वतःज स्वरूपथी ठे ? अपर विशेषहेतु तो लागतो नथी, अनवस्था, तेमज विशेषमां विशेषनो अंगीकार नथी. जो कहो के स्वतःज विशेषबुद्धिनो हेतु ठे, तो पठी विशेषोने अव्यथी अतिरिक्त पदार्थ कल्पवा व्यर्थ ठे. अने अव्यथी अव्यतिरिक्त विशेषोने, सर्व वस्तुज सामान्य विशेषात्मक होवार्थी, अमे पण मानियें ठियें.

६ समवाय, अयुतसिद्ध आधार आधेयजूतोना जे इह प्रत्ययनो हेतु ठे, ते समवाय केहेवाय ठे. वली समवाय नित्य, तेमज एक ठे, एम वैशेषिक माने ठे. ते समवाय नित्य होवार्थी, समवायी पण नित्य होवां जोइयें. जो समवायी अनित्य ठे, तो समवाय पण अनित्य होवो जोइये ? कारण के समवायनो आधार समवायी ठे. तथा समवाय एक होवार्थी समवायी पण एकज होवो जोइयें अथवा समवायी अनेक होवार्थी समवाय पण अनेक होवा जोइयें. वली समवाय जे पदार्थोनो समवायी संबंध करे ठे, ते समवाय ते पदार्थोनी साथे पोतानो संबंध वीजा समवायना योग्यी करे ठे ? के पोतेज पोतानो संबंध करे ठे ? जो कहो के वीजा समवायथी करे ठे, तो तो अनवस्था दूषण ठे, अने समवायपण वीजो ठे नहि. जो कहो के पोतानो संबंध करे ठे, तो तो गुण क्रियादि पण अव्यथी स्वरूपें तथा अविष्वंग जावसंबंधथी संबंधी ठे. तो हवे समवाय कल्पवो पण व्यर्थ ठे.

एवीरीतें वैशेषिक मतमां पण सम्यक् पदार्थोंनुं कथन आसोक्त नथी. तथा नैयायिक, वैशेषिक मतमां जे मोक्ष माने ठे तेपण प्रेक्षावानोने मानवा योग्य नथी. तेउं तो ज्यारे आत्मा ज्ञानथी रहित थाय, अर्थात् जडरूप थइजाय, त्यारे आत्मानो मोक्ष मानेठे, एवां मोक्षने कयो बुद्धिमान् उपादेय माने? कारण के एवो कोण बुद्धिमान् होय के सर्वसुख तेमज ज्ञानथी रहित थइ पापाणतुल्य पोतानो आत्मा करवा चाहे? तेकारणथी कोइयें वैशेषिकनुं उपहास्य पण करेल ठे. यथा ॥ श्लोक॥ वरं वृंदावने रम्ये, क्रोष्टुत्वमज्जिवांठति ॥ न तु वैशेषिकीं मुक्तिं, गौतमोगंतुमिच्छति ॥ १ ॥ स्वर्गनां सुख उपाधिसहितठे, अवधिवालां ठे, तेमज परिमित आनंदरूप ठे, अने मोक्ष तो निरुपाधिक, निरवधिक, अपरिमित आनंद ज्ञानसुखस्वरूप, विचक्षण पुरुष कहेठे. जो मोक्ष होवुं पापाण तुल्य ठे, तो एवो मोक्ष प्राप्त करवानुं कांइ प्रयोजन नथी. तेनाथी तो संसारज सारो ठे के जे संसारमां दुःखमिश्रित सुख जोगववामां आवेठे. जरा विचार तो करो के थोडा सुखने जोगववुं ते सारुं ठे? के सर्वसुखनो उछेद सारो ठे? इत्यादि विशेष चर्चा, स्याद्धादमंजरीनी टीकाथी जाणवी. ते कारणथी नैयायिक, वैशेषिक वंने मत उपादेय नथी.

हवे सांख्यमतनुं खंडन लखियें ठियें. सांख्यमत वास्तविक नथी. जुठ. परस्परविरोधी एवां सत्व, रज, तमोगुणोंनुं प्रकृति रूपोंनुं गुणीविना एकत्र अवस्थान अर्थात् रेहेवुं ते युक्त नथी. जेभ कृष्ण, श्वेतादि गुण, गुणिविना एकत्र रही शकता नथी तथा महत् आदि विकार होवामां, प्रकृतिमां विषमता उत्पन्न करनार कोइपण कारण नथी; कारण के प्रकृति विना बीजी कोइ वस्तु सांख्य मानता नथी. आत्माने अकर्ता, अकिंचित्कर मानेठे. जो स्वजावथी वैषम्य मानशे, तो निहेतुकतानी आपत्ति आवशे, कारण के कार्य कदी होय, अने कदी न होय, ते हेतु विना थइ शकतां नथी. तेमज खरभृंगादि जे नित्य असत् ठे, अने आकाशादि जे नित्य सत्ठे ते हेतुथी नथी. यथा ॥ नित्यसत्त्वमसत्त्वं वा, हेतोरन्यानपेक्षणात् ॥ अपेक्षातोहि जावानां, कदाचित्तत्त्वसंज्ञवः ॥ १ ॥

वली स्वजाव प्रकृतिथी जिन्न ठे? के अजिन्न ठे? जिन्न तो नथी,

કારણ કે પ્રકૃતિ વિના સાંખ્યોષ વીજી કાંશ્વસ્તુ માનેલી નથી. જો કહો કે અજિન્ન છે તો તો પ્રકૃતિ છે, સ્વજાવ નથી.

વલી મહત્ તેમજ અહંકાર જ્ઞાનથી જિન્ન અમે દેખતા નથી. જુઠું, બુદ્ધિ અધ્યવસાયમાત્ર છે, અને અહંકાર હું સુખી, હું દુઃખી, એવા સ્વરૂપવાલો છે. આ બંનેમાં ચિદ્રૂપ હોવાથી આત્માનું ગુણપણું છે, પરંતુ જડરૂપ પ્રકૃતિનો વિકાર નથી.

વલી તન્માત્રાથી જૂતોની જે ઉત્પત્તિ માને છે, જેમ કે ૧ ગંધતન્માત્રાથી પૃથ્વી, ૨ રસતન્માત્રાથી જલ, ૩ રૂપતન્માત્રાથી અગ્નિ, ૪ સ્પર્શતન્માત્રાથી વાયુ, ૫ શબ્દતન્માત્રાથી આકાશ, આ તેહનું માનવું યુક્ત નથી. જો વાહ્ય-જૂતની અપેક્ષાથી કહેતા હોતો અયુક્ત છે. આ વાહ્ય પાંચ જૂતો નિરંતર વિચ-માન હોવાથી તેની ઉત્પત્તિ નથી. “ન કદાચિદનીદશં જગત્ ઇતિવચનાત્” અર્થાત્ આ જગત્ પ્રવાહથી અનાદિ કાલથી એવુંજ ચાલ્યું આવે છે.

જો એમ કહોકે દરેક શરીરની અપેક્ષાએ અમે માનિયેં ઠિયેં તેહમાં, ત્વચા, હાડ, કઠણલક્ષણા પૃથિવીઠેં, શ્લેષ્મ, રુધિર, ડ્રવ લક્ષણ જલ છે, પક્તિ (જઠર) લક્ષણ અગ્નિ છે, પાનાપાન (શ્વાસોદ્વાસ) લક્ષણ વાયુ છે, સુષિર (પોલાણ) લક્ષણ આકાશ છે. આ પણ કેહેવું ઠીક નથી; કારણ કે તેમાં પણ કેટલાએક શરીરોની ઉત્પત્તિ પિતાનું શુક્ર અને માતાના રુધિરથી થાય છે, ત્યાં તન્માત્રાહીનો ગંધપણ નથી, અને અદૃષ્ટ વસ્તુહીને કારણ કલ્પવામાં અતિપ્રસંગ દૂષણ છે. વલી ઇંડાં, ઊઝિજ્જા, અંકુરાદિની ઉત્પત્તિ પણ વીજી વસ્તુહીથી થતી દેખવામાં આવે છે. તે કારણથી મહત્, અહંકાર આદિની ઉત્પત્તિ સાંખ્યોષ જે પોતાની પ્રક્રિયાથી માની છે, તે યુક્તિરહિત માની છે. કેવલ પોતાના મતના રાગથીજ માનેલી છે, વલી આત્માને અકર્તા માને છે, તેથી તો કૃતનાશ, અકૃત અન્યાગમનું દૂષણ આવે છે, તેમજ વંધ મોક્ષનો અજાવ થાય છે, અને નિર્ગુણ હોવાથી આત્મ-જ્ઞાનશૂન્ય થઈ જાય છે. પૂર્વોક્ત સર્વ યુક્તિહીન હોવાથી વાલપ્રલાપમાત્ર છે.

હવે સાંખ્યમતના મોક્ષનો વિચાર કરિયેં. “પ્રકૃતિ પુરુષાંતરપરિજ્ઞાનાન્ મુક્તિઃ” અર્થાત્ પ્રકૃતિ પુરુષથી અન્ય છે એવું જ્યારે જ્ઞાન થાય છે, ત્યારે મુક્તિ થાય છે. યથા ॥ શુદ્ધચૈતન્યરૂપોયં, પુરુષઃ પુરુષાર્થતઃ ॥ પ્રકૃત્યંતર-મહાત્મા, મોહાત્સંસારમાશ્રિતઃ ॥ ૧ ॥ જાવાર્થ— પુરુષ પરમાર્થથી શુદ્ધ

चेतन्यरूप ठे. पोते पोताने प्रकृतिथी एकमेक समजेठे. आ मोक्षथी संसारने आश्रित थइ रहेल ठे. ते हेतुथी प्रकृति सुखादिसंज्ञावथी ज्यांसुधि विवेकपूर्वक ग्रहण करशे नहि, त्यांसुधि मुक्ति नथी; तेमज केवलज्ञाननो उदय थवाथीज मुक्ति ठे, ए पण अस्तु ठे. कारण के आत्मा एकांत नित्यठे, अने सुखादि, उत्पाद, व्यय स्वभाववालां ठे; त्यारे तो विरुद्ध धर्म संसर्गथी आत्माथी प्रकृतिनो जेद प्रतीतज ठे, तो हवे मुक्ति केम नहि?

हवे ते तो संसारी विचार करतो नथी, तेवास्ते मुक्ति नथी, जो एम कहेशो तो तो तमारा केहेवाथी कदापि मुक्ति थशे नहि. एवो विवेक अध्यवसाय संसारिने कदापि थइ शकतो नथी, तेज वतावियें ठियें.

ज्यां सुधी संसारी ठे. त्यां सुधी विवेक परिचावनाथी संसारीपणुं दूर थतुं नथी. तेवास्ते विवेक अध्यवसायना अज्ञावथी कदापि संसारथी वुटवानुं नथी.

तथा आ सृष्टि पेहेलां तो केवल आत्मा ठे, एम तमे मानो ठो, तो पठी आत्माने संसार क्यांथी लपटायो? जो कहो के निर्मल आत्माने संसार लपटाय ठे, तो तो मोक्ष थया पठी पण संसार लपटाशे; हवे विचारो के मोक्ष शुं थयो? केवल विटंबना थइ.

पूर्वपक्षः—सृष्टि पेहेलां आत्माने दिदृक्षा थइ, ते दिदृक्षाना जोरथी प्रधाननी साथे पोतानुं एकरूप देखायुं; तेथी संसारी थयो. ज्यारे प्रकृतितुं दुष्टपणुं ध्यानमां आव्युं, त्यारे प्रकृतिथी वैराग्य थयो. पठी प्रकृति विपे दिदृक्षा न रही, त्यारे संसारपण न रह्यो.

उत्तरपक्षः—आ तमारुं केहेबुं स्वकृतांतविरुद्ध होवाथी अयुक्त ठे. जुं. दिदृक्षा, देखवानी अजिलापानुं नाम ठे. ते अजिलापा पूर्वे देखेला पदार्थोंमां तेना स्मरणथी थाय ठे. प्रकृति तो पूर्वे कदापि तेणे देखी नथी, तो केवीरीतें तेनेविपे स्मरण अजिलापा होय? जो एम कहो के अनादि वासनाना वलथी प्रकृतिमांज स्मरण अजिलापा ठे, तोपण अस्तु ठे, कारण के वासनापण प्रकृतिनो विकार होवाथी प्रकृति पेहेलां न होती. जो एम कहो के वासना आत्माना स्वभावरूप ठे. तोतो आत्मस्वरूपनी जेम वासनानो कदापि अज्ञाव थशे नहि, अने मोक्षपण क-

દાપિ યશે નહિ, ઇ પ્રમાણે સાંખ્ય મતપણ વાલકના લેલસમાન થયો. ઇતિ સાંખ્યમતખંડન.

હવે મીમાંસક મતનું ખંડન લખતાં, તેના મતનું સ્વરૂપ તો પૂર્વે વતાવેલ છે, અને વેદાંતિયોના બ્રહ્મ (અદ્વૈત) નું ખંડન ईश्वरवादમાં બીજા પરિષ્ઠેદમાં વિસ્તારપૂર્વક કરેલું છે, તેથી આ સ્થલે વર્ણન કરેલું નથી. ઇતિ મીમાંસકમત.

હવે જૈમિનીય મતનું ખંડન લખિયેંઠિયેં, જૈમિનીય કહે છે કે “ હિંસાગાર્ધ્યાત્ ” જે હિંસા ઇંદ્રિયોના રસવાસ્તે, અથવા કુબ્યસન નિમિત્તેં કરિયેં તેજ હિંસા અધર્મનો હેતુ છે. પ્રમાદના ઉદયથી કસાઈ, માઠિઠની જેમ. અને વેદોમાં જે હિંસા કહી છે તે હિંસા નથી, પરંતુ ધર્મનો હેતુ છે, દેવતા, અતિથિ, પિતૃઠની પ્રીતિ સંપાદક હોવાથી, તથાવિધ પૂજા ઉપચારની પેટે. વહી આ પ્રીતિનું સંપાદન કરવું અસિદ્ધ નથી. કારણ કે કારીરી પ્રમુખ યજ્ઞોના સ્વાધ્ય વિપે વૃષ્ટિ આદિ કુલોનું જે અવ્યજિચારિપણું છે, તે યજ્ઞ કરવાથી જે દેવતા તૃપ્ત થાય છે, તે વૃષ્ટિ આદિનો હેતુ છે. તેવીજરીતે “ ત્રિપુરાર્ણવવર્ણિત ઠગલ ” અર્થાત્ વકરાના માંસનો હોમ કરવાથી પરરાજ્યનું જે વ્રશ થવું છે, તેપણ તેમાંસની આહુતિયોથી તૃપ્ત થયેલા દેવતાઠનોજ પ્રજાવ છે, અને અતિથિ પ્રતિ પણ “ મધુ સંપર્ક-સંસ્કારાદિસમાસ્વાદજા ” પ્રત્યક્કજ દેખાય છે. અને પિતૃઠને માટે જે શ્રાદ્ધ કરવામાં આવે છે, તે શ્રાદ્ધથી પિતૃઠ તૃપ્ત થતાં, સ્વસંતાનની વૃદ્ધિ પ્રત્યક્કજ દેખાય છે. વહી તે વાવતમાં આગમ પણ પ્રમાણ આપે છે. આગમમાં દેવની પ્રીતિવાસ્તે, અશ્વમેધ, નરમેધ, ગોમેધ, આદિ યજ્ઞ કરવા કહેલ છે, અને અતિથિવિષય “ મહોદ્ધં વા મહાજં વા, શ્રોત્રિયાય પ્રકલ્પયેદિતિ ” એવું કહેલું છે. વહી પિતૃઠની પ્રીતિ વાસ્તે આ પ્રમાણે લખેલું છે.

ઘૌ માસૌ મત્સ્યમાંસેન, ત્રીન્ માસાન્ હારિણેન તુ ॥ ઔરઝ્રેણાય ચતુરઃ, શાકુનેનેહ પંચ તુ ॥ ૧ ॥ પળમાસશ્ઠાગમાંસેન, પાર્પતેનેહ સપ્ત વૈ ॥ અષ્ટાવેણસ્ય માંસેન, રૌરવેણ નવૈવ તુ ॥ ૨ ॥ દશમાસાંસ્તુ તૃપ્યંતિ, વરાહમહિપામિપૈઃ ॥ શશકૂર્મયોર્માંસેન, માસાનેકાદશૈવ તુ ॥ ૩ ॥ સંવત્સરં તુ ગવ્યેન, પયસા પાયસેન તુ ॥ વાધીણસસ્ય માંસેન, તૃષિર્દ્વાદશવાર્ષિકી ॥ ૪ ॥ આ શ્લોક સ્મૃતિના છે. અર્થઃ—જો

पितृर्जने मत्स्यं मांस आपे तो, पितृर्जने मांससुधी तृप्त रहेवे. जो हरिणं मांस आपे तो, त्रणमांससुधी तृप्त रहेवे, जो मेंढानुं मांस तेजने आपे तो, चारमास सुधी तेज तृप्त रहेवे, जो जंगली कुकडानुं मांस तेजने आपे तो, पांचमास सुधी तेज तृप्त रहेवे, जो वकरानुं मांस तेजने आपे तो, ठमास सुधी तेज तृप्त रहेवे, पृषत्विंशयुक्त जे हरिण होय, ते पार्षत कहेवायवे, तेनुं मांस जो पितृर्जने देवामां आवे तो, पितृर्जनात् सातमास सुधी तृप्त रहेवे, जो एणमृगं मांस देवामां आवेतो, आठमास-सुधी पितृर्जने तृप्त रहेवे, जो मोटा काळा मृगं मांस देवामां आवे तो, नवमाससुधी पितृर्जने तृप्त रहेवे, जो सूअर, अने महिषं मांस देवामां आवेतो, दशमास सुधी पितृर्जने तृप्त रहेवे, जो ससला अने काचवा वंनेनुं मांस देवामां आवे तो, अग्यार मास सुधी पितृर्जने तृप्त रहेवे, जो गायं दुध अथवा खीर देवामां आवे तो, बार माससुधी पितरो तृप्त रहेवे, अने बहुज वृद्धा थयला लांवा कानवाला धोला वकरानुं मांस आपवामां आवे तो, बार वर्षसुधी पितरो तृप्त रहेवे. आ प्रमाणे मीमांसको माने वे. हवे तेनुं खंडन लखियें ठियें. हे मीमांसक ? वेदोमां जे हिंसा कहिठे, ते धर्मना हेतुरूप कदापि थइ शकेठे ? तमारा केहेवामां प्रत्यक्ष स्ववचन विरोध ठे. जुज. जो धर्मनो हेतु ठे, तो हिंसा केवी रीतें ठे ? जो हिंसा ठे, तो धर्मनो हेतु ते केवी रीतें थइ शकेठे ? यथा ॥ श्रूयतां धर्मसर्वस्वं, श्रुत्वा चैवावधार्यतां ॥ आत्मनः प्रतिकूलानि, परेषां न समाचरेत् ॥ १ ॥ इत्यादि. जो धर्म कहेलो ठे, तो हिंसा केवी रीतें धर्म थइ शकेठे ? कारण के मातापण ठे, अने ते वंध्यापण ठे, एम कदी थइ शकतुं नथी.

पूर्वपक्षः—हिंसा कारणठे, अने धर्म तेनुं कार्य ठे.

उत्तरपक्षः—आ तमारूं केहेवुं असत् ठे. कारण के जे जेनी साथे अन्वय व्यतिरेकवाळुं होय ठे, ते तेनुं कार्य थायवे. जेम माटीना पिंड प्रमुखनुं घटादि कार्यठे, तेम धर्म कांइ हिंसाज कल्याणी थतो नथी, कारण के तप, दान, स्वाध्याय, प्रमुखपण धर्मनां कारण ठे.

पूर्वपक्षः—अमे सामान्य हिंसाने मानता नथी, परंतु विशिष्ट हिंसा-नेज धर्म कहियें ठियें. विशिष्ट हिंसा तेज ठे, जे वेदोमां करवी कही ठे.

उत्तरपक्षः—जो वेदनी हिंसा धर्मनी हेतु ठे, तो शुं जे जीव यज्ञादिमां.

મારવામાં આવેઠે, તે મરતા નથી? તે કારણથી ધર્મ ઠે? અથવા શું મરણ સમયે તેડને આર્તધ્યાનનો અજાવ ઠે? તે કારણથી ધર્મ ઠે? અથવા જે જીવ યજ્ઞાદિમાં મારવામાં આવેઠે. તે મરીને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરેઠે? તે કારણથી ધર્મઠે? પ્રથમ પક્ષ તો વાસ્તવિક નથી, કારણ કે પ્રાણનો ત્યાગ કરતાં તો તે જીવને પ્રત્યક્ષ દેખિયેં ઠિયેં. વીજો પક્ષ પણ અસત્ ઠે, કારણ કે વીજાના મનનું ધ્યાન ડુર્લભ્ય ઠે, તે કારણથી આર્તધ્યાનનો અજાવ કહેવો, તે પણ પરમાર્થશૂન્ય વચનમાત્ર ઠે; આર્તધ્યાનનો અજાવ તો શું થવાનો હતો પરંતુ અરે ડુઃખી ઠિયેં ? ઠે કોઈ કરુણાસાગર કે અમને ઠોડાવે? એમ પોતાની જાણમાં કહેતાં કહેતાં પોતાની જાણથી વિરસ અરરાટ કરતાં, દીનમુખવાલાં, તેમજ ચક્રુ ફાડી ચારે દિશાએ જોતાં, શ્ત્યાદિ ચિહ્ન દેખવાથી, તે વિચારાડનું આર્તધ્યાન સ્પષ્ટ ઉપલબ્ધ થાય ઠે.

પૂર્વપક્ષ:— જેમ લોઢાનો ગોલો પાણીમાં ડુબી જાય ઠે, તેનાં જો પાતલાં પતરાં કરવામાં આવે તો તે જેમ પાણીમાં નહિ ડુબતાં તરે ઠે, તેમજ જેમ વિષ મૃત્યુ પમાડનાર ઠે, તો પણ મંત્રોથી સંસ્કાર કરતાં થકાં ગુણકારિ થાય ઠે, તથા જેમ અગ્નિ દાહકસ્વજાવવાલો ઠે, તો પણ સત્યશીલાદિના પ્રજાવથી દાહક થતો નથી, તેવીજ રીતેં વેદમંત્રાદિથી સંસ્કાર પામેલી હિંસા દોષનું કારણ નથી. તેમજ વેદોક્ત હિંસા નિંદનીય કદાપિ નથી; કારણ કે તે હિંસા કરનારા યાજ્ઞિક બ્રાહ્મણો જગત્માં પૂજનીય દેખાય ઠે.

ઉત્તરપક્ષ:— પૂર્વોક્ત તમારું સર્વ કથન અસત્ ઠે, કારણ કે જેટલાં દૃષ્ટાંત તમે કહ્યાં તે સર્વ વૈષમ્ય ઠે; તેથી સિદ્ધિ કાંઈપણ થઈ શકતી નથી. લોઢાનો ગોલો પતરાંરૂપ થઈ જલ ઉપર જે તરે ઠે તે પરિણામાંતર થવાથી તરે ઠે, શ્ત્યાદિ; પરંતુ વેદમંત્રોથી સંસ્કાર કરીને જ્યારે પશુડને મારવામાં આવે ઠે, ત્યારે તેડમાં પરિણામાંતર શું થાય ઠે ? શું તે પરિણામાંતરથી, તે પશુડને મારતાં ડુઃખ થતું નથી ? ડુઃખથી તો તેડ પ્રગટ અરરાટ શબ્દ કરે ઠે. તો હવે લોહપત્રનું દૃષ્ટાંત કેવી રીતેં સમીચીન થઈ શકે ઠે ?

પૂર્વપક્ષ:— યજ્ઞમાં જે પશુ મારવામાં આવે ઠે, તે સર્વ દેવતા થઈ જાય ઠે, આ યજ્ઞ કરવામાં પરોપકાર ઠે.

उत्तरपक्षः— आ कथनमां प्रमाणं शुं ठे ? प्रत्यक्ष प्रमाण तो नथी, कारण के ते तो इंद्रिय संबंध वर्तमान वस्तुनुं ग्राहक ठे. “ संबंधोवर्तमानं च, गृह्यते चक्षुरादिनेति वचनात्. ” तेमज अनुमान पण नथी, कारण के तत्प्रतिबद्ध लिंग कोइपण देखातुं नथी. वली आगम प्रमाण पण नथी, कारण के आगम तो जगडानुं घर ठे, तेथी तमारुं कथन सिद्ध थयुं नहि. तथा अर्थापत्ति अने उपमान आ धने अनुमाननी अंतर्गत ठे, तेथी अनुमानना खंडनथी ते धनेनुं पण खंडन थइ गयुं.

पूर्वपक्षः— जेम तमे जिनमंदिर बनावतां पृथ्वीकायादि जीवोनी हिंसा यतां परिणामविशेषथी तेने पुण्यरूपें कटपोतो, तेम अमे पण यद्दमां जे हिंसा कराय ठे, ते पुण्यनिमित्त थाय ठे, एम मानियें ठियें, कारण के वेदोक्त विधि विधानरूप परिणामविशेष अहीयां पण निःसंदेह होवाथी केम पुण्य न थाय ?

उत्तरपक्षः— परिणामविशेष पण तेज, पुण्यनुं कारण थाय के ज्यां बीजो कोइ उपाय न होय, तेमज यत्नाथी प्रवृत्ति होय. तेथी प्रवृत्ति जिनमंदिरमां थइ शके ठे. वली जिनमंदिर बिना श्री जगवान्नी प्रतिमा रही शकती नथी, जे स्थानमां प्रतिमा राखवामां आवे तेनुं नाम जिनमंदिर ठे. जो कहो के जिनप्रतिमा पूजवाथी शुं लाज ठे ? तो अमारो सवाल ए ठे के पुस्तकमां ककारादि अक्षर लखोतो, ते लखवाथी शुं लाज ठे ? जो कहो के ककारादि अक्षरोनी स्थापना देखवाथी वस्तुनुं ज्ञान थाय ठे, तो तेबीजरीतें जिनप्रतिमा देखवाथी जिनेश्वर जगवान्ना स्वरूपनुं ज्ञान थाय ठे. जो कहो के प्रतिमा तो कारीगरें पापाणनी बनावी ठे, तेथी शुं ज्ञान थाय ठे ? तो अमे पुठियेंठियें के वेद, कुरान, इंजील प्रमुख पुस्तक लिखारीउए शाही तेमज कागलोथी बनावेलां ठे, तेउनाथी शुं ज्ञान थाय ठे ? जो कहो के ज्ञान तो अमारी समजणथी थाय ठे, अक्षरोनी स्थापना अमारा ज्ञाननुं निमित्त कारण ठे; तेबीज रीतें जिनेश्वर देवना स्वरूपनुं ज्ञान तो अमारी समजणथी थाय ठे, परंतु ते स्वरूपनुं निमित्त कारण प्रतिमा ठे. कारण के जो बुद्धिमान् पुरुष, कोइ वस्तुनो नकशो अर्थात् चित्र नहि देखे तो ते वस्तुनुं स्वरूप कदापि जाणी शकशे नहि. ते कारणथी जे बुद्धिमान् ठे ते अवश्य स्थापना माने ठे.

कारः ॥ पुढवाइयाण जइविहु, होइ विणासो जिणालयाहिंतो ॥ तद्धि-
सयावि सुदिष्ठिस्स, नियम उअग्घि अणुकंपा ॥ १ ॥ ए आहिं तो बुद्धा,
विरिया रक्कंति जेण पुढवाई ॥ इत्तो निव्वाणगया, अवाइया आचवम-
णंतं ॥ २ ॥ रोगसिरावेहोइव, सुविज्ज किरियाव सुप्पउत्ताउ ॥ परिणाम
सुंदरच्चिय, चिप्पासे वाह जोगेवित्ति ॥ ३ ॥ ज्ञावार्थः—यद्यपि जिनमंदिर
वनाववामां पृथिवीकायादि जीवोनी हिंसा थाय ठे, तोपण सम्यक् दृष्टि
जीवोनी ते जीवो उपर निश्चयपूर्वक अनुकंपा ठे ॥ १ ॥ तेउनी हिंसाथी
निवृत्त थइने झानियो निर्वाण पामेला ठे. केवा निर्वाणने ? अन्तकाल-
सुधी रेहेनारा अव्यावाध सुखमय निर्वाणने ॥ २ ॥ जेम रोगिनी नाडी
प्रमुखने बहुज कालथी वैद्य विंधे ठे, ते वैद्यना प्रयोगमां परिणामनी
सुंदरताथी कदाचित् ते रोगी मरणपण पामे तोपण वैद्यने जेम पाप नथी,
तेमज जिनमंदिर वनाववामां यत्नपूर्वक प्रवर्त्तता पुरुषोने, ते जीवो उ-
पर अनुकंपाज ठे, अने वेदकथन मुजब वध करवामां किंचित् मात्र प-
ण पुण्य अमे देखता नथी.

पूर्वपक्षः—ब्राह्मणोने पुरोडाश (यज्ञमां होमवानुं वलिदान) आदि
प्रदान करवाथी पुण्यानुबंधी गुण थाय ठे.

उत्तरपक्षः—आ तमारुं केहेवुं वास्तविक नथी. कारण के पवित्र सुव-
र्णादिप्रदान मात्रथी पण पुण्यउपार्जननो संज्ञव थायठे, अने कृपण, दीन
अनाथ, पशुगणने मारवां, तेमज तेउना मांसनुं दान करवुं, आ केवल त-
मारी निर्दयता तेमज मांसजोडुपताज बतावी आपेठे.

! पूर्वपक्षः—अमे निःकेवल प्रदानमात्रज पशुवध क्रियानुं फल मानता
थी, परंतु जूति (लक्ष्मी) आदिपण प्राप्त थायठे. यदाह श्रुतिः “ श्वेत-
प्रायव्यमजमालजेत जूतिकामइत्यादि ” ज्ञावार्थः—श्वेतवर्णना वकराने,
जेनो स्वामीवायु देवताठे, एवा वकराने आलजेत हिंसेत् अर्थात् मारे,
कोण मारे ? लक्ष्मीना कामी मारे.

उत्तरपक्षः—आ तमारुं केहेवुं पण व्यजिचार पिशाचथी ग्रस्त थवाथी
अप्रामाणिक ठे. कारण के जूति (लक्ष्मी) अन्य उपायथी पण साध्यमानठे.

पूर्वपक्षः—परंतु यज्ञमां वकराप्रमुख जे मारवामां आवेठे, ते मरीने
देवगति प्राप्त करेठे, आ यज्ञमां मरनार जीवो उपर उपकार ठे.

उत्तरपक्षः—आ तमारुं केहेवुं पण प्रमाणना अजावथी वचनमात्र ठे, कारण के यज्ञमां मारवामां आवेला पशुउमांथी कोइ पण सज्जतिनो लाज यवार्थी हर्षवंत थइ आ लोकमां पाठो आवी स्वर्गना सुखनुं निरूपण करतो देखातो नथी.

पूर्वपक्षः—आ कथनमां आगम प्रमाण ठे. यथा ॥ औपध्यःपशवोवृक्षा, स्तियंचः पक्षिणस्तथा ॥ यज्ञार्थं निधनं प्राप्ताः प्राप्नुवन्त्युद्धृतं पुनरित्यादि॥ जावार्थः—औपधी, अजादि पशु, किंजक (कमलनाफुलमारहेनार) आदि पक्षी, जेउनो यज्ञमां होम करवामां आवेठे, तेउं उन्नति प्राप्त करेठे.

उत्तरपक्षः—आ पण तमारुं केहेवुं वास्तविक नथी. तमारुं आगम पौरुषेय ठे के अपौरुषेय ठे, इत्यादि विकल्पोनुं हवे पठी खंडन करवामां आवशे. वली श्रोत (वैदिक) विधिथी पशुउने मारवाथी जो स्वर्ग प्राप्ति थती होय तो तो कत्ताइ प्रमुख पण स्वर्गवासी थइ जशे. तथाच पठन्ति पारमर्षाः ॥ यूपं ठित्वा पशून् हत्वा, कृत्वा रुधिरकर्दमं ॥ यद्येवं गम्यते स्वर्गं, नरके केन गम्यते ॥ १ ॥ वली जो अपरिचित, अस्पष्टचैतन्य, अनुपकारी पशुउने मारवाथी स्वर्गप्राप्ति थती होय तो, परिचित, स्पष्ट चैतन्य, तेमज परमोपकारी मातपितादिने मारवाथी याज्ञिकोने तेनाथी विशेष पदनी प्राप्ति थशे. तेथी तेमपण करवुं जोइयें.

पूर्वपक्षः—“अर्चित्योहि मणिमंत्रौपधीनां प्रजावशति वचनात्” ते कारणथी वेदना मंत्रोनी अर्चित्य शक्ति होवाथी ते मंत्रोथी संस्कार करायेला पशुने मारवाथी अवश्य स्वर्गप्राप्ति थायठे.

उत्तरपक्षः—आ कथन पण व्यञ्जिचारी ठे. कारण के आ लोकमां जेम विवाह, गर्जाधान, जन्मसमयादिविषे ते मंत्रोना व्यञ्जिचार देखवामां आवेठे, तेम अदृष्ट स्वर्ग आदिमां पण तेउंना व्यञ्जिचारनुं अनुमान करियें ठियें. कारण के वेदोक्तमंत्रोथी संस्कार करायेला विवाहनी अन्तरज स्त्री, विधवा, अदृष्टायुष्य, दरिद्रताप्रमुख उपद्रवथी वियोगी रहेली, देखवामां आवेठे. तेमज वेदमंत्रोना संस्कार विना पण केटलाणक विवाह (लग्न) करनारा सुखी, धनवान् इत्यादि देखवामां आवेठे.

पूर्वपक्षः—जे विवाहआदिमां विधवा आदि थइ जायठे, त्यां क्रियाना वेगुण्य (खामी) थी विसंवाद (विरुद्धता) थायठे.

उत्तरपक्षः—आ तमारा केहेवाथी ते संशय कदी दूर थशे नहि. शुं त्यां क्रियानुं वैशुण्य विसंवादनो हेतुठे ? के वेदमंत्रोनी असमर्थता विसंवादनो हेतु ठे ?

पूर्वपक्षः—जेम तमारा मतमां “आरोग्य बोहिलाजं समाहिवरमुत्तमं दिंतु” इत्यादि वचनोनुं कालांतरेंज फल चाहोठो, तेम अमारा अजिमत वेदवचनोना फलनी पण आ लोकमां कल्पना करता नथी, परंतु लोकांतरमांज तेनुं फल थायठे, ते कारणथी विवाह आदिना उपालंजनो अवकाश नथी.

उत्तरपक्षः—अहो विचित्रवादि ! जेम वर्तमान जन्मविषे विवाह आदिमां प्रयुक्त मंत्रसंस्कारथी तेनुं फल जविष्य जन्ममां थाय ठे, तेमज बीजा, त्रीजा आदिजन्ममां पण विवाहआदिना पुण्यहेतु मानवाथी अनंतजवोनुं अनुसंधान थशे, एम तो कदापि संसारनी समाप्ति जेम थशे नहि, तेम कोइने मोक्षप्राप्ति पण थशे नहि. तेथी सिद्ध थयुं के वेद-ज अपर्यवसित (अनंत) संसार वल्लरी (वेल) नुं मूल ठे. जेननी आरोग्यादि प्रार्थना, असत्य, अमृता जापा ठे, परिणाम विशुद्धिनुं कारण होवाथी दोष कर्ता नथी; कारण के तेमां जावआरोग्य प्रमुखनी जे विवक्षा ठे, अने ते आरोग्यपणुं, चतुर्गति संसाररूप जावरोगने क्षय करवारूप होवाथी, उत्तम फल ठे; तेने वास्ते जे प्रार्थना करवी ते विवेकवानूने केम आदरवा योग्य न होय ? एम पण न केहेवुं के परिणामशुद्धिथी ते फलनी प्राप्ति नथी, कारण के सर्ववादिउने जावशुद्धिथी फल पामवामां विवाद नथी, वली एमपण न केहेवुं के वेदविहित हिंसा बुरी नथी, कारण के सम्यक्दर्शन, ज्ञानसंपन्न, अर्चिर्मार्गप्रतिपन्न वेदांतवादियोयें पण तेने निंदी ठे. “तथाच तत्त्वदर्शिनः पठन्ति ॥ श्लोक ॥ देवोपहारव्या-जेन, यज्ञव्याजेन वायवा ॥ घृति जंतून गतघृणा, घोरां ते यांति दु-र्गतिं ॥ १ ॥ वेदांतिकाअप्याहुः ॥ अंधे तमसि मज्जामः, पशुजियें य-जामहे ॥ हिंसा नाम जवेळ्मों, न जूतो न जविष्यति ॥ तथा अग्निर्मांसेत-स्मात् हिंसाकृतादेनसोमुंचतुठांदसत्वान्मोचयतु इत्यर्थः” व्यासेनाप्युक्तं ॥ ज्ञानपालिपरिद्धिप्ते, ब्रह्मचर्यदयांजसि ॥ स्नात्वातिविमले तीर्थे, पाप पंकापहारिणि ॥ १ ॥ ध्यानाग्नौ जीवकुंडस्थे, दयांमारुतदीपिते ॥ असत्

कर्म समित्केपै, रश्मिहोत्रं कुरुत्तम ॥ २ ॥ कपायपशुजिर्दुष्टै, धर्मकामार्थ
नाशकैः॥ शममंत्रहुतैर्यज्ञं, विधेहि विहितं बुधैः ॥३॥ प्राणिघातात्तुयोधर्म,
मीहते मूढमानसः ॥ सर्वांठति सुधावृष्टि, कृष्णादिमुखकोटरात् ॥४॥ ६०
वली यज्ञ करनाराज पूजाय ठे एम जे. तमे कहो ठे ते पण असार
ठे, कारण के अज्ञानि जनोज तेउनी पूजा करे ठे, परंतु बुद्धिमान् करता
नथी; मूर्खोंनुं पूजन अप्रामाणिक ठे, कारण के मूर्ख तो कुतरा, गधे-
डाने पण पूजेठे.

वली तमे कछुं के वेदविहिता हिंसा, देवता, अतिथि, पितृप्रीतिसं-
पादक होवाथी दोषरूप थती नथी, आ पण असत्य ठे, कारण के देव-
ताउने तो संकल्पमात्रथीज अजिमत आहारना रसनो खाद प्राप्त थइ
जाय ठे, वली देवताउना शरीर वैक्रिय रूप ठे, ते तमारी जुगुप्सित प-
शुमांसादि आहुति खेवाने इछावान् थताज नथी. जो देवताउने पण
केवल आहारी मानशो, तो देवताउनां शरीर तमे जे मंत्रमय मान्यां ठे,
तेने विरोध आवशे, तेमज अच्युपगम (करेखा निर्णय) ने बाध आवशे,
देवताउनां शरीर मंत्रमय तमारा मतमां असिद्ध नथी. “चतुर्थ्यंतं पदमेव
देवता इति जैमिनीयवचनप्रामाण्यात् ॥ तथाच ॥ मृगेंद्रः शब्देतरत्वे यु-
गपञ्चिन्नदेशेषु यष्टेषु न सा प्रयाति सांनिध्यं मूर्त्तत्वादस्मदादिवदिति ”

तथा जे वस्तुनी आहुति देवताउने आपो ठो, ते तो जस्म जावमात्र
थई जाय ठे, तो पठी देवता शुं ते जस्म अर्थात् राख खाय ठे ? तेथी
तमारं कहेवुं प्रलापमात्र ठे.

वली आ जे त्रेताशि ठे ते तेत्रीश क्रोड देवताउनुं मुख ठे, “अग्नि
मुखावै देवा इति श्रुतेः ” त्यारे तो उत्तम, मध्यम, अधम सर्व देवता
एकज मुखथी खानारा सिद्ध थया; सर्वे पोतपोतामां जूठ (अजीवुं) खा-
नारा वनी गया, तेथी तो अनायोंथी. पण अधिक थईगया, कारण के अ-
नायों जो के एकपात्रमां एकठा खाय ठे, परंतु एक मुखथी खाता नथी.

वली एक शरीरमां अनेक मुख ठे, ए. वात तो अमे आगल पण सां-
जलता हता, परंतु अनेक शरीरोंनुं एक मुख, आ तो मोटुं आश्चर्य ठे;
ज्यारे सर्व देवताउनुं एक मुख मान्युं, त्यारे कोईपुरुषें जो एक देवताउं
पूजादिथी आराधन कछुं, अने बीजा देवताउनी निंदा करी विराधना

કરી, તો તો એક મુખથી યુગપત્ અનુગ્રહ, ત્રિગ્રહ વાક્યના ઉચ્ચારણમાંજ વ્યજિચારનો પ્રસંગ આવશે.

વલી મુલ દેહનો નવમો જાગ છે, જ્યારે દેવતાઁનાં મુલજ દાહાત્મક છે, ત્યારે એકેક દેવતાનું શરીર દાહાત્મક હોવાથી ત્રણે ઝુલન જસ્મીનૂત થઈજવાં જોઈયેં ? આટલી ચર્ચાથી સચું.

વલી કારીરી યજ્ઞાદિમાં વૃષ્ટ્યાદિ ફલનો જે અવ્યજિચાર છે, તે ફલમાં આહુતિથી સંતુષ્ટ થયેલા દેવતાનો અનુગ્રહ જે તમે કહોઠો તે પણ અનેકાંતિક છે, કોઈસ્થલે વ્યજિચાર પણ દેખવામાં આવે છે. જ્યાં વ્યજિચાર નથી, ત્યાં પણ આહુતિનું ઝોજન કરવાથી અનુગ્રહ નથી, પરંતુ તે દેવતાવિશેષ, અતિશય જ્ઞાની છે, પોતાને ઉદેશીને કરેલા પૂજા ઉપચારને દેખીને, પોતાના સ્થાનમાંજ સ્થિત થયા થકા, પૂજા કરનારઉપર પ્રસન્ન થઈને, તેનું કાર્ય પોતાની ઇચ્છાથી કરી આપે છે. અનુપયોગથી નહિ જાણતા, અથવા જાણતા થકા પણ, પૂજકના અજાગ્યથી કાર્ય નથી પણ કરતા ? કારણ કે ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ જાવઆદિની સહાયતાથી કાર્યનું થવું નજરે પડેઠે; અને તે જે પૂજા ઉપચાર છે, તે નિઃકેવલ પશુ-ઁનાજ મારવાથી થઈ શકે છે એમ નથી, પરંતુ વીજી રીતે પણ થઈ શકે-ઠે, તો પઠી જેનું ફલ એક પાપરૂપજ છે એવી સૌનિક (કસાઈ) વૃત્તિ કરવાથી શું લાજ છે ?

વલી જે ઁગલ અર્થાત્ વકરાનું માંસ હોમવાથી પરરાજ્ય વશ કરનારી સિંહ્યાદિ દેવીને સંતુષ્ટ કરવાનું જે અનુમાન છે, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેટલાએક હુદ્ર દેવતાઁ તેવીજ રીતે સંતુષ્ટ થાય છે, ત્યાં પણ તે હુદ્ર દેવતા પોતાની પૂજા દેખીને રાજી થાય છે, પરંતુ મલિન માંસ ખાવાથી રાજી થતા નથી. જો કદી હોમ કરેલી વસ્તુને ખાતા હોય તો નિંબપત્ર કડવાંતેલ, આરનાલ (વાકલા) ધૂમાંશ આદિ હોમ કરેલાં ડ્રવ્ય પણ તેઁનું ઝોજન થઈ જશે. વાહ ! શું તમારા દેવતા સુંદર ઝોજન કરે છે ?

વલી અતિથિની પરોણાગત સુંદર સંસ્કાર કરેલા પકાન્ન આદિથી પણ થઈ શકે છે, તો પઠી તેઁને વાસ્તે મહોદ્ધ, મહાઅજાદિની કલ્પના કરવી, તે નિઃકેવલ તમારી નિર્વિવેકતા વતાવી આપે છે.

વલી શ્રાદ્ધાદિ કરવાથી પિતરોની જે પ્રીતિ માનો ઁ, તે પણ અને-

કાંતિક છે, કારણ કે કેટલાક શ્રાદ્ધ કરતા નથી તો પણ તેડની સંતાન વૃદ્ધિ દેખવામાં આવે છે. ઝુંમનાટોલાની જેવી વૃદ્ધિ દેખાય છે. તેથી શ્રાદ્ધ આદિ જે કરવું છે, તે મુઘ્ધ લોકોને વિપ્રતારણ (ઝગવા) માત્રજ ફલ થાય છે. જે પિતરો લોકાંતર પામેલા છે, તે પોતાના શુદ્ધ અશુદ્ધ કર્મોને અનુસારે દેવ, નારકાદિ ગતિયોમાં સુખ દુઃખ જોગવી રહ્યા છે, તો પછી તેડ પુત્ર પ્રમુખે આપેલા પિંડોને કેવી રીતે જોગવવાની ઇચ્છા કરી શકે છે ? “ તથાચ યુષ્મદ્યુથિનઃ પઠન્તિ ॥ મૃતાનામપિ જંતૂનાં, શ્રાદ્ધં ચેતૃત્તિકારણં ॥ તંનિર્વાણપ્રદીપસ્ય, સ્નેહઃ સંવર્ધયેન્નિશ્ચામિતિ ॥

તથા શ્રાદ્ધ કરવાથી તે પિતરોને પુણ્ય કેવીરીતે પહોંચે છે ? કારણ કે પુણ્યતો વીજાણ કરેલું છે, વલી પુણ્ય પોતે જડ રૂપ છે, તથા પગરહિત છે, તેથી પિતરોને પહોંચી શકતું નથી. જો કંહો કે ઉદ્દેશ તો પિતરોનો છે, પરંતુ પુણ્ય, શ્રાદ્ધકરનારા પુત્રાદિને થાય છે, તે પણ કેહેવું વાસ્તવિક નથી. પુત્રાદિને પુણ્ય થતું નથી, તેનું કારણ એ છે કે પુત્રાદિના મનમાં વાસના એવી નથી કે જે કાર્ય અમે કરિયે ત્રિયે તેનું ફલ અમને મળે, તો પછી પુણ્યની જાવના વિના પુણ્ય ફલ મળતું નથી. તે કારણથી પિતરો કે પુત્રાદિ કોણને શ્રાદ્ધ કરવાનું ફલ મળતું નથી, પરંતુ અધરથીજ ત્રિશંકુના દૃષ્ટાંતની પેઠે વિલીન થઈ જાય છે.

વલી પાપાનુબંધિ જે પુણ્ય છે, ‘તે તત્ત્વથી પાપરૂપજ છે’ જો કંહો કે બ્રાહ્મણ જે કાંઈ ખાય છે, તે પિતરોને ગમે છે, તે વાત સત્ય છે એવી પ્રતીતિ તો તમનેજ થતી હશે, અમારી નજરમાં તો બ્રાહ્મણોનું મોટું પેટ થયેલું આવે છે, પરંતુ તેડના પેટમાં પ્રવેશ કરીને, પિતરો खाता होय एम कदापि देखता नहीं. જોજન અવસરે બ્રાહ્મણોના ઉદરમાં પ્રવેશ કરતા પિતરોનું કાંઈપણ ચિહ્ન અમારી દૃષ્ટિ પડતું નથી. કેવલ બ્રાહ્મણોજ તૃપ્ત થતા દેખિયે ત્રિયે.

વલી તમે કહ્યું હતું કે અમારી પાસે આગમ પ્રમાણ છે, તો પુત્રિયે ત્રિયે કે, તે તમારું આગમ પૌરુષેય છે ? કે અપૌરુષેય છે ? જો કંહો કે પૌરુષેય છે, તો શું તે સર્વજ્ઞનું કરેલું છે ? કે અસર્વજ્ઞનું કરેલું છે ? જો પ્રથમ પદ્ધતિ માનશો તો તમારા મતને વ્યાહતિ થશે, કારણ કે તમારો આ સિદ્ધાંત છે. “ અર્તોઽધ્યાણમર્થાનાં, સાક્ષાદ્દૃષ્ટા ન વિચિતે ॥ નિત્યે-

ज्योवेदवाक्येज्यो, यथार्थत्वविनिश्चयः ॥ १ ॥ सारांश के अतीन्द्रिय पदार्थोंको कोइ साक्षात् दृष्टा नहीं. बीजो पक्ष मानशो तो दूषणवाला (असर्वज्ञ) कर्त्तानां 'शास्त्रो' उपर विश्वास यतो नहीं. जो कहो के अपौरुषेय ठे, तो संज्ञवज यह शकतो नहीं. स्वरूप निराकरणथी घोडाना शृंगरूप पुरुष क्रियानुगत तेनुं रूप ठे, सारांश के पुरुषक्रिया बिना ते केवी रीतें यह शके ठे ? ते कारणथी जे साक्षर वचन ठे, ते पौरुषेयज ठे, कुमार संज्ञवादि वचननी जेम. वेद पण वचनात्मकज ठे "तथा चाहुः ॥ तात्त्वादिजन्मा नतु वर्णवर्गो, वर्णात्मकोवेद इति स्फुटं च ॥ पुंसश्च तात्त्वादिरतः कथं स्या, दपौरुषेयोयमिति प्रतीतिः ॥ १ ॥ इति " श्रुतिने अपौरुषेय अंगीकार करी, तो पण तदर्थव्याख्याने पौरुषेयज अंगीकार करी ठे. अन्यथा " अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामः " तेनो अर्थ " स्वमांसं नक्षयेत् इति " एम नियामकना अज्ञावथी केम न र्थइ जाय ? ते कारणथी शास्त्रने पौरुषेयज मानवां ते श्रेय ठे. तमारा हृष्ठथी कदी वेद अपौरुषेय मानियें, तो तेथी वेदनी प्रमाणता यशे नहीं, कारण के प्रमाणता आस पुरुषने आधीन ठे. ज्यारे वेद प्रमाण न थया, त्यारे ते वेदनुं कथन, तथावेदानुसारिणी स्मृतियो पण प्रमाणचूत थयां नहीं, तेथी हिंसामय यज्ञ तथा श्राद्धादिविधि पण प्रमाणथी विरुद्ध थया.

पूर्वपक्षः— " न हिंस्यात् सर्वज्ञूतानि " इत्यादिथी जे हिंसानो निषेध करेखो ठे, ते औत्सर्गिकमार्ग ठे, अर्थात् सामान्य विधि ठे, अने वेदविहिता जे हिंसा ठे ते अपवाद मार्ग ठे. अर्थात् विशेष विधि ठे. ते कारणथी, तथा अपवाद उत्सर्गथी बलवान् होवाथी वेदविहिता हिंसा दोषनुं कारण नहीं " उत्सर्गापवादयोरपवादविधिर्वल्लीयानिति न्यायात् " तमारा जैनमतमां पण हिंसाना एकांत निषेध नहीं. केटलांएक कारणोमां पृथ्वीकायादि जीवोनी हिंसा करवानी आज्ञा ठे. बली ज्यारे साधु रोग पीडित थाय ठे, तेमज असमर्थ अने ग्लान थाय ठे, त्यारे आधाकर्मादि आहार ग्रहण करवानी पण आज्ञा ठे, तेवीज रीतें अमारा मतमां याज्ञिकी हिंसा देवता, अतिथिनी प्रीतिवास्ते पुष्ट आलंबनरूप होवाथी अपवादरूप ठे, ते कारणथी तेमां दोष नहीं.

उत्तरपक्षः— अन्यकार्यवास्ते उत्सर्गवाक्य, अने अन्यकार्यवास्ते अप-

वादवाक्य, केहेवां, ते उत्सर्ग, अपवाद कदी पण थइ शकतां नथी. परंतु जे अर्थवास्ते शास्त्रमां उत्सर्ग कहेल होय. तेज अर्थवास्ते अपवाद केहेवो जोश्ये; त्यारेंज उत्सर्ग अपवाद थइशके ठे. ते वंने उन्नत निम्नादि (उंचां नीचां) व्यवहारवत् परस्पर सापेक्ष होवाथी एक अर्थनां साधक थइ शके ठे. जेम के जैनोए संयम पालवा अर्थे नवकोटि विशुद्ध आहार ग्रहण करवो, ते उत्सर्गमार्ग ठे. तेवीज रीतें द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावथी आपत्तिमां पडतां गत्यंतरना अज्ञावथी, पंचकादि यत्नापूर्वक अनेपणीय आहारादिने ग्रहणकरवा ते अपवादमार्ग ठे, तेपण संयम पालवाने वास्तेज ठे. एमपण न केहेवुं के जेसाधुने मरणज एक शरण ठे, तेने गत्यंतर अज्ञावनी असिद्धि ठे. ॥ उक्तं चार्पिञ्जिः ॥ सव्वत्त संजमं सं जमाउं, अप्पाणमेवरखिज्ज ॥ मुच्चइ थइ वायाउं, पुणो विसोहीनया विरइ ॥१॥ इत्यागमात् ॥ जावार्थः—सर्वरीतें संयम पालवो, जो संयममां दूषण लागवाथी प्राणनी रक्षा थती होय तो संयममां दूषण पण लगावीने रक्षण करवुं, प्राण रेहेवाथी प्रायश्चित्तद्वारा ते पापथी मुक्त थइ शुरू थवाशे, अने अविरतिपणुं पण रहेशे नहि. वली आयुर्वेदमां पण कह्युं ठे के, जे वस्तु कोइ रोगमां कोइ अवस्थामां अपथ्य ठे, तेज वस्तु तेज रोगमां बीजी अवस्थामां देश, काल जोइ आपे तो पथ्य ठे. देशादि अपेक्षाए ज्वरवा-लाने दहीं पण खावा देवामां आवे ठे. तथा च वैद्याः ॥ कालाविरोधि निर्दिष्टं, ज्वरादौ लघनं हितं ॥ कृतेऽनिलश्रमक्रोध, शोककामकृतज्वरात् ॥ १ ॥ जेम प्रथम अपथ्यनो परिहार करवो, अने बीजी अवस्थामां तेनेज जोगवावचां, आ वंने प्रसंगें रोगनुं निवारण करवानुं प्रयोजन ठे. तेथी एम सिद्ध थाय ठे के एकज वस्तुविषयक उत्सर्ग अपवाद ठे.

तमारो उत्सर्ग एक अर्थवास्ते ठे, अने, अदवाद बीजा अर्थ वास्ते ठे. जुउ. “ न हिंस्यात् सर्वभूतानि ” आ जे उत्सर्ग ठे, ते दुर्गतिना निषेध वास्ते ठे, अने जे तमारी अपवाद, हिंसा ठे, ते देवता, अतिथि, पितृर्जनी प्रीतिसंपादन अर्थे ठे. ते कारणथी परस्पर निरपेक्ष होवार्थी, उत्सर्ग, अपवाद विधि थइ शकता नथी. ह्वे विचारो के तमारो अपवाद, उत्सर्गविधिथी केवीरीतें चलवान् थइ शके ठे ?

एम पण न केहेवुं के वैदिक हिंसानो जे विधि ठे, ते संग्रहेतु दो-

वार्थी, दुर्गतिना निषेधवास्तेज ठे. वैदिक हिंसा स्वर्गनो हेतु नथी. ते उपर सारी रीतें लखी आब्या ठियें. वैदिक हिंसा बिना पण स्वर्गप्राप्ति थइ शके ठे. गत्यंतरना अज्ञावमांज अपवाद थइ शके ठे. यइ करवार्थी स्वर्गनो निषेध थाय ठे, एम अमेज मात्र कहेता नथी, परंतु व्यासजी पण कहे ठे. यदाह व्यासमहर्षिः ॥ पूजया त्रिपुलं राज्य, मन्त्रिकायेण संपदः ॥ तपः पापविशुद्धयर्थं, ज्ञानं ध्यानं च मुक्तिदं ॥ १ ॥ अहिंयां अग्नि-कार्यं शब्दवाच्यना यागादि विधि उपायांतरथी जे संपत् साध्य ठे, ते-नोज हेतु कहेतां थकां, आचार्य ते यागने सुगतिनो हेतुज कदर्थन क-री गया ठे, तथा तेज व्यासजी जाव अग्निहोत्र “ ज्ञान पाली ” इत्यादि श्लोकोथी स्थापन करी गया ठे. इति मीमांसकमतखंडन. ॥ ५ ॥

हवे चार्वाकमतनुं खंडन लखियेंठियें. चार्वाक कहेठे के आत्माज न-थी. तेथी मतावलंबी पुरुषो शा वास्ते वचन कलह करे ठे ? ज्यारे आ-त्मानोज अज्ञाव ठे, त्वारे जैन, बौद्ध, सांख्य, नैयायिक, वैशेषिक, तेमज जैमिनीय, आ जे ठ दर्शनो ठे, तेउं शा वास्ते निःकेवल लोकोने त्रममां नाखीने जोगविलासथी ठोडावे ठे ? वास्तवमां आत्मा एवी कोइ वस्तुज नथी, ते कारणथी अमारो मत सुंदर ठे. जो आत्मा होय तो तेनी सिद्धि वतावो ?

उत्तरपक्षः— प्रतिप्राणी स्वसंवेदन प्रमाण चैतन्यनी अन्यथा अनुपप-त्तिथी सिद्ध ठे. जुउं. आ जे चैतन्य ठे, ते जूतोनो धर्म नथी, जो जू-तोनो धर्म होय, तो तो पृथिवीनी कठिनतानी पेठे सर्व कालें, सर्व स्थ-लें उपलब्ध थवो जोइयें, ते सर्वदा उपलब्ध थतो नथी, कारण के लो-ष्टादिमां, तेमज मृत अवस्थामां चैतन्य उपलब्ध थतुं नथी.

पूर्वपक्षः— लोष्टादिमां, तेमज मृत अवस्थामां पण चैतन्य ठे, केवल शक्ति रूपें ठे, ते कारणथी उपलब्ध थतुं नथी.

उत्तरपक्षः—वे विकल्प न उल्लंघन करवार्थी आ तमारुं कहेवुं थयुक्त ठे. जुउं. ते शक्ति चैतन्यथी विलक्षण ठे ? के चैतन्यज ठे ? जो कहो के विलक्षण ठे, तो तो शक्तिरूपें चैतन्य ठे एम कहो नहि. कारण के पट विद्यमान ठतां, पटरूपें घट रहेतो ज नथी “ आह च ॥ प्रज्ञाकरगुप्तो-पि ॥ रूपांतरेण यदित, तदेवास्तीति मारटीः ॥ चैतन्यादन्यरूपस्य, ज्ञा-वे तद्विद्यते कथम् ॥ १ ॥ जो बीजो पक्ष मानशो तो तो चैतन्यज ते श-

क्ति ठे. पठी ते शक्ति उपलब्ध केम थती नथी ? जो कहो के आवृत्त थवाथी उपलब्ध थती नथी, तो ते पण ठीक नथी, कारण के आवृत्ति शब्दनो अर्थ आवरण ठे. ते आवरण शुं विवक्षित परिणामनो अज्ञाव ठे ? के परिणामान्तर ठे ? के जूतोथी अतिरिक्त वीजी वस्तु ठे ? तेमां, विवक्षित परिणामनो अज्ञाव तो नथी. कारण के एकांत तुष्ठ होवाथी ते विवक्षित परिणाम अज्ञावने आवरण शक्ति नथी, अन्यथा तेनुं अ-तुष्ठरूप होवाथी, ते पण ज्ञावरूप थइ जाय. ज्यारे ज्ञावरूप थाय, त्यारे पृथिवी आदिमांथी अन्यतम थाय, कारण के “ पृथिव्यादीनि जूतानि तत्त्वमिति वचनात् ” अने पृथिवी आदि जे जूत ठे ते चैतन्यनां व्यंजक ठे, परंतु आवरक नथी, तेथी, केवीरीतें आवरणपणुं सिद्ध थाय ?

जो कहो के परिणामान्तर ठे, तो तेपण अयुक्त ठे, कारण के परिणामान्तर पण जूतस्वज्ञाव होवाथी जूतोनी पेठे चैतन्यव्यंजकज थइ शके ठे, आवरक थइ शकतुं नथी.

जो कहो के जूतोथी अतिरिक्त वस्तु ठे, तो ते कहेबुं बहुज असंगत ठे. कारण के जूतोथी अतिरिक्त (न्यारी) वस्तु मानवाथी “ चत्वार्येव पृथ्व्यादिजूतानि ” तत्त्वसंख्याने व्याघात थइ जशे.

वली जुठ के आ जे चैतन्य ठे ते एक एक जूतनो धर्म ठे ? के सर्व जूतसमुदायनो धर्म ठे ? एक एक जूतनो धर्म तो लागतो नथी, कारण के एक एक जूतमां देखातो नथी, तेमज एक एक परमाणुमां संवेदन उपलब्ध थतुं नथी. जो दरेक परमाणुमां होय तो पुरुष, सद्स्व चैतन्य वृंदनी पेठे परस्परजिन्नस्वज्ञाव थाय, परंतु एकरूप चैतन्य नज थाय, अने देखवामां तो एकरूप आवे ठे. “ अहं पश्यामि ” अर्थात् हुं देखुं-हुं. हुं करुंहुं, एवो सकल शरीर अधिष्ठाता एक उपलब्ध थाय ठे.

जो समुदायनो धर्म मानो तो पण प्रत्येकमां अज्ञाव होवाथी थसत् ठे. कारण के जे प्रत्येक अवस्थामां थसत् ठे, ते समुदायमां थइ शकतुं नथी. जेम रेती समूहमांथी तेल.

जो कहो के मद्यांगोमां मदशक्ति नथी. समुदायमां थइ जायठे, तेम चैतन्यपण थइ जाय तो, शुं दोष ठे ? आ पण अयुक्त ठे. कारण के प्रत्येक मद्य अंगमां मदशक्ति अनुयायी माधुर्यादि गुण देखाय ठे; जुज.

माधुर्यादि इष्टुरसमां धातकी फूलोत्थी थोड़ी विकलता उत्पादक शक्ति देखियें ठियें, तेवी रीतें चैतन्य, सामान्य प्रकारथी जूतोमां उपलब्ध थतुं नथी ; तो केवीरीतें जूतसमुदायथी चैतन्य थइ शकेठे ? प्रत्येकमां असत् ठे ते समुदायमां थइ जाय तो, सर्व समुदायथी सर्व कांइ वनी-जवां जोइयें. ए अति प्रसंग थशे.

वली जो तमे चैतन्यने धर्म मानेल ठे, तो धर्मने अनुरूप धर्मीपण अवश्य मानवो जोइशे. जो अनुरूप नहि मानशो तो तो जल अने कठिनता आ वनेने धर्म, धर्मि मानवा जोशे. एमपण न कदेशो के जू-तज धर्मि ठे, कारण के जूत, चैतन्यथी विलक्षण ठे. जुठं. चैतन्य बोध-स्वरूप, तेमज अमूर्त ठे; अने जूत तेनाथी विलक्षण ठे; तो केवीरीतें तेउंनो परस्पर धर्म, धर्मिजाव थइ शकेठे ? वली आ चैतन्य जूतोनुं कार्य-पण नथी, कारण के अत्यंत विलक्षण होवाथी कार्यकारणजाव कदापि थइ शकतो नथी. उक्तं च ॥ काठिन्याबोधरूपाणि, जूतान्यध्यक्षसिद्धितः ॥ चेतना च न तद्रूपा, सा कथं तत्फलं जवेत् ॥ १ ॥

वली जो चैतन्य जूतंकार्य होय, तो तो सर्वजगत् प्राणिमय होवुं जोइयें. जो कहो के परिणतिविशेष सझावना अज्ञावथी सकल जगत् प्राणिमय थइ जतुं नथी, तो ते परिणतिविशेष सझाव सर्वत्र शा वस्ते थतो नथी ? ते परिणति पण जूतमात्र निमित्तज ठे, तो केवी रीतें तेनुं कोइ स्थलें होवुं नहोवुं सिद्ध थइ शकेठे ? वली ते परिणतिविशेष केवा स्वरूपवालो ठे ? जो कहो के कठिनादिरूप ठे, कारण के शुणादि जंतु काष्ठादिमां उत्पन्न थता देखियें ठियें, ते कारणथी ज्यां कठिनत्वादि विशेष ठे, ते प्राणिमय ठे, बीजा नहि. आ पण व्यञ्जिचार देखवाथी असत् ठे. जुठं. अशिष्टपण कठिनत्वादि विशेष ठतां कोइ स्थलें होयठे, अने कोइ स्थलें होता नथी, अने कोइस्थलें कठिनत्वादि विशेष विना-पण संस्वेदज घन आकाशमां संमूर्धिम उत्पन्न थायठे.

वली केटलाएक जीव समानयौनिकपण विचित्रवर्ण संस्थानवाला देखाय ठे. जुठं. गोवरआदि एकयोनिवालां पण केटलांएक कालां शरी-रवालां तो केटलांएक पीलां शरीरवालां होयठे, बीजां विचित्रवर्णवालां होयठे. संस्थानपण तेउंनां परस्पर जिन्न ठे. जो जूतमात्रनिमित्त चैतन्य

होय तो तो एकयोनिवालां सर्व एकवर्ण, संस्थानवालां होवां जोश्यें. परंतु तेम तो यतां नथी. ते कारणथी आत्माज तेवा तेवा कर्मना वश-
थी तेवा उत्पन्न थायठे. एम निश्चयें मानवुं जोश्यें.

जो कहो के आत्मा होय तो गमनागमन करतां केम न उपलब्ध थवो
जोश्यें? कारणके केवल देह विद्यमानज संवेदन उपलब्ध थायठे, अने
देहनो अज्ञाव यतां जस्म अवस्थामां देखातो नथी, ते कारणथी आत्मा
नथी, परंतु संवेदनमात्रज एक ठे, ते संवेदन देहनुं कार्य ठे, देहमांज
आश्रित ठे. जीतना चित्रनी जेम. चित्र जीत विना रही शक्तुं नथी, ते-
मज वीजी जीतपर संक्रमण पण थइ शक्तुं नथी, अने जीतनी साथेज
तेनो विनाश थायठे. संवेदननुं पण तेवीज रीतें जाणीं वेवुं. आ कथनपण
असत् ठे. कारणके आत्मा स्वरूपथी अमूर्त ठे; अने आंतर शरीर अति
सूक्ष्म ठे, तेकारणथी दृष्टिगोचर नथी. तदुक्तं ॥ अंतराज्ञावदेहोपि, सू-
क्ष्मत्वात्नोपलभ्यते ॥ निष्कामन् प्रविशन् वात्मा, नाज्ञावोऽनीक्षणादपि ॥
॥ १ ॥ ते कारणथी आंतःशरीरयुक्त पण आत्मा, जतां आवतां देखातो
नथी, परंतु लिंगथी उपलब्ध थायठे. जुठं. तत्काल उत्पन्न थयेला कृमि
जीवने पण पोताना शरीरविपे ममत्व थायठे. घातकने जाणीने दोडी
जायठे, जेने जेनेविपे ममत्व ठे, ते पूर्व ममत्व अन्यास पूर्वक ठे. तेवुंज
देखायठे. केम के ज्यां सुधी कोइ वस्तुना गुण दोष जाणता नथी, त्यां
सुधी ते वस्तुमां कोइने पण ममत्व थतुं नथी. ते कारणथी जन्मनी आ-
दिमां जे शरीरपर ममत्व ठे, ते शरीर परिशीलन अन्यासपूर्वक संस्कार
निबंधन ठे. ते सबवथी आत्मानुं जन्मांतरथी आववुं सिद्ध थायठे. उक्तं
च ॥ शरीरग्रहरूपस्य, चेतसः संज्ञवो यदा ॥ जन्मादौ देहिनां दृष्टः, किन्न
जन्मांतरा गतिः ॥ १ ॥

हवे आगति प्रत्यक्षथी देखाती नथी, तो केवीरीतें तेनो अनुमानथी
बोध थाय? आ तमारा केहेवार्थी कांइ दूषण आवतुं नथी. कारण के
अनुमेय अर्थविपे प्रत्यक्षनी प्रवृत्ति थइ शक्ती नथी. परस्पर विषयने
परिहार करीने प्रत्यक्ष, अनुमाननुं प्रवर्तवुं बुद्धिमान लोको मानेठे. हवे
तमारुं दूषण केवीरीतें लागेठे? आह च ॥ अनुमेयेस्ति नाध्यक्ष, मिति
केवात्रदुष्टता ॥ अध्यक्षस्यानुमानस्य, विषयो विषयो नहि ॥ १ ॥

वली जे चित्रनुं दृष्टांत तमे आप्पुं ठे, ते पण विषम होवाची अयुक्त ठे. जुळ. चित्र तो अचेतन, तथा गमनस्वजावरहित ठे. आत्मा तो चैतन्य ठे, तथा कर्मवशची गमनागमन करे ठे, तो केवीरीतें दृष्टांत तेमज दाष्टांतिकनी साम्यता थई ? जेम देवदत्त कोइ विवक्षित गाममां केटलाएक दिवस रहीं, पठी वीजे गाम जई रहे ठे, तेम आत्मा पण विवक्षित जवमां देहनो त्याग करी जवांतरमां देह रचीने रहे ठे.

वली तमे कछु के संवेदन देहनुं कार्य ठे ते पण वास्तविक नथी. कारण के चक्षुरादि इंद्रियद्वारा उत्पन्न थवाची चाक्षुषादि संवेदन कथंचित् देहची पण उत्पन्न थाय ठे, परंतु जे मानस ज्ञान ठे, ते केवी रीतें देहनुं कार्य थई शके ठे ? तथा ते मानसज्ञान देहची उत्पद्यमान थतुं होय तो, इंद्रिय रूपची उत्पन्न थाय ठे ? के अनिंद्रिय रूपची उत्पन्न थाय ठे ? के केश नखादि लक्षणची उत्पन्न थाय ठे ? प्रथम पक्ष तो ठीक नथी. जो इंद्रियरूपची उत्पन्न थतुं होय, तो तो इंद्रिय बुद्धिवत् वर्तमान अर्थनुंज ग्राहक होवुं जोइयें. इंद्रियज्ञान वर्तमान अर्थनेज ग्रहण करी शके ठे, ते सामर्थ्यची उत्पन्न थतुं मानस ज्ञान पण इंद्रिय ज्ञानवत् वर्तमान अर्थनेज ग्रहण करी शकशे.

हवे ज्यारे चक्षु रूप विषय व्यापार करे ठे, त्यारेज रूपविज्ञान उत्पन्न थाय ठे, वीजे वखते थतुं नथी. हवे ते रूपविज्ञान वर्तमान अर्थ विषय ठे, कारण के वर्तमान अर्थ विषयज चक्षुनो व्यापार थाय ठे. अने रूपविषयव्यावृत्तिना अज्ञावमां मनोज्ञान ठे, ते कारणची ते नियत कालविषयक नथी. तेवीज रीतें वीजी इंद्रियोमां पण जाणी लेवुं. हवे केवीरीतें मनोज्ञानने वर्तमान अर्थग्रहण प्रसक्ति होय ? उक्तं च ॥ अक्ष व्यापारमाश्रित्य, जवदक्षजंमिष्यते ॥ तद्व्यापारो न तत्रेति, कथमक्षजं जवेत् ॥ १ ॥

जो कहो के अनिंद्रिय रूपची ठे, तो पण ते अचेतन होवाची अयुक्त ठे. वली केश नखादि तो मनोज्ञानची स्फुरित चिद्रूप उपलब्धज थतो नथी, तो केवीरीतें तेउनाची मनोज्ञान होय ? आह च ॥ चैतयंतो न दृश्यंते, केशश्मश्रुनखादयः ॥ ततस्तेज्यो मनोज्ञानं, जवतीत्यति साहसं ॥ १ ॥

जो केशनखादिची प्रतिवस्तु मनोज्ञान होय तो तो तेउनो उद्दे यतां

मनोज्ञान मूलधीज रहेशे नहि. वली केशनखादिनो उपघात यतां ज्ञानपण उपहत थुं जोईयें ? परंतु ते तो थतुं नथी, ते कारणधी त्री-जो पक्ष पण ठीक नथी.

वली चीजी वात ए ठे के मनोज्ञानमां सूक्ष्म अर्थ पृथक् करणपणुं ते-मज स्मृतिपाटवादि जे विशेष ठे, ते अन्वयव्यतिरेकधी अज्यासपूर्व-क देखाय ठे. जुळ. तेज शास्त्र इहां, अपोहादि प्रकारधी जो वारंवार विचारियें, तो सूक्ष्म, सूक्ष्मतर अर्थावबोध उल्लास थाय ठे, अने स्मृति पाटव अपूर्व वृद्धि पामे ठे. एवीरीतें एकशास्त्रविषे अज्यास करतां क-रतां सूक्ष्मार्थ स्पष्टीकरण शक्ति यतां, तेमज स्मृतिपाटव वधतां, अ-न्य शास्त्रोमां पण स्वाभाविक रीतें सूक्ष्म अर्थावबोध तेमज स्मृतिपाटव उल्लास पामे ठे, ए प्रमाणे अज्यासहेतुक सूक्ष्मार्थ स्पष्टीकरणादि मनो ज्ञानमां विशेष देखिये ठियें. वली कोइने अज्यास विना पण देखियें ठियें. ते वास्ते अवश्य परलोकनो अज्यास हेतु ठे. शा कारणधी ? का-रणनी साये कार्यनुं अन्यथा अनुपपन्नपणुं ठे, ते प्रतिबंधधी तेना अदृष्ट कारणनी पण सिद्धि ठे. ते कारणधी जीवनुं परलोकं गमन सिद्ध थायठे.

वली देह, क्षयोपशमनो हेतु ठे, तेधी देहने पण कथंचित् ज्ञाननो उपकारी अमे मानियें ठियें. देह दूर थवाधी सर्वथा ज्ञाननी निवृत्ति थ-ती नथी. जेम के अग्निधी घटमां कांश्क विशेषता थाय ठे, परंतु अ-ग्निधी घटमां कांश्क विशेषता थाय ठे, परंतु अग्निनी निवृत्ति यतां, घ-टनो मूलधीज उद्देद थतो नथी. केवल कांश्क विशेष ठे ते दूर थई जा-य ठे, जेम के सुवर्णनी ऊवता. तेवी रीतें अर्हीयांपण देहनी निवृत्ति यतां तत्प्रतिवर्ज्ज कांश्क ज्ञानविशेष निवृत्त थाय ठे, परंतु ज्ञाननो समूल उद्देद थतो नथी. जो देहनेज ज्ञाननुं निमित्त मानशो, तेमज दे-हनी निवृत्ति यतां ज्ञाननी निवृत्ति मानशो, तो तो स्मज्ञानमां देह जस यतां तो ज्ञान नाश पामे, परंतु देह विद्यमान ठतां मृत अवस्थामां केम होतुं नथी ?

जो कहो के प्राण अपान पण ज्ञानना हेतु ठे. तेउना अजावधी ज्ञान रेहेतुं नथी. तेकहेतुं पण वास्तविक नथी. कारण के प्राण अपान ज्ञानना हेतु थई सकता नथी, परंतु ज्ञानधीज तेउनी प्रवृत्ति थाय ठे. जुळ. ज्यारे

प्राण अपान करनारो मंद करवानी इच्छा करे ठे, त्यारे मंद थाय ठे, अने ज्यारे दीर्घनी इच्छा करे ठे, त्यारे दीर्घ थाय ठे. जो देहमात्र नेमित्तिक प्राणापान होय, अने प्राणापान नेमित्तिक विज्ञान होय, तो तो इच्छाने आधीनपणे प्राणापाननी प्रवृत्ति यशे नहि. कारण के जेनुं निमित्त देह ठे, एवी जे उज्ज्वलता तेमज श्यामता, ते इच्छाने आधीन यइ प्रवृत्त होती नथी. जो प्राणापान ज्ञाननुं निमित्त होय, तो प्राणापान मंद तेमज दीर्घ थवाथी, ज्ञानपण अल्प तेमज विशेष थवुं जोइयें. कारण के जेनुं कारण हीन अथवा अधिक यशे, तेनुं कार्यपण हीन अथवा अधिक थशे. जेम माटीनो पिंड मोटो अथवा नानो हशे, तो घट पण मोटो अथवा नानो थशे. नहि तो ते कारण थशे नहि. तमने पण प्राणापान न्यून अधिक थवाथी, ज्ञान न्यून अधिक थतुं नथी. परंतु तेथी उलटुं थतुं तो देखाय ठे. कारण के मरण अवस्थामां प्राणापान अधिक थाय ठे तो पण विज्ञान घटी जाय ठे.

जो कहो के मरण अवस्थामां वातपित्तादि दोषोथी देह विगुणी थई जवाथी प्राणापाननी वृद्धि थतां पण ज्ञाननी वृद्धि थती नथी. तेवीज रीतें मृतअवस्थामां पण देह विगुणीभूत थवाथी चैतन्य नथी. आ पण तमारुं कथन असमीचीन ठे. जो एम थाय तो तो मरीजनारां पण जीवतां थवां जोइयें ॥ तथा हि ॥ “ मृतस्य दोषाः समीचवंति ” अर्थात् मरण पठी वातपित्तादि दोष रहेता नथी, अने ज्वरादि विकार न देखावाथी दोषोनुं अविद्यमानपणुं प्रतीत थाय ठे. वली दोषोनुं जे समपणुं ठे तेज आरोग्यता ठे, “तेषां समत्वमारोग्यं क्षयवृद्धिविपर्ययः” ॥ इति वचनात् ॥ आरोग्यलाजथी देहने फरीथी जीवतां थवुं जोइयें, नहि तो देह कारणज नथी. चित्तनी साथे देहने अन्वय व्यातरेक नथी. जो मरेलो जीवतो थाय तो अमे पण देहने कारण मानी लहियें.

पूर्वपक्षः— आ फरी जीवतां थई उठवानो प्रसंग तमारो अयुक्त ठे. कारण के, अगर जो के दोष तो देहने वेगुणें करीने निवृत्त थइ गचेव ठे, तो पण वेगुणपणानो परिणाम निवृत्त थतो नथी. जेम के अग्निथी काष्ठमां करायेलो विकार, अग्नि निवृत्त थया ठतां पण ते निवृत्त थतो नथी.

उत्तरपक्षः— आ तमारुं केहेवुं अयुक्त ठे. कारण के विकारपण वे प्र-

કારના છે. એક વિકાર નિવૃત્ત થઈ જાય છે, અને વીજો નિવૃત્ત થતો નથી. નિવૃત્ત વિકાર જેમ કે અગ્નિકૃત સુવર્ણમાં ડ્રવતા. અનિવૃત્ત વિકાર જેમ કે અગ્નિકૃત કાષ્ઠમાં શ્યામતા. વાયુઆદિ જે દોષ છે, તે નિવૃત્ત વિકાર છે. ચિકિત્સા પ્રયોગથી દેખીએ ત્રિયેં. જો વાયુઆદિ દોષપણ અનિવૃત્ત વિકાર હોય તો તો ચિકિત્સા વિફલ થઈ જાય. એમણે ન કહેવું કે મરણની પહેલાં દોષ નિવૃત્તવિકાર આરંભક છે, અને મરણ સમયે દોષ અનિવૃત્ત વિકાર આરંભક છે, કારણ કે એકને એકજ જગાએ નિવૃત્ત, અનિવૃત્તરૂપ બંને વિકાર થઈ શકતા નથી.

પૂર્વપક્ષ:-વ્યાધિ વેપ્રકારના છે, એમ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે- એક સાધ્ય, વીજા અસાધ્ય. સાધ્યવ્યાધિ, ચિકિત્સાથી દૂર થઈ જાય છે. અસાધ્ય, ચિકિત્સાથી દૂર થતા નથી. હવે જુઓ વેપ્રકારના વ્યાધિ સિદ્ધ છે કે કેમ?

ઉત્તરપક્ષ:-આ કથન અસત્ છે. તમારા મતપૂર્વક અસાધ્ય વ્યાધિજ થઈ શકે નહિ. વ્યાધિનું અસાધ્યપણું, આયુના ક્ષયપણાથી થાય છે, કારણકે તે વ્યાધિમાં વૈદ્યનો યોગ, તથા સમાન ઔષધ ઠતાં પણ કોઈ મરી જાય છે, અને કોઈ મરતું નથી; અને જે પ્રકૃતિલ કર્મોના ઉદયથી ચિત્રાદિ વ્યાધિ છે, તે હજાર ઔષધોથી પણ સાધ્ય થઈ શકતા નથી. આ બંને પ્રકારના વ્યાધિનું સ્વરૂપ પરમેશ્વરનાં વચન જાણનારા ઠતાં મતમાં સિદ્ધ છે; પરંતુ તમારા ચૂતમાત્ર તત્ત્વાદિયોના મતમાં સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. દોષકૃત વિકાર દૂર કરવામાં, વૈદ્યના તેમજ સમર્થ ઔષધિનાં અજાવથી વ્યાધિ વૃદ્ધિમાન થઈ જાય છે, ત્યારે તે વ્યાધિ અસાધ્ય થઈ જાય છે, અને તેથી સર્વ આયુષ્યનો અપક્રમ અર્થાત્ ક્ષય તે કરી નાંખે છે; કેટલા એક દોષો ઉપશાંત થવાથી અકસ્માત્ મૃત્યુ પામે છે અને કેટલા એક અત્યંત હુલ્લ દોષોથી પીડાતાં ઠતાં પણ મૃત્યુ પામતા નથી. આ વાત તમારા મતમાં સિદ્ધ થઈ શકતી નથી. આહ વ ॥ દોષસ્યોપશમેપ્યસ્તિ, મરણં કસ્યચિત્ પુનઃ ॥ જીવનં દોષહુલ્લત્વે, ઽપ્યેતન્ન સ્યાદ્ભવન્મતે ॥૧॥ અમારા મતમાં તો જ્યાં સુધી આયુષ્ય હોય, ત્યાં સુધી દોષોથી પીડાતાં ઠતાં પણ પ્રાણી જીવતો રહે છે, અને જ્યારે આયુઃક્ષય થઈ જાય છે, ત્યારે દોષોના વિકાર વિના પણ મૃત્યુ પામે છે. તે કારણથી દેહ જ્ઞાનનું નિમિત્ત નથી. વલી એક સવાલ છે કે, દેહને જે તમે જ્ઞાનનું કારણ માનો છો, તેણું

सहकारि कारण मानो तो ? के उपादान कारण मानो तो ? जो सहकारि कारण मानो तो तो अमे पण देहने द्योपशमनो हेतु तो मानियें ठियें, कथंचित् विज्ञाननो हेतु मानियें ठियें. जो उपादान कारण मान-
शो तो तो अयुक्तवे. उपादान कारण तो ते थइ शके, जे कारण विकारि
थतां कार्यपण विकारि थइ जाय, जेम के मृत्तिका तेमज घट; अने
अहिंयां तो देह विकार पामतां ठतां पण संवेदन विकार पामतो नथी;
तेमज देह विकार पाम्या विनापण जय शोकादिथी, संवेदन विकार पा-
मेलो देखायठे. ते कारणथी देह संवेदननुं याने ज्ञाननुं उपादान कारण
थइ शकतो नथी. उक्तं च ॥ अधिकृत्य हि यद्वस्तु, यः पदार्थोऽविकार्यते ॥
उपादानं न तत्तस्य, युक्तं गोगवयादिवत् ॥ १ ॥ आ केहेवाथी जे कहेवे
के मातापितानुं चैतन्य, पुत्रना चैतन्यनुं उपादान कारण ठे, तेपण खंडन
थइ जायठे. जुळ. मातापिता विकारी थतां पुत्र विकारी थतो नथी; अने
जे जेनुं उपादान कारण ठे, ते ते कार्यथी अज्ञेद होयठे, जेमके माटी
तथा घट. जो माता, पितानां चैतन्य, पुत्रनां चैतन्यथी अज्ञेदरूप होय
तो तो, पुत्रनुं चैतन्य, पण माता पिताना चैतन्यथी अज्ञेद थवुं जोइयें.
तेम नथी, तेथी तमारूं कथन प्रमाणरहित ठे. ए प्रमाणेसर्व हेतु जोतां
भूतो नो धर्म, अथवा भूतोनुं कार्य चैतन्य नथी. परंतु आत्मा स्वतः सिद्ध
ठे. विशेषथी चार्वाकमतनुं खंडन जोवुं होय तो संमतितर्क तथा स्याद्
वादरत्नाकरादि ग्रंथो जोइ लेवा. इति चार्वाकमत खंडन. आ परिच्छे-
दमां कुयुरुनां जे लक्षणो कहां ठे, ते चाहेतो जैनना साधुमां होय के
चाहे तो अन्यमतना साधुठमां होय, ते सर्वने कुयुरु कहेवा जोइयें.

इति श्रीतपागढीयमुनिश्रीबुद्धिविनयशिष्यमुन्यानंदविजयात्माराम
विरचितजैनतत्त्वाददर्शगुर्जरज्ञापांतरे कुयुरुस्वरूपनिर्णयनामा चतुर्थः परि-
च्छेदः समाप्तः ॥ ४ ॥

॥ अथ पंचम परिच्छेद प्रारंभः ॥

पांचमा परिच्छेदमां धर्मतत्त्वनुं स्वरूप लखियें ठियें. दुर्गतिमां पडतां
जीवने धारण करी राखे, अर्थात् दुर्गति प्राप्त न थवा दे ते धर्म कहे-
वाय ठे. धर्मना त्रण जेद ठे. १ सम्यक्ज्ञान, २ सम्यक् दर्शन, ३ सम्यक्-
चारित्र. प्रथम सम्यक् ज्ञाननुं स्वरूप संक्षेपथी लखियें ठियें. यथा ॥ य-

थावस्थिततत्त्वानां, संक्षेपाद्विस्तरेण वा ॥ योवबोधस्तमत्राहुः, सम्यक् ज्ञानं मनीषिणः ॥ १ ॥ अर्थः—यथावस्थित नयप्रमाणयुक्त प्रतिष्ठित वे स्वरूप जेतुं एवां जे जीव, अजीव, आश्रय, संवर, निर्जरा, बंध, मोक्षरूप सात तत्त्व, प्रकारांतरें पुण्य, पाप अधिक होवाची नवतत्त्व, तेनो जे अवबोध अर्थात् ज्ञान, ते सम्यक् ज्ञान जाणवुं. ते ज्ञान क्षयोपशमविशेष-ची कोइ जीवने संक्षेपची, तेमज कोइ जीवने विस्तारपूर्वक थाय ठे. ते नवतत्त्वमाहेना प्रथमजीवतत्त्वतुं स्वरूप कहियें ठियें, जीव कहो अथवा आत्मा कहो आ वंने एकज वस्तुनां नाम ठे.

प्रश्नः—जैनमतमां आत्मानुं शुं लक्षण ठे ?

उत्तरः—चैतन्य लक्षण ठे.

प्रश्नः—जैनमतमां जीव, प्राणी, आत्मा कोने कहेठे, जरा विस्तारची स्वरूप वतावो ?

उत्तरः—यः कर्त्ता कर्मज्ञेदानां, जोक्ता कर्मफलस्य च ॥ संसर्त्ता परिनि-
र्वाता, सहात्मा नान्यलक्षणः ॥ १ ॥ जावार्थ. मिथ्यात्व, अविरति, प्रमाद अने योगची कलुषित, अर्थात् मलीन यज्ञने वेदनी आदि कर्मोन्नो कर्त्ता, तथा ते करेलां कर्मोनां सुखदुःखादि फल तेनो जोक्ता, तथा नरक, ति-
र्यंच आदि गतिविषे कर्मोना विपाकना उदयची भ्रमणकरनार, तेमज सम्यक् दर्शनादि रत्नत्रयीची उत्कृष्ट पुरुषार्थपूर्वक संपूर्ण कर्मांशने दूर करनार अर्थात् निर्वाण प्राप्त करनार तेज आत्मा ठे, तेज प्राणी ठे, तेज जीव ठे. जुळं नंदीसूत्र. आत्मानि सिद्धि चार्वाकमतखंडनमां लखी आध्याठियें. जो विशेषची आत्मानि सिद्धि जोवी होय तो शब्दांजोनिधि, गंधहस्तिमहाजाण्य जोवां. आत्मा सर्वव्यापी पण नथी. एकांत नित्य, कूटस्थपण नथी. एकांत अनित्य क्षणिकपण नथी. परंतु शरीरमात्रव्यापी कयंचित् नित्यानित्यरूप ठे. तेनुं खंडन मंडन विस्तारची जोवुं होय तो स्याद्वादरत्नाकर, रत्नाकरावतारिका, अनेकांतजयपताका प्रमुख शास्त्रची अवलोकन करवुं. अर्हियां विस्तार करवाची ग्रंथ बधि जाय, तेमज वांचनार आलस करे ते सवयची, विशेष वर्णन करुं नथी.

जीव वे प्रकारना ठे. एक मुक्तरूप, बीजा संसारि. वंने प्रकारना जीव अनादि अनंत ठे. ज्ञान, दर्शन तेजुं लक्षण ठे. मुक्तस्वरूप आत्मा (परमा-

ત્મા) સર્વે એક સ્વજાત્ર છે. જન્માદિ ક્લેશોથી વર્જિત છે. અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતવીર્ય, અનંત આનંદમય સ્વસ્વરૂપમાં સ્થિત છે. નિર્વિકાર નિરંજન, જ્યોતિઃસ્વરૂપ છે.

સંસારી જીવ બે પ્રકારના છે. એક સ્થાવર. વીજા ત્રસ. સ્થાવરના પાંચ જેદ છે. ૧ પૃથિવીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય. વલી ત્રસના ચાર જેદ છે. ૧ છોંડિય, ૨ ત્રીંડિય, ૩ ચતુરિંડિય, ૪ પંચેંડિય. સ્થાવરસર્વે એક સ્પર્શેંડિય વાલાજ છે. શંઘ, ગંડોલાં, જલો, ચંદણગ, કૃમિ, અલસીયાં પ્રમુખ જીવ, એક સ્પર્શેંડિય અર્થાત્ શરીર, તેમજ રસનેંડિય અર્થાત્ મુખ, એમ બે ઇંડિયવાલા છે. માંકડ, જૂ, કીડી, ઘીમેલ, ઊધી, મંકોડાપ્રમુખજીવ, પૂર્વોક્ત બે ઇંડિય, તથા એકનાસિકા, એમ ત્રણ ઇંડિયવાલાં છે. માંઘી, મઘર, ઢાંસ, કંસારી, વોંઘી, તીડ, જમરા પ્રમુખ જીવ પૂર્વોક્ત ત્રણ ઇંડિય તથા એક ચઢુ એમ ચાર ઇંડિયવાલાં છે. નારકી, તિયંચ, મનુષ્ય, દેવતા એ પંચેંડિય જીવ છે. સ્પર્શન, રસના, ગ્રાણ નેત્ર, કાન, આ પાંચેંડિયવાલાં છે. સ્થાવર જીવ પણ બે પ્રકારના છે. એક સૂદ્ધ નામકર્મના ઉદયથી. સૂદ્ધ. વીજા વાદર નામકર્મના ઉદયથી, વાદર. સ્થાવર તથા ત્રસ જીવ, સમુદય ઠપર્યાસિ વાલાં છે, ઠપર્યાસિનાં નામ. ૧ આહાર પર્યાસિ, ૨ શરીરપર્યાસિ, ૩ ઇંડિયપર્યાસિ, ૪ આસોઘાસ પર્યાસિ, ૫ જાપાપર્યાસિ, ૬ મનઃપર્યાસિ.

હવે પર્યાસિનું સ્વરૂપ લલિયેંઠિયેં. પર્યાસિ અર્થાત્ શક્તિ ૧ આહાર ગ્રહણ કરવાની જે શક્તિ, તે આહારપર્યાસિ, ૨ શરીર રચવાની જે શક્તિ, તે શરીરપર્યાસિ, ૩ ઇંડિય કરવાની શક્તિ, તે ઇંડિયપર્યાસિ છે, એમ ઠપર્યાસિનું સ્વરૂપ જાણવું. પૂર્વોક્ત ઠપર્યાસિમધ્યેથી જે જે જીવને જેટલી જેટલી પર્યાસિ હોવી જોઈયે. તે કરતાં ઊંઠી પર્યાસિ હોય તો તે જીવ અપર્યાસિ કહેવાય છે, સ્થાવર જીવમાં પ્રથમની ચાર પર્યાસિ છે, બે ઇંડિયવાલા, ત્રણ ઇંડિયવાલા, અને ચાર ઇંડિયવાલા જીવોમાં મનવિના પાંચપર્યાસિ છે. પંચેંડિય જીવમાં ઠપર્યાસિ છે. ૧ પૃથિવીકાય, ૨ જલકાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, આ ચારેમાં અસંખ્ય જીવ છે. વનસ્પતિ કાયના બે પ્રકાર છે. પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમાં અસંખ્ય જીવ છે, સાધારણ વનસ્પતિકાયમાં અનંતજીવ છે. સ્થાવર તથા ત્રસજીવના જઘન્ય (૧૪) જેદ

ઠે, મધ્યમ (૫૬૩) જ્ઞેદ ઠે, અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત જ્ઞેદ ઠે. મધ્યમના જ્ઞેદો-
માં (૧૪) જ્ઞેદ નરકગતિવાલાના ઠે, (૪૦) જ્ઞેદ તિર્યંચ ગતિવાલાના
ઠે, (૩૦૩) જ્ઞેદ મનુષ્ય ગતિવાલાના ઠે, (૧૯૦) જ્ઞેદ દેવગતિવાલાના
ઠે. મધ્યમના સર્વ મલી એમ (૫૬૩) જ્ઞેદ ઠે. તેડનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ જોવું
હોય તો પ્રજ્ઞાપદ્મસિદ્ધાંત, તથા જીવવિચાર પ્રકરણ આદિ શાસ્ત્રો જોવાં.

પ્રશ્ન:- હે જૈન ? વે ઇંદ્રિયાદિ જીવ તો જીવલક્ષણસંયુક્ત હોવા-
થી જીવ સિદ્ધ થાય ઠે. પરંતુ પૃથિવી આદિ પાંચ સ્થાવરોમાં અમે
જીવ કેવી રીતે માનિયે ? પૃથિવી આદિમાં જીવનું કાંઈ પણ ચિહ્ન
ઉપલબ્ધ થતું નથી.

ઉત્તરપદ્મ- અગર જો પૃથિવી આદિમાં જીવનું પ્રગટ ચિહ્ન દેખાતું ન-
થી, તો પણ અવ્યક્ત રૂપે જીવનું ચિહ્ન ઠે તેથી જીવ સિદ્ધ થાય ઠે. જેમ
ધનુરાથી, અને મદિરાપાન આદિના નિસ્સાથી મૂર્ઠિત થયેલા જીવમાં
અવ્યક્તલિંગ થઈ જવા ઠતાં જીવપણું ઠે, તેમ પૃથિવી આદિમાં પણ જી-
વપણું માનવું જોઈયે.

પ્રશ્ન:- મદિરાની મૂર્ઠામાં શ્વાસોત્વાસ દેખવાથી અવ્યક્તપણામાં પણ
ચેતના લિંગ ઠે, પરંતુ પૃથિવી આદિમાં તેવું ચેતનતાનું લિંગ કાંઈ પણ
નથી, તેથી તેડને કેમ ચૈતન્ય માનવામાં આવે ?

ઉત્તરપદ્મ- તમે કહો ઠો તેવું ચૈતન્ય નથી, પરંતુ પૃથ્વીકાયમાં આયમાં,
સ્વઆકારમાં રહેલાં લવણ, વિદુમ, પાપાણ આદિમાં, અર્પે માંસ અંકુરની
જેમ સમાનજાતીય અંકુર ઉત્પત્તિપણું ઠે. વનસ્પતિ જેમ ચેતનપણાનું
ચિહ્ન ઠે. તે કારણથી અવ્યક્ત ઉપયોગાદિલક્ષણ હોવાથી પૃથ્વી સચેત-
ન ઠે એમ સિદ્ધ થાય ઠે.

પ્રશ્ન:-વિદુમ પાપાણાદિ પૃથ્વી કઠણરૂપ ઠે. સર્વ કઠિનરૂપ હોવા-
થી પૃથ્વી સચેતન કેમ હોઈશકે ?

ઉત્તર:-જેમ શરીરમાં અસ્થિ અર્થાત્ હાડ અનુગત ઠે, તે કઠણ ઠે તો
પણ સચેતન ઠે. તેમ જીવાનુગત પૃથ્વીનું શરીરપણ સચેતન ઠે, વલી પૃથ્વી,
અપ્પ, તેજ વાયુ, વનસ્પતિ, તેડનાં શરીર જીવ સહિત ઠે, ઠેય, જ્ઞેય, ઉત્ક્રેષ્ય,
જોગ્ય, ગ્રેય, રસનીય, સ્પૃશ્ય દ્રવ્ય હોવાથી. સાક્ષા (ચલદના ગલાંની
નીચેની છૂલ ' ગલધી ') તથા વિપાણ (શીંગડાં) નીપેઠે સંગ્રાતવત

पृथिवी आदिमां ठेद्यत्वादि जे देखियें ठियें, तेने कोइ पण गोपवी श-
कतुं नथी. वली एमपण न कहेवुं के पृथिवी आदिनां जीवशरीर जे सा-
धवां ठे ते अनिष्ट ठे, कारण के सर्व पुजल ड्रव्यने ड्रव्यशरीर एम पण
मानियेंठियें. तेमां जीवसहित, तथा जीवरहित जे विशेष ठे ते आ प्र-
माणे ठे; शस्त्रथी अनुपरत जे पृथिवी आदि ठे, ते हाथ पगना संघातवत्
संघात न होवाथी कदाचित् सचेतन ठे, तेवीज रीतें शस्त्रथी उपहृत थ-
वाथी हाथ आदि पेठे अचेतनपण ठे, ते अचेतनज ठे.

प्रश्नः— प्रश्रवणवत् अर्थात् मूत्रनी पेठे जीवतुं लक्षण न होवाथी
जल जीव नथी.

उत्तरपक्षः— हेतु असिद्ध होवाथी, आ पण कहेवुं वास्तविक नथी.
जुठ. हाथीनुं शरीर कलल अवस्थामां (तरत उत्पन्न थयेली स्थितिमां)
ड्रवरूप तेमज सचेतनरूप देखाय ठे. तेवीज रीतें जलमां पण जाणवुं.
वली इंडामां रसमात्र ठे, परंतु अवयव कोइपण उत्पन्न थयेल नथी, ते-
मज व्यक्त हाथपगादि पण नथी, तो पण सचेतन ठे, ते उपमाए जलपण
सचेतन ठे. आ तेमां प्रयोग ठे. ड्रवरूप होवाथी शस्त्रथी अनुपहृत थकुं
हाथीना शरीरना उपादानभूत कललवत् जल सचेतन ठे. आ हेतुमां
विशेषणना उपादानथी अर्थात् ग्रहणथी प्रश्रवण दूधादिमां व्यञ्जिचार
नथी, तथा अनुपहृतड्रव्य होवाथी इंडामां रहेला कललवत् जल सा-
त्मक ठे. वली हिमादि कोइक अवस्थामां अप्काय होवाथी बीजा उद-
कनी जेम सचेतन ठे तथा कोइ जगाए चूमि खोदवाथी स्वाभाविक सं-
जव होवाथी मेंडकंवत् जल सचेतन ठे. तेमज आकाशमां उत्पन्न थतुं
जल, वादलादि विकारथी थयेवुं स्वतःज उत्पन्न थइने पडवाथी मत्स्य-
वत् सचेतन ठे. तथा शीतकालमां नदीप्रमुखमां बहु शीत पडतां, बहु,
अने अद्वय शीत पडतां अद्वय, उष्मा देखाय ठे, ते उष्मा सजीव हेतु-
कज ठे. अद्वय विशेष मलेलां मनुष्योना शरीरोनी जेम अद्वय बहु उष्मा
थाय ठे. जलमां शीतस्पर्शज ठे एम वैशेषिक कहे ठे. तथा शीत कालमां
शीत बहुज पडवाथी प्रातःकालमां तलाव आदिनी पश्चिम दिशामां उ-
जा रही, तलाव आदि जोइयें, तो ते तलावमांथी निकलतो वाष्पसमूह
देखाय ठे; तेपण जीव हेतुकज ठे. तेनो प्रयोग एवो ठे के शीतकालमां

जे वाष्प थाय ठे, ते उष्ण स्पर्शवाली वस्तुथी थाय ठे. शीतजलथी से-
चनकरेला शीतकालमां मनुष्य शरीरनी वाष्पनी जेम. वली उकरडामां
कूडा कचवरमांथी धूआ (वाष्प) निकले ठे, त्यां पण अमे पृथ्वीकायना
जीव मानियेंठियें आ हेतुउंथी जल सजीव सिद्ध थाय ठे.

प्रश्न:- तेजस्कायमां जीव केवीरीतें सिद्ध थाय ठे ?

उत्तरपक्ष:- जेम रात्रिमां खद्योत (आगीआ कीडा) नुं शरीर जी-
वशक्तिथी वनेहुं प्रकाशवान् ठे, तेम अंगारादिपण प्रकाशमान होवाथी
सचेतन ठे. तथा जेम ज्वरनी उष्मा जीवना प्रयोग विना अर्थात् अ-
स्तित्व विना होती नथी, तेम अग्निमां पण जीवविना गरमी यती नथी.
जुल के मृतकशरीरमां ज्वर कदापि होतो नथी. एवा अन्वयव्यतिरेकथी
अग्नि सचेतन जाणवो. वली प्रयोग आ ठे, आत्माना संयोगथी प्रगट
थयो ठे अंगाराप्रमुखने प्रकाश परिणाम, शरीरस्थ होवाथी खद्योत श-
रीर परिणामवत्. तथा आत्मा संयोगपूर्वक शरीरस्थ होवाथी ज्वर उ-
ष्मवत् अंगाराप्रमुखमां उष्णता ठे. एमपण न कहेवुं के सूर्यनी उष्मा
साथे अनेकांतिक हेतु ठे. सूर्यमां जे उष्मा ठे ते पण आत्मसंयोग पूर्व-
कज अमे मानियेंठियें. तथा अग्नि सचेतन ठे, कारण के यथायोग्य आ-
हार करवाथी वृद्धि आदि विकार मालम पडवाथी पुरुषना शरीरनी जे-
म. इत्यादि लक्षणोथी अग्नि सचेतन ठे.

प्रश्न:- वायुकाय (पवन) मां जीवसत्ता केवी रीतें सिद्ध करो ठे ?

उत्तरपक्ष:- जेम देवतार्जनां शरीर शक्ति प्रजावथी, तेमज मनुष्योनां
शरीर अंजनादि विद्यामंत्रना प्रजावथी, अदृश्य थइजंवाथी नेत्रथी दे-
खातां नथी, तोपण विद्यमान चेतनावालां ठे, तेम वायुकाय सूक्ष्म परि-
णाम होवाथी, परमाणुनी जेम, नेत्रथी देखातां नथी तोपण विद्यमान
चेतनावालां ठे. तेमज अग्निथी दग्ध पापाणखंडगत अग्निवत्; प्रयोग
आ ठे. बीजाउंनी प्रेरणाविना, नियमपूर्वक तिर्यक् गति होवाथी वायु
चेतनावान् ठे. गवाश्वादिवत् तिर्यक् गतिना नियमथी; परमाणुनी साथे
व्यजिचार नथी. वली शस्त्रथी अनुपहत होवाथी वायु सचेतन ठे.

वनस्पतिकायमां तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी जीव सिद्धज ठे. ते कारणथी
अह्निंयां तेनो विस्तार कयों नथी. सर्वज्ञना कथन करेलां आगमपण पृ-

થેવી જલ, અગ્નિ, પવન, વનસ્પતિમાં જીવસત્તા કહે છે. તેમ ઠતાં કદા-
પે કોઈ છીંદ્રિય, ત્રીંદ્રિય, ચતુરિંદ્રિય, તેમજ પંચેંદ્રિયમાં પણ જીવ ન-
હિ માને તો તેડની અમાન્યતાથી અમને કાંઈ હાનિ નથી. આ સંદેપથી
જીવસ્વરૂપ વર્ણન કર્યું, વિસ્તારની અજિલાપાવાલાઈ જૈનસિદ્ધાંત જોવા.

હવે વીજું અજીવતત્ત્વ કહિયેંઠિયેં. અજીવનાં લક્ષણો જીવનાં લક્ષ-
ણોથી વિપરીત છે. જે જ્ઞાનથી રહિત હોય, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શવાલા
હોય, નર, અમરાદિગતિમાં ન ગમન કરનાર હોય, જ્ઞાનાવરણીયાદિ ક-
ર્મના કર્તા ન હોય, તેમજ તે કર્મફલના જોક્તા ન હોય, અને જડસ્વ-
રૂપ હોય, તે અજીવ છે. તે અજીવના પાંચ પ્રકાર છે. ૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨
અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુજ્જલાસ્તિકાય, ૫ કાલ.

૧ ધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. જેમ મત્સ્યના સંચારનું અપે-
ક્ષાકારણ પાણી છે, તેમ જીવ તથા પુજ્જલને ગતિપણે પરિણમતાં જે અ-
પેક્ષાકારણ હોય તે ધર્માસ્તિકાય છે. યદ્યપિ જીવ તથા પુજ્જલ સ્વશક્તિથી
ચાલે છે, પરંતુ તેડને ગતિસહાયક ગુણપ્રદાતા ધર્માસ્તિકાય પદાર્થ છે.
તે લોકવ્યાપી છે, નિત્ય છે, અવસ્થિત છે, અરૂપી છે અસંખ્યપ્રદેશી છે. જ્યાં
સુધી આ ધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે, ત્યાંસુધી લોકની મર્યાદા છે. જો ધર્મા-
સ્તિકાય ડ્રવ્ય ન માનિયેં, તો લોક અલોકની મર્યાદા રહે નહીં. જ્યાં સુધી
ધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય વર્તે, ત્યાંસુધી જીવ, પુજ્જલ ગતિ કરે. તેનું સંપૂર્ણ
સ્વરૂપ જૈનમતના ગ્રંથો અધ્યયન કર્યા શીવાય જાણી શકાય નહિ.

શ્વીજું અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે. તેનું સ્વરૂપ ધર્માસ્તિકાય સદૃશ જા-
ણવું, પરંતુ તફાવત એ છે કે, આ ડ્રવ્ય જીવ, પુજ્જલને સ્થિતિ સહાયક છે
જેમ પંથીજન રસ્તામાં ચાલતાં થાકી જાય, ત્યારે વિશ્રામ લેવા સારૂ
વૃદ્ધાદિની ઠાયામાં બેસે, તે પ્રસંગે સ્થિતિ તો પોતેજ કરે, પરંતુ આ-
શ્રય વિના સ્થિતિ થઈ શકતી નથી, તેમ જીવ પુજ્જલ ગતિકરતાં કરતાં
સ્થિતિ કરવા પ્રસંગે સ્થિતિ તો પોતેજ કરે, પરંતુ અપેક્ષાકારણરૂપ
વૃદ્ધની ઠાયા જેમ અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે.

૩ ત્રીજું આકાશાસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે. તેનું સ્વરૂપ પણ ધર્માસ્તિકાય
સદૃશ છે. પરંતુ વિશેષ આ પ્રમાણે છે. આ ડ્રવ્ય લોકાલોકવ્યાપી છે અવ-
કાશદાનલક્ષણ છે. જીવ, પુજ્જલને રહેવામાં અવકાશ આપે. આ

ત્રણેદ્રવ્ય એક વીજામાં મલી ગયેલાં છે. જ્યાંસુધી આકાશાસ્તિકાય, ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય છે, ત્યાંસુધી લોક છે, અને જ્યાં કેવલ આકાશાસ્તિકાય છે, અને વીજું કાંઈ નથી, તે અલોક છે.

ચોથું પુજ્જલાસ્તિકાય દ્રવ્ય છે. પરમાણુત્તનું નામ પણ પુજ્જલ છે, તેમજ પરમાણુત્તના સમૂહનાં ઘટ, પટાદિ કાર્ય છે, તેત્તને પણ પુજ્જલજ કહેવે. એક પરમાણુમાં, એકવર્ણ, એકરસ, એકગંધ, વે સ્પર્શ છે, કાર્ય તેનું લિંગ છે. વર્ણથી વર્ણાંતર, રસથી રસાંતર, ગંધથી ગંધાંતર, અને સ્પર્શથી સ્પર્શાંતર થઈ જાય છે. પરમાણુ દ્રવ્યરૂપે અનાદિ અનંત છે, પર્યાયરૂપે સાદિ સાંત છે. પરમાણુત્તનાં જે કાર્ય છે, તેત્તમાં કોઈકતો પ્રવાહથી અનાદિ અનંત છે, અને કોઈ સાદિ સાંત છે. જે જડરૂપ દેખાય છે, તે સર્વ પરમાણુત્તનાં કાર્ય છે. સુકેલી વનસ્પતિ, તેમજ અગ્નિપ્રમુખ શસ્ત્રોથી પરિણામાંતર પ્રાપ્ત થયેલાં પૃથિવી આદિ સર્વ પુજ્જલ છે. સમુચ્ચય પુજ્જલ દ્રવ્યમાં, પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, વે ગંધ, આઠ સ્પર્શ, પાંચ સંસ્થાન, છે. કાલો, લીલો, રાતો, પીલો, ધોલો, આ પાંચ વર્ણ છે. તીલો, કઢવો, કપાયેલો, ટાટો, મીઠો, આ પાંચ રસ છે. સુગંધ, ડુર્ગંધ, આ વે ગંધ છે. સ્વરસ, હલસ, જારે, ટાટો, ઝનો, ચીકણો અને લૂલો આ આઠ સ્પર્શ છે. તેના વિશેષવર્ણાદિ થાય છે, તે સર્વ એક વીજાના મેલાપથી થાય છે, પુજ્જલોમાં અનંત શક્તિ છે, અનંત સ્વજાવ છે. ૧ દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર, ૩ કાલ, ૪ જાવ, ૫ સ્થાન, તે તે નિમિત્તોના મલવાથી વિચિત્ર પરિણામ તેના થાય છે.

૫ પાંચમું કાલદ્રવ્ય છે. તે પ્રસિદ્ધ છે. આ પાંચે દ્રવ્ય અજીવ છે. ઇતિ.

હવે પાંચ નિમિત્તનું સ્વરૂપ લખિયેંઠિયેં. ૧ કાલ, ૨ સ્વજાવ, ૩ નિયતિ, ૪ પૂર્વકૃત, ૫ પુરુષકાર, તેત્તનું સ્વરૂપ શ્રીસિદ્ધસેન દિવાકર આચાર્યકૃત સમ્મતિતર્ક ગ્રંથમાં વિસ્તારથી વતાવેલ છે. તે પાંચમાંથી જો એકને માને તો તે મિથ્યાજ્ઞાન, અને મિથ્યા દૃષ્ટ છે. જો પાંચેના સમવાયને માને તો સમ્યક્ જ્ઞાન તથા સમ્યક્ દૃષ્ટ છે. આ પાંચે નિમિત્તમાંહેના ૧ કાલ, ૨ સ્વજાવ, ૩ નિયતિ, આ ત્રણ નિમિત્તોનું સ્વરૂપ ક્રિયાવાદિના મતમાં લખી આવ્યા ઠિયેં, ૪ પૂર્વકૃત (કર્મ) નું સ્વરૂપ આગલ કર્મ સ્વરૂપનો વિસ્તાર કરવામાં આવશે ત્યાં કરવામાં આવશે. ૫ પુરુષકાર, તે જીવોનો ઉદય છે, આ પાંચે નિમિત્તોથી જગત્ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ થઈ

રહીઠે. આ પાંચ નિમિત્તોથીજ જીવ નરકાદિ ગતિયોમાં જાયઠે; તેમજ સુખ દુઃખનાં ફલ જોગવે ઠે. આ પાંચ નિમિત્ત વિના ફલ પ્રદાતા ઈશ્વરાદિ કોઈ પણ નથી, જો કોઈ વાદિ આ પાંચ નિમિત્તોના સમવાયને ઈશ્વર માને, તો તો અમે પણ ઈશ્વર કર્તા માની લેશું, કારણ કે જૈનમતની તત્ત્વગીતામાં લખેલું ઠે કે, ડ્રવ્યમાં જે અનાદિદ્રવ્યત્વ શક્તિ ઠે, તેજ સર્વપદાર્થોને ઉત્પન્ન કરેઠે, તેમજ લય કરેઠે, તે શક્તિ ચેતન્ય અચેતન્યાદિ અનંત સ્વજ્ઞાવવાલી ઠે તેને ઈશ્વર કર્તા માનવાથી જૈનમતને કાંઈ હાનિ થતી નથી.

૩ હવે પુણ્યતત્ત્વનું સ્વરૂપ લખિયેં ત્રિયેં. “યેન શુભપ્રકૃત્યા આત્મકં, કર્મ જીવાન્ સુખં દદાતિ તત્ પુણ્ય” ઇત્યાદિ જેણે કરી અર્થાત્ જે શુભ પ્રકૃતિથી પોતે કરેલાં કર્મ જીવોને સુખ આપે ઠે તે પુણ્ય. પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાનાં નવ કારણ ઠે, “ઉક્તં ચ સ્યાનાંગે” અન્નપુણ્ય પાણપુણ્ય લેણપુણ્ય સયણપુણ્ય મણપુણ્ય વયપુણ્ય કાયપુણ્ય નમોદ્કારપુણ્ય ઇતિ સૂત્ર ॥ વ્યાખ્યા ૧ પાત્રને અન્નનું દાન આપવાથી જે તીર્થંકરનામાદિ પુણ્ય પ્રકૃતિનો વંધ થાય તે અન્નપુણ્ય ઠે, તેવીજરીતે ૨ પીવાને જલ આપવું, ૩ વસ્ત્ર આપવાં, ૪ રહેવાને સ્થાનક આપવાં ૫ સુવા, વેસવાને આસન આપવાં, ૬ ગુણીજનને દેહી મનમાં સંતોષ, ખુશી માનવી, ૭ ગુણિજનોની વચનથી પ્રશંસા કરવી કાયાથી પર્યુપાસના અર્થાત્ સેવા કરવી ૮ ગુણિ જનોને નમસ્કાર કરવો આ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની વાગતો કહી, તે કાંઈ જૈનમતવાલાઈને દેવાવાસ્તે કહી, ઇટલુંજ નહિ પરંતુ કોઈપણ મતવાલો અથવા કોઈપણ દાન દેવાયોગ્ય પ્રાણી હોય, તેને અનુકંપાથી જે કોઈ દાન આપે તે અવશ્ય પુણ્ય ઉપાર્જન કરે પરંતુ તફાવત ઇટલો ઠે, કે પાત્રને જે દાન આપવામાં આવશે, તે પુણ્ય તેમજ મોદ્દ વંનેનો હેતુ થશે, અને અનુકંપાથી જે વીજાને દાન દેવામાં આવશે, તે કેવલ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાનોજ હેતુ થશે. જૈનમતના કોઈ શાસ્ત્રમાં પુણ્ય કરવાનો નિપેદ નથી કારણ કે જૈનમતજ્ઞ રૂપજદેવાદિ ચોવીશ તીર્થંકરો થયેલા ઠે; તેજ્ઞ દીક્ષા લેતાં પહેલાં એકકોડ આઠ લાખ સોનેયા દિન દિન પ્રતિ એકવર્ષસુધી દાન આપેલ ઠે. તે કારણથી જૈનમતમાં પ્રથમ દાન-

ધર્મ છે. જૈનમતના શાસ્ત્રમાં વીજી કેટલીએક રીતથી પુણ્ય ઉપાર્જન થાય છે એમ લખેલું છે.

૪ હવે પુણ્યનાં ફલ વૈતાલીશ પ્રકારે જોગવવામાં આવે છે તે વૈતાલીશ પ્રકાર લખિયેંઠિયેં. ૧ જેના ઉદયથી જીવ શાતા જોગવે છે તે શાતા વેદનીય, ૨ જેના ઉદયથી જીવ ક્ષત્રિયાદિ ઝંચા કુલમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે ઝંચગોત્ર, ૩ જેના ઉદયથી જીવ મનુષ્યગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે મનુષ્યગતિ, ૪ જેના ઉદયથી જીવ દેવગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે દેવગતિ, ૫ વ્રજગતિ પરાજવમાં જતાં, વલદને નાથ ઘાલીને સિદ્ધો. ચલાવવાની જેમ, જે ઉપજવાને સ્થાનકે જીવને પહોંચાડે તેને આનુપૂર્વી કહે છે. મનુષ્યગતિમાં જીવને લાવવાને ઉદયમાં આવે તે મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬ દેવાનુપૂર્વી, ૭ જેના ઉદયથી જીવ પંચેન્દ્રિયપણું પામે છે તે પંચેન્દ્રિયજાતિ, હવે પાંચ જાતનાં શરીર કહિયેંઠિયેં. ૮ જેના ઉદયથી જીવ ઔદારિક વર્ગણનાં પુજ્જલો ગ્રહણ કરીને ઔદારિક શરીરની રચના કરે છે, અર્થાત્ ઔદારિક શરીરપણે પરિણમાવે છે, તે ઔદારિક શરીર, તેવીજરીતે ૯ વૈક્રિયશરીર. ૧૦ આહારક શરીર, ૧૧ તૈજસશરીર, ૧૨ કાર્મણશરીર, એમ પાંચ શરીરની પ્રકૃતિઝનો અર્થ સમજવો. તથા અંગોપાંગ ત્રણ છે. તેમાં અંગ, શિરપ્રમુખ, ઉપાંગ, આંગલી પ્રમુખ, વાકીનાં અંગોપાંગ છે. જેમ કે ૧ શિર, ૨ ગતિ, ૩ પેટ, ૪ પીઠ, ૫-૬ વંને હાથ ૭-૮ વંને સાથલ, આ આઠ અંગ છે, આંગલી પ્રમુખ ઉપાંગ છે, નखाદિ અંગોપાંગ છે. જેના ઉદયથી જીવને પ્રથમના ત્રણ શરીરના અંગોપાંગની ઉત્પત્તિ થાય, તેનાં નામ, ૧૩ ઔદારિક અંગોપાંગ, ૧૪ વૈક્રિય અંગોપાંગ, ૧૫ આહારક અંગોપાંગ, ૧૬ જેના ઉદયથી જીવ પ્રથમનું સંહનન જેનું નામ વજ્રરૂપજ નારાચ છે, તે પ્રાપ્ત કરે છે, તેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. વજ્રનામ કીલિકા (ચીલી) છે, તથા રૂપજ એટલે પરિવેષ્ટન પટ્ટ અર્થાત્ ઉપર લપેટવાના હાડરૂપ પાટો, તથા નારાચ, તે મર્કટવંધ, આ ત્રણે રૂપથી જે ઉપલક્ષિત છે તેને વજ્રરૂપજ નારાચ સંહનન કહે છે, હાડના સંચય સામર્થ્યનું નામ સંહનન છે. આ સંહનન ઔદારિક શરીરવાલાઝમાંજ હોય છે. ૧૭ જેના ઉદયથી જીવને પ્રથમના સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાનની પ્રાપ્તિ થાય, તેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે. સમ અર્થાત્ તુલ્ય, જેનું શરીર ચારે વાજુથી તુલ્ય, લક્ષણયુક્ત, પ્રમાણ

सहित, सुंदर आकार, पोताना आंगल प्रमाणे एकसो आठ आंगल प्रमाणशरीर थाय ते; हवे वर्ण, रस, गंध, अने स्पर्श, कहियें ठियें. १८ कृष्णादिवर्ण, १९ तिक्तादिरस, २० सुरज्यादिगंध, २१ मृडु आदि स्पर्श, जेना उदयथी शुज होय, २२ जेना उदयथी मध्यम वजनदार शरीरनी प्राप्ति थाय, अर्थात् लोहनी जेम अत्यंत जारे नहि, अने आकडाना कपासनी जेम अति हलकुं पण नहि, परंतु मध्यमपरिणामी होय, तेने अगुरु लघु नामकर्म कहियें. २३ जेना उदयथी बीजाने हणीशके, तथा शरीरनी आकृति एवी होय के जेने देखीने बीजांठने अजिजव अर्थात् अस्वामर्थ्यता थाय ते पराघातनामकर्म कहियें, २४ जेना उदयथी उद्धासनलब्धि, अर्थात् श्वासोद्धास लेवानी शक्ति जीवने थाय ठे, ते उद्धासनामकर्म, २५ जेना उदयथी जीधनुं शरीर प्रकाशवाहुं तथा सूर्यना विंवनी जेम बीजाने ताप उत्पन्न करवाना हेतुरूप तेजयुक्त शरीरनी प्राप्ति थाय ठे, ते आतपनामकर्म, २६ जेना उदयथी चंद्रविंवनी जेम शीतलताने उत्पन्न करवाना हेतुरूप तेजयुक्त शरीरनी प्राप्ति थाय, ते उद्योतनाम कर्म; २७ जेना उदयथी जीवने विहायस्नाम आकाश, तेमां जे गति, ते विहायोगति, ते गति राजहंससदृश होय, ते सुविहायोगति नामकर्म, २८ जेना उदयथी जीवने शरीरनां अंगोपांग आदिने नियतस्थानमां स्थापन करनार सूत्रधार (कारीगर) समान, अर्थात् नसो, जाल, मस्तकनी खोपरी, हाड, चक्षु, कान, केश, नखादि शरीरना सर्व अवयवो योग्यस्थानें रचनार नामकर्मनी प्राप्ति थाय ते निर्माणनामकर्म, २९ जेना उदयथी जीवने त्रसपणानी प्राप्ति थाय, ते त्रसनामकर्म, उष्णप्रमुखथी तप्त यतां विवक्षित स्थान तजी ठाया प्रमुखमां गति करे, तेमज ह्रींजियादि पर्यायनां फल जोगवे, ते त्रस. ३० जेना उदयथी जीव वादर (स्थूल) शरीरवाला थाय, ते वादर नामकर्म, ३१ जेना उदयथी जीव पूर्वे कहेली ठ पर्याप्ति पूर्ण करे ठे, ते पर्याप्त नामकर्म, ३२ जेना उदयथी एक एक जीवने एक एक शरीर प्राप्त थाय ठे, ते प्रत्येक नामकर्म, ३३ जेना उदयथी जीवने हाडप्रमुख अवयवो स्थिर, निश्चल होय ठे, ते स्थिरनामकर्म, ३४ जेना उदयथी जीवने मस्तकप्रमुख अवयवो शुज होय ठे. ते शुजनामकर्म, ३५ जेना उदयथी सौभाग्यवान्

अर्थात् सर्वलोकने प्रिय जीव थाय, ते सुजगनामकर्म, ३६ जेना उद-
यथी जीवनो स्वर कोयलनी सदृश मीठाशवालो थाय ते सुस्वरनाम-
कर्म, ३७ जेना उदयथी जीवनुं वचन उपादेय अर्थात् सर्वलोकने मान-
नीय थाय, ते आदेयनामकर्म, ३८ जेना उदयथी विशिष्ट कीर्त्ति तथा
यश जगत्मां जीवनी विस्तार पामे ते यशःकीर्त्तिनामकर्म, ३९ जेना उ-
दयथी जीवनी चोसठ इंद्रो पूजा करे, तेमज त्रिभुवनमां पूज्यपणुं जे-
नाथी जीवने प्राप्त थाय, तेमज धर्म तीर्थनी प्रवर्त्तना जेनाथी थाय, ते
तीर्थकर नामकर्म, ४० तिर्यचोनुं आयु, ४१ मनुष्यआयु, ४२ देव आयु,
आ त्रण आयुनी प्रकृति आयुक्रमनी ठे. जेना उदयथी जीव ते ते ग-
तिमां जइ ते ते जवमां स्थिति करे ठे, आ वेतालीश प्रकारथी पुण्य-
फल जीवने जोगववामां आवें ठे.

४ हवे पापतत्त्वनुं स्वरूप लखियें ठियें. येनाशुचप्रकृत्या आत्मकं कर्म
जीवान् दुःखं ददाति तत् पापं ” जे अशुचप्रकृतिथी पोते करेलां कर्म
जीवोने दुःख आपे ते पाप, तेमज आत्माना आनंदरसने पीये (जस-
करे) ते पाप. तथा पुण्यथी विपरीत, ते पाप, आ पाप नरकादिफल प्रवर्त्तक
होवाथी अशुच ठे, पुण्यनी जेम तेनो आत्मानी साथेज संबंध ठे, कर्म-
पुजलरूप ठे. अगर जो के बंधतत्त्व अंतर्भूतज पुण्यपापा ठे, तो पण तेउ-
नुं स्वरूप पृथक् पृथक् नानाविध, परमतज्जेदनिरासार्थ कहेवामां आवेलुं
ठे. परमतज्जेद आ प्रमाणे ठे. केटलाएक मतवाला कहेठे के केवल एक
पुण्यज ठे, परंतु पाप नथी, कोइमतवादी कहेठे के एक पापज ठे, पुण्य
नथी. बली कोइ मतवादी एम पण कहेठे के मेचकमणि जेम पुण्य पाप
बंने परस्पर अनुविरुद्ध स्वरूपठे, तेथी मिश्र सुखदुःखफलना हेतु ठे; ते
कारणथी साधारण पुण्यपाप एकवस्तुज ठे, बली केटलाएक कहेठे के
मूलथी कर्मज नथी. जगत्मां सर्व विचित्रता स्वज्ञावथीज सिद्ध ठे. पूर्वो-
क्त सर्वमतो मिथ्या ठे. कारण के सुख दुःख बंने पृथक् पृथक् अनुभव-
वामां आवेठे. ते कारणथी तेउना कारणभूत पुण्य पाप पण स्वतंत्रज
अंगीकार करवा योग्य ठे, परंतु एकलुं पुण्य, के एकलुं पाप, के एकलुं
पुण्यपाप मिश्र मानवुं ठीक नथी.

कर्मअज्ञावयादी नास्तिक तेमजवेदांती कहे ठे के पुण्यपाप, आका-

शनां फलसमान असत् वे, सत् नथी तो हवे पुण्यपापनां फल जोगव-
वानां स्थान स्वर्ग, नरक केम मानी शकाय ?

उत्तरपक्षः— पुण्यपापनो अज्ञाव मानशो तो सुख दुःख निहंतुक उ-
त्पन्न मानवां पडशे, तेम मानवामां प्रत्यक्ष विरोध आवे ठे. जुठ. मनुष्य
पणुं सदृश ठे, परंतु कोइ स्वामीठे, कोइ सेवकठे; कोइ लाखोनां उदर
पोषण करेठे, कोइ पोतानुं पण उदर पोषण करी शकतो नथी; कोइ दे-
वतानी पेठे निरंतर सुख जोगविलास करे ठे, कोइ नारकीनी पेठे नि-
रंतर दुःख जोगवी रह्या ठे. ते कारणथी अनुचूयमान सुख दुःखना
निबंधनचूत पुण्य पाप अवश्य मानवां जोइयें. ज्यारे पुण्य पाप मान्यां,
त्यारे तेठना अत्यंत उत्कृष्ट फल जोगववानां स्थान स्वर्ग, नरक पण मा-
नवां जोइशे. जो तेम नहि मानशो तो अर्द्धजरतीय न्यायनो प्रसंग
आवशे, अर्धुं शरीर वृद्ध, अर्धुं जुवान. ते वावतमां प्रयोग अर्थात् अनु-
मानपण ठे. सुख दुःख कारणपूर्वक ठे, अंकुर जेम कार्य होवाथी, तेवास्ते
जे सुख दुःखनां कारण ठे, ते मानवां जोइयें, जेम अंकुरनां बीज.

पूर्वपक्षः—नीलादि जे मूर्त्त पदार्थ ठे, ते स्वप्रतिज्ञासि अमूर्त्त ज्ञाननां
जेम कारण ठे, तेम अन्न, फूलमाला, चंदन, स्त्रीप्रमुख मूर्त्त दृश्यमानज
सुख अमूर्त्तनां कारण ठे, सर्प, विष, कंकू (खस) आदि दुःखनां कारण
ठे. तो हवे शावास्ते अदृश्य पुण्यपापनी कल्पना करोठो ?

उत्तरपक्षः—आ तमारुं कहेवुं अयुक्त ठे, कारण के ते कथनमां व्यजि-
चार ठे. जुठ. वे पुरुषोनी पासे तुल्य साधन ठे, तोपण फलमां अत्यंत
तफावत देखवामां आवेठे. तुल्य अन्नादि जोगववामांपण कोइने आहां-
द (हर्ष) तथा शरीरपुष्टि थायठे, अने बीजाने रोगोत्पत्ति थायठे. आ
फलज्जेद अवश्य सकारणठे; नहितो नित्य सत् नित्य असत् थवुं जोइयें,
कारण के जे वस्तु (कार्य) कदी थाय, कदी न थाय, ते कारणविना
कदापि तेम थतां नथी, अथवा कारणानुमानथी कार्य, पुण्य पाप जाणी
शकायठे, त्यां कारणानुमान आ ठे, दानादि शुभ क्रियानां, तेमज हिं-
सादि अशुभ क्रियानां फलचूत कार्य, कृप्यादि क्रियावत् कारण होवाथी
ठे. जे आ क्रियाठनां फलचूत कार्य ठे, ते पुण्य पाप जाणवां. जेम
खेती करवानी क्रियानां फल, कमोद, जुवार, घडं प्रमुख ठे.

पूर्वपक्षः—जेम कृप्यादि क्रियानां दृष्ट फल कमोद प्रमुखते, तेम दानादि, तेमज पशुहिंसादि क्रियानां दृष्टफल श्लाघा, मांसजक्षण, निर्दयता आदिठे, तो हवे शावास्ते अहृष्ट पुण्यपापनां फल कल्पवां जोइयें? कारणके जनसमुदाय विशेषें करी दृष्ट फलमांज प्रवृत्त थायठे, खेती, वेपार प्रमुख हिंसादि क्रियामां बहु लोको प्रवृत्तें ठे, अने अहृष्ट दान फलादि क्रियामां थोडा लोक प्रवृत्तें ठे. ते कारणथी कृपि हिंसादि अशुच क्रियाउनां अहृष्ट फल पापरूप अमे मानता नथी.

उत्तरपक्षः—जो आ तमारूं कथन वास्तविक होय, तो तो परजवमां फलना अज्ञावथी मरण अनंतरज सर्व जीव प्रयत्नविना मोक्ष प्राप्त करे. तथा संसार प्रायः शून्य थइ जसे, संसारमां कोइपण दुःखी होशे नहि, मात्र दानादि शुच क्रियाना करनारा, तेमज तेनां फल जोगवना रा रहेशे; परंतु तेम नथी, संसारमां दुःखी बहुज देखवामां आवेठे, अने सुखी थोडाज देखायठे, ते कारणथी साबीत थायठे के कृपि, वाणिज्य, हिंसादि क्रिया निबंधन अहृष्ट पापरूप फल दुःखी जीवोने ठे, अने दानादि अहृष्ट पुण्यफल सुखी जीवोने ठे.

प्रश्नः—जे सुखीठे ते हिंसादि क्रियाथी, अने जे दुःखीठे ते दानादि क्रियाथी एम केम न वने?

उत्तरः—एम वनतुं नथी, कारणके हिंसादि अशुच क्रिया करनारा बहु ठे, अनेदानादि शुच क्रिया करनारा थोडाठे, आ कारण अनुमानठे. हवे कार्य अनुमान कहिये ठियें. जीवोमां आत्मस्व समान ठतां नर पशु आदि देहोमां कारणनी विचित्रताथी कार्य विचित्र देखायठे, जेमके घटनां दंड, चक्र, चीवरादि सामग्री संयुक्त कुंजकार; हवे एम पण कहे-वाय के, देखायठे जे माता, पिता ते आ देहनां कारण ठे, परंतु पुण्यपाप नथी, कारण के मातापिता एकज ठे उतापि पुत्रोना देहोमां विचित्रता देखायठे, आ विचित्रता, अहृष्ट (शुचाशुच कर्म) विना थइ शकती नथी. ते कारणथी जे शुच देह ठे, ते पुण्यनुं कार्य ठे, अने अशुच देहठे ते पापनुं कार्यठे, आ कार्यानुमान सिद्धठे. सर्वज्ञ वचन प्रमाणथी पुण्यपापनीसत्ता पण सिद्धठे. विशेष जाणवानी इच्छावालाए विशेषावश्यकनी टीका जोवी. पाप, प्राणातिपात आदि अद्वार पापस्थानकोथी बंधायठे, अने ते

વ્યાશી પ્રકારથી જોગવવામાં આવેઠે. તે વ્યાશી પ્રકાર આ પ્રમાણે ઠે. પાંચ જ્ઞાનાવરણ, પાંચ અંતરાય, નવ દર્શનાવરણ, ઠવીશ મોહનીય પ્રકૃતિ, ચોત્રીશ નામકર્મપ્રકૃતિ, એક અશાતા વેદની, એક નરકાયુ. એક ની-ચગોત્ર, સર્વ મહી વ્યાશી પ્રકાર થયા તેડુંનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ લખિયેઠિયેં.

જ્ઞાનાવરણ કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ ઠે. જ્ઞાનના પાંચ પ્રકાર ઠે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, આ વંને અજિલાપ પ્લાવિતાર્થ (વાણીતર્ક) ગ્રહણ રૂપ જ્ઞાન ઠે. ૩ અવધિજ્ઞાન, ઇંદ્રિયોની અપેક્ષાવિના આત્માને રૂપી વિષયક સા-ક્ષાત્ અર્થગ્રહણ કરનારું જ્ઞાન, ૪ મનઃ પર્યવજ્ઞાન, મનમાં ચિંતિત અર્થને સાક્ષાત્ ગ્રહણ કરનારું જ્ઞાન, ૫ કેવલજ્ઞાન, લોકાલોકના સકલ પદાર્થસ્વરૂપજ્ઞાસન કરનારું જ્ઞાન. આ પાંચે જ્ઞાનનાં જે આવરણ તે જ્ઞા-નાવરણ ઠે, ૧ મતિજ્ઞાનાવરણ, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણ, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણ, ૪ મનઃ પર્યવજ્ઞાનાવરણ, ૫ કેવલજ્ઞાન આવરણ. ૧ જેના ઉદયથી જીવ મ-તિહીન, નિઃપ્રતિજ્ઞા હોય તે મતિજ્ઞાનાવરણ, ૨ જેના ઉદયથી જીવને કાં-ઈપણ જાણતાં ન આવડે તે શ્રુતજ્ઞાનાવરણ, ૩ જેના ઉદયથી અવધિજ્ઞા-ન ન થાય, તે અવધિજ્ઞાનાવરણ, ૪ જેના ઉદયથી મનઃ પર્યવજ્ઞાન ન થાય તે મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણ, ૫ જેના ઉદયથી કેવલ જ્ઞાન ન થાય તે કેવલજ્ઞાનાવરણ.

હવે અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ કહિયે ઠિયેં. ૧ જેના ઉદયથી, આ-પવાની વસ્તુ પણ ઠે, ગુણવાન્ પાત્ર પણ ઠે, દાનનું ફલ પણ આપનાર જા-ણે ઠે, પરંતુ દાન આપી શકતો નથી, તે દાનાંતરાય, ૨ જેના ઉદયથી, દેવા યોગ્ય વસ્તુ પણ ઠે, દાતારપણ વહુજ પ્રસિદ્ધ ઠે, માગનારપણ મા-ગવામાં અત્યંત કુશલ ઠે ઠતાંપિ માગનારને કાંઈ પણ ન મલે, તે લાજાં-તરાય, ૩ જેના ઉદયથી, એકવાર જોગવવાયોગ્ય વસ્તુ આહારાદિ વિદ્ય-માન પણ ઠે, પરંતુ જીવથી જોગવી ન શકાય, તે જોગાંતરાય, ૪ જેના ઉદયથી, વારંવાર જોગવવા યોગ્ય વસ્તુ શયન, અંગનાદિ વિદ્યમાન પણ ઠે, પરંતુ જીવથી જોગવી ન શકાય, તે ઉપજોગાંતરાય, ૫ જેના ઉદયથી યુવાન, રોગરહિત, પુષ્ટાંગ, તથા બલવાન્ ઠતાં પણ પોતાની શક્તિ ફોરવી શકાય નહિ, તે વીર્યાંતરાય.

હવે દર્શનાવરણ કર્મની નવ પ્રકૃતિ કહિયે ઠિયેં. સામાન્ય અવલો-

ધનું નામ દર્શન છે, તેનું જે આવરણ તે દર્શનાવરણ. દર્શનાવરણના નવ જેદ મધ્યેથી પ્રથમના ચાર જેદ મૂલયીજ દર્શન લલિધના આવરક છે. જેમ કે ૧ ચક્રુદર્શનાવરણ, ૨ અચક્રુદર્શનાવરણ, ૩ અવધિદર્શનાવરણ, ૪ કેવલદર્શનાવરણ; તથા નિઙા પાંચ છે, તે આવરણ ક્વયોપશમથી લલ્લ આત્મલાઙ્ગની દર્શનલલિધ્યોને આવરક છે. તેનું વિશેષસ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. ચક્રુથી સામાન્યગ્રાહી જે વોધ, તે ચક્રુદર્શન, જેના ઉદયથી તે લલિધનો જે વ્યાધાત થાય, તે ચક્રુદર્શનાવરણ; તેમજ જેના ઉદયથી ચક્રુ વિના ચાર ઇન્દ્રિય, તથા મનથી પોત પોતાના વિષયનું જે સામાન્યપણે ગ્રહણ થાય, એવા અચક્રુદર્શનનું જે આઠાદન થાય, તે અચક્રુદર્શનાવરણ; જેના ઉદયથી સામાન્યપણે જે રૂપિ દ્રવ્યનું મર્યાદા પૂર્વક ગ્રહણ થાય છે, એવા અવધિજ્ઞાનનું જે આઠાદન થાય તે અવધિદર્શનાવરણ; જેના ઉદયથી સમસ્ત વસ્તુનું સામાન્યપણે, વર પ્રધાન ક્ષાયકજાવે પ્રગટ થવાથી દેખવું થાય તે કેવલ દર્શન, તેનું જે આઠાદન થાય તે કેવલદર્શનાવરણ. ચૈતન્યને સર્વ પ્રકારે અતિકુત્સિત કરે, સામાન્ય ગ્રહણરૂપ દર્શન ઉપયોગ તેનો વિદ્ય કરે તે નિઙા જાણવી. તેના પાંચ જેદ છે. ૧ નિઙા, ૨ નિઙાનિઙા, ૩ પ્રચલા, ૪ પ્રચલા પ્રચલા, ૫ સ્ત્યાનર્હિ. ૧ જેમાં ચપટી વજાવતાં નિઙા લેનાર જાગી ઉઠે તે સુલ્લપ્રતિવોધ નિઙા, ૨ જેમાં વહુજ હલાવવાથી, કપડા સ્વેચવાથી, નિઙા લેનાર ડુઃસ્વે જાગે, અર્થાત્ જેથી અતિશય નિઙા આવે તે નિઙાનિઙા, તે કર્મ પ્રકૃતિનાં નામ પળ તેજ છે, ૩ વેઠાં વેઠાં તથા ઝજાં ઝજાં જીવને જે નિઙા આવે તે પ્રચલા, ૪ ચાલતાં, ચાલતાં જીવને જે નિઙા આવે તે પ્રચલા પ્રચલા, ૫ સ્ત્યાના નામ પિંડીજૂત, તે પિંડીજૂત થઈ છે ક્ષિ અર્થાત્ આત્મશક્તિ જે નિઙામાં તે સ્ત્યાનર્હિ. તે નિઙામાં જીવને વાસુદેવના વલથી અર્ધ વલ થાય છે, આ નિઙામાં જીવ કેટલાંક કાર્ય પળ કરે છે, પરંતુ તે કાર્યનું તેને કાંઈ જ્ઞાન રહેતું નથી. પાઠલની ત્રણે નિઙાની કર્મપ્રકૃતિનાં નામ પળ તેજ છે.

હવે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિ લલિધ્યે ઠિયે. તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાને જે વિપરીત કરે તે મોહનીય છે. તેમાં ૧ મિથ્યાત્વજ જે મોહ તે મિથ્યાત્વ મોહનીય કહીય, મિથ્યાત્વ, મોહકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ છે. યદ્યપિ મિથ્યાત્વ

૧ અજિગ્રહિક, ૨ અનજિગ્રહિક, ૩ સાંશયિક, ૪ અજિનિવેશિક, ૫ અનાજોગાદિ, અનેક પ્રકારથી છે, તો પણ યથાવસ્થિત વસ્તુતત્વના અશ્ર-
દ્ધાનથી સર્વ જ્ઞેદો એક મિથ્યાત્વરૂપજ ગણાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહનીય
કર્મની પ્રથમ પ્રકૃતિ છે; તથા કપાય મોહનીયના સોલ જ્ઞેદ છે. કારણ
કે ક્રોધાદિ પણ તત્ત્વશ્રદ્ધાનથી આત્માને ઝ્રષ્ટ કરે છે. તે સોલ જ્ઞેદ આ
પ્રમાણે છે. ૧ અનંતાનુવંધી ક્રોધ, ૨ અનંતાનુવંધીમાન, ૩ અનંતાનુવં-
ધીમાયા, ૪ અનંતાનુવંધીલોજ, તેવીજરીતે ૪ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન,
માયા, લોજ, તેમજ પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, તથા ૪ સંજ્વ-
લન ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, સર્વ મલી સોલ કપાય મોહનીય છે.

જે ક્રોધાદિ અનંત સંસારનાં મૂલ કારણ છે, તથા જેનું અનંત જવાનુ-
વંધિશીલ છે, તેમાં જેનો સ્વજ્ઞાવ એવો છે કે જેવી પથરની રેખા, જેની સા-
થે વક્રેશ થાય, તેની સાથે તે જ્યાં સુધી જીવે ત્યાં સુધી રોપ ઠોઢે નહિ,
તે અનંતાનુવંધી ક્રોધ છે. તથા જે માન, પથરના સ્થંજની જેમ કદાપિ
નમે નહિ, તથા જે માયા, વાંસની જડસમાન કદાપિ સરલ ન હોય, ત-
થા જે લોજ કૃમીના રંગસમાન કદાપિ દૂર ન થાય એવા જે ક્રોધ, માન,
માયા અને લોજયુક્ત પરિણામ, તેનું નામ અનંતાનુવંધિ ક્રોધાદિ કર્મ
પ્રકૃતિ છે. તથા અપ્રત્યાખ્યાન, જેમાં નજૂ અદ્વપાર્થ વાસ્તે છે, તેથી, જેના
ઉદયથી થોડું પણ પ્રત્યાખ્યાન થતું નથી, તેને અપ્રત્યાખ્યાન કહે છે. તે-
નું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે, ક્રોધ પૃથ્વીની રેખા સમાન, માન હાડના સ્થંજ
સમાન, માયા વકરાના શીંગ સમાન, લોજ કર્દમના ઢાઘ સમાન, તેની
સ્થિતિ એક વર્પની છે. તથા જેના ઉદયથી સર્વ વિરતિપણું જીવને પ્રાપ્ત
ન થાય, તે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કપાય છે. તેમાં ક્રોધ, રેણુ (ધૂલ) ની રે-
ખા સમાન, માન કાઠના સ્થંજ સમાન, માયા ગોમૂત્રની ધારાવાહી સ-
માન, લોજ ખંજનના રંગ સમાન, તેની સ્થિતિ ચાર માસની છે. તેમજ
જેના ઉદયથી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય તે સંજ્વલન કપાય છે, તેમાં ક્રોધ,
પાણીમાં લીંટી સમાન, માન નેતરના સ્થંજસમાન, માયા વાંસની ઠોલ
સમાન, લોજ હલદરના રંગ સમાન, તેની સ્થિતિ પંદર દિવસની છે. એ
પ્રમાણે સંક્ષેપથી સોલ કપાયનું સ્વરૂપ છે.

હવે નવ નોકપાયનું સ્વરૂપ લખિયે ઊંચે. સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ,

હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, જય, જુગુપ્સા, આ નવ નોકપાય મોહનીય પ્રકૃતિઠે. નો ઇટલે સહકારીપણું. કપાયને જે સહાયકારી થાય તે નોકપાય કહેવાય છે. તેનું સ્વરૂપ કહીયેં ઠિયેં. ૧ જેમ પિત્તના ઉદયથી મિઠી વસ્તુની અજિલાયા થાય છે, તેમ જેના ઉદયથી સ્ત્રી પુરુષની અજિલાયા કરે છે, તે સ્ત્રીવેદ ઉદય; આ વેદ ઉદય કુંફક (ધુણીના) અગ્નિ સમાન છે, જેમ ધુણીનો અગ્નિ ખોજવાથી વધતો જાય છે, તેમ સ્ત્રીના સ્તન કક્ષાસ્પર્શથી સ્ત્રીવેદ પ્રવલ ઉદય પામે છે. તથા ૨ જેમ કફના ઉદયથી ટાટી વસ્તુની અજિલાયા થાય છે, તેમ જેના ઉદયથી પુરુષ, સ્ત્રીની અજિલાયા કરે છે, તે પુરુષવેદ ઉદય, આ વેદ ઉદય તૂળના અગ્નિ સમાન છે, જેમ તૂળનો અગ્નિ એકજવાર પ્રજ્વલિત થઈ, તત્કાલ શાંતપણ થઈ જાય છે, તેમ પુરુષવેદ તત્કાલ એકવાર ઉદય થાય છે, અને તત્કાલ શાંતપણ થાય છે. તથા ૩ જેમ પિત્ત અને કફના ઉદયથી ટાટી મીઠી વસ્તુની અજિલાયા થાય છે, તેમ જેના ઉદયથી સ્ત્રી તેમજ પુરુષ વંનેની અજિલાયા થાય છે તે નપુંસકવેદ છે. આ વેદનો ઉદય નગરદાહના અગ્નિ સમાન છે. તથા ૪ જેના ઉદયથી નિમિત્તસહ, તેમજ નિમિત્તવિના પણ હસવું આવે, તે હાસ્ય, મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. તથા ૫ જેના ઉદયથી રમણીય વસ્તુઓમાં જીવ રમે, સુશી થાય, તે રતિનામા મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. તથા ૬ જેના ઉદયથી રતિથી વિપરીતપણું થાય તે અરતિનામા મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. તથા ૭ જેના ઉદયથી પ્રિયવિયોગાદિમાં વિકલ મન, ગ્લાનિ, ક્રંદન, પરિદેવનાદિ જીવ કરે, તે શોકનામા મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. તથા ૮ જેના ઉદયથી સનિમિત્તતથા નિમિત્ત વિના જીવને ઘીક (જીતિ) લાગે તે જયનામા મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. તથા ૯ જેના ઉદયથી ગંદી, મલીન વસ્તુ દેખવાથી નાક ચઢાવવું થાય, તે જુગુપ્સાનામા મોહકર્મની પ્રકૃતિ છે. સર્વે મલી પીસતાલીશ જોડ કહ્યા.

હવે નામકર્મની ચોત્રીશ પ્રકૃતિ પાપરૂપ છે, તેનાં નામ કહિયેં ઠિયેં. ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યંચગતિ, ૩ નરકાનુપૂર્વી, ૪ તિર્યંચાનુપૂર્વી, ૫ એકંદ્રિય જાતિ, ૬ દ્વીંદ્રિય જાતિ, ૭ ત્રીંદ્રિયજાતિ, ૮ ચતુરિંદ્રિય જાતિ, ૧૩ પાંચ સંહનન, ૧૮ પાંચ સંસ્થાન, ૨૯ અપ્રશસ્તવર્ણ, ૨૦ અપ્રશસ્ત ગંધ, ૨૧ અપ્રશસ્તરસ, ૨૨ અપ્રશસ્તસ્પર્શ, ૨૩ ઉપઘાત, ૨૪ કુવિહાયોગતિ,

૨૫ સ્યાવર, ૨૬ સૂક્ષ્મ, ૨૭ અપર્યાપ્ત, ૨૮ સાધારણ, ૨૯ અસ્થિર, ૩૦ અ-
શુભ, ૩૧ અસુખ, ૩૨ ડુઃસ્વર, ૩૩ અનાદેય, ૩૪ અચળાકારી.

તેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે. ૧ જેના ઉદયથી જીવનું નારકીનામ પડે, તથા
નરક સ્થાનમાં જાય તે નરકગતિ, ૨ તેવીજ રીતે તિર્યચગતિ પણ જાણ-
વી, ૩ જેના ઉદયથી નરકગતિમાં જતાં જીવને જે સમયાદિ વિગ્રહગતિથી
અનુશ્રેણીમાં નિયત ગમન પરિણતિ થાય, તે નરકગતિને સહચારી હોવા-
થી નરકાનુપૂર્વી કહેવાય, ૪ તેવીજ રીતે તિર્યચાનુપૂર્વીપણ જાણવી.
૫ જેના ઉદયથી પૃથિવી, જલ, અગ્નિ, પવન, વનસ્પતિ, માં જીવ ઉત્પન્ન
થાય તે એકંદ્રિય જાતિ. ૬ જેના ઉદયથી જીવને જે ઇંદ્રિય પ્રાપ્ત થાય તે
દ્વીંદ્રિયજાતિ, ૭ તેવીજ રીતે ત્રીંદ્રિયજાતિ, ૮ તેમજ ચતુરિંદ્રિય જાતિ.

૧૩ પ્રથમ સંહનન વર્જિને વાકીનાં પાંચ સંહનન, રૂપજનારાચ, નારાચ,
અર્ધનારાચ, કીલિકા સેવાર્ત ઠે, તેનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. રૂપજપરિવેષ-
નપટઃ નારાચઉચ્ચતોમર્કટવંધઃ” જેમાં વંને પાસેં જે હાડોને મર્કટ
વંધથી બાંધીને પટની આકૃતિ સમાન હાડની પટી ઉપર વિંટેલિ હોય તે
રૂપજનારાચ સંહનન ઠે; તથા જેમાં વજ્રરૂપજહીન, વંને પાસેં મર્કટવંધ
હોય, તે નારાચ સંહનન ઠે, તથા જેમાં એક પાસેં મર્કટવંધ, અને બીજે
પાસેં, લીલીથી વીંધેલું હાડ હોય, તે અર્ધનારાચ સંહનન ઠે, તથા જેમાં
રૂપજનારાચ, વંનેથી વર્જિત, માત્ર કીલિકાથી વીંધેલાં વંને હાડ, એવો જે
હાડનો સંચય, તે કીલિકા સંહનન ઠે, તથા જેમાં વંને હાડકાં સ્પર્શમાત્ર
લક્ષણયુક્તઠે, અને ચંપી મુઠી કરાવવાથી જેમાં આર્તિ (પીડા) થાય,
તે સેવાર્ત સંહનન ઠે.

૧૮ આઠ સંસ્થાન વર્જિને, વાકીનાં પાંચ સંસ્થાનનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં.
૧ ન્યગ્રોધપરિમંડલ, ૨ સાદિ, ૩ વામન, ૪ કુબ્જ, ૫ હુંડક. તેમાં ૧ ન્યગ્રો-
ધવત્ અર્થાત્ વડવૃક્ષની જેમ પરિમંડલ, તે ન્યગ્રોધ પરિમંડલ, જેમ વડનું
જાડ ઉપરના જાગમાં સંપૂર્ણ શ્રવણવાણું હોયઠે, અને નીચેના જાગમાં
તેનું હોતું નથી, તેમ જેનો નાજિની ઉપરનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ લક્ષણવાળો,
અને નીચેનો તેવા લક્ષણસંયુક્ત નહિ તે ન્યગ્રોધ પરિમંડલ સંસ્થાન.
તથા ૨ સાદિ, આ સંસ્થાનમાં નાજિની નીચેના શરીરનો જાગ સુંદરાકાર
લક્ષણો સંયુક્ત, પરંતુ નાજિની ઉપરનો જાગ વિસંવાદી, તે સાદિસંસ્થાન,

तथा ३ हाथ, पग, मस्तक, ग्रीवा यथोक्त लक्षणादियुक्त अने वाकीनो शरीरनो कोठो अर्थात् उदरादि मध्यभाग लक्षणादि रहित, ते वामन संस्थान, तथा ४ उदरादि लक्षणसंयुक्त, अने हाथ पगादि लक्षणो रहित ते कुञ्ज संस्थान, तथा ५ जेमां शरीरनुं एकपण अवयव सुंदर न होय ते हुंड संस्थान, जाणवां.

२१ जेना उदयथी वर्णादि चारे अप्रशस्त होय, तेनुं स्वरूप कहियें ठियें. जेनुं दर्शन अतिवीजत्स ठे, एवा कृष्णादि वर्णवाला प्राणियो थाय ठे, ते अप्रशस्त वर्णनाम, ते वर्ण पांचप्रकारना ठे, तेणें करी जे जीव युक्त होय, ते अप्रशस्तवर्ण नाम, तथा जेना उदयथी मुएला तेमज सडेलो उंदरादिनी दुर्गंध जेवी गंध जे प्राणियोना शरीरमां होय ते अप्रशस्त गंध नाम; तथा जेना उदयथी प्राणियोना शरीरमां रसनेंद्रियने दुःखदायी स्वभाववाला एलीआ जेवा कडवा तिखाआदि असार रस होय, ते अप्रशस्तरसनाम; तथा जेना उदयथी स्पर्शेंद्रियने उपतापना हेतुरूप एवा कर्कशादि स्पर्शविशेष जीवोना देहमां होय ते अप्रशस्त स्पर्शनाम. जाणवा.

२३ जेना उदयथी पोतानाज शरीरना अवयवोथी प्रतिजिह्वा, (पडजीजी) गलबुं, मेदवृद्धि थवी, अतिळांवा थबुं, चोर दांतादि शरीरमां बधवाथी शरीरने पीडा आपे, ते उपघातनाम; तथा २४ जेना उदयथी जीवोनी खर तथा उंटना जेवी चाल थाय, ते कुविहायोगति; तथा २५ जेना उदयथी पृथिवीआदि एकेंद्रियमां जीव उत्पन्न थाय ते स्थावरनाम; तथा २६ जेना उदयथी लोकव्यापि सूक्ष्म, पृथिवी कायादिमां जीव उत्पन्न थाय, ते सूक्ष्मनाम; तथा २७ जेना उदयथी आहारप्रमुख पूर्वोक्त पर्याप्ति पुरी न थाय, ते अपर्याप्तनाम; तथा २८ जेना उदयथी अनंतजीवोनुं साधारण एक शरीर होय, ते साधारणनाम; तथा २९ जेना उदयथी जिह्वादि अवयवो शरीरमां अस्थिर होय, ते अस्थिरनाम; तथा ३० जेना उदयथी नाजिनी नीचेना अवयवो अशुच होय, ते अशुचनाम, तेनुं कारण ए ठे के, कोइनो हाथ लागी जाय तो ते रोप करतो नथी, परंतु पग लागवाथी क्रोध करे ठे, ३१ जेना उदयथी जीवने जे जे देखे, तेने ते जीव अनिष्ट लागे, उद्देगकारी लागे ते असुप्तगनाम, ३२ जेना उदयथी जीवनो खर कठोर, अप्रिय, घोघरा जेवो लागे, ते दुःख.

र नाम, ३३ जेना उदयथी जीव सप्रमाण, युक्तियुक्त बोले तोपण तेनुं कहेवुं कोइ न माने, ते अनादेयनाम, ३४ जेना उदयथी जीव, ज्ञान, विज्ञान, विनय, दानादिगुणयुक्त ठे, तोपण जगतमां तेनी यशः कीर्तिने वदले निंदा प्रमुख थाय ते अयशःकीर्ति नाम. एरीते जाणवी.

जेना उदयथी जातिप्रमुखथी विकल, जीव थाय ठे, ते नीचगोत्र. जेउं चांमाल ढेढ जंगी बाघरी प्रमुख जातिमां जन्मेठे ते नीचगोत्रवाला कहे-वायठे “कुलं गूयते संशय्यतेऽनेन हीनोयमजातिरित्यादिशब्दैरिति गोत्रं कुलं नीचमिति विशेषणाऽन्यथानुपपत्त्या नीचगोत्रमित्यर्थः”

प्रश्नः— नीचगोत्रना उदय, नीचकुलमां जन्मवुं, जीवोनी साथे खान-पान न करवां, तेउनी वृत्त मानवी, अने निंदा जुगुप्सा करवी; पूर्वोक्त तमे जे मानोठो तथा करोठो, ते तमारी मोटी अज्ञानता ठे, कारण के मनुष्यत्वधर्ममां सहु सरखां ठे, हाथपगादि अवयवो पण सरखां ठे, तो हवे एकने उंच मानवो, अने बीजाने नीच मानवो, आ मान्यता ब्राह्म-ण तथा जैनिउण चारतवर्षमां बहुकालथी बहुज जूदी करी राखी ठे, ए मान्यतामां मुक्तिनुं शुं अंग ठे ? वली जुउं चरतखंडवासी जैन, हिंहुउं शिवाय सर्व अन्यदेशोना वसनाराउं, कोइनेपण उंच नीच गणता नथी, सर्व एकसाथे खानपानकरवामां वुहं मानता नथी, तेथी तमारी मान्य-ता, मूढता अर्थात् अंधपरंपरावाली ठे, वास्तवमां कोइ उंच नीच नथी.

उत्तरः—आ तमारुं कथन, अमारो हेतु नहि समजवाथी वे समज-वालुं ठे. अमारो अजिप्राय एवो ठे के आ जगतमां जे कांइ थाय ठे ते निमित्तविना थतुं नथी. जुउं. आ जे जिल्ल, कोली, बाघरी, घोरी, जंगी, ढेढ, चंडाल, कसाइप्रमुख असन्य जातिना लोक गाममां, गामबहार, के जंगलोमां रहेठे, तेउं अनेक प्रकारनां हिंसायुक्त अनाचरणीय कामो निरंतर करेठे, तेउं अतिदुर्गंधि शरीरवाला, अतिवीजत्स वचन बो-लनारां, तेमज महाबुरां कर्मनुं चिंतवन करनारां, तथा अतिकनिष्ठ आ-हार करनारां, हमेशां प्रवर्ते ठे, पूर्वोक्त सर्व तेउंने नीच गणवानां नि-मित्त ठे, हवे ते निमित्तोने जो तमे मानता न हो, तो तमे आत्मस्वरूप नहि समजवाथी नास्तिकठो, अने ते नास्तिक विचारवालांउनुं खंडन तो अमे पूर्वं लखी आव्या ठियें. जो कहो के ते निमित्तोने अमे मानि-

येठिये, तो तो तेउनां एवी असन्त्यजाति तथा कुलमां उत्पन्न थवानां कारणो पण मानवां जोइये. जे कर्मना उदयथी एवा कुल, जातिमां तेउ उत्पन्न थाय ठे, ते कर्मनुं नामज नीच गोत्र कर्म ठे; आ नीचगोत्रना प्रजावथी बीजापण बहुपाप प्रकृतिउनो उदय थाय ठे, जेथी तेउ क्लेशादि दुःखो अत्यंत पामे ठे, बुद्धिहीनता, क्रोधयुक्त स्वभाव, निर्दयता, कुत्सित आहार, पशुउनी जेम जंगलवास्त, धर्मकर्मथी पराङ्मुख, सत्संगरहित, गम्यागम्यविवेकरहित, जड्याजड्य, पेयापेयविचारशून्य, आ सर्वनुं मुख्य कारण नीचगोत्र ठे. जेम धनवान् तेमज निर्धन अनेक धावतोमां एकसरखां थतां नथी, तेम नीचगोत्रवालां उंचगोत्रवालां साथे समान थइ शकतां नथी.

जो एम कहो के विलायतमां सर्व एकसरखां ठे, तो ते वातमां अमे आश्चर्य मानता नथी, कारण के ज्यां सर्व जीवोना, गोत्रकर्मनो एकसरखो बंध होय, त्यां सर्व एकसरखा थइ शके ठे, अने मान्यता पण सर्वनी एकसरखी थाय ठे, परंतु ज्यां उंचनीचपणानी मान्यता, पूर्वोक्त कारणसर थाय ठे, त्यां उंचनीच गोत्रनो व्यवहारपण अवश्य थाय ठे. परंतु असन्त्य, हीन जातिउने जे बुरी (चुंभी) माने ठे, तेउने अमे बुद्धिमान् कहेता नथी, कारण के अमारो एवो निश्चय ठे के बुराइ तो खोटां कर्म करवाथी थाय ठे. जो ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य थइ बुरां काम, जेवां के जीवहिंसा, असत्यता, चोरी, परस्त्रीगमन, परनिंदा, विश्वासघात, कृतघ्नता, मांसजक्षण, मदिरापान, जुगार प्रमुख करशे, तेउने अवश्य अमे बुरां मानशुं, अने नीचजातिवालां हशे; उतांपि जो तेउ सुकर्म जेवां के, दया, सत्य, चोरीनो त्याग, परस्त्रीत्याग इत्यादि करशे तो तेउने अमे उत्तम मानीशुं. हवे विचारो के अमारी समज बुरी केवीरीते होइ शके ठे? बली नीचगोत्रवालां साथे जे खानपाननो व्यवहार राखता नथी, तेनुं कारण तो कुलरुढि ठे, अने तेउनी जे निंदा करे ठे तेउ तो महाअज्ञानी ठे, कारण के अमारो सिद्धांत एवो ठे के निंदा कोइनी पण करवी न जोइये, बली तेउनी जे वृत माने ठे. तेपण कुलाचार ठे, बली एक एवुं पण कारण ठे के, जो के मनुष्यत्व धर्मथी सर्व सरखां ठे, तोपण जेम माता, बहैन, दीकरी, जार्या, सर्व स्त्रीत्व स्वरूपें समान ठे, तोपण

તેડમાં ગમ્ય અગમ્યનો વિચાર છે, તેવીજરીતે ડંચનીચપણાના વિજાગનો વિચાર છે. આ વ્યવહાર બ્રાહ્મણ તથા જૈનિયોયે ચલાવ્યો નથી, પરંતુ તે જીવોના જલાં, ઘુરાં કર્મોના ઉદયથી ચાલેલો છે. આ પ્રમાણે પરસ્પર જાતિયોમાં જ્ઞાન પાન નહિં કરવાનો વ્યવહાર મિસર દેશમાં પણ હતો, તેથી સિદ્ધ થાય છે કે ડંચ નીચ ગોત્રના પ્રજાવથીજ ડંચ નીચ જાતિ, કુલ થાય છે.

તથા આયુર્કર્મની નરક આયુની પ્રકૃતિ પાપમાં ગણાય છે. નરકશબ્દની વ્યુત્પત્તિ આ પ્રમાણે છે. “નરાન્ પ્રકૃષ્ટપાપફલજોગાય ગુરુપાપકારિણઃ પ્રાણિનોનરાનિત્યુપલક્ષણત્વાત્ કાયંતિ શબ્દયંતીતિ નરકાસ્તેજ્વાયુસ્ત-ન્નવપ્રાયોગ્યસકલકર્મપ્રકૃતિવિપાકાનુજવકારણં પ્રાણધારણં યત્તન્નરકાયુષ્કં તદ્વિપાકવેદ્યકર્મપ્રકૃતિરપિ નરકાયુષ્કમિતિ ॥”

તથા વેદનીકર્મની અશાતા વેદની પાપપ્રકૃતિમાં ગણાય છે. અશાતા-નામ ડુઃખનું છે, જેના ઉદયથી જીવ ડુઃખ જોગવે છે તે અશાતાવેદની છે. આ પ્રમાણે.

જ્ઞાનાવરણ પાંચ, અંતરાય પાંચ, દર્શનાવરણ નવ, મોહની ઠવીશ, નામકર્મની ચોત્રીશ, નીચ ગોત્ર એક, નરકાયુ એક, અશાતાવેદની એક, સર્વ મલી વ્યાશીજ્ઞેદે પાપફલ જોગવવામાં આવે છે. ઇતિ.

હવે આશ્રવતત્ત્વનું સ્વરૂપ લખિયે ઠિયે. “આશ્રવન્તિ, આગચ્છન્તિ કર્માણિ જીવેષુ યેન સઆશ્રવઃ” જેનાથી જીવોને કર્મની પ્રાપ્તિ થાય તે આશ્રવ ૧ અસત્ દેવ, ૨ અસત્ ગુરુ, ૩ અસત્ ધર્મ, તેડવિપે સત્ દેવ, સત્ ગુરુ અને સત્ ધર્મ એવી જે રુચિ તે મિથ્યાત્વ, તથા હિંસાદિથી ન નિવર્તવું, તે અવિરતિ, તથા મદ્યપ્રમુખ તે પ્રમાદ, તથા ક્રોધાદિ તે કપાય, અને મન, વચન, કાયાનો વ્યાપાર તે યોગ, આ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કપાય, યોગ, પાંચે પુનર્વંધક જીવના જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મના વંધના હેતુ છે, તેડને જૈનમતમાં આશ્રવ કહે છે. તે મિથ્યાત્વાદિ શુચા-શુચ કર્મવંધના હેતુ હોવાથી તેજ આશ્રવ છે. આ તાત્પર્ય છે.

પ્રશ્નઃ—પ્રથમ, વંધોનો અજાવ ઠતાં, આશ્રવની ડંત્પત્તિ કેમ હોય? જો કહો કે આશ્રવથી પહેલાં વંધ છે, તો તો તે વંધ પણ આશ્રવહેતુ

વિના થઈ શકતો નથી. કારણ કે જે જેનો હેતુ છે, તે તેનો અજાવ ઠતાં થઈ શકતો નથી, જો હોય તો, અતિપ્રસંગ દૂષણ આવશે.

ઉત્તર:-આ કહેવું અસત્ છે, કારણકે આશ્રવને પૂર્વવંધની અપેક્ષાએ કાર્યપણું છે, અને ઉત્તરવંધ અપેક્ષાએ કારણપણું છે, તેવીજરીતે વંધને પણ પૂર્વઉત્તર આશ્રવની અપેક્ષાએ કાર્યત્વ, કારણત્વ જાણવું, વીજાંકુરની જેમ. વંધ, આશ્રવ વંનેને પરસ્પર કાર્યકારણજાવનો સંવંધ છે; તેથી અહીંયાં ફરેતર દૂષણ નથી. પ્રવાહ અપેક્ષાએ વંને અનાદિ છે.

આશ્રવ પુણ્યપાપનો વંધહેતુ હોવાથી વે પ્રકારે છે. આ વંને પ્રકારના મિથ્યાત્વાદિ ઉત્તર જ્ઞેદોના ઉત્કર્ષ, અપકર્ષ અર્થાત્ અધિક, ન્યૂનપણાથી અનેક પ્રકાર છે. આ શુભાશુભ મન, વચન, કાયાના વ્યાપાર રૂપ આશ્રવની સિદ્ધિ પોતાના આત્મામાં સ્વસંવેદનાદિ પ્રત્યક્ષથી છે, અને વીજા-ઉર્માં વચન અને કાયાના વ્યાપારની પ્રત્યક્ષથી સિદ્ધિ છે, વાકીનાર્તની તેના કાર્યથી ઉત્પન્ન થતા અનુમાનથી જાણવી, તેમજ આસપ્રણીત આગમથી પણ જાણવી.

આશ્રવના ઉત્તરજ્ઞેદ વૈતાલિશ છે. પાંચ ઇન્દ્રિય. ચાર કપાય, પાંચ અવ્રત, પચીશક્રિયા, ત્રણયોગ.

જીવરૂપ તલાવમાં, કર્મરૂપ પાણી જેનાથી આવે, તે આશ્રવ. તે ગરનાલાં પ્રથમ તો પાંચ ઇન્દ્રિય છે. તેનું સ્વરૂપ કહિયે ઊંચે ૧ સ્પર્શિયે સ્વવિષય સ્પર્શલક્ષણ, જેનાથી, તે સ્પર્શનેન્દ્રિય, ૨ “રસ્યતે આસ્વાદ્યતે રસોઽનયેતિ” આસ્વાદિયે, રસ લહિયે જેનાથી, તે રસના (જિહ્વા) ઇન્દ્રિય, ૩ સૂંઘીએ ગંધ જેનાથી, તે ઘ્રાણેન્દ્રિય, ૪ ચક્ષુ તે નેત્રેન્દ્રિય, ૫ સાંજલીયે શબ્દ જેનાથી, તે શ્રોત્રેન્દ્રિય. મૂલજ્ઞેદની અપેક્ષાથી આ પાંચ ઇન્દ્રિય, આશ્રવનાં પાંચ કારણ છે.

“કુહ્યતિ કુપ્યતિ” સચેતન, અચેતન વસ્તુ ઉપર જેણે કરી પ્રાણી સનિમિત્ત, નિર્નિમિત્ત ક્રોધ કરે તે ક્રોધ મોહનીયકર્મ છે, તેનો ઉદય તે પણ ક્રોધ છે. તથા માન તે મૃદુતાનો અજાવ, તેના વે પ્રકાર છે. પ્રાપ્ત થયેલી વસ્તુ ઉંઘડે જે અહંકાર થાય તે મદ, અને અપ્રાપ્ત ઠતાં અહંકારી ઘૃત્તિ તે માન. તે મદના આઠ પ્રકાર છે. ૧ જાતિમદ, ૨ કુલમદ, ૩ વર્ણમદ, ૪ રૂપમદ, ૫ જ્ઞાનમદ, ૬ લાજમદ, ૭ તપમદ, ૮ ઔશ્વર્યમદ,

૧ પોતાની માતાના પદ્મનો અહંકાર કરે, જેમ કે મારી માતા મોટા ઘર-
વાલાની ઢીકરી છે, ઇત્યાદિ. ઇવીરીતે પોતાને ઊંચા માની શ્લાઘા કરે
અને વીજાઝની તે વાવતમાં નિંદા કરે તે જાતિમદ. ૨ પોતાના પિતાના
પદ્મનું અજ્ઞિમાન કરે, જેમકે મારા પિતાનું કુલ ઊંચું છે, અને વીજાઝની
તે વાવતમાં નિંદા કરે, તે કુલમદ. ૩ પોતાના વલનું અજ્ઞિમાન કરે, અને
વીજાના વલની નિંદા કરે તે વલમદ. ૪ પોતાના રૂપનું અજ્ઞિમાન કરે,
અને વીજાના રૂપની નિંદા કરે તે રૂપમદ. ૫ પોતાને મહાજ્ઞાની માને,
અને વીજાને તુઘ્મતિ માને તે જ્ઞાનમદ, ૬ તપ કરીને અજ્ઞિમાનથી પોતાના
મનમાં માને કે મારા સમાન કોઈ તપસ્વી નથી તે તપમદ. ૭ પોતે પોતાને
મોટો નશીબદાર માને, અને વીજાને હીનપુણ્યવાલા સમજે તે લાજમદ.
૮ પોતાની ઠકુરાણું અજ્ઞિમાન કરે, અને વીજાને ઘાસ ફુસ સમાન ગણે
તે ઐશ્વર્યમદ. તે પ્રમાણે માનના પણ સમજવા. તથા “મયતિ ગચ્છતિ”
જાયઠે જે જે વિકારોથી વીજાને ઠગવાવાસ્તે જીવ તે માયા કહેવાય છે.
તથા જેનાથી પરધન પ્રાપ્ત કરવામાં જીવને શુદ્ધિપણું હોય, તે લોજ
કહેવાય છે તે ચારે કપાય કહેવાય છે.

હવે પાંચ અવતનું સ્વરૂપ કહિયે ઠિયે. પાંચ ઇન્દ્રિય, ત્રણ વલ, મન-
વલ, વચન વલ, કાયવલ, તથા શ્વાસોદ્વાસ અને આયુ, આ દશ પ્રાણ છે.
તે દશ પ્રાણના યોગથી જીવને પણ પ્રાણ કહિયે. તે પ્રાણોનો જે વધ
અર્થાત્ નાશ તે પ્રથમ પ્રાણવધ યાને જીવહિંસા જાણવી. ૧ મૃપાવાદ
અર્થાત્ જુનું વોલવું. ૨ અદત્તાદાન અર્થાત્ વીજાની વસ્તુ ચોરી લેવી.
૪ મૈથુન (અવ્રહ્મસેવન) સ્ત્રી પુરુષનું જોડું તે મિથુન, તે વંનેના મેલાપથી
જે કર્મ થાય તે મૈથુન. ૫ પરિગ્રહ સર્વ વાજુણથી ગ્રહણ યાને એકત્ર ક-
રીયે, ચાર ગતિનાં નિવંધન કર્મ જેનાથી તે પરિગ્રહ. આ પાંચ અવતના
ચાર ચાર જાંગા છે તેનું સ્વરૂપ લખિયે ઠિયે.

પ્રથમ હિંસાના ચાર જાંગાનું સ્વરૂપ, ૧ ડબ્બે હિંસા, પરંતુ જાવેં નહિ, ૨
ડબ્બે હિંસા નહિ, પરંતુ જાવેં છે, ૩ ડબ્બે હિંસા અને જાવેં પણ હિંસા,
૪ ડબ્બે હિંસા નહિ, અને જાવેં પણ નહિ. પ્રથમના જંગનું સ્વરૂપ એવું છે
કે સાધુને સમાચારી, પ્રતિલેખના કરતાં, માર્ગમાં બિહાર કરતાં, નદી
પ્રમુખ ઉતરતાં, નાવમાંવેસી નદી ઓલંગતા, નદીમાં સાધ્વી આદિને

તે પોતાને ઘેર પાઠો આવેથી તેને આપવાની બુદ્ધિપૂર્વક લઈ, પોતાના ઘરમાં રાખે છે, આ દૃષ્ટાંતમાં વીજાનું ડબ્બ, તેની રજા શિવાય, તેના કવ-જામાંથી લઈ લેવાથી ડબ્બે ચોરી થાય છે, પરંતુ વદદ્યાનતનો અજાવ હોવાથી જાવેંચોરી થતી નથી તેવીરીતે વીજી વાવતમાં પણ સમજવું.

વીજાજંગમાં કોઈ પુરુષ ચોરી તો કરતો નથી, પરંતુ ચોરી કરવાના અધ્યવસાય તેના મનમાં થયા કરે છે, તે ડબ્બથી ચોરી નહિ, પરંતુ જાવેં ચોરી છે. વલી વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્માની આજ્ઞાના જંગ કરનારાઈને પણ જાવચોર કહેલાં છે. ત્રીજા જંગમાં, કોઈ પુરુષ ચોરી કરે છે, તેમજ તેનો અધ્યવસાય પણ ચોરી કરવાનો છે તે ડબ્બે તથા જાવેં ચોરી છે. ચોથો જંગ પૂર્વવત્ શૂન્ય છે.

હવે મૈથુનના ચારજંગ કહિયેં ઠિયેં. જે સાધુ જલમાં સુવતી સાધ્વીને દેહીને, તેને કાઢવાને વાસ્તે પકડે, તેમજ કોઈ ગૃહસ્થ ઝંચેથી પમીજતી કોઈ સ્ત્રીને તેના રક્ષણાર્થે પકડે, તેમજ કોઈગાંઠી થઈ ગયેલી નુકશાન કરતી સ્ત્રીને પકડે, તેવા પ્રસંગોમાં પકડવું તે ડબ્બે મૈથુન છે. પરંતુ જાવેં નથી. વીજા જંગમાં—કોઈ પુરુષ, સ્ત્રીને જોગવતો નથી, પરંતુ તેના મનમાં સ્ત્રીસેવન કરવાની અજિલાપા વહુજ રહ્યા કરે છે, તે ડબ્બે મૈથુન નહિ, પરંતુ જાવેં મૈથુન છે. ત્રીજા જંગમાં—સ્ત્રીસાથે મૈથુન અજિલાપાપૂર્વક કરવું તે ડબ્બે તથા જાવેં મૈથુન છે. ચોથો જંગ પૂર્વવત્ શૂન્ય છે.

હવે પરિગ્રહના ચાર જંગ કહિયેં ઠિયેં. કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત રહેલા કોઈ મુનિનાં ગલામાં કોઈ સસ્ત્ર હારાદિ આત્મપણ પહેરાવી દે, તે જો-ઈને વીજા અજાણ્યા પુરુષો, મુનિને પરિગ્રહવાલા ધારે, પરંતુ મુનિને તે પદાર્થપરપરિગ્રહવુદ્ધિ નથી તેવા પ્રસંગમાં ડબ્બે પરિગ્રહ કહેવાય, પરંતુ મુનિ જાવેં પરિગ્રહી નથી. વીજા જંગમાં—કોઈપુરુષ પાસે એક કોની પણ નથી પરંતુ ધન મેલવવાની વહુજ અજિલાપા રહ્યા કરે, તે જાવેં પરિગ્રહી છે. ડબ્બે નહિ. ત્રીજા જંગમાં—ધનપણ પાસે હોય, અને ધન મેલવવાની અજિલાપા પણ રહ્યા કરે, તે ડબ્બે તથા જાવેં પરિગ્રહી છે. ચોથો જંગ પૂર્વવત્ શૂન્ય છે. સર્વજંગમાં વીજો તથા ત્રીજો જંગ નિશ્ચયથી અવિરતરૂપ છે.

હવે પચીશ ક્રિયાનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં ૧ શરીરથી જે ક્રિયા થયા

करे, ते कायिकी क्रिया. २ कसाइ प्रमुख शस्त्रधी परजीवोने उपघात करी पोताना आत्माने नरकगतिमां जवाना अधिकारी करे ते अधिकरण क्रिया. ३ जीव तथा अजीव उपर छेपनी चिंतवना करवी ते प्राप्तिपिकी क्रिया. ४ पोताने तथा परने जे परिताप उपजाववो ते पारितापनिकी क्रिया. ५ एकेंद्रिय प्रमुख जीवोने हणवा तथा हणाववानी जे क्रिया ते प्राणातिपातिकी क्रिया. ६ पृथ्वीकायादि जीवना उपघात कराववा तथा करवा सारू कर्पण प्रमुख करवुं, कराववुं ते आरंजिकी क्रिया. ७ धनधान्यादि नवविध परिग्रह मेलवतां, तथा तेना रक्षणसारू मूर्छाना परिणाम वनेला राखवा सारू जे क्रिया करवी पडे ते पारिग्रहिकी क्रिया. ८ बीजाने उगवा सारू कपट युक्त जे क्रिया करवी पडे ते मायाप्रत्ययिकी क्रिया. ९ जिनवचन असद्वृत्तां विपरीत प्ररूपणा प्रमुख करवाथकी जे क्रिया लागे ते मिथ्यादर्शनप्रत्ययिकी क्रिया १० संयमने विघातकारक कपायोना उदयधी पचखाण कीधा विना जे सर्ववस्तुनी क्रिया लागे ते अप्रत्याख्यानिकी क्रिया. ११ कौतुकेंकरी अश्वादि जोवां तेमज रागादि कलुपित चित्तधी जीव, अजीवने जोवा ते दृष्टिकी क्रिया. १२ राग, छेप, मोह संयुक्त चित्तधी स्त्री आदिना शरीरने स्पर्श करवो ते स्पृष्टिकी क्रिया. १३ जीव तथा अजीवसंबंधी जे राग छेप थाय, जेम के बीजाने घेर हस्ती, घोडा, वख प्रमुख देखी छेप धरे, जे ए वस्तुउं तेनी पासे क्यांथी? एम चिंतवता कर्म बंध करे ते प्रातित्यकी क्रिया. १४ पोताना अश्वप्रमुखने जोवावास्ते आवेला स्त्री पुरुषोने प्रशंसा करता जोशने हर्ष धारण करे, तेमज स्त्री प्रमुखने जोजन करवा आवतां जे क्रिया लागे ते, अथवाडुध, दही, घी, तेल प्रमुखनां जाजन उघाडां रदेतां तेमां त्रस जीव आवी पडे. ते सामंतोपनिपातिकी क्रिया. १५ परउपदेशित पापमां लांवा बखतसुधी प्रवर्तवुं, तथा पापना जावथी अनुमोदना करवी ते नैष्ठिकी क्रिया, १६ कोइ पुरुष अत्यंत अन्तिमानधी उद्वेगाने क्रोधित चित्त थयो थको, जे काम नोकरपासे कराववा जेवुं होय ते पोताना हाथधी करे ते खहस्तिकी क्रिया. १७ अहंत जगवंतनी आज्ञानुं उल्लंघन करीने पोतानी बुद्धिधी जीवाजीवादि सूक्ष्म पदार्थोनी प्ररूपणा करवासारू जे क्रिया करे ते आज्ञापनिकी क्रिया. १८ बीजाना अठतां खोटां आचरणो

प्रगट करवां, तेमनी पूजानो नाश करवो, तेम करवाथी जे उत्पन्न थाय ते वैदारणिकी क्रिया. १९ जे उपयोगथी विपरीत ते अनाजोग, तेनाथी उपलक्षित जे क्रिया ते अनाजोगक्रिया. देख्या विना तेमज पूजन, प्रमार्जन कर्वाविना जीत तेमज जूमि प्रमुखउपर शरीरादिनो निक्षेप करवो ते अनाजोगक्रिया. २० पोतानी तेमज परनी अपेक्षा तेनुं नाम अवकांक्षा ठे, तेनाथी जे विपरीत ते अनवकांक्षा, तेज कारण ठे जेनुं ते अनवकांक्षा प्रत्ययिकी क्रिया, तात्पर्य एमठे के, जिनोक्त कर्त्तव्य विधियोमां जे पोताने तेमज परने जे क्रिया हितकारी होय तेमां प्रमादने वश थइ जे आदर न करवो ते अनवकांक्षा प्रत्ययिकी क्रिया २१ चालेवा, दोडवा प्रमुख कायाना व्यापार, तथा हिंसाकारी, कगोर जूठ बोलवाना वचनना व्यापार, अने परझोह, ईर्ष्या, अजिमानादि मनोव्यापार, ए त्रणेनुं जे करवुं ते प्रयोग क्रिया. २२ जेनाथी विषयग्रहण करियें ते समुदान इन्द्रिय तेनी जे क्रिया, देश तेमज सर्व उपधातरूप व्यापार ते समुदान क्रिया. कोइ एवुं मोटुं पाप करियें के जेथी आठे कर्मनुं समुदायपणे ग्रहण थाय ते समुदान क्रिया. २३ माया तेमज लोचथी जे क्रिया थाय ते प्रेम प्रत्ययिकी क्रिया. २४ क्रोध तेमज मानथी जे क्रिया थाय, ते द्वेषप्रत्ययिकी क्रिया. २५ चालवाथी जे क्रिया लागे ते इर्ष्यापथिकी क्रिया, आ क्रिया बीतरागने लागे ठे तेमज अप्रमत्त मुनियोने पण लागे ठे.

हवे आ पचीश क्रियानुं व्याख्यान करियें तियें. १ कायिकी क्रिया वे प्रकानी ठे, एक अनुपरता कायिकी क्रिया अने बीजी अनुपयुक्त कायिकी क्रिया, तेमां अत्यंत दुष्ट एवा मिथ्यादृष्टि जीवोनो, मन वचननी अपेक्षारहित परजीवने पीडा कारक कायानो उद्यम ते प्रथम जेद तथा प्रमत्त संयतनो उपयोग विना अनेक कर्त्तव्य रूप कायानो व्यापार ते बीजो जेद. २ आधिकरणिकी क्रियाना वे प्रकार ठे. एक संयोजना, बीजी निवर्त्तना. तेमां विष, गरल, फांसी, धनुष, यंत्र, तलवार, प्रमुख शस्त्रोने, जीवोने मारवावास्ते संयोजन अर्थात् एकत्र करवां, जेम धनुषने तीरनो मेलाप करवो इत्यादि, ते प्रथम जेद, तथा तलवार, तोमर, शक्ति, तोप, बंधुक इत्यादिने नवां सरस बनाववां, ते बीजो जेद. ३ जे निमित्तथी क्रोध उत्पन्न थाय ते निमित्त जीव तथा अजीव वे ठे. तेमां जीव ते प्राणी,

अने अजीवमां खुंटो, कांटो, पथ्यर प्रमुख, तेउंना उपर छेप करे ते प्र-
दोष क्रिया. ४ पोताना हाथथी, तेमज बीजाना हाथें जीवोने मार मारवो
पीटवो ते परित्तापना, तेना वे जेद ठे. पुत्रकलत्रादिना वियोगथी दुःखी
यश्ने पोताने हाथें ठाती तेमज शिर कुटवुं ते प्रथम जेद. तथा पुत्र,
शिष्यादिने मार मारवो ते बीजो जेद. ५ प्राणातिपातिकी क्रिया वे प्र-
कारे ठे. एक तो पोताने हाथे पोतानो घात करवो जेम के कुवामां पडी
मरवुं, पर्वतउपरथी गरीपडवुं, अग्निमां जंपापात करवो, केर खावुं प्रमुख
स्वात्मघातिकी क्रिया ते महापापरूप क्रिया ठे ते प्रथम जेद. तथा कपायने
आधीन यश् बीजा जीवोनो नाश करवो ते बीजो जेद. ६ जीव अजीव-
नो आरंज करवो जेथी पृथ्वी कायादि ठकायना जीवोनो उपघात थाय,
एवां लक्षणो जे क्रियामां होय ते आरंजिकी क्रिया. ७ जीव अजीवनो
परिग्रह करवो, तेनामां अत्यंत मूर्खा राखी प्रवर्तवुं ते परिग्रहिकी क्रिया
८ माया (कपट) गुत्तरीतें स्वार्थवृत्ति साधवी ते मायाप्रत्ययिकी क्रिया.
९ विपरीत वस्तुनुं श्रद्धान तेज ठे निमित्त जेनुं, ते मिथ्यात्वदर्शनप्रत्य-
यिकी क्रिया १० जीवने हणवाना, तेमज मयमांसादि पिवा खावानो जे-
मां त्याग नहि, एवा जे असंयति जीवनी क्रिया ते अप्रत्याख्यानिकी
क्रिया. ११ घोडाप्रमुख जीव तथा रथप्रमुख अजीवोने जोवा वास्ते जवुं
ते दृष्टिकी क्रिया. १२ जीव, अजीव, स्त्री, पुतली आदिने रागथी स्पर्श क-
रवो ते स्पृष्टिकी क्रिया. १३ जीवनी तेमज अजीवनी अपेक्षाथी जे कर्मबंध
थाय ते प्रातीत्यकी क्रिया. १४ जीव ते पुत्र, स्त्री, जाश्रप्रमुख, अने अ-
जीव ते, घर, आचूषण प्रमुख तेउने जोवासारू लोको थावे, तेउनी प्र-
शंसाथी ते वस्तुउनो स्वामी हर्षित थाय ते सामंतोपनिपातिकी क्रिया.
१५ जीव मनुष्यादि, अजीव पथ्यरादि तेउने फेंकवा ते नेस्पृष्टिकी क्रिया
१६ पोताना हाथथी जीव तेमज अजीवनी प्रतिमाने ताडन प्रमुख करे
ते खहस्तिकी क्रिया. १७ जीव, अजीवनी मिथ्या प्ररूपणा करवी, तेमज
जीव, अजीवने मंत्रथी बोलाववां ते आज्ञापनिकी क्रिया १८ जीव, अ-
जीवने विदारवा, ते वैदारणिकी क्रिया. १९ उपयोग बिना वस्तु लेवी,
तेमज जूमि प्रमुख उपर मुकवी ते अनाजोग क्रिया. २० इह लोक
विरुद्ध तेमज परलोकविरुद्ध चोरी, परस्त्रीगमनादि दुराचण सेववां,

મનમાં ઝરવું નહિ તે અનવકાંક્ષા પ્રત્યય ક્રિયા. ૨૧ અષ્ટવિધ કર્મપર-
માણુર્જનું જે ગ્રહણ કરવું તે સમુદાન ક્રિયા. ૨૨ રાગજનક વીણાદિના
શબ્દાદિનો જોગ કરવો તે પ્રેમપ્રત્યયિકી ક્રિયા. ૨૪ પોતાઊપર તેમજ
પરઊપર દ્રેષ કરવો તે દ્રેષપ્રત્યયિકી ક્રિયા. ૨૫ માત્ર યોગોચી જે ક્રિયા
લાગે તે કેવલી તેમજ અપ્રમત્ત મુનિની ઇર્ષ્યા પથિકી ક્રિયા. આ પચીશ
ક્રિયાનું વહુજ સંક્ષેપથી સ્વરૂપ કહેલું છે. વિસ્તારથી જાણવાની અજ્ઞિ-
લાષાવાલાણ શબ્દાંજોનિધિ ગંધહસ્તિમહાજ્ઞાપ્ય જોવાં. આ પચીશ ક્રિ-
યાઊમાં કેટલીએક જોતાં એકસરસી લાગે, પરંતુ તે એક સરસી નથી.
દરેકનું સ્વરૂપ તદન પૃથક્ પૃથક્ છે.

હવે ત્રણ યોગનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં. ૧ મનનો વ્યાપાર તે મનોયોગ.
૨ વચનનો વ્યાપાર તે વચનયોગ. ૩ કાયાનો વ્યાપાર તે કાયયોગ. એ-
પ્ર-માણે સર્વ મલી આશ્રવના વેંતાલીશ જ્ઞેદ થયા. તેનાથી જીવને શુચાશુચ
કર્મની આમદાની થાય છે. ઇતિ.

હવે સંવરતત્ત્વનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં. પૂર્વોક્ત આશ્રવથી જીવને આવ-
તાં કર્મને રોકનાર અર્થાત્ આશ્રવનું રૂંધન કરનાર તે સંવર છે. તે સંવ-
રના સત્તાવન જ્ઞેદ છે. પાંચ સમિતિ, ત્રણ યુત્તિ, દશ યતિધર્મ, વાર જાવના,
વાવીશ પરિસહ, પાંચ ચારિત્ર, સર્વ મલી સત્તાવન થયા. તેમાંથી પાંચ
સમિતિ, ત્રણ યુત્તિ, દશવિધ યતિધર્મ, અને વાર જાવનાનું સ્વરૂપ તો
યુરૂતત્ત્વ વર્ણનમાં લખિ આવ્યા ઠિયે. તેથી ત્યાંથી જાણવું.

હવે વાવીશ પરિસહનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં ૧ ક્રુધા પરિસહ. ક્રુધા
ઘટલે ઝૂઝ. ઝૂઝની વેદના સર્વવેદનાથી અધિક છે. જ્યારે ઝૂઝ લાગે,
ત્યારે પોતાની પ્રતિજ્ઞાથી જંગ થાય નહિ. તેમજ આર્તધ્યાન પણ કરે નહિ.
સમ્યક્ પરિણામે ક્રુધા સહન કરે, ૨ તેમજ પિપાસા જે તૃપ્તા તેપણ સ-
મ્યક્ પરિણામે સહન કરે. ૩ શીતપરીસહ. જ્યારે અત્યંત શીત પડે, ત્યારે
પણ અકલ્પનિક વસ્ત્રોની વાંઠા ન કરે. જેવાં જીર્ણપ્રાય વસ્ત્ર હોય તેનાથી
ટાઢ સહન કરે, અગ્નિ તાપે નહીં, સમ્યક્ પ્રકારે શીતસહન કરે, ૪ ઉષ્ણ-
પરીસહ—સૂર્યના સહત તડકામાં પણ ચાલતાં થકાં ઉપાનહ પ્રમુખની વાંઠા
કરે નહિ, તેમજ સહત ગરમી, ઊકલાટ ઠતાં પવનપંજાની ઇચ્છા કરે નહીં,
પરંતુ સમ્યક્ પ્રકારે આતાપ સહન કરે. ૫ દંશ મશકપરીસહ. માંસ તથા

मठर अने मांकड प्रमुख करडे त्यारे धूमाडो करी, तथा उष्णजल प्रमुख रेडी तेजनुं निवारण न करे परंतु सम्यक् परिणामें तेज्ज करेली वेदना सहन करे. ५ अचेल परीसह—सर्वथा वस्त्रनो अज्ञाव, ते अचेल परीसह नहि; वस्त्रादि पण आगममां जे प्रमाणे राखवाने कहां ठे ते प्रमाणे राखे तो ते परिग्रह नहि. वस्त्रादि उपर मूर्छा रह्या करे तो ते परिग्रह ठे. उक्तं च ॥ जंपि वधंच पायं च, कंवलं पायपुष्ठं ॥ सोपि संजम लज्जाठा, धारिंति परि हरंति य ॥ १ ॥ नसो परिग्गहो बुत्तो, नाइ पुत्तेण ताइणा ॥ मुठ्ठा परिग्गहो बुत्तो, इइवुत्तं महेसणत्ति ॥ २ ॥ चेलनाम वस्त्रनुं ठे, ते शीर्ण अर्थात् फाटेलां तेमज जीर्ण होय, तोपण अकल्पनिक वस्त्र न लहे, ते अचेल परिसह. ३ अरतिपरीसह. संयम पावतां अरति जे उत्पन्न थाय ते सम्यक् प्रकारे सहन करे, ते सहन करवानो उपाय श्रीदशवैकालिकनीप्रथम चूलामां अढार वस्तुनुं स्वरूप चिंतवन करवुं, ते ठे, तेथी अरति दूर थाय ठे. ४ स्त्रीपरीसह. स्त्रियोनां अंगोपांग, संस्थान, मुखाकृति, हास्य, विनोद, सौंदर्यता प्रमुखनुं मनमां चिंतवन न करे, स्त्रियोने मोक्ष मार्गमां अर्गला समान जाणी तेजना तरफ विकार बुद्धिची नेत्र फेरवे नहि. ५ चर्यापरीसह. चर्या एटले चालवुं, घररहित, ग्राम नगरादिमां अनियतवास, ममत्वरहित मासकढपादि करवा ते. ६ निषद्यापरीसह. निषद्या एटले रहेवानुं स्थान, जे स्थान स्त्री, पंगु रहित होय ते स्थानमां रहेतां थकां इष्ट अनिष्ट उपसर्ग थाय तोपण पोताना मनमां चारित्र्यची चलायमान न थाय ते. ७ शय्यापरीसह. जेने विषे शयन करीए ते शय्या, संस्तारक, वसति; संस्तारक एटले सुवानुं आसन, ते शय्या तथा आसन, कोमल, कठिन, उंचुं, नीचुं, धूल, कांकरावाळुं अथवा कुडी जगामां होय, तेमज वसति एटले स्थान, शीत अथवा गरमीवाळुं होय तो पण मनमां उद्वेग न करे अने दुःख सम्यक् प्रकारें सहन करे ते. ८ आक्रोश परीसह. कोइ अनिष्ट वचन कहे त्यारे विचारे के, ते पुरुष साची वातने वास्ते मने अनिष्ट कहेठे, तेथी तेना उपर मारे कोप करवो ते वास्तविक नथी. कारण के ते सख्स मारो हितचिंतक होवार्थी मने शिखामण आपेठे. तेथी हवेथी मारे तेवी चूल करवी नहि. जो ते सख्स जुठी वात जाणी मने अनिष्ट कहेठे, तो पण

ते वात जूठी होवाथी मारे तेना उपर कोप करवो वास्तविक नथी एम विचारी सम्यक् प्रकारे सहन करे. १३ वधपरीसह. हस्तादिथी कोइ मार मारे तो सम्यक् परीणामे सहन करे, जेम के आ मारुं शरीर अवश्य एकवखत नाश पामवानुं ठे.

तेथी जे सख्स मने ताडन करेठे, तेथी जे दुःख मने थाय ठे, ते मारा करेलां कर्मनुं फल ठे, ते तो फक्त निमित्तमात्र ठे, एम विचारी वध यतां सुधी सहन करे ते. १४ याचनापरीसह. याचना एटले मागवुं. साधुने, अन्न, वस्त्रादि सर्व वस्तुं मागवाथीज मलेठे, तेथी तेवी बुद्धिथी सम्यक् प्रकारें परीसह सहन करे १५ अलाजपरीसह. साधुने कोइवस्तुनी इत्ता थइ ठे, ते वस्तु गृहस्थना घरमां बहु ठे, साधु मागवा गया, परंतु गृहस्थें आपी नहि, साधु मनमां खेद धरे नहि, तेमज नहि आपनारनुं बुरुं पण चिंतवे नहि, तेमज कठोरवचनपण तेने कहे नहि, समता धारण करे, मनमां विचारे के आजे न मली तो आवती काले मली जशे इत्यादि १५ रोग परीसह. ज्वर अतिसारादि रोग ज्यारे थाय, त्यारे जे साधु गठ बहार होय, ते तो औषध पण न खाय, अने जे साधु गठवासी होय ते शुरु लाघवता विचारीने शास्त्रमां कहेली रीत मुजब औषधोपचार करे, अने रोग सम्यक् विचारणाथी सहन करे. १७ तृणस्पर्शपरीसह. दर्जादि कठोर तृणनो स्पर्श सम्यक् प्रकारें सह. १८ मलपरीसह. साधुना शरीरमां परसेवो थवाथी रजप्रमुख शरीरे लागी कठिन मेल चोटी जाय ठे, तेवामां उनालाना तापथी ते मेल पल्लतां दुर्गंध उत्पन्न थवाथी उद्वेग थाय, तोपण खानादिथी शरीरनी विज्ञूपा साधु न करे ते. १९ सत्कारपरीसह. सेवक जनोए वस्त्र, अन्न, पानादिथी साधुने बहुज सत्कार कयों होय, तोपण मनमां अज्जिमान न करे, तेमज बीजा मतना साधुंनी तेमना चक्रलोक पूजा चक्ति करे ठे, अने जैनमतना साधुनी कोइ दरकार पण करतुं नथी एम जाणे तोपण मनमां विपाद न करे ते. २० प्रज्ञापरीसह. अत्यंत बुद्धिशाली थया ठतां मनमां अज्जिमान न करे, तेमज अल्पबुद्धिवंत ठतां “हुं महामूर्ख तुं, सर्वने परा-जवनुं स्थान तुं” एवी दीनता तेमज शोक मनमां लावे नहि. २१ अज्ञानपरीसह. में चौद पूर्वनुं अथवा तो अगीयार अंगनुं अध्ययन कयुं ठे,

તેમજ ઉપાંગ, ઠેદ, પ્રકરણ પ્રમુખ અનેકગ્રંથો મને કંઠસ્થ છે, તથા હું જ્ઞાનનો સમુદ્ર હું એમ સાધુ અજિમાન ન કરે, અથવા હું આગમ જ્ઞાનરહિત હું ધિક્કાર છે નિરક્ષર કુર્દિજર એવા મને એવી દીનતા પણ ન કરે; પરંતુ વિચાર કરે કે નિઃકેવલ જ્ઞાનાવરણ કર્મના ક્યોપશમથી મારું આ સ્વરૂપ છે, સ્વકૃતકર્મનું ફલ છે, કાં તો જોગવતાં દૂર થશે, અથવા તો તપ અનુષ્ઠાનથી દૂર થશે? એમ વિચારપૂર્વક પરીસહ સહે. ૨૨ દર્શનપરીસહ, શાસ્ત્રમાં દેવતા તથા તેમના ઇંદ્ર સાંજલવામાં આવેલે, પરંતુ પ્રસંગે સહાય કોઈ કરતું નથી, તેથી શું સ્વર પડે કે દેવતા કે ઇંદ્ર છે? કે નહિ? તેમજ અન્યમતવાલાંતની ફક્કિ, વૃદ્ધિ દેહીને જિનોક્ત તત્ત્વમાં સંદેહ ન કરે, તેમજ મનમાં વિકલતા ન પામે તે. આ વાવીશ પરીસહ સહન કરતાં સાધુ સંવરજાવી કહેવાય છે. તેનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ જોવું હોય તો શ્રીશાંતિસૂરિકૃત ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની વૃહદ્વૃત્તિ, તથા તત્ત્વાર્થસૂત્રની વૃત્તિ અવલોકન કરવી.

હવે પાંચ પ્રકારના ચારિત્ર લખિયેં ઠિયેં. ૧ સામાયક ચારિત્ર, ૨ ઠે. દોષસ્થાપનીય ચારિત્ર, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર, ૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર, ૫ યથાહ્યાત ચારિત્ર. આ પાંચ ચારિત્રના ધારણ કરનારા સાધુ પણ પાંચ પ્રકારના છે. આ કાલમાં પ્રથમના બે પ્રકારના ચારિત્રને ધારણ કરનાર સાધુ છે. ત્રણ પ્રકારના પાઠલનાં ચારિત્ર વિષેદ ગયાં છે. આ પાંચે ચારિત્રનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ જોવું હોયતો દેવાચાર્યકૃત નવતત્ત્વપ્રકરણની ટીકા, તથા શ્રીજગવતી, અને પદ્મવણા સૂત્રની વૃત્તિ જોવી. સંવરના એપ્રમાણે આશ્રવને રોકનાર સત્તાવન જ્ઞેદ થયા.

હવે નિર્જરાતત્ત્વનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં. જેનાથી જીવની સાથે વંધાયેલા કર્મ દેશથી તેમજ સર્વથી ક્ષય થાય, તે નિર્જરા. તે નિર્જરા જેનાથી અર્થાત્ જે સાધનથી થાય તેનું નામ તપ છે. તે તપના ચાર પ્રકાર છે. તેનું સંક્ષેપથી સ્વરૂપ ગુરુતત્ત્વ નિર્ણયમાં કથન કરેલું છે, વિસ્તારથી જોવાની ઇચ્છાવાલાણ, નવતત્ત્વ પ્રકરણ વૃત્તિ, શ્રીવર્ધ્ધમાનસૂરિકૃત આચારદિનકર શાસ્ત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત આચારપ્રદીપ, શ્રીજગવતી સૂત્ર તથા શ્રીજીવવાઈ સૂત્ર જોવાં. ઇતિ નિર્જરાતત્ત્વ.

હવે વંધતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. વંધના ચાર પ્રકાર છે, ૧ પ્રકૃતિ-

बंध, २ स्थितिवंध, ३ अनुज्ञाग (रस) बंध, ४ प्रदेशबंध, जीव प्रदेश अने कर्म पुज्जलोनुं परस्पर दुध अने पाणी जेम एकत्र मली जवुं ते बंध कहेवाय ठे. बंध शब्द बंदीवान वाचकं ठे. जेम बंधवो केदमां स्वतंत्र रही शकतो नथी, तेम आत्मा ज्ञानावरणीयादि कर्म जंजीरथी स्वतंत्र रही शकतो नथी. आ कर्मबंधमां ठ विकल्पो ठे, ते कहिये ठियें.

१ कोइ वादी कहेठे के, जीव निर्मल, पुण्यपापना बंधरहित हतो, पठी पुण्यपापनो तेने बंध थयो ठे. आ प्रथम विकल्प ठे. आ विकल्प मिथ्या ठे, कारण के निर्मलजीव कर्मनो बंध करी शकतो नथी. वली कर्म विना संसारमां उत्पन्न पण थइ शकतो नथी. जो निर्मल जीव कर्मनो बंध करे, तो तो मोक्षस्थ जीवपण कर्मनो बंध करी ले. जो मोक्षस्थ जीवने कर्म बंध थयो, तो मोक्षनो अज्ञाव थयो. जो मोक्ष नहि, तो मोक्षना उपाय जे शास्त्र तेमज शास्त्रना बनावनारा सर्व मिथ्यावादी थशे. तेमज तेउ नास्तिकमति वनी जशे. वली एम पण ठे के निर्मल आत्मा संसारमां शरीरना अज्ञावथी कर्मबंध केवीरीतें करी शकशे?

२ बीजो विकल्प कर्म पहेलां हतां, अने जीव पठीथी वन्योठे, आ विकल्प पण मिथ्या ठे, कारण के जीव विना कर्म कोणें कयां हतां; केमके कर्त्ता विना कर्म थइशकतां नथी. वली प्रथमना कर्मोनुं फल पण आ जीवने मली शके नहि, कारण के ते कर्म तेनां करेलां नथी. जो कर्म कयां विना कर्मनुं फल मले तो अतिप्रसंग दूषण आवे; तेमज कर्म कयां विना ईश्वरपण कर्म फल जोगववावास्ते नरककुंभमां जइ पडशे. वली जीव पाठलथी वन्योकेवीरीतें? जीवनुं उपादान कारण तो कोइ नथी. जो कहो के ईश्वर जीवनुं उपादान कारण ठे, तो कारण समान कार्य पण थवुं जोइयें. जेम ईश्वर निर्मल, निष्पाप, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी ठे, तेम जीव होवो जोइये परंतु जीव तेवो नथी. वली जो ईश्वर जीवोनुं उपादान कारण होय, तो तो ईश्वरज जीवो वनीने अनेक प्रकारना क्लेश तथा जन्ममरण, गर्जावासादि दुःखोने जोगवनार थया. हवे जुठ. ईश्वरें पो-तेज पोताना पगमां आ कुहाडो शावास्ते मार्यो? पूर्णानंद पद ठोडीने संसारनी विडंबनामां केम फसाया? वली पोते पोताने निष्पाप करवा वास्ते वेदादिशास्त्रद्वारा अनेक तरेहथी तपजपादि क्लेश करवा,

शावास्ते बताव्या? ते कारणथी सिद्ध थायते के पूर्वोक्त सर्वकथन अज्ञानतासूचक थे.

३ त्रीजो विकल्प. जीव अने कर्म बंने एकसाथे उत्पन्न थयां. आ विकल्पपण मिथ्या थे. कारण के जे वस्तुजं समकाले उत्पन्न थायते, ते परस्पर कार्यकारणरूप थइ शकती नथी. जो कर्म जीवनां करेलां सिद्ध न थयां तो कर्मफलपण जीव जोगवशे नहि. आ प्रत्यक्षविरोध थे; कारण के जीव तो कर्म जोगवता देखिये ठियें. वली आ पद्ममां जीव तथा कर्मनुं कोइ उपादान कारण नथी. तेथी आ विकल्पपण असत्य थे.

४ चोथो विकल्प. जीव तो थे, परंतु जीवने कर्म नथी आपण मिथ्या थे. कारण के जो जीवने कर्म नथी तो जीव सुखदुःख केवीरीतें जोगवी शके? कर्म विना संसारनी विचित्रता कदापि थइ शकशे नहि, ते कारणथी आ विकल्पपण मिथ्या थे.

५ पांचमो विकल्प जीव तेमज कर्म, बंने नथी. आ विकल्प तदन असत्य थे. ज्यारे जीवज नथी, त्यारे जीव अने कर्म नथी एम कहेनार कोण थे? एम कहेनार जीव थे? के कोइ बीजो थे? सबव आ खवचन विरोध थे तेथी आ पक्षपण मिथ्या थे.

६ ठठो विकल्प, जीव अने कर्म, आ बंने अनादि, अपश्चानुपूर्वीं थे. प्रश्नः— जो जीव अने कर्म बंने अनादि थे, तो जीवनी जेम कर्मनो पण कदापि नाश न थवो जोइयें?

उत्तरः— कर्म जे अनादि थे ते प्रवाह अनादि थे, ते कारणथी तेनो क्षय थइ जाय थे.

प्रश्नः— तमे जे बंध कहोओ ते निर्हेतुक थे? के सहेतुक थे? जो कहो के निर्हेतुक थे, तो तो “नित्यसत्त्वं” अथवा “नित्य असत्त्वं” थइ जशे, कारण के जे वस्तुनो हेतु नथी ते आकाशवत् नित्य सत् होय थे, अथवा खरशृंगवत् नित्य असत् होय थे. तेमज निर्हेतुक होवाथी मोक्षनो अज्ञाव थइजशे. जो कहो के सहेतुक थे, तो कहो के ते बंधनो शुं हेतु थे?

उत्तरपक्षः— आ बंधना मूलहेतु चार थे, अने उत्तर हेतु संतावन थे. प्रथम चारप्रकारनो बंध कहिएठीए. ते चारमां प्रथम तो प्रकृतिबंध

ઠે. તે પ્રકૃતિ કહ કહ ઠે ? તેમજ તેનો વંધ શું ઠે ? જુઝં. મૂલપ્રકૃતિ આઠ ઠે. ૧ મત્યાદિ જ્ઞાનનું જે આવરણ, આઠાદન, તે જ્ઞાનાવરણ. ૨ સામાન્ય બોધ, ચક્રુઆદિનું જે આવરણ તે દર્શનાવરણ. ૩ સુખ દુઃખ વેદિયે (જોગવિયે) તે વેદનીય. ૪ મોહે, જીવને વિચિત્રતા પ્રાપ્ત કરાવે તે મોહ. ૫ સર્વથા જે કર્મ ચાંદ્યાં જાય “એતિ યાતિ ચેત્યાયુઃ” જેના ઉદયથી જીવ જીવે ઠે તે આયુ. ૬ નમાવે, જે શુભાશુભ ગત્યાદિ રૂપે આત્માને, તે નામકર્મ. ૭ ગોત્ર શબ્દની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે ઠે. “ગાં વાચં ત્રાયત-ઈતિ ગોત્રં” જેના ઉદયથી જીવ ઊંચ નીચ કુલવાલો કહેવાય ઠે, તે ગોત્ર. ૮ અંતર દેહને વચમાં આવવું, લાજાદિના વચમાં આવવું, અર્થાત્ દાન, લાજાદિ જીવને પ્રાપ્ત થતાં ન થવા દે, તે અંતરાય. આ આઠ સ્વજાવરૂપ કર્મ, જે જીવની સાથે ક્ષીર, નીરનીપેઠે મિથ્યાત્વાદિ હેતુરૂપી વંધાઈ જાય તેનું નામ પ્રકૃતિવંધ ઠે. ૧ તેજ આઠ પ્રકૃતિયોની સ્થિતિ અર્થાત્ કાલમર્યાદા, જેમ કે આ પ્રકૃતિ આટલા વચ્ચે સુધી આત્માની સાથે રહેશે, પઠી નહિ રહે, જેનાથી એવી સ્થિતિ થાય તે સ્થિતિવંધ. ૨ તેજ આઠ પ્રકૃતિયોમાં તીવ્ર, મંદ રસ જે કરે, તે અનુજાગવંધ. ૪ કર્મ પ્રદેશનું જે પ્રમાણ; જેમ કે આટલા પરમાણુ આ પ્રકૃતિમાં ઠે, તે પરમાણુર્જનો આત્માની સાથે જે વંધ તે પ્રદેશવંધ.

હવે તે ચાર પ્રકારનાં વંધનો વિસ્તારથી બોધ થવા લાડવાનું દૃષ્ટાંત લખિયેઝિયે. જેમ કોઈ લાડવો ત્રિકટુનો બનાવેલો હોય અર્થાત્ સુંઘ, પીપર, અને મરીનો બનાવેલો હોય, તે ત્રિકટુથી વનેલી વસ્તુનો સ્વજાવ વાયુને હરણ કરવાનો ઠે, તેવીજ રીતે શીતદ્રવ્યોથી વનેલી વસ્તુર્જનો સ્વજાવ પિત્તહરણ કરવાનો ઠે, તથા અરઙ્ગસો અને ક્ષારાદિ વસ્તુર્જનો સ્વજાવ કફહરણ કરવાનો ઠે, તેજ પ્રમાણે કર્મોનો પણ સ્વજાવ ઠે, કોઈ કર્મનો જ્ઞાનાવરણ સ્વજાવ ઠે, તો કોઈનો દર્શનાવરણ સ્વજાવ ઠે, તે પ્રકૃતિ (સ્વજાવ) વંધ. ૨ કોઈ લાડવો એક દિવસ રહી વગડી જાય ઠે. કોઈ બે દિવસ, કોઈ ચાર, ઠ, આઠ, દશ, પંદર તો કોઈ પદ્મ, માસ સુધી રહે ઠે. અને પઠી વગડે ઠે, તેવીજ રીતે કોઈ કર્મની સ્થિતિ અંત-મુંદૂર્ત, તો કોઈની પ્રહર, દિવસ, પદ્મ, માસ યાવત્ સીતેર કોટાકોટી સાગરોપમસુધીની ઠે, તે પ્રમાણે સ્થિતિ કરી ફલ દઈ ચાલી જાય ઠે, તે

स्थितिबंध. ३ जेम कोइ लाडवानो रस कडवो तो कोइनो मीठो, कपा-
यलो ठे, तेमज कोइ कर्मनो रस सुखरूप तो कोइनो दुःखरूप; संसा-
रमां जे जे अवस्था जीवोनी थया करे ठे ते ते सर्वे कर्मना अनुनाग
(रस) श्रीज थाय ठे, ते रसबंध. ४ जेम कोइ लाडवो वजनमां पांच
तोलावो. तो कोइ पाशेर, अडधो शेर, शेरनो होय ठे, तेम कोइ कर्मना
प्रदेश गणतरीमां थोडा तो कोइ घणा एम होय ठे, ते प्रदेशबंध आ
दृष्टांत कर्मग्रंथनुं ठे.

हवे बंधहेतुनुं स्वरूप लखियेंठियें. १ मिथ्यात्व, ते तत्त्वार्थ भ्रम-
रहित थवुं. २ अविरति, ते पापची निवृत्त थवाना परिणामनो अज्ञाव.
३ कपाय, तेमां कप अर्थात् संसार अथवा कर्म, तेनो जे थाय कहेतां
लाज ते कपाय, क्रोध, मान माया, लोचरूप. ४ योग, ते मन, वचन,
कायानो व्यापार. आ चारनो विस्तार, सत्तावन जेद ठे.

हवे ते उत्तरहेतु सत्तावननुं स्वरूप लखियेंठियें, १ मिथ्यात्वना पांच
प्रकार ठे. १ अजिग्रहमिथ्यात्व, २ अनजिग्रहमिथ्यात्व, ३ अजिनिवेश
मिथ्यात्व, ४ संशयमिथ्यात्व, ५ अनाज्ञोगमिथ्यात्व.

१ अजिग्रहमिथ्यात्वनुं स्वरूप. जीव एम जाणे के, जे कांइ हुं स-
मजेलो हुं ते सत्य ठे, बीजानी समज ठीक नथी, एम मनमां धारी स-
त्य, असत्यनी परीक्षा करवानी मनमां अजिल्लापा नहि, तेमज सत्य अ-
सत्य स्वरूपनो निरधार करवानो विचार पण नहि. आ मिथ्यात्व दीक्षित
शाक्यादि अन्यमतममत्वधारकोने होय ठे, ते पोताना मनमां एम वि-
चारे ठे के मत अमे अंगीकार कयों ठे ते सत्य ठे, बीजा सर्वमत असत्य
ठे एवा जेना परिणाम ते अजिग्रहमिथ्यात्व.

२ अनजिग्रहमिथ्यात्व. जीव एम माने के सर्वमतो सारा ठे, सर्व म-
तोधी मोक्षप्राप्ति थाय ठे, तेची कोइ पण मतने बुरो कहेवो ते वास्त-
विक नथी सर्वने नमस्कार करवा. आ मिथ्यात्व सर्व वाळ गोपालादि
जेउए कोइपण दर्शनने अंगीकार करेल नथी तेउने ठे. कारण के तेउ
अमृत तथा विष बंनेने एकसरखुं माननारा ठे.

३ अजिनिवेशमिथ्यात्व. जे पुरुष जाणीने जूतुं बोले, जेम के प्रथम
तो स्मृतिदोषची, वा अज्ञानताची, शास्त्रार्थमां झूळपडी, पठी कोइ वि-

छान् कहे के तमे आ वातमां आ प्रमाणे जूल खाउठो. ते प्रमाणे वरावर पोताना जाणवामां आवतां ठतां, पोतें कहेला असत्यवादमां कदाग्रह ग्रहण करे, जात्यादि अजिमानथी चारंवार कहेवा ठतां न माने, विरुद्ध स्वकपोलकटिपत कुयुक्तियो वनावीने, पोताना कथन करेला मतने सिद्ध करे, वादमां हार पामे तोपण मत मुके नहि. एवा कदाग्रहवाला जीव, अतिपापी, तेमज बहुलसंसारि थाय ठे. एवुं मिथ्यात्व प्रायः जे जैनी जैनमतने विपरीत कथन करे ठे तेनामां थइ जाय ठे. तेवा कदाग्रही गोष्ठामहिल प्रमुख थाय ठे. जाण्यकार श्री अजयदेवसूरि नवांगी-वृत्तिकारक, नवतत्त्वप्रकरणना जाण्यमां कहेठे के “गोठा माहिलमाझणं, जं अजिनिविसितु तयं ” आदिशब्दथी वोटिक शिवचूतिने पण आजि-निवेशिक मिथ्यात्ववाला जाणवा.

४ संशयमिथ्यात्व. ते जिनोक्त तत्वमां शंका करवी, जेम के जीव असंख्य प्रदेशी ठे ? के नथी ? इत्यादि. एवीरीतें सर्व पदार्थमां शंका करवी, तेनाथी जे उत्पन्न थाय ते सांशयिक मिथ्यात्व. “तदाह जाण्यकृत ॥ सांशयिकं मिथ्यात्वं तदशेषया शंकासंदेहोजिनोक्ततत्त्वेष्विति” ॥ संशय मिथ्यात्व होवानां कारणो श्रीजिनजडगणि क्षमाश्रमण ध्यानशतकमां लखे ठे के. प्रथम तो जैनमत स्याद्वादरूप अनंतनयात्मक ठे, ते कारणथी समजवोज कठिन ठे, तेमज सप्तजंगीनुं सकलादेशी, विकलादेशी स्वरूप, अष्टपद्म, सातसैं नयस्वरूप, चार निक्षेप, द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव, तथा १ उत्सर्ग, २ अपवाद, ३ उत्सर्गापवाद, ४ अपवादोत्सर्ग, ५ उत्सर्गोत्सर्ग, ६ अपवादापवाद, तथा विधिवाद, चारित्रानुवाद, इत्यादि अनंतनय अपेक्षाए जैनमतनां शास्त्र कथन करेलां ठे, ज्यां सुधी जे अपेक्षाथी जे शास्त्रस्वरूप कथन करेलुं ठे ते अपेक्षाथी ते स्वरूपने न समजे, त्यां सुधी जैनमतनी यथार्थ समज पामवी अतिकठिन ठे, तेवी समजणं पामवावास्ते बहुज निर्मलबुद्धि जोइये. ते प्रायः थोडा जीवोने ठे, तेमज शास्त्रना अर्थ वतावनारा संपूर्ण विद्वान् गुरु जोइए, ते देखा-ता नथी. इत्यादि निमित्तोथी संशयमिथ्यात्व थाय ठे.

५ अनाजोगमिथ्यात्व. जे जीवोने उपयोग नथी के धर्म, अधर्म शुं वस्तु ठे ? एवा जे विकलेंद्रियादि जीव, तेउने अनाजोगमिथ्यात्व होय ठे.

૧ પ્રમાણે મિથ્યાત્વના પાંચ જ્ઞેદ છે, તેડના પણ વીજા અનેક જ્ઞેદ થાય છે, પરંતુ તે સર્વે આ પાંચની અંતર્જૂત સમજવા. તે આ પ્રકારે છે.

૧ પ્રરૂપણામિથ્યાત્વ. જિનવાણીરૂપ જે સૂત્ર, નિર્યુક્તિ, જ્ઞાપ્ય, ચૂર્ણી, ટીકા, તેનાથી વિપરીત પ્રરૂપણા કરવી તે.

૨ પ્રવર્તનામિથ્યાત્વ. જે કામ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો ધર્મ જાણીને કરે છે, તેડની દેખાદેખીય, તેડના કરવા મુજબ કરે તે.

૩ પરિણામમિથ્યાત્વ. મનના પરિણામ વિપરીત રહે, મનમાં કદાગ્રહ હોય તે ટલે નહિ, તેમજ શુરૂ શાસ્ત્રાર્થ માને નહિ તે.

૪ પ્રદેશમિથ્યાત્વ. મિથ્યાત્વના પ્રદેશ જે સત્તામાં છે, તેનું નામ પ્રદેશમિથ્યાત્વ, આ ચાર જ્ઞેદોના પણ અનેક જ્ઞેદ છે, તેમાંથી કેટલા એક લખિયેંઠિયેં

૧ ધર્મ જે વીતરાગ, સર્વજ્ઞેં પ્રરૂપેલો છે, તેને અધર્મ માને. ૨ જે હિંસા પ્રવૃત્તિ પ્રમુખ આશ્રવમય અશુરૂ અધર્મ છે, તેને ધર્મમાને, ૩ જે સત્યમાર્ગ છે તેને મિથ્યાત્વ (અસત્ય) માર્ગ માને. ૪ જે વિપયિયોનો માર્ગ છે તેને સત્યમાર્ગ માને. ૫ જે સાધુ સત્તાવીશ ગુણેં વિરાજમાન છે તેને અસાધુ કહે, ૬ જે આરંજ પરિગ્રહ, કપાયમાં રક્ત, તેમજ જેના ઉપદેશથી લોકોને સાંસારિક વિપયોમાં મસ્તપણું, કુવાસના, કુબુદ્ધિ, ઇત્યાદિ ઉત્પન્ન થાય, એવા પઠરની નાવસમાન અન્યલિંગી કુલિંગી, તેમને સાધુ કહે. ૭ ઠકાયના જીવોમાં અજીવપણું માને. ૮ સુવર્ણ, કાષ્ઠ પ્રમુખ અજીવને જીવ માને. ૯ મૂર્તપદાર્થોને અમૂર્ત માને. ૧૦ અમૂર્ત પદાર્થોને મૂર્ત માને. આ દશજ્ઞેદમિથ્યાત્વના છે.

વહી ઠ જ્ઞેદ મિથ્યાત્વના છે તે કહિયેં ઠિયેં. ૧ લૌકિકદેવ, ૨ લૌકિક ગુરુ, ૩ લૌકિક પર્વ, ૪ લોકોત્તર દેવ, ૫ લોકોત્તર ગુરુ, ૬ લોકોત્તર પર્વ.

૧ લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ. જે દેવ રાગદ્વેષથી જરેલા છે, એક ઉપર કૃપાવાન્ થાય છે, વીજાનો વિનાશ કરે છે, સ્ત્રીના જોગવિલાસમાં મગ્ન છે, જેણે અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્ર ધારણ કરેલાં છે, પોતાની દેશ્વર્યતાના જે અજિમાની છે, જેના હાથમાં જપમાલા છે, સાવચ્છોગ જોગવે છે, પંચેન્દ્રિયવધ ચાહાય છે, એવા દેવને પરમેશ્વર માનવા, પરમેશ્વરના અંશ અવતાર માનવા, તેડનું પૂજન કરવું. ઇત્યાદિ. તે લૌકિક દેવગત મિ-

ધ્યાત્વ ઠે. તેના અનેક જ્ઞેદ ઠે, તેનું સ્વરૂપ મિથ્યાત્વસિત્તેરી પ્રમુખ ગ્રં-
થથી જાણવું.

૨ લૌકિક ગુરુગત મિથ્યાત્વ. જે અઢાર પાપસ્થાકોનું સેવન કરે, ન-
વ પ્રકારના પરિગ્રહ રાખે, ગૃહસ્થાશ્રમ પાલે, સ્ત્રી, પુત્રપરિવારવાલા હોય,
કુલિંગીહોય, મનઃકલ્પિત નવા નવા વેષ વનાવી સ્વકપોલકલ્પિત મત
ચલાવે, આશંકર રાખે, વાઘ્ય પરિગ્રહ તો કદાચ ત્યાગેલ હોય, તો પણ
અન્યંતર ગ્રંથિર્જમાં મગ્ન હોય, તજે નહિ, ગુરુનામ ધરાવી મંડલ પરિવારે
વિચરે, જેની અનાદિની જૂલ મટેલી ન હોય, જેને શુદ્ધસાધ્યની પિઠાન
ન હોય તેવાડને ગુરુ માને, તેડનું વહુ માન કરે, તેડને મોક્ષપ્રદાતા જા-
ણી દાન દે, તેડને પરમ પાત્ર જાણે, એવાજ જીવના પરિણામ તે લૌકિક
ગુરુગત મિથ્યાત્વ ઠે.

૩ લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ. ૧ આજાપઢવો, ૨ પ્રેતવીજ, ૩ ગુરુત્રીજ,
૪ ગણેશચોથ, ૫ નાગપાંચમ, ૬ જોલણાંઠઠ, ૭ શીલી સાતમ, ૮ વુધ
અષ્ટમી, ૯ નોલી નવમી, ૧૦ વિજયદશમી, ૧૧ વ્રત એકાદશી, ૧૨ વત્સ
વારશ, ૧૩ ધનતેરશ, ૧૪ અનંતચૌદશ, ૧૫ અમાવાસ્યા, ૧૬ સોમવતી
અમાવાસ્યા, ૧૭ રક્ષાવંધ, નાલીપરી પુનમ, ૧૮ હોલી, ૧૯ આદિત્યવા-
રાદિ, ૨૦ સોમપ્રદોષ, ૨૧ ઉત્તરાયણ, ૨૨ અન્ય સંક્રાંતિ, ૨૩ ગ્રહણ, ૨૪
નવરાત્રિ, ૨૫ શ્રાદ્ધ, ૨૬ પીપલેપાણી સેચન, ૨૭ અશ્વ, ગર્દજપૂજન, ૨૮
ગોત્રાટી, ૨૯ અન્નકૂટ, ૩૦ દસુરા, ૩૧ સ્મશાનપૂજન, ૩૨ કવરમેલા, ૩-
ત્યાદિ અનેક લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ ઠે.

૪ લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ. તે દેવ શ્રી અરિહંત, ધર્મના આકર,
વિશ્વોપકાર સાગર, મોક્ષમાર્ગદાતા, પરમપૂજ્ય, સકલદોષરહિત, એ-
વા શુદ્ધ, નિરંજન દેવની સ્થાપના રૂપ જે પ્રતિમા, તેની પાસે, આ લો-
કના અનેકપ્રકારના પૌજલિક સુખજોગ મેલવવાની વાંઠા કરે, જેમ કે
હે જગવન્ ! જો આ મારું કામ થશે તો, તમારી મોટી પૂજા, આંગી
રચાવીશ, ઠગ ચઢાવીશ, દીપમાલ, રોશની કરાવીશ, इत्यादि, તેમજ
પરજનવમાં મને આપની જ્ઞાતિ પૂજાથી ઇંડ, ચક્રવર્તિપણું, તથા દેવ, નર-
પતિની પદવી પ્રાપ્ત થાય इत्यादि, તથા મારા તથા પુત્ર સ્ત્રી પ્રમુખના
રોગ પ્રમુખનો નાશ થાય इत्यादि પૌજલિક સુખવાસ્તે, તેમજ દુઃખના

નિવારણવાસ્તે જાવપૂર્વક વીતરાગ દેવને માનવા, તે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ છે. દૃષ્ટાંત. જે પુરુષ ચિંતામણી રત્નનો દાતાર હોય, તેની પાસે કાચના કટકાની માંગણી કરવી તે જેમ હાસ્યાસ્પદ તેમજ અજ્ઞાનતા છે, તે સમાન આ દૃષ્ટા છે, તેથી અયોગ્ય છે, જેને કર્મપ્રકૃતિ સ્વરૂપનું જ્ઞાન તેમજ અનુજવ ન હોય તેજ એવી માંગણી કરે છે.

૫ લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત્વ પોતે નિર્ઘુણી ઠતાં સાધુનો વેપ રાખે, જીવવાણીને ડઠાપી, પોતાને મનઃકલ્પિત ઉપદેશ આપે સૂત્રના સાચા અર્થને ઝોઢે, એવા ઉત્સૂત્રના પ્રરૂપક તેડને ગુરુ જાણી, તેડનું વહુમાન ઝક્તિ પૂજા કરવી તે તથા જે સાધુ ગુણવાન્ હોય, તપસ્વી હોય, ચારિત્રપાત્ર હોય, આચારવંત, તેમજ યથોક્તક્રિયાવંત હોય, તેમની આ લોકના સુખવાસ્તે, તેમજ પરલોકના પૌન્દ્રલિક સુખવાસ્તે, સેવા કરે વહુ માન કરે, મનમાં એમ પણ જાણે કે જો તેમની વહુ સારી રીતે સેવા કરીશ તો તેમની મેહેરવાનીથી, ધન રૂઝિ સ્ત્રીપુત્રાદિ પરિવાર મને પ્રાપ્ત થશે, એવા પરિણામ તે લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત્વ.

૬ લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ. જિનેશ્વર જગવાનના પાંચ કલ્યાણકની તિથિયોને દિને, તથા વીજા પર્વને દિને, ધન, સ્ત્રી, પુત્રાદિવાસ્તે તપ, જપાદિ ધર્મકરણી કરવી તે લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ છે. ઇત્યાદિ મિથ્યાત્વના અનેક જ્ઞેદ છે, પરંતુ તે સર્વે પૂર્વોક્ત અગ્નિગ્રહાદિ મિથ્યાત્વમાં અંતર્જૂત છે.

હવે ચાર પ્રકારની અવિરતિનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. પાંચ ઇંદ્રિય, અને ઠતું મન, તેમજ ઠ કાય, મલી ચાર પ્રકાર છે, તેમનું સ્વરૂપ એવું છે કે, પાંચે ઇંદ્રિયોને પોત પોતાના વિપયોમાં પ્રવર્ત્તાવવી, તે પાંચ તથા કોઈ પણ પાપમય વસ્તુથી મનનો નિરોધ ન કરવો તે, તથા ઠ જીવનિકાયની હિંસામાં પ્રવૃત્તિ કરવી, તે સર્વ મલી ચાર અવિરતિ છે.

હવે કષાય વંધના પચીશ જ્ઞેદનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. અનંતાનુવંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, તથા અપ્રત્યાહ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, તથા પ્રત્યાહ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, તથા સંજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, મલી સોલ, તથા નવ નોકપાય, ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ જય, ૫ શોક, ૬ જુગુપ્સા, ૭ સ્ત્રીવેદ, ૮ પુરુષવેદ, ૯ નપુંસકવેદ

મલી પચીશ કપાય, સંસાર સ્થિતિનાં મૂલ કારણો છે, તેમનું વિસ્તારથી કથન આગલ કરેલું છે.

હવે યોગનામેં વંધ હેતુનું સ્વરૂપ લખિયેં ઢિયેં. તે મન, વચન, કાય, એમ યોગના ત્રણ પ્રકાર છે. આ ત્રણના ઉત્તર જ્ઞેદ પંદર છે. મનોયોગના ચાર જ્ઞેદ, વચનયોગના ચાર જ્ઞેદ તથા કાયયોગના સાત જ્ઞેદ સર્વ મલી પંદર જ્ઞેદ છે.

મનનામ અંતઃકરણનું છે, તેના ચાર પ્રકાર છે. ૧ સત્ય મનોયોગ, ૨ અસત્ય મનોયોગ, ૩ મિશ્રમનોયોગ, ૪ વ્યવહાર મનોયોગ, મન શું વસ્તુ છે ? કાયાના વ્યાપારથી પુજ્જલ ગ્રહણ કરીને, તે પુજ્જલોને ચિંતન ધર્મ-રૂપેં કાઢવાં તે દ્રવ્યમન છે; અને તે પુજ્જલોના સંયોગથી જે જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય તેનું નામ જાવમન છે. તે જ્ઞાનથી વ્યવહાર સિદ્ધ થાય છે, અને તે વ્યવહારથી મન પણ સત્યાદિ વ્યપદેશને પ્રાપ્ત થાય છે. વલી ઉપચારેં દ્રવ્યમન પણ જ્ઞાયક છે. વલી મન શબ્દથી મનોયોગ, તેનો ઇંદ્રિયાવરણ કર્મના દ્વયોપશમથી ઉત્પન્ન થયું જે મનોજ્ઞાન, તેનાથી પરિણત આત્મા ને વલાધાન કરવાવાલી મનોવર્ગણાના સંવંધથી ઉત્પન્ન થયું જે વીર્ય વિ-શેષ, તે અહીંયા મન જાણવું. તેવીજ રીતે વચનયોગ, તે વચનની વર્ગણા અર્થાત્ પરમાણુઓનો સમૂહ, તે વચન વર્ગણાથી ઉત્પન્ન થયું જે સામર્થ્ય-વિશેષ, આત્માની પરિણતિ, તે વચનયોગ જાણવાં. તે મનોયોગ તથા વ-ચનયોગના મલી આઠ પ્રકાર છે.

પ્રથમ મનમાં જે સત્ય વ્યવહારનું ચિંતવન કરવું, તે સત્યમન, જેમકે જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યરૂપેં નિત્ય, પર્યાયરૂપેં અનિત્ય, એમ અનેકાંતપણે ચિંતવવું, તે સત્યમનોયોગ. તેનાથી વિપરીતપણે જીવાદિ પદાર્થોનું સ્વ-રૂપ વચન નિરપેક્ષપણે ચિંતવવું, તેમજ ધર્મ નથી, પુણ્યપાપ નથી સ્વર્ગ નરક નથી इत्याદિ ચિંતવન કરવું તે અસત્ય મનોયોગ. તેવીજરીતે સ-ત્યચિંતવન વચનરૂપેં ઘોલવું તે સત્યવચનયોગ, અને અસત્યચિંતવન વ-ચનરૂપેં ઘોલવું તે અસત્યવચનયોગ. તથા કાંઈક અસત્ય, જેમ કે આ ગામમાં આજે દશ જન્મ્યા, તથા દશ મુથ્યા, તેમાં કાંઈક સાચું અને કાંઈક જુઠું ચિંતવન કરવું તથા ગોયર્ગને દેહીને ચિંતવવું કે આ સર્પ ગાયો છે, પઠી તેમાં ચલદ પણ હોય તે મિશ્રમનોયોગ, અને તે પ્રમાણે

बोखुं ते मिश्र वचन योग. तथा आमंत्रणा, याचना, जेम के हरिचंद्र
अहिंयां आवे, दामोदर आ वस्तु आपे, इत्यादि जे चिंतवुं, तेथी जि-
नवचन विरोधाय नहि, तेथी असत्यपण नहि, अने आराधक पण नहि,
तेथी सत्यपण नहि. जेथी ए प्रमाणे चिंतवन करुं ते व्यवहार मनोयोग
अर्थात् असत्य मृषा मनोयोग, अने तेज प्रमाणे बोखुं. ते व्यवहार
वचनयोग. ए प्रमाणे मनोयोग तथा वचनयोगना आठ छेद थया.

हवे सत्यवचनना दशप्रकार ठे तेनुं स्वरूप कहिएठिए. १ जनपद
सत्य, जे देशमां जे वस्तुने जे नामथी बोखता होय, ते देशमां ते नाम
सत्य ठे, जेम के कोकणदेशमां पाणीने पिठ कहैठे, कोइ देशमां मोटा
पुरुषने वेढो कहै ठे, वल्ली वेढाने काको कहै ठे, पिताने जाइ कहैठे,
सासुने आइ कहैठे, इत्यादि. ते जनपद सत्य ठे. २ सम्मत सत्य, जेम
के पंकथी (कादवथी) मेरुक, शेवाल, कमलादि उत्पन्न थाय ठे, तोपण
पंकज शब्दे कमलज विद्वान् पुरुषोए सम्मत करेल ठे, परंतु मेडक,
शेवाल तेउ मानता नथी. ३ स्थापना सत्य, जे प्रतिमा जेनी होय, तेने
तेना नामथी बोखवी ते स्थापना सत्य, जेम के महावीर, पार्श्वनाथजी
आदि अर्हतनी प्रतिमा होय, ते प्रतिमाने, महावीर, पार्श्वनाथजी कहै
तो ते सत्य ठे, परंतु तेने पठर कहेनार मृषावादी ठे; जेम के शाहीथी
कागल उपर अक्षरोनी स्थापना करवाथी. तेउने रुग्, यजु, साम, अ-
थर्व वेद कहेवाय ठे, तेमज आचारांगादि अंग कहेवाय ठे, तथा का-
ष्ठना आकारविशेषने कमाड कहेवाय ठे, इंट, चुना, पठरना आकार वि-
शेषने स्थंज कहेवाय ठे; पुस्तकमां त्रिकोणादि चित्र काढ्यां होय, तेने
आर्यावर्त, जरतखंड, हिंदुस्थान, अमेरिका इत्यादि कहेवाय ठे, तथा
झाहीथी कागलपर आकृति करवाथी ककार, खकार कहेवाय ठे. ए प्र-
माणे बोखुं ते सत्य ठे. ए प्रमाणेनी स्थापनाउं जोवाथी मनुष्यनी का-
र्य सिद्धि अवश्य थाय ठे, ते सर्वने अनुभव थयेल ठे. ए प्रमाणे सिद्धि
थती न होय तो मनुष्यो स्थापना शावास्ते करे? ते कारणथी महावीर
तथा पार्श्वनाथजीनी प्रतिमाने श्रीमहावीर तथा श्रीपार्श्वनाथजी कहेवा
ते स्थापना सत्य ठे, तेमां विशेष ए ठे के, जे देव शुरू ठे, तेनी स्था-
पना पण शुरू ठे, अने जे देव शुरू नथी, तेनी स्थापना पण शुरू नथी;

પરંતુ તે સ્થાપનાને, તે દેવ કહેવા તે વાત સત્ય છે. ૪ નામ સત્ય, કોઈ પુરુષે પોતાના પુત્રનું નામ કુલવર્ચન રાખેલું છે, અને જે દિવસથી તે પુત્રનો જન્મ થયેલ છે, તે દિવસથી તેના કુલનો નાશ થતો જાય છે, તો પણ તે પુત્રને કુલવર્ચન નામથી બોલાવે તો તે સત્ય છે. ૫ રૂપ સત્ય. કદાપિ ગુણોથી ઘ્રષ્ટ હોય તો પણ સાધુના વેપવાલાને સાધુ કહે તો તે સત્ય છે. ૬ પ્રતીત અર્થાત્ અપેક્ષા સત્ય. જેમ કે મધ્યમાની અપેક્ષા અનામિકા આંગલીને નાની કહેવી તે. ૭ વ્યવહાર સત્ય. જેમ કે પર્વત વલે છે, રસ્તો ચાલે છે, ઇત્યાદિ. ૮ જાવસત્ય. જેમ કે તોતામાં પાંચ રંગ છે, તોપણ તોતાને લીલા રંગવાલો કહેવો ઇત્યાદિ. ૯ યોગસત્ય. જેમ કે દંડના યોગથી દંડી કહેવો, ઇત્યાદિ. ૧૦ ઉપમા સત્ય. જેમ કે મુલ, ચંદ્ર સમાન છે, ઇત્યાદિ. દશપ્રકારનાં સત્ય છે.

હવે દશપ્રકારનાં જૂઠ કહિયેંઠિયેં. ૧ ક્રોધમિશ્રિત અર્થાત્ ક્રોધને વશ થઈ વચન બોલવાં તે અસત્ય, ૨ માનના ઉદયથી બોલવાં, ૩ માયાના ઉદયથી બોલવાં, ૪ લોજના ઉદયથી બોલવાં, ૫ રાગના બંધનથી બોલવાં, ૬ ક્ષેપના ઉદયથી બોલવાં, ૭ હાસ્યને વશ થઈ બોલવાં, ૮ જન્યને વશ થઈ બોલવાં, ૯ વિકથા કરવી, ૧૦ જે બોલવાથી જીવની હિંસા થાય. આ દશ પ્રકારનાં અસત્ય વચન છે.

હવે દશ પ્રકારનાં મિશ્રવચન કહિયેંઠિયેં, ૧ ઉત્પન્ન મિશ્રિત. જેમ કે સ્વર વિના કહેવું કે આજે આ ગામમાં દશબાલક જન્મ્યા છે, ઇત્યાદિ. ૨ વિગતમિશ્રિત, જેમ કે સ્વર વિના કહેવું કે આજે આ ગામમાં દશમાણસ મુશ્કાં છે, ઇત્યાદિ. ૩ ઉત્પન્ન વિગત મિશ્રિત. જેમ કે સ્વર વિના કહેવું કે આજે આ ગામમાં દશ જન્મ્યા છે, અને દશજ મુશ્કાં છે, ૪ જીવમિશ્રિત. તે જીવ અજીવના રાશિને કહેવું કે આ જીવ છે. ૫ અજીવ મિશ્રિત. તે અજીવના રાશિને કહેવું કે આ અજીવ છે. ૬ જીવા-જીવમિશ્રિત તે જીવ અજીવ બંને માટે મિશ્રજાણા બોલવી તે. ૭ અનંતમિશ્રિત. તે મૂલ આદિ અવયવોમાં કેટલીક જગાએ અનંત જીવ છે, અને કોઈજગાએ પ્રત્યેક જીવ છે, તેને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય કહેવું તે, ૮ પ્રત્યેક મિશ્રિત. તે પ્રત્યેકજીવોને અનંતકાય કહેવાં તે. ૯ અઘ્નામિશ્રિત. તે વે ઘડી તડકો થયા ઠતાં કહે કે દિવસ ગયો છે. ૧૦ અઘ્ના-

મિશ્રિત. એક ઘડીરાત્રિ ગઈ હોય તથાપિ કહેકે દિવસનો ઉદય છે. આ દશ પ્રકારનાં મિશ્રવચનો છે.

હવે વ્યવહાર વચનના વાર જોદ કહિયેંઠિયેં. ૧ આમંત્રણ કરવું કે હે જગવન્ ! ૨ આજ્ઞાપના, તે આ કામ કરો, આ વસ્તુ લાવો, ૩ યાચના-આ વસ્તુ આપશો, ૪ પૃઠ્ઠના-આ ગામ જવાનો રસ્તો કયો છે ? ૫ પ્રજ્ઞાપના-ધર્મસ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. ૬ પ્રત્યાખ્યાની-આ કામ અમને કરવું કલ્પે નહિ. ૭ ઇષ્ટાનુલોમ-યથા સુખં. ૮ અનજિગ્ઘ્રીત-તે વાતની મને ખબર નહિ. ૯ અજિગ્ઘ્રીત-મને તે વાતની ખબર છે. ૧૦ સંશય-તેનું સ્વરૂપ એમ કેમ હોય ? ૧૧ સ્પષ્ટ પ્રગટ અર્થ કહેવા. ૧૨ અસ્પષ્ટ અપ્રગટ અર્થ કહેવા.

હવે કાયયોગના સાતજેદનું સ્વરૂપ કહિયેંઠિયેં-કાયયોગ અર્થાત્ આત્માના નિવાસજૂત પુજ્જલ દ્રવ્ય ઘટિત, જેમ વૃક્ષ તથા ડુર્વલને અવદંત્ર જૂત લાકડી છે, તેમ વિષમ કામમાં જેના યોગથી જીવના વીર્યનું પરિણામ સામર્થ્ય; જેમ અગ્નિના સંયોગથી ઘડાની રક્તતા થાય છે, તેવીજ-રીતે આત્માને કાયના કરણ સંબંધથી વીર્યપરિણામ છે. આ કાયયોગના સાત જોદ. ૧ ઔદારિક કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ, ૩ વૈક્રિય કાયયોગ, ૪ વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ, ૫ આહારક કાયયોગ, ૬ આહારક મિશ્ર કાયયોગ, ૭ કાર્મણ કાયયોગ. પ્રથમના બે કાયયોગ, મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં હોય છે. ત્રીજો ચોથો કાયયોગ સ્વર્ગવાસી દેવતાઈમાં હોય છે. પાંચમો, ષષ્ઠો કાયયોગ ચૌદપૂર્વધર સાધુઈમાં હોય છે. સાતમો કાયયોગ, જીવ જ્યારે કાલ કરી પરન્વ ગમન કરે છે, ત્યારે રસ્તામાં તેની સાથે હોય છે; તેમજ સમુદ્ઘાત અવસ્થામાં કેવલીને હોય છે; આહાર પાચન કરવામાં સમર્થ એવું તૈજસ શરીર, કાર્મણ યોગની અંતર્જૂત હોવાથી તેનું પૃથક્ પ્રહણ કરવામાં આવ્યું નથી. ૯ પ્રમાણે સાત જોદ કાયયોગના વતાવ્યા. સર્વ મલી બંધતત્વના ઉત્તરજોદ સત્તાવન થયા.

હવે મોક્ષ તત્વનું સ્વરૂપ કહિયેંઠિયેં. પ્રથમ મોક્ષની વ્યાખ્યા કહિયેં ઠિયેં. “જીવસ્ય કૃત્સ્નકર્મદ્વયેણ યત્સ્વરૂપાવસ્થાનં તન્મોક્ષ ઉચ્યતે” ॥ જ્ઞાવાર્થ:-જીવનાં જ્ઞાનાવરણાદિ સર્વકર્મનો ક્ષય થવાથી તેનું જે સ્વરૂપ અવસ્થાન તે મોક્ષ છે. તે મોક્ષ, જીવનો ધર્મ છે. અને ધર્મ, ધર્મી ક-

यंचित् अज्ञेद होवार्थी, धर्मी जे सिद्ध, तेनी जे प्ररूपणा ते पण मोक्ष-
प्ररूपणा ठे; कारण के मोक्ष जे ठे ते जीवपर्याय ठे, ते जीवपर्याय कयंचित्
सिद्ध जीवर्थी अजिन्न ठे; जीवना पर्याय सर्वथा जीवर्थी जिन्न थइ श-
कता नथी. यदुक्तं ॥ द्रव्यं पर्यायवियुतं, पर्यायाद्द्रव्यवर्जिताः ॥ क कदा
केन किंरूपा, दृष्टा मानेन केन वेति ॥ १ ॥ जावार्थ-द्रव्य पर्यायोर्थी र-
हित, अने पर्यायो द्रव्यर्थी रहित एम कोइ जगाए, कोइ अवसरें, कोइ
प्रमाणे, कोइरूपें कोइपुरुषें देखेल ठे ?

हवे सिद्धोनुं स्वरूप नवप्रकारें, सूत्रकार तेमज जाण्यकार कहें ठे. १
सत्पदप्ररूपणा, २ द्रव्यप्रमाण, ३ क्षेत्र, ४ स्पर्शना, ५ काल, ६ अंतर, ७
जाग, ८ जाव, ९ अल्पबहुत्व आ नव द्वार ठे. १ सत्पदप्ररूपणा द्वार. मो-
क्षपद सत्पद ठे, विद्यमान पद ठे, ठतुं पद ठे, शा कारणर्थी ? एक पद ठे
तेर्थी, कारण के जगत्मां जेटला एकपदवाची घटपटादि पदार्थ ठे, ते
सर्व अवश्य ठता ठे, अने जे जे वे वे पदवाची पदार्थ ठे, ते ते पदार्थ
ठता पण ठे, अने अठता पण ठे. जेम अश्वशृंग, वंध्यापुत्र, आकाशकु-
सुम. आ वे पदनां नाम ठे ते अठतां ठे, तेमज गोशृंग, राजपुत्र, केतकी
कुसुम, आ वे पदनां नाम ठतां ठे. ते न्यायें मोक्षपद एकपदवाची हो-
वार्थी विद्यमान पद ठे. ते मोक्षपद याने सिद्धपद गति आदि चौद
पदोमां जोडवां. जेम के १ गति पांच ठे, १ नरकगति, २ तिर्यग्गति, ३
मनुष्यगति, ४ देवगति, ५ सिद्धगति, तेमां सिद्धगति शिवाय वाकीनी
चारगतिमां सिद्ध नथी. यद्यपि १ कर्म सिद्ध, २ शिल्पसिद्ध, ३ विद्या-
सिद्ध, ४ मंत्रसिद्ध, ५ योगसिद्ध, ६ आगमसिद्ध, ७ अर्थसिद्ध, ८ या-
त्रासिद्ध, ९ अजिप्रायसिद्ध, १० तपःसिद्ध, ११ कर्मक्षयसिद्ध. एम अ-
नेक प्रकारना सिद्ध, आवश्यक निर्युक्तिकारें कथन करेल ठे, तो पण अ-
हींयांतो जे कर्मक्षयर्थी सिद्ध थया ठे तेनोज अधिकार ठे. तेउनेज मो-
क्ष पर्याय ठे, बीजाउने नहि. २ इंद्रियो पांच ठे, एकेंद्रिय, द्वींद्रिय, त्रीं-
द्रिय, चतुरिंद्रिय, पंचेंद्रिय, आ पांचे प्रकारमां सिद्ध नथी; कारण के
शरीरनो सर्वथा नाश थाय ठे त्यारे सिद्ध थवाय ठे, ज्यां शरीर ठे, त्यां
इंद्रियो ठे, सिद्धने शरीर नथी तेथी ते अतींद्रिय ठे. ३ उकाय. १ पृथ्वी-
काय, २ अपूकाय, ३ तेउकाय, ४ वाउकाय, ५ वनस्पतिकाय, ६ व्रस-

काय, आ ठए कायमां सिद्धपणुं नथी, कारण के सिद्ध कायरहित ठे अर्थात् अशरीरी ठे. ४ योग. त्रणप्रकारें योग ठे, मन, वचन, काययोग; तेमां केवल काययोग एकेंद्रिय जीवने ठे, अने द्वीन्द्रियादिथी असंझी पंचेंद्रिय पर्यंत जीवने, काययोग तथा वचनयोग ठे, अने संझी पंचेंद्रिय पर्याप्त जीवने त्रणे योग ठे, आ त्रणे योगमां सिद्धपणुं नथी, अने सिद्ध तो मन वचन, काययोगनो अज्ञाव थाय ठे त्यारे थवाय ठे तेथी सिद्ध अयोगी ठे. ५ वेद. त्रणप्रकारें ठे, स्त्री, पुरुष, नपुंसक, आ त्रणे वेदमां सिद्धपणानो अज्ञाव ठे, त्रणे वेदनो कय करवामां आवे त्यारे सिद्धपणुं प्राप्त थाय ठे, तेथी सिद्ध अवेदी ठे. ६ कपाय. चार प्रकारें ठे. क्रोध, मान, माया, लोभ. आ चारेनो अज्ञाव थाय त्यारे सिद्धपणुं प्राप्त थाय ठे तेथी सिद्ध अकपायी ठे. ७ ज्ञान. ते मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान, केवलज्ञान, आ पांच प्रकारें ज्ञान ठे, अने मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान, विज्ञंगज्ञान, आ त्रण अज्ञान ठे, तेमां प्रथमना चार ज्ञानमां अने त्रण अज्ञानमां सिद्धपणुं नथी, एक केवल ज्ञानमां सिद्धपणुं ठे, ते केवलज्ञान अहियां सिद्धपणानुं जाणवुं, परंतु सयोगी अवस्थानुं नहि. ८ चारित्र. सामायिक, ठेदोपस्थापनीय, परिहार विशुद्धि, सूक्ष्म संपराय, यथाख्यात, आ पांच चारित्र, तेमज तेना प्रतिपद्धी देशसंयम तथा असंयम; ते पांचे चारित्रमां तेमज वंने विपक्षमां सिद्धपणुं नथी, कारण के ते सर्वे शरीर विद्यमान होय ठे, त्यारे होय ठे, अने. सिद्ध तो शरीररहित ठे. ९ दर्शन, चक्षु, अचक्षु, अवधि अने केवल, आ चार दर्शनोमां प्रथमना त्रणमां सिद्धपणुं नथी, परंतु केवल दर्शनमां केवलज्ञाननी पेठे सिद्धपणुं ठे. १० देख्या. कृष्ण, नील कापोत, तेजु, पद्म, शुक्ल, आ ठए देख्यामां सिद्धपणुं नथी, कारण के देख्या जवस्थजीवनो पर्याय ठे, अने सिद्ध अलेशी ठे. ११ जव्य, अजव्य, आ वंने अवस्थामां सिद्धपणुं नथी, कारण के जेने सिद्धपदनी प्राप्ति थशे ते जव्यजीव कहेवाय ठे, अने सिद्धोने नवी पदवी तो कांइ प्राप्त करवानी नथी, तेथी जव्यपणुं सिद्धमां नथी. वली जेने सिद्ध थवानी योग्यता को-इपणकालमां न होय ते अजव्य कहेवाय ठे, सिद्धना जीव एवा नथी, कारण के अतीतकालमां तेउमां एवी योग्यता हती, तेथी सिद्ध अजव्य

पण नथी. सिद्ध, नो जव्य, नो अजव्य ठे, एम आसवचन ठे. १२ सम्यक्त्व-द्वायिक, द्वायोपशम, उपशम, साखादन अने वेदक, आ पांच प्रकार सम्यक्त्वना ठे. तेउना विपक्षी, मिथ्यात्व अने मिश्र ठे, तेउ-मांथी द्वायिक वर्जने चार सम्यक्त्वमां तेमज मिथ्यात्व अने मिश्रमां सिद्धपणुं नथी, कारण के ते सर्वे द्वायोपशमिकादि जाववर्ती ठे; अने द्वायिक सम्यक्त्वमां सिद्धपणुं ठे; परंतु द्वायिक सम्यक्त्व पण वे त-रेहनुं ठे, एकशुद्ध, बीजुं अशुद्ध, तेमां शुद्ध, अपाय, सत् डव्य रहित, जवस्थ केवलीउने ठे, अने सिद्ध परमात्मा शुद्ध स्वजावरूप सम्यक्दृष्टि ठे, सादि अपर्यवसान ठे, अने अशुद्ध अपाय सहचारी श्रेणिकादिनुं ते द्वायिक, सादि सपर्यवसान ठे; तेमां अशुद्ध द्वायिकमां सिद्धपणुं नथी, कारण के तेने अपाय सहचारी ठे, अने शुद्ध द्वायिकमां सिद्धपणुं ठे; कारण के सिद्धपणामां द्वायिक सम्यक्त्व विद्यमान ठे. अपाय नाम म-तिज्ञानांशनुं ठे, अने सत् डव्य, शुद्ध सम्यक्त्वना दक्षियानुं नाम ठे, ए वनेनो अजाव थाय ठे, त्यारे शुद्ध द्वायिक सम्यक्त्व थाय ठे. १३ सं-ज्ञा-त्रण प्रकारे ठे. १ हेतुवादोपदेशिनी, २ दृष्टिवादोपदेशिनी, ३ दी-र्घकालिकी. आ त्रणमां दीर्घकालिकी संज्ञाथी जे संज्ञी ठे, तेज व्यव-हारमां प्रायः ग्रहण कराय ठे. जेने संज्ञा होय ते संज्ञी, जेम के आ में कर्तुं ठे, आ करुं तुं, आ करीश, एम त्रिकाल विषयवाला, मनोविज्ञा-नवाला जे जीव ठे, तेउज संज्ञी कहेवाय ठे. तेउनाथी जेउ विपरीत ठे तेउ असंज्ञी कहेवाय ठे, आ संज्ञी, असंज्ञी वनेमां सिद्ध पद नथी, कारण के सिद्ध तो नो संज्ञी, नो असंज्ञी ठे. १४ आहार-त्रण प्रकारना ठे, १ उज आहार, २ लोच आहार. ३ प्रक्षेप आहार, आ त्रणे आहारमां सिद्धपणुं नथी, कारण के सिद्ध अणाहारी ठे. इति.

२ डव्यप्रमाण द्वार, गणतरीमां सिद्धना जीव अनंत ठे. ३ क्षेत्रद्वार-ते आकाशना एकदेशमां सर्व सिद्धोनुं स्थान ठे, ते आकाश देशनुं प्र-माण शुं ठे ? धर्मास्तिकायादि पांच डव्य ज्यांसुधि ठे, त्यां सुधी लोकठे. एवो जे लोक तेना आकाशना असंख्यमा जाग जेवा जागमां सिद्ध रहे-ठे. ४ स्पर्शना द्वार-जेटला आकाश जागमां सिद्ध रहे ठे, तेनाथी स्पर्शना जाग किंचित् अधिक ठे. ५ कालद्वार-एक सिद्ध आथी सादि

અનંતકાલ, અને સર્વસિદ્ધ આશ્રી અનાદિ અનંતકાલ જાણવો. ૬ અંત-
રદ્વાર-સિદ્ધોની વચમાં અંતર નથી, સર્વ સિદ્ધો મલી એક રૂપવત્ રહે
ઠે, ૭ જાગદ્વાર-સર્વસિદ્ધ, સર્વ જીવરાશિને અનંતમે જાગે ઠે. ૮ જાવ-
દ્વાર-સિદ્ધોનો દ્વાયિક પારિણામિક જાવ ઠે, વાકીના જાવ નથી. ૯
અદ્વપદ્મવદ્વાર-તે સર્વથી થોડા અનંતર સિદ્ધ ઠે. જેને સિદ્ધ થયાં,
એક સમય થયો હોય તે અનંતર સિદ્ધ કહેવાય ઠે. પરંપરસિદ્ધ અનંત
ગણા થયાઠે. સિદ્ધ હોવામાં ઉત્કૃષ્ટ અંતરકાલ ૮ માસ ઠે. એ પ્રમાણે મો-
ક્ષતત્વનું સ્વરૂપ સંક્ષેપ માત્ર કહ્યું. કાંઈક વિશેષ સ્વરૂપ હવે પઠીના પ-
રિઘેદમાં ચૌદ ગુણસ્થાનકના વર્ણનમાં વતાવવામાં આવશે. વિસ્તારથી
જાણવાની ઇચ્છાવાલાએ, નંદીસૂત્ર, પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર, સિદ્ધપ્રાજ્ઞતસૂત્ર, સિદ્ધ
પંચાશિકા, દેવાચાર્યકૃત નવતત્ત્વપ્રકરણવૃત્તિ, ગ્રંથો જોવા. ઇતિ શ્રીતપા-
ગઢીયમુનિશ્રી બુદ્ધિવિજયશિષ્ય મુન્યાનંદવિજયાત્મારામવિરચિતજૈનત-
ત્વાદર્શગુર્જરજાપાંતરે નવતત્ત્વસ્વરૂપનિર્ણયનામા પંચમઃ પરિઘેદઃ સંપૂર્ણઃ ॥

॥ અથ ષષ્ઠપરિઘેદપ્રારંભઃ ॥

આ પરિઘેદમાં ચૌદ ગુણસ્થાનકોનું સ્વરૂપ કિંચિત્ માત્ર લખિયે ઠિયે.
જૈનમતમાં જગ્ય જીવોને શિવમંદિર ચડવા વાસ્તે ગુણોની શ્રેણી, તેજ
નિસરણીઠે. તે ગુણશ્રેણીરૂપ નિસરણીમાં પગધરણરૂપ, ગુણોથી ગુણાંતર
પ્રાપ્તિરૂપ, જે સ્થાન અર્થાત્ જૂમિકા ઠે, તે ચૌદ ઠે. તેનાં નામ. ૧ મિ-
થ્યાત્વ ગુણસ્થાનક, ૨ સાસ્વાદન ગુણસ્થાનક, ૩ મિશ્ર ગુણસ્થાનક, ૪ અ-
વિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનક, ૫ દેશવિરતિ ગુણસ્થાનક, ૬ પ્રમત્તસં-
યત ગુણસ્થાનક, ૭ અપ્રમત્ત વાદરગુણસ્થાનક, ૮ અપૂર્વકરણ ગુણસ્થા-
નક, ૯ અનિવૃત્તવાદરગુણસ્થાનક, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાનક, ૧૧ ઉ-
પશાંતમોહ ગુણસ્થાનક, ૧૨ ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનક, ૧૩ સયોગિકેવલિ
ગુણસ્થાનક, ૧૪ અયોગિ કેવલિ ગુણસ્થાનક.

પ્રથમ મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખિયે ઠિયે. તેમાં પણ પ્રથમ
વ્યક્ત મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે ઠે. જે સ્પષ્ટ ચૈતન્ય, સંઙ્ઘી પંચે-
ન્દ્રિય જીવની અદેવ, અગુરુ, અધર્મ, તેડમાં અનુક્રમે, દેવ ગુરુ, ધર્મની
બુદ્ધિ, તે વ્યક્તમિથ્યાત્વ ઠે. ઉપલક્ષણથી, જીવાદિ નવ પદાર્થોમાં જી-
વની શ્રદ્ધાનો અજાવ, જિનોક્ત તત્ત્વથી વિપરીત પ્રરૂપણા, જિનોક્ત તત્ત્વ-

स्वरूपमां संशय तथा जिनोक्ततत्त्वमां दूषणोन्नो आरोप इत्यादि, व्यक्त मिथ्यात्व ठे. तथा आजिग्रहिादि जे पांच मिथ्यात्व ठे, तेमांथी अनाजोगिक मिथ्यात्व अव्यक्त मिथ्यात्व ठे, अने वाकीनां चार व्यक्त मिथ्यात्व ठे; तथा “अधम्म धम्मसन्ना इत्यादि” दश प्रकारनां जे मिथ्यात्व ठे, ते सर्व व्यक्त मिथ्यात्व ठे. बीजुं अनादि कालथी मोहनीय प्रकृतिरूप मिथ्यात्व, आत्माना सत् दर्शनरूप गुणनुं आढादकं, जीवनी साथे निरंतर अविनाजावि ते अव्यक्त मिथ्यात्व ठे.

हवे मिथ्यात्व गुणस्थानक शा कारणथी कहेवामां आवे ठे, ते लखियेठियें. अनादि अव्यक्त मिथ्यात्व, अव्यवहार राशिवर्ती जीवमां निरंतर होय ठे, ते जीवने व्यक्त मिथ्यात्वनी बुद्धिनी जे प्राप्ति तेज मिथ्यात्व गुणस्थानक ठे.

प्रश्नः—मिथ्यात्व गुणस्थानकमां सर्व जीवोनां स्थान मले ठे, एम जैनशास्त्रनुं कथनुं ठे, ठतांपि व्यक्त मिथ्यात्वनी बुद्धिने गुणस्थानरूपता कहो ठो तेनुं शुं कारण ठे ?

उत्तरः—सर्वजाव सर्व जीवोए पूर्वे अनंतवार प्राप्त करेला ठे, ते वचन प्रमाणथी जे प्राप्तव्यक्तमिथ्यात्वबुद्धिवाला जीवो व्यवहार राशिवर्ती ठे तेवोज प्रथम गुणस्थानकवाला कहेवाय ठे. परंतु अव्यवहार राशिवर्ति जीव तेवा नथी, कारण के तेउ अव्यक्तमिथ्यात्ववाला ठे, ते कारणथी दोष नथी.

हवे मिथ्यात्वरूप दूषणनुं स्वरूप कहियेंहियें. जेम कोइ मनुष्य मदिराना उन्मादथी नष्टचैतन्य थवाथी हित, अहित कांइ पण जाणतो नथी, तेबीज रीतें मिथ्यात्ववासित जीव सम्यक् धर्म अधर्म जाणतो नथी ॥ यदाह ॥ मिथ्यात्वेनालीढचित्तानितांतं, तत्त्वातत्त्वं जानते नैव जीवाः ॥ किं जात्यंधाः कुत्रचिद्भस्तुजाते, रम्यारम्यं व्यक्तमासादयेयुः ॥ १ ॥ ज्ञावार्थः—जेम जन्मांध पुरुषो वस्तुर्जनी जाति, तेमज रम्य अरम्य स्वरूपने जाणी शकतो नथी, तेमज मिथ्यात्वथी जे जीवोनां अंतःकरण वासित ठे, ते तत्त्वात्वना स्वरूपने विलकुल जाणि शकता नथी.

हवे मिथ्यात्वनी स्थिति कहियेठियें. अज्ञव्य जीवोनी अपेक्षाए, तेमज सामान्य प्रकारें अव्यक्त मिथ्यात्वनी स्थिति अनादि अनंत ठे; ज.

ઘ્યજીવોની અપેક્ષાએ તેજ સ્થિતિ અનાદિ સાંત છે. આ સ્થિતિ સામાન્ય પ્રકારે વતાવી છે, હવે જો મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ વિચારિયેં તો જઘ્યજીવોની અપેક્ષાએ અનાદિ સાંત છે, તેમજ સાદિ સાંત પણ છે, અને અજઘ્ય જીવોની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત છે. જ્યારે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકમાં જીવ વર્તે છે, ત્યારે એકસો વીશ વંધ પ્રાયોગ્ય કર્મ પ્રકૃતિયોમાંથી ૧ તીર્થંકરનામ કર્મની પ્રકૃતિ, ૨ આહારક શરીર, ૩ આહારક અંગો-પાંગ, આ ત્રણ પ્રકૃતિનો વંધ કરતો નથી. વાકીની એકસો સત્તર પ્રકૃતિનો વંધ કરે છે; તથા એકસો વાવીશ કર્મપ્રકૃતિ જે હૃદય પ્રાયોગ્ય છે, તેમાંથી ૧ મિશ્ર મોહનીય, ૨ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૩ આહારક શરીર, ૪ આહારક ઉપાંગ, ૫ તીર્થંકરનામ, આ પાંચ પ્રકૃતિ શિવાય, વાકીની એકસો સત્તર પ્રકૃતિનો તેને હૃદય છે, અને એકસો અઢતાલીશ કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખીએ ઠીયેં. તેમાં પ્રથમ આ ગુણસ્થાનકનું કારણજૂત ઉપશમ સમ્યક્ત્વ છે, તેનું સ્વરૂપ કહીએ ઠીયેં. જીવમાં અનાદિકાલથી રહેલા મિથ્યાત્વ કર્મની ઉપશાંતિ થવાથી, ગ્રંથિ જ્વેદકરણકાલ પઠી ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ, જીવને પ્રાપ્ત થાય છે. આ સામાન્યસ્વરૂપ કથન કર્યું. વિશેષસ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ બે પ્રકારનું છે. ૧ અંતરકરણ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ, ૨ સ્થ્રેણીગત અર્થાત્ ઉપશમસ્થ્રેણીગત ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ. હવે અપૂર્વકરણ કરીને જેણે ગ્રંથિજ્વેદ કર્યો છે, તે મિથ્યાત્વ કર્મ પુજ્જલની રાશિના ત્રણ પુંજ કરે છે, તે ત્રણ પુંજ આ પ્રમાણે છે. ૧ શુરૂ, ૨ અર્ઘશુરૂ, ૩ અશુરૂ, તેમાં શુરૂ પુંજ સમ્યક્ત્વ મોહનીય છે, અર્ઘશુરૂ પુંજ મિશ્રમોહનીય છે, અને અશુરૂપુંજ મિથ્યાત્વમોહનીય છે. ૧ જેમ મદન કોડવા, જે જાવાથી મીણો ચઢે, તેને જાંડી, તુસ ઉતારી, ઠાણ પાણી ઢાંચ, શુરૂ કરતાં, તે કોડવા જાવાથી, જેમ જાનારને વિશેષ માદકતા ન થાય, તેમ જીવને વિકલ કરે, જેથી સંદેહ, વિપર્યય અને મૂઢતાથી જીવતત્વની પરીક્ષા કરી શકે નહિ, જ્યાં જે મિથ્યાત્વનાં દલ, તેને યથાપ્રવૃત્તિકરણ, અપૂર્વકરણ, અને અનિવૃત્તિકરણ એ ત્રણકરણના પ્રયોગેં શોધતાં તે દલનો માત્ર એકઠા ણીઝં રસ રહે, જેથી જીવતત્વની પરીક્ષા વિષે મુંજાય નહિ, પરંતુ આત્મસ્વ-

જાવરૂપ ઔપશમિક તેમજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, તેને ઉદયે ન હોય, અને સૂક્ષ્મપદાર્થનેવિષે દેશ શંકાયે મેલ ઉપજાવે તેથી તે શુદ્ધદલ (પુંજ) નું નામ સમ્યક્ત્વ મોહનીય છે. ૧ જે મિથ્યાત્વદલ અર્ઘ્વકાંડ્યા મદનકોડવાની પેઠે અર્ઘ્વવિશુદ્ધ જે દલ, જેથી વેઠાણીઠં રસમાત્ર રહે, અને તેમ થવાથી જીવને તત્ત્વરુચિ ન હોય, અને અતત્ત્વરુચિ પણ ન હોય, એવી મિશ્રરુચિ જે કર્મદલ ઉપજાવે તે મિશ્ર મોહનીય કર્મ છે. ૩ અશુદ્ધપુંજ, તે જેવો વાંધ્યો હતો તેવોજ ચોઠાણીઠં, ત્રણ ઠાણીઠં તેમજ વેઠાણીઠંરસ જે અનુપહત સર્વધાતિ રસયુક્ત કર્મદલ, તુપસહિત અણકાંડ્યા મદન કોડવાની પેઠે ઉન્માદજન્ય હોવાથી, તત્ત્વસદ્ગુણમાં વિપર્યાસ પણ કરે તેથી તે દલ (પુંજ) નું નામ મિથ્યાત્વ મોહનીય છે. આ ત્રણ પુંજ જે જીવ કરે નહિ, પરંતુ ઉદય આવેલા મિથ્યાત્વને જે ક્ષય કરે છે, અને જે ઉદય નથી આવ્યા તેને ઉપશમાવે છે, એવા અંતર્મુહૂર્ત કાલ સુધી સર્વથા મિથ્યાત્વના અવેદક જીવને અંતરકરણમાં ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ થાય છે, આ પ્રથમજેદ છે. તથા ઉપશમ શ્રેણિ પ્રતિપન્નને મિથ્યાત્વ અનંતાનુવંધીનો ઉપશમ થતાં સ્વશ્રેણિગત ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ થાય છે, તે વીજો જેદ. આ વંને પ્રકારનું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, સાસ્વાદનની ઉત્પત્તિમાં મૂલ કારણ છે.

હવે સાસ્વાદનનું સ્વરૂપ લલિયે ઠિયે. ઔપશમિક સમ્યક્ત્વવાલો જીવ, જ્ઞાત થયેલા અનંતાનુવંધી ચારે કપાયોમાંથી ક્રોધાદિ એક પણ ઉદય પામ્યા થકાં ઔપશમિકરૂપ ગિરિશિખરથી પડતાં; જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વરૂપ જૂતલને પ્રાપ્ત થતો નથી, ત્યાં સુધી, એક સમયથી લઈને ઠ આવલિકા સુધી સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકવર્તી હોય છે.

પ્રશ્ન:- વ્યક્ત બુદ્ધિ પ્રાપ્તિ રૂપ પ્રથમ, તેમજ મિશ્રાદિ ગુણસ્થાનોના ઉત્તરોત્તર ચઢાણ રૂપોને તો ગુણસ્થાનકપણું યોગ્ય છે, પરંતુ સમ્યક્ત્વથી પડનાર સાસ્વાદનને ગુણસ્થાનપણાનો કેમ સંજવ હોય ?

ઉત્તર:- મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકની અપેક્ષાએ સાસ્વાદન પણ ઉર્ધ્વ આરોહણ રૂપ હોવાથી ગુણસ્થાન છે. વલ્લી મિથ્યાત્વ ગુણ અજ્ઞવ્ય જીવોને પણ થાય છે, પરંતુ સાસ્વાદન તો જ્ઞવ્ય જીવોનેજ થઈ શકે છે, જ્ઞવ્ય જીવોમાં પણ જેડનેજ સંસાર, અર્ધ પુરુષ પરાવર્તન, જેટલો વાકી રહ્યો

હોય, તેડનેજ થાય છે, તે કારણથી સાસ્વાદનને પણ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થા-
નકથી આરોહણરૂપ ગુણસ્થાનકત્વ થઈ શકે છે. સાસ્વાદન ગુણમાં
વર્તેતો જીવ ૧ મિથ્યાત્વ, ૪ નરકત્રિક, ૮ એકેન્દ્રિયાદિ જાતિચાર, ૯ આ-
તપનામ, ૧૦ સ્થાવર નામ, ૧૧ સૂક્ષ્મ નામ, ૧૨ અપર્યાપ્ત નામ, ૧૩ સા-
ધારણનામ, ૧૪ હુંડક સંસ્થાન, ૧૫ સેવાર્તસંહનન, ૧૬ નપુંસક વેદ. આ
સોલ પ્રકૃતિનો વંધવ્યવસ્થેદ કરે છે, વાકીની એકસો એક પ્રકૃતિનો વંધ
કરે છે, તથા ૩ સૂક્ષ્મત્રિક, ૪ આતપ, ૫ મિથ્યાત્વોદય, ૬ નરકાનુપૂર્વી,
આ ૮ પ્રકૃતિનો ઉદય વ્યવસ્થેદ હોવાથી ૧૧૧ પ્રકૃતિ વેદે છે, તથા તી-
ર્થકર નામની સત્તા વિના ૧૪૭ પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે ત્રીજા મિશ્રગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં. દર્શનમોહનીય પ્રકૃ-
તિરૂપ મિશ્રમોહકર્મના ઉદયથી જીવવિષયે જે સમકાલ, સમરૂપે, સમ્યક્ત્વ
મિથ્યાત્વના મલવાથી અંતર્મુહૂર્તસુધી મિશ્રિત જાવ તે મિશ્રગુણસ્થાનક
કહેવાય છે. જે જીવ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ વંનેના એકત્ર મલવાથી મિશ્ર-
જાવમાં વર્તે છે, તે મિશ્રગુણસ્થાનસ્થ કહેવાય છે; કારણ કે મિશ્રપણું જે
છે તે વંનેના મેલાંપણું એક જાત્યંતરરૂપ છે તે વંને જાવોનું જાત્યંતર એક
રૂપ હોવામાં દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે. જેમ ઘોડી તથા ગધેડાના સંયોગથી
જાત્યંતર સ્વચ્છર ઉત્પન્ન થાય છે, તથા જેમ સાકર અને દહીંના મેલાપથી
જાત્યંતર શિશુંડ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ જીવને, સર્વજ્ઞ તેમજ અસર્વજ્ઞ,
વંનેના કહેલા ધર્મોમાં સમવુદ્ધિથી એકસરખી શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય, તે
જાત્યંતર જ્ઞેદાત્મક હોવાથી મિશ્રગુણસ્થાનક થાય છે, જ્યારે જીવ મિશ્ર
ગુણસ્થાનસ્થ હોય છે, ત્યારે પરજવના આયુનો વંધ કરતો નથી, તેમજ
મિશ્રગુણસ્થાનકમાં ઠતાં જીવ મૃત્યુ પણ પામતો નથી, ક્યાં તો સમ્યક્
દૃષ્ટિ થઈ સમ્યક્ દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકમાં આવી મરે છે, અથવા તો કુદૃષ્ટિ
થઈ મિથ્યાત્વગુણસ્થાનમાં પાઠો જઈ મરે છે. આ મિશ્રની જેમ વારમા
ક્ષીણમોહ, તેમજ તેરમા સયોગી ગુણસ્થાનોમાં પણ જીવ મૃત્યુ પામતો
નથી. વાકીના અગિયાર ગુણસ્થાનકોમાં જીવ મૃત્યુ પામે છે. વલી મિ-
થ્યાત્વ, સાસ્વાદન અને અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ, આ ત્રણ ગુણસ્થાનકોજ
જીવની સાથે પરજવમાં જાય છે. વાકી અગિયાર જાતાં નથી. તથા જે
જીવોએ મિથ્યાત્વાદિ ગુણસ્થાનોમાં પૂર્વે આયુ વાંધેલ છે, અને પછી તેડને

જો મિશ્રગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે, તો જ્યારે તેડ મરે છે ત્યારે જે ગુણસ્થાનમાં તેડે આયુ વાંધેલ છે, તે ગુણસ્થાનમાં જડને તેડ મરે છે, અને તેડની ગતિપણ મૃત્યુ પામેલાના ગુણસ્થાનકને અનુસાર થાય છે. વહી મિશ્રગુણ સ્થાનકવાલા જીવ, ૧ તિર્યંચ ગતિ, ૨ તિર્યંચાયુ, ૩ તિર્યંચાનુપૂર્વી, ૬ સ્થાનાર્કીત્રિક, ૭ દુર્જગ, ૮ દુઃસ્વર, ૯ અનાદેય, ૧૩ અનંતાનુવંધી ચાર, ૧૭ મધ્યનાં ચાર સંસ્થાન, ૨૧ મધ્યનાં ચાર સંહનન, ૨૨ નીચગોત્ર, ૨૩ ઉદ્યોતનામ, ૨૪ અપ્રશસ્ત વિદ્યાયોગતિ, ૨૫ સ્ત્રી વેદ. આ પચ્ચીશ પ્રકૃતિનો વંધવ્યવહેદ કરે છે, તથા મનુષ્યાયુ અને દેવાયુ આ વંને આયુષ્યના વંધ કરતા નથી, આ સત્તાવીશ પ્રકૃતિવિના વાકીની ચમ્મોતેર પ્રકૃતિનો વંધ કરે છે, તથા ૪ અનંતાનુવંધી ચાર, ૫ સ્થાવરનામ, ૬ એકંદ્રિય, ૭ વિકલત્રિક, તેડનો ઉદય વ્યવહેદ થવાથી, તેમજ મનુષ્યાનુપૂર્વી, અને તિર્યંગાનુપૂર્વી આ વંનેનો ઉદય ન હોવાથી, એકસો પ્રકૃતિનો ઉદય વેદે છે, અને પૂર્વોક્ત ૧૪૭ પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે ચોથા અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખિયેઠિયે. તેમાં પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ્ય જીવને યથોક્ત તત્ત્વ, યથાવત્ સર્વવિત્પ્રણીત તત્ત્વોમાં, જીવાદિ પદાર્થોમાં, નિસર્ગથી અર્થાત્ પૂર્વજીવ અન્યાસવિશેષથી ઉત્પન્ન થયો જે અત્યંત નિર્મલ ગુણાત્મકરૂપસ્વજાવ, તે સ્વજાવથી, અથવા ગુરુના ઉપદેશશ્રવણથી, રુચિજ્ઞાવના જે પ્રગટ-ઉત્પન્ન થાય છે, તે સમ્યક્ત્વ, સમ્યક્શ્રદ્ધાન લક્ષણ કહેવાય છે. યદાહ ॥ રુચિર્જિનોક્તતત્ત્વેષુ, સમ્યક્શ્રદ્ધાનમુચ્યતે ॥ જાયતે તન્નિસર્ગેણ, ગુરોરધિગમેન વા ॥ ૧ ॥ હવે અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિપણની ઉત્પત્તિ કહિયેઠિયે. વીજો કપાય જેનું નામ અપ્રત્યાલ્ધ્યાન છે, એવા જે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, જેના ઉદયથી દૂર રહ્યું છે વિરતિપણું, તે કારણથી કેવલ સમ્યક્ત્વમાત્ર જેડને હોય, એવા ગુણસ્થાનવાલા જીવોને, ચોથું અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણસ્થાનક હોય છે. તાત્પર્ય એ છે કે, જેમ કોઈ પુરુષ, ન્યાયોપાર્જિત ધન, જોગ, વિલાસ, સૌંદર્યતાયુક્ત ઉત્તમકુલમાં જન્મ્યો છે, પરંતુ દુરંત જુગારઆદિ દુર્વ્યસનો સેવન કરતાં, અનેક અન્યાયિ કાર્યો કરવાથી, અપરાધી થતાં તેને રાજ્યદંડ યાને શિક્ષા જોગવતાં, જેનાથી અત્તિમાન ઝંડન થયું છે, એવા

જે કોટવાલાદિ, તેડનાથી વિઢંવના પામતાં, પોતાનાં વ્યસનજનિત ક-
મોંને વિરૂપ જાણી, પોતાના કુલની સુંદરસુખ સંપત્તિની અજિલાપા પળ
કરે ઠે, તો પળ કોટવાલોથી ટુટીને પૂર્વોક્તસુખનો શ્વાસોદ્વાસપળ જેમ
લઇ શકતો નથી, તેમ આ જીવ પળ અવિરતિપણને બુરા કર્મનું ફલ
જાણે ઠે, અને વિરતિના સુંદરસુખની અજિલાપા પળ કરે ઠે, પરંતુ કો-
ટવાલ સમાન વીજા કપાયના બંધનથી ટુટવાનેજ હિંમત પળ કરી શ-
કતો નથી, અને અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકનો અનુગ્રહ કરે ઠે.

હવે ચોથા ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ કહિયેઠિયેં. આ ગુણસ્થાનકની ઉ-
ત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમથી કાંઈક અધિક ઠે. તે સર્વાર્થ સિ-
દ્ધાદિ વિમાનવાસિઠની સ્થિતિ તથા મનુષ્યાયુ અધિકની, અપેક્ષા ઠે.
વલી આ સમ્યક્ જીવને અર્ધપુજલ પરાવર્તન સંસાર વાકી રહે ઠે,
ત્યારે પ્રાત થાય ઠે, તે પહેલાં થતું નથી.

હવે સમ્યક્ દષ્ટિનાં લક્ષણ કહિયેઠિયેં. ૧ ડુઃખી જીવોનાં ડુઃખ દૂર
કરવાની જે ચિંતા, તેનું નામ અનુકંપા ઠે. ૨ કોઈ કારણથી ક્રોધ ઉત્પન્ન
પળ થઈ જાય, તો પળ તીવ્ર અનુશય અર્થાત્ વૈરજાવનો અજાવ જેનાથી
રહે ઠે તેનું નામ પ્રશમ ઠે. ૩ શિવમંદિર ચડવાવાસ્તે સોપાન સમાન, સ-
મ્યક્ જ્ઞાનાદિ સાધનોમાં ઉત્સાહ લક્ષણ અર્થાત્ મોક્ષાજિલાપ તેનું
નામ સંવેગ ઠે. ૪ અત્યંત કુત્સિતતર અર્થાત્ અત્યંત કનિષ્ઠ એવા સંસાર
રૂપ વંદીલાનામાંથી નિકલવા વાસ્તે પરમ વૈરાગ્યરૂપ દરવાનની સેવના
કરવી તેનું નામ નિવેદ ઠે. ૫ શ્રી સર્વજ્ઞપ્રણીત સમસ્તજાવોનું યથાર્થ
ચિંતવન તેનું નામ આસ્તિક્યતા ઠે. આ પાંચ લક્ષણ જે જીવમાં હોય
તે જીવજીવ સમ્યક્ દર્શનથી અલંકૃત હોય ઠે.

હવે સમ્યક્દષ્ટિ ગુણસ્થાનવર્તિ જીવોનું ગતિસ્વરૂપ કહિયેઠિયેં. તેમાં
પ્રથમ, જીવના પરિણામ વિશેષરૂપ જે કરણ, તેના ત્રણ પ્રકાર ઠે. ૧ ય-
થાપ્રવૃત્તિકરણ, ૨ અપૂર્વકરણ, ૩ અનિવૃત્તિકરણ, પર્વતમાંથી નિકલતી
નદીના જલથી આલોહ્યમાન પથરની જેમ ઘોલના ધંચના ન્યાયેં, જીવ
આયુકર્મ શિવાય વાકીનાં સાતે કર્મની સ્થિતિ કિંચિત્ ડણી એક કોટા-
કોટી સાગરોપમ પ્રમાણ જે અધ્યવસાય વિશેષથી કરી, ગ્રંથિદેશ સુધી
આવે ઠે, તે યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહેવાય ઠે, તથા ૨ જે પૂર્વે અપ્રાપ્ત એવા અ-

ધ્યવસાય વિશેષથી જે ગ્રંથિને, ઘનનિવિઢ રાગદ્વેષ પરિણતિ રૂપ કહે છે તે ગ્રંથિને જ્વેદવાનો જે આરંજ, તે અપૂર્વકરણ કહેવાય છે. તથા ૩ જે અધ્યવસાયવિશેષથી ગ્રંથિજ્વેદ કરીને અનિવૃત્ત થકાં પરમઆનંદ જનક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે તેનું નામ અનિવૃત્તિકરણ છે. આ ત્રણે કરણનું સ્વરૂપ શ્રીજિનન્નદ્રગણિકમાશ્રમણઆચાર્ય આવશ્યકના શુદ્ધાંતો-નિધિ ગંધહસ્તી મહાજ્ઞાપ્યમાં ત્રણ પંથીજનના દૃષ્ટાંતથી આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાન કરે છે. ત્રણ પંથીજનો એક નગર જવા સારું નિકલતાં જંગલના ઝાઝાડ રસ્તાપર ચાલ્યા જતા હતા. ચાલતાં ચાલતાં વિકાલ વેલા થઈ ગઈ અર્થાત્ સૂર્યઅસ્ત થયો. પંથીજનો મનમાં વહુજ કરવા લાગ્યા. તે ટલામાં તત્કાલ બે ચોર તેડની નજીક આવી પહોંચ્યા. ચોરોને દેખી ત્રણ માંહેનો એક પંથી જન કરીજવાથી દોડી પાઠો જાગી ગયો. એકને વંને ચોરોએ પકડી લીધો, અને ત્રીજો પંથીજન વંને ચોરો સાથે લડતાં લડતાં તેડને મારી કુટીને મુદ્દામ નગરે પહોંચી ગયો. આ દૃષ્ટાંતને હાર્દાંત (સિદ્ધાંત) રૂપ આ પ્રમાણે ઘટાવવું. ઝાઝાડ જંગલ તે મનુષ્યજવ છે, કમોની સ્થિતિ તે લાંબો રસ્તો છે, જયનું સ્થાનક તે ગાંઠ છે, રાગદ્વેષ તે વંને ચોર છે, નગર તે મોક્ષસ્થાન છે. જે પુરુષ ચોરથી ડરી પાઠો જાગી ગયો, તેની સંસારમાં પરિવ્રમણ કરવાની સ્થિતિ અધિક છે, જે પુરુષને ચોરોએ પકડી લીધો, તેમજ ચોરથી હુંટાયો તે પણ દુઃખી તેમજ પરિવ્રમણ કરનાર છે, અને જે પુરુષ ચોરોને મારી કુટી નગર પહોંચીગયો તે સમ્યક્દૃષ્ટિ મોક્ષનગર પહોંચનાર તથા સુખ પ્રાપ્ત કરનાર છે.

હવે કીડીડંના દૃષ્ટાંતથી ત્રણ કરણનું સ્વરૂપ કહિયેઠિયે. જેમ કીડીડંનો સમૂહ વિલમાંથી નિકલી એક યુંટાની આસપાસ ફર્યા કરે છે, તેમાંથી કેટલીએક કીડીડં યુંટા ઉપર ચઢે છે, અને કેટલીએક યુંટા ઉપર પહોંચતાં પાંચ આવવાથી ઝડી ચાલી જાય છે, તેવી રીતે આ ત્રણ કરણની વાવતમાં પણ જાણી લેવું. જ્યારે જીવો યથાપ્રવૃત્તિ કરણ કરીને ગ્રંથિ દેશને પ્રાપ્ત થાય છે, અને અપૂર્વકરણ કરી ગ્રંથિનો જ્વેદ કરે છે, ત્યારે ગ્રંથિજ્વેદકર્યા પઠી કોઈક જીવ મિથ્યાત્વ પુનલની રાશિને વેહેંચીને ૧ મિથ્યાત્વમોહ, ૨ મિશ્રમોહ, ૩ સમ્યક્ત્વમોહ, રૂપ ત્રણ પુંજ કરે છે; અને જ્યારે અનિવૃત્તિકરણ કરી વિશુદ્ધમાન થતાં, ઉદય આવેલા મિ-

ધ્યાત્વનો ક્ષય કરે, અને નહિ ઉદય આવેલા મિથ્યાત્વને ઉપશમાવે, ત્યારે ક્ષયોપશમિક સમ્યક્ત્વની તેડને પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્યારે જીવોને ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે મનુષ્યગતિ અને દેવગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા અપૂર્વકરણ કરીને, જેટલે ત્રણ પુંજ કર્યા છે, એવા જીવો ચોથા ગુણસ્થાનકથીજ ક્ષપકપણાનો જો આરંજ કરે છે, તો અનંતાનુવંધી ચાર કપાય તથા મિથ્યાત્વ મોહ, અને સમ્યક્ત્વ મોહ, રૂપ ત્રણ પુંજ એ સાતેનો ક્ષય કરતાં તેડને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. હવે તે ક્ષાયિક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ જો તે વચ્ચે અવરોધાય હોય તો તેજ જવમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, અને જો આયુનો વંધ કર્યા પછી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવાનું થયા હોય તો ત્રીજા જવમાં મોક્ષ પામે છે, અને જો અસંખ્યાત વર્ષે જીવનારા મનુષ્ય, વા તિર્યંચનું આયુ વાંધ્યા પછી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું હોય તો ચોથે જવે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

હવે અવિરતિ ગુણસ્થાનવર્તી જીવનાં કૃત્ય લખીએ ઠીયે. વ્રતનિયમ તો તેડને કાંઈપણ હોતું નથી, પરંતુ દેવશ્રીવીતરાગ, જગવાનું, પરત્માની તથા પૂર્વોક્ત લક્ષણવાળા ગુરુમહારાજની તથા ચતુર્વિધ-શ્રીસંઘની પૂજા, યજ્ઞ, નમસ્કાર, વાત્સલ્યાદિ કૃત્યો કરે છે, તથા પ્રાજ્ઞાવિક શ્રાવક જીવોથી શાસનની ઉન્નતિ તથા શાસનની પ્રજ્ઞાવના કરે છે. ચતુર્થ ગુણસ્થાનકવાળો જીવ, ૧ તીર્થંકર નામકર્મ, ૨ મનુષ્યાયુ, ૩ દેવાયુ, આ ત્રણ પ્રકૃતિ ત્રીજા ગુણસ્થાનકવાળાથી અધિક વાંધે છે, તેથી સત્તોતેર પ્રકૃતિનો વંધ કરે છે, તથા મિશ્ર મોહનો વ્યવહેદ થવાથી, અને ચાર આનુપૂર્વી, તથા સમ્યક્ત્વ મોહનો ઉદય થવાથી, એકસો ચાર કર્મપ્રકૃતિને વેદે છે. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવાળાને ૧૩૦ કર્મપ્રકૃતિની સત્તા હોય છે. અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વવાળાને ચોથા ગુણસ્થાનકથી તે અગ્યારમા ગુણસ્થાનકપર્યંત ૧૪૦ કર્મપ્રકૃતિની સત્તા છે, અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવાળાને જે જે ગુણસ્થાનકમાં જેટલી જેટલી કર્મપ્રકૃતિની સત્તા છે તે યથાનુક્રમ લેવામાં આવશે.

હવે પાંચમા દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખીએ ઠીયે. સમ્યક્ તત્વાવબોધથી ઉત્પન્ન થયો જે વૈરાગ્ય, તે વૈરાગ્યથી જીવને સર્વ વિરતિ-પણાની વાંઠા થાય છે, પરંતુ સર્વ વિરતિઘાતક પ્રત્યાખ્યાન નામના કપા-યના ઉદયથી તેનામાં સર્વવિરતિપણું અંગીકાર કરવાનું સામર્થ્ય હોતું

નથી, પરંતુ જઘન્ય, મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટરૂપ દેશવિરતિ તે થઈ શકેલે. જઘન્ય દેશવિરતિપણામાં આકુટિ સ્થૂલહિંસા પ્રમુખનો ત્યાગ, મધ્યમાંસાદિ પરિહાર, તેમજ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર સ્મરણાદિ ઠે. યદાહ ॥ આકુટિ સ્થૂલ હિંસાઈ, મધ્યમાંસાઈ ચાયઈ ॥ જહન્નો સાવઈ હોઈ, જો નમુકાર ધારઈ ॥ ૧ ॥ તથા મધ્યમ દેશવિરતિ અકુટાદિ ન્યાયસંપન્ન વૈજવાદિ ધર્મયોગ્યતાના ગુણોસહિત, તથા ગૃહસ્થ યુક્તિ પદ્ધત્કર્મધર્મમાં તત્પર, દ્વાદશ વ્રતના પાલક, સદાચારવાન, એવા હોય તે મધ્યમ શ્રાવક જાણવા. તથા ઉત્કૃષ્ટ દેશવિરતિસચિત્તઆહારના ત્યાગી હોય, પ્રતિદિન એકાસણું કરે, વ્રહ્મચારી હોય, મહાવ્રત અંગીકાર કરવાની ઇચ્છાવાલા હોય, અને ગૃહસ્થનો ધંધો ત્યાગેલો હોય તે ઉત્તમ શ્રાવક જાણવા. આ ત્રણ પ્રકારની વિરતિમાંથી એકપણ પ્રકારની વિરતિ હોય તે શ્રાવક કહેવાય ઠે. દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ દેશઝળી કોટિપૂર્વની ઠે.

હવે દેશવિરતિપણામાં ધ્યાનનો સંજવ કહીયેં ઠિયેં. આ ગુણસ્થાનક 'વાલા જીવોમાં ૧ અનિષ્ટયોગાર્ત, ૨ ઇષ્ટયોગાર્ત, ૩ રોગચિંતાર્ત, ૪ અગ્ર-શૌચાર્ત, આ ચાર પાદરૂપ આર્તધ્યાન, તથા ૧ હિંસાનંદરૌઢ, ૨ મૃપાનંદ રૌઢ, ૩ ચૌર્યાનંદરૌઢ, ૪ સંરક્ષણાનંદરૌઢ, આ ચાર પાદરૂપ રૌઢધ્યાન, મંદ હોય ઠે. જેમ જેમ દેશવિરતિપણું વિશેષ થતું જાયઠે. તેમ તેમ આર્ત રૌઢધ્યાન મંદ મંદતર થતું જાય ઠે. વલી જેમ જેમ દેશવિરતિપણું અધિક થતું જાય ઠે, તેમ તેમ ધર્મધ્યાન અધિક અધિક થતું જાય ઠે, પરંતુ મધ્યમરૂપેજ રહેઠે; ઉત્કૃષ્ટ ધર્મધ્યાન દેશવિરતિપણામાં હોતું નથી. જો ઉત્કૃષ્ટ ધર્મધ્યાન થઈ જાય તો, સર્વ વિરતિપણું થઈ જાય.

પ્રશ્ન:—પાંચમા ગુણસ્થાનમાં ધર્મધ્યાન કેવી તરેહનું હોય ?

ઉત્તર:—ગૃહસ્થધર્મ યુક્તિ પદ્ધત્કર્મ, એકાદશ પ્રતિમા, તથા શ્રાવક વ્રતપાલનરૂપ હોય. પદ્ધત્કર્મ આ પ્રમાણે ઠે. ૧ તીર્થંકર જગવંત વીતરાગ સર્વજ્ઞની પ્રતિમાદ્વારા પૂજા કરવી, ૨ ગુરુની સેવા કરવી, ૩ સ્વાધ્યાય, ૪ સંયમ (ઈન્દ્રિયદમન) ૫ તપ, ૬ દાન. યદાહ ॥ દેવપૂજા, ગુરુપાસ્તિ, સ્વાધ્યાય: સંયમસ્તપ: ॥ દાનં ચેતિ ગૃહસ્થાનાં, પદ્ધત્કર્મણિ દિને દિને ॥ ૧ ॥ તથા પ્રતિમા તે અગ્નિગ્રહવિશેષને કહેવામાં આવે ઠે ॥ ગાયા ॥ દંસણ વયસામાશ્રય, પોસહપડિમા અવંજ સચિત્તે ॥ આરંજપેસ ઉદિઠ, વ-

ज्ञान समण भूय य ॥ १ ॥ प्रतिमानुं विस्तारथी स्वरूपजोषुं होय तो श्रीपंचाशक नामा शास्त्रमां प्रतिमा पंचाशक जोषुं तथा श्रावकनां व्रत वार ठे. तेनुं विस्तारथी कथन हवे पठी करवामां आवशे. आपदकर्म एकादश प्रतिमा अने वार व्रत पालवामां मध्यम, धर्मध्यान होय ठे. देशविरति गुणस्थानस्थ जीव, अप्रत्याख्यान चार कपाय, मनुष्यगति, मनुष्यायु, मनुष्यापूर्वी, आद्यसंहनन, औदारिक शरीर, औदारिक अंगोपांग, सर्व मल्ली दशकर्मप्रकृतिनो बंधव्यवच्छेद करवाथी, सडसठ कर्म प्रकृतिनो बंध करे- ठे. तथा अप्रत्याख्यान चार, मनुष्यानुपूर्वी, तिर्यचानुपूर्वी, नरकत्रिक, देवत्रिक, वैक्रियट्टिक, दुर्जग, अनादेयं, अयशःकीर्ति, आ सत्तर कर्म प्रकृतिनो उदयव्यवच्छेद थावाथी सत्ताशी कर्म प्रकृतिनुं फल जोगवे ठे, अने एकसो आडत्रीश प्रकृतिनी सत्ता ठे.

पांचमा गुणस्थान उपरनां जे जे गुणस्थानको ठे तेमांथी तेरमुं गुणस्थानक वाद करीने वाकीनां सर्व गुणस्थानकोनी पृथक् पृथक् अंतर्मुहूर्तमात्र स्थिति ठे, अने ठहुं तथा सातमुं गुणस्थानक हिंडोला समान होवाथी तेनुं उत्कृष्ट कालमान देश उणुं पूर्व कोटि वर्ष ठे.

हवे ठठा प्रमत्त संयत गुणस्थानकनुं स्वरूप लखियेठियें. सर्व विरति साधु ठठा प्रमत्त गुणस्थानकवाला होय ठे, ते साधु केवा होय ठे ? अहिंसादि पांचमहाव्रतना धारक होय ठे. ते साधु प्रमत्त शा कारणथी थाय ठे ? प्रमादसेवन करवाथी प्रमत्त थाय ठे. ते प्रमाद पांच प्रकारे ठे. ॥ गाथा ॥ मज्झं विषय कसाय, निद्रा विगहीय पंचवी जणिया ॥ ए ए पंच पमाया, जीवं पाहुंति संसारे ॥ १ ॥ जावार्थः— मद्य, विषय, कपाय, निद्रा, तेमज विकथा, आ पांच प्रमाद ठे. ते जीवने संसारमां नाखे ठे. जे साधु आ पांच प्रमादसंयुक्त होय, तथा जो तेने संज्वलन चोथा कपायनो उदय होय, तो महाव्रतधारक साधु पण अंतर्मुहूर्त सुधी अवश्य सप्रमाद होवाथी प्रमत्त थाय ठे. जो अंतर्मुहूर्तथी उपरांत प्रमाद सहित वर्ते तो ते प्रमत्त गुणस्थानकथी पण नीचे पड़ी जाय ठे, जो अंतर्मुहूर्तमां प्रमाद रहित थाय तो फरी अप्रमत्त गुणस्थानमां आरोहण करे ठे.

हवे प्रमत्त संयत गुणस्थानमां ध्याननो संजव कहियेठियें. आ गुण-

स्थानमां मुख्य तो आर्त्तध्यान ठे, उपलक्षणथी रौद्रध्याननो पण संज्ञव ठे, कारण के हास्यादि ठ नोकपायनुं प्रवर्त्तनुं ठे. तथा आज्ञा आदि आलंबनयुक्त धर्मध्याननी गौणता ठे. धर्मध्यानना चार पाद ठे. १ आज्ञा, २ अपाय, ३ विपाक, ४ संस्थान, यथा ॥ आज्ञापायविपाकानां, संस्थानस्य विचिंतनात् ॥ इत्थं वा ध्येयज्ञेदेन, धर्मध्यानं चतुर्विधं ॥ १ ॥ सर्वज्ञ अर्हत जगवंतें जे कांइ कथन करेल ठे, ते सर्व सत्य ठे, मारी समजमां जे जे वस्तुस्वरूप यथार्थ आवतुं नथी, तेनुं मुख्य कारण मारी बुद्धिनी मंदता ठे, वली दुषम कालना प्रज्ञावथी तेमज संशय परास्त करनारा गुरुना अज्ञावथी इत्यादि अनेक कारणोथी जिनेश्वर जगवानें कथन करेला तत्त्वनी सूक्ष्मता मारी समजमां आवती नथी, परंतु अर्हत जगवंतनुं कथन निःस्वार्थि, एकांत हितकारक, तथा मृषा बोलवाना निमित्त विनानुं इत्यादि जे चिंतवन करवुं ते आज्ञाविचयनामा प्रथम जेद ठे. २ राग द्वेष कपायादि जे आश्रव ठे, तेनाथी इहलोक परलोकमां अपाय (कष्ट) उत्पन्न थाय ठे, ते महाअनर्थना हेतु ठे, एवुं जे चिंतवन करवुं ते अपायविचयनामा बीजो जेद ठे. ३ क्षणे क्षणे कर्मफलोदय जे विचित्ररूप उत्पन्न थाय ठे, तेनाथी सुखदुःखादि जोगवतां, हर्ष, शोक नहि करतां, पूर्वकृत कर्मनो विपाक ठे इत्यादि जे चिंतववुं ते विपाक विचयनामा बीजो जेद ठे. ४ आ लोक अनादि अनंत ठे. सर्व पदार्थ उत्पाद, व्यय, ध्रुवरूप ठे, तथा पुरुषाकार लोकनुं संस्थान ठे, एवुं जे चिंतवन करवुं ते संस्थानविचय नामा चोथो जेद ठे. इत्यादि आलंबनयुक्त धर्म ध्याननी गौणता प्रमत्त गुणस्थानमां ठे, परंतु प्रमाद होवार्थी मुख्यता नथी.

हवे जो कोइ प्रमत्त गुणस्थानमां निरालंबन धर्मध्यान कहेता होय तो तेनो निषेध करेलो ठे, जिनजास्कर (जिनसूर्य) एम कहीगया ठे के ज्यां सुधी साधु प्रमादसंयुक्त होय, त्यांसुधी तेने निरालंबन धर्मध्यान होतुं नथी. कारण के प्रमत्तगुणस्थानमां मध्यम धर्मध्याननी पण गौणता कही ठे, मुख्यता कही नथी, ते कारणथी प्रमत्त गुणस्थानमां निरालंबन धर्मध्याननो संज्ञव नथी.

हवे जेउं आ अर्थ (कथन) नो स्वीकार न करे तेने कहिये ठियें.

કે જે સાધુ સપ્રમાદી થઈને આવશ્યક, સામાયિકાદિ પઢાવશ્યક સાધક અનુષ્ઠાનનો પરિહાર કરીને, નિશ્ચલ, નિરાલંબન ધર્મધ્યાનનો આશ્રય કરે, તે સાધુ મિથ્યાત્વ મોહિત જાવથી મૂઢ થયો થકો, શ્રીસર્વજ્ઞ પ્રણીત જૈનાગમ (સિદ્ધાંત) જાણતો નથી. તે વ્યવહારનો ત્યાગ કરી દૂર વેળો ઠે, અને નિશ્ચયને પ્રાપ્ત કરી શક્યો નથી; અને જે જૈન સિદ્ધાંતના જ્ઞાતા ઠે, તેણે તો વ્યવહારપૂર્વક નિશ્ચયને સાધે ઠે. યદાહ ॥ જહ જિણમયં પવક્કાહ, તામા વિવહારનિઘ્ણ મુયહ ॥ વિવહાર નહ ઠે એ, તિહુઘેહ જહ જણિહ ॥ ૧ ॥ અર્થ:- જો જૈનમતને શ્રંગીકાર કરતા હો, તેમજ જૈનમતના સાધુ થતા હો તો વ્યવહાર, નિશ્ચયનો ત્યાગ કરો નહિ, જો વ્યવહારનો ઉઘેદ કરશો તો તીર્થનો ઉઘેદ થઈ જશે, આ કથન ઉપર દૃષ્ટાંત કહીયે ઠિયે. કોઈ પુરુષ પોતાના ઘરમાં નિરંતર વાજરાની રોટલી ખાય ઠે, એકાદ દિવસ કોઈ ગૃહસ્થે તેને નિમંત્રણ કરી અપૂર્વ મિષ્ટાન્ન આહારનું ઝોજન કરાવ્યું. આ મિષ્ટાન્ન આહારથી સ્વાદનો લોહુપી થઈને તે પોતાના ઘરની વાજરાની રોટલી નિઃસ્વાદ જાણી ખાતો નથી, અને શ્રંતઃકરણમાં હુઃપ્રાપ્ય મિષ્ટાન્નની અજિલાયા કરી રહ્યો ઠે, મિષ્ટાન્ન મલતું નથી, અને વાજરાની રોટલી અરુચિકર થવાથી ખાતો નથી, તેથી ઉજયત્રષ્ઠ થઈ શ્રંતે હુઃખી થાય ઠે, તેવીજ રીતે આ જીવ પણ કદાગ્રહરૂપ જૂત વલગી જવાથી પ્રમત્ત ગુણસ્થાનસાધ્ય સ્થૂલમાત્ર પુણ્યપુટિનાં કારણ, પઢાવશ્યકાદિ કષ્ટક્રિયા કરતો નથી, અને કદાચિત્ પ્રમત્ત ગુણસ્થાનમાં જેનો લાજ ઠે, એવું નિર્વિકલ્પ મનોજનિત, સમાધિરૂપ નિરાલંબન, ધ્યાનાંશ અમૃત આહારતુલ્ય પ્રાપ્ત થાય ઠે, તેનાથી ઉત્પન્ન થયો જે પરમાનંદ સુખસ્વાદ, તે ચિત્તમાં રેહેવાથી પ્રમત્ત ગુણસ્થાનગત પઢાવશ્યકાદિ કષ્ટક્રિયાકર્મ વાજરાની રોટલી સમાન જાણી, તેણે સમ્યક્ રીતે આરાધન કરતો નથી, અને મિષ્ટાન્ન તુલ્ય નિરાલંબન ધ્યાનાંશ તો પ્રથમ સંહનનના અજાવથી પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી, તેથી આવશ્યકાદિ ક્રિયા નહિ કરવાથી ઉજયત્રષ્ઠ થાય ઠે. આ પંચમ કાલમાં મહામુનિ, રૂપિહ્ણ નિરાલંબન ધ્યાનનો મનોરથજ કરેલો ઠે ॥ તથા ચ પૂર્વમહર્ષયઃ ॥ ચેતોવૃત્તિનિરોધનેન કરણગ્રામં વિધાયોદ્દશં । તત્ સંહત્ય ગતાગતં ચ મરુતો ધૈર્યં સમા-

श्रित्य च ॥ पर्यकेन मया शिवाय विधिवत्, स्थित्वैक नृनृद्वरी मध्य-
स्थेन कदाचिदर्पितदृशा, स्थातव्यमंतर्मुखं ॥ १ ॥ चित्ते निश्चलतांगते
प्रशमिते, रागादि निद्रामदे । विद्राणेऽक्षकदंबके विघटिते, ध्वांतत्रमा-
रंजके ॥ आनंदे प्रविजृजिते पुरपते, ज्ञाने समुन्मीलिते । मां रक्ष्यंति
कदा वनस्थमजितो दुष्टाशयाः श्वापदाः ॥ २ ॥ तथा श्रीसूरप्रज्ञाचार्याः
चित्तावदातैर्जवदागमानां, वा ज्ञेय जैरागरुजं निवर्त्य ॥ मया कदा प्रौ-
ढसमाधिलक्ष्मी, इत्यादि ॥ तथा श्रीहेमचंद्रसूरयः ॥ वनपद्मासनासीनं,
क्रोडस्थितमृगार्जकं ॥ कदा प्रास्थ्यंति वक्रो मां, चरंतो मृगयूथपाः ॥ १ ॥
शत्रौ मित्रे तूणे स्त्रौणे, हेम्नेऽश्मनि मणौ मृदि ॥ मोक्षे जवे जविष्यामि,
निर्विशेषमतिः कदा ॥ २ ॥ ज्ञावार्थः— चित्तवृत्तिनो निरोध करीने, इं-
द्रियसमूह अने तेना विषयोने दूर करीने. पवन अर्थात् श्वासोद्वासनी
गत्यागतिनुं रोधन करीने, धैर्यतानुं अवलंबन करीने, पद्मासन वेसीने,
कढ्याण करवा निमित्ते, विधियुक्त, कोश, पर्वतनी कंदरा (गुफा) मां
वेसीने, एकवस्तु उपर स्थिर दृष्टि करी मुजने अंतर्मुख रहेनुं योग्य ठे.
॥ १ ॥ चित्त निश्चल यतां, राग, द्वेष, कपाय, निद्रा अने मद शांत यतां
इंद्रियसमूहकृत विकार दूर यतां, त्रमारंजक अंधकार प्रलय यतां, ज्ञा-
ननो प्रकाश यतां, अने आनंद प्रगट वृद्धिमान् यतां, आत्म अवस्थामां
स्थित एवा मारा जीवने वनमां रहेतां, दुष्टाशयवाला सिंह क्यारे रक्षा
करशे ? ॥ २ ॥ वली श्रीसूरप्रज्ञाचार्य पण कहे ठे, हे जगवन् ! तमारा
आगम रूप ज्ञेयजयी, राग रूप रोगनिवर्तवायी, निर्मल चित्तयुक्त थये,
क्यारे एवो दिवस आवशे के जे दिवसे हुं समाधिरूप लक्ष्मीनुं दर्शन
करीश ? इत्यादि. तथा श्री हेमचंद्र सूरि कहे ठे के, वनमां पद्मास-
नयी वेठां थकां, मारा खोलामां मृगनुं वजुं आवी वेसे, अने हरणनो
खामि कालियार मारा मुखने सूंघे, ते संमये हुं मारी समाधिमां नि-
श्चल रहुं ॥ १ ॥ तथा शत्रुमां, मित्रमां, तूणमां, स्त्रियोमां सुवर्णमां ते-
मज पापाणमां, मणिमां तेमज माटिमां, अने मोक्षमां तेमज संसा-
रमां एकसरखी मतिवालो क्यारे हुं थइश ? ॥ २ ॥ तेवीजरीतें मंत्री
वस्तुपाल, तथा परमतमां जर्तुहरिण पण मनोरथ करेला ठे, अने म-
नोरथ जे लोक करे ठे ते दुःप्राप्य वस्तुनोज करे ठे. जे वस्तु कष्टविना

સુખે મલતીં હોય તેનો મનોરથ કોઈ પણ કરતું નથી. જે નિરંતર મિષ્ટાન્ન ખાય છે, અને મોટું રાજ્ય જોગવે છે, તે કદાપિ મિષ્ટાન્ન જોગન તથા રાજ્ય જોગવવાનો મનોરથ કરતા નથી. તે કારણથી પ્રમત્ત ગુણસ્થાનસ્થ વિવેકિ પુરુષોષ, પરમસંવેગ જાવથી અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકનો સ્પર્શ કર્યો હોય તે પણ સર્વ પ્રકારે પરમ શુદ્ધ પરમાત્મતત્ત્વ સંવિત્તિનો મનોરથ કરવો, પરંતુ પદ્મકર્મ, પઢાવશ્યકાદિ વ્યવહાર ક્રિયાનો પરિહાર ન કરવો, અને જે મૂઢ (અજ્ઞાની) યોગ ગ્રહથી ગ્રસ્ત છે, તેમજ સદાચાર વ્યવહારથી પરાઙ્મુખ છે, તેનો યોગપણ કાંઈ કામનો નથી, તેમજ તેનો આ લોક પણ નથી, અને પરલોક પણ નથી, અર્થાત્ તે જીવો જહાત્મા હોવાથી ઉત્તયત્રષ્ટ આય છે ॥ યતઃ ॥ યે તુ યોગગ્રહગ્રસ્તાઃ, સદાચાર પરાઙ્મુખાઃ ॥ એષ તેષાં ચ યોગોઽપિ, ન લોકોપિ જહાત્મનાં ॥ ૧ ॥ इत्यादि. તે કારણથી સાધુયે દિવસે તેમજ રાત્રિમાં જે જે દૂષણો તેમને લાગ્યાં હોય, તેનો ઉઘેદ કરવા વાસ્તે અવશ્ય પઢાવશ્યકાદિ ક્રિયા કરવી જોઈયે. જ્યાં સુધી ઉપરનાં ગુણસ્થાનકોથી સાધ્ય જે નિરાલંબન ધ્યાન છે, તે પ્રાપ્ત ન થાય, ત્યાં સુધી કરવી જોઈયે.

પ્રમત્ત ગુણસ્થાનસ્થ જીવ, ચાર પ્રત્યાખ્યાનનો વંધ વ્યવહેદ હોવાથી ત્રેસઠ પ્રકૃતિનો વંધ કરે છે, તથા તિર્યગ્ગતિ, તિર્યગાનુપૂર્વી, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત તથા પ્રત્યાખ્યાન ચાર આ આઠપ્રકૃતિનો ઉદય વ્યવહેદ થવાથી અને આહારક શરીર તેમજ આહારક અંગોપાંગનો ઉદય હોવાથી એકાશી પ્રકૃતિ વેદે છે, અને એકસો આઠત્રીશ પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે સાતમા અપ્રમત્તગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખિયે ઠિયે. પાંચ મહાવ્રતધારી સાધુ પાંચ પ્રમાદના અજાવે, અપ્રમત્તગુણસ્થાનસ્થ હોય છે. તેને સંજ્વલન ચાર કપાયનો, તેમજ નોકપાયનો પણ ઉદય મંદ હોય છે, તાત્પર્ય કે, સંજ્વલન કપાય તેમજ નોકપાયનો જેવો જેવો મંદ ઉદય હોય તેવો તેવો સાધુ અપ્રમત્ત હોય. યદાહ ॥ યથા યથા ન રોચંતે, વિપયાઃ સુલજ્ઞા અપિ ॥ તથા તથા સમાયાતિ, સંવિત્તૌ તત્ત્વમુત્તમં ॥ ૧ ॥ યથા યથા સમાયાતિ, સંવિત્તૌ તત્ત્વમુત્તમં ॥ તથા તથા ન રોચંતે, વિપયાઃ સુલજ્ઞા અપિ ॥ ૨ ॥ અર્થઃ—જેમ જેમ સુખે પ્રાપ્ત થતા વિપયો રુચતા નથી, તેમ તેમ ઉત્તમતત્ત્વ સંવિત્તિનો લાજ થતો જાય છે, તથા જેમ જેમ ઉત્ત-

मतत्त्व संवित्तिनो लाज यतो जाय ठे, तेम तेम सुखें प्राप्तं यता विषयो रुचता नथी. वली अप्रमत्तगुणस्थानकवाला जीव जेम जेम मोहनीयकर्मनो उपशम करवामां तेमज ह्य करवामां निपुण यता जाय ठे तेम तेम सद्धाननो आरंज करे ठे.

दूर कयोठे सर्वप्रमाद जेणें एवा जे जीव, तथा पंचमहाव्रतधारक साधु, अष्टादश सहस्र शीलंग लक्षण संयुक्त, सदागमअज्यासी ज्ञानवान् एकाग्रध्यानवान् (ज्ञान ध्यान रूप धन होवाधी) मौनी मौनवान् (कारण के मौनवान् ज ध्यानरूप धनवान् होइ शके ठे) एवा पवित्रमुनि पूर्वोक्त सम्यक्त्वमोह, मिश्रमोह, मिथ्यात्वमोह अने अनंतानुबंधी चार, आ सात प्रकृति बिना एकवीश प्रकृतिरूप मोहनीय कर्मने उपशम करवामां तेमज ह्य करवामां ज्यारे सन्मुख थायठे, त्यारे सालंबन ध्यान तजीने निरालंबन ध्यानमां प्रवेश करवानो आरंज करेठे. आ निरालंबन ध्यानमां प्रवेश करनारा योगी त्रण प्रकारना ठे. १ यथा प्रारंजकाः, २ तन्निष्ठाः, ३ निष्पन्नयोगाः ॥ यदाह ॥ सम्यग् भैसर्गिकीं वा, विरतिपरिणतिं, प्राप्य सांसर्गिकीं वा ॥ क्वाप्येकांते निविष्टाः, कपिचपलचलन्मानसस्तंजनाय, शश्वन्नासाग्रपाली, घनघटितदृशो, धीरवीरासनस्था । ये निष्पापाः समाधे, विदधति विधिनाऽरंजमारंजकास्ते ॥ १ ॥ कुर्वाणोमरुतासनेन्द्रियमनः द्युत्तर्पेनिद्राजयं । योतं जल्पति रूपणाजिरसकृत, तत्त्वं समन्यस्यति ॥ सत्त्वानामुपरि प्रमोदकरुणा मैत्रीर्ज्ञानं मन्यते । ध्यानाधिष्ठितचेष्टयाऽन्युदयते, तस्येह तन्निष्ठता ॥ २ ॥ उपरतवहिरंतर्जल्पकहोत्रमाले, लसदविकलविद्या पद्मिनीपूर्णमध्ये ॥ सततममृतमंतर्मानसे यस्य हंसः, पिवति निरुपलेपः सोऽत्र निष्पन्नयोगी ॥ ३ ॥

हवे अप्रमत्तगुणस्थानमां ध्याननो संजव कहीये त्रियें, सयेंशतुं कवन करेखुं धर्मध्यान मैत्रीप्रमुख अनेक जेदरूप ठे ॥ यदाह ॥ मेघादिनिधनुर्नंदं, यद्वाशादि चतुर्विधं ॥ रूपस्यादि चतुर्णां वा, धर्मध्यानं प्रकीर्तितम् ॥ १ ॥ मैत्रीप्रमोद कारुण्य, माप्यस्थानि नियोजयेत् ॥ धर्मध्यानमुपस्कृत्य, तद्धि तस्य रसायनं ॥ २ ॥ आज्ञापापविपाकानां, संस्थानस्य पिचिंननात् ॥ इमं वा प्येयनेदेन, धर्मध्यानं प्रकीर्तितं ॥ ३ ॥ धर्मध्यान मैत्रीभावप्रमुख चार जेद ठे. नवा आज्ञापिचयप्रमुख चार जेद ठे, अने

રૂપસ્થ પ્રમુખ ચાર જોદે છે. પ્રથમ મૈત્રીજાવાદિ ચાર જોદનું સ્વરૂપ કહીએ ઠિયે. ૧ સર્વજીવ સાથે પ્રેમજાવનું ચિંતવન કરવું, સર્વ જીવનું જાણવું, કોઈ જીવનું બુરું જાણવું નહિ, સર્વ જીવ ઉપર હિતબુદ્ધિ રાખવી તે મૈત્રીજાવના, ૨ ગુણવંત પ્રાણીઉપર તેમજ જ્ઞાનીપ્રમુખ ઉત્તમ જીવોનાં શુજકાર્યોથી તેડનું વહુમાન કરવું તથા હર્ષ કરવો તે પ્રમોદ જાવના, ૩ દુઃખી તેમજ દીન પ્રાણીડનું શુજ ચિંતવન કરી તેડનું દુઃખ દૂર કરવાની, તેમજ ધર્મહીન પ્રાણીને ધર્મ પમાડવાની અજિલાપા તે કરુણાજાવના, ૪ હિંસાદિ અધોર કર્મના કરનારા તેમજ દેવગુરુ અને ધર્મની નિંદા કરનારા એવા દુષ્ટ આશયવાલા જીવોનું બુરું નહિ જાહતાં, તેડ પોતપોતાના કર્મવશ છે, એમ વિચારી તેડના ઉપર રાગદ્વેષ નહિ રાખતાં મધ્યમ પરિણામે વર્તવું તે માધ્યસ્થ જાવના. વીજા આજ્ઞાવિચય પ્રમુખ ચાર જોદનું સ્વરૂપ ઠઠા ગુણસ્થાનક વિચારમાં વર્ણન કરેલું છે. હવે રૂપસ્થાદિ ચાર જોદનું સ્વરૂપ કહીએ ઠિયે. ૧ રૂપમાં રહ્યા ઠતાં પણ આ મારો જીવ અરૂપી અનંતગુણી છે, પરંતુ અરિહંતના અતિશયનું અવલંબન કરી તે સ્વરૂપ સાથે આત્મસ્વરૂપની એકતા તે રૂપસ્થધ્યાન, ૨ શરીરમાં રહ્યો જે આપણો જીવ, તેમાં અરિહંત, સિદ્ધ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુપણાના સર્વ ગુણો, એમ નિર્ધાર કરી ગુણીના ગુણરૂપ પિંડનું ધ્યાન, કરવું તે પિંડસ્થધ્યાન, ૩ અરિહંતાદિ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણનું સ્મરણ કરી તેનું વાણી વ્યાપારરૂપ ધ્યાન તે પદસ્થધ્યાન, ૪ નિરંજન, નિર્મલ, સંકલ્પ વિકલ્પરહિત, અજોદ એક શુદ્ધ સત્તાસ્વરૂપ, ચિદાનંદ, તત્વામૃતરૂપ, અસંગ, અલંબ, અનંત ગુણપર્યાયરૂપ આત્મસ્વરૂપનું ધ્યાન તે રૂપાતીતધ્યાન. ૫ પ્રમાણે જિનેશ્વરજગવાને કથન કરેલું ધર્મધ્યાન અપ્રમત્તગુણસ્થાનમાં મુખ્ય વૃત્તિ અર્થાત્ પ્રધાનપણે હોય છે. રૂપાતીતજોદ શુદ્ધધ્યાનરૂપ હોવાથી અંશમાત્ર ગૌણપણે રહે છે, અપ્રમત્તગુણસ્થાનમાં આવશ્યક ક્રિયાનો અજાવ છે, ઠતાંપિ શુદ્ધપણું છે તે કહીએ ઠિયે.

અપ્રમત્તગુણસ્થાનમાં સામાયિકાદિ પદ આવશ્યક નથી. વ્યવહાર ક્રિયારૂપ નથી, પરંતુ નિશ્ચયસામાયિકાદિ છે. સામાયિકાદિ સર્વ આત્માના ગુણ છે “આયા સામાણ, આયા સામાણ્યસ્સ અઠે” અ-

ર્થાત્ આત્માજ સામાયિક છે, આત્માજ સામાયિકનો અર્થ છે. અસિદ્ધાંતનાં વચન છે.

પ્રશ્ન:-અપ્રમત્તગુણસ્થાનમાં વ્યવહાર ક્રિયારૂપ પદ્કાવશ્યક શા વાસ્તેનહિ

ઉત્તર:-અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનમાં સત્ ધ્યાનના યોગથી નિરંતર ધ્યનમાં પ્રવૃત્તિ છે. જ્ઞાનાવિકી, સહજ, નિત્ય સંકલ્પવિકલ્પરૂપમાલાનો અજ્ઞાવ હોવાથી આત્મા નિર્મલ એકસ્વજ્ઞાવરૂપ રહેતે, આ ગુણસ્થાનમાં વર્તતા જીવ, જ્ઞાવતીર્થસ્નાન કરીને પરમશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરેતે. યદાહ ॥ દાહોવસમં તણ્હાહ, ટેયણં મલપ્પવાહણં ચેવ ॥ તિહિં અઘેહિં નિજતં, તમ્હાતં દબ્બં નિઠં ॥ લોહંમિઝ નિગ્ગહિયે, તણ્હાહ ટેયણં જાણ ॥ ૧ ॥ અઠવિયં કમ્મરયં, વહુણ્હિં જવેહિં સંચિયં જમ્હા ॥ તવ સંયમેણ ધોયહ, તમ્હાંતં જાવશ્ચો તિઠં ॥ ૩ ॥ અર્થ:- દાહ ઉપશાંત કરે, તૃપા ટીપાવે, શરીરનો મલ દૂર કરે, આ ત્રણ અર્થને સિદ્ધ કરનારાં ગંગા, માગધાદિ હ્રવ્યતીર્થ કહેવાય છે, ૧ ક્રોધનો નિગ્રહ કરવાથી દાહ-ઉપશમ થાય છે, લોચનો નિગ્રહ કરવાથી તૃપાનો ટેદ થાય છે, અને અનેક જવની સંચય કરેલી અષ્ટકર્મરૂપ રજથી આત્મસ્વરૂપને લાગેલો મેલ, તપ સંયમથી ધોવાથી, આ ગુણસ્થાન જ્ઞાવતીર્થ કહેવાય છે. અન્યથા ॥ રુદ્ધપ્રાણપ્રચારે, વપુષિ નિયમિતે, સંવૃતેઽદ્ધાપ્રપંચે । નેત્રસ્પંદે નિરસ્તે, પ્રલય મુપગતે, તર્વિકલ્પેઽજ્જાલે ॥ જિન્ને મોહાંધકારે, પ્રસરતિ મહસિ, કાપિ વિશ્વપ્રદીપે । ધન્યોઽધ્યાનાવલંબી, કલયતિ પરમાનંદસિંધો પ્રવેશં ॥ ૧ ॥ અર્થ:- શ્વાસોદ્વાસનું ગમનાગમન જેણે રોકેલું છે, જેણે પોતાના શરીરને સ્વાધીન કર્યું છે, જેણે પાંચે ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયથી રોકેલી છે. જેણે નેત્રોનો સંચાર વંધ કરેલો છે, જેણે અંતર્વિકલ્પરૂપ ઇંદ્રજાલનો નાશ કરેલો છે, જેણે મોહરૂપ અંધકારનો લય કરેલો છે, અને જેને ત્રિજીવનપ્રકાશક જ્ઞાનપ્રદીપ પ્રગટ થયેલ છે, એવા ધ્યાનાવલંબી પુરુષને ધન્ય છે, જે પરમાનંદરૂપસમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે.

અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનસ્ય જીવ, ૧ શોક, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ અસ્થિર, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અયશ, ૭ અશાતા વેદની, આ સાત પ્રકૃતિયોનો વંધવ્યવ-ટેદ કરે છે, ૧ આહારક, ૨ આહારક ઉપાંગ, અને જો દેવાયુ ન ધાંધે ૧ અઘાવન પ્રકૃતિનો વંધ કરે છે, અને દેવાયુ ધાંધે તો ઇગણસાવ પ્ર-

कृतिनो बंध करे ठे, तथा स्त्यानर्द्धिक अने आहारकक्षिकनो उदय व्यवच्छेद करे तो ठोंतेर प्रकृतिनुं फल वेदे ठे, अने १३७ प्रकृतिनी सत्ता ठे.

हवे आठमा अपूर्वकरण, नवमा अनिवृत्तिवादर, दशमा सूक्ष्म संपराय, अगीआरमा उपशांतमोह, बारमा क्षीणमोह, आ पांच गुणस्थाननुं स्वरूप सामान्य प्रकारें लखिये ठियें.

चारित्रमोहनीयनी एकवीश प्रकृति उपशमाववा तेमज क्षय करवा वास्ते, अत्यंत विशुद्ध अध्यवसायथी, वीर्यविशेष उल्लसित थये थके, तेनो रसघात, स्थितिघात, गुणश्रेणि, गुणसंक्रम, अपूर्वस्थितिवंध, जेम धूरसमयथी थवा मांडे ते अपूर्वकरणनामा आठमुं गुणस्थान ठे, तेनुं नाम अपूर्वकरण कहेवानो हेतु ए ठे के आ गुणस्थानमां अपूर्व आत्म गुणनी प्राप्ति थाय ठे.

जे जोग दीठा होय, सांजढ्या होय, तेमज अनुजढ्या होय, तेनी कां-
क्षारूप संकल्प विकल्पनो ज्यां अज्ञाव थवाथी, निश्चय, प्रधान परिण-
तिरूप, परमात्मैकत्वरूप जावनी जे स्थानमां निवृत्ति अती नथी, ते का-
रणथी तेनुं नाम अनिवृत्ति गुणस्थान कहेवाय ठे, तेनुं नाम अनिवृत्ति
वादर कहेवानो हेतु ए ठे के अर्हीयां अप्रत्याख्यानादि बार कपाय,
तथा नव नोकपायने उपशमाववा वास्ते तेमज क्षय करवा वास्ते बहुज
उद्यम थाय ठे, तेथी ते नवमुं अनिवृत्ति वादर ठे.

तथा सूक्ष्म परमात्मतत्त्व जावना वलथी सत्तावीश प्रकृतिरूप मोह
उपशांत थतां तथा क्षय थतां, एक सूक्ष्म खंभजूत लोचनुं अस्तित्व ज्यां
ठे ते सूक्ष्मसंपराय नामा गुणस्थानक ठे. संपराय, कपायनामवाची ठे, ते
कारणथी आ गुणस्थानकनुं नाम सूक्ष्मसंपराय ठे.

तथा उपशमकज उपशम मूर्तिरूप सहजस्वजाववलथी सकल मोह
कर्म उपशांत करवाथी उपशांतमोहनामक अगीआरमुं गुणस्थान तथा
क्षपकनेज क्षपकश्रेणि मार्गथी दशमा गुणस्थानथीज निःकपाय, शुद्ध,
आत्मजावना वलथी, सकल मोहनो क्षय करवाथी क्षीणमोह नाम
वारमुं गुणस्थानक होय ठे.

हवे अपूर्व करणांदि अंशथीज वने श्रेणी आरोहनुं स्वरूप कहियेठियें.

અપૂર્વ કરણ સ્થાનમાં આરોહ સમયમાં અપૂર્વકરણના પ્રથમ અંશથીજ ઉપશમક, ઉપશમશ્રેણિ ચઢે, અને દ્વપક, દ્વપકશ્રેણિ ચઢે.

હવે પ્રથમ ઉપશમ શ્રેણિ ચઢવાની યોગ્યતા કહિયેઠિયે. ઉપશમક મુનિ શુદ્ધ ધ્યાનનો પ્રથમ પાયો, જેનું સ્વરૂપ હવે પઠી કથન કરવામાં આવશે, તેનું ધ્યાન કરતાં ઉપશમશ્રેણિ અંગીકાર કરે છે. કેવી સ્થિતિવાળા તે મુનિ છે ? પૂર્વગત શ્રુતના ધારક, નિરતિચાર ચારિત્રવાન, પ્રથમના ત્રણ સંહનનયુક્ત, એવા મુનિ ઉપશમ શ્રેણિ કરે છે.

ઉપશમશ્રેણિવાળા મુનિ જો અદ્વ આયુષ્યવાળા હોય તો કાલ કરીને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ જેઝને પ્રથમ સંહનન હોય તેજ અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. વીજા સંહનનવાળા અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થતા નથી, સેવાર્ત સંહનનવાળા ચોથા મહેન્દ્રદેવ લોકસુધી જઈ શકે છે, અર્થાત્ ત્યાં સુધી ઉત્પન્ન થાય છે. વાકીના કીલિકાદિ ચાર સંહનનવાળા બધે દેવલોક ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરતાં, ત્યાં સુધી ગમન કરી શકે છે. પ્રથમ સંહનનવાળા મોક્ષ સુધી ગમન કરી શકે છે; અને જેનું આયુષ્ય સાત લવ અધિક હોત તો તે અવશ્ય મોક્ષે જાત તેજ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, યદાહ ॥ સત્તલવા જઈ આહં, પદુષ્પમાણં તર્જહુ સિઝ્જંતા ॥ તિત્તિયમિત્તં નહુયં, તત્તો લવસત્તમા જાયા ॥૧॥ સઘઠ સિઝ્જનામે, ઝ્ઝોસઠ્ઠિસુ વિજય માઈસુ ॥ એગાવસે-સગજ્ઞા, હવંતિ લવસત્તમા દેવા ॥ ૨ ॥

પ્રશ્ન:—ઉપશમ શ્રેણિવાળા મોક્ષયોગ્ય કેવીરીતે થઈ શકે છે ?

ઉત્તર:—સાત લવ, એક મુહૂર્તનો અગીઆરમો જાગ છે. હવે લવ સાત વાકી રંહું છે આયુષ્ય જેને, એવા ઉપશમ શ્રેણિ ધ્વંડિત કરનારા, પરાહ-મુખ થયેલા, સાતમા ગુણસ્થાનકમાં આવીને ફરી દ્વપક શ્રેણિ માંડીને સાતલવની વચમાંજ ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરી અંતઃકૃત કેવલી થઈ મોક્ષ ગમન કરે છે. તે કારણથી દ્વપણ નથી. તથા જે પુષ્ટાયુવાળા ઉપશમ શ્રેણિ કરે છે. તે અધ્વંડિત શ્રેણિથી ચારિત્ર મોહનીયનો ઉપશમ કરીને અગીઆરમા ગુણસ્થાનકે પહોંચી ઉપશમ શ્રેણિ સમાપ્ત કરી નીચે પડે છે.

હવે ઉપશમકજ અપૂર્વાદિ ગુણસ્થાનકોમાં જો કરે છે તે કહિયેઠિયે.

શ્રેણિ તે જવમાં કરી શકતા નથી. યદાહ ॥ જીવોહુ એક જન્મંમિ, શ્કસિં
 ઉવસામગો ॥ સ્વયતિ કુજ્ઞાનો કુજ્ઞા, દોવારે ઉવસામગો ॥ ૧ ॥

હવે ઉપશમ શ્રેણિવાલાના જવોની સંખ્યા કહિયેં ઠિયેં. આ સંસારમાં
 એકજીવ આશ્રયી અનેક જવમાં થઈ ચાર વાર ઉપશમ શ્રેણિ થાય છે,
 અને એકજવમાં વે વાર થાય છે. યદાહ ॥ ઉવસમ સેણિ ચઝકં, જાયઃ
 જીવસ્સ આજવં નૂણં ॥ તો પુણ દો એગજવે, સ્વવગે સ્સેણી પુણોપગા
 ॥ ૧ ॥ ઉપશમ શ્રેણિની સ્થાપના આ આગલના મંત્રથી જાણી લેવી. આ
 મંત્રની સંવાદક આ ગાથા છે. ગાથા ॥ અણદંસણ પુંસિઠી, વેયઠકં ચ
 પુરિસવેયં ચ ॥ દોદો એગંતરિણ, સરિસે સરિસં ઉવસમેઃ ॥ ૧ ॥ અર્થ:-

પ્રથમ અનંતાનુવંધી ક્રોધ, માન, માયા, અને લોચનો ઉપશમ કરે છે, પઠી
 મિથ્યાત્વમોહ, મિશ્રમોહ, અને સમ્યક્ત્વ મોહને ઉપશમાવે છે, પઠી નપું-
 સકવેદ, પઠી સ્ત્રીવેદ, પઠી હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય, શોક, જુગુપ્સા, ઠ
 નોકપાયને ઉપશમાવે છે, પઠી પુરુષવેદ, પઠી અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, તથા
 પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, પઠી સંજ્વલન ક્રોધ, પઠી અપ્રત્યાખ્યાની માન, તથા
 પ્રત્યાખ્યાની માન, પઠી સંજ્વલન માન, પઠી અપ્રત્યાખ્યાની માયા તથા
 પ્રત્યાખ્યાની માયા, પઠી સંજ્વલન માયા, પઠી અપ્રત્યાખ્યાની લોચ, તથા
 પ્રત્યાખ્યાની લોચ, પઠી સંજ્વલન લોચ એ પ્રમાણે અનુક્રમે ઉપશાંત કરે છે.

હવે દ્વપક શ્રેણિનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. આઠમા ગુણસ્થાનકની પે-
 હેલાં યોગી (દ્વપક મુનિ) દ્વપક શ્રેણિએ ચઢીને કર્મદ્વય કરવામાં પ્ર-
 વૃત્ત થતાં જે જે કર્મ પ્રકૃતિનો દ્વય કરે છે, તે લક્ષીએ ઠીયેં. ચરમશ-
 રીરી, અવઠ્ઠાયુ, અદ્વપકર્મીને દ્વપકમુનિનો ચોથા ગુણસ્થાનમાં નરકા-
 યુનો દ્વય થઈ જવાથી, તથા પાંચમા ગુણસ્થાનમાં તિર્યગાયુનો દ્વય થઈ
 જવાથી, સાતમા ગુણસ્થાનમાં દેવાયુનો દ્વય થઈ જાય છે. વહી અહીંયાં
 સાતમા ગુણસ્થાનમાં દર્શનમોહસત્તકનો પણ દ્વય થઈ જાય છે. ત્યાર
 પઠી દ્વપકમુનિને એકસો આઠત્રીશ કર્મપ્રકૃતિનીજ સત્તા રહે છે ત્યારે,
 આઠમા ગુણસ્થાનકની પ્રાપ્તિ થાય છે. કેવી રીતે થાય છે? ઉત્કૃષ્ઠ ધર્મ-
 ધ્યાન, રૂપાતીત લક્ષણરૂપ, તેનું વારંવાર સેવન કરતાં અજ્યાસરૂપ થઈ
 જવાથી તત્ત્વપ્રાપ્તિ થાય છે. યદાહ ॥ અજ્યાસેન જિતાહારો, ડ્યાસે-
 નૈવ જિતાસનઃ ॥ અજ્યાસેન જિતશ્વાસો, ડ્યાસેનૈવાનિતત્તુટિઃ ॥ ૧ ॥

अन्यासेन स्थिरं चित्त, मन्त्र्यासेन जितेंद्रियः ॥ अन्यासेन परानंदा-
न्यासेनैवात्मदर्शनं ॥ २ ॥ अन्यासवर्जितैर्ध्यानैः, शास्त्रार्थैः फलमस्ति
न ॥ जवेन्नहि फलैस्तृप्तिः, पानीयप्रतिविंवितैः ॥ ते कारणं श्री अन्यास-
शीज विशुद्धतत्त्वानुयायिनी बुद्धिं थाय ठे.

हवे आठमा गुणस्थानमां शुक्लध्यान जेनुं स्वरूप हवे लखवामां आ-
वशे तेनो आरंज थाय ठे ते कहिये ठियें, शुक्लध्याननो प्रथम पायो पृ-
थक्त्व वितर्क सप्रविचार नामनो ठे. तेनुं ध्यान करनार मुनि वज्ररूप-
जनाराच नामा प्रथम संहननयुक्त होय ठे.

हवे ध्यान करनारनुं स्वरूप कहियेंठियें. योगींद्र, कपकमुनींद्र, व्य-
वहार अपेक्ष्य, ध्यान करवाने योग्य थाय ठे, शुं करीने ? निविड, हठ,
पर्यंकासन करीने, केवी रीति ? निश्चल आसन करीने; कारण के आ-
सन जयज ध्यानना प्रथम प्राण ठे. यदाह ॥ आहारासण निदा, जयं
च काऊण जिणवर मण ॥ जाइऊ नियं अप्पा, उवइठं जिणवरिदेण
॥ १ ॥ पर्यंकासन जंघाना अधोजागमां पग उपर करवाची थाय ठे. वली
केटलाएक सिद्धासन करेठे, तेनुं स्वरूप आ प्रमाणे ठे. ॥ योनिं वाम-
पदा परेण निविडं, संपीड्य शिशं हनुं । न्यस्योरस्यचलेंद्रियः स्थिरमना
लोलां च ताद्वन्तरे ॥ वंशस्थैर्यतया सुनिश्चलतया, पश्यन् त्रुवोरंतरं ।
योगी योगविधिप्रसाधनकृते, सिद्धासनं साधयेत् ॥ १ ॥ वली आस-
ननो कांइ नियम नथी एम पण वतावेहुं ठे, जे आसनथी चित्तनी स्थि-
रता थाय, एवुं गमे तेवा प्रकारनुं आसन होय, ते वास्तविक ठे. वली
ते योगींद्र केवा होय ठे ? नासिकाना अग्रजागमां जेणे नेत्रनी दृष्टि
स्थापन करेली ठे, एवा प्रसन्ननेत्रवाला ठे, कारण के नासाग्रन्यस्त लो-
चनवालाज ध्यानना साधक होय ठे ॥ यदाह ॥ ध्यानदंडकस्तुतौ ॥
नासावंशाग्रजाग, स्थितनयनयुगो, मुक्तताराप्रचारः । शेषाक्षक्षीणवृत्ति,
स्त्रिभुवनविधरो, द्रुतयोगैकचक्षुः ॥ पर्यंकातंकशून्यः, परिगलितघनो,
ह्वासनिःश्वासवातः । सद्धानारंजमूर्ति, श्रिरमवतु जिनो, जन्मसंज्ञूतिजीतेः
॥ १ ॥ वली ते योगींद्र केवा होय ठे ? किंचित् उन्मीलित अर्द्धविक-
सित नेत्र ठे जेनां, कारण के योगियोनां समाधिसमयमां नेत्र अर्द्धवि-
कसित होय ठे. ॥ यदाह ॥ गंजीरस्तंजमूर्ति, व्ययगतकरणं, व्यापृ-

तिर्मदमदं । प्राणायामोल्लासः, स्थलनिहितमना, दत्तनासाग्रदृष्टिः ॥
 नाऽत्युन्मीलन्निमील, न्नयनमतितरां, वरुपर्यंकबंधो । ध्याने प्रध्याय
 शुक्लं, सकलविदज्जव, यः सपायाङ्गिनोवः ॥ १ ॥ वली केवा ठे ते यो-
 गींज ? मन, चित्त, अंतःकरणना विकल्परूप व्यापारने बंध क्यों ठे,
 जेणें कारण के विकल्पज दृढकर्म बंधननो हेतु ठे. यदाह ॥ शुजावाह-
 शुजावापि, विकल्पा यस्य चेतसि ॥ सस्वं बध्नात्ययः स्वर्ण, बंधना तेन कर्म-
 णा ॥ १ ॥ वरं निद्रा, वरं मूर्छा, वरं विकलताऽपि वा ॥ नत्वा र्त्तरौद्रकुलेश्या,
 विकल्पाकुलितं मनः ॥ २ ॥ वली ते योगी केवा ठे ? संसारनो उधेद
 करवा वास्ते उधम ठे जेनो एवा ठे, कारण के जवने उधेद करवानी
 अजिलाषावाला ध्यानवाननेज योगनी सिद्धि थाय ठे. यदाह ॥ उत्सा-
 हान्निश्चयाङ्गैर्या, त्संतोषात्तत्त्वदर्शनात् ॥ मुनेर्जनपदत्यागा, त्पङ्क्तिर्योगः
 प्रसिद्धयेदिति ॥ १ ॥ तथा योगींजमुनि पवनने उर्ध्व प्रचारासि दश-
 मद्वार गोचर प्राप्त करे ठे. शुं करीने प्राप्त करे ठे ? अपानद्वार मार्गशी
 गुदाने रस्ते पोतानी इष्टाशी निकलता पवनने संकोचीने, मूलबंध युक्ति
 पूर्वक करे ठे. ते मूलबंध आ ठे ॥ पार्णिजागेन संपीड्य, योनिमाकुंच-
 येरुदं ॥ अपानमूर्द्धमाकृष्य, मूलबंधोनिगद्यते ॥ १ ॥ आ आकुंचन क-
 र्मज प्राणायामनुं मूल ठे. ॥ यदुक्तं ॥ ध्यानदंडस्तुतौ ॥ संकोच्यापानरंघ्रं
 हुतवह सदृशं, तंतुवत्सूक्ष्मरूपं । धृत्वा हृत्पद्मकोशे, तदनु च गलके ता-
 लुनि प्राणशक्तिं ॥ नीत्वा शून्यां, पुनरपि खगतिं, दीप्यमानं समंतात्,
 लोकालोकावलोकं, कलयति सकलां यस्य तुष्टो जिनेशः ॥ १ ॥

हवे पूरक प्राणायामनुं स्वरूप कहियेंठियें. योगी पूरक ध्यानना यो-
 गशी अतिप्रयत्नपूर्वक सर्व देहगतनाडीसमूहने पवनशी पूरे ठे. शुं क-
 रीने ? वार आंगल सुधी पवननुं आकर्षण करीने, अर्थात् बहाराशी सर्व
 बाजुएशी वार आंगलप्रमाणे पवनने खेंचीने पूरेठे. तात्पर्य ए ठे के
 आकाश तत्व वहेतां थकां नासिकानी अंदरज पवन होयठे, अग्नितत्व
 वहेतां थकां चार आंगल प्रमाण बहारा पवन उर्ध्वगति स्फुरे ठे, वायु
 तत्व वहेतां ठ आंगल प्रमाण बहारा पवन तिर्यग् स्फुरे ठे, पृथ्वीतत्व
 वहेतां थकां आठ आंगल प्रमाण बहारा पवन मध्यम जागमां रहे ठे,
 अने जल तत्व वहेतां थकां वार आंगल प्रमाण पवन नीचे वहे ठे. एवी

रीति वार आंगल पर्यंत वारुण मंडल प्रचार अमृतमय पवन आकर्षणशी तेनुं नाम पूरकध्यानकर्म कहेवाय ठे.

हवे रेचक प्राणायाम कहियें ठियें. पूरक ध्याननी अनंतर साधक योगी, योगसामर्थ्यशी तेमज प्राणायाम अन्यासबलशी रेचकनामा पवन, नाजिकमल उदरशी हलवे हलवे वहार काढे ठे, तेनुं नाम रेचक ध्यान ठे. यदाह ॥ वज्रासनः स्थिरवपुः स्थिरधीः सचित्त, मारोप्य रेचक समीरणजन्मचक्रे ॥ स्वांतेन रेचयति नाडिगतं समीरं, तत्कर्म रेचक मिति प्रतिपत्तिमेति ॥ १ ॥

हवे कुंजक ध्यान कहियें ठियें. योगी कुंजकनामा पवन, नाजिपंकज कुंजक ध्यान अर्थात् कुंजककर्मप्रयोगशी कुंजवत् अर्थात् घडारूपं अतिशयेंकरी स्थिर करे ठे. ॥ यदाह ॥ चेतसि श्रयति कुंजकचक्रं, नाडिकासु निविडीकृतवातः ॥ कुंजवत्तरति यज्जलमध्ये, तद्भ्रंति किल कुंजककर्म ॥ १ ॥ इति देशमात्र प्राणायामस्वरूपं.

हवे पवन जीतवाची मन वश आय ठे, तेनुं स्वरूप कहियें ठियें. ज्यां मन ठे, त्यां पवन ठे, अने ज्यां पवन ठे, त्यां मन ठे. यदाह ॥ दुग्धांबुवत् संमिक्षितौ सदैव, तुल्यक्रियो मानसमारुतौ हि ॥ यावन्मनस्तत्र मरुत्प्रवृत्ति, यावन्मरुत्तत्र मनःप्रवृत्तिः ॥ १ ॥ तत्रैकनाशादपरस्य नाश, एकप्रवृत्तेरपरप्रवृत्तिः ॥ विध्वस्तघोरैर्जियवर्गाशुद्धि, स्तब्धसुनान्मोक्षपदस्य सिद्धिः ॥ २ ॥ आ प्रमाणे पूरक, रेचक, कुंजक पवनोनां अनुक्रमेण आकुंचन, निर्गमन साधीने, वायुनो संग्रह, तेमज चित्तनुं एकाग्रपणुं चिंतन करीने समाधिविषे निश्चलपणुं धारण करे ठे, कारण के पवन जीतवाचीज मन निश्चल आय ठे. यदाह ॥ प्रचलति यदि, क्षोणी चक्रं, चलंत्यचला अपि । प्रलयपवन, प्रेखालोला, श्रवंति पयोधयः ॥ पवन जयिनः, स्वावष्टंज, प्रकाशितशक्तयः । स्थिरपरिणते, रात्मध्याना, चवंति न योगिनः ॥ १ ॥

हवे जावनीज प्रधानतानुं स्वरूप कहीयें ठियें. क्षपक श्रेणि आरोह करतां प्राणायामनो क्रम अर्थात् प्रौढ पवननो अन्यासक्रम जे कहेलो ठे, ते प्रागल्भ्यता अर्थात् रूढिपूर्वक जे प्रसिद्ध ठे, तेम वतावेलो ठे परंतु प्राणायाम करे तोज क्षपकश्रेणि चढी शके एवो कांइ नियम नथी,

कारण के रूपकनो जावज रूपक श्रेणिनुं कारण ठे, परंतु प्राणायामादि जे आडंबर ठे ते कारण नथी. यथा चर्पटिनापि ॥ नासाकंदं नाडीवृंदं, वायोश्चारः प्रत्याहारः ॥ प्राणायामो बीजग्रामो, ध्यानाच्यासो मंत्रन्यासः ॥ १ ॥ हृत्पद्मस्थं ब्रूमध्यस्थं, नासाग्रस्थं श्वासांतःस्थं ॥ तेजः शुद्धं ध्यानं बुद्धः, उकाराख्यं सूर्यप्रज्ञाख्यं ॥ २ ॥ ब्रह्माकाशं शून्याज्ञासं, मिथ्याजटपं चिंताकटपं ॥ कायाक्रांतं चित्तत्रान्तं, त्यक्त्वा सर्वं, मिथ्या गर्वं ॥ ३ ॥ गुर्वादिष्टं चिंतितमिष्टं, देहातीतं जावोपेतं ॥ त्यक्त्वा छंदं, नित्यानंदं, शुद्धं तत्त्वं जानीहि त्वं ॥ ४ ॥ अन्यच्च ॥ ओंकाराऽन्यसनं विचित्रकरणैः, प्राणस्य वायोर्जया । तेजश्चित्तनमात्मकायकमले, शून्यांतरालंबनं ॥ त्यक्त्वा सर्वमिदं कलेवरगतं, चिंतामनोविभ्रमं । तत्त्वं पश्यत जट्पकटपनकला, स्तीतं स्वजावस्थितं ॥ १ ॥ आ सर्वं रूढिपूर्वक रूपक श्रेणिना आडंबर ठे, परंतु तत्वथी तो मरुदेवादिवत् जावज प्रधान ठे.

हवे शुक्ल ध्यानना प्रथम पायानुं नाम कहियें ठियें. मन, बचन, कायाना योगने वशकरनार मुनिने शुक्लध्याननो प्रथम पाद थाय ठे, ते पाद केवो ठे ? वितर्कसहित जे बर्ते ते सवितर्क, विचारसहित जे बर्ते ते सविचार, पृथक्त्वसहित जे बर्ते ते सपृथक्त्व. आ त्रणविशेषणयुक्त होवाथी शुक्लध्यानना प्रथम पायानुं नाम सपृथक्त्व, सवितर्क, सप्रविचार ठे.

हवे आ त्रणे विशेषणोनुं स्वरूप कहियें ठियें. पूर्वोक्त प्रथम शुक्लध्यान त्रयात्मक क्रमोक्रमें गृहीत विशेष त्रण रूपें ठे. तेमां श्रुतचित्तिरूप वितर्क ठे, तथा शब्द अर्थ योगांतरमां जे संक्रमण करवुं ते विचार ठे, अने द्रव्य, गुण, पर्यायादिथी जे अन्यपणुं ठे ते पृथक्त्व ठे.

हवे आ त्रणे विशेषणना प्रगट अर्थ कहियें ठियें, जे ध्यानमां अंतरंगध्वनिरूप वितर्क, विचार रूप होय ते सवितर्क ध्यान ठे, कारण के स्वकीय निर्मल परमात्मतत्व अनुभवमय अंतरंग जावगत आगमना अवलंबनथी आ सवितर्कध्यान थाय ठे. जे ध्यानमां पूर्वोक्त वितर्क विचाररूप अर्थथी अर्यांतरमां संक्रमण होय, शब्दथी शब्दांतरमां संक्रमण होय, तथा योगथी योगांतरमां संक्रमण होय ते सविचार संक्रमण कहवाय ठे. तथा जे ध्यानमां पूर्वोक्त वितर्क सविचार अर्थ व्यंजन योगा-

તર સંક્રમણરૂપ પણ શુદ્ધાત્માની પેઠે દ્રવ્યથી દ્રવ્યાંતરમાં જાય છે, અથવા ગુણોથી ગુણાંતરમાં જાય છે, અથવા પર્યાયોથી પર્યાયાંતરમાં જાય છે, તેમાં સદ્જાવી તે ગુણ છે, જેમ કે સુવર્ણમાં ક્ષિગ્ધતા, પીતતા છે, ઇત્યાદિ, અને ક્રમજાવી તે પર્યાય છે, જેમકે સુવર્ણમાં મુદ્રા, કુંડલાદિ. તે દ્રવ્યગુણ પર્યાયાંતરોમાં જે ધ્યાનમાં અન્યત્વ પૃથક્ત્વ છે તે સપૃથક્ત્વ છે.

હવે શુદ્ધ ધ્યાનથી જે શુદ્ધિ થાય છે તે કહિયેં ઠિયેં. સમાધિવાન યોગી પૂર્વોક્તત્રયાત્મક પૃથક્ત્વ વિતર્ક સપ્રવિચાર શુદ્ધ ધ્યાનને ધ્યાતાં થકાં પરમ પ્રકૃષ્ઠ વિશુદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે, તે શુદ્ધિ કેવી છે? મુક્તિ રૂપ લક્ષ્મીના મુખને દેખાડનારી છે.

હવે તેનું કાંશ્ક વિશેષ સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. યદ્યપિ આ શુદ્ધધ્યાનનો પાયો પ્રતિપાતી (પતનશીલ) ઉત્પન્ન થાય છે, તો પણ અતિ વિશુદ્ધ હોવાથી અર્થાત્ અત્યંત નિર્મલ હોવાથી ઉપરના ગુણસ્થાનમાં આરોહ કરવાની યાદના રહ્યા કરે છે, અર્થાત્ ઉપરના ગુણસ્થાનમાં દોડે છે.

અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનસ્થ જીવ નિદ્રાદ્રિક, દેવદ્રિક, પંચેન્દ્રિયજાતિ, પ્રશસ્ત વિદ્યાયોગતિ, ત્રસનવક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ, કાર્મણ, વૈક્રિય ઉપાંગ, આહારક ઉપાંગ, આદ્યસંસ્થાન, નિર્માણનામ, તીર્થંકરનામ, વર્ણચતુષ્ક, અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, ઉદ્વાસ. આ વગ્રીશ કર્મપ્રકૃતિનો બંધવ્યવેદ થવાથી, ઠવીશ કર્મ પ્રકૃતિનો બંધ કરે છે. તથા ટેલી ત્રણ સંહનન, અને સમ્યક્ત્વ મોહ, આ ચારનો ઉદયવ્યવેદ થવાથી વોંતેર કર્મ પ્રકૃતિ વેદે છે. અને ૧૩૦ કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા છે. ઇતિ દ્વપક શ્રેણિ આઠમા ગુણસ્થાનનું સ્વરૂપ.

હવે દ્વપક, અનિવૃત્તિનામા નવમા ગુણસ્થાનકપર આરોહ કરે છે ત્યારે જે જે કર્મ પ્રકૃતિનો જ્યાં જ્યાં દ્વય થાય છે, તે કહિયેં ઠિયેં. દ્વપકમુક્તિ નવમા ગુણસ્થાનકના નવજાગ કરે છે. પ્રથમ જાગમાં સોલ કર્મ પ્રકૃતિનો દ્વય કરે છે, તે આ પ્રમાણે છે, ૧ નરકગતિ, ૨ નરકાનુપૂર્વી, ૩ તિર્યગ્ગતિ, ૪ તિર્યચાનુપૂર્વી, ૫ સાધારણનામ, ૬ ઉદ્યોતનામ, ૭ સૂક્ષ્મ, ૮ દ્વીન્દ્રિયજાતિ, ૯ ત્રીન્દ્રિયજાતિ, ૧૦ ચતુર્ન્દ્રિયજાતિ, ૧૧ પંચેન્દ્રિયજાતિ, ૧૨ આતપનામ, ૧૫ સ્થાનર્જિત્રિક, ૧૬ સ્થાવરનામ. તથા વીજા જાગમાં અપ્રત્યાલ્યાન કપાયની તથા પ્રત્યાલ્યાન ક-

વાયની ચોક્કડી ક્ષય કરે છે. ત્રીજા જાગમાં નપુંસક વેદનો અને ચોથા જાગમાં સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરે છે, પાંચમા જાગમાં હાસ્ય, રતિ, શ્રરતિ, જય, શોક, જુગુપ્સા ઠ નોકપાયનો ક્ષય કરે છે, વાદ ધ્યાનની શ્રતિ નિર્મલતાથી ઠઠા જાગમાં પુરુષવેદનો, સાતમા જાગમાં સંજ્વલન ક્રોધનો, આઠમા જાગમાં સંજ્વલન માનનો, અને નવમા જાગમાં સંજ્વલન માયાનો ક્ષય કરે છે, તથા આ ગુણસ્થાનમાં વર્તતા મુનિ હાસ્ય, શ્રરતિ, જય, જુગુપ્સા, આ ચારનો વ્યવહેદ હોવાથી, બાવીશ પ્રકૃતિનો બંધ કરે છે, અને હાસ્યપટ્કનો ઉદયવ્યવહેદ થવાથી ઠાસઠ પ્રકૃતિને વેદે છે. તથા નવમા અંશમાં માયાપર્યંત પ્રકૃતિયોનો ક્ષય કરવાથી, પાંત્રીશ પ્રકૃતિ વ્યવહેદ થવાથી એકસો ત્રણ પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે ક્ષપકના દશમા ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ લખીયેં ઠિયેં. પૂર્વોક્ત નવમા ગુણસ્થાનક અનંતર ક્ષપકમુનિ સૂદમ સંપરાય નામા દશમાગુણસ્થાનપર આરોહ કરે છે. શું કરીને ? ક્ષણમાત્રમાં સંજ્વલનના સ્થૂલ લોજનો ક્ષય કરતાં થકાં આરોહ કરે છે. સૂદમ સંપરાય ગુણસ્થાનસ્થ જીવ, પુરુષવેદ તથા સંજ્વલન ચતુષ્કનો બંધવ્યવહેદ થવાથી સત્તર પ્રકૃતિનો બંધ કરે છે, અને ત્રણ વેદ તથા ત્રણ કપાયનો ઉદયવ્યવહેદ થવાથી સાઠ પ્રકૃતિ વેદે છે, માયાની સત્તા વ્યવહેદ થવાથી એકસો બે પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે ક્ષપકમુનિને અગીઆરમું ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત થતું નથી, પરંતુ દશમા ગુણસ્થાનકથી સૂક્ષ્મ લોજના અંશોના સૂક્ષ્મ ઁંડ કરતાં કરતાં ક્ષપક, વારમા ક્ષીણમોહવીતરાગ ગુણસ્થાનમાં જાય છે. અહીંયાં ક્ષપક શ્રેણિ સમાપ્ત કરે છે. તેનો અનુક્રમ આ પ્રમાણે છે. પ્રથમ અનંતાનુબંધી ચાર કપાયનો ક્ષય કરે છે, પઠી સિધ્યાત્વ મોહનીયનો, પઠી મિશ્રમોહનીયનો, પઠી સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો, પઠી અપ્રત્યાખ્યાન ચાર કપાયનો, પઠી પ્રત્યાખ્યાન ચાર કપાયનો, પઠી નપુંસક વેદનો, પઠી હાસ્યપટ્કનો, પઠી પુરુષવેદનો, પઠી સંજ્વલન ક્રોધનો, પઠી સંજ્વલન માનનો, પઠી સંજ્વલન માયાનો અને ઠેવડે સંજ્વલન લોજનો ક્ષય કરે છે.

હવે વારમા ગુણસ્થાનમાં શુદ્ધધ્યાનનો વીજો પાયો પ્રાપ્ત થાય છે તેનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. ક્ષપકમુનિ ક્ષીણમોહી થવાથી વારમા ગુણસ્થાન

માર્ગમાં પરિણતિમાન થઈને પ્રથમ શુક્લધ્યાનની રીતિમુજવ વીજા શુક્લધ્યાનનો આશ્રય કરે છે. કેવી રીતે ? વીતરાગ થઈવાથી “વીતરાગ” અર્થાત્ વિશેષેણ હતો (ગતો), રાગોયસ્માત્ સવીતરાગઃ, વહી તે ક્ષપક મુનિ કેવા છે ? મહાયતિ, યથાભ્યાસત્ત્વાચારિત્રી, શુદ્ધતર જાવસંયુક્ત એવા ક્ષપક શુક્લધ્યાનના વીજા પાયાનો આશ્રય કરે છે.

હવે તેજ શુક્લધ્યાનનાં વિશેષણ નામસહિત કહિયેં ઠીયેં. તે ક્ષીણ મોહગુણસ્થાનવર્તી ક્ષપકમુનિ, વીજા શુક્લધ્યાનને એકયોગથી ધ્યાયે, યદાહ ॥ એકં ત્રિયોગજાજા, માયં સ્યાદપરમેકયોગવતાં ॥ તનુયોગિનાં તૃતીયં, નિયોગાનાં ચતુર્થં હિ ॥ ૧ ॥ કેવું ધ્યાન છે ? “અપૃથક્ત્વં પૃથક્ત્વવર્જિતં, અવિચારં વિચારરહિતં, સવિતર્કગુણાન્વિતં સવિતર્કજાવ ગુણસંયુક્તં” એવાં વીજો શુક્લધ્યાનને ધ્યાયે.

હવે અપૃથક્ત્વનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠીયેં. તત્ત્વજ્ઞાતા એકત્વ અર્થાત્ અપૃથક્ત્વ જ્ઞાનને ધારણ કરે છે, તે એકત્વપણું શું છે ? જે કેવલ નિજાત્મદ્રવ્ય અર્થાત્ વિશુદ્ધ પરમાત્મદ્રવ્ય છે તેજ અથવા તેજ પરમાત્મા દ્રવ્યનો કેવલ એક પર્યાય, અથવા કેવલ એકગુણ એ પ્રકારે એક દ્રવ્ય, એક ગુણ, એક પર્યાય, નિશ્ચલ અર્થાત્ ચલનરહિત જ્યાં ધ્યાન કરવામાં આવે તે એકત્વ છે.

હવે અવિચારનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠીયેં. જે સદ્જ્ઞાનકોવિદોષ શાસ્ત્ર આમ્નાયથી શુક્લધ્યાનનું રહસ્ય જાણું છે, તેણે અવિચાર વિશેષણસંયુક્ત વીજા શુક્લધ્યાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહ્યું છે. પૂર્વોક્તસ્વરૂપોમાં વ્યંજન અર્થયોગોમાં અર્થાત્ શબ્દાર્થ યોગરૂપોમાં પરાવર્તવિવર્જિત શબ્દથી શબ્દાંતર ઇત્યાદિ ક્રમથી રહિત એવું ચિંતન શ્રુત અનુસારેજ કરવામાં આવે તે અવિચાર છે. આ કાલમાં સદ્ધ્યાનકોવિદ અર્થાત્ શુક્લધ્યાનના જેણે જ્ઞાતા છે, તેણે પૂર્વમુનિપ્રણીત શાસ્ત્ર આમ્નાય વિશેષથી છે; પરંતુ આ કાલમાં શુક્લધ્યાનના કોઈ અનુજવી નથી. યદાહુઃ ॥ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિપાદાઃ ॥ અનવિઘ્નિત્યામ્નાયઃ, સમાગતોઽસ્યેતિ કીર્ત્યતેઽસ્માજિઃ ॥ હુષ્કર મપ્યાધુનિકૈઃ, શુક્લધ્યાનં યથાશાસ્ત્રં ॥ ૧ ॥

હવે સવિતર્કનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠીયેં. સવિતર્કગુણસંયુક્ત વીજું શુક્લ-

ધ્યાન જાવશ્રુતના આલંબનથી થાય છે, સૂક્ષ્મ અંતર્જલ્પ જાવગત અવલંબનમાત્ર ચિંતવનથી થાય છે.

હવે શુદ્ધધ્યાનજનિત સમરસીજાવનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. વીજા શુદ્ધધ્યાનમાં વર્તતા ધ્યાની સમરસીજાવ ધારણ કરે છે. સમરસીજાવ એટલે તદેકશરણતા. કારણ કે આત્માને અપૃથક્ત્વરૂપે પરમાત્મામાં લીન કરીએ ત્યારેજ સમરસીજાવ ધારણ થાય છે. સમરસીજાવ કેમ કરે? આત્માના અનુજવથી કરે.

હવે ક્ષીણમોહગુણસ્થાનકને અંતે શું કરે છે? તે કહિયેં ઠિયેં. પૂર્વોક્ત ધ્યાનથી તેમજ વીજા શુદ્ધધ્યાનના યોગથી કર્મશંકનોનું દહન કરીને યોર્ગાંદ્રમુનિ અંતના પ્રથમસમયે અર્થાત્ વારમા ગુણસ્થાનકના વીજા ચરમસમયમાં નિદ્રા અને પ્રચલા આ બે પ્રકૃતિનો દ્વય કરે છે.

હવે અંતસમયે જે કરે છે તે કહિયેંઠિયેં. ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનકે અંતસમયમાં ૧ ચક્રુદર્શન, ૨ અચક્રુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪ કેવલદર્શન, આ ચાર દર્શનાવરણીય, તથા પાંચપ્રકારનાં જ્ઞાનાવરણીય, અને પાંચપ્રકારના અંતરાય, એ ચૌદ પ્રકૃતિનો દ્વય કરીને ક્ષીણમોહાંશ થઇને કેવલ સ્વરૂપ થાય છે. તથા ક્ષીણમોહગુણસ્થાનસ્થ જીવ, દર્શનચતુષ્ક, જ્ઞાનાંતરાયદશક, ઉદ્ધગોત્ર, યશનામ, એ સોલ પ્રકૃતિનો વંધવ્યવછેદ થવાથી એક શાતાવેદનીયનો વંધ કરે છે. તથા ૧ સંજ્વલનલોજ, ૨ રૂપજનારાચ સંહનન, બે પ્રકૃતિનો ઉદયવ્યવછેદ થવાથી સત્તાવન પ્રકૃતિ વેદે છે. તથા સંજ્વલન લોજની સત્તા દૂર થવાથી એકસો એક પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે ક્ષીણમોહાંત પ્રકૃતિયોની સંખ્યા કહિયેં ઠિયેં. ચોથા ગુણસ્થાનકથી દ્વય થતી થતી ત્રેસઠ પ્રકૃતિ ક્ષીણમોહમાં સંપૂર્ણ થાય છે. એક પ્રકૃતિ ચોથા ગુણસ્થાનકમાં, એક પાંચમાં, આઠ સાતમાં, ઠગ્રીશ નવમાં, સત્તર ચારમાં, એમ સર્વ મલી ત્રેસઠ થઈ. વાકીની પંચાશી પ્રકૃતિ જીર્ણ વસ્ત્રની જેવી તેરમા સયોગી કેવલી ગુણસ્થાનકમાં રહે છે.

હવે સયોગીકેવલીને જે જાવ તથા સમ્યક્ત્વ, અને ચારિત્ર થાય છે તે કહિયેંઠિયેં. તે કેવલી જગવંત આત્માને આ ગુણસ્થાનકમાં દ્વાયિક શુદ્ધજાવ પ્રગટ થાય છે, પરમ ઉત્કૃષ્ટ દ્વાયિક સમ્યક્ત્વ થાય છે, અને

યથાહ્યાતનામા દ્વાયિક ચારિત્ર થાય છે, મતલબ કે ઉપશમ અને ક્ષ-
યોપશમ આ બે જાવ રહેતા નથી.

હવે તે કેવલી આત્માના કેવલની વિજૂતિ કહિયેંઠિયેં. તે કેવલજ્ઞાન
રૂપ સૂર્યના પ્રકાશથી ચરાચર જગત્ કેવલજ્ઞાની આત્માને હસ્તામલ-
કવત્ પ્રત્યક્ષ જાસન થાય છે. આ સ્થલે કેવલજ્ઞાનને સૂર્યની ઉપમા-
માત્ર વ્યવહારથીજ કહી છે. નિશ્ચય સ્વરૂપેં તો કેવલજ્ઞાન અને સૂર્યમા
અપાર અંતર છે.

હવે જે આત્માઝં તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે તેનું વિશેષ સ્વરૂપ
કહિયેંઠિયેં. અર્હતજ્ઞકિપ્રમુખ વીશપુણ્યસ્થાનકોનું જે આત્માઝં વિશેષ
આરાધન કરે છે, તેઝં તીર્થકરનામ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. તે વીશસ્થા-
નક આ છે. ગાથા ॥ અરિહંત સિદ્ધ પવયણ, ગુરુ થેર વહુસ્સુણ તવસ્તી-
સુ ॥ વઙ્ગલયાણસુ, અજિસ્કણ્ણો વઙ્ગમેય ॥ ૧ ॥ દંસણ વિણણ આવ,
સ્સણ સીલવણ નિરણ્યારે ॥ લવણલવણિયાણ, વેયાવણે સમાહીયં ॥ ૨ ॥
અપુલ્લ નાણગ્ગહણં, સુયજ્જત્તી પવયણ પજાવણયા ॥ ઇણ્ણિં કારણેહિં, તિ-
ઠયરત્તં લહ્હ જીવો ॥ ૩ ॥ આ ગાથાઝંનો અર્થ આગલ લખશું. આ ગુ-
ણસ્થાનકમાં, તીર્થકર નામકર્મના ઉદયથી તે કેવલી ત્રિજીવનપતિ જિનેંદ્ર
થાય છે. જિન અર્થાત્ સામાન્ય કેવલી, તેઝંના જે હંદ્ર તે જિનેંદ્ર કહેવાય છે.

હવે તીર્થકરના મહિમાનું વર્ણન કરિયેં ઠિયેં. તે જગવાન્ તીર્થકર, પ્ર-
થમ પરિષ્ઠેદમાં વર્ણન કર્યા મુજબ ચોત્રીશ અતિશયયુક્ત હોય છે. સર્વ
દેવતાઝં તથા મનુષ્યો જેમને નમસ્કાર કરેછે, એવા સર્વોત્તમ, સકલ-
શાસનમાં પ્રધાન એવું તીર્થપ્રવર્તન કરે છે, અને ઉત્કૃષ્ટથી દેશોનપૂર્વકો-
ટિ સુધી વિદ્યમાન રહે છે.

હવે તે તીર્થકરનામકર્મ કેવીરીતેં વેદવામાં આવે છે તેનું સ્વરૂપ ક-
હિયેંઠિયેં. પૃથ્વીમંડલમાં વિહાર કરતાં જવ્યજીવોને પ્રતિવોધી, તેઝંને
સર્વવિરતિ તેમજ દેશવિરતિ કરવાથી તીર્થકરનામ કર્મ વેદવામાં આવે છે.
જો તીર્થકરનામકર્મનો ઉદય ન હોયતો જગવાન્ કૃતકૃત્ય થવાથી
તેમને ઉપદેશ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? તે કારણથી જે વાદી જગવાનને
નિઃશરીરી, નૈરુપાધિક, મુક્તરહિત, સર્વવ્યાપી માને છે, તે જગવાન્ દે-
હાદિના અજાવથી ધર્મના ઉપદેશક થઈ શકતા નથી. જો ઉપાધિરહિત,

સર્વવ્યાપી પરમેશ્વર પણ ઉપદેશક થઈ શકતા હોય તો તેવા પરમેશ્વર આ કાલમાં અમારા જીવાને કેમ ઉપદેશ કરતા નથી ? કારણ કે તે વાંદીના કથનમુજબ પૂર્વકાલમાં અંશિ આદિ રૂપિયોને તેમણે પ્રેર્યા હતા, તથા બ્રહ્માદિદ્વારા ચાર વેદાદિનો ઉપદેશ તેમણે કર્યો હતો, તથા મૂસા હસાદ્વારા જગતના જીવોને ઉપદેશ કર્યો, તો હાલ કેમ ઉપદેશ નથી કરતા ? પરોપકારીને ઉપદેશ કરવામાં શું વિલંબ છે ? જો કહો કે આ કાલમાં સર્વજીવ ઉપદેશ દેવા યોગ્ય નથી, તેથી ઉપદેશ આપતા નથી. તો પૂર્વકાલમાં પણ સર્વજીવોએ પરમેશ્વરનો ઉપદેશ માનેલો નથી. જુહ. પ્રથમ તો કાલાસુર પ્રમુખ અનેક જીવોએ ઉપદેશ માનેલો નથી. બીજો અજાજીલે પણ માનેલો નથી, તેમજ ચહૂદાએ તેમજ કેટલાએક હસરા-હલિયોએ પણ માનેલો નથી; તે કારણથી પૂર્વકાલમાં પણ પરમેશ્વરને ઉપદેશ દેવો યોગ્ય ન હોતો. જો કહો કે, પરમેશ્વરે તે વચ્ચે ઉપદેશ કેમ આપ્યો, અને હાલ કેમ આપતા નથી, તે વાચકમાં તેની વાત તે જાણે, તો પછી તમે એમ કેમ કહો છો કે પરમેશ્વરને મુલ નથી ? તે કારણથી તેજ સત્ય છે કે તીર્થંકરનામ કર્મને વેદવા વાસ્તે જગવાન્ ઉપદેશ આપે છે, અને જે વચ્ચે ઉપદેશ આપે છે તે વચ્ચે દેહધારી હોય છે આટલી ચર્ચા વસ.

કેવલજ્ઞાનવાન્ પૃથ્વીમંડલમાં ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષ ન્યૂન એક કોટિ પૂર્વ પ્રમાણ વિચરે છે. દેવતાએ રચેલા કંચન કમલોપર પગ રાખી ચાલે છે આઠ પ્રાતિહાર્યસંયુક્ત અનેક સુરાસુરકોટિસંસેવિત વિહાર કરે છે. આ સ્થિતિ સામાન્યપ્રકારથી કેવલજ્ઞાનવાન્ની કહી છે. જિનેન્દ્ર તો મધ્યસ્થિતિવાલા હોય છે.

હવે કેવલી સમુદ્ધાતકરણ કહિયેં તિયેં. કેવલજ્ઞાનવાન્ જ્યારે વેદની કર્મની સ્થિતિથી આયુકર્મની સ્થિતિ અલ્પ જાણે છે, ત્યારે બંને સ્થિતિ-ઉંને તુલ્ય કરવાવાસ્તે, કેવલી સમુદ્ધાત કરે છે. તે સમુદ્ધાતનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. પ્રથમ સમુદ્ધાતશબ્દનો અર્થ કહિયેં તિયેં. યથાસ્વજાવ-સ્થિત આત્મપ્રદેશોને વેદનાદિ સાત કારણોથી સમંતાત્ ઉદ્ધાતનં અર્થાત્ સ્વજાવથી અન્યજાવપણે પરિણમન કરવું તેનું નામ સમુદ્ધાત છે. સમુદ્ધાતના સાત પ્રકાર છે ૧ વેદના સ૦, ૨ કપાય સ૦, ૩ મરણ સ૦,

૪ વૈક્રિય સળ, ૫ તેજઃ સળ, ૬ આહારક સળ, ૭ કેવલિ સળ. આ સાત સમુદ્ધાતમાંહેની કેવલિસમુદ્ધાત અહીંઆ ગ્રહણ કરવી. કેવલી જગવાન્ કેવલિસમુદ્ધાત કરતાં પ્રથમ સમયમાં વેદની આયુકર્મને સમ કરવાવાસ્તે આત્મપ્રદેશોથી ઝડકુલોકાંતસુધી દંડાકાર આત્મપ્રદેશ લંવાવે છે, વીજા સમયમાં પૂર્વ, પશ્ચિમદિશામાં આત્મપ્રદેશોથી કપાટ આકાર કરે છે, ત્રીજા સમયમાં ઉત્તર દક્ષિણ આત્મપ્રદેશોનો મંથનાકાર કરે છે, ચોથાસમયમાં અંતરો પૂર્ણ કરવાથી સર્વલોકવ્યાપી થઈ જાય છે, એવીરીતે કેવલી ચોથે સમયે વિશ્વવ્યાપી થાય છે.

હવે અહીંઆથી નિવૃત્તિ કરે છે તે કહિયેં ત્રિયેં. એ પ્રમાણે કેવલી આત્મપ્રદેશોનો વિસ્તાર કરવાના પ્રયોગથી કર્મલેશને સમ કરે છે; સમકર્યા પછી સમુદ્ધાતથી પાઠા નિવર્તન કરે છે. પાંચમા સમયમાં જગત્ પૂર્ણતાના અંતરોથી નિવર્તે છે, ઠઠે સમયે મંથાનપણું દૂર કરે છે, સાતમે સમયે કપાટાકાર દૂર કરે છે, અને આઠમે સમયે દંડત્વ ઉપસંહાર કરતાં થકાં સ્વચાવસ્થ થાય છે. ॥ યદાહુર્વાચકમુખ્યાઃ । દંડં પ્રથમે સમયે, કપાટમથ ચોત્તરે તથા સમયે ॥ મંથાનમથ તૃતીયે, લોકવ્યાપી ચતુર્થે તુ ॥ ૧ ॥ સંહરતિ પંચમે ત્વં, તરાણિ મંથાનમથ પુનઃ પષ્ઠે ॥ સપ્તમે તુ કપાટં, સંહરતિ તથાષ્ટમે દંડં ॥ ૨ ॥

હવે કેવલી સમુદ્ધાત કરતાં થકાં જેવા યોગવાન્ તથા અનાહારક થાય છે તે કહિયેંત્રિયેં. પ્રથમ અને અંતસમયમાં ઔદારિક કાયયોગવાલા થાય છે, વીજા અને ઠઠા સમયમાં મિશ્ર ઔદારિક કાયયોગી થાય છે. અહીંયાં મિશ્રપણું કાર્મણસાયે ઔદારિકનું છે. ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા સમયોમાં કેવલ કાર્મણ કાયયોગવાલા થાય છે. જે સમયોમાં કેવલી માત્ર કાર્મણકાયયોગવાલા હોય છે તે સમયોમાં અનાહારક હોય છે.

હવે જે કેવલી સમુદ્ધાત કરે છે, અને જેઠ કરતા નથી, તે કહિયેં ત્રિયેં. જેઠને ઠ મહિનાથી અધિક આયુ વિદ્યમાન ઠતાં કેવલ જ્ઞાન થાય તેઠ તો નિશ્ચયે સમુદ્ધાત કરે છે; અને જેઠનું આયુષ્ય ઠ મહિનાની અંદર હોય તે વચ્ચે જેઠને કેવલજ્ઞાન થાય તેઠની વાવતમાં જાજના છે, અર્થાત્ તેઠ સમુદ્ધાત કરે અથવા નહિપણ કરે. યદાહ ॥ ઠમ્માસાઠ

સેસા, ઉપ્પન્નં જેસિં કેવલં નાણં ॥ તે નિયમા સમુગ્ધાશ્ય, સેસા સમુ-
ગ્ધાય જશ્યવા ॥ ૧ ॥

હવે સમુદ્ધાતથી નિવૃત્ત થઈ કેવલી જે કાંઈ કરે છે તે કહિયેંઠિયેં. કેવલી સમુદ્ધાતથી નિવૃત્ત થઈ મન, વચન, કાયયોગ નિરોધવા વાસ્તે શુક્લધ્યાનના ત્રીજા પાયાને ધ્યાય છે. શુક્લધ્યાનનો ત્રીજો પાયો સૂક્ષ્મક્રિયા નિવૃત્તિ નામનો છે. તે પાયાથી કંપનરૂપ ક્રિયાને સૂક્ષ્મ કરે છે.

હવે મન, વચન, કાયાના યોગને જેવીરીતે સૂક્ષ્મ કરે છે તે કહિયેંઠિયેં. તે કેવલી સૂક્ષ્મક્રિયા નિવૃત્તિનામા ત્રીજું શુક્લધ્યાન ધ્યાતાં અર્ચિત્ય આત્મવીર્યની શક્તિથી વાદરકાયયોગસ્વજ્ઞાવમાં સ્થિત થઈને, વાદર વચન-યોગ તથા વાદર મનોયોગના પુજ્જલોને સૂક્ષ્મ કરે છે, ત્યાર વાદ વાદર કાયયોગને સૂક્ષ્મ કરે છે. પછી સૂક્ષ્મકાયયોગમાં દ્વણ માત્ર રહીને તત્કાલ સૂક્ષ્મવચન, મનોયોગના પુજ્જલોનો અપચય કરે છે. ત્યારપછી સૂક્ષ્મકાયયોગમાં દ્વણમાત્ર રહીને તે કેવલી પ્રગટ નિજ આત્માનુજવ સૂક્ષ્મક્રિયા ચિદ્રૂપનો અર્થાત્ સ્વયમેવ પોતાના સ્વરૂપનો અનુજવ કરે છે.

હવે જે સૂક્ષ્મક્રિયાવાલા શરીરની સ્થિતિ તેજ કેવલીઝંનું ધ્યાન છે તે કહિયેંઠિયેં. જેપ્રકારેં ઠઘ્ઘસ્થ યોગીઝંના મનની સ્થિરતાને ધ્યાન કહીયે ઠીયે, તેજપ્રકારેં શરીરની નિશ્ચલતાનું કેવલીઝંને ધ્યાન થાય છે. શૈલેશી-કરણ આરંજ કરનારા સૂક્ષ્મકાયયોગી હસ્વાદ્દર પાંચ ઉચ્ચારણ કરતાં જે કાલ લાગે તેટલું આયુષ્ય પોતાનું વાકી રહે છે ત્યારે શરીરને શૈલવત્ નિશ્ચલ કરવાવાસ્તે અપરિપાતરૂપ ચોથું શુક્લધ્યાન શૈલેશીકરણરૂપ થાય છે. ત્યારપછી તે કેવલી શૈલેશીકરણારંજી સૂક્ષ્મકાયયોગમાં રહેતાં થકાં શીઘ્ર અયોગી ગુણસ્થાનમાં જવાની ઇચ્છા કરે છે.

હવે તે કેવલી જગવાન્ સયોગી ગુણસ્થાનના અંત સમયમાં ઔદારિકદ્વિક, અસ્થિરદ્વિક, વિહાયોગતિદ્વિક, પ્રત્યેકત્રિક, સંસ્થાન પદ્ક, અગુરુ લઘુચતુષ્ક, વર્ણાદિચતુષ્ક, નિર્માણ, તૈજસ, કાર્મણ, પ્રયમ સંહનન, સ્વરદ્વિક, એક વેદનીય આ ત્રીશ પ્રકૃતિનો ઉદયવિષેદ કરે છે. અહીંઆં અંગોપાંગનો ઉદયવ્યવશેદ થવાથી અંત્યાંગ સંસ્થાન અવગાહનાથી ત્રીજો જાગન્યૂન અવગાહના કરે છે. કેવીરીતે ? પોતાના આત્મપ્રદેશોને ઘનરૂપ કરવાથી ચરમ શરીરનાં અંગોપાંગમાં જે નાસિકાદિ ઠિડ છે.

તેડને પૂર્ણ કરે છે. તેથી આત્મપ્રદેશો ધનરૂપ થઈ જાય છે. અને અવ-
ગાહના ત્રીજો જાગ ન્યૂન થાય છે. હવે સયોગી ગુણસ્થાનસ્ય જીવ એક
વિધ બંધ, ઉપાંત્ય સમય સુધી અને જ્ઞાનાંતરાય પંચ તથા દર્શન ચતુષ્ક
ઉદયવ્યવહેદ થવાથી વેંતાલીશ પ્રકૃતિ વેદે છે. તથા ૧ નિદ્રા, ૨ પ્રચક્ષા,
૧૨ જ્ઞાનાંતરાય દશક, ૧૬ દર્શનચતુષ્ક, આ સોલપ્રકૃતિની સત્તા વ્યવ-
હેદ થવાથી પંચાશી પ્રકૃતિની સત્તા છે.

હવે અયોગી ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ કહિયેં ઠિયેં. ચૌદમા ગુણસ્થાન-
કમાં રહેતાં થકાં જિનેંડની લઘુ પંચાક્ષર “ અઙ્ઙુઙ્ઙુ ” ઉચ્ચારણમાત્ર
અર્થાત્ આ પાંચ અક્ષર વોલતાં જેટલો કાલ લાગે તેટલી સ્થિતિ છે.
અયોગી ગુણસ્થાનકમાં અનિવૃત્તિનામેં શુદ્ધધ્યાનનો ચોથો પાદ છે. તેનું
સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. જે ધ્યાનમાં સૂક્ષ્મ કાયયોગ ક્રિયા પણ “ સમુ-
ષ્ટિ ” સર્વથા નિવૃત્ત થઈ જાય છે, તે સમુષ્ટિક્રિયા નામેં શુદ્ધધ્યાનનું
ચોથું ધ્યાન છે. તે ધ્યાન કેનું છે ? મુક્તિ મેહેજના દ્વારસમાન છે.

શિષ્ય પુછે છે કે મારા મનમાં વે શંકા છે. તેનું સમાધાન કૃપા કરી
કરો ! પ્રથમ શંકા. હે પ્રજુ ! દેહ વિદ્યમાન ઠતાં અયોગી કેવી રીતે
હોઈ શકે ? વીજી શંકા. જો સર્વથા કાયયોગનો અજાવ થયો છે તો દે-
હનો અજાવ ઠતાં ધ્યાન કેવીરીતે ઘટે ?

આચાર્ય જગવાન્ ઉત્તર આપે છે. જો શિષ્ય ! અયોગી ગુણસ્થાનમાં
સૂક્ષ્મકાયયોગ વિદ્યમાન ઠતાં અયોગી કહેવાય છે તેનું કારણ એ છે કે
તે કાયયોગથી જે ક્રિયા થાય છે તે અતિ સૂક્ષ્મરૂપ છે, તથા તે કાય-
યોગ શીઘ્ર ક્ષય પામનાર છે, વલી કાયાનું કાર્ય કરવામાં અસમર્થ હો-
વાથી કાય હોવા ઠતાં પણ અયોગી છે. વલી શરીર આશ્રય હોવાથી
ધ્યાન પણ છે. તે કારણથી બંને વાવતમાં વિરોધ નથી તે વિરોધ કોને
નથી ? અયોગીગુણસ્થાનવર્તી પરમેષ્ટિ જગવંતને. તે પરમેષ્ટિ જગવંત
કેવા છે ? નિજશુદ્ધાત્મચિદ્રૂપ તન્મય પણે ઉત્પન્ન, નિર્જર, પરમાનંદ
વિરાજ માન છે.

હવે ધ્યાનના નિશ્ચય, વ્યવહારનું સ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. તત્ત્વથી અર્થાત્
નિશ્ચય નયથી આત્માજ ધ્યાતા છે, આત્માજ કરણ રૂપ છે, આત્માજ કર્મ

રૂપતાપન્નને ધ્યાય છે. તેનાથી અન્ય, ઉપચારરૂપ અષ્ટાંગયોગ પ્રવૃત્તિ લક્ષણ તે સર્વ વ્યવહારનયથી ધ્યાન જાણવું.

હવે અયોગી ગુણસ્થાન વર્તિના ઉપાંત્ય સમયનાં કૃત્ય કહિયેં ત્રિયેં. કેવલ ચિદ્રૂપમય આત્મસ્વરૂપના ધારક યોગી, અયોગી ગુણસ્થાનવર્તી સ્ફુટ પ્રગટ ઉપાંત્ય સમયમાં શીઘ્ર યુગપત્ સમકાલેં વહોંતેર કર્મપ્રકૃતિનો ક્ષય કરેઢે. તે આ ઢે. શરીર પાંચ, વંધન પાંચ, સંઘાત પાંચ, અંગોપાંગ ત્રણ, સંસ્થાન ઠ, વર્ણ પાંચ, રસ પાંચ; સંદ્ધનન ઠ, અસ્થિર ઠ, સ્પર્શ આઠ, ગંધ વે, નીચગોત્ર, અગુરુલઘુ ચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી, સ્વગતિદ્વિક, પ્રત્યેકત્રિક, સુસ્વર, અપર્યાસિનામ, નિર્માણનામ, વેમાંથી કોશ્પણ એક વેદની, આ વહોંતેર કર્મપ્રકૃતિ મુક્તિપુરીના દ્વારની અર્ગલાઝૂત ઢે, તે ઉપાંત્ય સમય અર્થાત્ દ્વિચરમ સમયમાં ક્ષય કરેઢે.

હવે અયોગી પરમાત્મા અંતસમયમાં જે જે પ્રકૃતિ ક્ષય કરીને જે કાંઈ કરેઢે તે કહિયે ત્રિયેં. અંતસમયે એકવેદની, આદેયનામ, પર્યાસિનામ, ત્રસનામ, વાદરનામ, મનુષ્યાયુ, યશનામ, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યાનુપૂર્વી, સૌજાગ્ય ઉચ્ચગોત્ર, પંચેન્દ્રિયત્વ, તીર્થંકરનામ. આ તેર પ્રકૃતિ ક્ષય કરીને તેજ સમયમાં સિદ્ધપર્યાયને પ્રાપ્ત થાયઢે. તે સિદ્ધપરમેષ્ઠી, સનાતન જગવાન્ શાશ્વત લોકાંત પર્યંત જાયઢે. તથા અયોગીગુણસ્થાનસ્થ જીવ અવંધક ઢે. તથા એકવેદની, આદેય યશ, સુજગ, ત્રસત્રિક, પંચેન્દ્રિયત્વ, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યાયુ, ઉચ્ચગોત્ર, તીર્થંકરનામ, આ ચાર પ્રકૃતિ વેદેઢે. અંતના વે સમય પહેલાં પંચાશીની સત્તા રહેઢે, ઉપાંત્ય સમયમાં તેર પ્રકૃતિની સત્તા રહેઢે. અને અંતસમયે સત્તારહિત થાયઢે. ઇતિ અયોગી ચતુર્દશગુણસ્થાન સ્વરૂપ ॥

આશંકા:—“નિઃકર્મ” કર્મરહિત આત્મા તે સમયે લોકાંતમાં કેવી રીતે જાય ઢે?

સમાધાન:—કર્મરહિત સિદ્ધની ઝડ્ઝગતિ થાયઢે. કયા હેતુથી થાયઢે? પૂર્વપ્રયોગથી અર્થાત્ અર્ચિત્ય આત્મવીર્યથી ઉપાંત્ય વે સમયમાં પંચાશી કર્મપ્રકૃતિ ક્ષય કરવાવાસ્તે જે વ્યાપાર પ્રારંભ કર્યો હતો તેનાથી ઝર્ણગતિ થાયઢે. આ પ્રથમ હેતુ ઢે. તથા કર્મસંગતિરહિત થવાથી ઝર્ણગતિ થાયઢે, આ બીજો હેતુઢે. તથા ગાઢતર વંધનોથી રહિત થવાથી

ઊર્ધ્વગતિ થાય છે. આ ત્રીજો હેતુ છે. તથા કર્મરહિત જીવનો ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવ છે. આ ચોથો હેતુ છે. આ ચારહેતુ ચારદૃષ્ટાંતથી વતાવીએ છીએ. ૧ જેમ કુંજકારનું ચક્ર પૂર્વપ્રયોગથી ફર્યાકરે છે, તેમ આત્માની પૂર્વપ્રયોગથી ઊર્ધ્વગતિ થાય છે. ૨ જેમ માટીના લેપથી રહિત થતાં તુંવડાની જલમાં ઊર્ધ્વગતિ થાય છે તેમ અષ્ટકર્મરૂપ લેપરહિત થતાં ધર્માસ્તિકાયરૂપ જલથી આત્માની ઊર્ધ્વગતિ થાય છે. ૩ જેમ પરંડફલ વીજાદિ-વંધનોથી તુટું થતાં ઊર્ધ્વગમન કરે છે, તેવીજરીતે કર્મવીજાદિ વંધ વિ-છેદ થતાં સિદ્ધપણ ઊર્ધ્વગમન કરે છે. ૪ જેમ અગ્નિનો ઊર્ધ્વજ્વલન સ્વ-ભાવ છે તેમ આત્માનો પણ ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવ છે.

હવે કર્મરહિત આત્માની અધોગતિ તથા તિર્થી ગતિ કેમ થતી નથી તે કહિએ ટિએ. સિદ્ધ આત્મા કર્મગૌરવ અજ્ઞાતથી અધોગમન ધરતો નથી, તથા પ્રેરકકર્મ અજ્ઞાતથી તિર્થો પણ ગતિ કરતો નથી, તેમજ ધર્માસ્તિકાયના અજ્ઞાતથી લોકની ઉપર પણ ગમન કરી શકતો નથી. લોકમાંજ ધર્માસ્તિકાય હોવાથી તે જીવ પુદ્ગલની ગતિનો હેતુરૂપ છે. મત્સ્યાદિને જેમ જલ છે તેમ. તે ધર્માસ્તિ અલોકમાં નથી, તેથી સિદ્ધ અલોકમાં જઈ શકતા નથી.

હવે સિદ્ધશિલા ઉપર લોકાંતમાં સિદ્ધ રહે છે તેનું સ્વરૂપ કહિએ ટિએ. ફેપત્તપ્રાગ્જારા નામની સિદ્ધશિલા ચૌદ રાજલોકના મસ્તક ઉપર વ્યવસ્થિત છે, તેનાથી સિદ્ધો પાસે હોવાથી તે સિદ્ધશિલા કહેવાય છે. પરંતુ સિદ્ધ પરમાત્મા કાંઈ તે શિલા ઉપર બેઠેલા નથી. સિદ્ધ તો તે શિલાથી ઊંચે લોકાંતમાં વિરાજમાન છે. તે શિલા કેવી છે ? મનોહર, મનોહારિણી છે, વલી તે શિલા કેવી છે ? સુરજિ કપુરથી પણ અધિક સુગંધવાલી છે, કોમલ છે, જેના સૂક્ષ્મ શ્રવ્યવો છે. વલી તે શિલા કેવી છે ? પુણ્યા, પવિત્ર, પરમ જાસુરા, પ્રકૃષ્ઠ તેજવંત છે, મનુષ્યદેવ સમાન લાંબી પહોલી છે, શ્વેત ઠગાકાર છે, ઉત્તાન ઠગાકાર છે, અત્યંત શુભરૂપ છે, સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનથી વાર યોજન ઉપર છે. વલી તે ઇશ્વરી મધ્યજાગમાં આઠ યોજન જાડી છે, તથા પ્રાંતમાં ઘટતી ઘટતી માંચીની પાંચથી પણ પાતલી છે. તે શિલાની ઉપર એક યોજન લોકાંત છે, તે યોજનનો જે ચોથો કોસ છે, તે કોસના ઠગાજાગમાં સિદ્ધોની શ્રવગાહના છે, અ-

ર્થાત્તે વે હજાર ધનુષ્પ્રમાણ, કોશના ઠઠા જાગમાં ઇટલે ત્રણસે તેત્રીશ ધનુષ્ અને વત્રીશ આંગલની સિદ્ધોના આત્મપ્રદેશોની અવગાહના છે.

હવે સિદ્ધોના આત્મપ્રદેશની અવગાહનાનો આકાર કેવો છે તે લખીએ ત્રિ. જેમ મૂસ (કુલડી) માં મીણ જરીને ગાલીએ, તે ગલી-જવાથી આકાશનો જેવો આકાર થાય છે તેવો સિદ્ધોનો આકાર છે.

હવે સિદ્ધ પરમાત્માના જ્ઞાન દર્શનનો વિષય લખીયે ત્રિયે. ત્રૈલોક્યો દરવર્તી, ચૌદ રજ્જ્વાત્મકલોકમાં ગુણપર્યાયસંયુક્ત જે જે વસ્તુ છે, તે તે જીવાજીવ સર્વ પદાર્થોને સિદ્ધ પરમાત્મા જાણે છે. સામાન્યરૂપે દેખે છે, વિશેષરૂપે જાણે છે કારણ કે વસ્તુમાત્ર સામાન્ય વિશેષાત્મક છે.

હવે સિદ્ધોના આઠ ગુણ કહિયે ત્રિયે. ૧ જ્ઞાનાવરણ કર્મના ક્ષયથી કેવલજ્ઞાન પ્રગટ થયેલ છે, ૨ દર્શનાવરણ કર્મના ક્ષયથી કેવલ દર્શન પ્રગટ થયેલ છે, ૩ વેદનીય કર્મના ક્ષયથી અવ્યાવાય અનંતસુખ થયેલ છે, ૪ દર્શન મોહનીય તથા ચારિત્રમોહનીયનો ક્ષય થવાથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ક્ષાયકરૂપ થયેલ છે, ૫ આયુર્કર્મનો ક્ષય થવાથી અક્ષયગતિ થયેલ છે, ૬ નામકર્મનો ક્ષય થવાથી અમૂર્તપણું પ્રગટ થયેલ છે, ૭ ગોત્રકર્મનો ક્ષય થવાથી અનંત અવગાહના પ્રગટ થયેલ છે, ૮ અંતરાયકર્મનો ક્ષય થવાથી અનંતવીર્ય પ્રગટ થયેલ છે.

હવે સિદ્ધોના સુખનું સ્વરૂપ કહિયે ત્રિયે. ચક્રવર્તિની પદવી તેમજ ઇંદ્રની પદવીના સુખ કરતાં સિદ્ધનું સુખ અનંતગણું છે. વહી તે સુખ કેવું છે? કલેશરહિત છે. “અવિદ્યાસ્મિતા” રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞિનિવેશ ઇત્યાદિ કલેશ જેમાં નથી. વહી તે સુખ કેવું છે? અવ્યય છે, સ્વસ્વજા-વથી વ્યય ન થાય તેવું છે.

હવે સિદ્ધજગથંતે જે પ્રાપ્ત કરેલ છે તેનો સાર કહિયે ત્રિયે. સિદ્ધજગથંતે પરમપદ પ્રાપ્ત કરેલ છે, તે પરમપદ કેવું છે? આરાધકોને આરાધ્ય છે, સાધકોએ સમ્યક્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાદિથી સાધેલ છે, ધ્યાયકોને ધ્યેય છે, નિરંતર અનેકપ્રકારના ધ્યાનના ઉપાયથી ધ્યાવવા યોગ્ય છે; જે પદ અજ્ઞાનજીવોને સદા ડુર્લભ છે, કેટલાએક જ્ઞાનજીવોને પણ ડુર્લભ છે, ડુર્લભ્યોને કષ્ટથી પ્રાપ્ત થાય છે, એવું પરમપદ સિદ્ધજગથંતે પ્રાપ્ત કરેલ છે. વહી તે પદ કેવું છે? ચિદાનંદમય ચિદ્રૂપ પરમાનંદરૂપ છે.

हवे मुक्तिनुं स्वरूप कहियेंठियें. कोइ वादी अत्यंतज्ञावरूप मुक्ति माने ठे, ते बौद्धोनी मुक्ति ठे. कोइ वादी जडमयी, ज्ञान अज्ञावमयी मुक्ति माने ठे. ते नैयायिक, वैशेषिकमतवालानी मुक्ति ठे. कोइ वादी मुक्ति प्राप्त कर्यापठी फरी ते आत्मा संसारमां अवतार धारण करेठे, फरी मुक्तरूप थाय ठे एवी मुक्ति माने ठे, ते आजीविका मतवालानी मुक्ति ठे. कोइ वादी क्लिष्ट कर्मयी विषयसुखमय मुक्ति माने ठे, ते कहे ठे के, मोक्षमां जोग जोगववा वास्ते बहु अप्सराउ मले ठे, खावा-वास्ते बहु खादिष्ट वस्तुउ मले ठे, पीवा वास्ते खादिष्ट मदिरा मले ठे, रहेवा वास्ते सुंदर वाग मले ठे, इत्यादि. कोइवादी कहे ठे के, आत्मानी मुक्ति कदापि यती नथी, ते जैमिनी मुनिनो मत ठे. खरडज्ञानी कहे ठे के जे वेदोक्त अनुष्ठान करे ठे, ते सर्वथा उपाधिरहित तो यतो नथी; परंतु शुचपुण्यना फलथी सुंदर देह प्राप्त करीने, ईश्वरनी साथे मलीने, केटलाएक कढपो सुधी सुख जोग जोगवे ठे, ज्यां इछा थाय त्यां उडीने चाल्या जाय ठे, फरी संसारमां जन्म लहे ठे, फरी पूर्ववत् सुख जोग जोगवे ठे, ए प्रमाणे अनादि अनंतकाल सुधी कर्या करे ठे, परंतु एक स्थलें स्थिति करता नथी, एवी तेमनी मुक्ति ठे, सर्वज्ञ अर्हत परमेश्वरें सत् रूप, ज्ञानदर्शन रूप, असाररूप, जे आ संसार ठे तेनाथी विरुद्ध, साररूप, निस्सीम. आत्यंतिक सुखरूप, अनंत, अतीन्द्रिय आनंद अनुज्ञवस्थान, अप्रतिपाति, स्वस्वरूपावस्थानरूप, मुक्ति कही ठे. बृहद्गङ्गीय श्रीवज्रसेनसूरिना शिष्य श्रीहेमतिलक सूरि पट्टप्रतिष्ठित श्रीरत्नशेखर सूरिण चौदगुणस्थानकनुं स्वरूप लखेल ठे, तेने अनुसारें ज्ञापामय किंचित् गुणस्थानक स्वरूप में लखेल ठे.

प्रश्नः— हे जैन ! तमे सर्व वादिउनी कहेली मुक्ति अनुपादेय समज्या, अने अर्हतनी कहेली मुक्ति उपादेय समज्या, तेनुं शुं कारणठे ?

उत्तरः— हेजव्य ! सर्व वादिउनी मुक्ति, परमदर्शननुं निरूपण चतुर्थ परिच्छेदमां करेल ठे, त्यां बतावेल ठे, ते जोतां आ वादिउनी मुक्ति वास्तविक नथी. जुउं. ज्यारे अत्यंतज्ञावरूप मुक्ति थाय त्यारे आत्मानो ज अज्ञाव थयो, हवे मोक्षफल कोने प्राप्त थयुं ? एवो कोण होय के जे आत्माना अत्यंतज्ञाववास्ते यत्न करे ? तथा ज्ञानाज्ञावरूप जे मुक्ति.

माने ठे, ते पण वास्तविक नथी, कारण के ज्यारे ज्ञाननो अज्ञाव मुक्तने थाय त्यारे पापाण पण मोक्षरूप थइ जाय. हवे एवो कोण प्रेक्षावान् ठे जे पोताना आत्माने पापाणतुल्य बनाववा चाहे ? तथा जे आत्मानी सर्वव्यापिरूप मुक्ति माने ठे, अर्थात् ज्यारे आत्मानी मुक्ति थाय ठे, त्यारे आत्मा सर्वव्यापी मोक्षरूप थइ जाय ठे. आ कहेबुं पण प्रमाण अनजिज्ञ मतवालानुं ठे, कारण के आत्मा कोइ प्रमाणथी सर्व लोक-व्यापी सिद्ध थइ शकतो नथी. तेनी विशेष चर्चा जोवी होय तो स्याद् वादरत्नाकरावतारिका अवलोकन करवी. तथा आत्मानो मोक्ष थया पठी फरी संसारमां जन्म लेवो, फरी मुक्त थबुं, आ तो मोक्ष शेनो ? आ तो (जांडो) नो वेश थयो, ते कारणथी आ मत पण वास्तविक नथी. तथा जे मतवाला मोक्षमां स्त्रियोनो जोग माने ठे, ते विषयना लोलुपी ठे. तथा खरडज्ञानीनी मुक्ति पण अप्रमाणिक ठे, कोइ प्रमाणथी सिद्ध थती नथी. ते कारणथी अर्हत जगवंतें जे मुक्ति कही ठे, ते निर्दोष ठे. ॥ इतिश्रीतपागष्ठीयमुनिश्रीदगणिमणिविजयतष्ठिष्यमुनिश्रीबुद्धिविजयतष्ठिष्यमुन्यात्मारामानंदविजयविरचितजैनतत्त्वादर्थधर्मतत्त्वनिरूपणाधिकारे (तद्गुर्जर जायांतरे) चतुर्दशगुणस्थानज्ञाननिर्णय-नामा षष्ठः परिच्छेदः संपूर्णः ॥ ६ ॥

॥ अथ सप्तमपरिच्छेदप्रारंभः ॥

आ परिच्छेदमां सम्यक् दर्शननुं स्वरूप लखियें ठियें. सम्यक् दर्शननुं स्वरूप पूर्वे कांइक लखी आव्या ठियें, परंतु जव्यजीवोने बोध थवा वास्ते विस्तारथी लखवानी जरूर ठे तेथी विशेष लखिये ठियें. सम्यक्-त्वना वे प्रकार ठे १ व्यवहार सम्यक्त्व, २ निश्चय सम्यक्त्व, यथार्थ तत्त्वरूप विज्ञानपूर्वक रुचि, ते सम्यक्त्व. ते सम्यक्त्व, त्रण तत्त्व उपर यथार्थ रुचि थवाथी थाय ठे. त्रण तत्त्व आ ठे, १ देवतत्त्व, २ गुरुतत्त्व, ३ धर्मतत्त्व. तेनेविषे श्रद्धा (प्रतीति) जे पुरुष करे ते सम्यक्त्ववान् थाय ठे. ते श्रद्धाना वे जेद ठे. १ व्यवहार, २ निश्चय. तेउ मध्येनी प्रथम व्यवहारश्रद्धानुं स्वरूप लखिये ठियें.

व्यवहार श्रद्धामां देव श्री अरिहंत, जेनुं स्वरूप प्रथम परिच्छेदमां वर्णवेबुं ठे, ते अहिंसां जाणी लेबुं. अरिहंतना चार निक्षेप अर्थात् स्व-

રૂપ છે. ૧ નામનિક્ષેપ, ૨ સ્થાપનાનિક્ષેપ, ૩ દ્રવ્યનિક્ષેપ, ૪ જાવનિક્ષેપ
આ ચારે નિક્ષેપનું વિસ્તારપૂર્વક સ્વરૂપ જોવું હોય તો વિશેષાવશ્યક
અવલોકન કરવું. પ્રથમ નિક્ષેપ, નામ અર્હત અર્થાત્ “નમો અરિહંતાણં”
એમ કહેવું. આ પદનો જપ કરવાથી અનેક જીવ સંસારસમુદ્ર તરી ગ-
યેલ છે. વીજો સ્થાપનાનિક્ષેપ, તે અરિહંતની પ્રતિમા, સમસ્ત દોષ ચિ-
હ્નોથી રહિત સહજ સુજગ, સમચતુરશ્ચ સંસ્થાનવાલી, પદ્માસન, કાયો-
ત્સર્ગ મુદ્રારૂપ, શાંતરસમય જિનવિંવ દેખીને, તેની સેવા, પૂજા, જ્ઞાતિ
કરવાથી અનંત જીવોએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરેલ છે,

પ્રશ્ન:-અરિહંતની પ્રતિમા પૂજવી તથા તેને નમસ્કાર કરવો, એમ
સ્થાપના નિક્ષેપને માની, પ્રતિમાને મુક્તિદાયક સમજવી, આ નિઃકેવલ
મૂર્ખતાનું ચિહ્ન છે, કારણ કે પ્રતિમા જડરૂપ હોવાથી શું આપી શકે છે ?

ઉત્તર:-હે જગ્ય ? આપ કોઈ પણ શાસ્ત્રને પરમેશ્વરનાં વચનરૂપ મા-
નોલો કે નહિ ? જો શાસ્ત્રને પરમેશ્વરનાં વચનરૂપ માનતા હો, તેમજ
તે શાસ્ત્રને સત્યસ્વરૂપે સંસારસમુદ્રથી પાર ઉતારનાર માનતા હો તો,
તેવીજ રીતે પરમેશ્વરની પ્રતિમાને માનવામાં શા વાસ્તે લજ્જા ધારણ ક-
રોલો ? જેવું શાસ્ત્ર જડરૂપ છે, અર્થાત્ તેમાં શ્યાહી અને કાગલ શિવાય
વાકી કાંઈ પણ નથી, તેવી પરમેશ્વરની પ્રતિમા પણ છે, જો એમ કહો કે
કાગલો ઉપર શ્યાહીથી અક્ષર સંસ્થાન પહેલાં વાંચવાથી પરમેશ્વરના ક-
થનનો વોધ થાય છે, તો તેવીજ રીતે પરમેશ્વરની મૂર્તિ દેખવાથી પણ
પરમેશ્વરના સ્વરૂપનો વોધ થાય છે.

પ્રશ્ન:-પ્રતિમા દેખવાથી અરિહંત સ્વરૂપ તો સ્મરણ થાય છે, પરંતુ પ્ર-
તિમાની જ્ઞાતિ કરવાથી શું લાજ છે ?

ઉત્તર:-શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવાથી પરમેશ્વરના વચનનો વોધ થયો તો પણ
જક્તજનો જેમ શાસ્ત્રને ઉચ્ચસ્થાનમાં રાખે છે, કોઈ શિરપર લઈ ફરે છે,
કોઈ ગલામાં લટકાવી રાખે છે, કેટલાંક સિંહાસન ઉપર, કેટલાંક
સુંદર વાજોઠ ઉપર શાસ્ત્રોને સુંદર સુંદર રુમાલોમાં લપેટી રાખે છે, અને
શાસ્ત્રોની પૂજા, જ્ઞાતિ, વહુમાન, નમસ્કાર પ્રમુખ કરે છે. જેમ શાસ્ત્રનાં
વચનો વિનય, વહુમાનપૂર્વક શ્રવણ કરવાથી તેથી થતા અનેક લાજનો
જક્તજનો અનુજવ કરે છે, તેવીજરીતે જિન પ્રતિમાની વિનય, વહુમાનપૂ-

वैक चक्ति करवाथी तेनी शांतमुद्रा सेवकजनने परमशांतरस प्रमुख अनेक लाज उत्पन्न करावे ठे.

प्रश्नः—जेम पठरनी गायथी दूधनी गरज सरती नथी, तेम प्रतिमाथी पण कांइ गरज सरती नथी, तो हवे प्रतिमाने शावास्ते मानवी जोइयें ?

उत्तरः—जेम कोइ पुरुष मुखथी गाय, गाय, एम सत्यरूपें उच्चारकरतां ठतां पण तेनुं उदर दूधथी चरातुं नथी, तेम परमेश्वरनुं नाम लेवाथी, तेमज तेनो जाप करवाथी पण कांइ लाज यतो नथी. ते कारणथी परमेश्वरनुं नाम पण न लेवुं जोइयें ?

प्रश्नः—परमेश्वरनुं नाम लेवाथी तो अमारुं अंतःकरण शुद्ध थाय ठे.

उत्तरः—तेवीजरीतें परमेश्वरनी प्रतिमा देखवाथी पण परमेश्वरना स्वरूपनो बोध थाय ठे. तेथी अंतःकरणनी शुद्धि अहिंसा पण सरखीज ठे.

प्रश्नः—परमेश्वरनुं नाम लेवाथी पुण्य ठे तो पठी प्रतिमा शावास्ते पूजवी ?

उत्तरः—जेवी स्थापना (प्रतिमा) देखवाथी आत्मानी शुद्ध परिणति थाय ठे, तेवी नामथी यती नथी. कारण के जेम कोइ सुंदर यौवनवंती स्त्रीनुं नाम लेवाथी राग तो उत्पन्न थाय ठे, परंतु जो ते सुंदर यौवनवती स्त्रीनी मूर्ति प्रगट सर्वाकारवाली सन्मुख देखीए तो अधिक तर विषयराग उत्पन्न थाय ठे, तेदलाज कारणसर श्री दशवैकालिक सूत्रमां लखेलुं ठे के “ चित्तजित्ती न निज्जाए नारी वासुलंकियं ” अर्थात् स्त्रीना चित्रामणवाली जीत देखवाथी पण विकार उत्पन्न थाय ठे. आवात तो प्रगट (प्रसिद्ध) ठे के रागीनी मूर्ति देखवाथी राग उत्पन्न थाय ठे, तथा कोकशास्त्रोक्त स्त्री, पुरुषनां विषय सेवनना चोराशी आसन देखवाथी तत्काल विकार उत्पन्न थाय ठे, तेवीज रीतें निर्विकार स्थापना रूप शांतमुद्रा, श्री वीतराग परमात्मानी देखवाथी जेवो निर्विकार शांतिजाव उत्पन्न थाय ठे, तेवो नाम लेवाथी यतो नथी.

प्रश्नः—जेम कोइ स्त्रीना चर्तारनुं नाम देवदत्त ठे, ते देवदत्त मरीगयो, बाद ते स्त्रीए पोताना पति देवदत्तनी मूर्ति बनावी; ते मूर्तिथी जेम ते स्त्रीनुं सुदाग, संतानोत्पत्ति तथा कामइछा पूर्ण यतां नथी, तेवीज रीतें जगवाननी मूर्तिथी पण कांइ लाज यतो नथी.

उत्तरः—देवदत्तनी स्त्री देवदत्तना मरण पठी आसन पिठाधीने देवद-

ત્તના નામની માલા ફેરવે, તેથી જેમ તે સ્ત્રીનું સુદાગ રહેતું નથી, તથા પતિનું નામ લેવાથી જેમ સંતાનોત્પત્તિ થતી નથી, તથા કામેષ્ટા તૃપ્ત થતી નથી, તેવીજ રીતે જો કહેવામાં આવશે તો તો જગવાનનું નામ લેવાથી પણ કાંઈ સિદ્ધિ થશે નહિ. આ દૃષ્ટાંતથી તો જગવાનનું નામ પણ ન લેવું જોઈએ ?

પ્રશ્ન:-પ્રતિમા તો કારીગર વનાવે છે, તે કારીગરને પણ પૂજવા જોઈએ ?

ઉત્તર:-વેદાદિ શાસ્ત્ર લિખારી (લઘ્વીઆ) લખે છે, તેડને પણ પૂજવા જોઈએ. તેમજ સાધુનાં માત પિતાને સાધુથી અધિક પૂજવાં જોઈએ.

પ્રશ્ન:-આ કાલમાં કોઈપણ બુદ્ધિમાન્ સ્થાપના માનતા નથી.

ઉત્તર:-બુદ્ધિમાન્ તો સર્વ માને છે, પરંતુ મૂર્ખ માનતા નથી.

પ્રશ્ન:-કયા બુદ્ધિમાન્ સ્થાપના માને છે ? વતાવો તેડનાં નામ ?

ઉત્તર:-પ્રથમ તો સાંસારિક વિદ્યાવાલા સર્વ બુદ્ધિમાન્, જૂગોલ, સ્વ-ગોલ, દ્વિપ, અર્થાત્ યુરોપલંડ આદિમાં ફલંડ પ્રમુખનાં ચિત્ર સર્વ, સ્થાપનારૂપ માને છે, તેમજ વનાવે છે; તથા કકાર આદિ જે અક્ષરો છે તે સર્વ પુરુષના (ફેશ્વરના) શબ્દની સ્થાપના કરે છે. વલી જેનીડના મતમાં એકસો આઠ મળકા, માલામાં રાખવામાં આવે છે, પરંતુ ન્યૂનાધિક રાખવામાં આવતા નથી તેનો હેતુ એ છે કે જેન, ચારગુણ અરિદંત પદના માને છે, આઠગુણ સિદ્ધ પદના માને છે, ઠંત્રીશ ગુણ આચાર્યપના માને છે, પચીશ ગુણ ઉપાધ્યાય પદના માને છે, અને સત્તાવીશ ગુણ સાધુ પદના માને છે, સર્વ મલી એકસો આઠ ગુણ થાય છે; તે વાસ્તે જેનીડના મતમાં માલામાં જે મળકા છે, તે એકેક મળકા એકેક ગુણની સ્થાપના છે, તેથી આ માલા પણ સ્થાપના છે; તેવીજ રીતે ઘીજા મતોમાં પણ માલા, તસવીર છે, તે સર્વ કોઈને કોઈ વસ્તુની સ્થાપના છે, નહિ તો એકસો આઠ અથવા એકસો એકનો નિયમ નહિ જોઈએ. વલી પાદરી લોકોપણ પોતાના ઝાપેલા પુસ્તકોમાં ઇસામસીહ (જીસસક્રાઈસ્ટ) ની મૂર્તિ તેજ વચ્ચતની ઠપાવે છે, કે જે વચ્ચતે મસીહને શૂલી ઉપર દેવાને લઈ જતા હતા. તે મૂર્તિને દેખવાથી ઇસામસીહની સર્વ અવસ્થા ધ્યાનમાં આવી જાય છે. વસ ! સ્થાપનાનું પ્રયોજન તો એજ છે કે તે દેખવાથી અસલ વસ્તુનું સ્વરૂપ યાદ આવી જાય છે. આશ્ચર્ય તો એજ છે

के वर्तमानमां केटलाएक तुब्बुद्धिवाला पोताना वनावेला पुस्तकमां यज्ञशाला तथा यज्ञोपकरणनी स्थापना पोताना हाथथी करीने पोताना शिष्योने जणावे ठे के यज्ञोपकरण आ आकृतिनां जोइए, ठतां फरी कहे ठे के अमे स्थापनाने मानता नथी. हवे विचार करवो जोइए के ते उना करतां अधिक मंदमति कोइ जगत्मां ठे ? पोते स्थापना करे ठे, ठतांपि फरी कहे ठे के अमे स्थापनाने मानता नथी. ते कारणथी जे पुरुष पोताना शास्त्रना कर्त्ताने देहधारी मानशे, ते अवश्य तेनी मूर्त्तिने पण मानशे, अने जेउं पोताना शास्त्रना उपदेष्टाने देहरहित माने ठे, तेउं अल्पबुद्धिमंत होवथी प्रमाण अनजिज्ञ ठे, कारण के जेने देह नथी, ते शास्त्रना उपदेष्टा कदापि होइ शकता नथी, कारण के देह रहित होवुं, अने शास्त्रना उपदेश देवावाला थवुं, ए वातमां कोइ पण प्रमाण नथी. वढी निराकार, सर्वव्यापी परमेश्वरनुं ध्यानपण कोइ करी शकतुं नथी, दृष्टांत, जेम आकाशनुं ध्यान, ते कारणथी अढार दूषणोथी रहित जे परमेश्वर ठे, तेनी मूर्त्ति अवश्य मानवी तथा पूजवी जोइए, एवा देव तो अर्हंतज ठे, ते कारणथी अर्हंतनी प्रतिमा मानवी जोइए, परंतु कोइ दुर्बुद्धिमान्ना कुहेतुउंथी तजवी न जोइए. इति स्थापना.

हवे त्रीजा ड्रव्यनिक्षेपनुं स्वरूप एवुं ठे के, जे जीवें तीर्थंकर नाम कर्मनो निकाचित बंध करेलो ठे, ते जीवमां जावि गुणोनो आरोप, अर्थात् जविष्यमां तीर्थंकर जगवान् आ प्रमाणे थशे, एवो वर्त्तमानमां तेनामां आरोप करीने बंदन, पूजन करवथी अनेक जव्यजीवोए मोक्ष प्राप्त करेल ठे.

चोथो जावनिक्षेप. वर्त्तमानकालमां सीमंधर प्रमुख तीर्थंकर केवल-ज्ञानसंयुक्त, समवसरणमां विराजमान, जव्यजीवोना प्रतिबोधक, चतुर्विधसंघना स्थापक, एवा जाव अर्हंत, जेना चरणकमलनी सेवा करीने अनेक जीव मोक्ष प्राप्त करेठे, आ जावनिक्षेप ठे. आ चारे निक्षेपें संयुक्त, एवा जे अरिहंत, देवाधिदेव, महागोप, महामाहण, महानिर्यामक, महासार्थवाह, महावैद्य, महापरोपकारी, करुणासमुद्र, इत्यादि अनेक उपमा लायक, जव्यजीवोनो अज्ञान अंधकार दूर करवाने सूर्य समान, जेमनां वचन प्रमाणथी अविरोधि, एवा मुनिमनमोहन, योगी-

શ્વર, ચિદાનંદધનરૂપ, અરિહંતને હું દેવ અર્થાત્ પરમેશ્વર માનુંં, તેની સેવા કરું, તેની આજ્ઞા શિરપર ધારણ કરું, એમ જે માનુંં તે પ્રયત્ન વ્યવહાર શુરૂ દેવતત્ત્વ છે.

વીજા નિશ્ચય શુરૂ દેવતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહીયેં ઠીયેં. જે શુરૂ આત્મ-સ્વરૂપનો અનુગ્રહ કરવો, તે શુરૂઆત્મસ્વરૂપજ નિશ્ચય દેવતત્ત્વ છે. કેહું છે તે આત્મસ્વરૂપ ? પાંચવર્ણ, વે ગંધ, પાંચ રસ, આઠ સ્પર્શ, શબ્દ, ક્રિયા, તેજી રહિત, તથા યોગથી રહિત, અતીંદ્રિય, અવિનાશી, અનુપાધિ, અવંધી, અક્લેશી, અમૂર્તિ, શુરૂ ચૈતન્ય, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ અનંતગુણોનું જ્ઞાન, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપી એવો મારો આત્મા છે, તેજ નિશ્ચય દેવ છે.

હવે વીજા ગુરુતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહીયેં ઠીયેં. તેના પાંચ વે જ્ઞેદ છે. ૧ શુરૂ વ્યવહાર ગુરુ, ૨ શુરૂનિશ્ચય ગુરુ. તેમાં શુરૂ વ્યવહારગુરુનું સ્વરૂપ તો ગુરુતત્ત્વ નિરૂપણ પરિવેદમાં લખી આવ્યા ઠીયે, ત્યાંથી જાણી લેવું. એવા સાધુને ગુરુ કરી માને. એવા ગુરુની આજ્ઞા મુજબ પ્રવર્તે. એવા મુનિ-ને પાત્ર બુદ્ધિથી શુરૂ અન્નાદિ આપે. ઇતિ વ્યવહારશુરૂગુરુતત્ત્વસ્વરૂપ.

નિશ્ચય ગુરુતત્ત્વ તો શુરૂઆત્મવિજ્ઞાનપૂર્વક છે. હેયોપાદેય ઉપયોગયુક્ત જે પરિહાર પ્રવૃત્તિજ્ઞાન તે નિશ્ચય ગુરુતત્ત્વ છે.

ત્રીજા ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહીયેં ઠીયેં. ધર્મતત્ત્વના પાંચ વે જ્ઞેદ છે. ૧ વ્યવહારધર્મતત્ત્વ, નિશ્ચયધર્મતત્ત્વ. તેમાં વ્યવહારરૂપધર્મ દયા મુખ્ય છે. અને સત્યાદિ વ્રત સર્વ દયાની રક્ષાવાસ્તે છે; તે કારણથી દયાનું સ્વરૂપ લખીયે ઠીયે. દયાના આઠ જ્ઞેદ છે. ૧ દ્રવ્યદયા, ૨ જાવદયા, ૩ સ્વદયા, ૪ પરદયા, ૫ સ્વરૂપ દયા, ૬ અનુબંધ દયા, ૭ વ્યવહાર દયા, ૮ નિશ્ચય દયા.

૧ દ્રવ્યદયાનું સ્વરૂપ એવું છે કે સર્વકામ યત્નાપૂર્વક કરવાં. જૈનમત વાલાઝનો આ કુલધર્મ છે. સર્વ જૈનસમુદાય પ્રાણી ગલીને પીયે છે, અન્ન શોષીને લાય છે, જે કોઈ જૈની ઠલ કપટ કરે છે, અસત્ય વોલે છે, વિશ્વાસઘાત કરે છે, તે પાપી જીવ છે, અને તે જૈનમતને કલંકિત કરે છે. તે સર્વદોષ, તે જીવનાજ છે, જૈનમતનો તેમાં કાંઈપણ દોષ નથી. જૈનમત તો એવો પવિત્ર છે કે જેમાં કાંઈપણ અનુચિત ઉપદેશ નથી. આ

વાત સર્વસુઙ્ગ જનોને વિદિત છે. તે કારણથી જે જે કામ કરવાં તે સર્વ યત્નાપૂર્વક જીવરક્ષાથી કરવાં તે દ્રવ્યદયા સમજવી.

૨. વીજી જાવદયા. વીજા જીવોને ગુણપ્રાપ્તિ વાસ્તે, તથા દુર્ગતિમાં પડતાં જીવોના રક્ષણવાસ્તે, અંતઃકરણમાં અનુકંપા વુદ્ધિસંયુક્ત તેડને હિંતોપદેશ કરવો તે જાવદયા છે.

ત્રીજી સ્વદયા. પોતાના આત્માની. અનાદિ કાલથી મિથ્યાત્વ અશુદ્ધ ઉપયોગ, અશુદ્ધશ્રદ્ધાનપૂર્વક અશુદ્ધપ્રવૃત્તિ, તથા કપાયાદિ જાવ શસ્ત્રોથી સમયે સમયે, આત્માના જ્ઞાનાદિગુણોરૂપ જાવપ્રાણોના ઘાતરૂપ, હિંસા થયા કરે છે, એવી જિનેશ્વર જગવાનની વાણી શ્રવણ કરવાથી પૂર્વોક્ત જાવશસ્ત્રોનો ત્યાગ કરીને, સ્વસત્તામાં પ્રવૃત્તિ કરીને, શુદ્ધોપયોગ ધારણ કરીને, વિષય, કપાયથી દૂર રહીને, અને શુદ્ધ અશુદ્ધ કર્મફલના ઉદયમાં અવ્યાપક રહીને અર્થાત્ સુખદુઃખમાં હર્ષવિપાદ ન કરતાં, પ્રતિક્ષણ અશુદ્ધ કર્મને નિદાન દૂર કરવાની જે ચિંતા તેનું નામ સ્વદયા છે. આ સ્વદયાની રુચિવાલા જીવ પોતાની પરિણતિ શુદ્ધ કરવા વાસ્તે જિનપૂજા, તીર્થયાત્રા, રથયાત્રા પ્રમુખ શુદ્ધપ્રવૃત્તિ કરે, વહુમાન પૂર્વક જિનગુણામૃતનું પાન કરે, અસત્ પ્રવૃત્તિથી ચિત્તને હઠાવી તત્વાવલંબી કરે, પુજલાવલંબીપણું હઠાવે, આ શુદ્ધ આશ્રવમાં યદ્યપિ દેશવામાં કેટલાક જીવોની હિંસા માલમ પડે છે, તોપણ આત્માની અશુદ્ધ પરિણતિ દૂર થવાથી આત્મા ગુણગ્રાહી થાય છે, જ્યારે ગુણગ્રાહી થાય છે, ત્યારે જ્ઞાનવાન્ થાય છે, તે કારણથી સર્વસાધક જીવોને આ સ્વદયા પરમ સાધન છે. આ સ્વદયા વાસ્તે સાધુપણ નવકલ્પી વિહાર કરે છે, ઉપદેશ આપે છે, ચર્ચા કરે છે, તથા પૂજન, પ્રતિલેખન કરે છે. યદ્યપિ નદી નાલાં ઉત્તરતાં તથા અન્ય કાર્યપરત્વે યોગોની ચપલતાથી આશ્રવ થાય છે, તોપણ ચેતનસ્વરૂપ અનુયાયી રહે છે, જિનાજ્ઞા પામે છે, કપાય સ્થાનમંદ કરે છે, સ્વઠંદતા દૂર કરે છે, અને ધર્મ પ્રવૃત્તિની વૃદ્ધિ કરે છે. આ સ્વદયા વાસ્તે સાધુપણ શુદ્ધાશ્રવ પોતાના કલ્પપ્રમાણે આચરણ કરે છે, પરંતુ આ આશ્રવ સાધક દશામાં વાધક નથી.

૪. ચોથી પરદયા, અર્થાત્ ઠ કાયના જીવોની રક્ષા કરવી. જ્યાં સ્વદયા છે ત્યાં પરદયા નિશ્ચયપૂર્વક છે, અને જ્યાં પરદયા છે, ત્યાં

स्वदयानी जजना ठे, अर्थात् होय पण खरी अने न होय पण खरी.

५ पांचमी स्वरूपदया. इह लोक, परलोकना विषयसुखवास्ते तथा लोकोनी देखादेखीथी जे जीवनी रक्षा करवी ते स्वरूपदया ठे. आ दयाथी विषयसुख तो प्राप्त थायठे, परंतु देडकाना चूर्णनी जेम संसारनी वृद्धि थाय ठे. स्वरूपदया देखवामां दया ठे, परंतु जावें हिंसाज ठे.

६ ठछी अनुबंधदया. आवक मोटा आडंबरथी मुनिने वांदवा वास्ते जाय, तथा उपकार बुद्धिथी बीजा जीवोने सन्मार्गमां लाववावास्ते ताडना तर्जना करे, कोइने शिक्षा पण आपे. ए प्रमाणे करतां, देखवामां तो हिंसा ठे, परंतु अंते स्वपरने लाजनुं कारण होवथी दया ठे. वली साधु, आचार्य पोतानां शिष्य शिष्यालने तेउनी जूल याद करावे ठे, योग्य प्रसंगें शिक्षा करे ठे, कोइने अनुचित करतां निवारें ठे, कोइने एकवार कहे ठे, कोइने वारंवार कहे ठे, तथा शिक्षा करे ठे, कोइ उपर क्रोधपण करे ठे, शासनना प्रत्यनीकने पोतानी लब्धिथी दंडपण आपे ठे, इत्यादि कामोमां यद्यपि हिंसा देखाय ठे, तो पण फल दयानां ठे.

७ सातमी व्यवहारदया. जे विधिमार्ग अनुयायी जीवदया पाळे, सर्व क्रियाकलाप उपयोगपूर्वक करे ते व्यवहारदया ठे.

८ आठमी निश्चयदया. शुद्ध साध्य उपयोगमां एकत्वज्ञाव, अज्ञेद उपयोग, साध्यज्ञावमां एकताज्ञान, ते निश्चयदया. आ दयाथी उपरना गुणस्थानकोमां जीव आरोह करे ठे, तेथी आ दया उत्कृष्ट ठे; इत्यादि अनेक प्रकारथी दयाना स्वरूपविज्ञानपूर्वक, सूत्र, निर्युक्ति, ज्ञाप्य, चूर्णी, वृत्ति पंचांगी सम्मत, प्रत्यक्षादि प्रमाणपूर्वक, नैगमादि नय, नामादि निक्षेप, सप्तजंगी, ज्ञाननय, क्रियानय, निश्चय व्यवहार नय, तथा ऊ-व्यार्थिक पर्यायार्थिक नय, इत्यादि उजय ज्ञावमां यथावसरें अर्पित, अनर्पित नयनिपुणताथी, मुख्य गौण ज्ञावें उजयनयसम्मत, शुद्धस्याद्वादशैलीविज्ञानपूर्वक, श्रीसिद्धांतोक्त दान, शील, तप, ज्ञावनारूप शु-जप्रवृत्ति तेनुं नाम शुद्धव्यवहार धर्म कहियें.

बीजो निश्चय धर्म. ते पोताना आत्मस्वरूपने जाणवुं तथा वस्तुना स्वज्ञावने जाणवो, जेम के मारो आत्मा शुद्ध चैतन्य रूप, असंख्यात प्रदेशी, अमूर्त, स्वदेहमात्रव्यापी, सर्व पुजलोथी जित्त, अखंड, अलिप्त,

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સુખ, વીર્ય, અવ્યાવાધ, સત્ત્વિદાનંદાદિ અનંત ગુણમય, અવિનાશી, અનુપાધિ, અવિકારી છે. તેનાથી વિલક્ષણ જે પરપુ-
 જ્ઞલાદિ તે મારા નથી. તે પુજ્જલના પાંચ વિકાર છે, ૧ શબ્દ, ૨ રૂપ, ૩
 રસ, ૪ ગંધ, ૫ સ્પર્શ. આ પાંચના ઉત્તર પ્રેદ અનેક છે. આલોકાકા
 શમાં ઉદ્યોત, અંધકાર, શબ્દ, સર્વરૂપી વસ્તુની ઠાયા, રત્નની કાન્તિ
 શીત, ધૂપ, નાનાપ્રકારના રંગ, રૂપ, સંસ્થાન, નાનાપ્રકારના સુગંધ, ડુ-
 ગંધ, નાનાપ્રકારના રસ, સર્વસંસારી જીવોના દેહ, જાપા, મનના વિ-
 કલ્પ, દશપ્રાણ, ઠ પર્યાપ્તિ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય, શોક, જુગુપ્સા,
 ખુશી, ઉદાસિ, કદાગ્રહ, હઠ, લડાઈ, ક્રોધાદિ ચાર કષાય, શાતા, અ-
 શાતા, ઝંચ, નીચ, નિઝા, વિકથા, સર્વપુણ્ય પ્રકૃતિ, સર્વપાપપ્રકૃતિ, રીઝ,
 મોજ, લીજ, સ્વેદ, ઠ લેશ્યા, લાજાલાજ, યશ, અપયશ, મૂર્છતા, ત્રણપ્ર-
 કારના વેદ, કામચેષ્ટા, ગતિ, જાતિ, કુલ, શ્યાદિ આઠે કર્મનાં વિપાક
 ફલ. આ સર્વ વાવતો જીવને અનુજવસિદ્ધ છે, અને સૂદ્ધમપુજ્જલ ઇન્દ્રિય
 અગોચર છે, તે પરમાણુ આદિ અનેક તરેહના છે. પૂર્વોક્ત પુજ્જલના સં-
 યોગથી જીવ ચારે ગતિમાં જટકે છે. આ પુજ્જલ મારી જાતિ નથી,
 આ પુજ્જલનો મારી સાથે કાંઈ વાસ્તવ સંબંધ નથી, આ પુજ્જલ સર્વ
 ત્યાગવા યોગ્ય છે, જે આ પુજ્જલનો સંસર્ગ છે તેજ સંસાર છે, આ પુજ્જ-
 લની સંગતથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ ગુણ વગડી જાય છે, જે આ
 પુજ્જલ હ્રવ્યની રચના છે તે મારા આત્માનો સ્વજાવ નથી, ધર્માસ્તિ-
 કાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, કાલ, આ ચારે હ્રવ્ય ક્ષેત્રરૂપ
 છે, પરંતુ હું તે સર્વથી અન્ય હું, તેડું મારા નહિ, હું તેડુંનો નહિ, હું તે-
 ડુંનો સાથી પણ નહિ, હું મારા સ્વરૂપનોજ સ્વામી હું, મારો સ્વજાવ સ-
 મ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ છે, વર્ણરહિત, ગંધરહિત, રસરહિત, સ્પ-
 ર્શરહિત, ચૈતન્યગુણ, અનંત, અવ્યાવાધ, અનંત દાન, લાજ, જોગ, ઉપ-
 જોગ, વીર્યાદિ અનંતગુણસ્વરૂપ છે, તેડુંની શ્રદ્ધા, જાસન, રમણતારૂપ
 ચિદાનંદધન મારો સ્વજાવ છે. એવો જે મારો પૂર્ણાનંદ સ્વજાવ, તે પ્રગટ
 કરવાવાસ્તે સર્વ શુદ્ધ વ્યવહારનય નિમિત્તમાત્ર છે, પરંતુ મુખ્ય તો મારા
 સ્વજાવમાં જે રમણતા કરવી તેજ શુદ્ધ સાધન છે, તેજ ધર્મ છે. ઇતિ નિ-
 શ્ચયધર્મસ્વરૂપ.

आ त्रणे तत्त्वनी जे निश्चय परिणतिरूप श्रुता ते सम्यक्त्व कहे-
वाय ठे. जे जीवने ए प्रमाणे बोध न होय ते जीव जो कर्दा. पद्मासत
रहित, एम मनमां धारे के " तं सर्वं निस्संकं, जं जीणेहिं पवेइयं इ-
त्यादि " जे जिनेश्वर जगवानें अर्थे कल्पा ठे ते सर्व निःशंकित सत्य ठे,
तो तेनी एवी तत्त्वार्थश्रुता पण सम्यग्दर्शन कहेवाय ठे. तेनाची वि-
परीत ते मिथ्यात्व कहेवाय ठे. आ मिथ्यात्वनुं स्वरूप नवतत्त्वमरूपमां
लखी आख्या ठीण त्यांची जाणवुं. मिथ्यात्वनो त्याग तेज सम्यक्त्व क-
हेवाय ठे. इति व्यवहारसम्यक्त्वस्वरूप.

हवे निश्चय सम्यक्त्वनुं स्वरूप लखीण ठीण. पूर्वं निश्चय देव, गुरु
अने धर्मनुं जे स्वरूप करुं ठे, तेज निश्चय सम्यक्त्व ठे. जे जीव चार
अनंतानुबंधी कपाय, सम्यक्त्व मोह, मिश्रमोह, मिथ्यात्वमोह, आ
सात प्रकृतिनो उपशम, द्वयोपशम, तथा द्वय करे तेने निश्चय सम्य-
क्त्व थाय ठे. निश्चय सम्यक्त्व परोक्षज्ञाननो विषय नथी, केवली
जाणी शके ठे, के आ जीवने निश्चय सम्यक्त्व ठे. आ सम्यक्त्व प्रगट
यतां जीवने नरक, तिर्यंच, आ वने गतिना आयुनो बंध यतो नथी.

हवे सम्यक्त्वनी करणी लखीये ठीयें. सम्यक्त्वनी जीव नित्य यो-
गवाइ मलतां, तथा शरीरमां व्यापिनो अज्ञाव ठते. जिनप्रतिमानां
दर्शन कर्या पठी जोजन करे, जो जिनप्रतिमानो योग न मळे तो
पूर्व दिशि सन्मुख वेसी वर्तमान तीर्थकरोनुं चेत्यवंदन करे. जो रो-
गादि विघ्नची दर्शन न थाय तो जेठने आगार ठे, तेठना नियमनो
जंग यतो नथी. जिनेश्वर जगवान्ना मंदिरमां दश मोटी आशा-
तना अवश्य वजें. तेठनां नाम. १ तंत्रोल, फल प्रमुख खावानी वस्तु
जगवान्ना मंदिरमां खाय नहि, २ पाणी, दुध, ठाश, अर्क प्रमुख पीये
नहि, ३ जोजन करे नहि, ४ मंदिरनी अंदर उपानद् प्रमुख खावे
नहि, ५ स्त्री आदि संग मेधुन सेवे नहि, ६ शयन करे नहि, ७ थुंके
नहि, ८ लघुशंका करे नहि, ९ जंगल (दिशा) जाय नहि, १० मं-
दिरमां जुगार, चोपट, चित्तरंज प्रमुख खेळे नहि. आ दश आशा-
तना टाळे, तथा उत्कृष्टी चोराशी आशातना वजें. वली एक मासमां
आटला फुलहार चढावुं, एकमासमां आटवुं घी आपुं, एकवर्षमां आ-

टला अंगलूहणां आपुं, वर्षमां आटलुं केशर, चंदन, वरास, कपुरप्रमुख
 जगवान्नी पूजामां वापरुं, धूप, अगरवत्ति जखेवुं, अक्षत, नैवेद्य, फल
 पूजा आ प्रमाणे करुं, धनने अनुसारें वर्षमां आटली अष्टप्रकारी, सत्तर
 प्रकारी पूजा रचावुं, वर्षमां आटला रुपैया साधारणद्रव्यमां खरवुं, व-
 र्षमां आटलुं द्रव्य पूजावास्ते खरवुं, दिनदिन प्रति एक नवकारवाली
 अर्थात् माला पंचपरमेष्टि मंत्रनी, मोक्षनिमित्त जपुं, दिनप्रति रोगना
 अज्ञाव ठते नमस्कार सहित वे घडी दिनचढे त्यांसुधी चार आहारुं
 प्रत्याख्यान करुं, रात्रिमां छुविहार प्रत्याख्यान करुं, रोगादिकारणे न
 थइ शके तो आगार, वर्षप्रति आटला साधर्मी वंधुठने जमावुं, ए प्रमाणे
 सम्यक्त्व पावुं; तथा सम्यक्त्वना पांच अतिचार ठे ते टावुं. ते पांच
 अतिचानुं स्वरूप कहिये त्रियें.

१ प्रथम शंका अतिचार. जिनवचनमां शंका न करवी, कारण के
 जिनवचन बहुज गंजीर ठे; ते सर्वना यथार्थ अर्थ समजावनारा आ का-
 लमां कोइ गुरु नथी, वली शास्त्रो जे ठे ते अनंतनयात्मक ठे. तेउमां
 गणतरी तथा संज्ञा विचित्र तरेहनी ठे. कोइ स्थलें कोडीशब्द फोडनो
 वाचक ठे, तो कोइ स्थलें रूढी वस्तुवाचक ठे, कारण के श्रीजगणि
 क्षमाश्रमण सर्वसंघना सम्मत आचार्य, संघयणनामा पुस्तकमां तथा
 विशेषणवती ग्रंथमां लखेठे के, कोइक आचार्य कोडी शब्दने फोडनो
 वाचक मानता नथी, परंतु संज्ञांतर मानेठे, वर्तमान कालमां बीशने
 पण कोडी कहेठे, तथा सोरठ देशमां पांच थानाने पण कोडी कहेठे.
 जेवो आ कोडी शब्दमां मतांतर ठे, तेवी रीतें शत, सहस्र शब्दोपण
 कोइ संज्ञाना वाचक होय तो कांइ दोष नथी. वली शत्रुंजय तीर्थमां
 ज्यां मुनिठ मोक्ष गयेला ठे, त्यां पण पांच कोडी आदिशब्दोनी कोइ
 संज्ञा ठे, तेवीजरीतें ठप्पन कुलकोडी जादव कहेवायठे, त्यांपण याद-
 वोना ठप्पन कुलोनी कोडी कोइ संज्ञाविशेष ठे, एजप्रमाणे शास्त्रोमां
 सर्वस्थलें चक्रवर्तिनी सेना, तथा कोणिक चेटक राजाठनी सेनामां जे
 कोडी तथा शत सहस्र शब्दो ठे, ते संज्ञाविशेषवाचक संनय चायठे,
 ते कारणथी सर्व शब्दोना सर्वस्थलें एकतरग्या अर्थ मानया युक्त नथी.
 आ फयनमां पूज्यश्री जिनजगणिक्षमाश्रमण पुरा साक्षो आपनारठे

बली केटलाएक जव्यजीवोए सामान्य प्रकारें एम पण सांजलेखुं ठे के पांचमा आरामां उत्कृष्ट एकसो वीश वर्षेनुं मनुष्यनुं आयु ठे; ज्यारे ते जीवो कोइ अंग्रेज प्रमुखना मुखथी एम सांजले ठे के दोढसो, बसो तथा अढीसो वर्षेनी आयुवाला मनुष्य जोटानादि देशमां विद्यमान ठे, त्यारे दृढश्रद्धावाला, जोला जीव तो तेउनुं कहेखुं सत्य मानता नथी, कदापि मोटी आयुवालो मनुष्य तेउनी सन्मुख लावी उजो राखिए, तो पण तेउ तो ते वात जूठीज मानशे, कारण के तेउ एम माने ठे के अमारा जिनेंद्र देवनुं कथन कदापि असत्य नथी, परंतु जेउने जैनमतनी दृढश्रद्धा नथी, अने सांसारिक विद्यामां कांश्क निपुण ठे, पठी तेउ कदापि जैनमतवाला होय तो नण, तेउना मनमां अवश्य शंका पडी जाय ठे, कारण के तेउए पण जैनमतनां सर्व शास्त्र श्रवण कयां नथी. सारांश ए ठे के शास्त्रमां जे कथन ठे, ते सापेक्षक ठे, बाहुल्यताथी कहेल ठे, ते कथंचित् अन्यथा होय तां तेमां आश्चर्य मानवुं नहि; कारण के बहु शास्त्रोमां लखेखुं ठे के ज्योतिष चक्र अर्थात् तारामंडलना सर्व तारा मेरु पर्वतनी प्रदक्षिणा दीए ठे. आ वात सर्व जैनी माने ठे, परंतु ध्रुवना तारा कोइ स्थले फरता नथी, अने ध्रुवनी पासेना ताराउ जे सप्त-रूपि रुढिमां प्रसिद्ध ठे, जेउने वालको मंजी, पहेरेदार, कुत्ता, तेमज चोर कहे ठे, तथा वीजा केटलाएक तारा ध्रुवनी नजीक ठे, ते सर्व ध्रुवनी प्रदक्षिणा फरे ठे, परंतु मेरु पर्वतनी प्रदक्षिणा देता नथी; आ बिना अमे जातें अनुजवेली ठे, अने वीजाउने बतावी शकिए ठीए, तो पठी प्रथम जे शास्त्रकारें कहेखुं ठे के सर्वतारा मेरुनी प्रदक्षिणा दीए ठे, आ कथन जैनी केम सत्य माने ठे ?

समाधान एम ठे के, प्रथमनुं जे कथन ठे, ते बाहुल्यतानी अपेक्षाए ठे, कारण के बहु तारामंडल एवुं ठे के ते मेरु पर्वतनी प्रदक्षिणा फरेठे, अने केटलुंएक एवुं ठे के जेउ ध्रुवनीज आस पास चक्र दीए ठे. आ समाधान पूज्यश्री जिनजङ्गणि क्षमाश्रमणजीए संघयण तथा विशेष-पणवती ग्रंथमां लखेखुं ठे, एवीरीतें के मेरु पर्वतनी चारे बाजुए चार ध्रुवठे, अने ते चारे ध्रुवोनी पासे एवा एवा ताराउ ठे जे निरंतर ते चारे ध्रुवोनीज आसपास चक्र दीए ठे. तेथी एम सिद्ध थयुं के शास्त्रनुं

जे कथन ठे ते बाहुल्यताए तेमज कोइ अपेक्षार्थी संयुक्त ठे, अने कोइस्थले स्थूल व्यवहार नयने मते कथन करेलुं ठे, परंतु सूक्ष्म तेमज अधिकन्यूनतानी विवक्षा करेली नथी. तेवीजरीतें सो वर्षेथी अधिक आयु जे पंचम कालमां कहेलुं ठे, ते बाहुल्यतानी अपेक्षा तथा आर्यखंड अर्थात् मध्यखंडनी अपेक्षा ठे; जो कोइ मनुष्यनुं दोढसो, बसो, तेमज अढीसो वर्षेनुं आयुष्य थइ जाय तो मनमां जिनवचन माटे शंका न करवी, जेमके कोण जाणे जिनवचन सत्य हशे के असत्य हशे ? हेतु ए ठे के शास्त्रना आशय अति गंजीर ठे, अने वर्तमानमां यथार्थ बतावनारा गीतार्थ गुरु कोइ नथी.

आयुनी वाचतमां समाधान एम ठे के जगवान् श्री महावीर स्वामिना निर्वाण पठी (५७५) वर्ष लगनग जैनमतना आचार्य श्री आर्य रक्षितसूरि नवपूर्वना पाठक थया. तेमनी पासे शक्र इंद्र निगोदना जीवनुं स्वरूप श्रवण करवा आव्या. शक्र इंद्र प्रथम वृद्ध ब्राह्मणनुं रूप धारण करीने श्रीआर्यरक्षित सूरिजीने पुछुं, हे जगवन् ! हुं वृद्ध थयो हुं, जो माहं आयुष्य थोडुं होय तो मने कृपा करी बतावो, जेथी हुं अनशन करूं, ते सांजली सूरिजीए दशमा पूर्वना यवका अध्ययनमां उपयोग दइने जोयुं तो तेनुं आयुष्य सो वर्षेथी अधिक मालम पड्युं, फरी उपयोग देतां बसो वर्षेथी अधिक जाणवामां आव्युं, फरी उपयोग देतां त्रणसो वर्षेथी अधिक जणायुं; ते बखते सूरिजीए विचार कर्यो के आ जारत वर्षेनो मनुष्य नथी. आ कथानक आवश्यक सूत्रनी सामायक अध्ययननी उपोद्घात निर्युक्तिमां ठे. आ कथानकथी एम सावीत थाय ठे के जारतवर्षेना मनुष्यनुं आयुष्य त्रणसो वर्ष सुधीनुं होय तो आश्चर्य नहि, कारण के श्री आर्यरक्षित सूरिजीए वृद्ध ब्राह्मणनुं आयु त्रणसो वर्षेथी अधिक देख्युं त्यारे कह्युं के आ जारत वर्षेनो मनुष्य नथी. आ कथनथी कथंचित् त्रणसो वर्षेसुधीनुं आयुष्य जारतवर्षेमां मनुष्यनुं होय तो शुं आश्चर्य ठे ?

केटलाएक मनुष्यना मनमां एवी पण शंका ठे के जैनमतवाला जरतखंड क्यां सुधी माने ठे ? आ कालमां जे कांइ लोकोना देखवामां थयवा सांजलवामां आवे ठे के अमेरीकादि देश तेमज रूशीआ तथा

चीनादि देश चारतवर्षमां गणाय के नहि? समाधान मात्र एटलुंज ठे के अमेरिका तथा विलायतादि सर्वमुलकोनी वचमां जे समुद्र पढेला ठे ते ऋषजदेव तेमज जरत चक्रवर्तिना समयमां हता नहि, परंतु जगती वहार जे महासमुद्र ठे तेज हतो. ते कारणथी अर्थात् समुद्र अंदर आवी जवाथी असल जरतक्षेत्रनुं स्वरूप बगडी गयुं, केटलाएक जाग समुद्र थइगयो, अने केटलाएक छिपो बनी गया.

आ बावतमां जैनमतना शत्रुंजय माहात्म्यनामा ग्रंथमां लखुं ठे के सगरनामा बीजा चक्रवर्ती चारतवर्षमां आ समुद्रने जंबूद्वीपनी दक्षिणदिशाना विजयंतनामा दरवाजाना रस्तेथी लाबेल ठे, तेम लाववाथी बर्वरादि हजारो देश तो जलमां डुबी समुद्रनी चूमि बनी गया, जे जे उंचा देशो हता ते विलायतादि द्वीपो बनी गया. असल देशोनां नाम नष्ट थवाथी बहु देशोनां नाम कट्टिपत राखवामां आव्यां, अने जरत खंडनुं स्वरूप तदन फरीगयुं, केटलाएक देशोनी चारे बाजुए समुद्रफरी गयो, केटलाएक देशोना उत्तर जागमां बरफ पडवाथी, तेमज समय बदलाइ जवाथी, सर्वथा पाणी जामी गयुं, तेमज समुद्रसाथे मलीगयुं, तेथी चारे बाजुए समुद्रज देखाय ठे. गमनागमन पण तेज कारणथी बंध थइगयां. शास्त्रकारें तो प्रथम आरामां तथा ऋषजदेवजी अने जरत चक्रवर्तिना समयमां चारतवर्षनुं जे स्वरूप हतुं तेज प्रमाणे अद्यापि पर्यंत बतावेलुं जणाय ठे, परंतु चारतवर्षनुं स्वरूप बगडीने कांश्नुं कांश् स्वरूप केवीरीतें थइगयुं तेनुं विस्तारथी वर्णन यथार्थ रीतें करेखुं देखवामां आवतुं नथी. कदापि कोइए लखेलुं इशे तो पण जैनमतनी उपर एवी एवी मोटी विपत्तिउ पडेली ठे के तेथी लाखो तो शुं बलके कोडो ग्रंथ नाश पामी गया ठे, ते कारणथी आ स्थलें सर्ववृत्तांत यथार्थरीतें बतावी शकतो नथी; परंतु जैनमतना जेटला ग्रंथ मारा बांचवामां आव्या ठे, तेजमांथी पण मने जे ठीक लाग्युं ठे ते आ ग्रंथमां में लखेलुं ठे.

सर्वक्षेत्र ते प्रमाणे अदल बदल थइ गयां; गंगा, सिंधु असल स्थान बहेती बहेती रही गइ. आगलनो प्रवाह समुद्रें रोकी लीधो, अने पाठलथी पाणी आवनुं बंध थइ गयुं. बाद जे पर्वतथी अधिक नदीनी प्र-

वृत्ति थइ ते नदी ते पर्वतथी निकलती लोकोए मानी लीधी. गंगा अने सिंधुमां कुल्लक हेमवंत पर्वतथी जल आववुं बंध थइ गयुं; नाममात्र सिंधु रही गइ. नगरीउमां वनिता नगरीनी कढपनापर अयोध्या मानी, अने काबुलमां तक्षिला अर्थात् बाहुवलनी नगरीनी कढपना करी, जेनुं नाम गिजनी प्रसिद्ध ठे, ते तक्षिला पण आज रही नथी. कारण ए ठे के जैनिउनी श्रद्धा अनुसारें प्रथम आराने तेमज रूपजदेव अने जरत राजांना समयने व्यतीत थयां असंख्य वर्ष थइ गयां ठे, तो ते दरमी-आन देश, पर्वत, नदी, नगरादि उलट पालट थइ जाय तेमां शुं आश्चर्य ठे!

वली समुद्रनुं देशो उपर फरवुं तो तौरेत ग्रंथथी पण ठीक ठीक सिद्ध थाय ठे. पुराणादि ग्रंथोमां पण लखेवुं ठे के कोइ एवो समय हुतो, जे वखतें समुद्रमां पाणी नहोतुं, पाठलथी आवेवुं ठे. ते कारणथी शत्रुंजय माहात्म्यमां जे लखेवुं ठे के जरतक्षेत्रमां सगर चक्रवर्ती समुद्रनुं पाणी लाव्या ठे, ते कहेवुं वास्तविक लागे ठे.

श्रीतपगच्छना आचार्य विजयसेन सूरिपण पोताना प्रश्नोत्तरमां लखे- ठे के मागध, वरदाम अने प्रज्ञासनामनां त्रण जे तीर्थ ठे, ते जगतीनी वहारना समुद्रमां ठे, तेथी पण सिद्ध थाय ठे के जरत चक्रवर्ती ठ खंड साधवा तेमज मागधादि तीर्थ साधवा गया हुता, त्यारे आ समुद्रनुं पाणी रस्तामां नहोतुं, अने शास्त्रकारोए तो सर्व शास्त्रोनी शैली श्री रूपजदेवजीना समयानुसार राखेली ठे, ते कारणथी चक्रवर्ती तमामनां कथन जरत चक्रवर्ती सदृश वर्णन करेल ठे.

आ कालमां केटलाएक विद्वानोए जूगोलना हिसाबथी पृथ्वीनुं स्वरूप लखेवुं ठे, तथा ते अनुसारें शरद् तथा गरम देशोना विभाग करेला ठे, ते जोतां, अगर जो के तेउना देखवा, सांजलवा, तथा थनुमान मुजब वर्तमान समयमां ए प्रमाणेज हशे, परंतु सदा काल एमज हुतुं, एम कहेवुं वास्तविक नथी. जूगोल हस्तामलक पुस्तकमां लखेवुं ठे के कशीआना उत्तर जागमां ज्यां वरफ शिवाय बीजुं कांइ ठे नहि, त्यां गरमीना दिवसोमां वरफ गलवाथी तथा केटलाएक स्थले वरफना ढग ढली पडवाथी तेउनी नीचेथी एक जातना हाथी निकले ठे, हाथी पण सेंकडो निकले ठे, जेनुं नाम ते देशवाला मॅमाथ कहे ठे. मोतुं आ-

श्चर्य तों ते मेंमाथोने देखवाथी ए लागे ठे के ते जानवर गरम मुख-
कना रहेनारां ठे, तेज आ शरद्मुखकमां क्यांथी आव्या ? तेउने खा-
वावास्ते पण त्यां कांइ नथी. आ कालमां जो एकपण हाथी ते मुखक-
मां लही जइ बांधीए तो थोडा बखतमां ते मरी जाय; उतां लाखो मेंमाथ
ते मुखकमां क्यांथी जाता हशे ? तेमज शुं खाता हशे ? ते बायतमां मात्र
एज खुलासो आपी शकाशे के कोइ समयमां ते मुखक गरमदेश हशे,
वाद पवननी तसीर बदलावाथी शरद् मुखक थइ गयो. आ वृत्तांतथी
एम सिद्ध थाय ठे के शरद् मुखक कोइ कालमां गरम थइ जाय ठे, अने
गरम मुखक शरद् थइ जाय ठे, ते कारणथी जूगोलने अनुसारें श-
रदी, गरमीनी अवस्थानी जे कटपना करवी, ते हमेशांने वास्ते दु-
रस्त नथी. शुं जाणीये देशोनी केवी केवी व्यवस्था बदलाइ चुकी ठे ?
अने हजी शुं बदलावानी ठे ? जूस्तरवेत्ताउं लखे ठे के आफ्रिका खं-
डना मध्यजागमां आवेलुं शहरांनुं रेतीनुं मोडुं रण जे हाल घणुंज
उंचाणमां ठे ते एकबखत महासागरनुं तलीयुं हलुं. ते कारणथी जमिननी
स्थितिनुं पुरुं स्वरूप तो मात्र सर्वज्ञ जाणी शके ठे.

वली आ पृथ्वीने जूगोल कहेवामां आवेठे, वली एम पण कहेवायठे
के सूर्य फरतो नथी, परंतु पृथ्वी सूर्यनी आसपास फरेठे. आ वात अं-
ग्रेजोएज शोधेली नथी परंतु अंग्रेजोनी पहेलां पण आ वातना मान-
नारा जारतवर्षमां हता, कारण के जैनमतना शीलंगाचार्य जे विक्रमना
७००. वर्ष लगजग थया ठे, तेज श्री आचारांगसूत्रनी वृत्तिमां लखेठे के,
केटलाएक एम पण मानेठे के पृथ्वी गोल फरेठे अने सूर्य स्थिर रहेठे,
परंतु आ मत जैनिउनो नथी. जैनमतना शास्त्रोमां तो प्रगट लखेल ठे के
सूर्य चालेठे, अने पृथ्वी स्थिर रहेठे; वली सूर्यने फरवानां एकसो चो-
राशी मंरुल आकाशमां ठे, ते मंरुलोमां प्रवेश करवो, तथा दिनमान,
रात्रिमाननी बधघट थवी, तथा ऋतुउंनुं बदलावुं, ग्रहणनुं लागवुं, सूर्य-
ना अस्त उदयमां मतोना विवाद, इत्यादि अनेक वात, सर्व सूर्यप्रज्ञसि
वा चंद्रप्रज्ञसि शास्त्रो अध्ययन करवाथी मालम पडेठे.

वली पृथ्वीने गोल साबीत करवामां समुद्रमां चालतां बहाणना तली-
यांने बदले बहाणना शब्दमात्र दूरजतां मालम पडेठे, इत्यादि जे जे कारणो

વતાવેઠે, તે તે કહેવાવાલાડની સમજમાં જેમ જેમ આવતું હશે તેમ તેમ વતાવતા હશે, પરંતુ અમારી સમજણમાં એમ આવેઠે કે, નેત્રમાં એવીજ યોગ્યતા ઠે, જેથી વસ્તુની ગોલાઈજ માલમ પડે, કારણ કે જ્યારે અમે લાંબી તથા સરખા સ્થલવાદી સીધી સડક ઉપર ઝાઝા રહીએ ઠીએ, ત્યારે અમારા પગની જગાએ સડક પહોલી માલમ પડેઠે, અને જ્યારે દૂરનો તે સડકનો ઝાગ દેખિયે ત્રિયે ત્યારે સડક સાંકડી માલમ પડેઠે. વહી તેજ સ્થલે આકાશમાં મસ્તકની ઉપર સીધી લીંટીએ પહીને ઝંચે ઝડતાં દેખિયે ત્રિયે, ત્યારે જેટલી ઝંચાઈયે દૂર ઝડતું અમને લાગેઠે, તેજ પહીને જ્યારે સીધી લીંટીમાં થોડે દૂર જઈ ઝડતાં દેખિયે ત્રિયે, ત્યારે તે પહી પૃથ્વીની વહુ નજીક દેખાય ઠે. માત્ર આટલા અંતરના તફાવતમાં પૃથ્વીની એવી મોટી ગોલાઈ કેમ હોય ? વહી આકાશને જ્યારે દેખિયે ત્રિયે ત્યારે ઘુમટ જેવું દેખાયઠે, તે વાવતમાં જે કોઈ એમ કહે કે ધરતીની ગોલાઈના સવવથી આકાશપણ ગોલ દેખાય ઠે, આ કહેવું વાસ્તવિક નથી; કારણ કે, પૃથ્વી થોડાજ દૂરમાં ઇટલી ગોલ થઈ શકતી નથી, તે કારણથી નેત્રોમાં જે વસ્તુને જાણવાની જેવી યોગ્યતા ઠે તેવીજ તે વસ્તુ દેખાય ઠે. એમ કહેવું વાસ્તવિક લાગે ઠે.

વહી આ પૃથ્વી, ઝરતલુંડની વહુ સ્થલે ઝંચી, નીચી માલમ પડે ઠે, કારણ કે શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ પ્રમુખ આચાર્ય પદ્મપ્રજ્ઞાચારિત્રાદિ ગ્રંથોમાં લખેઠે કે લંકાથી અમુક યોજન પશ્ચિમ દિશાતરફ જઈએ તો આઠ યોજન નીચે પાતાલલંકા ઠે, જો તે યોજન પ્રમાણ યોજન હોય તોતો. શા માટે અમેરિકાજ પાતાલલંકા ન હોય ? વહી નીચી જગા હોવાથી બુદ્ધિમાનોને પૃથ્વી ગોલ માલમ પડતી હોય. તે પાતાલલંકાની જેમ વીંઝી જગાએ પણ ધરતી ઝંચી નીચી હોય તો તેમાં શું આશ્ચર્ય ઠે ? કારણ કે પશ્ચિમ મહાવિદેહની ધરતી એક હજાર યોજન ઝંડી શાસ્ત્રમાં લખેલી ઠે, તેવીજરીતે વીંઝી જગાએ પણ ધરતી ઝંચી નીચી હોવાથી કાંઈતું કાંઈ માલમ પડે, તે કારણથી જૈનમતિએ શ્રી અરિહંત જગવંતના કબનમાં શંકા ન કરવી જોઈએ.

કેટલાએક પુસ્તકોમાં લખેલું અમે વાંચેલું તેમજ સાંજલેલું પણ ઠે કે અમેરિકાદિ મુલકોમાં એવી વિદ્યા ફેલાયલી ઠે કે, જેથી બે હજાર વર્ષ

અગાઉ જે મનુષ્યો મરણ પામ્યા છે તેંડને હાલ, બોલાવવામાં આવે છે, વહી તેંડને તે વચ્ચતનો સર્વ દેવાલ પૂઠવામાં આવે છે, ત્યારે તેંડ સર્વ પોતાની વ્યવસ્થા વતાવે છે. પરંતુ માત્ર પરીક્ષા રીતે શબ્દ શ્રવણ તેંડ કરાવે છે, પ્રત્યક્ષ તેંડ દેખાડતા નથી; તથા અનેક તરેહના વીજા પણ તમાસા તેંડ દેખાડે છે, જે દેખવાથી અદ્વૈતબુદ્ધિમાનોની બુદ્ધિ અસ્તવ્યસ્ત થઈ જાય છે, અને તેંડના મનમાં અનેક શંકા, કંઠા ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, જે કારણથી અર્હતકથિત ધર્મમાં અનાદર થઈ જાય છે, કારણ કે જેમ તે જીવોએ જૈનમતના પુરાં શાસ્ત્રો વાંચ્યાં નથી, તેમ શ્રવણ પણ કર્યાં નથી, જેથી તેંડના મનમાં જલદી અધીરજ પણ થઈ જાય છે, પરંતુ પોતાના મતનાં સર્વ પુસ્તકો વાંચ્યા તેમજ સાંજડ્યા વિના માત્ર તુલ્ય વસ્તુને વાસ્તે એકવાર જૈનધર્મમાં શંકા લાવવી તે દીર્ઘદષ્ટિપણું નથી. પૂર્વોક્ત સર્વ વૃત્તાંત ઇંદ્રજાલની પૂર્ણવિદ્યા જેંડને આવડતી હોય તેંડ વતાવી શકે છે. મેં અમુક ગ્રંથમાં લખેલું વાંચ્યું છે કે, કુમારપાલ રાજાના સમયમાં બોધિદેવ નામનો એક બ્રાહ્મણ હતો, તેણે કુમારપાલ રાજાની શ્રદ્ધા જૈનમતથી ઠગાવવા વાસ્તે, કુમારપાલની અગાઉ તેના વંશના મૂલરાજ આદિ જે સાત રાજાંડ થઈ ગયા હતા તેંડને નરક કુંડમાં પડેલા, વિલાપ કરતા, એ પ્રમાણે કહેતા દેખાડ્યા કે હે પુત્ર ! જે દિવસથી તું જૈનધર્મ અંગીકાર કરેલો છે, તે દિવસથી અમે તારા સાત વડવાંડ નરક કુંડમાં પડેલા ઠીએ, જો તું અમારું જલું ચઢાતો હો તો જૈનધર્મને તજી દે. આવી વીના દેખીને કુમારપાલ રાજા પોતાના ચિત્તમાં ગજરાયા; તત્કાલ જઈ પોતાના ગુરુ શ્રી હેમચંદ્ર આચાર્યને સર્વ વૃત્તાંત કહી પુત્ર્યું કે હે મહારાજ ! આનો શું હેતુ છે ? આચાર્યજીએ કહ્યું કે હે રાજેંદ્ર ! આ સર્વ ઇંદ્રજાલની વિદ્યા છે, આવો હું પણ તમોને કાંઈક તમાસો દેખાડું. ત્યાર બાદ રાજાને મકાનની અંદરના જાગમાં લઈ જઈ, ચોવીશ તીર્થંકર સમવસરણમાં જુદા જુદા વેગા છે, અને કુમારપાલ રાજાના તેજ સાત પુરુષો તીર્થંકરોની સેવા કરે છે, તેમજ કુમારપાલને કહે છે કે હે પુત્ર ! તું મોટો પુણ્યાત્મા છે કે જેણે જૈનધર્મ અંગીકાર કરેલ છે. જે દિવસથી તું જૈનધર્મ અંગીકાર કરેલ છે, તેજ દિવસથી અમે નરક કુંડમાંથી નિકલી સ્વર્ગવાસી થયા ઠીએ, તે કારણથી હે જાઈ ! તું જૈનધર્મમાં દૃઢ રહે જે. ત્યાર બાદ શ્રી હેમચંદ્ર

सूरि कुमारपाल राजाने वहार लाव्या. राजायें पुख्युं के महाराज ! त-
मासो बहुज आश्चर्यकारी ठे. सूरिजीए कहुं के हे राजन् ! इन्द्रजा-
लनी विद्या जेउने आवडती होय, ते एम करी शके ठे. इन्द्रजाल वि-
द्यानां सत्तावीश पीठ ठे, तेमांथी सत्तर पीठ शंसारमां प्रचलित ठे, प-
रंतु सत्तावीशे पीठ हुं जाणुं हुं, हाल बीजो कोइपण चारतवर्षमां जा-
णतो नथी, अने जे गुरुउए अमने ते विद्या आपी हती, तेमणें एवी
आज्ञा पण करेली ठे के, जविष्यमां आ विद्या तमारे कोइने पण देवी
नहि, कारण के आ विद्याथी मोटो अनर्थ उत्पन्न थशे, सारांश के आ
कालमां जीव तुछ बुझिवाला होवाथी तेउने आ विद्या जरशे नहि,
बली तेज कारणथी अमारा आचार्योए योनिप्राचृत शास्त्र विवेद करी
दीधेलां ठे, ते योनि प्राचृतने अनुसारें आ इन्द्रजाल रची शकाय ठे. आ
योनिप्राचृतनुं कथन व्यवहार जाण्यचूर्णीमां करेहुं ठे, ज्यां लख्युं ठे
के आ योनिप्राचृतमां तंत्रविद्या ठे, जेनाथी सर्प, घोडा, हाथी विगेरे
जीवतां जानवर, वस्तुउना मेलापथी बनी शके ठे, तथा सुवर्ण, मणि,
रत्न प्रमुखपण बनी शके ठे. आ मशालामांज एवी मिलनशक्ति ठे के
मरजीमां आवे ते बनावी ल्यो ? ते कारणथी वर्तमानमां नवीन वस्तुने
देखीने कोइए जैनधर्मथी चलायमान न थवुं जोइए. तत्त्वार्थना महाना-
प्यमां सामंतजइ आचार्य पण लखे ठे के इन्द्रजालीआ तीर्थकरनी स-
मान बाह्यरुद्धि सर्व बनावी शके ठे, ते कारणथी कोइ वाचतमां चम-
त्कार देखी जिनवचनमां शंका न करवी.

बली केटलाएक जैनमतवालार्जने आ पण आश्चर्य ठे के, ज्यारे आ-
र्यावर्त्तमां वे प्रहरदिन होय ठे, त्यारे अमेरिकामां अर्धरात्रि होय ठे,
अने ज्यारे अमेरिकामां वे प्रहर दिवस थाय ठे, त्यारे आर्यावर्त्तमां अ-
र्धरात्रि थाय ठे, ते वाचतना चोकस समाचार तारनी मददथी तेमज घ-
डीआलना साधनथी मेलवी शकाय ठे. आ वातनो यथार्थ उत्तर हुं
आपी शकुं तेम नथी. मारी श्रद्धा एवी पण नथी के पूर्व आचार्योंनी
शाहादत शिवाय समाधान करुं, कारण के मात्र मारी कल्पनाथी कांइ
जैनमत सत्य थइ शकतो नथी, जैनमत तो पोताना स्वरूपथीज सत्य
घनशे, जो मारी कल्पनाज जैनमतनी सत्यतानुं कारण होय तो, कांइ

पूर्वाचार्यनी अपेक्षाज रहेशे नहि, वली जेना मनमां जे अर्थ सारो लागशे ते अर्थ वनावी देशे. जेम वर्तमानमां कोइ पाखंडी मस्कराए कृष् आदि वेदो उपर स्वकपोल कल्पित टीका वनावेली ठे, ते अमे वांची पण ठे तेउण वेदमंत्रादि उपर जे जाण्य वनाव्युं ठे, ते मंत्रोना अर्थमां एवुं लखेलुं ठे के “अश्विनोट” अर्थात् वरालयंत्रथी चालनारां बहाण, तथा रेलगाडी चालवानो विधि, तथा पृथ्वी गोल ठे, ते सूर्यनी चारे वाजुए फरे ठे, अने सूर्य स्थिर ठे, इत्यादि अंग्रेजोए पोतानी बुझिना वलथी जे नवीन शोधनी विद्या बहार पाडी ठे, ते सर्व विद्याउनुं वेदोमां कथन ठे. पोताना शिष्योने वेदनुं महत्त्व बताववा वास्ते स्वकपोलकल्पित अर्थ वनावी लीधा ठे; अने पूर्वं महीधरादि पंडितोए वेदो उपर जे दीपिका तथा जाण्यो रचेलां ठे तेउनी निंदा तेमज मूर्खता प्रगट करेली ठे. जेमके तेउ मूर्ख हुता, तेउने वेदना अर्थ आवडता न होता.

प्रश्न:-पूर्वना अर्थ ठोडीने नवीन अर्थनी रचना करवानुं शुं कारण ठे?

उत्तर:-प्रथम तो वेदो उपरनां प्राचीन जाण्य, तेमज दीपिका मानवाथी वेदोनी सत्यता, ईश्वरोक्तता तेमज प्राचीनता सिद्ध थती न होती. ते कारणथी ईशावास्य उपनिषद् वर्जोने, सर्व उपनिषदो, सर्व ब्राह्मण जाग, सर्व स्मृति, पुराणादि शास्त्र, जाण्य, दीपिकादि मानवां तजी दीधां, तेमणे एवो विचार कयों के पूर्वोक्त सर्व ग्रंथो मानवाथी अमारो मत बीजा मतवाला खंडित करी देशे, कारण के पूर्वोक्त सर्व ग्रंथो युक्ति प्रमाणथी विकल ठे, वली प्राचीनोए जे अर्थ करेला ठे, तेमां केटलाएक अर्थ एवा ठे के जे श्रवण करवाथी श्रोताजनोने लज्जा उत्पन्न थाय ठे, कारण के महीधरकृत दीपिका जे वेदनी टीका ठे, तेमां मंत्रादिना जे अर्थ लखेला ठे, तेमां लख्युं ठे के यज्ञपत्नी घोडानुं लिंग पकडीने पोतानी योनिमां प्रक्षेप करे, इत्यादि अर्थ ठे. तेनुं वर्णन आगल उपर लखीश. ते अर्थोने ठोडवावास्ते, अने वेदोनुं खंनन न थाय ते वास्ते स्वकपोल कल्पित जाण्य वनावी अंग्रेजादि पाश्चिमात्यनी रीतिमुजब तथा इंजिल मतानुसार अर्थ वनाव्या ठे, परंतु वेदादिवेचा बुझिमान् पुरुषो तो कोइ ते मानता नथी, अने जेउ माने ठे तेउ कांइ

વેદાદિ જાણતા નથી, કારણ કે જ્યારે પૂર્વના ઋષિ મુનિ, પંડિત અસત્યવાદી તેમજ તેડના બનાવેલા અર્થ અસત્ય છે, ત્યારે વર્તમાનના બનાવેલાડના અર્થ કેવીરીતે સત્ય કરી શકશે ? જે મૂલમાંજ અસત્ય છે તે નવીન રચનાથી કદાપિ સત્ય થવાના નથી. તે કારણથી પોતાની બુદ્ધિનો વિચાર સત્ય માનવો, અને વેદોને માનનારા પ્રાચીન સંપ્રદાય વાલાના અર્થ જૂઠા માનવા, તેનાથી અધિક અવિવેક તથા અન્યાય શિરોમણિ પણ વીજું કયું છે ? વહી જ્યારે પ્રાચીનોના બનાવેલા અર્થ જૂઠા કરશે, ત્યારે તેડના બનાવેલા વેદો પણ જૂઠા ઠરશે, તે કારણથી જેડ મતધારી છે, તેડે કાં તો પોતાના પ્રાચીનોના કથન કરેલા અર્થ માનવા જોઈએ, અથવા તો તે મતને તેમજ તેમતનાં શાસ્ત્રને તર્જી દેવાં જોઈએ; અને તેજ કારણથી મારી એવી શ્રદ્ધા છે કે જૈનમતમાં જે પ્રામાણિક તેમજ પંચાંગી કારક આચાર્ય લખી ગયા છે તેડને અનુસારજ મારે કથન કરવું જોઈએ, સ્વકપોલકલ્પિત કદાપિ નહિ. જે સ્વકપોલ કલ્પિત કરશે તેમજ માનશે, તે કદાપિ જૈનમતવાલો બની શકશે નહિ, અને તેની કલ્પના પણ સર્વથા સત્ય ઠરશે નહિ, કારણ કે પૂર્વાચાર્ય જ્યારે જૂઠા છે, ત્યારે નવીન કલ્પનાવાલા કેવીરીતે સાચા ઠરશે ? તે સર્વ કારણથી પૂર્વના પ્રશ્નનો ઉત્તર પંચાંગી પ્રમાણથી હું આપી શકતો નથી, કારણ કે ૧ શાસ્ત્રો ઘડુજ વિષેદ ગયા છે, તથા ૨ આર્યરક્તિસૂરિના સમયમાં ચારે અનુયોગ તોડીને પૃથક્ પૃથક્ અનુયોગ રચવામાં આવ્યા છે, તથા ૩ સ્કંધિલ આચાર્યના સમયમાં વાર વર્ષ સુધી હુકાલ પડ્યો હતો તે વખતમાં શાસ્ત્રો ઘડુજ વિસ્મૃત થવા લાગ્યાં, જેથી સર્વ સાધુડે દક્ષિણ મથુરામાં સમાજ કરી, જે પ્રસંગે જે આચાર્ય તથા સાધુડે જે શાસ્ત્રનાં જે સ્થલ, સ્મૃતિમાં રહ્યાં હતાં તે સ્થલ એકત્ર કરી લેવામાં આવ્યાં, વાદ ૪ દેવર્દિગણિ દામા શ્રમણ પ્રજૃતિ આચાર્યોએ પાનાડપર એક ક્રોડ ગ્રંથો લખ્યા, વાકીના તર્જી દીધા, ૫ પ્રજાવકચારિત્રમાં લખ્યું છે કે, સર્વ શાસ્ત્રો ઉપર ટીકા લખી હતી, જે સર્વ વિષેદ ગઈ, તથા ૬ બ્રાહ્મણો અને બૌદ્ધોએ તો ગ્રંથોનો ઘડુજ નાશ કર્યો, તથા ૭ મુસલમાનો એ પોતાના સમયમાં સર્વમતનાં શાસ્ત્રો માટીમાં મેલવી દીધાં, અનેક સલગાવી દીધાં, શેષ રહ્યાં તે ઝંડારોમાં ગુસ્ત રહેવાથી ગલીગયાં, અને બ-

તેમાનમાં જે જંડારોમાં પહેલાં છે, તે સર્વ અમે વાંચેલાં નથી, આટલા આટલા ઉપદ્રવો જૈનશાસ્ત્રો ઉપર વીતવાથી અમે સર્વ શંકાઝનું કેવી રીતે સમાધાન કરી શકીએ? તે કારણથી જૈનમતમાં શંકા ન કરવી. અમે સર્વ મતનાં શાસ્ત્રો અવલોકન કરેલાં છે, પરંતુ જૈનમતસમાન અતિ ઉત્તમ મત વીજો કોણે મારા દેખવામાં આવ્યો નથી, તેથી આ મતમાં દૃઢ રહેવું જોઈએ. ૧ શંકા અતિચાર તે કહેવાય છે, જેમ કે જિનવચનોમાં શંકા કરવી અર્થાત્ જિનેશ્વર જગવાને કયન કરેલા ખાવ સત્ય હશે કે નહિ? આ પ્રથમ અતિચાર છે.

૨ વીજો આકાંક્ષા અતિચાર. અન્યમતવાલાઝનાં અજ્ઞાનકષ્ટ દેખી, તેમજ કોઈ પાશંડીના વિદ્યામંત્રના ચમત્કાર દેખી, તેમજ પૂર્વજન્મના અજ્ઞાનકષ્ટથી ફલ પામેલા અન્યમતવાલાઝને સુખી તેમજ ધનવાન્ દેખી મનમાં વિચારે કે અન્યમતવાલાઝના ધર્મ તથા જ્ઞાન સારાં છે, જેના પ્રજાવથી, તેડ ધનવાન્, સુખી, તથા પુત્રાદિ પરિવારવાલા થાય છે, તે કારણથી હું પણ તેડનો જ ધર્મ અંગીકાર કરું, જેથી હું પણ ધનવાન્ તેમજ પુત્ર પરિવારવાલો થાઉં. આકાંક્ષા અતિચાર તેજ જીવોને લાગે છે, જે જીવોને જૈનધર્મનો વહુજ સારી રીતે વોધ હોતો નથી. કારણ કે જૈનધર્મવાલા પણ સર્વ દરિદ્રી તથા પુત્રાદિ પરિવારથી રહિત નથી, તેમજ અન્યમતવાલા પણ સર્વે ધનવાન્ તેમજ પરિવારવાલા નથી, સારાંશ કે સર્વ પોતપોતાનાં પૂર્વનાં તથા જન્માંતરનાં કરેલાં પુણ્ય પાપનાં ફલ જોગવે છે. જુડ કે કેટલાંક, મનુષ્યજન્મમાં સાતે કુવ્યસનનો સેવનારાં ઠતાં ધનવાન્, અને કેટલાંક કસાઈ, ટાટકી ઇત્યાદિ નીચધંધાનાં કરનારાં પણ ધનવાન્ તેમજ પુત્રાદિ પરિવારવાલાં તેમજ સુખી છે, અને કેટલાંક આ અવસ્થાથી વિપરીત છે, તે કારણથી માત્ર તેજ સત્ય છે કે દરેકજીવ પોતાના પૂર્વના તેમજ જન્માંતરના સુકૃત ડુષ્કૃતનું ફલ જોગવે છે, માત્ર આ જન્મનાં કૃત્યોનું જ ફલ જોગવતા નથી. સર્વ મતોમાં રાજાડ થઈ ગયા છે, તેમજ રંક પણ વહુજ છે, તે કારણથી વીજા મતની આકાંક્ષા ન કરવી. જો કરી એ તો વીજો અતિચાર.

૩ ત્રીજો વિતિગિઠા નામે અતિચાર છે. જે જીવ પોતાનાં પૂર્વજન્મનાં કરેલાં પાપોના ઉદયથી દુઃખ જોગવે છે, ત્યારે એવો વિચાર કરે

के हुं जे धर्म करुं हुं, तेनुं फल मने शुं मलशे ? अर्थात् धर्मनुं फल मने मलशे के नहि ? वली जेउं धर्म करता नथी, तेउं सुखी ठे, अने हुं धर्म करुं हुं, ठतांपि दुःखी हुं, ते कारणथी कोण जाणे धर्मनुं फल हशे के नहि ? तथा साधुनां मखिन शरीर तथा मखिन वस्त्र देखीने मनमां दुगंठा करे के आ साधु सारा नथी, कारण के तेमनुं शरीर गंडु ठे तथा तेमनां वस्त्र पण गंदां ठे. तेउं संसारथी केवी रीतें तरी शकशे, जो तेउं उष्णजलथी स्नान करे तो तेथी कयुं महाव्रत तेउंनुं जंग थाय ठे ?

उत्तरः—जो धर्मनुं फल न होय तो, संसारनी विचित्रता कदापि न होय, ते कारणथी धर्मनुं फल अवश्यमेव ठे. वली साधु जे मखिन वस्त्र राखे ठे, तेनुं कारण ए ठे के सुंदरवस्त्र राखवाथी मन श्रृंगार रसने चाहय ठे. वली स्त्रियो पण सुंदर वस्त्रवालाने देखीने तेउंनी साथे जोग जोगवानी इच्छा करे ठे. ते कारणथी शियल पालवानी इच्छा राखनारा साधुए श्रृंगार करवो वास्तविक नथी. वली स्नान, कामनुं प्रथम अंग ठे, तेथी साधुने उचित नथी, अने कोइ कारण प्रसंगें साधु हाथ, पगादि धोवे तो ते कांइ दूषण नथी, वली साधुने पोतानां शरीर उपर ममत्व पण नथी, अने शुचिमात्र स्नान तो साधु करे ठे. परंतु शरीरना सुखवास्ते. तथा शरीरने चमकाववा वास्ते स्नान करता नथी, कारण के जैनितनी एवी श्रद्धाज नथी के स्नान करवाथी पाप दूर थइ जाय ठे. जलस्नानथी शरीरनो मेल दूर थाय ठे, शरीरनो ताप मटी जाय ठे, अने आलस दूर थाय ठे, परंतु पाप तो दूर थतुं नथी, जो जल स्नानथी पाप दूर थतुं होय तो, अनायासैं सर्व जीवनी मुक्ति थइ जाय, कारण के एवुं कोइ नथी जे जल स्नान करतुं नथी. वली साधुने मेला समजवा, ते पण मोटी मूर्खता ठे, कारण के शरीरें मेल होवाथी आत्मा मखिन थतो नथी आत्मातो मात्र पापकरवाथीज मखिन थाय ठे. वली जगत् व्यवहारमां मेलापणुं स्त्री साथे संजोग करवाथी, तेमज कोइ मखिन वस्तुनो स्पर्श करवाथी मानवामां आवे ठे, अने साधु तो ते सर्व वस्तुना त्यागी ठे, तेथी मेला कहेवाय नहि, वलके साधुने धन्यवाद देवो जोइए, केमके ताप पडे ठे, लू वाय ठे, पसीनो वहे ठे, ठतांपि साधु उघाडा पगे तेमज खुल्ले मस्तके बिहार करे ठे, रात्रियें मात्र ठाजेला मकानमां सुवेठे,

पंखा करता नथी, कोमल शय्या तेमज पलंग पर सुता नथी, रात्रिए जलपण पीता नथी, दिवसेपण उण्ण जल पीये ठे, आ प्रमाणे तेउनुं जारे तप ठे. तेउथी उलटा जेउं साधु वनी वेठा ठे, अने गरमी लागे त्तारे पाडानी पेठे सरोवरमां जइ पडे ठे, एवा सुखशीलिआ शुं तरी जशे ? जेउने कोइ बातनो नियम नथी. वली हाथी, घोडा, रेल प्रमुखनी खारि करवी, सर्व प्रकारनां फलजङ्गण करवां, धन राखवां, मकान बांधवां, खेती करवी, कराववी, गाय, जैस, हाथी, घोडा प्रमुख जानवर तथा रथादि अने शस्त्रादि सरंजाम राखवा, ठल, वलथी लोको पासेथी धन लेवां, स्त्रीउं साथे विषयसेवन करवां, सुंदर खानपान करवां, मांसजङ्गण करवां, मदिरापान करवां, जांगना रगडा, चरसनी चलमो उडाववी, हाथपग तथा शरीरने वेश्यानी जेम चमकाववां, चित्तमां मोटा अजिमान राखवां, दंड पीलवा, कुस्ती करवी, इत्यादि अनेक साधुउने अनुचित कामो करवां, उतां श्री श्री स्वामिजी महाराज वनीठणी वेसवुं, अमे महंत ठइए, अमे गादिपति ठइए, अमे जट्टारक ठइए, अमे श्रीपूज्य ठइए, अमे जगतनो उच्चार करीए ठइए, अमे महान् अद्वैतब्रह्मवेत्ता ठइए, अमे गुरू ईश्वरनी उपासना वतावीए ठइए, अमे मूर्तिपूजन पाखंडनो नाश करीए ठइए.

हवे जव्य जीवोए विचार करवो जोइए के, पूर्वोक्त कुगुरुं शुं जल स्नान करवाथी संसार समुद्रथी तरी जशे ? अने जेउं, जीवहिंसा, असत्य, चोरी, मिथुन तेमज परिग्रह, आ पांचेना त्यागी, शरीरना ममत्वरहित, प्रतिबंधरहित, कामक्रोधना त्यागी, महातपस्वी, मधुकर वृत्तिथी जिह्वा लेनारा, इत्यादि अनेक गुणोथी सुशोभित, शुं जल स्नान नहिं करवाथी पातकी थइजशे ? कदापि थशे नहिं. ते कारणथी साधुउने देखी जुगुप्सा न करवी, जो करे तो त्रीजो अतिचार.

चोथो मिथ्यादृष्टिनी प्रशंसारूप अतिचार ठे. जिनप्रणीत आज्ञाथी जे बहार ठे ते मिथ्यादृष्टि ठे, कारण के सर्वज्ञनां कथन करेलां वचनो ते मानता नथी, अने असर्वज्ञनां कथन करेलां वचनो सत्य माने ठे, वली असर्वज्ञप्रणीत शास्त्रोमां जे अयोग्य बातो कहेली ठे, तेउने तुपाववा वचने स्वकपोलकल्पित जाण्य, टीका, अर्थ वनावी मूर्ख लोकोने बहेकावी

गप्पां मारता फरे ठे, वली जेउने धर्मनियम कांइ पण नथी, अने अनाथ पशुउने मारि जाणे ठे, तथा धूर्तपणाथी साचो डोल धारण करी मू-खौने मिथ्यात्व जालमां फसावे ठे, एवा मिथ्यादृष्टि ठे; तेउनी प्रशंसा करी, तथा जिनाझा वहार एवा अज्ञान कष्ट करनाराउने कहेवुं के, अहो ! केवा महान् तपस्वी ठे ! महापुरुष ठे ! महापंडित ठे ! तेउनी वरावरी करी शके तेवा कोण ठे ? तेउण धर्मनी वृद्धि वास्तेज अव-तार धारण करेल ठे. वली मिथ्यादृष्टि कोइ व्रत यज्ञादि करे तो तेनी बहुज प्रशंसा करे, तमे बहुज सारां काम करो ठो, तमारो अवतार स-फल ठे, इत्यादि प्रशंसा करे, ते चोथो अतिचार ठे.

५ पांचमो मिथ्यादृष्टिनो परिचय करवो ते अतिचार ठे. मिथ्यादृष्टिनी साथे बहुज मेलाप राखे, खान पान करे, वास करे, इत्यादि अनेक प्र-कारथी सहवास करवाथी मिथ्यादृष्टिनी वासना लागीजवाथी धर्मथी च्रष्ट थवाय ठे, ते कारणथी मिथ्यादृष्टिनो बहुपरिचय करवो ते वास्तविक नथी. जो करे तो पांचमो अतिचार.

ज्यारे गृहस्थने सम्यक्त्व आपवामां आवे ठे, त्यारे तेने गुरु ठ आ-गार वतावे ठे. जो ठ कारणोमां तमने कांइ अनुचित काम करवुं पडे तो आ ठ आगार राखी शकाय जेथी तमारुं सम्यक्त्व कलंकित थशे नहि, ते ठ आगार नीचे मुजब ठे.

१ प्रथम “रायान्निर्गणं” नगरना स्वामि जे राजा, ते कोइ अ-नुचित काम जोरावरीथी करावे तो सम्यक्त्वमां दूषण लागे नहि.

२ वीजा “गणान्निर्गणं” गण अर्थात् ज्ञाति तथा पंचायत, ते कहे के आ काम तमे अवश्य करो, नहि तो तमने ज्ञाति तथा पं-चायत मोहोरो दंड करशे. तेवे प्रसंगे जो ते काम करवुं पडे तो स-म्यक्त्वमां दूषण नहि.

३ त्रीजो “वलाज्जिर्गणं” वलवंत चोर, म्हेवादि तेउने वश प-डतां, जोरावरीथी तेउ अनुचित काम करावे तो सम्यक्त्वमां अति-चाररूप दूषण नहि.

४ चोथो देवान्निर्गणं “कोइ छुष्ट देवता क्षेत्रपालादि, व्यंतर शरीर-मां प्रवेश करी अनुचित काम करावे तो जंग नहि, तथा कोइ देवता

મરણાંત દુઃખ આપે, જેથી મનમાં ધૈર્ય ન રહે, અને મરણાંત કષ્ટ જાણી કાંઈ વિરુદ્ધ કામ કરવું પડે તો સમ્યક્ત્વમાં અતિચાર જંગ નહિ.

૫ “ગુરુનિગ્મહેણ” ગુરુ તે માતપિતાદિ તેમના આગ્રહથી કાંઈ અનુચિત કામ કરવું પડે; તથા ગુરુ તે ધર્માચાર્યાદિ તથા જિનમંદિર, તે ઝેને અર્થાત્ ગુરુને કોઈ હુદ્ડ સંકટ દેતો હોય, તથા જિનમંદિર તોડતો હોય. જિનપ્રતિમાનું ખંડન કરતો હોય, તો ગુરુનિગ્રહ છે, તેડની રક્ષા વાસ્તે કાંઈ અનુચિત કામ કરવું પડે તો સમ્યક્ત્વમાં દૂષણ નહિ.

૬ ઠછો “વિત્તિકંતારેણ” વૃત્તિ જે હુકાલાદિ આપત્તિ આવી પડે, ત્યારે આજીવિકાવાસ્તે કોઈ મિથ્યાદૃષ્ટિને અનુસારે ચાલવું પડે, તથા આજીવિકાવાસ્તે કોઈ વિરુદ્ધ આચરણ કરવું પડેતો દૂષણ નહિ. આ ઠ વસ્તુના આગારોને ઠ ઠિંડી કહેવે. તથા ચાર આગાર વીજા છે તેપણ કહિયે ઠિયે.

૧ અન્નજ્ઞાણોગેણ” કોઈ કાર્ય અજાણપણે, ઉપયોગ આપ્યા વિના, કાંઈનું કાંઈ થઈ જાય, જ્યારે યાદ આવે, ત્યારે ફરી તે કાર્ય ન કરવું તે પ્રથમ આગાર.

૨ “સહસ્સાગારેણ” કોઈ કામ અકસ્માત્ થઈ જાય; પોતાના મનમાં જાણે છે કે આ કામ મારે કરવાનું નથી, યોગોની ચપલતાથી તથા નિરંતરના વહુ અચ્યાસથી જાણતાં ઠતાં પણ વિરુદ્ધ કાર્ય થઈ જાય તો સમ્યક્ત્વમાં જંગ નહિ, આ વીજો આગાર.

૩ “મહત્તરાગારેણ” કોઈ મોટો લાજ થાય છે, પરંતુ સમ્યક્ત્વમાં દૂષણ લાગે છે, તથા કોઈ મોટા જ્ઞાનીની આજ્ઞાથી કમવેશી કરવું પડે તો, આ ત્રીજો આગાર છે.

૪ “સવસમાહિ વત્તિઆ ગારેણ” સર્વે સમાધિ વ્યત્યયથી અર્થાત્ મોટા સન્નિપાતાદિ રોગોને પ્રસંગે વાવરા થઈ જવાથી, તથા અતિવૃદ્ધાવસ્થામાં સ્મૃતિજંગ થવાથી, તથા રોગાદિ સંકટ સમયે મનમાં આર્તઘ્યાન થઈ જવાને પ્રસંગે, તથા સર્પાદિ ડંઘ મારવાથી અસમાધિ થવાના સમયમાં, આ આગાર છે. તેથી સમ્યક્ત્વ તથા વ્રતજંગ થતાં નથી. તેવે પ્રસંગે, કોઈ મૂર્ખના કહેવાથી આર્તઘ્યાનમાં પ્રાણ ત્યાગવા તે યોગ્ય નથી. કેટલાક જૈનમતના અનજિજ્ઞોતું એમ પણ કહેવું છે કે, ગમે તેમ થઈ જાય તોપણ, જે નિયમ લીધેલું છે, તે કદાપિ તોડવું નહિ, આ કહેવું સ-

વંથા વાસ્તવિક નથી, કારણ કે જો પહેલેથી આગાર રાખ્યા છે, તો પઠી વ્રતજંગ કેવીરીતે થાય છે ? અને જેઠ આર્તધ્યાનમાં મંરી જાય છે, તથા આગાર રાખતા નથી, તેઠ જૈનમાર્ગની શૈલીના અજાણ છે. તે કારણથી ઠ ઠિંડી અને ચાર આગાર સર્વ વારે વ્રતમાં જાણવા. વલી સાધુના સર્વ પ્રત્યાખ્યાનમાં અનશન પર્યંત આજ ચાર આગાર જાણવા. ઇતિશ્રી તપગ-ઠિયગણિશ્રીમણિવિજય, તઠિષ્ય મુનિશ્રીવુદ્ધિવિજયતઠિષ્ય મુન્યાત્મા રામાનંદવિજયવિરચિતે જૈનતત્વાદર્શ (ગુર્જર જાણાંતરે) સમ્યગ્દર્શનનિર્ણયનામા સત્તમપરિષ્ઠેદઃ સંપૂર્ણઃ ॥ ૭ ॥

॥ અથાષ્ટમપરિષ્ઠેદ પ્રારંભઃ ॥

આ પરિષ્ઠેદમાં ચારિત્રતું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં, ચારિત્ર ધર્મના વે જેદ છે. એક સર્વચારિત્ર. વીજું દેશચારિત્ર. તેમાં સર્વ ચારિત્ર તો સાધુમાં હોય છે. તેનું સ્વરૂપ આ પરિષ્ઠેદમાં લખિયેં ઠિયેં. દેશચારિત્રના વાર જેદ છે. દેશચારિત્ર ગૃહસ્થધર્મ છે. વાર વ્રતરૂપ છે. તેનું કિંચિત્ સ્વરૂપ લખતાં પ્રથમ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણ વ્રતનું સ્વરૂપ લખિયેં ઠિયેં.

૧ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણવ્રતના વે જેદ છે. એક ડ્રવ્ય પ્રાણાતિપાત વ્રત, વીજું જાવ પ્રાણાતિપાત વ્રત. ડ્રવ્યપ્રાણાતિપાત વિરમણવ્રતનું સ્વરૂપ એવું છે કે, પરજીવને પોતાના આત્માસમાન જાણીને તેઠના દશ ડ્રવ્યપ્રાણની રક્ષા કરવી. આ વ્યવહાર દયારૂપ છે. વીજું જાવ પ્રાણાતિપાતવ્રત. તે પોતાનો આત્મા કર્મવશ પડ્યો થકો દુઃખ પામે છે; વલી જાવપ્રાણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ, તેઠના, મિથ્યાત્વ, કપાયાદિ અશુદ્ધ પ્રવર્તનથી પ્રતિક્ષણ ઘાત થયા કરે છે, તે કર્મશત્રુઠંથી જાવપ્રાણનો ઘાત થતો અટકાવવા વાસ્તે, તથા આત્માને કર્મશત્રુથી ઠોડાવાવાસ્તે ઉપાય કરવા તે ઉપાય આ પ્રમાણે. આત્મરમણતા કરે. પરજાવ રમણતા ત્યાગે. શુદ્ધઉપયોગમાં પ્રવર્તે. કર્મના ઉદયમાં અવ્યાપક રહે. એક સ્વજાવ મગ્નતાં કરે. આ ઉપજોગ સમસ્ત કર્મશત્રુઠનો ઉષ્ઠેદ કરવાને અમોઘ શસ્ત્રો છે. અર્થાત્ સકલ પરજાવ ઇષ્ટતા દૂર કરી, સ્વરૂપ સન્મુખરૂપ ઉપયોગમાં પ્રવર્તીવું, તેનું નામ જાવપ્રાણાતિપાત વિરમણવ્રત કહિયેં. તેનું જનામ જાવ. હવે સ્થૂલ નામ મોટા દૃષ્ટિગોચર, હાલે, ચાલે તેવા જે વ્રસજીવ, તે ઠને સંકલ્પથી ન દણું. અર્હંત્યાં હિંસાના ચાર પ્રકાર વતાવીએ ઠીય.

आकुट्टी. ते निषेध वस्तुने उत्साहथी करवी. जेमके संपूर्णफलना जडथां करवां, ते श्रावकने निषेध ठे, तेथी जेणे जेटली जातनां फल खावामां राख्यां होय, तेउंमांथी कोझपण फलनुं जडथुं न करवुं, ठतां मनमां उत्साहपूर्वक जडथां करे तो आकुट्टी हिंसा लागे. २ दर्पहिंसा. ते चित्तना उठरंगथी, उन्मत्तपणाथी, गर्वधारण करीने, दोढे. तेमज गाडी, घोडा प्रमुख दोडावे तो दर्पहिंसा लागे. ३ कल्पहिंसा. ते शरीरना कामजोगवास्ते तीव्र अजिजापापूर्वक, कामनो जोस चडाववावास्ते त्रस जीवनी हिंसा करी, गोली, माजम प्रमुख वनावी खाय तो कल्पहिंसा लागे. ४ प्रमादहिंसा. ते घरनां कामकाज, जेम के रांधवुं, दलवुं, जरडवुं प्रमुख अनेक काम करतां त्रसजीवनी हिंसा थड जाय तो प्रमाद हिंसा लागे. आ चारे हिंसामांहेनी प्रथमनी हिंसा, तथा वीजी हिंसा तो विलकुल न करवी जोझए. ते कारणथी संकल्पथी आकुट्टी तथा दर्पथी त्रसजीव हणवानो त्याग करे. वली जेम आ कीडी जाय ठे, तेने हुं मारुं ? एवा संकल्पथी हणवुं, हणाववुं, ते आकुट्टी संकल्प कहेवाय ठे, एवा संकल्पथी निरपराधी जीवोने, कारण विना हणुं नहि. हणावुं नहि, एवो नियम करे, अने सांसारिक आरंज, रांधवा प्रमुखनां काम करतां, तथा पुत्रादिना शरीरमां कीडा प्रमुख पडतां, व्याधिने प्रसंगे औपधोपचार करतां यत्नापूर्वक प्रवर्त्ते. वली घोडा, बलद प्रमुखने चावक प्रमुख मारवा पडे तेनो आगार राखे. तथा पेटमां कृमि, गंडोला, पगमां नारां अर्थात् वाला, हरस, जू प्रमुख अनेक जीव शरीरमां उपजे, तथा खजन, मित्रादिना शरीरमां उपजे, तेना उपचार करवानी जयणा राखे. कारण के साधुने तो त्रस तथा स्यावर, सूक्ष्म तथा बादर, सर्वजीवोनी हिंसा नवकोटी विशुद्ध अप्रमत्त योगोथी सर्व हिंसानो त्याग ठे, तेथी साधुने वीश विश्वा दया ठे, अने गृहस्थथी तो सवा विश्वा दया पली शके ठे. तेनुं स्वरूप लखीए ठीए.

॥ गाथा ॥ जीवासुहुमा धूला, संकप्पा आरंजा जवे छुविहा ॥ सवराह निरवराहा, साविस्का एव निरविस्का ॥ १ ॥ अर्थः—जगतमां जीव वे प्रकारना ठे. १ स्यावर, २ त्रस. तेमां स्यावरना वे जेद ठे, १ सूक्ष्म, २ बादर. तेमां सूक्ष्मजीवोनी हिंसा तो यतीज नथी, कारण के अति-

सूक्ष्म जीवोना शरीरने बाह्य शस्त्रना घा लागता नथी; परंतु अर्हीआ तो सूक्ष्मशब्द, स्थावर जीवो जे पृथ्वी, पाणी, अग्नि, पवन, वनस्पतिरूप पांच वादर स्थावर, तेज सूक्ष्म वाचक ठे, अने स्थूल जीव ते द्विंद्रिय, तींद्रिय, चतुरिंद्रिय पंचेंद्रिय जाणवा. आ वंने जेदमां सर्वजीव आवी गया. ते सर्व जीवोनी त्रिकरण शुद्धिथी साधु रक्षा करे ठे, ते कारणथी साधुने वीश विश्वा (वसा) दया ठे. श्रावकथी तो पांच स्थावरनी दया पलती नथी, सचित्त आहारादि करवाथी अवश्य हिंसा थाय ठे, ते कारणथी दश विश्वा दया दूर थइ. वाकी दश विश्वा रही. सारांश के त्रसजीवनी दया रही. त्रसजीवनी हिंसाना पण वे जेद ठे. एक संकटपथी हणवा, बीजा आरंजथी हणवा. तेमां संकटपथी हणवानो त्याग ठे, परंतु आरंजनी हिंसानो श्रावकने त्याग नथी, आरंज हिंसामां यत्ना राखवानी ठे, कारण के आरंज हिंसा श्रावकने थाय ठे, ते कारणथी दश विश्वामांथी पांच विश्वा वाद थइ, अर्थात् संकटपथी त्रसजीवनी हिंसानो त्याग ठे. बली तेना पण वे जेद ठे. एक सापराधी, बीजा निरपराधी. तेमां निरपराधी जीवोने न हणवा, अने सापराधी जीवोने हणवानी जयणा ठे. कारण के सापराधी जीवनी दया श्रावकथी सदा सर्वथा पलती नथी. जेम के घरमां चोर आवी चोरी करी धन, माल लइ जता होय, तेजने मार्या, कुट्या विना तेज धन, माल ठोडता न होय, तथा पोतानी स्त्रीनी साथे कोइ अन्यपुरुष डुराचार सेवतो देखवामां आवे, तेवे प्रसंगे मारवो पडे, तथा कोइ श्रावक राजा होय, अथवा तो राजाना हुकमथी युद्ध करवा जवुं पडे, तेवे प्रसंगे श्रावक, प्रथम शस्त्र चलावे नहि, परंतु ज्यारे शत्रु शस्त्र चलावी मारवा आवे ते समये शत्रुने मारवा पडे. तथा सिंहादि जानवर खावा आवे, ते वखते तेजने मारवां पडे. त्यारे संकटपथी पण हिंसानो त्याग नथी. ते कारणथी पांच विश्वामांथी अरधी वाद थइ, वाकी अर्ही विश्वा दया रही. अर्थात् मात्र निरपराधी त्रसजीव दृष्टिगोचर आवे तेजने न मारुं. एवो नियम रह्यो. तेनापण वे जेद ठे, एक सापेक्ष, बीजो निरपेक्ष. तेमां पण सापेक्ष निरपराधी त्रसजीवनी दया श्रावकथी पलती नथी, कारण के श्रावक ज्यारे घोडा गाडी, बलद गाडी, घोडा, घोडी प्रमुखनी

स्वारि करे ठे, त्यारे घोडाप्रमुखने हांकता चावकादि मारे ठे; अर्हीआं घोडा तथा बलदोए कांइ तेउनो अपराध कयों नथी, तेउनी पीठ उपर तो चडी रह्या ठे, अने जाणता नथी के ते विचाराउने चालवानी शक्ति ठे के नहि ? ज्यारे ते जीवो हलवे हलवे चाले ठे, तेमज चालता नथी, त्यारे अज्ञानना उदयथी तेउने गालो देठे, तथा मारे ठे, एम निरपराधी जीवोने दुःख आपे ठे. बली पोताना शरीरमां तेमज पोताना कुटुंबीउ तथा स्वजन, मित्रादिना शरीरमां अर्थात् मस्तकमां, मुखमां, कानमां इत्यादि अवयवोमां कीडा पडे, तेउने दूर करवावास्ते दवा खगाववी पडेठे, जेथी ते जीवोना नाश थाय ठे, आ जीवोए श्रावकोनो कांइ अपराध करेलो नथी, कारण के तेउ तो पोताना कर्मना वशथी एवी योनिमां उत्पन्न थाय ठे. कांइ श्रावकनुं वुरुं करवुं, तेमने दुख देवुं, एवा संकल्पथी उत्पन्न यता नथी. परंतु तेउनी हिंसा श्रावकथी त्यागी शकाती नथी. ते कारणथी बली अरधी वाद यइ. बाकी सवा विश्वा दया रही. आ सवा विश्वा दया शुरू श्रावक होय ते पाली शके ठे. अर्थात् संकल्पथी निरपराधी ब्रह्म जीवोने कारण बिना इणुं नहि. आ प्रतिज्ञा ज्यांसुधी पोतानी शक्ति रहे त्यां सुधी पावे. निर्ध्वंसपणुं न करे. सदा मनमां एवी जावना राखे के रखे माराथी कोइ पणजोव हणाय ? बली घरमां आरंज करतां पण यत्नाथी प्रवर्त्त. लाकडां सखगाववा वास्ते लावे ते सडेलां लावे नहि. आगल उपर जेमां जीव न पडे एवा सुकां, पाकां लाकडां लावे; बली रसोइने बखते लांकडांने खंखेरी जीवरहित करी सखगावे. तथा घी तेल प्रमुख रस जरेली वस्तुउनां वासणोनां मुख बांधी यत्नाथी ते चीजो राखे. उघाडां ते वासणो न राखे. तथा चुलानी उपर अने पाणीआरा उपर चंदरवा बांधे. खावाने जे अन्न अर्थात् अनाज लावे ते जीजेनुं लावे नहि. शुरू नवुं अनाज लावे, कदापि एक वर्षे उपरांतनुं अनाज लावे तो जेमां जीव न पड्या होय तेवुं लावे. तथा पाणी गलवा वास्ते बहुज जावुं बख राखे. दरेक पहोरे पाणी गले. पाणीनो संखारो, जे कुवानुं ते पाणी होय, ते कुवामां नाखे. तथा वर्षाकृतुमां अनेक प्रकारना असंख्य जीवोनी उत्पत्ति थायठे, तेथी ते कृतुमां गाडी, रथनी स्वारि न करे, कारण के ज्यां

चक्र फरेते त्यां असंख्य जीवोनो विध्वंस थइ जायते. हरिकाय, बहुवी-
जवालां फल, त्रससंयुक्त फल खाय नहि. पलंग प्रमुखमां मांकड प्र-
मुख जीव पडे, ते पलंगादि तडकामां राखे नहि, वीजो पलंग वदले.
वल्ली सडेल्यां अनाज तडकामां राखे नहि. अन्नना संसर्गवाळुं एतुं पाणी
मोरीमां नाखे नहि, कारण के मोरीमां बहुज जीव उत्पन्न थायते, वल्ली
मोरीमां सडो थाय तो घरमां विमारी थइ जायते. तथा फागण शुद्ध
१५ पत्ती आठ मास सुधी अर्थात् कारतक शुद्धी १५ सुधी पांदडावालां
शाक ज्ञाजी खाय नहि, कारण के पत्रशाकमां बहुज त्रसजीव उत्पन्न
थायते, एक तो त्रसजीवनी हिंसा थायते, अने वीजुं ते खावाथी अने-
क रोग शरीरमां उत्पन्न थायते. तथा शीतकालमां एक मास, उनाखामां
वीश दिवस अने चोमासामां पंदर दिवस उपरांतनी वनावेली मिठाइ
(पकान्न) खाय नहि, कारण के तेमां त्रस, स्थावर जीव उत्पन्न थायते,
तथा खानारने रोगोत्पत्ति थायते. वल्ली वासी अन्न, रोटली, अथाणां
प्रमुख वासी खाय नहि, अन्न वासी खावाथी रोगोत्पत्ति थायते, तेमज
बुद्धि मंद थायते, अने जीवोनो नाश थाय ते. आर्द्धा नक्षत्र वेग पत्ती
केरी खाय नहि, कारण के त्पारथी केरीना रसमां बहुज जीवनी उत्प-
त्ति थायते. कठोल ठाशमां खाय नहि. घरमां सावरणी राखे ते कोमल
शण प्रमुखनी राखे, जेथी जीव मरे नहि. तथा स्नान करती वखते बहु
जल ढोले नहि, रेतीवाली जमीनमां स्नान करे, मोटा वासणमां वेसी
स्नान करे, अने स्नाननुं पाणी मेदानमां थोडुं थोडुं ठांटी दे. मोरी
(खाल) उपर वेसी स्नान करे नहि. ज्यांसुधी थोडा पापवाला व्यापार,
तथा नोकरी मळे त्यांसुधी महापापवाला व्यापार, नोकरी करे नहि.
कोइनो हक त्रोडे नहि. घरमां जूठा अन्ननुं पाणी वे घडी उपरांत राखे
नहि, कारण के तेमां जीव उत्पन्न थइ जायते. तथा जे वस्तु उपाडे
तथा मुके ते वखते प्रथम ते जगाने देखीने तथा पुंजीने ते वस्तु लहे
तथा मुके. मोटी मोरीमां पाणी ढोले नहि. दिवावत्ती सलगवे ते फा-
नस प्रमुखमां जीवरक्षा वास्ते राखे. जे वासणथी पाणी लहे, ते वासण
जुतुं फरी पाणीमां वोले नहि कारण के मुखनी लाख लागवाथी जीव
उत्पन्न थायते. वल्ली बहु साथे वेसी जुतुं खावा, पिवाथी बुद्धि संकोच

पामे ठे. वली केटलाएक रोग एवा होय ठे के, जे रोगवाखानुं जुनुं खावा, पिवामां आवे तो, ते रोगवाखानो रोग, खानारा पिनाराने लागी जायठे. जेमके कोढ, कय, खस, शीतला प्रमुख ते कारणथी वस्तु एगी करवी नहि, अने वहुनी साथे एकठां वेसी खावुं नहि. वली पाणीना माटलामांथी पाणी काढवावास्ते दांडीवालो लोटो राखे. इत्यादि शुरू व्यवहारथी प्रवर्त्ते तो श्रावकने सवा विश्वा दया रहे. आ प्रमाणे श्रावकनुं प्रथम व्रत शुरू ठे. आ व्रतना पांच अतिचार अर्थात् पांच कलंक ठे, तेउने वर्जवा. तेनुं स्वरूप लखिये ठियें.

१ प्रथम बंध अतिचार. ते क्रोधना उदयथी तेमज बलना अजिमानथी, निर्दय थइने, घोडा, बलद, गाय प्रमुखने मारे कुटे तथा चलावे ते प्रथम अतिचार.

२ बंध अतिचार. ते गाय, बलद, वाठडा प्रमुख जीवने, कण जधरा बंधनथी बांधे. ते जीवो कण बंधनथी वहुज दुःख पामे ठे, वली कदापि अग्निनो उपद्रव थयो होय तो जलदीथी तुटी शकतो नथी, अने मरी जायठे, ते कारणथी कण बंधन पण अतिचारठे. तेथी जना वरने बांधवा ते ढीला बंधनथी बांधवा जोइए. वली कोइ गुहेगार मनुष्यने पण गाढ बंधनथी बांधवो नहि. जो बांधे तो बीजो अतिचार लागे.

३ बीजो ठ विछेद अतिचार. ते बलद प्रमुखना नाक, कान ठेदावे, नाथ नांखे, खांसी करे तो बीजो अतिचार लागे.

४ चोथो अतिचार आरोपण अतिचार. ते बलद प्रमुख जेटलो चार सहन करी शके तेना करतां विशेष चार नाखे. श्रावकें निरंतर जे बलद, घोडा, खच्चर गाडीप्रमुखमां जेटलो चार बहन करी शकता होय, तेनाथी मण, वे मण चार उठो नाखवो जोइए; तोज पोतानुं व्रत शुरू रहे ठे. तेमां पण जो कोइ जानवरनी शक्ति मंद थइ होय तो, विवेक राखी, चार घणोज उठो करी नाखे. वली जानवर दुर्बल थाय तो तेनां घास, दाणा, पाणीनी पण बारंवार खवर राखे; परंतु एवो विचार न करे के बीजाउ जेटलो चार खादता होय, तेटलो हुं पण खाद्या कलंक. शक्तिप्रमाणे जानवर पासे चार बहन करावे तो व्यवहार शुरू रहे. पोतानी पासे अधिक चार होय तो बीजां जाडां करे, परंतु तुठ

विचार करी अतिचार जरे नहि. श्रावक एवा व्यवहारथी प्रवर्त्ते नहि तो चोथो अतिचार लागे.

५ पांचमो ज्ञात, पाणीनो व्यवहेद करवो ते अतिचार. बलद, घोडा-प्रमुखने जे खावायोग्य होय, ते बंध करी दे; अथवा थोडुं थोडुं काढी लहे. खावानो वखत वितावे. इत्यादि करतां अतिचार लागे.

बली कोइनी आजीविका, नोकरी बंध करवी, तेपण आज अतिचारमां ठे. श्रावक तो दास, दासी, कुटुंबना नाना, मोटा सर्वनी तथा गाय, बलद प्रमुखनी खावा, पीवानी खबर लइ, पठी पोते जोजन करे. आ पांच अतिचार ठे. उपलक्षणथी हिंसाकारी मंत्र तंत्रादि कोइने करे तो श्रावकने अतिचार लागे. आ पांचे अतिचार श्रावक जाणें, परंतु करे नहि. आ वारे व्रतना सर्व अतिचार जंग होवाना संजव असंजवनी विशेष चर्चा जोवी होय तो धर्मरत्नप्रकरणग्रंथनी श्रीदेवेंद्रसूरिकृत टीका जोवी. अहींआं तो मात्र हुं अतिचारज लखुहुं. इति श्रावक प्रथम व्रत.

बीजा स्थूल मृपावादविरमणव्रतनुं स्वरूप लखीए ठीए. स्थूल अर्थात् मोटुं. मोटा जूठानो (विरमण) त्याग करवो ते. मोटां जूठां बोलवाथी जगत्मां बोलनारनी अप्रतीति थइ जाय ठे, अपयश फेलाय ठे, धर्मेनी निंदा थाय ठे, अने पोतानी मतलब वास्ते जे कमवेश करहुं, तेनो जे त्याग, ते मृपावादविरमण व्रत कहेवाय ठे. मृपावादना वे जेद ठे. १ अव्यमृपावाद, २ जावमृपावाद. तेमां सांसारिक तेमज धार्मिक व्यवहारमां जाणपणे तेमज अजाणपणे जे असत्य बोलवुं ते अव्य मृपावाद ठे; अने सर्व परजाव वस्तुने अर्थात् पुजलादि जडवस्तुने आत्मत्व बुद्धिथी पोतानी कहेवी, तथा राग, द्वेष, कृष्णादि द्वेष्याथी आगम विरुद्ध बोलवुं, शास्त्रना साचा अर्थ कुयुक्तिथी नष्ट करवा, उत्सूत्र बोलवुं, ते जावमृपावाद कहेवाय ठे.

आ व्रत सर्वव्रतोमां मोटुं ठे. ते पालवामां बहुज शुद्धउपयोग तेमज होंशियारी जोइए, कारण के प्रथम व्रतमां तो मात्र जीवस्वरूपजाणवाथी दया पत्नी शके ठे. बीजानी वस्तु तेनी परवानगी बिना न लीधाथी अदत्त विरमण व्रत पत्नी शके ठे. स्त्री मात्रनो संग त्यागवाथी मैथुन

विरमणव्रत पत्नी शके ठे, अने नवविध परिग्रहनो त्याग करवाची परिग्रह विरमणव्रत पत्नी शके ठे. एवीरीतें एकेक ड्रव्यने जाणवाची आचारे व्रत पत्नी शकाय ठे, अने मृषावाद विरमण व्रत तो ज्यां सुधी पद ड्रव्यनी गुणपर्यायिनी तथा ड्रव्य, क्षेत्र, काल, जावची सारीरीतें पिठान न थड होय, त्यां सुधी बराबर पालवुं कठिन ठे, कारण के एक पर्यायमात्रपण विरुद्ध जाण करवाची आ व्रतजंग थड जाय ठे. तेज-कारणची शास्त्रमां साधुर्तने बहु बोलवानो निषेध करेलो ठे. वली पूर्वोक्त चारे महाव्रतोमांथी एक महाव्रत जो जंग थाय, तो चारित्रनो जंग थाय, अथवा नहि पण थाय, कारण के जो एकज कुशील सेवन करे, तो सर्वथा चारित्रजंग थाय, वीजाव्रतोना खंडनची चारित्रदेशजंगयाय, परंतु तेनुं ज्ञान, दर्शनजंग न थाय. आ व्यवहारजाप्यनुं कयन ठे, अने जो मृषावाद विरमणव्रतजंग थाय तो तो ज्ञान, दर्शन तेमज चारित्र, आ त्रणे जडमूलची जतां रहे ठे. अने बोलनार मरीने दुर्गतिमां जाय ठे, अनंत संसारी, दुर्लजबोधी थड जायठे, ते कारणची जो आ व्रत पालवुं होय तो पद ड्रव्यना गुणपर्यायिनुं स्वरूप जाणवा वास्ते अति उद्यम करे. कदापि बुद्धिनी मंदता होय तो गीतार्थना वचन प्रमाणे श्रद्धा प्ररूपणा करे. तात्पर्य ए ठे के ड्रव्य मृषावादना त्यागी जीव तो ठए दर्शनोमां प्राप्त थड शके ठे, परंतु जाव मृषावादना त्यागी तो मात्र श्रीजिनेंद्र देवना मतमांज मली शकशे. जे जीव श्रद्धा रुचि शुद्ध धारण करशे, तेज तेवो थड शकशे. आ मृषावादना पांच मोटा जेद ठे, ते श्रावकें अवश्य वर्जवा जोडए, तेथी तेनुं स्वरूप कहिये ठियें.

१ कन्यालीक जूठ. पोताना मेलापीनी कन्या होय अने तेनुं वेश वाल करवानो प्रसंग होय, ते वखते कन्यानी मागणी करनारा पुठे के आ कन्या केवी ठे ? ते प्रसंगे संवंधीनी प्रीतिना कारणची, ते कन्यामां जे दूषण होय ते दुपावे, वली गुण न होय उतांपि अधिक गुणवाली कहे, तेमज कहे के आ कन्या निर्दोष ठे, आवी कुलवती, सुलक्षणवती, साक्षत् देवांगना समान, तमने मलवी मुश्केल ठे. वली जो कन्यानां मातपिता साथे छेप होय तो, कन्या निर्दोष, होय, उतांपि कहेके आ कन्यामां सारां लक्षण नथी, मांजरी आंखवाली ठे, साणवाली ठे, तेनी

साथे संबंध करशो तो जरूर पश्चात्ताप करशो, ए प्रमाणे अठतां दूषणो कहेवां आ कन्यालीक जूछ ठे. प्रथम तो व्रतधारी श्रावक कोइना संगाइ संबंधना जगडामां पड़े नही, कदापि पोतानां सगां, मित्रादि होय, अने तेउं पुठे तो यथार्थ कहे, वली कहे के जाइ ! तमे पोतानी मेले निश्चय करी ल्यो. कारण के जन्मपर्यंतनुं काम ठे. ए प्रमाणे कहे, परंतु असत्य न बोले, आ कन्यालीकमां उपलक्षणथी सर्व वे पगवालांनुं असत्य न बोले.

२ गवालीक जूछ. सर्व चौपद, ते हाथी, घोडा, बलद, गाय, जैस प्रमुख, संबंधी असत्य न बोले.

३ भूम्यालीक जूछ. ते बीजानी जमीनने पोतानी कहेवी, तेमज बीजानी जमीनने त्रीजानी कहेवी इत्यादि, तेमज घर, हवेली, वाडी, बाग, वृक्षादि संबंधी, तथा सर्व परिग्रहसंबंधी पण जूछ न बोले.

४ थापणमोसानुं जूछ. कोइपुरुष श्रावकने प्रतीतवालो जाणीने तेने पोतानी कांइ वस्तु साही राख्याविना, तेमज लखत कराव्याविना सोंपी गयो होय, पाठो सोंपनार मागवा आवे, त्यारे राखनार इनकार करे, अने कहे के तमे कोने सोंपी गया ठो ? हुं तो तमोने जाणतो पण नथी के तमे कोण ठो ? एम असत्य बोली तेनी वस्तु उलवे. आ महापाप श्रावकें कदापि नहि करवुं जोइए.

५ जूछी साही पुरबी. वे सखस आपसमां टंटो करे ठे, तेवामां एकनी पासेथी धन लइ, अथवा तो तेनी शरम खातर, जूछी साही पुरबी. आ कामपण श्रावकें नहीं करवुं जोइए. आ व्रतना पांच अतिचार ठे, ते वर्जवा.

१ सहसाज्याख्यान अतिचार. विचार कर्याविना कोइने कलंक देवां, जेम के तुं व्यजिचारि ठो, चोर ठो, जूछो ठो, इत्यादि. श्रावक कदापि कोइनो प्रगट अवगुण देखे, तोपण पोताना मुखथी तेने जरापण दुःख थाय तेम न बोले, तो पठी जेमां महापाप ठे एवुं कलंक तो केमज आपे ?

२ रहसाज्याख्यान अतिचार. वे अथवा वधारे सखसो एकांतमां वेली कांइमत बांधे ठे. तेउने देखी कहे के तमे राज्य विरुद्ध प्रपंच करो ठो, एम कही तेउनी चुगली खाइ, तेउने राज्यदंड अपाववो ते महापाप ठे.

३ खदारा मंत्रजेद अतिचार. पोतानी स्त्रीए कांइ ठानी वात कहेली होय, ते वात पति लोकोमां प्रकट करे. उपलक्षणथी जाइ प्रमुखनी कहेली वात प्रगट करवी. तात्पर्य ए ठे के मर्मवाली वात प्रगटयवाथी स्त्री आदि कुवामां पडी डुवी मरे ठे.

४ मृषा उपदेश अतिचार. वीजाउने असत्य कामो करवानो उपदेश आपवो. वली विषयसेववानां चोराशी आसन शिखववां, तथा वीजाउ जेथी दुःखमां आवी पडे तेवो उपदेश करवो. वली वीर्यपुष्टिनां औषधादि वताववां, जेथी विषय, कषाय अत्यंत वृद्धि पामे, अने जेथी बहुज विषयसेवन करवामां आवे तेवो उपदेश करवो ते.

५ कूट लेखकरण अतिचार. जूठा दस्तावेज वनाववा, जूठी सही करवी, जूठी महोर ठाप करवी, अक्षरो जुंसी नाखी, नवा अक्षरो दाखल करवा, इत्यादि वीजाने नुकशान थाय तथा दुःख थाय एवा हेतुथी कूटलेख करवा ते आ पांच आतिचार. तथा पूर्वोक्त पांचप्रकारनां असत्य नरकादि गतिनां कारण जाणी, श्रावक अवश्य वजें. इति मृषावादविरमणव्रत.

३ त्रीजा स्थूल अदत्तादानविरमण व्रतनुं स्वरूप लखियें ठियें. मोटी चोरी करवी, जेमके धाड चोरी करवी, रस्तानी छुट करवी. गणेशीउं मारी जीत फोडी खातर पाडवुं, जवरदस्तिथी वीजानी वस्तु लेवी, ठल कपटथी ठगीने वीजानी वस्तु लेवी, विश्वासघात करी वीजानी वस्तु उलवी जवी, अपराधसहित मिलकतनो खोटे उपयोग करवो, मिलकतनी अदलावदली करवी, इत्यादि अदत्तादान अर्थात् चोरीनुं स्वरूप ठे. चोरी करवाथी परलोकमां नरकादि माठी गति प्राप्त थाय ठे, अने आ लोकमां पण प्रगट यवाथी राज्यदंड, अपयश, तथा अप्रतीति थाय ठे. ते कारणथी श्रावक अदत्तादाननो त्याग करे. अदत्तादान व्रतना वे जेदठे, ते कहियें ठियें.

द्रव्य अदत्तादान विरमण व्रत. पूर्वोक्त प्रकारें वीजाउनी पहेली के विसरेली वस्तु लेवी नहि ते द्रव्य अदत्तादान विरमणव्रत ठे.

१ चाव अदत्तादान विरमणव्रत. पर जे पुजल द्रव्य, तेनी रचना, वर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिरूप, त्रेवीश विषय, तथा आठकर्मनी वर्गणा,

आ सर्व पराइ वस्तु ठे, ते वस्तु तत्त्वज्ञानमां जीवने अग्राह्य ठे, ठतां तेमनी जे उदय जावथी वांढा करवी ते जाव चोरी समजवी. जिनागम श्रवण करी तेमनो त्याग करवो, तथा पुजलानंदि पणानो अजाव करवो, तेज जाव अदत्तादान विरमण व्रत ठे. जे जे कर्मप्रकृतिनो बंध नाश पामेल होय, ते जाव अदत्त विरमण व्रत कहेवाय. सामान्य प्रकारें अदत्तना चार जेद ठे.

१ कोइनी वस्तु तेनी परवानगी बिना लेवी ते स्वामि अदत्त. २ सचित्त वस्तु अर्थात् जीववाली वस्तु, फूल, फल, बीज, गुह्या, पत्र, कंद मूलादि, बकरा, गाय, सुअरादि, तेउनो नाश करवो, ठेदवां, जेदवां, कापवां इत्यादि ते जीव अदत्त, हेतु ए ठे के फुलादि जीवोण पोताना शरीरने ठेदवा, जेदवानी आइहा आपी नथी, के अमारुं ठेदन, जेदन करो, ते कारणथी ते जीव अदत्त ठे. ३ जे वस्तु तीर्थकर, अर्हत जगवेंतें निषेध करेली ठे, तेउनुं जे ग्रहण करवुं, जेमके साधुने अशुरू आहार करवानो निषेध ठे, अने श्रावकने अजइय वस्तुग्रहण करवानो निषेध ठे, ठतां तेउं आइहाविरुद्ध ग्रहण करे तो ते तीर्थकर अदत्त. ४ कोइ साधु शास्त्रोक्त रीति मुजब निर्दोष आहार शुरू ग्रहण करी लावे, पठी ते आहारादिने गुरुनी आइहा बिना उपजोगमां लहे तो ते गुरु अदत्त.

पूर्वोक्त चारे अदत्त संपूर्ण तो जैनना यतिज त्यागी शके, ग्रहस्थथी तो मात्र स्वामि अदत्तज त्यागी शकाय ठे, ते कारणथी तेनीज आस्थले मुख्यता ठे. सारांश के पराइ वस्तु पूर्वोक्त रीतें लेवी नहि, जो लहे तो चोर कहेवाय, राज्यदंड पामे, अपयश, अपकीर्ति, अप्रतीति थाय, ते कारणथी पारकी वस्तु ग्रहण करवी नहि. जे वस्तु यत् किंचित् मूल वाली ठे, अर्थात् जे लेवाथी तेना मालेकने एउं जुकसान थलुं नथी के कोइ समजु माणसना विचारमां ते जारे पडलुं थाय, सारांश के जे लेवाथी चोर नाम पडलुं नथी, तेवी वस्तु लेवानी जयणा राखे. बली कोइनी पढीगयेली वस्तु हाथमां आवे, पठी जाणवामां आवे के ते वस्तु अमुक सखसनी ठे, तो ते वस्तु तेने आपे, जो ते वस्तुना मालेकनो पत्तो न मले, अने पोतानुं मन दृढ रहे तो ते वस्तु पोते राखे नहि; कदाचित् बहु मूल्यवान् वस्तु होय, अने मन दृढ रहे तो ते वस्तु

द्रव्य विरमण व्रत कहेवाय ठे. आ व्रतना पांच अतिचार ठे. ते वजें, तेनुं स्वरूप कहियें ठियें.

१ स्तेनाहृत अतिचार. चोरनी चोरेली वस्तु स्तेनाहृत कहेवाय ठे. ते वस्तु लहे नहि, अर्थात् चोरनी वस्तु जाणीने लहे नहि, कारण के जे चोरीनी वस्तु जाणीने लहे ठे, ते लेनार पण चोर ठे, जैन मतना शास्त्रोमां चोरना सात प्रकार ठे. यथा ॥ चौरश्चौरापकोमंत्री, जेदइः काणककयी ॥ अन्नदः स्थानदश्चैव, चौरः सप्तविधः स्मृतः ॥ १ ॥ आ प्रथम अतिचार.

१ प्रयोग अतिचार. ते चोरी करनाराने प्रेरणा करवी. जेमके अरे! तमे धंधाविनाना ठानामाना आजकाल केम बेसी रह्या ठो? जो तमारी पासे खरची न होय तो हुं मदद करूं. तमे लइ आवशो ते वस्तु हुं वेची आपीश, तमे चोरी करवा जाउं. इत्यादि वचनोथी चोरोने प्रेरणा करवी. आ बीजो अतिचार.

२ तत् प्रतिरूपक व्यवहार अतिचार. ते सारी वस्तुमां खराब वस्तु मेलवी वेचवी. जेमके केशरमां कसुंवादि मेलववां, घीमां ठासादि, हिं-गमां गुंदरादि मेलववां खोटी कस्तूरी खरी दाखल वेचवी, अफीणमां जेल संजेल करी वेचवुं, जूनावखने रंगावी नवाना जावथी वेचवां, रूमां पाणी नाखी वेचवुं, दुधमां पाणी जेलवी वेचवुं. इत्यादि काम करवां. आ बीजो अतिचार.

३ राज्य विरुद्ध गमन अतिचार. ते पोताना शेहेरना अथवा देशना राजाए फरमान कर्तुं होय के अमुक गाम जवुं आववुं नहि, तेमज ते गामना लोको साथे व्यापार करवो नहि, उतां राजानी आइवुं जहंधन करीने वैरी राजाना देश गाममां जवुं आववुं तथा व्यापार करवो. आ चोथो अतिचार.

४ खोटां तोलां मापां राखवां ते अतिचार. उठां तोलां, मापथी देवुं, अने अधिक तोलां, मापथी लेवुं. आ पांचमो अतिचार. इति तृतीयव्रतस्वरूप.

चोथुं व्रत. मैथुनसेवननो त्याग, ते मैथुन त्यागव्रत कहेवाय ठे. मैथुनना वे जेद ठे. १ डव्य मैथुन त्याग, २ जाव मैथुन त्याग. डव्य मैथुन तो परस्त्री तथा परपुरुष साथे संगम करवो ते तेमां पुरुष स्त्रीनो

त्याग करे, अने स्त्री पुरुषनो त्याग करे, अर्थात् अरस परस रतिक्रीडा काम सेवननो त्याग करे, ते अव्यवहारवादी तथा व्यवहारवादी कहेवाय ठे.

जाव मैथुननुं स्वरूप एवुं ठे के चेतनरूप पुरुषं, परपरिणतिरूप विपय विलास, अने तृष्णा, ममत्तारूप कुवासना, एवी निश्चय परस्त्रीने मली तेनी साथे लालन, पालन, कामविलास करवो ते. तेनुं जिनवाणीना उपदेशथी, तथा गुरुनी हितशिक्षाथी ज्ञान थयुं, त्यारे जातिहीन जाणीने, तेमज जविष्यमां तेनुं सेवन महादुःखदायक परिणामवायुं थवानुं ठे एम जाणीने, तथा पूर्वकालमां तेना सेवनथी अनंत जन्म मरणनां दुःख अनुभव्यां ठे एम विचारीने ते विजातीय स्त्रीनो त्याग करवो ते ठीक ठे, अने मारी परमजक्त, स्वजातीय, उत्तम, सुकुलवती स्त्री, समत्तारूप सुंदरी, तेनो संग करवो वास्तविक ठे. वली विजाव परिणतिरूप परस्त्रीए मारी सर्वविचूति हरण करी ठे, तेथी सदगुरुनी सहायताथी हवे ते दुष्ट परिणतिरूप स्त्रीना संगनो थोडो निग्रह करुं, त्यागवानो जाव आदरुं, जेथी शुद्धस्वभाव घटरूप घरमां प्रवेश करुं, तथा मारा स्वरूपना तेजनी वृद्धि थाय एम प्रवर्तुं; एवी समजण लावीने परपरिणति मग्नतानो त्याग करे, तेमज कर्मना उदयमां व्यापक न थाय, अने शुद्ध चेतनाना संगी थाय, ते जाव मैथुनत्यागी कहेवाय ठे.

अव्य मैथुनना त्यागी तो ठए दर्शनमां मली शकं ठे, परंतु जावमैथुनना त्यागी तो श्रीजिनवाणी श्रवण करवाथी, ज्यारे जेदज्ञान घटमां प्रगट थाय ठे, त्यारे जवपरिणतिथी सहज उदासीनरूप जाव थाय ठे; तेवा मैथुनना त्यागी जैनमतमांज होय ठे.

स्थूल परस्त्रीगमनविरमणव्रत. ते परस्त्रीनो त्याग करवो, परपुरुषनी विवाहिता स्त्री, तथा परनी राखेली स्त्री, तेनी साथे अनाचार न सेववो, एवुं जे प्रत्याख्यान, ते परदारगमन विरमण व्रत ठे; अने पोतानी स्त्रीमां संतोष करवो एवुं जे व्रत, ते स्वदारासंतोष व्रत ठे.

देवांगना तथा तिर्यंचणी, तेउनी साथे कायाथी मैथुन सेवन करवानो निषेध आ व्रतमां ठे. वली वर्त्तमान स्त्रीनो त्याग करीने, बीजी स्त्री साथे विवाह न करे; तथा दिवसें पोतानी स्त्री साथे पण मैथुन सेवन न करे, कारण के दिनसंजोगथी जे संतान उत्पत्ति थाय ठे, ते

निर्वल थाय ठे. जो काम अजिलापा अधिक होय तो दिवसनी पण मर्यादा करे. तेवीजरीतें स्त्रीपण पर पुरुषनो त्याग करे. ए प्रमाणे चोथुं व्रत पावे. आ व्रतना पांच अतिचार ठे. ते वजें, ते लखियें ठियें.

१ अपरिग्रहीतागमन अतिचार. परण्या विनानी (कुमारी) तथा विधवा स्त्री अपरिग्रहीता कहेवाय ठे, कारण के तेउनो कोइ जर्तार नथी. कोइ अल्पमति, विषयाजिलापी मनमां एम विचारे के में तो परस्त्रीनो त्याग करेलो ठे, अने अपरिग्रहीता तो कोइनी स्त्री नथी, तेथी तेनी साथे विषयसेवन करवाथी मारुं व्रतजंग नहिं थाय, एवो विचार करीने कुमारी तथा विधवा स्त्रीनी साथे जोग विलास करे, तथा स्त्री पण व्रतधारण करीने कुंवारा तथा रांडेला पुरुषनी साथे व्यजिचार सेवन करे तो आ अतिचार लागे. आ प्रथम अतिचार.

२ इत्वर परिग्रहीतागमन अतिचार. इत्वर अर्थात् अल्पकाल कोइ पुरुषें थोडी मुदत माटे कोइ वेश्याने पोतानी करी राखेव्ही होय तेवे प्रसंगें ते पुरुष अज्ञानना उदयथी एवो विचार करे के मारे तो परस्त्रीनो त्याग ठे, अने वेश्यानो संबंध तो मारे अल्पकाल माटे ठे, तेथी वेश्यानी साथे सेवन करवाथी मारा व्रतनो जंग थशे नहिं, एवा अज्ञानतायुक्त विचारथी विषयसेवन करे तो बीजो अतिचार लागे. वली स्त्री पण पोतानी शोक्यना वाराने दिवसे पोताना जर्तारनी साथे विषय सेवन करे ते एवा बीचारथी के मेंतो मारापति साथे विषय सेवन करेल ठे, तेथी मारा व्रतनो जंग थशे नहिं, तेवे प्रसंगे स्त्रीने पण अतिचार लागे. पूर्वोक्त वने रीतिमां श्रावक यथार्थ रीतें जाण्या पठी फरीथी ते प्रमाणे करे तो व्रतजंग थाय, परंतु अतिचार नहिं.

३ अनंगक्रीडा अतिचार. अनंगनाम काम. ते काम कंदर्प जाग्रत करवो. आलिंगन चुंबन प्रमुख करवां. नेत्रोना हाव जाव कटाक्ष, उछा मस्करी प्रमुख, परस्त्री साथे करवां. मनमां एवो निचार वरवो के में तो परस्त्री साथे परस्पर एक शय्या उपर विषयसेवननो त्याग करेलो ठे, परंतु अनंगक्रीडानो त्याग करेलो नथी. एवो विचार करनार मूढमति जाणतो नथी के पूर्वोक्त कामक्रीडाथी व्रत कदापि रहीशके नहिं, कारण के तेथी मनोगृन्थी महापाप तो ते जीवें उपार्जन करी लीधुं. निश्चय नयना

मतथी तेनो व्रतजंग पण थइ गयो. वली पोतानी स्त्रीसाथे चोराशी आस-
नोथी विषयसेवन करे, तथा पंदर तिथिना विचारे स्त्रीनी साथे अंगमर्दनादि
पूर्वक काम प्रदीत करे, अत्यंत कामाजिलापी तथा पोतानी स्त्रीनो योग
न प्राप्त थाय तो हस्तकर्म करे. स्त्रीपण अत्यंत कामव्याप्त थइ गुह्यस्था-
नमां वस्तु संचारादि हस्तकर्म करे. तेवा प्रसंगे आ आतिचार लागे. ते
कारणथी श्रावकें अनेक उपायथी काम इठा मंद करवी जोइयें, कारण
के विषयवृत्ति मंद थवाथी, अने वीर्यनुं रक्षण करवाथी, बुद्धि, आरोग्य-
ता, आयु, बल प्रमुख वृद्धि पामेठे, अने कामसेवन अधिक करवाथी
तेउनी मंदता यतां मन मलिन थायठे, पापवृद्धि पामेठे, दाय, त्रम, मूर्छा,
क्लम, स्वेदादि अनेक रोग उत्पन्न थायठे. ते कारणथी मात्र जेथी वे-
दविकार शांत थाय, तेढुंज मैथुन सेवन करवुं, एवी अजिलापा जो-
इए. वली ज्यारे काम उत्पन्न थाय, त्यारे स्त्रीनी कामसेवननी जगाने
जाजरु समान गणे. एवो विचार मनमां लावे के स्त्रीनुं शरीर मलमूत्र-
थी जरेलुं ठे, विषयसेवननुं स्थान अत्यंत मलिन, दुर्गंधमय ठे, मुखमां
पण दुर्गंधमय लाल ठे, नाकपण दुर्गंधयुक्त श्लेष्मवालुं ठे, कानमां मेल
ठे. पेटमां विष्टा मूत्र जरेल ठे, नसोमां खानपाननो दुर्गंधमय रस रु-
धिर, हाड, चाम, चरवी, वात पित्त, कफ जरेल ठे, स्त्रीनुं शरीर अत्यंत
अशुचिनुं पुतलुं ठे, ज्यांथी वास निकलशे त्यां महादुर्गंधमय वास निक-
लशे, वली ते शरीर अनित्य, अशाश्वत, सडन, पडन, विध्वंसन जाव-
वालुं ठे, ए प्रमाणे स्त्रीना शरीरनो खजाव ठतां दिलगिरि ठे के चतुर
पुरुषो पण कामाधीन थइ विषयसेवनमां मग्न रहेठे, तेथी पूर्वोक्त सत्य
समजथी विचार करी कामने शांत करे. आ त्रीजो अतिचार.

४ परविवाहकरण अतिचार. पोताना पुत्र, पुत्री विना, यशवास्ते
तथा पुण्यवास्ते, वीजाठना विवाह करे, करावे. आ चोथो अतिचार.

५ तीव्रानुराग अतिचार. पुरुष; स्त्रीउपर, तेमज स्त्री, पुरुष उपर काम
सेवन अजिलापाथी अत्यंत राग, स्नेह राखे. परस्त्रीने देखी मनमां ते-
नीसाथे मैथुन सेवननी बहुज चाहना राखे. रात दिन कामकाज करतां
सुतां, बेसतां, उठतां, जतां, आवतां, स्त्रीमांज चित्तवृत्ति राखे; तेमज
कामवृद्धिमाटे, अफीण, माजम, जांग, हरताल, पारा, त्रांबु प्रमुख

સ્વાય, અને તેપ્રમાણે શાઙ્ગ કામવૃદ્ધિ કરી, સ્ત્રીસાથે અત્યંત પ્રીતિ કરે. સ્ત્રીપણ કામવૃદ્ધિમાટે અનેક ઔપધોપચાર કરે, હાવજાવ, વિષય, લાલસા કરે. આ પાંચમો અતિચાર. પાંચે અતિચારનું સ્વરૂપ શ્રાવક જાણી તેને તજવાની અજિલાપા કરે. પાંચે અતિચારનું વિશેષ સ્વરૂપ ધર્મરત્ન પ્રકરણની ટીકાથી જાણવું. ઇતિ ચતુર્થવ્રત.

૫ પાંચમા સ્થૂલપરિગ્રહપરિમાણ વ્રતનું સ્વરૂપ લખિયેં ઢિયેં. પરિગ્રહના વે જ્ઞેદઠે. એક વાહ્યપરિગ્રહ અધિકરણરૂપ, તે દ્રવ્ય પરિગ્રહ, નવપ્રકારનો ઠે. બીજો જાવ પરિગ્રહ, તે ચૌદ અજ્યંતર ગ્રંથિરૂપ, પરજાવ ગ્રહણરૂપ, સમસ્ત પ્રદેશ સહિત, સકપાયીપણે વંધ, તે જાવ પરિગ્રહ ઠે. વલી શાસ્ત્રમાં મુખ્ય વૃત્તિથી, મૂઘ્યાને જાવ પરિગ્રહ, કહેલી ઠે. તેમાં ચૌદ પ્રકારના અજ્યંતર પરિગ્રહ આપ્રમાણે ઠે. ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ જય, ૫ શોક, ૬ જુગુપ્સા, ૭ ક્રોધ, ૮ માન, ૯ માયા, ૧૦ લોચ, ૧૧ સ્ત્રીવેદ, ૧૨ પુરુષવેદ, ૧૩ નપુંસકવેદ, ૧૪ મિથ્યાત્વ. આ ચૌદ અજ્યંતર ગ્રંથિ ઠે. આ સંસારમાં જીવને કેવલ અવિરતિના વલથી ઇચ્છા, આકાશસમાન અનંતી ઠે. કદાપિ તેનું માપ થઈ શકતું નથી. અવિરતિના ઉદયથી ઇચ્છા, અને ઇચ્છાવલથી કર્મવંધનમાં પડતાં થકાં ચારે ગતિમાં આ જીવ ત્રમણ કરેઠે. જવિતલ્યતાના યોગેં પુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યજવાદિ સકલ સામગ્રીનો યોગ પ્રાપ્ત કરીને સદ્ગુરુના સત્સંગથી શ્રીજિનેશ્વર જગવાનની વાણી શ્રવણ કરવામાં આવી; અનુક્રમેં ચેતના, જાગૃતદશાનો અનુજવ કરવા લાગી; મનમાં વિચાર થયો કે અહો! હું સમસ્ત પરજાવથી અન્ય હું! અવંધી, અઞ્ઞેય, અજ્ઞેય, અદાહ્ય ધર્મીં હું! પરંતુ ઇચ્છાને અધીન વનવાથી સમસ્ત ઠેદન, જ્ઞેદન, પરિત્રમણાદિ દુઃખોને જોગવાનાર પરધર્મીં બની રહ્યો હું! તે વાસ્તે સમસ્ત પરજાવનું મૂલ જે ઇચ્છા ઠે, તે દૂર કરું. વાદ સમસ્ત પરજાવ ત્યાગરૂપ ચારિત્ર આદરે. સાધુવૃત્તિ શ્રંગીકાર કરે; અને જે જીવ ઇચ્છાનું પ્રવલ હોવાથી એકદમ સર્વ પરિગ્રહ ત્યાગવાને સમર્થ ન હોય, અને દોષથી કરતો હોય, તો ગૃહસ્થધર્મ, ઇચ્છા પરિમાણરૂપ વ્રત આદરે. તે ઇચ્છા પરિમાણ વ્રત નવપ્રકારે ઠે. તેનું સ્વરૂપ.

૧ પ્રથમ ધનઇચ્છા પરિમાણવ્રત. ધનના ચાર પ્રકાર ઠે. ૧ ગણિમ ધન નાલીપર પ્રમુંહ, જે ગણત્રીથી વેચવામાં આવે તે. ૨ ધરિમ ધન, ગોલ-

પ્રમુખ, જે તોલીને વેચવામાં આવે તે. ૩ પરિઠેચ ધન, સોનું, રૂપું, જવા-
હિરપ્રમુખ, જે પરીક્ષાથી વેચવામાં આવે તે. ૪ મેય ધન, હુધપ્રમુખ, જે
માપીને વેચવામાં આવે તે. આ ચારે પ્રકારના ધનનું પરિમાણ કરે,
તે ધન પરિમાણ વ્રત.

૧ ધાન્ય પરિમાણ વ્રત. ધાન્યના ચોવીશ પ્રકાર છે. ૧ કમોદ, ૨ ઘઉં,
૩ જુવાર, ૪ વાજરી, ૫ જવ, ૬ મગ, ૭ મઠ, ૮ અડદ, ૯ ઘુંટ, ૧૦ વોડા,
૧૧ મટર, ૧૨ તુચ્છર, ૧૩ કિસારી, ૧૪ કોડ્રવા, ૧૫ કંગણી, ૧૬ ચણા,
૧૭ વાલ, ૧૮ મેથી, ૧૯ કલથી, ૨૦ મસૂર, ૨૧ તલ, ૨૨ મંડવા, ૨૩ કુ-
રી, ૨૪ વંટી. આ ધાન્ય ખાવા વાસ્તે તેમજ વ્યવહાર વાસ્તે ઉપયોગી
ઠે; અને ૧ ધાણા (ધનીયા), ૨ જીંડી, ૩ સોવા. ૪ અજવાયન, ૫ જીરું,
આ પાંચ ધાન્યની જાતિ ઠે, પરંતુ ઔષધાદિમાં કામમાં આવે ઠે. તથા
૧ શામક, ૨ મણકી, ૩ જુરટ, ૪ ચેકરીઆ, આ ચાર મારવાડ દેશમાં
પ્રસિદ્ધ ઠે. વીજાં પણ કેટલાંક ધાન્ય વાઙ્યાવિના ઊગે ઠે, જે લોકો
હુકાલના વખતમાં ખાય ઠે. આ સર્વ જાતિનાં ધાન્યનું પરિમાણ કરે.

૩ ક્ષેત્રપરિગ્રહ વ્રત. વાવવાનાં ક્ષેતર, તથા વાગ, વગીચાદિ જાણ-
વાં ક્ષેત્રના ત્રણ જોદ ઠે ૧ વર્ષાદિના પાણીથી વવાય એવાં ક્ષેત્ર, ૨ કુવા-
ના પાણીથી વવાય એવાં ક્ષેત્ર, ૩ વંને પ્રકારના પાણીથી વવાય એવાં
ક્ષેત્ર. ૫ પ્રમાણે ક્ષેત્ર પરિમાણ કરે.

૪ વાસ્તુક પરિમાણ વ્રત. ઘર, હાટ, હવેલી પ્રમુખ. તેના પણ ત્રણ
જોદ ઠે ૧ જમીન તલ માલ વિનાના. ૨ એકમાલ, ૩ માલ, ત્રણમાલ,
ચાવત સાતમાલ સુધી, ૩ જોયરાં. તેનું પરિમાણ કરે.

૫ રૂપ્ય પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત. સિક્કા વિનાનું કાચું રૂપું, તેના તોલ-
નું પરિમાણ કરે.

૬ સુવર્ણપરિગ્રહપરિમાણ વ્રત. સિક્કા વિનાનું સોનું, તેના તોલનું
પરિમાણ કરે.

૭ કુપદપરિગ્રહપરિમાણ વ્રત. ત્રાંસું, પીતલ, જસત, કાંસું, સીસું,
લોહું પ્રમુખ ધાતુનાં વાસણોના તોલનું પરિમાણ કરે.

૮ હુપદપરિગ્રહપરિમાણ વ્રત. દાસ, દાસી, પગારદાર મુનીમ પ્ર-
મુખ રાખવાં, તેની સંખ્યાનું પરિમાણ કરે.

૧. ચૌપદપરિગ્રહપરિમાણ વ્રત. ગાય, ઝેંસ, ઘોડા, હાથી, વલદ, વકરી પ્રમુખ જાનવરો રાખવાની સંખ્યાનું પરિમાણ કરે.

હવે પોતાની ઇચ્છા પરિમાણથી પરિગ્રહ કેવીરીતે રાખે, તે કહીએ ઠીક. રૂપું તથા સોનું, ઘડેલું તેમજ નહિ ઘડેલું આટલા વજન રાખું, તથા રૂપૈયા, સોનામહોર, જવાહીર, આટલાં રાખું, તે પ્રમાણે પરિમાણ કરે, તે ઉપરાંત પુણ્યોદયથી ધનવૃદ્ધિ થાય તો, વધેલું ધન, ધર્મકાર્યોમાં વાપરે. વલી વર્ષપ્રતિ આટલી જાતનાં વસ્ત્ર પહેરું, તથા એકવરસમાં આટલું અન્ન ઘર સ્વરચ વાસ્તે રાખું, તથા આટલું વ્યાપાર વાસ્તે રાખું, ઇત્યાદિ વાવતોનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી, સાતમા વ્રતના સ્વરૂપમાં કથન કરવામાં આવશે. ક્ષેત્ર પરિમાણમાં, ચેતરો, વાડી, વગીચા, સર્વ મલી આટલાં સાંતી વા વિદ્યા જમીન રાખું, તથા ઘર, ચોકવંધ, ચણકીવંધ, ડુકાન, તલેલા, વચારો, તથા પરદેશ સંવંધી ડુકાનોની જયણા તથા જાહે રાખવાના મકાનોની જયણા, તથા જાહે રાખેલાં મકાનો સમરાવવાની જયણા રાખે; તથા કુટુંબ સંવંધી ઘર વનાવવાના ઉપદેશની જયણા; વલી પોતાના સંવંધી તેમજ ગુમાસ્તા પરદેશ ગયા હોય, અને પાઠલ તેડનાં ઘર પ્રમુખસમરાવવાં પડે તો જયણા, આજીવિકાવાસ્તે કોઈની ચાકરી કરવી પડે, તેવે પ્રસંગે શેઠના ઘરપ્રમુખ સમરાવવાની જયણા. કુપદ પરિમાણમાં ત્રાંવા, પિતલ, કાંસા વિગેરે ધાતુનાં વાંસણો તથા ધાતુ તુટી અમુક મળ રાખવાની જયણા; દ્વિપદ પરિમાણમાં દાસ, દાસી વેચાતા લેવાનો પ્રતિબંધ, પરંતુ પગારવાલા નોકરો ગણત્રીથી રાખવા જોઈએ, વલી અમુક ગુમાસ્તા રાખવાની જયણા, ચૌપદ પરિમાણ, ગાય, ઝેંસ, વકરી પ્રમુખ રાખવાનું પરિમાણ સંખ્યાથી કરે. આ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે તેનું સ્વરૂપ લખીએ ઠીક.

૧. ધન પરિમાણ અતિક્રમ અતિચાર. જ્યારે ઇચ્છા પરિમાણથી અધિક ધન થઈ જાય, ત્યારે તીવ્ર લોચના ઉદયથી મનમાં એવો સંકલ્પ કરે કે, મારો પુત્ર મોટો થયો છે, તેને ધનની જરૂર છે, વલિ તે કમાઈ શકે તેવો થયો છે, તેથી મારે તેને ધન આપવું જોઈએ, એવો કુવિકલ્પ કરી પુત્રના નામથી અમુક રૂપીયાની રકમ જુદી રાખે, એ પ્રમાણે જુદી જુદી રીતે ધનનાં ચાતાં રાખે. ધાન્ય પોતાના પરિમાણથી અધિક રાખવાની

इष्टा थाय त्यारे वीजांजना घरमां रखावे, अने मनमां एवो विचार अ-
ज्ञानताथी करे के में तो अमुक परिमाणधान्यनी वाचतमां जे राखेल ठे,
तेटलुंज मारा घरमां ठे, तेथी जास्ती वीजांजना घरमां राखवाथी मारा
व्रतमां दूषण लागतुं नथी. वली काचा मणनो हिसाव व्रत लेती वखते
राख्यो होय, अने पाठलथी लोचना कारणथी पाकामणनो हिसाव ग-
णी धान्य राखे, ए प्रमाणे करनारने प्रथम अतिचार लागे.

क्षेत्रपरिमाण अतिक्रम अतिचार ज्यारे इष्टा परिमाणथी अधिक घर,
दुकान, खेतर प्रमुख थइ जाय, त्यारे वचली जीत अथवा वाड होय तो
ते त्रोडी नाखी एक बनावे, मनमां विचारे के में तो गणत्रीथी परिमाण
करेल ठे, अने गणत्रीथी उपरांत में राखेलुं नथी, तेथी मारुं व्रत निर्दूषण
ठे. घर, दुकान प्रमुख मोटां करवाथी शुं दूषण ठे? ए प्रमाणे करे तो
वीजो अतिचार लागे.

३ रुप्यसुवर्ण परिमाण अतिक्रम अतिचार. ज्यारे सोनुं, रुपुं इष्टापरिमा-
णथी अधिक थाय त्यारे, पोताना, तेमज स्त्री, पुत्रादिकना आचरण प्रमुख
जारे तोल वालां बनावे. आ वीजो अतिचार.

४ कुपद परिमाण अतिक्रम अतिचार. त्रांवा, पितल प्रमुखनां वासणो
जे गणत्रीथी राखेलां होय ते, ज्यारे लोच विशेष थाय अने संपत्ति वधे
त्यारे गणत्रीमां तेटलांज राखे, परंतु तेथोनो वजनमां बहुज फेरफार
करे, वमणां बनावे; मनमां विचारे के मारी गणत्री उपरांत में राखेलां
नथी, तेथी मारुं व्रत अखंडित ठे. वली धातुनो काचो तोल परिमाणमां
राख्यो होय तो, पाठलथी पाका तोलथी धातु राखे. आ चोथो अतिचार.

५ छिपद चतुष्पद परिमाण अतिक्रम अतिचार. दास, दासी, घोडा,
गाय, प्रमुख परिमाणथी अधिक थाय त्यारे वेचे, अथवा जाइ, पुत्रना
नामथी राखे, तो पांचमो अतिचार लागे इति. हवे ठछां, सातमां तथा
आठमां व्रतो जे गुणव्रत कहेवाय ठे, तेमां ठहुं व्रत दिकूपरिमाण व्रत ठे
तेमां दिशाना विचार ठे, तेनुं स्वरूप लखीए ठीए.

पूर्वना पांच अणुव्रतने आ व्रणव्रतथी गुणवृद्धि थाय ठे तेथी तेनुं
नाम गुणव्रत ठे. कारण के ज्यारे दिशिपरिमाण व्रत लीधुं, त्यारे तेक्षेत्र-
थी वहारना सर्व जीवोने अन्नयदान आप्युं, आ प्रथम प्राणातिपात वि-

રમણવ્રતની પુષ્ટિ થઈ; તેમજ વહારના જીવો સાથે અસત્ય બોલવાનો પ્રતિબંધ થયો, તેથી સત્ય વ્રતને પુષ્ટિ થઈ. વલી ક્ષેત્રવહારની વસ્તુ ચોરવાનો ત્યાગ થયો, તેથી અસ્તેય વ્રતની પુષ્ટિ થઈ. તથા ક્ષેત્ર વહારની સ્ત્રી સાથે મૈથુનનો ત્યાગ થયો તેથી વ્રહ્મચર્ય વ્રતની પુષ્ટિ થઈ. તથા વહાર ક્રય, વિક્રયનો નિપેધ થયો તેથી પાંચમા વ્રતની પુષ્ટિ થઈ. એ પ્રમાણે પાંચે વ્રતને આ વ્રતો ગુણકારી છે.

હવે દિશિ પરિમાણ વ્રતમાં, ચારે દિશિ, તથા ચારે વિદિશિ, ઊર્ધ્વ અને અધોદિશિ, આ દશે દિશાઓનું પરિમાણ કરે. તેના વે જ્ઞેદ છે. ૧ વ્યવહારથી, ૨ નિશ્ચયથી. તેમાં પોતાની કાયાથી દશે દિશિમાં જવા આવવાના, તથા મનુષ્ય મોકલવાના, અને વ્યાપાર કરવાનાં પરિમાણ કરે, તેને વ્યવહાર દિશિ પરિમાણ વ્રત કહીએ.

નિશ્ચયથી દિશિ પરિમાણનું સ્વરૂપ એ એવું છે કે, નરકાદિ ગતિમાં જે ગમન છે, તે સર્વ કર્મનો ધર્મ છે. જેને વશ પડવાથી આ જીવ ચારે ગતિમાં ઝટકે છે. ચેતન પરાનુયાયી થઈ રહેલ છે, તેજ કારણથી પરજવાનુસારી ગતિ ધ્રમણ કરે છે; પરંતુ જીવ તો શુદ્ધ ચેતન્ય, અગતિસ્વજાવ, તથા નિશ્ચલસ્વજાવ છે, એવું જિનપ્રણીત સિદ્ધાંતના ઉપદેશથી સમજીને, ચેતન શુદ્ધસ્વરૂપ અનુયાયી થાય, ત્યારે પોતાનો અગતિસ્વજાવ જાણીને સર્વત્રથી ઉદાસ રહે; સમસ્ત ક્ષેત્રથી અપ્રતિબંધક જાવથી વર્તે; તેને નિશ્ચયથી દિક્પરિમાણવ્રત કહીએ. આ દશે દિશિનું પ્રમાણ કરે. તેના વે જ્ઞેદ છે.

પ્રથમ જલમાર્ગ. વહાણથી અમુકદિશામાં અમુક યોજનસુધી અમુક દ્વીપ, વંદરોસુધી ગમન કરું. જો પવન તથા વરસાદના જોરથી અધિક જવાય તો આગાર, અર્થાત્ વ્રતજંગ ન થાય, તેમજ અજાણપણે અથવા દિશાશૂન્ય થવાથી અન્યસ્થલે જવાય તો તેનો પણ આગાર છે.

વીજો સ્થલમાર્ગ. જે જે દિશામાં, જેટલા જેટલા યોજન સુધી જવાનું પરિમાણ કરેલું છે, ત્યાં સુધી જઈ શકાય, પરંતુ ચોર, મ્લેઠાદિ પક્ષીને ક્ષેત્ર નિયમથી વહાર લઈ જાય તો તેનો આગાર છે. ઊર્ધ્વ દિશિમાં વાર કોશસુધી જવાની જયણા રાખે, તથા અધોદિશિમાં આઠ કોશ સુધી જવાની જયણા રાખે તેમાં ઊંચા ચઢીને નીચે ઉતરે તે અધોદિ-

शिमां गणाय नहि. वली जेटला क्षेत्रनुं परिमाण राख्युं होय, तेटलाथी वहारना क्षेत्रना कोइ ओलखाणवाला पुरुपनो पत्र आवे तो, तेनो उत्तर लखवानी जयणा राखे, परंतु पोतानी तरफथी सारा काम बिना पत्र लखे नहिं. वली परदेशनी विकथा श्रवण करवानो आगार राखे. आ व्रतना पांच अतिचार ठे. ते नीचे मुजब.

१ ऊर्ध्वदिशा परिमाण अतिक्रम अतिचार. अनाजोगथी अथवा वे सुरतिथी अधिक चाढ्यां जवाय तो आ अतिचार लागे.

२ अधोदिशि परिमाण अतिक्रम अतिचार उपरमुजब.

३ तिर्थां दिशि परिमाण अतिक्रम अतिचार. उपरमुजब. जो नियम जंगना जयथी गुमास्तो मोकले तो पण अतिचार लागे.

४ एकदिशिमां सो योजन राखेला होय; अने बीजी दिशिमां पचास योजन राख्या होय; पाठलथी ज्यारे एकदिशिमां दोढसो योजन जवानुं वन्थुं होय त्यारे बीजी दिशाना पचास योजन ते दिशिमां जोडी द्द मनमां अज्ञानताथी एवो विचार करे के मारा नियम उपरांत हुं गया नथी, एवो विचार करी जाय तो आ अतिचार लागे.

५ स्मृति अंतर्धान अतिचार. पोताना नियम करेला योजननी संख्या झूली जाय, जेमके कोण जाणे, पूर्वदिशिमां केटला योजन राखेल ठे? सो राखेल ठे के पचास राखेल ठे? इत्यादि, एवी शंका यतां नियम उपरांत योजन जाय तो आ अतिचार लागे. इति पटव्रतं.

हवे सातमा जोगोपजोग व्रतनुं स्वरूप लखीये ठीयें. आ बीजुं गुणव्रत ठे. आ व्रत अंगीकार करी सचित्त वस्तु खावानो त्याग करे, अथवा परिमाण करे. वली जेमां बहु हिंसा होय एवो व्यापार न करे, तथा जे काममां अवश्य हिंसा बहुज करवी पडे, तेनो त्याग करे, अजदयनो त्याग करे. चौद नियमपण आ व्रतमां गणाय ठे. ते कारणथी आ व्रत पूर्वोक्त पांचे अणुव्रतोने गुणकारी ठे. आ व्रतना वे जेद ठे, ते कहीयें ठियें.

प्रथम व्यवहार. जदय अजदय पदार्थोनुं ज्ञान करी तेउनो त्यागकरे तथा आदर करे. वली आश्रव, संवरनुं ज्ञान करी, खानपानादि जे इन्द्रियसुखनां कारण ठे, तेमां पोतानी शक्तिने अनुसारें बहु आरंजनो त्याग करी अद्वारंजी थाय, तेनुं नाम व्यवहार जोगोपजोग विरमणव्रत.

वीजो निश्चय. श्रीजिनवाणी श्रवण करी, वस्तुस्वरूपनुं तत्त्वज्ञान मे-
लवी, अंतःकरणमां विचार करे के जगत्मां जे परवस्तु ठे, ते सर्व हेय
ठे; ते कारणथी तत्त्ववेत्ता पुरुष परवस्तु खाय नहि, पीये नहि, तेमज
पोतानी पासेपण राखे नहि; अने शुद्ध चैतन्यज्ञाव धारण करीने, परम
शांतरूप थइ, जे वस्तु, सडे, पडे, नाश पामे, जाती रहे, इत्यादि परव-
स्तु स्वरूप जाणीने, एवो विचार करे के आ सर्व पुजलपर्याय ठे, जग-
त्नी सर्व जूठ ठे; तेवी वस्तुनो जोगोपजोग करवो ते तत्त्ववेत्ताने उचि-
त नथी. एवा ज्ञानथी परज्ञावनो त्याग करे, स्वगुणनी वृद्धि करे. एवुं
ज्ञान पामीने आत्माने स्वस्वरूपानंदी करे. चिद्धिलासनो अनुजवी करे.
तेने निश्चय जोगोपजोग विरमणव्रत कहियें.

जोगोपजोग शब्दनो अर्थ कहियें ठियें. आहार, पुष्प, विलेपनादि,
जे एकवार जोगववामां आवे, ते जोग कहेवाय; अने जुवन, वस्त्र, स्त्री-
आदि, जे बारंवार जोगववामां आवे, ते उपजोग कहेवाय. कर्माश्रयी,
आ व्रतना अनेक जेद ठे, ते आगल उपर लखवामां आवशे.

आवकें उत्सर्गमार्गमां तो निरवय आहार लेवो एवो लेख ठे, परंतु
शक्ति न होयतो, सचित्तनो त्याग करे; जो तेपण त्यागी न शके तो वा-
वीश अज्जदय अने वत्रीश अनंतकायनो तो अवश्य त्याग करवो जोइए.
प्रथम बावीश अज्जदयनुं विस्तारथी कथन करियें ठियें.

१ वडनां फल, २ पीपरनां फल, ३ पिलखणनां फल, ४ कठंवरनां फल,
५ गुलरनां फल. आ पांच फल अज्जदय ठे; कारण के आ पांचे फलमां
बहुज सूक्ष्म कीडा, त्रसजीव जरेला होयठे, जेउनी गणत्री थइ शकती नथी;
ते कारणथी धर्मात्मा जीव, आ पांचे फलनो त्याग करे. कदापि डुकालमां
अन्न न मले तोपण विवेकी जीव आ पांच फलनुं जहण न करे.

६ मदिरा, ७ मांस, ८ मधु, ९ माखण. आ चारेमां तेज वर्णना असं-
ख्यजीव उत्पन्न थायठे. आ चारे विगय, महाविगय ठे, तेमज अत्यंत वि-
कार उत्पन्न करनारीठे. तेमां प्रथम मदिरा ठे, ते अनेक दूषणयुक्त हो-
वाथी अवश्य त्यागवा योग्य ठे. ते दूषणो श्रीमद् हेमचंद्रसूरिकृत योग
शास्त्रमां दशश्लोकथी वर्णवेलां ठे तेनो अर्थ अहींआं लखियें ठियें.

१ मदिरा पीवाथी चतुर पुरुषनी बुद्धि नाश पामेठे, जेम दुर्जागी पुरुषने सुंदर स्त्री तजी देठे, तेम चतुर पुरुषने, बुद्धि तजी देठे. २ मदिरापानथी, पुरुष, पोतानी, माता, वेहेन, दीकरीने पण पोतानी जार्या समान समजी, जोराजोरीथी तेनी साथे विषयसेवनादि बलात्कार करेठे, पोतानी जार्याने, पोतानी मातासमान समजेठे; मदिरापानी एवा निर्लज्जा थइ महापाप करनारा थायठे. ३ मदिरापानी, पोताने तेमज परने पण जाणता नथी. ४ मदिरापानी, पोताना स्वामिने, किंकर समजेठे, अने पोताने स्वामि मानेठे, एवी निर्लज्जा बुद्धिवाला थायठे. ५ मदिरापानी, चोकमां केफ करी पडेलो होय, तेवे प्रसंगें कुतरो तेना म्हों उपर मुतरेठे. ६ मदिरापानी, चोकमां नग्न थइ निर्लज्जा थइ आलोटे ठे. ७ मदिरापानी गम्य, अगम्य, चोरी, यारी, खुन प्रमुख, जे जे कुकर्मों तेणें करेलां होय, ते सर्व, लोको सन्मुख प्रकाश करेठे. ८ मदिरा पीवाथी, शरीरनुं तेज, यश कीर्ति सर्व नाश पामेठे तेमज तात्कादिकी खाजाविकी बुद्धिपण क्षय पामे ठे. ९ मदिरापानी चूत बलग्यानी पेठे नाचे ठे. १० मदिरापानी, कचरा, कादव तेमज गंदीमां लोटे ठे. ११ मदिरा पीवाथी अंग शिथिल थइ जायठे. १२ मदिरा पीवाथी इंद्रियनुं तेज घटी जाय ठे. १३ मदिरा पीनार मोटी मूर्खाने प्राप्त थाय ठे. १४ विवेक ब्रष्ट थाय ठे. १५ संयम नष्ट थायठे, १६ ज्ञान नष्ट थायठे, १७ सत्य नष्ट थायठे. १८ शौच नष्ट थायठे, १९ दया नष्ट थायठे, २० क्षमा नष्ट थायठे, जेम अग्निथी तृण जसम थइ जायठे, तेम उपरना गुणो नाश पामेठे, २१ मदिरा, चोरी, तेमज परस्त्री गमनादि दुराचरणोनुं कारण ठे, कारण के मदिरापानी कयां कुकर्म करता नथी. २२ मदिरा, आपत्ति तेमज बध, बंधननुं कारण ठे, २३ मदिराना रसमां बहुज जीव उत्पन्न थायठे, ते कारणथी दयाधर्मीने मदिरा हेयठे. २४ मदिरापानी, लीधानुं, न लीधुं कहेठे. २५ आप्यानुं नहि आप्युं कहेठे. २६ कर्मानुं न कर्मुं कहेठे. २७ मदिरापानी, घरमां तेमज बहार परधननुं हरण करेठे. २८ मदिरापानी, बाला, युवति, वृद्धा, ब्राह्मणी, चांडाली प्रमुख स्त्रीयोने जोगवी लेठे, २९ मदिरापानी अरराट करेठे, ३० गीत गायठे, ३१ आलोटे ठे, ३२ दोडेठे, ३३ क्रोध करेठे, ३४ रोवेठे, ३५ हसेठे, ३६ स्थंजनात् थइ जायठे, ३७

मांसनी अनुमोदना करनारं, ७ देवता, पितरो तेमज अतिथिउने मांस आपनार आ सात. साक्षात् तेमज परंपराये जीवना वधकरनारा ठे. मनुस्वमी, मनुस्मृतिमां पण कहे ठे के श्लोक ॥ अनुमंता विशसिता, निहंता क्रयविक्रयी ॥ संस्कर्त्ता चोपहर्त्ता च, खादकश्चेति घातकाः ॥ १ ॥ अर्थ. १ मांसनु अनुमोदन करनार, २ मारेखा जीवनां अंगना विजाग करनार, ३ जीवनो वध करनार, ४ मांस वेचनार, ५ मांस रांधनार, ६ मांस पीरसनार, ७ मांसखानार, आ साते घातकी ठे, अर्थात् जीवना वधकरनार ठे. वली मनुस्मृतिमां कहेलुं ठे के ॥ यथा ॥ अकृत्वा प्राणिनां हिंसां, मांसं नोत्पद्यते क्वचित् ॥ न च प्राणिवधात् स्वर्ग, स्तस्मान् मांसं विवर्जयेत् ॥ २ ॥ अर्थः—जीवनो वध न करवामां आवे त्यांसुधी मांस थतुं नथी, तेमज जीववधथी स्वर्ग प्राप्त थतुं नथी, परंतु नरकगति थायठे, तेथी मांसनो त्याग करवो.

मांस खानारने वधक कहेवानो हेतु ए के मांस खानारा न होय तो कसाई प्रमुख शावास्ते बीजा जीवोनो वध करे ? जे प्राणीउं पोताना मांसनी, बीजा प्राणीउंना मांसथी पुष्टि करेठे, अर्थात् बीजा प्राणीउंना प्राणथी पोताने सप्राण करेठे, ते जीवो, थोडी जींदगीवास्ते पोतानो नाश करे ठे. मात्र पोताना जीवनवास्ते करोडो जीवोने दुःख आपे ठे. उं शरीर शुं निरंतर रहेवानुं ठे ? जे शरीरमां सुंदर मिष्टान्न, विष्टा ग्रह जायठे, दूध जेवी अमृतवस्तुउं मूत्र थइ जाय ठे, तेवा शरीरने वास्ते कोण बुद्धिमान् जीव वध, तेमज मांसजक्षण करे. ?

जेउं मांसजक्षण करवामां कांश्चण दूषण नथी, एतुं लखी गया ठे, तेउं महामूढ, अविवेकी, तेमज स्वेष्ठ हता एम लागे ठे; कारण के तेउं लखे ठे के ॥ यथा ॥ न मांसजक्षणे दोषो, न मद्ये न च मैथुने ॥ प्रवृत्तिरेषा भूतानां, निवृत्तिस्तु महाफला ॥ १ ॥ आ श्लोकना लखनार, वाघ गीध, वरु, सिंह, गीध प्रमुख मांसाहारी प्राणीना गुरु लागे ठे; तेउं जो गुरु न होयतो उपदेश रूपें आ कथन करे नहि ? वली तेउं जो न उपदेश आपत तो आ प्राणीउंने मांस खावानुं, कोण शीखवत मदिरा पीवामां अने मैथुनसेवनमां कांश्चण पाप नथी, परंतु तेउंनी निवृत्तिथी

प्रश्नः—मांसाहारी पोते पोताने अधर्मी केम बनावे ठे ?

उत्तरः—मांसना खादमां लुब्ध थवाथी, तेउं दया के धर्म कांइ पण जाणता नथी. कदाचित् जाणवामां आवे तो पण मांसलुब्ध थइ जवाथी मांसने तजवाने समर्थ रहेता नथी. ते कारणथी मनमां विचारे ठे के आपणी समान बीजाउं थइ जाय तो कोइ निंदा करे नहि, तेथी पोते बीजाने मांसजक्षण नहि करवानो उपदेश करी शकता नथी.

केटलाएक मूढमति पोते तो मांस खाता नथी, परंतु देवता, अतिथिं अने पितरोने माटे मांसनो उपयोग करे ठे. तेउंना शास्त्रकार कहेठे के ॥ यथा ॥ क्रीत्वा स्वयं वा उत्पाद्य, परोपहतमेव वा ॥ देवान् पित्रून् सम-
न्यर्च्य, खादन् मांसं न दूष्यति ॥ १ ॥ अर्थः—आ श्लोक मृगपक्षिउंना विषयमां ठे. कसाइनी दुकान विना, पारधी तेमज शिकारी, अने जान-
वरोने मारनाराउं पासेथी मूल आपीने मांस लेउं अने ते देवता, अति-
थि तेमज पितरोने आपुं जोइए; कारण के कसाइनी दुकानना मांस-
थी देवता, पितरोनी पूजा थइ शकती नथी, तेथी पोते मांस उत्पन्न क-
रीने पितृआदिने आपे तो तेउं प्रसन्न थायठे. पोते मांस आ प्रमाणे उ-
त्पन्न करे. ब्राह्मण, मागीने मांस लावे, क्षत्रिय शिकार करीने मांस लावे
अथवा कोइए मांसनी जेट करी होय, तो ते मांसथी देवता पितरोनी
पूजा करीने, पठी पोते मांस खाय तो दोष नथी. आ कथन, महामूढ
तथा मिथ्यादृष्टिउंनुंज ठे; कारण के दयाधर्मी, आस्तिकमतवालाउंने तो
मांस दृष्टिथीपण जोउं योग्य नथी, तो पठी देवता, अतिथिनुं पूजन मां-
सथी करउं, आ विचार स्वप्नमांण तेउंने केम आवे ? वली देवताउंने
मांस चढावउं, ते बुद्धिमानूं काम नथी, कारण के देवताउं तो महापु-
ण्यवान् ठे, केवल आहार करता नथी, तो आवो दुगंठा उत्पन्न करे तैवो
आहार देवता केम ग्रहण करे ? तेथी जेउं देवताउंने मांसाहारी कहे ठे,
तेउं महाअज्ञानी ठे. वली पितरो, पोतपोताना पुण्य पापने अनुसारें, सा-
री अथवा माठी गतिने प्राप्त थयेला ठे, तेउं ते गतिमां पोताना कर्म-
नां फल चोगवे ठे, अने पुत्रना करेला कर्मनां फल तेउंने कांइपण ला-
गतां नथी, तो हवे मांस आपवाना पापनुं तो शुंज कहेउं ? पुत्रादिना
सुकृतनां फलपण तेउंने पहुँचतां नथी; कारण के आंवाने सेचन करवा-

થી કેલ ફલીજૂત થતી નથી. તથા અતિથિની જ્ઞાતિ વાસ્તે માંસનું અર્પણ નરકપાતનો હેતુ હોવાથી, મહા અધર્મેનું કારણ છે. આ વાવતમાં કોઈ એવો સવાલ કરે કે, જે વાત શ્રુતિ, સ્મૃતિમાં છે, તે માનવી જોઈએ.

ઉત્તર:- આ કથન વાસ્તવિક નથી. જે વાત શ્રુતિ, સ્મૃતિમાં અપ્રમાણિક હોય, તે બુદ્ધિમાન્ કદાપિ માનેજ નહિ, કારણ કે શ્રુતિમાં અમે એમ સાંજલીએ ઠીએ કે “વર્ચાસિ જૂયાંસિ યથા પાપઘ્નોગોસ્પર્શઃ દુઃમાણાં ચ પૂજાગાદીનાં ચ પૂજાગાદીનાં ચ વધઃ સ્વર્ગ્યઃ બ્રાહ્મણ જોજનં પિતૃપ્રીણનં માયાવીન્યધિદૈવતાનિ વહૌ હુતં દેવપ્રીતિપ્રદં ” આબું કથન જે શ્રુતિયોમાં છે, તેને યુક્તિકુશલ પુરુષ કદાપિ માનશે નહિ; તેથી માંસથી દેવતાની પૂજા કરવી તે મહા અજ્ઞાનતા છે. વલી કેટલાએક કહે છે કે, જેમ મંત્રથી સંસ્કૃત, અગ્નિ દાહ કરતો નથી, તેમજ મંત્રથી સંસ્કાર પામેલું માંસ દોષકારક રહેતું નથી. આ કથન મનુજીનું છે ॥ યથા ॥ અસંસ્કૃતાન્ પશૂન્ મંત્રૈ, નાદ્યાદિપ્રઃ કથંચન ॥ મંત્રૈશ્ચ સંસ્કૃતાનયા, ઇશ્વરતં વિધિમાસ્યિતઃ ॥ ૧ ॥ અર્થ:- મંત્રથી અસંસ્કૃત પશુર્જનું માંસ બ્રાહ્મણ ન ખાય, અને મંત્રથી સંસ્કૃત પશુનું માંસ ખાય તો, શાશ્વતા નિત્ય વૈદિક વિધિમાં રહેલો છે એમ જાણવો.

આ વાવતમાં સમાધાન એ છે કે, મંત્રથી જે માંસ પવિત્ર કરવામાં આવ્યું હોય, તે પણ ધર્મી પુરુષ કદાપિ જક્ષણ ન કરે. કારણ કે મંત્ર જેમ અગ્નિની દાહકશક્તિને રોકે, તેમ નરકાદિપ્રાપ્ત શક્તિ જે માંસની છે, તેને દૂર કરવાને મંત્રમાં શક્તિ નથી. જો તેવી શક્તિ મંત્રમાં હોય તો, દરેક પાપ કરીને, પઠી તે પાપના નાશકરનાર મંત્રનું સ્મરણ કરવા માત્રથીજ તે પાપ નાશ થઈ જાય, જો એ પ્રમાણે હોય તો વેદોમાં પાપનો નિપેધ કરેલો છે, તે કથન સર્વ નિરર્થક સમજવું; કારણ કે સર્વપાપ મંત્રસ્મરણથીજ નાશ થાય છે, પઠી નિપેધ કરવાની શી જરૂર હતી ? તે કારણથી આ પણ અજ્ઞાનીર્જનુંજ કથન છે.

વલી કેટલાએક કહે છે કે જેમ અલ્પ મધપાનથી નિસ્સો ચડતો નથી, તેમ થોડું માંસ ખાવાથી પાપ લાગતું નથી.

ઉત્તર:- થોડું પણ માંસ બુદ્ધિમાન્ ખાય નહિ. જેમ થોડું પણ વિપ કુઃખદાયક થાય છે, તેમ થોડું પણ માંસ દોષરૂપ થાય છે.

હવે માંસ ખાવામાં જે અનુત્તર દૂષણ છે તે કહીએ ઠીએ. તત્કાલ માંસમાં સમૂર્ઘિમ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ અનંત નિગોદરૂપ જીવ, તેનું સંતાન વારંવાર ઉત્પન્ન થયા કરે છે, તે કારણથી મહાદૂષણ છે. ॥ યદાદુઃ ॥ આમાસુ અપક્વાસુ, અવિપચ્ચમાણાસુ મંસપેત્રીસુ ॥ સયય ચિ ય ઉવવાઙ્ગ, જ્ઞણિં નિગોય જીવાણં ॥ ૧ ॥ અર્થ:- કાઢી, તેમજ અપક્વ જે માંસની પેશી રાંધવામાં આવે છે, તે રંધાયા ઠતાં પણ તેમાં નિરંતર નિગોદના જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. તે કારણથી માંસજઘ્ણ, નરક ગમન કરનાર જીવોને પુરી खरची છે, તેથી ઉત્તમ જીવે કદાપિ માંસ જઘ્ણ કરવું નહિ.

હવે માંસજઘ્ણ કરવાનો ઉપદેશ જેઠાં કરેલો છે, તેઠનાં નામ લખીએ ઠીએ. ૧ માંસ ખાવાના લાલચુડ, ૨ મર્યાદારહિતો, ૩ નાસ્તિકો, ૪ અદ્વૃદ્ધિમાનો, ૫ અસત્ય શાસ્ત્ર વનાવનારાડ, ૬ પશુના વૈરીડ. માંસાહારી સમાન કોષ્પણ નિર્દય નથી. માંસ આહારથી અધિક, નરક અગ્નિમાટે ઇંધન નથી. ગંદકી खाइને સૂઅરો જે પોતાનાં શરીર પુષ્ટ કરે છે તે સારાં છે, પરંતુ જીવને મારીને માંસ खानारा સારા નથી.

પ્રશ્ન:- સર્વજીવોનું માંસ खावું, એમ સર્વે કુશાસ્ત્રોમાં લખેલું છે, પરંતુ મનુષ્યનું માંસ खावું, એમ કોષ્પણ શાસ્ત્રમાં લખ્યું નથી, તેનું શું કારણ છે ?

ઉત્તર:- પોતાના શરીરના માંસની રક્ષાવાસ્તે કોષ્પણ કુશાસ્ત્રિએ મનુષ્યનું માંસ खावું લખ્યું નથી; કારણ કે તેઠ જાણતા હતા કે, મનુષ્યનું માંસ खावું, એમ શાસ્ત્રમાં લખ્યું તો, મનુષ્ય કદી અમને પણ મારીને खाइ જશે. તેથી લખેલું નથી.

જેઠ પુરુષના માંસમાં તેમજ પશુના માંસમાં તફાવત માનતા નથી, તેઠ સમાન કોઈ ધર્મી નથી; અને તે વાવતમાં જેઠ તફાવત માને છે, અને માંસ खાય છે, તેઠ સમાન કોઈ પાપી નથી. વલી માંસની ઉત્પત્તિ રુધિરથી થાય છે, તથા વિષ્ટાના રસથી તેની વૃદ્ધિ થાય છે, વલી લોહી જેમાં જરેલું રહે છે, અને કૃમિ જેમાં ઉત્પન્ન થાય છે, એવા માંસને બુદ્ધિમાન્ કેમ खाइ શકે? આશ્ચર્ય તો યજ છે કે બ્રાહ્મણ લોકો ધર્મ તો શુચિમૂલ કહે છે. અને સાત ધાતુથી જે માંસ હાડ વને છે, તે માંસ હાડને મુખમાં દાંતથી ચાવે છે. હવે તેવાઠને કુતરા સમાન ગણવા કે શુ-

ચિધર્મવાલા ગણવા ? તેથી જે હુણેની ઇર્ષી સમજ થે કે, અન્ન તથા માંસ, આ વંને એક સરખાં છે, તેહની બુદ્ધિમાં, જીવિત તથા મૃત્યુ આપનારાં અમૃત તેમજ વિષ સરખાંજ છે.

વલી જે જડબુદ્ધિમાનોનું એવું માનવું છે કે, હંદનની જેમ, માંસ પ્રાણીનું અંગ હોવાથી ખાવા યોગ્ય છે. આ તેહની માન્યતા વાસ્તવિક નથી, કારણ કે જો તેમ હોય તો ગાયનું મૂત્ર, તથા માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્રી, એ સર્વેનું મૂત્ર તેમજ વિષ્ટા, કેમ ખાતા પીતા નથી, કારણ કે તે પણ પ્રાણીના અંગથી ઉત્પન્ન થયેલ છે. વલી પોતાની સ્ત્રીની જેમ, પોતાની માતા, વેહેન દીકરીની સાથે કેમ ગમન કરતા નથી ? સ્ત્રીત્વ તેમજ પ્રાણી અંગત્વ સર્વ સ્થલેં બરાબર છે. વલી જેમ ગાયનું હુધ પીઈ ઠો, અને માતાનું પય પાન કરો ઠો, તેમ ગાયનું રુધિર તેમજ માતાનું રુધિર કેમ પિતા નથી ? કારણ કે પ્રાણી અંગ હેતુ સર્વસ્થલેં તુલ્ય છે. તે હેતુથી જેહ અન્ન તથા માંસને એક સરખાં માને છે, તેહ મહાપાપીહના સરદાર છે.

વલી શંકને પવિત્ર માને છે; પરંતુ પશુના હાડને કોઈ પવિત્ર માનતા નથી, તે કારણથી અન્ન તેમજ માંસ, પ્રાણી અંગ છે, તો પણ અન્ન જદ્ય છે, અને માંસ અજદ્ય છે. એક પંચેન્દ્રિય જીવનો વધ કરીને માંસ ખાવાથી જેમ જાનારને નરકગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ તેવી માઠી ગતિ અન્નજાનારની થતી નથી; કારણ કે અન્ન, માંસ થઈ શકતું નથી. માંસની તસીરોથી અન્નની તસીરો ઓર તરેહની છે. માંસ મહાવિકાર કરે છે, અન્ન તેમ કરતું નથી. ઇત્યાદિ વિલક્ષણ સ્વજાવ છે, તેથી માંસ જાનારની નરકગતિ જાણીને સંત પુરુષો અન્નના ઝોજનથી તૃપ્તિ માને છે, અને ઉત્તમ પદ પ્રાપ્ત કરે છે. આ સર્વ માંસનાં દૂષણો શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરિકૃત યોગશાસ્ત્રને અનુસારેં લખેલાં છે. વલી વર્તમાનમાં બુદ્ધિમાન્ પાશ્વિમાત્ય લોકોએ માંસ ખાવાથી ચોવીશ હુણે પ્રગટ થાય છે, એમ વતાવેલું છે, અને મદિરાથી તો ઇટલી સરાવી થાય છે કે જેની ગણતરી પણ થઈ શકતી નથી. તે કારણથી મદિરા તેમજ માંસ આ વંને અજદ્યનો શ્રાવક ત્યાગ કરે. આ સાતમું અજદ્ય કહ્યું.

૭ આઠમું અજદ્ય માલખ છે. જૈનમતના શાસ્ત્રાનુસાર ઠાશથી ઘઠાર કાઢેલા માલખને જ્યારે અંતર્મુહૂર્ત અર્થાત્ વે ઘડી કાલ વ્યતીત

थाय ठे, त्यारे ते माखणमां सूक्ष्म जीवो तेज वर्णना उत्पन्न थइ जाय ठे, ते कारणथी माखण त्यागवा योग्य ठे. जैनलोकोए ठाशथी माखण वहार काढीने, तत्काल अग्निंसंयोगथी, वनावीने, गल्लीने, पठी खावुं जोइए; कारण के ए रीतिथी शास्त्रोक्त जीव तेमां उत्पन्न थता नथी ते-नी हिंसा थती नथी, वल्ली माखी, कंसारी, मछरादि जीवोना अवयव प्रमुख पण, घी गलवाथी निकली जाय ठे; वल्ली माखण कामनी पण वृद्धि करे ठे, तेथी मनमां खोटा विकल्प उत्पन्न थाय ठे; तेथी श्रावकें माखण न खावुं जोइए. वल्ली एक जीवनो नाश करवाथी ज्यारे पाप थाय ठे, त्यारे पूर्वोक्त रीतिथी माखण तो जीवोनुंज पिंड थइ जाय ठे. तेथी माखण खावाथी पापनी गणतरी केम थइ शके ?

प्रश्न:- माखणमां वे घडी पठी कोइपण जीव उत्पन्न थयेल थमे देखता नथी, तो केवीरीतें तमारुं कहेवुं सत्य मानी शकीए ?

उत्तर:- जेठ जैनमतना शास्त्रोने सत्य मानशे, तेठ तो शास्त्रकारना कथनने सत्यज मानशे, थने जेठ जैननां शास्त्रोने सत्य मानता नथी तेठ कदापि आ कथन सत्यमानो अथवा न मानो, परंतु थमे तो आ वातमां आगम प्रमाण विना वीजुं प्रमाण दर्श शकता नथी. तात्पर्य ए ठे के वस्तु वे प्रकारें सिद्ध थाय ठे; एक हेतुगम्य, वीजी आगमगम्य माखणद्विदत्तादिमां जे जीव उत्पन्न थाय ठे, ते हेतुगम्य नथी, परंतु आगमगम्य ठे. ते कारणथी जे आगम सर्वज्ञ जिन अर्हंत वीतरागें कथन करेल ठे, ते सत्य होवाथी मानवुं जोइए. जो कोइ पुरुष, कोइपण शास्त्रने सत्य नहि मानतां, आंखथी देखेली वस्तुनेज मानशे, तो तेनाथी स्वर्ग नरकादि, जे अदृष्ट ठे, ते पण मानी शकाशे नहि. वल्ली परमेश्वर सातमा अथवा चौदमा असमान उपर ठे, तथा जीव, पुण्य, पाप करवाथी स्वर्ग, नरकमां जाय ठे, आ पण नहिज मानी शकाशे. इत्यादि थनेक वावतो तेनाथी मानी शकाशे नहि. जो वीजी वावतो, इंडियोने अगम्य, मानशे तो, आगम प्रमाण पण मानवुं पडशे, कारण के सर्व वस्तु अमारी दृष्टिमां आवि शकती नथी.

ए नवमुं अजद्य मधु अर्थात् मध अनेक जीवोना घात थवाथी उत्पन्न थाय ठे. आ परलोकविरुद्ध दोष ठे; अने मुखनी वाखना जे-

હું હુગંઘા ઉત્પાદક છે, આ શ્લોકવિરુદ્ધ દોષ છે. તે કારણથી ધર્મી શ્રાવકે મધ ન ખાવું જોઈએ.

હવે મધખાનારનું પાપીપણું વતાવીએ ઠીએ. ॥ શ્લોક ॥ જક્ષયન્ મદ્ધિકં ક્રુદ્ધં, જંતુલક્ષ્યયોદ્ધવં ॥ સ્તોકજંતુનિહંતૃત્વ્યઃ, સૌનિકેજ્યોતિરિચ્ચતે ॥ ૧ ॥ અર્થ:-અર્થાત્ નાના, હાડરહિત લાલો જીવોનો જ્યારે નાશ થાય છે, ત્યારે મધ ઉત્પન્ન થાય છે, જ્યારે મધ જક્ષણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે થોડા પશુ મારનારા કસાઈથી પણ અધિક પાપ ખાનારને લાગે છે, કારણ કે જક્ષણ કરનારા પણ ઘાતક છે, આ વાત ઉપર સારી રીતે વતાવેલી છે. વલી લોક વ્યવહારમાં પણ એવું નોજન નિંદનીય છે, અને મધ તો મહા જૂઠ એવું છે. કારણ કે એકેક ફુલનો મકરંદ (રસ) પીંશને માંછીડે તે રસને વમન કરે છે. તેજ મધ છે. તે કારણથી ધર્મીપુરુષે જૂઠ ન ખાવું જોઈએ. આ વાત લોકવ્યવહારમાં પ્રસિદ્ધ છે.

વલી કોઈ કહે કે મધ તો ત્રિદોષને દૂર કરનાર છે, તે કારણથી ઔષધમાં જક્ષણ કરવાથી શું દોષ છે ?

ઉત્તર:-અપ્યૌષધકૃતે જગ્ધં, મધુ શ્વત્રનિવંધનં ॥ જંક્ષિતઃ પ્રાણનાશાય કાલકૂટકણોપિહિ ॥ ૧ ॥ અર્થ:-રસની લંપટતાથી મધ ખાય તેની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ ઔષધવાસ્તે પણ જે મધ ખાય, અને તેથી કદાપિ રોગનો નાશ પણ થાય તોયે, તેથી નરકગતિનું કારણ પ્રગટ થાય છે, કારણ કે પ્રમાદના ઉદયથી, જીવવાનો અર્થ ઠતાં પણ જે કોઈ કાલકૂટ વિપતો એક કણ પણ લાગે તો, અવશ્ય તેના પ્રાણ નાશ પામશે.

પ્રશ્ન:-મધ તો સ્વચ્છ, દ્રાક્ષાદિ રસની જેમ મીઠું છે, સર્વે હિંદ્રિયોને સુખકારિ છે, તો તેને ત્યાગવાને શા વાસ્તે ઉપદેશ કરો છો ?

ઉત્તર:-મધમાં મીઠાશ છે, એ વાત સત્ય છે, પણ તે વ્યવહારથી છે. પરમાર્થથી તો નરકની વેદનાનો હેતુ હોવાથી મધ અત્યંત કડવું છે.

હવે મધને પવિત્ર માની જે મંદબુદ્ધિમાનો દેવસ્નાનમાં ઉપયોગી માને છે, તેડું ઉપદ્રાસ્ય શાસ્ત્રકાર કરે છે ॥ લોક ॥ મદ્ધિકામુલ્લિષ્ઠ્યૂતં, જંતુઘાતોદ્ધવં મધુ ॥ અહો પવિત્રં મન્વાના, દેવસ્નાને પ્રયુજંતે ॥ ૧ ॥ અર્થ:-માંછીડના મુલની જૂઠ તથા જીવ ઘાતમાં હજારો વચ્ચાં તેમજ હંડાં મારવાથી જે ઉત્પન્ન થાય છે, તે વચ્ચાં તેમજ હંડાં વ્યાય છે, ત્યારે તેના

શરીરનું પાણી (લોહી) પણ મધમાં મલી જાય છે, હવે જુઠું કે મધ કેનું અપવિત્ર છે? અહો શબ્દ શ્લોકમાં ઉપહાસ્ય માટે છે. કારણ કે જેવા તે દેવતા છે, તેવી પવિત્ર વસ્તુ પણ તેમને ચડાવવામાં આવે છે. આ ઉપહાસ્ય છે. ॥ યથા ॥ કરજાણાં વિવાહે તુ, રાસજાસ્તત્રગાયકાઃ ॥ પરસ્પરં પ્રશંસન્તિ, અહોરૂપમહોધ્વનિઃ ॥ આશ્લોકમાં અહો શબ્દ ઉપહાસ્ય માટે છે. ઇતિ નવમું અજ્ઞદ્ય.

૧૦ પાણીનો વનાવેલો વરફ અજ્ઞદ્ય છે. વરફ અસંખ્ય અપ્રકાય જીવોનું પિંડ છે. તે ખાવાથી ચેતના મંદ થાય છે, તત્કાલ શરદી થાય છે. કાંઈપણ વલવૃદ્ધિ થતી નથી. વીતરાગ અર્હતજગવન્તે નિપેદ કરેલ છે, તે કારણથી અજ્ઞદ્ય છે.

૧૧ અફીણપ્રમુખ વિપવસ્તુનું અજ્ઞદ્ય છે. કારણ કે જેરી વસ્તુનું ખાવાથી ઉદરમાં કૃમિ, ગંડોલાદિ જે જીવ હોય છે, તે મરીજાય છે. વિપ ખાવાથી ચેતના મુંઝાય છે. વલી જો ખાવાની ટેવ પડી જાય છે તો, પઠી ઠોડું મુશ્કેલ થાય છે. વલતસર ન મલે તો ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે. શરીર શિથિલ થઈ જાય છે. વલી જે વ્યસની થાય છે, તેનાથી વ્રત, નિયમ પ્રાયઃ અંગીકાર થઈ શકતાં નથી. વ્યસનિનો સ્વજાવ વારંવાર અદલવદલ થાય છે. જ્યારે અમલ ખાય છે, ત્યારે ઈકરંગ થાય છે; જ્યારે અમલ ઉતરી જાય છે, ત્યારે વીજો રંગ થાય છે. વલી સ્વતંત્રતા તજી, પરાધીન પણ અંગીકાર કરવું પડે છે. અમલનો સ્વાદ પણ બુરો છે. વલી વિપખાનારા જ્યાં લઘુનીત, વહીનીત કરે છે, ત્યાં ત્રસ, સ્થાવર જીવોની હિંસા થાય છે. સોમલ, વઠનાગ, હરતાલ પ્રમુખ સર્વ વિપમાં દાખલ થાય છે. તેનું ત્યાગ કરવો શ્રાવકને યોગ્ય છે.

૧૨ કરા, જે આકાશમાંથી વરસાદમાં પડે છે. આ પણ અજ્ઞદ્ય છે.

૧૩ સર્વજાતની કાચી માટી અજ્ઞદ્ય છે. કાચી, સચિત્ત માટી, નાના પ્રકારની અસંખ્ય જીવાત્મક છે. માટી ખાવાથી પેટમાં વધુ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. પાંડુ રોગ, આમરોગ, વાત, પિત્ત, પથરીપ્રમુખરોગ ઉત્પન્ન થાય છે. માટી વધુ ખાવાથી શરીરનો પીલો રંગ થાય છે. વલી કેદલીનું જાતની માટીમાં દેડકાપ્રમુખજીવોની યોનિ છે. તે કારણથી અજ્ઞદ્ય છે.

૧૪ રાત્રિજોજન અજ્ઞદ્ય છે. રાત્રિજોજનમાં પ્રત્યક્ષથી આલોકમાં દૂષણો છે, અને પરલોકમાં તે ડુઃખનું હેતુ છે; રાત્રિએ ચારે આહાર અજ-

હ્ય ઠે. રાત્રિમાં જે જે રંગના પદાર્થોનો આહાર કરવામાં આવે ઠે, તે તે રંગના જીવો, જેનું નામ તમસ્કાય ઠે, તે તે પદાર્થોમાં ઉત્પન્ન થાયઠે. વલી આશ્રિતજીવપણવહુજ હોયઠે. તથા રાત્રિમાં ઊચિત અનુચિત વસ્તુઊંનો જ્વેલ, સંજ્વેલ થઈ જાયઠે. વલી રાત્રિજોજનમાં પ્રસંગ દોષ વહુજ લાગેઠે. જેમ કે, જ્યારે રાત્રિએ ખાવાનું વનશે, ત્યારે રાત્રિજોજન વાસ્તે, નિરંતર રસોડપણ કરવી પડશે; રસોડ કરતાં, ત્રસ, સ્થાવર જીવોનો સંહાર થઈ જશે; તેથી શ્રાવકના કુલાચારનો નાશ થશે. વલી સૂક્ષ્મત્રસ જીવ નજરમાં પણ આવતા નથી, કદાપિ દેશાય તો નિધ્વંસ પરિણામ થવાથી ચત્તા પણ રહી શકતી નથી. જ્યારે અગ્નિ વહેઠે, ત્યારે પાસેની જીતપર જે આશ્રિત જીવો રહેલા હોય, તે તાપથી આકુલ વ્યાકુલ થઈને, અગ્નિમાં પડે ઠે. વલી સર્પાદિ જેરી જાનવર કદાપિ હોય, તો તેના મુખથી જો જોજનમાં લાલ પડેતો, પોતાનો તેમજ જાનારા સર્વનો વિનાશ થાયઠે. વલી પતંગિશ્ચ, ગરોલી, ઠપકલી, મકડી, મઠર, કરોલીશ્ચ પ્રમુખ જીવો જે રાત્રિએ આસપાસ હોયઠે, તે અગ્નિના પ્રકાશથી જોજનમાં આવી પડે તો, નારે રોગોત્પત્તિ થાયઠે. યદુક્તં યોગશાસ્ત્રે ॥ મેધાં પિપીલિકા હંતિ, ચૂકા કુર્યાન્નલો દરં ॥ કુરુતે મક્ત્રિકા વાન્તિં, કુષ્ઠરોગં ચ કોલિકા ॥ ૧ ॥ કંટકોદારુલ્લંઢં ચ, વિતનોતિ ગલવ્યથાં ॥ વ્યંજનાં તર્નિપતિત, સ્તાલુ વિધ્યતિ વૃશ્ચિકઃ ॥ વિલગ્નશ્ચ ગલે વાલઃ, સ્વરજંગાય જાયતે ॥ શ્લ્યાદયોદ્દષ્ટદોષાઃ, સર્વેષાં નિશિ જોજને ॥૩॥ અર્થઃ—અન્નાદિમાં કીડી ખાવામાં આવે તો બુદ્ધિનાશ યા મંદ થાયઠે, જુ ખાવામાં આવી જાય તો જલોદર થાયઠે, માછી વમન કરાવે ઠે, અને મકડી કુષ્ઠરોગ ઉત્પન્ન કરેઠે. કાંટા અથવા લાકડાના કટકા ખાવામાં આવી જાય તો, ગલામાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન કરેઠે, અને રાંધવાનું જાજન ડંધાડતાં જો વિંઠી પડી જાય તો તાલબું વિંધી નાચેઠે, શ્લ્યાદિ દૃષ્ટદોષ રાત્રિજોજન કરવામાં સર્વે લોકોને દેશવામાં આવેઠે. વલી જેમ રસોડ કરતાં પટકાય જીવોની હિંસા રાત્રિએ કરવી પડેઠે, તેવીજ રીતે રાંધેલાં જાજનો ધોવાથી જલગત જીવોનો પણ વિનાશ થાયઠે. વલી જલ પડવાથી ચૂમિપર કુંચુ, કીડી પ્રમુખનો પણ નાશ થાયઠે. તે કારણથી જીવરક્ષાને ઇચ્છનાર પ્રાણી રાત્રિજોજન કરે નહિ.

પ્રશ્નઃ—જ્યાં અન્નપણ રાંધવું ન પડે, તેમજ જાજન પણ ધોવાં ન પડે પણ

वनावी राखेला लाडवा प्रमुख तथा तैयार खजुर, डाढादि जे नक्ष्य ठे.
ते खावामां शुं दोषते ?

उत्तरः—यथा ॥ नाप्रेक्ष्य सूक्ष्मजंतूनि, निश्चयात् प्राशुकान्यपि ॥
अप्युक्तं केवलज्ञानै, निंदितं यन्निशाशनं ॥ १ ॥ अर्थः—भोदक तथा फ-
लादि अगर जो प्राशुक अर्थात् अचेतन पण ठे, तो पण रात्रिए न खा-
वा जोशए, कारण के कुंथवादि सूक्ष्मजंतु रात्रिए नजरे पडता नथी; वली
केवलज्ञानी, जेने निरंतर सर्वकांश देखाय ठे, तेउ पण रात्रिए जोजन
करता नथी. सूक्ष्मजंतुंनी रक्षा वास्ते, तेमज अशुरू व्यवहार दूर कर-
वावास्ते, केवलज्ञानी रात्रिए आहार करता नथी. अगर जो दीवा प्रमु-
खना प्रकाशयी कीडीप्रमुख दृष्टिए पडेठे, तो पण मूलगुणनी विराधना
टालवा वास्ते रात्रि जोजन अनाचरणीय ठे.

हवे लौकिक मतवादीउंनी सम्मतिपूर्वक रात्रिजोजननो निषेध क-
रीए ठीए. यथा ॥ धर्मविघ्नैव जुंजीत, कदाचन दिनात्यये ॥ बाह्या
अपि निशाज्जोयं, यदज्जोयं प्रचक्षते ॥ १ ॥ श्रुतधर्मनो ज्ञाता कदापि
रोत्रिजोजन करे नहि, कारण के जिनशासनयी बहारना मतवालाउं पण
रात्रिजोजनने अजक्ष्य कहेठे. तेउना शास्त्रोमां कहेलुं ठे के ॥ यथा ॥ त्र-
यीतेजोमयोज्ञानु, रिति वेदविदोविदुः ॥ तत्करेः पूतमखिलं, शुजं कर्म
समाचरेत् ॥ १ ॥ अर्थः—ऋग्, यजुः, साम लक्षण त्रणे वेद, तेउनुं जे ते-
ज ते सूर्य ठे. “ आदित्यः त्रयीततुः ” एवुं सूर्यनुं नाम ठे. ए प्रमाणे वे-
दोने जाणनारा जाणे ठे; ते सूर्यना विद्यमान अर्थात् किरणोयी पवित्र
यतां सर्व शुचकामो अंगीकार करे; ज्यारे सूर्य न होय त्यारे शुज कर्मों
करे नहि. ते शुचकर्मोंनां नाम तेउए आ प्रमाणे लखेलां ठे. ॥ यथा ॥
नैवाहुतिर्न च स्नानं, न श्राद्धं देवतार्चनं ॥ दानं वा विहितं रात्रौ, जोज-
नं च विशेषतः ॥ १॥ अर्थः—आहुति अर्थात् अग्निमां घीप्रक्षेप करवुं, स्नान
अर्थात् शरीरना अंगोने घोवां, श्राद्ध पितृकर्म, देवपूजा, दानदेवुं, अने
जोजन तो विशेषें करी नज करवुं; आटला कामो रात्रिए नज करवां.

वली परमतमां बीजा वे श्लोक ठे ॥ यथा ॥ देवैस्तु जुक्तं पूर्वाह्णे, म-
ध्याह्णे रुषिजिस्तथा ॥ अपराह्णे तु पितृभिः, सायाह्णे दैत्यदानवैः ॥ १ ॥
संध्यायां यक्षरक्षोभिः, सदा जुक्तं कुलोद्ग्रह ॥ सर्ववेलां व्यतिक्रम्य,

रात्रौ शुक्तमञ्जोजनं ॥ २ ॥ अर्थः—सवारमां देवताउं नोजन करे ठे. म-
ध्याहे रुषि नोजन करे ठे. दिवसना पाठला जागमां पितरो नोजन करे
ठे, सायाहे अर्थात् बिकाल बेलाए दैत्य दानवो नोजन करे ठे. संध्यावे-
लाए यक्ष गुह्यक, राक्षसो नोजन करे ठे.

सर्व देवताउंनो वखत उल्लंघन करीने रात्रिए जे खावुं ते अन्नद्वय ठे.
आ प्रमाणे पुराणोना श्लोकथी रात्रिनोजननो निषेध कयों.

हवे वैद्यक शास्त्र मुजव रात्रिनोजनना निषेधनो संवाद कहियें ठियें.
॥ यथा ॥ आयुर्वेदेषु ॥ हन्नाजि पद्मसंकोच, श्रंडरोचिरपायतः ॥ अतो
नक्तं न नोक्तव्यं, सूक्ष्मजीवादनादपि ॥ १ ॥ आ शरीरमां वे कमल ठे.
एक हृदय पद्म, ते अधोमुख ठे, बीजुंनाजिपद्म, ऊर्ध्वमुख ठे, आ वंने
कमलो सूर्य अस्त अवाथी रात्रिए संकोचाइ जाय ठे, ते कारणथी रा-
त्रिए न खावुं जोइयें. वली रात्रियें सूक्ष्म जीवो खावामां आचवाथी अ-
नेक तरेहना रोग उत्पन्न आय ठे. आ परपक्षनो संवाद कह्यो.

हवे विशेषरीतें खमतथी रात्रिनोजननो निषेध करियें ठियें. ॥ य-
था ॥ संसृज्जजीवसंघातं, जुंजानानिशिनोजनं ॥ राक्षसेन्यो विशि-
ष्यंते, मूढात्मानः कथं नु ते ॥ १ ॥ ज्यारे रात्रिए खावामां आवे ठे, त्यारे
जीवनो समूह नोजनमां पडीजाय ठे, एवा अंध समान रात्रिए खा-
नाराउंने राक्षसोथी पण अधिक शा वास्ते न कहेवा जोइए ? जिन-
धर्मथी रहित अइ, मनुष्य विरतिपणानो त्याग करे ठे, या तो तेने अं-
गीकार करतो नथी, त्यारे तेने पुछ, शिंग विनानो पशुज समजवो.
॥ यदुक्तं ॥ वासरे च रजन्यांच, यः खादन्नेव तिष्ठति ॥ शृंगपुच्छप-
रित्रष्टः, सस्पष्टं पशुरेव हि ॥ १ ॥

हवे रात्रिनोजननिवृत्ति वास्ते पुण्यवंत आत्माउंने विशेष बोधस्व-
रूप कहियें ठियें. ॥ यथा ॥ अहोमुखेऽवसाने च, यो ह्ये ह्ये घटिके त्यजेत् ॥
निशान्नोजनदोषज्ञोऽश्नात्यसौ पुण्यनोजनं ॥ १ ॥ अर्थः—दिवसना उ-
दय तेमज अस्त समयनी वे वे घड़ी वर्जवी जोइए, कारण के रात्रि नि-
कट होय ठे; तेज कारणथी सिद्धांतमां सर्व जघन्य प्रत्याख्यान मुद्दूर्त
प्रमाण, नमस्कारसहित कथन करेल ठे. रात्रिनोजनना दूषणोने जा-
णनार आवक वे घड़ी ज्यारे दिवस वाकी रहे, त्यारे नोजन करे, जो वे

घडीथी न्यून दिवस रहेतां जोजन करे तो रात्रिजोजनना प्रत्याख्याननो लाज तेने मलतो नथी; कदापि कोइ सखस रात्रिण खातो न होय, प-
रंतु जो तेणें रात्रिजोजननुं प्रत्याख्यान न करुं होय तो, तेने पण कांइ
फल मलतुं नथी, कारण के तेणे प्रतिज्ञा करेली नथी. जेम शराफने त्यां
रुपैआ जमे करावीयें, परंतु व्याजनो करार न करीए तो व्याज मलतुं नथी
तेम ते कारणथी नियम अवश्य करुं जोइए.

हवे रात्रिजोजन करनाराउने परलोकमां शुं फल मले ठे ते कहीए
ठीये ॥ यथा ॥ उलूककाकमार्जर, गृध्रशंवरशूकराः ॥ अहिगृध्रिकगो-
धाश्च, जायन्ते रात्रिजोजनात् ॥ १ ॥ अर्थः-बुवड, काग, चिलाडी, गीध,
हरणीया, सूअर, सर्प, विंठी, घो इत्यादि तिर्यंचयोनिमां रात्रिजोजन क-
रनाराउ मरीने जायठे; अने जेउ रात्रिजोजन करता नथी, तेउने एक व-
पेमां ठ महीनाना तपनुं फल मलेठे. इति रात्रिजोजन अजदय संपूर्ण.

१५ बहु वीजवालां फलपण अजदय ठे. जेमां गर्ज थोडो होय अने
बीज बहु होय, एवां जे रींगणां, पटोल, खसखस, पंपोटा प्रमुख अजदय
ठे. तेमां जेटलां बीजठे, ते सर्व पर्याप्ता जीवठे. खावामां थोडां आवे, अने
जीवघात बहुज थायठे. वली बहु वीजवालां फल खावाथीपित्त प्रमुख रोग
थायठे; तथा जिनाझा विरुद्धे.

संधान अर्थात् अथाणां (आचार) ऋण दिवस उपरांतनां अजदयठे.
अथाणां केरीनां, लींनुनां, पाननां, करमदानां, हलदरनां, गरमर प्रमुख-
नां वनाववामां आवेठे; कदापि घी, तेल के पाणीनां होय तोपण ऋण
दिवस उपरांतनां अजदय ठे. परंतु तफावत एटलो ठे के जे फल पोतेज
खाटां ठे अथवा तो जेमने खाटाश साथे मेलवेलं होय, अर्थात् खाटी
केरी साथे मेलव्यां होय तो ते अथाणां ऋण दिवस उपरांत अजदय ठे,
अने जेउमां खाटाश नथी ते अथाणां एक रात्रि उपरांत अजदय ठे. अ-
थाणामां त्रस जीव उत्पन्न थायठे, अने बीजां प्रमुखतो मूखें अजदय ठे,
तो पठी तेना अथाणानुं तो शुंज कहेतु? अथाणामां चोये दिवसे नि-
श्चये वे इंद्रिय जीव उत्पन्न थायठे, अने जूहो हाथ लागी जायतो पंच-
द्रिय जीव उत्पन्न थायठे. बीजा मतवालाउनां शास्त्रोमां पण अथाणा न-
रकनां हेतु लखेलांठे. इति अथाणा अजदय.

१६ छिदल, जेनी वे दाख थइ जाय, तेमज घाणीमां पीलवाथी जेमां-
थी तेल निकले नहि, एवां सर्व धान्य छिदल कहेवाय ठे. छिदलनी साथे
जे गोरस अग्नि उपर चढेबुं नथी, एबुं काचुं दही, दुध के ठाश मेलवी
जमबुं नहि. गरम करेलां दही, दुध के ठाश, ठंडां थइ गया पठी पण
तेउनी साथे छिदल मेलवी खावामां आवे तो दोष नथी.

१७ सर्व जातिनां रीगणां अन्नद्वये. एक तो तेमां बहुज वीजठे, तेना
वीटमां सूक्ष्म त्रस जीव होयठे, वली ते कामनी वृद्धि करेठे, निद्रा अधि-
क लावेठे, कांश्क बुद्धिनेपण जाडी करेठे, तेनुं नामपण सुंदर नथी, आ-
कारपण अमनोद्ग ठे, कफ रोगने उत्तेजक ठे, अधिक खावाथी चोथीया-
ताव, क्षयादि रोग थइ जायठे. वली सर्व जातिनां फल सुकांपण खावा-
मां आवेठे, परंतु आ सुकववाथी पण खावायोग्य रहेतुं नथी. सुकव्याप-
ठी तो एबुं थइ जायठे के जाणे मुंएला उंदरनी खाल. तेथी आ द्रव्य
अशुद्ध ठे, अने अन्नद्वये.

१८ तुष्टफल, जांबु, पीलु इत्यादि, तथा अत्यंत कोमल फल पण अ-
न्नद्वये, कारण के एवी वस्तुउं बहु खावामां आवे तोपण तृप्ति यती नथी.
खावामां थोडुं आवे ठे, अने वधारे फेंकी देबुं पडे ठे. फल खाधा पठी
तेनी गोठली जे मुखमां चुसीने फेंकी देवांमां आवेठे, तेमां असंख्य पंचे-
न्द्रिय संमूर्धिम जीव उत्पन्न थायठे. वली जे मनुष्य बहुज तुष्ट फल खा-
यठे; तेने तत्काल रोग उत्पन्न थायठे.

१९ अजाणुं फल, अर्थात् जे फलनुं नाम कोझना जाणवामां न होय,
तथा जे कोझना खावामां न आवुं होय, ते फल पण अन्नद्वये; कारण
के तेबुं फल खावाथी कदाच जेरी होयतो मरण थइ जाय, अथवा तो
दिवानापणुं थइ जाय.

२० चक्षितरस, जे वस्तुनो काल पुरो थइ गयो होय, तेमज स्वाद व-
दलाइ गयो होय, (कारण के स्वाद वदलाइ जाय ठे, त्वारे काल पण
पुरो थइ जाय ठे) तथा जेमांथी दुर्गंध निकलवी शरु थइ होय, तथा
जेमां खाल उत्पन्न थइ होय, ते वस्तु चक्षितरस समजवी. आ पण अ-
न्नद्वये. रोटली, शाक, खीचडी, बडां, नरमपुरी, शीरो, हलवो, इत्यादि
रांपेली अनेक वस्तुउं जेमां पाणी आवेठे, तेउं एक रात उपरांत अन्न-

દ્ય ઠે; તથા દાલ, જજીઆં, વડાં જેમાં પાણી હોય ઠે, તે ચાર પહોર ઉપરાંત અજદ્ય ઠે. દિવલ વિનાની થેંસ તથા ચોલા જે ઠાશમાં રાંચ્યા હોય તે આઠ પહોર ઉપરાંત અજદ્ય ઠે. વલી વર્ષાકાલમાં સારી રીતેં જે મી-ગાઈ વનાવવામાં આવી હોય, તે પંદર દિવસ ઉપરાંત અજદ્ય ઠે, જો પંદર દિવસ અગાઉ વગડી જાય તો વગડતાંજ અજદ્ય ઠે; પ્લી રીતેં સર્વેજ જાણી લેવું. ઝનાલામાં મીગાઈની સ્થિતિ વિશ દિવસની ઠે. શિયાલામાં મીગાઈની સ્થિતિ એક માસની ઠે. ઉપરાંત અજદ્ય ઠે. વહીં સોલ પહોર ઉપરાંત અજદ્ય ઠે; ઠાશનીપણ તેટલીજ સ્થિતિ ઠે. ચક્ષિતરસમાં વે ઇન્દ્રિય જીવ ઉત્પન્ન થાય ઠે, તે કારણથી તે અજદ્ય ઠે.

૨૨ વઝીશ અનંતકાય સર્વ અજદ્ય ઠે, કારણ કે સોડના અગ્રજાગ ઉપર જેટલો અનંતકાયનો કટકો રહે, તેટલા કટકામાં અનંત જીવ ઠે, તે કારણથી અજદ્ય ઠે. વઝીશ અનંતકાયનાં નામ. ૧ જૂમિની અંદર જેટલા કંદ ઉત્પન્ન થાય ઠે, તે સર્વ અનંત કાય ઠે, ૨ સૂરણકંદ, ૩ વજ્રકંદ, ૪ લીલી હલદર, ૫ આહુ, ૬ લીલો કચુરો, ૭ વરીઆલીકંદ, ૮ શતાવરી વેલ ઓપથી ઠે, ૯ કુંઆર, ૧૦ યોદ્ધકંદ, ૧૧ ગલો, ૧૨ લસણ, ૧૩ વાંસનાં કારેલાં, ૧૪ ગાજર, ૧૫ લુણી, ૧૬ લોઢાકંદ, ૧૭ ગરમર, ૧૮ કોમલ પત્ર અર્થાત્ નવા અંકુરા ઝગેઠે તે, સર્વે વનસ્પતિ ઝગતિ વ-સ્તના અંકુર, સર્વે પ્રથમ અનંતકાય હોય ઠે, પઠી જ્યારે વધે ઠે ત્યારે, પ્રત્યેક પણ થઈ જાય ઠે, અને અનંતકાય પણ રહેઠે, ૧૯ સરસુઆકંદ, ૨૦ થેગકંદ, તથા થેગનામનીજાજી, ૨૧ લીલી મોચ, ૨૨ લવણ વૃક્ષની ઠાલ, ૨૩ લિલોડી, ૨૪ અમૃતવેલ, ૨૫ મૂલી, ૨૬ જૂમિરુદ્ધા તે જૂમિ-ફોડા ઠગાકાર થાય ઠે, ૨૭ વધુલાની ઝગતી જાજી, ૨૮ વરુદ્ધાર, ૨૯ સુઅરવહ્લી, મોટીવેલ જંગલમાં થાય ઠે, ૩૦ પલંકાની જાજી, ૩૧ કોમલ આંબલી, જ્યાં સુધી તેમાં વી થતાં નથી, ત્યાં સુધી અનંતકાય ઠે, ૩૨ આલુલ, રતાલું, પિંડાલું, આ વઝીશ અનંતકાયનાં નામ સામાન્ય પ્ર-કારે કહ્યાં ઠે, વિશેષ નામ તો અનેક ઠે; કારણ કે કોઈ વનસ્પતિ તો પંચાંગ અનંતકાય ઠે, કોઈનું મૂલ અનંત કાય ઠે, કોઈનાં પાન, કોઈનાં ફૂલ, કોઈની ઠાલ, કોઈનું કાષ્ઠ, એમ કોઈનું એક અંગ, કોઈનાં વે અંગ,

कोशनां त्रण अंग, कोशनां चार अंग, कोशनां पांच अंग, अनंतकाय ठे. इति वत्रीश अनंतकाय अज्जदय.

हवे अनंतकाय जाणवावास्ते तेनां लक्षणो लखीए ठीए. जेनां पांदडां, फूल, फल प्रमुखनी नसो गूढ होय, देखाती न होय, तथा जेनी संधि गुप्त होय, जे त्रोडवाथी वरावर झुटता होय तथा जेनुं मूल कापतां ठतां पण जे उगे, जेनां पांदडां मोटां, दलदार, चीकणां होय, जेनां पांदडां तेमज फल बहुज कोमल होय, ते सर्व अनंतकाय जाणवां.

अज्जदयोमां अफीण, जांग प्रमुख जेनुं वंधाण प्रथमथी थइ गयुं होय, ते राखवानी जयणा करे. रात्रिजोजनमां चोविहार, तिविहार, डुविहार, एक महिनामां आटला करुं एवो नियम करे; वली रोगादि प्रसंगें कोइ औपधीमां कोइ अज्जदय खावुं पडे तो, तेनी जयणा राखे. वली वत्रीश अनंतकाय तो सर्वथा अज्जदय ठे, ठतांपि रोगादि कारणे औपधीमां खावी पडे तो, तेनी जयणा राखे, तथा अजाणपणे कोइ वस्तुमां मेलवेली खावामां आवे तो, तेनी जयणा राखे, इति वावीश अज्जदय स्वरूप.

हवे चौद नियमनुं विस्तारथी स्वरूप लखीए ठीए. ॥ गाथा ॥ सचित्त दव विगइ, वाणेह तंगोल वरू कुसुमेसु ॥ वाहणसयण विलेवण, वंजदिसिन्हाणजत्तेसु ॥१॥ अर्थः—आवकें जावजीव पांच अणुव्रतमां इच्छा परिमाणमां, प्रथमनी अनेक तरेहनी कर्मपरिणतिना संजवथी, पोताना निर्वाह सामर्थ्यनो उदय अति दुस्तर विचारीने बहुज वस्तुं खुल्ली राखी ठे, तेमांथी फरी नित्यनो आश्रव निवारवावास्ते, संक्षेप करवावास्ते, चौद नियमनुं धारण निरंतर राखवुं जोइए, तेनुं स्वरूप लखीए ठीए.

१ प्रथम सचित्त परिमाण. मुख्यवृत्तिएतो आवके सचित्तनो त्याग करवो जोइए, कारण के अचित्त वस्तु खावामां चार गुण ठे. प्रथमतो अप्राशुक जलादिनुं पीवुं वर्जवाथी, सर्व सचित्त वस्तुंनो त्याग थायठे. ज्यांसुधी वस्तु अचित्त न थाय, त्यांसुधी मुखमां प्रक्षेप करे नहि, बीजुं रसनंद्रिय पर जय मेलवाय ठे, कारण के केटलीएक वस्तुं रांध्या विनानी स्वादवाली होयठे, तेउंनो त्याग थाय ठे, प्रीजुं, अचित्त पीवाथी कामचेष्टा मंद थइ जाय ठे, वली चित्तमां निरंतर एवो खटको रहेठे के रंगे माराथी सचित्त वस्तु खावामां थावी जाय १ चोथुं, जलादिद्रव्य अचेतन

करवामां जीव हिंसा यद्, ते तो कर्मबंधनं कारण वनी चूकी, परंतु क्षणे क्षणे जे असंख्य जीवोनी उत्पत्ति यति ह्ती, ते मटी गद्, ते हिंसा बंध पडी; उतां कोइ मूढमति पोतानी मनःकल्पनाथी एवो विचार करे के वस्तु अचित्त करवामां पट्कायना जीवोनी हिंसा थाय ठे, अने सचित्त जलादि पीवामां तो एक जलादिनीज हिंसा थाय ठे, ते कारणथी सचित्त त्यागवानी जरूर. नथी. एवा विचार करनारा मूखोंए जिनमतनुं रहस्य जाणेलुंज नथी; कारण के सचित्तनो त्याग करवाथी, आत्मदमनता, औत्सुक्यनिवारणता, विषय, कपायनी मंदता थाय ठे. वली जेमां खदया गुण बहुज ठे, तेपण ते जाणता नथी. सचित्तनो त्याग करवामां अनेक लाज ठे ते अनुजवसिऊ ठे.

१ वीजुं ड्रव्यनियम. धातु, शिला, काष्ठ, माटीनुं पात्र प्रमुख तथा पोतानी आंगली प्रमुख विना, जे मुखमां खावामां आवे ते ड्रव्य कहे-वाय ठे. “ परिणामांतरापन्नं ड्रव्यमुच्यते ” तेमां खीचडी, मोदक, पापड, वडां प्रमुख बहु वस्तुर्जनां वने ठे, तो पण परिणामांतरथी एकज; ड्रव्य ठे; तथा एकज घडंनी वनेली रोटली, पोली, पुरी, घुघरी, वाटी प्रमुख ठे, तो पण दरेक जिन्न ड्रव्य ठे, कारण के नामांतर, खादांतर, रूपांतर, परिणामांतरथी ड्रव्यांतर यद् जाय ठे. वली कोइक आचार्य ड्रव्यनुं स्वरूप बीजी रीतथी कहे ठे. परंतु उपर बतावेलुं स्वरूप, बहु वृद्ध आचार्योंने संमत ठे. ड्रव्यनुं परिमाण ए प्रमाणे करे के आजे हुं आट-लां ड्रव्य खाइश.

३ त्रीजुं विगय नियम—विगय दस प्रकारना ठे. तेमां १ मध, २ माखण, ३ मांस, ४ मदिरा, आ चार तो महाविगय ठे. तेउंनो त्याग वा-वीश अजदयना स्वरूपमां बतावी आव्या ठीए. बाकीनां ७ विगयनां नाम. १ दुध, २ दही, ३ घी, ४ तेल, ५ गोल, ६ सर्व जातनां पकान्न, आठ विगयमांथी नित्य एक, वे, त्रण आदि विगयोनो त्याग करे, ते-मज एकेक विगयना पांच पांच निविद्याता पण त्याग करवा जोइए, परंतु निविद्याता त्याग करवानो विचार मनमां न होय तो, प्रत्याख्यान करवाने अवसरे मनमां धारे के सारे विगयनो त्याग ठे. परंतु निविद्यातानो त्याग नथी.

४ चोथुं उपानह. जोडा, पगरखा, खडावा, मोजां, बूट प्रमुख पहरेवानो नियम करे; कारण के आ सर्वे जीवहिंसानां अधिकरण ठे. तेमां आचकें जिनपूजादि कारणविना खडावा (पाटली) तो कदापि पेहेरवी नहि; कारण के तेनी नीचे जे जीव आवी जाय ठे, ते जीवता रहेता नथी. वली गृहस्थ लोकोने पगरखां विना चालतुं नथी, ते कारणथी पगरखांनी मर्यादा करे; पठी बीजाना पगरखामां पग न मुके. कदापि नूल चूक थई जायतो आगार.

५ पांचमुं तंबोल. तंबोल ते चोथो स्वादिम आहार ठे. तेनुं नियम करे. तेमां पान, सोपारी, लवींग, एलायची, तज, जावंत्री, पीपर प्रमुख करियाणानी चीजो जेथी मुखशुद्धि थाय ठे, परंतु उदर चरातुं नथी, तेनो समावेश थाय ठे. तेनुं परिमाण वजनथी करे.

६ ठतुं वस्त्र नियम ठे. मनुष्यें पोताना पांचे अंगोपर पहरेवानां वस्त्रोनी संख्यानुं नियम करवुं के, आजना दिवसमां मारे आटलां वस्त्र पहरेवानां, तथा आटलां उढवानां राखवां. रात्रिए पहरेवानां वस्त्र, तथा स्नान समयनां वस्त्र, तेमज समुच्चय वस्त्रनी संख्या करी ले. अजाणतां जेल, संजेल थाय तो आगार.

७ सातमुं फूलना जोगनुं नियम. मस्तकमां राखवानां, गलामां पहरेवानां, शय्यापर विठाववानां, फूलनो तोल, तथा फूलोना तकीआ, फूलोना पंखा, फूलोना चंद्रवा, फूलोनी जाली प्रमुख जे जे वस्तुजोगववामां आवे तेनी, तथा फूलनी ठडी, शहरा, कलगी, हार, गोटा तेमज जे फूल सुंघवामां आवे, तेना तोलनुं परिमाण करे.

८ आठमुं वाहननियम. रथ, गाडी, घोडा, पालखी, उंट, वलद, नाव, प्रमुख जेनी उपर वेसी ज्यां जवुं होय त्यां जइ शकाय, ते वाहन, सर्वना त्रण प्रकार ठे. १ तरतुं, २ फरतुं, ३ उडतुं. तेउनी संख्यानुं नियम कठे.

९ नवमुं शयन नियम. शय्यानुं नियम करे, तेमां खाट, पाट, बीजुं खुरशी, पालखी, सुखासन प्रमुख जेटलां राखवां होय. ते सर्व मनमयां विना-

१० दशमुं विलेपननियम. जोगने अर्थे केशर, चंदन, त्राथी कामतेलादि जे पदार्थो अंगमर्दनादिकारणे उपयोगमां लेवा होय, ते के रखे म तथा तोल सहित मनमां धारी ले; अंगलूहणां पण एवय अचेतन

खी ले; परंतु एटलो अपवाद के, देवपूजा, देवदर्शनादि प्रसंगें, तेमज धर्म करणी करतां हस्तमां धूपादि लेवां पड़े, तथा मस्तके तिलक करवुं पड़े, तथा जगवानने अर्चन करवा वखते चंदनादि विलेपन करवुं पड़े, तेनुं श्रावकने नियम नथी.

११ अग्नीश्वारमुं ब्रह्मचर्यनियम. दिवसे तेमज रात्रिए आटली वखत खल्ली साथे मैथुनसेवन करुं ते उपरांत मैथुनसेवननो त्याग ठे. वली हास्य, विनोद, आलिंगन, चुंवनादि करवाना जांगा राखे.

१२ वारमुं दिशिनुं नियम. अमुक दिशिमां आज मारे अमुक कोस उपरांत जवुं नहि; तेमां आदेश, उपदेश, माणस मोकलवुं तथा पत्र व्यवहार, विगेरे सर्वनो समावेश थाय ठे; जेवी रीतें पाटली शके तेवुं नियम करे.

१३ तेरमुं स्नाननियम. आजे तेलादिमर्दनपूर्वक अथवा मर्दन विना आटली वखत स्नान करुं, तेनुं प्रमाण करे, तेमां देवपूजा वास्ते नियमथी अधिक स्नान करवुं पड़े तो, व्रतजंग नहि.

१४ चौदमुं जात पाणीनुं नियम. चार आहारमांथी खादिमनुं नियम तो श्रावकें तंबोल नियममां करी लीधुं ठे, तेथी वाकीना त्रण आहारनुं नियम करवानुं ठे; तेमां प्रथम अशन, ते रोटली, जात, कचोरी, शीरा प्रमुखना वजननुं परिमाण करे, ते उपरांत त्यागे. पोताना घरमां बहु परिवार होय, तेउने वास्ते अशनादि कराववां पड़े तेनी जयणा राखे. वली बीजाने घेर न्याति आदि जमतां होय तेवे प्रसंगे जमवा जवुं पड़े, त्यां अधिक रसोइ वनावेली होय, तेनुं दूषण नियमधारीने नथी; कारण के नियमधारियें तो पोताना जोजनाथें वापरवानुं परिमाण करेवुं ठे, परंतु झाति वास्ते मर्यादा करेली नथी. नियममां अशनना तोलनुं परिमाण करे बीजुं पाणी पीवाना तोलनुं परिमाण करे. त्रीजुं खादिम, जे मिष्टान्न पदार्थ खावाना तोलनुं परिमाण करे. आ चौद नियम ठे.

१५ क जाववाला श्रावक सचित्तादि परिमाणमां अव्यनुं परिमाण जुआठ विप नामथी राखे, तो बहुज निर्जरा थाय. इति चौदनियमस्वरूप. मज एकेकांदर कर्मादाननुं स्वरूप लखीए ठीये. नीचेना पंदर व्यापार श्रावकें रंतु निवियाकरण के ते करवामां बहुज पापठे, कदापि पोतानी आजीविका न करवाने अवश्य तो करवाना व्यापारनुं परिमाणकरें. ते पंदर कर्मादाननां नाम. यातानो त्या

૨ પ્રથમ ઇંગાલકર્મ. કોયલા બનાવવા, ઇંટ બનાવવી, જાંઘીમાં અનેક પ્રકારનાં તામ બનાવવાં, તે સર્વે વેચવાં; હુહારનાં કામ, સોનારનાંકામ, પંગડીકારનાં કામ, કલાલનાં કામ, જાંઘીઆરાનાં કામ, હલવાઈનાંકામ, ધાતુગાલક પ્રમુખ જે જે કામો અગ્નિથી થાય, તેસર્વે ઇંગાલ કર્મ છે; આ કામોમાં પાપ વહુજ લાગે છે, અને લાજ વહુ મલતો નથી; તેથી આવક આવાં કામ કરે નહિ.

૩ ત્રીજું વનકર્મ. ઢેઘાં, અણઢેઘાં વન વેચવાં, વાડી, વગીચાનાં ફૂલ, ફલ, કંદમૂલ, ઘાસ, કાઠ, વાંસાદિ, તેમજ તમામ લીલી વનસ્પતિ કરવી, તથા વેચવી, આ સર્વ વનકર્મ છે.

૪ ત્રીજું સાડી કર્મ. ગાડી, રથ, દમણીઆં, શીગરામ, વહાણ, આગ વોટ, હલ, વંતાલ, ચરખા, ઘાણી, ચક્કી, ધુંસરા પ્રમુખ બનાવવાં તથા વેચવાં આ સર્વ શકટકર્મ છે.

૫ ચોથું જાડી કર્મ. ગાડાં પ્રમુખ વલદ ડંટ સ્વચ્છ ગધેડા ઘોડા પાંડા જેસ પ્રમુખથી વહેવરાવી, વીજાનાં જાડાં કરી, આજીવિકા ચલાવવી તે જાડી કર્મ.

૬ પાંચમું ફોડી કર્મ. આજીવિકાવાસ્તે, કુવા, વાવ, તલાવ પ્રમુખ खोदवा, खोदाववां, हल चलाववां, पठर फोडवा, खाण खोदाववी इत्यादि स्फोटिक कर्म છે. આ પાંચે કર્મમાં વહુજ જીવોની હિંસા થાય છે, તેથી પાંચે કુકર્મ કહેવાય છે. હવે પાંચ કુવાણિજ્યનું સ્વરૂપ લેખીએ ઠીયે.

૧ પ્રથમ દંતકુવાણિજ્ય. હાથીના દાંત, ધુવડના નાલ, જીજ, કલેજાં, પક્ષીડનાં રોમ, ગાયનાં ચમર, હરણનાં સીંગ, ગેંડાનાં સીંગ, રેશમના કુમિર, આદિ જે ત્રસ જીવોનાં અંગોપાંગ વેચવાં, તે સર્વે દંતકુવાણિજ્ય છે. જ્યારે તે વસ્તુડં લેવા વાસ્તે આગરમાં જડું પડે, ત્યારે જિહ્વાદિ લોક તત્કાલ હાથી ગેંડા પ્રમુખ જીવોની હિંસામાં પ્રવૃત્ત થાય છે. મહાઅનર્થરૂપ પાપનાં કામ આચરે છે. ત્યાં જવાથી આપણા પરિણામ પણ મલિન થઈ જાય છે. કદાચિત્ તીવ્રલોજગ્રસ્ત થવાથી, જિહ્વાદિ વ્યાધોને કહેવું પડે કે, અમારે મોટા નારે દાંત પ્રમુખ જોઈયે ઠીયે, ત્યારે તે લોકો તત્કાલ હાથી પ્રમુખને મારી આપણને જોઈતી વસ્તુ લાવી આપશે. તેથી આવકને વસ્તુની જરૂર હોય તેવે પ્રસંગે આગરમાં નહિ જતાં, તે વાચતના વ્યાપારી પા-

સેથી તે વસ્તુ લે. એક ચમર લેવા જતાં એક ગાય મરે. તે કારણથી વિ-
ચારીને વ્યાપાર કરે.

૧ વીજું લાલ કુવાણિજ્ય. લાલ, ધાવડી, ગલી, સાજીઝાર, મણસીલ, હરતાલ પ્રમુખ સર્વ લાલ કુવાણિજ્ય છે. લાલ, ત્રસ જીવોના સમૂહથી જ વને છે, પઠી જ્યારે રંગ કાઢે છે, અને તેને અન્નથી સડાવે છે, ત્યારે તેમાં ત્રસજીવની ઉત્પત્તિ થાય છે. મહાદુર્ગધિ રુધિર સરખો વર્ણ દેખાય છે. ધાવડીમાં ત્રસજીવ ઉપજે છે, કુંથવા પણ વહુજ થાય છે, મદિરાનું અંગ છે. વલી ગલી જ્યારે સડાવે છે, ત્યારે તેમાં ત્રસજીવની ઉત્પત્તિ થાય છે. ગ-લીના કુંમમાં પણ ત્રસજીવ વહુજ ઉત્પન્ન થાય છે; ગલીવાલાં વલ્લો પહેરવા-માં જૂ લીલાદિ ત્રસજીવ ઉત્પન્ન થાય છે. હરતાલ, મણસીલને પીસતી વ-ખત યત્ન ન રખાયતો માંચી પ્રમુખ અનેક જીવ મરી જાય છે.

૩ ત્રીજું રસકુવાણિજ્ય. મદિરા, માંસ ઇત્યાદિ વસ્તુ ઝંઝના વ્યાપાર મહાપા-પરૂપ છે. વલી હુધ, દહીં, ઘી, તેલ, ગોલ, ઝાંડ પ્રમુખ જે નરમ વસ્તુ ઝંઝ, તે ઝંઝનો જે વ્યાપાર તે રસકુવાણિજ્ય છે. આ વ્યાપારમાં અનેક જીવો-નો ઘાત થાય છે.

૪ ચોથું કૈશવાણિજ્ય. દ્વિપદ જે મનુષ્ય દાસ, દાસી પ્રમુખ, ધરીદ કરી વેચવાં, તથા ચૌપદ તે ગાય, ઘોડા, વલદ ઝેંસ પ્રમુખ ધરીદ કરી વેચ-વાં; તથા પક્ષીઝંઝમાં તિત્તર, મોર, પોપટ, મેંના, પ્રમુખ, વેચવાં. આ વાણિ-જ્યમાં વહુજ પાપ છે.

૫ પાંચમું વિષવાણિજ્ય. સોમલ, વઘનાંગ, અફીણ, મણસીલ, હરતાલ, ચરસ, ગાંજો પ્રમુખ; તથા શસ્ત્ર, તે ધનુષ, તલવાર, કટારી, ઠરી, વરઠી, ફરસી, કુહાડી, કોદાલી, વંડુક, વલ્લતર, ઢાલ, ગોલી, તોપ પ્રમુખ જે સં-ગ્રામમાં ઉપયોગમાં આવે છે, તથા હલ, મુશલ, ઝલલ, દંતાલી, કવંત, દાં-તરડી, હવાઈ પટાકા, શત્રુ પ્રમુખ, આ સર્વ હિંસાનાં અધિકરણ છે; તે ઝંઝનો જે વ્યાપાર તે વિષવાણિજ્ય છે. હવે પાંચ સામાન્ય કર્મ વતાવીએ ત્રિયે.

૧ પ્રથમ યંત્રપીલન કર્મ. તલ, ઇરંડી, ઇલુ આદિ પીલી, પીલાલી, વે-ચવાં, આ સર્વ જીવહિંસાના નિમિત્તરૂપ કર્મ છે.

૨ વીજું નિર્લાઠન કર્મ. વલદ, ઘોડાની ઝાંસી કરવી; ઘોડા, વલદ, ઝં-ડ પ્રમુખને ઢાગ દેવાં; કોટવાલપણું, જેલખાનાના જેલરનું કામ, મેહેસુ-

ल इजाराणां काम, चोरीना माल लेवानां काम, इत्यादि निर्दयपणानां सर्वकाम निर्लाभन कर्ममां समाय ठे.

३ त्रीजुं दावाग्निदान कर्म. केटलाएक मिथ्यादृष्टि अज्ञानी जीव धर्मे मानीने वनमां आग लगावी देठे; तेउं मनमां एम धारे ठे के, नहुं घास उत्पन्न थशे, त्यारे गाय प्रमुख चरशे, जिह्वादि लोक सुखेथी रहेशे, अन्न निपजशे, इत्यादि विचार लावी वनदवतुं काम करे, परंतु आग लगाडवाथी लाखो जीवोनो नाश थइ जायठे, तेनो विचार तेउंने आवे नहि. ते कारणथी आग न लगाववी. जोइए.

४ चोथुं शोषणकर्म. वाव, तलाव, सरोवर, कुवा प्रमुखतुं पाणी पोताना खेतरादिमां एवी रीतें लावतुं के, तमाम पाणी वहार निकलतां लाखो जीव पाठल, जलरहित थइ तरफडी मरी जाय, आ शोषण कर्म ठे. ते कारणथी सर्व पाणीशोषण न करतुं.

५ पांचमुं असतीपोषण. कर्म कुतूहलने वास्ते कुतरा, विलाडा प्रमुख हिंसक जीवोनुं पोषण करतुं. वली दुष्ट चार्या तथा दुराचारी पुत्रादिनुं मोहथी पोषण करतुं, तेउंने सारां, नरसां नहि जाणतां, मनमां आवे तेवी रीतें, तेउंने राजी राखवानो यत्न करवो, तथा बेचवावास्ते दुराचारी दास, दासीनुं पोषण करतुं, इत्यादि असतीपोषणकर्म कहेवाय ठे. वली माठी, कसाइ, वाघरी, चमार, प्रमुख बहु हिंसक जीवोनी साथे व्यापार करवो, तेउंने द्रव्यादिनी मदद आपवी, आ पण दुष्टजीवोनुं पोषण ठे. कदापि अनुकंपायुक्त बुद्धिथी आनादि पशुउं पोषण करवामां आवे तो ते वाचतमां निषेध नथी. वली पोताना मोहोद्धामां कदाचित् तेवा जीवोनी खवर लेवी पडे, तेमज पोताना कुटुंबीउंनुं पोषण करतुं पडे तेमां पूर्वोक्त दोष नथी; कारण के ते लोकनीति, राज्यनीतिनुं फरमान ठे. आ पांच सामान्य कर्म. इति पंदर कर्मादान स्वरूप.

हवे आ जोगोपजोग व्रतना पांच अतिचारनुं स्वरूप लखीए ठीए.

१ प्रथम सचित्त आहार अतिचार. मूल चांगे तो आवक सयं सचित्तनो त्याग करे, जो तेम न थइ शके तो, तेनुं परिमाण करे. तेमां सयं सचित्तना त्यागी, तथा सचित्तना परिमाणवाला, जो अनाजोगादिकथी सचित्त आहार करे, जेम के जल, उष्ण करतां ग्रण उकाळा (उजरा)

आवी जाय त्वारे शुद्ध प्राशुक थायठे, परंतु एक उकाला अथवा वे उकालातुं पाणी तो मिश्र उदक कहेवाय ठे, ते पाणीने अचित्त जाणी पीये, तथा सचित्त वस्तुने अचित्त थवामां विलंब होय; तथापि तेने अचित्त जाणी खाय तो प्रथम अतिचार लागे.

२ बीजुं सचित्त प्रतिवद्धाहार अतिचार. जेने सचित्त वस्तुनो नियम ठे, ते तत्काल खेरनी गांठथी गुंदर उखेडीने खाय, तेमां गुंदर तो अचित्त ठे, परंतु सचित्तनी साथे मलेलो हतो, तेथी दोष लागे ठे. वली पाकी केरी चूसे, तथा वोर, रायणना समूहने खाय, अने मनमां एम जाणे के हुं तो अचित्त खावतुं, सचित्त गोठली, ठलीआने फेंकी दश, तेमां शुं दोष ठे? एवा विचारथी खाय तो, बीजो अतिचार लागे.

३ त्रीजो अपक्वाहार अतिचार. चाढ्या वगरनो लोट, तथा जेने अग्नि संस्कार न करवामां आव्यो होय, एवो काचो लोट फाके; कारण के श्री सिद्धांतमां कहुं ठे के, आटो दढ्या पठी, चाढ्या विना केटलाएक दिवस मिश्र रहेठे. श्रावण, जादरवा मासमां अणचाढ्यो आटो पीस्यापठी, पांच दिवस मिश्र रहेठे, आसो, कारतक मासमां चार दिवस मिश्र रहे ठे, मागशर, पोष मासमां त्रण दिवस मिश्र रहे ठे, माघ, फागण मासमां पांच पहोर मिश्र रहेठे, चैत्र, वैशाख मासमां चार पहोर मिश्र रहेठे, अने जेठ असाढ मासमां त्रण पहोर मिश्र रहेठे, पठी अचित्त थइ जायठे, तेथी मिश्र खायतो, त्रीजो अतिचार लागे.

४ चोथा दुपक्वाहार अतिचार, कांश्क काचा तथा कांश्क पाका, एवा सर्व जातिना उंला, उंवी, पोंक, जुवार, वाजरा, घळं प्रमुखना लीला पोंक बीजथी जरेला, ते अग्निसंस्कार करतां जेना केटलाएक दाणा अचित्त थाय, तथा केटलाएक दाणा सचित्त रहे, तेने अचित्त जाणी खाय तो, चोथो अतिचार लागे.

५ पांचमो तुठौपधि ऋक्ष अतिचार. तुठ अर्थात् असार जे खावाथी तृप्ति न थाय, परंतु खावामां पाप बहुज लागतुं होय, जेमके चणानां फूलखाय, वोरना ठलियामांथी गरज काढी खाय, वाल, चणा, मग, चोलानी फली खाय, आ वस्तुं खावामां प्रसंगदूषणो बहुज लागेठे; कारण

के केटलीएक वनस्पति अति कोमल अवस्थामां अनंतकायपण होयते, ते खावाची अनंतकायनो व्रतजंग थायते. आ पांचमो अतिचार,

हवे आठमा अनर्थदंड विरमणव्रतनुं स्वरूप कहियें ठियें. पोताना प्रयोजनवास्ते करवुं ते अर्थदंड कहेवाय ठे. धन, धान्य क्षेत्रादि नवविध परिग्रहमां हानि वृद्धि थाय, त्यारे करे, कारण के धनवृद्धिने निमित्ते संसारी जीवने बहुपापनां कारणो सेववां पडेठे, तेवे प्रसंगे साचुं, जुवुं बोल्या-विना रहीं शकातुं नथी. पापनां उपकरणां पण मेलववां पडेठे, ज्यारे कांइ मनसुवो करवो पडे, त्यारे विकल्परूप आर्त्तध्यान करवुं पडेठे, कारण के धनादि परिग्रह अजीविका अर्थे जरूरना ठे, तेवास्ते धननी वृद्धि निमित्ते जे जे पाप करवामां आवेठे ते ते सर्व अर्थदंडठे. वली ज्यारे धननी हानि थायते, त्यारे धननी हानि दूर करवा वास्ते अनेक विकल्परूप पाप करवां पडेठे, तेपण अर्थदंडठे; कारण के धन, व्यवहार संसार सुखनुं मुख्य कारण ठे, ते व्यवहार वास्ते जे जे पाप करवां पडे ते सर्व अर्थदंड ठे. वली पोताना खजन कुटुंब परिवारादि वास्ते अवश्य जे जे पाप सेववां पडे, ते ते सर्व अर्थदंड ठे; अने चोथुं, पांच प्रकारनी इंद्रियोना जोगवास्ते जे पाप करवां पडे ते पण अर्थदंड ठे. पूर्वोक्त चार प्रयोजनविना जे पाप करवामां आवे ते अनर्थदंड जाणवां. तेना चार जेद ठे. १ अपध्यान अनर्थदंड, २ पापोपदेश अनर्थदंड, ३ हिंसाप्रदान अनर्थदंड, ४ प्रमादाचरित अनर्थदंड. तेमां प्रथम जे अपध्यान अनर्थदंड ठे, तेना वली वे जेदठे. १ आर्त्तध्यान; २ रौद्रध्यान; तेमां आर्त्तध्यानना चार जेद ठे, ते पृथक् पृथक् कहियें ठियें.

१ प्रथम इष्टवियोग आर्त्तध्यान. पोताने प्राप्त थयेला नवविध परिग्रहनो रखे वियोग थाय, एवुं चिंतवन निरंतर मनमां लाब्या करे, अने कदाचित् तेनो वियोग थाय तो मनमां घणोज खेद धारण निरंतर तेने वास्ते विक्षोपात कर्या करे, तेमज पोताना खलीए ठीए. पिता, पुत्र, पुत्री, जायां जाइ, वेहेन, मित्रादि परदेश गावक सर्व सचि-तो मृत्यु पाम्यां होय ते प्रसंगे अत्यंत चिंता करे, खाण करे. तेमां सर्व योगना दुःखची आत्मघात करवानो विचार करे, नि आनाजोगादिकची इत्यादि प्रसंगे, जे चिंतवन थाय ते आर्त्तध्यान थण उकाला (उजरा)

वीजुं अनिष्ट संयोगार्त्तध्यान, इन्द्रियसुखने विघ्नकारक अनिष्ट शब्दादिनो संयोग रखे मने थाय एवी मनमां चिंता करे, वली घरमां स्त्री खराव मली होय, पुत्र कपूत थयो होय, जाइ विश्वासघाती, वे दील-वालो होय, पिता क्रोधी होय, माता दुराचरणी होय, मित्र कृतघ्न मदयो होय, एवा प्रसंगोमां निरंतर तेउनो उपाय करवानी चिंता थाय. वली स्त्री मनमां एवो विचार करे के, मारी शोक्य बहुज खराव ठे, मारा पतिने रोज जुलावो खवरावे ठे, रखे मने कोइ दिन पतिवियोग करावे ? तेथी ते रांडनो कांइ उपाय करवो जोइए. वली सेवक मनमां एवो विचार करे के, मारा शेठनी पासे मारो अमुक दुश्मन अवश्य चाडीखाशे, अने मारादरज्जाने नरम करी नाखशे, अथवा तो शेठने जूतुं, साचुं कही मने नोकरीथी रद वातल करावशे, तो पठी हुं शुं करीश, तेथी ते दुश्मननो कांइ उपाय करवो जोइए. तेवे प्रसंगें, तेउना निग्रह वास्ते, यंत्र, मंत्र, कारण, वशीकरण प्रमुख करे. तेउं उपर जूवां कलंक मूके, बलिदान देवावास्ते त्रसजीवने मारे. आ सर्व पोताना शत्रुना निग्रह वास्ते करे. वली मूठ मारी तथा वीर नाखी मारवा चाहे, परंतु मूर्ख मनमां विचारे नहि, के जो तुं दीलमां साचो ठे, तो तने शुं फिकर ठे ? वली ज्यां सुधी सामानुं पुण्य बलवान् ठे, त्यांसुधी तुं मंत्र, यंत्रथी तेनुं कांइ पण बुरुं करवाने शक्तिमान् नथी. वली पोताना मनमां एवो कुविकल्प करे के मारा दुश्मनना कुलमां अमुक सख्स जवरदस्त उत्पन्न थयेल. ठे, रखे मने जविष्यमां हेरान करे ? कोइ रीतें तेनी राज्य दरवारमां आवरु जाय, अथवा दंड थाय तो ठीक ठे. वली जो तेनुं ठिड् मली जाय तो सरकारने अरज करी तेने देश निकाल करावुं. आ प्रमाणे मूर्ख, मूढ जीव संकट्य कर्मां करे ठे. वली गाममां चोरनो उपड्व व-थाय, तथे ठे, तेथी ते दुष्टोने पकडी सख्तशिक्षा थाय, अथवा तो फां-चोथो अतिचारो सारुं. वली अमुक सख्स बहुज फाटी गयो ठे, मारी ठे, तेथी ते हरामजादानो कांइ बंदोवस्त करवो जो-तृप्ति न थाय, परं ईर्ष्या निंदा न करे. आ प्रमाणे निरंतर असत्य विलखाय, बोरना बलि नथी. जे कांइ सारुं नरसुं थाय ठे, ते पुण्य, पापने लानी फली खाय, आ व-

आधीन ठे; तेम ठतां मूढात्मा विह्वी जेम फोकट मनोरथ करे ठे. आ सर्व विना प्रयोजननां पाप ठे, तेथी अनर्थदंन लागे ठे.

३ त्रीजुं रोगनिदानार्त्तध्यान. मारा शरीरमां कोइ कोइ वखत रोग थाय ठे, ते न थाय तो सारुं. एवो विचार लावी, लोकोने पुठे के अमुक रोगनो शुं उपाय हशे ? कोइ कहे के अमुक अमुक जो खावामां थावे तो रोग थतो नथी. ते सांजली ते वस्तुज अजदय होय तो पण खाइ जाय. वली ज्यारे शरीरमां रोग होय, त्यारे बहुज हाय हाय करे, आरंज करे, जोशीने पूठे के मारो आ रोग क्यारे जशे ? वैद्यने वारंवार पूठे के गमे तेवी दवानो उपयोग करो, अने मारो रोग टालो. वली मनमां विचारे के रखे मारा उपर कोइए जाडु कथुं होय ! ठेवटे रोग दूर करवा वास्ते, कुलविरुद्ध, धर्मविरुद्ध आचरण करे. रोग दूर करवा वास्ते औपध, जडी, बूटी, मंत्र, तंत्र शीखे; मनमां विचारे के कोइ वखत काम आवशे. आ त्रीजो जेद ठे.

४ चोथुं अग्रशौच आर्त्तध्यान. जविण्य कालनी चिंता करे. जेम के आवता वर्षमां मोटां लग्न करीश, डुकान मांडीश, घर बंधावीश, जे देखी बीजाउं बहुज आश्चर्य पामशे. वली फलाणा खेतरनो, वाडी अथवा वगीचो करवो ठे, जेथी बीजाउंना वाग नकामा थई जशे, डुश्मनोनी ठाति ते देखीने वलशे; वली अमुक वस्तुजनों में बेपार कथी ठे, ते वस्तुजनों जाव चडी जाय तो मने बहुज सारो लाज मले, इत्यादि अनेक तरेहनी जविण्य कालनी चिंता करे. आ कुविकल्पो शेखचल्ली सरखा ठे. इति आर्त्तध्यान स्वरूपसंक्षेप.

हवे रौद्रध्याननुं स्वरूप कहियें त्रियें. प्रथम हिंसा नंद रौद्रध्यान. त्रस, स्थावर जीवोनी हिंसा करीने मनमां बहुज आनंद माने. बहु पाप युक्त कामो करी घर, डुकान, वाग, वाडी प्रमुख बनावे. जे देखी छेने प्रशंसा करे त्यारे मनमां बहुज हर्ष पामे. वली मनमां विचारें माता, जेवो अकलवाज कोण ठे ? आवी हिकमत कोण लडावि ज्ञय, अथवा बनाववा प्रसंगे नदयानदयनो लेश मात्र विचार नहिं काये नहि, विरसएछि वास्ते, माल मसाला बहुज नाखी बहुज स्त्र क्रोधानुरदे, वली जमणवार प्रसंगे तीव्र मानना उदयथी पोत

राववा वास्ते अनेक आरंजनां काम करे जेथी असंख्य जीवोनी हिंसा थइ जाय, ठतांपि मनमां आनंद माने. पोताना, सगाना, मित्रना के कु-
टुंवीजना दुश्मनोतुं जुंहुं करवा, तेउने नुकशान करवा मनमां संकटप
कर्या करे. वली मनमां विचार करे के अमुक रीतें दुश्मनो पायमाल
थाय तेउनुं सत्यानाश जाय, तेउनां घर बार नाश पामे तो सारुं, जेथी
मारा अंतःकरणमां शांति थाय. वली राजाउनी लडाइनी वातो सांजली
तथा दुश्मन राजाउना योद्धाउ नाश पामता जाणी मनमां बहुज प्र-
मोद माने. वली कोइ शिकारीए व्याघ्रादि पशुउनो शिकार कयों होय
ते सांजली मनमां खुशी थाय. वली एवा शिकारी तथा योद्धाउनी व-
हुज प्रशंसा करे, जेथी तेउ विशेष हिंसानां काम करवा सारुं उदके-
राय. पोते दुश्मनने मारी अत्यंत राजी थाय, मूठ मरडे, अनेक तरेहथी
पोतानी जयपताका फरके एवां हिंसानां काम करी आनंद माने. सा-
रांश के बीजा जीवोनुं जेमां मातुं थाय तेवां तमाम कामोमां पोते आ-
नंद माने, आरौद्धध्याननो प्रथम पायो नरकगतिनो हेतु ठे. प्राणीमात्रनुं
सारुं नरसुं थवुं ते दरेकना कर्माधीन ठे, ठतांपि मूढ आत्मा अनंताकाल
सुधी संसारमां परित्रमण करवासारुं महाअनर्थकारक दुध्यान ध्यातां
लेशमात्र विचार करतो नथी.

१ बीजुं मृपानंद रौद्धध्यान. जुतुं बोली, ठल कपट करी, मनमां बहुज
खुशी थाय; वली मनमां विचारे के में एवी युक्तिसर बात बनावीने करी
ठे के कोइनी ताकात नथी के मारा प्रपंचने समजी शके. मतकवाजीपणुं
एक जुदी शक्ति ठे; आज काल मारी साथे प्रपंच वाजीमां कोइ फावी शके
एम समजवुं नहि. वली बोलवुं, ते पण करामात ठे. एवा थुंचना प्रसंगें,
जो हुं न होत तो, शुं परिणाम आवत, तेनी अत्यारे शी बात ? वली अने-
हुं क तरेहनां दगावाजी, विश्वासघातनां कामो करी मनमां पोतानी चतु-
सीए देवा माटे बहुज खुशी थाय; वली बीजाउ पोताने बहुज युक्तिसर बोल-
उपर ईर्ष्या तथा पोते नहि फसतां, बीजाउने जालमां नाखवाने शक्तिमान् ठे
इए; जेथी फा आनंद पामे. वली राज्यदरवारमां तथा बीजाउ पासे दुश्मनो-
कटपो करे तो अनिंदा प्रमुख करी मनमां हर्ष पामे. इत्यादि मृपानंद रौद्ध ठे.
बीजाउ कोइ बगडतुं ६

૩ ત્રીજું ચૌર્યાનંદ રૌદ્રધ્યાન. અનેક તરેહનાં ઠલ કપટ, દગાવાજી, વિશ્વાસ ઘાત કરી, ઝડક જીવોની વહુ મૂલ્યવાલી વસ્તુ થોડીકિંમત આપી લઈ લે અને મનમાં ખુશી થાય. વલી ચોરી, ધાડચોરી, રસ્તાની લુટ, જવ-રાશ્થી કઢાવવું, ઇત્યાદિ કામો કરી પરધન મેલવી વહુજ ખુશી થાય; તેવા ચોર લૂટારાઈની પાસેથી મિલકત લેવામાં, તેઈને મદદ કરવામાં વહુજ હિંમતથી પ્રવર્તે અને લાજ મેલવી આનંદ માને પોતે વેપારી હોય અને માલ खरीद કરવા ધરાક આવ્યો હોય, તેવે પ્રસંગે વિશ્વાસ વેસાડી, નમુનો કાંઈક વતાવી, માલ કાંઈક તરેહનો આપે, અને પોતે સોદો કરેવામાં કરામાતવાલો પોતાને માને. ઝરવામાં, તોલવામાં ઈવું આપવાની યાનત રાખે. ચોપડામાં, ઠરાવતી વચ્ચે જાવ જે વોલ્યા હોય તેનાથી જાનત રાખે. રૂ પ્રમુખ માલ વેચવામાં માલમાં જેલ સંજેલ કરી લેનારને ઠેસ્તિ લેલે. રૂ પ્રમુખ માલ વેચવામાં માલમાં જેલ સંજેલ કરી લેનારને ઠેતરી, મનમાં ખુશી થાય. નોકરીનો ધંધો કરતો ડઘરાણીલાવી ઝાઈ જાય, અને ખુશી થાય; વલી શેઠને ઠલ કપટ કરી ઠેતરે, અને રાજી કરે, પઠી મનમાં વિચારે કે મેં કેવી યુક્તિ લડાવી, પૈસા ઝાઈ ગયો, અને શેઠને ખુશી કર્યા વલી દગાવાજીથી પૈસા મેલવી મનમાં એવું અજિમાન લાવે કે, મારા જેવી કમાવાની શક્તિ કોનામાં છે? ચોરી કરી મનમાં એવો ખુશી થાય કે, મારી ચતુરાઈ તથા શક્તિને કોણ સમજી શકે તેવું છે. જૂઠા દસ્તાવેજ વનાવી, લોકો ઉપર ન્યાયની અદાલતોમાં ઘોટા દાવા કરી, ફતેહ મેલવી, ધન અન્યાયથી ઉપાર્જન કરી, પોતાને રૂઝિ, સિઝિ વાલો દેખી મનમાં વહુજ આનંદ પામે. ન્યાયના અધિકારીઈને મેં ઠેતર્યા, તેથી મારા જેવો કોણ ચાલાક છે, ઇત્યાદિ ચૌર્યાનંદ રૌદ્રધ્યાન અનેક તરેહથી મૂઢાત્મા ધ્યાવે:

૪ ચોથું સંરક્ષણાનંદ રૌદ્રધ્યાન. નવવિધ પરિગ્રહ, ધન, ધાન્યાદિ વહુજ વંધારી મનમાં ખુશી થાય, લોજનો થોજ નથી એવો વિચાર નિરંતર આલસુઈ કરે છે, શક્તિહીન કરે છે, પરંતુ પોતે મનમાં વિચારે કે, પરિગ્રહ એજ જગતમાં સાર છે, પૈસા વિનાના મનુષ્ય પણ સમાન છે, તેથી પરિગ્રહની ઇચ્છાને લેશમાત્ર નહિ ઈઠી કરતાં ડ્રવ્ય એકતું કરવાનીજ ચિંતા રાખ્યા કરે. વલી મનમાં વિચારે કે ડ્રવ્ય મેલવવું તેમાં તો તાકાત છે, પરંતુ મેલવેલું સાચવી રાખવું, તેમાં તો વહુજ તાકાત જોડણ ઊંચે. મેં કરામાત થજમાવી ન હોત તો આ પૈસા જલવાવા મુશ્કેલ હતા. વલી મ-

नमां विचारे के धर्म, दान, पुण्य इत्यादिकामोमां पैसा खरचवा तेनुं फल मलेखुं कोणें प्रत्यक्ष दीतुं ठे. धर्मधुताराउंये अखाडा मांकी लोकोने छुट-वाना रस्ता बांध्या ठे जेउं तेउंनी जालमां फसाइ जाय, तेउं अक्कलहीन, पैसा केम पेदा थाय ठे, तेनी जेउंने लेशमात्र खबर नथी, एवा लोकोज होय ठे. पोते “चमडी नुटे पण दमडी न तुटे” एवीज मनोवृत्ति निरंतर राखी खुशी माने ठे. लोकविरुद्ध, राज्यविरुद्ध, कुल तथा धर्मविरुद्ध कामो करी पैसा मेलवी, अने जालवी राखी, मनमां पोतानी बडाइ माने. वली मनमां विचारे के में एकलायेंज आ धन मेलवुं ठे, अने बीजाउंतो मात्र खानारा ठे, बीजारूप ठे, हुं पैसा नहि साचवीश तो, आ सर्वेना झूडा हाल थशे, वली पोताना नशीवनेज सारुं मानी अजिमान कर्मा करे, कदाच कर्मना उदयें कोइ रकम बलाइ जाय तो मनमां बहुज पश्चात्ताप करे, तमाम लोकोना नलीआं गणे, रात दिवस धन नष्ट थवाथी धास्ती राखी सुखे सुवे नहि. घर, डुकान, पेटी, तेजुरीनां तालां, बारंवार टंटोव्या करे, सगा पुत्रनो पण लेशमात्र विश्वास करे नहि. बीजाउंनेपण एवीज कुबुद्धि आपे. इत्यादि अनेक तरेहथी संरक्षणानुबंधी रौद्रध्यान ध्यावे. आर्त्त अने रौद्र वंने अपध्यान दुर्गतिनां हेतु ठे, तेथी ते तजवा योग्यठे.

१ बीजुं पापकर्मोपदेश अनर्थदंड. बीजाउंने कहे के तमारा पैसा शुं कामना ठे, सारां घर बार बंधावो, गाडी करो, घोडा फेरवो, अनेक तरेहनां कारखानां करो, पैसा साथे आववाना नथी माटे वाडी, बगीचा करी मोज शोख माणो. वली तमारा घोडानी खांसी करावो, बलदने नाथ बलावो, घोडो अनाडी थइ गयो ठे तेथी चावक खारने सोंपो; वली तमारा खेतरमां सूड थइ गयेल ठे, घांस पण उगतुं नथी, तेथी सूड कापी नखावो, एक बखत दब आपो. वली तमे गंदा ठो माटे न्हावो, धुवो; तमारा घर सगबड बगरनां ठे, माटे खाल कुवा, पायखानां करावो, इत्यादि अनेक तरेहना उपदेश जेथी पापस्थानको सेववां पडे तेवा करे.

२ बीजुं हिंस्रप्रदान अनर्थदंड. हिंसाकारी वस्तुउं जेम के गाडी, हल, मुशल, घंटी, अग्नि, तलवार, बंधुक, जालां, ठरी, दातरडां, अफीण, बघनाग प्रमुख बीजाउंने दाक्षिणता विना, माग्या विना आपवां ते हिंस्रप्रदान अनर्थदंड ठे.

४ चोथुं प्रमादाचरण अनर्थदंड. कुतूहलथी गीत, नाटक तमासां, मे-
 ला प्रमुख जोवा, सांजलवा जाय. अहिंआं कुतूहलथी एम. लखवानो
 हेतु ए ठे के, इंडियोना विषयो अतिशयपणे सेववानी इत्तामां प्रमाद आ-
 चरण ठे, परंतु जिनयात्रा, स्वामिजक्ति, अष्टाश्महोत्सव, रथयात्रा, तीर्थ-
 यात्रा प्रमुख जोवामां प्रमाद आचरण नथी; कारण के ते तो सम्यक्त्वनी
 पुष्टिनां साधनो ठे. वली कामशास्त्र तथा चोराशी आसनथी कामवृद्धि
 करवामां वारंवार मच्या रहेवुं, जूगार खेलवा, मदिरापान करवां, शिका-
 र करवा, जलक्रीडा, स्नानादि करवां, जल उठालवां, बृद्धोने दोरडां बांधी
 हिंचकवां, हाथी घोडा, गेंडां, कुकडा प्रमुख जानवरोने अंदर अंदर ल-
 डाववां, पोताना शत्रूडना वंशजो उपर द्वेषजाव राखवा. वली जक्तकथा
 करवी, जेमके मांस फलाणा प्राणीनुं बहुज सारं पुष्टिवालुं ठे, मदिरा-
 पानथी शरीरमां ताकत आवेठे, अमुक जातना लाडवा खाउं तो शरी-
 र मजबुत थशे, दुध खुव पीउं जेथी वीर्यवृद्धि थशे, अने कामसेवन
 मनोइ थशे. अमुकशाक, चाजी मसालादार अमुकरीतेंज खाद आपेठे,
 तेना जेवी लीजत बीजामां नथी. अमे पण एज रीतें खान पान करिए
 ठीए. वली स्त्रीकथा करे, जेम के फलाणा देशनी स्त्रीउं बहुज खुब सु-
 रत ठे, अमुक शेहेरनी स्त्रीउं चतुर ठे, हाव, जाव, कटाका, चुंवनादि
 प्रसंगे अमुक स्त्रीउं बहुज आनंद आपे ठे. वली स्त्रीउंनी प्रशंसारूप
 श्लोक बोले जेम के “कर्णाटी सुरतोपचारकुशला, लाटी विदग्धे प्रिये”
 इत्यादि. वली स्त्रीउनां रूपवृद्धिकारक, स्तनकठिनत्वकारक, योनिसं-
 कोचक उपाय बतावे तथा एवी अनेक तरेहनी मैथुनजावी कथा करे.
 वली देशकथा करे. जेम के पूर्वदेशमां अनेक तरेहनी वस्तुउं उत्पन्न
 थाय ठे, खांड, गोल, शाल, मद्यादि बहुज सारां थाय ठे, उत्तर देशना
 लोको बहुज शूरवीर होय ठे, लढाइ करवामां वहाडुर होय ठे, काठी-
 यावाडना घोडा बहुज सारा होय ठे, चाकरी बहु बखत आपे ठे; वली
 जालना घंठ घणाज सारा, इत्यादि देश संबंधी अनेक तरेहनी चित्र,
 विचित्र कथा करवी. तथा राज्यकथा करवी. जेम के अमारा राज्यमां
 बहुज दोलत ठे, शूरवीर योद्धाउं ठे, अमुक राज्यमां लोको उपर बहुज
 जुलम थाय ठे, कर लेवाय ठे. अंग्रेजनुं राज्य बहुज सारं ठे. रुशिया व-

हुज जुलमगार राजा ठे. फलाणां राज्यो वचे लडाइ उठशे, फलाणां वलवामां अमुक राजाए बहुज बहादुरीतुं काम करुं, इत्यादि. वली रोग, अथवा थाक लाग्या शिवाय आखी रात सुइ रहेतुं ते पण प्रमाद आचरण ठे. पूर्वोक्त प्रमाद आचरण श्रावक वजें. तथा जिनमंदिरमां काम चेष्टा, हांसी, लडाइ, शुकुंबुं, निद्रा लेवी, खोटी कथा करवी तथा आहार करवा, इत्यादि अनर्थदंड ठे. आ व्रतना पांच अतिचार ठे ते कहीए ठीए.

१ प्रथम कंदर्पचेष्टा. मुखविकार, ब्रूविकार, नेत्रविकार करवा, हाथनी चेष्टा बताववी, पगनी चेष्टा बताववी, पगनी चेष्टा करी बीजाउने हसाववा, कोझने क्रोध, थाय तेम करवुं, पोतानी लघुता थाय, तथा धर्मेनी निंदा थाय तेवी कुचेष्टा करवी, आ प्रथम अतिचार.

२ बीजो मुखरिवचन अतिचार. चांड, कुतूहली लोकोनी जेम मुखरी पणुं करे, असंवळ वचन बोले, बीजाउनां मर्म प्रगट करे, बीजाउ कष्टमां पडे तेवां वचन बोले; लघुता थाय, घेर वधे, लवाडीपणुं कहेवाय, तथा चुगलखोर कहेवाय, एवां वचन बोले, वली लोकोमां लाज जाय एवुं वाचालपणुंकरे तो बीजो अतिचार.

३ त्रीजो जोगोपजोग अतिरिक्त अतिचार. स्नान, पान, जोजन, चंदन, कुसुम, कस्तूरी, वस्त्र, आभरणादि पोताना शरीरना जोग उपरांत अधिक मेलववां; ते पण अनर्थदंड ठे. आ प्रसंगे वृद्ध आचार्योंनो संप्रदाय बतावीए ठीए. तेल, आमलां, दहीं प्रमुख स्नानने वास्ते अधिक लइ जाय तो, तेनी लाखचथी बीजा बहु लोको तेनी पाठल तलाव उपर स्नान वास्ते जशे, त्यां स्नान करवाथी पाणीना पूरा प्रमुख बहुज अप् कायना जीवोनी विराधना थशे, तेथी श्रावकें एवी रीतें स्नान करवा न जवुं जोइए. श्रावकनो स्नान करवानो विधि आ वावतमां आ प्रमाणे ठे. प्रथम तो श्रावके घरमांज स्नान करवुं जोइए, कदापि पोताने घेर तेवी सगवड न होय तो, तेल, आमलां प्रमुख पोताने घेर वावरी, मेल काढी, तलावना कांठा उपर वेसी पाणी वासणमां गली स्नान करवुं, इत्यादि जीवरक्षा माटे कालजी राखे. वली फूलादिमां जीवनो संचार लागे तो तेने परिहरे, एम सर्व स्थलें उपयोगपूर्वक प्रवर्त्ते. न प्रवर्त्ते तो त्रीजो अतिचार.

૪ ચોથો કૌકુચ્ય અતિચાર. જે બોલવાથી પોતાનો તેમજ વીજાડના આત્મા કામ, ક્રોધરૂપ થઈ જાય વહી વિરહની વાર્તાઈ, શૃંગાર રસની સા-
 લી, ઠંદ, કવિત્ત, શ્લોક વિગેરે, તેમજ પરજરાગ કાફી રાગ પ્રમુખ રાગ-
 માં કામમર્મે કથન કરે તો આ અતિચાર લાગે.

૫ પાંચમો સંયુક્ત અધિકરણ અતિચાર. જેમકે ઊલ્લસની સાથે મુશલ,
 હલની સાથે ફાલા, ગાડીની સાથે ધોંસરું, ધનુષની સાથે તીર, ઇત્યાદિ
 શ્રાવક રાખે નહિ, કારણ કે એવાં પાપનાં અધિકરણ સાથે રાખવાથી કોઈ
 તરત લઈ જાય, વહી લેવા આવે ત્યારે ના કહી શકાય નહિ, તેથી જો
 અલગ અલગ હોયતો લેવા આવનારને સુખેથી જવાવ આપી શકાય. આ
 પાંચમો અતિચાર. હવે નવમા સામાયિક વ્રતનું સ્વરૂપ લક્ષીય ઠિયે. પૂ-
 વૉક્ત આઠે વ્રતોને પુષ્ટિકારક, તથા આત્મગુણોને વૃદ્ધિ કારક અને અ-
 વિરતિકપાયમાં તાદાત્મ્યજાવથી મલેલી અનાદિ અશુદ્ધતા રૂપ વિજાવ
 પરિણતિ, તેના અચ્યાસને ઠોઢાવવાવાસ્તે તથા આત્મ અનુજવ કરવા
 વાસ્તે અને સહજ આનંદ સ્વરૂપરસ પ્રગટ કરવા વાસ્તે આ શિક્ષાવ્રત
 ઠે; અર્થાત્ શુદ્ધ અચ્યાસ રૂપ નવમું સામાયિક વ્રત ઠે. વે ઘડી કાલ પ્ર-
 માણ સમતામાં રહેવું રાગદ્વેષરૂપ હેતુર્જમાં મધ્યસ્થ રહેવું તેને પંડિત
 પુરુષો સામાયિક વ્રત કહેઠે. વહી સમ અર્થાત્ રાગદ્વેષરહિત પરિણામ,
 જે, થવાથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ મોક્ષ માર્ગ તેનો “આય” અર્થાત્
 લાજ, પ્રશમસુખરૂપતેનો ફક કહેતાં જાવ તે સામાયિક ઠે. શ્રાવક
 મન વચન કાયાની છોટી ચેષ્ટા તેમજ આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ ક-
 રીને સામાયિક કરે. આવશ્યકસૂત્રમાં લખ્યું ઠે કે, જ્યારે શ્રાવક સામા-
 યિક કરેઠે, ત્યારે તે સાધુ સમાન થાય ઠે, તે કારણથી શ્રાવક સામા-
 યિકમાં દેવસ્રાત્ર, પૂજાદિ ન કરે, કારણ કે જાવ પૂજા વાસ્તે ડ્રવ્ય પૂજા
 ઠે, અને જાવસ્તવ સામાયિકમાં પ્રાપ્ત થઈ જાય ઠે તે કારણથી ડ્રવ્ય
 સ્તવ જિનપૂજા સામાયિકમાં શ્રાવક યોગ્ય નથી. સામાયિક કરનાર શ્રા-
 વક વત્રીશ દૂપણો તજીને સામાયિક કરે, તે વત્રીશ દૂપણોમાં પ્રથમ કા-
 યાનાં વાર દૂપણો ઠે તેનું સ્વરૂપ લક્ષીયે ઠીયે.

૧ પ્રથમ આસનદોષ. સામાયિકમાં પગ ઉપર પગ ચઢાવીને બેસે તો
 દોષ લાગે, કારણ કે ગુરુવિનયમાં લાઘવતા થાય ઠે, વહી તે અજિમાનનું

आसन ठे, तेथी एवी रीतें वेसे के विनयगुण रहे, उऊताइ मालम न पडे तथा अयत्ना न थाय.

१ चलासन दोष. आसन स्थिर राखे, वारंवार उंचा नीचा थाय, चपलतायुक्त प्रवर्त्तें, मुख्य रीति तो ए ठे के श्रावक एकज आसन उपर सामायिक पुरं करे, अडिंगपण रहे कदाचित् रोग, निर्वलताना कारण्थी एक आसन पर टकी न शकाय तो, अने फरबुं पडे तो उपयोग संयुक्त, यत्नापूर्वक चरवलाथी पूंजन प्रमार्जन करीने आसन फेरवे, पूर्वोक्त विधि न करे तो, आ दोष लागे.

३ चलदृष्टि दोष. सामायिक लीधा पठी, नासिका उपर दृष्टि राखे, मनमां शुद्ध उपयोग राखे, मौन पणें ध्यान करे. वली सामायिकमां जो शास्त्राज्यास करवो होय तो, यत्नापूर्वक, मुख आगल मुहपति राखीने, दृष्टि पुस्तक उपर राखीने जणे अथवा श्रवण करे. वली जो कायोत्सर्ग करे तो, चार आंगल पाठलथी पग पढोला राखे, योगमुद्राथी उजा थइ, वंने बाहु प्रलंबित करे, दृष्टि नासिका उपर राखे, अथवा जमणा पगना अंगुठा उपर राखे; आ शुद्ध सामायिक करवानो विधि ठे, ते विधिने तजीने चपलपणाथी चकित मृगनी जेम चारे दिशि ए आंख फेरवे तो आ दोष ठे.

४ सावध्य क्रिया दोष. क्रिया तो करे, परंतु तेमां कांश्क सावध्य क्रिया करे, अथवा सावध्य क्रियानी संज्ञा करे तो आ दोष लागे.

५ आलंवन दोष. सामायिकमां जीत प्रमुखनुं आलंवन अर्थात् पुंछ लगावी वेसबुं. पूंज्या, प्रमाज्या विनानी जीतपर पुंछ लगाववाथी जीव वेछा होय तो तेनो घात थाय ठे, तेमज निद्रापण आवे ठे.

६ आकुंचन प्रसारण दोष. सामायिक लीधा पठी प्रयोजन विना हाथ, पग, संकोचे, लांवा करे. मोटा कारण विना सामायिकमां हलबुं नहि. जरूरी काममां चरवलाथी पुंजी, प्रमार्जी हलबुं.

७ आलस दोष. अंगमां आलस मरडे, कमर वांकी करे, प्रमाद सेवे, प्रमाद सेवनथी बहुज अनादर व्रतमां थाय ठे, कायामां अरति उत्पन्न थाय ठे, ज्यारे उठे, त्यारे आलस मरडी, अशोचनीय रीतें उठे तो आ दोष लागे.

७ मोटन दोष. सामायिकमां आंगदीना टाचका फोडे; आ पण प्रमादनी प्रववताथी थाय ठे.

८ मलदोष. सामायिकमां खजवाले, वलूरे. मुख्यवृत्तिण तो सामायिकमां खरजने सहन करे, परंतु लाचार थइ जाय तो चरवला प्रमुखथी प्रमार्जी धीमे धीमे खजवाले एवी शैली ठे.

९ विमासण दोष. सामायिकमां गलामां हाथ लगावी वेसे तो आ दोष लागे.

१० निद्रा दोष. सामायिकमां निद्रा लीधा करे.

११ आछादन दोष. शीत प्रमुखनी प्रववताथी पोतानां समस्त अंगोपांग वस्त्रथी ढांके. आ वार दोष कायासंबंधी ठे.

हवे वचनना दश दोष लखीए ठीए.

१ कुबोल दोष. सामायिकमां कुवचन, कर्कश वचन बोले.

२ सहसाकार दोष. सामायिकमां विचार कर्मा विना बोले.

३ असत् आरोपण दोष. सामायिकमां कोझना उपर खोटं तोमत् आवे एवां वचन बोले. न कर्माने कर्तुं कहे.

४ निरपेक्षवाक्य दोष. सामायिकमां शास्त्रनी अपेक्षा विना बोले पोताना ठेदें बोले.

५ संक्षेपदोष. सामायिकमां सूत्र, पाठ संक्षेपथी करे, अक्षर पाठादि यथार्थ कहे नहि, तो पांचमो दोष लागे.

६ कलहदोष. साधर्मीउ साथे क्लेश करे; सामायिकमां कोझ मिथ्यात्वी गालो दे उपसर्ग करे, कुवचन बोले, तो पण तेनी साथे कलह नहि करवो जोइए, तो पठी पोताना साधर्मी जाइ साथे क्लेश तो केमज थइ शके ? जो करे तो आ दोष लागे.

७ विकथा दोष. सामायिकमां राज्यकथा प्रमुख चारे विकथा करे तो आ दोष लागे.

८ हास्य दोष. सामायिकमां बीजानी हांसी, मश्करी करे.

९ अशुद्ध पाठ दोष. सामायिकमां सूत्रपाठ शुद्ध बोले नहि, उतावलथी सामायिक लहे तथा पारे, त्यारे हीनाधिक उच्चारि यद्वा तद्वा सूत्रोपदे.

१० सुणमुण दोष. सामायिकमां प्रगट स्पष्ट अक्षरोच्चार न करे. बी-

जाउने एवं लागे के जाणे महर गणगणाट करे ठे. पद, गायाना ठेकाणा विना गडवड करी पाठ घोली जाय. आ वचनना दश दोष कहा.

इहे मनना दश दोष लखीए ठीए.

१ अविवेक दोष. सामायिकमां सर्व क्रिया करे, परंतु मनमां विवेक रहित पणें करे. उद्धताइयी करे. मनमां विचारे के सामायिक करवाथी कोण तरी गयुं ठे ? सामायिकमां शुं फल ठे ? इत्यादि विकल्प करे.

२ यशोवांठा दोष. सामायिक करीने यशःकीर्त्तिनी इष्टा करे.

३ धनवांठा दोष. सामायिक करी तेनाथी धन मेलववानी वांठा राखे.

४ गर्व दोष. सामायिक करी मनमां अजिमान करे के हुंज खरो धर्मी हुं. मनेज सारीरीतें सामायिक करतां आवडे ठे. वीजा मूर्ख लोकोने शुं गम पडे.

५ जय दोष. लोकोनी निंदाथी डरीने सामायिक करे. लोको कहेके जूळ जाइ ! श्रावकना कुलमां उत्पन्न थया ठे, मोटा मानवंता गणाय ठे, परंतु धर्म कर्मेनुं तो नाम पण जाणता नथी, धर्म तो दूर रहो, परंतु निरंतर एक सामायिक पण करता नथी. एवी लोकोनी निंदाथी डरीने सामायिक करे.

६ निदान दोष. सामायिक करी निदान करे के आ सामायिकना फलथी मने धन, स्त्री, पुत्र, राज्य, इंद्र, चक्रवर्त्तिनी पदवी मले तो सारुं.

७ संशय दोष. कोण जाणे सामायिकनुं फल मलनुं हशे के नहि ? जेने तत्त्व प्रतीत न होय तेज एवो कुविकल्प करे.

८ कपाय दोष. सामायिकमां कपाय करे, क्रोधादिसंयुक्त मन ठतां सामायिक करवा बेसी जाय. सामायिकमां कपायनो तो संपूर्ण अज्ञाय जोइये.

९ अविनय दोष. विनयरहितपणे सामायिक करे.

१० अवहुमान दोष. सामायिक बहुमान. जकिजाव, उत्साहपूर्वक न करे. आ दश मनना दोष ठे. उपर बताव्या प्रमाणे वत्रीश दूषण रहित सामायिक करे. सामायिक व्रतना पांच अतिचार टाझे, तेनुं स्वरूप कहिये ठिये.

१ काय दुःप्रणिधान अतिचार. शरीरना अवयव, हाथ, पग प्रमुख, पुंज्या, प्रमाज्याविना ह्वावे, जीते पीठ लगावी बेसे.

२ मनोदुःप्रणिधान अतिचार. मनमां कुव्यापार चिंतवन, क्रोध, लो-

ज, झोह, अजिमान, ईर्ष्या, व्यासंग, संत्रमचित्त सहित सामायिक करे.
३ वचन दुःप्रणिधान अतिचार. सामायिकमां सावय वचन बोले, सू-
त्राक्षर हीनाधिक पढे. स्पष्ट उच्चार न करे.

४ अनवस्था दोष रूप अतिचार. सामायिक वखतसर न करे, जो करे
तो पण वे मर्यादाथी, आदरविना, उतावलथी करे.

५ स्मृतिविहीन अतिचार. सामायिक करी ठे के नहि ? सामायिक
पारी ठे के नहि ? लीधी ठे तो क्यारे लीधी ठे ? इत्यादि झूल करे इति
नवम सामायिक व्रतस्वरूप.

हवे दशमा दिशावकाशिक व्रतनुं स्वरूप लखीए ठीए. ठा व्रतमांजे
दिशाजनुं परिमाण करेलुं होय, ते जावजीव सुधीनुं होय ठे, तेमां बहु
क्षेत्र मर्यादा ठुटी राखी होय ठे, तैटलानी हररोज जरूर पडती नथी,
ते कारणथी दिन दिन प्रत्ये न्यूनन्यून करे, जेमके आजरोज पांच कोश,
वा दशकोश, वा पचीश कोश, वा वे माइल, वा नगरना दरवाजासुधि,
वा अमुक वाग वगीचा सुधि मारे गमन करवानी ठुट ठे, उपरांत प्रति-
बंध ठे, एवुं जे नियम ते दिशावकाशिक व्रत कहेवाय ठे. अर्थात् आ व्रत
ठाव्रतनुं संक्षेपव्रत ठे. उपलक्षणथी पांच अणुव्रतादिनो संक्षेप थोडा
कालनो तेपण आ व्रतमां समाय ठे. आ व्रत चार मास, एक मास, वीश
दिवस, पांच दिवस, अहोरात्र, एक दिवस, एक रात्रि, वा एक मुहू-
र्त्तमात्र कालसुधी पण लइ शकाय ठे. नियम एवी रीतें करे के अमु-
क नगरादिमां शरीरथी जाइश, ते उपरांत शरीरें जवानो निपेध ठे. आ
व्रतवाला श्रावकने देश, परदेशना व्यापार होय तो करेला क्षेत्रपरिमाण
उपरांत कायाथी ते जइ शके नहि, परंतु दूरदेशना कागल प्रमुख आवे
ते वांचवानो, तेमज माणस मोकलवानो आगार ठे. एवुं नियम ते राखी
शके. परदेशनी वात सांचलवानो आगार राखे, परंतु जेउने परदेशनो व्या-
पार न होय, ते कागल, चीठी प्रमुखपण वांचे नहि, तेमज आदमी पण
मोकले नाह. बली चित्तवृत्ति स्थिर होय, अने संकल्प विकल्प न थता
होय तो परदेशनी वात पण श्रवण करे नहि. जो तेम रही शकाउं
न होय तो आगार राखे, परंतु जाणीने पोताना व्रतने दोष लगावे नहि.
आ दिशावकाशिक व्रत निरंतर सवारमां चौद नियमनी यादगिरीमां उ-

પ્રયોગપૂર્વક રાखे, અને રાત્રિજી જુહું રાखे, આ વ્રત જેવી રીતે ગુરુમુન્યથી ધારે તેવી રીતે પાલે. આ વ્રતના પાંચ અતિચાર વર્જવા, તે કહીને ઠીણ.

૧ આણવણ પ્રયોગ અતિચાર. નિયમ કરેલા ક્ષેત્રથી વહારના ક્ષેત્રમાં કોઈ વસ્તુ હોય, અને તેની જરૂર પડે, ત્યારે વિચારે કે મારે તો નિયમ કરેલા ક્ષેત્રથી વહાર જવાનો નિષેધ છે, તેથી કોઈ ત્યાં જતું હોય તેને કહે કે અમુક વસ્તુ મારે વાસ્તે લેતા આવજો. પછી વિચારે કે મારું વ્રત ખંગ થયું નહિ. અને વસ્તુ આવી ગઈ. આ પ્રથમ અતિચાર.

૨ પેસવણ પ્રયોગ અતિચાર. વીજા આદમીની સાથે પોતાના નિયમ ઉપરાંતના ક્ષેત્ર વહાર કોઈ વસ્તુ મોકલવી તે.

૩ સદાણુવાય અતિચાર. નિયમની જૂમિકાવહાર કોઈ આદમી જતો હોય, તેની પાસે કાંઈ કામ કરાવવું હોય, ત્યારે તેને ધોળાવો પ્રમુલ્હ કરી ઘોલાવે, પછી કહે કે અમુક વસ્તુ લેતા આવજો. આ ત્રીજો અતિચાર છે.

૪ રૂપાણુપાતી અતિચાર. પોતાના નિયમ ઉપરાંતના ક્ષેત્રે કોઈ આદમી જતો હોય, તેની સાથે કાંઈ કામ હોય, ત્યારે હવેલી અથવા ડુકાનના ઉપરના મજલા ઉપર ચડી, પોતે તેની દૃષ્ટિ પડે તેમ કરે, પછી જનાર આદમી પોતાની પાસે આવે, એટલે પોતાના મતલબની સર્વે વાત તેની સાથે કરે તો આ અતિચાર લાગે.

૫ પુઝલાક્ષેપ અતિચાર. પોતાના નિયમ ઉપરાંતની જૂમિકા કોઈ આદમી જતો હોય, અને તેની સાથે કાંઈ કામ હોય, ત્યારે તેના ઉપર કાંકરો ફેંકે, જેથી તે પોતાની પાસે આવે ત્યારે, તેની સાથે સર્વે મતલબની વાતચિત્ત કરે તો આ અતિચાર લાગે. ઇતિદશમં.

હવે અગ્નીઆરમા પોષધોપવાસ વ્રતનું સ્વરૂપ લેલીએ ઠીણ. પોષધ વ્રતના ચાર જોડ છે, તેમાં પ્રથમ આહાર પોષધ છે, તેના પણ બે જોડ છે, એક દેશથી, વીજો સર્વથી. દેશથી તો ત્રિવિહાર ઉપવાસ કરીને વા આચામ્લ (આયંચિત્ત) કરીને, વા ત્રિવિહાર એકાસણું કરીને પોષધ કરે, તેનો વિધિ લેલીએ ઠીણ.

પોષધ લીધા પહેલાં પોતાને ઘેર કહી રાखે કે, હું આજે પોષધ ઉચરવાનો હું, તેમાં આચામ્લ અથવા એકાસણું કરવાનો હું, તેથી જોજનને અવસરે આહાર કરવા આવીશ, અથવા તમે તે અવસરે પોષધ શાજાનાં

આહાર લઈ આવજો, એમ યથાયોગ્ય કથન કરી પોષધ કરવા આવે, પોષધ વ્રત ઉચરે; વાદ દેવવંદન કર્યા પઠી કટાસણું, ચરવલો તથા મુહપત્તિ, આ ત્રણ ઉપકરણ સાથે લઈ પોતાને ઘેર જવું હોય તો, ચાદર ઊઠી, સાધુની જેમ ઉપયોગસંયુક્ત માર્ગમાં યત્નાપૂર્વક ચાલી, ઝોજન સ્થાનકે જઈ, પ્રથમ ઈરિયા વહિયા પડિક્રમે, ગમનાગમનની આલોચના કરે, પઠી કટાસણા ઉપર વેસી, આહાર કરવાનું જાજન પડિલેહી (પ્રતિલેખી) વાદ પોતાને લેવા યોગ્ય આહાર લહે, સાધુની જેમ રસ શુદ્ધિરહિત આહાર કરે, આહારને સારો અથવા વુરો કહે નહિ, મુશ્કેલી વોટ્યા વિના આહાર કરે, આહારનું જૂઠ પડે નહિ, આહાર કર્યા પઠી ઉણ જલથી આહારનું વાસણ ધોઈને પી જાય, વાસણ શુદ્ધ કરી, સુકવી, ઉપયોગસંયુક્ત પોષધશાલામાં આવે, માર્ગમાં જતાં આવતાં કોઈની સાથે વાત કરે નહિ, પોષધશાલામાં પૂર્વના સ્થાનપર આવી વેસે, ઈરિયા વહી પડિક્રમિ, ચૈત્યવંદન કરી, ધર્મક્રિયામાં પ્રવર્તે. જો પોતાનો સંવંધી અથવા સેવક પોષધશાલામાં આહાર લઈ આવ્યો હોય તો, પૂર્વોક્ત રીતિએ આહાર કરી વાસણ પાઠાં આપી દે, પઠી ધર્મ ક્રિયામાં પ્રવર્તે. આ દેશથી પોષધ કહેવાય છે; અને જો ચારે આહારનાં પચ્ચાણ કરી પોષધ કરે તો સર્વથી કહેવાય છે. આ પ્રથમ જ્ઞેદ છે.

૨ શરીરસત્કાર પોષધ. તેમાં સર્વથા શરીરસત્કાર પોષધ તે શરીરનો સર્વથા સત્કાર. સ્નાન, ધોવન, ધાવન, તૈલમર્દન, વસ્ત્રાન્નરણાદિ શૃંગાર પ્રમુખ કાંઈ પણ શુશ્રૂષા કરે નહિ, સાધુની જેમ અપરિક્રમિતિ શરીર રાખે; અને જો પોષધમાં હાથ, પગ પ્રમુખની શુશ્રૂષા કરવી એવો આગાર રાખે તો, તે દેશ શરીર સત્કાર પોષધ કહેવાય છે.

૩ અબ્રહ્મચર્ય પોષધ. ત્રિકરણ શુદ્ધિએ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવું તે સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પોષધ છે; અને મન, વચન, દૃષ્ટિ પ્રમુખનો આગાર રાખવો, અથવા પરિમાણ રાખવું, તે દેશથી બ્રહ્મચર્ય પોષધ કહેવાય છે.

૪ સર્વથા સાવચવ્યાપારનો ત્યાગ, તે સર્વથી અવ્યાપાર પોષધ છે, અને ઇકાદિ વ્યાપારનો આગાર રાખવો તે દેશથી અવ્યાપાર પોષધ છે,

૫ પ્રમાણે ચારે પ્રકારના પોષધના જે જે જ્ઞેદ છે. પૂર્વકાલમાં ઝ્યારે આગમ વ્યવહારી શુદ્ધ વિચરતા હતા, અને ધાવક પણ શુદ્ધ ઉપયોગ

वाला होता, त्वारे जे जे प्रतिज्ञाउं लेता होता, ते ते सर्व अखंडित, तेथी-
ज रीतें पालता होता, झूलता नहि, तेम न्यूनाधिक पण करता नहि;
अने गुरु पण अतिशय ज्ञानना प्रज्ञावधी योग्यता जाणीने देश वा सर्व
पोषधनो आदेश आपता होता; तथा श्रावक पण कदाचित् स्मृतिजंग
यता होता, तो पण तत्काल प्रायश्चित्त लइ लेता होता. आ कालमां तो
एवा उपयोगवाला जीवज नथी. दुपम कालना प्रज्ञावधी जड बुद्धि जी-
व बहुज ठे. ते कारणथी पूर्वाचार्योण उपकारने अर्थे आहार पोषध तो
बंने करवाने राख्यां, अने वाकीना त्रणे पोषध जितव्यवहार ग्रंथने अ-
नुसारें निषेध करी दीधा ठे. आ प्रवृत्ति वर्तमान संघमां प्रचलित ठे.
पोषध तो श्रावकें अवश्य करवा जोइए; कारण के कर्मरूप जावरोग
वास्ते ते परम औषधि ठे. तेथी ज्यारे पर्वनो दिवस आवे, त्वारे अव-
श्य पोषध करवो जोइए. तेना पांच अतिचार वर्जवा, ते कहीए ठीए.

१ अप्पडिलेहिय दुप्पडिलेहिय सिद्धा संघारक अतिचार. जे स्या-
नमां पोषध संस्थारक (संघारो) कयों होय, ते जूमिका तथा संघारा-
नी पडिलेहणा न करे, अर्थात् संघारांनी जगा सारी रीतें निघा करीने
नेत्रथी जोवे नहि, कदापि जोवे तो पण प्रमादने वश यइ कांश्क दे-
खी, कांश्क न देखी एम करे-

२ अप्पमघिय दुप्पमघिय सिद्धा संघारक अतिचार. संघाराने र-
जोहरणादिथी पूंजे नहि, कदापि पूंजे तो पण यथार्थ न पूंजे, गढवड क-
री दे, जीवरक्षा साचवे नहि.

३ अप्पडिलेहिय, दुप्पडिलेहिय उच्चार पासवण जूमि अतिचार. लघुशं-
का, वडीशंका परतववानी जूमिका नेत्रथी अवलोकन न करे; अवलोकन
करे तोपण जेम तेम करी काम चलावे, जीवयत्ता विना करे, परिठवे.

४ अप्पमघिय, दुप्पमघिय उच्चार पासवण जूमि अतिचार. ज्यां मूत्र,
विष्टा करे, त्यां जूमिकाने प्रथम पूंज्याविना मल, मूत्र करे; कदाच पूंजे
तोपण यद्वा तद्वा करे, परंतु यत्नापूर्वक न पूंजे.

५ पोसह विहि विवरीए अतिचार. पोषधमां क्रुधा लागे, त्वारे पार-
णानी चिंता करे, जेम के प्रजातें अमुक वस्तुउं करावीने आहार करीश
वली अमुक काम करवा सारु अमुक स्यानकें जवुं पडशे. अमुकनी पासे

उधराणी ठे, ते तगादो कर्या विना आपशे नहि; वली शरीर थाकी गयुं ठे तेथी प्रजातमां तेल मर्दन करावीश, गरम पाणीथी स्नान करीश, अ-
मुक पोशाक पह्दरीश, स्त्रीनी साथे जोगविलास करीश, इत्यादि सावध
चिंतवन करे. संध्याए पोषध मंडल शोधन करे नहि, आखी रात सुइ
रहे, वा विकथा करे. पोषधनां अढार दूषणो वर्जे नहि.

ते अढार दूषणो आ प्रमाणे. पोसहमां व्रती विनाना श्रावकनुं लावे-
लुं पाणी पीये, १ पोषध वास्ते सरस आहार करे, २ पोषधने आगले दि-
वसे अनेक तरेहनी रसवती मेलवी आहार करे, ४ पोषध निमित्तें, अथ-
वा पोषधने आगले दिवसे विज्ञूपा करे, ५ पोषधवास्ते वस्त्र धोवरावे,
६ पोषधवास्ते आचरण घडावी पह्दरे, स्त्रीपण नथ, कंकणादि सोहाग-
नां चिन्ह शिवाय नवां घरेणां घडावी पह्दरे, ७ पोषध वास्ते वस्त्र रंगावी
पह्दरे, ८ पोषधमां शरीरनो मेल उत्तारे, ९ पोषधमां काल विना निद्रा ल-
हे, १० पोषधमां स्त्री कथा करे, स्त्रीने सारी, बुरी कहे, ११ पोषधमां ज-
क्तकथा करे, आहारने सारो, नरसो कहे, १२ पोषधमां राज्यकथा करे,
शुरूनी वार्त्ता करे, १३ पोषधमां देशकथा करे, देशने सारो, नरसो कहे,
१४ लघु शंका जूमि पूज्या विना करे. १५ बीजानी निंदा करे, १६ स्त्री,
माता, पिता, पुत्र, ज्ञाइ, वहेन साथे वार्त्तालाप करे, १७ चोरनी कथा
करे, १८ स्त्रीनां अंगोपांग स्तन, जंघादि निहाले. आ अढार दूषणो वर्जे
तो शुरू पोषध जाणवो. इति एकादश व्रतस्वरूपं.

हवे वारमा अतिथि संविज्ञाग व्रतनुं स्वरूप लखीए ठियें. जेणें लौ-
किक वपोंत्सवादि तिथियोनो त्याग करेलो होय ते अतिथि कहेवाय ठे,
जेम परोणो (मेमान) तिथि विना आवे ठे, अर्थात् अमुक तिथियेंज आवे
एवो जेम नियम नथी, तेम जे साधु होय ठे ते अणचित्तव्याज आवे ठे,
तेथी ते अतिथि जाणवा. एवा मधुकर वृत्तिवालाथी जो विज्ञाग करे. अ-
र्थात् शुरू व्यवहारन्यायोपार्जित धनथी, वस्तुजं लावी, पोताना उदरपू-
रणायें जे रसोइ करी ठे, तेमांथी उत्तम कुलाचारपूर्वक पूर्व कर्म पश्चात्क-
र्मादिदोपरहित, शुरू निर्दोष आहार, जक्तिपूर्वक साधुने बहोरावे
(आपे) ते अतिथि संविज्ञाग व्रत कहेवाय ठे. प्रथम दान देनारमां जो
पांच गुण होय तो ते दातार शुरू होय ठे, ते पांच गुण सखिये ठिये.

१ जैनमार्गी दातारने, शुरू पात्रनो योग प्राप्त यवाथी, अर्थात् पोताना घरमां मुनिराजनां दर्शन मात्र यवाथी अंतरंगमां बहुज आनंद पामे, जेम पोतानो अत्यंत प्यारो, हितकारी मित्र बहु वखतधी दूर देशांतर गयो होय, जेनी कोइ वखत विस्मृति थइ न होय, अने जेने मलवाने निरंतर अंतःकरणमां आतुरता रहेती होय; एवा परम वल्लभ मित्रने अकस्मात् मलवाथी जेम आनंदनां आंसु आवी जाय, तेवीज रीतें मुनिराजने पोताने घेर पधारेला जोइ आनंदनां आंसु लावे, मनमां विचारे के आज माहं परम जाग्य के, आवा मुनिराज मारे घेर पधार्या. वली हुं केवो हुं ? अनादिकालधी जूल त्रमित, दुःख संवल रहित, दारिद्र्य अंधजावपीडित, ज्ञानलोचनरहित, अपार संसार चक्रमां जटकनार एवा मने, अत्यंत अकथनीय दुःखसंयुक्त देखीने, मारा उपर परम दयादृष्टिपूर्वक, प्रथम ज्ञानांजन शलाकाथी मारां ज्ञानरूपनेत्र उघाडी दीधां, वली त्रण तत्व सेवारूप व्यापार मने शिखव्यो, तथा रत्नत्रयीरूप पुंजी (राशि) मने आपी माहं अनादि कालनुं दारिद्र्य दूर कर्युं, मने उत्तमपुरुषोनी गणतरीमां लावी मुख्यो, एवा गुरु मुनिराज निःस्वार्थे परोपकारी मारा घर आंगणमां पधार्या एवा प्रशस्त राग जावना उद्घासथी आनंदनां आंसु लावे, एवी पुष्ट जावनां जावे आ दातारनो प्रथम गुण ठे.

२ जेम संसारमां जीवने अत्यंत इष्ट वस्तुना संयोगथी रोमावलि विकस्वर थाय ठे, तेम मुनिराजने देखी, अति चकिना प्रजावथी रोमावलि विकस्वर थाय, अने अंतःकरणमां हर्ष समाय नहि. आ बीजो गुण ठे.

३ मुनिराजने देखी बहुमान एवी रीतें करे, जेम कोइ गृहस्थने घेर, राजा पधार्या होय, अने ते राजानुं बहुमान, जेम ते गृहस्थ करे, एवा विचारथी के आज्ञे मारा जाग्यनो उदय थयो के राज्यना स्वामि, राजाधिराज मारे घेर पधार्या, माटे उत्तम प्रकारनां नजराणां आ वखते करवां ते मने उचित ठे, कारण के राजानुं पधारवुं वारंवार थतुं नथी, एम निश्चय करी जेम उत्तम वस्तु उ जेट करे, तेवी रीतें आवक पण मुनिराजनुं बहुमान करे; मनमां विचारे के आवा निःस्पृहीयोमां शिरोमणी, जगद्बंधु, जगद् हितकारी, जगद् वत्सल, निष्कामी, आत्मानंदी, करुणासा-

गर, संसारजलधि उद्धरण, परोपकार करणीमां चतुर, क्रोधादि कषाय निवारक, तरण तारण, एवा मुनिराज मारे घेर पधार्या, तेथी आजे मारुं अहो जाग्य ठे ! एतुं जाणी संत्रमसंयुक्त सन्मुख जाय, त्रिकरणशुरू परिणामथी विनति करे के हे स्वामि ! दीन दयाल पधारो ! मारुं गृहांगण पवित्र करो ! एम अति सन्मानपूर्वक घरमां पधरावे; मनमां विचारे के आजे मारो पुण्योदय थयो, जे साधु आहार पाणीनो अनुग्रह करे ठे. कारण के साधुने आहारलेवामां बहुज विधि ठे, साधु शुरू जात पाणी जाणे तोज लहे, ते कारणथी रखे माराथी कांइ दोष लागी जाय, एवो विचार करी, त्रिकरण शुरू, बहुमानपूर्वक, उपयोगसंयुक्त, विधिपूर्वक आहार लावे, लावीने मधुरस्वरथी विनति करे के हे स्वामि ! आ शुरू आहार ठे, तेथी सेवक उपर परम कृपादृष्टि करी पात्र पसारी मारो निस्तार करो; एम विनति करतां थकां आहार बहोरावे. मुनिपण ते आहारने योग्य जाणीने लइ ले. श्रावकपण दान देवा योग्य जे जे वस्तु उ होय, ते सर्वनी निमंत्रणा करे, ए प्रमाणे विधिपूर्वक दान दइ हाथ जोड़ी, पृथ्वी उपर मस्तक लगावी, नमस्कार करे; पठी मिटवचनोथी विनति करे के हे कृपानिधान ! सेवक उपर मोटी कृपा करी, आजे मारुं घर पवित्र थयुं. पूरा पुण्योदयविना मुनिराजनो योग क्यांथी मखे ? वली हे स्वामि ! कृपा करी अशन, पान, खादिस, स्वादिस, औषध, वस्त्र, पात्र, शय्या, संस्तारकादितुं प्रयोजन होय तो अवश्य सेवक उपर अनुग्रह करी पधार-शो, आप तो मुनिराज गुणवान् वेपरवाह ठो, आपने कोइ वस्तुनी कमी नथी, कोइनी साथे प्रतिबंध नथी, आप पवननी जेम अतिवृद्ध ठो, तोपण मारा उपर जरूर फरी उपकार करशो, एम कहेतां कहेतां पोताना आंगणानी सीमा सुधी पहुँचाडे. आ त्रीजो गुण ठे.

४ मुनिराजने वलावी, चंदना करी, घेर आवी, चोजन करवा चेसे, परंतु मनमां आनंदना उजरा आव्या करे, विचारे के आजे मारुं अहो जाग्य थयुं ! आज कोइ उत्तम घात थशे; कारण के आजे निःस्पृही, सहज उदासी, स्वसुखविलास ! मुनिराजने विनति करी आहार प्रतिष्ठा-प्यो, अने आहार बहोरावता वचमां कांइ विघ्न आव्युं नहि. आजे क-

तकृत्य थयो; वली आवा मुनिराजनो योग क्यारे मले ? एवी-अनुमोदना वारंवार करे, आ चोथो गुण ठे.

५ जेम कोइ मंद जाग्यवान् व्यापार करतां थोहुं थोहुं कमाय, तेने कोइ दिवस कोइ सोदामां लाख रुपैयानी प्राप्ति थइ जाय, त्यारे जेवो ते आनंदित थाय, अने फरी तेज व्यापारनी जेवी चाहना राखे, तेनाथी पण अधिक, श्रावक साधुने दान देवानी चाहना राखे. आ पांचमो गुण ठे. आ पांच गुण युक्त दान आपे तो अतिथिसंविज्ञाग व्रत होय. आ व्रतना पांच अतिचार वर्जवा, ते लखीए ठीए.

१ सचित्त निक्षेप अतिचार. सचित्त पृथ्वी, जल, कुंज, चूला, इंधनादि उपर साधुने न देवानी बुद्धिथी आहार राखे; मनमां एवो विचार करे के साधु तो आहार लेशे नहि, परंतु निमंत्रणा करवाथी मारुं अतिथिसंविज्ञाग व्रत वन्थुं रहेसे. आ प्रथम अतिचार.

२ सचित्त पीहण अतिचार. आहारने सचित्त वस्तुथी ढांके, सूरण, कंद, पत्र, पुष्पादिथी न देवानी बुद्धिथी ढांकी राखे तो बीजो अतिचार.

३ कालातिक्रम अतिचार. साधुने जिकानो काल बित्या पठी, अथवा जिकाना काल पहेलां, अथवा साधु आहार करी रह्या होय ते पठी, आहारनी निमंत्रणा करवा जाय तो बीजो अतिचार.

४ परव्यपदेश अतिचार. साधु ज्यारे याचना करे, त्यारे क्रोध करे; पोतानी पासे वस्तु होय ठतां, मागतां आपे नहि; वली आपे तो पण एवा विचारथी के आवा गरीब लोको साधुने आपे ठे तो, तेउनाथी थुं हुं गरीब हुं ते न आपुं ? आवी जावनाथी आपे तो चोथो अतिचार.

५ गोल, खांड प्रमुख पोतानी वस्तु होय, ते न आपवानी बुद्धिए पारकी कहे, अने पारकी वस्तु होय ते आपवानी बुद्धिए पोतानी कहे तो आ पांचमो अतिचार. इति श्री अतिथिसंविज्ञागव्रतं संपूर्ण.

सम्यक्त्वपूर्वक चारव्रतरूप, गृहस्थ धर्मनुं स्वरूप धर्मरत्न प्रकरण, तथा योगशास्त्रादि ग्रंथानुसार संक्षेपमात्र लखेल ठे; विशेष जाणवानी अजि-लापावालाए धर्मरत्नशास्त्र वृत्ति, तथा योगशास्त्र जोवां.

इति श्रीतपोगङ्गीयगणिश्रीमणिविजयतट्टिप्यश्रीमुनिबुद्धिविजयतट्टिप्य

मुन्यात्मारामानंदविजयविरचित जैनतत्त्वादर्थ (ज्ञापांतरे) श्रावकनिरूपण
नामा अष्टमपरिच्छेदः संपूर्णः ॥

॥ अथ नवमपरिच्छेदप्रारंभः ॥

श्रावकोनां ४ कृत्यो वे. १ दिनकृत्य, २ रात्रिकृत्य, ३ पर्वकृत्य, ४
चातुर्मासिक कृत्य, ५ संवत्सरकृत्य, ६ जन्मकृत्य, तेमांश्च प्रथम दि-
नकृत्यविधि, आ परिच्छेदमां श्राद्धविधिग्रंथ तथा श्रावककौमुदी शा-
स्त्रानुसारं लिखिये ठिये.

प्रथम तो श्रावकें निद्रा अद्वय लेवी जोइए. ज्यारे एक प्रहर रात्रि
शेष रहे, त्यारे निद्रा तजी उठवुं जोइए. कोइने बहु निद्रा आवती
होय तो पण जघन्यथी चौदमा ब्राह्ममुहूर्त्तमां अवश्य उठवुं जोइए. स-
वारमां वहेलां उठवाथी इहलोक परलोकनां अनेक कार्य सिद्ध थाय ठे,
ते अवसरें बुद्धिपण निर्मल, सुंदर होय ठे. पूर्वापर विचार बहुज
सारी रीतें थइ शके ठे. ग्रंथकार एम पण लखे ठे के निरंतर जेने
सूतां सूतां सूर्योदय थइ जाय; तेनुं आयुष्य अद्वय थाय ठे; तेथी ब्राह्ममु-
हूर्त्तमां अवश्य उठवुं जोइए. ज्यारे निद्रानो त्याग करी उठे, त्यारे
मनमां विचारे के हुं श्रावकहुं, पोताना घरमां सुतो हतो के बीजा-
ना घरमां सुतो हतो ? नीचे सुतो हतो के उपरमां सुतो हतो ? दि-
वसना सुतो हतो के रात्रिना सुतो हतो ? इत्यादि विचार करतां नि-
द्रानो वेग न मटे तो नासिका तेमज मुखनो श्वासोद्वास रोके, तेम
करवाथी निद्रा तत्काल दूर थइ जाय ठे, पठी द्वार सारी रीतें तपासी
जरुर होय तो लघुशंकादि करे. रात्रिमां जागतां कोइने कांइ कहेहुं प-
डेतो, मंदस्वरथी कहे, उंचे स्वरें शब्दोच्चार करे नहि. उंचा स्वरथी बोल-
वाथी रात्रिमां ठपकली प्रमुख हिंसक जीव जागी जाय तो माखी प्र-
मुख अनेक जीवोनी ते हिंसा करे ठे. कसाइ जागी जाय तो, गाय, ब-
करी, घेठा प्रमुखने मारवाने चाख्यो जाय ठे, माठी जाल लइ पोताहुं
काम शरु करवा जाय ठे, बाघरी, आद्देडी, मदिरापानी, खुनी, परब्रीलं-
पट, तस्कर, लूटारा, धोवी, घांची, कुंजार प्रमुख अनेक हिंसा करनारा
जीवो जागवाथी अनेक तरेहुनां पापकर्ममां प्रवृत्त थइ जाय ठे. आ सर्व

पापनुं निमित्त कारण रात्रि ए उंचा खरथी वात करनारने थाय, तेथी उंचा खरथी रात्रिमां नहि बोलवुं जोइये.

सवारमां निझानो ठेद थाय त्यारे तत्त्वज्ञाता श्रावकें तत्त्वविचार करवो जोइये. तत्त्व पांच ठे. १ पृथ्वी, २ जल, ३ अग्नि, ४ वायु, ५ आकाश, निझाना ठेद समये जो पृथ्वीतत्त्व तथा जलतत्त्व वहेतां होय तो शुज ठे अने जो अग्नि, वायु के आकाशतत्त्व वहेतां होय तो दुःखदायक ठे. शुक्लपक्ष प्रतिपद् दिने जो वामनासिकानो खर चालतो होय तो पंदर दिवस सुधी आनंद आरोग्य रहे; अने कृष्णपक्षनी एकमने दिवसे जो दक्षिण नासिकानो खर वहेतो होय तो पंदर दिवस सुधी सुख आनंद रहे; तेनाथी विपर्यय होयतो विपर्यय फल थाय.

शुक्ल पक्षना प्रथमना त्रण दिवस वामनासिकानो खर उठतां वहेतो होय तो शुज ठे. ते पठीना त्रण दिवस दक्षिणखर चालतो होय तो शुज ठे, वली ते पठीना त्रण दिवस वाम खर चालतो होय तो शुज ठे, एम अनुक्रमें पंदर दिवस सुधी समजवुं. तथा कृष्णपक्षनी एकमना दिवसथी त्रण दिवस सुधी दक्षिणखर वहेतो होय तो शुज ठे, ते पठीना त्रण दिवस वामखर वहेतो होय तो शुज ठे. वली ते पठीना त्रण दिवस दक्षिण खर वहेतो होय तो शुज ठे, एम पंदर दिवस सुधी जाणवुं. तथा चंद्रखरमां सूर्य उगतो होय, अने सूर्यखरमां सूर्य अस्त थतो होय तो शुज ठे. तथा सूर्यनाडीमां सूर्य उदय होय, अने चंद्रनाडीमां अस्त थाय तो पण शुज ठे. कोइ शास्त्रना मत प्रमाणे रवि, मंगल, गुरु, शनि, आ चार वारमां दक्षिणखरमां सूर्यनाडी दिवस उगतां चाले तो शुज ठे, अने सोम, बुध तथा शुक्र आ त्रण वारमां सूतां, उठतां चंद्रखर वामखर चाले तो शुज ठे, तेनाथी विपर्यय चाले तो अशुज ठे.

वली कोइक शास्त्रकारना मत प्रमाणे संक्रांतिना क्रमथी सूर्य चंद्रनाडी वहे तो शुज ठे, जेम के मेप संक्रांतिने दिवस सूर्यखर चाले, तथा वृषसंक्रांतिने दिने चंद्रनाडी चाले तो शुज जाणवी इत्यादि. तथा कोइक मतमां चंद्रमां राशि पलटे ते अनुक्रमें अढी घडी सुधी एक नाडी वहे ठे इत्यादि; परंतु जैनमतना आचार्य श्रीहेमचंद्रादिनो तो प्रथम लख्या प्रमाणे मत ठे. उन्नीश गुरु अक्षरो उच्चार करतां जेटलो

કાલ લાગે છે; તેટલો કાલ વાયુનો એક નાડીમાંથી વીજી નાડીમાં સં-
ચાર કરતાં લાગે છે.

હવે પાંચતત્ત્વ સંબંધી વૌધસ્વરૂપ કહિયેં ઠિયેં. નાસિકાનો પવન
જો-ઝંચો જાય તો અગ્નિતત્ત્વ, જો નીચો જાય તો જલતત્ત્વ, જો તિથોં
જાય તો વાયુતત્ત્વ, જો નાસિકાથી નિકલી સિધો તિથોં જાય તો પૃથ્વી
તત્ત્વ; જો નાસિકાના વંને પુટની અંદર વહે, વહાર નિકલે નહિ તો આ-
કાશ તત્ત્વ; એ પ્રમાણે જાણવું.

પ્રથમ પવનતત્ત્વ વહે છે; પછી અગ્નિતત્ત્વ વહે છે, પછી જલતત્ત્વ
વહે છે, પછી પૃથ્વીતત્ત્વ વહે છે, પછી આકાશ તત્ત્વ વહે છે. નિરંતર આ
પ્રમાણે અનુક્રમ છે. વંને નાડીમાં પાંચે તત્ત્વ વહે છે; તેમાં પૃથ્વીતત્ત્વ
પંચાશ પલ પ્રમાણ વહે છે, જલતત્ત્વ ચાલીશ પલ પ્રમાણ વહે છે, અ-
ગ્નિતત્ત્વ ત્રીશ પલ પ્રમાણ વહે છે. વાયુતત્ત્વ વીશ પલ પ્રમાણ વહે છે, આ-
કાશતત્ત્વ દશ પલ પ્રમાણ વહે છે.

પૃથ્વી અને જલતત્ત્વમાં શાંતિકાર્ય કરવાં; અગ્નિ, વાયુ તથા આકા-
શતત્ત્વમાં દીપ્તિમાન્ અને સ્થિર કાર્ય કરવાં; એ પ્રમાણે કરે તો શુદ્ધ ફ-
લોદ્ભવિ થાય છે, જીવવાનો પ્રશ્ન, જયપ્રશ્ન, લાજપ્રશ્ન, ધનાર્જન પ્રશ્ન,
મેઘવર્ષણ પ્રશ્ન, પુત્ર હોવાનો પ્રશ્ન, જવા આવવના પ્રશ્ન, આ પ્રશ્નો જો
પૃથ્વી અને જલતત્ત્વમાં કરે તો શુદ્ધ થાય; અને અગ્નિ, વાયુ વહેતાં ક-
રે તો શુદ્ધ થાય નહિ; વલી જો પૃથ્વીતત્ત્વમાં પ્રશ્ન કરે તો કાર્યની સિ-
દ્ધિ સ્થિરપણે થાય, અને જલતત્ત્વમાં કાર્ય શીઘ્રતાથી થાય.

પ્રથમની જિનપૂજા કરતાં, ધન કમાવા જતાં, પાણિગ્રહણ કરતાં કિલ્લો
લેતાં, નદી ઉતરતાં, ગયેલાનું આગમન પુઠતાં, જીવનનો પ્રશ્ન કરતાં, ઘર
ક્ષેત્રાદિ ખરીદતાં, કરીઆણાં લેતાં, વેચતાં, વર્ષનું પ્રશ્ન કરતાં, નોકરી
કરતાં, સ્થેતી કરતાં, શત્રુને જીતતાં, વિદ્યારંજ કરતાં, રાજ્યાજિપેક કર-
તાં, શ્ત્યાદિ શુદ્ધ કાર્યો કરતાં ચંદ્રનાડી વહે તો કલ્યાણકારી છે.

પ્રશ્નસમયે કાર્યના આરંભમાં પૂર્ણ વામનાડી પ્રવેશ કરતી હોય, ત્યા-
રે નિશ્ચયપૂર્વક કાર્યસિદ્ધિ જાણવી, તેમાં સંદેહ નથી. વલી અમુક સ્થલ
કેદમાંથી ક્યારે તુટશે ? અમુક રોગી સાજો ક્યારે થશે ! અમુક સ્થાન-
ત્રષ્ટ થયેલો ક્યારે પદ પ્રાપ્ત કરશે ? આ પ્રશ્નોમાં, તથા શુદ્ધ કરવાના પ્ર-

श्रमां वैरीने मलतां, अकस्मात् जय पामतां, स्नान करतां, जोजन करतां, पाणी पीतां, सुतां, गइ वस्तुनी खोज करतां, मैथुन करतां, विवाद करतां, कष्टमां पडतां, आटला कायोंमां सूर्यनाडी वहेती होय तो शुभ ठे, कोइक आचार्य एम पण कहे ठे के, विद्यारंजमां, दीक्षामां, शास्त्रान्यासमां, विवादमां, राजाना देखवामां, मंत्र यंत्रना साधनमां, सूर्यनाडी शुभ ठे; अथवा जो चंद्रादि स्वर चालतो होय तो निरंतर ते वाजुनो पग उठावीने प्रथम चाले तो कार्यसिद्धि थाय.

पापी जीवोनी तथा शत्रुर्तना दूत प्रमुख जे क्लेश कराववा वाला ठे, तेउनी सन्मुख, जे नासिकानी वाजुबंध होय ते पासुं राखे तो सुख, लाज अने जय थाय. शय्याथी उठतां शुक्ल पद्ममां डावो पग, अने कृष्ण पद्ममां जमणो पग धरती उपर मुके. आ विधिष आवक निद्रा त्यागे.

आवक अत्यंत बहुमानपूर्वक मंगलकार्यवास्ते पंच परमेष्टि नमस्कारमंत्रस्मरण करे. शय्यामां वेठां थकां मनमां पंच परमेष्टिमंत्रस्मरण करे. वचनथी उच्चार न करे. जो मुखथी उच्चार करे तो शय्यानो त्याग करी धरती उपर वेसी नमस्कारमंत्र पढे. ए प्रमाणे नमस्कारमंत्र अंतःकरणमां स्मरण करतां करतां शय्याथी उठे; पवित्र जमीन उपर वेसे. पठी पूर्व अथवा उत्तर दिशि सन्मुख मुख करी उच्चा थइ चित्तनी एकाग्रता वास्ते कमलबंध करी जापथी नमस्कारमंत्र पढे. तेमां आठ पांखडीनुं कमल चिंतवे, तेनी कर्णिकामां अरिहंत पदनुं स्थापन करे, पूर्व पांखडीमां सिद्ध पदनुं, दक्षिण पांखडीमां आचार्यपदनुं, पश्चिम पांखडीमां उपाध्यायपदनुं, उत्तरपांखडीमां साधुपदनुं स्थापन करे; वाकीनां चूलिकानां चारे पद अग्न्यादि चारे खुणामां अनुक्रमें स्थापन करे. “उक्तं चाष्टमप्रकाशे योगशास्त्रे श्रीहेमचंद्रसूरजिः” अष्टपत्रे सितांजोजे, कर्णिकायां करस्थितिः ॥ आद्यं सप्ताक्षरं मंत्रं, पवित्रं चिंतयेत्ततः ॥ १ ॥ सिद्धादिकचतुष्कं च, दिक्पत्रेषु यथाक्रमं ॥ चूलापादचतुष्कं च, विदिक्पत्रेषु चिंतयेत् ॥ २ ॥ त्रिशुद्धं चिंतयन्नस्य, शतमष्टोत्तरं मुनिः ॥ जुंजानोपि लज्जत्येव, चतुर्थतपसः फलं ॥ ३ ॥

हाथना आवर्त्तथी पंच मंगल मंत्र, नित्य स्मरण जे करता होय, तेउने पिशाचादि ठलता नथी. बंधनादि कष्टमां, विपरीत शंखावर्त्तकादि

અક્ષરોથી, અથવા વિપરીતપદોથી પંચ મંગલ મંત્ર લઘ્વાદિ જાપ કરે તો શીઘ્ર ક્લેશાદિ નાશ પામે. જો હાથ ઉપર જાપ ન કરી શકે તો સૂત્રની રત્નની વા રુડાઢાદિની માલા ઉપર જપ કરે. માલાવાલો હાથ હૃદય સન્મુખ રાખે, શરીરે, શરીરના વસ્ત્રોને તથા ઝૂમિકાને માલા લાગવા દેવી નહિ. અંગુઠાની ઉપર માલા રાખી, તર્જની આંગલીથી, નલ્લ લગાવ્યા વિના, મળકા ફેરવે, મેરુ ઉઘ્વંધન ન કરે. શાસ્ત્રકાર લખેઠે કે, જો આંગલીના અગ્રથી જાપ કરે, જાપ કરતાં મેરુ ઉઘ્વંધન કરે, અને રલ્લ-ડતા ચિત્તથી જાપ કરે તો વહુજ અલ્પ ફલ મલે ઠે. જાપ કરનાર વી-જાઉંથી ઇકિલા રહી શબ્દોથી જાપ નહિ કરતાં મૌનપણે જાપ કરે તો શ્રેષ્ઠ ઠે. જાપ કરતાં થાકી જાય તો ધ્યાન કરે, ધ્યાન કરતાં થાકે તો જાપ કરે, વંનેથી થાકે તો સ્તોત્ર બોલે.

શ્રીપાદલિસત્ત્રાચાર્યકૃત પ્રતિષ્ઠાકલ્પપરુતિમાં લખ્યું ઠે કે, જાપ ત્રણ તરેહથી થાય ઠે. ૧ માનસ, ૨ ઉપાંશુ, ૩ જાપ્ય. તેમાં માનસ જાપ મનમાં વિચારણાથી થાય, સ્વસંવેદ્ય હોય; ઉપાંશુ જાપ વીજા તો સાંજલે નહિ, પરંતુ અંતર્જલ્પ થાય; અને જાપ્ય જાપ વીજાના સાંજલવામાં આવે તેમ થાય. આ ત્રણે અનુક્રમે ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ જાણવા. માનસ જાપથી શાંતિ થાય ઠે, અર્થાત્ શાંતિને વાસ્તે માનસ જાપ કરવો, પુષ્ટિને વાસ્તે ઉપાંશુ જાપ કરવો, અને આકર્ષણાદિમાં જાપ્ય જાપ કરવો.

નમસ્કાર મંત્રનાં પાંચપદ, નવપદ, અનાનુપૂર્વી ચિત્તની ઇકાગ્રતા વાસ્તે ગણે. જો નવકાર મંત્રનો ઇક અક્ષર, વા ઇકપદ પણ જપે તો પણ જાપ થઈ શકે ઠે. યદુકે યોગશાસ્ત્રે અષ્ટમપ્રકાશે ॥ પંચ પરમેષ્ઠિ મંત્રના “અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવચાય સાહૂ” આ સોલ અક્ષરનો જાપ, તથા “અરિહંત સિદ્ધ” આ ઠ અક્ષરનો જાપ, તથા “અરિહંત” આ ચાર અક્ષરનો જાપ, તથા આકાર જે વર્ણ ઠે, તે મળ મંત્ર ઠે. આ સર્વ જાપનું ફલ સ્વર્ગ વા મોક્ષ ઠે. વલી વ્યવહારફલ આ પ્રમાણે જાણું, પદ્વર્ણનો (ઠ અક્ષરનો) જાપ ત્રણસો વાર કરે, ચારવર્ણનો જાપ ચારસો વાર કરે, અને સોલ અક્ષરનો જાપ વસો વાર કરે તો ઇક અપવાસનું ફલ મલે ઠે. વલી “અ” વર્ણ નાજિ કમલમાં સ્થિત ધ્યાવે, “સિ” વર્ણ મસ્તક કમલમાં સ્થિત ધ્યાવે, “આ” કાર મુલ્લ કમ-

लमां स्थित ध्यावे, “उ” कार हृदयकमलमां स्थित ध्यावे, तथा “सा” कार कंठपिंजरमां स्थित ध्यावे. आ सर्व जाप कल्याणकारी ठे. “असि आ उसा” आ पांच वीज ठे. आ पांचे वीजोनो “उंकार वने ठे.

बली वीजा वीजमंत्रना पण जाप करे, जेम के “नमःसिद्धेभ्यः” आवो मंत्र, जो इहलोकना फलनी इठा होय तो आकार सहित पढवो जोइये; अने जो मोक्षवास्ते जाप करवो होय तो आकार रहित पढवो जोइये. आ जापादि करवाथी बहुज फल थाय ठे ॥ यतः ॥ पूजाकोटि समंस्तोत्रं पूजाकोटिसमोजपः ॥ जपकोटिसमं ध्यानं, ध्यानकोटिसमो लयः ॥ १॥ ध्याननी सिद्धि वास्ते श्रीजिनजन्म, दीक्षादि कल्याण भूमिरूप तीर्थमां जाप; अथवा कोइ वीजा विविक्त स्थानमां जइ ध्यान करे. ध्याननुं स्वरूप जोबुं होय तो आवश्यकसूत्रांतर्गत ध्यानशतक अवलोकन करबुं. नमस्कारमंत्रनो जाप इहलोकमां पण बहुज लाभकारक ठे, ॥ उक्तंच महानिशीथे ॥ नासेइ चोर सावय, विसहरजल जलण बंधण जयाइ ॥ चिंतिज्जंतो रखस, रणरायजयाइ जावेण ॥ १ ॥ अर्थः—चोर, सिंह, सर्प, पाणी, अग्नि, बंधन, संग्राम, राजजय, आ सर्व जय पंच परमेष्ठि मंत्रना स्मरणथी नाश पामे ठे. एकाग्र जावथी जपे तो आ फल थाय ठे. पंच परमेष्ठि मंत्र सर्व स्थले जणवो जोइए. नमस्कार मंत्रना एक अक्षरना जापथी सात सागरोपमनुं करेलुं पाप नाश पामे ठे, जो संपूर्ण पंच परमेष्ठि मंत्र जपे तो पांचसो सागरोपमनुं करेलुं पाप नाश थाय ठे. तथा जे पुरुष एक लाखवार पंच परमेष्ठि मंत्रनो जाप करे, अने नमस्कारमंत्रनी विधिपूर्वक पूजा करे तो तीर्थंकर गोत्र, नाम कर्मनो बंध करे. आ कथनमां संदेह नथी; अने आठ क्रोड, आठ लाख, आठ हजार, आठसो, आठ वार जो पंच परमेष्ठि मंत्रनो जाप, जे जीव करे ते त्रीजा जवमां सिद्ध थाय ठे. ते कारणथी सूतां, उठतां प्रथम नमस्कारस्मरण करवो, त्परावाद धर्म जागरणा करवी, ते आ प्रमाणे.

हुं कोण हुं? कइ मारी जाति ठे? शुं मारुं कुल ठे? कोण मारा इष्ट देव ठे? कोण मारा गुरु ठे? शुं मारो धर्म ठे? शुं मारो अजिग्रह ठे? शुं मारी अवस्था ठे? शुं मे सुकृतादि करेल ठे? शुं मे दुष्कृत करेलां नथी? शुं हुं करवाने समर्थ हुं? शुं हुं करी शक्तो नथी? मने कोइदे-

એ ઠે કે નહિ? પોતાની જૂલ આત્મા જાણે ઠે, ઠતાં કેમ તજતો નથી? આજ કઈ તિથિ? કયા અરિહંતનો કલ્યાણક દિવસ ઠે? આજ માતું શું કૃત્ય ઠે? કયા દેશમાં હું? કયા કાલમાં હું? સવારમાં ઊઠી એ પ્રમાણે સ્મરણ કરવાથી જીવ સાવધાન થઈ જાય ઠે. જે વિરુદ્ધ કૃત્ય હોય તેનો પરિહાર કરે ઠે. પોતાના નિયમનો નિર્વાહ, તથા નવીન ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય ઠે. આજ ધર્મ જાગરણ આણંદ કામદેવાદિ શ્રાવકોએ કરીને પ્રતિમાદિ વિશેષ ધર્મ કરાવી કરેલી ઠે.

હવે જે શ્રાવક પ્રતિક્રમણ કરનાર હોય તે પ્રતિક્રમણ કરે, અને જે પ્રતિક્રમણ ન કરે, તેપણ રાગાદિમય કુસ્વપ્ન, પ્રદેષાદિમય અનિષ્ઠ ફલના સૂચક, તેઝને દૂર કરવા વાસ્તે, તથા સ્વપ્નમાં સ્ત્રીસંગ પ્રસંગાદિક કરવાનાં છોટાં સ્વપ્ન આવ્યાં હોય તો, એકસો આઠ ઊઠ્ઠાસ પ્રમાણ કાચોત્સર્ગ કરે. આ કથન વ્યવહારજ્ઞાપ્યમાં ઠે. વલી વિવેક વિલાસાદિ ગ્રંથોમાં એટું લખ્યું ઠે કે, સ્વપ્ન દેખ્યા પછી, ફરી સુવું નહિ; તથા દેખેલું સ્વપ્ન દિવસે સદ્ગુરુનીપાસે કહેવું. જો માતું સ્વપ્ન આવ્યું હોય તો ફરી સુવું ઠીક ઠે. માતું સ્વપ્ન કોશ્ને કહેવું નહિ. વલી સમધાતુવાલા, પ્રશાંતચિત્તવાલા, ધર્મી, નીરોગી, જિતેન્દ્રિય, આટલાઝને જે શુચાશુચ સ્વપ્ન આવે તે સત્યજ થાય ઠે. સ્વપ્ન નવકારણથી આવે ઠે. તેનાં નામ કહિયે ઠિયે.

૧ અનુજવ કરેલી વસ્તુનું, ૨ સાંજલેલી વાતનું, ૩ દેખેલી વિનાનું, ૪ વાત, પિત્ત અને કફના વિકારથી, ૫ ચિંતિત વસ્તુનું, ૬ સહજ સ્વપ્નથી, ૭ દેવતાના ઉપદેશથી, ૮ પુણ્યના પ્રજાવથી, ૯ પાપના પ્રજાવથી, સ્વપ્ન આવે ઠે. તેમાં પ્રથમનાં ૪ કારણોથી જો સ્વપ્ન આવે તો તે નિરર્થક ઠે, અને પાંચનાં ત્રણ કારણોથી જો સ્વપ્ન આવે તો તે સત્ય થાય ઠે.

રાત્રિના પહેલા પહોરમાં સ્વપ્ન આવે તો એક વર્ષમાં ફલ આપે, વીજા પ્રહરમાં સ્વપ્ન આવે તો ૪ મહિનામાં ફલ આપે, ત્રીજા પ્રહરમાં સ્વપ્ન આવે તો ત્રણ મહિનામાં ફલ આપે, ચોથા પ્રહરમાં સ્વપ્ન આવે તો, એક માસમાં ફલ આપે, સવારમાં એ ઘડી રાત્રિઠતાં સ્વપ્ન આવે તો દશ દિવસમાં ફલ આપે, સૂર્યોદયમાં સ્વપ્ન આવે તો તત્કાલ ફલ આપે.

જે સ્વપ્નમાં વહુજ આલ જંજાલ દેખવામાં આવે, તથા જે રોગોદયથી સ્વપ્ન આવે અને જે મલમૂત્રની વાધા ઠતાં સ્વપ્ન આવે, તે ત્રણે સ્વપ્ન નિર-

थक ठे. जो पहेलां अशुच स्वप्न आवे, अने पठी शुच स्वप्न आवे, तो शुच फल आपे, तथा जो पहेलां शुच स्वप्न आवे, अने पठी अशुच स्वप्न आवे तो, अशुच फल आपे; जो मातुं स्वप्न आवे तो शांति अर्थात् देवपूजा, दांनादि करवां. स्वप्न चिंतामणि ग्रंथमां पण लखुं ठे के, अनिष्ट स्वप्न देखीने सुइ जवुं, कोइने कहेवुं नहि, तेम करे तो पठी ते स्वप्न फल आपतुं नथी. सूता उठीने जिनेश्वर देवनी प्रतिमाने नमस्कार करीने, जिनेश्वरनुं ध्यान करे, स्तुति करे, स्मरण करे, पंचपरमेष्ठि मंत्र उचरे, तो खोटुं स्वप्न लयथइ जाय ठे. वली जे पुरुष देवगुरुनी पूजा करे ठे, निज शक्ति अनुसार तप करे ठे, अने निरंतर धर्मेना रागी ठे, तेउने मातुं स्वप्न पण सारुं फल आपे ठे; तथा जे पुरुष देवगुरुनुं स्मरण करीने, तथा शत्रुंजय, समेतशिखरप्रमुख शुच तीर्थोनां नाम, अने गौतमस्वामि, सुधर्मस्वामि, प्रमुख आचार्योंनां नाम स्मरण करीने सूवे, तेने कदापि मातुं स्वप्न आवतुं नथी.

थुंकवुं होय तो राखमां थुंकवुं जोइए. शरीरने दृढ करवा वास्ते हस्तथी वज्रीकरण करे; अश्रितत्त्व, तथा वायुतत्त्व ज्यारे वहेतां होय, त्यारे कसरत करी कंठसुधी दूध पीये; कोइ आचार्य कहे ठे के आठ पसली पाणीनी पीवी, तेनुं नाम वज्रीकरण ठे. उठतांज माता पिता, पितामह, वडीलजाइ प्रमुखने नमस्कार करे, तो तीर्थयात्रा समान फल ठे. तेथी दररोज नमस्कार करवा जोइए. जेउए वृद्धोनी सेवा करी नथी, तेउने धर्मेनी प्राप्ति थती नथी. जेउ शीलमां, संतोपमां, तथा ज्ञान ध्यानादिमां मोटा होय तेउ वृद्ध कहेवाय ठे. तेउनी सेवा अवश्य करवी जोइये. वली जेणें राजानी सेवा करी नथी, तथा जेणें पोताना शत्रुउने मात कर्या नथी, तेने धर्म, अर्थ अने सुख दूर ठे.

आवकें सवारमां उठी चौद नियम धारवा जोइए. तेनुं स्वरूप आंगल वतावेळुं ठे. विवेकवान् पुरुष सम्यक्त्वपूर्वक वार व्रत विधिसहित गुरुमुखथी धारण करे, कारण के विरतिपणुं अज्यासथीज पली शके ठे, ते कारणथी धर्मेनो अज्यासपण करवो जोइए; अज्यासविना क्रियापण सारी रीतें बनी शकती नथी. ध्यान मौनादि सर्वे, अज्यास करतां दुःसाध्य नथी. जे जीव आ जन्ममां सारो अथवा बुरो जेवो अज्यास करे

ठे, तेज प्रायःत्रविष्यना जन्ममां पामे ठे. वली पांचम, आठम, चौदश प्रमुख दिवसें तपादि नियम धर्मी पुरुषें जे जे अंगीकार करेलो होय, तेमां तिथ्यंतरनी त्रान्तिथी सचित्त-जलादि, पान, तंबोल, प्रमुख खावायोग्य, खाइ लीधुं होय, पठी एम जाणवामां आवे के आजे अमुक तप करवानो दिवस ठे, ठतां मारी जूल थइ गइ, एम याद आवतांज जो कांइ मुखमां होय तो, तेने राखादिमां फेंकी दे, प्राशुक पाणीथी मुखशुद्धि करीने तप कर्युं होय तेवी रीतें रहे तो नियमजंग थतो नथी; अने जो संपूर्ण जोजन कर्या पठी जाणवामां आवे के, आजे तपनो दिवस ठे, तो आगले दिवसे दंडनिमित्तें ते तप करे. समाप्त थया पठी तेना उपर पोरिसी एकाशनादि तप अधिक करे; अने जो तपनो दिवस जाणतां ठतां एक दाणोपण खाय तो व्रतजंग थइ जाय ठे; अने व्रतजंग जाणीने करवुं ते नरकादिनो हेतु ठे. वली जो तप कर्या पठी अत्यंत मांदगी थइ जाय, अथवा जूतादि दोषथी परवश थइ जाय, वा सर्पादि करडे, इत्यादि असमाधिमां तप करवाने समर्थ न होय तोपण चार अगार उच्चारण करवाथी व्रतजंग थतुं नथी; एम सर्व नियमोमां जाणीलेवुं. उक्तंच ॥ वयजंगे गुरु दोसो, थोवस्तवि पालणा गुणकारि ॥ गुरुलाघवं च नेयं, धम्म मिअ उ आगारा ॥ १ ॥ अर्थः—व्रतजंग थवाथी महादूषण थाय ठे, जो पालवामां आवे तो थोडुं व्रत पण गुणकारी ठे, ते कारणथी गुरुलघु जाणीने जगवानें धर्ममां आगार कहेला ठे.

वली नियम आ प्रमाणे ग्रहण करवां जोइए. प्रथम तो मिथ्यात्व त्यागवा योग्य ठे. निरंतर यथाशक्ति एक, वे, त्रण वार जिनदर्शन, संपूर्ण देववंदन, चैत्यवंदन करवां जोइए; तेवीज रीतें गुरुनो योग मले तो दीर्घ, लघुवंदना करवी. जो गुरु हाजर न होय तो धर्माचार्यनुं नाम लइ वंदना करवी. वली श्रावक वर्षाकृतुमां निरंतर पांच पर्वना दिवसे अष्टप्रकारी पूजा करे; ज्यांसुधी जीवे त्यांसुधी नवुं अन्न, नवुं फल, पक्वान्नादि देवने चढाव्याविना खाय नहि. निरंतर नैवेद्य, सोपारी, वदामादि देवनी आगल चढावे. त्रण चोमासामां तथा संवत्सरी दिवाली प्रमुखमां चोखानां अष्टमंगल जरी ढोवे. नित्य, वा पर्वना दिवसोए, वा वर्षमां खादिस सर्ववस्तु देव, गुरुने अर्पण करी जोजन करे. प्रतिमास, प्रतिवर्ष महाध्वजा प्रमुख

उत्सव करीने चडावे. स्नात्रमहोत्सव, अष्टोत्तरी पूजा, रात्रि जागरण करे. निरंतर चोमासा आदिमां केटलीएक वार जिनमंदिर, धर्मशाला प्रमार्जन करे, करावे, देरासर समरावे, पौषधशाला लिंपे, लींपावे. प्रतिवर्ष जिनमंदिरमां अंगलुहणां आपे, दीवानेवास्ते रु आपे, तेल आपे, घी आपे, केशर, सुखड आपे, पौषधशालामां कटासणा, मुहपत्ति, चरवला, धोतीआं, कांवल, दोरा, उन प्रमुख आपे. वर्षमां श्रावकोने वेसवावास्ते केटलीएक पाट, बाजोठ प्रमुख आपे. जो निर्धन होय तो पण वर्षमां एक दिवस सुतरना दोरा, वा आंटी प्रमुख आपी संघपूजा करे. केटलाएक साधमीं वंधुजेने शक्ति अनुसार जोजन करावी साधर्मिवात्सल्य प्रमुख करे. निरंतर केटलोएक काउसग करे. स्वाध्याय करे. निरंतर जघन्यथी नवकारसीतुं प्रत्याख्यान करे. रात्रिए चरित्र प्रत्याख्यान करे. वने वखत प्रतिक्रमण करे. आ करणी प्रथम करवा पठी चार व्रत अंगीकार करे. तेमां पण सातमा व्रतमां सचित्त, अचित्त अने मिश्रवस्तुतुं स्वरूप सारी रीतें जाणवुं जोष्ट.

जेम प्रायः सर्वधान्य, अनाज, तेमज धाणा, जीरं, अजमो, वरीआली, सुआ, राइ, खसखस प्रमुख सर्वकण, सर्वपत्र, सर्वे लीलांफल, तथा मीतुं खारो, लालरंगतुं सिंधालूण, संचल, माटी, खडी, हिरमची, लीलां दातण प्रमुख, सर्वव्यवहारथी सचित्त (सजीव) ठे; तथा पाणीमां पलावेला चणा, घडं प्रमुख अनाज, तथा चणा, मग, अडद, तूअर प्रमुखनी दाल जेमां आखा दाणा रहीगया होय, ते सर्वे मिश्र ठे; तथा प्रथम मीतुं लगाडीने अग्निनी वाष्प प्रमुख आप्या विना, तथा तपावेल्ली रेतीमां नाख्याविना चणा, घडं, जुआर प्रमुख जूजे ते, तथा खारो प्रमुख आप्याविना मसखेला तल, उंला, उंवी, पोंक, थोडी शेकेली फली तथा चिजडा प्रमुखफल, मरचां, राइ हींग प्रमुखथी वधारे; तथा जेनी अंदर बीज सचित्त होय एवां पाकेलां सर्वफल, मिश्रठे. तथा तलवट, तिलकूट जे दिन करवामां आवे ते दिन मिश्रठे. जो तलमां अनाज प्रमुख नाखी कूटे तो एक मुहूर्त पठी अचित्त थायठे. वली दक्षिण मालवादि देशोमां बहु गोल प्रमुख नाखवाथी तेज रोज अचित्त थड जायठे. वृद्धनो तत्काल उखडेलो गुंदर, लाख, ठाल, तरततुं फोडेलुं नालीयेर, लींबु, दाडम,

સંતરાં, કેરી, નિંબ તથા શેરડીનો તત્કાલનો કાઢેલો રસ, તથા તત્કાલ કાઢેલું તલનું તેલ, તત્કાલ જાંગેલાં વીજ, નાલીયેર, સોપારી, સિંગોડાં-પ્રમુખ, તથા વીજરહિત કરેલાં પાકાં ફલ યજ્ઞવૂજાદિ, તથા અત્યંત મર્દન કરીને કણકાઢેલા જીરાદિ, આ સર્વ અંતર્મુહૂર્તે સુધી મિશ્ર થે, પઠી પ્રાશુકનો વ્યવહાર થે. તથા વીજાંપણ પ્રવલ અગ્નિના યોગવિના પ્રાશુક કરેલા અંતર્મુહૂર્તે સુધી મિશ્રથે, પઠી પ્રાશુકનો વ્યવહાર થે. વલી અ-પ્રાશુક પાણી, કાચાં ફલ, કાચાં અનાજ અગર જો વહુજ મર્દન કર્યાં હોય તોપણ લવણ અગ્નિ પ્રમુખપ્રવલ શસ્ત્ર વિના, પ્રાશુક થતાં નથી; કારણ કે શ્રી પંચમાંગ જગવતીસૂત્રના ઝંગણીશમા શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશમાં લખ્યું છે કે. વજ્રમય શિલા, વજ્રમય લોટો, અને આમલા પ્રમાણ પૃથ્વીકાય લઈને એકવીશ વાર વાટવામાં આવે તોપણ કેટલાએક પૃથ્વીકાયના જીવોનો લોટાને સ્પર્શ પણ થતો નથી, એવી તે જીવોની સૂક્ષ્મ કાયાથે.

વલી સો યોજન ઉપરાંતથી આવેલાં હરડાં, ચારેક, ડાઢ, લાલડાઢ, સ્વજુરાદિ મેવા, તીલાં, પીપર, જાયફલ, વદામ, અલોડ, નેંઝા, જર-ગોજા, પસ્તાં, ચારોલી, ચીની, ઝવ્વલ સિંધાલૂણ, સાજી, જાઠીમાં પકાવેલું લૂણ, વનાવટી ચાર, કુંજારેં કરેલી માટી ઘલાયચી, લવંગ, જાવંત્રી, સૂકી મોથ, કોકણદેશ પ્રમુખનાં કેલાં ઝનાં કરેલાં સિંગોડાં, સોપારી, આ સર્વનો પ્રાશુક વ્યવહાર થે. સાધુ પણ કારણ પ્રસંગે ગ્રહણ કરે છે. આ વાત કલ્પજ્ઞાપ્યમાં પણ લખેલી છે. “જોયણ સયં તુ ગંતુ અણાહારે જંડ સંકંતિ” इत्यादि. તેમાં હરડે, પીપર પ્રમુખ આચરણીય છે તે કારણથી લેવાય છે, અને સ્વજૂર, ડાઢ પ્રમુખ અનાચરણીય છે. વલી ઉત્પલ કમલ, પદ્મકમલ, તડકામાં રાખવાથી એક પહોરની અંદરજ અ-ચિત્ત થઈ જાય છે; અને મોગરાનાં ફુલ, જુહનાં ફુલ તડકામાં વહુવલત પડ્યાં રહે તો પણ અચિત્ત થતાં નથી, પરંતુ મોગરાનાં ફુલ પાણીમાં નાખેલાં એક પહોરની અંદરજ અચિત્ત થઈ જાય છે, અને ઉત્પલ કમલ તથા પદ્મકમલ વંને પાણીમાં રાખવાથી વહુ વલત સુધી અચિત્ત થતાં નથી. “શીતયોનિકત્વાત્.” તથા પાંદડાના, ફૂલોના, તેમજ જે ફૂલોમાં ગોઠલી વંધાઈ ન હોય તેના, તથા વધુઆ પ્રમુખ લીલી વનસ્પ-

तिना, आ सर्वना डीटीआं (वृंत) करमाइ जाय त्यारे ते जीवरहित थयां जाणवां, आ कथन श्रीकटपज्ञाप्यवृत्तिमां ठे.

श्री पंचमांगना ठठा शतकना पांचमा उद्देशामां सचित्त अचित्त वस्तुं स्वरूप आ प्रमाणे लखेलुं ठे, शाल, व्रीहि, घणं, जव, जवजव, आ पांच धान्यनी जाति कोठारमां, मोटा पालामां वा माला याने कोठार विशेषमां मुख ढांकीने राखे तथा लींपे, चारे वाजुथी लींपे, अने उपर मजबुत ढांकणुं राखी सील मारवाजेतुं बंध करे तो केटलाककाल सुधी तेमां जीव योनि रहे ? आ प्रमाणे प्रश्नपुठवाथी जगवान् कहेठे के हे गोत-म ! जघन्य तो अंतर्मुहूर्त रहे, अने उत्कृष्ट तो त्रण वर्ष रहे, पठी अचित्त थइ जाय. तथा वटाणा, मसूर, तल, मग, अडद, वाल, कलथी, चोला, तुश्चर, चणा इत्यादि धान्य सर्व उपर प्रमाणे जाणवुं, परंतु ए-टलुं विशेषके, ते उत्कृष्टथी पांच वर्ष उपरांत अचित्त थइ जाय ठे. तथा अलसी, कसुवानी करड, कोडुं, कंगणी, वंटी, राल, कोडुसक, सण, सरसव, मूलीनां बीज इत्यादि धान्यपण उपर प्रमाणे जाणवां, परंतु उत्कृष्टथी सात वर्ष उपरांत अचित्त थइ जाय ठे. तथा कपासनां डोडवां उत्कृष्टथी त्रण वर्ष उपरांत अचित्त थइ जाय ठे. आपण कटपज्ञाप्यनी वृत्तिमां ठे. तथा चाट्या विनानो आटो (लोट) श्रावण, जादरवा म-हिनामां पांच दिवस सुधी मिश्र रहेठे. पठी अचित्त थाय ठे; आसो, कारतक मासमां चारदिनसुधी मिश्र रहेठे, पठी अचित्त थाय ठे; मांग-सर पोस मासमां त्रणदिन सुधी मिश्र रहे ठे, पठी अचित्त थाय ठे; माहा, फागणमासमां पांच पहोर मिश्र रहे ठे, तथा चैत्र, वैशाख मा-समां चार पहोर मिश्र रहे ठे, तथा ज्येष्ठ, आषाढ मासमां त्रणपहोर मिश्र रहे ठे, उपरांत अचित्त थइ जाय ठे. जो तत्काल चाली ले तो अंतर्मुहूर्तसुधी मिश्र रहे, पठी अचित्त थाय ठे.

प्रश्न:- पीसेलो आटो केटला दिवसनो अचित्त जोगीने तथा श्रा-वकने खावो योग्य ठे ?

उत्तर:- सिद्धांतमां आटानी मर्यादानो नियम अमारा वाचवामां आव्यो नथी, परंतु बुद्धिमान् नवुं जुनुं अनाज, सरस नीरस क्षेत्र, वर्षा, शीत, उष्णादि रूतु, तेमां पण ते आटानो पंदर दिवस के मासादि का-

લમાં, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શાદિ વગડેલ દેખે, તેમજ તેમાં સુરસલી પ્રમુખ જીવ પડેલા દેખે તો તે ન ખાય; જો ખાયતો જીવહિંસા થાય અને રોગોત્પત્તિનું કારણ થાય.

મિઠાઈની મર્યાદા અને વીદલનો નિપેધ, ઉપર સાતમા વ્રતમાં લક્ષી શ્રાવ્યા ઠીણ, ત્યાંથી જાણવું. દહીંમાં સોલ પહોર ઉપરાંત જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, વલી વિવેકી જીવોયે રીંગણાં, ટીંબરુ, જાંબુ, ઘિલાં, પીલુ, કરમદાં, પાકાં ઘુંદાં, પંચુ, મહુડાં, મોર, વાલોલ, મોટાં વોર, ચણીઆંવોર કાચાં કોઠ ફલ, યસ યસ, તલ ઇલાદિ ન ખાવાં જોઈએ. તેમાં ત્રસ-જીવ થાય છે. તથા જે ફલ લાલરંગ દેખવામાં વૂરાં લાગે, પાકીગયેલાં તથા ગોલ, ઇલા કંકોડાં, ફણસ પ્રમુખપણ વૂરી જાવનાના હેતુ હોવાથી ન ખાવાં જોઈએ. વલી જે ફલ જે દેશમાં ખાવાં વિરુદ્ધ લાગે, જેમકે કડવું તુંવડું, કૂખ્માંડ અર્થાત્ કોહોલું હલવું (કડુ) તે પણ ન ખાવાં જોઈએ. વલી અજઘ્ય, અનંતકાય, કંદમૂલ, પઠી તે પરધરનાં અચિત્ત કરેલાં, રાંધેલાં હોય તોપણ ન ખાવાં જોઈએ; કારણ કે એક તો નિઃશૂકતા અને વીજા રસલંપટતા તથા વૃદ્ધ્યાદિ દોષનો પ્રસંગ થાય છે. તે કારણથી ન ખાવાં જોઈએ. તથા ઉકાલેલાં સેલરાં, રાંધેલાં આર્દ્રાદિકંદ, સૂરણ, રીંગણાપ્રમુખ અગર જો કે અચિત્ત છે તોપણ આવક પ્રસંગદૂષણ ત્યાગવા વાસ્તે ન ખાય. વલી મૂલા તો પંચાગ ખાવા યોગ્ય નથી. નિષિદ્ધત્વાત્. તથા શૂંઠ અને હલદર, નામ તેમજ સ્વાદ જ્ઞેદ થવાથી અજઘ્ય નથી. તથા ઉકાલેલું પાણી ત્રણ ઝજરા આવે ત્યારે અચિત્ત થઈ જાય છે. આ કથન પિંડનિર્યુક્તિમાં છે. ચોખાના ધોળનું પાણી જ્યારે નિતરીને નિર્મલ થઈ જાય, ત્યારે અચિત્ત થાય છે. વલી ઉણ જલની મર્યાદા પ્રવચનસારોદ્ધારાદિ ગ્રંથોમાં આ પ્રમાણે લક્ષી છે. ત્રણ વચ્ચત ઝજરા આવેલું ઉણજલ ઊનાલાના ચારે માસમાં પાંચ પહોર અચિત્ત રહે છે. આ ચૂલેથી ઉતાર્યા પઠીની મર્યાદા છે. તથા વર્ષાકૃતુના ચારે માસમાં ત્રણ પહોર અચિત્ત, અને શિયાલાના ચારે માસમાં ચાર પહોર અચિત્ત રહે છે, પઠી સચિત્ત થઈ જાય છે. જો ગ્લાન, વાલ, વૃદ્ધાદિ સાધુ વાસ્તે મર્યાદા ઉપરાંત રાખવું હોય તો દ્વારાદિ વસ્તુનો પ્રદેશ કરીને રાખવું, તેમ કરવાથી સચિત્ત થતું નથી. આ કથન પ્રવચન સારોદ્ધારના

१३६ मा छारमां ठे. तथा कांगडु मग, मठ अने हरडादिनां मीज (गो-
ठली) अगजरजो के अचित्त ठे, तोपण योनि राखवा वास्ते, तथा निःशू-
कतादि परिहार वास्ते दांतथी तोडवा न जोइए. इत्यादि सचित्त वस्तुनुं
स्वरूप जाणीने सातमुं व्रत अंगीकर करवुं जोइए.

आवकें प्रथम तो निरवद्य (दोष रहित) आहार करवो जोइए, तेम
न करी शके तो सर्व सचित्त वस्तु खावानो त्याग करवो जोइए; तेम
पण न करी शके तो बावीश अन्नद्वय अने वत्रीश अनंतकाय तो अ-
वश्य त्यागवा जोइए. वली चौद नियम धारवा जोइए. सूइ उठीने य-
थाशक्ति नियम ग्रहण करवुं, पठी यथाशक्ति प्रत्याख्यान करवुं. नम-
स्कार सहित पोरसी प्रमुख प्रत्याख्यान, जो सूर्य उदय पहेलां उचर-
वामां आवे तो शुरू ठे, अन्यथा शुरू नथी. शेष प्रत्याख्यान सूर्योदय
पठी पण थइ शके ठे. नवकारशी जो सूर्योदय पहेलां उचरवामां आवी
होय तो तेनी पठीना पोरसी तेमज साढ पोरसी प्रमुख प्रत्याख्यानो थइ
शके ठे. जे नमस्कारसहित सूर्योदयनी पहेलां उच्चारण न करीए तो
कोइपण काल प्रत्याख्यान करवुं शुरू नथी; अने जो प्रथम नमस्कारा-
दि प्रत्याख्यान मुष्टि सहितादि करे तो सर्वकाल प्रत्याख्यान करवा-
मां आवे तै शुरूज थाय ठे.

रात्रिण चौविहार करे अने दिवसें एकासणुं करे, पठी ग्रंथिसहित
प्रत्याख्यान करे तो तेने दरेकमासमां उगणत्रीश उपवासनुं फल मखे ठे.
दररोज वे वखत नोजन, उपर कहेली रीति प्रमाणे करे तो तेने अष्टा-
वीश उपवासनुं फल मखे ठे; कारण के नोजन करतां वे घडी काल ला-
गे ठे, बाकीनो काल तपमां व्यतीत थाय ठे. आ कथन पद्मचरित्रमां ठे.
प्रत्याख्यान उपयोगपूर्वक पुरुं थइजाय तो पारे.

हवे चारप्रकारना आहारना विज्ञाग कहीयें ठीयें. अनाज, पक्वान्न,
रोटखा प्रमुख, जेनाथी क्षुधानो नाशथइ शके, ते प्रथम अशन नामनो
आहार ठे. ठाशनुं पाणी तथा उष्णजल प्रमुख आ बीजो पाननामा आ-
हार ठे. फल, फूल, शेलडीरस, सुखडीप्रमुख, आ त्रीजो खादिमनामा
आहार ठे; अने सूंठ, हरडे, पिपलीमूल, तीखां, जीरं, अजमो, जायफल,
जावंत्री, अशोलीउं, खेरवडी, जेठीमध, तज, तमालपत्र, एलायची, कोठ,

વિઙંગ, વિઙલવણ, અજમોદ, કુલિંજણ, પીપર, ચીણકવાવ, કચૂર, મુસ્તા, કંટાસેલીઝ, કપૂર, સંચલ, હરડાં, વહેડાં, કુંઝજીઝ, વચુલ, ધવ, સદિર, પાન, સોપારી, હિંગ, હિંગુલાદ્યક, ત્રેવીસઝ, પંચકુલ, પુષ્કરમૂલ, જવાસા મૂલ, વાવચી, તુલસી, આ સર્વે સ્વાદિમ નામા ચોથા આહારમાં છે. પ્રવચન સારોદ્ધારાદિ ગ્રંથો તેમજ જ્ઞાપ્યમાં આ વિચાર વતાવેલ છે. કલ્પવૃત્તિમાં તેને સ્વાદિમ કહે છે. કોઈ અજમાને પણ સ્વાદિમ કહે છે. આ મતાંતર છે. આ સર્વસ્વાદિમનામા આહાર છે. વલી એલાયચી તથા કપુરપ્રમુલથી વાસિત કરેલું જલ હ્રિવિહાર પ્રત્યાખ્યાનમાં પીવું કલ્પે છે. તથા વેશણ, વરીઆલી, સોય, કોઠવડી, આમલાગાંઠ, આંવાની ગોઠલી, લોંબુનાં પાન પ્રમુલ સ્વાદિમ હોવાથી હ્રિવિહાર પ્રત્યાખ્યાનમાં લેવાં કલ્પતાં નથી. ત્રિવિહાર પ્રત્યાખ્યાનમાં માત્ર જલ પીવું કલ્પે છે. તેમાં પણ ફુકારેલું પાણી, તથા સાકર, કપુર, એલચી, કઢા, સેર, ચૂર્ણક, સેલક, પાડલાદિવાસિત જલ, જો નિતારીને તેમજ ગલીને વાપરે તો કલ્પે, અન્યથા નહીં.

શાશ્વોમાં મધ, ગોલ, સાકર, જાંડપ્રમુલ સ્વાદિમમાં ગણેલા છે, અને દ્રાક્ષ, શર્કરાદિ જલ, તત્ક પ્રમુલને પાનમાં ગણેલાં છે, તો પણ તે હ્રિવિહાર પ્રત્યાખ્યાનમાં કલ્પતા નથી. ઝક્તં ચ ॥ નાગપુરીયગઢના કરેલા પ્રત્યાખ્યાનજ્ઞાપ્યમાં કહ્યું છે કે ॥ દસા પાણાઈયં, પાણં તહ સાદ્મં ગુડાઈયં ॥ પઢિયં સુયંમિ તહવિદુ, તિત્તીજણગંતિ નાયરિઅં ॥ ૧ ॥ સ્ત્રીની સાથે જોગ કરવાથી ચૌવિહારનો જંગ થતો નથી; પરંતુ ઘાલકના તથા સ્ત્રીના હોઠ મુલમાં લઈ ઝુંવન કરવામાં આવે તો જંગ થાય. વલી હ્રિવિહાર પ્રત્યાખ્યાનમાં તેમ પણ કરે તો જંગ થતો નથી. પ્રત્યાખ્યાન માત્ર આહારનુંજ કરાય છે, પરંતુ રોમ આહારનું કરવામાં આવતું નથી, તેથી લેપાદિ કરવાથી પ્રત્યાખ્યાનમાં જંગ થતો નથી.

વલી નીચેની વસ્તુઝ કોઈપણ પ્રકારના આહારમાં ગણાતી નથી તેનાં નામ. પંચાંગ લોંબડો, ગોમૂત્ર, ગલી, કડું, કરીઆતું, અતિવિપ, કડાની ઠાલ, ચીડ, ચંદન, દ્રાક્ષ, હરિદ્રા, રોહણી, ઉપલોટ, વજ, ત્રિફલા, વાયલની ઠાલ, ધંમાસો, નહિ, આસંધ, રાંગણી, પલ્લિયો, ગુગલ, હરડાં દલ, કપાસની જડ, જાલ, વેરી, કંચેર, કરીર, તેની જડ, પુંઆડ, વાદ-

थोरी, आठी मजीठ, बोल, वीजकाष्ठ, कुंआर, चित्रक, कुंदरु प्रमुख जे जे वस्तु खानामां अनिष्ट लागे ते सर्व अणुहारिक ठे. आ अणुहारि वस्तु रोगादि कष्टमां चोविहार प्रत्याख्यानमां पण खानामां आवे तो जंग थतो नथी. आ प्रमाणे आहारना जेद जाणीने प्रत्याख्यान करे.

पठी दिशाए जवुं, दांतण करवुं, उल उतारवी, कोगला करवा, आ सर्व देशस्नान करी पवित्र थवुं जोइए. आ कथन अनुवादरूप ठे; कारण के पूर्वोक्त सर्वकामो सवारमां उठी प्रायः सर्व गृहस्थ करे ठे; तेमां शास्त्रोपदेशनी अपेक्षा नथी, कारण के व्यवहारथी स्वतः सिद्ध ठे, परंतु तेनो विधि शास्त्रमां कहेलो ठे. प्रथम मलोत्सर्ग (दिशाए जवा) नो विधि आ प्रमाणे ठे. ॥ यदुक्तं विवेकविलासग्रंथे ॥ मूत्रोत्सर्गं, मलोत्सर्गं मैथुनं स्नानजोजनं ॥ संध्यादिकर्म पूजा च, कुर्याज्जापं च मौनवान् ॥ १ ॥ अर्थः—मुतरवुं, दिशाए जवुं, मैथुन करवुं, स्नान, जोजन, संध्यादि कर्म, पूजा, जाप, आ सर्व मौनपणें करवां; तथा वने संध्या वस्त्र पेहेरीने करे दिवसे उत्तर सन्मुख मुख राखी लघुशंका करे. वली सर्व नक्षत्रोनुं तेज सूर्यथी अवराइ जाय, अने सूर्यनुं मंडल अर्धवहार आवे त्यांसुधी सवारनी संध्या करे; तथा सूर्य अर्ध अस्त थाय, पठी वे त्रण नक्षत्रो ज्यां सूधी नजरे न पडे, त्यांसुधी सायंकाल कहेवाय ठे. वली राखना ढगला उपर, ठाणना ढगला उपर, गायोने वेसवाना स्थानमां, सर्पनी वंवी उपर, ज्यां बहुलोक पुरीषोत्सर्ग करता होय त्यां, उत्तम वृद्धनी नीचे, रस्ता उपरना वृद्धनी हेठल, रस्तामां सूर्य सन्मुख, पाणीनी जगामां, स्मशानमां, नदीना कांठा उपर, जे जगाने खीउं पूजती होय ते जगाउपर, इत्यादि स्थानोमां मलोत्सर्ग न करे. परंतु ज्यां वेसवाथी कोइ गाल दीए नहि, मारे कुटे नही, पकडी लइ जाय नहि तेवा स्थानमां तेमज ज्यां वेसवाथी पडी जवाय नही, ज्यां जमीनमां पोलाण होय नही, मछर डांसादि त्रसजीव तथा वीजप्रमुख होय नही, एवा उचित स्थानमां मलोत्सर्ग करे. वली गामनी तथा कोशना घरनी समीप मलोत्सर्ग न करे. जे तरफथी पवन आवतो होय, तथा गामनी पूर्व दिशि तरफ पुंठ करीने मलोत्सर्ग न करे. तथा मूत्रनो वेग रोकवो नही. मूत्रनो वेग रोकवाथी नेत्रमां हानि थाय ठे, अने दिशानो

વેગ રોકવાથી મૃત્યુ થઈ જાય છે. વલી વમન રોકવાથી કુષ્ઠ રોગ થઈ જાય છે. કદાપિ આ ત્રણે વાત નહીં. થાય તો રોગ તો અવશ્ય થશે. શ્લેષ્મ કરવામાં આવે ત્યારે તેના ઉપર ધૂડ નાખી દેવી; કારણ કે શ્રી પ્રજ્ઞાપના ઉપાંગના પ્રથમ પદમાં લખ્યું છે કે ચૌદસ્થાનમાં સંમૂર્ધિમ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ચૌદસ્થાનનાં નામ ૧ પુરીષ (વિષ્ણુ) માં, ૨ મૂત્રમાં, ૩ મુખના શુંકમાં, ૪ નાકના મેલમાં, ૫ વમનમાં, ૬ પિત્તમાં, ૭ વીર્યમાં, ૮ વીર્ય રુધિરના સંગમમાં, ૯ રાધ (પરુ) માં, ૧૦ વીર્યના પુન્નલ અલગ નિકલી પડે તેમાં, ૧૧ જીવરહિત કલેવરમાં, ૧૨ સ્ત્રી પુરુષના સંયોગમાં, ૧૩ નગરની મોરીમાં, ૧૪ સર્વ અશુચિસ્થાનમાં, જેમકે કાનના મેલમાં, આંખના ચીપડામાં, વગલના મેલમાં; इत्यादि. આ સર્વે ચૌદ વોલ મનુષ્યના સંસર્ગવાલા ગ્રહણ કરવા અને જ્યારે શરીરથી અલગ મેલ થાય છે, ત્યારે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.

વલી દાંતણ પણ નિરવધ સ્થાનમાં કરે. દાંતણ અચિત્ત જાણેલા વૃક્ષનું કોમલ કરે; દાંતોને દૃઢ કરવા વાસ્તે તર્જની આંગલીથી દાંતોની વીંડ ઘસે; જે દાંતનો મેલ પડે, તેના ઉપર ધૂડ નાખી દે. દાંતણ પણ કેવીરીતે કરે? દાંતણ સીધું, ગાંઠ વિનાનું, જેનો કુચો સારો થાય તેવું, આગલ જતાં પાતણું, નાની આંગલી સમાન જાડું, સારીઝૂમિમાં ઉત્પન્ન થયેલું, એવું લઈ તેને કનિષ્ઠા અને અનામિકા આંગલી વચ્ચે પકડી, પ્રથમ જમણી દાઢા ઘસે, પછી ડાબી દાઢા ઘસે; સ્વસ્થ થઈ ઉપયોગથી દાંતને અને પેઢાને પીડા ન થાય તેમ ઘસે. ઉત્તર તથા પૂર્વસન્મુખ નિશ્ચલાસન થી વેસી મૌનયુક્ત દાંતણ કરે. ડુર્ગંધી, સુકી, પોલી, ખાટી, ખારી વસ્તુ દાંતને ન ઘસે વલી વ્યતીપાત, રવિવાર, સંક્રાંતિદિન, ગ્રહણ લાગવાને દિન, નવમી, અષ્ટમી, પડવો, ચૌદશ, પૂર્ણમાસી, અમાવાસ્યા, આ દિનો માં દાંતણ ન કરે. જો દાંતણ ન મલે તો મુખ શુદ્ધિને વાસ્તે વાર કોગલા કરે, અને ઊલતો હમેશાં ઉતારે. દાંતણની ફાડથી જીજનો મેલ હલવે હલવે સઘલો ઉતારીને શુદ્ધ સ્થાનમાં દાંતણ ધોઈને પોતાના મુખસન્મુખ નાખે. વલી ટાંસીવાલાં, શ્વાસવાલાં, તપવાલાં, અર્જીણવાલાં, શોકવાલાં, તૃપાવાલાં, મુખ પાકેલાં, મસ્તક, કાન, નેત્ર, હૃદયના રોગવાલા, દાંતણ ન કરે.

मस्तकना केशने निरंतर समारे, जेथी माथामां जू न पडे. पठी तिलक करे. तिलक करती वखते आरीसामां पोतानुं मुख न देखे तेमज मस्तक न देखे तो पांच दिवसनी अंदर पोतानुं मरण जाणवुं. जेणें उपवास पोरसी प्रमुख प्रत्याख्यान कर्युं होय ते दांत धोया विना शुद्ध ठे, कारण के तपनुं फल बहुज उत्तम ठे. लौकिक शास्त्रोमां पण उपवासादि करे तो दातण विनाज देवपूजा करे एवो पाठ ठे, ते कारणथी उपवासादिमां दातण करवानो लौकिकशास्त्रोमां निषेध ठे. यदुक्तं विष्णुजकिचंद्रोदय ग्रंथे ॥ प्रतिपदर्शपष्ठीपु, मध्यांते नवमीतिथौ ॥ संक्रांतिदिवसे प्राप्ते, न कुर्यात् दंतधावनं ॥ १ ॥ उपवासे तथा आरु, न कुर्यात् दंतधावनं ॥ दंतानां काष्ठसंयोगो, हंति सप्त कुलानि वै ॥ २ ॥ इत्यादि.

ज्यारे स्नान करे त्यारे पनक कुंथुआदि जीवोथी रहित जूमिमां स्नान करे. जूमि उंची, नीची तथा पोली न होय त्यां स्नान करे. उष्ण प्राशुक जलथी स्नान करे, जो उष्ण जल न मळे, तो वस्त्रथी गली प्रमाण संयुक्त शीतल जलथी स्नान करे. व्यवहारशास्त्रोमां लख्युं ठे के, नग्न थड्ने, रोगठतां, परदेशथी आवीने, जोजन कर्या पठी, आचूपण पेहेरीने, कोड्ने विदाय करीने, मांगलिक कार्य कर्या पठी स्नान न करे; तथा अजाण्या पाणीमां, दुष्प्रवेशजलमां, मेलाजलमां, बुद्धोथी आढादित थयेला, शेवालथी आढादित जलमां स्नान न करे. वली शीतजलथी स्नान करी उष्णजोजन न करवुं जोड्ण. अने उष्ण जलथी स्नान करी शीत जोजन न करवुं जोड्ण. तेलमर्दन निरंतर करवुं जोड्ण. स्नान कर्या पठी जेनी कांति फीकी देखाय, तथा जेना दांत परस्पर घसाय, अने जेना शरीरमां मडदा जेवी गंध आवे, तेनुं मरण त्रणदिवस अंदर समजवुं; तथा स्नान कर्यापठी जेना हृदयमां तथा वंने पगोमां तत्काल पाणी शोपाड जाय, तो तेनुं ठ दिवसमां मरण समजवुं. मैथुनसेवीने तथा वमनकर्या पठी थोडीवार पठी स्नान करवुं. मृतकनी चित्तानो धुमाडो लाग्यो होय तथा मस्तक मुंडाव्युं होय तो गळेला शुद्ध जलथी स्नान करवुं. तेलमर्दनकरी स्नान कर्या पठी उज्वल वस्त्र, आचरण, पहरेवां. प्रयाणकरवाना दिवसे, संग्राममां जतां, विद्यामंत्र साधतां, रातना, सांजे, पर्वदिवसे, नवमेदिवसे, स्नान न करे तथा मस्तक पण न मुंडावे, तथा

पक्ष्मां एकवार दाढीमस्तकना केश तथा नख दूर करावे, पोताने हाथे तथा दांते नख न उतारे. स्नान करवाथी शरीर पवित्र चैतन्य सुखकर, जावशुद्धिनो हेतु थाय ठे ॥ उक्तं च द्वितीये अष्टकप्रकरणे ॥ जलेन देहदेशस्य, क्णं यत् शुद्धिकारणं ॥ प्रायोन्यानुपरोधेन, अव्यस्नानं तदुच्यते ॥ १ ॥ अर्थः— जलथी शरीरनी त्वचामात्रनीज क्णमात्र शुद्धि ठे परंतु दीर्घकाल नही. शुद्धि जे थाय ठे ते पण प्रायः ठे. एकांत नथी, कारण के अतिसारादि रोगवालाने क्ण मात्र पण शुद्धि यती नथी. धोवा योग्य मेलथी बीजा नासिकादि अंतर्गत मेल जे ठे ते स्नानथी दूर यता नथी, अथवा पाणीबिना बीजा जीवोनी हिंसा न करवाथी जे स्नान ठे ते बाह्य स्नान ठे. जे पुरुष स्नान करी जगवाननी तेमज साधुनी पूजा करे, तेनुं स्नान पण सारुं ठे, कारण के ते स्नान जावशुद्धि नुं निमित्त ठे. स्नान करवामां अप्रकायना जीवोनी विराधना ठे, तो पण सम्यक् दर्शननी शुद्धि रूप गुण ठे. ॥ यदुक्तं ॥ पूजाए कायवहो, पडिकुगो सोड किंतु जिण पूथा ॥ सम्मत्त शुद्धि हेउ, त्ति जावणीयाउं निरवज्जा ॥ १ ॥ अर्थः—कोइ कहे ठे के पूजा करवाथी जीववध थायठे अने जीववध तो शास्त्रमां निषेध करेल ठे, ते कारणथी पूजा न करवी जोइए, तेनो उत्तर एवो ठे के, जिनराजनी पूजा, सम्यक्त्वनी निर्मलता करनारी ठे, ते कारणथी जिनपूजा निरवय ठे. ए प्रमाणे देवपूजा वास्ते गृहस्थने स्नान करवा कहुं ठे, तथा शरीरना चैतन्य सुखवास्ते पण स्नान ठे, परंतु स्नान करवाथी पुण्य थाय ठे एम मानवुं ते मिथ्या ठे, कारण के जे कोइ तीर्थमां जइ जाणीने स्नान करे ठे तेने पण शरीर शुद्धि शिवाय बीजुं कांइ पण फल यतुं नथी. आ वात अन्यदर्शनना शास्त्रोमां पण कथन करेली ठे. उक्तं च ॥ स्कंदपुराणे काशीखंडे पष्ठाध्याये ॥ श्लोक ॥ मृदो चारसहस्रेण, जलकुंजशतेन च ॥ न शुद्ध्यंते दुराचारा; स्नानतीर्थशतैरपि ॥ १ ॥ जायन्ते च त्रियन्ते च, जलेष्वेव जलौकसः ॥ न च गच्छन्ति ते स्वर्गं, मविशुद्धमनोमलाः ॥ २ ॥ चित्तं समाधिजिः शुद्धं, वदनं सत्य जापणैः ॥ ब्रह्मचर्यादिजिः कायः, शुद्धोगंगां विनाप्यसौ ॥ ३ ॥ चित्तं रागादिजिः क्लिष्ट, मलीकवचनैर्मुखं ॥ जीवहिंसादिजिः कायो, गंगा तस्य पराङ्मुखी ॥ ३ ॥ परदारा परद्रव्य, परद्रोहपराङ्मुखः ॥ गंगाप्या-

ह कदागत्य, मामयं पावयिष्यति ॥ ५ ॥ जलथी स्नान करवाथी असं-
ख्यजीवोनी विराधना थाय ठे, ते कारणथी पुण्य नथी. जलमां जीवना
अस्तित्वपणा माटे मीमांसाशास्त्रमां पण सिद्धि ठे ॥ यष्टुकं ॥ उत्तरमी-
मांसायां ॥ लूतास्यतंतुगलिते, ये क्रुद्धाः सन्ति जंतवः ॥ सूक्ष्मा त्रम-
माणास्ते, नैवयान्ति त्रिविष्टपं ॥ १ ॥ इत्यादि ॥

स्नान कर्यापठी गुंमडां होय अने राधादि स्त्रवे तो स्नानकरनारें अं-
गपूजा करवी नहि, वीजापासे कराववी, अने अग्रपूजा तथा चावपूजा
पोते पण करे तो कांश् दोष नथी. थोडीपण अपवित्रता होय तो देव
स्पर्श न करे. स्नान कर्यापठी पवित्र, मृष्टु, गंध, कापायिकादिवस्त्र पो-
तीयां ठोडीने पहेरे. पाणीथी जीजेला पगोथी धरतीने नही स्पर्श क-
रतां, पवित्र स्थानमां जश् उत्तर सन्मुख मुखकरी, सारां, मनोहर, नवां
वस्त्र, फाव्याविनानां, शिवायाविनानां, वर्णमां धोलां, एवां वस्त्र पहेरे. जे
वस्त्र केडमां पहेरेलुं होय, तथा जे वस्त्र पहेरी दिशायें गया होय, तथा
जे वस्त्र पहेरी मैथुनसेवन करेल होय, ते वस्त्र पहेरी पूजादि न करे;
वली एक वस्त्र पहेरी जोजन तथा देवपूजादि न करे. स्त्री कांचली प-
हेर्याविना देवपूजा न करे. ए प्रमाणे पुरुषने वे वस्त्र तथा स्त्रीने त्रण
वस्त्र पहेर्या विना पूजा करवी कल्पती नथी. देवपूजामां धोतीयुं अत्यंत
निर्मल धोलुं करवुं जोश्ये, निशीथचूर्णी तथा श्राद्धदिनकृत्य प्रमुख
ग्रंथोमां ए प्रमाणेज लख्युं ठे. तथा पूजा पोढशमां लख्युं ठे के, रेशमि
आदि जे सुंदर वस्त्र, लाल, पीलां होय ते पण पूजामां पहेरे तो ठीक ठे.
तथा “ एक साडियं उत्तरासंगं करे ” इत्यादि आगम प्रमाणथी उत्त-
रासंग अखंडवस्त्रनुं करे. वे कटके शीवेलुं वस्त्र पूजामां न कल्पे. वली
रेशमी वस्त्र पहेरी जोजन करे, पठी मनमां विचारे के आ तो सदा प-
वित्र ठे, एवा रेशमि वस्त्रथी जिनपूजा न करे. तथा जे वस्त्र पहेरी पूजा
करे, ते वस्त्रने पण पहेरवाने अनुसारे वारंवार धोवरावे. धूपदश् पवित्र
करे. धोतीयुं थोडावखतज पहेरवुं जोश्ये, ते धोतीयाथी परसेवो के श्वे-
प्स दूर न करवां जोश्ये. कारण के तेम करवाथी अपवित्रता थाय ठे.
वली पहेरेलावस्त्रोनी साथे पूजानां वस्त्रो अडाडवां न जोश्ये. वीजानां
पहेरेलां धोतीयां पहेरवां न जोश्यें. वली वाल, वृद्ध, स्त्रीना पहेरवामां

आव्यां होय ते वस्त्र तो विशेषें करी न पहरेवां जोइए. वली सारा स्था-
नथी उत्तम तथा कुशलमाणस पासे, पवित्र वासनथी आवादनसंयुक्त,
रस्तामां लाववाना विधिसहित, पाणी तथा पुष्प पूजा वास्ते मगाववां
जोइए. पुष्प लावनारने सारी रीतें किंमत आपी प्रसन्न करवो जोइये.
पंठी मुखकोश बांधी, पवित्रस्थानमां, जेमां कोइ जीवन पढ्या होय एवा
शोधेला केशर, कर्पूरादिथी मिश्रचंदन घसे, शोधेलो सुंदर धूप, दीप,
अखंड चोखा, अस्पृश्यां प्रशंसा करवा योग्य नैवेद्य, फलादि सामग्री मे-
लवे. आ प्रमाणे अव्यथी पवित्र थई, तथा जावथी पवित्रता, राग द्वेष,
कषाय, ईर्ष्या रहित थइ, तथा इहलोक, परलोकना सुखोनी इछा रहित
थई, अने कुतूहल, चपलतादि त्यागकरी, एकाग्र चित्तारूप जाव शुद्धि
करे ॥ उक्तंच ॥ मनोवाक्कायवस्त्रोर्वी, पूजोपकरणस्थितेः ॥ शुद्धिः स-
प्तविधा कार्या, श्रीअर्हत् पूजनक्षणे ॥ १ ॥

ए प्रमाणे अव्यजावथी शुरू थई जिनमंदिरमां दक्षिणदिशाए पुरुष
अने वामदिशाए स्त्री, यत्नपूर्वक प्रवेश करे. प्रवेशना अवसरमां दक्षि-
ण पग प्रथम धरे, पंठी सुगंधवाला, मीठां सरसअव्योथी, पराङ्मुख
वामस्वर चालतां, मौनपणे देवपूजा करे. वली त्रण नैवेधिकी करण त्र-
ण प्रदक्षिणा विधिथी पवित्र पाटउपर पद्मासनादि सुखासनपर बेसी,
चंदनना ठाममांथी चंदन बीजी कटोरीमां तथा हथेलीमां लई मस्तक-
मां तिलक करे. तथा हस्तकंकण श्री चंदनचर्चित, धूपित हस्तथी जिन
अर्हतने पूजी, १ अंग पूजा, २ अग्रपूजा, ३ जावपूजा, जेनुं स्वरूप आ-
गल कथन करवामां आवशे, ते प्रमाणे पूजी, प्रत्याख्यान जे पूर्वे कर्तुं
इतुं, ते यथाशक्ति देवनी साक्षीए उच्चारे, तयार पंठी विधिथी मोटा पं-
चायती देरासरमां जई पूजा करे, ते आ प्रमाणे विधि सहित करे.

जो राजा प्रमुख महाकृद्धिवाला पूजा करवा जाय तो सर्वशुद्धि, स-
र्व शोभा, सर्वयुक्ति, सर्वसेना प्रमुख मेलवी अतिउद्यमसहित जिनम-
तनी प्रजावना वास्ते महाआडंबरपूर्वक जिनमंदिरमां पूजा करवा वा-
स्ते जाय. जेम दशार्णजद्र राजा श्री महावीर जगवंतने बांदवावास्ते सर्व
सामग्री मेलवी गया हता तेम जाय.

वली जे सामान्यकृद्धिवाला होय ते अजिमानरहित लोकापहास्य-

तजीने यथायोग्य आढंबर सहित मित्र, चाइ, पुत्रादि सहित परिवार मेलवी जाय. जिनमंदिरमां प्रवेश करतां पहेलां १ पुष्प तंत्रोल प्रमुख सरसजुर्वादि त्यागे, २ ठरी, पावडी, मुगट, हाथी प्रमुख सचित्त अचित्त वस्तु शरीरना जोगने त्यागे, ३ मुगट शिवाय बाकीनां आचरण प्रमुख अचित्त वस्तु न त्यागे, एकवडा वस्त्रनुं उत्तरासंग करे, ४ जिनेश्वर जगवाननी मूर्ति देखी अंजली वद्ध थइ मस्तक उपर लगावी ॥ नमो जिणाणं ॥ एवो पाठ कहे, ५ मन एकाग्र करे, ६ प्रमाणे पांच अजिगम साचवी नैपेधिकीपूर्वक प्रवेश करे.

जो राजा जिनमंदिरमां प्रवेश करे तो तत्काल राज्यचिह्न दूर करे. १ तलवार, २ ठत्र, ३ स्वारी, ४ मुगट, ५ चामर. आ पांचे राज्यचिह्न त्यागे. अग्रद्वारमां प्रवेश करतां घरव्यापारनो निषेध करवावास्ते त्रण नैपेधिकी करे, परंतु त्रणे निस्सीहिनी एक निस्सीहि गणवामां आवे, कारण के प्रथमनी निस्सीहिथी मात्र घर व्यापारनो निषेध करवामां आवे ठे; त्यारपठी मूलविंवने नमस्कार करीने कळ्याणनी झुठावाला पुरुषें सर्व कृत्य दक्षिण बाजुयें करवां. ते कारणथी मूलविंवनी दक्षिण बाजुएथी चालतां, ज्ञान, दर्शन, चारित्र, आ त्रणेनी आराधना निमित्तें त्रण प्रदक्षिणा आपे. प्रदक्षिणा देतां थकां समवसरणस्य चाररूपसंयुक्त जिनेश्वर जगवानने ध्यावे, गजारासां पेसतां वाम दक्षिणदिशायें जे विंव होय तेने नमस्कार करे. ते कारणथी सर्वमंदिरमां चार तरफना समवसरणने आकारें त्रण तरफ त्रणविंव स्थापन करवामां आवे ठे, एम करवाथी अरिहंतनी पाठल वेसवानो जे दोष होय ते दूर थइ जाय ठे; पीठ कोइ पण पासे रहेती नथी. त्यारपठी चैत्यप्रमार्जन प्रमुख जे आगल लखवामां आवशे ते करे, पठी सर्व प्रकारनी पूजा सामग्री वास्ते, तथा देहरा समारवाना कामने निषेध करवावास्ते बीजी निस्सीहि मुख्यमंडपादिमां करे, पठी मूलविंवने त्रण प्रणाम करी पूजा करे. जाण्यकारें पण कळुं ठे के त्रणनिस्सीहि करी, प्रवेश करी, मंडपमां जिनेश्वर जगवानने जूमिडपर सिंहासनमां स्थापन करी, हस्तजोडी, विधिथी त्रण वार प्रणाम करे, त्यारपठी हर्षथी उल्लसित थइ मुखकोश बांधी जिनप्रतिमा उपरनां निर्माळ्य फुल प्रमुख मोरपीठीथी दूर करे. जिनमंदिरनुं प्रमार्जनपण पोते

करे वा, बीजा पासे करावे. पठी जिनविंवनी पूजा विधिपूर्वक करे. मुख कोश आठ पडतुं करे, जेथी मुख तथा नासिकानो आस रुंधाय. वर्षाऋतुमां निर्माद्यमां कुंथुआदि जीवपण उत्पन्न थाय ठे, तेथी निर्माद्य अने स्नात्रजल जुदांजुदां पवित्र स्थानमां नाखे. तेथी आशातनापण दूर थाय ठे. कलशधारण करी जल पूजा करती वखते आ प्रमाणे जावना जावे.

हे स्वामिन् ! बालपणामां मेरुशिखरपर सुवर्णकलशें करी इंद्रप्रमुख देवताज्यें आपने स्नान कराव्युं हतुं, तेजने धन्य ठे, जेज्ये आपनां दर्शन कर्मां हतां. इत्यादि जावना जावी यत्नापूर्वक बालाकुंचिथी जिनविंव उपरथी चंदनादि उतारे, पठी जलथी प्रक्षालन करीने वे अंगव्यूहणाथी जिनप्रतिमाने निर्जल करे. पठी पग, जानु, कर, मस्तकें पूजा अनुक्रमें नवअंगमां चंदनादिथी करे. कोइ आचार्य कहे ठे के प्रथममस्तकमां तिलक करी पठी नवअंगें पूजा करे. श्रीजिनप्रज्ञसूरिकृतपूजाविधि ग्रंथमां लख्युं ठे के, सरस, सुरजि चंदनथी देवनी, दक्षिणजानु, दक्षिण स्कंध, ललाट, वामस्कंध, वामजानु, आ क्रमें पूजा करे, हृदयप्रमुखमां पण पूजा करे तो नवअंगनी पूजा थाय ठे. नवअंगमां पूजा करी, पांचे वर्णनां सुगंधमय अखंड. पुष्पो, चंदनसुगंधथी वासित करी, प्रभुपर चढावे. प्रथम कोइयें मोटा मंडाणथी पूजा करी होय अने पोतानी पासे पूजानी तेवी सामग्री न होय तो प्रथमनी पूजा उतारे नही; कारण के विशिष्ट पूजा देखवाथी जल्य जीवोने जे पुण्यानुबंधि पुण्य थतुं, तेनो अंतराय थइ जाय ठे; ते कारणथी प्रथमनी पूजाने विशेष शोचनीय करे. आ कथन बृहद्जाप्यमां ठे.

बली पूजा उपर पूजा करवी ते निर्माद्य लक्षण नहि होवाथी, निर्माद्य नथी. जे डब्यो जोगविनष्ट ठे, तेज गीतार्थोंयें निर्माद्य कथन करेल ठे, आभूषणो वारंवार पहेराववामां आवे जे, निर्माद्य थतां नथी. नही तो गंध, वस्त्रथी एकसो आठ जिनप्रतिमानां अंग केवी रीतें लुहाय ? ते कारणथी जिनविंव आरोपित जे जे वस्तु शोचारहित, सुगंधरहित देखाय, अने जे जल्य जीवोने प्रमोदनो हेतु न होय, तेनेज बहुश्रुतो निर्माद्य कहे ठे, आ कथन संपाचार वृत्तिमां लखेल ठे. चढावेला चोखा

कोइ आचार्य निर्माद्व्य कहे ठे, अने कोइ तेम कहेता नथी; तत्त्व शुं ठे ? ते केवली जाणे.

चंदन, पुष्पादि पूजा एवी रीतें करवी के जेथी जगवाननां मुख नेत्रादि ढंकाइ जाय नही. वली बहु शोजनीय लागे तेवी करवी. कारण केदे-खनारने प्रमोद तथा पुष्पादिनी वृद्धि थाय.

पूजा त्रण प्रकारनी ठे. १ श्रंगपूजा, २ श्रग्रपूजा, ३ जावपूजा. तेमां निर्माद्व्य दूर करवां, प्रमार्जन करवां, श्रंगप्रक्षालन करवुं, बालाकुंची करवी, कुसुमांजलि करवी, पंचामृत स्नात्रथी शुद्धोदकधारा देवी, धूपित स्व-ष्ठ, मृदुगंध कपायकादि वस्त्रथी श्रंगलूहणां करवां, वरास कुंकुममिश्र गोशीर्ष चंदन प्रमुखथी विलेपन करवुं, गोरोचन कस्तूरिथी तिलक करवां, सुगंधमयपुष्पोथी आंगी रचवी, बहु मूल्यवान सुवर्ण, रत्न, माणिक मोती प्रमुखना श्रलंकार, आभरण पहिराववां. जेम श्रीवस्तुपालें पोते जरावेला सवालाख विंवो वास्ते, तथा श्रीशत्रुंजयनी उपर सर्वविंवोनां रत्न, सुवर्णनां आभरण कराव्यां हतां, तथा दमयंतीए पाठला जवमां श्र-ष्टापद पर्वत उपर चोवीश तीर्थकरोने तिलक कराव्यां हतां, तेवी रीतें करावे. कारण के प्रतिमाजीनी जेटली उत्कृष्ट सामग्री मेलववामां आवे, तेदलीज अधिक शुज जावनी. वृद्धि जव्यजीवोने थाय ठे; तथा १ ग्रंथिम २ वेष्टिम, ३ पूरिम, ४ संधातिमरूप चतुर्विध प्रधान अम्लान विधिथी ला-वेलां शतपत्र, सहस्रपत्र, मोगरा, जाइ, जुइ, चंपक, गुलाबादि पुष्पविशे-पनी माला, मुगट, शेहरा आदिथी आंगी रचना करे. फूलना चंदरवा, जाली, जरूखा करे, जेथी श्रत्यंतप्रमोद थाय. वली जिनेश्वर जगवानना हाथमां धिजोरां, नाखियर, सोपारी, नागरवेल, मोहोर, रूपीआ, लाडु प्रमुख राखे. वली वास्तप्रक्षेप करे; तथा सुगंधमय दशांग धूप लखेवे. आ सर्व श्रंगपूजामां आवे ठे. महाजाप्यमां कहुं ठे के ॥ गाथा ॥ न्हवण वि-लेवण आहरण, वत्थ फल गंध धूप पुष्फेहिं ॥ कीरइ जियंगपूया, तत्थ विही एस नायवो ॥ १ ॥ वत्थेण वंधिउणना, संअहवा जहासमाहीए ॥ वज्जेयवंधुतया, देहमवि कंडुअणमाइ ॥ २ ॥ अन्यत्रापि गाथा ॥ कायकं दुअणं वज्जे, तह खेल विगिंचणं ॥ शुइयुत्त जणणं चैव, दुअंतो जगयं-धुणो ॥१॥ देव पूजनना अवसरमां मुख्यवृत्तिए तो मोनज रहेवुं जोइ-

યે. જો તેમ ન રહી શકે તો પાપકારી વચન તો સર્વથા ત્યાગે. પાપની સં-
જ્ઞાપણ વર્જે, કારણ કે પ્રથમ નિસ્સીદ્ધિ કરી ગૃહવ્યાપારાદિનો નિષેધ ક-
રેલ છે. મૂલવિંવની વિસ્તાર સહિત પૂજા કરે. પઠી અનુક્રમે સર્વ વીજાં
વિંવોની પૂજા કરે, દ્વારવિંવ તથા સમવસરણવિંવોની પૂજા, મૂલવિંવની
પૂજા કર્યાપઠી ગજારાથી નિકલતી વચ્ચત કરવી જોઈએ એવો સંજ્ઞવ છે;
પરંતુ પ્રવેશ કરતાં તો મૂલવિંવનીજ પૂજા કરવી યોગ્ય લાગે છે. સંધ્યાચા-
રવૃત્તિમાં એવો લેખ છે તેથી મૂલનાયકની પૂજા સર્વવિંવોથી પહેલાં તથા
સવિશેષ કરવી જોઈએ. ॥ યુક્તે ॥ યચ્ચિત્તં પૂજ્યાયે, વિસેસ કરણં તુ મૂ-
લવિંવસ્સ ॥ જંપડ્ડ તત્થ પઢમં, જણસ્સદિઠી સહમણેણં ॥ ૧ ॥

શિષ્ય પ્રશ્ન:— ચંદનાદિથી પ્રથમ એક મૂલનાયકને પૂજવા અને વીજા
વિંવોની પઠી પૂજા કરવી, આ તો સ્વામિ, સેવક જાવ કર્યો. તેવો જાવ લો-
કનાથ તીર્થંકરમાં નથી; વલી એક વિંવની વહુજ આદર સત્કારથી પૂજા
કરવી, અને વીજાં વિંવોની અદ્વપૂજા કરવી, આ તો અમને જાણે આ-
શાતના થતી માલમ પડે છે.

ગુરુઉત્તર:— જ્ઞાનવંત પુરુષોને અર્હંત પ્રતિમાર્ણમાં નાયક, સેવકની બુદ્ધિ
હોતી નથી, કારણ કે સર્વ પ્રતિમાર્ણના એક સરિલાજ પરિવાર, પ્રાતિ-
હાર્ય પ્રમુખ દેશાય છે, આ વ્યવહારમાત્ર છે, જે વિંવ પ્રથમ સ્થાપન ક-
રવામાં આવેલ હોય, તે મૂલનાયક છે, આ વ્યવહારથી શેષ પ્રતિમાર્ણનો
નાયકજાવ દૂર થતો નથી, અથવા તો તેમને લઘુતા જાવ પ્રાપ્ત થતો નથી.

એક પ્રતિમાર્ણને વંદન, પૂજા, નૈવેદ્ય ચઢાવવાં, આ યોગ્ય પ્રવૃત્તિવા-
લા પુરુષને આશાતના નથી. જેમ મૃત્તિકાની વનાવેલી પ્રતિમાની પૂજા
ફૂલાદિ રહિત યોગ્ય છે, અને સુવર્ણ પ્રમુખની પ્રતિમાને સ્નાન વિલેપના-
દિ યોગ્ય છે. વલી એકજ પ્રતિમાના કલ્યાણક પ્રમુખના મંદોત્સવ આ-
હંવરથી કરવામાં આવે તે વીજી પ્રતિમાર્ણને આશાતનાના કારણ થતા ન-
થી, જેમ ધર્મીપુરુષને વંદન, પૂજન કરતાં વીજા યત્તમ જીવોની આશાત-
ના ગણાતી નથી તેમ; આ પ્રમાણે યોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરતાં જેમ આશાતના
થતી નથી. જિનમંદિરમાં જિનવિંવની જે પૂજા કરવામાં આવે છે, તે તી-
ર્થંકરોને વાસ્તે પૂજા કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ પોતાના આત્માને,
પૂજા શુભજાવોનું નિમિત્તકારણ હોવાથી કરવામાં આવે છે; જે બલવાન

નિમિત્ત કારણથી આત્માનાં ઉપાદાન કારણો સ્મરણમાં આવે છે, તેમજ વીજાઈને વોધિ (સમ્યક્ત્વ) ની પ્રાપ્તિ થાય છે. કોઈ જીવતો શ્રી જિનમંદિરને દેખીને પ્રતિવોધ પામે છે, કોઈ જીવ જિનપ્રતિમાનું પ્રશાંતરૂપ દેખી વોધિવીજ પામે છે, કોઈ પૂજાનો મહિમા દેખી, અને કોઈગુરુના ઉપદેશથી પ્રતિવોધિ પામી જાય છે. તે કારણથી ચૈત્યજિનવિંવની રચના વહુજસુંદર, ઉત્તમ પ્રકારની કરવી જોઈએ, અને પોતાની શક્તિ અનુસારેં મુખ્યવિંવની વિશેષ, અદ્ભુત શોજા કરવી જોઈએ.

ગૃહ દેરાસર તો હાલપણ, પીતલ, તામ્ર, રુપામય કરાવવાને સમર્થ છે. જ્યારે પીતલપ્રમુખના બનાવવાની શક્તિ ન હોય તો દાંતાદિમય પીતલ તરેહ રંગાવે, કોરળીવિશિષ્ટ કાષ્ઠાદિમય કરાવે. ઘર ચૈત્ય તથા ચૈત્યસમુચ્ચયમાં નિરંતર સર્વસ્થલેં પ્રમાર્જન કરાવે, તેલ પ્રમુખથી કાષ્ઠ રંગાવે, જેથી ઘુણ ન લાગે. વલી સામાન્યથી સ્વદી પ્રમુખથી ધોલાવે. શ્રી તીર્થકરાદિના પંચકલ્યાણક પ્રમુખનાં ચિત્રો કરાવે. સમગ્રપૂજાનાં ઉપકરણો કરાવે, પડદા, કનાત, ચંદરવાદિ આપે, એવાં એવાં કામો કરે કે જેથી જિનમંદિરાદિની અધિક અધિક શોજા થાય. ઘરદેરાસરમાં તેમજ તેની ઉપર ધોતીઆં પ્રમુખ ન નાખે, ઘરદેરાસરની પણ ચોરાશી આશાતના ટાલે. પીતલ વા પાપાણની જે પ્રતિમા હોય તે સર્વવિંવોનું એક અંગલૂહણથી પાળી લૂહે. પઠી નિરંતર વીજાં સુકોમલ અંગલૂહણથી સર્વ વિંવોનું પાળી લૂહે, વારંવાર સર્વ અંગોઉપર અંગલૂહણાં ફેરવી પાળીની અસર ચિલકુલ રહેવા ન દે. તે પ્રમાણે કરવાથી પ્રતિમા ઝલ્લ થતી જાય છે. જ્યાં જ્યાં પ્રતિમાનાં અંગોપાંગ પર જલ રહિ જાય, ત્યાં ત્યાં પ્રતિમાને શ્યામતા થઈ જાય છે.

નવ, પંચતીર્થી, ચોવીશી પઠાદિમાં સ્નાનજલનો પ્રતિમાજીને પરસ્પર સ્પર્શ થવાથી આશાતના થાય છે, એવી આશંકા ન કરવી જોઈએ. અશક્ય પરિહાર હોવાથી. ૧ એક અર્હંતની પ્રતિમા હોય, તેનું નામ વ્યક્ત છે. ૨ એકજ પાપાણાદિમાં જરત એરવતદેવ્રની ચોવીશી ઘનાવે, તેનું નામ દેવ્ર પ્રતિમા છે. ૩ તેવીજરીતેં એકસો સિત્તેર પ્રતિમાને મહાશ્વ્ય કહે છે. ૪ ફૂલની વૃષ્ટિ કરતાં જે માલા ઘર દેવતા છે, તેનું રૂપ પંચતીર્થી ઉપર બનાવે છે, વલી જિનપ્રતિમાને ન્હવણ કરતાં પેદેલાં મા-

લાધરને પાણીનો સ્પર્શ થયાપછી જિનવિંવ ઉપર તે પાણી પડે છે. તેમાં દોષ નથી. આ વૃદ્ધોની આચરણા છે. તેવીજરીતેં ચોવીશી ગદ્યા આદિમાં પણ જાણી લેવું. ગ્રંથોમાં પણ એવીજ રીતિ દેખવામાં આવે છે ॥ જાણ્ય-કારનું વચન અહીંયાં લખીયેં ઠીયેં. જિનરાજની કૃદ્ધિ દેખાવાવાસ્તે કો-ઈ જક્તજન એક પ્રતિમા બનાવે છે, સાથે પ્રગટપણે અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્ય દે-વાગમં સુશોજિત રચાવે છે. ૧ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની આરાધનાવાસ્તે કોઈ ત્રણ તીર્થી પ્રતિમા બનાવે છે. ૩ કોઈ જક્તજન પંચ પરમેષ્ઠિના આ-રાધન નિમિત્તેં ઉદ્યાપન (ઉજમણા) માં પંચતીર્થી પ્રતિમા જરાવે છે. ૪ ચોવીશ તીર્થકરોનાં કલ્યાણક, તપ ઉજમણાં વાસ્તે જરતક્ષેત્રમાં જે કુ-પજાદિ ચોવીશે તીર્થકરો થયા છે, તેડના વહુમાન વાસ્તે કોઈ ચોવીશી બનાવે છે. કોઈ જક્તિથી મનુષ્યલોકમાં ઉત્કૃષ્ઠા એકકાલમાં એકસો સિ-ત્તેર તીર્થકર વિહરમાનની એકસો સિત્તેર પ્રતિમા બનાવે છે; તે કારણથી ત્રણ તીર્થી, પાંચતીર્થી, ચોવીશી આદિનું બનાવવું શુક્તિયુક્ત છે. આ પૂર્વોક્ત સર્વ શ્રંગપૂજા છે.

હવે અગ્ર પૂજાનું વર્ણન કરીયે. ઠીયે. રૂપાના અથવા સોનાના વા ધો-લા અક્ત, સરસવ પ્રમુખથી અષ્ટમંગલાદિ આલેખન કરે, જેમ શ્રેણિ-કરાજા દરરોજ એકસો આઠ સોનાના જવથી ત્રિકાલ જગવાનની પ્રતિ-મા સન્મુખ સાથીડ કરતા હૂતા તેમ કરે; અથવા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિ-ત્રની આરાધનાવાસ્તે અનુક્રમે પાટલા ઉપર અક્તના ત્રણ પુંજ કરે ત-થા સાથીઆ કરે. તથા અશન તે એક રોટલી જાતપ્રમુખ, ૨ શેલડી ર-સપ્રમુખ તે પાન, ૩ પક્વાન્નાદિ તે શાદિમ, ૪ તંવોલાદિ તે શ્વાદિમ. આ ચારે પ્રકારનાં નૈવેદ્ય જગવાન્ સન્મુખ ઢોવે. તથા ઉત્તમ પ્રકારના લીલાં ફલ તથા સુકાં ફલ. દાડિમ, સફરજન, સંતરાં, નાલીઅર, વદામ પ્રમુખ પ્રજુ આગલ ઢોવે. વલી ગોશીર્પિ ચંદનાદિથી તથા પુષ્પપ્રકરથી વિલેપન પૂજનકરી આરતિ પ્રમુખ દીપક પૂજા કરે. આ સર્વ અગ્રપૂજા છે. ॥ યદ્-જાણ્ય ॥ ગાથા ॥ ગંધવ નદ વાહ્ય, લવણ જલારત્તિઆઈ દીવાઈ ॥ જં-કિચં સંવંપિડં, અરઈ અગ્નપૂઆઈ ॥ ૧ ॥ નૈવેદ્ય પૂજાતો દરરોજ કરવી તે સુખદાયક છે, તેનું ફલપણ મોટું છે. કોરું અનાજ તથા રાંધેલું અના-જ પણ ચઢાવે. લૌકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ॥ ધૂપોદહતિ પાપાનિ,

દીપોમૃત્યુવિનાશકઃ ॥ નૈવેદ્યં વિપુલં રાજ્યં, સિદ્ધિદાત્રી પ્રદક્ષિણા ॥ ૧ ॥
 નૈવેદ્ય ચઢાવવું, આરતિ કરવો इत्यादि આગમમાં પણ લખેલ છે. “ કી-
 રફ વલિ ” એવો પાઠ આવશ્યકનિર્ણયક્રિમાં છે. તથા નિશીથચૂર્ણમાં પણ
 વલિ ચઢાવવી એમ લખેલ છે. વલી કલ્પજાપ્યમાં પણ લખેલું છે કે, જે
 નૈવેદ્ય જિનપ્રતિમા આગલ ચઢાવવાવાસ્તે કર્યું હોય, તે સાધુને ન ક-
 લ્પે. તથા પ્રતિષ્ઠાપ્રાપ્તતથી રચેલી, શ્રીપાદલિપ્ત આચાર્યકૃત પ્રતિષ્ઠાપ-
 રૂતિમાં લખ્યું છે કે, આરતિ ઉતારવી, મંગલ દીવો કર્યાપઠી ચાર સ્ત્રી
 મલી નૈવેદ્ય, ગીતગાનવિધિથી કરે. ॥ તથા ચ મહાનિશીથે તૃતીયે અધ્ય-
 યને ॥ અરિહંતાણં જગવંતાણં ગંધમદ્વપર્ણે સમજ્ઞાણોવલેવણ વિચિત્ત વ-
 લિવત્ય ધૂવશ્પહિં પૂઆ સક્કારેહિં પશ્ચિણ મચ્છણંપિ કુલાણા તિહુપણં
 કરેમોત્તિ ॥ इति અગ્રપૂજા.

હવે જાવપૂજાનું સ્વરૂપ લક્ષીયે ઠીયે. ડ્રવ્યપૂજાનો વ્યાપાર નિપેધવા
 વાસ્તે ત્રીજી નિસ્તીહિ ત્રણવાર કરે. શ્રીજિનેશ્વર જગવાનની દક્ષિણ વા-
 જુયેં પુરુષ, અને ડાવી વાજુયેં સ્ત્રી રહે. આશાતના ટાલવાવાસ્તે મંદિરમાં
 જઘન્યથી ચૂમિનો સંજવ હોતાં નવ હાથ પ્રમાણ, અને ઘરદેરાસરમાં જ-
 ઘન્યથી એક હાથ પ્રમાણ, અને ઉત્કૃષ્ઠથી સાઠ હાથ પ્રમાણ અવગ્રહ છે.
 તેની વહાર વેસીને ચૈત્યવંદન વિશિષ્ટ કાવ્યોથી કરે. શ્રીનિશીથમાં, વ-
 સુદેવહિંડમાં, તથા અન્યશાસ્ત્રોમાં, શ્રાવકોયેં પણ કાવ્યોત્સર્ગ, સ્તુતિ આ-
 દિ કરી ચૈત્યવંદન કરેલ છે, એવા પાઠ છે. જાપ્યમાં ચૈત્યવંદન ત્રણ તરે-
 હથી કરવું કહેલ છે. એક જઘન્ય ચૈત્યવંદન, તે વે હાથ જોડી, મસ્તકનમા-
 વી, પ્રણામ કરવા, યથા “ નમો અરિહંતાણં ” इति, અથવા શ્લોકાદિ વો-
 લી નમસ્કાર કરવો, અથવા એક શકસ્તવ ઘોલે તો જઘન્ય ચૈત્યવંદન
 થાય. વીજું મધ્યમ ચૈત્યવંદન, તે ચૈત્યસ્તવ દંડકયુગલ ‘ અરિહંત ચેશ્-
 આણ ’ इत्यादि કાવ્યોત્સર્ગ કર્યા પઠી એકસ્તુતિ કહેવી તે. ત્રીજું ઉત્ક્ર-
 ણ ચૈત્યવંદન, તે પંચદંડ, ૧ શકસ્તવ, ૨ ચૈત્યસ્તવ, ૩ નામસ્તવ, ૪ શ્રુતસ્ત-
 વ, ૫ સિદ્ધસ્તવ, પ્રણિધાન, જયવીરરાય इत्यादि. વલી કોઈ આચાર્યનો એવો
 મત છે કે એકશકસ્તવ કરવાથી જઘન્ય ચૈત્યવંદન થાય છે, વે ત્રણશક-
 સ્તવ કરવાથી મધ્યમ ચૈત્યવંદન થાય છે, અને ચાર અથવા પાંચ શકસ્તવ
 કરવાથી ઉત્ક્રણ ચૈત્યવંદન થાય છે. તેનો વિધિ ચૈત્યવંદન જાપ્યથી જાણવો.

ચૈત્યવંદન નિરંતર સાતવચ્ચત કરવું, એમ મહાનિશીયમાં સાધુ વાસ્તે કહેલ છે. શ્રાવકનેપણ ઉત્કૃષ્ઠથી સાતવચ્ચત ચૈત્યવંદન કરવા કહ્યું છે. ૧ પ્રતિક્રમણમાં, ૨ મંદિરમાં, ૩ આહાર કરતાં પેદેલાં, ૪ દિવસ ચરિત્ર કરતાં, ૫ દેવસી પ્રતિક્રમણમાં, ૬ સૂતી વચ્ચત, ૭ સૂઝ ઊઠતાં વચ્ચત. આ પ્રમાણે સાતવચ્ચત ચૈત્યવંદન સાધુવાસ્તે કહેલ છે. શ્રાવક જો આઠ પહોરમાં પ્રતિક્રમણ કરતો હોય તો તે નિશ્ચયે સાતવાર ચૈત્યવંદન કરે; જે પ્રતિક્રમણમાં જે ચૈત્યવંદન કરે, ત્રીજું સૂતીવચ્ચત, ચોથું ઊઠતીવચ્ચત, અને ત્રણકાલ પૂજાકર્યા પછી ત્રણવાર. એમ સાત વાર શ્રાવક ચૈત્યવંદન કરે. જે શ્રાવક એકવાર પ્રતિક્રમણ કરે, તે ઠવાર ચૈત્યવંદન કરે, જે પ્રતિક્રમણ ન કરે તે પાંચવાર ચૈત્યવંદન કરે; જે સૂતાં ઊઠતાં પણ ચૈત્યવંદન ન કરે તે ત્રણ વાર કરે. જો નગરમાં વહુ જિનમંદિરો હોય તો સાતથી અધિક પણ ચૈત્યવંદન કરે. વહી જો ત્રણકાલ જિનપૂજા ન કરી શકે તો ત્રિકાલ દેવવંદન કરે. કારણ કે શ્રીમહાનિશીયમાં લખ્યું છે કે જેને ગુરુપ્રથમ જૈનમતની શ્રદ્ધા કરાવે, તેને પ્રથમ આ પ્રમાણે નિયમ આપે. સવારમાં જિનપ્રતિમાના દર્શન કર્યા વિના પાણીપણ પીવું નહીં. મધ્યાહ્ને જ્યાં સુધી જિનપ્રતિમા અને સાધુની વંદના ન કરે, ત્યાં સુધી જોજન કરવું નહીં. સંધ્યા સમય ચૈત્યવંદન કર્યા વિના શય્યા ઉપર પગ મુકવો નહિ.

વહી ગીત નૃત્ય જે અગ્રપૂજામાં વર્ણવેલાં છે, તે જાવ પૂજામાં પણ આવી શકે છે. ગીત, નૃત્ય મુખ્યવૃત્તિયે તો શ્રાવક પોતેજ કરે, જેમ નિશીય ચૂર્ણીમાં ઉદાયિન રાજાની રાણી પ્રજાવતીનું વ્યાખ્યાન છે તેમ. વહી પૂજા કરવાના અવસરમાં શ્રીઅરિહંતની ત્રણ અવસ્થાની કલ્પના કરે, તેમાં જ્ઞાન કરતી વચ્ચત ઠગ્ગસ્ય અવસ્થાની કલ્પના કરે; આઠ પ્રાતિહાર્યની શોજા કરતાં કે કેવલી અવસ્થાની કલ્પના કરે; પર્યંકાસન, કાયોત્સર્ગાસન દેલી સિદ્ધ અવસ્થાની કલ્પના કરે. ઠગ્ગસ્ય અવસ્થા પણ ત્રણ તરેહથી કલ્પે, એકજન્મ અવસ્થા, વીજી રાજ્ય અવસ્થા, ત્રીજી સાધુપણની અવસ્થા. જ્ઞાનની વચ્ચત જન્મ અવસ્થા કલ્પે; માલા, આજરણ પહેરાવતી વચ્ચત રાજ્ય અવસ્થા કલ્પે, દાઢી, મુઠ, મસ્તકના વાલો ન હોવાથી સાધુ અવસ્થા વિચારે. તેમાં સાધુ, કેવલી તથા મોક્ષ અવસ્થાને વંદના કરે.

વહી પૂજા પંચપ્રકાર, અષ્ટપ્રકાર, અને ધનવાન હોય તો સર્વપ્રકારથી

પૂજા કરે. તેમાં પુષ્પ, અક્ષત, ગંધ, દીપ, ધૂપ, આ પંચપ્રકારે પૂજા જાણવી, અને જલ, ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, અક્ષત, નૈવેદ્ય, ફલ, આ અષ્ટપ્રકારે પૂજા જાણવી. તે અષ્ટવિધ કર્મને મથનારી છે. વલી સ્નાત્ર, વિલેપન, વસ્ત્ર, આજ્ઞપણાદિ, ફલ, દીપ, ગીત, નાટક, આરતિ આદિ કરે, તે સર્વોપચાર પૂજા છે ॥ ઇતિ બૃહદ્જાપ્યે ॥

વલી પૂજાના ત્રણ જ્ઞેદ છે. ૧ પોતે કાયાથી પૂજાની સામગ્રી લાવે, ૨ વચનોથી વીજા પાસે મગાવે, ૩ મનથી સુંદર પુષ્પ, ફલ, પ્રમુખથી પૂજા કરે. એમ કાયા, વચન અને મન, ત્રણે યોગથી, કરે, કરાવે, અનુમોદે. આ ત્રણ પ્રકારે પૂજા સમજવી.

વલી એક ફલ, વીજી નૈવેદ્ય, ત્રીજી શુદ્ધ, ચોથી પ્રતિપત્તિ તે વીતરાગની આજ્ઞાપાલન રૂપ, આ ચાર પ્રકારે પૂજા, યથાશક્તિયે કરે. લક્ષિતવિસ્તરાદિગ્રંથોમાં “પુષામિપસ્તોત્ર પ્રતિપત્તિ” અર્થાત્ ફલ, નૈવેદ્ય, સ્તોત્ર અને આજ્ઞા આરાધનીય, આ ઉત્તરોત્તર પ્રધાન છે ॥ શ્યામગોક્તે પૂજાજ્ઞેદચતુષ્ટયં ॥

વલી પૂજાના બે પ્રકાર છે, ૧ દ્રવ્યપૂજા, ૨ જાવપૂજા. પુષ્પાદિથી જિનરાજની પૂજા કરવી, તે દ્રવ્યપૂજા છે, અને જિનેશ્વરની આજ્ઞા પાલવી તે જાવપૂજા છે. વલી પુષ્પારોહણ, ગંધારોહણં ઇત્યાદિ સત્તર જ્ઞેદથી, તથા સ્નાત્ર વિલેપનાદિ એકવીશ જ્ઞેદથી પૂજા છે; પરંતુ અંગપૂજા, અગ્રપૂજા, અને જાવપૂજા, આ ત્રણે પૂજા, સર્વપૂજાઈની અંતર્જાવી છે. તેમાં પૂજાના સત્તર જ્ઞેદ લક્ષીયે ઠીયે.

૧ સ્નાત્ર કરવું ૨ વિલેપન કરવું, ૩ ચઢ્ઢુજોડા વા વસ્ત્રયુગલ, ૪ વાસ સુગંધ, ૫ પુષ્પારોહણ, ૬ પુષ્પની માલા, ૭ પંચરંગી ફૂલ ચઢાવવાં, ૮ ત્રીમસેની વરાસતું ચૂર્ણ ઠાંટવું, ૯ આજ્ઞરણ પહેરાવવાં, ૧૦ પુષ્પના શ્દ્ધ વનાવવાં, ૧૧ ફૂલના પગર, વરસાદ કરવો, ૧૨ પુષ્પની આંગી રચન, ૧૩ અષ્ટમંગલ, અક્ષત, ૧૪ ધૂપ પૂજન, ૧૫ ગીત, ૧૬ નૃત્ય, ૧૭ વાજિત્ર, ઇતિ.

હવે પૂજાના એકવીશ જ્ઞેદ લક્ષીયે ઠીયે. તેનું વર્ણન કરતાં પહેલાં પૂજા કરનારે શું શું નિયમો જાલવવા જોઈયે તેનું સ્વરૂપ લક્ષીયે ઠીયે. ૧ પૂજા કરનાર પૂર્વદિશિ તરફ મુખ કરી સ્નાન કરે ૨ પશ્ચિમ દિશાતરફ

मुख करी दातण करे, ३ उत्तर दिशासन्मुख उच्चा रही श्वेत वस्त्र पहरे,
 ४ पूर्वोत्तर मुख राखी पूजा करे, ५ घरमां प्रवेश करतां डावीवाजुये शस्त्र
 रहित झूमिमां देरासर करावे, ६ झूमिथी उंचुं दोढ हाथ राखी देरासर
 करावे, जो देरासर नीची झूमिकामां करावे तो तेनो वंश दिवसें दिवसें
 नीची स्थितिमां उतरतो जशे. ७ दक्षिण दिशि तथा विदिशि सन्मुख
 मुख न करे. ८ घरदेरासरमां पश्चिम सन्मुख मुख करी पूजा करे तो,
 चौथी पेढीमां संताननो उब्बेद थाय. ९ दक्षिण दिशितरफ मुख करी पूजा
 करे तो संतानहीन थाय. १० अग्निकोणें करे तो धनहानि थाय. ११ वा-
 युखुणे करे तो संतान न थाय. १२ नैरुत्य खुणे कुलहय थाय. १३ ईशान
 खुणे करे तो, एकस्थलें रेहेवानुं न वने. १४ वंने पग, वंने जानु, वंने हाथ,
 वंने स्कंध, मस्तक आ नव अंगमां अनुक्रमें पूजा करे, १५ चंदन शिवाय
 पूजा करे नहीं. १६ कंठमां, हृदयमां, नाजिमां तिलक करे. १७ नवे अं-
 गमां नवतिलकथी निरंतर पूजा करे. १८ सवारमां प्रथम वासपूजा करे.
 १९ मध्याह्ने पुष्पथी पूजा करे. २० संध्याये दीपथी पूजा करे. २१ जे फूल
 हाथमांथी धरती उपर पड़े, जे पगने लागी जाय, जे मस्तकथी उपर चा-
 द्युं जाय, जे मेलां वस्त्रमां राखवामां आवेल होय, जे नाजिथी नीचे रा-
 खवामां आवेल होय, जेने छुष्ट जननो स्पर्श थयो होय, जे बहुस्थलें जां-
 गी गयुं होय, जे जीवोथी खवायुं होय, एवां फल जक्तजनोयें जिनपू-
 जामां उपयोगमां देवां नहि. २२ एक फूलना वे कटका करी पूजन क-
 रवुं नहीं. २३ कलीने ठेदवी नहीं, चंपक उत्पलादि फूलोने जांगवामां
 बहु दोपठे. २४ गंध, धूप, अक्षत, पुष्पमाला, दीपक, नैवेद्य, जल, उत्त-
 म फल, इत्यादिथी जिनराजनी पूजा निरंतर करे. २५ शांतिकार्यमां श्वेत
 वस्त्र पेहेरी पूजा करे २६ अव्यलाजने वास्ते पीलांवस्त्र पेहेरी पूजा करे.
 २७ शत्रु जीतवा वास्ते कालां वस्त्र पेहेरी पूजा करे. मांगलिक कार्यवास्ते
 लालवस्त्र पेहेरी पूजा करे. २८ मुक्तिवास्ते पांच वर्णनां वस्त्र पेहेरी पूजा
 करे. २९ शांतिकार्यवास्ते पंचामृतनो होम, दीवा, घी, गोल, लवणनो
 अग्निमां प्रक्षेप करवो ते पुष्टि हेतु जाणवो. ३० फाटेलां, दांडीथां करे-
 लां, ठिडवालां, कापेलां, जेनो रातो वर्ण जयानक होय, एवां वस्त्र पेहे-
 री, दान, पूजा, तप, होम अने सामायिक प्रमुख करे तो ते निष्फल थाय.

३३ पद्मासन वेसी, नासाग्रलोचन स्थापन करी मौनता धारण करी वस्त्राधी मुखकोश बांधी, जिनराजनी पूजा करे.

हवे पूर्वोक्त एकवीश प्रकारी पूजानां नाम लेखीये ठीये. १ स्नात्र पूजा, २ विलेपनपूजा, ३ आचरण पूजा, ४ पुष्पपूजा, ५ वासपूजा. ६ धूप, ७ दीप, ८ फल, ९ अक्षत, १० नागरवेलनां पान, ११ सोपारी, १२ नेवेद्य, १३ जल, १४ वस्त्र, १५ चामर, १६ ठत्र, १७ वाजित्र, १८ गीत, १९ नाटक, २० स्तुति, २१ चंडारवृद्धि. जे वस्तुर्ल बहुज सुंदर होय, ते जिनराजनी पूजामां वापरवी जोइये. आ पूजाना प्रकार श्री उमास्वातिवाचक-कृत पूजाप्रकरणमां प्रसिद्ध ठे.

विवेकविलासमां लेख्युंठे के श्रावक ईशानखुणामां पण देवघर बनावे. वली पगलपर पगधारणकरी, विपमासने वेसी. उथडकआसने वेसि, वामपग उंचा राखी, वामहस्तधी जिनराजनी पूजा न करे. शुष्क पुष्पोधी पूजा न करे. जे पुष्प धरतीपर पडीगयुं होय, जेनी पांखडी सडीगइ होय, नीच लोकोनो जेने स्पर्श थयो होय, जे देखवामां अशुभ होय, जे विकस्वर न थयां होय, जे कीडाधी खवायेलां होय. जे रातनां वासी होय, जे मकडीनां जालांवालां होय, जे अमनोइ होय, जे दुर्गंधवालां होय, सुगंधरहित होय. खाटी गंधवालां होय, मलमूत्रनी जगामां उत्पन्न थयेलां होय, अपवित्र थयेलां होय, एवां पुष्पोधी जिनराजनी पूजा न करवी. विस्तारसहित पूजा करवाना अवसरमां, तथा निरंतर अने विशेषें करी पर्वदिवसोमां सात अथवा पांच कुसुमांजलि चढावे. पठी जगवाननी पूजा करे. कुसुमांजलि करतां आ विधि करे.

प्रजातसमये प्रथम निर्माळ्य उतारे, पठी प्रक्षालकरे, संक्षेपधी पूजा करे, आरति मंगल दीवो करे. पठी स्नात्रादि पूजासहित बीजी वार पूजानो आरंज करे. देवनी पासे पंचामृतसंयुक्त कलश स्थापन करे. पठी “मुक्तालंकार विका,र सारसौम्यत्वकांतिकमनीयं ॥ सहजनिजरूपनिर्जित, जगद्वयं पातु जिनविवं ” ॥ १ ॥ आ गाथा कही अलंकार उतारे, पठी “अवणिय कुसुमाहरणं, पयइ पइठिय मनोहरछायं ॥ जाणरूवं मज्जणपीठं, संठिय वो सिवं दिसउं ॥ २ ॥ आ गाथा कही जमणे अंगें कलशधी प्रक्षालन करी, चंदन करी, चंदन चर्ची, धूप उखेवे. पठी कं-

लश श्रेणिवंध स्थापन करे, उपर सुंदर वस्त्र ढांके, पठी सुंदर केशर, चंदन, धूपथी हाथ पवित्र करे, मस्तकमां श्रावक तिलक करे, हस्तउपर चंदननुं कंकण करे, हाथ धूपवासित करे. पठी स्नात्र करनारा श्रावक श्रेणिवंध उजा रही आ प्रमाणे कुसुमांजलिनी पाठ उचरे. “सयवंत कुंद मालइ, बहुविह कुसुमाइ पंचवन्नाइ ॥ जिणनाह हवण काले, दिंतिसुरा कुसुमांजलि हठा ॥ १ ॥ एम उचरी जिनराजना अंग उपर पुष्प चढावे. वढी “ गंधायछिय महुयर, मणहर जंकार सद् संगीअ ॥ जिणचलणो वरिमुक्का, हरउ तुह कुसुमांजलि डुरियं ॥ आ गाथा कही जिनराजना चरणकमल उपर एक श्रावक कुसुमांजलि चढावे सर्वकुसुमांजलिना पाठमां तिलक करवां, चंदन, पुष्पपत्रादि धूपवासित करी एकत्र चढाववां. ए प्रमाणे सर्वकुसुमांजलि करी रह्या पठी, जे जिनेश्वर जगवाननी स्थापना करी होय, तेमना जन्माजिपेक कलशनो अत्यंत मधुरस्वरथी पाठ कहे. पठी घी, शेलडीरस, डुध, दही, सुगंधजल-इत्यादिथी करी राखेला पंचामृतथी जिनराजने स्नात्र करे. स्नात्र करतां धूप उखेवे, जिनराजनुं शरीर पुष्परहित न करे. यदाहुर्वादिवेताल श्री-शांतिसूरयआचार्याः ॥ ज्यांसुधी स्नात्रसमाप्ति न थाय, त्यां सुधी जगवाननुं मस्तक शून्य न राखवुं. निरंतर जलधारा अने उत्तमपुष्पोनी वृष्टि जिनराज पर करे; अने स्नात्र करती वखते चामर, संगीत, तूर्यादि आडंबर स्वशक्ति अनुसार करे.

स्नात्र कर्यापठी सर्वश्रावकें निर्मल जलधारा देवी. धारा देती वखत आ प्रमाणे पाठ उचारे. ॥ अजिपेक तोयधारा, धारेव ध्यानमंडलाग्रस्य ॥ जवजवनजित्तिजागान्, जूयोऽपि जिनत्तु जागवती ॥ १ ॥ पठी जिनराजनुं अंग लूही, विलेपन चंदनथी करे, पुष्पादि चढावे, धूप उखेवे, उत्तम नैवेद्य तथा फल चढावे. पठी ज्ञानादि त्रणे सहित त्रण लोकना स्वामि पासे त्रण पुंज स्नात्रकार करे. प्रथम वडिल श्रावक त्रण पुंज करे, पठी नानो श्रावक तथा श्राविका अनुक्रमें करे. श्री जिन-जन्ममहोत्सवमां पण स्नात्र करती वखते प्रथम अच्युत इंद्र, पोताना देवतासंयुक्त स्नात्र करे ठे, पठी अनुक्रमें बीजा इंद्र स्नात्र करे ठे. स्नात्रजल पोताना मस्तक उपर श्रावक प्रक्षेप करे तो दोष नथी. ॥ यडुकं

श्रीहेमचंद्राचार्यैः श्रीवीरचरिते ॥ अजिपेकजलं तनु, सुरासुरनरोगाः ॥ वचंदिरे मुहुर्मुहुः, सर्वांगं परिचिक्षिपुः ॥ १ ॥ श्रीपद्मचरित्रना जगण्त्रीशमा उद्देशमां कहुं के, राजा दशरथें पोतानी राणीउने स्नात्र-जल मोकव्युं ठे. वली वृहत्शान्तिस्तोत्रमां “ शान्तिपानीयं मस्तके दातव्यमित्युक्तं ” वली सांजलीये ठीये के, जरासंधें ज्यारे जरा विद्या ठोडी, त्यारें तेनाथी पीडा पामती सेनाने देखी श्रीनेमिनाथ जगवानना कहेवाथी श्रीकृष्णें धरणेंद्रदेवनुं आराधन कर्युं. धरणेंद्र पातालमां रहेली श्रीपार्श्वनाथजीनी प्रतिमाने शंखेश्वरपुरमां लावीने, तेनुं स्नात्रजल ठांटी सेना सचेत करी. वली श्रीजिनदेशना अनंतर राजाप्रमुख जे चावलोनी वली उगले ठे, तेमांथी अरधा चोखा तो धरती उपर नही पडतां देवताउं लइ लहे ठे. अरधा उगलनारा लइ लहे ठे, वाकीना सर्व लोक लूटी लहे ठे. ते चोखानो एक पण दाणो जो मस्तकमां राखे तो, सर्वरोग उपशान्त थइ जाय ठे. वली ठ महिना सुधी नवा रोग थता नथी. आ कथन आवश्यकसूत्रमां ठे. पठी सद्गुरुनी प्रतिष्ठित, अतिसुंदर हीरागल प्रमुख वखनी मोटी ध्वजा, अतिउत्साहपूर्वक त्रण प्रदिक्षणा दइ विधिथी चढावे. सर्वसंघ यथाशक्ति नैवेद्य प्रमुख चढावे.

हवे आरति मंगलदीवो श्री अरिहंतनी सन्मुख करवो तेनो विचार लखीये ठीये. मंगलदीवानी पांसे अग्निनुं पात्र स्थापन करवुं, तेमां लवणजल अनुक्रमें नाखवुं. प्रथम “ उवणेंडमंगलं वो, जिणाण मुइ लाखि जाल संचलिआ ॥ तित्थपवत्तण समए, तिथसविव मुक्का कुसुमवुठी ॥ आ गाथा कही कुसुमवृष्टि करे. वली “ उअह पडिजग्गापसरं, पयाहिणं मुणिवई करेऊणं ॥ पडईस लोणणल, ज्झिअं च लोणं हुं अचहंमि ॥ इत्यादि पाठथी विधिपूर्वक जिनराजने त्रणवार पुष्पसहित लवण जल उतारे. पठी अनुक्रमें पूजा करी आरति धूप प्रक्षेपसहित वने वाजुए अत्यंत, कलशथी पाणीनी धारा देतां श्रावक पुष्पोने विखेरे. पठी “ मरगय मणि घडिय विसा, ल थालमाणिक्क मंडिअ पईवं ॥ नवणयर करुखित्तं, जमठं जाणारत्तिअं तुह्म ” इत्यादि पाठपूर्वक प्रधानथालमां आरति राखी उत्सवसहित त्रणवार उतारे. आ कथन, त्रेशठ शलाका पुरुष चरित्रादिमां ठे. मंगलदीपक पण आरतिनी जेम पूजे- पूजती वखत आ

પાઠ કહે ॥ ગાથા ॥ જામિજાંતો સુરા, સુરિહિંતુહનાહ મંગલ પદ્મો ॥
 કણયાય લક્ષ્મી નજર, જાણુવ પયાહિણં દિતો ॥ ૧ ॥ એ પ્રમાણે મંગલ-
 દીવો ઉતારી દેદીપ્યમાન જિનરાજના ચરણ કમલપાસે રાખે. આરતિ
 બુજાવી દેવામાં દોષ નથી. આરતિ અને મંગલદીવો મુખ્ય વૃત્તિ, ધી,
 સાકર, કર્પૂરાદિથી કરે. તેમ કરવાથી વિશેષ ફલ છે. “મુક્તાલંકાર”
 “શ્યાદિ જે ગાથાઈ કહી તે શ્રીહરિચંદ્ર સૂરિજીની કરેલી માલમ
 પદે છે; કારણ કે શ્રીહરિચંદ્રસૂરિકૃત સમરાદિત્ય ચરિત્રનામા ગ્રંથની
 આદિમાં “ઊવણેઝ મંગલેવો” એવો પાઠ છે ॥ શ્રી નમસ્કારસ્ય દર્શનાત્ ॥ વલી આ ગાથા તપગઢમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે કારણથી સર્વ ગાથા
 અહીં લખી નથી.

સ્નાત્રાદિમાં સમાચારી વિશેષથી વિવિધપ્રકારનો વિધિ દેખવાથી વ્યા-
 મોહ ન કરવો; કારણ કે સર્વ આચાર્યોની અર્હદ્વજ્જતિરૂપ ફલની સિ-
 ઝિવાસ્તે પ્રવૃત્તિ હોવાથી તે દોષરૂપ નથી. ગણધરાદિ સમાચારીમાં પ-
 ણ વહુજ જોડ હોય છે. તેથી જે જે, ધર્મથી વિરુદ્ધ ન હોય, અને અર્હત
 જતિને પોષક હોય, તે તે સર્વકાર્ય કોઈને પણ અસમ્મત નથી. એવી રી-
 તેં સર્વ ધર્મકાર્યમાં જાણી લેવું. વલી લવણ આરતિ પ્રમુખનું ઉતારવું, સં-
 પ્રદાયથી સર્વગઢોમાં તેમજ પરદર્શનોમાં પણ કરતાં દેખીયે ઠીયે. તથા
 શ્રીજિનપ્રજ્ઞસૂરિકૃત પૂજાવિધિશાસ્ત્રમાં તો લખ્યું છે કે ॥ ગાથા ॥ લવ-
 ણાઈ ઉત્તારણ, પાલિત્તય સૂરિમાઈ પુવ્વપુરિસેહિં ॥ સંહારેણ અણુન્નયંપિ,
 સંપયં સિઠી એકારિ જ્ઞાઈ ॥ ૧ ॥ અર્થ:-લવણાદિ ઉતારવા શ્રીપાદલિપ્ત
 સૂરિપ્રમુખ પૂર્વપુરુષોયે એકવાર કરવાની આજ્ઞા આપી છે. વર્તમાનમાં અમે
 તે અનુસાર કરાવીએ ઠીયે. સ્નાત્રમાં સર્વપ્રકારે વિસ્તારસહિત પૂજા પ્ર-
 જાવનાદિ કરવાથી પરલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ મોક્ષ પ્રાપ્તિરૂપ ફલ થાય છે. જેમ
 ચોસઠ ઇંદ્રોયે જિનજન્મસ્નાત્રમહોત્સવ કર્યા છે, તે પ્રમાણે શ્રાવક અતિ-
 ઉત્સાહથી કરે. તેમ કરવાથી આ લોકમાં પુણ્ય અને નિર્જરા અને પર-
 લોકમાં મોક્ષફલ પ્રાપ્ત થાય છે. આ કથન રાજપ્રશ્નીય ઉપાંગમાં કરેલ છે.

હવે પ્રતિમા પણ અનેક પ્રકારની છે. તેની પૂજાનો વિધિ સમ્યક્ત્વ પ્ર-
 કરણમાં આ પ્રમાણે લખ્યો છે. ॥ ગાથા ॥ ગુરુ કારિશ્યાઈ કેઈ, અન્નેસય
 કારિશ્યાઈ તં વિંતિ ॥ વિહિ કારિશ્યાઈ અન્ને, પડિમાયે પૂઅણ વિદ્યાણં ॥૧॥

व्याख्या:- गुरु अर्थात् माता, पिता, दादा, पर दादा, प्रमुख तेजनी करावेली प्रतिमा पूजवी जोड्ये, एम कोड कहेठे. वली कोड कहेठे के, पोतानी करावेली, प्रतिष्ठित करेली प्रतिमा पूजवी जोड्ये, तथा कोड कहेठे के विधीयी करावेली, प्रतिष्ठा थयेली प्रतिमा पूजवी जोड्ये. आ सर्वमां यथार्थ पद्ध तो आ ठे- ममत्वरहित सर्वप्रतिमाने विशेषरहित पूजवी जोड्ये, कारण के सर्वस्थलें तीर्थकरनो आकार देखवार्थी तीर्थकर बुद्धि उत्पन्न थायठे, जो एम न मानीयें तो जिनधिवनी अवज्ञाथी, ते जीवने निश्चयें डुरंतसंसारमां त्रमणरूप दंड प्राप्त थशे.

वली एवो पण कुविकल्प न करवो के जे अविधियि जिनमंदिर, जिनप्रतिमा वनेलां होय, तेने पूजवार्थी, अने तेवा अविधिमागनी अनुमोदनाथी जगवंतनी आज्ञाजंगरूप दूषण लागेठे. तथाहि कल्पनाप्ये ॥ गाथा ॥ निस्सकड मनिस्सकडे, चेईये सब्बहिं थुईतिन्नि ॥ वेळंच चेइ आणिय, नाठइ किकिया वावि ॥ १ ॥ व्याख्या:-निश्चाकृत तेने कहीये, जे गछना प्रतिबंधथी वनेल होय, जेम के आ अमारा गछनुं मंदिर ठे, बीजुं अनिश्चाकृत, जेना उपर कोड गछनो प्रतिबंध नथी; आ सर्व जिनमंदिरोमां त्रण थुइ कहेवी. जो सर्वजिनमंदिरोमां त्रण त्रण थुइ (स्तुति) कहेतां बहु काल लागी जाय, अने जिनमंदिर बहु होय, तो एकेक जिनमंदिरमां एकेक थुइ कहेवी; परंतु सर्वजिनमंदिरमां विशेषरहित भक्ति करवी.

वली जिनमंदिरमां करोलीआनां जालां लागीगयां होय, तेने दूर करवावास्ते, जेने जिनमंदिरनी सुप्रत करी होय, तेने साधु जोरथी उपदेश करे, एवी रीतें के, तमे जिनमंदिरनी नोकरी खाउठो, ठतां सार संजाल केम करता नथी? वली जेनी कोड सारसंजाल न करे, तेने असंविस देवकुलिका कहेठे. ते मंदिरोमां जे करोलीआनां जालां होय ते दूर करवावास्ते, सेवकोने प्रेरणाकरे, के तमे जिनमंदिरने मांखीनीपांखनी जेम चमक दमकवालां राखो, जो सेवक लोक न माने तो नित्रंठना करे, पठी साधु पोते जयणार्थी ते जालां दूर करे; कारण के जिनमंदिर, ज्ञानजंडारप्रमुखनी साधु उपेक्षा न करे एवो पाठ ठे. पूर्वोक्त चैत्यगमन पूजा तथा स्नात्रादिविधि जे वर्णन कर्यो, ते सर्व धनवान् श्रावकनी अपेक्षा-

यें कह्यो ठे. जो श्रावक धनवान् न होय तो पोताना घरमां सामायिक करीने कोइनी साथे लेण देणनो तकरार न होय, ते उपयोग सहित, साधुनी जेम इयां समिति शोधतां नैपेधिकी त्रण करी जाव पूजानुयायि विधिथी जिनमंदिर आवे. पूजादिसामग्रीना अजावथी अव्यपूजा करवाने असमर्थ ठे, ते कारणथी सामायिक पारी कायाथी जे कांइ पुष्पगुंथनादि कृत्य थाय ते करे.

प्रश्न:-सामायिकनो त्याग करी अव्यपूजा करवी उचित ठे ?

उत्तर:- सामायिक तो तेने स्वाधीन ठे. मरजीमां आवे ते वखते क करी ले, परंतु पूजानो योग मलबो तेने बहुज दुर्लभ ठे, कारण के पूजानुं मंडाण तो संघसमुदायने आधीन ठे, कोइकज वखत होयठे. तेकारणथी पूजामां विशेषपुण्य ठे. यदागमः ॥ “ जीवाण वोहि लाजो, सम्महिठीण होइ पिअकरणं ॥ आणाजिणिंद जत्ति; तित्थस्स पचावणा चेव ॥ १ ॥ ते कारणथी अनेक गुण ठे, तेथी चैत्यकार्य करे. आ कथन दिनकृत्य सूत्रमां ठे. दशत्रिक, पांच अजिगम; इत्यादि विधि प्रधानपणें सर्वदेवपूजा, वंदनादि धर्मानुष्ठाननुं महाफल थाय ठे, अन्यथा अल्पफल ठे. वली अविधिथी करतां उपद्रव पण थइ जाय ठे. ॥ उक्तं च ॥ धर्मानुष्ठान वैतथ्यात्, प्रत्यवायो महान् जवेत् ॥ रौद्रदुःखौघजननो, दुष्प्रयुक्तादि चौपधात् ॥ १ ॥ चैत्यवंदनादि अविधिथी करतां आगममां प्रायश्चित्त कहेल ठे. महानिशीथना सातमा अध्ययनमां अविधिथी चैत्यवंदन करतां प्रायश्चित्त वर्णवेल ठे. देवता अने विद्या, मंत्रादिविधिथीज ।सद्ध थाय ठे.

जो कोइ एम कहे के विधिपूर्वक न थतुं होय तो न करवुं ते श्रेष्ठ ठे ? आ कथन अयुक्त ठे. ॥ यदुक्तं ॥ अविहिकया वरमकयं, असूया वयणं जणंति समयन्तु ॥ पायष्ठित्तं अकए, गुरुअं वितहं कए लहुयं ॥ १ ॥ अर्थ:- अविधिथी करतां न करवुं ते सारुं ठे, एवुं जे कहेवुं, ते असूया वचन ठे. तेम बोखनार सिद्धांतनो जाणकार नथी जैनशास्त्रनुं एवुं कथन ठे के जे न करे, तेने गुरु प्रायश्चित्त लागे ठे, अने जे अविधिथी करे तेने लघु प्रायश्चित्त आवे ठे; ते कारणथी धर्म जरूर करवो जोइए, अने विधिमार्गनी अन्वेपणा करवी तेज तत्त्व ठे. तेज श्रद्धावंतनुं लक्षण ठे.

સર્વકૃત્ય કરી અવિધિ આશાતના નિમિત્ત મિથ્યા હુક્રુત દેવું.
 અંગ, અગ્ર અને જાવ, ત્રણે પૂજાનું ફલ શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે લખ્યું
 છે. વિદ્યુત્ત ઉપશાંત કરનાર અંગપૂજા છે, મોટા અચ્યુદય પુણ્યને સાધ-
 નાર અગ્રપૂજા છે, મોક્ષપ્રદાત્રી જાવપૂજા છે. પૂજા કરનાર, સંસારના પ્રધાન
 જોગ જોગવી, પઠી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરે છે; પૂજા કરવાથી મન શાંત થાય-
 છે, મનની શાંતિથી ઉત્તમ, શુદ્ધ ધ્યાન થાય છે, અને શુદ્ધધ્યાનથી મોક્ષ
 થયે અવ્યાવાધ સુખ છે.

વહી જિનરાજની જ્ઞાતિના પાંચ પ્રકાર છે. યથા ॥ પુષ્પાદ્યર્ચા તદા-
 સા ચ, તદ્દ્રવ્યપરિરક્ષણ ॥ ઉત્સવાસ્તીર્થયાત્રા ચ, જ્ઞાતિઃ પંચવિધા જિ-
 ને ॥ ૧ ॥ અર્થઃ— પુષ્પાદિથી પૂજન, જિનેશ્વર જગવાનની આજ્ઞા પાલ
 વી તે, દેવદ્રવ્યનું રક્ષણ કરવું, મહોત્સવ કરવો તે, અને તીર્થયાત્રા. આ
 પાંચપ્રકારની જ્ઞાતિ છે. દ્રવ્યપૂજા, આ જોગ અને અનાજોગ બે પ્રકારે
 છે. તેમાં શ્રી વીતરાગદેવના ગુણ જાણી, વીતરાગ જાવનાથી, આદર સં-
 યુક્ત, જિનપ્રતિમાની જે પૂજા તે આજોગ દ્રવ્યપૂજા છે. આ પૂજાથી
 ચારિત્રનો લાજ થાય છે, કર્મનો નાશ થાય છે, તે કારણથી બુદ્ધિમાન્
 એવી પૂજા અવશ્ય કરે; અને જેઠ પૂજાનો વિધિ જાણતા નથી, તથા
 શ્રીજિનરાજના ગુણપણ જાણતા નથી, તેઠની જે પૂજા તે અનાજોગપૂજા
 છે. આ પૂજા શુદ્ધપરિણામ પુણ્યનું કારણ છે, વોધિલાજનો હેતુ છે, અને
 પાપહય કરવાનું કારણ છે; વહી તે પુરુષના જન્મને ધન્ય છે, અને જીવિષ્ય
 કાલે તેનું કલ્યાણ થાય છે, કારણ કે જો કે તે વીતરાગના ગુણોને જા-
 ણતો નથી, તોપણ જ્ઞાતિ પ્રીતિનો ઉદ્ભાસ તેના અંતઃકરણમાં ઉઠેલે છે;
 અને જે પુરુષને અરિહંતર્થિવ ઉપર દ્વેષ છે, તે પુરુષ જારે કર્મો તથા
 જવાજિનંદી છે; જેમ રોગીને અપથ્યપર રુચિ થાય અને પથ્ય પર દ્વેષ થાય,
 સ્વારે મરણકાલ પાસે સમજાય છે, તેમ જિનર્થિવ ઉપર જેને દ્વેષ છે; તેને પ-
 ણ દીર્ઘસંસાર પરિવ્રમણ જાણવું.

અહીં આં સર્વ જે જાવપૂજા કહી, તે શ્રીજિનાજ્ઞાનું પાલવું સમજવું.
 વીજું ત્યાગવું. સુકૃતનો અંગીકાર અને હુક્રુતનો ત્યાગ. તેમાં સ્વીકારપ-
 ક્ષથી પરિહારપદ વહુજ શ્રેષ્ઠ છે, કારણ કે જે નિપિદ્ધ આચરણ કરે છે,
 તેનું સુકૃતપણ વહુ ગુણદાયક થતું નથી. જો વંને વાવતો વને તો પૂર્ણ-

ફલ થાયઠે. દ્રવ્યપૂજાનું ફલ અચ્યુતદેવલોકઠે, અને જાવપૂજાનું ફલ અંતર્મુહૂર્તમાં મોકલ ઠે.

દ્રવ્યપૂજામાં યદપિ ષટ્કાયના જીવોની કિંચિત્ વિરાધના થાયઠે, તો પણ કુવાના દૃષ્ટાંતની જેમ ગૃહસ્થને કરવા યોગ્ય ઠે; કારણ કે કરનાર અને દેખનારને ગણતરી રહિત પુણ્યવંધનું કારણ હોવાથી કરવા યોગ્ય ઠે, જેમ નવા ગામમાં સ્નાન પાનાદિ વાસ્તે લોક કુવા खોદેઠે, તેઝને પ્યાસ, શ્રમ, કીચડાદિથી મલિનતા થાયઠે, પરંતુ કુવાનું જલ નિકલતાંજ તેઝની તથા વીજાઝની તૃપાદિ સર્વ દૂર થઈ જાયઠે, અને તમામ પ્રકારનું સુખ થાયઠે; તેવીજ રીતે દ્રવ્યપૂજામાં જાણી લેવું. આ કથન આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં ઠે, તથા વીજે સ્થલે પણ લખેલ ઠે. ॥ ગાથા ॥ આરંજ પસત્તાણં, ગિહીણથ્થ જીવંવહ અવિરયાણં ॥ જવઅહિ નિવહિયાણં, દવ્વઝઞં ચેવ આલંબો ॥ ૧ ॥ શ્લોક ॥ વૃત્તં શાર્દૂલવિક્રીડિતં ॥ સ્થેયોવાયુવલેન નિર્વૃત્તિકરં નિર્વાણનિર્ધાતિનાં, સ્વાયત્તં વહુનાયકેન સુવહુ સ્વલ્પેન સારં પરં ॥ નિઃસારેણ ધનેન પુણ્યમમલં કૃત્વા જિનાન્યર્ચનં, યોગ્યહાતિ વણિક્ સપ્તં નિપુણો વાણિજ્યકર્મણ્યલમ્ ॥ ૧ ॥ યાસ્યામ્યાયતનં જિનસ્ય લજ્જતે, ધ્યાયંશ્ચતુર્થં ફલં, પઠં ચોત્થિત ઉચ્ચતોઽષ્ટમમથો ગંતું પ્રવૃત્તોઽધ્વનિ ॥ શ્રદ્ધાલુર્દશમં વહિર્જિનગૃહાત્ પ્રાપ્તસ્તતો દ્વાદશં, મધ્યે પાક્ષિકમીક્ષતે જિનપતૌ, માસોપવાસં ફલમ્ ॥ ૨ ॥ પદ્મચરિત્રમાં લખ્યુંઠે કે, ૧ જ્યારે જિનમંદિરમાં જવાનો વિચાર કરે, ત્યારે એક ઉપવાસનું ફલ થાયઠે, ૨ જો ઝઠે તો બે ઉપવાસનું ફલ થાય ઠે, ૩ ચાલવાની શરુઆત કરતાં ત્રણ ઉપવાસનું ફલ થાયઠે, ૪ ચાલી નિકલે ચાર ઉપવાસનું ફલ થાય ઠે, ૫ કાંઈક જતાં પાંચ ઉપવાસનું ફલ થાય ઠે, ૬ અર્ધ માર્ગે પહોંચતાં એકપદ્મઉપવાસનું ફલ થાયઠે, ૭ જિનરાજને દેખતાં એકમાસ ઉપવાસનું ફલ થાયઠે, ૮ જિનજીવનમાં સંપ્રાપ્ત થતાં ઠમાસી ઉપવાસનું ફલ થાયઠે, ૯ જિનમંદિરના દરવાજા પર સ્થિત થતાં એકવર્ષના તપનું ફલ થાયઠે, ૧૦ જિનરાજની પ્રદક્ષિણા દેતાં સો વર્ષના તપનું ફલ થાયઠે, ૧૧ પૂજા કરતાં હજાર વર્ષના તપનું ફલ થાયઠે, ૧૨ સ્તુતિ કરતાં અનંતગણું ફલ થાયઠે, ૧૩ જિનમંદિર પ્રમાર્જન કરતાં સોગણું પુણ્ય થાયઠે, ૧૪ ધોડતાં હજારગણું પુણ્ય થાયઠે, ૧૫ પુષ્પમાલા ચ-

ઢાવતાં લાઘગણું પુણ્ય થાયઠે, ૧૬ ગીત, વાજિત્રયી સ્તુતિકરતાં અનંત-
ગણું પુણ્ય થાયઠે.

પૂજા નિરંતર ત્રણસંધ્યાયે કરવી જોઈયે ॥ યતઃ ॥ જિનસ્ય પૂજનં હંતિ,
પ્રાતઃપાપં નિશાન્નવં ॥ આજન્મવિહિતં મધ્યે, સત્તજન્મકૃતં નિશિ ॥ ૧ ॥
જલાહારૌપધસ્ત્રાપ, વિદ્યોત્સર્ગકૃપિક્રિયાઃ ॥ સત્ફલાઃ સ્વસ્વકાલે સ્યુ, રેવં
પૂજા જિનેશ્વરે ॥ ૨ ॥ ગાથા ॥ જીણપુશ્રાણ તિસંજં, કુણમાણો સોહૃદ્ય
સમ્મતં ॥ તિઘચર નામગોત્તં, પાવડ્ડેષીશ્ચ નરિંદુવ ॥ ૧ ॥ જો પુણ્ડ તિસંજં,
જિણંદરાયં સયાવિગયદોસં ॥ સોતશ્ચ જવે સિઙ્ગશ્ચ, અહવા સત્તઠમે જમ્મે
॥ ૨ ॥ સઘાયરેણ જયવં, પૂઢ્ડજ્ઞંતો વિ દેવનાદેહિં ॥ નોહોશ્પૂઢ્ડઝં યલુ,
જમ્હાણં તણુણો જંયવં ॥ ૩ ॥

વહી દેવપૂજાદિ સમયે હૃદયમાં વહુમાન રાખે તથા શુદ્ધ વિધિ સ-
હિત જક્તિ કરે. જિનમતમાં ચાર પ્રકારનાં અનુષ્ઠાન કહ્યાં ઠે. ૧ પ્રીતિ
સહિત, ૨ જક્તિ સહિત, ૩ વચન પ્રધાન, ૪ અસંગ અનુષ્ઠાન. જેમાં પ્રી-
તિનો રસવધે, અને ક્રિયા કરનાર જદ્ધક સ્વજાવવાલો હોય, તેને, જેમ
વાલકને રત્નાદિ દેહી પ્રીતિ થાય, તેમ ક્રિયામાં પ્રીતિ થાય, તે પ્રીતિ
અનુષ્ઠાન. ૨ જ્યાં ક્રિયા કરનાર વિવેકવાન્ હોય અને વહુમાનસંયુક્ત ક્રિ-
યા કરે, અને વાકી સર્વ પ્રથમ અનુષ્ઠાનની જેમ કરે, તે જક્તિ અનુષ્ઠાન
ઠે; અગર જો કે સ્ત્રી અને માતા પાલન, પોપણ કરવામાં સરખાં થાય ઠે,
તોપણ સ્ત્રીઉપર પ્રીતિ રાગ ઠે, અને માતા ઉપર જક્તિરાગ ઠે ૩ જિનગુ-
ણનો જાણનાર, સૂત્રોક્તવિધિપૂર્વક જિનપ્રતિમાની વંદનાદિ ક્રિયા કરે,
તે વચનાનુષ્ઠાન ચારિત્રવંતને નિશ્ચયેં હોયઠે. ૪ જે અજ્યાસના રસથી સૂ-
ત્રશ્રાલોચના વિનાજ ફલમાં નિઃસ્પૃહી થઈને ક્રિયા કરવી, તે અસંગ અ-
નુષ્ઠાન ઠે, જેમ કુંજાર પ્રથમ ચક્રને ઢંડથી ફેરવે ઠે, પઠી ઢંડ તજી દે તો
પણ ચક્ર ફરેઠે; આ દૃષ્ટાંત વચન અનુષ્ઠાન અને અસંગ અનુષ્ઠાનનું ઠે.

ચારેમાં પ્રથમ તો જાવનાના લેશથી પ્રાયઃ વાલક પ્રમુખને પ્રાપ્ત થા-
ય ઠે, અને ઉત્તરોત્તર અધિક ગુણ પ્રાપ્ત થતાં વીજાં અનુષ્ઠાન થાય ઠે.
આ ચારે પ્રકારનાં અનુષ્ઠાન વહુમાનસહિત અને વિધિપૂર્વક કરે, તો રૂ-
પૈત્તપણ યરો અને સિક્કો પણ યરો, આ પ્રથમ જ્ઞેદ. જે પુરુષ જક્તિરાગ
તથા વહુમાનસંયુક્ત હોય, પરંતુ વિધિ જાણતો ન હોય, તેની ક્રિયા

एकांत खराब नथी, अशठ (चतुर) पुरुषनां अनुष्ठान अतिचार सहित पण शुद्धिनां कारण ठे; कारण के जे रत्न अंदरथी निर्मल ठे, तेनो बाह्य मेल सुखें दूर करी सकाय ठे, आ रूपैउं खरो अने सिको खोटो, एवो बीजो जेद. जे पुरुष, कपट तथा असत्यादि दोषसंयुक्त ठे, अने पोतानुं बहुमान तथा कीर्त्ति बधारवा वास्ते, वा लोकोने उगवावास्ते विधिपूर्वक सर्व अनुष्ठान करे ठे, तेने महा अनर्थरूप फल थाय ठे, आ रूपैउं खोटो अने सिको खरो, एवो बीजो जेद. जे अज्ञानी तथा मिथ्यादृष्टि जीवोनां कृत्यो, ते रूपैउं पण खोटो अने सिको पण खोटो, एवो चोथो जेद. तेकारणथी जे देवपूजादि क्रिया बहुमान अने विधिपूर्वक करे तेने संपूर्ण फल थाय ठे.

हवे उचित चिंतानुं खरूप कहीए ठीए. मंदिरने प्रमार्जन करवुं, कराववुं, जे स्थले मंदिरनो जाग तुटी पड्यो होय ते समराववो, प्रतिमाजी तथा परिवारने निर्मल राखवां, विशिष्टपूजा, दीपोत्सव, पुष्प प्रमुखनी शोभा करवी, आशातनाउं सर्व टालवी, अक्षत, नैवेद्य, फल प्रमुखनी चिंता राखवी, चंदन, केशर, धूप, दीप, तेलनो संग्रह करवो, विनाश न थाय तेवी रीतिए देवद्रव्यनी रक्षा करवी, वे चार आवकोने साथे राखी देवद्रव्यनी उधराणी करवी, देवद्रव्यने बहुज यत्नथी निर्जय स्थानमां राखवुं, देवद्रव्यनुं उपज, खरचनुं नामुं प्रगटपणे लखवुं तथा राखवुं, पोते देवद्रव्य आपवुं, बीजाउं पासेथी अपाववुं, देवद्रव्य कोइनी पासे लेणुं होय, त्यां देवना नोकरोने मोकली, जे रीतिए देवद्रव्य जाय नही, ते रीतिए उधराणी कराववी, एवी अनेक रीतिं देवद्रव्यनी चिंता तथा सार संजाल करवी.

बली देरा प्रमुखनी चिंता अनेक तरेहनी ठे, तेमां धनवान् धनथी तेमज स्वजनना बलथी चिंता राखे, ते चिंता तेमने सुकर ठे, अने धन विनाश पोताना शरीरबलथी तथा स्वजनबलथी सहाय आपे, ते तेमने साध्य ठे. जेनुं जेटवुं बल होय, ते विशेष रीतिं तेटलो बल करे. जे चिंता अल्पकालमां दूर थइ जाय, ते बीजी निस्सीहि पेहेलां करे. बाकीनी बीजी यथायोग्यरीतिं पठी करे. तेबीजरीतिं धर्मशाला तथा गुरु अने ज्ञान प्रमुखनी पण यथोचित सर्वशक्तिथी चिंता करे; कारण के देवगुरु

આદિની સાર સંજાલ શ્રાવક વિના વીજા કોઈ કરનાર નથી, તે કારણથી શ્રાવકે તે વાવતમાં શિથિલ ન રેહેવું જોઈએ. દેવગુરુ પ્રમુખની જ્ઞાતિ, સેવા, સાર સંજાલ, જો શ્રાવક ન કરે તો તેના સમ્યક્ત્વમાં કલંક લાગે છે. વલી જે શ્રાવક દેવગુરુનો જ્ઞાત છે, તેનાથી કદાચિત્ કોઈ આશાતના પણ થઈ જાય, તો પણ તેનું ફલ અતિદુઃખદાયક નથી. તે કારણથી ચેત્યાદિ કૃત્યમાં નિરંતર પ્રવૃત્ત થવું. યથા ॥ દેહે દ્રવ્યે કુટુંબે ચ, સર્વસંસારિણાં રતિઃ ॥ જિને જિનમતે સંધે, પુનર્મોઢાજિલાપિણાં ॥

દેવ ગુરુ પ્રમુખથી આશાતના, જઘન્યાદિ જેદેં ત્રણ પ્રકારે છે. તેમાં પ્રથમ જ્ઞાનની આશાતનાનું સ્વરૂપ કહીએ ઠીએ. જ્ઞાનનાં પુસ્તક, પાટી, જપમાલા પ્રમુખને મુખનું થુંક લેશ માત્ર લાગી જાય, હીન અધિક અદ્ધારોચ્ચાર થાય, જ્ઞાનનાં ઉપકરણ, પાટી, પુસ્તક, નવકારવાલી પ્રમુખ પાસે હોય તે વખતે અધોવાતનિઃસર્ગાદિ થાય, તે જઘન્ય આશાતના છે. અકાલે પઠન પ્રમુખ કરવું, ઉપધાન વહન કર્યા વિના સૂત્ર જણવાં, ત્રાંતિપૂર્વક, અર્થની અન્યથા કલ્પના કરવી, પુસ્તક પ્રમુખને પ્રમાદથી પગાદિનો સ્પર્શ કરવો, જૂમિપર નાખવાં, જ્ઞાનનાં ઉપકરણો પાસે ઠતાં, આહાર મૂત્રાદિ કરવાં, તે મધ્યમ આશાતના છે. થુંકથી અદ્ધાર માંજવા, પાટી, પોથી પ્રમુખ જ્ઞાનનાં ઉપકરણ ઉપર વેસવું તથા સુવા પ્રમુખ કરવું, જ્ઞાનોપકરણો પાસે ઠતાં વડીનીત કરવી, જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીની નિંદા, દ્વેષ તથા ઉપઘાતાદિ કરવાં, ઉત્સૂત્ર જાપણ પ્રમુખ કરવાં, તે ઉત્કૃષ્ઠ આશાતના છે.

હવે દેવની આશાતના કહીએ ઠીએ. તેમાં વાસ, વરાસ, કેશર પ્રમુખના ડાઘલાને વજાવવા, શ્વાસ લાગી જાય તથા વલ્લના ઠેઢાથી દેવને સ્પર્શ થઈ જાય તે જઘન્ય આશાતના છે. ધોતીઆં પ્રમુખ પવિત્ર વસ્ત્ર કર્યા વિના પૂજા કરવી, પૂજાનાં વસ્ત્ર જૂમિપર નાખવાં, ક્ષત્યાદિ મધ્યમ આશાતના છે. પ્રતિમાજીને પગથી સંઘટ્ટો કરવો, શ્લેષ્મ અને થુંક લગાવવું, પ્રતિમાનો જંગ કરવો, જિનેશ્વર જગવાનની હેલણા કરવી તે ઉત્કૃષ્ઠ આશાતના છે.

હવે દેવની જઘન્યથી દશ આશાતના, મધ્યમ ચાલીશ આશાતના અને ઉત્કૃષ્ઠ ચોરાશી આશાતના છે, તેમાં જઘન્ય દશ આશાતના ન ક-

रवी ते लखीए ठीए. जिनमंदिरमां १ पान सोपारी खावां नहि, २ पाणी पीवुं नहि, ३ जोजन करवुं नहि; ४ पगरखां मुकवां नहि, ५ स्त्री संजोग करवो नहि, ६ सुवुं नहि, ७ थुंकवुं नहि, ८ मूतरवुं नहि, ९ दिशाए जवुं नहि, १० जुगार खेलवो नहि.

हवे मध्यम चात्तीश आशातना वर्जवी तेनां नाम कह्यीए ठीए १ मूतरवुं नहि, २ दिशा जवुं नहि, ३ पगरखां पेहेरवां नहि, ४ पाणी पीवुं नहि, ५ जमवुं नहि, ६ सुवुं नहि, ७ मैथुनसेवन करवुं नहि, ८ तंवोल खावां नहि, ९ थुंकवुं नहि, १० जुगार खेलवो नहि, ११ माथुं जोवुं नहि, जुंथो काढवी नहि, १२ विकथा करवी नहि, १३ पलौठी करी वेसवुं नहि, १४ पग लांवा पसारवा नहि, १५ ऊघडो करवो नहि, १६ हांसी करवी नहि. १७ ईर्ष्या करवी नहि, १८ उंचे आसने वेसवुं नहि, १९ केश उलवा नहि, २० ठत्री उढवी नहि, २१ खड्ग राखवुं नहि, २२ मुगट धारण करवो नहि, २३ चामर वींजाववां नहि, २४ स्त्रीना कामविलास हांसि करवी नहि, २५ धरणुं लगाववुं नहि, २६ क्रीडा, खेल करवा नहि, २७ मुखकोश विना पूजा करवी नहि, २८ मेला शरीरथी तेमज मेला वस्त्रथी पूजा करवी नहि, २९ पूजा करतां मन चपल करवुं नहि, ३० शरीरना जोगना सचित्त डव्यने वहार मुक्याविना मंदिरमां जवुं नहि. ३१ अचित्त डव्य, आचूपण प्रमुख उतारीने जवुं नहि. ३२ एक साडी उत्तरासंग करवुं, ३३ जगवानने देखतांज हाथ जोडवा, ३४ शक्ति ठतां पूजा करवी, ३५ अनिष्ट पुष्पोष्ठी पूजा न करवी, ३६ पूजा प्रमुख आदर सहित करवां, ३७ जिन प्रतिमाना निंदकने वहार काढवा, ३८ मंदिरना डव्यथी सार संजाल करवी, ३९ शक्ति ठतां असवारीपर चढी मंदिरमां जवुं नहि, ४० देरासरमां वडिलथी पेहेलां चैत्यवंदन करवुं नहि. जिनेंद्र ज्वनमां तथा ज्यां प्रतिमाजी होय त्यां चात्तीश आशातना उपरमुजव वर्जवी.

हवे उत्कृष्ट चोराशी आशातनानां नाम लखीये ठीये. १ जिनमंदिरमां श्लेष्म, वडखो नाखवो, २ जूआ आदिनी क्रीडा करवी, ३ कलह करवो, ४ धनुपादि कला शिखवी, ५ कोगला करवा, ६ तंवोल खावां, ७ तंवोखनो उंगाल नाखवो, ८ गाल देवी, ९ दिशामात्रा करवी, १० हाथप्रमुं-

खधोवा, ११ केशसमारवा, १२ नख समारवा, १३ लोही नाखवुं, १४ सुखडी प्रमुख खावुं, १५ गुंमडा प्रमुखनी त्वचा नाखवी, १६ श्रौपधखातां पित्त नाखवुं. १७ वमन करवुं, १८ दांत उखड़ेलो नाखवो, १९ हाथ पग मसलाववा, २० घोडाप्रमुख बांधवा, २१ दांतनो मेल नाखवो, २२ आंखनो मेल नाखवो, २३ नखनो मेल नाखवो, २४ गालनो मेल नाखवो, २५ नाकनो मेल नाखवो, २६ माथानो मेल नाखवो, २७ शरीरनो मेल नाखवो, २८ काननो मेल नाखवो, २९ जूतादि खिन्नी लेवावास्ते मंत्रसाधवा, वा राजाप्रमुखनुं काम होय, तेनो विचार करवो, ३० मंदिरमां विवाह प्रमुखनी पंचात करवी, ३१ व्यापारनां लेखां करवां, ३२ राज्यनुं काम वेहेंची आपवुं, अथवा जाइप्रमुखने धननो हिस्सो वेहेंची आपवो, ३३ घरनो जंडार मंदिरमां राखवो, ३४ पगलपर पगराखी खराव आसन करी वेसवुं, ३५ मंदिरनी नीतउपर ठाणां थापवां, ठाणनो ढगलो करवो, ३६ वस्त्र सुकवां, ३७ दाल दलवी, ३८ पापड वडी सुकवी, ३९ वडां वनाववां, उपलक्षणथी केर, चीजडां, शाकप्रमुख सुकवा नाखवां; ४० राजा प्रमुखना लेणदारना जयथी नासी मूलगजारामां संताइ जवुं, ४१ पुत्रकलत्रादिना मरणथी मंदिरमां रोवुं, ४२ राज्यकथा, देशकथा, स्त्रीकथा, जक्तकथा आ चार विकथा करवी, ४३ धनुषादि शस्त्र घडवां, ४४ गाय, बलदप्रमुख राखवा, ४५ टाढ उडाडवा अग्नि तापवो, ४६ धान्यादि रांधवां, ४७ रूपैआ परखवा, ४८ विधिथी निस्सीहि न करवी, ४९ उत्र, ५० पगरखां, ५१ शस्त्र, ५२ चामर, मंदिर बहार न सुकवां, ५३ मन एकाग्र न करवुं, ५४ तैलादिनुं मर्दन करवुं, ५५ शरीरना जोगनां सचित्त पुष्पादिनो त्याग न करवो, ५६ द्वार, मुद्रा, कुंडलादि बहार मुकी, आववुं. तेम करवाथी आशातना लागे, कारण के लोकोमां एम कहेवाय के अर्हंतना जक्त सर्व कंगाल, जिखारी ठे, जेथी जिन मतनी खधुता थाय. ५७ जगवानने देखतांज हाथ न जोडवा, ५८ एकसाडी उत्तरासंग न करे, ५९ मुगट मस्तकपर राखे, ६० माथाउपर मोलीयुं लपेटे, ६१ फूलना शहरा राखे, ६२ नाडीअरनां ठोतरां नाखे, ६३ गेडी खेले, ६४ पिताप्रमुखने जुहार करे, ६५ जांड चेष्टा करे, ६६ तिरस्कार वास्ते हुंकारा, हुंकारा करे, ६७ लेणावास्ते घरेणुं घाले, ६८ खडाइ करे, ६९ माथाना बाल सुकवे, ७० पलोंठी मारी वेसे, ७१ लाकडीनी पावडी

पगमां राखे, ७२ पग लांवा करे, ७३ सुखनेवास्ते हाथताली (पुडपुडी)
 आपे, ७४ शरीरना अवयवो धोइ कीचड करावे, ७५ पगने लागेली धूल
 उडाडे ७६ जुं नाखे, ७७ जोजन जमे, ७८ मैथुनक्रीडा करे, ७९ गुह्य
 चिह्न उघाडुं राखी वेसे, ८० वैद्यकनुं काम करे, ८१ क्रयविक्रयरूप वा-
 णिज्य करे, ८२ शय्या बनावी सुवे, ८३ पाणी पीवाने वास्ते माटळुं राखे,
 मंदिरनी परनालनुं पाणीले, ८४ स्नान करवानी जगा वनावे. आ उत्कृष्ट
 चोराशी आशातना जिनमंदिरमां वजें.

हवे गुरुनी तेत्रीश आशातनां लखीये ठीये. १ गुरुनी आगल चालवुं
 ते आशातना ठे, परंतु रस्तो वताववा वास्ते चाले तो आशातना नथी.
 २ गुरुनी वरावर चालवुं, गुरुची पाठल अडकीने चालवुं, आ चालवानी
 जेम त्रण आशातना कही, तेम वेसवानी त्रण आशातना, तेमज उजा
 रहेवानी त्रण आशातना जाणवी, एम नव आशातना थइ, १०
 जोजन करतां गुरुनी पहेलां शिष्यें चळु करवुं, ११ गमनागमन गुरुना पे-
 हेलां आलोववुं, १२ रात्रिमां गुरु पुठे के कोण जागे ठे? एम सवाल सां-
 जलतां ठतां, अने जागतां ठतां उत्तर न आपवो, १३ जो कोझे कांइ
 कहेवुं होयतो गुरुनी पहेलां शिष्यें कही देवुं, १४ बीजा साधुजनी पासे
 अशनादि आलोवे, पठी गुरुपासे आलोवे १५ तेबीज रीतें अशनादि प्र-
 थम बीजा साधुने वतावे, पठी गुरुने वतावे, १६ अन्नादिवास्ते प्रथम बी-
 जा साधुजने निमंत्रणा करे, पठी गुरुने निमंत्रणा करे, १७ गुरुने पुठ्यावि-
 ना बीजाजने सिग्ध, मधुरादि आहार आपी दे, १८ स्वेच्छाची, गुरुने य-
 त्किंचित् आहार आपी, पोते सिग्धादि आहार खाय, १९ गुरु बोलावे
 तो बोले नहि, गुरुने बहुज कठोर वचन कहे, २० ज्यारे गुरु बोलावे,
 त्यारे आसन उपर वेठांज उत्तर आपे, २१ गुरु बोलावे त्यारे बोले के शुं
 कहो ठो? २२ गुरुने हुंकारा करे, २३ गुरु प्रेरणा करे, त्यारे गुरुनी प्रेर-
 णाने उत्तर आपी हणे, जेम के गुरु कहे के हे शिष्य! तमे अमुक
 ग्लाननी वैय्यावठ केम न करी, त्यारे शिष्य कहे तमे केम करता नथी?
 २४ गुरु कथा करे त्यारे मनमां प्रसन्न न थाय, परंतु विमन राखे २५
 सूत्रादि कहेतां गुरुने कहे के, तमने अर्थ याद नथी? तेनो अर्थ आ
 प्रमाणे थतो नथी? २६ गुरु कथा करे, ते कथानी वचमां जंगपाडे, अने

कहे के हुं कथा करीश. १७ परखदाने विखेरे, कहे के हवे जिहानो अवसर थयो ठे, इत्यादि, १८ परखदा उव्याविना गुरुनी कहेली कथाने, पोतानी चतुराइ देखाडवा वास्ते विशेष करी कहे, ३० गुरुनी शय्या संधाराने पगथी संघटो करे, ३१ गुरुनी शय्याउपर वेसवाप्रमुखं करे, ३२ गुरुथी उंचे आसने वेसे, ३३ गुरुनी वरावर आसन करे. आ तेत्रीश गुरुनी आशातना शिष्य वजें.

आ गुरुनी आशातना त्रण प्रकारनी ठे. पगादिथी संघटो करे ते जघन्य आशातना. श्लेष्म, थुंकादि गुरुने लवमात्र लगावे, ते मध्यम आशातना. गुरुनो आदेश न करे, जो करे तो पण उलटो करे, कठोरवचन बोले, गुरुनुं कह्युं न सांजले, ते उत्कृष्ट आशातना ठे.

स्थापनाचार्यनी आशातना पण त्रण प्रकारनी ठे, अहीं तहीं हलावे चलावे, पगनो स्पर्श करे ते जघन्य आशातना; भूमि उपर नाखे, वा अवज्ञाथी धारण करे ते मध्यम आशातना; स्थापनाचार्यने खोवे तथा त्रोटो ते उत्कृष्ट आशातना ठे; तेवीजरीतें ज्ञानोपकरण, दर्शनोपकरण, तथा चारित्रोपकरण, रजोहरणादि, मुखवस्त्रिका, दंडक, दंडिका प्रमुखनी पण आशातना टाले.

आवकें सर्वधर्मोपकरण चरवला, मुहपत्ति प्रमुख विधिपूर्वक स्वस्थानमां स्थापना प्रमुख करवी जोइए, अन्यथा धर्मनी अवज्ञा प्रमुख दूषणो लागे, शास्त्रमां लख्युं ठे के जे उत्सूत्र जाखे, तथा अर्हंत अने गुरुनी अवज्ञा प्रमुख महाआशातना करे ते सावद्याचार्य, मरीचि, जमालि, कुलवाहुकादिनी पेठे अनंत जन्म मरणनी वृद्धि करे. यतः ॥ उत्सुत चासगाणं, वोही नासो अणंत संसारो ॥ पाणच्च एवि धीरा, उत्सुतं तान चासंति ॥ १ ॥ तिष्ठयर पवयण सुयं, आयरियं गणहरं महिद्वियं ॥ आसायं तो बहुसो, अणंत संसारिउ होई ॥ २ ॥

तेवीजरीतें देवद्रव्य, ज्ञानद्रव्य, साधारण द्रव्य तथा गुरु द्रव्य, वस्त्र, पात्रादि, तेनो विनाश थतो देखी, वचाव नहि करतां उपेक्षा करवी; ते पण महा आशातना ठे. यदूचे ॥ गाथा ॥ चेइअ दव विणासे, इ-सिधाए पवयणस्सं उडाहे ॥ संजइ चउत्थ जंगे, मूलगंगी वोहि ला-जस्स ॥ १ ॥ तथा आवक दिनकृत्य, दर्शनशुद्धि आदि शास्त्रोमां लख्युं

ઠે કે ॥ ગાથા ॥ ચેઈઅ દવં સાહા, રણં ચ જો હુહઈ મોહિ અમઈં ॥
 ધમ્મંચ સોનયાણાઈ, અહવા વડ્ઠાઉત્તં ન રણ ॥ ૧ ॥ અર્થ:-ચૈત્યદ્રવ્ય
 તથા સાધારણદ્રવ્યનો જે મોહિતમતિ નાશ કરે, તે કાં તો ધર્મ જા-
 નતો નથી, અથવા તો તેણે નરકનું આયુષ્ય વાંધેલું છે, તેજ કારણથી એવું
 અયોગ્ય કામ કરે છે; વલ્લી ચૈત્યદ્રવ્યનો નાશ, જક્ષણ તથા ઉપેક્ષણ કો-
 ઈ કરતો હોય, તેને જો સાધુ ન હઠાવે, તો તે સાધુ પણ અનંત સં-
 સારી થઈ જાય.

પ્રશ્ન:-મન, વચન, કાયાથી જેણે સાવચનો ત્યાગ કરેલ છે, એવા ય-
 તિને ચૈત્યદ્રવ્યની રક્ષા કરવાનો શું અધિકાર છે ?

ઉત્તર:-જો રાજા, વજીર કે શેઠ પ્રમુખની યાચના કરી તેડની પા-
 સેથી ઘર, હુકાન, ગામાદિ લઈ વિધિથી નવી પેદાશ ઉત્પન્ન કરે તો
 તારું વિવક્તિત દૂપણ લાગશે; પરંતુ યથા જક્રકાદિથી જે કોઈ પ્રથમ
 આપેલ હોય, તેનો નાશ થતો દેખી રક્ષણ કરે તો કાંઈ દૂપણ લાગતું
 નથી, વલકે જિનાજ્ઞાની આરાધના હોવાથી ધર્મની પુષ્ટિ થાય છે.

નવાં જિનમંદિર બનાવવાથી, જે પૂર્વે બનેલાં છે, તેના પ્રતિપંથિ અર્થાત્
 શત્રુને જો સાધુ હઠાવે, તો તે સાધુને પ્રાયશ્ચિત્ત નથી, તથા તે સાધુની,
 પ્રતિજ્ઞા પણ જંગ થતી નથી. આગમ પણ એમજ કથન કરે છે. તે કા-
 રણથી જિનદ્રવ્ય જે છાય તથા ઉપેક્ષા કરે, તે શ્રાવક આગલના જન્મ-
 માં બુદ્ધિહીન થાય, અને પાપકર્મથી લેપાયમાન થાય છે. યથા ॥ આ-
 યણં જો જંજઈ, પઢિવન્નં ધણં ન દેઈ દેવસ્સ ॥ નસ્સંતં સમુવિલ્લઈ, સો-
 વિહુ પરિજમઈ સંસારે ॥ ૧ ॥ અર્થ:-જે પુરુષ મંદિરની આમદાની જાં-
 ગે, અને જે મોઢેથી બોલ્યાઠતાં, જિનદ્રવ્ય ન આપે, તે પણ સંસારમાં પ-
 રિત્તમણ કરે. તથા ॥ જિણવયણં બુદ્ધિકરં, પજાવગં નાણં દંસણં ગુણાણં ॥
 જલ્લંતો જીણદવં, અણંત સંસારીઝં હોઈ ॥ ૨ ॥ અર્થ:-જે જિનમતની
 વૃદ્ધિ કરે, ચૈત્યપૂજા, ચૈત્ય સમારવાં, મહાપૂજા, સત્કારાદિ કરી, જ્ઞા-
 ન દર્શનની પ્રજાવના કરે, પરંતુ જિનદ્રવ્યનો નાશ કરે, તો તે અનંતસં-
 સારી થાય, અને જો જિનદ્રવ્યની રક્ષા કરે તો અલ્પસંસારી થાય, દે-
 વદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરે તો તીર્થંકર નામ કર્મ વાંધે; પરંતુ પંદર કર્માદાન,
 અસત્ય વ્યાપાર દૂર કરી સદ્વ્યવહારથી જિનદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરે. ॥

यतः ॥ जिणवर आणा रहियं, वझारंतावि केवि जिणदधं ॥ बुडुंति ज-
वसमुदे, मूढा मोहेण अन्नाणी ॥ १ ॥

कोइ कहे ठे के श्रावक विना वीजाउने तेउंना अधिक किंमतना
दागीना राखीने कालांतरे व्याजनी वृद्धि करे, ते उचित ठे. एम कहेवुं
पण ठीक ठे; कारण के सम्यक्त्वपचीशी आदि ग्रंथोमां संकाशनी क-
थामां तेमज लखेल ठे. चैत्यद्रव्य जक्षण करवार्थी बहुज कष्ट पामवुं
पडे ठे. सागर श्रेष्ठिवत् ॥ आ कथा श्राद्धविधि ग्रंथयी जाणवी. ज्ञानद्र-
व्य पण देवद्रव्यनी जेम अकल्पनीय ठे, अर्थात् तेनो पण नाश न क-
रवो, जक्षण न करवुं, अने वगडतां तेनी सार संजाल करवी; तेवीज री-
तें साधारण द्रव्य पण संघनी अनुज्ञार्थीज कल्पे ठे. अनुज्ञाविना का-
ममां लेवुं न कल्पे. संघें पण साते क्षेत्रमांज साधारण द्रव्य वापरवुं जो-
इए. वीजा मागनाराउने पण तेमांथी आपवुं न जोइए. तेवीज रीतें ज्ञा-
न संबंधी कागल, पत्रादि, साधुनुं आपेवुं श्रावकें पोताना कार्यमां नहि
वापरवुं जोइये. पोतानी पोथीमां पण नही राखवुं जोइए. स्थापनाचार्य
अने जपमालादि लइ लेवानो व्यवहार तो देखाय ठे; तथा गुरुनी आ-
ज्ञा विना साधु साध्वीए लिखिया पासे लखावुं. तेमज वस्त्र सूत्रादिनुं
लेवुं पण कल्पतुं नथी. इत्यादि विचारी लेवुं. ते कारणथी थोडा पण
ज्ञान तेमज साधारण द्रव्यनो जोग न करवो जोइए.

देवने नामें बोले, ते द्रव्य तत्काल आपवुं जोइए, कारण के देवद्रव्य
जेटवुं शीघ्र आपे, तेटवुं उत्तम ठे. कदापि विलंब करे तो पठी कोण
जाणे धनहानि, वा मरण थाय? तेवे प्रसंगे देवद्रव्यनुं रुण रही जाय.
वल्ली संसारी गृहस्थोनुं देवुं पण श्रावकें शीघ्र आपवुं जोइए, तो
पठी देवद्रव्य वास्ते शुंज कहेवुं? जे वखत माला पेहेरावी, वा जो कांइ
देवद्रव्यना जंडारमां आपवानुं कर्युं, तेज वखतथी ते देवद्रव्य थइ
चुक्युं. ते द्रव्यथी जे लाज मेलवाय ते पण देवद्रव्य समजवुं. ते द्रव्य
श्रावकें जोगवुं न जोइए, तेज कारणथी शीघ्र आपी देवुं जोइए. जो
मास आदि पठी आपवानो करार करे तो करार उपर भाग्या विना ज-
रुर आपी देवुं. जो करार वित्यावाद आपे तो देवद्रव्य खावानो दोष
लागे. देवद्रव्यनी उघराणी पण श्रावक पोतानी उघराणीनी पेठे यत्तथी

કરે. જો દેવઙ્ગ્ય લેવામાં ઢીલ કરે, અને કદાચિત્ દેવાદારની હુર્નિદ્ધ આદિ કારણથી દરિદ્રાદિ અવસ્થા આવી જાય તો ફરી મલતું મુરકેલ થઈ જાય, વલી દેનાર પણ ઉત્સાહપૂર્વક કપટરહિત થઈ શીઘ્ર આપી દે; નહીં તો દેવઙ્ગ્ય જઘ્ઘણ કરવાનો દોષ છે.

વલી દેવ, જ્ઞાન તથા સાધારણ સંવંધી હુકાન, ચેતર, વાડી, ઘર, પન્હર, ઇંટ, ચુનો, કાષ્ઠ, વાંસ, માટી, ચઢી, ચંદન, કેશર, વરાસ, ફૂલ, ચંગેરી, ધૂપપાત્ર, કલશ, વાંસકુંપી, ઠત્ર, સિંહાસન, ચામર, ચંદરવા, જાલર, જેરી, ચંદની, તંબુ, કનાત, પડદા, કાંબલ, વાજોઠ, તલ્લતા, પાટલા, પાટી, ઘડાં, વેવા, ઝંરસીઆ, કાજલ, જલ, દીવા, ચૈત્યશાલા, પરનાલતું પાણી શ્લ્યાદિ સર્વ દેવ વિગેરેનું પોતાના કામમાં ન વાપરવું જોઈયે. તુટી જાય, ફાટી જાય, વા મલિન થાયતો મહાદોષ લાગેઠે. દેવની પાસે વલતા દીવાના પ્રકાશમાં કોઈ સાંસારિક કામ કરે તો તે મરીને તિર્યંચ થાય; તે કારણથી દેવના દિવામાં ચતપત્રાદિ વાંચવાં ન જોઈયે. રૂપીઆપણ ન પરચવા. ઘરનાં કામ તો કરવાંજ નહિ. વલી દેવના કેશર ચંદનનું તિલ-કપણ ન કરવું. દેવના જલથી હાથ પણ ન ધોવા. સ્નાત્રજલપણ થોડુંજ વાપરવું જોઈયે. દેવના જાલર, મૃદંગ, જેરીપ્રમુખ જે જે સામાન, ગુરુ તથા સંઘના કાર્યમાં વાપરે, તો તે વાવતનો નકરાણો આપી વાપરે. કદાચિત્ કોઈ ઉપકરણ તુટી જાયતો પોતાના પૈસા ચરચી નવું વનાવી આપે. દેવના દીપ પાનસ પ્રમુખમાં જુદાજ રાખે; અને જો સાધારણ ઙ્ગ્યની જાલર પ્રમુખ વસ્તુઁ વનાવે તો સર્વ ધર્મકાર્યમાં વાપરી શકાય. તેમાં દોષ નથી. જેવા જાવથી કરે, તેવું પ્રમાણ છે.

દેવનાં તથા જ્ઞાન સ્નાતાનાં ઘર પ્રમુખ પણ આવકે નિઃશુકતાદિ દોષ હોવાથી જાહે રાખવાં ન જોઈયે. સાધારણ ઙ્ગ્યના ઘરપ્રમુખ સંઘની અનુમતિથી લોકવ્યવહારે જાહું આપી વાપરે તો દોષ નથી; પરંતુ જાહું કરારને દિવસે પોતાનીમેલે આપી દેવું જોઈયે. જાહે રાખેલું મકાન સમરાવવામાં પોતાનું ધન વાપરે તો હિસાવમાં મજરે લે. તેમાં દોષ નથી; કોઈ સાધર્મી હુઃખી હોય, નિર્ધન થઈ ગયો હોય, અને તે સંઘની આજ્ઞાથી જાહું આપ્યાવિના રહે તોપણ દોષ નથી. વલી તીર્થાંદિમાં અથવા દેરાસરમાં વહુ વચ્ચત રેહેવું પડે, તેમાં સુવે, તો ત્યાંપણ વ્યવહાર મુજબ અધિક જાહું

आपे, जुहुं जाहुं आपे तो दोष लागे. जाहुं आप्याविना देव ज्ञान तथा साधारण संबंधी कलश, पाटला प्रमुख उपकरणो उजमणामां, पुस्तक पूजामां, नंदी प्रमुखमां मांडवासारु न लेवां जोइये; कारण के उजमणां पोताना नामथी करवामां आंवेठे, अने तेमां देव, ज्ञान, वा साधारण खातानी वस्तुं नकरा शिवाय वपराय तो दोष लागेठे.

घर देरासरमां चडाववामां आवेला अक्षत, सोपारी, वदाम, प्रमुख वेचवाथी जे धन उपजे, तेनां पुष्प प्रमुख लइ घरदेरासरमां न चडावे, मोटामंदिरमां पण न चडावे. जे पूजारी होय तेने सर्व हकीकत कहे; अने मंदिरनुं डव्य ठे, पण मारुं नथी एम स्पष्ट कहे. पूजारी न होय तो संघसमक्ष कही दे. एम न कहे तो महादोष ठे. घरदेरासरनुं नेवेद्यादि मालीने आपे, परंतु तेथी मालीनी नोकरी हिसावमां न ले. प्रथमथीज जोइती पुष्पादि वस्तु आपवी एवा करारथी काम ले तो दोष नथी. मुख्यवृत्तियें तो नोकरीवास्ते चढेलुं आपवाथी जुहुं आपवुं जोइये.

घरदेरासरमां चढेला अक्षत प्रमुख मोटा मंदिरमां मोकलावी आपे, अन्यथा घरदेरासरना डव्यथी घरदेरासरनी पूजा गणाशे, परंतु पोताना डव्यनी अशे नहि. तेम करवाथी अनादर, अवज्ञादि दोष ठे, तेथी तेम करवुं युक्त नथी. खडव्यथीज पूजा करवी उचित ठे. देरानां नेवेद्य, अक्षतादि पोताना डव्यनी जेम साचववां जोइये, वरावर किंमते वेची, देव डव्य वधारवुं जोइये. परंतु जेम तेम वेची आपी देवां न जोइये. जो तेम करे तो देवडव्य नाश करवानो दोष लागेठे.

सर्व रीतें रक्षण करतां ठतां चोर, अग्नि आदिना उपडवथी देवडव्यनाश पामे तो चिंताकारकने दोष नथी.

देव, गुरु, यात्रा, तीर्थपूजा, संघपूजा, साधर्मिवात्सल्य, स्नात्रप्रज्ञावना, ज्ञान लखाववा प्रमुख कारणोवास्ते बीजाउं पासेथी धन ले, त्यारे चार पांच पुरुषोने साक्षी राखी ले; पठी खरचवाना प्रसंगमां पण गुरुसंघ प्रमुख प्रगट कही दे, के आ धन में अमुक सख्त्तनुं आपेलुं खरचेवुं ठे. मारुं नथी.

तीर्थादिमां, तेमज पूजा स्नात्रमां, ध्वजा चडाववा प्रमुख आवश्यक कर्त्तव्यमां खरच बीजाने शिर नहि नाखतां, पोतेज यथाशक्ति करे. जो कोइयें धन खरचवाने आप्युं होय तो तेनुं नाम प्रगट बोली काम करे.

जो घणाये मल्ली साधर्मिवात्सल्य, संघपूजादि कार्यमां धन वापरवा आप्युं होय तो जेनो जेनो जेटलो जेटलो हिस्सो होय ते ते सर्व प्रगटपणे कही दे, नहिं तो पुण्यफलनी चोरी लागे.

बली मरणांत समये माता, पिता प्रमुखें जे धर्ममां खरचवा कहुं होय, तथा पुत्रादि जे खरच करवुं कबुल करे. ते बहु श्रावकोपासे कही देवुं जोइए. जेम के हुं तमारा नामथी अमुक दिवसनी अंदर अमुक धन खरचीश, तमे तेनी अनुमोदना करो. पठी ते धन सर्व समक, पोताना नामथी नही, परंतु माता पिता प्रमुखना नामथी ते मुदतनी अंदर खरची देवुं जोइए. धर्मनां खरच मुख्यवृत्तिए तो साधारण अव्यथीज करवां जोइए; कारण के ज्यां ज्यां काम पडे, त्यां त्यां उपयोगमां आवे. सात क्षेत्रोमां जे क्षेत्र सीदातुं होय, तेमां धन खरची, तेने टेको आपे. कोइ श्रावक निर्धन थइ गयो होय तो, तेने तेज धनथी सहाय आपे ॥लोकेष्युक्तं॥ दरिद्रं जरराजेंद्र, मा समृद्धं कदाचन ॥ व्याधितस्योपधं पथ्यं, नीरोगस्य किमौपधं ॥ १ ॥ तेज कारणथी, परजावना, संघ पेहेरामणी तथा लाणीप्रमुखमां, जे निर्धन साधर्मी होय, तेने विशेष वस्तु आपवी जोइये; अन्यथा धर्म अवज्ञादि-दोष लागे. बली धनवान्थी निर्धनने अधिक देवुं ते पण युक्तठे. जो शक्ति न होय तो वनेने बराबर आपे.

पोतानो खरच धर्मद्रव्यथी न करवो जोइये. यात्रादि निमित्त जे धन काढवामां आवे, ते सर्व देवादि निमित्त थयुं. जो ते द्रव्य पोताना जो जनमां अथवा गाडी प्रमुख जाडामां वापरे तो अवश्य तेने देवद्रव्य खावानो दोष लागे. कदाचित् अज्ञानताथी, चूकथी, वे समजथी, इत्यादि कारणथी कोइ श्रावक देवादि द्रव्यनो उपजोग करी ले, तेना प्रायश्चित्तमां, जेटलुं द्रव्य तेणें उपजोगमां लीधुं होय तेटलुं द्रव्य देव, साधारण संबंधी जुहुं काढे मरणसमये शक्तिना अज्ञावथी धर्मस्थानमां थोडुं खरचे, परंतु देवुं कोइनुं राखे नहिं. देवप्रमुखनुं द्रव्य तो विशेषें करी राखे नहिं. ए प्रमाणे श्रीजिनराजनी पूजा, शक्ति, द्रव्य रक्षणादि दृढ जावथी करवां जोइये. इति.

हवे गुरुवंदनविधि लखीये. ठीये. ज्ञानादि पांच आचार संयुक्त होय;

तथा जे शुरु प्ररूपक होय, ते गुरु ठे. पांच आचारनुं स्वरूप जोनुं होय तो, श्रीरत्नशेखरसूरिकृत आचारप्रदीप ग्रंथ जोइ लेवो.

पूर्वोक्त गुरु, आचार्य प्रमुख सन्मुख, जे प्रत्याख्यान पूर्व पोते पोतानी मेले कर्तुं हतुं, ते विशेष रीतें विधिपूर्वक गुरुमुखधी उचरावे; कारण के प्रत्याख्यान त्रणतरेहथी करवामां आवेठे. १ आत्मसाक्षिक, २ देवसाक्षिक, ३ गुरुसाक्षिक, तेनो विधि आ ठे—

गुरु, मंदिरमां देववंदनार्थें, स्नात्रादि देखवावास्ते, धर्मोपदेश देवावास्ते, जिनमंदिरमां आख्या होय, तथा वस्तिमां होय, त्यां मंदिरनी जेम त्रण निस्सिहि, पांच अजिगमनादि, यथायोग्य विधिपूर्वक जइ गुरु धर्मोपदेश आपे ते पहेलां अथवा पठी यथाविधियें पचवीश आवश्यक, शुरु द्वादशावर्त्त वंदन करे; गुरुवंदननुं फल बहुज मोडुं ठे. कृष्णवासुदेववत्. ज्ञाप्यमां वंदनाना त्रण प्रकारठे. एक तो मस्तक नमावतुं ते फेटावंदना, बीजी संपूर्ण वे खमासणां प्रमुख कहेवां ते स्तोत्रवंदना, त्रीजी द्वादशावर्त्त करवाथी, द्वादशावर्त्तवंदना थाय ठे. प्रथमनी वंदना सर्व संघने करवी; बीजीवंदना सर्व खदर्शनी साधुजने करवी; अने त्रीजी वंदना पदवीधर आचार्य प्रमुखने करवी.

जेणें सवारनुं पडिकमाणुं न कर्तुं होय, तेणें विधिपूर्वक वंदना करवी; कारण के ज्ञाप्यमां लख्युं ठे के, सवारनो वंदनाविधि आ प्रमाणे करे. प्रथम १ ज्ञाप्योक्तविधियें श्र्यापथ प्रतिक्रमे, पठी २ कुस्थाननो कायोत्सर्ग करे, सो उच्चास प्रमाण करे, जो खन्नमां स्त्रीसाथे संगम कर्तुं होय तो अशुचिनी सर्व जगा धोइ, पठी एक सो आठ श्वासोच्चास प्रमाण कायोत्सर्ग करे. पठी ३ चैत्यवंदन करे. पठी ४ क्षमाश्रमणपूर्वक मुहपत्ति प्रतिलेखे, पठी ५ वे वंदणां दे, पठी ६ देवसि आदिक आलोवे, पठी ७ वांदणां दे, पठी ८ अप्रुठिठमि कहे, पठी ९ वे वांदणां दे, पठी १० प्रत्याख्यान करे, पठी ११ जगवान अहं इत्यादि चार क्षमाश्रमण दे, पठी १२ स्वाध्याय संदिसाहु कहे, पठी क्षमाश्रमणपूर्वक सदाय करुं एमं कहे, पठी स्वाध्याय करे.

हवे संध्यावंदनविधि लखीयें ठीयें. १ श्र्यापथ पडिकमे, पठी २ चैत्यवंदन करे, पठी ३ क्षमाश्रमणपूर्वक मुखवस्त्रिकानुं प्रतिलेखन करे, प-

ठी ४ वे वांदणां दे, पठी ५ दिवसचरिमतुं प्रत्याख्यान करे, पठी ६ वे वांदणां दे, पठी ७ देवसि आलोउं कहे, पठी ८ वे वांदणां दे, पठी ९ अपुठिउं कहे, पठी १० जगवान् आदि चार स्तोत्रवंदना करे, पठी ११ देवसि प्रायश्चित्तनो काउसग्ग करे, पठी १२ पूर्ववत् वे खमासमण दइ स्वाध्याय करे.

जो गुरुनुं चित्त वीजां कार्य करवातरफ होय, तो संक्षेपमात्र वंदना करे. एम वंदनापूर्वक गुरुपासे प्रत्याख्यान करावे; कारण के श्रावक प्रज्ञासूत्रमां लेख्युं ठे के, प्रत्याख्यान करवाना परिणाम दृढ होय तो पण, गुरुपासे प्रत्याख्यान करे; गुरुपासे प्रत्याख्यान करवामां चार गुण ठे. १ दृढता थायठे, २ आज्ञापालन थायठे, ३ कर्मनो क्षय थाय ठे, ४ उपशमनी वृद्धि थाय ठे.

एविज रीतें दैवसिक, चातुर्मासिक नियमादि पण गुरु विद्यमान उतां, गुरुनी साक्षियेंज करवा जोइये. योगशास्त्रमां गुरुनी जक्ति आ प्रमाणे कहिठे. तथा ॥ अच्युत्थानं तदालोके, ज्ञियानं च तदागमे ॥ शिरस्यंजलि संश्लेषः, स्वयमासनढौकनं ॥ १ ॥ आसनाजिग्रहोजक्त्या, वंदना पर्युपासनं ॥ तद्यानेऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरियं गुरौ ॥ २ ॥ अर्थः—१ गुरुने आवता देखी उनां थवुं, २ सन्मुख लेवा जवुं, ३ मस्तक उपर अंजलि बांधी प्रणाम करवा, ४ आसन देवुं, ५ ज्यारे गुरु आसन उपर बेसे, त्यारेमारे बेसवुं एवो अजिग्रह करवो, ६ जक्तिथी वंदना, पर्युपासना करवी, ७ ज्यारे गुरुजाय त्यारे पहाँचाडवा जवुं; वली १ गुरुने अडी वरावर न बेसे, २ गुरुथी आगल न बेसे, ३ गुरुनी तरफ पीठ दइ न बेसे, ४ गुरुनी पासे पग उपर पग चडावी न बेसे, ५ पलोठी मारी न बेसे, ६ हाथथी जंघा लपेटी न बेसे, ७ पग पसारी न बेसे, ८ विकथा न करे, ९ बहु हसे नहि १० निद्रा ले नहि, ११ मन, वचन, काया गोपवी, वे हाथ जोडी, जक्ति बहुमानपूर्वक, उपयोगसहित सांजले. सारांश के गुरुपासे धर्म सांजलवाथी आ लोक तथा परलोक संवंधी बहु गुणो प्राप्त थायठे.

वली गुरुने पुठे, साहेव ! कोइ साधु रागग्रस्त ठे, तो बैद्यने बोलावुं ? औपधादि उपचारवास्ते फरमावो ? गुरुना फरमान मुजब करे. गुरु गंधनी सर्व तरेहथी सार संजाळ ले. जोजनने अवसरे उपाश्रये जइ साधुने निमंत्रणा करे, वली औपध प्रमुख जे जेने पथ्य होय ते तेने आपे. ज्यारे

साधु, श्रावकने घेर आवे, त्यारे जे जे वस्तु साधुने योग्य होय, ते ते सर्व वस्तु देवावास्ते निमंत्रणा करे. सर्व वस्तुर्त्तनां नाम साधुपासे ले, जो के साधु न लहे तोपण दाताने जीर्णशेठवत् पुण्य फल ठे. रोगी साधुनी वैयावच्च करवाथी जीवानंद वैद्यवत् महापुण्य फल थायठे. साधुर्त्तने रेहेवा वास्ते स्थान आपे; जिनशासनना प्रत्यनीकने सर्वशक्ति वापरी निवारण करे. साधवीर्त्तनी दुष्ट, नास्तिक, दुःशील पुरुषोथी रक्षा करे. पोताना घरनी पासे बंदोवस्तवाला, सुंदर उपाश्रय रहेवा आपे, ते साधवीर्त्तनी, पोतानी स्त्री, बहु, वेहेन, दीकरी प्रमुख पासे सेवाजक्ति करावे. पोतानी दीकरीर्त्तने साधवीर्त्त पासे विद्या शिखवा मोकले. जो कोइ दीकरीने विद्यान्यास करतां वैराग्य आय, तो साधवीने आपे, जो कोइ साधवी धर्मकृत्य चूली जाय, तो स्मरण करावे. जो कोइ साधवी अन्यायमां प्रवृत्ति करे तो तेने निवारे. वली पोते दररोज गुरुपासे नवीन नवीन शास्त्र अन्यास करे. जो अद्वयबुद्धि होय तोपण जणवानो विचार न ठोडे. इत्यादि धर्मकृत्य कर्मा पठी, श्रावक जो राजा होय तो राजसत्तामां जाय, प्रधान होय तो, न्यायसत्तामां जाय, वाणीर्त्त होय तो बजारमां दुकाने जाय, इत्यादि उचित स्थानमां, जइ, धर्मथी विरुद्ध न होय ते रीतें धन उपार्जन करवानी चिंता करे.

हवे राजा केवी रीतें प्रवर्त्तें ते लखीये ठीये. राजा, दरिद्री मान्य, अमान्य, उत्तम, अधमादि सर्वलोकोनो पक्षपातरहित मध्यस्थरीतें न्याय करे. प्रधानतुं कर्त्तव्य ए ठे के तेणें राजा तथा प्रजा, उजयने नुकसान न थाय तेवी रीतें प्रवर्त्तवुं जोइये. कारण के नीतिशास्त्रनो श्लोकठे के जे मंत्री राजानुं हित वांठेठे, तेना उपर प्रजा छेपकरे ठे, अने जे प्रजानुं हित करे ठे, तेने राजा तजी देठे, तेथी एवी विषमस्थितिबिचारपूर्वक राजा प्रजा वनेना हितनो प्रधानें विचार करी काम करवां जोइये.

वणिक् व्यापारीर्त्तनी फरज ए ठे के तेमणे व्यापारनी शुद्धि करवी जोइये. यदाह ॥ विवहारसुद्धि देसाइ, विरुद्धाच्य उचिय चरणेहिं ॥ तो कुणइ अत्यर्चितं, निवाहितो नियं धम्मं ॥१॥ व्यापारनी शुद्धि, देशादि विरुद्धनो त्याग, उचित आचरण, आ व्रण साचवी धन उपार्जनकरवानी चिंता करे. वली पोताना धर्मनोपण निर्वाह करे. संसारमां एवुं कोइ कार्य नथी,

જે ધનથી સિદ્ધ ન થાય ? તે કારણથી બુદ્ધિમાન્ ધન ઉપાર્જન કરવાનો પ્રયત્ન કરે ॥ યદાહ ॥ નહિ તદ્વિચિત્તે કિંચિ, યદર્થેન ન સિદ્ધ્યતિ ॥ યત્નેન-મતિમાંસ્તસ્મા, ધર્થમેકં પ્રસાધયેત્ ॥ ૧ ॥ આશ્લોકમાં જે અર્થચિંતા બતાવી, તે અનુવાદરૂપ સમજવી, કારણ કે ધન ઉપાર્જન કરવાની ચિંતા લોકમાં સ્વતઃ સિદ્ધ છે, કાંઈ શાસ્ત્રકારના ઉપદેશથી નથી; અને “ ધર્મ નિર્વાહ્યન્ ” આ જે કથન છે, તે કહેવાયોગ્ય છે, કારણ કે તેની આગલ પ્રાપ્તિ નથી. શાસ્ત્રનો ઉપદેશ અપ્રાપ્ત અર્થની પ્રાપ્તિ વાસ્તેજ હોય છે, શેષ સર્વ અનુવાદાદિરૂપ છે.

હવે આજીવિકા ચલાવવાના પ્રકાર કહીએ ઠીયે. આજીવિકા ચલાવવાનાં સાત સાધન છે. ૧ વ્યાપાર કરવો, ૨ વિદ્યાભ્યાસ કરવો, ૩ खेती કરવી, ૪ પશુર્જનું પાલન કરવું, ૫ કારીગરી કરવી, ૬ નોકરી, ૭ જીલ્ માગવી. ૧ તેમાં વ્યાપાર કરવાથી વણિક લોકોની આજીવિકા ચાલે છે, ૨ વિદ્યાર્થી વૈદ્યપ્રમુખની આજીવિકા ચાલે છે, ૩ खेती કરવાથી કણવી પ્રમુખની આજીવિકા ચાલે છે, ૪ પશુપાલનથી ગોવાલ પ્રમુખની આજીવિકા ચાલે છે, ૫ શિલ્પથી ચિતારાદિની આજીવિકા ચાલે છે. ૬ નોકરી કરવાથી સિપાઈ લોકોની આજીવિકા ચાલે છે, ૭ જિલ્લામાં માગીલાનાર્જનની આજીવિકા છે. ૧ વ્યાપાર ધાન્ય, ઘી, તેલ, કપાસ, સૂતર, વસ્ત્ર, ધાતુ, મણી, માણેક, મોતી, રૂપેઆ, સોનેયા પ્રમુખ, તથા જે જે જાતનાં કરીઆણાં છે, તે સર્વનો વ્યાપાર ચાલે છે; વહી જે વ્યાજ વટાવ કરવો તેપણ વ્યાપાર છે.

૨ વિદ્યાપણ, ઔપધિ, રસ, રસાયન, ચૂર્ણ અંજનાદિ, વહીવાસ્તુક શાસ્ત્ર, શકુનશાસ્ત્ર, ચૂત જવિખ્યાદિ નિમિત્ત, સામુદ્રિક, ચૂડામણી, જવાહિર પરીક્ષાનાં શાસ્ત્ર, તાર્કિક શાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર, ધર્મ, અર્થ, કામના અનેક જ્ઞેદથી અનેક પ્રકારે છે. આ વૈદ્યવિદ્યામાં લોજ, વા કપટ કરવું તે ઠીક નહીં; કારણ કે તેમ કરવાથી પ્રાયઃ હુધ્યાન થવાથી ગુણની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વહી જેને જેનાથી લાજ થાય છે, તે તેજ વાતને ચાહે છે. તદુક્તં ॥ આર્યા ॥ વિગ્રહમિદંતિજટા, વૈદ્યાશ્ચ વ્યાધિપીડિતં લોકં ॥ મૃતકં બહુલં વિપ્રાઃ, કેમસુજિદં ચ નિર્ગથાઃ ॥૧॥ અર્થઃ— સુજટ સંગ્રામ ચાહે છે, વૈદ્ય રોગપીડિત લોકોને ચાહે છે, વ્રાહ્મણ, લોકોનાં વહુ મરણ ચાહે છે, અને નિ-

ग्रंथ साधु निरुपद्रव अने सुकालने चाहे ठे. वली जे वैद अत्यंत लोभी होय; धनवास्ते नुकसानकारक औषध जाणीने आपतो होय, जेना मनमां दया न होय, जे त्यागी, वैरागीने औषध न आपतो होय, जे गरीब अनाथ लोकोपासेथी तेजने मरता जाणतां पण धन खुंची लेतो होय, जे मांस मद्यादि अजह्य वस्तु जक्षण करवानुं वतावतो होय, जे खोटां औषध बनावी लोकोने उगतो होय, एवा वैद्य नरक गतिमां गमन करनारा ठे; अने जे वैद्य सात्विक प्रकृतिवाला होय, निर्लोभी होय, अने परोपकारी होय, पूर्वोक्त दूषणो रहित होय, एवा वैद्यने तेनी विद्या श्री-कृष्णदेवजीना जीव जीवानंद वैद्यनी जेम वने जवोमां गुण देवावाली ठे. एवा वैद्य विद्यार्थी आजीविका चलावे तो उत्तम ठे.

३-४ खेती तथा पशुपालन. खेती त्रण प्रकारें थाय ठे. १ वरसादथी, २ कुवा, नेहेरथी, ३ वनेथी. पशुपालन अर्थात् गाय, जेंस, चकरी, उंट, बलद, घोडा, हाथी, तेजने वेची आजीविका करवी. आ वने काम आत्म-स्वरूपना अजिलापी विवेकिपुरुषोने करवां उचित नथी. जो निर्वाह न चालतो होय, अने ते काम करवुं पडतुं होय तो, बीज बाववानो समय-जाणे, जूमि, सरस, नीरस जाणे, इत्यादि खेती संवंधी सारी माहिती मेलवी काम करे तो धनवृद्धि थाय; वली पशुपालन धंधामां पशुजं उपर निर्दयपणुं न करे, पशुना कोइ अवयव ठेदे नहि, सारी रीतें सारसंजाल करे, तो लाज मेलवे.

शिल्प आजीविका ठे. शिल्प सो तरेहना ठे, मूल तो शिल्प पांच ठे. १ कुंजार, २ लुहार, ३ चितारो, ४ वणकर, ५ नाइ; आ पांचेना बीश बीश जेद ठे. यद्यपि आ कालमां न्यून अधिक हरो, परंतु श्रीकृष्ण देवजी-ए प्रथम सो तरेहना शिल्प पर्यायो शिखव्या हता. ते कारणथी ते प्रमाणे अत्रे लखेल ठे. जे सांसारिक विद्या ते सर्व शिल्पमां ठे, वाकी कोइकज कर्ममां ठे. शिल्पविद्या गुरुना उपदेशथी प्राप्त थाय ठे, अने कर्म, स्वयमेव प्राप्त थाय ठे. आ कर्म पण सामान्यथी चार प्रकारें ठे. १ बुद्धिथी धन कमाववुं ते उत्तम. २ हाथथी धन मेलववुं ते मध्यम. ३ पगथी धन मेलववुं ते अधम. ४ मस्तके वोजो उठावी कमाववुं ते अधमाधम, समजवुं.

६ सेवा करी आजीविका करवी ते, सेवा, राजानी, शेठनी तथा सामान्य लोकोनी नोकरी करवी ते. प्रथम तो नोकरी कोइनी पण न करवी जोइए; कारण के नोकरी ते परतंत्रता ठे. जो निर्वाह न थतो होय तो नोकरी पण करवी, जेनामां नीचेना गुणो होय, तेवा सख्सनी नोकरी करवी. १ जे काननो काचो न होय, २ शरमवालो होय, ३ कृतज्ञ होय, ४ सात्विक, गंजीर, धीर, उदार, शीलवान् गुणोनो रागी होय, तेवा पुरुषनी नोकरी करवी. जे क्रूरप्रकृतिवालो होय, कुव्यसनी होय, लोभी होय, मूर्ख होय, निरंतरनो रोगी होय, चतुर न होय, अन्यायी होय, एवा पुरुषनी नोकरी न करवी. वली कामंदकीय नामना नीतिशास्त्रमां लख्युं ठे के, जे राजानी वृद्ध पुरुषोए सेवा करी ठे, ते राजा उत्तम ठे. वली स्वामिए पण जेवो सेवक होय, तेवुं सन्मान करवुं, ते तेनी फरज ठे. सेवक पण जो शेठ थाक्यो होय, भूख्यो होय, क्रोधमां होय, व्याकुल होय, तृपावंत होय, शयन करतो होय, बीजाउं तेनी पासे थरज करता होय, तेवे प्रसंगे, विनति न करे. वली राजानी माता, राजानी राणी, राजकुमार, मुख्य प्रधान, न्यायाधीश, राजाना दरवान, तेउनी साथे सेवकें राजानी तरेह वर्तना राखवी जोइए. ए प्रमाणे वर्तते तो धननी प्राप्ति दुर्लभ न समजवी. यथा ॥ इक्षुक्षेत्रं; समुद्रश्च, योनिपोषणमेव च ॥ प्रसादोऽभूजुजां चैव, सद्यो भ्रंति दरिद्रतां ॥ १ ॥ निंदंतु मानिनां सेवा, राजादीनां सुखेपिणः ॥ खजनाः खजनोद्धार, संहारो न विना तथा ॥ २ ॥ मंत्री, न्यायाधीश, सेनानी, सर्वनोकरी, नृपसेवानी अंतर्जावी ठे; परंतु जेख खानाना दरोगानी नोकरी, नगरना फोजदारनी नोकरी. तथा सीमापालनी नोकरी, इत्यादि कनिष्ठ नोकरी न करवी जोइए; कारण के आ नोकरी लोकोपर निर्दयता करावनारी ठे, तेथी आवाकें तो बिलकुल न करवी जोइए. जो कोइ आवाक राज्याधिकारी थइ जाय, तो वस्तुपाल प्रमुखनी जेम महान्धर्म, कीर्तिनां कामो करनारो थाय, आवाक मुख्यवृत्तिए तो सम्यक् दृष्टिनीज नोकरी करे.

७ जीख मागी आजीविका करवी ते, जीख मागवाना अनेक प्रकार ठे. तेमां धर्म उपपंथ मात्र आहार, वस्त्र, पात्रादिनी जिह्वा लेवी, ते पण जे साधुए सर्व संसार तथा परिग्रहना संगनो त्याग कर्यो ठे, तेणे

मागवी उचित ठे; कारण के तेने जीख मागवाशिवाय बीजी गति नथी. पूज्यपादश्री हरिचन्द्र सूरिजीए पोताना पांचमा अष्टकमां जिह्वा ग्रण प्रकारें लखी ठे. प्रथम सर्वसंपत्करी जिह्वा, बीजी पौरुषांगी जिह्वा, त्रीजी वृत्तिजिह्वा ठे, जे साधु परिग्रहना त्यागी, धर्मध्यानसंयुक्त, जिनाहापूर्वक पट्कायना आरंजयी रहित, तेनी जे जिह्वा, ते सवे संपत्करी जिह्वा ठे; अने जे साधु तो वन्या ठे, परंतु साधुना गुण जेनामां नथी, वली जे गृहस्थावासमां दृष्ट पुष्ट पट्कायना आरंजयी, पडिमा बहन नहि करता एवा श्रावक, तथा बीजा गृहस्थ जे मार्गीने खाय तेनी जे जिह्वा, ते पौरुषांगी जिह्वा ठे; ते पुरुषो धर्मनी लाघवता करनारा ठे, पूर्वजन्ममां जिनाहा खंडन करनारा ठे, वली आगल अनंत जन्मसुधी दुःख पामशे. जेउं निर्धन, लुला, लंगडा, आंधला, पांगला, असमर्थ, काम करवानी शक्ति विनाना, तेउंनी जे जिह्वा, ते वृत्तिजिह्वा ठे. आ जिह्वा दुष्ट नथी. आ जिह्वा करनाराउंयी धर्मनी लाघवता आदि यतां नथी; कारण के जे तेउंने आपे ठे, ते अनुकंपा (दया) थी आपे ठे. देनारा पुण्य उपार्जन करे ठे; ते कारणथी गृहस्थें जीख न मागवी जोशए. जीख मागवाथी धर्मनी निंदा थाय ठे, अने धर्मनी निंदाथी दुर्लजबोधी थाय ठे. जीख मागवाथी उदर पूर्ण तो थाय ठे, परंतु लक्ष्मी यती नथी. यतः ॥ लक्ष्मीर्वसति वाणिज्ये, किंचिदस्ति च कर्पणे ॥ अस्ति नास्ति च सेवायां, जिह्वायां न कदाचन ॥ १ ॥ मनुस्मृतिना चोथा अध्यायमां लख्युं ठे के, ज्यारे व्यापार करे, त्यारे कष्टमां मदद आपनार पुंजीनुं बल, स्वजाग्योदय, देश, काल देखीने करे; व्यापार शुरुआतमां थोडो करे, पठी लाज जाणे तो विशेष करे, कदाचित् निर्वाह न यतां खर कर्म पण करे, तो पण पोते पोतानी निंदा करतां करे. देख्या विना, तेमज परीक्षा कर्या विना सोदो न ले, जे सोदो संदेहवालो होय ते, बहुनी साथे मलीने ले, ज्यां स्वचक्र, परचक्र प्रमुखनो उपद्रव न होय, अने धर्म सामग्री होय, ते स्थलमां व्यापार करे.

कालथी, ग्रण अष्टाह तथा पर्वतिथिने दिन व्यापार न करे. जे वस्तु वर्षाकाल साथे विराधी होय, तेनो त्याग करे; जावथी, जे कृत्रिय जातिना व्यापारी राजा प्रमुख होय, तेउंनी साथे व्यापार न करे, पोताना

विरोधीने उधारे न आपे, तेमज नट, विट, वेश्या, जुगारी प्रमुखने तो विशेषे करी उधारे न आपे, हथीआर बांधनारानी साथे, तेमज ब्राह्मण व्यापारी साथे लेण देण न करे, लेण देण करवामां व्याजें धीरधार करे त्यारे अधिक किंमतना दागीन राखी ते उपर रूपीआ धीरे, कारण के तेथी मागवाथी थतो बलेश, विरोध, धर्महानि, धरणादि कष्ट थतां न थी. जो एम निर्वाह न थाय तो, सत्यवादीने व्याजु उधार धीरे, व्याज पण अधिक न खाय, सैंकडे पांच ठ टका सुधीतुं खाय, जेथी निंदा न थाय तेम करे,

जो देवुं होय तो, करारनी मुदत उपर माग्या बिनाज करज आपी दे, कदाचित् निर्धनपणाथी एकज वारे न आपी शके तो किस्तो प्रमाणे जरूर आपी दे, कारण के देवुं कोइतुं राखवुं न जोइए. यहुक्तं ॥ धर्मरंजे ऋणवदे, कन्यादाने धनागमे ॥ शत्रुघातेऽग्निरोगे च, कालक्षेपं न कारयेत् ॥ १ ॥ जो देवुं न आपी शकाय, तो लेणदारना नोकर थइ देवुं वाले, नही तो जवांतरोमां तेना चाकर, पाडा, बलद, उंट, गधेडा, खच्चर, घोडा प्रमुख वनी देवुं आपवुं पडशे. लेणदार पण ज्यारे जाणे के, आ देणदार आपवाने समर्थ नथी, त्यारे बिलकुल मागवुं ठोडी दे, एम कहे के ज्यारे तुं आपवाने शक्तिमान् था, त्यारे आपजे, नहि तो आ धन में धर्ममां वापर्युं ठे एम समजवुं, पोताना चोपडामां पण हुं लखुंतुं के तारी पासे मारे कांइ पण हवे लेणुं नथी.

आवकें मुख्यवृत्तियें तो धर्मिजनोनी साथेज व्यवहार करवो जोइये, कारण के वने पासे धन रहेशे तो धर्ममां वापरशे, अने जो कोइ स्त्रेष्ठादि नीचमाणस पासे धन रही जाय तो व्युत्सर्जन करी दे, अने व्युत्सर्जन कर्या पठी जो ते स्त्रेष्ठादि धन पावुं आपी दे, तो धन धर्ममां खरचवावास्ते संघने सुप्रत करे, अने व्युत्सर्जन करेख ठे एम पण कही दे, तेवीज रीतें जे कांइ वस्तु खोवाइ होय अने शोधतां ठतां हाथ न लागे तो ते वस्तु पण व्युत्सर्जन करी दे, पठी कदाचित् पोताने धनहानि थइ जाय, वा धननी अप्राप्ति थइ जाय, तो पण खेद न करे, कारण के खेद न करवो, तेज लक्ष्मी मलवानुं मूल कारण ठे.

बहु धन जतुं रहे, तोपण धर्म करवामां आलस न करे, कारण के सं-

पत्ति अने विपत्ति मोटा पुरुषोनेज आवे ठे. निरंतर एक सरखा दिवसो कोइना जता नथी, पूर्वजन्म जन्मांतरना पुण्य पापना उदयथी संपत्ति, विपत्ति आवी मले ठे; ते कारणथी धैर्यनुं अवलंबन करवुं तेज श्रेष्ठ ठे. कदी अनेक उपायो करतां ठतां पण दरिद्रता दूर न थाय तो कोइ जाग्यवाननो आधार ले, कारण के काष्ठनी साथे लोडुं पण तरे ठे.

जो बहु धन थइ जाय तो, अजिमान न करे, कारण के लक्ष्मीनी साथे पांचवस्तुं आवेठे. १ निर्दयपणुं, २ अहंकार, ३ तृष्णा, ४ कठणवचननो व्यापार, ५ वैश्या, नट, विट, नीचपात्र बल्लजता. तेथी कदाच बहु धन थइ जाय तो, आ पांचने आववानो अवकाश न आपे, कोइनी साथे लडाइ न करे, पोताथी बलवान् साथे तो कदापि लडाइ न करे. बली १ धनवंत, २ राजा, ३ पक्षवाला, ४ बलवान्, ५ दीर्घरोपी, ६ गुरु, ७ नीच, ८ तपस्वी, आ आवेनी साथे वाद न करे; ज्यांसुधी नरमाशथी काम थाय त्यांसुधि कडकपणुं न अंगीकार करे. लेवा देवामां त्रांति, जूलादिथी अन्यथा थइ जाय तो, विवाद न करे, परंतु न्यायपूर्वक चोखवट करे. न्याय करनाराज्ये पण निर्लोचनी, पक्षपातरहित, रहेवुं जोइये. बली जे वस्तु मोंधी थवाथी समुदायने पीडा थाय, तेवी वस्तु मोंधी थवानो विचार न करे. कदाचित् कर्मयोगथी डुकाल प्रमुख थइ जाय, तोपण सोदामां वमणो, त्रमणो लाज थइ जाय, त्यारेपण अनाजमां बहु लाज लेवानी दानत न राखे. व्याजपण सेंकडे ठ टका अर्थात् आव आवाना उपरांत न ले. कोइनुं पडीगयेवुं, विसरी गयेवुं, धन न ले. कालांतरे क्रयविक्रयादिमां देशकालादि अपेक्षा, उचित तथा शिष्टजन अर्निदित लाज ले. आ कथन पंचाशकसूत्रमां ठे. बली खोटा तोल, खोटा माप, न्यूनादिक व्यापार, रसमां जेल, संजेल प्रमुख न करे, वस्तुनुं अनुचित, मूल तथा व्याज न ले. लांच न ले, घालमेल न करे; घसायेवो, तेमज खोटो रूपीउं खरामां न आपे; बीजाना व्यापारमां जांग फोड न करे, घराक न ललचावे, वानकी कांइ देखाडी माल बीजो न आपे, अंधारामां राखी वस्तु न आपे, खोटां खत पत्रादि न बनावे, इत्यादि परवंचनपणुं लागे. सर्वथा व्यवहारशुद्धि करे, कारण के व्यवहार शुद्धि रहस्यधर्मनुं मूलठे. बली स्वामिजोह, मित्रजोह, विश्वासघात, बालजोह, वृद्धजोह, देव-

ગુરુદ્રોહ ન કરે, આપણમોસો ન કરે, આ સર્વ મહાપાપનાં કામ છે. વલી કુડી સાક્ષી, રોષ, વિશ્વાસઘાત, કૃતઘ્નતા, આ ચાર કર્મ ચંડાલપણાં છે, તેથી તે ત્યાગે. અસત્ય બોલવું તે સર્વ પાપથી મોટું પાપ છે, તેથી અસત્ય સર્વથા ન બોલે. ન્યાયથી ધન ઉપાર્જન કરે, અને અન્યાથી લોકો જે સુખી દેખાય છે. તે અન્યાયથી સુખી નથી, પરંતુ તેડના પૂર્વજન્મના પુણ્યના ફલથી સુખી છે; કારણ કે કર્મફલ ચાર પ્રકારનાં છે. યદાદુર્ધર્મઘોષ સૂરિપાદાઃ ॥ એક પુણ્યાનુબંધિપુણ્ય છે, વીજું પાપાનુબંધિ પુણ્ય છે, ત્રીજું પુણ્યાનુબંધિ પાપ છે, ચોથું પાપાનુબંધિ પાપ છે. આ ચારે પ્રકારને કાંઈક વિસ્તારથી વતાવીએ ઠીયે.

૧ જેણે જિનધર્મની વિલકુલ વિરાધના કરી નથી, પરંતુ સંપૂર્ણ આરાધના કરી, જેડ સંસારમાં જવાંતરમાં મહાસુખી, ધનાઢ્ય ઉત્પન્ન થાય, તેડ પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યવાલા સમજવા. ઝરત, વાહુવલિવત્

૨ જે પુરુષો નીરોગાદિ ગુણયુક્ત હોય, અને ધનાઢ્યપણ હોય, પરંતુ કોણિક રાજાની પેટે પાપ આચરણમાં તત્પર હોય, તે પાપાનુબંધિ પુણ્યવાલા સમજવા. આ પુણ્ય પૂર્વજન્મમાં અજ્ઞાન કષ્ટ કરવાથી થાય છે.

૩ જે પુરુષો પાપના ઉદયથી દરિદ્રી તથા હુઃખી હોય, પરંતુ શ્રીજિનધર્મમાં વહુજ અનુરક્ત હોય, ધર્મ કરવામાં તત્પર હોય, તેડ પુણ્યાનુબંધિ પાપવાલા સમજવા, હુમક મહર્પિવત્. પૂર્વજન્મમાં લેશમાત્ર દયાદિ સુકૃત કરવાથી થાય છે.

૪ જેડ પાપી, ચંડાલ કર્મના કરનારા, અધર્મોં નિર્દય, પાપ કરી પશ્ચાત્તાપ નહીં કરનારા એવા પુરુષો હુઃખી છે, તો પણ પાપ કરવામાં નિરંતર તત્પર છે. તેડ પાપાનુબંધિ પાપવાલા છે, કાલિકસુરીઆ કસાઈવત્.

ઘાહ્ય જે નવ પ્રકારની પરિગ્રહરૂપ રૂઢિ છે, અને અંતરંગ જે આત્માની અનંતગુણરૂપ રૂઢિ છે, તે પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યથીજ મલેતે; તેથી કદાપિ કોઈ જીવ પાપાનુબંધિ પુણ્યના પ્રજાવથી આ લોકમાં સુખી દેખાય તો પણ જવિવ્યના જન્મોમાં મહાદુઃખ તથા આપદા પામવાના.

વલી જે મેહેસૂલની ચોરી છે, તે સ્વામિદ્રોહ છે, આ ચોરી આ લોક તેમજ પરલોકમાં અનર્થની દાયક છે; વલી જેમાં વીજાને પીડા થાય, એવો વ્યવહાર ન કરે. ॥ યતઃ ॥ શાલ્યેન મિત્રં કપટેન ધર્મં, પરોપતાપેન

समृद्धिजावं ॥ सुखेन विद्यां परुषेण नारीं, वांछन्ति ये व्यक्तमपंडितास्ते ॥
१ ॥ तथा जेवी रीतें लोकोने रागजाव थाय, तेवो यत्न करे. यतः ॥ वंश-
स्थवृत्तं ॥ जितेंद्रियत्वं विनयस्य कारणं, गुणप्रकर्षो विनयादवाप्यते ॥
गुणप्रकर्षेण जनोनुरज्यते, जनानुरागप्रज्ञवाहि संपदः ॥ १ ॥ वली धन-
नी हानि तथा लाज, संग्रहादि गुह्य राखे, बीजा पासे प्रकाश न करे.
यतः ॥ स्वकीयं दारमाहारं, सुकृतं ऋणिं गुणं ॥ दुष्कर्म मर्म मंत्रं च, प-
रेषां न प्रकाशयेत् ॥ १ ॥ वली असत्यपण न बोले, जो राजा, गुरु आदि
पुढे तो सत्य कही दे. सत्य बोलवुं तेज पुरुषनो उत्तम धर्म ठे.

वली यथार्थ कही मित्रनुं मन हरण करे, वांधव जनोने सन्मान आपी
वश करे, स्त्रीने प्रेमथी वश करे, चाकरोने दान आपी वश करे, अने दा-
क्षिण्यताथी बीजा लोकोनां मन हरण करे. वली कोइ जगाये पोताना
कार्यनी सिद्धिवास्ते बलवान् पुरुषोने पण आगल करे. वली ज्यां प्रीति
होय, त्यां लेणदेणनो व्यापार न करे. आ कथन सोमनीतिमां पण ठे.

साक्षीविना मित्रना घरमांपण धनादि राखवां न जोश्ये, कारण के
लोच महाबुरो ठे. वली जो सोंपनार सख्स गुजरी जाय तो ते धन तेना
पुत्रादिने पातुं आपी देवुं जोश्ये. जो धन सोंपनारनो कोइ संवंधी न
होय तो ते धन सर्व लोकोनी समक्ष धर्मस्थानमां लगावे. वली श्रावक,
देवगुरु, चैत्य, जिनमंदिरना साक्षा अथवा जूठा पण सोगंद न खाय. व-
ली बीजाळना साक्षीपण न थाय. यतः ॥ कर्पासिक कृपि कहे ठे ॥ अ-
नीश्वरस्य द्वे ज्ञार्ये, पथि क्षेत्रं द्विधा कृपिः ॥ प्रातिज्ञाव्यं च साध्यं च,
पंचानर्थाः स्वयंकृताः ॥ १ ॥

वली श्रावक मुख्य वृत्तियें तो जे गाममां रहे, त्यांज व्यापार करे, का-
रण के तेम करवाथी कुटुंबनो अवियोग, घरनां कार्य, तथा धर्मकार्यादि
सर्व बनी रहे ठे. कदापि पोताना गाममां निर्वाह न थाय तो, पासेना दे-
शांतरमां व्यापार करे, ज्यांथी जरूरी काम प्रसंगे पोताने घेर जलदीथी
आवी शकाय. एवा कोण पामर ठे के, पोताना देशमां निर्वाह थतो होय
उतां परदेशमां जाय ॥ यतः ॥ जीवंतोपि मृताः पंच, श्रूयन्ते किल जारते ॥ द-
रिद्रो व्याधितो मूर्खः, प्रवासी नित्यसेवकः ॥ १ ॥ जो निर्वाह न थतो
होय तो, पोते न जाय, तेमज पुत्रादिने परदेश न मोकले, परंतु सुपरी-

हित गुमास्ताने परदेश मोकले, जो पोतानेज परदेश जवुं पडे तो, शुच मुहूर्त्त, सारां शुक्ल, निमित्त देखीने तथा देव गुरुने वंदना करीने, मंगलपूर्वक, जाग्यवान् पुरुषोना सथवारामां, निद्रादि प्रमाद तजी, केटलाएक पोताना झातिवंधुर्त्तने साथे लइ जाय, कारण के जाग्यवान्ता सथवाराथी विघ्न नाश पामे ठे. वली लेणदेण, गुप्त धन, सर्व, पिता ज्ञाइ, के पुत्रादिने वतावी जाय, पोताना संवंधीर्त्तने सारी शिखामण आपी जाय, बहुमानपूर्वक सेवकोने बोलावी जाय. जीववानी इहा होय तो, देवगुरुनुं अपमान करी, कोइनी निर्त्रंठना करी, स्त्री आदिने ताडना, तर्जना करी, अने बालकने रोवरावी न जाय. कदापि कोइ पूर्वमहोत्सवादिना दिवसो निकट होय तो उत्सव करीने जाय. यतः ॥ उत्सवमशनं सर्वं, प्रशुणं चोपेक्ष्य मंगलमशेषं ॥ असमापिते च सूतक, युगेंगन-त्तौ च नो यायात् ॥ १ ॥ वली दूध पीइने, मैथुनसेवन करीने, स्नानकरीने पोतानी स्त्रीने मारीने, वसन करीने, थुंकीने, रुदन करीने, कठण शब्द सुणीने, गावो सुणीने, परदेश न जाय; वली शिर मुंडावीने, आंसु पाडीने, अने मार्गां शुक्ल यतां पण ग्रामांतर न जाय.

वली कार्यने वास्ते जो चाले तो जे स्वर वेहेतो होय, ते वाजुनो पण प्रथम उपाडी मुके, जेथी कार्यसिद्धि थाय. वली रोगी, वृद्ध, ब्राह्मण, आंधलो माणस, गाय, पूजनीय, राजा, गर्जवती स्त्री, जार उयाडनार, तेर्त्तने कांइ आपीने ग्रामांतर जाय. वली धान्य पाकुं अथवा काचुं तथा पूजा योग्य मंत्रमंडल तेने तजे नहि. वली स्नाननुं जल, रुधिर, मड्डे, थुंक, श्लेष्म, विष्टा, मूत्र, बलतो अग्नि, साप, मनुष्य, शस्त्र, आ वस्तुने उलंघे नहि. वली नदीने कांठे, गायना गोकुलमां, बडना जाडनी नीचे, जलाशयमां, अने कुवाना कांठा उपर विष्टा न करे. वली रात्रियें वृद्धनीचे न रहे. उत्सव तथा सूतक पुरां थये परदेश जाय, साथ विना परदेश न जाय, दासनी साथे न जाय, मध्याह्ने तथा अर्धरात्रियें मुसाफरी न करे. वली क्रूर प्रकृतिवाला मनुष्य, कोटवाल, चाडीआ, दरजी, धोवीप्रमुख, अने नीचमित्रनी साथे गोष्ठि न करे. तेर्त्तनी साथे अकाले चाले नहि. वली पाडा, गधेडा अने गायनी असवारी करे नहि. वली हाथीथी हजार हाथ, गाडाथी पांच हाथ, अने घोडा तथा शिंगडावाला जनावरोथी द-

श हाथ दूर रहे. वली खरची बिना मुसाफरी करे नहि. बहु निद्रा लहे नहि. रस्तामां कोइनो विश्वास राखे नहि. एकलो कोइना घरमां जाय नहि. जुनां वहाण उपर चढे नहि. एकलो नदीमां प्रवेश करे नहि. मु इकेलीवाली जगामां साधनो बिना जाय नहि. अगाध पाणीमां प्रवेश करे नहि. जेठ बहु क्रोधी होय, बहु सुखशीलिया होय, तथा बहु कंजुस होय, तेवाउनी साथे मुसाफरी करे नहि. तथा बांधवाना, मारवाना, जूगार खेलवाना, पीडाना, खजानाना, अने अंतेउरना स्थानमां गमन करे नहि. तथा बुरा स्थानमां, स्मशानमां, शून्यस्थानमां, चोकमां सूकाघासमां, कूडाकचवरमां; उंचीनींची जगामां, उकरडामां, वृक्षाग्रमां पर्वताग्रमां, नदीना कांठामां, कूवाना कांठपर, आ स्थानोमां दीर्घकाल वेसे नहि. वली जे जे कामो जे जे वखते करवां होय ते ते वखते करे, परंतु गफलत करे नहि, तेम तजे नहि.

पुरुषें सुशोभित वस्त्र पहिरवानो आडंबर तजवो न जोइए. परदेशमां गमन करतां तो विशेषें करी न तजवो जोइए; कारण के आडंबरथी अनेक कायों सिद्ध थाय ठे. वली जे कायों करवां ते पंचपरमेष्टि स्मरण पूर्वक, तथा गौतमादि गणधरोनां नामग्रहणपूर्वक करे; तेमज देव गुरुनी जक्तिवास्ते धननी कटपना करे. कारण के ज्यारे धन कमावानो प्रारंज थाय, त्यारे नफामांथी अमुक हिस्सो सातदेओमां अवश्य लगावीश, एवी जावना अवश्य करवी जोइए.

ज्यारे लाभ प्राप्तथाय, त्यारे जावना अनुसारे मनोरथ सफल करे, कारण के व्यापारुं फल धनप्राप्ति ठे अने धनप्राप्तिनुं फल, धर्म कायोंमां धननो व्यय ठे. तेम न थाय तो व्यापार करवो ते नरक तिर्यंच गति पामवानुं कारण थाय ठे. जो धर्मकार्यमां धन खरचाय तो ते धर्म-धन कहेवाय ठे, अने जो पापकार्यमां खरचाय तो पापधन कहेवाय ठे. रुझिना त्रण प्रकार ठे. १ धर्मरुझि, २ जोगरुझि, ३ पापरुझि. जो धर्मकार्यमां धन वपराय तो धर्म रुझि, शरीरना जोगमां वपराय तो जोगरुझि; अने धर्म, जोगथी रहित ते पापरुझि जाणवी. ते कारणथी निरंतर स्वधननो दानादि धर्मकार्यमां व्यय थवो जोइए, जो थोडुं धन होय तो थोडुं धन धर्मकार्यमां वापरुं; कारण के इष्टानुसारिणी

शक्ति कोश्कनेज होय ठे. धनउपार्जन करवानो उपाय निरंतर करवो जोइए, परंतु अत्यंत लोभ न करवो जोइये. धर्म अर्थ अने काम यथा-वसरे सेवन करवा जोइये, परंतु अत्यंत कामासक्त न थवुं जोइए. धन पण न्यायपूर्वक उपार्जन करवुं जोइए. न्यायोपार्जित धन सत्पात्रादिमां वापरवाना चार जंग ठे, ते लखीए ठीए.

न्यायोपार्जित धन सत्पात्रादिमां वापरवाना चार जंग ठे ते लखियें ठियें. १ न्यायोपार्जित सत्पात्र विनियोगरूप प्रथम जंग. पुण्यानुबंधिपुण्यबंधनो हेतु होवाथी, वैमानिकदेवतापणुं, जोगभूमियुक्त मनुष्यपणुं, सम्यक्त्वादिनी प्राप्ति, निकटमोक्ष फल, इत्यादि, ठे. धन सार्थवाह, तथा शालिजडादिवत्.

२ न्यायोपार्जित असत्पात्रविनियोगरूप वीजो 'जंग. पापानुबंधी पुण्यनो हेतु होवाथी जोगमात्र फल पण ठे. तो पण परिणामें विरस फल ठे. जेम लक्षजोग्य करनार ब्राह्मण अनेकजवोमां किंचित् सुख जोगवीने सेचनक नामें सर्वांग सुलक्षणो जडहस्ती थयो.

३ अन्योन्यायोपार्जित सत्पात्रपरिपोषरूप त्रीजो जंग. तेनुं सारा द्वे-त्रमां सामो बावी देवावत् फल ठे. ए सुखानुबंधीहोवाथी राज्यना कारजारीजना अत्यंत आरंज उपार्जित धन समान ठे. एवुं धन पण धर्मकार्यमां वापरवामां आवे तो सारुं ठे. आवु पर्वत उपर जिनमंदिर बंधावनार विमलचंद्र तथा वस्तुपाल, तेजपाल मंत्रीनी जेम लाजकारक ठे. जो तेवुं धन पण धर्मकार्यमां न वापरवामां आवे तो दुर्गति तेमज अपकीर्ति, तेनुं फल ठे. मम्मण शेठनी जेम.

४ अन्योन्यायोपार्जितकुपात्रपोषरूप चोथो जंग. आ जंग सर्व प्रकारें त्यागवा योग्य ठे. कारण के अन्योन्यायोपार्जित धन अने तेनो कुपात्रमां उपयोग करवो, ते एवुं ठे के, गायने मारी तेना मांसथी कागडानुं पोषण करवुं. ते कारणथी गृहस्थें न्यायथी धन उपार्जन करवुं जोइए.

आरुदिनकृत्यसूत्रमां लखुं ठे के व्यवहारशुद्धि, तेज धर्मनुं मूल ठे. जेनो व्यापार शुद्ध ठे, तेनुं धन पण शुद्ध ठे; जेनुं धन शुद्ध ठे, तेनो आहार शुद्ध ठे; जेनो आहार शुद्ध ठे, तेनो देह शुद्ध ठे; जेनो देह शुद्ध ठे, ते धर्मेने योग्य ठे. एवो पुरुष जे जे कृत्य करे, ते सर्व सफल थाय. जे

વ્યવહાર શુદ્ધ ન કરે, તે ધર્મની નિંદા કરાવવાથી સ્વપરને હુલ્લજવોધી કરે; તે કારણથી વ્યવહારશુદ્ધિ અવશ્ય કરવી જોઈએ.

વલી દેશાદિ વિરુદ્ધનો ત્યાગ કરે. દેશ, કાલ, રાજવિરુદ્ધાદિ પરિ-
હરે. આ કથન હિતોપદેશ માલાનુસાર કરેલ છે. જે પુરુષ દેશ, કાલ,
રાજ્ય તેમજ ધર્મવિરુદ્ધ તજે, તે સમ્યગ્ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરે છે.

દેશવિરુદ્ધ આ પ્રમાણે. મારવાડ દેશમાં રહેતી કરવી અને સોરઠ દે-
શમાં મદિરા વનાવવી, શ્ત્યાદિ દેશવિરુદ્ધ સમજવું. વલી જે જે દેશમાં
જે જે કાર્ય શિષ્ટજનો અનાચરણીય માને તે તે કાર્ય તે દેશમાં કરવાં તે
દેશવિરુદ્ધ છે. જાતિ કુલાદિ અપેક્ષાએ જે અનુચિત હોય તે પણ દેશ
વિરુદ્ધ છે. બ્રાહ્મણ જાતિયેં સુરાપાન કરવું તે જાતિકુલવિરુદ્ધ છે, અને
એક દેશવાલાની સન્મુખ વીજા દેશવાલાની નિંદા કરવી તે દેશવિરુદ્ધ છે.

કાલવિરુદ્ધ આ પ્રમાણે. શીતકાલમાં હિમાલય સમીપ ગમન કરવું,
ઉષ્ણકાલમાં આફ્રિકા દેશમાં મુસાફરી કરવી. વર્ષાઋતુમાં મરુદેશમાં
ગમન કરવું, હુકાલમાં અનાજસહિત જંગલમાં મુસાફરી કરવી, રાજાઝના
પરસ્પર વિરોધના વચ્ચે તમામ તથા ધાડ પાડુડ રસ્તો રોકી વેઠા હોય તે વ-
ચ્ચે મુસાફરી કરવી, સાંજની વચ્ચે ધનસહિત પ્રયાણ કરવું, શ્ત્યાદિ
સ્થાનકોમાં, અતિ સામર્થ્ય, સહાય તથા દૃઢવલ્લ વિના ગમન કરે તો પ્રા-
ણનાશ તથા ધનનાશનો સંજવ છે. ફાગણ માસપઠી તલાદિનો વ્યાપાર,
તલ પીલાવવા, તલાદિ જઘ્ઘણ કરવા, તથા વર્ષાઋતુમાં શાક પત્રાદિ
જાજી પ્રમુખ ખાવાં તથા વહુ જીવાકુલ જૂમિમાં હલ ફેરવવાં, શ્ત્યાદિ
મહાદોષનાં કારણ છે.

રાજવિરુદ્ધ આ પ્રમાણે. રાજાના અવર્ણવાદ બોલવા, જેને રાજા મા-
ન્ય કરતા હોય, તેઝને ન માનવા, રાજાના વૈરીઝની સાથે મેલાપ કરવો,
રાજાના શત્રુઝના સ્થાનમાં લોજથી જવું, રાજાના શત્રુઝની સાથે વ્યા-
પાર કરવો, રાજાના કામમાં પોતાની શ્ત્યાપૂર્વક વિધિનિપેધ કરવા.

લોકવિરુદ્ધ આ પ્રમાણે. નગર નિવાસીઝની સાથે પ્રતિકૂલપણે વ-
ર્તવું, સ્વામિઝોહ કરવો, લોકોની નિંદા કરવી, ગુણવાન્ તેમજ ધનવા-
નની નિંદા કરવી, પોતાની વડાશ્ ગાવી, સરલની હાંસિ કરવી, ગુણવાન
ઉપર મત્સર કરવો, કૃતઘ્નપણું કરવું, વહુલોકોના વિરોધી સાથે સં-

गत करवी, लोको जेने मान्य करे तेनी अवज्ञा करवी, उत्तम आचार वालाउ कष्टमां पडे त्यारे राजा थवुं, पोतानी शक्ति ठतां साधर्मिनां कष्टनिवारण न करवां, देशादि उचित आचरणनुं उल्लंघन करवुं, थोहुं धन ठतां महाधनवाननो वेप धारण करवो, धनवान ठतां मेलां वस्त्र पहरेवां, इत्यादि लोकविरुद्ध ठे. आ सर्व इह लोकना अपयशनां कारण ठे. यहुवाच वाचकमुख्यः ॥ लोकः खट्वाधारः, सर्वेषां धर्मचारिणां यस्मात् ॥ तस्माद्भोकविरुद्धं, धर्मविरुद्धं च संत्याज्यं ॥ १ ॥ अर्थः— श्री उमास्वातिवाचक पूर्वधर आचार्य कहे ठे के, सर्वे धर्म करनाराउने लोक (जनसमुदाय) आधार भूत ठे, ते कारणथी लोकविरुद्ध तथा धर्मविरुद्ध वंने निरंतर त्यागवा योग्य ठे. तेम करवाथी धर्मनो सुखे निर्वाह थाय ठे. लोकविरुद्ध त्याग करवाथी सर्वलोकोने ते वद्वज थाय ठे, अने लोकप्रिय थवुं तेज सम्यक्त्व तरुनुं बीज ठे.

हवे धर्मविरुद्ध लखीए ठीए; मिथ्यात्वनी करणी करवी, गाय प्रमुख सर्व प्राणीउने निर्दयताथी ताडना करवी तेमज ते जीवोनी हिंसा करवी, तेउने दृढ बंधनथी बांधवां, मांकड, जू प्रमुख छुड़जंतुउने निराधार फेंकवां तथा मारवां, तडकामां नाखवां, अप्रकायना जीवोनी अत्यंत विराधना करवी, पाणी गलवा माटे मजबुत गलणां न राखवां, पाणी गल्या पठी संखारो फेंकी देवो, अनाज, इंधन, शाक, पत्र, तांबूल, फलादि शोभ्याविना खावां. सोपारी, खारेक, उली, फली, प्रमुख संपूर्ण, जांग्या विना मुखमां नाखवां, जीवाकुल भूमिउपर स्नान करवुं, मलमूत्र करवां, उपयोग विना गमनागमन करवुं, जीवयुक्त धान्यादि दखवां, जरडवां, रांधवां, इत्यादि हिंसायुक्त काम करवां; धर्मनां कार्यों अनादरथी करवां, देव, गुरु अने साधर्मिउनी निंदा करवी तथा झेप करवो. जिनमंदिरनुं डव्य खावुं, देवगुरु, धर्मना निंदकनी संगत करवी, धर्मिजीवोनी मझकरी करवी, अत्यंत कपाययुक्त काम करवां, पंदर कर्मादाननां आचरण तथा व्यापार तीव्र मलिन अध्यवसायपूर्वक करवा, पापयुक्त नोकरी करवी, इत्यादि अनेक धर्मविरुद्ध कार्यों ठे. आ पांचे प्रकारनां विरुद्ध आवकें त्यागवां जोइए.

हवे उचित आचरण कहीये ठीये. पिता प्रमुख नव जनोनी साथे उ-

चित आचरण अर्थात् स्नेहवृद्धि, कीर्त्यादिहेतु कार्य करवां, ते हितो-
पदेशमाला ग्रंथानुसार लखीये ठीये. नवजनोनी साथे उचित आचरण
करवां तेजनां नाम. १ पिता, २ माता, ३ वंशु, ४ स्त्री, ५ पुत्र, ६ स्वजन,
७ गुरु, ८ नगरवासी लोक, ९ परतीर्थिको अर्थात् वीजा मतवालाउ.

१ पितानी साथे उचित आचरण आ प्रमाणे. ते मन, वचन, कायाथी
त्रण प्रकारें थायठे. तेमां कायाथी पिताना शरीरनी शुश्रूषा करवी, किंक-
रनी जेम विनय, वैयावच्च करवी, पिताना मुखमांथी निकलतां पेहेलां ते-
ना अंतःकरणनो व्यापार समजी तेनी अजिलापा पूर्ण करवी, पितानुं व-
चन उपाडी लेखुं, प्रसंगें पितानां चरणप्रक्षालन करवां, पितानी चंपी क-
रवी, वृद्धपिताने उठतां, बेसतां आश्वासना करवी, देशकाल उचित, स्व-
शक्ति अनुसार जोजन, शय्या, वस्त्रादि विनयपूर्वक पितानी आझानु-
सार आपवां, पितानी चाकरी पोते करवी, नोकरो पासे प्रसंग शिवाय क-
राववी नही; पितानुं वचन पालवा वास्ते श्रीरामचंद्रजी राज्याजिपेकनो
त्याग करी वनवास गया, ए दृष्टांत ध्यानमां राखवुं. वली पितानुं वचन
सुण्युं अणसुण्युं न करवुं, मस्तक धूणावुं नहि, कालक्षेप करवो नहि,
पितानी आझानुसार वर्तवुं, सर्व कार्यों थलपूर्वक पोताना मनमां करवा-
नो उत्साह थयो होय ते पितानी पासे प्रगट करवो. पिताने जे कार्य क-
रवुं वास्तविक लागे ते करवुं, पिता, माता, गुरु अने बहुश्रुत आराध्यां
थकां, सर्वकार्यनुं रहस्य प्रकाश करे ठे. पिता कदाचित् कठिन वचन
बोले तो पण क्रोध न करवो, पितानां जे जे धर्मकार्य करवाना मनोरथ
थाय ते ते पुरा करवा.

२ हवे मातानी साथे उचित आचरणनुं स्वरूप कहीये ठीये. पितानी
जेम मातानी सर्वप्रकारें जक्ति करे, परंतु माताना मनोरथ पितानी अ-
धिक पूरा करे. देवपूजा, गुरुसेवा, धर्मश्रवण करवुं, देशविरति अंगीकार
करवी, आवश्यक करवां, सात क्षेत्रमां धन वावरवुं, तीर्थयात्रा करवी, अ-
नाथदीननो उद्धार करवो इत्यादि सर्व माताना मनोरथ विशेषरीतें पू-
र्ण करवा. ए प्रमाणे पूर्ण करे तोज उचित आचरण कयां समजवां. उत्त-
म सुपुत्रने ते प्रमाणे करवानी फरज ठे, कारण के मातापितानो उपकार
अतुल्य ठे, ते उपकारनो बदलो नथी. कदाच मातापिताने सुपुत्र श्री अ-

रिहंतना धर्ममां जोडे तोज मातपिताना उपकारनो वदलो वली शके ठे, तेम करवाथीज मातापिताना उपकारनुं कण वली शके ठे, ते शिवाय वीजा कोइ उपायथी मातापिताना उपकारनुं कण वली शकतुं नथी. आ कथन श्रीस्थानांग सूत्रमां ठे.

हवे माता संबंधी उचित आचरणमां जे विशेष ठे ते लखीये ठीये. माताना चित्तने अनुसरतुं ते उत्तम पुत्रनी फरज ठे. स्त्री जातिनो स्व-जावज प्रायः एवो होय ठे, पोतानी धारणा मुजब न थाय तो जलदीथी चित्त खेदयुक्त थइ जाय, ते कारणथी जे काममां खेद या पीडा थाय ते काम न करवुं. पिताथी माता विशेष पूज्य ठे. मनुस्वामी कहे ठे के ॥ उपाध्यायाद्दशाचार्यः, आचार्येभ्यः शतंपिता ॥ सहस्रं तु पितुर्माता, गौरवेणातिरिच्यते ॥ १ ॥ वली वीजाउपण कहे ठे के, ज्यां सुधि दुध पीये त्यां-सुधी आ, मारी माता एम पशुपण जाणे ठे; चोजन न खाइ शके त्यांसुधि आ मारी माता एम अधम पुरुष जाणे ठे, ज्यांसुधी घरनुं काम करे त्यांसुधी आ मारी माता एम मध्यम पुरुष माने ठे अने ज्यां सुधी जीवे त्यांसुधी तीर्थरूप उत्तम पुरुष पोतानी माने माने ठे.

३ सहोदर अर्थात् बंधु साथे उचित आचरण आ प्रमाणे. मोटाजाइने पिता समान गणे, अने मोटो जाइ नानाजाइने सर्वकार्यमां साथे जोडे. जो उरमान मातानो दीकरो (जाइ) होय तो जेम श्रीरामचंद्र अने लक्ष्मणनो परस्पर प्रेम हतो तेवो परस्पर प्रेम राखवो जोइये. वली वडील बंधुनी स्त्रीउनी साथे तथा तेमना पुत्र, पुत्रीउनी साथे पण उचित आचरण यथायोग्य करे, परंतु पृथग्जाव न करे. जाइनी व्यापारमां सलाह लहे. ठानी बात न राखे. धननो व्यवहारपण जाइथी गुप्त न राखे. बंधुने निरंतर शिखामण आपे, जेथी धूर्त्त, प्रपंचीना ठल कपटमां ते न फसाय. बंधुने माठी सोवत लागी होय, वा ते अविनीत थयो होय तो सज्जन पुरुषोनी सोवतमां लालच आपी उतारे, पोते नम्रताथी शिखामण आपे, पोताना मित्रोद्वारा शिखामण अपावे, काका, मामा, इत्यादि सगासंबंधी द्वारा तेने शिक्षा अपावे, अन्योक्तिथी वचन कहे, परंतु पोते तर्जना करे, कारण के ताडना तर्जनाथी बंधुमां अविनीतपणं तथा शर्म-यादा बधती जाय ठे. सासुं बोलनारो थइ जाय ठे; तेथी हृदयमां प्रेम

सहित बहारथी ज्यारे जाइने देखे त्यारे तेना अंतःकरणमां पण ते बहु राजी थाय एवो देखाव बतावे. ज्यारे जाइ विनयमार्गमां आवी जाय त्यारे निष्कपटपणे मीठां वचनोथी तेनी साथे निरंतर वत्तें. कदाचित् जाइ अविनीतपणुं न तजे तो, चित्तमां विचारे के, तेनी प्रकृतिज एवी ठे, एम मनमां समाधान करी उदासीनपणे वत्तें. वली जाइनी स्त्री तथा तेना पुत्रोनी साथे समदृष्टि सर्वे कार्यमां राखे. ऊरमान जाइनी साथे विशेषरीतें प्रेमपूर्वक प्रवर्तें; कारण के तेनी साथे देशमात्र अंतर राखवार्थी अप्रतीति थइ जाय ठे, अने लोकमां पण निंदा थाय ठे. ते-वीजरीतें माता, पिता अने बंधुसमान वीजा जे जे पुरुषो ठे, तेउनी साथे उचित आचरणो विचारी लेवां. यतः ॥ जनकश्चोपकर्त्ताच, यस्तु वियां प्रयव्रति ॥ अन्नदः प्राणदश्चैव, पंचैते पितरः स्मृताः ॥ १ ॥ राजपत्नी गुरोः पत्नी, पत्नीमाता तथैव च ॥ स्वमाता चोपमाता च, पंचैतामातरः स्मृताः ॥ २ ॥ सहोदरः सहाध्यायी, मित्रं वा रोगपालकः ॥ मार्गे वाक्य सखायश्च, पंचैते व्रातरः स्मृताः ॥ ३ ॥ वली पोताना जाइउने धर्मकार्यमां पण प्रवर्तावे; तेवीज रीतें मित्रनी साथे पण उचित आचरण करे.

४ हवे स्त्रीनी साथे उचित आचरण कहीए ठीए. विवाहित स्त्रीनी साथे स्नेहसंयुक्त वचन व्यापार राखे, स्त्रीने सर्वकार्यमां अजिमुख करे, बह्व्रज अने स्नेहयुक्त वाणीविलास निश्चयपूर्वक प्रेमनुं जीवन ठे. स्नानप्रसंगें वा परिश्रमने प्रसंगें पगचंपी प्रमुख कार्यमां स्त्रीने प्रवर्तावे. उत्तरोत्तर कार्यमां पतिनो स्नेह पत्नीना अंतरंगमां प्रवर्तें ठे, त्यारे पत्नी कदापि डुराचरण करवानी अजिलापा करती नथी. देश, काल, समृद्धिपूर्वक स्त्रीने उचित बह्वाचरणथी अलंकृत करे; कारण के अलंकारसंयुक्त स्त्री, लक्ष्मीनी वृद्धि करे ठे. रात्रिए स्त्रीने बहारगमन करवा अनुज्ञा आपे नहि. वली कुशील, पाखंडी, जगत योगी इत्यादि नीचपुरुषोनी संगतमां प्रवर्तवा दे नहि. यहकार्यमां स्त्रीने निरंतर जोडी राखे. राजमार्गें उजां रद्देतां तथा वेष्ट्याना पाढामां जतां निवारे. प्रतिक्रमण, सामायिक, देवदर्शनादि धर्मकृत्यो करवावास्ते, जिनमंदिर वा उपाश्रये जवामां, माता, वेहेन प्रमुख सुशील स्त्रीउनी संगतिमां जवानी अनुज्ञा आपे, घरनां काम, दान, सगासंबंधीनां सन्मान, रसोश्नां

काम प्रमुखमां अधिष्ठाता करे. स्त्री प्रजातसमये शय्या उठावे, घर प्र-
मार्जन करे, दूधनां वासण धोवे, चूल्हानी चोकाप्रमुख क्रिया करे, ठाम
वासण मांजे, अनाज पीसैं, गाय, जेंस दोवे, बलोणुं करे, रसोइ करे,
जमनारने पीरसे, जूठां वासणो मांजे, सासु, नणंद, जेठ, देवर इत्यादि-
नो विनय करे. पूर्वोक्त कार्योंमां स्त्रीने निरंतर जोडे, जो पूर्वोक्त का-
र्योंमां स्त्रीने न जोडे तो, स्त्री नवराश पामी चपलताथी विकारने पाम
जाय ठे. काममां लागी रेहेवाथी स्त्रीनी रक्षा थाय ठे, अने मनोवृत्ति
शांत रहे ठे. बली जरतार स्त्रीनी सन्मुख जोवे, बोलावे, गुणकीर्त्तन क-
रे, धन वस्त्र आभूषण आपे, स्त्री जेम कहे तेम करे, स्त्रीने दूर न राखे,
तो ज स्त्रीनो जरतार उपर अत्यंत प्रेम थाय ठे; तथा स्त्रीने नही जो-
वाथी, विशेष देखवाथी, देखीने नही बोलाववाथी, अपमान आपवाथी,
अहंकार करवाथी. इत्यादि बावतोथी प्रेम जुटी जाय ठे. बली जरतार
परदेश बहु वखत रहे तो विरहथी स्त्री अनुचित काम पण करी ले, ते
कारणथी जरतारें बहु वखत परदेशमां पण न रेहेवुं जोइए. स्त्री झूल
करे त्यारे शिक्षा करे, अने रीसाय तो मनावे. घरनां गुह्य तथा धननी
हानि वृद्धि स्त्रीनी आगल प्रगट न करे. क्रोधनो आवेश आववाथी बी-
जी स्त्रीसाथे परणे नहि. वे स्त्रीवाला जरतारने अत्यंत दुःख ठे. कदा-
चित् संतानोत्पत्तिवास्ते वे स्त्री परणे, तो वंने उपर समजाव राखी प्र-
वर्त्ते. स्त्री ज्यारे कोइ काममां मोटी झूल करे, त्यारे एवी शिक्षा करे
के फरी कदापि तेवी झूल करे नहि. रीसायेवी स्त्रीने पण जो न म-
नावे तो सोमजट विप्रनी चार्या अंवांनी जेम कुवामां जइ पडे, इत्यादि
अनर्थ अनेक करे. ते कारणथी स्त्रीनी साथे सर्वकाम, स्नेहयुक्त वच-
नोथी करावे. कठिनशब्दोथी करावे नहि.

जो निर्गुणस्त्री मले तो विशेषरीतें तेनी साथे नरमाशथी प्रवर्त्ते, प-
रंतु तेवी स्त्रीने घरमां प्रधान न करे. जे घरमां पुरुषनी जेम स्त्रीसाम-
र्थ्य, प्रधानपणुं करे ते घर प्रायः नाश पामे ठे, आ कथन बाहुल्यता-
थी ठे, कारण के केटलीएक स्त्रियो एवी बुद्धिवाली होय ठे के तेने
पुठ्रीने जो काम करवामां आवे तो बहुज लाज थाय ठे. जेम तेजपा-
लनी पत्नी अनुपदेवीने पुठ्रीने, वस्तुपाल तथा तेजपाल काम करता ह-

ता. वली स्त्री ज्यारे धर्मकार्यों करे, तप करे, चारित्र ले, उद्यापन करे, दान दे, देवपूजा करे, तीर्थयात्रादि करे, इत्यादि जे जे उत्तम कार्यों करे, ते सर्वमां उत्साह धरे, शक्ति प्रमाणे धन आपे, सुशीलपणे सहाय आपी तेना मनोरथ पूर्ण करे, अंतराय न करे; कारण के स्त्री जे जे धर्मकृत्यो करे तेमां पति ते ते कृत्यो करवामां राजी थाय तो ते पतिने पण पुण्य थाय ठे.

५ हवे पुत्रनी साथे उचित आचरण लखीए ठीए. पिता पोताना पुत्रनुं बाल्यावस्थामां अत्यंत मनोझ आहारथी पोपण करे. स्वेच्छापूर्वक नाना प्रकारनी क्रीडा करावे. मनोझ पुष्ट आहारथी बालकनी बुद्धि बल तथा कान्तिनी वृद्धि थाय ठे, अने स्वेच्छायुक्त क्रीडाथी शरीर पुष्ट थाय ठे; अंगोपांग संकुचित थतां नथी. यतः ॥ बालयेत् पंचवर्षाणि, दश वर्षाणि ताडयेत् ॥ प्राप्ते तु षोडशे वर्षे, पुत्रं मित्रवदाचरेत् ॥ १ ॥ वली देव, गुरु, धर्म अने सुखी स्वजनादिनी संगत करावे. उत्तम जातिवान्, कुलाचारी, शीलवान् एवा पुरुषनी साथे मित्राचारी करावे; गुरु आदिनो परिचय थवाथी बाल्यावस्थामां पुत्र उत्तम वासनावालो थाय ठे, बल्कल चीरीयवत्. जाति, कुल, आचारसंयुक्तनी मित्रताथी, दैवयोगथी कदापि अनर्थपण आवी पडे तो पण, जला मित्रनी सहायताथी कष्ट दूर थई जाय ठे. जेम अजयकुमारनी साथे मित्रता करवाथी आर्जकुमारने जली वासना थईगई तेम. ज्यारे पुत्र अठारवर्षनो थाय, त्यारे तेनो विवाह करे, कारण के बाल्यावस्थामां वीर्यक्षय थइजवाथी, बुद्धि, पराक्रम, तथा आयुष्यवृद्धि पामतां नथी. सर्वजैनमतना शास्त्रमां आ प्रमाणे लख्युं ठे. ज्यारे पुत्रने जोगसमर्थ जाणे त्यारे, तेनो विवाह करे. जे कन्यानी साथे विवाह करावे, ते कन्यानुं रूप, कुल, गुण समान होय तेनी साथे विवाह करावे. जे कन्यामां गुण, रूप सरखां न होय तथा जे कन्या वर्षमां अधिक होय, तेनी साथे विवाह करवामां अनेक विडंबना ठे. विवाहनुं प्रकरण हवे पत्नी लखशुं. पुत्रना उपर घरनो चार मूके, पुत्रने घरनो स्वामी करे. ज्यारे पुत्रनी उपर घरनो चार आवे ठे, त्यारे चिंतायुक्त रेहेवाथी ते कांश्चण स्वर्गद उन्मादादि करतो नथी; कारण के तेना जाणवामां आवे ठे के, धन बहुज मेहेनतथी प्राप्त थाय ठे, ते का-

रणथी अनुचित व्यय न करवो जोइये; परंतु पुत्रनी परीक्षा कर्त्ता पढी तेना उपर घरनो जार मुकवो जोइये. जेम प्रसेनजित् राजाए श्रेणिक पुत्र वास्ते कछुं तेम. पुत्रनी जेम पुत्री तथा जत्रीजानी साथे पण उचित आचरण करवां, तेवीज रीतें पुत्रनी बहुसाथे पण उचित आचरण करवां धनश्रेष्ठिवत्, पुत्रनी प्रशंसा प्रत्यक्ष न करे. ज्यारे कष्ट पडे त्यारे सुख दुःखनी बातो कहे, उपज निपज अने खर्चनुं स्वरूप कहे. वली पुत्रने राजसज्जानो अनुभव करावे, कारण के अणचित्तव्युं कष्ट आवी पडे त्यारे शुं करवुं तेनी गम पडे; वली दुष्ट जन उपद्रव करे. त्यारे राजकचेरी विना इलाज नथी. यतः ॥ गंतव्यं राजकुले, द्रष्टव्याराजपूजितालोकाः ॥ यद्यपि न जवंत्यर्था, स्तथाप्यनर्था विलीयंते ॥ १ ॥ वली पुत्रने परदेशना आचार, व्यवहारादिथी जाणकार करे. प्रसंगवशात् परदेशगमन करवुं पडे तो कोइ कष्टप्राप्त यतां उपाय सुजे. वली उरमान माना पुत्रनी साथे विशेष उचित करे.

६ हवे सगांउ साथे उचित आचरण लखीए ठीए. पिता, माता, स्त्रीना पक्षना जे लोक होय ठे ते सगां कहेवाय ठे. ते सगांउनो निरंतर तेमज मोटा प्रसंगमां आदर सत्कार करवो जोइए. पोते पण सगांउना काममां आगेवान तरीके प्रवर्त्तें तथा काम करे. जे स्वजन धनहीन होय, रोगग्रस्त होय तेनी सारवार करे; कारण के सगांउनो जे उद्धार करवो ते पोतानोज उद्धार करवो ठे. सगांउनी पाठल तेउनी निंदा न करे. सगांउना वैरीउ साथे मित्राचारी न करे. सगांउनी साथे प्रीति करवामां शुष्क कलह, हास्यादि वचनोनी लडाइ विगेरे निवारे. स्वजन घरमां न होय तो तेना घरमां एकलां गमन करे नहि. देव, गुरु अने धर्मनां कार्यमां स्वजनोनी साथे सामेल रहे. जे स्त्रीनो पति परदेश गयो होय. एवा स्वजनना घरमां एकलां गमन करे नहि. स्वजनोनी साथे लेणदेणनो व्यापार करे नहि. तथाहि ॥ यदीधेत् विपुलां प्रीतिं, प्रीणि तत्र न कारयेत् ॥ वाग्वादमर्थसंबंधं, परोक्षे दारदर्शनम् ॥ १ ॥ आ लोकना व्यावहारिक कार्यमां स्वजनोनी साथे एकचित्त रहे; अने जिन मंदिरादिधर्मकार्योमां तो अवश्य विशेष रीतें मेलाप पूर्वक प्रवर्त्तें. एवां कार्यो बहुजन संमतिथीज करवामां आवे तो शोभा ठे.

७ हवे गुरु उचित कह्यौ ठीए. धर्माचार्यनी साथे उचित जक्ति, अंतरंगपूर्वक, बहुमान संयुक्त, प्रवर्तवुं. वचन कायानां आघश्यक प्रमुख कृत्य करवां. गुरुपासे शुरू श्रद्धापूर्वक धर्मोपदेश श्रवण करवो. गुरुनी आज्ञा अंगीकार करवी. मनथी पण गुरुनु अपमान न करवुं. गुरुना अवर्णवाद कोइनी पासे बोलवा नहि. गुरुनी प्रशंसा सर्वत्र प्रगट करवी, गुरुनी प्रत्यक्ष तेमज परोक्ष स्तुति करवी, कारण के गुरुनी स्तुति अगणित पुण्यबंधनुं कारण ठे. गुरुनां ठिड् कदापि जोवां नहि. गुरुनी साथे मित्रनी जेम अनुवर्तन करे. गुरुना प्रत्यनीक, निंदकने सर्वशक्तियी निवारै. कदाचित् गुरु प्रमादना वशथी कांइ चूक करे तो एकांतमां हितशिक्षा आपे, बली एम कहे के हे जगवन् ! आप सरखाने आ काम करवुं उचित नथी. गुरुनो विनय करे, गुरुनी सन्मुख जाय, गुरुपासें आवतां, आसन ठोडी उजा थइजाय. गुरुने आसन आपे. गुरुनी पगचंपी करे. गुरुने शुरू, निर्दोष आहार, वस्त्रपात्रादि आपे. आ प्रमाणे गुरुनो डव्योपचार करे. जावोपचार, ते गुरुनुं परदेशमां निरंतर स्मरण करे इत्यादि.

८ हवे नगरवासी जनो प्रत्ये उचित आचरण कह्यौ ठीये. जे नगरमां निवास होय, ते नगरवासीउं, जेउनी पोताना सरखी व्यापारवृत्ति होय तेउनी साथे व्यापार विषयमां एकचित्तथी सुख दुःखादि प्रसंगें तथा कष्ट प्राप्त थये अने राज्यउपद्रवादिमां अरस परस सामेल रहे तथा सहाय आपे. तेउना अच्युदयमां उत्साहवान् रहे. राजदरबारमां कोइनी चाडी चुगली न खाय. नगरनिवासिउंमां फाटे नहि. सर्वनी साथे मली राजानी आज्ञा पाले. ज्यारे घणां नवलां माणसोपण एकत्र थइ कार्य करे ठे, त्यारे तृणरज्जुबत् बलवान् थइ जाय ठे. ज्यारे वादविवाद थइ जाय त्यारे पक्षपात तजी कार्य करे. कोइनी पासेथी लांच लइ असत्य कार्य न करे. कोइनी साथे सहज लडाइ थइ जाय तो न्यायनी अदाखतमां फरीयाद करे नहि. राजाना कारनारीउं साथे लेणदेणनो व्यवहार न करे, कारण के ते लोकोने नाणां पाठां आपवामां क्रोध आवी जाय ठे, तेवे प्रसंगें तेउं अनर्थ करे ठे, समान नगरवालाउंनी जेम असमानवृत्तिवाला नगरनिवासीउंनी साथे पण यथायोग्य उचित आचरणकरे.

ए हवे परतीर्थी परमतवालाउंनी साथे उचित आचरण बखीए ठीये.

जे परमतवाला जिज्ञाने वास्ते पोताना घरमां आवे ते सर्वप्रत्ये उचित करे. राजाना माननीयनुं विशेष उचित करे. उचित कृत्यं ते यथा योग्यदान देवा चाहे. अगर जो ते साधुउपर मनमां प्रीति न होय तो पण घेर मागवा आवतां तेउनी उचित जक्ति करे; कारण के दान देवुं ते गृहस्थनो धर्मज ठे. वली कोइ महंत घेर आवी जाय तो सन्मुख गमन, आसन दान, उचां थवुं तथा दान आपवुं प्रमुख करे. परमतवाला कोइ कष्टमां पडे तो तेनो उच्चार करे. दुःखी जीवोनी दया करे. पुरुष अपेक्षा मधुर आलाप संलापादि करे. अन्य मतवालाने कामनुं पुढा प्रमुख करे, जेम के आपनुं पधारुं शा प्रयोजनवास्ते थयुं ठे ? पठी जे कार्य ते बतावे ते उचित होय तो करी आपे. वली दुःखी, अनाथ, आंधलां, बेहेरां, रोगग्रस्त प्रमुख दीन लोकोनी दीनता दूर करवावास्ते यथाशक्ति सहाय करे. जे आवकादि पूर्वोक्त लौकिक उचित आचरणमां कुशल होता नथी, तेउ जिनमतमां केवी रीतें कुशल होय शके ? ते कारणथी धर्माधिउण अवश्य उचित आचरणोमां निपुण थवुं जोइए. इति नवविध उचित आचरण समाप्त ॥

हवे अवसरें उचित बोलवुं ते बहुज गुणकारी ठे, तथा चीजुं जे कांइ कुशोच्चाकारी होय ते त्यागे, इत्यादि विवेकविलास अनुसारें लखीए ठीए. वगासुं, ठीक, उरुकार तथा हसवुं, मुख ढांकी मर्यादाथी करे. सज्जानी वचमां नाकमां आंगली घाली मेल न काढे, हाथना टाचका फोडे नहि, पर्यस्तिका करे नहि, पग पसारे नहि, निद्रा विकथा करे नहि, सज्जामां बुरी चेष्टा करे नहि, मात्र अवसर जोइनेज हसे, मात्र होइ फरकाववारूप हसे, मुख फाडी खडखड हसे नहि, पोतानुं अंग वगासुं नहि, घास त्रोडे नहि, जूमिउपर लखे नहि, जूमिपर चित्रामण कांइ नहि, नखथी दांत घसे नहि, दांतथी नख त्रोडे नहि, अजिमानयुक्त वातो करे नहि, जाट चारणप्रमुखनी करेली प्रशंसाथी गर्व करे नहि पोतामां गुण होय तेनो निश्चय करे, पोताने समजीने बोले, नीच मनुष्य हलकां वचन पोताउपर उच्चारें तो सामां हलकां वचन पोते उच्चारें नहि, जे वात निश्चयपूर्वक न होय ते वात प्रगट करे नहि; कोइ पुरुषे काम आरंजवा विचार कयों होय, अने ते काम करवामां ते समर्थ न

होय तो प्रथमथीज तेने कहे के आ काम तमाराथी यइ शकसे नहि, कोइपण मनुष्यनुं बुरं बोले नहि, पोताना बेरीनुं पण बुरं बोले तो अन्योक्तिपूर्वक बोले; माता, पिता, रोगी, आचार्य, परोणा, अ-
न्यागत, वंधु, तपस्वी, वृद्ध, बाल, स्त्री, वैद्य, पुत्र, गोत्री, पामर, वेहेन,
बनेवी, मित्र आ सर्वनी साथे वचननी लडाइ न करे; सूर्यनी स-
न्मुख निरंतर जोवे नहि, चंद्रसूर्यना ग्रहणने जोवे नहि, उंडा
कुवामां वांका वली जोवे नहि, संध्यासमये आकाश सन्मुख जोवे न-
हि; वली मैथुनक्रिया करनार, शिकार करनार, नग्नस्त्री, यौवनवंती स्त्री,
पशुक्रीडा, कन्यानी योनि, तेउनी तरफ दृष्टि करे नहि; तेलमां, जल-
मां, शस्त्रमां, सूत्रमां, रुधिरमां, पोतानुं मुख जोवे नहि, ते प्रमाणे कर-
वाथी आयु अल्प थाय ठे. जेणे आश्रय कयों होय तेनो त्याग करे न-
हि, नाश पामेली वस्तुमाटे शोक करे नहि, कोइनी निडानो जंग करे
नहि, घणांनी साथे वेर करे नहि, बहुजनसंमत होय तेबुंज वचन बो-
ले, जे काममां रस न लागे, ते काम करे नहि, कदापि करबुं पडे तो
पण घणाने मलीने करे. धर्म, पुण्य, दया, दानादि शुचकाममां बुद्धि-
मान् मुख्य थाय, अग्रेसर थाय, कोइनुं बुरं करवामां अग्रेसर न थाय,
सुपात्र साधुजमां कदापि मत्सर ईर्ष्या करावे नहि, पोते तेउना उपर
करे नहि, पोतानी ज्ञातिवाला कष्टमां पड्या होय तेनी उपेक्षा करे न-
हि, पांच माणसने मेलवी आदरसहित ते कष्ट दूर करे. माननीय पुरु-
षनुं मानजंग करे नहि. दरिद्र, पीडित, मित्र, साधर्मी, ज्ञातिमां बुद्धि-
मंत, गुणमां गरिष्ठ, संतानहीन, इत्यादिनुं कष्टमां पालन करे. पोता-
ना कुलने जे काम करबुं उचित न होय ते काम करे नहि. नीतिशास्त्र
तेमज बीजां शास्त्रो मुजब जे उचित आचरण होय तेज करे. अनुचित
निरंतर वर्जे, वैद्यक ग्रंथमां लख्यामुजब एकप्रहरमां बेवार चोजन न
करे, तथा वे प्रहर उलंघे नहि, कारण के एक पहोरमां बेवार खावाथी
रोगोत्पत्ति थाय ठे, अने वे पहोर पठी न खाय तो बलक्षय थाय ठे.

हवे सुपात्रदानादि आपवानी युक्ति लखीए ठीए. चोजन अवसरें
चक्तिसहित साधुजने निमंत्रणा करीने साधुनी साथे घरमां आवे, जो
साधु स्वयमेव आवता होय तो सन्मुख जइ आदर सत्कार करे, विन-

यसहित संविज्ञ जावित अजावित क्षेत्र देखे, सुजिह्वा दुर्जिह्वादि काल देखे, सुलज्ज दुर्लज्जादि देवायोग्य वस्तु देखे; तथा आचार्य, उपाध्याय, गीतार्थ, तपस्वी, बाल, वृद्ध, ग्लान, सह असहादि अपेक्षापूर्वक महत्त्व, स्पर्द्धा, मत्सर, स्नेह, लज्जा, जय, दाक्षिण्य, परानुयायिपणुं, प्रत्युपकार, इष्टा, माया, विलंब, अनादर, बुरं बोलवुं, पश्चात्तापादि, सर्व दाननां दूषणो वर्ज्य आत्माने संसारथी तारवा वास्ते एवी बुद्धिथी वेंतालीश दूषणरहित, घरमां जे कांइ अन्न, पक्वान्न, पाणी, वस्त्रादि होय, तेनी अनुक्रमें सर्वरीतें निमंत्रणा करे; पोताना हाथमां पात्र लई पासे रहेल चार्या प्रमुखथी दान बहोरावे; वंदना करी पोताना घरना द्वार सुधी साथे बोलावा जाय, पठी पाठा आवी जोजन करवा वेसे; साधुनो योग कदापि प्राप्त न थाय तो वरसादनी जेम साधुनी राह देखे, विचारे के साधु आवी जाय तो मारो जन्म सफल थइ जाय, ते कारणसर दिशावलोकन करे, जे जोजन साधुए न बहोर्युं होय ते श्रावक न खाय. जे श्रावक दृष्टपुष्ट साधुने विनाकारण अशुद्ध आहार आपे तो, लेनार देनार बंनेने रोगीना दृष्टांतनी जेम हितकारी नथी. जे साधुनो निर्वाह थतो न होय, दुर्जिह्वा होय, साधु रोगी होय, अथवा बीजुं कांइ कारण होय, तेवे प्रसंगें साधुने अशुद्ध अप्राशुक आहार आपे तो लेनार देनार बंनेने हितकारी ठे. रस्ताना थाकेला, रोगी, शास्त्र पढनार, लोच करेल, अने व्रतधारीने पारणाने दिन, दान आपवामां आवे तो बहुज फल थाय ठे. आ सुपात्रदानजुं नाम अतिथिसंविज्ञाग कहेवाय ठे. यदागमः ॥ अतिहि संविज्ञागोनाम नायगयाणं ॥ इत्यादि पाठनो अर्थ कहीए ठीए. अतिथिसंविज्ञाग अर्थात् न्यायथी उपार्जन थयेल कल्पनीय अन्न, पाणी प्रमुख, देश, काल, श्रद्धा, सत्कार, क्रमयुक्त उत्कृष्ट जक्तिथी, आत्मानी अनुग्रहबुद्धिथी, संयतसाधुने दान आपवुं ते. सुपात्रदानथी देवतासंबंधी तथा औदारिकादि संबंधी अद्भुत जोग, सर्व दृष्ट सुखसमृद्धि, राज्यप्रमुख मनगमता संयोगनी प्राप्ति, अने निर्विलंब, निर्विघ्न, मोक्षफल प्राप्ति ठे. अन्नयदान अने सुपात्रदान मोक्षफल प्रदाता ठे, अनुकंपादान परंपराए मोक्षदाता ठे, अने अनुकंपादान, उचितदान तथा कीर्तिदान सांसारिक सुख जोगनां आपनारां ठे.

પાત્ર ત્રણ તરેહનાં કથન કરેલ છે. ૧ ઉત્તમ પાત્ર સાધુ, ૨ મધ્યમ પાત્ર શ્રાવક, ૩ અવિરતિ સંમ્યગ્દષ્ટિ જઘન્યપાત્ર, ૧ અનાદર, ૨ કાલવિલંબ, ૩ વિમુક્ત, ૪ અસત્યબોલવું, ૫ દાન દશ પશ્ચાત્તાપ, આ પાંચ સત્ દાનનાં કલંક છે. ૧ આનંદનાં આંસુ આવવાં, ૨ રોમાંચિત થવું, ૩ વહુમાન દેવું, ૪ મિષ્ટજાપણ, ૫ દાનદીધા પઠી અનુમોદના, આ પાંચ સુપાત્ર દાનનાં જૂપણ છે. સુપાત્રદાનનું પરિગ્રહપરિમાણ કરવાનું ફલ રત્નસાર કુમારની જેમ થાય છે. આ કથા શ્રાદ્ધવિધિગ્રંથથી જાણવી. તે કારણથી ઇવા સાધુનો સંયોગ મલવાથી સુપાત્રદાન દિન પ્રતિદિન વિવેકવાન્ અવશ્ય કરે.

જોજન અવસરે સાધર્મી વંધુ કોઈ આવ્યા હોય તો પોતાની સાથે યથા શક્તિ જોજન કરાવે; કારણ કે તેડપણ પાત્ર છે. આંધલા લુલા પ્રમુખ માગનારાઈને પણ યથાયોગ્ય આપે, કોઈ માગનારને નિરાશ જવા દે નહિ. ધર્મની નિંદા ન કરાવે, કઠણ અંતઃકરણ ન કરે. જોજનને અવસરે દયાવંતે વારણાવંધ ન કરવાં જોઈએ, તેમાંપણ ધનવાનેં તો અવશ્ય દ્વાર સુદ્ધાં રાખવાં જોઈએ. ॥ આગમેઽપ્યુક્તં ॥ નેવ દારં પિહાવેશ્, ઝુંજમાણો સુસાવર્ત ॥ અણુકંપા જિણંદેહિં, સદ્ધાણં ન નિવારિયા ॥ ૧ ॥ દિદ્દૂણ પાણિનિવહં, જીમે જવસાયરંમિ હુલતં ॥ અવિસેસ અણુકંપં, હુહાવિ સામઘ્ઠં કુણ્ઠ ॥ ૨ ॥ અર્થઃ— જોજનાવસરેં દરવાજા વંધ કરે નહિં. જિનેશ્વર જગવાનેં શ્રાવકને અનુકંપાદાન કરવાની મના કરી નથી. જીવોના સમૂહને જયાનક સંસારમાં દુઃખપીડિત દેહીને તેડના ઉપર વિશેષરહિત દ્રવ્ય તેમજ જાવથી અનુકંપા કરે. દ્રવ્યથી યથાયોગ્ય અન્નાદિ આપે, જાવથી તેડને સન્માર્ગમાં પ્રવર્ત્તિવે. શ્રી પંચમાંગ પ્રમુખમાં જ્યાં શ્રાવકોનું વર્ણન કરેલ છે, ત્યાં આ પ્રમાણે પાઠ છે “ અવગુંઠિ અહુવારા ” આ વિશેષણ ધ્યાનમાં રાખી જિહ્વુકાદિને આપવાવાસ્તે નિરંતર દ્વાર ઉઘાડાં રાખે. સંવત્સરીદાન આપી તીર્થંકર મહારાજાઈયેં પણ દીન પ્રાણીડનો ઉદ્ધાર કરેલ છે. કદાપિ હુકાલ પડે તો શ્રાવકોયેં તો વિશેષરીતેં દીનનો ઉદ્ધાર કરવો. પૂર્વે વિક્રમસંવત્ ૧૩૧૫ માં જડેસર ગામનિવાસી શ્રીમાલ જ્ઞાતિશાહ જગહુ શ્રાવકેં ૧૧૨ એકસો વાર દાનશાલા વંધાવી દાન આપેલ

ઠે. વલી સંવત્ ૨૪૨૯ માં સોની સિંહા શ્રાવકે ૨૪૦૦૦ હજાર મણ અન્ન દીને જીવોને ડુકાલમાં આપેલ ઠે.

માતા, પિતા, જાણ, વેદેન, પુત્ર, સ્ત્રી, સેવક, ગ્લાન, વાંધેલાં ગાય પ્રમુખ જાનવરો, આ સર્વની જોજન અવસરે સાર સંજાલ લેવી જોઈયે. માતપિતાને જોજન કરાવિ, પંચ પરમેષ્ઠિ સ્મરણ કરી, પ્રત્યાખ્યાન પારી, સર્વનિયમ સ્મરણ કરી, સામ્યતાથી જોજન કરે. સામ્યતા અર્થાત્ જે અન્નપાણી પરસ્પર વિરુદ્ધ ન હોય, ડહાટા પરિણમે તેવા ન હોય, પોતાના સ્વજાવને માફક હોય તેવું જોજન સામ્ય કહેવાય ઠે. જે પુરુષ જીવિત પર્યંત સામ્યતાથી જોજન કરે, તે કદી વિષ खाइ जाय तो, વિષ પણ તેને અમૃત થઈ જાય. અસામ્ય જોજન કરનારને અમૃત પણ વિષ થઈ જાય ઠે, પરંતુ અપવાદ એ ઠે કે સામ્યતાથી પણ પથ્થજ खावું જોઈયે, અપથ્થ નહીં. खावामાં અત્યંત દુષ્ક્રિપણું ન જોઈયે. કંઠનાડિથી જ્યારે જોજન નીચે ડતરી જાય ઠે, ત્યારે સર્વ જોજન વરાવર થઈ જાયઠે; તે કારણથી એક દાણમાત્રના સ્વાદને વાસ્તે અતિલોલતા ન કરવી જોઈયે. વલી અજદ્ય, અનંતકાય, વહુ સાવધવસ્તુ અર્થાત્ વહુ પાપવાલી વસ્તુ खाय નहि. જે મિતાહાર કરે ઠે તે વલવાન્ થાય ઠે, અને જે વહુ खाय ઠે તે અનુક્રમે વલહીન થાય ઠે. અધિક खावाથી અજીર્ણ, વમન, વિરેચનાદિ મરણાંત કષ્ટપણ થઈ જાય ઠે. યથા ॥ હિતમિતવિષકજોજી, વામશયી નિત્યચંક્રમણશીલઃ ॥ ડખ્ખિત મૂત્રપુરીપઃ, સ્ત્રીપુ જિતાત્મા જયતિ રોગાન્ ॥ અર્થઃ—જુલું લાગે ત્યારે હિતકારી એવું થોડું અન્ન જમે, ડાલી વાડુ નીચે રાલી સુવે, નિરંતર ચાલવાનો અજ્યાસ રાલે, જ્યારે વાધા થાય ત્યારે તરત દિશામાત્રા કરે, અને સ્ત્રી સાથે જોગ ન કરે તે પુરુષ રોગો-ડપર જય મેલવે ઠે.

હવે જોજનવિધિ, વ્યવહાર શાસ્ત્રાનુસાર લલિયે ઠીયે, અતિ પ્રજાત-માં, અતિ સંધ્યામાં તથા રાત્રિયે જોજન ન કરવું જોઈયે. સહેલું અને વાસી અન્ન ન खावું જોઈયે. ચાલતાં खावું નહિ, જમણા પગ ડપર હાય રાલી खावું નહિ, હાય ડપર રાલી खावું નહિ, સુદ્ધા આકાશમાં खावું નહિ, તડકામાં વેસી खावું નહિ, અંધારામાં વેસી खावું નહિ, દુદ્ધની નીચે વેસી खावું નહિ, તર્જની આંગલી ડંચી રાલી કદાપિ खावું નહિ, મુલ,

હાથ, પગ તેમજ વસ્ત્ર ધોયાવિનાં છાતું નહિ, નમ્ર થઈ મેલાં વસ્ત્ર પેહેરી, ચાલ પકડ્યાવિનાં છાતું નહિ, માત્ર એક ધોતિયું પેહેરી છાયા વેસતું નહિ, જીનું વસ્ત્ર પેહેરી છાવા વેસતું નહિ, જીનું વસ્ત્ર માથે લપેટી છાતું નહિ, જ્યારે અપવિત્ર દોશ્યેં ત્યારે છાતું નહિ, અતિગૃહ, રસલંપટ થઈ છાતું નહિ, ઉપાનસહિત, વ્યગ્રચિત્તે, નિઃકેવલ જૂમિપર વેસી, પાટાઉપર વેસી છાતું નહિ, વિદિશિ તથા દક્ષિણદિશિ તરફ મુખ રાખી છાવા વેસતું નહિ, પાતલા આસનપર વેસી છાતું નહિ, આસન ઉપર પગ રાખી જોજન કરતું નહિ, ચંડાલનાં દેહતાં, ધર્મથી પતિત હોય તેનાં દેહતાં, ફૂટેલાં, તથા મલિન પાત્રમાં છાતું નહિ; જે શાક પ્રમુખ વસ્તુ વિષ્ણુથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે છાવી નહિ, વાલહત્યાપ્રમુખ જેણે કરેલ હોય તથા રજસ્વલા હોય તેથી સ્ત્રીએ સ્પર્શ કરેલી વસ્તુ છાવી નહિ. જે વસ્તુ ગાય, શ્વાન, પંક્તીએ સુંઘી હોય, જે વસ્તુ અજાણી હોય, જે વસ્તુ ફરીથી ઉગ્ણ કરી હોય, તે વસ્તુ છાવી નહિ, વચ્ચવાટ શબ્દ કરતાં છાતું નહિ. મુખ ફાટતાં બુરું લાગે એમ મુખ કરી છાતું નહિ. જોજન અવસરેં વીજાડને ઘોલાવી પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય તેમ જોજન કરવું. દેવગુરુનું નામ સ્મરણ કરી, સમાસન ઉપર વેસી પોતાની માતા, વેદેન, જાત્રુ, જાણેજ વાસી પ્રમુખેં જે જોજન તૈયાર કરેલ હોય તે પવિત્રપણે પીરસાતાં મૌનપણે દક્ષિણ સ્થર ચાલતાં જમવું. જે જે વસ્તુ છાવી તે નાસિકાયેં સુંઘીને છાવી, તેમ કરતાં દૃષ્ટિદોષ નાશ પામે ઠે. અતિ ચારું, અતિલાટું, અતિ ઉગ્ણ, અતિ-શીતલ, અતિમીતું તથા અતિશાક છાતું નહિ. મુખમાં સ્વાદ લાગવા માત્ર છાતું. અતિઉગ્ણ છાવાથી રસનાશ પામે ઠે, અતિ લાટું છાવાથી ઇન્દ્રિયોની શક્તિ કમ થઈ જાય ઠે, અતિચારું છાવાથી નેત્ર વગડી જાયઠે, અતિલિગ્ધ છાવાથી પ્રાણશક્તિ મંદ થઈ જાય ઠે, અતિ તીર્ક્ષ્ણ તથા કડવું છાવાથી કફ દૂર થઈ જાય ઠે, કપાયલું અને મીતું છાવાથી પિત્ત નાશ પામે ઠે, લિગ્ધ ઘૃતાદિ છાવાથી વાયુ દૂર થઈ જાય ઠે, વાકી શેષ રોગ તે ન છાવાથી દૂર થઈ જાય ઠે.

જે પુરુષ શાક વધુ ખાય, ધીધી રોટલી ખાય, હુધને ચોખા ખાય, વધુ પાણી ન પીયે, અજીર્ણ હોય ત્યારે ખાય નહિ, તે પુરુષ રોગપર જીત મેલવે ઠે. જોજન કરતી વસ્ત્ર પ્રથમ મીતું અને સ્નિગ્ધ જોજન કરે, વ-

ચમાં તીવ્રણ જોજન કરે, અને પાઠલ કઢવું જોજન કરે. ઉક્તં ચ ॥ સુ-
સ્તિન્ધમધુરૈઃ પૂર્વ, મશ્ત્રીયાદન્વિતં રસૈઃ ॥ ડ્રવ્યામ્બલવણૈર્મધ્યે, પર્યંતે ક-
ટુતિક્કૈઃ ॥

જો પ્રથમ નરમ વસ્તુ ખાય, મધ્યમાં કટુ વસ્તુ ખાય અંતમાં ફરી ન-
રમ વસ્તુ ખાય તો વલંત તથા નીરોગી થાય છે. જોજનની પેહેલાં પા-
ણી પીએ તો અગ્નિમંદ થઈ જાય છે, જોજનની વચમાં પીએ તો રસાયન સ-
માન ગુણકારી થાય છે, અને જોજનની અંતે વિપસમાન થાય છે. જોજ-
નની અનંતર સર્વ રસથી લિંપેલા હાથથી એક અંજલી રોજ પીએ, પશુની
જેમ પાણી પીએ નહિ, પાણી પીધા પછી વાકી રહેલું પેંકી દે, અંજલીથી
પાણી પીએ નહિ, પાણી થોડું પીવું પથ્ય છે. પાણીથી નીજેલા હાથ ગલા-
ઉપર, કપોલઉપર તથા નેત્ર ઉપર લગાડે નહિ. જોજન કર્યા પછી અં-
ગમર્દન, દિશાગમન, વોજ ઊઠાવવાનું કામ, વેસી રેહેલું તથા સ્નાન, ઇ-
ટલાં કામ કરે નહિ; જોજન કર્યા પછી કેટલો એક વખત વેસી રેહેવા-
માં આવે તો પેટ મોટું થઈ જાય છે. મુઠ્ઠાં રાખી ચતા સુવે તો વલ
વધે છે, ઢાવે પડશે સુવે તો આયુ વધે છે, જોજન કરી દોડે તો મરણ થ-
વાનો સંજવ છે; જોજન કર્યા પછી ઢાવે પડશે વે ઘડીસુધી સુવે, પરંતુ
નિદ્રા લહે નહિ, અથવા સુવે નહિ તો સો ડગલાં ચાલે. વીજે સ્થલેષણ
કહ્યું છે કે દેવને, સાધુને, નગરના સ્વામિ રાજાને અને સ્વજનોને ડ્યારે
કષ્ટ આવે ત્યારે તથા ચંડ, સૂર્યના ગ્રહણ વખતે વિવેકવાન્ પુરુષ, શક્તિ
હોય તો જોજન ન કરે; તેવીજ રીતે “અર્જીર્ણપ્રજ્ઞવારોગાઃ” તેથી અ-
ર્જીર્ણમાં પણ જોજન કરે નહિ.

જ્વરની આદિમાં લાંઘણ શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ વાયુજ્વર, શ્રમજ્વર, ક્રોધ
જ્વર, શોકજ્વર, કામજ્વર, ધાવજ્વર, ઇટલા જ્વરને વર્જિને વાકીના જ્વ-
રમાં તથા નેત્રરોગમાં લાંઘણ કરે.

દેવગુરુ વંદનના અયોગમાં, તથા તીર્થ અને ગુરુને નમસ્કાર કરવા જ-
તી વખત, વિશેષધર્મનું તથા પુણ્યનું કામ આરંભતાં અને અટકી, ચતુ-
ર્દશી આદિ વિશેષ પર્વને દિવસે જોજન ન કરવું જોઈએ. તપશ્ચર્યા આ
લોક અને પરલોકમાં વહુજ હિતકારી છે, તથા ગુણકારી છે. જોજન ક-
ર્યા પછી નવકાર મંત્ર ગણી ઊઠે. ચેત્યવંદન કરી, દેવગુરુને યથાયોગ્યવં-

दन करे. जोजन कर्या पठी गंठीसहित दिवस चरिम प्रत्याख्यान विधि-
थी करे; पठी गीतार्थ साधु, गीतार्थ श्रावक तथा सिद्धपुत्रादि समीप
स्वाध्याय (पठन पाठन) यथायोग्य करे. योगशास्त्रमां लख्युं ठे के जे
गुरुमुखथी जणेल होय, ते बीजाउने जणावे, स्वाध्याय कर्या पठी संध्या-
समये जिनपूजा करे, पठी प्रतिक्रमण करे, पठी स्वाध्याय करे, पठी वै-
यावच्च अर्थात् मुनिनी पगचंपी करे, पठी घेर आवी सर्व परिवारने मेल-
वी धर्मनुं स्वरूपकथन करे. उत्सर्गमार्गे तो श्रावकें एक वखतज जोज-
न करवुं जोइये ॥ यदज्ञाणि ॥ उत्सर्गेणं तु सद्योय, सचित्ताहारं वज्ज-
उ ॥ इक्कासणगजोइअ, वंजयारितहेवय ॥ १ ॥ जो एक वखत जोजन
करवाने समर्थ न होय, तो दिवसनो आठमो जाग अर्थात् चार घडी
दिवस बाकी रहे त्यारे जोजन करी ले, वे घडी दिवस बाकी रहेतां पहे-
लां तो जोजन करी लेवुं जोइये. पठी यथाशक्ति चार आहार, त्रण आ-
हार, वे आहार त्यागरूप दिवस चरिम, सूर्यजगतां सुधी करे. मुख्यवृ-
त्तियें तो दिवस ठतां प्रत्याख्यान करवुं जोइये, परंतु अपवादें रात्रियें पणकरे.
इति श्रीतपगङ्गीयगणिश्रीमणिविजयतठिप्यमुनिश्रीबुद्धिविजयतठि-
प्यमुन्यात्मारामानंदविजयविरचितेजैनतत्त्वाददर्शगुर्जरज्ञापांतरे श्राद्धशा-
स्त्रानुसारेण श्रावकदिनकृत्यप्रकाशकनामा नवमपरिच्छेदः संपूर्णः ॥

॥ अथ दशमपरिच्छेदप्रारंभः ॥

आ परिच्छेदमां श्रावकोनां १ रात्रिकृत्य, २ पर्वकृत्य, ३ चातुर्मासिक-
कृत्य, ४ संवत्सरीकृत्य, ५ जन्मकृत्य, आ पांच कृत्यनुं स्वरूप अनुक्रमें
लखवामां श्रावशे; प्रथम रात्रिकृत्य लखीये तीये.

साधुनी पासे तथा पौषधशाला प्रमुखमां यत्नापूर्वक प्रमार्जना करीने
सामायक लही श्रावक प्रतिक्रमण करे; पठी साधुउनी वैयावच्च (पगचं-
पी) करे. उत्सर्ग मार्गनी अपेक्षाये साधुने श्रावकपासे विश्रामण आ-
दि न करावुं जोइयें, परंतु श्रावक तेम करवानो जाव करे तो महाफल
थाय ठे; पठी श्राद्धविधि, श्राद्धदिनकृत्य, उपदेशमाला अने कर्मग्रंथ प्र-
मुख शास्त्रोनो स्वाध्याय करे, पठी सामायक पारी घेर जाय.

घेर आवी सम्यक्त्वमूल वार.व्रतमां सर्व शक्तिथी यत्न करणादिरूप

તથા અર્હત્વૈત્ય અને સાધર્મી વર્જિત વાસસ્થાનમાં નિરંતર અનિવાસ-
રૂપ, તથા પૂજા પ્રત્યાઘ્યાનાદિ અગ્નિગ્રહરૂપ, સાતે દેત્રમાં યથાશક્તિ
વ્યય કરવારૂપ, સર્વ પરિવારને યથાયોગ્ય ધર્મોપદેશ કથન કરે. શ્રાવક
જો પોતાના પરિવારને ધર્મનું સ્વરૂપ યથાયોગ્ય ન કહે તો તે પરિવાર ધ-
ર્મથી વિમુક્ત રહે, અને તેડને ધર્મની પ્રાપ્તિ ન થાય, તેથી શ્વ લોક પ-
રલોકનાં અનેક તરેહનાં તે પાપકર્મ કરે, તે સર્વ પાપ મુખ્ય શ્રાવકને
લાગે. લૌકિક વ્યવહારશાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ચોરને ચોરી કરતાં જા-
ણતાં ઠતાં તેને ન નિવારે અને ખાનપાનાદિ આપે તો તે સહાયક પણ
મદદગાર ચોર ગણાય છે. ધર્મમાં પણ તેમજ જાણવું. તે કારણથી શ્રાવકે
દ્રવ્ય તથા જાવથી પોતાના કુટુંબને નિરંતર લાજ આપવો જોઈએ. તેમાં
દ્રવ્યથી પુત્ર, સ્ત્રી પ્રમુખને યથાયોગ્ય અન્ન વસ્ત્રાદિ આપવાં જોઈએ, અને
જાવથી તેડને ધર્મનો ઉપદેશ કરવો જોઈએ; તેમજ વીજાં જે દુઃખી કુ-
ટુંબી હોય તેડનાં દુઃખ નિવારવાની ચિંતા કરવી જોઈએ. પાપ લાગવાની
બાબતમાં અન્યશાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે. યતઃ ॥ રાક્ષિ રાપ્રકૃતં પાપં, રાક્ષઃ
પાપં પુરોહિતે ॥ ચર્ત્તરિ સ્ત્રીકૃતં પાપં, શિષ્યપાપં ગુરાવપિ ॥ ૧ ॥ ધર્મદે-
શના આપ્યા પછી, રાત્રિનો પ્રથમ પહોર વ્યતીત થયા બાદ, શરીરને સુ-
ખજનક શય્યામાં વિધિપૂર્વક અલ્પ નિદ્રા કરે. બાહુલ્યતાયેં ગૃહસ્થ, મૈ-
થુન અગ્નિલાષા વર્જે. જાવજીવસુધી બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવા સમર્થ ન હોય-
તો, પર્વતિથિયેં તો અવશ્ય બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવું જોઈયેં.

જે શય્યામાં માંકડ પ્રમુખ પડ્યા હોય, જે પલંગ ટુંકો હોય, જાંગેલો
હોય, મેલી શય્યા હોય, જે પલંગ વલેલા લાકડાનો વનાવેલો હોય, તેનો
ત્યાગ કરે. પલંગમાં ચાર જાતસુધીનું કાષ્ઠ વપરાય તો શુદ્ધ, અને વધારે-
નું વપરાય તો અશુદ્ધ, એમ નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. પૂજનીય વસ્તુ ઉપર સુ-
વે નહિ, પાણીથી ઝીંજાયેલા પગ ઠતાં સુવે નહિ, ઉત્તરદિશિ તથા પશ્ચિમ
દિશિ તરફ મસ્તક રાખી સુવે નહિ, વાંસની જેમ સુવે નહિ, પગરાખવા-
ની તરફ સુવે નહિ, હાથીના દાંતની જેમ સુવે નહિ, દેવમંદિરના મૂલ
ગજારામાં, સર્પની વંધી ઉપર, વૃદ્ધાની નીચે, તથા સ્મશાનમાં સુવે નહિ.
કોઈની સાથે લડાઈ થઈ હોય તો શાંતિ કરી સુવે. સુવાની વખત પાણી
પાસે રાખે. દ્વાર બંધ કરી, શ્વદેવને નમસ્કાર કરી સર્વ આહારનો ત્યાગ

કરી, ઊંઢવાનાં વસ્ત્ર સમારી શરીર સાફ કરી, ઢાવી વાજુ નીચે રાખી શયન કરે.

દિવસે સુવે નહિ, પરંતુ ક્રોધ, શોક તથા મદ્ય શમાવવાવાસ્તે, તથા સ્ત્રીકર્મ અને વીજી મેહેનતનો થાક લાગ્યો હોય તો તે મટાડવાવાસ્તે, તેમજ રસ્તાનો પરિશ્રમ દૂર કરવાવાસ્તે સુવે; વહ્લી અતિસાર, શ્વાસ, ફેડકી પ્રમુખ રોગ દૂર કરવાવાસ્તે સુવે; તથા વાલક, વૃદ્ધ અને વલક્ષીણ હોય તેપણ સુવે. વહ્લી અર્જીર્ણના વ્યાધિવાલા, વાયાના વ્યાધિવાલા, લાંસીવાલા. અને જેઠને રાત્રિયેં નિડા ન આવતી હોય વા અલ્પ આવતી હોય તે- ઊપણ સુવે. તૃપા, શૂલ અને ગડ ગુમડાની વેદનાથી વિહ્વલ હોય તેપણ દિવસે સુવે. જેઠ અને અસાઢ માસમાં દિવસેપણ સુવું તે સારું છે. વીજા મહિનામાં જો સુવે તો કફ અને પિત્તકર્તા થાય છે. વહુ વલત નિડા લે- વી તેપણ સારું નથી, રાત્રેં જ્યારે સુવે ત્યારે દિશાવકાશિક વ્રત ડચ્ચરી સુવે, ચાર શરણ ગ્રહે, જીવરાશિ સાથે યમાવે, અઢાર પાપસ્થાનક વોસિ- રાવે, ડુષ્કૃતની નિંદા ગર્હણા કરે, સુકૃતનું અનુમોદન કરે, અને નવકાર સહિત આ ગાથા ત્રણ વાર ડચ્ચરે. ॥ જહ મેહુજા પમાઢ, હમસ્સ દેહસ્સ હ- માહ રયણીયે ॥ આહારમુવહિ દેહં, સવં તિવિદેણ વોસરિયં ॥ ૧ ॥ અર્થ સુગમ છે. સાગારી અનશન કરે. સુતી વલતે પાંચ નવકાર સ્મરણ કરે. સ્ત્રીની શય્યાથી અલગ શય્યામાં સુવે, શય્યામાં સાથે સુવાથી વિકાર અ- ધિક જાગે છે તથા જે વાસના સુતી વલતે હોય, તે જાગતાં સુધી દૂર થ- તી નથી. વહ્લી અધિક વિકારથી દિવાનાપણું થઈ જાય છે; તથા મરણ અવસરેં ગફલત થઈ જાય તો પણ સેચતન અવસ્થામાં જે વાસના વિચ- માન હતી તેજ વાસના રહે છે ॥ શ્લ્યાપોપદેશઃ ॥ તેકારણથી સર્વથા ડ- પશાંતમોહ થઈને, તથા ધર્મ વૈરાગ્યાદિ જાવનાથી વાસિત થઈને નિડા- કરે તો માઠાં સ્વપ્ન ન આવે. જે રીતિયેં સુંદર ધર્મમયસ્વપ્ન આવે તે રીતિયેં સુવે, જેથી કદાચ નિડામાં આયુની સમાપ્તિ થઈ જાય તો પણ તે ડત્ત- મ ગતિમાં જાય.

સુતા પઠી રાત્રિમાં જો જાગી જવાય, અને તેવે પ્રસંગે અનાદિ કાલ- ના અન્યાસના રસથી કદાચિત્ કામ પીડા કરે, તો સ્ત્રીના શરીરના અ- શુચિપણાનો વિચાર કરે; અને શ્રીજંબુસ્વામિ તથા શ્રીસ્થૂલજાદિ મ- હર્ષિયોના તથા સુદર્શનપ્રમુખ મહાશ્રાવકોનાં ડુષ્કર શીયલ પાલવાની

રકમાં પરસ્પર શસ્ત્રોથી હાલી વેદના છે, અને ત્રણ નરકમાં પરમાધા-
મી કૃત વેદના છે. આંખ બંધ કરી હાલીયેં તેટલો કાલ પણ નરકવાસી
જીવોને સુખ નથી. માત્ર દુઃખજ પૂર્વે જન્મના કરેલા પાપથી હૃદય પા-
મેલ છે. રાત અને દિવસ એક સરખાં દુઃખમાં જાય છે. નરકગતિમાં જીવ
જેટલું દુઃખ જોગવે છે, તેનાથી અનંતગણું દુઃખ નિગોદમાં તે જોગવે છે.
તિર્યંચ ગતિમાં અંકુશ, પોણા, લાકડીના પ્રહાર, શૃંગમોહન, ગલમો-
હન, તોહન, ઘેદન, જોદન, વહન, અંકન, પરવશતાદિ અનેક દુઃખ, જીવ
પામે છે. મનુષ્યગતિમાં ગર્ભમાં રહેવાનું દુઃખ, જન્મ જરા મરણનું દુઃખ,
રોગ વ્યાધિ દરિદ્રતા પ્રમુખનું નાના પ્રકારનું દુઃખ, માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુ-
ત્રના મરણાદિથી થતું દુઃખ इत्यादि અનેક તરેહનું દુઃખ જીવ પામે છે.
દેવગતિમાં ચ્યવનનું દુઃખ, દાસપણનું દુઃખ, પરાજય, ઈર્ષ્યાદિ અનેક
દુઃખ છે, इत्यादि જવસ્થિતિ વિચારે.

ધર્મમનોરથજાવના આ પ્રમાણે કરે. શ્રાવકના ઘરમાં જ્ઞાન, દર્શન,
વ્રતસંહિત દાસ થઈ જાહેં તો પણ સારું છે, પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિમાં ચક્ર-
વર્તી રાજા પણ થવાની વાંઠા ન કરે. વહી ક્યારે હું સંવેગી વૈરાગ્યવંત
ગીતાર્થ ગુરુના ચરણારવિંદમાં સ્વજનાદિ સંગરહિત પ્રવ્રજ્યા પ્રહણ ક-
રીશ ? તથા ક્યારે હું તિર્યંચના તથા પિશાચના જયથી નિઃપ્રકંપ થઈ
સ્મશાનાદિ જૂમિમાં વિધિપૂર્વક કાયોત્સર્ગ કરીશ ? વહી ક્યારે હું ત-
પથી કૃશ શરીર વાલો થઈ ઉત્તમ પુરુષોનો માર્ગ વહન કરીશ ? इत्यादि
જાવનાથી કામકટકને જીતે ॥ इति શ્રાઋવિધિગ્રંથાનુસારરાત્રિકૃત્યં ॥

હવે શ્રાવકનાં પર્વકૃત્ય લખીએ ઠીક. અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિ પર્વના
દિવસોએ ધર્મની પુષ્ટિ જે કરે તેનું નામ પૌષધ છે. જલા વ્રતવાલા શ્રા-
વકે પર્વને દિવસે અવશ્ય પૌષધ કરવો જોઈએ. જો પર્વને દિવસે શરી-
રમાં શાતા ન હોય, અને પૌષધ ન કરી શકે તો બે વાર પ્રતિક્રમણ કરે;
તેમજ બહુવાર સામાયિક તથા દિશાવકાશિક વ્રત અંગીકાર કરે. પર્વ-
દિવસોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલે. આરંજ વર્જે. વિશેષ તપ કરે. ચૈત્યપરિપાટી
કરે. સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર કરે. સુપાત્રદાન, દેવપૂજા, ગુરુજ્ઞાતિ, इत्या-
દિ સર્વ, વીજા દિવસો કરતાં વિશેષ રીતે કરે. ધર્મ કરણી નિરંતર
કરવી તે સારું છે, જો નિરંતર ન કરી શકાય તો પર્વને દિવસે તો અવ-

શ્ય કરવી જોઈયે. પર્વના દિવસો આ ઠે-અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણમાસી, અમાવાસ્યા, આ એક માસમાં ૮ પર્વ, અને પલ્લવાડીઆમાં ત્રણ પર્વ, તથા વીજ, પાંચમ, અષ્ટમી, એકાદશી, ચતુર્દશી આ પાંચ તિથિ, તીર્થકરોયે વર્ણવેલી ઠે. વીજને દિવસે વે પ્રકારના ધર્મનું આરાધન કરે, પંચમીને દિવસે જ્ઞાનનું આરાધન કરે, અષ્ટમીને દિવસે આઠ કર્મનો નાશ કરવા તપશ્ચર્યા પ્રમુખ કરે, એકાદશીને દિવસે અગ્નીઆર અંગનું આરાધન કરે ચતુર્દશીને દિવસે ચૌદ પૂર્વનું આરાધન કરે, આ પાંચ તથા પૂર્વોક્ત પૂર્ણમાસી અને અમાવાસ્યા, એમ ૮ પર્વ થયાં. વર્ષમાં ૮ અષ્ટાઈ પર્વ ઠે. ચાતુર્માસિક પર્વોમાં સર્વથા આરંજનો ત્યાગ જો ન કરી શકે, તો સ્વદ્વપતર આરંજ કરે. પર્વને દિવસે સર્વ સચિત્ત આહાર વર્જે, આવકે નિરંતર સચિત્ત આહાર વર્જવો જોઈયે, જો તેમ ન કરી શકે તો પર્વને દિવસે તો અવશ્ય વર્જવો જોઈયે. પર્વના દિવસોમાં સ્નાન, શિરમુંડન, કેશગુંથન, વસ્ત્રધોવન, વસ્ત્ર રંગવાં, ગાડાં હલાદિ ચલાવવાં, ધાન્યના ઠોડ વાંધવા, કોશ અરહટ્ટ (રેંટ) ચલાવવા, દલબું, જરડબું, પત્ર, પુષ્પ, ફલ, તોડવાં, સચિત્ત ખડી, લીલી વનસ્પતિ વિગેરે મર્દન કરવી, લીંપબું, માટી ખોદવી, ઘર વંધાવવાં इत्यादि સર્વ આરંજનાં કામ યથાશક્તિ ત્યાગવાં જોઈયે; તથા સર્વ સચિત્ત આહારનો જો ત્યાગ ન કરી શકે, તો કેટલીએક વસ્તુ-ઉં નામ લઈ લેવાની ટુટ રાખે, વિશેષનો ત્યાગ કરે. ઠયે અષ્ટાઈમાં જિનરાજની પૂજા કરવી, તપ કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાલવું. ઠયે અષ્ટાઈમાં ચૈત્ર તથા આસો મહિનાની એમ વે અષ્ટાઈ શાશ્વતી ઠે. આ દિવસોમાં વૈમાનિક દેવતાંડપણ નંદીશ્વરાદિમાં યાત્રા ઝત્સવ કરે ઠે. વાકીની ત્રણ અષ્ટાઈ ત્રણ ચોમાસાની તથા ચોથી પર્યૂષણ પર્વની, સર્વ મલી ઠ અષ્ટાઈ ઠે.

પ્રજ્ઞાત સમયે પ્રત્યાખ્યાનની વૈભાવે જે તિથિ હોય, તે જૈનમતમાં માનવી પ્રમાણ ઠે. સૂર્યોદયનાં અનુસારેં લોકમાં પણ દિવસનો વ્યવહાર હોવાથી તેમ માનવું પ્રમાણ ઠે. તથા ચ નિશીથજ્ઞાપ્યે ॥ ચતુમાસીઅ વરીસે, પશ્ચિમ પંચઠમીસુ નાયવા ॥ તાઝ તિહિઉં જાસિં, ઉદેશ સૂરો ન અન્નાઉં ॥ ૧ ॥ પૂઆ પચ્છલાણં, પઢિક્કમણં તહય નિયમગહણં ચ ॥ જીયે ઉદેશ સૂરો, તીયે તિહિયે ઝકાયબં ॥ ૨ ॥ ઉદયમ્મિ જાતિહિસા, પમાણમિશ્ચરી-કીરમાણીયે ॥ આણા જંગણ વત્થા, મિઠત્ત વિરાહણં પાવે ॥ ૩ ॥ અર્થ:-

चौमासी, संवत्सरी, पक्षी, पंचमी, अष्टमी, आ तिथिउं सूर्योदयमां होय ते प्रमाण ठे. अन्यथा नहि. पूजा, प्रतिक्रमण, प्रत्याख्यान, नियमग्रहण, जे तिथि सूर्योदयमां होय, ते दिवसेंज करवां जोइये, जे तिथि सूर्योदयमां होय तेज प्रमाण ठे, उदयतिथि बिना जे कोइ बीजी तिथि करे, माने, ते आह्वाविराधक, अनवस्थाकारक, मिथ्यादृष्टि ठे. पाराशरस्मृति आदिमां पण लखुं ठे ॥ आदित्योदयवेलायां, या स्तोकापि तिथिर्नवेत् ॥ सा संपूर्णैति संतव्या, प्रभुता नोदयं बिना ॥ १ ॥ उमास्वातिवाचकप्रधोपश्चैवं श्रूयते ॥ द्वये पूर्वा तिथिः कार्या, वृद्धो कार्यातथोत्तरा ॥ श्री-वीरज्ञाननिर्वाणं, कार्यं लोकानुगौरिह ॥ १ ॥

वली श्री अर्हंतोना जन्मादि पंचकल्याणकना दिवसो पण पर्वमां ठे. जे वे, त्रण कल्याणकनो दिवस होय ते विशेषें करी पर्वनो मानवो जोइयें. शास्त्रोमां श्रवण करीयें ठीयें के श्रीकृष्ण वासुदेव सर्व पर्वनुं आराधनकरवामां पोताने असमर्थ जाणीने, श्रीनेमिनाथ जगवानने पूठता ह्वा. हे जगवन् ! उत्कृष्ट पर्व कयुं ठे ? जगवंतें कळुं के हे श्रीकृष्ण ! मागशिर शुद्ध एकादशीनो दिवस सर्वोत्तम पर्व ठे; कारण के ते दिवसें श्रीजिनेंझोनां पांच कल्याणक थयेलां ठे, सर्वें क्षेत्रोनां मली दोढसो कल्याणक थयेलां ठे. पठी श्रीकृष्ण वासुदेवें मौन पौषधोपवास करी ते दिवस मान्यो, त्यारथी “यथा राजा तथा प्रजा” एन्यायें सर्व लोक एकादशी मानवा लाग्या, ते आज सुधी प्रसिद्ध ठे.

बीज, पंचमी, अष्टमी, एकादशी, चतुर्दशी आ तिथियोमां प्रायः जीवो परजवना आयुष्यनो बंध करे ठे, ते कारणथी आ तिथियोमां धर्मकरणी विशेष करवी जोइयें. वली पर्वना महिमाना प्रज्ञावथी अधर्मी, तथा निर्दय पण धर्मी अने दयावान् थइ जाय ठे, कृष्ण पण धन खरचे ठे, कुशील पण सुशील थइ जाय ठे, ते जयवंत रहो, जेणें संवत्सरी, चातुर्मासी आदि उत्तम पर्वोतुं कथन करेल ठे. जे अन्योयें चलावेलां पर्व ठे तेमां आग लगाववी, जीवमारवा, रोवां, कुटवां, धूल उडाडवी, वृद्धो तोडवां इत्यादि नाना प्रकारनां पाप थाय ठे, अने जे पर्व अरिहंत परमेश्वरें कथन करेल ठे, तेमां तो निःकेवल धर्म कृत्योज करवां कहेल ठे. ते का-

रणथी पर्व दिवसें पौषधादि करे. पौषधना जेद तथा विधि, सर्व श्राद्धविधि आदि ग्रंथोथी जाणी लेवी.

हवे चौमासिक कृत्य लखीए ठीए. चोमासामां विशेष नियम ग्रहण तथा परिग्रहनुं परिणाम करवुं जोइए. आ कृतुमां बहु जीवोनी उत्पत्ति थाय ठे, ते कारणथी गाडां, हल प्रमुख न चलाववां जोइए. आंवानी केरी-मां कीडा पडी जाय ठे, तेथी ते न खावी जोइए. देशविचार आंवानी वा-वतमां विविध ठे. नियम वे प्रकारना ठे १ सुनिर्वाह, २ दुर्निर्वाह. धनवं-तोने व्यापारनो त्याग, अने अविरतियोने सचित्तनो त्याग, रसनो त्या-ग, शाकपत्रनो त्याग तथा सामायिकादिनो अंगीकार दुर्निर्वाह ठे. अने देवपूजा, दान, महोत्सवादि सुनिर्वाह ठे; निर्धनोने तेउनाथी वि-परीत रीतें ठे; अने चित्तनी एकाग्रता करवी, ते तो सर्वने छुप्कर ठे; तेथी दुर्निर्वाह नियमो न लइ शकाय तो, सुनिर्वाह नियमो अंगीकार करे. चोमासामां परगाम न जाय, जो निर्वाह न थइ शके तेम होय तो, जे गाम अवश्य जवुं पडे ते वाद करीने बीजा गामोनी मुसाफरी न करे. सर्व सचित्तनो त्याग करे. निर्वाह न थइ शके तेम होय तो सचि-त्तनुं परिमाण करे. निरंतर वे त्रणवार जिनराजनी अष्टप्रकारी पूजा क-रे. देववंदन करे, जिनमंदिरोमां सर्व जिनविंवोनी पूजा वंदना करे, स्ना-त्रपूजा, महामहोत्सव, प्रज्ञावना प्रमुख करे. गुरुनेवृद्ध वंदना अने बी-जा सर्व साधुउने प्रत्येक वंदना करे, चतुर्विंशति स्तवनो कायोत्सर्ग क-रे, अपूर्व ज्ञाननो पाठ करे, गुरुनी वैद्यावच्च करे, ब्रह्मचर्य पाळे, अचित्त पाणी पीये, सचित्तनो त्याग करे. वासी वस्तु, विदल, रोटली, पुरी प्र-मुख, पापड, बडी, शाकनी सुकवणी, पत्रनां शाक, खारेक, खजूर, डा-क्षा, खांड, गुंठ, प्रमुख, आ सर्वे नीलफूल लागी जवाथी अने कंथवा तथा लट अने कीडा पडी जवाथी खावा योग्य रहेतां नथी, ते कारण-थी तेमनो त्याग करे. कदाचित् औषधादि विशेष कार्यमां लेवुं पडे तो सम्यक् रीतिण शोधीने वापरे. वली पलंग, स्नान, पगरखां, दातण इ-त्यादिनो त्याग करे. आचरण धोवां, वस्त्र रंगवां प्रमुखनो निषेध करे. घर, हाट, जीत, खाट, पाट, ठीकां, घी तेखनां वासणो, इंधन प्रमुख-मां नीलफूल लागी जाय ठे, तेथी तेनी रक्षा वास्ते प्रथमयीज चुना

प्रमुख लगावे. मेल दूर करे. धूपमां न नाखे, शीतल स्थानमां राखे. दि-
वसें वे त्रण वखत पाणी गले. तेल, गोखं, ठाश प्रमुखनां वासणोनां मु-
खो यत्नाथी ढांकी राखे. उंसामणनुं पाणी तथा स्नाननुं पाणी ज्यां जी-
वाकुल चूमिका न होय, त्यां थोडुं थोडुं तुटुं तुटुं नाखी दे. चूला अने
दीवा उघाडा न राखे. खांडबुं, दलबुं, जरडबुं, वासणो धोवां, वस्त्र धो-
वां, इत्यादि कामो यत्नापूर्वक करे. जिनमंदिर अने धर्मशाला समरावी
राखे, यथाशक्ति उपधान, तप, प्रतिमा आदि बहून करे. इंद्रिय, क-
पायने जीते. योगशुद्धि तप, वीश स्थानक तप, अमृत अष्टमी तप; ए-
कादशांग तप, चौद पूर्व तप, नमस्कार तप, चोवीश तीर्थकरनां क-
व्याणिक तप, अक्षयनिधि तप, दमयंती तप, जझमहाजझादि तप, सं-
सारतारण अछाड तप, पद्ममासादि विशेष अनेक प्रकारची तप करे.
रात्रिए चतुर्विध आहार, त्रिविध आहार त्याग करे. पर्व दिवसें विकृ-
ति त्यागे, पर्व दिवसें पौषध उपवासादि करे. निरंतर पारणाने दिवसें
अतिथि संविज्ञाग करे. चातुर्मासिक अजिग्रह पूर्वाचार्योण आ प्रमाणे
वतावेला ठे- ज्ञानाचारमां, दर्शनाचारमां, चारित्राचारमां, तपश्चाचा-
रमां तथा वीर्याचारमां अव्यादि अनेक प्रकारना अजिग्रह करे, ते री-
ति आ प्रमाणे. ज्ञानाचारमां शक्ति अनुसारें सूत्र वांचे, श्रवण करे,
चितवे, शुक्ल पंचमीना रोज ज्ञाननी पूजा करे. दर्शनाचारमां देरास-
रमां काजो काढे, प्रमार्जन करे, लीपे, गुंढली करे, मंडल पूरे, चैत्य
जिन प्रतिमानी पूजा करे, देववंदन करे, जिनविंवोने निर्मल करे;
चारित्राचारमां जीवनी यत्ना करे. वनस्पतिमां कीडा पड्या होय तो
खार न लगावे, इंधनमां, जलमां, धान्यमां, अग्निमां जीव पड्या होय
तेनी रक्षा करे. कोझा उपर कलंक मूके नहि, कोझने कठण वचन वो-
ले नहि, तोठडाश्ची कोझने बोलावे नहि, देव गुरुना सोगंद खाय न-
हि, कोझनी चाढी खाय नहि, कोझनी निंदा करे नहि, माता पिताने
दुःख लागे तेवां प्रच्छन्न काम करे नहि. निधान तथा पडेळुं धन देखी,
जेम शरीर अने धर्म न वगडे तेम प्रवर्ते. दिवसें ब्रह्मचर्य पाळे. रात्रिए
खदारासंतोष मात्र करे. धनधान्यादि नवप्रकारना परिग्रहनुं श्वाप-
रिमाण व्रत करे. दिशावकाशिक व्रत करे. स्नान, विलेपन, आचरण,

पुष्प, तंबूल, अण्डर, वरास, केशर, कस्तूरि विगेरे जोगववानी वस्तुजुं परिमाण करे. मजीठ, लाख, कसुंवा, गल्ली विगेरेथी रंगेलां वस्त्रोनुं परिमाण करे. जांबु, नारंगी, संतरां, सफरजन, झाङ्ग, दाडिम, बीजोरां, नाखियर प्रमुख वस्तुजुं तथा लीलां शाक पत्रादि खावा योग्य होय तेनुं परिमाण करे; अनंतकायादि पदार्थनो त्याग करे. हीरा, माणिक, मोती, सोनुं, रुपुं इत्यादि वस्तुजुं, परिमाण करे. विगय तथा विगयगतनुं परिमाण करे. वस्त्र धोवां, जीत लीपवी, गार करवी, दलवा, खांडवानो नियम करे. पाणीमां धूवका मारे नहि. रांधवानुं परिमाण करे. व्यापारनुं परिमाण करे. व्यापार संबंधें वा हरेक कार्यपरत्वे जूठी सादी न पूरे, चोरीनो त्याग करे. परस्त्री साथे जापण तथा तेनुं देखुं पण वजें, अनदंडर्थीर्थ न दंडावानो उपयोग राखे, सामायिक, पौषध करे, अतिथिसंविज्ञाग करे, आ सर्वनुं निरंतर नियम करे. जिनमंदिरमां निरंतर सारसंज्ञा राखे, पर्वना रोज तप करे, उजमणुं यथाशक्ति करे. धर्मेना रक्षणवास्ते पाणीनुं गलणुं तथा मुहपत्ति प्रमुख आपे, औषध आपे, यथाशक्ति साधर्मीवात्सल्य करे. गुरुनो विनय करे. मासैमासै अमुक सामायिक करे, वर्षमां अमुक पौषध करे. इतिश्राद्धश्राविकाचातुर्मासिकनियमस्वरूप ॥

हवे श्रावकोनां वपेकृत्य वार द्वारथी लखीए ठिए.

१ प्रथम संघपूजा करे. स्वइव्य अनुसार अत्यंत आदरसत्कारथी साधु साध्वी योग्य, निर्दोष वस्त्र, कांवल, उंघा, सूत्र, उन, पात्र, तुंबी, दंड, दंडिका, सोइ, कागल, दोतीश्रां, लेखण, पुस्तकादि श्रीगुरुनी सेवा-मां राखे, बीजां पण संयमनां उपकारी उपकरण होय ते पण आपे, जेम के प्रातिहारक, पीठ, फलक, पाटप्रमुख सर्व साधुजने आपे; तथा श्रावक, श्राविकारूप संघनी जक्ति यथाशक्ति पेहेरामणी प्रमुख करी सत्कार करे. देवगुरुना गुणोनुं गायन करनारा गंधर्वादि याचकोने पण यथोचित दान आपे. संघनी पूजाना त्रण प्रकार ठे. १ उत्कृष्ट, २ मध्यम, ३ जघन्य. सर्वदर्शनपूर्वक सर्वसत्कारथी संघनी पूजा करवी ते उत्कृष्ट पूजा. सूतरमात्रथी पूजा करवी ते जघन्यपूजा. शेष सर्वमध्यम पूजा ठे. अधिक खर्च करवानी शक्ति न होय तो, गुरुने मात्र मुखवस्त्रिका

આપી પૂજા કરે; વે ચાર શ્રાવક, શ્રાવિકાઈને સોપારી પ્રમુખ વર્ષે પ્રત્યે આપે, એ પ્રમાણે વહુમાનથી સંઘપૂજા કરે તો નિર્ધનને પણ મહાફલ ઠે. યતઃ ॥ સંપત્તૌ નિયમાશક્તૌ, સહનં યૌવને વ્રતં ॥ દારિદ્ર્યે દાનમપ્યલ્પં, મહાલાજ્ઞાય જાયતે ॥ ૧ ॥

૧ સાધર્મી વાત્સલ્ય કરે. સર્વ સાધર્મીઈ વા કેટલાંકોની યથાશક્તિ યથાયોગ્ય ઋક્તિ કરે. પુત્રના જન્મોત્સવમાં, વિવાહમાં તથા વીજાં અનેક કાર્યોમાં સાધર્મીઈને નિમંત્રણા કરીને વિશિષ્ટ ઝોજન, તાંબૂલ, વસ્ત્રાજર-ણાદિ આપે. કોઈ સાધર્મીને કાંઈ કષ્ટ આવી પડે તો પોતાનું ધન खरची કષ્ટ દૂર કરે. જો કોઈ સાધર્મી નિર્ધન થઈ ગયો હોય તો ધનનો સહાય આપે. પરદેશમાં खरची ઝુટ થયો હોય તો खरची આપી પોતાને દેશ પહોંચાડે. ધર્મમાં અસ્થિર થનારને સ્થિર કરે. સિદાતાને સહાય કરે. સાધર્મી પ્રમા-દિ થઈ ગયો હોય તો પ્રેરણા કરી ઉદ્યોગી કરે. સાધર્મીઈને વિદ્યાગ્યાસ કરાવે. સાધર્મીઈને વાંચના, પૃઢના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા તથા ધર્મકથા-નો સહાય કરે. ધર્મકરણીની સહાયતાવાસ્તે પૌષધશાલા પ્રમુખ વંધાવે, શ્રા-વક, શ્રાવિકા નિરાશ્રિતોના ઉદ્ધાર વાસ્તે જંડોલ કરે. શ્રાવકોની જેમ શ્રાવિકાઈનું પણ દરેક કાર્યમાં વાત્સલ્ય કરે. શ્રાવિકાપણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, શીલ, સંતોષવાલી હોયઠે. સધવાની જેમ વિધવાઈ પણ જે ધર્મ-માં અનુરક્ત હોય તેમનું વાત્સલ્ય કરે. વિધવાઈને અનેકરીતે ધર્મકાર્યો-માં યોજે. તેઈનું માતા તરેહ તથા વેન, દીકરી તરેહ હિત ચિંતવે. રાજા-ઈ જે શ્રાવક હોય, તેઈને તો અતિથિસંવિજાગવ્રત, સાધર્મીઈનું વાત્સલ્ય કરવાથી થઈ શકે ઠે. મુનિઈને રાજપિંડ કલ્પનું નથી, તેથી શ્રીજરતચ-ક્રી તથા દંડવીર્ય રાજા પ્રમુખે તે પ્રમાણેજ કરેલ ઠે. શ્રીસંજવનાથ જગવં-તના જીવે ત્રીજા જવમાં ધાતકીઁંડના ઈરવત ક્ષેત્રની ક્ષેમપુરી નગરીમાં વિમલવાહન રાજાને જવે મહાહુકાલમાં સર્વસાધર્મીઈને ઝોજન પ્રમુખની સહાયતા આપવાથી તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરેલ ઠે; તેમજ દેવગિરિ માંડવગઢમાં શાહ જગત્સિંહે તથા થિરાપડ નગરમાં શ્રીમાલ આજૂયે ત્રણસો સાઠ સાધર્મીઈને ધન આપી પોતાની તુલ્ય કરેલ ઠે; તથા શાહ સારંગાદિ અનેક પુરુષોયે સાધર્મીઈનું અનેક તરેહથી વાત્સલ્ય કરેલ ઠે.

૩ યાત્રાવિધિ લાલીયે ઠીયે. દરેક વર્ષે જઘન્યથી એક યાત્રા તો અવ-

શ્યં કરવી જોઈએ. યાત્રાનાં ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ અઘાશ્યાત્રા, ૨ રથયાત્રા, ૩ તીર્થયાત્રા, અઘાશ્યાં વિસ્તાર સહિત સર્વ ચૈત્ય પરિપાટી કરે, તેનું નામ ચૈત્યયાત્રા પણ કહેવાય છે. રથયાત્રા શ્રીદેમચંદ્રસૂરિકૃત પરિશિષ્ટપર્વમાં જેમ સંપ્રતિ રાજાયેં કરેલ છે, તેમ કરે; તથા મહાપદ્મરાજા ચક્રવર્તિયે જેમ માતાના મનોરથ પૂર્ણ કરવાવાસ્તે કરેલ છે, તેમ કરે; અને જેમ શ્રીકુમારપાલ રાજાયેં રથયાત્રા કરી છે તેવીરીતેં કરે.

તીર્થયાત્રા આ પ્રમાણે કરે. શ્રીશત્રુંજય, રૈવતાચલાદિ તીર્થ, તથા તીર્થકરોનાં જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન, નિર્વાણ અને વિહારજૂમિ, આ સર્વ સ્થલ, ત્રવ્યજીવોને પ્રજૂત શુજન્નાવના સંપાદક છે; તે કારણથી સંસારથી તરવાનાં કારણો હોવાથી તે તીર્થ કહેવાય છે. તે તીર્થજૂમિમાં જવાથી સમ્યક્ત્વ નિર્મલ થાય છે. જિનશાસનની ઉન્નતિ વાસ્તે જે રીતિયેં યાત્રા કરવી જોઈએ, તે રીતિ આ પ્રમાણે છે. પ્રયાણના સ્થાનથી યાત્રાના સ્થાન સુધી ૧ નિરંતર એકવાર જોજન કરે, ૨ સચિત્તનો પરિહાર કરે, ૩ જૂમિ-શયન કરે, ૪ વ્રહ્મચર્ય પાલે, ૫ સર્વ સામગ્રી વિદ્યમાન ઠતાં પગેં ચાલે, ૬ સમ્યક્ત્વની નિર્મલતાપૂર્વક વંને વચ્ચત પ્રતિક્રમણ ક્રિયા કરે. વહ્ની રાજાની આજ્ઞા લઈ યાત્રાગમન કરે. વિશિષ્ટ મંદિરોને સજાવે. વિનય, વહુ-માનસહિત સ્વજન તથા સાધર્મિઁને બોલાવે, ગુરુને સાથે પધારવાની નિમંત્રણા કરે, અમારી પડહ ફેરાવે, જિનમંદિરમાં મહાપૂજા, મહોત્સવ કરાવે, સ્વરચીવિનાનાને સ્વરચી આપે, વાહનરહિતને વાહન આપે, નિરાધારને યથાયોગ્ય આધાર આપે, સાર્થવાહની જેમ ઉદ્ધોષણ કરાવી લોકોને ઉત્સાહવંત કરે, આઢંવર સહિત તંબુ, ઢેરા, ચરુ, ચાલ, વાસણો, પ્રમુખ સાથે લે, ગાડાં, રથ, પાલખી પ્રમુખ વાહનો તથા ઘોડા ડંટ પ્રમુખ જાનવરો સાથે સજ્જા કરાવે, શ્રીસંઘની રક્ષાવાસ્તે શૂરવીર યોદ્ધાઁને સાથે લે, યોદ્ધાઁને તલવાર, વંડુક ઇત્યાદિ હથેલીઆરો આપે, ગીત, નાટક, વાજિત્ર પ્રમુખ સામગ્રી યથાયોગ્ય મેલવે. પઠી શુજનમુહૂર્તે, શુજન શુકને પ્રસ્થાન (પ્રયાણ) કરે, જોજનાદિથી શ્રીસંઘનો સત્કાર કરે, સંઘપતિનું તિલક કરાવે; સંઘનું પ્રયાણ થયા પઠી ઉત્તરોત્તર મુકામ કરવાનો વંદો-વસ્ત કરે, રક્ષાપાલોને રસ્તામાં આગલ, પાઠલ, સાથે રાખે, સંઘ મુકામ પહોંચતાં તેમને ઉતરવાની ગોઠવણ કરાવે, રસ્તામાં કોઈની ગાડી પ્રમુખ

जांगी त्रुटी जाय तो समरावी आपे, सर्वप्रकारें यथायोग्य संधने सहाय आपे, ग्राम, वा नगरें ज्यां जिनमंदिर आवे त्यां महाध्वजा आपे, चैत्य-परिवाडी आदि महोत्सव करे, जीर्ण चैत्योनो उद्धार कराववा सहाय आपे, ज्यारे तीर्थोने देखे त्यारे हीरा, मोती, सुवर्ण आदिथी वधावे, लाड-वा प्रमुखना व्हाणा करे, साधर्मीवात्सल्य तथा यथोचित दान आपे; ज्यारे तीर्थमां प्रवेश करे त्यारे मोटा उत्सवथी प्रथम हर्षपूजामां धन चढावे, प्रदक्षिणा करे, अष्टप्रकारी, सत्तरजेदी, स्नात्रपूजा विगेरे अनेक प्रकारनी पूजा करे, धीनी धारा दे, पुष्पघर, कदलीघर प्रमुख वनावे, महाध्वजा चढा-वे, पूजाराप्रमुखने पेहेरामणी आपे, कोइ पण मांगनारने ना कहे नहि, रात्रि जागरण करे, अनेक प्रकारे गीत नृत्यादि उत्सव करे, तीर्थोपवास ठठ प्रमुख तपश्चर्या करे, अक्षतना अनेक प्रकारथी मंडल पूरे, अनेक प्रकारना फल तथा नैवेद्य, एकसो आठ, चोवीश, बासी, बावन, व्हों-तेर आदि ढोवे, सर्व जड्य जोजननो थाल ढोवे; चंदरवा, अंगदूहणा सुंदर अनेक प्रकारे आपे, तीर्थस्थानमां दीपक वास्ते धी, तेल आपे; पू-जानी सामग्री वास्ते, चंदन, केशर, बरास, कस्तूरि, अगार, दशांग, क-लश, धूपधाणा, आरति, जालर, चामर, थाल, रकेवी, आजरण प्रमुख अनेक उत्तम वस्तुज आपे, देरी करावे, कारीगरोने सत्कार आपे, ती-र्थना वगडेला कामने समरावे, सार संजाल वास्ते बंदोवस्त करे, तीर्थ-रक्षकोनुं बहु सन्मान करे, पेहेरामणी आपे, साधर्मीवात्सल्य तथा गुरु-जक्ति करे. आ प्रमाणे यात्रा करी तेवीज रीते पाठा स्वस्थानके आवे, स-मतायुक्त सर्व क्रिया करे अने वर्षसुधी तीर्थ व्रतकरे, इति यात्राविधि ॥

हवे स्नात्र विधि लखीये ठीये. जिनमंदिरमां स्नात्र महोत्सवमां धी-नो मेरु करे, अष्टमंगल प्रमुखनी रचना करे, फल नैवेद्यादि ढोवे, उत्तम प्रकारना केशर, चंदन, पुष्प, अंबर प्रमुख लावे, सकल श्रावक समुदा-यने मेलवी गीत नृत्यादि आडंबरथी महापूजा रचावे, डुकूलादि महा-ध्वजा आपे, प्रौढ आडंबरथी प्रजावना निरंतर वा पर्व दिवसे करे, पर्व दिवसे पण न करी शके तो वर्षमां एकवार अवश्य करे. स्नात्र महोत्सव-मां स्वधननो व्यय योग्य रीते करे. जीनमतनो उद्योत थाय तेम करे.

देवद्रव्यनी वृद्धिवास्ते अनेक प्रकारे लोकोने उत्साह वधे तेवा कार्यो

કરે, પૂજામાં, માલા ચઢાવવા પ્રમુખ કાર્યોમાં દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ થાય તેવી યોજના કરે. કેશર, ચંદન, વરાસ પ્રમુખ અનેક વસ્તુ યથાશક્તિ મુજબ પ્રતિ વર્ષે આપે.

સુંદર આંગી, પત્રચંગી, સર્વાંગ આજરણ, પુષ્પગૃહ, કદલીગૃહ, પ્રમુખની રચના કરે, વિવિધ યંત્રાદિકની રચના કરે, ગીત, નૃત્યાદિ મહોત્સવ કરે, મહાપૂજા રાત્રિ જાગરણ કરે.

શ્રુતજ્ઞાન પુસ્તક પ્રમુખની પૂજા કર્પુરાદિથી નિરંતર સુગમ છે, અને પ્રશસ્ત વસ્ત્રાદિથી વિશેષ પૂજા તો પ્રતિમાસ શુક્લ પંચમીનારોજ શ્રાવકે કરવી યોગ્ય છે. જો શક્તિ ન હોય તો પણ વર્ષમાં એકવાર તો અવશ્ય પૂજા કરે. તેનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ જ્ઞાનઞ્જિ દ્વારમાં લખવામાં આવશે.

પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર, આવશ્યક સૂત્ર, ઉપદેશમાલા, ઉત્તરાધ્યયનાદિ જ્ઞાન દર્શનનો તપ કરી જઘન્યથી એકવાર ઉદ્યાપન (ઉજમણ) કરે; જેથી લક્ષ્મીની સફલતા થાય; ઝ્યારે જપ તપનું ઉદ્યાપન કરે, ત્યારે ચૈત્યઉપર કલશારોહણ કરે, ફલ ચઢાવે, અદ્વૈત પાત્રના મસ્તક ઉપર અદ્વૈત ચઢાવે. જેમ જોજન ઉપર તાંબુલ અપાય છે તેમ, આ વાવતમાં પણ જાણવું. ઉજમણની વિધિ શાસ્ત્રાંતરથી જાણી લેવી.

તીર્થોની પ્રજાવનાવાસ્તે વાજતે ગાજતે પ્રૌઢ આહંબરથી ગુરુનો પ્રવેશ મહોત્સવ કરાવે. આ કથન વ્યવહાર જાણ્યમાં છે. તેમ કરવાથી જિનમતની પ્રજાવના થાય છે. શ્રીસંઘનું પણ યથાશક્તિ વહુમાન, પૂજા, ઞ્જિ કરે. નાલિયેર પ્રમુખની પ્રજાવના કરે, તાંબુલ પ્રદાનરૂપ ઞ્જિ કરે, તેમ કરવાથી શાસનની ઉન્નતિ થાય છે, અને શાસનની ઉન્નતિથી તીર્થંકરગોત્ર ઉપાર્જન થાય છે. આ કથન જ્ઞાતાસૂત્રમાં છે.

ગુરુનો યોગ પ્રાપ્ત થયે ઠટે, જઘન્યથી વર્ષમાં એકવાર આલોચના લે, પોતાના કરેલા સર્વ પાપ ગુરુની સન્મુખ પ્રગટ કરે, ગુરુ જે પ્રાયશ્ચિત્ત આપે તે શ્રંગીકાર કરે, ફરી તેવું પાપ ન કરે, તેનું નામ આલોચના ગૃહણ કરવી છે, એમ શ્રાદ્ધ જીતકલ્પાદિમાં વિધિ લખી છે. પદ્મપત્રી, ચાર માસ પત્રી, એક વર્ષ પત્રી, ઉત્કૃષ્ટ વાર વર્ષ પત્રી, નિશ્ચયે આલોચના કરે. પોતાના શલ્ય કાઢવાવાસ્તે, દેવથી સાતસો યોજન અને કાલથી વારવર્ષે સુધી ગીતાર્થ ગુરુની અન્વેષણા કરે, તે ગીતાર્થ ગુરુ કેવા હોય? મન,

वचन, काया जेनां स्थिर होय, चारित्रवंत होय, आलोचना गृहणमां कुशल होय, प्रायश्चित्तना जाणकार होय, विपाद रहित होय, एवा गीतार्थ गुरु होय, ते आलोचना प्रायश्चित्त आपवा योग्य ठे.

गीतार्थ कोने कहिये ? १ जे निशीथादि वेद शास्त्रोना मूलपाठ, निर्युक्ति, ज्ञाप्य, चूर्णी आदिना जाणकार होय, ज्ञानादि पंचाचार युक्त होय, २ आधारवंत, आलोचित पापना धारणावाला होय, ३ आगमादि पांच व्यवहारना जाणवावाला होय, तेमां पण आ कालमां तो जीतव्य-वहार मुख्य ठे, तेना जाणकार होय, ४ प्रायश्चित्त आलोचकनी लज्जा दूर करावनारा होय, ५ आलोचकनी शुद्धि करनारा होय, ६ आलोचकना पापकर्म बीजाउनी पासे न कहे, ७ आलोचक जेम निर्वाह करी शके, तेम प्रायश्चित्त आपे, ८ जे प्रायश्चित्त न करे तेने इहलोक परलोकना जय वतावे. आ आठ गुण युक्त गीतार्थ गुरु होय ठे.

साधु तथा श्रावके १ प्रथम तो पोताना गठमां गठना आचार्य पासे, २ तेना अज्ञावे, उपाध्यायनी पासे, ३ तेना अज्ञावे, प्रवर्तकनी पासे, ४ तेना अज्ञावे स्थविरनी पासे, ५ तेना अज्ञावे गणावच्छेदकनी पासे, स्वगठमां आ पांचेना अज्ञावे संजोगी एक समाचारीवाला गठांतरमां पूर्वोक्त आचार्य प्रमुख पांचेनी पासे अनुक्रमे आलोचे, तेउनो पण अज्ञाव ठते, असंजोगी संवेगी गठमां पूर्वोक्तक्रमे आलोचे, तेउनो पण अज्ञाव ठते गीतार्थ पार्श्वस्थ (पासठ) नी पासे आलोचे, तेने अज्ञावे गीतार्थ सारूपीनी पासे आलोचे, तेने अज्ञावे पश्चात्कृतनी पासे आलोचे; जे शुक्ल वस्त्रधारी, शिरमुंडित, अवळकठ, रजोहरण रहित, ब्रह्मचारी, स्त्री रहित जिज्ञावृत्ति होय ते सारूपी कहेवाय ठे; जे शिखासहित अर्थात् चोटली सहित तथा स्त्री सहित होय ते सिद्धपुत्र कहेवाय ठे. जे चारित्र ठोडी गृहस्थवेप धारण करे ठे, ते पश्चात्कृत कहेवाय ठे. आलोचनाने अवसरे पासठादिने पण गुरुनी जेम वंदना करे; कारण के विनय मूल धर्म ठे, ते कारणथी वंदना करे. जो ते पासठादि पोते पोताने गुणहीन जाणी वंदना न करावे, तो तेने आसन उपर वेसाडी प्रणाम मात्र करी आलोचना ले; तथा पश्चात्कृतने इत्वरसामायिक आरोपण लिंग आपी, पठी तेनी पासें यथाविधि पूर्वक आलोचना ले. पार्श्वस्थादिने अज्ञावे रा-

ज गृहादि गुणशील चैत्यादिमां ज्यां श्री अरिहंत, गणधरादि बहुवार लोकोने प्रायश्चित्त आपेलां होय, ते क्षेत्रमां रहेनारा देवताउंये ते देखेल होय, तेथी ते देवताउंनुं अष्टम प्रमुख तपथी आराधन करी, तेनी पासे आलोचे, कदाचित ते देवता चवी गया होय, अने तेने स्थानके बीजा देवता उत्पन्न थया होय, तो ते देवता महाविदेहना अरिहंतने पुढीने प्रायश्चित्त आपे, तेने पण अजावे, पूर्वोत्तर दिशि सन्मुख मुख करी अर्हंत सिद्धोनी समक्ष आलोवे, परंतु शक्य न राखे. आलोचना करनारा पुरुष, मायारहित बालकनी जेम सरल थइ आलोवे. जे कोइ, कोइपण कारणथी आलोचना न करे, ते आराधक नथी.

आलोचना करनार दस दोष वर्ज्य आलोचना करे. दस दोषना नाम. १ गुरुने वैयावच्च प्रमुखथी प्रथम खुशी करी पढी आलोचना ले, जेथी गुरु अल्प पायश्चित्त आपे, २ आ गुरु अल्प दंड आपे ठे, तेथी तेवा गुरुपासे तेवा अनुमानथी आलोवे, ३ जे अपराध बीजाये दीग होय तेज मात्र आलोवे, परंतु बीजाये न देखेला होय ते न आलोववा ते, ४ वादर दोषने आलोववा, अने सूक्ष्म दोषने न आलोववा ते, ५ सूक्ष्म दोषने आलोववा, परंतु वादर दोषने न आलोववा ते, ६ अव्यक्त स्वरथी आलोववुं, ७ गुरु समजे नहि तेवी रीते रोखो करीने आलोववुं ते; ८ आलोचना कर्था पढी बहुजनोने सुणाववुं ते, ९ अव्यक्त अगीतार्थनी पासे आलोववुं १० जे अपराध गुरुने कह्यो होय, तेज पोताना अपराधने आलोचवो. आ दश दोष ठे.

आलोचना करवाथी, जेम बोजो उपाडनार चार दूर करवाथी हलको थाय ठे, तेम पापथी आलोचन करनार हलवो थाय ठे. पापरूप शक्य दूर थायठे, प्रमोद उत्पन्न थायठे. पोताना दोषोनी निवृत्ति आत्मसाक्षीये देखी बीजां पण आलोचना करे. सरलता प्राप्त थवाथी शुद्धता थाय ठे. दुष्कर काम करनार कहेवाय ठे. दोषनुं सेवन करवुं ते दुष्कर नथी, परंतु दोषनो प्रकाश करवो ते दुष्कर ठे. श्री तीर्थंकर जगवंतनी आज्ञाना आराधक थायठे. आलोचना करवाथी बालहत्या, स्त्री हत्या, यतिहत्यादि पाप, देवादि ड्रव्य नक्षत्र पाप, राजपत्नी गमनादि महापाप पण सम्यक् रीतिये गुरुदत्त प्रायश्चित्त करवाथी दूर थइ जायठे. जो एम न होय तो

દૃઢપ્રહારી પ્રમુખ તેજ જવમાં મોઢા કેમ પ્રાપ્ત કરત ૧ તે કારણથી દર વર્ષે ચોમાસામાં તો અવશ્ય આલોચના લે.

હવે જન્મકૃત્ય અઢાર દ્વારોથી લક્ષીયે ઠીયે. ૧ પ્રથમ ઉચિત દ્વાર. ઉચિત અર્થાત્ યોગ્ય વાસ કરવાનું પ્રથમ સ્થાન કરે; જ્યાં રહેવાથી ધર્મ, અર્થ, કામ એ ત્રણેની સિદ્ધિ થાય. વીજે સ્થલે વસવાથી વંને જવ વગડી જાયઠે. જિહ્વપહ્લીમાં, ચોરોના ગામમાં, પર્વતની તલેટીમાં, હિંસક લોકોમાં હુણ્ડ લોકોમાં, ધર્મીલોકોની નિંદા કરનારાંમાં, ઇત્યાદિ સ્થાનમાં વાસ ન કરે. જ્યાં જિનચૈત્ય હોય, મુનિનું આવાગમન હોય, શ્રાવક વસતા હોય, બુદ્ધિમાન્ લોકો સ્વજાવેજ શીલવાન્ હોય, પ્રજા ધર્મશીલ હોય, અને જ્યાં વહુ જલ, ઇંધન, ધાન્યાદિ હોય ત્યાં વાસ કરે. જેમ અજમેરનીપાસે હર્ષપુર નગર હતું, એવા નગરમાં રહેવાથી, ધનવંત, ગુણવંત અને ધર્મવંતની સંગતિથી વિનય, વિચાર, આચાર, ઉદારતા, ગંજીરતા, ધૈર્યતા, પ્રતિષ્ઠા આદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાયઠે. ધર્મકૃત્યમાં કુશલતા થાયઠે; તે કારણથી કનિષ્ઠ ગામોમાં ધનપ્રાપ્તિ હોય તોપણ વાસ ન કરે. યતઃ ॥ યદિવાંઠસિ મૂર્ખત્વં, ગ્રામે વસ દિનત્રયં ॥ અપૂર્વસ્યાગમો નાસ્તિ, પૂર્વાધીતં ચ નશ્યતિ ॥ ૧ ॥

ઉચિતસ્થાન પણ સ્વચક્ર, પરચક્ર, પરસ્પર વિરોધ, હુર્જિક્ક, મારી, પ્રજાવિરોધ, અન્નાદિ વસ્તુક્લય, ઇત્યાદિ કારણો પ્રસંગે તત્કાલ તજી દેવું જોઈયે; નહિ તો ત્રિવર્ગની હાનિ થઈ જાયઠે. જેમ પૂર્વે મુસલમાનના જાયાથી લોકો દિલ્લીનો ત્યાગ કરી ગુજરાત પ્રમુખ દેશોમાં જવાથી સુખી અને ધનવાન થયા; તથા જેમ ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત શેહેર ઉજ્જાઇ થવાથી ચંપા નગરી વસી, અને ચંપા ઉજ્જાઇ થવાથી પાટલીપુત્ર અર્થાત્ પટના વસ્યું, તેમ શ્રાવક પણ પૂર્વોક્ત હાનિ જાણે તો નગર ઠોડીને વીજી જગાયે જઈ વાસ કરે.

રહેવાનું ઘર પણ સારા લોકોની પહોશમાં કરે, પરંતુ વેશ્યા તિર્યંચ, જિહ્વાચર, શ્રમણ, વૌઠ્ઠ, તાપસ, વાહ્યણ, કોટવાલ, માઠી, જુગારી, ચોર, નંદ, જાટ, કુકર્મી પ્રમુખના પહોશમાં ઘર વા હુકાન ન કરે. જો દેરાની પાસે રહે તો હાનિ થાય. ચોકમાં, ધૂતારાના વાસમાં અને પ્રધાનના પહોશમાં રહે તો ધન અને પુત્રની હાનિ થાય. મૂર્ખ, અધર્મી, પાશંડી, પતિત,

चोर, रोगी, क्रोधी, चंडाल, मदोन्मत्त, गुरुतद्वपग, वैरी, स्वामिवंचन, लो-
ची, रुषि—स्त्री अने वालहत्याना करनारा एटला लोको आपणुं हित क-
रनारा होय, तोपण तेना पडोसमां वास न करवो; कारण के तेउनी सं-
गतथी गुणहानि प्रमुख अनेक उपद्रव थायते.

ज्यां हाडनुं शक्य न होय, राख न होय, ज्यां डाज उगतो होय, सुं-
दर वर्ण, गंधवाली माटी होय, मीतुं जल होय, खोदतां धन निकले,
ते जगा शुभ समजवी. वली जे जूमि शीतकालमां उष्ण स्पर्शवाली अने
उष्णकालमां शीत स्पर्शवाली होय, ते जगा बहुज शुभ जाणवी. एक
हाथमात्र जूमि प्रथम खोदी, पठी तेज माटीथी तेज खाडो पुरवो, जो
माटी वधे तो श्रेष्ठ जूमि जाणवी, जो माटी उंठी थाय तो कनिष्ठ जूमि
जाणवी; तथा सो पगलां जरतां जेटलो काल लागे तेटला कालमां जे
जूमिमां पाणी न सूकाय, ते उत्तम जूमि जाणवी. जो तेटला वखतमां
एक आंगल जर पाणी शोषाइ जाय तो ते मध्यम जूमि जाणवी, जो एक
आंगल उपरांत पाणी शोषाय तो अधम जूमि जाणवी; तथा पक्षांतरमां
जे जूमिना खातरमां फूल नाखतां जो फूल सुकाय नहि तो ते उत्तम
जूमि जाणवी, जो अर्ध सूकाय तो मध्यम जूमि जाणवी. जो सर्व सूका-
इ जाय तो अधम जूमि जाणवी. जे जूमिमां शाल वावतां त्रण दिवसे उ-
गे ते उत्तम, पांच दिवस पठी उगे ते मध्यम, अने सात दिवस पठी उ-
गे ते हीन जूमि जाणवी.

सर्पनी वंची उपर घर वनाववामां आवे तो रोग थाय, पोली जूमिउ-
पर घर वनाववामां आवे तो निर्धन थाय, शक्य युक्त जूमिउपर वनाव-
वामां आवे तो मरण थाय. मनुष्यनुं हाड तथा केशनुं शक्य होय तो
मनुष्योनी हानि थाय, खरनुं शक्य होय तो राजाप्रमुखनो जय थाय, श्वा-
ननुं हाड होय तो वालकनुं मरण थाय, वालकनुं हाड होय तो गृहस्वा-
मि परदेशमां नाश पामे, गायनुं शक्य होय तो गौरुप धननी हानि थाय,
मनुष्यना केश, कपाल अने जस्म होय तो मरण थाय.

प्रथम प्रहर अने ठेला प्रहर शिवायना वाकीना प्रहरमां वृद्धनी अने
ध्वजानी ठाया घर उपर पडे तो दुःखदायक समजवी. अरिहंतना मंदि-
रनी पाठलना जागमां न रेहेबुं; ब्रह्मा अने कृष्णना मंदिरनी साथे न

રહેલું, ચંડિકા અને સૂર્યના મંદિરની સન્મુખ ન રહેલું, મહાદેવની તો કોઈ પણ વાજુયે રહેલું નહિ. કૃષ્ણની ડાબી વાજુયે અને વ્રહ્માની જમણી વાજુયે ન રહેલું. સ્નાનનું પાણી, ધ્વજાની ઠાયા અને વિલેપન વર્જે. જિનમંદિરના શિખરની ઠાયા અને અરિહંતની દૃષ્ટિ પડે ત્યાં વાસ ન કરવો. નગર તથા ગામની ઇશાન સુણમાં ઘર ન બનાવે; બનાવે તો ઊંચી જાતિવાલો ડુઃખ પામે.

ઘર બનાવે તો વેચનારને પૂરી કિંમત આપે. પાડોશીને ડુઃખ ન આપે, ઘર લેતી વખત કોઈને ડુઃખ ન આપે, કાષ્ઠ, પાપાણ, ઇંટ પ્રમુખ વસ્તુ નિર્દોષ, દૃઢ, મજબુત અને નવીન હોય તે વાજવી મૂલ આપીને લે, વેચાતી વસ્તુ ઊંચું યોગ્ય મૂલ આપે, પરંતુ પોતે ઇંટ, ચુનો પકાવવાનું ન કરે. જિનપ્રાસાદની ઇંટ પ્રમુખ ન ગ્રહણ કરે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, દેરાસર, કુવા, વાવ, સ્મશાન, મઠ અને રાજાના મંદિર, તેર્જના કાષ્ઠ, પથ્થર, ઇંટ પ્રમુખ સર્વે રહસ્યના ઘરમાં વપરાય તો વિરોધકારી છે, અને ધર્મના સ્થાનમાં વપરાય તો સુખદાયક છે.

પાપાણમય ઘરમાં કાષ્ઠનો સ્થંજ અને કાષ્ઠમય ઘરમાં પાપાણનો સ્થંજ ન બનાવે, મંદિરમાં પણ ન બનાવે. હલકા કાષ્ઠ, કોલ્હાના કાષ્ઠ, અર્દ્ધ-નાકાષ્ઠ, ચરખાના કાષ્ઠ, કાંટાવાળા વૃક્ષના કાષ્ઠ, પંચ ઊંચરના કાષ્ઠ, આ સર્વ કાષ્ઠ ઘરમાં ન વાપરે. વીજોરા, કેલા, ઢાડમ, જંવીર, આંબલી અને ધતુરાના કાષ્ઠ પણ વર્જે. આ વૃક્ષોનાં મૂલ પડો કોશમાંથી ઘરમાં પ્રવેશ કરે, વા તેર્જની ઠાયા ઘરમાં પડે તો કુલનો નાશ કરે. પૂર્વ દિશિતરફ ઘર ઊંચું હોય તો ધનનો નાશ થાય, દક્ષિણદિશિયે ઊંચું હોય તો ધનની વૃદ્ધિ થાય, પશ્ચિમદિશિયે ઊંચું હોય તો ધનાદિની વૃદ્ધિ થાય, અને ઉત્તરદિશિ તરફ ઊંચું હોય તો ઊજાડ થાય. જે ઘર ગોલ હોય, વહુ સુણાવાલું હોય, અથવા એક, બે વા ત્રણ સુણાવાલું હોય, અને દક્ષિણ વામી તરફ લાંબુ હોય, એવા ઘરમાં વાસ ન કરવો. જે ઘરનાં દ્વાર સ્વયમેવ ઊઘડે વા વંધ થાય તે ઘર સુખકારી નહિ.

ઘરના દ્વાર ઉપર કલશાદિ ચિત્ર હોય તો શુભ છે, અને નાટારંજ, મહાજારત તથા રામાયણના ચુરુ, રાજાર્જના ચુરુ, રૂપિર્જના ચરિત્ર, દેવચરિત્ર, આ ચિત્રો ઘરમાં શુભ નથી; તથા ફલ વૃક્ષ, પુષ્પ વેલ, સરસ-

ती, नव निधान, यज्ञस्तंज, लक्ष्मी देवि, कलश, वर्द्धमान, चौद स्वप्नाव-
लि, आ चित्रो शुभ ठे.

खजूर, दाडम, केलां, कोहलां, बीजोरां, जे घरमां उगे ते घरनो नाश
थाय ठे. वडवृक्ष उगे तो लक्ष्मीनो नाश करे, कांटा वाला वृक्ष उगे तो
शत्रुनो जय करे, मोटा फलवाला वृक्ष उगे तो संताननो नाश करे, आ
वृक्षना काष्ठ पण वर्जे. कोइ शास्त्र एम पण कहे ठे के, घरनी पूर्वे वडवृक्ष
होय तो सारं ठे, दक्षिण वाजुये उंबर वृक्ष शुभ ठे, पश्चिम पासे पीपल
वृक्ष अने उत्तर पासे प्लीक्ष्ण वृक्ष सारा ठे.

घरमां पूर्वदिशिये लक्ष्मीनुं घर करे, अग्नि खुणमां रसोइ करे, दक्षिण
दिशिये शयननी जगा करे, नैरुत खुणमां शस्त्रशाला करे, पश्चिमदि-
शिये जोजन क्रिया करे, वायु खुणमां अन्न संग्रह करे, उत्तर वाजुये पा-
णीआरं करे, इशान खुणमां देव गृह करे, दक्षिण पासे अग्नि, पाणी,
गाय, वायु, अने दीवानी जूमिका वनावे, वामी वाजुये जोजन धान्य इ-
व्य, वाहन, अने देवतानी जूमि वनावे; आ पूर्वाद दिशा घरना दरवा-
जानी अपेक्षाये जाणवी, ठीकवत्, सूर्य अपेक्षाये नहि.

घर वनावनार सुथार, कडीआ, मजूरने करारथी अधिक मजूरी आपे,
तेमां शोचा समजवी. गृहस्थने योग्य घर वनावे, परंतु व्यर्थ मोटुं घर न
वनावे, कारण के तेम करवाथी व्यर्थ धन खरचाय ठे. घरना द्वारो मर्या-
दा पूर्वक राखे. बहु द्वार वनावे नहि. अधिक द्वारथी, छुष्ट जनोना प्र-
वेशनो जय तथा स्त्री अने धननो तेथी नाश थायठे. दरवाजाना वारणां
मजबुत वनावे, सांकल, आगदीआथी सुरक्षित करे. कमाड पण सुखे खु-
ले तेवा वनावे. जीतमां जुंगल राखवाथी पंचेंद्रिय जीवनी विराधना था-
यठे. कमाड वासे तयारे यत्नाथी वासे; तेवीज रीते यत्नाथी उघाडे. पर-
नाल, खाल विगेरे उचित वनावे. आ प्रमाणे देश, काल, स्ववैजव उचि-
त, स्वजाति उचित, घर वनावी, विधि सहित, स्नात्रपूजा, साधर्मीवात्स-
व्य, संघपूजा करी, शुभ मुहूर्ते, शुभ शुक्ने, प्रवेश करे तो सुखी थाय,
त्रिवर्गनी सिद्धिना हेतु थाय. इति प्रथम द्वार. १ वीजुं विद्याद्वार कहीये
ठीये. विद्या ते लखवुं, जणवुं, वाणिज्यादि कलानुं ग्रहण करवुं, अर्थात्
अध्ययन करवुं. जे विद्याच्यास करता नथी, ते मूर्ख रहेठे, अने पगले

પગલે પરાજવ પામે છે. વિદ્યાવાન્ પરદેશમાં પણ માનનીય થાય છે, તે કારણથી સર્વ પ્રકારની કલા શિખવી જોઈએ. કોણ જાણે ક્ષેત્ર, કાલના વિશેષથી કહ કલાથી આજીવિકા કરવી પડશે? જેઠ સર્વ કલા શિખ્યા હોય, તેઠયે પણ પૂર્વોક્ત સાત પ્રકારની આજીવિકામાંથી જે કલાથી સુખે નિર્વાહ થાય, તે કલાથી આજીવિકા કરવી. જો સર્વ કલા શિખવાને સમર્થ ન હોઈએ, તો જે કલાથી, પોતાનો નિર્વાહ સુખે થાય, અને પરલોકમાં સારી ગતિ થાય તે કલા શિખવી. પુરુષે બે વાત નિરંતર ધ્યાનમાં રાખવી, એક, જેથી સુખે નિર્વાહ થાય તે, તથા બીજી જેથી મરણ પછી સદ્ગતિ થાય તે, આ બંને અવશ્ય શિખવી. ૩ હવે વિવાહદ્વાર લેખીએ ઠીયે. વિવાહ પણ ત્રિવર્ગ શુદ્ધિનો હેતુ હોવાથી યોગ્ય કરવો જોઈએ. અન્ય ગોત્રવાલા સાથે વિવાહ કરવો જોઈએ. સમાન કૂલ, સદાચાર, શીલ, રૂપ, વય, વિદ્યા, ધન, વેપ, જાપા, પ્રતિષ્ઠાદિ ગુણોમાં જે પોતાની સમાન હોય, તેની સાથે વિવાહ કરે, અન્યથા કુટુંબક્લેશ, અવહેલના પ્રમુખ અનેક વિટંબના ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રીમતીચત્. સામુદ્રિક શાસ્ત્રોક્ત શરીરના લક્ષણ અને જન્મપત્રિકા દેખી, વરકન્યાની પરીક્ષા કરી વિવાહ કરે. ॥ યદુક્તં ॥ કુલંચ શીલંચ સનાથતાચ, વિદ્યાચવિત્તંચ વપુર્વય-શ્ચ ॥ વરેગુણાઃ સસવિલોકનીયા, સ્તતઃ પરંજાગ્યવશાહિ કન્યા ॥૧॥ જો વર મૂર્ખ હોય, નિર્ધન હોય, દૂર રહેનાર હોય, સૂરમો હોય, વૈરાગ્યવંત મોક્ષા-જિલાષી હોય, વયમાં કન્યાથી ત્રણ ગણો અધિક હોય, તેવાને કન્યા ન દેવી; વહ્લી અતિ ધનવાન્, અતિ નરમ, અતિ ક્રોધી, વિકલાંગી અને રોગી, તેવાને પણ કન્યા ન દેવી; તેમજ કુલ, જાતિમાં અતિહીન હોય, માત-પિતાવિનાનો હોય, સ્ત્રી, પુત્ર સહિત જેને હોય, તેને પણ કન્યા ન દેવી. વહ્લી જેને વધુ જનોની સાથે વેર હોય, દરરોજ કમાય તોજ ખાવાનું સાધન થાય તેમ હોય, આલસુ હોય, તેવાને પણ કન્યા ન દેવી. તથા જે એક ગોત્રી હોય, વ્યસની હોય, દરિદ્ર હોય તેને પણ કન્યા ન દેવી. જે સ્ત્રી, કપટ રહિતપણે જર્તારની સાથે વર્તે, દેવરની સાથે પણ કપટ રહિતપણે વર્તે, સાસુની જાતિ કરે, સગા સંબંધીનું વાત્સલ્ય કરે, જાણ-માં સ્નેહવાલી હોય, કમલની જેમ વિકસિત વદનવાલી હોય, તે કુલવ-ધૂ સુલક્ષણી જાણવી.

अग्नि देवनी साक्षीये पाणी ग्रहण करवुं ते विवाह कहेवाय ठे. जग-
 तमां विवाहना आर्यलोकमां आठ प्रकार ठे. १ ब्राह्म, २ दैव, ३ आर्य,
 ४ प्राजापत्य, ५ गांधर्व, ६ आसुर, ७ राक्षस, अने ८ पिशाच. जे वीवाहमां
 कन्यानो पिता पानेतर उढाडी तथा अलंकार आपी पोतानी कन्या परणा-
 वे, ते ब्राह्मविवाह ठे; जे विवाहमां यज्ञ करनार ब्राह्मणने कन्यानो पि-
 ता धर्मनी क्रिया करतां पोतानी कन्या आपे ते देवविवाह ठे. जे वि-
 वाहमां कन्यानो पिता वरनी पासेथी गायनुं जोडुं लक्ष् वरने कन्या परणा-
 वे ते आर्य विवाह ठे. आ ठेला वे विवाह लौकिक वेदसम्मत ठे. जैन
 वेदमां आ विवाह नथी, कारण के आ वे विवाहना मंत्रो जैनवेदमां न-
 थी; तेम प्रचलित व्यवहारमां पण नथी. जे विवाहमां कन्यानो पिता स-
 न्मान पूर्वक पोतानी कन्याने योग्य वरने आपे, ते प्राजापत्य विवाह ठे.
 आ चारे प्रकारना विवाह लौकिक नीतिमुजव उत्तम प्रकारना ठे. जे स्त्री-
 पुरुष मातापितानी आझाविना परस्पर रागथी पोतानी मेले विवाह करे,
 ते गांधर्व विवाह ठे. जे विवाहमां कन्यानो पिता वरनी पासेथी अवेज
 लक्ष कन्याने परणावे, ते आसुर विवाह ठे. जे पुरुष कन्याने जोरावरीथी
 ग्रहण करे, ते राक्षस विवाह ठे. जे पुरुष सुतेली, मदोन्मत्त, वावरी क-
 न्याने ग्रहण करी लक्ष जाय ते पिशाच विवाह ठे. पाठलना चारे विवा-
 ह अधम विवाह ठे. जे विवाहमां वरवहुनी परस्पर बहुज प्रीति थाय, ते
 विवाह उत्तम प्रकारना विवाहमां गणाय ठे. सारी स्त्रीनो लाज तेज वी-
 वाहनुं फल ठे. सारो पुत्र उत्पन्न थाय तेज स्त्री मलवानुं फल ठे. जेम थ-
 वाथी चित्तवृत्ति अनुपहत रहे, शुद्धाचार रहे, देवगुरु, अतिथी, बांधव
 प्रमुखनो सत्कार थाय.

विवाहमां धननो व्यय, पोताना कुल वैजवनी मर्यादा मुजव तथा श-
 क्ति मुजव अने लोकमां वास्तविक लागे तेम करे, विशेष खर्च करवानी
 चाल करे नहि. अधिक खर्च तो धर्मना कार्योंमां करवो वास्तविक ठे.
 विवाहमां पण स्नात्र महोत्सव, महापूजा आदर सहित करे, नैवेद्यादि
 ढोवे, चतुर्विध संघनो सत्कार करे. विवाहना कार्यों संसार फलना आपे
 नारां ठे, तेथी तेवा प्रसंगे धर्मकार्योंमां व्यय थाय ते सफल ठे.

४ हवे मित्रद्वार कहीये ठीये. उत्तम प्रकृतिवाला, साधर्मी, गुणवान् धे-

ચંદ્રાન્, ગંજીર, ચતુર, વિશ્વાસપાત્ર ઇત્યાદિ શુભ ગુણવાલા તથા પ્રાયઃ સમાન વય તથા સ્થિતિવાલા સાથે મિત્રતા કરે. તેવા મિત્ર કદાચિત્ ધન-હીન થઈ જાય તોપણ તેની ગરીબ અવસ્થામાં તેને સહાય કરે. ૫ જિનમંદિરદ્વાર. જિનેશ્વર જગવાનનું મંદીર અતિ સુંદર, શિખર વંધ, મંડપ-યુક્ત ચરતચક્રવર્તી પ્રમુખ મહાન્ પુરુષોયે વનાવેલાના ચરિત્રો ધ્યાનમાં લઈ નિરજિમાન વૃત્તિથી, જન્મને સફળ માનતાં વનાવે. વિશિષ્ટ પાપાણ તથા કાષ્ઠથી તે સુવર્ણ, મણી, રત્નમય યથા શક્તિ મુજવ વનાવે. જો શક્તિ ન હોય તો ઘાસની કુંપડી પણ ન્યાયોપાર્જીત દ્રવ્યથી વનાવી, તેમાં માટીની પ્રતિમા જરાવી પૂજે. જિનમંદિર ન્યાયોપાર્જીત ધનથીજ વનાવવું જોઈયે. જેણે જિનમંદિર વનાવ્યું નથી, વા જિનપ્રતિમાં જરાવી નથી, અને સાધુપણું પ્રાપ્ત કર્યું નથી, તે પોતાનો મનુષ્ય જન્મ હારી ગયો છે. જે પુરુષ શક્તિને અજાણે માત્ર પુષ્પથી પણ પૂજા કરે, તે પરમ પુન્ય ઉપાર્જન કરે છે, તો જેણે અત્યંત સુંદર જિનમંદિર માનરહિત થઈ વનાવ્યું, તેના પુન્યની શું સિમા ? તેનો તો જન્મજ કૃતકૃત્ય છે.

જિનમંદિર વનાવવાની વિધિ લખીયે ઊંચે. શુદ્ધ ઝૂમિપરપૂર્વે ઘર વનાવવાની વિધિ કહી, તે વિશેષ અનુસારે, મંદિર વંધાવે, પાપાણ ઉત્તમ જાતિના વાપરે, કાષ્ઠપણ શુદ્ધ, દેવાધિષ્ઠિત વનથી સૂકાં લાવે. ઇંટ, ચુનો પોતે પકાવે તે સારું નહિ. યજ્ઞાપૂર્વક જિનમંદિર કારીગરો પાસે વંધાવે. વંધાવ્યા પછી કારીગરોને પેહેરામણી, સન્માન આપે, તેડની સાથે ઠલ કપટ ન કરે, તેડને પગાર પણ કરાર કરતાં અધિક આપે, જેથી તેડ જિનમંદિરનું કામ વહુજ શુદ્ધ ધ્યાનતથી દીર્ઘકાલ સુરક્ષિત રહે તેડું કરે. જિનમંદિર વંધાવતાં શુભપરિણામ વાસ્તે શ્રીસંઘ તથા ગુરુ સમક્ષ કહે કે, અવિધિથી પરધન જે મારી પાસે પ્રાપ્ત થયું હોય, તેડું ફલ તે ધનના માલિકને છે. એ પ્રમાણે જિનમંદિર વંધાવે. જિનમંદિર વંધાવતાં, ઝૂમિ ખોદવી પહે, પઠર લાવવા પહે, ઇંટ ચુનાની જઠીડ પણ ઉપયોગમાં લેવી પહે, સુરંગ ફોડવા પહે, ઇત્યાદિ અનેક મહા આરંજના કામ કરવાં પહે, તેથી જિનમંદિર ન વંધાવવું જોઈયે, એમ લેશ માત્ર આશંકા ન કરે. જિનમંદિર યજ્ઞાપૂર્વક વંધાવતાં કૂપદૃષ્ટાંત મુજવ મહાલાજ છે. તેમાં અનેક પ્રતિમાનું સ્થાપન, પૂજન, સંઘસમાગમ, ધર્મદેશના, દર્શન વૃતાદિ-

ની પ્રતિપત્તિ, શાસનપ્રજાવના, ઇત્યાદિ અગણિત પુણ્યવંધના હેતુ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જિનમંદિર વંધાવવું, તે શ્રાવકનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

જીર્ણોદ્ધારનું સ્વરૂપ લક્ષીયે ઠીયે ॥ યતઃ ॥ નવીન જિનગેહસ્ય, વિધાને યત્ફલં જવેત્ ॥ તસ્માદ્દષ્ટગુણં પુણ્યં, જીર્ણોદ્ધારેણ જાયતે ॥ ૧ ॥ જીર્ણે સમુદ્ઘૃતે યાવ, તાવત્ પુણ્યં ન નૂતને ॥ ઉપમદો મહાંસ્તત્ર, સ્વચૈત્ય ધ્યાતિધીરપિ ॥ ૨ ॥ વલી કહ્યું છે કે ॥ રાય અમચ્ચ સેઠી, કોઢંવીયે વિ દેસેણં કાઝં ॥ જીણે પુઘાયણે, જીણકપ્પીવાવિ કારવહ્ ॥ ૧ ॥ અર્થ. રાજા, મંત્રી, શેઠ, કોટંવી વિગેરેને ઉપદેશ દહ, જીર્ણ જિનમંદિરનો ઉદ્ધાર જિનકલ્પી સાધુ પણ કરાવે. જેણે જિન જવનનો ઉદ્ધાર કર્યો, તેણે જયંકર સંસારથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કર્યો, એમ જાણવું. જીર્ણ ચૈત્ય ઉદ્ધાર કરણ પૂર્વકજ નવીન ચૈત્ય કરાવવું યોગ્ય છે, તે કારણથી શ્રી સંપ્રતિ રાજાએ નેવાસી હજાર જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા છે, અને નવીન જિનમંદિર તો ઠત્રીશ હજારજ વંધાવ્યાં છે. તેવીજ રીતે શ્રીકુમારપાલ રાજા તથા વસ્તુપાલ પ્રમુખે પણ નવીન જિનમંદિરો કરતાં જીર્ણોદ્ધાર વિશેષ કરાવેલ છે.

જ્યારે જિનમંદિર તૈયાર થઈ જાય, ત્યારે તેમાં પ્રતિમાજી શીઘ્ર વિરાજમાન કરવા જોઈયે. યદાહ શ્રીહરિચ્ઙ્ગ સૂરિઃ ॥ જિનજવને જિનવિંબં, કારયિતવ્યં દ્રુતંતુ બુદ્ધિમતા ॥ સાધિષ્ઠાનં હ્યેવં, તદ્જવનં વૃદ્ધિમદ્જવતિ ॥ ૧ ॥ જિનપ્રતિમા સ્થાપન કર્યા પછી દેરાસરમાં ચંડાર, કલશ, ત્રાંવાકુંડી વિગેરે ઉપકરણો આપવાં, તથા વાગ, વાડી, ગામ, નગર પ્રમુખ તેના રક્ષણવાસ્તે રાજાએ આપવા જોઈયે. જેમ શ્રીસિદ્ધરાજે શ્રીરૈવતાચલ પર્વત ઉપર શ્રીનેમિનાથ જગવંતના ચૈત્યવાસ્તે વારગામ જેટમાં આપ્યાં તથા જેમ કુમારપાલ રાજાએ વીતજય પાટન ચોદાવતાં ત્રાંવાના પત્ર ઉપર શ્રી ઉદાયન રાજાના અર્પણ કરેલા ગામોનો લેખ નિકલ્યો, તે કબુલ કરી તે ગામો આપ્યાં, તે પ્રમાણે આપે. શ્રીજિનમંદિર વંધાવવાનું ફલ આ છે. યથાશક્તિ સ્વધનને અનુસારે શ્રી જિનજવન કરાવે તે પુરુષ મહર્કિવંત વિમાનવાસી દેવતાઈ પણ જેની સ્તુતિ કરે, તથા જે ચિરકાલ સુખ આનંદ જોગવે, તેવા વિમાનવાસી દેવની ગતિ તથા ઊંચી ગતિ પ્રાપ્ત કરે.

૫. પ્રતિમાદ્ધાર. શ્રી અરિહંતનું વિંબમણિ, સુવર્ણ, ધાતુ, પાપાણ, ચંદ-

नादि उत्तम काष्ठ, वा माटीनुं अंगुष्ठ प्रमाणथी यावत् पांचसो धनुष्य प्रमाण यथाशक्ति सुंदराकार शांतरसमय वनावे. श्री जिनप्रतिमा जरावनारने शुं फल प्राप्त थाय ठे ? ते लखीये ठीये ॥ यतः ॥ वसंततिलका वृत्तम् ॥ सन्मृत्तिका मल शिला तल दंत रौप्य, सौवर्ण रत्नमणि चंदन चारु विंवम् ॥ कुर्वति जैनमिह ये स्वधनानुरूपं, ते प्राप्नुवन्ति नृसुरेपुमहासुखानि ॥ १ ॥ तेप्रमाणे प्रतिमा जरावनारा, मनुष्य तथा देवगतिमां महासुख प्राप्त करे ठे. तथा, आर्या ॥ दारिद्रं दोहृगं, कुजाइ कुसरीरकुगइ कुमइ ॥ अवसाण रोगसोगा, न हुंति जिणंविंव कारिणं ॥ १ ॥ अर्थ. जिनविंवना करावनार दारिद्र, दौर्भाग्य, कडुपुं शरीर, नरक तिर्यचनी माठी गति, बुरीबुद्धि, पराधीनपणं, रोग, तथा शोक प्राप्त करता नथी.

प्रतिमा पण वास्तुशास्त्रमां कहेली विधिपूर्वक वनावे, सुलक्षणयुक्त वनावे, जेथी संततिनी वृद्धि थाय. जे प्रतिमा अन्यायोपार्जित अव्यथी वनावेली होय, तथा जे दोरंगादि रंगवाला पापाणनी वनेली होय, तेमज जेना अंग हीन अधिक होय, ते प्रतिमा स्वरनी उन्नतिनो नाश करे ठे. जे प्रतिमानुं मुख, नाक, नेत्र, कटी, एटलां अंग खंडित होय, ते प्रतिमाने मूलनायक न करवी जोइये. जे प्रतिमाने सो वर्षथी अधिक वर्ष थइ गयां होय, अने जे प्रज्ञाविक पुरुषनी प्रतिष्ठित करेली होय, ते प्रतिमा जो खंडित थइ गइ होय तोपण पूजवा योग्य ठे. पापाणमय विंवना परिवारमां जो बीजो रंग होय तो ते विंव सुखकारक नथी. जे विंव सम अंगुल प्रमाण होय ते शुभ नथी. एक आंगलथी अगीआर आंगलसुधीना प्रमाणवाला विंव गृहदेरासरमां पूजवा योग्य ठे, ते उपरांतना प्रमाणवाला विंव होय तो साधारण मंदिरमां पूजवा जोइये. आकथन पूर्वाचार्योनुं ठे. निरयावलि सूत्रमां कछुं ठे के लेपनी, पापाणनी, काष्ठनी, दांतनी, लोहनी प्रतिमा परिवार तेमज प्रमाणरहित होय, तो गृहमां न पूजवी. गृहदेरासरमां प्रतिमाजी पासे नैवेद्यनो विस्तार अतिशय न करवो. त्रण काल प्रतिमानी पूजा करे, प्रतिमाजीने अजिपेक करी, प्रातः कालमां प्रथम प्रहर व्यतीत थये, अष्टप्रकारी पूजा करी, जावपूजा करे. प्रतिमाजी मुख्य वृत्तिये परिकर सहित, तिलक सहित, आजरण सहित करावे. मूलनायकजी तो विशेष रीतें शौचनिक वनाववाजो.

इये, कारण के जिनप्रतिमानी अधिक शोभा देखावाथी परिणाम अत्यंत सुंदर तथा उद्भासमान थाय ठे, अने तेथी अधिक निर्जरा थाय ठे. जिनमंदिर अने जिनप्रतिमा वनावनारने अतुल्य पुण्यफल थाय ठे. ज्यांसुधी मंदिर अने प्रतिमा रहे त्यांसुधी वनावनारने पुण्य प्राप्त थया करे ठे. जेम् अष्टापद पर्वत उपर जरतचक्रवर्तीये करावेला मंदीर तथा रेवतगिरि उपर ब्रह्मोद्भवा वनावेला कांचनमय मंदिर तथा प्रतिमा, तथा जरत चक्रवर्तीनी अंगुठीमां रहेली माणकेनी प्रतिमा, जे कुटपाक तीर्थमां माणिक्य स्वामिनी प्रतिमा कहेवाय ठे ते, तथा श्रीस्तंजनक पार्श्वनाथनी प्रतिमा जे आज पर्यंत पूजाय ठे, तेम पुण्यफल प्राप्त थाय ठे. तेज कारणथी आ चोवीसीमां जरतचक्रवर्तीये श्रीशत्रुंजयतीर्थ उपर रत्नमय चौमुख चोरासी मंडप संयुक्त श्रीरीपञ्चदेव जगवाननुं मंदिर बंधाव्युं, ज्यां पांच क्रोड मुनिना परिवार सहित पुंडरीक गणधर मोक्ष पाम्या. ज्ञान, निर्वाणना स्थानक पण वनाव्यां. तेवीज रीतें बाहुबली, मरुदेवी शृंगमां, रेवतगिरि, अर्बुदगिरि, वैज्जारगिरि, अने समेतशिखर उपर जिनमंदिरों वनाव्यां. प्रतिमाउ पण सुवर्णनी वनावी. जरत राजानी आठमी पाटे दंडवीर्य राजाये तथा बीजा सगर चक्रवर्तीये तेउनो उद्धार कराव्यो; तथा हरिपेण नामा दशमा चक्रवर्तीये श्रीजिनमंदिर मंडित पृथ्वी करी. संप्रति राजाये सवालाख जिनमंदिर तथा सवाक्रोड जिनप्रतीमा जरावी. गवाक्षियरना राजा आम राजा श्रावके श्रीमहावीर अरिहंतनुं एकसो एक हाथ उंचुं जिनमंदिर बंधाव्युं, तेमां साडात्रण क्रोड सोनामोहोरो खरची सात हाथ प्रमाण उंची श्रीमहावीर स्वामिनी प्रतिमा वीराजमान करी, मूल मंडपमां एकवीश लाख सोनैया खरच्या. श्रीकुमारपाल राजाये चौदसो चमालीश नवा जिनमंदिर बंधाव्यां, तथा सोलसो मंदिर जिणों उद्धार करी समराव्यां. ठनुं क्रोड रुपैया खरची त्रिजुवनविहार नामा जिनमंदिर बंधाव्युं, तेमां एकसो पचवीस आंगल प्रमाण अरिष्ट रत्नमयी प्रतिमा चोतेर देरी संयुक्त चोवीस प्रतिमा रत्ननी, चोवीस रूपानी स्थापन करी, तथा चौदजार प्रमाण एकेक चोवीसी वनावी. मंत्री वस्तुपाले तेरसो तेर नवा जिनमंदिर बंधाव्यां, अने बावीससो जीणों उद्धार कराव्या, सवालाख प्रतिमा जरावी, अने सवालाख सुवर्ण रत्नमय प्रतिमाजीनां

આચૂષણો કરાવ્યાં. શાહ પેથકે ચોરાસી જિનમંદિર વંધાવ્યાં; તે સર્વે વીરમદે રાજાના રાજ્યમાં માંઘાતા તથા ઑંકાર નગરમાં અને દેવગિરિ ઉપર ક્રોડો રૂપીઆ સ્વરચી વંધાવ્યાં, ત્રણ લાખ રૂપીઆ દાનમાં આપ્યા; તથા શ્રીશત્રુંજય તીર્થ ઉપર શ્રીરીપજદેવજીનું મંદિર સુવર્ણપત્રથી મઢાવી મેરુશૃંગ સમાન કર્યું હતું. પૂર્વોક્ત સર્વે મંદિર, મુસલમાન રાજાઝયે તથા અજેપાલ રાજાએ જમીનદોસ્ત કરી દીધાં. શેષ જે વચેલાં છે, તે આજ પણ આવું, તારંગાદિ પર્વત ઉપર વિદ્યમાન છે.

૬ પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠાદ્ધાર. પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા શીઘ્ર કરવી જોઈએ, પો-
ડશક ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે, મંદિર તૈયાર થયા પછી દસ દિવસની અંદરજ પ્રતિષ્ઠા કરવી જોઈએ. પ્રતિષ્ઠાવિધિ પ્રતિષ્ઠાકલ્પથી જાણવી.

૭ દીક્ષાદ્ધાર. આવકે પોતાના પુત્ર, પુત્રી, જાણ, જત્રીજા, સ્વજન, મિ-
ત્ર, પરિજન પ્રમુખ જે કોઈ દીક્ષા લેવાના અજિલાપી હોય, તેને મોટા આહંબરથી મહોત્સવ કરી દીક્ષા અપાવવી, ઉપસ્થાપના કરાવવી; વીજાઉં પણ જે દીક્ષા લેવાવાલા હોય તેઝને વાસ્તે મહોત્સવ કરે, અને દીક્ષા અપાવે તો મહાપુણ્યનું કારણ છે. જેના કુલમાં ચારિત્ર ધારણ કરનાર પુ-
રુષ હોય, તે મહાપુણ્યવાન કુલ છે. લૌકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ॥
યતઃ ॥ તાવદ્ વ્રમન્તિ સંસારે, પિતરઃ પિંડકાંક્ષિણઃ ॥ યાવત્ કુલે વિશુ-
દ્ધાત્મા, યતિપુત્રોન જાયતે ॥ ૧ ॥

૮ તત્પદ સ્થાપનાદ્ધાર. ગણિ, વાચનાચાર્ય, વાચક, આચાર્યાદિ પદપ્ર-
તિષ્ઠા શાસનની ઉન્નતિ વાસ્તે મોટા મહોત્સવથી કરે; જેમ પૂર્વે ગણધ-
રો વાસ્તે શક્ર ઈંદ્રે કરેલ છે, તથા મંત્રી વસ્તુપાલે એકવીશ આચાર્યોની પદ સ્થાપના કરી, તેમ કરે.

૯ પુસ્તક લખાવવાનું દ્ધાર. આચારાંગાદિ સિદ્ધાંતના ગ્રંથો તથા જિ-
નચરિત્રાદિ અનેક ગ્રંથો ન્યાયોપાર્જીત ધનથી લખાવે. સુંદર કાગલો ઉ-
પર સુંદર અક્ષરોથી લખાવે. પોતે વાંચે, સંવેગી ગીતાર્થ પાસે વંચાવે. પ્રૌ-
ઢ મહોત્સવથી શુદ્ધ દિવસે પુસ્તકની પૂજા કરી વહુમાન કરાવે. ગ્રંથજ-
ણનારાઝને વદ્ધ, અન્નાદિની સહાય કરે. પૂર્વકાલમાં જે શાસ્ત્રો હતાં, તે
હુઃપમકાલના પ્રજાવથી વાર વર્ષના હુકાલમાં વહુ વિષેદ ગયાં, વાકી જે
રહ્યાં તે જગવાન નાગાર્જુન સ્કંદિલાચાર્ય પ્રમુખ મહાપુરુષોએ પુસ્તકોમાં

लख्यां, त्पारथी लखेलां शास्त्रोनुं बहुमान थवा लाग्युं; ते कारणथी पुस्त-
क जरूर लखाववां जोश्ये; आ पुस्तको विवेद जशे तो आ क्षेत्रनां अ-
नाथ जीवोनी शुं दशा थशे? तेउने ज्ञान शीरीते प्राप्त थशे? ते कार-
णथी पुस्तको अति आदरथी लखावी, पुस्तको सुंदर वस्त्रोथी बांधी, बहु
यत्नाथी राखी, पूजवा जोश्ये. शाह पेथडे सातक्रोड अने मंत्री वस्तुपाले
अठार क्रोड रुपैया खरची ज्ञानना चंडार कराव्या. धिरापड्डीय संघ-
ति आचूये पोतानी माताना रुपैया त्रण क्रोड खरची सर्व आगमोनी
प्रतो सोनेरी अक्षरोथी लखावी, शेष ग्रंथो शाहीना अक्षरोथी लखाव्या,
माटे पुस्तकोनो उद्धार करवो.

११ पौषशाला वनाववानुं छार. श्रावके पौषध करवावास्ते पोताने
वास्ते तेमज बीजा साधमीं उवास्ते साधारण स्थानमां पूर्वोक्त घर वनाव-
वानी विधि अनुसारे पौषधशाला बंधाववी जोश्ये. पौषधशाला समराव-
वा अवसरे सुसाधुने रद्देवाने ते स्थान आपवुं तेमां महाफल ठे. श्रीव-
स्तुपाले (९७४) नवसे चोरासी पौषधशाला बंधावी. श्रीसिद्धराज जय-
सिंह राजाये प्रधान सांतुने रद्देवावास्ते बहु सुंदर आवास (मेहेल) बं-
धाव्यो, पठी श्रीवादि देवसूरिजीने ते वताववासारुं आमंत्रण कयुं. मंत्री-
जीये पुवुं “गुरुराज आवास केवो ठे? त्तारे शिष्य माणिक्ये कळुं के ते पौ-
षधशाला होय तो वर्णन करीये. मंत्रीये कळुं के “आ पौषधशाला हवेठे”

१२-१३. वारमा अने तेरमां छारमां जन्मथी जावजीवसुधी सम्यक
दर्शन यथाशक्ति पाले, १३ तथा यथाशक्ति व्रतादि पाले.

१४ दीक्षा ग्रहणछार. श्रावक अवसर जाणी दीक्षा ग्रहण करे. वा-
ल्यावस्थामां जो दीक्षा न लहे तो पोताना मनमां उगायो माने. जगत-
मां अतिवद्वज वस्तुवास्ते जेम लोक निरंतर चिंता राखे ठे, तेम श्रावक
पण नित्य सर्ववीरति थवानी चिंता राखे. जो गृहस्थावास पाले, तोपण
उदासीनताथी अलिप्तपणे, पोताने परोणा समान समजे, कारण के जाव-
श्रावकनां लक्षण सत्तर प्रकारना वर्णवेलं ठे. तेना नाम.

१ स्त्रीथी वैराग्य, २ इंद्रियथी वैराग्य, ३ धनथी वैराग्य, ४ संसारथी
वैराग्य, ५ विषयथी वैराग्य, ६ आरंजस्वरूप ज्ञान, ७ घरनो दुःखरूप अ-
नुजव, ८ सम्यक् दर्शन धारणा, ९ गाडरीआ प्रवाहनो त्याग, १० धर्म-

मां अग्रेसरपणुं, आगमानुसार धर्ममां प्रवर्त्तना, ११ दानादिमां यथाशक्ति प्रवर्त्तना, १२ विधिमार्गमां प्रवर्त्तना, १३ मध्यस्थ वृत्ति, १४ अरक्तछिष्ट, १५ असंवर्द्ध, १६ परहितार्थे अर्थ, कामनो त्याग, १७ वेद्या वृत्तिये घरवास.

स्त्री अनर्थनुं स्थानठे, चपल चित्तवादी ठे, नरकनी सडक सरखी ठे, एम जाणी तेने वशवर्ती नहि यतां तेनाथी उदास रहे. १ इन्द्रियो, चंचल घोडा समान ठे, मागी गतितरफ निरंतर दोडेठे, तेथी तेनुं यथार्थ स्वरूप जाणी सद्ज्ञानरूप रज्जुथी तेने दुष्ट प्रवृत्तिथी रोके. ३ धन सर्व अनर्थ तथा क्लेशनुं कारण ठे, तेथी धन प्राप्त थये, तथा प्राप्त करवामां अतिलोत्री थाय नहि. ४ संसार, चतुर्गति रूप दुःखमय, अनेक विटंवनाथी जरपुर ठे, तेथी तेमां आसक्ति न करे. ५ विषयसुख क्षणमात्रठे. तेनुं दुःख श्रेणि परंपरा ठे, तेथी विषय विषफल समान ठे, एम जाणी कदापि विषयमां गृहीत्व न करे. ६ तीव्र आरंज निरंतर वर्जे, निर्वाह न थाय तोपण अल्पारंजी रहे, अने आरंज रहितनी स्तुति करे, सर्व जीवो उपर दयावंत रहे. ७ गृहवासने दुःख रूप, वंदीखाना समान मानी गृहवासमां उदासवृत्तिये रहे, अने चारित्र मोहनीय कर्मने जीतवानो उद्यम करे. ८ आस्तिक्य जाव संयुक्त जिनशासननी प्रज्ञावना तथा गुरु-जक्ति करे, तेवी रीतें सम्यग्दर्शन निर्मल धारण करे. ९ जेवी रीतें मूर्ख लोको गाडरीआ प्रवाह प्रमाणे वर्त्ते, तेम नहि वर्त्ततां जिन आगम अनुसारे प्रवर्त्ते. ११ पोतानी शक्ति नहि गोपवतां चारे प्रकारनो दानादि धर्म करे. १२ हितकारी, अनवय, धर्मक्रियाने चिंतामणी रखनी जेम दुर्लभ जाणी तेप्रमाणे करतां कोइ मूर्खना हसवाथी खज्जा न धरे. १३ शरीर राखवावास्ते धन, खजन, आहार, घर प्रमुखमां प्रवर्त्ते, परंतु राग-द्वेष कोइ वस्तुमां न करे. १४ उपशांत वृत्ति सार ठे, एम विचारी राग-द्वेषमां लेपायमान न रहे, खोटो आग्रह न करे, हितनो अजिलापी थइ मध्यस्थ रहे. १५ सर्व वस्तुने क्षणजंगुर मानी निरंतर धनादि साथे अप्रतिवर्द्ध पणे रहे. १६ संसारथी विरक्त मन राखे, एम जाणे के जोग जोगववाथी आज पर्यंत कोइ तृप्त थयेल नथी, उतां स्त्री आदिना आग्रहथी जोगविलासमां प्रवर्त्ते तोपण विरक्तपणे रहे. १७ वेद्यानी जेम अजिलापा रहित वर्त्ते; एम विचारे के आ अनित्य सुख आज काल मारे ठोडवा-

नां ठे, तेथी घरवासमां स्थिर जाव न करे. ॥ इति धर्म रत्नशास्त्रे कथितं जाव श्रावक गुणवर्णनं ॥

एम शुभ्र जावना वासित प्रथम कहेल दिनकृत्यादिमां रक्त ॥ “इण-
मेव निगंग्थे पवयणे अठे परमठे सेसे अणठे” एवी सिद्धांतोक्त रीतिये
वर्तमानं सर्व व्यापारोमां सर्व प्रयत्नथी वर्ततां थकां, सर्वत्र अप्रतिवद्ध चि-
त्त राखे, अनुक्रमें मोहने जीतवाने समर्थ थइ, पुत्र, जाइ, जत्रीजादिने
गृहचार सोंपी स्वशक्ति अनुसारे अर्हंतचैत्यमां अछाइ महोत्सव करी,
संघनी पूजा करी, दीन अनाथोने यथाशक्ति दान दइ, परिचित्त जनो
साथे खमतखामणा करी सुदर्शन शेठना जेम विधि सहित सर्वविर-
ति अंगीकार करे.

१५ पंदरमाछारमां—जो दीक्षा लेवानी शक्ति न होय तो आरंजनो
त्याग करे, जो निर्वाह न थाय, तोपण अद्विपारंजी रही सर्व सचित्त आ-
हारादि केटलाएक आरंजो तो त्यागे.

१६ ब्रह्मचर्यछारः जावोजीवसुधी ब्रह्मचर्य पाळे, जो तेम न थाय तोप-
ण अमुक वखते तो अवश्य अंगीकार करे. जेम शाह पेथके वत्रीस व-
पेनी अवस्थामां ब्रह्मचर्यव्रत अंगीकार कर्युं.

१७ प्रतिमाछार. प्रतिमादि तपविशेष करे, आदिशब्दथी संसार ता-
रणादि तप करे. अंगीआर प्रतिमा श्रावकनी ठे, तेनुं स्वरूप आ प्रमाणे
ठे. रायाजिउगेणादि ठ आगार रहित तथा समग्र दर्शनना श्रद्धादि स-
डसठ बोल सहित, जय लज्जादि अतिचार रहित, त्रिकाल देवपूजामां
तत्परता पूर्वक एक मास सुधी सम्यक्त्व पाळे, ते प्रथम प्रतिमा. बीजी
प्रतिमामां प्रथमनी प्रतिमानी विधिसहित, वे मास सुधी अखंडित पांच
अणुव्रत पाळे. त्रीजी प्रतिमा. त्रण मास सुधी उज्जयकाल अप्रमत्त, पूर्वोक्त
बंधे प्रतिमासहित सामायिक करे. चौथी प्रतिमा. चार माससुधी चार पर्वे पू-
र्वनी त्रण प्रतिमा सहित अखंडित पौषध करे. पांचमी प्रतिमा. पांच मास-
सुधी स्नान न करे, रात्रिये चारे आहार वजें, दिवसे ब्रह्मचर्य पाळे, कष्ट बांधे
नहि, चार पर्वे घरमां तथा चोकमां निःप्रकंप थइ सर्व रात्रि कायोत्सर्ग करे,
सर्वे पूर्वनी चार प्रतिमा सहित करे. आ वात आगल पण सर्व प्रतिमामां
जाणवी. ठठी प्रतिमा. ठ माससुधी ब्रह्मचारी थाय. सातमी प्रतिमा. सा-

त माससुधी सचित्त आहार वजें. आठमी प्रतिमा. आठ माससुधी पोते आरंज न करे. नवमीप्रतिमा. नवमाससुधी वीजा पासे पण आरंज करावे नहि. दसमी प्रतिमा. दस.मास सुधी छुरमुंडित रहे, अथवा अल्प चोटली राखे. घरमां कांश् धन होय, अने घर मांहेना कोश् पुत्रे त्यारे कहे के हुं जाणुं तुं, अने जो न होय तो कहे जाणतो नथी, वाकी घरनुं सर्व काम वजें, पोताने निमित्ते घरमां जे आहार कयों होय ते पण न खाय. अगीआरमी प्रतिमा. अगीआर माससुधी घरनो संग त्यागे, लोच करे, अथवा छुरमुंडित रहे, रजोहरण, पात्राप्रमुख लइ, मुनिनो वेप धारण करी स्वकुलमां जिद्दा लहे. मुखथी एम कहे. “प्रतिमा प्रतिपन्नाय श्रमणोपासकाय जिद्दां देहि” आ प्रमाणे वचन बोले, परंतु धर्मलाज शब्द न कहे. सर्व रीतिये साधुनी जेम प्रवर्ते.

१७ आराधना द्वार. अंतर्काल समये श्रावक दश प्रकारनी आराधना के.जेनुं स्वरूप आगल कथन करवामां आवे ठे ते, तथा संलेपणादि विधिपूर्वक करे. श्रावक ज्यारे सर्व धर्मकृत्यो करवाने अशक्त थाय, अने पोतानुं मरण पासे जाणे, त्यारे ड्रव अने जावथी संलेपणा करे. ड्रव्य संलेपणा ते अनुक्रमें आहारनो त्याग करे, अने जाव संलेपणा ते, क्रोधादि चारे कपायनो त्याग करे. पोतानुं मरण निकट ठे एम आ लक्षणोथी जाणे. १ बुरा स्वप्न आवता होय, २ प्रकृति, स्वजावमां फेरफार थयो होय, दुर्निमित्त मलतां होय, ४ मोठा ग्रहनो योग थयो होय ५ आत्म आचरण विकृति पाम्या होय, वा कोश् देवतानी सहायथी जाणवामां आवे. जे ड्रव्यथी तथा जावथी संलेपणा न करे, अने अनशन करी दे, तो तेवा जीवने प्रायः दुर्ध्यान थवाथी कुगति थाय ठे, ते कारणथी संलेपणा अवश्य करे. पठी धर्मेना उद्योत वास्ते संयम अंगीकार करे. एक दिवस पण दिद्दा ग्रहण करी संयम पालवामां आवे तो स्वर्ग प्राप्त थाय ठे. जेम नल राजाना जाइ कुबेरना पुत्र सिंहकेशरीए मात्र पांच दिवसनी दिद्दाथी केवलज्ञान प्राप्त कर्तुं अने मोक्ष गया; तथा हरिवाहन राजाए पोतानुं आयुष्य मात्र नव प्रहर वाकी जाणी दिद्दा लीधी अने सर्वार्थसिद्ध विमाने गया. श्रावक दिद्दा अवसरे तेमज संथारा समये प्रजावना वास्ते यथाशक्ति धन खरचे. जेम थिरापद्मीय संघपति आ-

जूए ते अवसरे साते क्षेत्रमां सातकोड धनं वापर्युं, वली संयमनो योग न थाय तो शत्रुंजयादि तीर्थोंए सुस्थानमां जइ, संक्षेपणा करी, निर्दोष स्थंडिलमां विधि पूर्वक चार आहार त्यागरूप आणंद, कामदेव श्राव-कोनी जेम अनशन करे. पढी सर्व अतिचारना परिहार चार शरणादि-रूप आराधना करे.

आराधना दश प्रकारे थाय ठे. १ सर्व अतिचार आलेवे, २ व्रत उ-चरे, ३ सर्व जीवो साथे खमावे, ४ पोताना आत्माने अढार पापस्या-नकोथी व्युत्सर्जन करे, ५ चार शरण ग्रहण करे, ६ गमना गमन दु-ष्कृतोनी गर्हणा करे, ७ जे कोइए जीनमंदिरादि सुकृतो कयां होय, तेउ-नी अनुमोदना करे, ८ शुभ जावना जावे, ९ अनशन करे, अर्थात् चार आहार वा त्रण आहारनो त्याग करे, १० पंच नमस्कारनुं स्मरण करे. आ प्रमाणे आराधना करवाथी जो ते जवमां मुक्ति प्राप्त न थाय, तो पण सुदेव अथवा सुमनुष्यना आठ जव करी अवश्य ते आत्मा मोक्षरूप थाय.

आ प्रमाणे गृहस्थधर्म करवाथी निरंतर गृहस्थ लोको आ लोक परलोकमां सुख प्राप्त करे ठे, अने परंपराए मोक्ष प्राप्त करे ठे. इति श्री श्राद्धविधि अनुसार श्रावकस्य जन्म कृत्यादि स्वरूपं संपूर्णम् ॥

इति श्री तपगढीय मुनि श्री मणिविजयगणि तद्विषयमुनि श्री दु-र्द्धिविजय तद्विषय मुनि श्री मुक्तिविजयगणि तस्य लघु गुरुब्राह्म मु-नि आत्माराम आनंदविजय विरचिते जैनतत्त्वादर्थे गृहस्थधर्मनिरु-पण नामा दशमः परिच्छेदः ॥ १० ॥

॥ अथ एकादश परिच्छेद प्रारंभः ॥

आ परिच्छेदमां श्री रिपजदेव जगवानथी, श्री महावीर स्वामि पर्यंत जैनमतादि शास्त्रानुसार इतिहासरूप पूर्व वृत्तांत लखीए ठीए, जेथी आ ग्रंथना वांचनाराउने जैननो सेहेज इतिहास जाणवामां आवशे. व-र्त्तमान समयमां केटलाएक जव्य जीवोनी एवी जीझासा ठे के जैन-मत क्यारथी प्रचलित थयेल ठे ? वली केटलाएकने एवी त्रांति ठे के, जैनमत बौद्धमतनी शाखा ठे, केटलाएक कहे ठे के बौद्धमत जैनम-तनी शाखा ठे, कारण के तेउनुं माननुं एवुं ठे के आ वने मतो कोइ का-

लमां एक हता, परंतु आचार्योंमां मतभेद थावाथी एक मतना वे वि-
 ज्ञाग, जैन अने बौद्ध थया ठे. वल्ली केटलाएक कहे ठे के संवत् ५००
 नी लग्नग जैनमत उत्पन्न थयेल ठे, अने कोइक कहे ठे के विष्णु
 जगवाने दैत्योने धर्मघ्न करवावास्ते अर्हतनो अवतार धारण करेलो
 ठे, वल्ली कोइक कहे ठे के मछंदरनाथना शिष्योए जैनमत चलाव्यो ठे;
 इत्यादि अनेक दंतकथाउं चाले ठे, ते सर्व जैनमत न जाणवानुं कारण
 ठे. जेम चमार लोको कहे ठे के वानु अने चामु वे वेहेनो हती, तेमां
 वानुनी उंलाद सर्व अग्रवालादि वाणीआ थया, अने चामुनी उंलाद
 अमे चमार ठीए, ते कारणथी वाणीआ अने चमार एक वंशना ठे, ह-
 वे विचारवुं जोइए के चमारोनुं आ बोलवुं शुं वास्तविक ठे ? अने बु-
 ढ्गवान लोको शुं ते बोलवुं सत्य मानशे ? तेवीज रीते जे कोइ स्वमति-
 कल्पनाथी वा दंतकथा श्रवण करवाथी जैनमतनी उत्पत्ति मानशे, ते प-
 ण जैनीउंने हसवा लायक थशे. सारांश ए ठे के प्रथम तो कोइ पण
 मतवाला जैनमतना मूलतत्त्वोने जाणता नथी. जुठ के शंकरदिग्विज-
 य ग्रंथमां श्रीशंकरस्वामिए जैनमतनुं जे खंडन लखेल ठे ते वांचतां अ-
 मने हसवुं आवे ठे. ज्यारे शंकरस्वामिए जैनमतनुं स्वरूपज जाणुं न-
 थी, त्यारे तेनुं करेवुं जैनमतनुं खंडन, ते पुरुषनी ठायाने पुरुष जाणीने
 लाकडीथी मारवा सरखुं ठे. ज्यारे शंकरस्वामिनेज जैनमतनी माहिती
 नहोती, तो वर्तमान कालना सामान्य विद्वानोनी माहिती माटे शुं क-
 हेवुं ? ते कारणथी सर्वे जीज्ञासुउंने बहुज नम्रता पूर्वक विनंति करीए
 ठीए के जैनमतनो सारी रीते अज्यास करी, जैनमतनुं खंडन मंडन
 करवुं, नहीं तो शंकरस्वामि अने रामानुज आचार्योंनी जेम तमे पण
 हसवा योग्य थइ पडशो.

सज्जनोने जाणवा वास्ते प्रथम आ जगतनुं कांइक स्वरूप लखीए
 ठीए. आ जगतने जैनी द्रव्यार्थिक नयना मतथी शाश्वत अर्थात् प्र-
 वाह रूपे निरंतर एवुंज माने ठे. आ जगतमां ठ प्रकारे काल वर्ते ठे,
 तेनेज जैनीउं ठ आरा कहे ठे. एक अवसर्पिणी काल, अर्थात् सर्व सा-
 री वस्तुउंनो अनुक्रमे नाश करतो करतो जे काल व्यतीत थाय, तेना
 ठ विज्ञागो ठे, अने बीजो उत्सर्पिणी काल अर्थात् सर्व सारी वस्तुउंने

અનુક્રમે વૃદ્ધિમાન્ કરતો કરતો જે કાલ વ્યતીત થાય, તેના પળ ઠં વિ-
 નાગ છે. દશ કોટાકોટી સાગરોપમ પ્રમાણ એક અવસર્પિણી કાલ,
 અને તેટલાજ સાગરોપમ પ્રમાણ એક ઉત્સર્પિણી કાલ છે. એક સાગ-
 રોપમ અસંખ્યાતા વર્ષોનો થાય છે. તેનું સ્વરૂપ જૈન શાસ્ત્રથી જાણવું. એક
 અવસર્પિણી અને એક ઉત્સર્પિણી મલી એક કાલચક્ર થાય છે, અ-
 ર્થાત્ વીશ કોટાકોટી સાગરોપમ પ્રમાણ એક કાલચક્ર છે. એવા કા-
 લચક્ર અનંતા જૂત કાલમાં વ્યતીત થયા, અને જીવિષ્યમાં પણ વ્યતીત
 થશે. અવસર્પિણી કાલ પુરો થતાં ઉત્સર્પિણી કાલ પ્રારંભ થાય છે,
 અને ઉત્સર્પિણી કાલ પુરો થતાં અવસર્પિણી કાલનો પ્રારંભ થાય છે.
 એવીજ રીતે અનાદિ અનંત કાલ સુધી આ પ્રમાણેજ વ્યવસ્થા રહેશે.
 હવે ઠ આરાનું સ્વરૂપ લખીએ ઠીએ.

અવસર્પિણીનો પ્રથમ આરો સુષમસુષમ ચાર કોટાકોટી સાગરો-
 પમ પ્રમાણ છે. તે કાલમાં જરત ક્ષેત્રની જૂમિ, વહુજ સુંદર, રમણીય, મ-
 ર્દલના તલ સમાન સમઠ્ઠી. તે કાલના મનુષ્ય જડક, સરલ સ્વજાવી,
 અદ્વપ રાગદ્વેષી તથા અદ્વપ મોહ, કામ, ક્રોધાદિ યુક્ત હતા, સુંદર રૂ-
 પવાન્, નિરોગી હતા. દશ જાતિના કલ્પવૃદ્ધોથી પોતાનાં ખાવા, પીવા,
 પેહેરવા, સુવા વિગેરે સર્વ વ્યવહારના કાર્યો કરી લેતા હતા. એક પુત્ર
 અને એક પુત્રી; વેનું યુગલ જન્મતું હતું. જ્યારે વંને યૌવનવંત થતા હતા,
 ત્યારે વંને જાણ વેહેન, સ્ત્રીજરતારનો સંબંધ કરતા હતા. તેડને વલી લે-
 વીજ રીતે યુગલ પ્રસવતા હતા. તેડ પણ પૂર્વોક્ત વ્યવહાર કરતા હતા.
 જૈનમતના માપ મુજબ ત્રણ ગાંઠ (કોસ) પ્રમાણ તેડના શરીરની ઝં-
 ટાઈ હતી. ત્રણ પદ્મોપમ પ્રમાણ આયુષ્ય હતાં. વસો ઠપન પૃષ્ઠકરંડના
 હાડ હતાં. ધર્મનો અજાવ હતો. જીવહિંસા, અસત્યતા, ચોરી પ્રમુખ પાપ
 પણ વિશેષ નહોતાં. વૃદ્ધોમાંજ રહેતા હતા. યુગલ સમુદ્ધો પણ ગણત-
 રીમાં થોડા હતા. વાકી ચતુષ્પદ પંચેન્દ્રિય, પક્ષી પ્રમુખ સર્વ જાતિના
 જીવ હતા. તેડ પણ સર્વે જડક હતા. કુદ્રક નહોતા. શાલિ પ્રમુખ સર્વ
 અનાજ અને ઇંદુ પ્રમુખ સર્વ વસ્તુડં સર્વ જંગલોમાં સ્વયમેવ ઉત્પન્ન થતી
 હતી. તેડ કાંઈ મનુષ્યોનાં જાનપાનાદિમાં ઉપયોગમાં આવતી નહોતી.
 મનુષ્યો તો માત્ર કલ્પવૃદ્ધોના ફલફૂલોનોજ આહાર કરતા હતા. વસ્ત્રને

वदले वृद्धोनी ठाल तथा पांढडां पेहेरता, उढता हुता. इत्यादि सर्व वा-
वतनुं प्रथम आरातुं स्वरूप जंबुद्वीपप्रज्ञप्ति प्रमुख शास्त्रोक्ती जाणवुं.

वीजो आरो सुपम त्रण कोटाकोटी सागरोपम, तेमां वे गाउ (कोश)
नुं देहमान, वे पट्योपमनुं आयुष्य, एकसो अष्टावीश पृष्ठकरंरुक्तां हाड
हतां. शेष व्यवहार प्रथम आरा जेम हतो.

त्रीजो आरो सुपमदुपम; वे कोटाकोटी सागरोपम प्रमाण, एक
गाउ देहमान, एक पट्योपम आयुष्य, चोसठ पृष्ठकरंडक हाड हतां.
शेष व्यवहार प्रथम आरा प्रमाणे हतो. आ सर्व आरामां सर्व वस्तुउं
अनुक्रमे घटती ठेवटे आगलना आरा तुल्य रहे ठे, परंतु एक साथे
सर्व वस्तु एकदम घटती नथी.

ए प्रमाणे त्रीजा आराने ठेडे एक वंशमां सात कुलकर उत्पन्न थया.
जेउण ते कालना मनुष्यो वास्ते कांश्क मर्यादा बांधी होय तेउं कुलकर
कहेवाय ठे. तेज सात कुलकरोने लौकिकमां सप्त मनु कहे ठे. वीजा
वंशोना कुलकर गणीयें तो श्री रूपजदेवजी शिवाय चौद कुलकर थाय
ठे, अने श्रीरूपजदेवजी पंदरमां कुलकर गणाय ठे.

पूर्वोक्त सात कुलकरोना नाम. १ विमल वाहन, २ चक्षुष्मान्, ३ य-
शस्वान्, ४ अजिचंद्र, ५ प्रश्रेणि, ६ मरुदेव, ७ नाजि. आ सातेनी त्रार्या-
ना नाम अनुक्रमे आ प्रमाणे. १ चंद्रयशा. २ चंद्रकान्ता, ३ सुरुपा, ४ प्र-
तिरूपा, ५ चक्षुःकान्ता, ६ श्रीकान्ता, ७ मरुदेवी. आ सर्व कुलकर गंगा
अने सिंधु नदीना मध्य खंडमां थया ठे.

आ कुलकर थवानुं कारण एवुं ठे के, त्रीजो आरो उत्तरतां, दश जा-
तिना कल्प वृद्धो कालना दोषथी अल्प थइ गया, तेथी युगलीयाउंए
पोतपोताना वृद्धोपर ममत्व कर्यो.

ज्यारे वीजा युगलीआउंए राखेला वृद्धोथी फल खंवा लाग्या, त्यारे
ममत्ववाला युगलो तेउंनी साथे क्लेश करवा लाग्या, युगलीआ पुरुषोने
एवो विचार थयो के अमारा क्लेशनो निवेडो लावे तेंको कोइ पुरुष थाय
तो सारुं; तेवामां ते युगलीआउं मध्येथी एक युगलनं बनना एक श्वेत-
हाथीए प्रेमथी पोताना स्कंध उपर चडाव्यो. त्यारं तें युगल पुरुष ए-
कलो हाथी उपर चढी फरवा लाग्यो, त्यारे वीजा युगलो विचार करवा

लाग्या के, आ युगल अमारामां मोटोठे; कारण के ते हाथी उपर चढ़ी फरे ठे, अने अमे तो पगे चालीये ठीये, तेथी तेने न्यायाधीश बनाववामां आवे तो सारुं, अर्थात् ते जे कहे ते अमारे मानवुं. पठी तेउए तेने न्यायाधीश बनाव्यो. जे कारणथी हाथीए युगलने पोतानी उपर चढाव्यो ते कारण, तथा तेउना पूर्व जवोनी कथा आवश्यकसूत्र तथा प्रथम अनुयोगथी जाएवी.

न्यायाधीश युगल विमलवाहने सर्व युगलियाने कटपवृद्धो वेहेंची आप्यां. जे युगल पोताना वृद्धथी संतोष नही पांमतां, बीजाना वृद्धथी फल लेवा लाग्या, तेउनी साथे क्लेष थतां, ते असंतोषी युगलोने विमलवाहन पासे लाववामां आवता हता. विमलवाहन तेउने कहेतो के “ हा ” तमे आ शुं कर्युं ? त्वारथी विमलवाहने हाकारनी दंडनीति प्रवर्त्तावी. ते हाकार दंडनीतिथी फरी तेउ तेवा काम करता नहोता. पठी ते विमलवाहनना पुत्र चक्रुष्मान् थया; ते पण पोताना पितानी जेम राजा अर्थात् कुलकर थया. तेना वखतमां पण हाकारज दंड रह्यो. तेने यशस्वान् नामा पुत्र थया, यशस्वान्ने अज्जिचंद्र नामा पुत्र थया. आ वनेना समयमां थोडा अपराधवालाने हाकार दंड अने विशेष अपराधवालाने मकार दंड, अर्थात् आ काम न करवुं, आ वे दंडनीति प्रवर्त्ता. अज्जिचंद्रना पुत्र प्रश्नेणि थया. प्रश्नेणिना पुत्र मरुदेव थया, अने मरुदेवनां पुत्र नाज्जि थया. आ त्रण कुलकरोना समयमां हाकार, मकार, अने धिक्कार, आ त्रण दंडनीति प्रवर्त्ता. तेमां थोडा अपराधीने हाकार, मध्यम अपराधीने मकार, अने उत्कृष्ट अपराधीने धिक्कार दंड करता हता. नाज्जि कुलकरने मरुदेवी नामा जार्या हती. आ नाज्जिकुलकर इक्ष्वाकु जूमि अर्थात् विनिता नगरीनी जूमिमां विशेष काल निवास करता हता. आ जूमि काश्मीर देशनी उपर हती, कारण के विनिता नगरीनी चारे वाजुए चार पर्वत हता. पूर्व दिशिमां अष्टापद थर्थात् कैलास गिरि, दक्षिण दिशिमां महाशैल्य, पश्चिम दिशिमां सुशैल्य, अने उत्तर दिशिमां उदयाचल पर्वत, हता.

ते नाज्जिकुलकरनी मरुदेवी नामनी जार्यानी कुक्षिमां आपाढ वचोथनी रात्रिण सर्वार्थसिद्ध देवलोकथी चवीने श्रीरीपजदेवनो जीव

गर्जनां पुत्रपणे उत्पन्न थयो. मरुदेवीये चौद खमो दीगं. इंद्र महाराजे खम फल कयां. चेत्र वद आठमने दिवसे श्रीरीपन्नदेवजीनो जन्म थयो. ठप्पन दिशाकुमारी तथा चोसठ इंद्रोये मली जन्म महोत्सव कयां. मरु. देवीये चौद खममां प्रथम वृषजनुं खम दीनुं, तथा पुत्रना वंने साथलो- मां वृक्षजनुं चिन्ह हतुं, ते कारणथी पुत्रनुं नाम रीपन्न पाड्युं.

वाल्यावस्थामां श्रीरीपन्नदेवजीने ज्यारे चूख लागती हती, त्यारे पो- ताना हाथनो अंगुठो मुखमां लइ चूसता हता. ते अंगुठामां इंद्रे अमृ- तनो संचार कयां हतो. ज्यारे रीपन्नदेवजी मोटा थया त्यारे देवता ते- मने कटपवृक्षना फल लावी आपता हता. ज्यारे रीपन्नदेवजी कांश्क न्यून वर्पना थया, त्यारे इंद्र तेमनी पासे आव्या, हाथमां इक्षुदंड ला- व्या, रिक्त हाथे स्वामि समीप जनुं उचित नथी ते कारणथी इक्षुदंड ला- व्या. श्रीरीपन्नदेवजी ते वखते नाजिकुलकरना खोलामां वेठा हता. श्री- रीपन्नदेवजीनी दृष्टि इक्षुदंड उपर पडी; इंद्रे कलुं जगवन्! आप इक्षु ज- क्षण करशो? रीपन्नदेवजीये हाथ पसायां. इंद्रे इक्षुदंड आप्यो; त्यारथी इंद्रे रीपन्नदेवजीनो इक्ष्वाकु वंश स्थापन कयां; थने श्रीरीपन्नदेवजीना वंशवालाउंये काशकार पीधो, तेथी गोत्रनुं नाम काश्यप थयुं. श्रीरीपन्न- देवजीना जेजे वयमां जेजे कामो उचित हतां, तेते सर्व शक्र इंद्रे कयां. जेजे शक्रइंद्रो थाय ठे तेउंनो अनादि कालथी आ जीतकटप ठे, के प्र- थम जगवानना वयोचित सर्व काम करवां.

ते अवसरे एक ठोकरो थने एक ठोकरी, वेहेनजाइ वाल्यावस्था- मां ताडवृक्षनी नीचे रमता हता. ते समये ताडनुं फल पडवार्थी ठोकरो मरी गयो. नाजिकुलकरे ते समये विचार कयां के आ ठोकरी रीपन्न- देवनी जार्या थशे एम निश्चय करी पोतानी पासे राखी. तेनुं नाम सुनं- दा हतुं. वीजी जे रीपन्नदेवजीनी साथे जन्मी हती, तेनुं नाम सुमंगला हतुं. ते वंनेनी साथे रीपन्नदेव वाल्यावस्थामां रमता हता, अनुक्रमे यो- वन प्राप्त थये इंद्रे विवाहनो प्रारंज कयां. पूर्वे युगल समयमां विवाहवि- धि नहोतो, ते कारणथी आ विवाहमां पुरुषनां कृत्यो तो सर्व इंद्रे कयां, थने स्त्रीना कृत्य सर्व इंद्राणीउंये कयां, त्यारथी विवाहविधि जगतमां प्रचलित थइ. श्रीरीपन्नदेवजीने वंने जार्याउंनी साथे सांसारिक विषयसु-

ख जोगवतां ज्यारे ठ लाख पूर्व व्यतीत थया, त्वारे सुमंगला राणीने जरत अने ब्राह्मी युगल जन्म्या, अने सुनंदाने बाहुवली अने सुंदरीयुगल जन्म्या. पठी सुनंदाने तो बीजा पुत्र पुत्री जन्म्या नहि, परंतु सुमंगलाने उगणपचास पुत्रोना जोडलां जन्म्या. सर्व मली सो पुत्र अने वे पुत्रीं श्रीरीपजदेवजीना थया. तेउना नाम लखीये ठीये.

१. जरत, २ बाहुवली, ३ श्रीमस्तक, ४ श्रीपुत्रांगारक, ५ श्रीमद्विदेव, ६ अंगज्योति, ७ मलयदेव, ८ जार्गवतार्थ, ९ वंगदेव, १० वसुदेव, ११ मगधनाथ, १२ मानवर्त्तिक, १३ मानयुक्ति, १४ वैदर्जदेव, १५ वनवासनाथ, १६ महीपक, १७ धर्मराष्ट्र, १८ मायकदेव, १९ आत्मक, २० दंडक, २१ कलिंग, २२ इषकदेव, २३ पुरुषदेव, २४ अकल, २५ जोगदेव, २६ वीर्यजोग, २७ गणनाथ, २८ तीर्णनाथ, २९ अंबुदपति, ३० आयुवीर्य, ३१ नायक, ३२ काक्षिक, ३३ आनर्त्तक, ३४ सारिक, ३५ ग्रहपति ३६ करदेव ३७ कठनाथ, ३८ सुराष्ट्र, ३९ नर्मद, ४० सारस्वत, ४१ तापसदेव, ४२ कुरु, ४३ जंगल, ४४ पंचाल, ४५ शूरसेन, ४६ पुट, ४७ कालंगदेव, ४८ काशीकुमार, ४९ कौशल्य, ५० जडकाश, ५१ विकाशक, ५२ त्रिगर्त्त, ५३ आवर्ष, ५४ साधु, ५५ मत्स्यदेव, ५६ कुलियक, ५७ मुषकदेव, ५८ वाल्हीक, ५९ कांवोज, ६० मडुनाथ, ६१ सांडक, ६२ आत्रेय, ६३ यवन, ६४ आजीर, ६५ वानदेव, ६६ वानस, ६७ कैकये, ६८ सिंधु, ६९ सौवीर, ७० गंधार, ७१ काष्ठदेव, ७२ तोषक, ७३ शौरक, ७४ नारकाज, ७५ शूरदेव, ७६ प्रस्थान, ७७ कर्णक, ७८ त्रिपुर नाथ, ७९ अवंतिनाथ, ८० चेदिपति, ८१ विष्कंज, ८२ नैपथ, ८३ दशार्णनाथ, ८४ कुसुमवर्ण, ८५ नृपालदेव, ८६ पाल प्रजु, ८७ कुशल, ८८ पद्म, ८९ महापद्म, ९० विनिड, ९१ विकेश, ९२ वैदेह, ९३ कष्टपति, ९४ जडदेव, ९५ वज्रदेव, ९६ सांडजड, ९७ सेतज, ९८ वत्स, ९९ अंगदेव, १०० नरोत्तम. श्रीरीपजदेवजीना सो पुत्रोनां नाम कहां.

ते अवसरे जीवोना कपाय प्रवला थइ जवाथी पूर्वोक्त हकारादि त्रणे दंडनो जय मनुष्यो नही करवा लाग्या. ते वस्वते श्रीरीपजदेवजीने ज्ञानादि गुणोमां सर्वथी अधिक लोकोये देखवाथी, ते युगल लोकोये तेमने विनंति करी के हालमां सर्व लोक दंडनो जय करता नथी. श्रीरीपजदे-

वजी गर्जमां पण मति, श्रुत, अवधि, ए त्रणज्ञान संयुक्त हता. श्रीरीपन्नदे-
वजीना पूर्व जवोनो वृत्तांत श्री आवश्यक सूत्र तथा प्रथमानुयोगधी
जाणवो. श्रीरीपन्नदेवजीये युगलक पुरुषोने कछुं के जे राजा थाय ठे,
ते दंड करे ठे. राजा, मंत्री, कोटवालादि सेना संयुक्त होय ठे, अने ते
कृताजिपेक होय ठे, अने तेनी आज्ञा अनतिक्रमणीय होय ठे. एवा व-
चनो श्रीरीपन्नदेवजीना श्रवण करी मिथुनको बोल्याके एवो राजा अमा-
रो पण जले थाउं ! श्रीरीपन्नदेवजीये कछुं के जो तमारी एम बांठा हो-
य तो नाजिकुलकर पासे जइ ते प्रमाणे याचना करो. मिथुनकोये नाजि-
कुलकरने ते प्रमाणे विनंति करी. नाजिकुलकरे कछुं के जाउं श्रीपन्नदेव-
जी तमारा राजा थया. पठी मिथुनको श्रीरीपन्नदेवजीनो राज्याजिपेक
करवावास्ते पद्मिनी सरोवरमां गया. ते अवसरे इंडुं आसन कंपायमा-
न थयुं. इंडे अवधिज्ञानधी राज्याजिपेकनो अवसर जाणी अहींआ था-
वी श्रीरीपन्नदेवजीनो राज्याजिपेक कयों. मुकुटआदि सर्व अलंकार जे
राजाने योग्य हता ते पेहेराव्या. ते समये मिथुनक लोको पद्मसरोवर-
मांथी नलिनी कमलोमां पाणी लाव्या. तेउंये आवीने प्रभुनं अलंकृत दीठा,
त्यारे सर्व जनोये रीपन्नदेवजीना चरण कमल उपर जल रेडी दीधुं. इंडे
मनमां धिचार कयों के मिथुनको अति विनीत ठे; तेथी वैश्रमण्णे आ-
ज्ञा करी के आ विनीतोने रहेवावास्ते विनीता नामा नगरी वनावो ?
वैश्रमण्णे विनीता नगरी वनावी अने युगलीआ तेमां वश्या. तेनुं स्वरूप
श्रीशत्रुंजयमहात्म्यधी जाणवुं.

संग्रह वास्ते श्रीरीपन्नदेवजीना राज्यमां हाथी, घोडा, गाय, बलद प्र-
मुख वनमांथी पकडी लाववामां आव्या. श्रीरीपन्नदेवजीये चार प्रकार-
नो संग्रह कयों. १ उग्रा, २ जोगा, ३ राजन्या, ४ क्षत्रीया. जेउने कोट-
वालनी पदवी आपी तेउं दंड करनार होवाथी उग्रवंशी कहेवाया. जेउने
गुरु अर्थात् बडील तरीके उंचा मान्या तेउं जोगवंशी कहेवाया. जेउं श्री-
रीपन्नदेवजीना मित्र थया तेउं राजन्यवंशी कहेवाया. बाकीनाउं क्षत्रि-
यवंशी कहेवाया.

ज्यारे कल्पवृक्षोना फलोनों अजाव थयो त्यारे पकाहार खावानो
व्यवहार शीरीते शरु थयो तेनो विचार लखीये ठीये. कालना प्रजावधी

कटपवृक्ष फलो आपता बंध थया, जेथी लोको वीजा वृक्षोना कंद, मूल, पत्र, फूल, फल खावा लाग्या. केटलाएक इक्षुरस पीवा लाग्या, अने काचा अनाज खावा लाग्या. केटलाएक दिवसो गया वाद ज्यारे लोकोने काचुं अनाज पचवा न लाग्युं, त्यारे रीपजदेवजी पासे तेउं आख्या. रीपजदेवजीए कहुं के, तमे हाथवती अनाज मसली फोतरा काढी नाखी खाउं. केटलाएक दिवसो पठी ते पण न पचवा लाग्या, त्यारे वीजी रीते काचा अनाज खावानी विधि बतावी; ए प्रमाणे अनेक रीते काचा अनाज खावानी रीत बतावी तोपण काल दोपथी अनाज पाचन न थवा लाग्युं. ते अवसरमां जंगलोमां वांस प्रमुखना घसावाथी अग्नि उत्पन्न थयो.

प्रश्नः— तमे कहो ठो के श्रीरीपजदेवजीने जातिस्मरण अने अवधि-ज्ञान हतुं, तो पठी रीपजदेवजीए प्रथमथीज अग्नि वनाववानी तेमज ते अग्निथी अनाज रांधीने खावानी विधि केम न बतावी ?

उत्तरः— हे जव्य ! एकांत स्निग्ध कालमां तेमज एकांत रुक्षकालमां अग्नि कोइ पण वस्तुथी उत्पन्न थइ सकती नथी. कदाचित् कोइ देवता महाविदेह क्षेत्रथी अग्निने अहींआ लइ पण आवे, तो पण ते अग्नि तत्काल उलवाइ जती हती. तेज कारणथी अग्निथी पकावी खावानो उपदेश कयों नहोतो.

हवे ज्यारे अग्निने तृणादि दाह करता देखी, अपूर्व रत्न जाणी तेउं पकडवा लाग्या, त्यारे तेउंना हाथ दाजवा लाग्या, तेथी जयत्रान्त थइ दोडता आवी श्रीरीपजदेवजीने तेउंए सर्व वृत्तांत कह्यो. रीपज देवजीए ते-उंने अग्नि लाववानी विधि बतावी. ते विधि प्रमाणे अग्नि घरमां लावी तेउंएरीपजदेवजीने विनंति करी के हवे अमारें शुं करुं ? रीपजदेवजीए हस्ति उपर वेगं थकां माटीनुं एक कुंडुं वनाव्युं. तेमां अनाज पाणी ना-खी अग्नि उपर पकावी, रांधी खावानी सर्व विधि बतावी. जेना हाथथी प्रथम ते कुंडुं पकडाव्युं, अने जेने ते वनाववानी विधि बतावी ते कुंजार नामथी प्रसिद्ध थया; ते कारणथी कुंजार प्रजापति कहेवाय ठे. धीमे धीमे सर्व प्रकारना अनाज अनेक रीतथी पकावी खावानी विधि प्रवृत्त थइ गइ. सर्व विधि श्रीरीपजदेवजीएज बतावी ठे.

हवे शिष्यपट्टार कहीये ठीये. श्रीरीपजदेवजीना उपदेशथी पांच मूल

शिदपी अर्थात् कारीगर वन्या. तेना नाम. १ कुंजकार २ लोहकार, ३ चित्रकार, ४ वस्त्र वनावनार, ५ नाइ. एकेक शिदपना अवांतर जेद बीशबी-
श ठे. सर्व मली एकसो शिदप वनाव्या.

हवे कर्मद्वार लखीये ठीये. १ खेती करवानुं काम, २ वाणिज्य अर्थात् व्यापार करवानुं काम. इत्यादि. धन ममत्वना अनेक कामो बताव्यां. प्रथम माटीना संचयमां जरी एरण, हथोडो तथा साणसी प्रमुख वनाव्या, पठी तेउथी सर्व वस्तुउं काम लायक वनाववामां आवी.

जरतादि पुरुष वर्गना लोकोने व्होंतेर कला शिखवी. स्त्री जातिनी चोसठ कला ग्राह्यी, सुंदरी प्रमुखने शिखवी, तेना नाम १ लखवानी कला, २ वांचवानी कला, ३ गणितकला, ४ गीतकला, ५ नृत्यकला, ६ ताल वजाववानी कला, ७ पटह वजाववानी कला, ८ मृदंग वजाववानी कला, ९ वीणावगाडवानी कला, १० वंशपरिद्धा, ११ जेरीपरिद्धा, १२ १३ तुरंगपरिद्धा, १४ धातुवाद, १५ दृष्टिवाद, १६ मंत्रवाद, १७ वलि पक्षित विनाश, १८ रत्नपरिद्धा, १९ नारीपरिद्धा, २० नरपरिद्धा, २१ ठंद वंधन, २२ तर्कजटपन, २३ नीतिविचार, २४ तत्त्वविचार, २५ कविशक्ति, २६ ज्योतिष शास्त्रज्ञान, २७ वैद्यक ज्ञान, २८ पड्जापा, २९ योगाज्यास, ३० रसायणविधि, ३१ अंजनविधि, ३२ अढार प्रकारनी लीपी, ३३ खमलक्षण, ३४ इंद्रजालदर्शन, ३५ खेतीकाम, ३६ व्यापारकाम, ३७ राज्यसेवा, ३८ शकुनविचार, ३९ वायुस्तंजन, ४० अग्निस्तंजन, ४१ मेघवृष्टि, ४२ विलेपनविधि, ४३ मर्दनविधि, ४४ उर्ध्वगमन, ४५ घटबंधन ४६ घट त्रमण, ४७ पत्रठेदन, ४८ मर्मजेदन, ४९ फलाकर्पण, ५० जलाकर्पण, ५१ लोकाचार, ५२ लोकरंजन, ५३ अफल वृद्धोने फलवाला करवानुं काम, ५४ खड्गबंधन, ५५ ठरीबंधन, ५६ मुद्राविधि, ५७ लोहज्ञान, ५८ दंतसमारण, ५९ काललक्षण, ६० चित्रकरण, ६१ वाहुयुद्ध, ६२ मुष्टियुद्ध, ६३ दंडयुद्ध, ६४ दृष्टियुद्ध, ६५ वाग्युद्ध, ६६ खड्गयुद्ध, ६७ गारुड विद्या, ६८ सर्पदमन, ६९ भूतमर्दन, ७० योग ते अव्यानुयोग, अक्षरानुयोग, व्याकरण, उपधानुयोग, ७१ वर्षज्ञान, ७२ नाममाला. आ पुरुषनी व्होंतेर कलाना नाम कहां.

हवे स्त्रीनी चोसठ कलाना नाम सखीये ठीये. १ नृत्यकला, २ औचि-

त्यकला, ३ चित्रकला, ४ वाजीत्र ५ मंत्र ६ तंत्र, ७ ज्ञान, ८ विज्ञान, ९ दंज, १० जलस्थंज, ११ गीतगान, १२ तालमान, १३ मेघवृष्टि, १४ फलवृष्टि, १५ आरामारोपण, १६ आकारगोपन, १७ धर्मविचार, १८ शकुनविचार, १९ क्रियाकल्पन, २० संस्कृतजल्पन, २१ प्रसादनीति, २२ धर्मनीति, २३ वर्णिकावृद्धि, २४ स्वर्णसिद्धि, २५ तैलसुरजिकरण, २६ लीला संचारण, २७ गजतुरंगपरिद्धा, २८ स्त्रीपुरुषना लक्षण, २९ कामक्रिया, ३० अष्टादश लिपिपरिच्छेद, ३१ तत्कालबुद्धि, ३२ वस्तुशुद्धि, ३३ वैद्यकक्रिया, ३४ सुवर्णरत्नज्ञेद, ३५ घटत्रम, ३६ सारपरिश्रम, ३७ अंजनयोग, ३८ चूर्णयोग, ३९ हस्तलाघव, ४० वचनपाटव, ४१ ज्योतिषविधि, ४२ वाणिज्यविधि, ४३ काव्यशक्ति, ४४ व्याकरण, ४५ शास्त्रिखंडन ४६ मुखमंडन, ४७ कथाकथन, ४८ कुसुमगुंथन, ४९ वरवेप, ५० सकल ज्ञापा विशेष, ५१, अजिधानपरिज्ञान, ५२ आचरणप्रवेश, ५३ नृत्योपचार, ५४ गृह्याचार ५५ शाठ्यकरण, ५६ परनिराकरण ५७ धान्यरंधन, ५८ केशबंधन, ५९ वीणादिनाद, ६० वितंडावाद, ६१ अंकविचार ६२ लोकव्यवहार, ६३ अंत्याह्निका, ६४ प्रश्नप्रहेलिका. आ स्त्रीनी चोसठ कलाना नाम कहाँ.

वर्तमानमां सर्व सांसारिक कला पूर्वोक्त कलाउनी अंतर्गत ठे. प्रथम लिपि कलाना अठार जेद दक्षिण हाथथी ब्राह्मी पुत्रीने शिखव्या. तेना नाम. हंसलिपि, १ चूतलिपि, ३ पद्मलिपि, ४ राक्षसलिपि, ५ यावनीलिपि, ६ तुरकीलिपि, ७ कीरीलिपि, ८ झावडीलिपि, ९ सैंधवीलिपि, १० मालवीलिपि, ११ नडीलिपि, १२ नागरीलिपि, १३ लाटीलिपि, १४ फारसीलिपि, १५ अनिमिच्छीलिपि, १६ चाणक्यीलिपि, १७ मूलदेवी, १८ उड्डीलिपि. आ अठार प्रकारनी ब्राह्मी लिपि, देश विशेषना जेदथी अनेक तरेहुनी थये ली ठे. जेम के १ लाटी, २ चौडी, ३ डाहली, ४ कानडी, ५ गौर्जरी, ६ सोरठी, ७ मराठी, ८ कोंकणी, ९ खुरासाणी, १० मागधी, ११ सिंहली, १२ हाडी, १३ कीरी, १४ हम्मीरी, १५ परतीरी, १६ मसी, १७ मालवी, १८ महायोधी. इत्यादि. सुंदरी पुत्रीने डावा हाथथी अंकविद्या शिखवी. जे जगतमां गणितविद्या प्रचलित ठे, जेनाथी अनेक कायों सिद्ध थाय ठे. केटलीएक कला. लिपि तथा विद्या केटलीएकवार हुस थय

જાય છે, અને ફરી સામગ્રી પામી પ્રગટ પણ થાય છે. પરંતુ નવીન કલા, લિપિ, વા વિદ્યા ઉત્પન્ન થતી નથી. સર્વ જે રીપન્નદેવજીએ વતાવેલ છે, તેજ ચાલે છે, તેનું સ્વરૂપ આવશ્યક સુત્રથી જાણવું.

બ્રાહ્મીનું લગ્ન વાહુવલીની સાથે કર્યું, અને સુંદરીનો વિવાહ જરતની સાથે કર્યો. તે વચ્ચેથી માતા પિતાનો કન્યા આપવાનો વ્યવહાર પ્રચલિત થયો.

શ્રી રીપન્નદેવજીએ એક ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલા વેદેનજાણનો વિવાહનો સંબંધ દૂર કર્યો. તે દેહીને વીજાઈ પણ તેમજ કરવા લાગ્યા, શ્રી રીપન્નદેવજીએ વહુ વચ્ચે સુધી રાજ્ય કર્યું, અને પ્રજાને વાસ્તે અનેક તરેહથી સુખનાં સાધનો ઉત્પન્ન કરી આપ્યાં; અનેક તરેહની વિદ્યા, કલા, કૌશલ્યતા પ્રજાને વતાવી; જે કારણથી શ્રીરીપન્નદેવજીને જૈનીનું જગત્ના કર્તા માને છે. વીજા મતવાલાઈ જે ઈશ્વરની કરેલી સૃષ્ટિ કહે છે, તે પણ ઈશ્વર, આદીશ્વર, જગદીશ્વર, યોગીશ્વર, જગત્ના કર્તા બ્રહ્માઆદિ, વિષ્ણુઆદિ, યોગીઆદિ, જગવાનઆદિ, અર્હંતઆદિ, તીર્થંકર, પ્રથમ ગુરુ, સર્વથી મોટા, શ્યાદિ નામ તથા મહિમા જે ગાય છે, તે સર્વ શ્રી રીપન્નદેવજીનો જ ગુણાનુવાદ છે. વીજો કોઈ સૃષ્ટિનો કર્તા નથી.

અજ્ઞાની અને મૂર્ખ લોકોએ સ્વકપોલકલ્પિત શાસ્ત્રોમાં ઈશ્વર વિષયમાં મનમાની કલ્પના કરેલી છે. તે કલ્પના વહુ જીવો આજ પર્યંત સાચી માની સર્વ કાર્યો કર્યાં જાય છે. જૈનમત વિના સર્વમત પ્રાયઃ બ્રાહ્મણોજ ચલાવ્યા છે. તે કારણથી બ્રાહ્મણોજ મતોના વિશ્વકર્મા છે. લૌકિક શાસ્ત્રોમાં જે કાંઈ નિરૂપણ કરેલ છે તે સર્વ બ્રાહ્મણો વાસ્તેજ છે. કારણ કે શાસ્ત્રો વનાવનારાઈના સંતાન પ્રમુખ શાસ્ત્રના આધારથી સુવચાય છે, પીએ છે તથા આનંદ કરે છે. બ્રાહ્મણો તથા વેદોની ઉત્પત્તિ આવશ્યક આદિ શાસ્ત્રોમાં જે પ્રમાણે વતાવી છે, તે પ્રમાણે જીવ્યજીવોને જાણવા વાસ્તે હું પણ આ સ્થલે લખું છું.

નિદાન સર્વ જગતનો વ્યવહાર ચલાવી, જરત પુત્રને વિનીતા નગરીનું રાજ્ય આપ્યું. વાહુવલી પુત્રને તક્ષિલાનું રાજ્ય આપ્યું. વાકીના પુત્રોને વીજા દેશોનું રાજ્ય વેહેંચી આપ્યું. તે પુત્રોના નામથી તે તે દેશો-

ना नाम पण पाडवामां आढ्यां. जेम के अंगदेश, वंगदेश, मगधदेश इत्यादि देशोना नामो पण पुत्रोना नामथी पड्यां.

वाद श्री रीपजदेवजीए खयमेव दीक्षा लीधी, तेमनी साथे कठ महाकठ सामंतादि चार हजार पुरुषोए दीक्षा लीधी.

श्रीरीपजदेवजीने एक वर्ष सुधी जिज्ञा न मली, तेटला वखतमां चार हजार पुरुषो तो नूखे सरवाथी जटाधारी वनी कंद, मूल, फल, फूल पत्रादि आहार करतां गंगा नदीनां वने किनारा उपर तापसो वनी रेहेवा लाग्या, अने श्री रीपजदेवजीनुं ध्यान तथा जाप ब्रह्माआदि शब्दोथी करवा लाग्या.

श्री रीपजदेवजी एक वर्ष वित्यावाद वैशाख सुद ३ ना रोज हस्तिनापुरमां आढ्या, त्यां श्री रीपजदेवजीना पौत्र श्रेयांस कुमारें जातिस्मरण ज्ञानना वलथी जिज्ञा वास्ते विहार करता एवा जगवानने इच्छुरसथी पारणुं कराव्युं. ते वखतमां लोकोए जिज्ञाचरोने देख्या न होता, अने जिज्ञा आपवानी विधि पण तेउं जाणता न होता, ते कारणथी श्री रीपजदेवजीने लोको हाथी, घोडा, आनूपण, कन्या आदिनी जेटतो बहु करता हता, परंतु श्री रीपजदेवजी तो त्यागी होवाथी तेउंनी जेट लेता न होता. पठी लोकोए श्रेयांस कुमारने जिज्ञा आपतां देखी पुव्युं के तमे रीपजदेवजीने जिज्ञार्थी केवी रीते जाण्वा? त्यारे श्रेयांस कुमारें लोकोने पोतानो तथा श्री रीपजदेवजीनो पूर्वना आठ जवोनो संबंध कह्यो. ते सर्व अधिकार आवश्यक शास्त्रथी जाणवो. पठी सर्व लोक जिज्ञा देवानी रीति जाणी गया.

श्री रीपजदेवजी एक हजार वर्ष सुधी देशोमां उद्गस्थपणे विचरता हवा. ते अवस्थामां कठ अने महाकठना पुत्र नमि तथा विनमिएप्रभुनी घहुज सेवा जक्ति करी. तेउंने धरणेंडे प्रज्ञप्ति आदि अडतालीश हजार (४८००००) विद्या आपी वेताद्वय गिरिनी दक्षिण तथा उत्तर वाजु रूप एकेक श्रेणिनुं दरेकने राज्य आप्युं. तेउं सर्वे विद्याधर कहेवाया. आ विद्याधरोना वंशमां रावण, कुंजकरणादि तथा वाली सुग्रीवादि अने पवन हनुमानादि सर्व विद्याधर थया ठे.

एकदा उद्गस्थ अवस्थामां श्री रीपजदेवजी विहार करता करता था-

हुवलीनी तक्षिला नगरीमां गया. वहार वगीचामां कायोत्सर्गमां स्थित रक्षा. ज्यारे बाहुवलीने जगवान पधारवाना समाचार मळ्या, त्यारे तेणे विचार कयों के आवती काले वडा आडंबरथी पिताजीने वंदना करवा जइश. प्रजात समये ज्यारे मोटा आडंबरथी पिताजीने वंदना करवा गया, त्यारे जगवान तो त्यांथी विहार करी गया, एम जाणवामां आवतां बाहुवली बहुज उदास थइ गया. पठी श्रीरीपजदेवजीना चरणोना स्यल उपर धर्मचक्रनी स्थापना करी. आ धर्मचक्र तीर्थ विक्रम राजाना वंखत सुधी रळुं, पठी ज्यारे पश्चिम दिशामां नवा मतमतांतरो उत्पन्न थया, त्यारे ते तीर्थ नष्ट थयुं.

अनुक्रमे श्रीरीपजदेवजी जगवान वाल्हीक, जोनक, अडंब, इल्लक, सुवर्णभूमि, पल्लवकादि देशोमां विहार करवा लाग्या. जेजे देशवालाउये श्रीरीपजदेवजीनां दर्शन कयां, तेउं सर्व जइक खजाववाला थया, अने बाकीनाउं सर्व म्लेष्ठ, निर्दयी, अनार्य थइ गया; अनेक कल्पनिक मतो मानवा लाग्या, अने तेउंना व्यवहार पण विपरीत तरेहना थया.

श्रीरीपजदेवजी एक हजार वर्ष व्यतीत थया वाद विहार करता करता विनीता नगरीना पुरिमताल नामना वागमां गया. वगीचामां वड-वृद्ध नीचे फागण वदी एकादशीने दिवसे, त्रण दिवसना उपवास ठतां प्रथम पहोरमां केवलज्ञान तथा केवलदर्शन अर्थात् सचराचर जगतमां जूत, जविष्य वर्तमानना सर्व जीवाजीव वस्तुमात्रनुं उत्पत्ति स्थिति अने लयनुं जाणवुं तथा देखवुं थयुं. ते समये चोसठ इंद्रो त्यां आव्या, सम-वसरणनी देवोये रचना करी, तेमां त्रण गढ अने वार दरवाजा वनाव्या, मध्य जागमां मणिपीठिका वनावी, तेना मध्य जागमां अशोक वृद्धनी रचना करी, तेनी नीचे दरवाजानी सन्मुख चारे दिशामां चार सिंहास-नोनी रचना करी. तेमां पूर्वना सिंहासन उपर श्रीरीपजदेव जगवान वि-राजमान थया, अने बाकीना त्रण सिंहासनो उपर जगवान सदृश त्रण विंबोनी स्थापना करी, जे विंबोने देखवाथी, ते ते दरवाजेथी आवनारा सर्वे श्रीरीपजदेव जगवाननेज ते ते बाजुये देखता हता. तेज कारणथी जगतमां चारमुखवाला श्रीरीपजदेव जगवानज ब्रह्माना नामथी प्रसिद्ध थया ठे. धनंजय कोशमां श्रीरीपजदेवजीनुं नाम ब्रह्मा लखेल ठे.

જ્યારે શ્રીરીષ્ઠદેવ જગવાનને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, ત્યારે જરતરાજા, તે વાત શ્રવણ કરી સકલ પરિવાર સંયુક્ત સમવસરણમાં વંદના કરવાને તેમજ ઉપદેશ શ્રવણ કરવાને આવ્યા.

શ્રીરીષ્ઠદેવ જગવાનનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી જરત રાજાના પાંચસો પુત્ર તથા સાતસો પૌત્ર, અને બ્રાહ્મી તથા વીજી અનેક સ્ત્રીઉંદ દીક્ષા લીધી. મરુદેવીજી તો જગવાનના પ્રાતિહાર્યાદિ દેહી તથા વાણી સાંજલી કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષ પામ્યા હતાં. જરતના મોટા પુત્ર રીષ્ઠસેન (પુંડરીક) હતા, તે સોરઠ દેશમાં શત્રુંજય તીર્થ ઉપર અનશન કરી મોક્ષ પામ્યા. તે કારણથી શત્રુંજયનું નામ પુંડરીક રાખવામાં આવ્યું.

જરતના જે પાંચસો પુત્રોએ દીક્ષા લીધી હતી, તેમાંનાં એકનું નામ મરીચિ હતું. મરીચિને જૈનદીક્ષાનું પાલનું અતિ કઠિન લાગવાથી પોતાની આર્જીવિકા ચલાવવા વાસ્તે સ્વમતિકલ્પનાયે તેમણે નવો ઉપાય ઉત્પન્ન કર્યો. ફરી ગૃહસ્થાવાસ અંગીકાર કરવાનું કામ તેને હીનતાવાલું લાગ્યું, તેથી એક કુલિંગ આરોપણ કર્યું. એવા વિચારથી કે સાધુ તો મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડથી રહિત છે, અને હું તો એ ત્રણે દંડ સંયુક્ત હું; તે કારણથી મારે ત્રિદંડ રાખવો જોઈયે. સાધુનું તો દ્રવ્ય અને જાવથી મુંઢિત છે, તેથી લોચ કરે છે, અને હું તો દ્રવ્યમુંઢિત હું, તેથી મારે અસ્ત્રાથી મસ્તક મુંઢાવવું જોઈયે, અને શિખા પળ રાખવી જોઈયે; વધી સાધુ તો પાંચ મહાવ્રત પાલે છે, પરંતુ મારે તો માત્ર સ્થૂલ જીવની હિંસાનો ત્યાગ છે. સાધુ તો નિઃકંચનવાલા છે, અર્થાત્ પરિગ્રહ રહિત છે, અને મારે તો પવિત્રકાદિ રાખવી જોઈયે. સાધુ તો શીલથી સુગંધિત છે, અને હું તેવો નથી, તેથી મારે ચંદન પ્રમુખની સુગંધ લેવી ઠીક છે. સાધુ તો મોહ રહિત છે, અને હું તો મોહ સંયુક્ત હું, તેથી મોહાઘાદિતને ઠગી રાખવી જોઈયે. સાધુ તો ઉપાનિહ રહિત છે, મારે તો ઉપાનિહ પેહેરવા જોઈયે. સાધુ તો નિર્મલ છે, તેથી શુક્લાંબરધારી છે, અને હું તો ક્રોધ, માન, માયા, લોચ આ ચારે કપાયો સંયુક્ત હું, તેથી મંલીન હોવાથી, કપાયવસ્ત્ર અર્થાત્ ગેરુ રંગવાલાં વસ્ત્રો મારે રાખવા જોઈયે. સાધુ તો સચિત્ત જલના ત્યાગી છે, અને હું તો ગંલીને સચિત્ત જલ પીશ, અને સ્નાન પણ કરીશ. એવીજ રીતે સ્થૂલ મૃયાવાદ આદિથી પણ તે નિવૃત્ત થયો. આ પ્રમાણે મરીચિએ પોતા

नी आजीविकावास्ते स्वमतिपूर्वक लिंग बनाव्युं, अने तेज लिंग परि-
ब्राजकोनुं रहुं.

मरीचि जगवाननी साथेज विहार करतो हतो, तेनुं साधुज्यी विप-
रीत लिंग देखी लोको पुठवा लाग्या, परंतु मरीचि साधुनो यथार्थ धर्म
कहेतो हतो, अने पोतानो पांखंड वेप पूर्वोक्त रीतिये प्रगट करतो हतो.
तेनीपासे उपदेश श्रवण करी जेठ दीक्षा लेवा चाहता हता, तेउने जग-
वानना साधु पासे दीक्षा लेवा मोकलतो हतो. एकदा मरीचि रोगग्रस्त
थयो, अने विचार करतां पोते असंयति ठे एवुं लागवाथी, तेमज सा-
धुज मारी वैयावच्च करशे नहीं, अने मारे तेउनी पासे वैयावच्च कराववी
ते पण ठीक नहीं एवुं धारी, मारे एक चेलो वैयावच्चवास्ते करवो जोश्ये,
एवो निश्चय कयों. आ वखते श्रीरीपजदेव जगवान निर्वाण पाम्या हता.
ते समये एक कपिल नामनो राजानो पुत्र हतो, ते मरीचि पासे धर्म श्र-
वण करवा आव्यो. मरीचिये तेने यथार्थ साधुनो धर्म वताव्यो. लिंग,
आचार सर्व वताव्या. कपिले पुढ्युं के तमारुं लिंग विलक्षण केम ठे ?
मरीचिये कहुं हुं साधुधर्म पालवा असमर्थ तुं, तेज कारणथी आ लिंग,
निर्वाहवास्ते स्वकपोलकल्पित बनावेल ठे. कपिले कहुं के मने पण श्री-
रीपजदेव जगवाननो धर्म रुचतो नथी. तमे कहो ? तमारी पासे धर्म ठे
के नहीं ? मरीचिये जाणुं के आ जारेकर्मी जीव ठे, अने मारोज शि-
ष्य थवा योग्य ठे, ते लोचथी मरीचिये कही दीधुं के त्यां पण धर्म ठे,
अने मारी पासे पण कांश्क धर्म ठे. ते सांजली कपिल मरीचिनो शिष्य
थयो. आ कपिल मुनिनी उत्पत्ति ठे. ते वखते मरीचि तेमज कपिलनी पासे
कोइ पण पुस्तक नहोतुं. निःकेवल जे कांश् आचार मरीचिये कपिलने वता-
व्यो, तेज आचार कपिल करतो रह्यो. मरीचिये उत्सूत्र जापण करवा-
थी एक कोटाकोटी सागरोपम सुधी संसारमां जन्ममरणनी वृद्धि करी.
मरीचि काल करी गयो. बाद कपिल ग्रंथार्थज्ञानशून्य, मरीचिनी वता-
वेली रीति उपरज आचार पालतो हतो. कपिलने आसुरी नामनो शिष्य
थयो. कपिले आसुरीने पोतानोज सर्व आचार वताव्यो. कपिले बीजा
पण अनेक शिष्यो वनाव्या, तेउना प्रेममां रक्त थयो थको, मरीने ब्रह्मनामा
पांचमा देवलोकमां देवता थयो. उत्पत्ति अनंतर अवधिज्ञानथी जोयुं के

દાનાદિ શું શું અનુષ્ઠાન મેં કર્યા છે ? જેથી હું દેવતા થયો, જ્ઞાનથી જોતાં પોતાના શિષ્ય આસુરીને ગ્રંથાર્થજ્ઞાનશુન્ય દીઠો. વિચાર કર્યો કે મારો શિષ્ય કંઈ પણ જાણતો નથી, તેને કાંઈક તત્ત્વનો ઉપદેશ કરું તો ઠીક. એવો વિચાર કરી કપિલ દેવતા આકાશમાં પંચવર્ણના મંડલમાં રહી, પોતાના શિષ્યને તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યા. યથા— અવ્યક્તથી વ્યક્ત પ્રગટ થાય છે; તે અવસરે પશ્ચિત્તંત્રશાસ્ત્ર આસુરીએ રચ્યું. તેમાં એવું કથન કર્યું કે પ્રકૃતિમાંથી મહાન્ થાય છે, અને મહાન્થી અહંકાર થાય છે, અહંકારથી ગુણ પોઢશ થાય છે, ગુણપોઢશથી, પંચતન્માત્રા થાય છે, અને પંચતન્માત્રાથી પંચ મહાજૂત થાય છે, ક્ષત્યાદિ સ્વરૂપ આ ગ્રંથમાં પૂર્વે સાંખ્યમાં લખી આવ્યા ઠીકે. તેજના સંપ્રદાયમાં નામીસંઘ નામા આચાર્ય થયા, ત્યારથી તે મતનું નામ સાંખ્યમત પ્રસિદ્ધ થયું. વાસ્તવિક રીતે સર્વ પરિવ્રાજક સંન્યાસીજના લિંગ આચારાદિ ધર્મનું મૂલ મરીચિ થયો. તે સાંખ્યમતના તત્ત્વો હાલ પણ જગવદ્ગીતા તથા જાગવતાદિ ગ્રંથોમાં અને સાંખ્યમતના શાસ્ત્રોમાં પ્રચલિત છે. એક જૈનમતવિના વીજા સર્વ મતોનું મૂલ આ મતથીજ સમજવું જોઈએ.

જ્યારે શ્રીરીપજદેવજીને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યારે જરતને પણ તેજ રોજ આયુરુશાલામાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું. જેથી જરતે જરત ક્ષેત્રના ઠળે ખંડોમાં પોતાનું રાજ્ય સ્થાપી આજ્ઞા મનાવી, તેજ કારણથી તેનું નામ જરતખંડ પ્રસિદ્ધ થયું.

જ્યારે જરતે પોતાના નાના જાણીને આજ્ઞા મનાવવા વાસ્તે દૂત મોકલ્યા, ત્યારે તેજે વિચાર કર્યો કે રાજ્ય તો અમને પિતાશ્રી આપી ગયા છે. તો પછી જરતની આજ્ઞા અમારે શા વાસ્તે માનવી જોઈએ ! ચાલો પિતાશ્રી પાસે જઈ સર્વ વૃત્તાંત કહીએ. જો પિતાજી કહેકે તમે જરતની આજ્ઞા માનો તો પછી અમે જરતની આજ્ઞા માનીશું, અને પિતાજી કહેકે તમે જરતની સાથે લડો, તો પછી અમે જરતની સાથે લડશું, એવો વિચાર કરી અઘાણુ જાણી કૈલાસ પર્વત ઉપર શ્રીરીપજદેવ જગવાન પાસે ગયા. જગવાન તેજના અંતઃકરણના અગ્નિપ્રાય જાણી તેજને ઉપદેશ કરતા હતા. શ્રી જગવાને જે ઉપદેશ કર્યો તે શ્રીસૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના વીજા વૈતાલીય અધ્યયનમાં લખેલ છે. તે ઉપદેશ શ્રવણ કરી જગવાનના અ-

छाणु पुत्रोए दीक्षा लइ लीधी. सर्व तकरार तजी दीधी. तेम वनवाधी
 जरतनी अपकीर्ति थइ; तेथी जरत चक्रवर्ती पांचसो गाडां पकानना
 लावी समवसरणमां आव्या, अने कहेवा लाग्या के हुं मारा जाइउने जो-
 जन करावीश, अने मारो अपराध क्षमा करावीश. श्री रीपजदेव ज-
 गवाने कछुं के, एवो आहार साधुने कट्ये नहीं. ते सांजली जरत म-
 नमां बहुज उदास थया. तेमणे पठी पुठ्युं के जगवन् आ आहार कोने
 खवराउं ? त्यारे ईडे कछुं के तमारथी जेठ गुणोमां अधिक होय तेउने
 आ जोजन आपो. जरते विचार कयों के मारथी गुणाधिक तो आवक ठे,
 तेथी तेउने जोजन करावुं, एवो निश्चय करी सर्वे गुणवान आवकोने जोजन
 करावुं. वली ते आवकोने जरतजीए कछुं के तमे सर्वे प्रतिदिन मारुं जोजन
 कर्या करो ? तमारे खेती बाणिज्यादि कांइ पण काम करवुं नहिं. निःकेवल
 स्वाध्याय करवामां तत्पर रहो. जोजन करी मारा मेहेलोना दरवाजा पासे
 बेसी आग्रमाणे कहो “जीतो जवान् बर्द्धते जयं तस्मान्माहन माहनेति”
 ते आवको पण तेमज करता हवा. जरत राजा तो जोगबिलासमां मग्न
 रहेता हता, परंतु ज्यारे आवकोना शब्दो सांजलवामां आवता हता
 त्यारे मनमां विचारता हता के हुं कोनाथी जीतायो तुं ? विचार करतां
 निश्चय थयो के क्रोध, मान, माया अने लोभ, आ चारे कपायोए मने
 जीतेल ठे. अने तेनाथीज जयनी वृद्धि ठे, एवा निश्चयात्मक विचारथी
 जरतजीने जारे वैराग्य उत्पन्न थतो हतो. अनुक्रमे रसोइ जमनारा आ-
 वको बहु बधी गया, तेथी रसोइ करनाराउए आवीने जरत महाराजने
 विनंति करी के आ समुदायमां आवक कोण ठे, अने कोण नथी ? ते
 थमे जाणी शकता नथी. जरतजीए तेउने कछुं के तमे पुठीने तेउने
 जोजन करावो. रसोइआउए जमनाराउने पुठतां, जेठ आवकना पांच
 अणुव्रत त्रण गुणव्रत अने चार शिक्काव्रत धारण करनारा हता, तेउने
 आवक मानी जरत महाराज पासे तेउने लाववामां आवता हता. जरत
 महाराज तेउना शरीर उपर कांकणी रखी त्रण त्रण रेखाना चिन्ह क-
 रता, अने दर ठ महीने तेउनी परीक्षा करवामां आवती हती. ते सर्व
 आवक ब्राह्मणना नामथी प्रसिद्ध थया; कारणके ज्यारे जरत महाराजना
 दरवाजा पासे तेउ माहन माहन शब्द वारंवार उच्चार करता हता,

ત્યારે લોકો તેડને માહન માહન કહેવા લાગ્યા. જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં પ્રાકૃત જાપામાં હાલ પણ બ્રાહ્મણોને માહન શબ્દથી લખેલ છે; સંસ્કૃત બ્રાહ્મણ શબ્દ છે; તે પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં વંજણ તેમજ માહણના સ્વરૂપથી સિદ્ધ થાય છે, શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં બ્રાહ્મણોના નામ “બુદ્ધ સાવયા” અર્થાત્ વડા શ્રાવક લખેલ છે. એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણોની उत्पत्ति છે, તે બ્રાહ્મણો પોતાના પુત્રોને સાધુડને આપતા હતા, અને જેડ દીક્ષા લેતા ન હતા, તેડ વ્રતધારી શ્રાવક થતા હતા; આ રીતિ જરતના રાજ્યમાં હતી.

જરત મહારાજના પુત્ર આદિત્યશા થયા, અર્થાત્ સૂર્યશા થયા, જેના વંશજો જરતક્ષેત્રમાં સૂર્યવંશી કહેવાય છે. વાહુવલીના મોટા પુત્ર ચંદ્રશ થયા, તેના વંશજો ચંદ્રવંશી કહેવાય છે. શ્રીરીપજદેવજીના કુરુવંશી કહેવાય છે, જેડમાં કૌરવ પાંડવ થયેલા છે.

જ્યારે સૂર્યશા સિંહાસન ઉપર બેઠા, ત્યારે તેની પાસે કાકળી રત્ન ન હતું. કાકળીરત્ન ચક્રવર્તી શિવાય બીજા કોઈ પાસે હતું નથી. તે કારણથી સૂર્યશા રાજાએ બ્રાહ્મણ શ્રાવકોના ગલામાં સુવર્ણમય યજ્ઞોપવીત ઢાલેલ કરાવી, જે જાપામાં જનોઈ કહેવાય છે. જોજન પ્રમુખ સર્વે, જરત મહારાજની જેમ તેડને આપતા રહ્યા. સૂર્યશાના પુત્ર મહાયશ ગાદી ઉપર બેઠા, તેણે રૂપાની યજ્ઞોપવીત બનાવી આપી. વાદ તેડના વંશજો રેશમી યજ્ઞોપવીત આપતા હતા. ઠેવટે સાદા સૂતરની બનાવવામાં આવી. આ પ્રમાણે યજ્ઞોપવીતની उत्पत्ति છે.

જરતમહારાજની આઠ પાટ સુધી તો બ્રાહ્મણોની જાક્તિ જરતજીની પેઠે જ થતી રહી. વાદ પ્રજા પણ બ્રાહ્મણોને જોજન કરાવવા લાગી. સર્વ સ્થલે બ્રાહ્મણો પૂજનીક ગણાવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે આઠમા તીર્થંકર શ્રી ચંદ્રપ્રજ સ્વામિના વચ્ચે સુધી સર્વે બ્રાહ્મણો વ્રતધારી જૈનધર્મી શ્રાવકો રહ્યા. શ્રીચંદ્રપ્રજ જગવાનની પઠી કેટલોએક કાલ વ્યતીત થયા વાદ આ જરતખંડમાં જૈનમત અર્થાત્ ચતુર્વિધ સંઘ તથા સર્વે શાસ્ત્રો વિષેદ થઈ ગયાં, તે વચ્ચે તે બ્રાહ્મણાજાસોને લોકો પુઠવા લાગ્યા કે અમને ધર્મનું સ્વરૂપ બતાવો. તે વચ્ચે બ્રાહ્મણોએ સ્વમતિકલ્પનાથી જેમાં પોતાનો લાજ દીઠો તેવો ધર્મ બતાવ્યો. અનેક ધંધો પણ તે પ્રમાણે બનાવવામાં આવ્યા.

જ્યારે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) અરિહંત થયા, ત્યારે ફરી

जैनधर्म प्रगट थयो. ते जगवाननो धर्म केटलाएक ब्राह्मणाजासोये न
अंगीकार कयों. स्वकपोलकटिपत मतनोज कदाग्रह राख्यो. साधुजनों
छेप करवा लाग्या. चारे वेदोनां नामो बदलावी नाख्यां, अने ते वेदोमां
मतलब पण कांझनी कांझ लखी दीधी.

हवे चारे वेदोनी उत्पत्ति लखीये ठीये. ज्यारे जरत राजाये ब्राह्मणो-
नी पूजा करी, त्यारे बीजा लोको पण ब्राह्मणोने अनेक तरेहुनां दान आ-
पवा लाग्या. ते प्रसंगे श्रीजरतचक्रवर्तीये श्रीरीपजदेव जगवानना उपदे-
श अनुसार ब्राह्मणोने निरंतर स्वाध्याय करवावास्ते श्रीआदीश्वर (रीप-
जदेव) जगवाननी स्तुति तथा श्रावकधर्मस्वरूपगर्जित चार आर्यवे-
दनी रचना करी. तेना नाम. १ संसार दर्शनवेद २ संस्थापन परामर्शन-
वेद, ३ तत्वावबोध वेद, ४ विद्याप्रबोध वेद. चारे वेदोमां सर्वनयसंयु-
क्त वस्तु स्वरूप कथन ते ब्राह्मणोने शिखववामां आव्युं. पुर्वोक्त चार वेद
तथा ब्राह्मणो आठमा तीर्थंकर सुधी यथार्थ प्रवर्तता रह्या. आठमा तीर्थ-
करनुं तीर्थ व्यवहेद यतां ब्राह्मणोये ब्रष्ट थइ धनना लोचथी ते वेदोमां
जीवहिंसा दाखल करी. चारे वेद उलट पालट करी नाख्या. जैनधर्मनुं
नाम चारे वेदमांथी काढी नाख्युं, एटलुंज नहीं पण अन्योक्तिथी “दै-
त्य दस्यु वेदवाह्य” इत्यादि नामोथी साधुजनों निंदागर्जित १ रुग्, २
यजुर, ३ साम, ४ अथर्व, आ चार नामना वेद कटपवामां आव्या. जे ब्रा-
ह्मणोये तीर्थकरोनो उपदेश अंगीकार कयों, तेजये पूर्व वेदोना मंत्रोना
त्याग कयों नहीं. ते मंत्रो आजसुधी दक्षिणमां कर्णाटकदेशमां जैन ब्रा-
ह्मणोने कंठस्थ ठे. ते प्रमाणे अमे देख्युं ठे तथा सांजळ्युं ठे. अमारी पा-
से पण प्राचीन वेदोना केटलाएक मंत्रोठे. यतः ॥ सिरि जरह चक्रवर्ती,
आयरिय वेयाणविस्सुउप्पत्ती ॥ माहणपढणत्थमिणं, कहियं सुहज्जाण
विवहारं ॥ १ ॥ जीणतिष्ठे बुद्धिन्ने, मिन्नत्ते माहणेहिंतेठविया ॥ अस्संज्या-
ण पूआ, अप्पाणं काहिया तेहिं ॥ २ ॥ इत्यादि. हवे वेदोनीरचना हिं-
सा संयुक्त, याज्ञवल्क्य, सुलसा, पिप्पलाद अनेपर्वत प्रमुखोये केवी रीते
रची तेनुं पण कांझक स्वरूप लखीये ठीये.

बृहदारण्यक उपनिषद्नी जाप्यमां लख्युं ठे के, यज्ञोनुं कथन करनार-
याज्ञवल्क्य तेना पुत्र याज्ञवल्क्य ठे. ते कहेवार्थी एम. प्रतीत थाय ठे के

यज्ञोनी रीति प्रायः याज्ञवल्क्यथीज चाली ठे. ब्राह्मण लोकोये शास्त्रोमां लख्युं ठे के याज्ञवल्क्ये पूर्ववती ब्रह्मविद्या वमीने नवीन ब्रह्मविद्या सूर्यनी पासे शिखी, प्रचलित करी; तेशी पण एज अनुमान आय ठे के, याज्ञवल्क्येज प्राचीन वेद तजी दीधा अने नवा वेद बनाव्या.

श्री त्रेशठ शिलाका पुरुष चरित्र ग्रंथना आठमा पर्वना बीजा सर्गमां लख्युं ठे के काशपुरीमां वे संन्यासणीउं रहेती हती. एकतुं नाम सुलसा अने बीजीतुं नाम सुजडा हुतुं. वंने वेद, वेदांगोनी जाणकार हती. वंने वेहेनोए बहु वादीउंने वादमां जीत्या हता. ते अवसरे याज्ञवल्क्य परित्राजक तेउंनी साथे वाद करवाने आव्या. अरस परस एवी प्रतिज्ञा करी के, जे हारी जाय ते जीतनारनी सेवा करे. याज्ञवल्क्ये सुलसाने वादमां जीती अने पोतानी सेवा करनारी वनावी. सुलसा पण रातदिवस याज्ञवल्क्यनी सेवा करवा लागी, याज्ञवल्क्य अने सुलसा वंने यौवनवंत हता. तेशी कामातुर थइ जवाथी वंने जोगविलासमां लागी गया. निदान अग्नि अने घी साथे होय तो घी उंगळ्या विना रहेतुं नथी. कामक्रीडामां मग्न थइ जवाथी काशपुरीनी पासेनी एक कुटीमां वंने वास करता हता. याज्ञवल्क्यथी सुलसाने पुत्र थयो. लोकोना उपहासना जयथी ते पुत्रने पिपलाना वृद्धनीचे मुकी वंने जणाउं दूर नासी गया. आ वृत्तांत सुलसानी वहेन सुजडना जाणवामां आव्युं. सुजडा बालकनीपासे आवी. बालकने देखतां ते स्वयमेव पीपलानुं फल मुखमां पढेलुं चबोलतुं हुतुं. सुजडाये बालकने लइ पोताना स्थानमां आय्युं. तेनुं नाम पिप्पलाद राख्युं. यत्ताथी पालण कर्युं, वेदादि शास्त्रो जणाव्यां, पिप्पलाद बहु बुद्धिमान थयो. बहु वादीउंने जीती तेउंनां अजिमाननो तेणे नाश कख्यो. पिप्पलादनी साथे अनुक्रमे याज्ञवल्क्य तथा सुलसा पण वाद करवा आव्या, पिप्पलादे वंनेने वादमां जीत्या. वाद समुद्रा मासीना कहेवाथी तेना जाणवामां आव्यु के, ते वंने तेना माता पिता ठे. मने जन्म आपी निर्दयताथी वृद्धनीचे मुकी वंने नासी गया हता, ए वृत्तांत पण तेना जाणवामां आव्यो. अत्यंत क्रोधयुक्त थइ पिप्पलादे सम्यक् रीतिए याज्ञवल्क्य तथा सुलसा सन्मुख मातृमेध तथा पितृमेध यज्ञोने सिद्ध करी, पितृमेध यज्ञमां याज्ञवल्क्यनो अने मातृमेध यज्ञमां सुलसानो होम कय्यो.

पिप्पलाद मीमांसक मतनो मुख्य आचार्य थयो. तेनो वातली नामा शिष्य थयो, त्वारथी जीवहिंसा संयुक्त यज्ञ प्रचलित थया.

याज्ञवल्क्ये नवा वेदो वनाव्या ठे, तेमां कांइ पण शंका नथी, कारण के वेदमां लख्युं ठे के “याज्ञवल्क्येती होवाच” अर्थात् याज्ञवल्क्य आ प्रमाणे कहेता हवा. वेदमां जे शाखाउं ठे ते वेद कर्त्ता ऋषियोना अधिकारनी ठे; तेथी आवश्यक सूत्रमां जे लख्युं ठे के जीवहिंसा संयुक्त जे वेद ठे, ते याज्ञवल्क्य अने सुलसा आदिये वनाव्या ठे, ते वात सत्य ठे, कारण के केटलीएक उपनिषदोमां पिप्पलादनुं नाम ठे, अने केटलाएक स्थले वीजा ऋषियोनां पण नामो ठे. जमदग्नि कश्यप तो वेदोमां खास नामथी लखेल ठे. हवे विचारो के वेदो नवा वनावचामां आव्या तेमां शुं शंका रहे ठे ?

वली लंकानो अधिपति राजा रावण, ज्यारे दिग्विजय करवा वास्ते देशोमां चतुरंगी सेना साथे वीजा राजाउंने पोतानी आज्ञा मनाववा फरतो हतो, ते थवसरे नारदमुनि लाकडी प्रमुखना मारथी कुटाया होवाथी पोकार करता रावणनी पासे आव्या. रावणे नारदजीने पुव्युं के तमने कोणे मार मार्यो, त्वारे नारदजीये कह्युं के, राजपुर नगरमां मरुत नामनो राजा ठे, ते मिध्यादृष्टि ठे, अने ब्राह्मणाज्ञासोना उपदेशथी यज्ञ करवा लाग्यो, ते समये शिकारीउंनी जेम होमने वास्ते ते ब्राह्मणाज्ञासोने, अरराट शब्दो करता पशुउंने यज्ञोमां होमवावास्ते मारतां में दीठा. आकाशथी उत्तरी मरुत राजा ब्राह्मणोनी साथे घेठो हतो, त्यां आवी, मरुतराजाने में कह्युं के आ तमें सर्वे शुं काम करवा लागी रह्या ठो ? मरुतराजाए कह्युं के ब्राह्मणोना उपदेशथी देवताउंनी तृप्तिवास्ते तेमज स्वर्ग प्राप्तिवास्ते पशुउंना वलिदानथी आ यज्ञ करवो शरु कयों ठे, आ प्रमाणे यज्ञ करवो ते महा धर्म ठे. पठी में कह्युं के हे राजा ! चारे वेदोमां जे प्रमाणे यज्ञ करवानुं कथन करेल ठे, ते यज्ञ करवानी विधि तमने कह्युं तुं ते सांजलो ? आत्मा यज्ञनो यष्टा अर्थात् करनार ठे, तप रूप अग्नि ठे, ज्ञानरूप घी ठे, कर्मरूप इंधन ठे, क्रोध, मान, माया, लोभादि पशुउं ठे, सत्यवचनरूप घूप अर्थात् यज्ञस्यंज ठे, सर्व जीवोने अजयदानरूप दक्षिणा ठे, अने ज्ञान दर्शन चारित्र रत्नत्रयीरूप त्रिवेदी

ठे. आ प्रमाणे यज्ञ वेदमां कथन करेल ठे, एवो यज्ञ जो योगाच्यास सं-
 युक्त करवामां आवे तो ते करनारो मुक्ति प्राप्त करे ठे; परंतु राक्षसरूप
 थइ वकराप्रमुखने मारी यज्ञ करवामां आवे तो, यज्ञ करनार, कराव-
 नार, मरीने घोर नर्कमां चिरकाल महादुःख जोगवे ठे. हे राजा ! तुं उ-
 त्तम वंशमां उत्पन्न थयेल ठो, बुद्धिमान् तेमज धनवान् ठो, तेथी आ
 व्याधोचित पापथी निवर्त. जो प्राणीवधथीज जीवोने स्वर्ग प्राप्त थतुं होत
 तो अनायासे थोडा वखतमांज आ जीवलोक खाळी थइ जशे. आ मारा
 वचनो सांजली यज्ञनी अग्निनी जेम प्रचंड थयेला ब्राह्मणो लाकडी, सो-
 टा, ढीका, पाटु मने मारवा लाग्या, तेथी जेम नदीना पूरथी जय पामे-
 लो माणस उंची जमीन उपर चडी जाय ठे, तेम दोडतो हुं तमारीपासे
 आव्यो हुं. हे रावण महाराज ! निरपराधी पशुं मायां जाय ठे. तेउंनुं
 रक्षण करवामां तमे समर्थ ठो. जेम तमारां शरणथी हुं निर्जय हुं तेम
 पशुंने शरण आपी निर्जय करो. ते सांजली रावण विमानथी उतरी
 मरुत राजानी पासे आव्या. मरुत राजाये रावणनी जक्ति तथा आदर
 सन्मान उत्तम प्रकारे कर्या. रावणे कहुं आ तमे शुं करो ठो ? यज्ञमां
 पशुवध करी नर्कनी महा माठी गति उपार्जन करवानुं तमोए आरंज्युं ठे.
 धर्म तो तीर्थंकर महाराजाये अहिंसारूप कथन करेलो ठे, अने तेथीज
 जगतनुं हित थाय ठे; ज्यारें पशुंने मारवामां तमे धर्म समज्या, त्यारे
 अधर्म, धर्मनी तमने समजणज क्यां ठरी ? माटे आ काम तमे तजी यो.
 पठी सेहेज कोपमां आवी रावणे कहुं के जो यज्ञ करवानुं काम तजी
 नही यो तो तेनुं फल आ लोकमां तो तमने हमणांज आपीश, अने पर-
 लोकमां तमारे नर्कना मेमान थवुं पडशे. आवा जयात्मक वचन सांजली
 मरुत राजाये यज्ञ करवो तजी दीधो, कारण के रावणनी आझा ते व-
 खते एवी जयंकर हती के तेनुं कोइ उल्लंघन करी शकतुं नही. आ क-
 थाथी एम पण सिद्ध थाय ठे के, ब्राह्मण लोको जे एम कहे ठे के, पूर्वे
 राक्षसो यज्ञविध्वंस करता हता, ते कोण जाणे रावणादि जवरदस्त जे-
 नधर्मी राजांये पशुवधरूप यज्ञो करता ठोडावी दीधा होय; अने तेज
 कालथी ब्राह्मणोये पुराणादि शास्त्रोमां ते जवरदस्त जैनराजांने राक्षसो
 खखेला ठे. चली एम पण सांजलवामां आव्युं ठे के नारदजीये मायाना

वशथी जैनमत धारण करी वेदोनी निंदा करी होय तोपण शुं जाणीये?
आ कथानो आज तात्पर्य लोकोये लखेलो ठे.

रावणे नारदजीने पुढ्युं के आवो पापकारी पशुवधात्मक यज्ञ क्यां-
थी प्रचलित थयो? नारदजीये कछुं के शुक्तिमती नदीना किनारा उ-
पर शुक्तिमती नामे नगरी ठे. वीशमा श्रीमुनिसुव्रत स्वामि हरिवंश ती-
र्थकरनी उलादमां केटलायेक राजा व्यतीत थइ गया पठी अजिचंद्र
नामा राजा थयो. तेनो वसु नामनो पुत्र, महाबुद्धिमान, सत्यवादी जग-
त्मां प्रसिद्ध थयो. तेज नगरीमां क्षीरकदंबक नामना उपाध्याय रहेता
हता. तेने पर्वत नामनो पुत्र हतो. ते क्षीरकदंबक उपाध्यायनी पासे व-
सुराजा, उपाध्यायजीनो पुत्र पर्वत अने हुं नारद त्रणे जणा अन्यास क-
रता हता. एकदा अमो त्रणे शिष्यो अन्यासना श्रमथी रात्रिना वेहेला
सुइ गया हता, उपाध्यायजी ते वखते जागता हता. अमो उपरना जाग-
मां सुता हता, ते वखते वे ज्ञानवान् चारण साधु आकाशमां परस्पर
वातो करता चाट्या जता हता, तेउ बोल्या के आ उपाध्यायजीना वे
शिष्यो नर्कमां जशे, अने एक स्वर्गमां जशे. मुनियोतुं आ प्रमाणे बोलवुं
सांचली उपाध्यायजी विचार करवा लाग्या के ज्यारे मारा शिखवेला
शिष्यो नर्कमां जाय, त्यारे तेना करतां वधारे दुःखजनक बीजु शुं? प-
रंतु त्रणमां नर्कमां कोण जशे अने स्वर्गमां कोण जशे? ते वातनो नि-
र्णय करवा वास्ते त्रणेने एक साथे बोलाव्या. पठी गुरुये अमने दरेकने
एकेक छोटनो कुकडो आप्यो, अने कछुं के कुकडाने एवी जगाये जइ
मारो के ज्यां कोइ देखतुं न होय. पठी वसु अने पर्वत वंने जणा तो शू-
न्य जगाउमां जइ दरेक पोतपोताना कुकडाने मारी लाव्या, अने हुंतो
ते छोटना कुकडाने लइ नगरीनी वहार बहुज दूर चाट्यो गयो. ज्यां को-
इ नहोतुं त्यां जइ उजो रह्यो. चारे तरफ जोवा लाग्यो, अने मनमां
आ प्रमाणे तर्क थवा लाग्या. गुरु महाराजे तो आइा करी ठे के, हे
वत्स! आ कुकडाने तुं त्यां मारजे, के ज्यां कोइ तने देखतुं न होय!
प्रथम तो आ कुकडाने हुंज देखुं तुं, वली कुकडो मने देखे ठे, खेचर
देखे ठे, लोकपाल देखे ठे; ज्ञानी देखे ठे, एवुं तो जगत्मां कोइ पण
स्यान नथी, ज्यां कोइ पण न देखतुं होय. ते कारणथी गुरुनो अजिप्राय

एज ठे के, आ कुकडानो वध न करवो, कारण के गुरु पूज्य तो निरंतर महा दयालु ठे, अने हिंसाथी पराङ्मुख ठे. मात्र अमारी परीक्षावास्ते आ आदेश आप्यो ठे, तेथी हुं तो कुकडाने मार्याविनाज कुकडाने लइ गुरुपासे आव्यो, अने कुकडाने नही मारवाना सघला विचार गुरुजीने कही दीधा. गुरुराजे मनमां निश्चय कयों के, आ नारद विवेकवालो ठे, तेथी स्वर्गमां जशे, गुरुजीये मने पोतानी ठाती साथे लगावी, बहु सारं थयुं उत्तम उत्तम! एम कछुं; तेढलामां वसु अने पर्वत पण गुरु पासे आव्या, अने गुरुने कछुं के अमो कुकडाने एवी जगाये जइ मारी आव्या ठीये के ज्यां कोइ देखतुं न होतुं. गुरुये कछुं के तमे तो देखता हता, तथा खेचरो पण देखता हता. हे पापिणों! तमे कुकडा केम मार्या? एम कही गुरुजीये विचार कयों के वसु अने पर्वतने जणाववानी मारी मेहेनत बृथा गइ. परंतु हुं शुं करुं! पाणी जेवा पात्रमां जाय ठे, तेवुंज वनी जाय ठे. विद्यानो पण तेवोज खजाव ठे. ज्यारे प्राण्यी प्यारो पर्वत पुत्र अने पुत्रथी प्यारो वसु वंने नर्कमां जाय, तो हवे मारे घरमां रहेवानुं शुं प्रयोजन ठे? एवा निवेद जावथी क्षीरकदंबक उपाध्यायजीये दीक्षा ग्रहण करी. साधु थया. तेनी पदवी पर्वते धारण करी, कारण के व्याख्यान करवामां पर्वत बहुज विचक्षण हतो. हुं (नारद) गुरु प्रसादथी सर्व शास्त्रोनों अज्यास करी मारे स्थानके आव्यो. वली अजिचंद्र राजाये संयम लेवाथी वसु तेना पितानी राज्यगादी उपर वेगो. वसु राजा जगतमां सत्यवादी प्रसिद्ध थयो, अर्थात् वसुराजा कदापि जूतुं बोलता नथी, ए प्रमाणे लोकोमां तेनी प्रशंसा प्रसरी गइ. वसुराजाए पण पोतानी प्रशंसा निरंतर थया करे ते सारं सत्य बोलवानुं दृढ व्रत अंगीकार कयुं. दरमीआन वसुराजाने एक स्फटिक सिंहासन प्रधन्न रीते एवुं मली गयुं के, सूर्यना प्रकाशमां ज्यारे वसुराजा ते सिंहासन उपर बेसतो त्यारे, ते सिंहासन लोकोना देखवामां घिसकुण आवतुं नहोतुं, तेथी लोकोमां एवी प्रसीद्धि थइ के, सत्यना प्रजावथी वसुराजानुं सिंहासन देवताउं आकाशमां अधर राखे ठे. तेनी आवी कीर्त्तिघी घीजा सर्वे राजाउं ढरीने तेनी आज्ञा मानता हता, कारण के साची थयवा जूती रामे ते रीते चयेली प्रसीद्धि पुरुषने जयकारी चाप ठे.

एकदा प्रस्तावे हुं (नारद) सूक्तिमती नगरीमां गयो. पर्वतने धेर जतां ते पोताना शिष्योने रूग्वेद जणावतो हतो, अने तेनो अर्थ पण शिखवतो हतो. प्रसंगे एवी श्रुति रूग्वेदमां आवी के “ अर्जेयष्टव्यमिति ” पर्वते आ श्रुतिनो एवो अर्थ कयों के अज अर्थात् वकराथी होम करवो, सारांश के वकरांने मारी तेना मांसनो होम यज्ञमां करवो. ते सांजली में पर्वतने कहुं हे जाइ ! आ प्रमाणे व्याख्या कइ त्रांतिथी करे ठे ? गुरुश्रीक्षीरकंदवकजीए आ श्रुतिनी आवी व्याख्या करी नथी, गुरुजीए तो आ श्रुतिमां अज शब्दनो अर्थ त्रण वर्पनुं जुनुं धान्य करेलो ठे; “ न जायंत इत्यजा ” जे वाववाथी न उत्पन्न थाय ते अजा, आवो अर्थ श्रीगुरुजीए तमने तथा मने शिखाव्यो हतो, ते अर्थ तमे केम झूली जाउ ठो ? पर्वते कहुं के तमे जे अर्थ करोठो ते अर्थ गुरुजीए कयों नथी, परंतु हुं जे अर्थ करूं तुं, तेम अर्थ गुरुजीए कयों हतो, कारण के निघंटमां पण अजा नाम वकरीनुंज लखेलुं ठे. पठी में (नारदे) पर्वतने कहुं के शब्दोना अर्थ वे प्रकारे थाय ठे, एक मुख्यार्थ, बीजो गौणार्थ. आ स्थले श्री गुरुए गौणार्थ कयों हतो. गुरु धर्मोपदेष्टानुं वचन अने श्रुतिनो यथार्थ अर्थ, वने अन्यथा करी हे मित्र ! तुं महापाप उपार्जन करे ठे. फरी पर्वते कहुं के अज शब्दनो अर्थ गुरुजीए मेप करेलो ठे, निघंटमां पण एज अर्थ ठे, तेने उल्लंघन करी तुं अधर्म उपार्जन करे ठे; वली आ वाचत निर्णय करवो होय तो वसुराजा जे आपणा सहाध्यायी ठे, तेने मध्यस्थ राखी आ श्रुतिना अर्थनो निर्णय करीए, परंतु सरत एटली के जेनो अर्थ जूगो ठरे तेनी जीह्वा ठेदवी. आ प्रमाणे प्रतिज्ञा ठरी. में पण पर्वतनी सरत मान्य करी, एवा विचारथी के साचने शुं आंच ठे ? पर्वतनी माताए ते वखते पर्वतने गुप्त रीते कहुं के हे पुत्र ! तुं आवो जूगो कदाग्रह ठोडीदे, कारण के में पण ते श्रुतिनो अर्थ त्रण वर्पनुं धान्यज सांजव्यो ठे, माटे तें जे जीह्वा ठेदनी प्रतिज्ञा करी ते वास्तविक कर्तुं नथी. विचार कर्था बिना जे काम करवामां आवे ठे, तेथी आपत्तिमां आवी पडवानो प्रसंग आवे ठे. ते सांजली पर्वते कहुं के हे माताजी ! जे में प्रतिज्ञा करी ठे ते कोइ पण रीते हुं फेरवी शकुं तेम नथी. पठी पर्वतनी माता पोताना पुत्रनुं दुःख

जाणी, दुःखी थवाथी वसु राजानी पासे गइ. पुत्रना जीवितव्य वास्ते कोण एवो ठे के जे उपाय न करे ? वसुराजाए पोताना गुरुनी पत्नीने आवतां देखी अपार सन्मान आप्युं. सिंहासन उपरथी उज्जो थयो, अने कहेवा लाग्यो के हे माता ! आजे में मारा गुरुराजना दर्शन कयां. मारा सरखुं जे काम होय ते मने फरमावो ? गुरुपत्नीए कछुं के हे वसुराज ! मने पुत्रनी जिज्ञा आपो ? पुत्र विना मारे धन धान्यादि शुं कामना ठे ? वसुराजा ते सांजली कहेवा लाग्या के हे माता ! पर्वत तो मारे पूजवा योग्य तथा पालवा योग्य ठे, कारण के गुरुनी जेम गुरुना पुत्रनी साथे पण वर्तवुं जोइए, एम श्रुति वाक्य ठे; तो हवे कोणे क्रोधमां आवी कालने पत्रथी आमंत्रण कयुं ठे ? जे मारा जाइ पर्वतने मारवा चाहे ठे ? वास्ते हे माता ! तमे सर्व वृत्तांत मने कहो ? गुरुपत्नीए सर्व वृत्तांत प्रतिज्ञा लीधी त्यां सुधीनो कही बताव्यो; ठेवटे कछुं के जो तमारा जाइनी रक्षा करवी होय तो अज शब्दनो मेप अर्थात् वकरो या वकरी अर्थ करवो, कारण के महात्मा पुरुषो परोपकार वास्ते पोताना प्राण पण अर्पण करे ठे, अने आपने तो मात्र वचनथी परोपकार करवानो ठे. वसुराजाए कछुं माताजी ! हुं मिथ्या वचन केवी रीते बोली शकुं ? सत्य बोलनारा पुरुषो पोताना प्राण जाय ठे तो पण असत्य बोलता नथी, तो गुरुनुं वचन अन्यथा करवुं, अने जूठी सादी पुरबी, तेने वास्ते तो शुंज कहेवुं ? गुरुपत्नीए कछुं के क्यांतो गुरुना पुत्रनो जान वचशे, क्यांतो तमारा सत्य व्रतनो आग्रह रहेशे, वली हुं पण तने ते बखते मारा प्राणनी हत्या आपीश. गुरुपत्नीना आ प्रमाणेना वचनो सांजली लाचार थइ तेणीनुं वचन अंगीकार कयुं. गुरुपत्नी खुशी थइ पोताने घेर आवी. तत्काल नारद तथा पर्वत वंने वसुराजानी सजामां आव्या. ते प्रसंगे मोटा मोटा विद्वान् पुरुषो सजामां आवी पहुँच्या, अने वसुराजा स्फटिक सिंहासन उपर वेसी सजापति थइ पुठवा लाग्यो; पर्वत तथा नारदे पोतानो आद्यंत सर्व वृत्तांत वसुराजाने संजलाव्यो, ठेवटे कछुं के हे राजन् ! गुरुजीए आ वंने अर्थमांथी कयो अर्थ कह्यो ठे ते तमे सत्य कही यो ? सजामां विराजेला वृद्ध ब्राह्मणोए पण कछुं के हे राजन् तमे सत्य सत्य जे होय तेज कही देजो.

कारण के सत्यथीज मेघ वरसे ठे, अने सत्यथीज देव सिद्ध थाय ठे, वली सत्यना प्रजावथीज आ लोक स्थिति करी रह्यो ठे, अने तमे पण पृथ्वीमां सत्यवादी सूर्यनी जेम प्रकाश करो ठो, तेथी सत्य कहेवुं, तेज तमने उचित ठे. हवे ते करतां विशेष अमारे तमने कांइ कहेवानुं न-थी. आ प्रमाणे वृद्ध पुरुषोना वचनो सांजलतां ठतां पण वसुराजाए पोतानी सत्य बोलवानी प्रतिज्ञाने जलांजलि दइ “अजान्मेपान् गुरु व्याख्या दिति” अर्थात् अजनो अर्थ गुरुए मेघ (बकरो) कहेल ठे. ए प्रमाणे वसुराजाए बोलतांज असत्यना प्रजावथी व्यंतर देवताए व-सुराजाना सिंहासनने तोडी वसुराजाने पृथ्वी उपर पठाव्यो, तेथी म-रण पामी वसुराजा उग्र पापथी सातमी नरके गयो. वसुराजाना सिं-हासन उपर, ते पठी अनुक्रमे वसुराजाना आठ पुत्रो १ पृथुवसु २ चि-त्रवसु, ३ वासव, ४ शक्त, ५ विजावसु, ६ विश्वावसु, ७ सूर, ८ महासूर, ए प्रमाणे उत्तरोत्तर गादी उपर बेठा. ते आठे पुत्रोने व्यंतर देव-ताउंए मारी नांख्या. पठी सुवसु नामनो नवमो पुत्र त्यांथी जागी ना-गपुरमां चाल्यो गयो, अने दसमो बृहद्भुज नामनो पुत्र जागीने म-थुरामां राज्य करवा लाग्यो. आ बृहद्भुज राजाना वंशमां यडु ना-मा बहु प्रसिद्ध राजा थयो, त्यारथी हरिवंश नाम बढलाइ यडुवं-श प्रसिद्ध थयुं.

यडुराजाने सूर नामा पुत्र थयो. सूर राजाने वे पुत्रो थया. मोटानुं नाम शौरी अने नानानुं नाम सुवीर हुतुं. शौरीने पितानी गादी मळी, परंतु पोताना नाना जाइ सुवीरने ते गादी आपी पोते कुशावर्त्त देशमां जइ पोताना नामनुं शौरीपुर नगर वसावी, राज्यधानीनुं नगर वनाव्युं-शौरीने अंधक विष्णु प्रमुख पुत्रो थया, अने अंधक विष्णुने दस पुत्रो थया. तेना नाम. १ समुद्रविजय, २ अक्षोभ्य, ३ स्तिमित, ४ सागर, ५ हिमवान्, ६ अचल, ७ धरण, ८ पूर्ण, ९ अजिचंद्र, १० वसुदेव. तेमां समुद्रविजयना मोटापुत्र अरिष्टनेमि, जैनमतना वावीशमा तीर्थकर थ-या, अने वसुदेवना पुत्र प्रतापी कृष्ण वासुदेव तथा बलचंद्रजी थया. सुवीरना पुत्र जोजवृष्णि अने जोजवृष्णिना पुत्र उग्रसेन थया, उग्रसे-ननो पुत्र कंस थयो. वसुराजानो बीजो पुत्र सुवसु नासीने नागपुर गयो.

तेने बृहद्रथ नामनो पुत्र थयो. तेणे राजगृहमां राज्य कथुं. तेनो पुत्र ज-
रासिंधु थयो. आ वृत्तांत में अहींआ प्रसंगथी लखेल ठे.

हवे अहींआ नगरना लोको तथा पंडितोये पर्वतनी बहुज निंदा क-
री. पर्वतने कहुं के तुं जूठो ठे, कारण के तारा साक्षी वसुने जूठो जाणी
देवताये मारी नाख्यो, तेथी तारा करतां विशेष पापी कोण ठे? ए. प्रमा-
णे कहीं लोकोये पर्वतने नगर वहार काढी मुक्यो. वाद महाकाल ना-
मनो असुर पर्वतनो सहायक थयो.

हवे रावणे नारदने पुत्र्युं के महाकाल असुर कोण हतो? नारदे क-
हुं के आ देशमां चरणायुगल नामनुं नगर ठे, तेनो अयोधन नामनो
राजा हतो, तेने दिति नामा जार्या हती. तेउने सुलसा नामा बहु रूपवा-
न् पुत्री थइ. सुलसानो स्वयंवर पिताये कयों. स्वयंवरमां बीजा अनेक
राजाउने बोलाव्या. आवेला सर्व राजाउमां सगर राजा प्रबल सत्तावा-
लो हतो. सगर राजानी मंदोदरी नामनी हजुरी दासी हती. ते सगरनी
आज्ञाथी प्रतिदिन अयोधन राजाना आवासमां जवा लागी. एक दिवस
दिति पोताना वगीचाना कदलीगृहमां गइ, ते वखतें सुलसानी साथे
मंदोदरी पण त्यां प्रवृत्तपणे आवी दुषी रीते उज्जी रही. मंदोदरी गुप्त-
पणे सुलसा अने दिति वच्चे थती वात सांजलवा लागी. दितिये कहुं सु-
लसा! मारा मनमां तारा स्वयंवर माटे बहुज चिंता ठे. ते चिंता दूर
करवी ते तारे आधीन ठे, वास्ते जरा धिरज राखी मारी वात सांजल!
श्रीरीपञ्चदेव स्वामिने जरत अने बाहुबलि एवा वे पुत्रो थया. जरतनो
पुत्र सूर्यवंश, अने बाहुबलिने चंद्रवंश नामनो पुत्र थयो. जेउथी सूर्यवंश
अने चंद्रवंश चालेला ठे. चंद्रवंशमां मारो जाइ तृणविंडु नामा थयो,
अने सूर्यवंशमां तारा पिता (अयोधन) थया. तारा पितानी वेहेन सत्य-
वंश तृणविंडुनी जार्या थइ. तेने मधुपिंगल नामनो मारो जत्रीजो ठे.
हे सुंदरी! हुं तने ते मधुपिंगलने आपवा चाहुं हुं. अने तुं तो कोण
जाणे कोने वरीश? आ शक्य मारा अंतःकरणमां ठे, वास्ते तारे स्वयं-
वरमां सर्व राजाउने तजी मारा जत्रीजा मधुपिंगलने वरवो. सुलसाये
मातानुं कहेवुं स्विकार्युं. गुप्त रहेली मंदोदरीये सर्व वृत्तांत सांजली स-
गर राजाने कह्यो. सगर राजाये पोताना विश्वज्ञूति नामना पुरोहितने

आदेश कयों के एवी युक्ति करो के जेथी सुलसा मने स्वयंवरमां वरे. विश्वचूति मोटो कवि हतो. तेणे तत्काल राजाना लक्षणोनी संहिता बनावी. ते संहितामां एवी रचना करी के ते सांजलतांज देखनाराउ सगर राजाने शुभ लक्षणवालो जाणे, अने मधुपिंगलने लक्षण हीन जाणे. ते पुस्तक पेटीमां बंध करी राखी मुक्युं. ज्यारे सर्व राजाउ स्वयंवरमां एकठा थया, त्यारे सगरनी आझाथी विश्वचूतिये ते पुस्तक बहार काढ्युं. सगरे ते बखते कहुं के स्वयंवरमां वेसनार जे लक्षणहीन होय तेने कां तो मारी नाखवो, अथवा स्वयंवरथी बहार काढी मुकवो. आ कहेवुं सर्वेये अंगीकार क्युं. पुरोहिते पुस्तक बांचवुं शरु क्युं. जेम जेम पुस्तक बांचावुं गयुं तेम तेम मधुपिंगल पोताने लक्षणहीन मानी लज्जावान् थवा लाग्यो, अने पोतानी मेलजे स्वयंवरथी बहार निकली गयो. आखरे सुलसाये सगरने वरी दीधो. बीजा सर्व राजाउ पोतपोताने स्थानके गया. मधुपिंगल आ अपमानथी तापस थयो. बालतप करी साठ हजार वर्षना आयुवालो काल नामनो असुर परमाधामी थयो. अवधिज्ञानथी सगरनुं पुस्तक बनाववा संबंधी सर्व कपट तेना जाणवामां आव्युं, तेथी विचार कयों के सगर राजा प्रमुखने हवे कोइ पण रीते मारुं. महाकालासुर तेना छिद्रो जोवा लाग्यो. ज्यारे शुक्तिमती नगरीनी नजीक पर्वतने जोयो, त्यारे ब्राह्मणनुं रूप धारण करी पर्वतनी पासे आवी कहुं के हे पर्वत! हुं तारा पितानो मित्र तुं, मारुं नाम शांडिल्य ठे. हुं तथा तारो पिता गौतम उपाध्यायनी पासे साथे जणता हता. मारा सांजलवामां आव्युं के नारद तथा बीजा लोकोये तने बहुज दुःखी कयों ठे, तेथी तारा पिताना संबंधथी हुं तारो पक्ष करवा आव्यो तुं. मंत्रोथी हुं लोकोने विमोहित करीश. एम कही पर्वतने संतलसमां मेलवी लोकोने नरकमां नाखवावास्ते ते असुरे बहुज व्यामोह कयों. व्याधि अने चूतादि उपद्रव युक्त लोकोने करी दीधा; पठी जे लोको पर्वतनुं कहेवुं मान्य करे तेउने सारा करी देतो हतो. शांडिल्यनी आझाथी पर्वत पण लोकोने निरूपद्रव करवा लाग्यो. उपकारथी लोको पर्वतना मतमां मलता थवा लाग्या. हवे ते असुरे सगर राजा तथा तेनी राणीउने बहुज नारे रोगादिनो उपद्रव कयों. राजा पण पर्वतनो सेवक बनी गयो.

પર્વતે શાંઢિદ્યની સાથે મલી તેના રોગો શાંત કર્યા. હવે પર્વતે રાજાને ઉપદેશ કર્યો કે હે રાજન્ ! સૌત્રામણિ નામનો યજ્ઞ કરી મધપાન જો કરવામાં આવે તો તેમાં બિલકુલ દોષ નથી. તથા ગોસવ નામા યજ્ઞમાં અગમ્ય (ચાંડાલી) સ્ત્રી તથા માતા, વૃદ્ધેન, પુત્રી પ્રમુખની સાથે સંજોગ કરવામાં દોષ નથી, અને માતૃમેધમાં માતાનો અને પિતૃમેધમાં પિતાનો, વધ અંતર્વેદી કુરુ ક્ષેત્રાદિમાં કરવામાં આવે તો દોષ નથી. વલી કહુની પીઠ ઉપર અગ્નિ સ્થાપન કરી તર્પણ કરવામાં આવે, અને કદાચિત્ કહુ ન મલે તો શુરુ વ્રાહ્મણના મસ્તકની ટટરી ઉપર અગ્નિ સ્થાપન કરી હોમ કરવામાં આવે, કારણ કે ટટરી પણ કહુના જેવી હોય છે, તો તે વાતમાં હિંસા નથી. કારણ કે વેદોમાં લખ્યું છે કે યતઃ ॥ સર્વપુરુષૈવવેદં યદ્ભૂતં યદ્ભવિષ્યતિ ॥ ઇશાનોયં મૃતત્વસ્ય, યદન્નેનાતિરોહતિ ॥ ૧ ॥ જા-વાર્થઃ જે કાંઈ છે તે સર્વે બ્રહ્મરૂપજ છે, જ્યારે એકજ બ્રહ્મ છે, ત્યારે કોણ કોને મારે છે ? તેથી યથારુચિ યજ્ઞોમાં જીવહિંસા કરો, અને તે જીવોના માંસ જઘણ કરો, તેમાં કાંઈ પણ દોષ નથી, કારણકે દેવતાના ઉદ્દેશ-થી માંસ પવિત્ર થઈ જાય છે; ઇત્યાદિ ઉપદેશ દઈ સગર રાજાને પોતાના મતમાં સ્થાપન કરી અંતર્વેદી કુરુ ક્ષેત્રાદિમાં પર્વત યજ્ઞ કરાવતો હવો. તે અવસરનો લાજ લઈ કાલાસુર રાજસૂયાદિ યજ્ઞો પણ કરાવતો હતો. અને જે જીવોને યજ્ઞમાં મારવામાં આવતા હતા, તેઓને દેવમાયાથી વિમા-નમાં વેસાડેલા દેખાડતો હતો; જેથી લોકોને યજ્ઞ કરવા ઉપર પ્રતીત થઈ. લોકો નિશંક થઈ જીવહિંસારૂપ યજ્ઞ કરવા લાગ્યા, અને પર્વતનો મત વહુજ પ્રસાર પામ્યો. સગર રાજા પણ યજ્ઞ કરવામાં વહુજ તત્પર થ-યો. આખર સુલસા અને સગર વંશે મરી નર્કમાં ગયા. નર્કમાં મહા કા-લાસુરે સગર રાજાના જીવને અનેક પ્રકારના દુઃખ દઈ વૈર લીધું. તે કા-રણથી હે રાવણ ! પાપી પર્વતથી આ જીવહિંસારૂપ યજ્ઞ વિશેષે કરી પ્ર-વર્તેલ છે. હે રાજન્ ! આ યજ્ઞનો તમેજ નિપેધ કર્યો. આ કથા શ્રવણ ક-રી રાવણે નારદને પ્રણામ કર્યો. નારદજી વિદાય થયા. જૈનમતના શા-સ્ત્રોમાં આ પ્રમાણે વેદોની ઉત્પત્તિ છે. તે આવશ્યક સૂત્ર, આચારદિનકર અને ત્રિપટિશલાકાપુરુષ ચરિત્ર ગ્રંથથી જાણવી.

વર્તમાન કાલમાં જે ચારે વેદ છે તેની ઉત્પત્તિ ઢાકર મોક્ષમુલર

साहेव तेमना वनावेला संस्कृत साहित्य ग्रंथमां आ प्रमाणेलखे ठे. वेदोमां वे जाग ठे. एक ठंदो जाग, बीजो मंत्र जाग. ठंदो जागमां एवा प्रकारनुं कथन ठे के जाणे अज्ञानीउना मुखमांथी अकस्मात् वचनो निकलेलां होय. तेनी उत्पत्ति एकत्रीशशो वर्षे उपर थयेख ठे, अने मंत्रजाग वन्याने उगणत्रीशसो वर्षे थयां ठे. आ लखवामां शुं आश्चर्य ठे? कारण के कोश्ये उलट पालट करी नवीन वेदोवनाव्या पण होय. आ वेदो उपर अवट, सायण, रावण, महीधर अने शंकराचार्य प्रमुखे जाण्यो वनावेलां ठे. टीका, दीपिकानी रचना करी ठे. ते प्राचीन जाण्य, दीपिकाउने अयथार्थ जाणी दयानंद सरस्वति स्वामिये स्वमतानुसार नवीन जाण्य वनावी ठे. पंडित ब्राह्मणो दयानंद सरस्वतिनी जाण्यने प्रामाणिक मानता नथी. हवे देखवानुं मात्र ए ठे के परिणाम शुं आवे ठे? जैनमतवालाउये तो ज्यारथी तेउना शास्त्रोमां लखवा मुजव आर्यवेद वगाडी नाखवामां आव्या, त्यारथी वेदोने मानवानुं तजी दीधेल ठे. ॥ इति वेदोत्पत्तिः ॥

ज्यारे श्रीरीपञ्चदेव जगवान कैलास पर्वत उपर निर्वाण पाम्या, त्यारे सर्व देवता निर्वाण महोत्सव करवा आव्या. सर्व देवताउमां अन्निकुमार देवताये श्रीरीपञ्चदेव जगवाननी चित्तामां अग्नि लगावी, त्यारथी आ श्रुति लोकोमां प्रसिद्ध थइ. “ अग्निमुखावे देवा ” अर्थात् अग्नि कुमार देवता सर्व देवताउमां मुख्य ठे; वली अल्पबुद्धिमानोये तो आ श्रुतिनो अर्थ एवो कयों के अग्नि, तेत्रीश क्रोड देवताउनुं मुखठे. प्रभुनुं निर्वाण-स्वरूप आवश्यक सूत्रथी जाणवुं.

ज्यारे देवताउये श्रीरीपञ्चदेवजीनी दाढा बिगेरे लीधी, त्यारे आवक ब्राह्मण मली देवताउने अति जक्तिथी याचना करता हवा. देवताउ ते बहु जनोने बहुयत्नाथी याचनाथी पीडायेला देखी कहेता हवा. अहो याचको! अहो याचको! त्यारथी ब्राह्मणो याचक कहेवावा लाग्या. वली ब्राह्मणो ते वखते श्रीरीपञ्चदेवजीनी चित्तामांथी अग्नि लइ पोतपोताना धरमां स्थापनां करता हवा, ते कारणथी ब्राह्मणो “ आहिताग्नेय ” कहेवावा लाग्या.

श्रीरीपञ्चदेवजीनी चित्ता प्रज्वलित थइ रह्या पठी दाढाप्रमुख सर्व

पर्वते शांडिह्यनी साथे मल्ली तेना रोगो शांत कर्या. हवे पर्वते राजाने उपदेश कर्यो के हे राजन्! सौत्रामणि नामनो यज्ञ करी मद्यपान जो करवामां आवे तो तेमां बिलकुल दोष नथी. तथा गोसव नामा यज्ञमां अगम्य (चांडाली) स्त्री तथा माता, बृहेन, पुत्री प्रमुखनी साथे संजोग करवामां दोष नथी, अने मातृमेधमां मातानो अने पितृमेधमां पितानो, वध अंतर्वेदी कुरु क्षेत्रादिमां करवामां आवे तो दोष नथी. वल्ली कच्छुनी पीठ उपर अग्नि स्थापन करी तर्पण करवामां आवे, अने कदाचित् कच्छु न मले तो शुद्ध ब्राह्मणना मस्तकनी टटरी उपर अग्नि स्थापन करी होम करवामां आवे, कारण के टटरी पण कच्छुना जेवी होय ठे, तो ते वातमां हिंसा नथी. कारण के वेदोमां लख्युं ठे के यतः ॥ सर्वपुरुषैववेदं यद्भूतं यद्भविष्यति ॥ इशानोयं मृतत्वस्य, यदन्नेनातिरोहति ॥ १ ॥ ज्ञा-
 वार्थः जे कांइ ठे ते सर्व ब्रह्मरूपज ठे, ज्यारे एकज ब्रह्म ठे, त्यारे कोण कोने मारे ठे? तेथी यथारुचि यज्ञोमां जीवहिंसा करो, अने ते जीवोना मांस जक्षण करो, तेमां कांइ पण दोष नथी, कारण के देवताना उद्देश-
 थी मांस पवित्र थइ जाय ठे; इत्यादि उपदेश दइ सगर राजाने पोताना मतमां स्थापन करी अंतर्वेदी कुरु क्षेत्रादिमां पर्वत यज्ञ करावतो हवो. ते अवसरनो लाज लइ कालासुर राजसूयादि यज्ञो पण करावतो हवो. अने जे जीवोने यज्ञमां मारवामां आवता हता, तेउने देवमायाथी विमानमां वेसाडेला देखाडतो हतो; जेथी लोकोने यज्ञ करवा उपर प्रतीत थइ. लोको निशंक थइ जीवहिंसारूप यज्ञ करवा लाग्या, अने पर्वतनो मत बहुज प्रसार पाभ्यो. सगर राजा पण यज्ञ करवामां बहुज तत्पर थ-
 यो. आखर सुलसा अने सगर वंने मरी नर्कमां गया. नर्कमां महा का-
 लासुरे सगर राजाना जीवने अनेक प्रकारना दुःख दइ बैर लीधुं. ते का-
 रणथी हे रावण! पापी पर्वतथी आ जीवहिंसारूप यज्ञ विशेषे करी प्र-
 वत्तल ठे. हे राजन्! आ यज्ञनो तमेज निषेध कर्यो. आ कथा श्रवण क-
 री रावणे नारदने प्रणाम कर्यो. नारदजी विदाय थया. जैनमतना शा-
 स्त्रोमां आ प्रमाणे वेदोनी उत्पत्ति ठे. ते आवश्यक सूत्र, आचारदिनकर
 अने त्रिपटिशलाकापुरुष चरित्र ग्रंथथी जाणवी.

वर्त्तमान कालमां जे चारे वेद ठे तेनी उत्पत्ति डाक्टर मोक्षमुखर

साहेब तेमना वनावेला संस्कृत साहित्य ग्रंथमां आ प्रमाणेलखे ठे. वेदोमां वे जाग ठे. एक ठंदो जाग, बीजो मंत्र जाग. ठंदो जागमां एवा प्रकारनुं कथन ठे के जाणे अज्ञानीउना मुखमांथी अकस्मात् वचनो निकलेलां होय. तेनी उत्पत्ति एकत्रीशशो वर्षे उपर थयेल ठे, अने मंत्रजाग वन्याने उगणत्रीशसो वर्षे थयां ठे. आ लखवामां शुं आश्चर्य ठे? कारण के कोश्ये उलट पालट करी नवीन वेदोवनाव्या पण होय. आ वेदो उपर अवट, सायण, रावण, महीधर अने शंकराचार्य प्रमुखे जाण्यो वनावेलां ठे. टीका, दीपिकानी रचना करी ठे. ते प्राचीन जाण्य, दीपिकाउने अयथार्थ जाणी दयानंद सरस्वति स्वामिये स्वमतानुसार नवीन जाण्य वनावी ठे. पंडित ब्राह्मणो दयानंद सरस्वतिनी जाण्यने प्रामाणिक मानता नथी. हवे देखवानुं मात्र ए ठे के परिणाम शुं आवे ठे? जेनमत-वालाउये तो ज्यारथी तेउना शास्त्रोमां लखवा मुजब आर्यवेद बगाडी नाखवामां आव्या, त्यारथी वेदोने मानवानुं तजी दीधेल ठे. ॥ इति वेदोत्पत्तिः ॥

ज्यारे श्रीरीपजदेव जगवान कैलास पर्वत उपर निर्वाण पाम्या, त्यारे सर्व देवता निर्वाण महोत्सव करवा आव्या. सर्व देवताउमां अग्निकुमार देवताये श्रीरीपजदेव जगवाननी चित्तामां अग्नि लगावी, त्यारथी आ श्रुति लोकोमां प्रसिद्ध थइ. “ अग्निमुखावै देवा ” अर्थात् अग्नि कुमार देवता सर्व देवताउमां मुख्य ठे; वली अल्पबुद्धिवानोये तो आ श्रुतिनो अर्थ एवो कयों के अग्नि, तेत्रीश फोड देवताउनुं मुखठे. प्रभुनुं निर्वाण-स्वरूप आवश्यक सूत्रथी जाणवुं.

ज्यारे देवताउये श्रीरीपजदेवजीनी दाढा बिगेरे लीधी, त्यारे श्रावक ब्राह्मण मली देवताउने अति नक्तिथी याचना करता हवा. देवताउ ते बहु जनोने बहुयत्नाथी याचनाथी पीडायेला देखी कहेता हवा. अहो याचको! अहो याचको! त्यारथी ब्राह्मणो याचक कहेवावा लाग्या. वली ब्राह्मणो ते वखते श्रीरीपजदेवजीनी चित्तामांथी अग्नि लइ पोतपोताना घरमां स्थापनां करता हवा, ते कारणथी ब्राह्मणो “ आहिताग्नय ” कहेवावा लाग्या.

श्रीरीपजदेवजीनी चित्ता प्रज्वलित थइ रखा पठी दाढाप्रमुख सर्वदे-

વતાં લઈ ગયા. શેષ જશ્મ રહી તે બ્રાહ્મણોએ પોતે લીધી તથા થોડીથોડી લોકોને આપી. લોકોએ પોતાના મસ્તક ઉપર ત્રિપુંડાકારથી લગાવી, ત્યારથી ત્રિપુંડ કરવું શરૂ થયું. ઇત્યાદિ વધુ વ્યવહાર તે વખતથી શરૂ થયો.

જરતે કૈલાસ પર્વત ઉપર સિંહનિપદ્યા નામનું મંદિર બનાવ્યું, તેમાં જાવિષ્યમાં થનારા ત્રેવીશ તીર્થંકરોની તથા શ્રીરીપજ્ઞદેવજીની મલી ચોવીશ પ્રતિમાર્ચની સ્થાપના કરી, અને દંડરત્નથી પર્વતને ઘૂંચી રીતે ઠોલવામાં આવ્યો કે જે ઉપર કોઈ પુરુષ પગોથી ચડી શકે નહિ. પર્વતમાં આવે પગથીઆં રાખ્યાં જેથી કૈલાસ પર્વતનું નામ અષ્ટાપદ કહેવાય છે, અને ત્યારથીજ કૈલાસ મહાદેવનો પર્વત કહેવાય છે. મહાદેવ અર્થાત્ મોટાદેવ તે શ્રીરીપજ્ઞદેવ, અને તેનું સ્થાન કૈલાસ પર્વત જાણવું.

જરત અને વાહુવલિ વંને દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગયા. જરતની પઠી સૂર્યયશ ગાદી ઉપર વેઠા. તેની ઝંલાદ સૂર્યવંશી કહેવાઈ. સૂર્યયશની ગાદી ઉપર તેનો પુત્ર મહાયશ વેઠો. તેજ પ્રમાણે અતિવલ, મહાવલ, તેજવીર્ય, કીર્તિવીર્ય અને દંડવીર્ય, અનુક્રમે પોતપોતાના પિતાની ગાદી ઉપર વેઠા, અને પોતપોતાના રાજ્ય યથાશક્તિ ચલાવતા હતા. જરતના રાજ્યથી તેડેનું રાજ્ય અરધું અર્થાત્ ત્રણ ટંકડું રહ્યું. દરેક અંતે જરતની જેમ રાજ્ય ઠોડી મોક્ષમાં ગયા. તેડેની પઠી ગાદી ઉપર અસંખ્ય પાટ થઈ. તેડેની વ્યવસ્થા ચિતાંતર ગંડિકાથી જાણવી. યાવત્ જીતશત્રુ રાજા થયા. ઇતિ સંક્ષેપતઃ શ્રીરીપજ્ઞાધિકારઃ સંપૂર્ણઃ

હવે શ્રી અજીતનાથ સ્વામિના સમયનું સ્વરૂપ લક્ષીય ઠીય. અયોધ્યા નગરીમાં જરતની પઠી અસંખ્ય રાજાઈ થયા વાદ શ્વેતકુ વંશમાં જીતશત્રુ રાજા થયા. વિનીતા નગરીનું વીજું નામ અયોધ્યા છે. હાલ જે અયોધ્યા છે, તે નહીં. પ્રાચીન અયોધ્યા કૈલાસ પર્વતની પાસે હતી. નવીન અયોધ્યા તેના નામથી વસેલી છે. જીતશત્રુ રાજાને સુમિત્ર નામનો વંધુ યુવરાજ હતો. જીતશત્રુની વિજયા નામા રાણી હતી. તેને ષોડશ્વપ્ત પૂર્વક અજીત નામના પુત્ર થયા. સુમિત્રની રાણી યશોમતીને પણ ષોડશ્વપ્ત દેવવાથી સગર નામના પુત્ર થયા. જ્યારે વંને યોવનવંત થયા ત્યારે જીતશત્રુ અને સુમિત્ર વંને દીક્ષા લઈ મોક્ષરૂપ થયા. હવે શ્રી અજીતનાથ રાજા થયા અને સગર યુવરાજ થયા. કેટલાયક

લાલ કોઢી સાંગરોપમ વ્યતીત થયે શ્રી સંજવનાથજી ત્રીજા તીર્થકર થયા. રાજ્ય સર્વ સૂર્યવંશી, ચંદ્રવંશી તથા કુરુવંશી આદિ રાજાઠમાં રહ્યું. ઇતિ શ્રી અજીતનાથ તથા સગર ચક્રવર્તી અધિકાર.

શ્રાવસ્તી નગરીમાં ઇલ્વાકુવંશી જીતારિ રાજા રાજ્ય કરતા હતા, તેને સેના નામા પટરાણી હતી, તેને સંજવ નામના પુત્ર ત્રીજા તીર્થકર થયા, ચોવીશે તીર્થકરના વર્ણન પ્રથમ પરિઘેદમાં યંત્રમાં તેમજ ગદ્યમાં લખી આવ્યા ઠીણ. વીજા તીર્થકરોનો વચમાં જે અંતર છે તેપણ યંત્રથી જાણી લેવું. ઇતી તૃતીય તીર્થકર વૃત્તાંત.

તેમની પઠી અયોધ્યા નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી સંવર રાજા થયા. તેમને સિદ્ધાર્થ નામની રાણીની કુલે અજિનંદન નામના ચોથા તીર્થકર થયા. વાદ અયોધ્યા નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી મેઘ રાજાની સુમંગલા રાણી, તેના પુત્ર સુમતિનાથ નામના પાંચમાં તીર્થકર થયા. પઠી કોસંવી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી શ્રીધર રાજાની સુસીમા રાણી, તેના પુત્ર પદ્મપ્રજ્ઞ નામના ઠગ તીર્થકર થયા. પઠી વાણરસી નગરીમાં પ્રતિષ્ઠ રાજાની પૃથ્વી નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રી સુપાર્શ્વનાથ નામના સાતમા તીર્થકર થયા. પઠી ચંદ્રપુરી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી મહાસેન રાજાની લક્ષ્મણા નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રી ચંદ્રપ્રજ્ઞ નામના આઠમા તીર્થકર થયા. પઠી કાકંદી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી સુગ્રીવ રાજાની રામા નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રીસુવિધિનાથ, અપર નામ પુષ્પદંત નામના નવમા તીર્થકર થયા.

અહીંઆ સુધીતો સર્વ બ્રાહ્મણો જૈનધર્મી શ્રાવક તથા ચારે આર્ય વેદો જે ઋત રાજાના સમયમાં રચવામાં આવ્યા હતા તે જણતા હતા. જ્યારે નવમા તીર્થકરનું તીર્થ વિઘેદ થયું, ત્યારે બ્રાહ્મણો મિથ્યાદષ્ટિ તથા જૈન ધર્મના દ્રેષી અને જગત્ના પૂજ્ય થયા. કન્યા, જૂમિ અને ગોદાનાદિના લેનારા થયા. સર્વ જગત્માં ઉત્તમ થયા, સર્વના કર્તા હતા અને મતોના માલેક બની ગયા. સારાંશ ઇ છે કે સુતું ઘર દેહી કુતરો પણ માલ લાઈ જાય છે. વલી જગત્માં જે જે પાલંડ તથા અનેક તરેહના દેવતાઠની પૂજા તથા જે જે વીજા પણ કુમાર્ગો પ્રચલિત થયા છે, તે સર્વ તેઠંજ ચલાવેલ છે. સાક્ષાત્ આદીશ્વર જગવાંનની રચેલી સૃષ્ટિ.

रूप अमृतमां जेर दाखल करनारा थया ठे, कारण के पूर्वे जैनमत तथा कपिलमत शिवाय बीजो कोइ पण मत नहोतो. कपिल मतवाला पण देव तो श्री आदीश्वर (रीपञ्चदेव) जगवाननेज मानता हता, निदान आ हुंडा अवसर्पिणिमां सर्व आश्चर्य गणाय ठे.

त्यार बाद जदिलपुर नगरमां इक्ष्वाकु वंशी दृढरथ राजानी नंदा नामा राणी, तेना पुत्र श्री शीतलनाथ नामना दशमा तीर्थंकर थया. आ तीर्थकरना शासनमां हरिवंशनी उत्पत्ति थइ तेनी कथा लखीए ठीए.

कौशांबि नगरीमां वीरो नामनो कोली रहेतो हतो. तेने वनमाला नामनी अत्यंत रूपवंती स्त्री हती. नगरना राजाये तेणीने हरण करी पोतानी स्त्री बनावी. वीरो कोली स्त्रीना विरहथी चावरो थइ गयो. हा वनमाला ! हा वनमाला ! एम बोलतो बोलतो नगरमां फरवा लाग्यो. एकदा वर्षाकालमां राजा वनमालानी साथे मेहेलना ऊरूखामां वेगो हतो. राजा राणीये वीराने ते हालतमां देखी बहु पश्चाताप कयों; ठेवट निश्चय कयों के आपणे आ काम बहुज बुरूं कयुं, तेज बखत बीजली पडवार्थी राजा राणी वने मरीने हरिवर्ष क्षेत्रमां स्त्री, पुरुष युगलीया थया. वीरो कोली राजा राणीनुं मरण सांजली राजी थयो, पठी तापस वनी तप करवा लाग्यो. अज्ञान तपना प्रजावर्षी किद्विष देवता थयो. अधिज्ञानथी राजा राणीने युगलीया थयेला देखी, विचार कयों के, आ जडक परिणामी तथा अद्वयपरंजी ठे, तेथी मरीने देवता थशे, तो पठी हुं मारुं वेर शीरीते लइश ? तेथी एवो उपाय करुं के, जेथी तेउं वने मरीने नर्कमां जाय. एवो विचार करी ते वनेने त्यांथी उगवी जरत क्षेत्रमां चंपा नगरीमां इक्ष्वाकु वंशी चंडकीर्ति राजा अपुत्रीउं गुजरी गयो हतो, अने हवे आ नगरीनो राजा कोण थशे ? एवी चिंतामां सर्व लोको जे आवी पड्या हता, तेउंने देवताये आ वनेने सोंप्या, अने कछुं के आ तमारो हरि नामनो राजा थशे. तेने तखतनशीन करो ? तेनी आ हरणी नामनी राणी ठे. तेउंने खावावास्ते तमारे फल मिश्रित मांस थापुं, अने तेउंने शिकार करवानी देव पाडवी. लोकोये तेज प्रमाणे कयुं. तेउं वने पापमां आसक्त थवार्थी मरीने नर्कमां गया. तेउंनी उलाह सर्व हरिवंशवाली कहेवाइ. आ वंशमां वसुराजा थया. इति श्रीहरिवंशोत्पत्ति.

લાલ્લ કોઢી સાગરોપમ વ્યતીત થયે શ્રી સંજવનાથજી ત્રીજા તીર્થકર થયા. રાજ્ય સર્વ સૂર્યવંશી, ચંદ્રવંશી તથા કુરુવંશી આદિ રાજાઝમં રહ્યું. ઇતિ શ્રી શ્ર્જીતનાથ તથા સગર ચક્રવર્તી અધિકાર.

શ્રાવસ્તી નગરીમાં ઇલ્વાકુવંશી જીતારિ રાજા રાજ્ય કરતા હતા તેને સેના નામા પટરાણી હતી, તેને સંજવ નામના પુત્ર ત્રીજા તીર્થકર થયા, ચોવીશે તીર્થકરના વર્ણન પ્રથમ પરિષ્ઠેદમાં યંત્રમાં તેમજ ગદ્યમાં લલ્લી આવ્યા ઠીણ. વીજા તીર્થકરોનો વચમાં જે અંતર છે તેપણ યંત્રથી જાણી લેવું. ઇતી તૃતીય તીર્થકર વૃત્તાંત.

તેમની પઠી અયોધ્યા નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી સંવર રાજા થયા. તેમની સિદ્ધાર્થ નામની રાણીની કુલે અજિનંદન નામના ચોથા તીર્થકર થયા. વાદ અયોધ્યા નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી મેઘ રાજાની સુમંગલા રાણી, તેના પુત્ર સુમતિનાથ નામના પાંચમાં તીર્થકર થયા. પઠી કોસંવી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી શ્રીધર રાજાની સુસીમા રાણી, તેના પુત્ર પદ્મપ્રજ્ઞ નામના ઠઠા તીર્થકર થયા. પઠી વાણરસી નગરીમાં પ્રતિષ્ઠ રાજાની પૃથ્વી નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રી સુપાર્શ્વનાથ નામના સાતમા તીર્થકર થયા. પઠી ચંદ્રપુરી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી મહાસેન રાજાની લક્ષ્મણા નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રી ચંદ્રપ્રજ્ઞ નામના આઠમા તીર્થકર થયા. પઠી કાકંદી નગરીમાં ઇલ્વાકુ વંશી સુગ્રીવ રાજાની રામા નામા રાણી, તેના પુત્ર શ્રીસુવિધિનાથ, અપર નામ પુષ્પદંત નામના નવમા તીર્થકર થયા.

અહીંઆ સુધીતો સર્વ બ્રાહ્મણો જૈનધર્મી શ્રાવક તથા ચારે આર્ય વેદો જે ઋત રાજાના સમયમાં રચવામાં આવ્યા હતા તે જાણતા હતા. જ્યારે નવમા તીર્થકરનું તીર્થ વિષ્ણુદ થયું, ત્યારે બ્રાહ્મણો મિથ્યાદૃષ્ટિ તથા જૈન ધર્મના દ્રેષી અને જગત્ના પૂજ્ય થયા. કન્યા, ઝૂમિ અને ગોદાનાદિના લેનારા થયા. સર્વ જગત્માં ઉત્તમ થયા, સર્વના કર્તા હતા અને મતોના માલેક બની ગયા. સારાંશ ઇ છે કે સુનું ઘર દેહી કુતરો પણ માલ લાઈ જાય છે. વલી જગત્માં જે જે પાલંડ તથા અનેક તરેહના દેવતાઝની પૂજા તથા જે જે વીજા પણ કુમાર્ગો પ્રચલિત થયા છે, તે સર્વ તેઝંજ ચલાવેલ છે. સાક્ષાત્ આદીશ્વર જગવાનની રચેલી સૃષ્ટિ.

रूप अमृतमां जेर दाखल करनारा थया ठे, कारण के पूर्वे जैनमत तथा कपिलमत शिवाय बीजो कोइ पण मत नहोतो. कपिल मतवाला पण देव तो श्री आदीश्वर (रीपन्नदेव) जगवाननेज मानता हता, निदान आ हुंडा अवसरिपणिमां सर्व आश्चर्य गणाय ठे.

त्यार बाद जदिलपुर नगरमां इद्वाकु वंशी दृढरथ राजानी नंदा नामा राणी, तेना पुत्र श्री शीतलनाथ नामना दशमा तीर्थकर थया. आ तीर्थकरना शासनमां हरिवंशनी उत्पत्ति थइ तेनी कथा लखीए ठीए.

कौशांवि नगरीमां वीरो नामनो. कोली रहेतो हतो. तेने वनमाला नामनी अत्यंत रूपवंती स्त्री हती. नगरना राजाये तेणीने हरण करी पोतानी स्त्री बनावी. वीरो कोली स्त्रीना विरह्यी बावरो थइ गयो. हा वनमाला ! हा वनमाला ! एम बोलतो बोलतो नगरमां फरवा लाग्यो. एकदा वर्षाकालमां राजा वनमालानी साथे मेहेलना जरूखामां वेठो हतो. राजा राणीये वीराने ते हावतमां देखी बहु पश्चाताप कयों; ठेवट निश्चय कयों के आपणे आ काम बहुज बुरू कयुं, तेज वखत बीजली पडवाथी राजा राणी वने मरीने हरिवर्ष क्षेत्रमां स्त्री, पुरुष युगलीया थया. वीरो कोली राजा राणीनुं मरण सांजली राजी थयो, पठी तापस बनी तप करवा लाग्यो. अज्ञान तपना प्रज्ञावथी किद्विष देवता थयो. अवधिज्ञानथी राजा राणीने युगलीया थयेला देखी, विचार कयों के, आ जडक परिणामी तथा अद्वयपारंजी ठे, तेथी मरीने देवता थशे, तो पठी हुं मारुं बेर शीरीते लइश ? तेथी एवो उपाय करुं के, जेथी तेउं वने मरीने नर्कमां जाय. एवो विचार करी ते वनेने त्यांथी उठावी जरत क्षेत्रमां चंपा नगरीमां इद्वाकु वंशी चंडकीर्ति राजा अपुत्रीउं गुजरी गयो हतो, अने हवे आ नगरीनो राजा कोण थशे ? एवी चिंतामां सर्व लोको जे आवी पड्या हता, तेउंने देवताये आ वनेने सोंप्या, अने कलुं के आ तमारो हरि नामनो राजा थशे. तेने तखतनशीन करो ? तेनी आ हरणी नामनी राणी ठे. तेउंने खावावास्ते तमारे फल मिश्रित मांस आपुं, अने तेउंने शिकार करवानी टेव पाडवी. लोकोये तेज प्रमाणे कयुं. तेउं वने पापमां आसक्त थवाथी मरीने नर्कमां गया. तेउंनी उलाह सर्व हरिवंशवाली कहेवाइ. आ वंशमां वसुराजा थया. इति श्रीहरिवंशोत्पत्ति.

श्री शीतलनाथजीनुं शासन पण विवेद गयुं. तेवीज रीते पंदरमा तीर्थकरसुधी सात तीर्थकरोनां शासनो विवेद गयां; अने मिथ्याधर्म बहुज वृद्धि पाम्यो.

श्रीशीतलनाथ पठी सिंहपुरी नगरीमां इक्ष्वाकु वंशी विष्णु राजानी विष्णुश्री नामाराणी, तेना पुत्र श्री श्रेयांसनाथ नामना अगीआरमां तीर्थकर थया. ते समयमां वैताढ्य पर्वतथी श्रीकंठ नामनो विद्याधरनो पुत्र, पद्मोत्तर विद्याधरनी पुत्रीनुं हरण करी पोताना वनेवी, राक्षस वंशी लंकाना राजा कीर्तिधवलने शरणे गयो. कीर्तिधवले त्रणसं योजन प्रमाण वानरद्वीप तेउने रहेवाने आप्यो. तेउना संतानोमांथी चित्र विचित्र विद्याधरोये विद्याथी वानरनुं रूप वनाव्युं. वली वानर द्वीपमां रहेवाथी तथा वानरनुं रूप वनाववाथी वानरवंशी प्रसिद्ध थया. तेउनी उलादमां वाली तथा सुग्रीवादि थया ठे.

श्रेयांसनाथजीना समयमां पेहेला त्रिपृष्ठ नामना वासुदेव हरिवंशमां थया. तेनी उत्पत्ति आप्रमाणे— पोतनपुर नगरमां हरिवंशी जीतशत्रु नामनो राजा थयो. तेने धारणी नामा राणी हती. तेने अचल नामनो पुत्र अने मृगावती नामनी पुत्री थइ. मृगावती अत्यंत खुब सुरत हती, ते यौवनवंती थइ एटले तेना पिताये तेणीने पोतानी राणी वनावी लीधी. ते देखी लोकोये जीतशत्रु राजानुं नाम प्रजापति पाड्युं. अर्थात् पोतानी पुत्रीनो पति एवुं नाम राख्युं. तेज वखतथी वेदोमां आ श्रुति लखवामां आवी. “प्रजापति वैस्वाहुहितरमज्यध्यायद्विव नित्यन्य आहुपुर समित्यन्येता मृश्योन्नूत्वा तदसावादित्यो जवत्” ॥ जावार्थः प्रजापति ब्रह्मा पोतानी पुत्री साये विषय सेवनने प्राप्त थता हवा. जैनमतवालाउने आ अर्थथी कांइ पण हानी नथी; परंतु जे लोकोये ब्रह्माजीने वेद कर्ता, हिरण्यगर्जना नामथी इश्वर मानेला ठे; अने आ कथाने पुराणोमां लखे ली ठे, तेउनी फजेती तो अवश्य वीजा मतवालाउ करशे. तेमां अमेशुं करीये? कारण के जे पुरुष पोताना हाथथी पोतानुं म्हाँ काखुं करे, तेने देखीने वीजाउ केम हांसी न करे? यद्यपि मीमांसाना वार्त्तिककार कुमारिले आ श्रुतिना अर्थनुं कलंक दूर करवावास्ते मनमानी कल्पना करेली ठे, तथा वर्तमानमां दयानंदसरस्वति स्वामिये पण वेद श्रुतियोना कलंक

दूर करवावास्ते पोतानी वनावेली जाण्यमां अर्थोनी अत्यंत तोड फोड करेली ठे, परंतु पुराणवाळांजे कथा खखेली ते केवी रीते तुपावी शकशे? अमारा मतमां तो वेद श्रुति अने ब्रह्मा (प्रजापति) नो अर्थ यथार्थज करेल ठे. आ जीतशत्रु (प्रजापति) राजाने भृगावतीथी त्रिष्टु नामनो पुत्र थयो. ज्यारे त्रिष्टु अने अचल वंने यौवनवंत थया, त्यारे तेउंये त्रिखंडना राजा अश्वघ्रीवने मारी त्रण खंडनुं राज्य कर्तुं.

त्यार पठी चंपापुरीमां इक्ष्वाकुवंशी वसुपुज्य नामनो राजा थयो, तेनी ज्या नामा राणी तेनाथी श्रीवासुपुज्य नामना वारमा तीर्थंकर थया. तेमना समयमां वीजा द्विष्टु वासुदेव अने अचल बलदेव थया, अने तेउंना प्रतिशत्रु रावण समान तारक नामना वीजा प्रतिवासुदेव थया. आ सर्व वासुदेव, चक्रवर्ती आदिनुं संपूर्ण वर्णन त्रेसठ शलाका पुरूप चरित्रथी जाणवुं.

त्यार पठी कपिलपुरनगरमां इक्ष्वाकुवंशी कृतवर्मा नामा राजा थया, तेनी श्यामा नामा राणीना पुत्र श्रीविमलनाथ नामना तेरमा तीर्थंकर थया. तेमना समयमां वीजा स्वयंभु वासुदेव, जड्र नामा बलदेव, अने मैरक नामना प्रतिवासुदेव थया.

त्यार पठी अयोध्या नगरीमां इक्ष्वाकुवंशी सिंहसेन राजा थया, तेनी सुयशा राणीना पुत्र श्री अनंतनाथ नामना चौदमा तीर्थंकर थया, तेमना समयमां चोथा पुरुषोत्तम वासुदेव, सुप्रज नामना बलदेव अने मधुकैटज नामना प्रतिवासुदेव थया.

त्यार पठी रत्नपुरी नगरीमां इक्ष्वाकुवंशी जानु नामना राजा थया, तेमनी सुव्रता नामनी राणीना पुत्र श्रीधर्मनाथ नामना पंदरमा तीर्थंकर थया. तेमना समयमां पांचमा पुरुषसिंह नामना वासुदेव, सुदर्शन नामना बलदेव, अने निशुंज नामना प्रतिवासुदेव थया. अर्हीआ सुधी पांच वासुदेव जे थया ते सर्वे अरिहंतना जक अर्थात् जैनधर्मी थया.

त्यार पठी पंदरमा धर्मनाथ अने सोलमा शांतिनाथजीना अंतरमां वीजा मधवा नामना चक्रवर्ती अने चो वनावेल्लुमार नामना चक्रवर्ती थया.

त्यार पठी हस्तिनापुरी नगरीमां कुलवंशी विश्वसेन राजा तेमनी अचिरा राणीना पुत्र श्रीशांतिनाथ नामना सोलमा तीर्थंकर थया. ते प्रय-

म गृहवासमां तो पांचमा चक्रवर्ती थया, पठी दीक्षा लइ केवली थइ तीर्थकर थया.

त्यारपठी हस्तिनापुर नगरमां कुरुवंशी सूर नामना राजा थया, तेनी श्रीराणीना पुत्र श्रीकुंथुनाथ थया. प्रथम गृहस्थावासमां ठठा चक्रवर्ती थया, पठी दीक्षा लइ सत्तरमा तीर्थकर थया.

त्यार पठी श्रीहस्तिपुर नगरमां कुरुवंशी सुदर्शन नामना राजा थया, तेनी देवी राणीना पुत्र श्री अरनाथ थया. ते गृहस्थावासमां सातमा चक्रवर्ती थया, अने दीक्षा लीधा पठी अठारमा तीर्थकर थया.

अठारमा अने उंगणीशमा तीर्थकरना अंतरमां आठमा, कुरुवंशी सु-
जूम नामना चक्रवर्ती थया. आ सुजूमना वखतमांज परशुराम थया. ते
वनेनो संबंध जैनमतना शास्त्रोने अनुसारे लखीये ठीये.

योगशास्त्रमां लख्युं ठे के वसंतपुर नामना नगरमां उष्टन्नवंशी अर्था-
त् जेनो कोइ संबंधी नही, एवो अग्निक नामनो एक ठोकरो हतो. एक-
दा अग्निक कोइ सथवारा साथे देशांतर जतां मार्गमां साथथी जूलो प-
डतां जंगलमां एक तापसना आश्रममां गयो. कुलपति तापसे तेने पोता-
नो पुत्र करी राख्यो. अनुक्रमे अग्निक अत्यंत घोर तप करी मोटो तेज-
स्वी थयो. जगतमां यमदक्षि तापसना नामथी प्रसिद्ध थयो. ते अवसरे
एक जैनमति विश्वानर नामनो देव तथा एक तापसोनो जक्त ध्वनंतरि
नामनो देव, वने जणा परस्पर विवाद करवा लाग्या. विश्वानरे कहुं के
अरिहंतनो कथन करेलो धर्म प्रमाणिक ठे, ध्वनंतरिये कहुं के तापसो-
नो धर्म सत्य ठे. वनेना गुरुनी परीक्षा करवी एम विश्वानरे सुचना
करी. ते वने देवोये कबुल करी. तेमां पण विश्वानरे कहुं के जैनमतना
जघन्य गुरुनी परीक्षा करवी अने तापसोना उत्कृष्ट गुरुनी परीक्षा
वी ते मारे कबुल ठे. प्रथम मिथिला नगरीनो पद्मरथ राजा जे नवाजे
जैनधर्मी थइ जावयति थयो हतो, ते चंपानगरीमां गुरुनी पासे दीक्षा
लेवा सारुं जतो हतो. तेने रस्ताणं ते देवताउये दीगो. रस्तामां तेने दु-
ख देवावास्ते बहु कांटा कांकरा? यय नाख्या, अने रस्ता शिवाय बी-
जा स्थानके बहु कीडा आदिर्नरुत्पत्ति करी. राजा जावयति होवाथी
शुरू जाव पूर्वक, कोमल उघाडा पगे कांटा कांकरा उपर चाट्यो जाय

ॐ. पगमांथी रुधिरनी धारा बुटे ठे, तोपण जीववाली जूमि उपर पग मु-
कतो नथी. ते बखते देवताउंये गीत नाटकनो बहु मोहक प्रारंज कयों,
तो पण राजा होजायमान थयो नही; तेथी वंने देवताउं सिद्ध पुत्रोनुं
रूप करी राजाने कहेवा लाग्या, हे महाजाग ! तमारुं आयुष्य हजु लावुं
ठे. तेथी स्वच्छंद जोग विलास करो, कारण के यौवनमां तप करवो ते
वास्तविक नथी. ज्यारे वृद्ध थाउं, त्यारे दीक्षा लेजो. आ वात सांजली
राजाए कहुं के जो मारुं आयुष्य लावुं ठे, तो हुं बहुज धर्म करीश.
कारण के पाणी जेटहुं ठुंडुं होय ठे, तेटलीज कमलनी नाल पण वधी
जाय ठे, वली यौवनमां इंद्रियोनो जय करवो, तेज खरो तप ठे. हवे
वंने देवताउंने खातरी थइ के आ राजा तो कदापि चलायमान थाय ते-
वो नथी. पठी वंने देवताउं सर्वथी उत्कृष्ट जमदग्नि तापस पासे तेनी
परीक्षा करवा आव्या. तेउंए, जेनी बडबुद्धनी जटानी जेम, धरतीनी
साथे जटा लागी रही ठे, तथा जेना पगोमां सर्पनी वंवीउं बनी गइ
ठे, एवी स्थितिमां जमदग्नि तापसने दीगो. हवे वंने देवताउं देव-
मायाथी जमदग्निनी दाढीमां भाखो बनावी, चकला, चकली बनी, वंने
जणा मालामां वेठा. पठी चकलो चकलीने कहेवा लाग्यो के हुं हिम-
वंत पर्वत उपर जइश. चकलीए कहुं के हुं तने कदापि नहिं जवा
दउं, कारण के तुं त्यां जइ कदाच कोइ चकलीमां आसक्त थइ जाय तो
मारा शुं हाल थाय ? चकलाए कहुं के जो हुं फरीने पाठो न आबुं तो
मने गौहत्यानुं पाप लागे. चकलीए कहुं के हुं आ तारा सोगनने मा-
नती नथी, जे हुं सोगन आपुं ते तुं कबुल करे, तो हुं तने जवा दउं. च-
कलाए कहुं जले तुं जे सोगन आपवानी होय ते कही दे ? चकलीए
कहुं के जो तुं कोइ चकलीनी साथे यारी करे तो, आ जमदग्नि ताप-
सनुं जे पाप ठे ते तने लागे एम सोगन खा. चकला चकलीना आ व-
चन सांजली जमदग्निने क्रोध उत्पन्न थयो, अने वंने हाथवती च-
कला चकलीने पकडी लीधा, अने तेउंने कहेवा लाग्यो के हुं पापनो
अत्यंत नाश करनार एवो महा डुप्कर तप करुं तुं, उतां हवे मारे एबुं
कयुं पाप बाकी रही गयुं ठे. के जेथी तमे मने पापी उरावो ठे ? चक-
लाए कहुं हे रुपि ! तुं अमारा उपर गुस्सो कर नही; कारण के अमे

असत्य बोल बोलता नहीं, बली तने जे तारा तपनुं अजिमान ठे, ते तारो तप निष्फल ठे, कारण के तमारा शास्त्रमां लख्युं ठे के “अपुत्रस्य गतिर्नास्ति” अर्थात् पुत्र रहितनी गति नहीं, आ शुं तें शास्त्रमां सां-
 जड्युं नहीं ? तो जेनी शुजगति न थइ तेनाथी अधिक पापी कोण ठे ?
 हवे जमदग्नि विचार कयों के अमारा शास्त्रमां तो जेम चकलाए कहुं
 तेमज ठे. तेथी फरी मनमां विचार आव्यो के, ज्यारे मारे स्त्री अने
 पुत्र नहीं, त्यारे मारो सर्व तप एवो ठे के, जेम पाणीना प्रवाहमां मुत-
 रहुं, तेवो ठे. हवे जमदग्निने मनमां स्त्रीनी चाहना थइ. आ प्रमाणे दे-
 खी ध्वनंतरि देवता जैन धर्मी थयो. वने देवताउं त्यांथी अदृश्य थइ
 गया. जमदग्नि त्यांथी उठी नेमिककोष्ठक नगगरमां जीतशत्रु राजा
 पासे गयो. राजाने बहु पुत्रीउं हती, तेथी तेनी एक पुत्री मायुं,
 एवो विचार कयों. राजा पण रुषिने देखी आसनथी उठी वे हाथ जोड़ी
 प्रणाम करी कहेवा लाग्यो के आप शा वास्ते अत्रे पधार्या ठो ? मने
 आदेश करो ? आपनुं जे काम होय ते हुं करीश. जमदग्नि कहुं, हुं
 तारी पासे तारी एक कन्या मांगवा आव्यो तुं. राजाए कहुं, मारे (१००)
 सो पुत्रीउं ठे, तेमांथी जे तमारी चाहना करे, ते तमे सुखे लइ जाउं.
 जमदग्नि कन्याउंना मेहेलमां गया; अने कहेवा लाग्यो के तमारामांथी
 जेने मारी धर्मपत्नी थवुं होय ते कही थो. ते राजपुत्रीउंए जटावाला,
 ताल पडेल्ला तथा धोला केशवाला, दुर्बल अने जीख, मांगी खानारा
 जमदग्निने दीठो, अने तेनुं आ वचन सांजड्युं, त्यारे सर्वे तेनी उपर
 थुंकवा लागी; अने कहेवा लागी के आवी बात करतां तने लज्जा आ-
 वती नहीं ? तेउंना अपमानथी जमदग्निने क्रोध चड्यो, अने विद्याना
 प्रजावथी ते राजपुत्रीउंने महा कुरूपवान् बनावी दीधी, अने पोते
 त्यांथी निकली मेहेलोना आंगणामां आव्या; त्यां राजानी नानी पुत्री
 रेतीना ढगलामां रमती हती, तेने, हाथमां विजोरानुं फल लइ कहे-
 वा लाग्यो के हे रेणुका ! तुं मने वांटे ठे ? ते बालिकाए विजोरं देखी
 हाथ पसायों, तेथी रुपिए कहुं के आ मने वांटे ठे, एम कही मुनिए
 तेने लइ लीधी. राजाए केटलीक गाय तथा धन आपी पुत्रीनो विवाह
 तेनी साथे विधि पुर्वक कयों. पठी जमदग्नि पोतानी सर्वे सादीउंने

स्नेहशी रूपाली करी, अने रेणुकाने लक्ष पोताना आश्रममां आव्या. ते मुग्धा, मधुर आकृति, हरिणाक्षीने प्रेमशी वृद्धि पमाडता हवा. आंगलीउं उपर दिवस गणतां अनुक्रमे ज्यारे रेणुका सुंदर यौवन रूप कामलीलायुक्त वनने प्राप्त थइ, त्यारे, जमदग्नि ए अग्निनी साक्षी ए रेणुकानी साथे फरी लग्न कर्युं, ज्यारे रेणुका रतुकावने प्राप्त थइ, त्यारे जमदग्नि कहेवा लाग्या के हे प्रिये ! हुं तारा वास्ते चरु साधुं हुं. “चरु ते होममां नाखवानी वस्तुउं कहेवाय ठे” जेना प्रतापशी सर्व ब्राह्मणोमां उत्तम प्रतापवालो तने एक पुत्र थशे. रेणुका ए कछुं हस्तिनापुरमां कुरुवंशी अनंतवीर्य राजानी साथे मारी एक वेहेन परणावी ठे. तेने वास्ते एक क्षत्रीय चरु पण साधो, पठी जमदग्नि ए ब्राह्मण चरु पोतानी जार्या वास्ते, अने क्षत्रिय चरु पोतानी जार्यानी वेहेन वास्ते सिद्ध कर्यो. हवे रेणुका ए मनमां विचार कर्यो के हुं जेम अटवीमां हरणीनी जेम रहुं हुं तेम, मारो पुत्र पण जंगलोमां तेवीज रीते रहेशे, तेथी क्षत्रिय चरु जो हुं जक्षण करुं तो मने राजपुत्र थाय, जेथी जंगलवासशी तुटे, एवो विचार करी क्षत्रिय चरु पोते खाइ लीधो, अने ब्राह्मण चरु पोतानी वेहेनने खवराव्यो. वंनेने पुत्रो प्रसव्या. रेणुका ए जे पुत्र प्रसव्यो तेनुं नाम राम पाड्युं, अने तेनी वेहेननां पुत्रनुं नाम कृतवीर्य पाड्युं. अनुक्रमे वंने मोटा थया. राम आश्रममां मोटो थयो, कृतवीर्य राजमेहेलोमां मोटो थयो. राम क्षत्रिय तेज देखाडवा लाग्यो. अन्यदा एक विद्याधर अतिसार रोगवालो ते आश्रममां आवी पड्यो-च्यो, अतिसारना कारणशी आकाशगामिनी विद्या झूली गयो. ते मां-दा विद्याधरनी रामे औषध, पथ्यादिशी जाइनी जेम आसना वासना करी. विद्याधरे संतुष्ट थइ रामने परशुविद्या आपी. राम पण सरकडाना वनमां जइ ते विद्या सिद्ध करवा लाग्यो. ते विद्याना प्रजावशी राम जगत्मां परशुराम नामशी प्रसिद्ध थयो. एकदा रेणुका, जमदग्निनी आज्ञा लइ उक्कंठाशी पोतानी वेहेनने मलवावास्ते हस्तिनापुरमां गइ. रेणुकाने पोतानी साली जाणी अनंतवीर्य राजा मइकरी करवा लाग्यो. अनुक्रमे कामासक्त थवाशी निरंकुश थइ रेणुका साथे विषय सेवन करवा लाग्यो. अनंतवीर्यना जोगशी रेणुकाने एक पुत्र थयो, उतां विषयमां अ-

અસત્ય બોલ બોલતા નથી, વહી તને જે તારા તપનું અગ્નિમાન છે, તે તારો તપ નિષ્ફલ છે, કારણ કે તમારા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે “ અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ ” અર્થાત્ પુત્ર રહિતની ગતિ નથી, આ શું તું શાસ્ત્રમાં સાંજલ્યું નથી ? તો જેની શુભગતિ ન થઈ તેનાથી અધિક પાપી કોણ છે ? હવે જમદગ્નિએ વિચાર કર્યો કે અમારા શાસ્ત્રમાં તો જેમ ચકલાએ કહ્યું તેમજ છે. તેથી ફરી મનમાં વિચાર આવ્યો કે, જ્યારે મારે સ્ત્રી અને પુત્ર નથી, ત્યારે મારો સર્વ તપ એવો છે કે, જેમ પાણીના પ્રવાહમાં મુતરું, તેવો છે. હવે જમદગ્નિને મનમાં સ્ત્રીની ચાહના થઈ. આ પ્રમાણે દેહી ધ્વનંતરિ દેવતા જૈન ધર્મી થયો. વંને દેવતાઈ ત્યાંથી અદૃશ્ય થઈ ગયા. જમદગ્નિ ત્યાંથી ઊઠી નેમિકકોટક નગરમાં જીતશત્રુ રાજા પાસે ગયો. રાજાને વહુ પુત્રીઈ હતી, તેથી તેની એક પુત્રી માયું, એવો વિચાર કર્યો. રાજા પણ રુપિને દેહી આસનથી ઊઠી વે હાથ જોડી પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો કે આપ શા વાસ્તે અત્રે પધાર્યા છો ? મને આદેશ કરો ? આપનું જે કામ હોય તે હું કરીશ. જમદગ્નિએ કહ્યું, હું તારી પાસે તારી એક કન્યા માંગવા આવ્યો છું. રાજાએ કહ્યું, મારે (૧૦૦) સો પુત્રીઈ છે, તેમાંથી જે તમારી ચાહના કરે, તે તમે સુખે લઈ જાઉં. જમદગ્નિ કન્યાઈના મેહેલમાં ગયા; અને કહેવા લાગ્યા કે તમારામાંથી જેને મારી ધર્મપત્ની થવું હોય તે કહી દો. તે રાજપુત્રીઈએ જટાવાલા, તાલ પહેલા તથા ધોલા કેશવાલા, ડુર્બલ અને ઝીલ માંગી खानारा જમદગ્નિને દીઠો, અને તેનું આ વચન સાંજલ્યું, ત્યારે સર્વે તેની ઉપર શુંકવા લાગી; અને કહેવા લાગી કે આવી વાત કરતાં તને લજ્જા આવતી નથી ? તેઈના અપમાનથી જમદગ્નિને ક્રોધ ચઢ્યો, અને વિદ્યાના પ્રજાવથી તે રાજપુત્રીઈને મહા કુરુપવાન્ બનાવી દીધી, અને પોતે ત્યાંથી નિકલી મેહેલોના આંગણામાં આવ્યા; ત્યાં રાજાની નાની પુત્રી રેતીના ઢગલામાં રમતી હતી, તેને, હાથમાં વિજોરાનું ફલ લઈ કહેવા લાગ્યો કે હે રેણુકા ! તું મને વાંટે છે ? તે વાલિકાએ વિજોરું દેહી હાથ પસાર્યો, તેથી રુપિએ કહ્યું કે આ મને વાંટે છે, એમ કહી મુનિએ તેને લઈ લીધી. રાજાએ કેટલીક ગાય તથા ધન આપી પુત્રીનો વિવાહ તેની સાથે વિધિ પુર્વક કર્યો. પછી જમદગ્નિએ પોતાની સર્વે સાલીઈને

स्नेहशी रूपाली करी, अने रेणुकाने लक्ष पोताना आश्रममां आव्या. ते मुग्धा, मधुर आकृति, हरिणाक्षीने प्रेमशी वृद्धि पमाडता ह्वा. आंगलीउं उपर दिवस गणतां अनुक्रमे ज्यारे रेणुका सुंदर यौवन रूप कामलीलायुक्त वनने प्राप्त थइ, त्यारे, जमदग्नि ए अग्निनी साक्षी ए रेणुकानी साथे फरी लग्न कर्युं, ज्यारे रेणुका रतुकालने प्राप्त थइ, त्यारे जमदग्नि कहेवा लाग्या के हे प्रिये ! हुं तारा वास्ते चरु साधुं हुं. “ चरु ते होममां नाखवानी वस्तुउं कहेवाय ठे ” जेना प्रतापशी. सर्व ब्राह्मणोमां उत्तम प्रतापवालो तने एक पुत्र थशे. रेणुका ए कछुं हस्तिनापुरमां कुरुवंशी अनंतवीर्य राजानी साथे मारी एक वेहेन परणावी ठे. तेने वास्ते एक क्षत्रीय चरु पण साधो, पठी जमदग्नि ए ब्राह्मण चरु पोतानी जार्या वास्ते, अने क्षत्रिय चरु पोतानी जार्यानी वेहेन वास्ते सिद्ध कयों. हवे रेणुका ए मनमां विचार कयों के हुं जेम अटवीमां हरणीनी जेम रहुं हुं तेम, मारो पुत्र पण जंगलोमां तेवीज रीते रहेशे, तेशी क्षत्रिय चरु जो हुं जक्षण करुं तो मने राजपुत्र थाय, जेथी जंगलवासशी हुटे, एवो विचार करी क्षत्रिय चरु पोते खाइ लीधो, अने ब्राह्मण चरु पोतानी वेहेनने खवराव्यो. वनेने पुत्रो प्रसव्या. रेणुका ए जे पुत्र प्रसव्यो तेनुं नाम राम पाड्युं, अने तेनी वेहेननां पुत्रनुं नाम कृतवीर्य पाड्युं. अनुक्रमे वने मोटा थया. राम आश्रममां मोटो थयो, कृतवीर्य राजमेहेलोमां मोटो थयो. राम क्षत्रिय तेज देखाडवा लाग्यो. अन्यदा एक विद्याधर अतिसार रोगवालो ते आश्रममां आवी पहुँच्यो, अतिसारना कारणशी आकाशगामिनी विद्या झूली गयो. ते मांदा विद्याधरनी रामे औषध, पथ्यादिशी जाइनी जेम आसना वासना करी. विद्याधरे संतुष्ट थइ रामने परशुविद्या आपी. राम पण सरकडाना वनमां जइ ते विद्या सिद्ध करवा लाग्यो. ते विद्याना प्रज्ञावशी राम जगत्मां परशुराम नामशी प्रसिद्ध थयो. एकदा रेणुका, जमदग्निनी आज्ञा लइ उत्कंठाशी पोतानी वेहेनने मलवावास्ते हस्तिनापुरमां गइ. रेणुकाने पोतानी साली जाणी अनंतवीर्य राजा मश्करी करवा लाग्यो. अनुक्रमे कामासक्त थवाशी निरंकुश थइ रेणुका साथे विषय सेवन करवा लाग्यो. अनंतवीर्यना जोगशी रेणुकाने एक पुत्र थयो, उतां विषयमां अ-

तिलुब्ध एवो जमदग्निः दोष तरफ विलकुल दृष्टि नहि करतां रेणुकाने पुत्र सहित पोताना आश्रममां लाव्यो. ज्यारे परशुरामे पोतानी माताने पुत्र सहित दीठी, त्यारे अत्यंत क्रोधमां आवी परशुर्था पोतानी माता तथा ते ठोकराना मस्तक कापी नांख्यां. ज्यारे आ वृत्तांत अनंतवीर्य राजाना जाणवामां आव्यो, त्यारे क्रोध युक्त, फोज साथे आवी जमदग्नि-
 नुं आश्रम वाढी जश्म कर्युं, सर्व तापसोने त्रास पमाड्यो. तापसोये जा-
 गतां जागतां जे रोखो कर्यो ते परशुरामे सांजड्यो; सर्व वृत्तांत जाणवा-
 मां आवतां परशुराम, राजानी सेना उपर परशु लश् चढी आव्यो. पर-
 शुर्था राजाने तथा तेनी सेनाना सर्व सुजटोने काष्टनी जेम चीरी नाख्या.
 पठी पोताना आश्रममां चाड्यो गयो. हस्तिनापुरमां प्रधान राजपुरुषोये
 कृतवीर्यने राज्यसिंहासन उपर वेसाड्यो. कृतवीर्य उमरमां. नानो ह-
 तो. एक दिवस पोतानी माताना मुखर्था पोताना पिताना मोतनुं वृत्तांत
 सांजड्यो क्रोधयुक्त थइ, जमदग्निने आश्रममां आवी मारी नांख्या. परशु-
 रामं पितानो वध सांजड्यो क्रोधमां जाज्वल्यमान थइ हस्तिनापुर आवी
 कृतवीर्यने मारीने पोते राज्यसिंहासन उपर चढी वेठो, कारण के राज्य
 पराक्रमने आधीन ठे. हवे कृतवीर्यनी तारा नामा गर्जवती राणी परशु-
 रामना जयर्था जागीने कोइ जंगलमां तापसोना आश्रममां गइ. तापसो-
 ये दयार्था ते राणीने पोताना मठना जोंयरामां निधाननी जेम गुप्त राखी.
 राणीये चौद स्वप्न सुचित पुत्रने जन्म आप्यो. तेनुं नाम सुभ्रूम राख्युं.
 हवे परशुराम ज्यां ज्यां क्षत्रियनो योग मळे त्यां त्यां तेनो कुहाडो जा-
 ज्वल्यमान थतो होवार्था दरेक क्षत्रियनो शिरछेद करतो. अन्यदा तारा
 राणी ज्यां गुप्तपणे पुत्रसहित रद्देढी हती त्यां परशुराम आव्यो. परशु-
 रामनी परशु जाज्वल्यमान थइ. परशुरामे तापसोने पुठ्युं, अहींआ को-
 इ क्षत्रिय ठे ? तापसोये कळुं अमे गृहस्थावासमां क्षत्रियो हता. ते सां-
 जड्यो परशुरामे तापसोनो आश्रम तजी दीधो. आखर सर्व क्षत्रियोने ठो-
 डी सांतवार निःक्षत्रिय पृथ्वी करी. जेम अग्नि पर्वत उपर घासने बाकी
 राखती नथी, तेम परशुरामे जे जे क्षत्रिय राजाप्रमुख प्रसिद्ध हता, ते स-
 वेंने मारी, तेडनी दाढाथी एक थाळ जयों. हवे परशुरामे गुप्तपणे नि-
 पुठ्युं के मारुं मोत कोना हाथर्था थडो ? निमित्तियाड्ये क-

छुं के जे थाल तमोये दाढाथी जरेल ठे, ते थालमां जे पुरुषना देखवाथी
 दाढानी क्षीर बनी जशे, अने आपना सिंहासन उपर वेसी जे ते क्षीरने
 खाशे, तेना हाथथी तमारुं मरण थशे. आ निमित्त सांजली परशुरामे
 दानशाला शुरू करी. दानशालानी आगल एक सिंहासननी रचना करी.
 ते उपर क्षत्रियोनी दाढावालो स्थाल राख्यो. हवे तापसोना आश्रममां
 प्रतिदिन तापसोना लाडथी उठरतो वृद्धनी जेम सुजूम वृद्धि पाय्यो. ते
 अवसरे मेघ नामना विद्याधरे कोइ निमित्तियाने पुव्युं के मारी पद्मश्री
 नामनी कन्यानो कोण वर थशे? निमित्तियाये कछुं के सुजूम वर थ-
 शे; एम कही सुजूमनो वृत्तांत मेघ विद्याधरने कह्यो. मेघ विद्याधरे पो-
 तानी पुत्री सुजूमने परणावी, अने सेवकनी जेम तेनी पासे रहेवा ला-
 ग्यो. एकदा सुजूमने पोतानी माताने पुव्युं हे माता! जेमां आपणे रहीये
 ठीये तेदलो ज लोक ठे के तेनाथी अधिक पण ठे? माताये कछुं, लोक तो
 अनंत ठे, अने आ आश्रमस्थान तो मांखीना पग जेटली जगामां ठे.
 आ लोकमां बहुज प्रसिद्ध हस्तिनापुर नामतुं नगर ठे. ते नगरीमां तारा
 पिता कृतवीर्य नामना राजा राज्य करता हता, परंतु परशुराम तारा
 पिताने मारी हस्तिनापुरनो राजा बनी गयो ठे. ते परशुरामे निःक्षत्रिय
 पृथ्वी करेली ठे. परशुरामना जयथीज अमे आ आश्रममां गुप्तपणे रही-
 थयो. आश्रमथी निकली सिधो हस्तिनापुरमां आव्यो. लोकोये तेने दी-
 गो, त्यारे विचारवा लाग्या के आवो अद्भुत सुंदर पुत्र कोनो हशे? पुठ-
 तां सुजूमने कछुं, हुं क्षत्रिय पुत्र हुं. लोकोये कछुं, तुं बलती अग्निमां प-
 तंगीआनी जेम केम आव्यो? सुजूमने कछुं, परशुरामने मारवा आ-
 व्यो हुं. लोकोए तेने बालक जाणी तेना बोलवा उपर कांइ ख्याल न
 कर्यो. हवे सुजूम सिंहीनी जेम पूर्वोक्त सिंहासन उपर जइ वेगो. त-
 त्काल देवताना विनियोगथी दाढानी क्षीर बनी गइ. सुजूम ते खावा
 लाग्यो. रक्षपाल ब्राह्मणो तत्काल सुजूमने मारवा उठ्या, ते बलते मेघ-
 नाद विद्याधरे सर्व ब्राह्मणोने मारी काढ्या. आ वृत्तांत जाणी परशुराम
 कंपतो, दांत पीसतो, क्रोधथी जाज्वल्यमान थतो, परशु लइ सुजूमने
 मारवा आव्यो. सुजूमने मारवा परशु चलावी, परंतु ते परशु सुजूम

सुधी पहुँचतां पेहेलांज आगना अंगारानी जेम उलवाइ गइ. परशुनी विद्यादेवी सुजूमना पुण्य प्रजावथी परशु ठोडी नासी गइ. सुजूमे शस्त्रना अजावथी तत्काल थालज उठावीने परशुराम उपर फेंक्यो, ते थालनुं चक्र बनी गयुं. ते चक्रे परशुरामनुं मस्तक कापी नांख्युं. ते चक्रथीज सुजूम आठमो चक्रवर्ती थयो.

आ कथा उपर लौकिक शास्त्रमां नवीन कथा बनाववामां आवी ठे, परंतु ते वास्तविक नथी. नवीन कथा एवी ठे के परशुराम परशुथी क्षत्रियोने मारतो. मारतो रामचंद्रजी पासे पहुँच्यो, अने परशुथी रामचंद्रजीने मारवा लाग्यो. रामचंद्रजीये नम्रताथी तेनी पगचंपी करी, तेतुं तेज हरी लीधुं, तेथी परशुरामनी परशु तेना हाथमांथी नीचे पडी गइ, जे परशु ते फरीथी उपाडी शक्यो नही. इत्यादि. हवे सार लेवानो ए ठे के— नवीन बात कोइ पण रीते साची ठरे तेम ठे ? परशुराम एक अवतारी पुरुष हता. तेनी हीनता दूर करवा वास्ते श्रीरामचंद्रजीनो संबंध लखी बताव्यो ठे. ते संबंध बतावता एक अवतारना अंशने बीजा अवतारे खेंची लीधो, तेमां परशुरामनी लघुता बतावी एटलुंज नहि पण एवो पण विचार न कयों के बने अवतार अज्ञानी बनी जशे. ज्यारे परशुराम पोते पोतानाज अंशने कुहाडाथी कापवा लाग्या, त्यारे तेना करतां अधिक कोण अज्ञानी कहेवाय ? तेथी वास्तविक ए ठे के जेनी पासे परशुरामनी परशु पडी गइ ते रामचंद्रजी न हता, परंतु ते आठमो सुजूम चक्रवर्ती हतो. ज्यारे सुजूम चक्रवर्ती थयो, त्यारे जेम परशुरामे सातवार निःक्षत्रिय पृथ्वी करी हती, तेम पाठवा वेरथी. सुजूमे एकवीश वार निर्बाह्यणी पृथ्वी करी. पोतानी जाण प्रमाणे कोइ पण ब्राह्मण जीवतो राख्यो नही. तेज कारणथी आ राजाउने ब्राह्मणोये दैत्य, राक्षसना नामथी पुस्तकोमां लखेल ठे. वझे मरीने अधोगतिमां गया. इति परशुराम तथा सुजूम चक्रवर्ती वृत्तांत.

सुजूम चक्रवर्ती पेहेलां तेज अंतरमां ठठा पुरुषपुंडरिक वासुदेव, आनंद नामना बलदेव अने बलि नामना प्रतिवासुदेव थया, तथा सुजूमनी पठी तेज अंतरमां दत्त नामना सातमा वासुदेव, नंद नामना बलदेव, अने प्रव्हाद नामना प्रतिवासुदेव थया.

त्यार पठी मिथिलानगरीमां इक्ष्वाकुवंशी कुंज राजा थया, तेनी प्रजावती राणीनी पुत्री महिनाथ नामा उगणीशमा तीर्थंकर थया.

त्यार पठी राजगृह नगरीमां हरिवंशी सुमित्र राजा थया, तेनी पद्मावती राणीना पुत्रं मुनिसुव्रत नामना बावीशमा तीर्थंकर थया. तेमना समयमां महापद्म नामना नवमा चक्रवर्ती थया. तेनो संबंध त्रेशठशलाकापुरुषचरित्रथी जाणवो, परंतु तेना जाइ विष्णुकुमारनो थोडो संबंध अहींआ लखीये ठीये.

हस्तिनापुर नगरमां पद्मोत्तर नामना राजानी ज्वालादेवी राणीने वे पुत्रो थया. मोटानुं नाम विष्णुकुमार अने नानानुं नाम महापद्म हतुं. ते अवसरे अवन्ती नगरीमां श्रीधर्म नामनो राजा हतो. तेनो मंत्री नमुचि के जेतुं बीजुं नाम बल हतुं. ते मिथ्यादृष्टि ब्राह्मण हतो. तेणे श्रीमुनिसुव्रतस्वामिना शिष्य सुव्रत आचार्यनी साथे पोताना मत संबंधी विवाद कयों. वादमां ते हारी जवाथी, रात्रिये तलवार लइ आचार्यने मारवा चाल्यो. रस्तामां पग थंज्या. आ वृत्तांत राजाना जाणवामां आवतां तेणे नमुचिने राज्यनी हृदपार कयों. नमुचि (बल) त्यांथी निकली हस्तिनापुरमां युवराज महापद्मनी सेवा करवा लाग्यो. तेनाथी कोइ काममां तुष्टमान थइ जवाथी महापद्मे तेने वरदान आप्पुं. कालानुक्रमे पद्मोत्तर राजा तथा विष्णुकुमार वंन्ने सुव्रताचार्यनी पासे दीक्षा लेता हवा. पद्मोत्तर राजा मोक्ष पाम्या, अने विष्णुकुमार तपना प्रजावथी महा लब्धिवान् थया. अनुक्रमे सुव्रताचार्य फरी हस्तिनापुरमां आव्या. ते वखते नमुचिवले विचार कयों के आ अवसर बेर लेवानो ठे; तेथी महापद्म चक्रवर्तीने विनंति करी के, जेम वेदमां कहेल ठे तेम हुं एक महायज्ञ करवा इहुतुं, तेथी मने पूर्वोक्त आपेलुं वरदान सफल करो. महापद्मे कहुं सुखेथी मांग. नमुचिये कहुं के मने केटलाएक दिवससुधी आपहुं तमाम राज्य सत्तासहित आपो. ते सांजली महापद्म तेनी चाहना मुजव सर्व राज्यसत्ता आपी पोताना अंतःपुरमां चाल्या गया. हवे नमुचिये नगरथी निकली यज्ञवास्ते यज्ञमंडप वनाव्यो. पोते दीक्षा लइ तेनी अंदर आसन उपर बेठो. ते वखते जैन मतंना साधु शिवाय बीजा सर्व सन्यासी, त्रिहु, तेमज गृहस्थो जेटणा लइ नमस्कार करवा आव्या, ते

प्रसंगे नमुचिये कछुं के आ यइ मंडपमां नथी आव्या एवा कोइ बाकी ठे ? लोकोये कछुं के जैनमतना सुव्रताचार्य शिवाय बीजा सर्वे दर्शनवा-
लाउं आवी गया ठे. तत्काल नमुचिये क्रोधयुक्त थइ आचार्यने बोलाववा
वास्ते सिपाइउने मोकदया, अने तेउनी साथे कहेवरांयुं के राजा गमे
तेवो होय तोपण सर्वने मानवा योग्य ठे, तेमां पण साधुउने तो विशेष
रीते मानवा योग्य ठे; कारण के राजाथी उपरांत एवा अनाथ लिंगीउनी
रक्षा करनार बीजो कोण ठे ? वली तमे अमने कांइ पण करवाने समर्थ
नथी. कदापि तेउं अहींआ न आवे तो कहेवुं के तमे बहु अजिमानी
ठो; तथा अमारा धर्मना निंदक ठो, तेथी मारा राज्यथी बहार निकली
जाउं ? जे रहेशे तेउने हुं मारी नांखीश, अने तेमां मने पाप पण लाग-
वानुं नथी. सिपाइउना उपर मुजब जहांगीरी संदेसाथी आचार्ये आवी
मीठा वचनथी कछुं के गृहस्थना काममांजवुं ते अमारो कदप (आचार)
नथी. अमे अजिमानथी आव्या नथी एम आप समजशो नहि, कारण
के साधुउ तो समजावथी पोताना धर्मकृत्योमां प्रवर्तें ठे. ते सांजली न-
मुचिवले कठोर वचनथी शांतवृत्तिवाला मुनियोने कछुं के, सात दिव-
सनी अंदर तमे सर्वे मारा राज्यनी बहार निकली जाउं, त्यार वाद जेउं
रहेशे तेउने हुं मारी नांखीश. ते हुकम सांजली सर्व मुनियो पोताना
तपोवनमां गया, अने विचार करवा लाग्या के हवे शुं उपाय करवो ?
एक साधुए विचार करी कछुं के महापद्म चक्रवर्तीना मोटा जाइ विष्णु-
मुनि लब्धिपात्र ठे, अने ते मेरुपर्वत उपर ठे, तेना कहेवाथी नमुचिवल
प्रशांत थशे, ते कारणथी कोइ चारण साधु तेने अहींआ बोलावी लावे
तो सारुं थाय. तत्काल एक साधु बोल्या के मारी त्यांसुधी जवानी शक्ति
ठे, परंतु पाठा आववानी शक्ति नथी. गुरुए कछुं, तमने अहींआ विष्णु-
मुनि लइ आवशे, तमे जाउं. ते साधु एक क्षणमां लब्धिथी त्यां गया,
अने विष्णुमुनिने सर्वे वृत्तांत संजलाव्यो. विष्णुमुनि तत्काल त्यांथी
निकली साधुने साथे लइ गुरुनी पासे आव्या, अने वंदना करी. पठी
गुरुनी आइाथी एकलाज राजसज्जामां आव्या. ते वखते नमुचिवल
बिना सज्जाना सर्वे लोकोये उठीने तेमने वंदना करी. विष्णुमुनिये
धर्मोपदेश दइ कछुं के निःसंगी साधुउ साथे वेर खेडवुं ते महा नर्कवुं

कारण ठे, कारण के साधु कोइनुं वगाडता नथी. वली जगत् पण मोटा पुरुषोने नमस्कार करे ठे. कोइ शास्त्रमां मुनिनी निंदा करवी कही नथी, उतां पण आश्चर्यमात्र ए ठे के, तुष्ट तथा क्षणिक, राज्य पामी अधम पुरुष मुनिउनुं अपमान करी पोताने मुनिउं पासे नमस्कार कराववा चाहे ठे, वली नमुचिवलने तेमणे कछुं के तुं आ बुरुं काम करवुं जवा दे, जेथी सर्व साधुउं सुखे रहे; वली तुं मत्सरमां मग्न थइ पोतानुं पोते शावास्ते वगाडवा चाहे ठे? साधुउं चोमासामां विहार करता नथी, कारण के चोमासामां जीवोनी बहुज उत्पत्ति थइ जाय ठे. वली सर्व जगोए तारुंज राज्य ठे, तो सर्व साधु सात दिवसमां क्यां चाढ्या जाय? विष्णुमहाराजना वचन सांजली नमुचिवल कुकाष्ठनी जेम अक्कड थइ वोळ्यो के बहु बोलवानुं कांइ प्रयोजन नथी. पांच दिवस उपरांत जो तमारो साधु मारा राज्यमां रद्देशे, तो हुं तेने चोरनी जेम वांधीश. वली तुं पण अमने मानवा योग्य ठे, तेथी तुं जइने साधुउंने कही दे के जेउंने जीववानी चाहना होय ते नमुचिना राज्यथी वहार चाढ्या जाय, कारण के राज्य ब्राह्मणुं ठे. वली तारा मानने खातर त्रण कदम अर्थात् त्रण पगलां जेदली जग्या आपु तुं, तेनी वहार कोइ साधुने देखीश, तो तेनो शिरछेद करीश. विष्णुमुनिये विचारुं के आ पुरुष, साम अर्थात् मीठा वचनोथी समजी, माने तेवो नथी. आ तो महा पापी अने साधुउंनो घातक ठे, तेथी तेनी जडज उखेडवी जोइये. एवो निश्चय करी अत्यंत कोपमां आवी विष्णुमुनिये वैक्रिय लब्धिथी पोतानुं शरीर एक लाख योजननुं बनाव्युं. एक पगलाथी जरत क्षेत्रादि माप्या, बीजुं पगलुं पूर्वापर समुद्र उपर धरी, बीजुं पगलुं नमुचिवलना मस्तक उपर मुक्युं, जेथी नमुचिवल सिंहासन उपरथी पडी जमीननी अंदर उतरी गयो. तत्काल मरण पामी नर्कमां गयो. देवताउंये विष्णुमुनिने मधुर गीत तेना कानमां संजलावी शांत कर्या, पठी शरीर संकोची गुरुपासे आवी आलोचना करी. पापनुं प्रायश्चित्त लइ विहार करी गया. जप, तप, करी संयम पाळी मोक्ष गया. आ कथाथी एम मालम पडे ठे के ब्राह्मणोये पुराणोमां जे लख्युं ठे के, विष्णु जगवाने वामनरूप करी यइ कर्त्ता वली राजानी साथे ठखना करी. ते आज विष्णुमुनि अने नमुचिनी कथा समजवी. ते कथाने व-

ગાડી. પોતાના મતને અનુસારે કાંઈની કાંઈ કથા વનાવી લીધી છે. સાર કાઢવાનો એ છે કે શ્રી જગવાનને એવી શું ગરજ હતી કે ધર્મી તથા યજ્ઞ કરનારા વલ્લિ રાજા સાથે ઠલજેદ કરી તેને નુકશાન કરવું ? એવું કામ તો નિઃકેવલ બુદ્ધિહીન પુરુષોનું છે, કે પોતાની પુત્રિયો તથા પરસ્ત્રીયો સાથે વિપય સેવન કરવાની વાતો કરવી. વલ્લી જગવાન અસત્ય બોલ્યા, વીજા પાસે અસત્ય બોલાવ્યું, ચોરી કરી, વીજાની સાથે કુશીલ સેવન કર્યું, ઠલથી વીજાને માર્યા, કપટના કામ કર્યા. ઇત્યાદિ કામ તો નીચ જનોને કરવા યોગ્ય છે. શ્રી વીતરાગ, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર આવાં કામ કદાપિ કરતા નથી. એવાં કામ કરનારને, પરમેશ્વર, જૂલથી પણ ન માનવા જોઈએ ઇતિ વિષ્ણુમુનિ તથા નમુચિવલનો સંવંધ.

વીશમા અંતે એકવીશમા તીર્થંકરના અંતરમાં શ્રી અયોધ્યા નગરીના દશરથ રાજાની કૌશલ્યા રાણીના પદ્મ (રામચંદ્ર) નામના પુત્ર થયા. તે આઠમા વલદેવ; અંતે દશરથ રાજાની સુમિત્રા રાણીના પુત્ર નારાયણ (લક્ષ્મણ) થયા, તે આઠમા વાસુદેવ થયા. જેનો શત્રુ, રાવણ પ્રતિવાસુદેવ લંકાનો રાજા થયો. આ સર્વે વૃત્તાંત જગત્માં પ્રસિદ્ધ છે. આ ત્રણેનું યથાર્થ ચરિત્ર પદ્મચરિત્રથી જાણવું. લૌકિક રામાયણમાં રાવણના દશ મસ્તકની જે વીના લેખેલી છે, તે વાસ્તવિક નથી. મનુષ્યને સ્વજ્ઞાવિક રીતે દશ મસ્તક કદાપિ હોઈ શકતાં નથી. પદ્મચરિત્રના પ્રથમ અનુયોગમાં લખ્યું છે કે રાવણની પાસે વડીલોની પરંપરાથી નવ માણેકનો એક મોટો હાર ચાલ્યો આવતો હતો. રાવણે વાલ્યાવસ્થાથી પોતાના ગલામાં તે પેહેરી લીધો હતો. નવે માણેક બહુજ મોટાં હતાં. ચાર માણેક એક વાજુના સ્કંધ ઉપર અને પાંચ માણેક વીજી વાજુના સ્કંધ ઉપર હારમાં જડેલાં રહેતાં. અને તેમાં નવ મુખો દેખાતાં હતાં. દસમું રાવણનું અસલ મુખ; તેજ કારણથી દસમુખવાલો રાવણ કહેવાતો હતો. રાવણના સમયથી જ હિમાલયમાં વડીનાથનું તીર્થ ઉત્પન્ન થયેલ છે. તેની ઉત્પત્તિ જૈનમતના શાસ્ત્ર મુજબ આ પ્રમાણે જણાય છે. તે મૂર્તિ, અસલી પાર્શ્વનાથની હતી, તેનુંજ નામ વડીનાથ રાખવામાં આવ્યું. તેનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ ગદ્યવંધ પાર્શ્વપુરાણથી જાણવું.

ત્યાર પછી મિથુલા નગરીમાં ઇદ્વાકુ વંશી વિજયસેન રાજાની વિપ્રા

राणीना पुत्र श्री नमिनाथ नामना एकवीशमा तीर्थकर थया. तेना समयमां हरिपेण नामना दशमा चक्रवर्ती थया; तथा एकवीशमा अने बावीशमा तीर्थकरना अंतरमां अगीआरमा जय नामा चक्रवर्ती थया.

त्यार पठी सौरीपुर नगरमां हरिवंशी समुद्रविजय राजानी शिवा-
देवी राणीना पुत्र श्री अरिष्टनेमि नामना बावीशमा तीर्थकर थया,
तेना समयमां तेमना काकाना पुत्र नवमां कृष्ण वासुदेव अने राम (व-
लज्ज) बलदेव थया. तेना प्रतिशत्रु जरासिंधु प्रतिवासुदेव थया. ते-
मां कृष्ण अने बलदेव तो जगत्मां बहुज प्रसिद्ध ठे; कारण के लोको
श्री कृष्ण वासुदेवने साक्षात् इश्वर तथा इश्वरना अवतार, जगत्कर्त्ता
माने ठे. आ वात कृष्ण वासुदेव जीवता ठतां तो बिलकुल हतीज न-
हि, परंतु तेमना मरण पठी लोको कृष्ण वासुदेवने इश्वरावतार मा-
नवा लाग्या ठे. शा कारणथी तेम मानवा लाग्या, तेनो हेतु त्रेशठ श-
लाका पुरुष चरित्रमां आ प्रमाणे लखेल ठे:

ज्यारे कृष्ण वासुदेवे कोशंबी वनमां पोतानुं शरीर ठोड्युं, एटले त-
त्काल बालुप्रजा पृथ्वी (पाताल) मां गया. बलज्जजी एकसो वर्ष
सुधि जैनदीक्षा पाली पांचमां ब्रह्म देवलोकमां गया. अधिज्ञानथी
पोताना जाइ श्री कृष्णने पातालमां त्रीजी पृथ्वीमां देखी, जाइना स्ने-
हथी वैक्रिय शरीर बनावी श्री कृष्णनी पासे पहोंच्या. श्रीकृष्णने आ-
लिंगन करी कछुं के हुं बलज्ज नामनो तमारा पाठला जवनो जाइ हुं.
तमारी उपरना स्नेहथी अहींआ तमने मलवा आव्यो हुं. हवे तमारा
सुखने वास्ते हुं शुं करुं ते तमो फरमावो ? एम कही बलज्जजीए कृ-
ष्णने पोताना हाथ उपर लीधा. कृष्णनुं शरीर तत्काल पारानी जेम
हाथ उपरथी जमीन उपर ढली पड्युं, अने पोताना मूल स्वरूपे बनी
गयुं. ते प्रमाणे प्रथम आलिंगन करवाथी, तथा वृत्तांत कहेवाथी अने
हाथ उपर उपाडवाथी कृष्णे पण जाण्युं के आ मारो पूर्व जवनो अति
बलज्ज जाइ बलज्ज ठे. हवे कृष्णे संत्रमथी उठी नमस्कार कयों, त्यारे
बलज्जजीए कछुं, हे जाइ ! श्री नेमिनाथजीए आपने कछुं हतुं के
आ विषयसुख महा दुःखदायक ठे, ते तमे प्रत्यक्ष अनुभव कयों, बली
कर्मनियंत्रित एवां तमने हुं स्वर्गमां पण लइ जवाने शक्तिवान् नथी,

परंतु तमारा स्नेहथी तमारी पासे रहेवा इतुं. कृष्णे कहुं के हे जा-
इ ! तमो अत्रे रहेवा ठतां पण, मारे करेला कर्मनुं फल तो अवश्य जो-
गवानुंज ठे, परंतु मने आ दुःखथी ते दुःख बहुज अधिक लागे ठे
के:- हुं, द्वारिका तथा सकल परिवार दग्ध थइ जवाथी एकलो को-
शंबी वनमां जरा कुमारना तीरथी मृत्यु पाम्यो, जेथी मारा शत्रुंने सुख
अने मारा मित्रोने दुःख थयुं. जगत्मां सर्व यदुवंश वदनाम थयो. ते
कारणथी हे जाइ ! तमो जरतखंडमां जइ चक्र, शारंग, शंख, तथा गदा
धारण करनारुं, पीला वस्त्रवाहुं, अने गरुडनी ध्वजावाहुं, मारुं रूप ब-
नावी, विमानमां वेसी, लोकोने ते प्रमाणे वतावो, तथा नील वस्त्रवाहुं
तालध्वज, हल, मुशल, शस्त्रने धारण करेलुं एवुं तमारुं रूप पण वि-
मानमां वेसी लोकोने वतावो, अने सर्व जगोए लोकोने कहो के, राम
कृष्ण एवा अमे वंने अविनाशी ठइए, तथा स्वेच्छाविहारी ठइए. ज्यारे
लोकोने आ सत्य प्रतीत थइ जशे, त्यारे अमारो सर्व अपयश दूर थइ
जशे. श्री कृष्णनुं पूर्वोक्त सर्व कथन श्री बलजड्जजीए खिकारी दीधुं.
बलजड्जजी जरतखंडमां आवी कृष्ण बलजड्जनुं रूप करी सर्व जगोए
विमानमां वेसी, लोकोने कहेवा लाग्या के, हे लोको ! तमे कृष्ण बल-
जड्जनी अर्थात् अमो वंनेनी सुंदर प्रतिमा वनावी, इश्वरनी बुद्धिथी, अ-
ति आदर सत्कारथी, तेनी पूजा जक्ति करो ? कारण के अमेज जग-
तना रचनारा ठइए, अने स्थिति, संहार करनारा पण अमेज ठइए.
अमे पोतानी इच्छा पूर्वक स्वर्ग (वैकुण्ठ) मांथी चाढ्या आवीए ठइए,
अने फरी अमारी इच्छा प्रमाणे स्वर्गमां जइए ठीए. द्वारिकानी रचना
अमेज करी ह्ती, अने अमेज द्वारिकानो संहार कर्यो ठे, कारण के ज्यारे
अमे वैकुण्ठमां जवानी इच्छा करीए ठीए, त्यारे द्वारिका सहित पोतानो
सर्व वंश नाश करी चाढ्या जइए ठीए. अमारी उपरांत बीजो कोइ
कंर्त्ता ह्त्ता नथी. आ प्रमाणे बलजड्जजीनुं कहेवुं सांजली सर्व नगर तथा
गामोना लोको, कृष्ण बलजड्जजीनी प्रतिमा, सर्व जगोए वनावी पूज-
वा लाग्या. जेथी बलजड्जजी प्रतिमा पूजनाराठने धन, धान्यादि अनेक
वस्तुंनो लाज आपी सुखी करता ह्ता. तेज कारणथी बहु लोको ह-
रिजक्त थइ गया. ज्यारथी तेउं जक्त थया त्यारथी पुस्तको वनावी कृ-

ળજીને પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા ઇશ્વરાદિ અનેક નામોથી લક્ષી તેમની સ્તુ-
તિ કરવા લાગ્યા. જ્યારથી વલજ્ઞજીએ કૃષ્ણની પૂજા કરાવી, ત્યાર-
થીજ લોકોએ કૃષ્ણનો ઇશ્વરાવતાર માન્યો હોય, એમ કેમ ન હોય ?
લૌકિક શાસ્ત્રોમાં કૃષ્ણને થયાને પાંચ હજાર વર્ષ થયાં છે, અને ઉપર
મુજવના વૃત્તાંતને પણ પાંચ હજાર વર્ષ થયાં છે. તે વંને તપાસતાં ઉપર
મુજવ વન્યાની હકીકત સાચી સાવીત થાય છે.

બાવીસમા અને ત્રેવીસમા તીર્થંકરના અંતરમાં વારમા બ્રહ્મદત્ત ના-
મના ચક્રવર્તી થયા. ત્યાર પછી વાણરસી નગરીમાં ઇદ્વાકુ વંશી અ-
શ્વસેન રાજા થયા. તેની વામા રાણીના પુત્ર શ્રી પાર્શ્વનાથ નામના ત્રેવી-
સમાં તીર્થંકર થયા.

ત્યાર પછી ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં ઇદ્વાકુવંશી સિદ્ધાર્થ નામના રાજા-
ની ત્રિસલા રાણીના પુત્ર શ્રી વર્ધ્ધમાન (મહાવીર) સ્વામિ ચોવીસમાં ચ-
રમ તીર્થંકર થયા. જરતખંડમાં વર્તમાનમાં જૈનમત જે પ્રચલિત છે, તે
મહાવીરસ્વામિના શાસનથીજ ચાલે છે, અને જે શાસ્ત્રો રચાયેલાં છે, તે
સર્વે તેમના ઉપદેશ અનુસારેજ રચાયેલાં છે. શ્રી મહાવીરસ્વામિનું સર્વ
વૃત્તાંત જોયું હોય તો આવશ્યકસૂત્રવૃત્તિ, કલ્પસૂત્રવૃત્તિ તથા મહા-
વીરચરિત્રાદિ ગ્રંથોથી અવલોકન કરવું.

इति श्री तपगुह्य मुनि श्री गणि मणिविजय तद्विष्य मुनि बुद्धि-
विजय तद्विष्य मुनि आत्माराम आनंदविजय विरचिते जैनतत्त्वा-
दर्शे श्री रीपज्ञादि महावीर पर्यंत पूर्ववृत्तांतनिरूपणनाम एकादश
परिच्छेदः समाप्तः ॥ ११ ॥

॥ अथ द्वादश परिच्छेद प्रारंभः ॥

આ પરિચ્છેદમાં શ્રી મહાવીર સ્વામિથી વર્તમાન સમય સુધિનું વૃત્તાંત
લક્ષી ટીપ. શ્રી મહાવીર જગવાનના અગ્યાર શિષ્ય મુખ્ય હતા. સર્વ
સાધુ શિષ્યો ચૌદ હજાર હતા. તેમાં ૧૧ મુખ્ય હતા. તેમના નામ. ૧
શંક્ર જૂતિ, (ગૌતમસ્વામિ) ૨ અગ્નિજૂતિ, ૩ વાયૂજૂતિ, ૪ વ્યક્તસ્વામિ,
૫ સુધર્માસ્વામિ, ૬ મંહિતપુત્ર, ૭ મૌર્યપુત્ર, ૮ અવકંપિત, ૯ અચલત્રા-
તા, ૧૦ મૈતાર્ય. શ્રી જગવાનથી દીક્ષિત, ઠગ્રીશ હજાર સાધ્વીઠ થઈ.

શ્રી જગવંતના અનેક રાજાઈ જત્ત (સેવક) હતા, જેઠ શ્રાવક હતા, તેઠ મધ્યેથી કેટલાએકના નામ, શ્રેણિક રાજા, ઉદાયન, કોણિક, ઉદાયી, વત્સદેશના ઉદાયન, ચેટક, નવમલ્લિકદ્વત્રિય જાતિ, નવલેલ્લિક દ્વત્રિયજાતિ, ચંદ્રપ્રદ્યોત, શ્વેતરાજા, વિજયરાજા, નંદિવર્દ્ધન રાજા, હસ્તિપાલરાજા. इत्यादि. સામાન્ય ગૃહસ્થો આનંદ, કામદેવ, શંખ, પુષ્કલી પ્રમુખ શ્રાવકો, તથા જયંતી, રેવતી, સુલસા પ્રમુખ શ્રાવિકાઈ લાખો હતી. શ્રાવક સમુદાયમાં એક શ્રાવક સત્યકી નામનો અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ હતો. તેનું ચરિત્ર આવશ્યક શાસ્ત્રમાં નીચે પ્રમાણે લખેલ છે.

વિશાલા નગરીમાં ચેટક રાજાની પુત્રી સુજ્યેષ્ઠા નામની હતી; તેણીએ કુમારી અવસ્થામાં દીક્ષા લીધી હતી, અર્થાત્ સાધ્વી થઈ હતી. તે એકદા ઉપાશ્રયની અંદર સૂર્યની સન્મુખ આતાપના લેતી હતી, તે અવસરે પેઢાલ નામનો પરિવ્રાજક (સંન્યાસી) વિદ્યાસિદ્ધ હતો, તે પોતાની વિદ્યાનું દાન કરવાવાસ્તે પાત્ર પુરુષની તપાસ કરતો હતો. વિચાર એવો હતો કે, જો વ્રહ્મચારિણીનો પુત્ર હોય તો દાન આપવાને ઉત્તમ પાત્ર ગણાય. હવે તે સંન્યાસીએ એકદા રાત્રિએ સુજ્યેષ્ઠાને નમ્રપણે શીતની આતાપના લેતી દીઠી, તે સમયે ધુંધ વિદ્યાર્થી અંધારામાં તેણીને અચેત કરી તેણીની યોનિમાં પોતાના વીર્યનો સંચાર કર્યો. તે અવસરે સુજ્યેષ્ઠા ક્રતુધર્મને પ્રાપ્ત થઈ હતી, તેથી તેણીને ગર્જ રહ્યો. હવે સાધ્વીર્જના સમુદાયમાં ગર્જની ચર્ચા થવા લાગી, પરંતુ અતિશય જ્ઞાનીએ કહ્યું કે સુજ્યેષ્ઠાએ કોઈની સાથે વિષયસેવન કરેલ નથી, અને વિદ્યાધર સંવંધી સર્વે વૃત્તાંત કહ્યો, જેથી સર્વની શંકા દૂર થઈ ગઈ. યોગ્ય સમયે સુજ્યેષ્ઠાને પુત્ર થયો, તે પુત્રને શ્રાવકોએ પોતાને ઘેર પાલી મોટો કર્યો, તેનું નામ સત્યકી પાડ્યું. એકદા સત્યકી, સાધ્વીર્જની સાથે શ્રી મહાવીર જગવાનના સમવસરણમાં ગયો હતો, તે અવસરે કાલસંદીપક નામનો એક વિદ્યાધર શ્રી મહાવીરસ્વામિને નમસ્કાર કરી પુઠવા લાગ્યો કે હે જગવન્ મને કોનાથી જય છે? જગવંતે કહ્યું કે આ સત્યકી નામના ઠોકરાથી, તને જય છે. તે સાંજલી એકદા કાલસંદીપક સત્યકીની પાસે ગયો, તેની અવજ્ઞા કરી કહેવા લાગ્યો કે શું તું મને મારીશ? એમ કહી જોરાવરીથી સત્યકીને પોતાના પગ વચ્ચે નાખ્યો, તે સમયે તેનો પિતા પેઢાલ આવી પહોંચવાથી તેનું સંરક્ષણ

कथुं. पठी पेढाले पोतानी सर्व विद्या सत्यकीने आपी. सत्यकी महारो-
हिणी विद्यानुं साधन करतो हतो. सत्यकीनो रोहिणी विद्या साधन क-
रवानो आ सातमो जव हतो. रोहिणी विद्या साधतां सत्यकीनो जीव
पांच जवसुधी जीव (प्राण) थी मायों गयो. ठा जवमां पोतानुं आयुष्य
ठ महिना वाकी रहेते ठते रोहिणी विद्या साधवानी इठा थवाथी ते
इठा पार पाडवानो आरंज कयों नहि; परंतु आ सातमां जवमां रोहिणी
विद्या साधवानो आरंज कयों. तेनी विधि लखीये ठीये.

अनाथ मृतक मनुष्यने चितामां सलगावे, अने आला चामडाने श-
रीर उपर लपेटी डावा पगना अंगुठा उपरज उचा रही ज्यांसुधी ते चि-
तामां काष्ठ सलग्या करे त्यांसुधी मंत्रनो जाप करे. आ विधि प्रमाणे स-
त्यकी विद्या साधतो हतो. ते वखते कालसंदीपक विद्याधर पण त्यां आवी
पहोंच्यो. तेणे चितामां लाकडां नाखी सात दिवससुधी अग्नि बुजावा
दीधो नहि. जेथी सत्यकीनी दृढता देखी रोहिणी देवी साक्षात् प्रगट
थइ, कालसंदीपकने कहेवा लागी के तुं विघ्न कर नहि? कारण के हुं सत्यकी
उपर तुष्टमान थइ सिद्ध थयेली तुं. रोहिणी देवीये तत्काल सत्यकीने
कथुं के हे सत्यकी ! तारा शरीरमां हुं कये रस्तेथी प्रवेश करुं ? सत्यकीये
कथुं, मस्तक उपरथी प्रवेश कर ? रोहिणीये मस्तकने रस्तेथी प्रवेश कयों,
जेथी सत्यकीने मस्तकमां खाडो पडी गयो. देवीये तुष्टमान थइ मस्त-
कना खाडानी जगाये त्रीजा नेत्रनो आकार बनाव्यो. हवे सत्यकी ग्रण
नेत्रवालो प्रसिद्ध थयो. एकदा सत्यकीये वीचार कयों के पेढाले मारी
माता, जे राजानी कुमारी कन्या हती तेने बगाडेली ठे, तेथी तेने शि-
क्षा करवी जोइये, एम निश्चय करी, तेणे पोताना पिता पेढालने मारी
नांख्यो. जेथी लोकोये सत्यकीनुं नाम रुद्र (जयानक) पाडी दीधुं, का-
रण के जेणे पोताना पिताने मारी नांख्यो, तेना करतां बीजो कोण व-
धारे जयानक कहेवाय ? हवे सत्यकीये विचार कयों के कालसंदीपक
मारो दुश्मन ठे, ते कयां ठे ? ज्यारे सांजलवामां आव्युं के ते अमुक ज-
गाये ठे, त्यारे ते तेनी पासे पहोंच्यो. कालसंदीपक तेने देखी जाग्यो,
सत्यकीये तेनी पूंठ पकडी. कालसंदीपक नीचे उंचे, ज्यां त्यां जागतो
रह्यो, परंतु सत्यकीये तेनो पीठो मुक्यो नहि. अनुक्रमे कालसंदीपके स-

त्यकीने जूल थापमां पाडवावास्ते त्रण नगर वनाव्यां, सत्यकीये विद्याथी त्रणे नगरने सलगवी दीधां, ठेवटे कालसंदीपक नासीने खवण समुद्रना पाताल कलशामां चाळ्यो गयो. सत्यकीये त्यां जइ कालसंदीपकने मार नाख्यो. पठी सत्यकी विद्याधर चक्रवर्ती थयो. त्रण संध्यासमये सर्व तीर्थ करोने वंदना करी नाटक करतो हवो. जेथी इंड्रे सत्यकीनुं नाम महेश्वर पाड्युं. महेश्वर (सत्यकी) ने वे शिष्यो थया. एक नंदीश्वर, बीजो ना दीया. नादीयाने विद्याना बलथी बलद वनावी लेवामां आवतो, अने तेना उपर वेसी महेश्वर अनेक क्रीडा, कुतुहल करतो हतो. महेश्वर श्रीमहावीर जगवंतनो अविरति सम्यग्दृष्टि श्रावक हतो, परंतु अत्यंत कामी हतो, अने ब्राह्मणोनी साथे तेने बहुज वेर हतुं, तेथी विद्याना बलथी तेणे सेंकडो ब्राह्मणोनी कुमारी कन्याउने विषयसेवन करी वगाडी हती. अनुक्रमे बीजा लोकोनी तथा राजा प्रमुखथी बहु तथा पुत्रीउनी साथे ते विषय सेवन करवा लाग्यो, परंतु तेनी विद्याना जयथी कोइ तेने कांइ पण कही शकतुं नहोतुं. जे कोइ तेनी आडे आवतो, ते मायों जातो हतो. महेश्वरे विद्याना बलथी एक पुष्पक नामनुं विमान वनाव्युं, तेमां वेसी पोतानी इष्टा मुजब फरतो हतो. ए प्रमाणे तेनो काळ व्यतीत थतो हतो. एकदा महेश्वर उज्जयनी नगरीमां आव्यो. त्यां चंद्रप्रद्योत राजानी शिवा नामनी राणी शिवाय बीजी सर्वे राणीउनी साथे तेणे विषय जोग कर्यो. बीजा लोकोनी बहु, पुत्रीउं प्रमुखने पण वगाडवा लाग्यो; जेथी चंद्रप्रद्योतने अत्यंत चिंता थवा लागी. तेणे विचार कर्यो के एवो कोइ उपाय करीये के जेथी महेश्वरनो विनाश थइ जाय; तेनी विद्याने लीधे कांइ पण उपाय चाळ्यो नहि. हवे ते नगरमां उमा नामनी एक अत्यंत रुपवंत वेश्या रहेती हती. तेनो एवो नियम हतो के जे कोइ तेने अमुक संख्यानुं धन आपे, ते तेनी साथे विषय सेवन करे. एकदा महेश्वर ते वेश्याने घेर गयो. वेश्याये तेने आदर सत्कार करी तेनी सन्मुख वे फूलो राख्यां, एक खिलेलुं, अने बीजुं खिल्याविनानुं. महेश्वरे खिलेला फूल तरफ पोतानो हाथ पसायों, त्यारे उमाये खिल्या वगरनुं फूल महेश्वरना हाथमां आप्युं, अने कळुं के आ फूल (कमल) तमारा योग्य ठे. महेश्वरे पुळुं के आ कमल मारा योग्य केम ? त्यारे उमाये कळुं के आ

खिल्याविनाना कमल समान कुमारी कन्या ठे, जे तमने जोग करवा-
वास्ते वल्लभ ठे, अने हुं तो खिलेला फूल समान तुं. महेश्वरे कछुं के तुं
पण मने अति वल्लभ ठे. ए प्रमाणे वार्तालापकरी बंने जणाउं विषयमां
आसक्त थयां. महेश्वर उमाना हावजावथी तेनेज घेर रहेवा लाग्यो.
उमाये महेश्वरने पोताने आधीन करी दीधो, जेथी उमानुं वचन महेश्वर
उल्लंघन करी शकतो न्होतो. ए प्रमाणे केटलोएक काल व्यतीत
थयो, त्यारे चंद्रप्रद्योते उमाने बोलावी बहुज आदर सत्कार तथा धन
आपी कछुं के तुं महेश्वरने आ वात पुठ? के एवो कोइ समय ठे, के जे
वखते तमारी पासे कांइ पण विद्या रहेती नथी? उमाये युक्तिपूर्वक पूठी
कहेवानुं वचन आप्युं. हवे उमाये महेश्वरने पुछुं हे स्वामि ! मने एक
जातनी बहुज वीक ठे. आपनी विद्या कोइ वखते जती रहे ठे के केम?
तेनो खुलासो करो, जेथी मने निरांत थाय. महेश्वरे कछुं हे वल्लभे ! तुं
विचार कर नहि. मारी विद्या जती नथी. मात्र ज्यारे हुं मैथुन सेवन
करुं तुं, त्यारे मारी पासे कांइ पण विद्या रहेती नथी, अर्थात् ते वखते
मारी विद्या चालती नथी. हवे उमाये महेश्वरनी सर्व विना चंद्रप्रद्यो-
तने कही दीधी, जेथी चंद्रप्रद्योते उमाने कछुं के अमारो महेश्वरने
मारवानो विचार ठे, जेथी तारी साथे ते जोग जोगवतो होय, अने तेने
मारीये एवी गोठवण कर. उमाये कछुं के मने मारवी नहि. राजाये
कछुं के बहु सारुं. पठी युक्ति प्रमाणे चंद्रप्रद्योते उमाना घरमां सुजटोने
गुप्त राख्या. ज्यारे महेश्वर उमानी साथे विषय सेवनमां मग्न थइ वंनेना
शरीरो परस्पर एक शरीरवत् थइ गयां, त्यारे राजाना सुजटोये वंनेने
कापी नांख्या, अने नगरनो उपद्रव दूर कयों. हवे महेश्वरनी सर्व वि-
द्याउये महेश्वरना शिष्य नंदीश्वरने पोतानो अधिष्ठाता बनाव्यो. ज्यारे
नंदीश्वरे पोताना गुरुने उपर मुजब विटंवनाथी मार्यानी वात सांजली,
त्यारे विद्याथी उल्लायनी उपर शिला विकुर्वा; अने कहेवा लाग्यो के हे मारा
दासो ! हवे तमे क्यां जशो ? हुं सर्वने चूर्ण करी नाखुं तुं. हुं सर्व शक्ति-
मान् इश्वर तुं. कोइनो मार्यो मरतो नथी. हुं सदा अविनाशी तुं. आ
जयानक वचनोथी लोको बहुज डरवा लाग्या, सर्वे लोको विनंति करी
पगे पडवा लाग्या, तथा सर्वेये कछुं के अमारा अपराध क्षमा करो. नंदी

श्वरे कह्युं के तमे तेज अवस्थामां अर्थात् उमाना जगमां मद्देश्वरतुं लिंग स्थापन करी पूजा करो, तोज हुं तमोने जीवता ठोडुं. लोकोये तेज प्रमाणे अंगीकार करी पुजा करवी शरु करी. नंदीश्वरे तेज प्रमाणे अनेक गाम, नगरोमां लोकोने डरावी मंदिरो बंधाव्यां, तेमां पूर्वोक्त आकारे जगमां लिंग स्थापन करी पूजा करावी, आ श्रीमहावीरना अविरती स-
म्यग्रहृष्टि आवक मद्देश्वरनी उत्पत्ति ठे.

श्री महावीर स्वामिना समयमां राजगृह नगरमां श्रेणिक राजानी चेलणा राणीने कोणिक नामनो पुत्र थयो. कोणिकने तेना पिता श्रेणिकनी साथे पूर्व जन्मतुं वेर हतुं, तेथी कोणिक मोटो थतां तेणे श्रेणिकने गादीउपरथी उठाडी, पकडीने पांजरामां केद कर्यो; अने राज्यगादी उपर पोते वेठो. एकदा पोतानी माता चेलणाए प्रसंगवशात् कोणिकने कह्युं के तुं तारा पिताने जेवो बहालो हतो, तेवो कोइ पण बीजो पुत्र बहालो न होतो, कारण के ज्यारे तुं बालक हतो, त्यारे तारी आंगली पाकी हती, जेथी तने रात्रिए बिलकुल निद्रा आवती न होती, अने आखी रात तुं रोया करतो हतो. ते बखते तारा पिता तारी आंगलीने पोताना मुखमां लइ तने आराम थवा माटे ते पाकेली आंगलीतुं रुधिर तथा पर चुसी, शुकी काढतां हता; इत्यादि अनेक प्रकारथी तारा पितायें तारी उपर स्नेह करेल ठे, अने तें तो पूर्वना उपकारनो बदलो तेने पांजरामां घाली केद राखवारुप करेलो ठे. माटे बाह ! पुत्र ! तारी लायकी केटली कह्युं ? माताना आ प्रमाणेना वचनो सांजली कोणिक बहुज दुःखी थयो, अने पोताथी थयेला अकार्यने माटे रोवा लाग्यो, अने विचार कर्यो के हुं पोतेज जइ पितेश्रीने मारा हाथथी पांजरामांथी कदाडी राज्य सिंहासन उपर बेसाडुं. एवा निश्चयथी कुदाडो लइ दोडतो पितानी पासे आव्यो. श्रेणिके विचार कर्यो के कोणिक कुदाडो लइ दोडतो मारी उपर आवे ठे, जेथी आजें मने कंची रीते कमोतथी मारशे ? एवा जयथी श्रेणिक कांझ खाने मरी गया. ज्यारे कोणिके पोताना पिताने मरी गयेला दीठा त्यारे ते बहुज रोयो तथा कुट्या लाग्यो, अने अत्यंत शोकमां निमग्न थयो. ज्यारे राजएहनी घटार तथा अंदर श्रेणिकना राजमेहेसो तथा सिंहासनादि देखतो, त्यारे ते अत्यंत बिलगीर थतो.

आं दुःखथी राजगृह नगर ठोडी तेणे चंपानगरी पोतानी राज्यधानी बनावी, अने त्यां रद्देवा लाग्यो: तो पण पितानी सेवा मारार्थी थइ नहि अने पितानुं अकार्यथी मोत्त थयुं. एवा वारंवार विचार आववाथी ते बहुज दुःखमां रद्देवा लाग्यो. पठी मंत्रीउए एकमत करी प्रवृत्तपणे एक पुस्तक बनाव्युं, तेमां एबुं कथन लखाव्युं के, जे पुत्र पोताना मरण पामेला पिताने वास्ते, पिंडप्रदान, वस्त्रजोड, आचूषण, शय्या प्रमुख ब्राह्मणोने आपे ठे, ते सर्व श्राद्धादि सामग्री तेना पिताने प्राप्त थाय ठे. आ पुस्तकने धुमाडावाला मकानमां राखी धुमाडाथी प्राचीन (जुना) पुस्तक-जेबुं बनावी दीधुं. पठी आ पुस्तक कोणिक राजाने संजलाव्युं. कोणिके पण पितानी जक्ति वास्ते पिंडप्रदानादिमां बहुज धन वापर्युं. तयार्थीज मरीगयेला पाठल पिंडप्रदान श्राद्धादि प्रवृत्त थयेल ठे. जगत्मां पण प्रसिद्ध ठे के कर्ण राजाये श्राद्ध चलावेल ठे, ते आज कोणिक राजानुं नाम लोकोए कर्ण राजा करी लखी दीधुं ठे.

हवे प्रयाग तीर्थनी उत्पत्ति लखीए ठीए. अन्निकासुत जैनाचार्य अत्यंत वृद्ध थइ जतां, गंगानदी उतरतां केवलज्ञान पाम्या, अने ज्यां प्रयाग ठे, त्यां पोतानुं शरीर ठोडी मुक्ति पाम्या, ते स्थले देवताउए मुनिनो निर्वाण महोत्सव कयों, तयार्थी प्रयाग तीर्थनो महिमा थयो. महावीर स्वामिना बखतमां जे राजा प्रमुख तथा व्यवहारादिनुं स्वरूप हतुं, तथा जैनमतनो विस्तार हतो ते सर्वनुं स्वरूप आवश्यकसूत्र, वीरचरित्र, अने वृहत्कल्पादि शास्त्रोथी जाणवुं.

श्री महावीर स्वामिना समयमां राजगृह नगरमां श्रेणिक राजा थया. तेनी पाठल कोणिक, श्रेणिकना मरण पठी कोणिके चंपानगरी बसावी, आ अधिकार पूर्वे कह्यो: हवे कोणिकना मरण पठी तेनो पुत्र उदायी राजा थयो, ते कोणिकनी पाठल तेना मरण पठी उदास थवाथी चंपा ठोडी पाडलीपुत्र (पटना) बसावी पोतानी राज्यधानी करतो हवो.

श्री महावीर जगवंत विक्रम संवत्थी (४७७) वपे पद्दलां पावा-पुरी नगरीमां हस्तिपाल राजानी पुरातन राज्यसत्तामां बहोंतेर वर्पनुं आयुष्य जोगवी कार्तिक वदी अमावास्यानी रात्रिए पाठले प्रहरे पद्मा-सने वेठा थकां शरीरादि शेष चारे कर्मनी सर्व उपाधी ठोडी निर्वाण

પામ્યા. તે સમયે મોટા શિષ્યોમાં ગૌતમસ્વામિ તથા સુધર્માસ્વામિ, આ વેજ શિષ્યો વિદ્યમાન હતા. વાકીના નવે શિષ્યો શ્રી મહાવીર જગવંત વિદ્યમાન થકાં, એક માસના અનશન કરી કેવલજ્ઞાન પામી મુક્તિ પામ્યા હતા. અગીઆરે મોટા શિષ્યો જ્ઞાતિના બ્રાહ્મણ હતા. ચાર વેદ અને ઠ વેદાંગાદિ સર્વ શાસ્ત્રોના વેત્તા હતા. અગીઆરે શિષ્યોના મલી (૪૪૦૦) ચઢમાલીસસો વિદ્યાર્થીનું હતા. તેનું વૃત્તાંત લખીએછીએ. જ્યારે શ્રી મહાવીર જગવંતને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તે સમયે મધ્યપાપા નગરીમાં સોમલં નામનો દિગ્ગજ યજ્ઞનો આરંભ કરતો હતો. તે યજ્ઞ પ્રસંગે સર્વ બ્રાહ્મણોમાં શ્રેષ્ઠ પૂર્વોક્ત ગૌતમાદિ આગીઆરે આચાર્યોને આમંત્રણ કર્યું હતું. તે યજ્ઞચૂમિની ઇશાન દિશાએ મહાસેન નામના ઉદ્યાનમાં શ્રી મહાવીર જગવંતનું સમવસરણ રત્ન, સુવર્ણ, રૌપ્યમય, અનુક્રમે ત્રણ ગઢ સંયુક્ત દેવોએ વનાવ્યું. તે સમવસરણની વચમાં સિંહાસન ઉપર વેસી શ્રી મહાવીર જગવંત ઉપદેશ આપવા લાગ્યા. તે સમયે આકાશ માર્ગે, સેંકડો વિમાનોમાં વેઠા થકા, ચારે પ્રકારના દેવતાનું જગવંત શ્રી મહાવીર સ્વામિના દર્શન વાસ્તે તેમજ ઉપદેશ શ્રવણ કરવા આવતા હતા. તેને દેખી યજ્ઞ કરનારા બ્રાહ્મણોએ જાણ્યું કે આ સર્વ દેવો સાક્ષાત્ અમારા યજ્ઞની આહુતીનું લેવા આવે છે. એટલામાં દેવતાનું તો યજ્ઞચૂમિને ઠોડી જગવાનના ચરણોમાં જઈ હાજર થયા. વલી વીજા લોકો પણ શ્રી મહાવીર જગવંતના દર્શન કરી તથા ઉપદેશ સાંજલી ગૌતમાદિ પંડિતોને કહેવા લાગ્યા કે, આજે આ નગરીની બહાર, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી જગવાન્ આવ્યા છે. તેનું રૂપ એવું છે કે તેનું ચંચાર્ય વર્ણન કરવાને કોઈ પણ શક્તિવાન્ નથી; અને તેનો ઉપદેશ એવો છે કે તેમાં કાંઈ પણ સંશય પડતો નથી, વલી લાખો દેવતાનું તેમના ચરણોની સેવા કરે છે; જેથી આજે અમારું અત્યંત મોટું જાગ્યોદય થયું, કે, એવા સર્વજ્ઞ અરિહંત જગવંતના દર્શન અમે પામ્યા. જ્યારે ગૌતમજીએ લોકોના મુખથી સર્વજ્ઞ એવું વચન સાંજલ્યું, ત્યારે તેમના મનમાં ઇર્ષ્યારૂપ અગ્નિ સલગી ઊઠી; અને ઘોલી ઉઠ્યા કે, મારાથી અધિક અને સર્વજ્ઞ વીજો કોણ છે ? હમણાં જ જઈ તેના સર્વજ્ઞપણને પરાસ્ત કરું, ઇત્યાદિ અનેક ગર્વ સંયુક્ત વચનો કહાડ્યાં; પછી શ્રી મહાવીર જગવંતની પાસે તે પહોંચ્યા.

दूरस्थीज श्री जगवंतने चोत्रीश अतिशय संयुक्त, तथा इंद्रो, देवो अने मनुष्योथी परिवृत दीठा. देखतांज बोलवानी शक्ति मंद थइ गइ. जग-वंतनी सन्मुख जतांज, श्री जगवंते तेमने बोलाव्या. हे गौतम इंद्र-जु-ति ! तमे आख्या ? गौतमजीए मनमां विचार्युं के, मारुं नाम पण आ जाणे ठे; परंतु तेमां शुं आश्चर्य ? जगत्मां प्रसिद्ध एवा मने कोण जा-णतुं नथी ? मारुं नाम लेवार्थी हुं कांइ तेने सर्वइ मातुं नहि; परंतु मारा मननां जे संशय ठे, ते संशय जो ते दूर करे तो हुं तेने सर्वइ मातुं. त-त्काल जगवंते कह्युं हे गौतम ? तमारा मनमां आ संशय ठे— जीव ठे के नहि ? अने ते संशय तमने वेदोनी परस्पर विरुद्ध श्रुतियोथी थयेल ठे. ते श्रुतियो कहीये ठीये.

“ विज्ञान घन एवैतेज्यो जूतेज्यः समुत्थाय तान्येवानुविनश्यति न प्रेत्यसंज्ञास्तीत्यादि ” तेनाथी विरुद्ध, आ श्रुति ठे, “ सवै अयमात्मा ज्ञानमय इत्यादि ” आ श्रुतियोनो अर्थ तमारा मनमां जेम जासन थाय ठे, तेम हुं तमने कहुं हुं ते सांजलो. प्रथम श्रुतिनो अर्थ तमे आ प्रमाणे करो ठे— नीलादि रूप होवार्थी विज्ञानज चैतन्य ठे, विशिष्ट जे नीलादि तेथी जे घन ते विज्ञानघन, ते विज्ञानघन आ प्रत्यक्ष परिच्छिद्यमान रूप पृथ्वी, अप, तेज, वायु, आकाश, आ पांचे जूतोथी उत्पन्न थइ फरी तेनी साथेज नाश थइ जाय ठे, अर्थात् जूतोनो नाश थवार्थी, तेनी साथे विज्ञानघननो पण नाश थइ जाय ठे, ते कारणथी प्रेत्य संज्ञा नथी, अ-र्थात् मरण पठी फरी परलोक गमन, नर, नारकादि जन्म थतो नथी. आ श्रुतिथी जीवनी नास्ति अर्थात् तेनो अज्ञाव सिद्ध थाय ठे. हवे बीजी श्रुति कहे ठे के— आ आत्मा ज्ञानमय अर्थात् ज्ञान स्वरूप ठे, इत्यादि. तेथी आत्मानी सिद्धि थाय ठे. आ बंने श्रुतियो परस्पर विरोधी होवार्थी कांइ निश्चय थइ शकतो नथी. वली बीजा पण आत्माना स्वरूपमां पर-स्पर विरोधी मत ठे. कोइ कहे ठे के, यत्तः ॥ एतावानेव पुरुषो, यांवा नि-द्रियगोचरः ॥ जडे वृक्षपदं पश्य, यद्ब्रह्मदंत्यबहुश्रुताः ॥ १ ॥ वली बीजा मतवाला कहे ठे के यतः ॥ “ न रूपं जिह्मवः पुनलः ” अर्थात् आत्मा अमूर्त ठे. वली एक आगम एवुं कहे ठे के यतः ॥ “ अकर्त्ता निर्गुणो ज्ञोक्ता आत्मा ” अर्थात् अकर्त्ता, सत्व, रज, तम, आ त्रण गुणोथी रहित सुख

હુઃખનો જાગવનાર આત્મા છે. આ પ્રમાણે જુદાજુદા મતો છે, તેમાં સત્ય કોણ અને અસત્ય કોણ ? પરસ્પર વિરોધી હોવાથી સર્વ તો સત્ય થઈ શકતા નથી, વલ્લી યુક્તિ પ્રમાણથી પણ મૃત્યુપટી આત્માનું પરલોક ગમન સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. હે ગૌતમ ? પૂર્વોક્ત તમારા મનમાં સંશય છે. તેનો ઉત્તર તમને કહું તું તે સાંજલો ? પટી શ્રી જગવંતે ગૌતમસ્વામિનો સંશય દૂર કરવાવાસ્તે વેદના પદોનો યથાર્થ અર્થ કહી સંજલાવ્યો, તે સર્વ અધિકાર મૂલઆવશ્યક તથા શ્રી વિશેષાવશ્યક ગ્રંથોથી જાણવો. ગ્રંથ વધવાના તથા અતિ ગહન થવાના સવવથી મેં અહીંઆ લખેલ નથી. અગીઆરે ગણધરોનાં સંશય દૂર કરવાના કથનના ચાર હજાર શ્લોકો છે. જ્યારે ગૌતમજીનો સંશય દૂર થયો, ત્યારે ગૌતમજી પોતાના પાંચસો વિદ્યાર્થીઓની સાથે દીક્ષા લઈ શ્રીજગવંતના પ્રથમ શિષ્ય (ગણધર) થયા.

ઈંદ્રજૂતિએ દીક્ષા લીધી, એમ સાંજલી તેમના જાણ અગ્નિજૂતિ અત્યંત અગ્નિમાન યુક્ત વચનો બોલવા લાગ્યા, અને લોકોને કહેવા લાગ્યા કે, મારા જાણને ઈંદ્રજાલીઆએ કપટથી જીતી પોતાનો શિષ્ય બનાવેલ છે, પરંતુ તે ઈંદ્રજાલીઆને હરાવી હમણાંજ હું મારા જાણને પાઠો લઈ આવું. એમ બોલી તે જગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામિ પાસે આવ્યા. જ્યારે જગવંતને દીક્ષા ત્યારે મનનો સર્વ વેગ નરમ પડી ગયો, અને બોલવાની શક્તિ પણ રહી નહિ. મનમાં અદ્ભૂત આશ્ચર્ય પામ્યા, કારણ કે તેવું રૂપ તેણે કદિ દીધું પણ ન હતું, તેમ સાંજલ્યું પણ ન હતું. જગવંતે તેને નામ લઈ બોલાવ્યા. અગ્નિજૂતિએ વિચાર્યું કે, મારું નામ પણ આ જાણે છે, પરંતુ તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, હું પ્રસિદ્ધ છું, તેથી મને કોણ જાણતું નથી ? પરંતુ મારા મનમાં જે સંશય છે, તે દૂર કરે તો, હું તેને સર્વજ્ઞ માનું. જગવંતે કહ્યું, હે અગ્નિજૂતિ ! તમારા મનમાં આ સંશય છે—“કર્મ છે કે નહિ” આ સંશય તમને પરસ્પર વિરુદ્ધ એવા વેદ પદોથી થયેલ છે. તમે વેદ પદોનો યથાર્થ અર્થ જાણતા નથી, તેથી તેમ થયેલ છે. તે વેદ પદ આ છે. “ પુરુષ એવે દંઘ્રિ સર્વયજ્ઞાંતં યજ્ઞ જાવ્યં ઝતા મૃતત્વ સ્યે-શાનો યદન્નેનાઽતિરોહતિ યદેજતિ યન્નેજતિ યદ્દૂરેયહુઅંતિકે પદંતરસ્ય યદુત સર્વસ્યાસ્ય વાહ્યત ઇત્યાદ ” તેનાથી વિરુદ્ધ આ શ્રુતિ છે. યતઃ ॥ “ પુણ્યઃ પુણ્યેનેત્યાદિ ” આ શ્રુતિયોનો અર્થ તમારા મનમાં આ પ્રમા-

જે જ્ઞાસન થાય છે. પુરુષ અર્થાત્ આત્મા, એવ શબ્દ અવધારણ વાસ્તે છે. તે અવધારણ કર્મ તેમજ પ્રધાનાદિના વ્યવહેદ વાસ્તે છે, “ શ્દં સર્વ ” અર્થાત્ આ સર્વ પ્રત્યક્ષ વર્તમાન ચેતન વસ્તુ, યદ્ગૂતં અર્થાત્ જે ગૂત-કાલમાં થયેલ છે, અને નિવિષ્યમાં થશે, એવો જે સંસાર અને મુક્તિ તે સર્વ પુરુષ આત્મા બ્રહ્મજ છે, “ ધ્રિં ” અન્ન વાક્યાલંકારમાં છે, તથા. ડત શબ્દ અતિશબ્દના અર્થ વાસ્તે છે, અને અપિ શબ્દ સમુચ્ચય અર્થ વાચી છે. અમૃતત્વસ્ય અમરણજાવનો અર્થાત્ મોક્ષનો “ ઇસાનઃ ” પ્રજુઃ અર્થાત્ સ્વામિ છે. “ યદિતિ યદ્વેતિ ” ચ અક્ષરનો લોપ થવાથી યદિતિ થયો, અર્થાત્ અન્નથી જે વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે “ યદેજતિ ” જે ચાલે છે, એવા જે પશુઆદિ, અને જે ચાલતા નથી એવા જે પર્વતાદિ, અને જે દૂર છે એવા જે મેરુ આદિ, તથા જે સમીપ છે એવા જે શરીર આદિ, પૂર્વોક્ત સર્વ પદાર્થ, પુરુષ અર્થાત્ બ્રહ્મજ છે “ યતઽશ્વંતિકે ” ડ અક્ષર અવધારણાર્થમાં છે. આ શ્રુતિથી કર્મનો અજ્ઞાવ સિદ્ધ થાય છે, અને વીજી શ્રુતિથી તથા શાસ્ત્રાંતરોથી કર્મની સિદ્ધિ થાય છે. વલી યુક્તિથી કર્મ સિદ્ધ થતાં નથી, કારણ કે અમૂર્ત આત્માને મુર્તિમાન્ કર્મ કેવી રીતે લાગે ? તે કારણથી કર્મ છે કે નહિ, એવો તમારા મનમાં સંશય છે. એમ કહી જગવાને વેદ-શ્રુતિયોનો અર્થ યથાસ્થિત તેમને સમજાવી, તેમનો પૂર્વપક્ષ યદ્વંન કર્યો, તે વિસ્તારથી મૂલાવશ્યક તથા વિશેષાવશ્યક શાસ્ત્રથી જાણવું. એવી રીતે અગ્નિગૂતિષ્ણ પળ પોતાના શિષ્યો સાથે ગૌતમજીની જેમ. દીક્ષા લીધી.

અગ્નિગૂતિની દીક્ષાની વાત સાંજલી ત્રીજા વાયુગૂતિ આવ્યા. વંને જાણ્ણ દીક્ષા લેવાથી વાયુગૂતિને વિદ્યાનું અગ્નિમાન ન રહ્યું. મનમાં વિચાર કર્યો કે જગવાને વંદના કરવા જાઉં, એવા વિચારથી આવી જ-ગવંતને નમસ્કાર કર્યો. જગવંતે કહ્યું કે હે વાયુગૂતિ ! તમારા મનમાં સં-શય છે. પરંતુ તમે દ્વોજથી પુઢી શકતા નથી. તમને સંશય છે. તે આ છે—જે જીવે છે તે દેહજ છે, અને આ સંશય તમને વિરુદ્ધ વેદશ્રુતિયોથી થયેલ છે, તમે તે વેદપદોનો અર્થ વરાવર જાણતા નથી, તે વેદપદ આ છે. “ વિજ્ઞાનઘન ઇત્યાદિ ” પ્રથમ ગણધરની શ્રુતિ જાણવી. તે શ્રુતિથી. દેહથી ન્યારો જીવ (આત્મા) સિદ્ધ થતો નથી, અને તે શ્રુતિથી વિરુદ્ધ શ્રુતિ આ છે— “ સત્યેનલજ્યસ્તપસાહોષબ્રહ્મચર્યેણ નિત્યજ્યોતિર્મયોદિશુ-

ऋषेयं पश्यन्ति धीरा यतयः संयतात्मान इत्यादि” आश्रुतिथी देहथी जिज्ञा आत्मा सिद्ध थाय ठे, आ तमारा मनमां संशय ठे. जगवाने सर्व संशय दूर कयों. वायुजूति ए पोताना पांचसो शिष्यो साथे दीक्षा लीधी.

वायुजूतिनी जेम वाकीना आठे आचार्यों अनुक्रमे आवा. चोथा अव्यक्तजी आवा. तेमना मनमां संशय हतो के, पांच जूत ठे के नहि? आ संशय विरुद्ध श्रुतियोथी थयो हतो. परस्पर विरुद्ध श्रुतियो आ ठे— “स्वप्नोपमवैसकलमित्येव ब्रह्मविधिरंजसा विज्ञेय इत्यादीनि,” तेनाथी विरुद्ध श्रुति, “यावापृथिवीजनयनूदेव इत्यादि;” तथा पृथिवी देवता, अप देवता इत्यादि, तेनो अर्थ तमारा मनमां आ प्रमाणे नासन थाय ठे—स्वप्न सरखुं संपूर्ण जगत् ठे, वै निपात अवधारणार्थे ठे. “एष ब्रह्मविधि” अर्थात् आ परमार्थ प्रकारठे. अंजसा एटले सिद्धा न्यायथी जाणवा योग्य ठे; आ श्रुति पांचे जूतोनो अज्ञाव कथन करे ठे, बीजी श्रुतियो पांचे जूतोनी सत्ता कथन करे ठे, आ तमारा मनमां संशय ठे. तमारा मनमां एवो पण संशय ठे के—युक्तिथी पांच जूतो सिद्ध थता नथी. श्री जगवाने तेमनो पूर्वपक्ष खंडन करी वेदपदोनो यथार्थ अर्थ समजाव्यो. ते अधिकार उक्त ग्रंथोथी जाणवो. अव्यक्तजी ए पण पोताना पांचसो शिष्यो साथे दीक्षा लीधी.

पांचमा सुधर्म नामना आचार्य आवा, तेमनो अधिकार पण पूर्वोक्त रीते जाणवो. श्रीजगवाने कछुं के तमारा मनमां आ संशय ठे—मनुष्यादि सर्व जेवा आ जवमां ठे, तेवाज जविष्यना जन्ममां उत्पन्न थायठे, के मनुष्य पण पशुआदि थइ जाय ठे? आ संशय तमने परस्पर विरुद्ध वेदश्रुतियोथी थयेल ठे. ते वेदश्रुतियो आ ठे—“पुरुषोवैपुरुषत्वमश्रुते पशवः पशुत्वं इत्यादीनि” तेनाथी विरुद्ध श्रुति—“अगासोवै-पपजायते यः सपुरीषोदह्यत इत्यादि” आ सर्व श्रुतियोनो अर्थ जगवाने तेमने यथार्थ समजावी तेमनो संशय दूर कयों. तेमणे पोताना पांचसो शिष्यो साथे दीक्षा लीधी.

ठठा मंडिक पुत्र आवा. तेमना मनमां संशय हतो के—बंध, मोक्ष ठे के नहि? आ संशय पण विरुद्ध वेदश्रुतियोथी थयो ह्यो. ते श्रुतियो आ ठे—“स एष विगुणो विभुर्न चप्पते. संसरति वा न मुच्यते मोचयति वा ॥

અથવા અન્યંતરંવાવેદ ઇત્યાદીનિ” આ શ્રુતિનો અર્થ તમારા મનમાં આ પ્રમાણે જાસન થાય છે. આ જીવ સત્વાદિ ગુણરહિત સર્વગત સર્વવ્યાપી, પુણ્યપાપથી તેને વંધ થતો નથી, અને સંસારમાં તે ભ્રમણ પણ કરતો નથી, કમોંથી તુટતો નથી, અને વંધનો અજાવ હોવાથી, વીજાડને કમોંથી ઠોડાવંતો પણ નથી, આ પ્રમાણેના કથનથી આત્મા અકર્તા છે, તેજ ફરીથી વતાવે છે—આ પુરુષ પોતાના આત્માથી જિજ્ઞ મહત્ અહં-કારાદિ, તેમજ અન્યંતર એવું પોતાનું સ્વરૂપ જાણતો નથી, કારણ કે જાણવું તે જ્ઞાનથી થાય છે, અને જ્ઞાન, પ્રકૃતિનો ધર્મ છે, પ્રકૃતિ અચેતન છે; તેથી વંધ મોક્ષ નથી. આ શ્રુતિથી વંધ મોક્ષનો અજાવ સિદ્ધ થાય છે. તેનાથી વિરુદ્ધ શ્રુતિ આ છે—“નહિ વે શરીરસ્ય પ્રિયાપ્રિયયોરપહ-તિરસ્તિ અશરીરં વા વસંતં પ્રિયાપ્રિયે નસ્પૃશત ઇત્યાદીનિ” જાવાર્થ—શરીર સહિતને સુખ દુઃખનો અજાવ કદાપિ થતો નથી. તાત્પર્ય એ છે કે—સંસારી જીવ સુખ દુઃખથી રહિત થતો નથી, અને કારણના અજાવથી અમૂર્ત આત્માને સુખદુઃખ સ્પર્શ કરી શકતા નથી. આ શ્રુતિથી વંધ-મોક્ષ સિદ્ધ થાય છે; તથા તમારા મનમાં એમ પણ છે કે—યુક્તિથી પણ વંધ મોક્ષ સિદ્ધ થતા નથી. ઇત્યાદિ સંશયનો જગવાને યથાર્થ સુહાસો કરી તેમનો સંશય દૂર કર્યો; પઠી મંડિતપુત્રે પોતાના સાડા ત્રણસો શિષ્યોની સાથે લીલા લીધી.

સાતમા મૌર્યપુત્ર આવ્યા. તેમના મનમાં આ સંશય છે—દેવતા છે કિંવા નહિ ? આ સંશય પરસ્પર વિરુદ્ધ વેદશ્રુતિયોથી થયેલો છે, તે શ્રુતિયો આ છે—“સ એવ યજ્ઞાયુધી યજમાનોજસાસ્વર્ગલોકં ગચ્છતિ ઇત્યાદીનિ” આ શ્રુતિયો સ્વર્ગ તથા દેવતાડની સિદ્ધિ કરે છે. તેનાથી વિરુદ્ધ શ્રુતિ આ છે—“અપામસોમં અમૃતા અન્નમ અગમામદ્યોતિર્વિદામ-દેવાન્ ॥ કિં નૂનમસ્માન્ તૃણવદરાતિઃ કિમુધૃત્તિં રમૃતમર્ત્યસ્યેત્યાદીનિ” તથા “કોજાનાતિ માયોપમાન્ ગીર્વાણાનિંશ્યમવરુણકુવેરાદીન્ ઇત્યાદિ” આ શ્રુતિનો જાવાર્થ તમારા મનમાં આ પ્રમાણે જાસન થાય છે—પાણી પીતા થકાં અર્થાત્ સોમ લતાનો રસ પીતા થકાં અમૃત (અમરણ) ધર્મવાલા અમે થયા ઠીણ, જ્યોતિ, સ્વર્ગ અને દેવતાને અમે જાણતા નથી. વહી દેવતા અમે થયા ઠીણ તે પણ જાણતા નથી, દેવતા તૃણની જેમ

અમને શું કરી શકે છે? આ શ્રુતિ અજાવ પ્રતિપાદન કરે છે. વલી આ શ્રુતિ જાવની પ્રતિપાદક છે—“ધૂર્તિજરા અમૃતમર્ત્યસ્ય” અમૃતત્વ પ્રાપ્ત પુરુષને શું કરી શકે છે? આ શ્રુતિયોનો યથાર્થ અર્થ સમજાવી શ્રીજગવંતે તેમનો સંશય દૂર કર્યો. પઠી તેમણે પોતાના સાઠાં ત્રણસો ઠાત્રોની સાથે દીક્ષા લીધી.

આઠમા અકંપિત આવ્યા. તેમના મનમાં નર્ક છે કે નહિ? એવો સંશય હતો. તે સંશય પણ પરસ્પર વિરુદ્ધ વેદશ્રુતિયોથી થયો હતો, તે શ્રુતિયો આ છે—“નારકોવૈ એષ જાયતે યઃ શૂદ્રાન્નમશ્નાતિ ઇત્યાદિ” જાવાર્થ—જે વ્રાહ્મણ શૂદ્રનું અન્ન ખાય છે તે નારકી થાય છે. આ શ્રુતિથી નર્ક સિદ્ધ થાય છે; તથા “નહૈવૈ પ્રેત્યનરકે નારકાઃ સંતીત્યાદિ” આ શ્રુતિથી નર્કનો અજાવ સિદ્ધ થાય છે. આ શ્રુતિયોનો યથાર્થ અર્થ શ્રીજગવંતે સમજાવી તેમનો સંશય દૂર કર્યો. પઠી અકંપિતજીએ પોતાના ત્રણસો ઠાત્રોની સાથે દીક્ષા લીધી.

નવમા અચલત્રાતા આવ્યા. તેમના મનમાં સંશય હતો કે—પુણ્યપાપ છે કે નહિ? આ સંશય વેદની પરસ્પર વિરુદ્ધ શ્રુતિયોથી થયો હતો. તે શ્રુતિયો આ છે—“પુરુષ એવેદં યિંસર્વં” ઇત્યાદિ” વીજા ગણધરની જેમ. તેનાથી વિરુદ્ધ શ્રુતિ આ છે—“પુણ્યં પુણ્યેન કર્મણા જવતિ, પાપં પાપેન કર્મણા જવતિ ઇત્યાદિ” આ શ્રુતિથી પુણ્ય પાપ સિદ્ધ થાય છે. આ સંશય તેમના જગવંતે દૂર કર્યો. તેમણે પણ પોતાના ત્રણસો ઠાત્રો સાથે દીક્ષા લીધી.

દસમા મેતાર્ય આવ્યા. તેમના મનમાં એવો સંશય હતો કે—પરલોક છે કે નહિ? આ સંશય વેદની પરસ્પર વિરુદ્ધ શ્રુતિયોથી થયો હતો. તે શ્રુતિયો આ છે—“વિજ્ઞાનઘન ઇત્યાદિ” પ્રથમ ગણધરની જેમ આ શ્રુતિ અજાવ સૂચક છે, તથા “સવૈ અયં આત્મા જ્ઞાનમય ઇત્યાદિ” આ શ્રુતિ જાવપ્રતિપાદક છે. તેમનો યથાર્થ અર્થ સમજાવી જગવંતે સંશય દૂર કર્યો. પઠી મેતાર્યજીએ પોતાના ત્રણસો ઠાત્રો સાથે દીક્ષા લીધી.

હવે ઠેલા (અગીઆરમા) પ્રજાસજી આવ્યા. તેમના મનમાં સંશય હતો કે—નિર્વાણ છે કે નહિ? તે શ્રુતિયો આ છે—“જરામર્યં વા પતત્ત્વં સર્વં યદગ્નિહોત્ર” જાવાર્થ—અગ્નિહોત્ર જીવહિંસા સંયુક્ત છે, અને જન્મ

મરણનું કારણ છે, ઠતાં અગ્નિહોત્ર નિરંતર કરવો એમ વેદમાં કથન કરેલ છે, જેથી એવો ક્યો સમય છે કે જે વચ્ચે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું કર્મ કરીયે ? તે કારણથી આત્માનો મોક્ષ (નિર્વાણ) કદાપિ થઈ શકતો નથી. તેનાથી વિરુદ્ધ શ્રુતિ આ છે- “ છે બ્રહ્મણી વેદિતવ્યે પરમપરં ચ તત્ર પરં સત્યં જ્ઞાનમનંતં બ્રહ્મેતિ ” આ શ્રુતિ મોક્ષપ્રાપ્તિ સૂચવે છે. આ શ્રુતિયોનો યથાર્થ અર્થ શ્રી જગવંતે સમજાવી તેમનો સંશય દૂર કર્યો. પઠી પ્રજ્ઞાસજીએ પોતાના વ્રણસો ઠાત્રો સાથે દીક્ષા લીધી.

શ્રી મહાવીર જગવંતને વૈશાખ સુદ દશમીના રોજ મધ્યપાપાનગરીના મહાસેન વનમાં પૂર્વોક્ત (૪૪૦૦) શિષ્યો થયા. પઠી રાજપુત્ર તથા શ્રેષ્ઠિ પુત્રાદિ અને રાજપુત્રી તથા શ્રેષ્ઠિપુત્રી તથા અને રાજા તથા રાણી પ્રમુખ અનેક મનુષ્યોએ દીક્ષા લીધી.

અનુક્રમે જગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામિ આયુષ્ય પૂર્ણ થયે પાવાપુરીમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરતા હતા. તેજ રાત્રિએ ઇંદ્રજૂતિ (ગૌતમસ્વામિ) ને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ઇંદ્રોએ નિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો, અને સુધર્મા સ્વામિને શ્રી મહાવીરસ્વામિની ગાદી ઉપર સ્થાપન કરાવ્યા. શ્રી ગૌતમસ્વામિને ગાદી ઉપર સ્થાપન કર્યા તેનું કારણ એ છે કે કેવલજ્ઞાની પુરુષ, કોઈ ગાદીપતિ થઈ શકતા નથી, કારણ કે કેવલી તો તેમને જે કાંઈ પુઠવામાં આવે તેનો ઉત્તર પોતાના જ્ઞાનથીજ આપે છે, પરંતુ એમ કહેતા નથી કે, હું અમુક તીર્થકરના કથન મુજબ કહું છું, તે કારણથી કેવલજ્ઞાની ગાદીપતિ થતા નથી. જો ગાદીપતિ થાય તો તીર્થકરના શાસનનો લોપ થાય, જે કદાપિ થતું નથી, કારણ કે અનાદિ રીતિને કેવલી કેમ ઉઘાપન કરે ? તેજ કારણથી શ્રીગૌતમસ્વામિ ગાદીપતિ થયા નહિ, અને શ્રી સુધર્માસ્વામિને ગાદી ઉપર વિરાજમાન કરવામાં આવ્યા.

૧ શ્રી સુધર્માસ્વામિ પચાસ વર્ષ શહેસ્થાવાસમાં રહ્યા, ત્રીશ વર્ષસુધી શ્રીમહાવીર જગવંતની ચરણ સેવામાં રહ્યા, શ્રીજગવંતના નિર્વાણ પઠી વાર વર્ષસુધી ટઘસ્ય રહ્યા, અને આઠ વર્ષ કેવલીપર્યાય પાલી મોક્ષે ગયા. જગવંત શ્રી મહાવીરસ્વામિ પઠી શ્રીગૌતમસ્વામિ કેવલજ્ઞાન પામી વાર વર્ષ જીવતા રહ્યા. શ્રીગૌતમસ્વામિના નિર્વાણ પઠી શ્રીસુધર્માસ્વામિને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. શ્રી સુધર્માસ્વામિનું આયુષ્ય (૧૦૦) એકસો

વર્ષનું હતું. તેણે શ્રી મહાવીરસ્વામિ પઠી વીશ વર્ષે મોકલે ગયા. ૨ શ્રી સુધર્મસ્વામિની પાટ ઉપર શ્રી જંબુસ્વામિ વેઠા. રાજગૃહનગર-નિવાસી શ્રી રીપત્તદત્ત શેઠની ધારણી નામની સ્ત્રીના કુલથી તેણે જન્મ્યા હતા. નવવાણ કોડ સોનેયા તથા આઠ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરી તેણે દીક્ષા લીધી. સોલ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસમાં રહ્યા, વીશ વર્ષ વ્રતપર્યાય, અને ચમાલીસ વર્ષ કેવલપર્યાય પાલી શ્રી મહાવીરના નિર્વાણ પઠી ચોસઠમે વર્ષે મોકલે ગયા.

શ્રી જંબુસ્વામિ પઠી જરતકેત્રમાં દશ વાવતો વિદ્વેદ ગણે. તેના નામ, ૧ મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ૨ પરમાવધિજ્ઞાન, ૩ પુલાકલવિદ્ય, ૪ આહારકશરીર ૫ ક્ષપકશ્રેણિ, ૬ ઉપશમશ્રેણિ, ૭ જિનકલ્પિમુનિની રીતિ, ૮ પરિહાર-વિશુદ્ધિ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર અને યથાભ્યાસ ચારિત્ર, ૯ કેવલજ્ઞાન, ૧૦ મોક્ષપ્રાપ્તિ. શ્રી મહાવીરસ્વામિ કેવલજ્ઞાન પામ્યા પઠી ચૌદ વર્ષે જમાલી નામનો પ્રથમ નિન્હવ થયો, અને સોલ વર્ષે તિષ્યગુપ્ત નામનો વીજો નિન્હવ થયો. શ્રી જંબુસ્વામિનું આયુષ્ય (૮૦) વર્ષનું હતું.

૩ શ્રી જંબુસ્વામિની પાટ ઉપર શ્રી પ્રજ્ઞવાસ્વામિ વેઠા. તેની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે છે— વિંધ્યાચલ પર્વત નજીક જયપુર નામનું નગર હતું, તેનો વિંધ્ય નામનો રાજા હતો. તેને બે પુત્રો થયા, એક મોટો પ્રજ્ઞવ, વીજો ઓટો પ્રજ્ઞવ. મોટો પ્રજ્ઞવ કોઈ કારણસર ગુસ્સે થઈ જયપુર નગરથી વહાર નિકલી વિંધ્યાચલની વિપમ જગામાં ગામ વસાવી રહેવા લાગ્યો, અને ચોરી, રસ્તાની લૂંટ, ધાડચોરી, જવરીથી પકડવું વિગેરે કૃત્યો કરી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો. એકદા પાંચસે ચોરનો સમુદાય લઈ રાજગૃહ નગરમાં જંબુજીનું ઘર લુંટવા આવ્યો. જંબુસ્વામીએ તેને પ્રતિવોધ કર્યો. તે પ્રતિવોધથી તેણે પાંચસે ચોરોની સાથે જંબુસ્વામિ-સહવર્તમાન દીક્ષા લીધી. इत्यादि શ્રી જંબુસ્વામિ તથા પ્રજ્ઞવસ્વામિનો અધિકાર જંબુચરિત્ર તથા પરિશિષ્ટ પર્વથી જાણવો. પ્રજ્ઞવસ્વામિ ત્રીશ વર્ષ ગૃહસ્થપર્યાય, ચમાલીસ વર્ષ વ્રતપર્યાય, અને અગીઆર વર્ષ યુગપ્ર-ધાન પદવી, સર્વ આયુ પંચાસી વર્ષનું જોગવી શ્રીમહાવીરસ્વામિ પઠી પંચોતેર વર્ષે સ્વર્ગે ગયા.

४ श्रीप्रज्ञवस्वामिनी पाट उपर श्री शिष्यंजवस्वामि वेठा. जेउए मनक साधु वास्ते श्रीदशवैकालिक सूत्रनी रचना करी. तेनी उत्पत्ति आ प्रमाणे—एकदा प्रस्तावे प्रज्ञवस्वामिने रात्रिना विचार थयो के मारी पाट उपर कोण वेसशे ? ज्ञानवलथी विचारतां सर्व संघमां पोतानी पाट योग्य कोइ देखवामां आव्युं नही, तेथी पर दर्शनवालाउं तरफ ज्ञानवलथी देखवा लाग्या. अनुक्रमे तेमणे राजगृह नगरमां शिष्यंजव जट्टने यज्ञ करतां थकां, पोतानी पाट योग्य दीठा. तत्काल प्रज्ञवस्वामि विहार करी सपरिवार राजगृह नगरमां आव्या. पोताना वे साधुने आदेश कयों के तमे यज्ञस्थानमां जइ जिह्वावास्ते धर्मलाज कहो, अने यज्ञ करनाराउने आ प्रमाणे कहो— “अहोकष्टमहोकष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि” वने साधुए गुरुना आदेश मुजव पूर्वोक्त सर्व कयुं. ज्यारे ब्राह्मणोए “अहोकष्टं” इत्यादि श्रवण कयुं, ते वखते यज्ञवाडामां शिष्यंजव ब्राह्मणने यज्ञदीक्षा लेवानी हती, तेथी तेउं यज्ञवाडाना दरवाजामां उजा हता, जेथी तेमणे पण मुनियोनुं “अहोकष्टं” इत्यादि श्रवण कयुं. तत्काल तेउं विचारवा लाग्या के आवा उपशमप्रधान साधु कदापि असत्य बोलता नथी, तेथी तेमना मनमां संशय थयो, जेथी उपाध्यायने पुथुं के तत्व शुं ठे ? उपाध्यायजीए कछुं के चार वेदमां जे कथन करेल ठे तेज तत्वठे, वेद उपरांत वीजुं तत्व नथी. शिष्यंजवे कछुं के तमे दक्षिणाना लोचथी मने तत्व बतावता नथी. बली रागद्वेषरहित, निर्मम, निःपरिग्रह, शांत, दांत, महंत एवा मुनियोनुं कथन कदापि असत्य होतुं नथी, तेथी हवे तमे मारा गुरु नथी, तमे तो जन्मथी जगत्ने उगवानी बाजी रची वेठा ठो, माटे शिक्षायोग्य ठो; वास्ते कां तो मने तत्व बतावो ? अने तेम नहि करशो तो तलवारथी हुं तमारुं शिरछेद करीश. एम कहेतांज अत्यंत क्रोधना आवेशमां आवी जवाथी मियानथी तलवार बहार काढी. उपाध्याये प्राणांत कष्ट देखी कछुं के अमारा वेदोलवार बहार काढी. उपाध्याये प्राणांत कष्ट देखी कछुं के अमारा वेदोमां पण एमज लखेल ठे, तथा अमारी आम्नाय पण एवीज ठे के ज्यारे कोइ अमारुं शिरछेद करवा आवे त्यारेज तत्व कहेवुं, अन्यथा नही. तेथी हवे हुं तमने तत्व कहुं ठुं. आ यज्ञस्थंजनी नीचे अर्हंतनी प्रतिमा स्थापन करेली ठे, अने तेनी प्रघ्न रीते नीचेज पूजा करवामां आवे ठे.

તેના પ્રજાવથી યજ્ઞના સર્વ વિદ્યો દૂર થઈ જાય છે. જો યજ્ઞસ્થંજનીએ અર્હંતની પ્રતિમા ન રાખવામાં આવે તો મહાત્મા સિદ્ધપુત્ર તથા નારદ, આ વંને યજ્ઞને વિધ્વંસ કરી નાખે છે. પછી ઉપાધ્યાયજીએ સ્થંજ ઉખેડી અર્હંતની પ્રતિમા વતાવી, અને કહ્યું કે આ પ્રતિમા જે દેવની છે, તે દેવ, શ્રી અર્હંતનો કથન કરેલો ધર્મ, જીવદયા રૂપ તત્ત્વ છે; અને આ જે વેદપ્રતિપાદ યજ્ઞ છે, તે સર્વ હિંસાત્મક રૂપ હોવાથી વિઠંબન રૂપ છે, પરંતુ શું કરીએ? જો અમે એમ ન કરીએ તો અમારી આજીવિકા ચાલતી નથી. હવે તું તત્ત્વ સમજી લે, અને મને ઠોડી દે; તથા પરમાર્હંત થઈ જા. કારણ કે મેં તને મારા પેટને વાસ્તે વધુ દિવસ રાખાવ્યો છે. યુરુનું શુરુ અંતઃકરણ થયેલું જાણી શિષ્યંજવે તેને નમસ્કાર કર્યો, અને કહ્યું કે યથાર્થ તત્ત્વનો પ્રકાશ કરવાથી તમે હવે સાચા ઉપાધ્યાય છે. એમ કહી તુષ્ટમાન થઈ યજ્ઞની સર્વ સામગ્રી સુવર્ણપાત્રાદિ શિષ્યંજવે ઉપાધ્યાયને આપી દીધી, અને પ્રજવસ્વામિ પાસે જઈ તત્ત્વનું સ્વરૂપ પુઠી દીક્ષા લીધી. તેમનો શેષ વૃત્તાંત પરિશિષ્ટપર્વ ગ્રંથથી જાણી લેવો. શિષ્યંજવ સ્વામિ અઠાવીશ વર્ષે રહસ્થાવાસ, અગ્નીઆર વર્ષે સામાન્ય સાધુ, અને તેત્રીશ વર્ષે યુગપ્રધાનાચાર્ય પદવી જોગવી, સર્વ આયુ વાસઠ વર્ષેનું જોગવી શ્રીમહાવીર જગવંત પછી અઠાણું વર્ષે સ્વર્ગે ગયા.

૫ શ્રીશિષ્યંજવસ્વામિની પાટ ઉપર યશોજઙ્ગસ્વામિ વેઠા. તે બાવીસ વર્ષે રહસ્થવાસ, ચૌદ વર્ષે વ્રતપર્યાય, પચાસ વર્ષે યુગપ્રધાન પદવી. સર્વ આયુ ઠાસી વર્ષેનું જોગવી શ્રીમહાવીર પછી (૧૪૬) વર્ષે સ્વર્ગે ગયા.

૬ શ્રી યશોજઙ્ગસ્વામિની પાટ ઉપર એક સંજ્ઞૂતવિજય અને ઘીજા જઙ્ગવાહુસ્વામિ, આ વંને વેઠા. સંજ્ઞૂતવિજયજી વેંતાલીસ વર્ષે રહવાસ, ચાલીસ વર્ષે વ્રતપર્યાય અને આઠ વર્ષે યુગપ્રધાન પદવી, સર્વ આયુ નેવું વર્ષેનું જોગવી સ્વર્ગમાં ગયા. શ્રીજઙ્ગવાહુસ્વામિ ૧ આવશ્યક નિર્યુક્તિ, ૨ દશવૈકાલિક નિર્યુક્તિ, ૩ ઉત્તરાધ્યયન નિર્યુક્તિ, ૪ આચારાંગ નિર્યુક્તિ, ૫ સૂત્રકૃતાંગ નિર્યુક્તિ, ૬ સૂર્યપ્રજ્ઞાસિ નિર્યુક્તિ, ૭ રીપિજ્ઞાપિત નિર્યુક્તિ ૮ કલ્પનિર્યુક્તિ, ૯ વ્યવહાર નિર્યુક્તિ, ૧૦ દશાનિર્યુક્તિ, આ દશ નિર્યુક્તિયો તથા ૧ કલ્પ, ૨ વ્યવહાર, ૩ દશાશ્રુતસ્કંધ, આ ત્રણ નવમા પૂર્વમાંથી ઉચ્ચાર કરી ઘનાવ્યા. ઘણી જઙ્ગવાહુસંહિતા નામનું અતિ વિસ્તારવાચું

ज्योतिष शास्त्र वनाव्युं. उपसर्गहरस्तोत्र वनाव्युं. एवीरीते जैनमतवालाउं
उपर बहुज उपकार कर्यो. जङ्गवाहुस्वामिने वराहमिहिर नामना एक सगा
चाइ हता, ते प्रथम तो जैनमतना साधु थया हता, पठी साधुपणुं तजी
दीधुं, तेमणे वराही संहिता वनावी. विक्रमादित्यनी सजामां जे वराह
मिहिर पंडित हता ते वीजा वराहमिहिर थया ठे. संहिताकारक ते नहीं.
तेमनुं सर्व वृत्तांत परिशिष्ट पर्वथी जाणवुं. श्रीजङ्गवाहुस्वामि पीसतालीस
वर्ष गृहस्थावास, सत्तर वर्ष व्रतपर्याय, चौद वर्ष युगप्रधान, सर्व आयु
ठोंतेर वर्षनुं जोगवी श्रीमहावीर पठी (१९०) वर्षे स्वर्गे गया.

श्री संचूतविजय तथा श्रीजङ्गवाहुस्वामिनी पाठ उपर श्रीस्थूल-
जङ्गस्वामि वेठा. तेमनो सर्व वृत्तांत परिशिष्ट पर्व ग्रंथथी जाणवो. १ प्र-
जवस्वामि, २ शिष्यजवस्वामि, ३ यशोजङ्गस्वामि, संचूतविजय, ५ ज-
ङ्गवाहुस्वामि, ६ स्थूलजङ्ग. आ ठ आचार्यो चौद पूर्वना वेत्ता हता. श्री
स्थूलजङ्गजी त्रीस वर्ष गृहस्थावास, चोवीस वर्ष व्रतपर्याय, पीसतालीस
वर्ष युगप्रधान पदवी, सर्व आयु नवाणुं वर्षनुं जोगवी श्रीमहावीर पठी
(२१५) वर्षे स्वर्गमां गया. श्रीमहावीर पठी वसे चौद वर्षे आपाढ आ-
चार्यनो शिष्य त्रीजो निन्हव थयो.

स्थूलजङ्गजीना समयमां नवनंदोनुं (१५५) एकसो पंचावन वर्षनुं
राज्य उत्थापी चाणाक्य ब्राह्मणे चंडगुप्त राजाने राज्यसिंहासन उपर
वेसाड्यो. चंडगुप्तना वंशजोए (१००) वर्षसुधी राज्य कर्युं. चंडगुप्तना
पितानुं नाम मोरपाल हुतुं, तेथी चंडगुप्तनो मौर्यवंश कहेवाय ठे. चंड-
गुप्त जैनमती आवक राजा हतो. चंडगुप्त तथा नव नंदोनुं वृत्तांत परि-
शिष्ट पर्व, उत्तराध्ययनवृत्ति तथा आवश्यकवृत्तिथी जोइ लेवुं.

श्रीस्थूलजङ्गस्वामि पठी उपरना चार पूर्व, प्रथम संहनन, प्रथम
संस्थान विच्छेद थइ गयां. श्रीमहावीर पठी (२२०) वर्षे अश्वमित्र ना-
मनो चोथो क्षणिकवादि निन्हव थयो. श्रीस्थूलजङ्गजीना समयमां वार
वर्षनो दुकाल पड्यो, त्यारे चंडगुप्तनुं राज्य हुतुं; तथा श्रीमहावीर पठी
(२२०) वर्षे बित्यावाद गंग नामनो पांचमो निन्हव थयो.

७ श्री स्थूलजङ्गजी पठी तेमना वे शिष्यो एक आर्यमहागिरि तथा
वीजा सुहस्ति सूरि आठमी पाठ उपर वेठा. आर्यमहागिरिना शिष्य

१ वकुल, २ वलिस्सह, वलिस्सहना शिष्य श्री उमास्वातिजी थया, जे-
मणे तत्त्वार्थादि सूत्रनी रचना करी, उमास्वातिजीना शिष्य श्यामाचार्य,
जेमणे पन्नवणा सूत्रनी रचना करी. आ श्यामाचार्य श्री महावीर पढी
त्रणसो ठोंतेर वर्षे स्वर्गे गया. आर्यमहागिरिजी त्रीस वर्ष गृहवास,
चालीस वर्ष व्रतपर्याय, त्रीस वर्ष युगप्रधान पदवी, सर्व आयु एकसो
वर्षनु जोगवी स्वर्गे गया.

श्रीसुहस्तिसूरिये एक जिखारीने दीक्षा आपी, ते जिखारी काल करी
चंद्रगुप्तना वंशमां तेना पुत्र विंदुसार, विंदुसारनो पुत्र अशोक, अशो-
कनो पुत्र कुणाल, कुणालनो पुत्र संप्रति नामनो राजा थयो. संप्रति रा-
जाये जैनधर्मनी बहुज वृद्धि करी. श्री कल्पसूत्रना प्रथम उद्देशमां श्री
महावीरस्वामिना समयमां वर्त्तमान समय सरखावतां बहु थोडा देशोमां
जैनधर्म लखेल ठे. मारवाड, गुजरात, दक्षिण, पंजाब विगेरे देशोमां जे
जैनधर्म प्रवर्त्ते ठे, ते संप्रति राजाना समयथीज प्रवर्त्ते ठे. यद्यपि वर्त्त-
मानमां जैनी राजा नही होवार्थी जैनधर्म सर्व स्थले नथी, परंतु संप्रति
राजाना समयमां जैनधर्म चारत वर्षमां सर्वत्र हतो, तथा उन्नतिपर हतो,
कारण के संप्रति राजानुं राज्य मध्य खंड तथा गंगा अने सिंधुपार सर्व
देशोमां हतुं. संप्रति राजाये धर्मवृद्धिमाटे पोताना नोकरोने जैनसाधुं
वनावी, पोतानी आज्ञा माननारा राजाउंशक, यवन, फारसादि देशोमां
हता, ते देशोमां पण मोकळ्या हता. तेउये ते राजाउंने जैनना साधुंना
आहार, विहार, आचारादि सर्व बताव्या हता, तेमज समजाव्या हता.
वाद साधुंनो विहार ते देशोमां करावी ते देशना लोकोने जैनधर्मी
कर्या हता. संप्रति राजाये (७७०००) नवाणुं हजार जीणोंझार जिन-
मंदिरोना कराव्या; तथा (२६०००) ठवीस हजार नवा जिनमंदिरो वं-
धाव्यां; सोना, चांदी, पीतल, पाषाण प्रमुखनी सवाक्रोड प्रतिमा वनावी.
तेमना वनावेला मंदिर, नाडोल, गीरनार, शत्रुंजय, रतलाम प्रमुख अ-
नेक स्थले अमे देखेल ठे. संप्रति राजानी प्रतिमा तो अमे सेंकडो दी-
ठी ठे. संप्रति राजानुं संपूर्ण वृत्तांत परिशिष्ट पर्वादि ग्रंथोथी जाणवुं.

सुहस्ति सूरिये उज्जयननी रेहेनारी जज्जा शेवाणीना पुत्र अवंती-
सुकमालने दीक्षा आपी. जे स्थले अवंतीसुकमाले काल कयों, ते स्थले

तेनेज अमे धर्मलाज कहीये ठीये. वली एम पण नथी के तमे अमने वंदना नथी करी. तमे पण पोताना मनथी वंदना करी ठे. मनज सर्व का-योंमां प्रधान ठे, ते कारणथी अमे धर्मलाज कह्यो ठे, अने तमोए पण मारी परिक्कावास्तेज मनथी नमस्कार करेल ठे. विक्रम राजाए तुष्टमान थइ हाथीथी नीचे उतरी सर्व संघनी समझ आचार्यने वंदना करी. एक क्रोड सोनामहोर जेट मुकी, आचार्यें सोनामहोर लीधी नही, कारण के तेउ त्यागी हता. राजाये पण पाठी लीधी नहि. आखर आचार्यनी आ-ज्ञाथी संघना गृहस्थोये जीर्णोद्धारमां वापरी दीधी. राजाना दफतरमां तो आ प्रमाणे लखेलुं ठे. श्लोक ॥ धर्मलाज इति प्रोक्ते, दूराडुव्रितपा-णये ॥ सूरये सिद्धसेनाय, ददौ कोटिं धराधिपः ॥ १ ॥ श्रीविक्रम रा-जानी सन्मुख सिद्धसेनदिवाकरे एम पण कह्युं हतुं के ॥ गाथा ॥ पुण्णे वास सहस्से, सयंमि वरिसाण नव नवइ कलिय ॥ होइ कुमर नरिंदो, तुह विक्रमराय सारिखो ॥ १ ॥ अर्थः पुण्य एवां एक हजार एकसो न-वाणुं वर्षें, हे विक्रमराय तमारा जेवोज कुमारपाल नृप थशे. अन्यदा सि-द्धसेनजी चित्रकूटमां गया. चित्रकूटमां एक अति प्राचीन जिनमंदिर हतुं, तेमां एक बहु मोटो स्थंज तेमना देखवामां आव्यो. कोशने पुठ्युं के, आ स्थंज शानो ठे? तेणे कहुं के पूर्वाचार्योये तेमां रहस्य पुस्तको मु-केलां ठे, आ स्थंज विविध औपध डव्यनो वनेलो, वज्जनी जेम जला-दिथी अनेथ ठे. कोइथी आ स्थंज खोली शकातो नथी. ते सांजली सि-द्धसेनजीये ते स्थंजनी गंध लइ प्रत्यौपधरस तेना उपर ठांट्यो, तेथी क-मलनी जेम स्थंज खिली गयो. तेमां पुस्तक दीगां. तेमांथी एक पुस्तक लइ वांचतां प्रथम पत्रमां वे विद्या लखेली प्राप्त थइ. एक सरसव विद्या, बीजी सुवर्णविद्या. सरसव विद्यानुं ए वल हतुं के कार्य आवी पडे त्यारे मांत्रिक जेटला सरसव जलाशयमां नांखे, तेदला अखार वेतालीसे हथी-आर सहित बहार आवे, परदलनो जंग करी कार्य सिद्ध थयेथी अदृश्य थइ जाय. हेम विद्याथी कांइ पण मेहेनतविना शुरू हेम कोटि गमे ते धातुथी थइ शके. आ वंने विद्या सिद्धसेनजीये सारी रीते लीधी. उपरांत आगल वांचवा जाय ठे के स्थंज बंध थइ गयो, सर्व पुस्तको वचमां रही गयां, अने आकाशवाणी थइ के तुं आ पुस्तकोने वांचवाने योग्य नथी,

कयों तेमांथी कांश्क लखीए ठीए:- “नवि मारिये नवि चोरिये, परदार-
गमन निवारिये ॥ थोवाधो वंदाइयें, सग्गिमट्टे मट्टे जाइये ॥ १ ॥ बली
बोलवा तथा नाचवा लाग्या ॥ ठंढ ॥ कालो कंवल नीचो बट्ट, ठाठें ज-
रिउ दीवडो थट्ट ॥ एवढ पडीउ नीले जाड, अवर किसो ठे सग्ग नि-
लाड ॥ २ ॥ इत्यादि गोपो सांजली बहुज खुशी थया, अने कहेवा लाग्या
के वृद्धवादि सर्वज्ञ ठे, अमने केवो मीठो, कानने सुखदायक तथा अ-
मारा योग्य उपदेश कयों. सिद्धसेन तो कांश् जाणतो नथी. गोपोनो नि-
र्णय सांजली सिद्धसेनजीए वृद्धवादिने कछुं हे जगवन् ! तमे मने
दीक्षा आपी पोतानो शिष्य बनावो, कारण के मारी प्रतिज्ञा ठे के जो
गोपो मने हायों कहे तो हुं हायों, अने तमारो शिष्य हुं वनुं. वृद्धवा-
दिए कछुं के आ गोपोनी सजामां वाद विवाद शो ? ते प्रमाणेना वाद-
विवादथी हारजीत कहेवाय नहि. तमे जगुपुर (जरुच) मां राजस-
जामां चालो; सजा समझ मारो तमारो वाद विवाद थशे. सिद्धसेन-
जीए कछुं के हुं जले विद्वान् होउं, परंतु अवसरनो जाण नथी, अव-
सरना ज्ञाता तमे ठो, तेथी मने हायों समजी दीक्षा आपो. सिद्धसे-
नजीए पूर्वोक्त कह्या ठतां वृद्धवादि आचार्य तेने राज्यसजामां विवाद
करवा सारु लइ आव्या. राज्यसजा समझ विवाद थयो, तेमां सिद्ध-
सेनजीनो पराजय थयो, तेणे आचार्य पासे दीक्षा लीधी, गुरुए तेनुं ना-
म कुमुदचंद्र पाड्युं. पठी ज्यारे आचार्य पदवी आपी त्यारे फरी सि-
द्धसेन दिवाकर नाम राख्युं. पठी वृद्धवादि तो अन्यत्र विहार करी ग-
या, अने सिद्धसेन दिवाकर अवंती (उज्जयिन) मां गया. उज्जयिननो
संघ सन्मुख आव्यो, अने सिद्धसेन दिवाकरने सर्वज्ञपुत्र एवुं विरुद
आप्युं, एम विरुदावली बोलतां अवंती नगरीना चोकमां आव्या. ते
अवसरे विक्रमादित्य राजा हाथी उपर चढेला सन्मुख आवता मट्ठा.
राजाए सर्वज्ञपुत्र एवुं विरुद सांजली तेनी परिक्षा वास्ते हाथी उपर
वेठा वेठांज मनथी तेमने नमस्कार कयों. आचार्य तत्काल धर्मलाज
कह्यो. राजाये पुठ्युं, वंदना कर्या विना आपे मने धर्मलाज केम
आप्यो ? हुं धर्मलाज बहु सस्तो ठे ? आचार्य कछुं, आ धर्मलाज
कोड चिंतामणि रत्नोथी पण अधिक ठे, जे कोइ अमने वंदना करे ठे,

तेनेज अमे धर्मलाज कह्ये ठीये. वली एम पण नथी के तमे अमने वंदना नथी करी. तमे पण पोताना मनथी वंदना करी ठे. मनज सर्व का-योंमां प्रधान ठे, ते कारणथी अमे धर्मलाज कह्यो ठे, अने तमोए पण मारी परिक्षावास्तेज मनथी नमस्कार करेल ठे. विक्रम राजाए तुष्टमान थइ हाथीथी नीचे उतरी सर्व संघनी समक्ष आचार्यने वंदना करी. एक क्रोड सोनामहोर जेट मुकी, आचार्यें सोनामहोर लीधी नही, कारण के तेउ त्यागी हता. राजाये पण पाठी लीधी नहि. आखर आचार्यनी आ-ज्ञाथी संघना गृहस्थोये जीर्णोद्धारमां वापरी दीधी. राजाना दफतरमां तो आ प्रमाणे लखेलुं ठे. श्लोक ॥ धर्मलाज इति प्रोक्ते, दूराडु द्वितपा-णये ॥ सूरये सिद्धसेनाय, ददौ कोटिं धराधिपः ॥ १ ॥ श्रीविक्रम रा-जानी सन्मुख सिद्धसेनदिवाकरे एम पण कह्युं हतुं के ॥ गाथा ॥ पुण्णे वास सहस्से, सयंमि वरिस्ताण नव नवइ कल्लिए ॥ होइ कुमर नरिंदो, तुह विक्रमराय सारिठो ॥ १ ॥ अर्थः पुण्य एवां एक हजार एकसो न-वाणुं वर्षें, हे विक्रमराय तमारा जेवोज कुमारपाल नृप थशे. अन्यदा सि-द्धसेनजी चित्रकूटमां गया. चित्रकूटमां एक अति प्राचीन जिनमंदिर हतुं, तेमां एक बहु मोटो स्थंज तेमना देखवामां आव्यो. कोशने पुथुं के, आ स्थंज शानो ठे? तेणे कह्युं के पूर्वाचार्योये तेमां रहस्य पुस्तको मु-केलां ठे, आ स्थंज विविंध औपध द्रव्यनो वनेलो, वज्रनी जेम जला-दिथी अजेद्य ठे. कोइथी आ स्थंज खोली शकातो नथी. ते सांचली सि-द्धसेनजीये ते स्थंजनी गंध लइ प्रत्यौषधरस तेना उपर गांठ्यो, तेथी क-मलनी जेम स्थंज खिली गयो. तेमां पुस्तक दीठां. तेमांथी एक पुस्तक लइ वांचतां प्रथम पत्रमां वे विद्या लखेली प्राप्त थइ. एक सरसव विद्या, वीजी सुवर्णविद्या. सरसव विद्यानुं ए वल हतुं के कार्य आवी पडे त्यारे मांत्रिक जेटला सरसव जलाशयमां नांखे, तेदला अस्वार वेतालीसे हथी-आर सहित वहार आवे, परदलनो जंग करी कार्य सिद्ध थयेथी अदृश्य थइ जाय. हेम विद्याथी कांइ पण मेहेनतविना शुरू हेम कोटि गमे ते धातुथी थइ शके, आ वने विद्या सिद्धसेनजीये सारी रीते लीधी. उपरांत आगल वांचवा जाय ठे के स्थंज बंध थइ गयो, सर्व पुस्तको वचमां रही गयां, अने आकाशवाणी थइ के तुं आ पुस्तकोने वांचवाने योग्य नथी,

आगल बांचीश नहि, बांचीश तो तत्काल मरण पामीश. सिद्धसेनजीये डरीने विचार कयों के वे विद्या मली तेपण सारुं थयुं. चित्रोडथी बिहार करी सिद्धसेनजी पूर्व देशमां कुमारपुरमां गया, तेनो राजा देवपाल नामनो हतो, तेने प्रतिबोधि दृढ जैनधर्मां कयों. राजा निरंतर सिद्धांत श्रवण करवा लाग्यो, एम केटलोएक काल व्यतीत थयो. एकदा राजा गुप्त रीते गुरुजी पासे आव्यो; आंसुथी नेत्र जरी कहेवा लाग्यो के, हे जगवन् अमो बहुज पापी ठइये, तेथी आपनी अति उत्तम गोष्टीनो रस पी शकता नथी. अमे बहुज संकटमां आवी पड्या ठीये. आचार्ये पुब्बुं, तमोनो शुं संकट ठे? राजाये कछुं, मारा बैरी राजाउं बहु ठे, तेउं एकत्र थइ मारुं राज्य लइ लेवा चाहे ठे. आचार्ये कछुं राजन्! आकुल व्याकुल थाउं नहि, तमोने हुं सहाय हुं, हवे तमारे शी चिंता ठे? राजा आहिंमतथी बहुज खुशी थयो; पढी आचार्ये राजाने पूर्वोक्त बने विद्याउं आपी समर्थ कयों. ते विद्याउंथी परदल जंग थइ गयुं. तेमनो सर्व सरंजाम लूटी लीधो. राजा आचार्यनो परम जक्त थइ गयो. आचार्य पण सुखमां पडी शिथिलाचारी थइ गया. आ स्वरूप वृद्धवादिजीना सांजल वामां आव्युं. उपाश्रयना दरवाजा पासे उजा रही कहेवराव्युं के एक बुढो बादी आव्यो ठे. सिद्धसेने बोलावी पोतानी सन्मुख बेसाढ्या. वृद्धवादी पोतानुं सर्व शरीर वस्त्रथी ढांकी बोल्या—“अण फुल्लियफुल्लमतोडहिं मारोवामोडिहिं मणु कुसुमेहिं ॥ अच्चि निरंजणंजीण, हिंड हिकाइ वणेणवणु ॥ १ ॥ सिद्धसेनने विचार करतां आनो अर्थ सुज्यो नहि, त्यारे विचारवा लाग्या के मारा गुरु तो नहि होय? एमनी उक्तिनो माराथी अर्थ थइ शकतो नथी, एम धारी फरी जोयुं तो गुरुने उलख्या. गुरुने पगे पडी वारंवार क्कमा मागवा लाग्या, अने पद्यनो अर्थ पुठवा लाग्या. वृद्धवादीजीए कछुं “अप्राप्त फल एवा फुलने तोड नहि, जावार्थ के आ योग कल्पवृक्ष ठे, जे योग रूप वृक्षना यम नियम तो मूल ठे, ध्यान रूप मोटुं थड जेनुं ठे, समता, कवित्व, वक्तृत्व, यश, प्रताप, मारण, उच्चाटन, स्तंजन, वशीकरणादि सिद्धियो तेना पुष्प ठे, अने केवलज्ञान फल ठे. हजी तो योगकल्पवृक्षने फुलो ज लागेलां ठे, ते ज्ञान रूप फलथी आगल फलशे, तेथी आ अप्राप्त फल, पुष्पोने

शा वास्ते घोड़े ठे ? तथा पांच महाव्रत रूप रोपा ठे, तेने मरोड नहि.
 मनरूप पुष्पोत्थी निरंजन जिनराजने पूज; वनथी वन शुं जम्या करे
 ठे ? राजसेवादि बूरा नीरस फल शुं प्राप्त करे ठे ? गुरुना उपदेशथी
 सिद्धसेनजी शिक्षा पाग्या. राजाने पुठी गुरु साथे अन्यत्र विहार करी
 गया, अने निविड चारित्र पालवा लाग्या, अनेक आचार्योंथी पूर्वोनुं
 ज्ञान प्राप्त कर्युं. वृद्धवादिनो स्वर्गवास थयो. वाद एकदा सिद्धसेन-
 जीए सर्व संघ एकठो करी कहुं के मारो विचार सर्व आगमोने सं-
 स्कृत जापामां करी देवानो थयो ठे, श्री संघे कहुं, शुं तीर्थकर, गणधर
 संस्कृत जाणता न होता ? तेउए अर्थ मागधी जापामां आगमो शा वा-
 स्ते कर्या ? आ प्रमाणे कहेवाथी आपने पारांचिक नामनुं प्रायश्चित्त
 आवे ठे, आप पोते विचारी ल्यो ? अमे आपने शुं कहीए ? सिद्धसेने
 विचार करी कहुं के हुं मौन धरी वार वर्षेनुं पारांचिक प्रायश्चित्त लइ
 गुप्त रीते मुखवस्त्रिका, रजोहरणादि लिंग राखी, अवधूत रूप धारण
 करी फरीश. एम बोली गहनो त्याग करी नगरादिमां पर्यटन करवा
 लाग्या. वार वर्षे व्यतीत थये उज्जयिन नगरीमां महाकालना मंदि-
 रमां शेफालिका पुष्पोत्थी रंगेलां वस्त्र पेहेरी सिद्धसेन आवी बैठा. नम-
 स्कार करता नथी, तेथी पूजारी प्रमुख लोकोए कहुं के तमे महादेवने
 नमस्कार केम करता नथी ? सिद्धसेन बोलताज नथी. एम लोकपरं-
 पराथी श्रवण करतां विक्रमादित्य पण त्यां आव्या, अने कहुं “क्षीर
 लिखिहो जिक्षो किमिति त्वया देवो न बंधते” सिद्धसेनजीए कहुं हे
 राजन् ! मारा नमस्कारथी तमारा देवनुं लिंग फाटी जशे, पठी तमोने
 बहुज दुःख थशे, ते कारणथी हुं नमस्कार करतो नथी. राजाए कहुं,
 लिंग फाटे तो फाटवाद्यो, परंतु तमे नमस्कार करो. तत्काल सिद्धसेन
 पद्मासने बैसी कहेवा लाग्या, सांजलो ! पठी प्रथम छत्रिंशिकाथी देवनुं
 स्तवन करवा लाग्या, यथा ॥ स्वयंभुवं जूतसहस्रनेत्र, मनेक मेकाक्षर
 जावलिंगं ॥ अव्यक्त मव्याहत विश्वलोक, मनादि मध्यांतम पुण्य पापं
 ॥ १ ॥ इत्यादि प्रथमज श्लोक बोलवाथी लिंगमांथी धुमाडा निकलवा
 लाग्या, एटले लोको बोलवा लाग्या के शिवजीनुं त्रीजुं नेत्र खुद्वुं ठे,
 हमणांज आ जिह्मकने नेत्रना अग्निथी जड़म करी देशे. तत्काल विज-

लीनां तेजनी जेवो तडतडात करतो प्रथम अग्नि निकळ्यो, पठी श्री पार्श्वनाथजीनुं विंव प्रगट थयुं; एटले वादी सिद्धसेनजीए कल्याणमंदिरादि स्तवनो करी दामा मागी. विक्रमादित्य बोलवा लाग्या के हे जगवन् आ अट्ट पूर्व आश्चर्य शुं वताव्युं? आ नवा देव कोण ठे? वली आ प्रगट शा वास्ते थया? एम पुठतां सिद्धसेन सूरिए अवंती-सुकमाल तथा तेना पुत्र महाकाल संवंधी अने ब्राह्मणोए कालानुसारे वल पामी मूर्ति नीचे दवावी शिवलिंग स्थापन करी देवासंवंधी सर्व वृत्तांत कह्यो. वली कह्युं के शासन देवताए मारी स्तुतिथी शिवलिंग फाडीने वचमांथी आ प्रतिमा प्रगट करी ठे. हवे तमे सत्य असत्यनो निर्णय करो. विक्रमादित्य आ कार्यथी संतोष पामी देवनी समक्ष गुरुमुखथी बार व्रत ग्रहण करता हवा, अने मंदिरना खर्च वास्ते एकसो गाम आपता हवा, तथा सिद्धसेन महाराजनी बहु प्रशंसा करी पोताना स्थाने गया. वादींज सिद्धसेनने संघे अति तुष्टमान थइ संघमां लीधा, अने आचार्य पदवी पूर्वनी जेम आपी.

एकदा प्रस्तावे सिद्धसेन दिवाकर विहार करतां मालव देशना ऊंकार नगरमां गया. नगरना जक्त श्रावकोए आचार्यने विनंति करी के, हे जगवन् आ नगरनी समीप एक गाम हतुं तेमां सुंदर नामनो राजपुत्र गामनो अधिपति हतो. तेने बे स्त्रीउं हती. एक स्त्रीने प्रथम पुत्री जन्मी. ते पुत्रीवाली स्त्रीए विचार कयों के मारी शोकने पुत्र न थाय तो सारुं. पुत्र थशे तो ते पतिने बह्वज थशे, तेथी दाइ (सुयाणी) ने मली अवसरनो लाज लइ पोतानी शोकना. जन्मेला पुत्रने बहार फेंकावी दीधो, अने तत्कालनी मरेली पुत्री तेनी पासे मुकी दीधी. जे पुत्रने बहार फेंकी दीधो हतो, तेने कुलदेवीए गायतुं रुप करी उठेयों. ज्यारे ते आठ वर्षनो थयो त्यारे आंकार नगरना शिवमंदिरना अधिकारी जरटे तेने देख्यो, अने तेने पोतानो चलो बनाव्यो. एकदा प्रस्तावे कान्यकुब्ज देशनो राजा चक्षुश्रंध हतो, ते दिग्विजय करवावास्ते पडाव नाखी रह्यो हतो, रात्रिमां नानाचेलाने शिवजक्त व्यंतर देवताए कह्युं के शेष जोग राजाने आपजे, जेथी तेनी आंखो सारी थशे. तेणे तेम कर्माथी राजानी आंख सारी थइ गइ. राजाए एकसो गाम मंदिरना खर्च

वास्ते आप्यां. अने आ मोटुं शिवमंदिर पण तेणेज वंधाव्युं. अमने आ नगरना मिथ्यादृष्टि वलवान होवाथी जिनमंदिर वनाववा देता नथी, तेथी आपने विनंति करीये ठीये के आ मंदिरथी अधिक अमारुं मंदिर आ नगरमां वने तोज अमोने संतोष थाय. आप सर्व वावतमां समर्थ ठो. तेजनी विनंति ध्यानमां लइ वार्दीअ अवंती नगरमां आव्या. विक्रमादित्यना मेहेल पासे आवी दरवानना मुखथी राजाने कहेवराव्युं— “दिद-
 क्तु चिह्नुरायातस्तिष्ठति द्वारिवारितः ॥ हस्तन्यस्त चतुःश्लोक, उतागष्ठ-
 तुगष्ठतु ॥ १ ॥ ते श्लोक सांजली विक्रमादित्ये श्लोक तेना उत्तरमां लखी
 मोकल्यो. “दत्तानि दश लक्षाणि, शासनानि चतुर्दश ॥ हस्तन्यस्तचतुः-
 श्लोकः, उतागष्ठतु गष्ठतु ॥१॥ ते श्लोक वांची आ चार्ये कहेवराव्युं के चिह्न
 आपने मलवा चाहे ठे. धन लेता नथी. राजाये तेमने सन्मुख बोलाव्या,
 अने पिठान थइ एटले आदर सत्कार करी कहेवा लाग्या के गुरुजी बहु
 दिवसे दर्शननो लाज आप्यो. आचार्ये कळुं धर्मकायोंमां लागवाथी बहु
 दिवसो व्यतीत थया, चिरकाळे आवबुं थयुं. आ चार श्लोको श्रवण करो.
 यथा ॥ अपूर्वेयं धनुर्विद्या, जवता शिक्षिता कुतः ॥ मार्गणौघः समज्येति,
 गुणोयातिदिगन्तरे ॥ १ ॥ सरस्वती स्थिता वक्त्रे, लक्ष्मी करसरोरुहे ॥
 कीर्तिः किं कुपिता राजन्, येन देशांतरंगता ॥ २ ॥ कीर्ति स्तेजातजाड्येव
 चतुरंजोधिमज्जनात् ॥ आतपाय धरानाय, गता मार्त्तडमंडलं ॥ ३ ॥
 सर्वदा सर्वदोसीति, मिथ्यासंस्तूयसे जनैः ॥ नारयोलेजिरे पृष्ठं, नवद्वःप-
 रयोपितः ॥ ४ ॥ आ चार श्लोको सांजली राजा अत्यंत खुशी थया. गुरुने
 विनंति करवा लाग्या के, मारा राज्यमां जे कांइ सारजूत होय ते मागो,
 हुं आपने अर्पण करूं. आचार्ये कळुं, मारे तो कांइ पण चाहना नथी, प-
 रंतु ऊंकार नगरमां चतुर्द्वारि जैनमंदिर शिवमंदिरथी श्रेष्ठ तथा उंचुं व-
 नावो, अने प्रतिष्ठा पण करावो; राजाये गुरुना फरमान मुजब कर्युं. जैन-
 मतनी प्रजावना देखी श्री संघ अति संतुष्ट थयो. इत्यादि अनेक प्रकारे
 जैनधर्मेनी प्रजावना करी दक्षिण देशमां प्रतिष्ठान पुरमां जइ ते अनशन
 करी देवलोक प्राप्त करता हवा. त्यांथी संघे एक जट्टने सिद्धसेन सूरिना
 खबर आपवा तेमना गष्ठ पासे मोकल्यो. जट्टे सूरियोनी सजामां जइ
 अर्थ श्लोक कह्यो, अने वारंवार ते अर्थ श्लोकज बोलवा लाग्यो. यथा ॥

स्फुरन्ति वादिखद्योतः, सांप्रतं दक्षिणापथे ॥ ज्यारे वारंवार आ अर्थ श्लोक सिद्धसेनजीनी वेहेन एक साध्वी हतां, तेमणे सांजळ्यो, त्यारे सिद्ध सारस्वत मंत्रथी वाकीनो अर्थ श्लोक तेमणे पुर्ण कर्यो. यथा ॥ नूनमस्तं गतोवादी, सिद्धसेनो दिवाकरः ॥ १ ॥ पठी ते जेहे सर्व वृत्तांत कह्यो. संघने अत्यंत शोक थयो. ॥ इति सिद्धसेन दिवाकर संबंध.

सुहस्ति आचार्य त्रीश वर्ष गृहस्थावास, चौवीस वर्ष व्रतपर्याय, ते ताळीस वर्ष युगप्रधान पदवी, सर्वायु एकसो वर्षेन जोगवी, श्री महावीर पठी (१९१) वर्ष पठी स्वर्गें गया.

ए श्री सुहस्ति सूरिनी पाट उपर श्रीसुस्थित सूरि तथा सुप्रतिबद्ध सूरि नामना वे शिष्यो वेठा. तेज्ये कोडो वार सूरि मंत्रनो जाप कर्यो, तेथी गद्यनुं नाम कोटिक श्री संघे राख्युं. सुधर्मस्वामिथी आठ पाट सुधी तो अणगार, निर्ग्रथ गद्य नाम हतुं. बीजुं कोटिक नाम थयुं.

१० श्री सुस्थित सूरिनी पाट उपर श्री इंद्रदिन्न सूरि थया. आ अ-वसरमां श्री महावीरथी (४५३) वर्ष पठी गर्दजिह्व राजानो उद्देह क-रनार बीजा कालिकाचार्य थया, तेनी कथा कल्पसूत्रमां कथन करेली वे. वली श्री महावीरथी (४५३) वर्ष पठी भृगुकव (चरुच) मां श्री आर्य खपुटाचार्य विद्याचक्रवर्ती थया. तेनो प्रबंध श्री प्रबंधचिंतामणि ग्रंथ, तथा हारिजड्डी आवश्यकनी टीकाथी जाणवो. वली प्रजावक चरित्रमां एम लख्युं ठे के, श्रीमहावीरथी (४७४) वर्ष पठी श्री खपुटाचार्य तथा (४६४ (४६७) वर्ष पठी आर्यमंशु, वृद्धवादि, पादालित, तथा सिद्धसेन दिवाकर थया. जे सिद्धसेन दिवाकरे विक्रमादित्यने जैनधर्मी कर्या ते विक्रमादित्य श्रीमहावीरथी (४७०) वर्ष थया. ते वर्ष आ प्रमाणे थयां. जे रात्रिये श्री महावीरस्वामि निर्वाण पांम्या, ते दिवसे अवन्ती नगरीमां पालक नामना राजानो राज्याजियेक थयो. आ पालक चंद्रप्रद्योतनो पौत्र हतो. तेनुं राज्य (६०) साठ वर्ष रहुं. तेनी पठी श्रेणिकनो पुत्र कोणिक अने कोणिकनो पुत्र उदायी, ज्यारे पुत्रविना मरण पांम्यो, त्यारे तेनी गादी उपर नंद नामनो नाइ वेठो. तेनी गादी उपर सर्वे नंद ना-मना नव राजा थया. तेनुं राज्य (१५५) वर्ष सुधी रहुं. नवमा नंदनी गादी उपर मौर्यवंशी चंद्रगुप्त राजा थयो. तेनो पुत्र बिंदुसार, तेनो पुत्र

અશોક, અશોકનો પુત્ર કુણાલ, અને કુણાલનો પુત્ર સંપ્રતિ મહારાજ થયો. મૌર્યવંશજોનું સર્વ રાજ્ય (૧૦૮) વર્ષ સુધી રહ્યું. પૂર્વોક્ત સર્વ રાજા પ્રાયઃ જૈનધર્મી હતા. તેહની પઠી ત્રીશ વર્ષ સુધી પુષ્પમિત્ર રાજાનું રાજ્ય રહ્યું. ત્યાર વાદ વલમિત્ર, જાનુમિત્ર, આ વંને રાજાઝયે (૬૦) વર્ષ સુધી રાજ્ય કર્યું. ત્યાર પઠી નજવાહન રાજાએ (૪૦) વર્ષ સુધી રાજ્ય કર્યું. ત્યાર પઠી ગર્દજિલ્લનું રાજ્ય (૧૩) વર્ષ રહ્યું. વાદ ચાર વર્ષ શકોનું રાજ્ય રહ્યું. પઠી શકોનો વિક્રમાદિત્યે પરાજય કરી પોતાનું રાજ્ય સ્થાપન કર્યું. આ સર્વ મઢી (૪૭૦) વર્ષો થયાં.

શ્રી ઇંદ્રદિગ્નસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી દિગ્નસૂરિ વેઠા. ૧૨ શ્રીદિગ્નસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી સિંહગિરિ સૂરિ વેઠા. ૧૩ સિંહગિરિજીની પાટ ઉપર શ્રી વજ્રસ્વામિ વેઠા. શ્રી વજ્રસ્વામિ વાઢ્યાવસ્થાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન-વાલા હતા. તેહને આકાશગામિની વિદ્યા પળ હતી. તેહયે વીજા વાર વર્ષો હુકાલમાં સંઘનું રક્ષણ કર્યું; વઢી દક્ષિણમાં વૌઢ્ઢોના રાજ્યમાં શ્રી જિનેંદ્ર પૂજાવાસ્તે પુષ્પો પળ તેમણે લાવી આપ્યાં, અને વૌઢ્ઢરાજાને જૈનમતી વનાવ્યો. વજ્રસ્વામી દશ પૂર્વધર હતા, જેનાથી શ્રી વજ્રશાલા ઉત્પન્ન થઈ. તેમનો પ્રવંધ આવશ્યક વૃત્તિથી જાણવો. શ્રીવજ્રસ્વામિ શ્રીમહાવીર પઠી ચારસો ઠઠું વરસે વિક્રમાદિત્યના સંવત ૨૬ માં જન્મ્યા. આઠ વર્ષ ઘરમાં રહ્યા. ચમાલીશ વર્ષ સાધુ પર્યાય, અને ઠત્રીસ વર્ષ યુગપ્રધાન પદવી, સર્વાયુ અઠાશી વર્ષનું જોગવી સ્વર્ગે ગયા. આ આચાર્યના સમયમાં જાવઢશાહ શેઠે શ્રી શનુંજય તીર્થ ઉપર સંવત (૧૦૮) માં તેરમો ડઢ્ઢાર કર્યો. તે વખતે શ્રી વજ્રસ્વામિયે પ્રતિષ્ઠા કરી. શ્રી વજ્રસ્વામિ શ્રીમહાવીરસ્વામિ પઠી (૫૦૪) વર્ષ સ્વર્ગે ગયા. શ્રી વજ્રસ્વામિના સમયમાં દશમું પૂર્વ, ચોથું સંહનન અને ચોથું સંસ્થાન વ્યવઢેદ ગયાં. શ્રી સુહસ્તિ સૂરિ આઠમાં અને શ્રી વજ્રસ્વામિ તેરમાં, તેહની પાટની વચમાં વીજી પટાવઢીઢમાં ૧ શ્રીગુણસુંદર સૂરિ, ૨ શ્રી કાલિકાચાર્ય, ૩ શ્રી સ્કંધિલાચાર્ય, ૪ શ્રી રેવતમિત્રસૂરિ, ૫ શ્રીધર્મ સૂરિ, ૬ શ્રી જઢગુતાચાર્ય, આ સાત અનુક્રમે યુગ પ્રધાન આચાર્યો થયા. વઢી શ્રી મહાવીરથી (૫૩૩) વર્ષ પઠી શ્રી આર્યરક્તિસૂરિયે સર્વ શા-સ્ત્રોના અનુયોગ પૃથક્ પૃથક્ કઢી દીધા. આ પ્રવંધ આવશ્યકવૃત્તિથી

जाणवो. श्री महावीरथी (५४८) में वर्षे त्रैराशिमतने जीतनारा श्रीगुप्त-सूरि थया. तेमनो प्रबंध श्री उत्तराध्ययननी वृत्ति तथा विशेषावश्यक सूत्रथी जाणवो. जेणे त्रैराशिमत प्रगट कयों, तेनुं नाम रोहगुप्त हतुं, ते श्रीगुप्त सूरिनो चेलो हतो. तेनुं उलुक गोत्र हतुं. ज्यारे रोहगुप्त गुरुनी साथे वादमां पराजय पास्यो, अने कदाग्रह न ठोड्यो, त्यारे अंतरंजीका नगरीना बलश्री राजाये तेने राज्य बहार कयों. ते रोहगुप्ते कणाद नामनो शिष्य कयों, अने तेने १ ड्रव्य, २ गुण, ३ कर्म, ४ सामान्य, ५ विशेष, ६ समवाय, आठ पदार्थोंनुं स्वरूप बताव्युं, पठी कणादे वैशेषिक सूत्र बनाव्यां. त्यारथी वैशेषिक मत चाड्यो.

१४ श्रीवज्रस्वामिनी पाट उपर चौदसा श्री वज्रसेन सूरि वेठा. ते-उं डुकाखमां श्री वज्रस्वामिना आदेशथी सोपारक पत्तनमां गया. ते न-गरमां जीनदत्त नामना शेठना घरमां इश्वरी नामनी तेनी पत्नीए लाख रुपैया खरची एक अन्ननी हांडी रांधवा चडावी हती, तेमां जेर नांखावा जती हती, कारण के, तेउंये धार्युं के अन्न तो मलतुं नथी, अने डुकाख मटवानो नथी, जेथी जेर खाइ घरना सर्व आदमीउंये मरवानो निश्चय कयों हतो, ते अवसरे श्री वज्रसेन सूरि ते स्थले आवी पहुँच्या. तेउंने तेमणे कछुं के तमे जेर खाउं नही, आवती काळे सुकाल थइ जशे. ते उपरथी तेउंये जेर खाउं नहि. श्री गुरुना वचन मुजब सुकाल थयो, अने शेठना चारे पुत्रोये दीक्षा दीधी. तेउंना नाम. १ नागेंड्र, २ चंद्र, ३ निवृत्त, ४ विद्याधर. ते चारेथी स्वस्व नामना चार कुल थयां. श्रीवज्र-सेन सूरि नव वर्ष सुधी गृहवासमां रह्या. (११६) वर्ष सुधी साधुपर्याय अने त्रण वर्ष युगप्रधान पदवी, सर्वायु (१२८) वर्षनुं जोगवी, श्रीमहा-वीरथी (६२०) वर्ष पठी स्वर्गे गया. श्रीवज्रस्वामी अने श्रीवज्रसेनसूरिनी वचमां श्रीआर्यरक्षितसूरि तथा श्रीधुर्वल्लिका पुष्पसूरि, आ वे युग प्रधानो थया. श्री महावीरथी (५८४) वर्ष पठी सातमो निन्हव थयो, तथा श्री महावीरथी (६०९) वर्ष पठी श्रीकृष्ण सूरिनो शिष्य शिवज्ञूति नामनो हतो, तेणे दिगंबर मत चलाव्यो. ते अधिकार श्रीविशेषावश्याकादिथी जाणवो.

१५ श्री वज्रसेन सूरिनी पाट उपर श्री चंद्र सूरि वेठा. तेमना नाम-
। गछनुं नाम पण चंद्र गछ थयुं. १६ श्री चंद्रसूरिनी पाट उपर श्री

सामंतजडसूरि थया. तेउ पूर्वगत श्रुतना झाता हता. तेउ वैराग्यरं-
गथी रंगाया हता, अने जंगलोमां रहेता हता, तेथी लोकोये चंड गछनुं
नाम वनवासी गछ राख्युं. १७ श्री सामंतजड सूरिनी पाट उपर श्रीवृद्ध
देवसूरि थया. तथा श्री महावीरथी (५९५) वर्षे पठी कोरंट नगरना
नाहड नामना मंत्रीये, सत्यपुरमां जीनमंदिर बंधाव्युं, तेमां श्री महा-
वीर स्वामिनी प्रतिमानी प्रतिष्ठा श्री जज्जक सूरिये करी. ते प्रतिमा
“जयउ वीर सच्चरिमंडण” कहेवाय ठे. १८ श्री वृद्धदेव सूरिनी पाट
उपर श्री प्रद्योतन सूरि थया.

१९ श्री प्रद्योतन सूरिनी पाट उपर श्रीमानदेव सूरि थया. तेमना सू-
रिपदस्थापनावसरे वने स्कंधो उपर सरस्वती अने लक्ष्मी साक्षात् देखी
आ महान् पुरुष चारित्र्यथी ज्ञष्ट थइ जशे, एवा विचारथी खिन्नचित्तवाला
गुरुने देखी, तेमणे गुरुनी पासे एवो नियम कयों के, जक्तिवाला गृहस्थना
घरनी जिह्वा लेवी नही, तथा दुध, दही इत्यादि ठये विगयनो त्याग
कयों. तेमना आ प्रमाणे तपना प्रज्ञावथी नडोलपुरमां (पालीनी पासेना
गाममां) १ पद्मा, २ जया, ३ विजया, ४ अपराजीता, आ चार देवीउं
तेमनी सेवा करती हती. ते देखी केटलाएक मूर्ख लोको कहेवा लाग्या
के आ आचार्य स्त्रीसंग केम करे ठे ? ते प्रमाणे बोलनारउने ते देवी-
उये शिक्षा करी. तेमना समयमां तिकिला (गजनी) नगरीमां बहु आ-
वको हता, तेउमां मरकीनो उपद्रव थवाथी, तेउनी शांतिवास्ते श्रीमान-
देव सूरिये नडोलपुरथी शांतिस्तोत्र वनावी मोकव्युं.

श्रीमानदेव सूरिनी पाट उपर श्री मानतुंग सूरि गया. तेमणे जक्ता-
मर स्तवननी रचना करी बाण अने मयुर जेवा पंडितोनी विद्याथी चम-
त्कार पामेला वृद्ध जोज राजाने प्रतिबोध्यो; तथा जयहर स्तवन रची
नागराजाने वश कयों. वली जत्तिजर इत्यादि स्तवनोनी पण तेमणे र-
चना करेली ठे. प्रज्ञावक चरित्रमां प्रथम श्रीमानतुंग सूरिनुं चरित्र व-
र्णवेल ठे, अने पठी देवसूरिना शिष्य प्रद्योतन सूरि, अने तेमना शिष्य
श्री मानदेव सूरिनो प्रबंध लखेल ठे, परंतु तेथी शंका न करवी, कारण
के प्रज्ञावक चरित्रमां बीजा पण केटलाएक प्रबंधो आगल पाठल
कथन करेल ठे.

२१ श्री मानतुंग सूरिनी पाट उपर श्रीवीर सूरि थया. श्रीवीर सूरिये श्री महावीर पठी (७७०) वर्षे पठी नागपुरमां श्री नमिनाथ अहंतनी प्रतिमानी प्रतिष्ठा करी ॥ यदुक्तं ॥ नागपुरे नमिजवन, प्रतिष्ठया सहित सौजाग्यः ॥ अजवह्नीराचार्य, खिजिः शतैः साधिकै राज्ञः ॥ १ ॥

२२ श्रीवीर सूरिनी पाट उपर श्री जयदेवसूरि वेठा. (२३) श्रीजयदेवसूरिनी पाट उपर श्री देवानंद सूरि वेठा. आ अवसरमां श्री महावीरथी (८४५) वर्षे पठी बह्वज्जी नगरी जुटी; तथा (८८२) वर्षे पठी चैत्येस्थिति, तथा (८८६) वर्षे पठी ब्रह्म छिपिका. (२४) श्री देवानंद सूरिनी पाट उपर श्री विक्रमसूरि वेठा. (२५) श्रीविक्रम सूरिनी पाट उपर श्री नरसिंह सूरि वेठा. यतः ॥ नरसिंह सूरिरासी, दतोऽखिलग्रंथ-पारगोयेन ॥ यद्वो नरसिंह पुरे, मांसरतिस्त्वाजीताखगिरा ॥ १ ॥ (२५) श्री नरसिंह सूरिनी पाट उपर श्री समुद्रसूरि वेठा. यतः ॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥ खोमीण राजकुलजोपि समुद्रसूरि, गेष्ठं शशाम किल यः प्रवणः प्रमाणी ॥ जीत्वा तदाक्षपनकान् स्ववशं वितेने, नागद्वदे जुजगनाथ नमस्य तीर्थम् ॥ १ ॥ (२७) श्री समुद्र सूरिनी पाट उपर श्रीमानदेव सूरि थया. यतः ॥ वसंततिलका वृत्तम् ॥ विद्या समुद्र हरिजद्र मुनीन्द्रमित्रं, सूरि वञ्चूव पुनरेवहि मानदेवः ॥ मांद्यात् प्रयातमपियोनघ सूरि मंत्र, लेज्जेविका मुखगिरा तपसोज्जायंते ॥ १ ॥ श्रीमहावीरथी एक हजार वर्षे पठी सत्यमित्र आचार्यनी साथे पूर्वनो व्यवहेद थयो. श्रीवज्जसेनसूरि अने सत्यमित्र आचार्यनी वचमां १ श्री नागहस्ति, २ श्रीरेवतीमित्र, ३ ब्रह्मद्वीप, ४ नागार्जुन, ५ जूतदिन्न, ६ श्री कालकसूरि, आ ठ युगप्रधान अनुक्रमे थया. युगप्रधानो मध्येना सुधर्म इंद्रथी वंदायेला अने प्रथमानुं योग सूत्रोना सूत्रधार कल्प श्री कालिकाचार्ये श्री महावीरथी (९९३) वर्षे पठी पांचमथी चोथनी संवत्सरी करी; अने श्री महावीरथी (१०५५) वर्षे पठी अने विक्रमादित्यथी (५८५) वर्षे पठी याकिनी साधवीना धर्मपुत्र श्रीहरिजद्र सूरि स्वर्गवास पाय्या; तथा (१११५) वर्षे पठी श्री जीनजद्रगणि युगप्रधान थया. आ जीनजद्रगणि ध्यानशतकना कर्त्ता, हरिजद्र सूरिना ग्रंथ उपर टीका करनार २० श्री बीजा जीनजद्र ठे, आ कथन पटावलिमां ठे, परंतु श्री जीन-

જડગણિકમાશ્રમણનું આયુષ્ય (૧૦૪) વર્ષનું હતું, તે કારણથી જો હરિજડ સૂરિના વચ્ચેમાં વિદ્યામાન હોય તોપણ વિરોધ નથી.

૨૭ શ્રીમાન દેવસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિબુધપ્રજસૂરિ થયા. (૨૯) શ્રીવિબુધ પ્રજસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી જયાનંદ સૂરિ થયા. (૩૦) શ્રી જયાનંદ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રીરવિપ્રજસૂરિ થયા, તેમણે શ્રી મહાવીર પઠી (૧૧૭૦) વર્ષે નડોલ નગરમાં શ્રી નેમિનાથ જગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. શ્રીમહાવીર પઠી (૧૧૯૦) વર્ષે હમાસ્વાતિ યુગપ્રધાન થયા. (૩૧) શ્રી રવિપ્રજસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી યશોદેવ સૂરિ થયા. શ્રી મહાવીરપઠી (૧૨૭૨) વર્ષ પઠી અને વિક્રમ સંવત (૭૦૨) માં વનરાજ, ચાવડા વંશના રાજાએ ગુજરાતમાં અણહિલપુર પાટણ વસાવ્યું; વનરાજ જૈન મતાનુસારી રાજા હતો. વિક્રમ સંવત ૭૦૦ ના જાદરવાસુદ ત્રીજાને દિવસે વપ્પ-જટ્ટ આચાર્યનો જન્મ થયો, જેણે ગ્વાલિયરના આમ નામના રાજાને જૈની બનાવ્યો. તેનું ચરિત્ર પ્રવંધ ચિંતામણિ ગ્રંથથી જાણવું.

૩૨ શ્રી યશોદેવ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ થયા. (૩૩) શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિની પાટ ઉપર શ્રીમાન દેવસૂરિ થયા, જેમણે ઉપધાન વાચ્ય ગ્રંથની રચના કરી (૩૪) શ્રી માનદેવ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રીવિમલચંદ્ર સૂરિ થયા. (૩૫) શ્રીવિમલચંદ્રસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી હયોતન સૂરિ થયા. શ્રીહયોતન સૂરિ અર્બુદાચલ (આબુ) પર્વત ઉપર યાત્રા કરવા આવ્યા. ત્યાં દેલી ગામ નજીક મોટાવડ વૃક્ષની ઠાયામાં વેસી, પોતાની પાટની વૃક્ષિ થવા વાસ્તે સારું મુહૂર્તે દેહી શ્રી મહાવીરપઠી (૧૪૬૪) વર્ષ પઠી અને વિક્રમ સંવત (૯૯૪) વર્ષ પઠી પોતાની પાટ ઉપર શ્રી સર્વ-દેવ પ્રમુખ આઠ આચાર્યની સ્થાપના કરી; કેટલાયક માત્ર સર્વદેવ સૂરિની સ્થાપના કરી એમ કથન કરે છે. મોટા વડવૃક્ષ નીચે સૂરિ પદવી દેવાથી વનવાસી ગઢનું નામ વડગઢ પાંચમું થયું. “પ્રધાન શિષ્ય સં-તત્પા, જ્ઞાનાદિ ગુણેઃ પ્રધાન ચરિતૈશ્ચ વૃક્ષત્વાદ્વૃક્ષજઠ્ર ઇત્યપિ.”

૩૫ શ્રી હયોતન સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી સર્વદેવસૂરિ થયા; કેટલા-યક શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ તથા ઉપધાન ગ્રંથ કર્તા શ્રીમાન દેવસૂરિ આ વંને આચાર્યોને પટ્ટધર માનતા નથી. તેજના અગ્નિપ્રાય પ્રમાણે શ્રી સર્વ-દેવસૂરિ ચોત્રીસમી પાટ ઉપર થયા. શ્રી સર્વ દેવસૂરિ ગૌતમસ્વામિની

२१ श्री मानतुंग सूरिनी पाट उपर श्रीवीर सूरि थया. श्रीवीर सूरिये श्री महावीर पठी (७७०) वर्षे पठी नागपुरमां श्री नमिनाथ अहंतनी प्रतिमानी प्रतिष्ठा करी ॥ यदुक्तं ॥ नागपुरे नमिजवन, प्रतिष्ठया महित सौजाग्यः ॥ अजवद्गीराचार्य, खिजिः शतैः साधिकै राज्ञः ॥ १ ॥

२२ श्रीवीर सूरिनी पाट उपर श्री जयदेवसूरि वेठा. (२३) श्रीजय-देवसूरिनी पाट उपर श्री देवानंद सूरि वेठा. आ अवसरमां श्री महा-वीरथी (८४५) वर्षे पठी बल्लजी नगरी त्रुटी; तथा (८८२) वर्षे पठी चैत्येस्थिति, तथा (८८६) वर्षे पठी ब्रह्म छिपिका. (२४) श्री देवानंद सूरिनी पाट उपर श्री विक्रमसूरि वेठा. (२५) श्रीविक्रम सूरिनी पाट उपर श्री नरसिंह सूरि वेठा. यतः ॥ नरसिंह सूरिरासी, दतोऽखिलग्रंथ-पारगोयेन ॥ यद्दो नरसिंह पुरे, मांसरतिस्त्राजीताखगिरा ॥१॥ (२५) श्री नरसिंह सूरिनी पाट उपर श्री समुद्रसूरि वेठा. यतः ॥ वसंततिल-कावृत्तम् ॥ खोमीण राजकुलजोपि समुद्रसूरि, गंठं शशाम किल यः प्र-वणः प्रमाणी ॥ जीत्वा तदाक्षपनकान् स्ववशं वितेने, नागजदे जुजग-नाथ नमस्य तीर्थम् ॥ १ ॥ (२७) श्री समुद्र सूरिनी पाट उपर श्रीमा-नदेव सूरि थया. यतः ॥ वसंततिलका वृत्तम् ॥ विद्या समुद्र हरिजज्ञ मुनींजमित्रं, सूरि वंज्रूव पुनरेवहि मानदेवः ॥ मांयात् प्रयातमपियोनघ सूरि मंत्र, लेज्जंविना मुखगिरा तपसोज्जायते ॥ १ ॥ श्रीमहावीरथी एक हजार वर्षे पठी सत्यमित्र आचार्यनी साथे पूर्वनो व्यवहेद. थयो. श्रीव-जसेनसूरि अने सत्यमित्र आचार्यनी वचमां १ श्री नागहस्ति, २ श्रीरे-वतीमित्र, ३ ब्रह्मद्वीप, ४ नागार्जुन, ५ जूतदित्र, ६ श्री कालकसूरि, आ ठ युगप्रधान अनुक्रमे थया. युगप्रधानो मध्येना सुधर्म इंद्रथी वं-दायेला अने प्रथमानुं योग सूत्रोना सूत्रधार कल्प श्री कालिकाचार्य श्री महावीरथी (८८३) वर्षे पठी पांचमथी चोथनी संवत्सरी करी; अने श्री महावीरथी (१०५५) वर्षे पठी अने विक्रमादित्यथी (५८५) वर्षे पठी याकिनी साधवीना धर्मपुत्र श्रीहरिजज्ञ सूरि स्वर्गवास पाम्या; तथा (१११५) वर्षे पठी श्री जीनजज्ञगणि युगप्रधान थया. आ जीनजज्ञ-गणि ध्यानशतकना कर्ता, हरिजज्ञ सूरिना ग्रंथ उपर टीका करनार होवाथी बीजा जीनजज्ञ ठे, आ कथन पटावलिमां ठे, परंतु श्री जीन-

જદ્ગણિક્કમાશ્રમણનું આયુષ્ય (૧૦૪) વર્ષનું હતું, તે કારણથી જો હરિજદ્ સૂરિના વલ્લભતાં વિદ્યામાન હોય તોપણ વિરોધ નથી.

૨૭ શ્રીમાન દેવસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિદ્યુધ્વજસૂરિ થયા. (૨૯) શ્રીવિદ્યુધ્વજ પ્રજસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી જયાનંદ સૂરિ થયા. (૩૦) શ્રી જયાનંદ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રીરવિપ્રજસૂરિ થયા, તેમણે શ્રી મહાવીર પઠી (૧૧૭૦) વર્ષે નહોલ નગરમાં શ્રી નેમિનાથ જગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. શ્રીમહાવીર પઠી (૧૧૯૦) વર્ષે ઝમાસ્વાતિ યુગપ્રધાન થયા. (૩૧) શ્રી રવિપ્રજસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી યશોદેવ સૂરિ થયા. શ્રી મહાવીરથી (૧૨૭૨) વર્ષ પઠી અને વિક્રમ સંવત (૬૦૨) માં વનરાજ, ચાવડા વંશના રાજાએ ગુજરાતમાં અણહિલપુર પાટણ વસાવ્યું; વનરાજ જૈન મતાનુસારી રાજા હતો. વિક્રમ સંવત ૬૦૦ ના જાદરવાસુદ ત્રીજને દિવસે વપ્પ-જદ્ આચાર્યનો જન્મ થયો, જેણે ગ્વાલિયરના આમ નામના રાજાને જેની વનાવ્યો. તેનું ચરિત્ર પ્રવંધ ચિંતામણિ ગ્રંથથી જાણવું.

૩૨ શ્રી યશોદેવ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ થયા. (૩૩) શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિની પાટ ઉપર શ્રીમાન દેવસૂરિ થયા, જેમણે ઉપધાન વાચ્ય ગ્રંથની રચના કરી (૩૪) શ્રી માનદેવ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રીવિમલચંદ્ર સૂરિ થયા. (૩૫) શ્રીવિમલચંદ્રસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી ઉદ્યોતન સૂરિ થયા. શ્રીઉદ્યોતન સૂરિ અર્બુદાચલ (આબુ) પર્વત ઉપર યાત્રા કરવા આવ્યા. ત્યાં ટેલી ગામ નજીક મોટાવડ વૃદ્ધની ઠાયામાં વેસી, પોતાની પાટની વૃદ્ધિ થવા વાસ્તે સારું મુદ્દૂર્ત દેસી શ્રી મહાવીરથી (૧૪૬૪) વર્ષ પઠી અને વિક્રમ સંવત (૯૯૪) વર્ષ પઠી પોતાની પાટ ઉપર શ્રી સર્વદેવ પ્રમુખ આઠ આચાર્યની સ્થાપના કરી; કેટલાએક માત્ર સર્વદેવ સૂરિની સ્થાપના કરી એમ કથન કરે છે. મોટા વડવૃદ્ધ નીચે સૂરિ પદવી દેવાથી વનવાસી ગઢનું નામ વડગઢ પાંચમું થયું. “પ્રધાન શિષ્ય સંતત્યા, જ્ઞાનાદિ ગુણેઃ પ્રધાન ચરિતૈશ્ચ વૃદ્ધત્વાદ્વૃદ્ધઋત્વેત્યપિ”

૩૫ શ્રી ઉદ્યોતન સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી સર્વદેવસૂરિ થયા; કેટલાએક શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ તથા ઉપધાન ગ્રંથ કર્તા શ્રીમાન દેવસૂરિ આ વંશે આચાર્યોને પટધર માનતા નથી. તેજના અગ્નિપ્રાય પ્રમાણે શ્રી સર્વદેવસૂરિ ચોત્રીસમી પાટ ઉપર થયા. શ્રી સર્વ દેવસૂરિ ગોતમસ્વામિની

जेम सुशिष्य लब्धिमान होता. तेमणे विक्रम संवत (१०१०) पठी राम-
सैन्य पुरमां श्रीरीपजदेव जगवाननी तथा श्रीचंद्रप्रज स्वामिनी प्रतिष्ठा
करी, अने चंडावतीमां कुंकण मंत्रीने प्रतिबोधी दीक्षा आपी. तेमणे चं-
डावतीमां जैनमंदिर बंधाव्युं हतुं. विक्रम संवत (१०१९) वर्ष पठी ध-
नपाल पंडिते देशी नाममालानी रचना करी, तथा विक्रम संवत (१०९५)
वर्ष पठी थिरापडीय गहमां वादी वैताल श्रीशांतिसूरि थया, तेमणे श्री
उत्तराध्ययन उपर टीका करी.

३९ श्री सर्वदेवसूरिनी पाट उपर श्रीदेवसूरि थया, तेमने रूपश्री एवुं
राजाये विरुद आप्युं. (३७) श्री देवसूरिनी पाट उपर बीजा श्री सर्व-
देवसूरि थया. जेमणे यशोज्ञ तथा नेमिचंद्र प्रमुख आठ आचार्योंने
आचार्य पदवी आपी. श्री महावीरश्री (१४९६) वर्ष पठी तह्मिलानुं
नाम गजनी राखवामां आव्युं. (३९) श्री सर्व देवसूरिनी पाट उपर
श्री यशोज्ञसूरि तथा नेमिचंद्रसूरि बने गुरु जाइठ बेठा. विक्रम संवत
(११३५) पठी तथा अन्य कथन मुजव (११३९) वर्ष पठी नवांगीवृत्ति
करनारा श्रीअजयदेवसूरि महाराज स्वर्गवास पाम्या; अने कूर्चपुर गढी
चैत्यवासी जीनेश्वरसूरिना शिष्य श्री जीनवल्लभ सूरिये चित्रकूटमां श्री
महावीर स्वामिना ठ कळ्याणकनी प्ररुपणा करी.

४० श्री यशोज्ञसूरि तथा श्री नेमिचंद्रसूरिनी पाट उपर श्रीमुनि-
चंद्रसूरि थया. जेउये यावत् जीव मात्र सौवीर पाणी पीवानुं राखी, सर्व
विगयनो त्याग कयों. वली तेउये श्रीहरिचंद्रसूरिकृत अनेकांतजयपता-
का प्रमुख अनेक ग्रंथोनी पंजीका करी, तथा उपदेशवृत्ति, योगविंदुवृत्ति
प्रमुख अनेक वृत्तिउनी रचना करवाथी जगत्मां तार्किक शिरोमणि एवा
विरुदथी प्रसिद्ध थया. आ आचार्य महा वैराग्यवान् निस्पृही थया. वि-
क्रम संवत (११५९) वर्ष पठी चंद्रप्रजथी पौर्णिमीयक. मतोत्पत्ति थइ.
चंद्रप्रजने प्रतिबोधवावास्ते श्रीमुनिचंद्रसूरिये पाक्षिक सप्ततिकानी रचना
करी. श्रीमुनिचंद्रसूरिना शिष्य वादी श्री अजीतदेवसूरि तथा देवसूरि-
प्रमुख थया. श्री अजीतदेवसूरिये अणहिलपुर पाटणमां श्री सिद्ध-
राज जयसिंह राजानी सज्जामां अनेक विद्वानो साथे वाद करी चोरासी
वादथी सर्व वादीउने पराजय पमाड्या. ते प्रसंगे दिगंबर मतना चक्रवर्ती,

श्रीकुमुदचंद्र आचार्यने पण वादमांजीती लीधा, अने दिगंबरोनो पाटणमां प्रवेश बंध कराव्यो. आ विना अत्यारसुधी प्रसिद्ध ठे. तेजये विक्रम. संवत (१२०४) मां फलवर्द्धि ग्राममां चैत्यविंबोनी प्रतिष्ठा करी, तथा आरासणामां श्रीनेमिनाथनी प्रतिष्ठा करी. तेजए (५४०००) चोरासी हजार श्लोक प्रमाण स्याद्वाद रत्नाकर नामना ग्रंथनी रचना करी, अने तेमनाथी मोटा नामांकित चोवीश आचार्योंनी शाखा थइ. तेजोनो जन्म संवत (११३४) दीक्षा संवत (११५२) सूरिपद संवत (११७४) मां प्राप्त थयुं. संवत (१२२०) आ-वण कृष्ण सप्तमी गुरुवारनारोज तेमनो स्वर्गवास थयो. तेमना समयमां श्री देवचंद्रसूरिना शिष्य त्रण क्रोड ग्रंथना कर्त्ता, कलिकालमां सर्वइ विरुद धारक, पाटणना कुमारपालना प्रतिबोधक, सवालदा श्लोक प्र-माण. पंचांग व्याकरणना कर्त्ता श्री हेमचंद्रसूरि विद्यासमुद्र थया, ते-मनो विक्रम संवत (११४५) मां जन्म, संवत (११५०) दीक्षा, संवत (११६६) मां सूरि पद अने संवत (१२२७) मां स्वर्गवास थयो. ते-मनुं संपूर्ण चरित्र श्री प्रबंधचिंतामणि तथा श्रीकुमारपालचरित्रथी जाणवुं.

श्रीमुनिचंद्र सूरिनी पाट उपर श्री अजीतदेवसूरि थया. तेमना स-मयमां संवत (१२०४) मां खरतरोत्पत्ति, तथा संवत (१२३३) मां आ-चलिक मतोत्पत्ति, तथा संवत (१२३६) मां सार्द्धपौर्णिमीयक मतो-त्पत्ति, तथा संवत (१२५०) मां आगमिक मतोत्पत्ति थइ. श्रीवीर ज-गवानथी (१६७२) वर्षे वागजट मंत्रीए श्री शत्रुंजय तीर्थ उपर चौदमो उद्धार कराव्यो. ते प्रसंगे साडा त्रण क्रोड रुपीआनो व्यय कयों.

४२ श्री अजित देवसूरिनी पाट उपर श्री विजयसिंह सूरि थया. जे-जए विवेकमंजरी शुद्ध करी. तेमना मोटा शिष्य श्री सोमप्रज्ञसूरि थया. तेज शतार्थिकारक अर्थात् एकेक श्लोकना सो सो अर्थ निकळे एवां काव्योंनी रचना करनारा थया, बीजा मणिरत्न सूरि थया. (४३) श्रीविजयसिंह सूरिनी पाट उपर श्री सोमप्रज्ञसूरि तथा श्रीमणिरत्न सूरि थया. (४४) सोमप्रज्ञ सूरि तथा श्रीमणिरत्न सूरिनी पाट उपर श्रीजगच्चंद्रसूरि थया. जेमणे पोताना गढने शिथिल देखी गुरुनी आ-ज्ञाथी वैराग्य रसना समुद्र चैत्रवाल गढीय श्रीदेवचंद्र उपाध्यायनी स-हायथी क्रिया उद्धार कयों, अने हीरला जगच्चंद्र सूरि थया; कारण के ते-

મણે ચિતોડના રાજાની સજામાં વત્રીસ દિગંવર આચાર્યો સાથે વાદ કર્યો, જેમાં તેડ હીરાની જેમ અજેય રહ્યા, તેથી રાજાએ તેમને હીરલા જગચંડ સૂરિ એવું વિરુદ્ધ આપ્યું. વલી તેમણે જાવજીવ આચાર્ય તપનો અગ્નિગ્રહ કર્યો. વાર વર્ષ તપ કરતાં થયાં એટલે ચિતોડના રાણાએ તેમને તપા એવું વિરુદ્ધ આપ્યું. સંવત (૧૨૭૫) માં વડગઢનું નામ તપગઢ થયું. આ પ્રમાણે ઠ નામો થયાં. ૧ નિગંથ, ૨ કોટિક. ૩ ચંડ, ૪ વનવાસી, ૫ વડગઢ, ૬ તપ ગઢ. આ ઠ નામોના પ્રવૃત્ત કરનારા હેતુરૂપ આચાર્યો થયા. તેના નામ ૧ શ્રીસુધર્મસ્વામિ, ૨ શ્રીસુસ્થિતસૂરિ, ૩ શ્રીચંડસૂરિ, ૪ શ્રી સામંતજ્ઞસૂરિ, ૫ શ્રી સર્વદેવસૂરિ ૬ શ્રી જગચંડસૂરિ.

૪૫ શ્રી જગચંડ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી દેવેંડ્ર સૂરિ થયા. તેમણે માલવાની ઉજ્જયન નગરીમાં જીનચંડ નામના મોટા શેઠના વીરધવલ નામના પુત્રનો વિવાહ નિમિત્તે મહોત્સવ થઈ રહ્યો હતો, તે વીરધવલ કુમારને પ્રતિવોધ કરી સંવત (૧૩૦૨) માં દીક્ષા આપી; ત્યારવાદ તેના જાણે પણ દીક્ષા આપી, તેડ દીર્ઘકાલસુધી માલવા દેશમાં વિહાર કરતા રહ્યા. વાદ દેવેંડ્રસૂરિ ગુજરાતમાં સ્તંજતીર્થમાં આવ્યા; ત્યાં પ્રથમથી શ્રી વિજયચંડસૂરિ ગીતાર્યોને પૃથક્ પૃથક્ વસ્ત્રોની પોટલીડં આપે ઠે, નિત્ય વિગય ખાવાની આજ્ઞા આપે ઠે, નિરંતર વસ્ત્ર ધોવાની તથા ફલ, શાક લેવાની અને નિવિ પ્રત્યાખ્યાનમાં વિગયગત લેવાનું કહે ઠે, તથા આર્યાનો લાવેલો આહાર સાધુ વાપરે એવી આજ્ઞા આપે ઠે, વલી દિન પ્રત્યે દ્વિવિધ પ્રત્યાખ્યાન, અને ગૃહસ્થોને અવર્જીને વાસ્તે પ્રતિક્રમણ કરાવાની આજ્ઞા આપે ઠે, તથા સંવિજાગને દિન તેમને ઘેર ગીતાર્ય જાય, લેપની સંનિધિ રાખવી, તત્કાલનું ઉપ્પોદક ગૃહણ કરવું; इत्यादि काम કરવાથી કેટલાણક શિથિલાચારી સાધુને સાથે લઈ સદોષ પૌષ્ઠશાલામાં રહ્યા ઠે. આ વિજયચંડ આચાર્યની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે ઠે. મંત્રી વસ્તુપાલના ઘરમાં વિજયચંડ નામનો દફતરી હતો, તે કોઈ અપરાધથી કેદખાનામાં ગયો. તેવામાં તેને શ્રી દેવજ્ઞ ઉપાધ્યાયજીએ દીક્ષા લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરાવી કારાગૃહથી મુક્ત કરાવ્યો. પછી તેણે દીક્ષા લીધી. બુદ્ધિવલથી વહુશ્રુત થયો, પરંતુ અગ્નિમાની હોવાથી મંત્રી વસ્તુપાલે કહ્યું કે આ સૂરિપદ આપવા યોગ્ય નથી. આ પ્રમાણે વસ્તુપાલ મંત્રીની મના

उत्तां श्री जगच्चंद्र सूरिण श्री देवचंद्र उपाध्यायना कहेवाची तेने सूरि-
पद आप्युं; वली एवी धारणाची सूरिपद आपवामां आव्युं के विजय-
चंद्र देवेंद्र सूरिने सहायक थरो. विजयचंद्र बहु वखत सुधी श्री देवें-
द्रसूरिनी साथे विनयवान् शिष्यनी जेम वर्तता रह्या, परंतु ज्यारे मा-
लवा देशमां देवेंद्रसूरि आव्या, त्यारे ते वंदना करवाने पण आव्या न-
हि; वाद श्री देवेंद्र सूरिजीए कहेवराव्युं के एकज वस्तिमां आप वार
वर्ष सुधि केम रह्या ? विजयचंडे उत्तरमां कहेवराव्युं के, शांत दांतने
वार वर्ष सुधी एक जगामां रहेवाची कांड दोष नथी. संविज्ञ साधुज
सर्वे, देवेंद्रसूरिनी साथे रह्या. देवेंद्र सूरिजी अनेक संविज्ञ साधुना स-
मुदायनी साथे उपाश्रयमांज रह्या. विजयचंद्र सूरिनो समुदाय वडी
शालामां रहेवाची लोकोए तेमनुं नाम वृद्ध पौशाक्षिक राख्युं, अने दे-
वेंद्रसूरिना समुदायनुं नाम लघु पौशाक्षिक राख्युं. स्तंजतीर्थना चोक-
मां कुमारपालविहारमां धर्मदेशा नामे मंत्री वस्तुपाले चारे वेदोना
निर्णयकारक स्वसमय परसमयना जाणकार श्री देवेंद्रसूरिजीने वंदना
करी बहुमान आप्युं. वाद श्री देवेंद्रसूरिजी विजयचंद्रनी उपेक्षा करी
विचरता थका अनुक्रमे पालणपुरमां आव्या. चोराशी धनाढ्य शेठीआ
तथा अनेक जन समुदाय निरंतर व्याख्यान श्रवण करवा आवता ह-
ता; शास्त्रना श्रोता पुरुषो अनेक हता. पालणपुरमां व्याख्यान श्रवण
करवा आवनाराज निरंतर एक मूडा प्रमाण अक्षत अने सोल मण सो-
पारी दर्शनावसरे चढावता हता, जैनशासननी बहुज उन्नति थइ रहि
हती; ते अवसरे सुद्ध धर्मी लोकोए गुरुजीने विनंति करी के हे जग-
वन् ! आप अहींआ कोइने आचार्य पदवी आपी अमारा मनोरथ पूर्ण
करो. गुरुजीए उचित जाणी विक्रम संवत् (१३१३) मां पालणपुरमां
वीरधवलने श्री विद्यानंद नाम दइ सूरिपद आप्युं. तेमना अनुज जी-
मसिंहने धर्मकीर्ति उपाध्यायनी पदवी आपी. ते अवसरे प्रव्हादन-
विहारना सौवर्ण कपिशिर्ष मंडपमां कुंकुमनी वृष्टि थइ, तेथी लोको व-
हुज आश्चर्य पाम्या. श्री विद्यानंद सूरिजीए विद्यानंद नामनुं नवीन
व्याकरण वनाव्युं. यदुक्तं ॥ विद्या नंदाजिधं येन, कृतं व्याकरणं नवं ॥
जाति सर्वोत्तमं स्वल्प, सूत्रं बह्वर्थ संग्रहं ॥१॥ वाद श्री देवेंद्रसूरिजी फरी

मालवामां विहार करता हवा. श्री देवेंद्र सूरिजीए जे ग्रंथोनी रचना करी ठे, तेना नाम. १ श्राद्धदिनकृत्यसूत्रवृत्ति, २ नव्यकर्मग्रंथ पंचक सूत्र वृत्ति, ३ सिद्ध पंचाशिका सूत्र वृत्ति, ४ धर्मरत्न वृत्ति, ५ सुदर्शन चारित्र, ६ त्रण जाण्य, ७ वृंदारवृत्ति, ८ सिरि उसहवरुमाण प्रमुख स्तवनो. कोइ कहे ठे के श्राद्धदिनकृत्य सूत्र तो चिरंतन आचार्यनुं करेल ठे. श्री देवेंद्र सूरिनो मालवा देशमां विक्रम संवत (१३२७) मां स्वर्गवास थयो. दैवयोगथी विद्यापुरमां तेर दिवस पठी श्री विद्यानंद सूरिनो पण स्वर्गवास थयो. बाद ठमास पठी सगोत्रसूरिए श्री विद्यानंद सूरिना वंधु श्री धर्मकीर्ति उपाध्यायने सूरिपद आपी श्री धर्मधोप सूरि नाम आप्युं.

४६ श्री देवेंद्र सूरिनी पाटउपर श्री धर्मधोप सूरि थया. जेमणे मंडपाचलमां शा. श्री पृथ्वीधरने पंचम अनुव्रत लेतां ज्ञानथी निषेध कयों. आचार्ये ज्ञानथी जाण्युं के आ पुरुषनुं व्रत जंग थइ जशे, ते कारणथी जयथी निषेध कयों. बाद पृथ्वीधर मंडपाचल राजानो मंत्री थयो. धनवृद्धिथी धनद समान थइ गयो. तेणे चोरासी जीनमंदिर तथा सात ज्ञानना जंडार कराव्या; तथा शत्रुंजय तीर्थ उपर एकवीश धडी प्रमाण सुवर्ण खरची रूपामय श्री रीपजदेवजीनुं मंदिर वंधाव्युं. कोइ कहे ठे के ठप्पन धडी प्रमाण सुवर्ण आपी इंद्रमाल पेहेरी, धरती नगरमां कोइ साधमीने ब्रह्मचारीना वेप आपवाना अवसरमां पृथ्वीधरने महा धनाढ्य जाणी तेनी जेट करी, ते वखते पृथ्वीधरे तेज वेप गृहण करी तेज दिनथी अर्थात वत्रीस वर्षनी उमरमां ब्रह्मचर्य व्रत धारण कर्तुं. तेने जांजण नामनो एकज पुत्र हतो. तेणे श्री शत्रुंजय तथा उज्जयंत गिरिना शिखर उपर बार योजन प्रमाण सुवर्ण रूपमय एक ध्वजा चढावी. तेमणे सारंगदेव राजा पासे कर्पूरनुं मेहेसुल वंध कराव्युं, तथा मंडपाचलमां गुरुना प्रवेश महोत्सवमां (७२०००) रूपे-आनो खर्च कयों.

श्री धर्मधोप सूरिए देवपत्तनमां शिष्योनी विनंतिथी मंत्रमय स्तुति वनावी. वली स्वध्यानना बलथी, वज्रस्वामिए स्वशक्तिथी पुरातन कपर्दी यहु जे मिथ्यादृष्टि थइ गयो हतो तेने नवीन कपर्दी यक्षथी

दूर क्यों हतो, ते मिथ्यादृष्टि कपर्दीने प्रतिबोधी श्री जिनविद्योने अ-
धिष्ठाता क्यों; तथा जेमनी पासे समुद्रना अधिष्ठाताए समुद्रना तरं-
गोथी रत्न ढोकन कयाँ. एकदा प्रस्तावे कोइ छुट स्त्रीए कामणयुक्त
वडां वनावी साधुने वहोराव्यां, परंतु श्री धर्मघोष सूरिजीए ते वडां
धरती उपर फेंकावी जमीनमां परिगावी दीधां. ते स्त्रीने मंत्रथी पकडावी
ज्यारे बहु दुःखी थइ, त्यारे दयाथी ठोडी दीधी. वली विद्यापुरमां पक्षां-
तरीउनी स्त्रीउए धर्मघोषजीने व्याख्यानरसना जंग वास्ते मंत्रथी कं-
ठमां केशगुच्छक करी दीधो, ते ज्यारे सूरिजीना जाणवामां आंव्युं त्यारे
ते स्त्रीउने स्तंजन करी दीधी. ज्यारे ते स्त्रीउए आजीजी करी के हवे प-
ठी अमे आपना गठने उपडव नहि करीए, त्यारे गुरुजीए संघना बहु
आग्रहथी तेमने ठोडी दीधी. वली उज्जयिनममां एक योगी जैनना
साधुउने रहेवा देतो न होतो; ज्यारे श्री धर्मघोष सूरि त्यां आव्या,
त्यारे ते योगीए साधुउने कछुं के हवे अहींआं आव्या ठो तो सावचेत
थइ रहेजो. साधुउए कछुं अमे पण जोइए ठीए के तमे शुं करो ठो ?
योगीए साधुउने दांत फाडी बताव्या, त्यारे साधुउए तेने कोणी बता-
वी. साधुउए सर्व समाचार पोताना गुरुजीने कह्या. वाद योगीए धर्म-
शालामां विद्याना वलथी बहु उंदरो वनाव्या, जेथी साधुउ बहु डरवा
लाग्या, पठी गुरुजीए घडाना मुख उपर वल्र ढांकी एवो मंत्रजप क्यों
के, जेथी ते योगी आराटि करतो आवी गुरुना पगमां पड्यो, अने पो-
ताना अपराध माटे दमा मागवा लाग्यो. वली कोइ नगरमां शाकिनी-
उनां जयथी मंत्रथी दरवाजा बंध करवामां आवता हता, एकदा मंत्र
विना दरवाजा बंध करवामां आव्या, जेथी रात्रिए शाकिनीउए उपडव
क्यों. गुरुजीए तेमने विद्याथी स्तंजित करी अने उपडव दूर क्यों. ए-
कदा रात्रिए गुरुजीने सर्पना डंसथी जेर चड्युं, गुरुजीए संघने गजरा-
येलो देखी कछुं के दरवाजामां कोइ पुरुष पोताना मस्तक उपर का-
एनो जारो लइ आवशे, तेमां विपापहार एक वेलडी आवशे, ते वेलडी
घसीने डंख उपर लगावी देजो, जेथी जेर उतरशे. संघे तेज प्रमाणे
कर्तुं जेथी जेर उतरी गयुं, अने गुरु साजा थया. वाद ते दिवसथी
गुरुए जावजीव ठ विगयनो त्याग क्यों, अने निरंतर जुवारनी रोटली.

मालवामां विहार करता हवा. श्री देवेंद्र सूरिजीए जे ग्रंथोनी रचना करी ठे, तेना नाम. १ श्राद्धदिनकृत्यसूत्रवृत्ति, २ नव्यकर्मग्रंथ पंचक सूत्र वृत्ति, ३ सिद्ध पंचाशिका सूत्र वृत्ति, ४ धर्मरत्न वृत्ति, ५ सुदर्शन चारित्र, ६ त्रण ज्ञाप्य, ७ वृंदारवृत्ति, ८ सिरि उसहवर्द्धमाण प्रमुख स्तवनो. कोइ कहे ठे के श्राद्धदिनकृत्य सूत्र तो चिरंतन आचार्यनुं करेल ठे. श्री देवेंद्र सूरिनो मालवा देशमां विक्रम संवत (१३३७) मां स्वर्गवास थयो. देवयोगथी विद्यापुरमां तेर दिवस पठी श्री विद्यानंद सूरिनो पण स्वर्गवास थयो. वाद ठमास पठी सगोत्रसूरिए श्री विद्यानंद सूरिना वंधु श्री धर्मकीर्ति उपाध्यायने सूरिपद आपी श्री धर्मधोष सूरि नाम आप्युं.

४६ श्री देवेंद्र सूरिनी पाटउपर श्री धर्मधोष सूरि थया. जेमणे मंडपाचलमां शा. श्री पृथ्वीधरने पंचम अनुव्रत लेतां ज्ञानथी निषेध कयों. आचार्ये ज्ञानथी जाण्युं के आ पुरुषनुं व्रत जंग थइ जशे, ते कारणथी ज्ञयथी निषेध कयों. वाद पृथ्वीधर मंडपाचल राजानो मंत्री थयो. धनवृद्धिथी धनद समान थइ गयो. तेणे चोरासी जीनमंदिर तथा सात ज्ञानना जंडार कराव्या; तथा शत्रुंजय तीर्थ उपर एकवीस धडी प्रमाण सुवर्ण खरची रूपामय श्री रीपजदेवजीनुं मंदिर बंधाव्युं. कोइ कहे ठे के ठप्पन धडी प्रमाण सुवर्ण आपी इंद्रमाल पेहेरी, धरती नगरमां कोइ साधर्मीने ब्रह्मचारीना वेप आपवाना अवसरमां पृथ्वीधरने महा धनाढ्य जाणी तेनी जेट करी, ते वखते पृथ्वीधरे तेज वेप गृहण करी तेज दिनथी अर्थात वत्रीस वर्षनी उमरमां ब्रह्मचर्य व्रत धारण कर्युं. तेने जांजण नामनो एकज पुत्र हतो. तेणे श्री शत्रुंजय तथा उज्जयंत गिरिना शिखर उपर चार योजन प्रमाण सुवर्ण रूपमय एक ध्वजा चढावी. तेमणे सारंगदेव राजा पासे कर्पूरनुं मेहेसुल बंध कराव्युं, तथा मंडपाचलमां गुरुना प्रवेश महोत्सवमां (७२०००) रूपे-आनो खर्च कयों.

श्री धर्मधोष सूरिए देवपत्तनमां शिष्योनी विनंतिथी मंत्रमय स्तुति बनावी. बली स्वध्यानना बलथी, वज्रस्वामिए स्वशक्तिथी पुरातन कपदी यक्ष जे मिथ्यादृष्टि थइ गयो हतो तेने नवीन कपदी यक्षथी

दूर कर्षो हतो, ते मिथ्यादृष्टि कपर्दीने प्रतिबोधी श्री जिनविबोने अ-
धिष्ठाता कर्षो; तथा जेमनी पासे समुद्रना अधिष्ठाताए समुद्रना तरं-
गोष्ठी रत्न ढोकन कर्षा. एकदा प्रस्तावे कोइ दुष्ट स्त्रीए कामणयुक्त
वडां वनावी साधुने वहोराव्यां, परंतु श्री धर्मघोष सूरिजीए ते वडां
धरती उपर फेंकावी जमीनमां परिगवी दीधां. ते स्त्रीने मंत्रष्ठी पकडावी
ज्यारे बहु दुःखी थइ, त्यारे दयाष्ठी ठोडी दीधी. वली विद्यापुरमां पहां-
तरीउनी स्त्रीउए धर्मघोषजीने व्याख्यानरसना जंग वास्ते मंत्रष्ठी कं-
ठमां केशगुच्छक करी दीधो, ते ज्यारे सूरिजीना जाणवामां आंव्युं त्यारे
ते स्त्रीउने स्तंजन करी दीधी. ज्यारे ते स्त्रीउए आजीजी करी के हवे. प-
ठी अमे आपना गठने उपद्रव नहि करीए, त्यारे गुरुजीए संघना बहु
आग्रहष्ठी तेमने ठोडी दीधी. वली उज्जयिनममां एक योगी जैनना
साधुउने रहेवा देतो न होतो; ज्यारे श्री धर्मघोष सूरि त्यां आव्या,
त्यारे ते योगीए साधुउने कहुं के हवे अर्हीआं आव्या ठो तो सावचेत
थइ रहेजो. साधुउए कहुं अमे पण जोइए ठीए के तमे शुं करो ठो ?
योगीए साधुउने दांत फाडी वताव्या, त्यारे साधुउए तेने कोणी वता-
वी. साधुउए सर्व समाचार पोताना गुरुजीने कह्या. वाद योगीए धर्म-
शालामां विद्याना वलष्ठी बहु उंदरो वनाव्या, जेष्ठी साधुउ बहु डरवा
लाग्या, पठी गुरुजीए घडाना मुख उपर वल्ल ढांकी एवो मंत्रजप कर्षो
के, जेष्ठी ते योगी आराटि करतो आवी गुरुना पगमां पड्यो, अने पो-
ताना अपराध माटे क्षमा मागवा लाग्यो. वली कोइ नगरमां शाकिनी-
उनां जयष्ठी मंत्रष्ठी दरवाजा बंध करवामां आवता हता, एकदा मंत्र
विना दरवाजा बंध करवामां आव्या, जेष्ठी रात्रिए शाकिनीउए उपद्रव
कर्षो. गुरुजीए तेमने विद्याष्ठी स्तंजित करी अने उपद्रव दूर कर्षो. ए-
कदा रात्रिए गुरुजीने सर्पना डंसष्ठी जेर चड्युं, गुरुजीए संघने गजरा-
खेलो देखी कहुं के दरवाजामां कोइ पुरुष पोताना मस्तक उपर का-
एनो जारो लइ आवशे, तेमां विपापहार एक वेलडी आवशे, ते वेलडी
घसीने डंख उपर लगावी देजो, जेष्ठी जेर उतरशे. संघे तेज प्रमाणे
कर्षुं जेष्ठी जेर उत्तरी गयुं, अने गुरु साजा थया. वाद ते दिवसष्ठी
गुरुए जावजीव ठ विगयनो लाग कर्षो, अने निरंतर जुवारनी रोदली.

नीरस जाणी खाता रह्या, श्री धर्मघोष सूरिजीए रचेला ग्रंथोना नाम. १ संघाचारजाण्यवृत्ति, २ सुअधम्मेटिस्तव, ३ कायस्थिति, जवस्थिति, ४ चोवीस तीर्थकरना चोवीस स्तवन, ५ स्रस्ताशमेंत्यादि स्तोत्रं, ६ देवेंडैरनिशं इति श्लेष स्तोत्रं, ७ यूयं युवात्व मितिश्लेष स्तुतीउं, ८ जयवृषजेत्यादि स्तुति. आ जय वृषजेत्यादि स्तुति करवानो हेतु ए ठे के, एक मंत्रीए आठ यमक एक काव्यरची कछुं के आवुं काव्य हाल कोइ रची शकतुं नथी, गुरुए कछुं के नास्ति नथी, मंत्रीए कछुं के आप करी बतावो, जेथी गुरुजीए जय वृषज इत्यादि ठ स्तुति एक रात्रिमां वनावी जीत उपर लखी बतावी, जे बांची मंत्री बहुज चमत्कार पाम्या. गुरुजीए तेने प्रतिबोधी जैनी कयों. श्री धर्मघोष सूरि विक्रम संवत (१३५७) मां स्वर्गवास पाम्या.

४७ श्री धर्मघोषसूरिनी पाट उपर श्री सोमप्रज्ञसूरि थया. जेमणे नमीउण इत्यादि आराधन सूत्र कयों. तेमनो संवत (१३१०) जन्म, संवत (१३२१) दीक्षा, संवत (१३३२) सूरि पद. जेउने अगीआरे अंगोसूत्रार्थ कंठस्थ हतां. तथा “ गुरुजिर्गीयमानायां मंत्र पुस्तकायां यत्तत् चरित्रं मंत्रपुस्तिकांच ” एम कही ते मंत्रपुस्तकोने ग्रहण करता हवा; कारण के बीजो कोइ योग्य न हतो. श्री सोमप्रज्ञसूरिये जलकुंकण देशमां अपकायनी विराधनाना जयथी, अने मरु देशमां शुद्ध जलनी दुर्लजताथी साधुउंनो विहार बंध कयों. जीमपल्लीमां वे कारतक मास थया, जेथी सोमप्रज्ञजीये प्रथम कारतकनी एकादशीनारोज विहार कयों, कारण के तेममा जाणवामां आव्युं के जीमपल्लीनो जंग थइ जशे, जेथी जंग थया पढी जे रह्या ते दुःखी थया. तेमना ग्रंथोनां नाम. १ जीतकल्पसूत्र, २ यत्राखिल इत्यादि स्तुतिउं, ३ जीतेनयेन इत्यादि स्तुतिउं, ४ श्री मधुर्म्म इत्यादि. तेमना मोटा शिष्य विमलप्रज्ञसूरि, श्री परमानंद सूरि, श्री पद्मतिलकसूरि तथा श्री सोमविमलसूरि हता. जे दिवसे श्री धर्मघोषसूरि स्वर्गवास पाम्या, तेज दिवसे संवत (१३५७) मां श्री सोमप्रज्ञसूरिजीये श्री विमलप्रज्ञसूरिने सूरिपद आप्युं; कारण के तेउये पोतानुं आयु अल्प ठे एम. जाण्युं. श्री सोमप्रज्ञसूरि (१३७३) मां देवलोका पाम्या.

४७ श्री सोम प्रज्ञसूरिनी पाट उपर श्री सोमतिलक सूरि थया. तेम-
नो संवत (१३५५) माघ मासमां जन्म, संवत (१३६५) मां दीक्षा,
संवत (१३७३) मां सूरि पद अने संवत (१४१४) मां स्वर्गवास थयो.
तेमना ग्रंथना नाम. १ बृहन् नव्य क्षेत्र समास सूत्र, २ सत्तरिसयगण,
३ यत्राखिल जय वृषज खस्ताशर्म प्रमुखनी वृत्ति, ४ श्री तीर्थराज
चतुर्थस्तुति तद्वृत्ति, ५ शुभजावानत० श्रीमद्वीरस्तुति इत्यादि कमल-
बंधस्तव, ६ शिवशिरसि श्री नाजि संजव० श्री शैवेय० इत्यादिस्तवन.
श्रीसोमतिलक सूरिये अनुक्रमे १ श्री पद्मतिलक सूरि, २ श्री चंद्रशेखर
सूरि, ३ श्रीजयानंद सूरि, श्री देवसुंदरसूरिने सूरिपद आप्यां. तेमां श्री
पद्मतिलकसूरि, श्री सोमतिलकसूरिथी पर्यायमां वडा हता, ते एक वर्ष
जीवता रह्या, तेउ महा वैराग्यवान् हता. श्रीचंद्रशेखरसूरि संवत(१३७३)
मां जन्म(१३७५) मां दीक्षा,(१३९३) मां सूरिपद पाम्या. तेमना ग्रंथना नाम.
१ उषितजोवन कथा, २ यवराज रुपि कथा, श्रीमत्स्तंजकहार बंधादि स्त-
वन. जेमना मंत्रोथी बीजा मंत्रवादीउ हारी जता. उपजव करनारा गृह,
हरिका, डुर्जर मृगराज, श्वान, शुरिति दूर थइ जता हता. श्री जयानंद
सूरि संवत (१३७० मां जन्म, (१३९१) आपाढ सुद ७ शुक्रवार दि-
वसे धारा नगरीमां व्रत ग्रहण, (१४१०) मां सूरिपद पाम्या, अने (१४४१)
मां स्वर्गवास पाम्या. तेमना ग्रंथ. १ श्री स्थूलजड चरित्र, २ देवाः प्र-
जोयं प्रमुखस्तवन.

४८ श्री सोमतिलक सूरिनी पाट उपर श्री देवसुंदरसूरि थया. तेम-
नो संवत (१३९६) मां जन्म, (१४०४) मां दीक्षा, (१४१०) मां
आणहिलपुर पाटणमां सूरिपद; देव सुंदरसूरि महा योगान्यासी, मंत्र तं-
त्रनी रीझिना मंदिर, स्यावर जंगम विपापहारी, जन, अनल, व्याल,
हरिना जयना नाश करनारा, अतीत अनागत निमित्तना वेत्ता, राजमंत्री
प्रमुखना पुजनीक हता. श्री देवसुंदर सूरिना पांच शिष्य थया, १ श्री
ज्ञानसागरसूरि, २ श्री कुलमंडनसूरि, ३ श्री गुणरत्न सूरि, ४ श्री सोम-
सुंदरसूरि, ५ श्री साधुरत्नसूरि. श्रीज्ञानसागर सूरिनो संवत (१४०५)
मां जन्म, (१४१७) मां दीक्षा, (१४४१) मां सूरिपद, (१४६०) मां
स्वर्गवास थयो. तेमना रचेल ग्रंथ. श्री आवश्यक, उधनिर्युक्ति प्रमुख अ-

नेक ग्रंथोनी अवचुरी, श्रीमुनिसुव्रत स्वामि स्तवन, धनौघनखंड पार्श्वना-
थादि स्तवन. श्रीकुलमंडन सूरिनो संवत (१४०९) मां जन्म, (१४१७)
मां दीक्षा, (१४४१) मां सूरिपद, (१४५५) मां स्वर्गवास थयो. तेमना
रचेला ग्रंथ. सिद्धांतालापकोद्धार, विश्व श्रीधर इत्यादि, अष्टादशारचक्र
स्तव, गरीजं तथा हार स्तवादय. श्री गुणरत्नसूरिना रचेला ग्रंथ, १ क्रिया-
रत्नसमुच्चय, षट्दर्शन समुच्चय बृहद्वृत्ति, श्री साधुरत्नसूरिनो रचेलो
ग्रंथ १ यतिजीकटपवृत्ति ठे

५० श्री देव सुंदर सूरिनी पाट उपर श्री सोमसुंदर सूरि थया, ते-
मनो संवत (१४३०) मां जन्म, (१४३७) मां दीक्षा, (१४५०) वा-
चकपद, (१४५७) मां सूरिपद, अने (१४९९) मां स्वर्गवास थयो.
तेमनो (१७००) साधुनो परिवार, महाक्रियापात्र हतो. ते देखीने
केटलाएक पाखंडी लोकोए तेमनो वध करवा वास्ते एक हजार माण-
सने लालच आपी मोकळ्या; जे मकानमां रात्रिना गुरुए संथारो कयों
हतो, ते मकानमां वध करनाराजं आवी संताइ रखा; तेजं गुरुजीने मा-
रवानी तैयारी करता हता तेवामां चंद्रमाना प्रकाशथी गुरुजीने पासुं
फेरवतां रजोहरणथी प्रथम धूजता दीक्षा, ते देखी तेजना मनमां वि-
चार आव्यो के:- निझामां पण आ पुरुष कुड प्राणियोनी रक्षा करे
ठे, अने आपणे तो तेमनो वध करवा आव्या ठीए, माटे आपणामां
अने तेनामां केटलो अंतर ठे ? तेथी मनमां पापथी डरी गुरुना चरण-
कमलमां पडी अपराध खमावता हवा. तेमना रचेला ग्रंथ योगशास्त्र,
उपदेशमाला, पडावश्यक, नवतत्त्वादि वालावबोध, ज्ञाप्यावचूर्णि, कट्या-
णिकस्तोत्र प्रमुख. तेमना शिष्य श्रीमुनिसुंदरसूरि, कृष्ण सरस्वती विरु-
द धारक, श्रीजय सुंदरसूरि, तथा महाविद्या विडंबन टिपनक कारक श्री
जुवनसुंदरसूरि, जेमने एकादश अंग सूत्रार्थ कंठस्थ हतां, तथा चोथा
जीनसुंदरसूरि, आ चार तेमना प्रतापी शिष्य थया, जेमणे श्रीराणकपुरमां
श्रीधनाकृत चौमुख विहारमां श्रीरीपजादि अनेक शत विंवोनी प्रतिष्ठा करी.

५१ श्रीसो मसुंदरसूरिनी पाट उपर श्रीमुनिसुंदरसूरि थया. तेमणे
अनेक प्रासाद, पद्मचक्र, षटकारक, क्रियागुप्तक, अर्द्धत्रम, सर्वतोऽङ्ग,

मुरज, सिंहासन, अशोक, जेरी, समवसण, सरोवर, अष्टमहाप्राति-
हार्यादि नवीन त्रिंशति बंध, तर्क प्रयोगादि अनेक चित्राक्षर, छव्यक्षर,
पंचवर्ग परिहारादि अनेक स्तवमय त्रिदशतरंगिणी नामनी एकसो
आठ हाथ लांबी पत्रिका लखी गुरुजी उपर मोकली, तथा चातुर्वेद्य
विशारदनिधि, उपदेशरत्नाकर प्रमुख अनेक ग्रंथोनी रचना करी. वली
जेमनुं श्री स्तंजतीर्थमां दकूरखाने “ वादीगोकुलसंड ” एवं नाम प्र-
सिद्ध कर्तुं. जेमने दक्षिणमां “ वालसरस्वती ” एवं नाम प्राप्त थयुं.
तेउं आठ वर्ष गणनायक, अने त्रण वर्ष युगप्रधान पदमां रखा. तेउं
एकसो आठ वर्तुलिकानादौपलक्षक, बाढ्यावस्थामां पण एक सहस्र श्लोक
नवीन दररोज कंठे करी लेता हुता. वली तेमणे “ संतिकरं ” नामनुं
समहिम्न स्तवन करी योगिनीकृत मरकीनो उपद्रव दूर कयों. चोवीश
वार विधिथी सूरि मंत्रनुं आराधन कर्तुं, अने चौद वार, धारा नगरी
प्रमुख नगरना स्वामि, पांच राजाउण पोतपोताना देशमां जेमना उप-
देशथी अमारिका ढंडेरो पिटाव्यो, तथा शिरोहीना सहस्रमह्य राजाने
पण अप्रमार प्रवृत्त करी, तेमनो तीडनो उपद्रव टाढ्यो. तेमनो विक्रम
संवत् (१४३६) मां जन्म, (१४४३) मां दीक्षा, (१४६६) मां वाचक
पद, (१४७८) सूरिपद; जे वखते वृद्धनगरीना शाह देवराजे (३२०००)
रूपीआ महोत्सवमां खरच्या, तथा (१५०३) कारतक सुद पडवाने
दिवसे तेमनो स्वर्गवास थयो.

५२ श्री मुनिसुंदर सूरिनी पाट उपर श्री रत्नशेखर सूरि थया. ते-
मनो (१४५७) मां जन्म, (१४६३) मां दीक्षा, (१४८३) मां पंडित
पद, (१४९३) मां वाचकपद, (१५०२) मां सूरिपद, (१५१७) पोस
वदीष्ठवना रोज स्वर्गवास थयो. जेमने स्तंज तीर्थमां वांबी नामना
जट्टे वाल सरस्वती नाम आप्युं. तेमना रचेला ग्रंथ. आरूपप्रतिक्रमण-
वृत्ति, आरूपविधि सूत्र वृत्ति, लघुक्षेत्र समास, आचारप्रदीप प्रमुख
अनेक ठे. जेमना समयमां लुंका नामना लिखारी (लहीआ) ए संवत्
(१५०८) मां जीन प्रतिमा उत्थापक लुंका नामनो मत चलाव्यो. ते
मतमां (१५३३) मां जाणा नामनो ते मतना वेपनो धारण करनार प्र-
थमं साधु थयो. ते मतनी उत्पत्ति आ प्रमाणे थइ.

गुजरात देशमां अमदावादमां दशा श्रीमालि ज्ञातिनो लुंका नामनो लिखारी रहेतो हतो; ते ज्ञानसागर यतिना उपाश्रयमां पुस्तक लखी, ते आमदानीथी पोतानुं गुजरान चलावतो हतो. एकदा प्रस्तावे एक ग्रंथ लखतां; ते ग्रंथनां सात पाना लख्या बिना गोडवी दीधां. ज्यारे पुस्तक वांचवामां आव्युं, त्यारे तेने पुथुं के, सात पाना लख्या बिना केम रहेवा दीधां? लुंकाए ते वावत सिद्धो उत्तर नहि आपतां, पुठनारने आडा अवला कारण बतावी, लडवा मांड्युं. लोकोए ते वखते तेनी लुंचाई देखी, तेने मार मारी उपाश्रयमांथी हांकी काढ्यो, अने नगरमां जाहेर कर्तुं के तेणे उपर मुजव काम कर्तुं ठे, तेथी तेनी पासे कोइए ग्रंथ लखाववो नहि. वाद लुंको लाचार थवाथी छेप राखी अमदावादथी ठेंतालीस कोस दूर लीवडी नगरमां आव्यो. लीवडीमां लुंकानी ज्ञातिनो लखमशी नामनो एक वाणीउं राज्यमां कारजारी हतो, तेनी पासे ते बहुज रोयो अने कटपांत कर्यो. लखमशीए पुथुं तमने शुं दुःख ठे? त्यारे तेणें कहुं के, अमदावादमां हुं जगवाननो सत्य मत कथन करवा लाग्यो, जेथी तपगठना श्रावकोए मने बहुज मायों. हवे हुं आपनी पासे आव्यो हुं, जो आप मारा मददगार थाउं तो, हुं सत्य मत प्रगट करूं. लखीमशीए कहुं, लीवडीना राज्यमां तमे वेसक तमारो सत्य मत प्रगट करी उपदेश करो. हुं तमोने मदद आपीश, खान पान संवंधी फिकर करवी नहि, तमारी पासे शास्त्र पण श्रवण करीश. ते उपरथी लुंको श्री महावीर जगवंतना साधुउंनी तथा जीनप्रतिमानी उत्थापना करवा लाग्यो. शुद्ध साधुउंने कहेवा लाग्यो के, तेउं ब्रह्मचारी ठे, निर्दयी ठे, मीथ्या ज्ञाननो उपदेश करे ठे, इत्यादि मनमानी निंदा करवी शरु करी. शास्त्रोमां पण जे जे शास्त्रोमां जीनप्रतिमानी जीकर न होती ते ते शास्त्रोनेज साचा मानवा लाग्यो, अने जेमां जेमां थोडो थोडो जीनप्रतिमानो अधिकार हतो, तेना पाठोना अर्थ कुयुक्तियोथी कांइना कांइ समजाववा लाग्यो. मात्र एकत्रीश शास्त्र साचां ठे, एम प्ररुपवा लाग्यो, तेमां पण आवश्यक सूत्रने तो विलकुल घगाडी, कांइनुं कांइ घनावी, लोकोने स्वकपोलकल्पित कहेवा लाग्यो, कारण के आवश्यकमां बहु स्थले जीनप्रतिमानो अधिकार ठे. एक दिवस लुंकाने

कोइए कहुं के जैन दीक्षा लीधा विना शास्त्र ज्ञानवानो व्यवहार सूत्रमां निषेध करेल ठे, तो तमे गृहस्थ यइने शास्त्र केम वांचो ठे ? लुंकाए कहुं के, हुं व्यवहार सूत्रनेज सत्य मानतो नथी. आ प्रमाणे प्ररुपणा पचीस वर्ष करी, परंतु लुंकाना उपदेशथी कोइ पण साधु थयो नहि. ज्यारे संवत (१५३३) नी साल आबी, त्यारे पूर्वोक्त जाणा वाणीआए लुंकाना उपदेशथी वेप पेहेयों. तेनुं नाम जाणारिख पाड्युं. तेनो शिष्य संवत (१५६७) मां रूपजी थयो, तेनो शिष्य संवत (१५७७) मां जीवाजीरिख थयो, तेनो शिष्य संवत (१५७९) मां वृद्धवरसिंहजी थयो, तेनो शिष्य (१६०६) मां वरसिंहजी थयो, तेनो शिष्य संवत (१६४९) मां जसवंतजी थयो. आ लुंपक मतनी त्रण शाखा थइ. १ गुजराती, २ नागोरी, ३ उत्तराधी. इति लुंपकमतोत्तति.

५३ श्री रत्नशेखर सूरिनी पाट उपर श्री लक्ष्मीसागर सूरि थया. तेमनो (१४६४) मां जन्म, (१४९०) मां दीक्षा, (१५०१) वाचक पद, (१५०७) सूरिपद. (५४) श्री लक्ष्मीसागर सूरिनी पाट उपर श्री सुमतिसाधु सूरि थया. (५५) श्री सुमतिसाधु सूरिनी पाट उपर श्री हेमविमल सूरि थया. तेउ शिथिल साधुजनी वचमां रखा, तो पण पोते साधुनो आचार उल्लंघन कयों नहि, तेथी केटलाएक दिवस पठी बहु साधुजए शिथिलपणुं तजी दीधुं. वली रुपि हरगिरि, रुपि श्रीपति, रुपि गणपति प्रमुख बहु जनोए लुंपक मतनो त्याग करी श्री हेमविमल सूरि पासे दीक्षा लीधी. ते अवसरे संवत (१५६२) मां कडवा नामना एक वाणीआए कडवो मत चलाव्यो, अने त्रण थुइ मानी, तेमज आ कालमां कोइ साधु देखाता नथी एवो पंथ चलाव्यो. वली संवत (१५७०) मां लुंकामतमांथी निकली वीजा नामना वेपधारीए वीजो मत चलाव्यो, जेने लोको विजयगछ कहे ठे. संवत (१५७२) मां नागपुरीआ तपगछमांथी निकली उपाध्याय पार्श्वचंदे पोताना ना-मथी पासचंदीउ मत चलाव्यो.

५६ श्री हेमविमल सूरिनी पाट उपर श्री सुविहितमुनि चुडामणि, कु-मततम नाश करवाने सूर्य समान श्री आनंदविमल सूरि थया. ते-मनो संवत (१५४७) मां जन्म (१५५२) मां दीक्षा, (१५७०) मां

गुजरात देशमां अमदावादमां दशा श्रीमालि ज्ञातिनो लुंका नामनो लिखारी रहेतो हतो; ते ज्ञानसागर यतिना उपाश्रयमां पुस्तक लखी, ते अमदानीथी पोतानुं गुजरान चलावतो हतो. एकदा प्रस्तावे एक ग्रंथ लखतां, ते ग्रंथनां सात पाना लख्या विना गोडवी दीधां. ज्यारे पुस्तक वांचवामां आव्युं, त्यारे तेने पुव्युं के, सात पाना लख्या विना केम रहेवा दीधां ? लुंकाए ते वावत सिद्धो उत्तर नहि आपतां, पुठनारने आडा अवला कारण बतावी, लडवा मांड्युं. लोकोए ते वखते तेनी बुच्चाइ देखी, तेने मार मारी उपाश्रयमांथी हांकी काढ्यो, अने नगरमां जाहेर कर्युं के तेणे उपर मुजव काम कर्युं ठे, तेथी तेनी पासे कोइए ग्रंथ लखाववो नहि. वाद लुंको लाचार थवाथी छेप राखी अमदावादथी ठेंतालीस कोस दूर लींवडी नगरमां आव्यो. लींवडीमां लुंकानी ज्ञातिनो लखमशी नामनो एक वाणीउं राज्यमां कारजारी हतो, तेनी पासे ते बहुज रोयो अने कटपांत कर्यो. लखमशीए पुव्युं तमने शुं दुःख ठे ? त्यारे तेणें कळुं के, अमदावादमां हुं जगवाननो सत्य मत कथन करवा लाग्यो, जेथी तपगछना आवकोए मने बहुज मायों. हवे हुं आपनी पासे आव्यो हुं, जो आप मारा मददगार थाउं तो, हुं सत्य मत प्रगट करूं. लखीमशीए कळुं, लींवडीना राज्यमां तमे वेसक तमारो सत्य मत प्रगट करी उपदेश करो. हुं तमोने मदद आपीश, खान पान संवंधी फिकर करवी नहि, तमारी पासे शास्त्र पण श्रवण करीश. ते उपरथी लुंको श्री महावीर जगवंतना साधुउंनी तथा जीनप्रतिमानी उत्थापना करवा लाग्यो. शुद्ध साधुउंने कहेवा लाग्यो के, तेउं प्रवचारी ठे, निर्दयी ठे, मीथ्या ज्ञाननो उपदेश करे ठे, इत्यादि मनमानी निंदा करवी शरु करी. शास्त्रोमां पण जे जे शास्त्रोमां जीनप्रतिमानी जीकर न होती ते ते शास्त्रोनेज साचा मानवा लाग्यो, अने जेमां जेमां घोडो थोडो जीनप्रतिमानो अधिकार हतो, तेना पाठोना अर्थ कुयुक्तियोथी फांइना फांइ समजाववा लाग्यो. मात्र एकप्रीश शास्त्र साचां ठे, एम प्ररुपवा लाग्यो, तेमां पण आवश्यक सूत्रने तो बिसकुस पगाटी, फांइनुं फांइ घनायी, सोकोने चकपोसकछिपत कहेवा लाग्यो, कारण के आवश्यकमां यहु स्वसे जीनप्रतिमानो अधिकार ठे. एक दियस मुंकाने

कोइए कहुं के जैन दीक्षा लीधा विना शास्त्र जणवानो व्यवहार सूत्रमां निषेध करेल ठे, तो तमे गृहस्थ थइने शास्त्र केम वांचो ठो ? हुंकाए कहुं के, हुं व्यवहार सूत्रनेज सत्य मानतो नथी. आ प्रमाणे प्ररुपणा पचीस वर्ष करी, परंतु हुंकाना उपदेशथी कोइ पण साधु थयो नहि. ज्यारे संवत (१५३३) नी शाल आवी, त्यारे पूर्वोक्त जाणा वाणीआए हुंकाना उपदेशथी वेष पेहेयों. तेनुं नाम जाणारिख पाड्युं. तेनो शिष्य संवत (१५६७) मां रूपजी थयो, तेनो शिष्य संवत (१५७७) मां जीवाजीरिख थयो, तेनो शिष्य संवत (१५७७) मां वृद्धवरसिंहजी थयो, तेनो शिष्य (१६०६) मां वरसिंहजी थयो, तेनो शिष्य संवत (१६४९) मां जसवंतजी थयो. आ हुंपक मतनी त्रण शाखा थइ. १ गुजराती, २ नागोरी, ३ उतराधी. इति हुंपकमतोत्तति.

५३ श्री रत्नशेखर सूरिनी पाट उपर श्री लक्ष्मीसागर सूरि थया. तेमनो (१४६४) मां जन्म, (१४९०) मां दीक्षा, (१५०१) वाचक पद, (१५०७) सूरिपद. (५४) श्री लक्ष्मीसागर सूरिनी पाट उपर श्री सुमतिसाधु सूरि थया. (५५) श्री सुमतिसाधु सूरिनी पाट उपर श्री हेमविमल सूरि थया. तेउ शिथिल साधुउनी वचमां रह्या, तो पण पोते साधुनो आचार उल्लंघन कयों नहि, तेथी केटलाएक दिवस पठी बहु साधुउण शिथिलपणुं तजी दीधुं. वली रुपि हरगिरि, रुपि श्रीपति, रुपि गणपति प्रमुख बहु जनोए हुंपक मतनो त्याग करी श्री हेमविमल सूरि पासे दीक्षा लीधी. ते अवसरे संवत (१५६२) मां कडवा नामना एक वाणीआए कडवो मत चलाव्यो, अने त्रण थुइ मानी, तेमज आ कालमां कोइ साधु देखाता नथी एवो पंथ चलाव्यो. वली संवत (१५७०) मां हुंकामतमांथी निकली वीजा नामना वेषधारीए वीजो मत चलाव्यो, जेने लोको विजयगठ कहे ठे. संवत (१५७२) मां नागपुरीआ तपगठमांथी निकली उपाध्याय पार्श्वचंदे पोताना नामथी पासचंदीउ मत चलाव्यो.

५६ श्रीहेमविमल सूरिनी पाट उपर श्रीसुविहितमुनि चुडामणि, कुमततम नाश करवाने सूर्य समान श्री आनंदविमल सूरि थया. तेमनो संवत (१५४७) मां जन्म (१५५२) मां दीक्षा, (१५७०) मां

सूरिपद. आनंदविमल सूरिना साधुर्ल शिथिलाचारी पण हता; तोपण तेमना वैराग्यरंगनो जंग थयो नहोतो. ज्यारे तेउये जोयुं के जीनप्र-
 तिमाना निषेध करनाराउ बहुज बधी गया, अने शुद्ध साधुर्ल श्रद्धपमात्र
 रह्या, तथा उत्सूत्र प्ररुणरूप जलप्रवाहमां जव्य जनो पण तणावा ला-
 ग्या, त्यारे मनमां दयादृष्टि लावी, पोताना गुरुनी आझाथी, केटलाएक
 संविज्ञ साधुर्लने साथे लइ संवत (१५७२) मां शिथिलाचारनो परि-
 हार करी क्रिया उद्धार कयों. देशमां विहार करी अनेक जव्य जनो
 उद्धार कयों. अनेक शेठोना पुत्रोने धन कुटुंबना मोहनो त्याग कराव
 दीक्षा आपी. वली सोरापूना राजा पासे एवो करार लखाव्यो के जे जी-
 ते अमारा देशमां रहे, अने हारे ते अमारा देशमांथी निकली जाय
 वली तूणसिंह नामना श्रावक के जेमने वादशाहे पालखी आपी हती, अने
 जेमने वादशाहे मलिक श्री नगदल एवुं विरुद्ध आप्यु हतुं, ते तूणसिंह
 श्रावके विनंति करी के साधुर्लने सोरठ देशमां विहार करावो; तेथी रु-
 रुजीये गणि जगर्पिने साधुर्लनी साथे सोरठ देशमां विहार करवा मो-
 कल्या. वली जेसलमेर प्रमुख मारवाड देशमां जलनी दुर्लजताथी पूव
 श्री सोमप्रज सूरिये साधुर्लनो विहार बंध कयों हतो, ते मारवाड देश
 कुमतिव्याप्त न थइ जाय, ते सारुं ते देशना जीवो उपर अनुकंपा लावी
 तथा लाज जाणी, साधुर्लने आझा करी के तमे मारवाडमां विहार करी
 कुमतिमतनुं खंडन करो. ते अवसरे लघुवयमां शियलथी श्री स्थूलिजद्र
 समान वैराग्यनिधि, निस्पृहावधि, जावजीव जघन्यथी जघन्य पष्ठ तपना
 करनारा अने पारणाने दिन आचाम्बलना करनारा एवा अजिग्रहधारी
 महोपाध्याय श्री विद्यासागरगणिये मारवाड देशमां विहार कयों. तेमणे
 जेसलमेरादिमां खरतरोने, मेवाड देशमां बीजामतियोने, अने मोखी आ-
 दिमां लुंका मतियोने प्रतिबोधी श्रावाक वनाव्या, ते आज सुधी प्रसिद्ध
 ठे. वली पार्श्वचंद्र कदाग्रही हतो. वीरमगाममां ते पार्श्वचंद्र साथे वाद करी
 तेने निरुत्तर कयों; अने बहु जनोने जैनधर्म अंगीकार कराव्यो. तेज
 प्रमाणे मालव प्रमुख देशोमां विहार करी धर्मनी प्रवर्ती करी. श्री विद्या-
 सागर उपाध्यायजीये तप गछनी फरी वृद्धि करी, अने क्रिया उद्धार
 कर्पापठी श्री आनंदविमल सूरिजी चौद वर्षसुधी जघन्यथी पण नियत

તપ વર્જી, ઠઠથી કમતપ કરતા ન હોતા. વહી તેમણે ચતુર્થ, ષષ્ઠ તપથી વીશ સ્થાનકની આરાધના કરી; અને સંવત (૧૫૯૬) માં નવ દિનનું અનશન કરી સ્વર્ગે ગયા.

૫૭ શ્રી આનંદવિમલ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયદાન સૂરિ થયા. જેમણે સ્તંજતીર્થ, અમદાવાદ, મહીશાનક, ગંધાર વંદર પ્રમુખમાં મહા મ-હોત્સવ પૂર્વક અનેક જીનધિવોની પ્રતિષ્ઠા કરી. જેમના ઉપદેશથી વા-દશાહ મહમદના માન્ય મંત્રી ગલરાજા, અપર નામ મલિક શ્રીનગદલે શ્રી શત્રુંજય તીર્થનો મોટો સંઘ કાઢ્યો. વહી જેમના ઉપદેશથી ગાંધાર નગરના શ્રાવક રામજીએ તથા અમદાવાદના શા. કુંવરજી પ્રમુખે શ્રી શત્રુંજય ઉપર ચૌમુખ, અષ્ટાપદાદિ જીનમંદિરો વંધાવ્યા. ગિરનાર ઉપર જીર્ણ પ્રાસાદોનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. જેમનો સૂર્યની જેમ ઉદય થવાથી વાદી રૂપી તારાઉં અદૃશ્ય થવા લાગ્યા. શ્રીવિજયદાન સૂરિ સર્વે સિદ્ધાંતના પા-રગામી, અલંકૃત પ્રતાપવાલા તથા અપ્રમત્ત અને રૂપે શ્રી ગૌતમમુનિવત્ હતા, તેડે ગુજરાત, માલવા, કઠ્ઠ, મારવાડ, તથા કુંકણાદિ દેશોમાં અ-પ્રતિબદ્ધ વિહાર કરતા હતા. મહાતપસ્વી, જાવજીવ માત્ર ધી શિવાય સર્વે વિગંધના ત્યાગી હતા. જેમણે એકાદશાંગ સૂત્ર અનેકવાર શુદ્ધ કર્યા, વહુ જનોને ધર્મ પ્રાપ્ત કરાવ્યો. તેમનો સંવત (૧૫૫૩) માં જન્મ, સંવત (૧૫૬૨) માં દીક્ષા, (૧૫૭૭) સૂરિ પદ, અને (૧૫૬૨) માં વટપ-હીમાં અનશન કરી સ્વર્ગે ગયા.

૫૮ શ્રી વિજયદાન સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી હીરવિજય સૂરિ થયા. જે-મનો સંવત (૧૫૭૩) માં માગસર સુદ ૯ ના રોજ પ્રહ્લાદનપુર નિવાસી ઉકા જાતીના શા. કુરાની જ્ઞાર્યા નાથીના ઉદરથી જન્મ થયો. સંવત (૧૫૯૬) કારતક વદી ૨ ના રોજ પાટણમાં તેમને દીક્ષા પ્રાપ્ત થઈ, તથા (૧૬૦૭) માં નારદપુરીમાં શ્રી રીષભદેવજીના મંદિરમાં પંડિત પદ (૧૬૦૮) માહા સુદ ૫ ના રોજ નારદપુરીમાં વરકાળક પાર્શ્વનાથ સનાથે નેમજીન પ્રાસાદે વાચક પદ, (૧૬૧૦) શિરોહી નગરમાં સૂરિ-પદ પ્રાપ્ત થયું. જેમના સૌજાગ્ય, વૈરાગ્ય, નિઃસ્પૃહતાદિ ગુણોને વચન ગો-ચર કરવાને વૃદ્ધસ્પતિમાં પણ ચાતુર્યતા ન હોતી. જેમના સ્તંજતીર્થના વિ-હારમાં શ્રદ્ધાવાનોયે એકક્રોરુપીઆ પ્રજાવનાદિ ધર્મકૃત્યોમાં સ્વરચ્યા;

सूरिपद. आनंदविमल सूरिना साधुउं शिथिलाचारी पण हता; तोपण तेमना वैराग्यरंगनो जंग थयो नहोतो. ज्यारे तेज्ये जोयुं के जीनप्रतिमाना निषेध करनाराउं बहुज वधी गया, अने शुद्ध साधुउं श्रवणमात्र रखा, तथा उत्सूत्र प्ररुणरूप जलप्रवाहमां जव्य जनो पण तणावा लाग्या, त्यारे मनमां दयादृष्टि लावी, पोताना गुरुनी आझाथी, केटलाएक संविद्ध साधुउंने साथे लइ संवत (१५७२) मां शिथिलाचारनो परिहार करी क्रिया उद्धार कयों. देशमां विहार करी अनेक जव्य जनोनो उद्धार कयों. अनेक शेठोना पुत्रोने धन कुटुंबना मोहनो त्याग करावी दीक्षा आपी. वली सोराष्ट्रना राजा पासे एवो करार लखाव्यो के जे जीतें ते अमारा देशमां रहे, अने हारे ते अमारा देशमांथी निकली जाय. वली तूणसिंह नामना श्रावक के जेमने वादशाहे पालखी आपी हती, अने जेमने वादशाहे मलिक श्री नगदल एवं विरुद्ध आप्यु हतुं, ते तूणसिंह श्रावके विनंति करी के साधुउंने सोरठ देशमां विहार करावो; तेथी रुजीये गणि जगर्षिने साधुउंनी साथे सोरठ देशमां विहार करवा मो कल्या. वली जेसलमेर प्रमुख मारवाड देशमां जलनी दुर्लभताथी पूवें श्री. सोमप्रज सूरिये साधुउंनो विहार बंध कयों हतो, ते मारवाड देश कुमतिव्याप्त न थइ जाय, ते सारुं ते देशना जीवो उपर अनुकंपा लावी तथा लाज जाणी, साधुउंने आझा करी के तमे मारवाडमां विहार करी कुमतिमतनुं खंडन करो. ते अवसरे लघुवयमां शियलथी श्री स्थूलिजड समान वैराग्यनिधि, निस्पृहावधि, जावजीव जघन्यथी जघन्य पष्ठ तपना करनारा अने पारणाने दिन आचाम्लना करनारा एवा अजिग्रहधारी महोपाध्याय श्री विद्यासागरगणिये मारवाड देशमां विहार कयों. तेमणे जेसलमेरादिमां खरतरोने, मेवाड देशमां बीजामतियोने, अने मोखी आदिमां लुंका मतियोने प्रतिबोधी श्रावक वनाव्या, ते आजसुधी प्रसिद्ध ठे. वली पार्श्वचंद्रकदाग्रही हतो. वीरमगाममां ते पार्श्वचंद्र साथे वाद करी तेने निरुत्तर कयों; अने बहु जनोने जैनधर्म अंगीकार कराव्यो. तेज प्रमाणे मालव प्रमुख देशोमां विहार करी धर्मनी प्रवर्ती करी. श्री विद्यासागर उपाध्यायजीये तप गठनी फरी वृद्धि करी, अने क्रिया उद्धार कर्पापठी श्री आनंदविमल सूरिजी चौद वर्षसुधी जघन्यथी पण नियत

तप वर्ज्य, ठठथी कमतप करता न होता. वली तेमणे चतुर्थ, पष्ट तपथी घीश स्थानकनी आराधना करी; अने संवत (१५९६) मां नव दिननुं अनशन करी खगें गया.

५७ श्री आनंदविमल सूरिनी पाट उपर श्री विजयदान सूरि थया. जेमणे स्तंजतीर्थ, अमदावाद, महीशानक, गंधार वंदर प्रमुखमां महा म-होत्सव पूर्वक अनेक जीनविंवीनी प्रतिष्ठा करी. जेमना उपदेशथी वा-दशाह महमदना मान्य मंत्री गलराजा, अपर नाम मलिक श्रीनगदले श्री शत्रुंजय तीर्थनो मोटो संघ काढ्यो. वली जेमना उपदेशथी गांधार नगरना श्रावक रामजीये तथा अमदावादना शा. कुंवरजी प्रमुखे श्री शत्रुंजय उपर चौमुख, अष्टापदादि जीनमंदिरो बंधाव्या. गिरनार उपर जीर्ण प्रासादोनो उद्धार कराव्यो. जेमनो सूर्यनी जेम उदय थवाथी वादी रुपी ताराळ अदृश्य थवा लाग्या. श्रीविजयदान सूरि सर्व सिद्धांतना पा-रगामी, अखंडित प्रतापवाला तथा अप्रमत्त अने रुपे श्री गौतममुनिवत् हुता, तेज गुजरात, मालवा, कछ, मारवाड, तथा कुंकणादि देशोमां थ-प्रतिवद्ध विहार करता ह्वा. महातपस्वी, जावजीव मात्र घी शिवाय सर्व विगंयना त्यागी हुता. जेमणे एकादशांग सूत्र अनेकवार गुरू कयां, बहु जनोने धर्म प्राप्त कराव्यो. तेमनो संवत (१५५३) मां जन्म, संवत (१५६२) मां दीक्षा, (१५७७) सूरि पद, अने (१५६२) मां वटप-ल्लीमां अनशन करी खगें गया.

५८ श्री विजयदान सूरिनी पाट उपर श्री हीरविजय सूरि थया. जे-मनो संवत (१५७३) मां मागसर सुद ९ ना रोज प्रव्हादनपुर निवासी उका जातीना शा. कुरानी जार्या नाथीना उदरथी जन्म थयो. संवत (१५९६) कारतक वदी २ ना रोज पाटणमां तेमने दीक्षा प्राप्त थइ, तथा (१६०७) मां नारदपुरीमां श्री रीपन्नदेवजीना मंदिरमां पंडित पद (१६०८) माहा सुद ५ ना रोज नारदपुरीमां वरकाणक पार्श्वनाथ सनाथे नेमजीन प्रासादे वाचक पद, (१६१०) शिरोही नगरमां सूरि-पद प्राप्त थयुं. जेमना सौजाग्य, वैराग्य, निःस्पृहतादि गुणोने वचन गो-चर करवाने बृहस्पतिमां पण चातुर्यता न होती. जेमना स्तंजतीर्थना वि-हारमां श्रद्धावानोये एकक्रोरुपीआ प्रजावनादि धर्मकृत्योमां खरच्या;

वली जेमना चरण विन्यासना प्रतिपदमां वे मोहोर तथा एक रुपीठ मोचन कर्यो. जेमनी सेवामां श्रद्धालु श्रावकोये मोतीना साथीआ कर्यो. वली श्रीगुरुजीये शिरोही नगरमां श्रीकुंथुनाथ स्वामिनी प्रतिष्ठा करी, तथा नारदपुरमां अनेक सहस्रविंवीनी प्रतिष्ठा करी. श्री गुरुराजना विहारमां युगप्रधान अतिशय देखवामां आवता हता. वली अमदावादमां लुंका मतना पुज्य ऋषि मेघजीये, पोतानो लुंकामत दुर्गतिनो हेतु जाणी पोतानी आचार्यपदवी, रजनी जेम ठोडी दइ, पचीस यतियोनी साथे सकल राजाधिराज वादशाह श्री अकबरशाहनी आझा पुर्वक वादशाही वाजीत्र वजावता थकां महामहोत्सव पूर्वक श्रीसूरिजीनी पासे दीक्षा लीधी, आवी विना कोइ आचार्यना समयमां वनी नहोती. वली श्री गुरुजीना उपदेशथी अकबर वादशाहे पोताना सर्व राज्यमां एक वर्षमां ठ महिनासुधी जीवहिंसा बंध करी, तथा जजीआवेरो बंध कर्यो, तेमनुं विस्तारथी चरित्र जाणवुं होय तो श्री हीरसौजाग्य काव्य अवलोकन करवुं. अहींआ मात्र संक्षेपथी विना लखीये ठीये.

एकदा प्रस्तावे प्रधान पुरुषोना मुखथी अकबरशाहे श्री हीरविजय सूरिना निरुपम शम, दम, संवेग, वैराग्यादि गुणो श्रवण कर्यो. जेथी सूरिजीने पोतानुं नामांकित फुरमान भोकली बहुमान पुरस्सर गंधार वंदरथी आग्रानी नजीकना फत्तेपुर नागरमां दर्शन करवाने, वादशाहे बोलाव्या. गुरुजी अनेक जव्य जीवोने उपदेश आपतां, अनुक्रमे विहार करता थकां संवत (१६३९) ज्येष्ठ वद १३ दिने फत्तेपुरमां आव्या. ते स्थले वादशाहना शिरोमणि प्रधान अबुलफजल द्वारा श्रीविमलहर्ष गणि प्रमुख अनेक मुनियोना परिवार सहित, वादशाह साथे मेलाप कर्यो. ते अवसरे वादशाहे बहु आदर सत्कार करी सूरिजीने सजामां वेसाड्या. वादशाहे सूरिजीने परमेश्वरनुं स्वरूप, गुरुनुं स्वरूप, तथा धर्मनुं स्वरूप शुं ठे ? तथा परमेश्वर केवी रीते प्राप्त थाय ? इत्यादि धर्मविचार पुठ्या. सूरिजीए मधुर वाणीथी वादशाहने कछुं के जेनामां अढार छूषण न होय ते परमेश्वर ठे, पंच महाव्रतादि धारण करनारा गुरु ठे, अने आत्मानो शुद्ध स्वभाव, ज्ञान, दर्शन, चारित्ररूप ठे, ते धर्म ठे; इत्यादि विस्तार पूर्वक वादशाहे गुरुजी पासे धर्मोपदेश श्रवण कर्यो.

जेथी आग्रथी अजमेर सुधी प्रतिकोश कुवा मिनारा सहित कराव्या. जीवहिंसा बंध करी अने दयावान् थया. वाद अकबर वादशाह एकदा अति तुष्टमान थइ जवाथी कहेवा लाग्या के हे प्रभु ! आप पुत्र, कलत्र, धन, स्वजन, देहादि, ममत्व रहित ठो, तेथी आप सोनुं, चांदी तो लेता नथी, परंतु अमारा मकानमां जैनमतना पुरातनी पुस्तको बहु ठे, ते आप लेवानो अनुग्रह करो. वादशाहना बहु आग्रहथी श्री गुरुजीए सर्व पुस्तक लइ आग्रा नगरना ज्ञानचंडारमां स्थापन कयां. वाद गुरुजी एक प्रहरसुधी वादशाहनी साथे धर्मगोष्ठी करी वडा आडंबरथी उपाश्रयमां आव्या. ते बखते लोकोमां जैनमतनी बहुज उन्नति थइ. ते वरसे आग्रा नगरमां चोमासुं करी सोरीपुर नगरे श्री नेमिनाथनी यात्रा करवा गया. ते स्थले श्री रीपजदेव अने नेमिनाथजीनी बहु पुरातनी प्रतिमाउंनी तथा तत्कालना बनावेला श्री नेमिनाथना चरणोनी प्रतिष्ठा करी. वाद आग्रावां शा० गानसिंह कढ्याणमल्लना बनावेला श्री चिंतामणि पार्श्वनाथादि विंवोनी प्रतिष्ठा करी; ते श्रीचिंतामणि पार्श्वनाथ आजसुधी आग्रामां प्रसिद्ध ठे. पठी श्री गुरुजी फरी फत्तेपुर नगरमां गया, अने अकबर वादशाहने मढ्या. ते प्रसंगे एक प्रहर धर्मगोष्ठी करी, तथा धर्मोपदेश कयो. वादशाह कहेवा लाग्या के, में आपने दर्शनोत्कंठित थइ पूर देशथी बोलाव्या, अने विनंति करी, परंतु आप अमारी पासेथी कांइ पण लेता नथी, तेथी फरीथी विनंति करीए ठीए; आपने जेरुचे ते अमारी पासेथी मांगी लेवुं जोइए, जेथी अमारो मनोरथ सफल थाय. ते सांजली गुरुजीए सम्यक् विचार करी कछुं के, आपना सर्वराज्यमां पर्युषणना आठ दिवसोमां कोइ पण जानवरनो बध न थाय, तथा बंधीवानो मुक्त थाय, आ अमारी मांगणी ठे. वादशाहे गुरुने निलोंजी शांत, दांत जाणी कछुं के आठ दिवस तमारी तरफथी अने चार दिवस मारी तरफथी सर्व मली बार दिवस सुधी अर्थात् जादरवा वद १० थी ते ते जादरवासुद ६ सुधी कोइ पण जानवरने मारा राज्यमां मारवा-मां आवशे नहि. पठी वादशाहे सोनाना अकरोथी लखावी ठ परवा-ना श्री गुरुजीने आप्या. ते ठ फुरमान (परवाना) आ प्रमाणे. १ श्री गुजरात देशनो, २ मालव देशनो, ३ अजमेर देशनो, ४ दिल्ली फत्तेपुर:

ना देशनो, ५ लाहोर, मुलतान मंडलनो, ६ श्री गुरुजीने पासे राखवानो. पूर्वोक्त पांचे देशना साधारण फुरमान, ते ते देशमां मोकली अमारि पडह वगडाव्यो; जेथी बादशाहना हुकमथी, नहोता जाणता एवा सर्व आर्य, अनार्य कुलमंडपमां दयारूप वेल विस्तारवान् थइ गइ. वंधीवान जनोने पण बादशाहे गुरुपासेथी उठी तत्काल मुक्त कर्या. वली एक कोशना तलाव उपर पोते जइ, अनेक देशवालाउए, अनेक जातिना जानवरो बादशाहने जेट मोकड्यां हतां, ते सर्वेने पोताना हाथथी ठोडी दीधां. बादशाहनी साथे गुरुजीने अनेकवार मेलाप थयो, अने अनेक जीनमंदिर तथा उपाश्रयोनो उपद्रव बादशाहे दूर कर्यो. ज्यारे श्री हीरविजय सूरि बीजे देश विहार करवा लाग्या, त्यारे बादशाहे तेमने जे फुरमान लखी आप्यो तेनी नकल आ स्थले लखीए डीए.

जलालुद्दीन बादशाह
अकबर बादशाह
गाजीनुं फुरमान

अकबर मोहरनी वंशावली
जलालुद्दीन अकबर बादशाह
हुमायुन बादशाहना पुत्र
बाबर बादशाहना पौत्र
उमर शेख मीरजाना पुत्र
सुलतान अबुस इदना पुत्र
सुलतान महम्मद शाहना पुत्र
मीरशाहना पुत्र
अमीर तैमुर साहि किरानना पुत्र

देश मालवा, अकबरा
बाद, लाहोर, मुलतान, अमदा
बाद, अजमेर, मीरत, गुजरात
बंगाला, तथा हाल जे जे

मारा तावामां मूलक ठे ते सर्वना सुधा, मुसद्दी, करोरी तथा जागीरदार सर्वेने मालम थाय के, अमारो संपूर्ण इरादो एवो ठे के सर्व रैयतना मनने संतोष पमाडवो; कारण के रैयतना मनने संतोष ते परमेश्वरनी एक मोटी मेहेरवानी ठे. वली विशेष रीते वृद्धावस्थां मारो एवो इरादो ठे के, मारुं सारुं इछनारी सर्व रैयत सुखी रहें, ते कारणथी हरेक धर्मना लोकोमांथी जे सारा विचारवाला, परमेश्वरनी जक्ति करवा मां पोतानी उमर पुरी करनारा ठे, तेउने दूर दूर देशोथी में मारी पासे बोलाव्या, अने तेउनी परिह्ता करी, तेमने मारी सोवतमां राखुं हुं,

અને તેમની વાતો સાંજલી હું વહુ ખુશી થાઉં હું. તે પ્રમાણે કરતા થકાં મારા સાંજલવામાં આવ્યું કે શ્રીહીરવિજયસૂરિ, જૈનશ્વેતાંવર મતના આચાર્ય ગુજરાતના વંદરોમાં પરમેશ્વરની ઝક્તિ કરે છે; મેં તેમને મારી પાસે બોલાવ્યા, તેમની મુલાકાત કરી હું વહુ ખુશી થયો હું. કેટલાંક દિવસ પછી જ્યારે તેડે પોતાને વતન જવાની રજા માંગી, તે પ્રસંગે તેડે અરજ કરી કે, ગરીબ પરવરની મરજીથી આ પ્રમાણે હુકમ થવો જોઈએ;

સિદ્ધાચલજી, ગીરનાજી, તારંગાજી, આબુજીનો પહાડ જે ગુજરાતમાં છે, કેશરીઆનાથજી, રાજગૃહના પાંચ પહાડ, તથા સમેતશિખર ઊર્ફે પાર્શ્વનાથનો પહાડ જે વંગાલામાં છે, તે પહાડો ઉપર તથા નીચે, સર્વ, મંદીરોની કોઠીડમાં તથા સર્વ ઝક્તિ કરવાની જગાડમાં, તથા જે જે તીર્થની જગાડ, જૈનશ્વેતાંવર ધર્મની મારા તાવાના મુલકોમાં હોય, તે પહાડો, મંદીરો તથા જગાની આસપાસ કોઈ પણ આદમીએ કોઈ પણ જનાવર મારવું નહિ. આ પ્રમાણે તેમણે અરજ કરી. તે આચાર્ય વહુ દૂરથી અમારી પાસે આવ્યા છે, અને તેમની અરજ વાંચવી અર્થાત્ સત્ય છે. યદ્યપિ આ અરજ મુસલમાની મતથી વિરુદ્ધ છે, તો પણ પરમેશ્વરને પિઠાનનારા આદમીડનો આ દસ્તુર છે કે— કોઈ કોઈના ધર્મમાં દાખલ ન કરે, અને તેમનો રિવાજ વહાલ રાખે. તે કારણથી આ અરજ મારી સમજમાં સાચી લાગે છે, કે સર્વ પહાડ તથા પૂજાની જગા વહુ વાંચતથી જૈનશ્વેતાંવરી ધર્મવાલાની છે, તે કારણથી તેમની અરજ કબુલ કરવામાં આવી છે, કે સિદ્ધાચલનો પહાડ, ગીરનારનો પહાડ, તારંગાજીનો પહાડ, કેશરીઆજીનો પહાડ, આબુનો પહાડ, રાજગૃહના પાંચ પહાડ, તથા સમેતશિખર ઊર્ફે પાર્શ્વનાથનો પહાડ જે વંગાલાના મુલકમાં છે, તે સર્વ પુજાડની જગાડ, તથા પહાડ નીચે તીર્થની જગાડ જે મારા રાજ્યમાં છે, તથા ગમે તે ઠેકાણે જૈનશ્વેતાંવરી ધર્મની જગા હોય તે હીરવિજય જૈનશ્વેતાંવરી આચાર્યને આપવામાં આવી છે; અને તેમણે સારી રીતે પરમેશ્વરની ઝક્તિ કરવી જોઈએ.

વલી એક વાત આ પણ યાદ રાખવી જોઈએ કે, આ જૈનશ્વેતાંવરી ધર્મના પહાડો, પૂજાની જગા તથા તીર્થની જગા, જે મેં શ્રી હીરવિજયજી સૂરિને આપેલ છે, તે સર્વ જગાડ હકીકતમાં તો જૈનશ્વેતાંવર ધર્મ-

વાલાઝનીજ ઠે, તેથી જ્યાં સુધી સૂર્યથી દિન રોશન રહે, અને જ્યાંસુધી ચંદ્રમાથી રાત રોશન રહે, ત્યાં સુધી આ ફુરમાનનો હુકમ જૈનશ્વેતાંબરી ધર્મના લોકોમાં સૂર્ય તથા ચંદ્રમાની જેમ પ્રકાશિત રહે; અને કોઈ આદમી તેમને હરકત ન કરે. વહી કોઈ આદમીએ તે પહાડો ઉપર, તેનીનીચે તથા તેની આસપાસ પુજાની જગાઝમાં તથા તીર્થની જગાઝમાં જાનવર મારવું નહિ; તથા આ હુકમ મુજબ અમલ કરવો. આ હુકમથી ફરવું નહિ; તથા નવીન સનદ માંગવી નહિ. લાઘી તારીખ ૭ મી માહ ઊરદી વહેસ મુતાવેક માહ રવીયુલ અવલ સન્ ૩૭ જુલસી. આ અકબર વાદશાહના ફુરમાનની નકલ છે.

વહી યાનસિંહની કરાવેલી તથા વીજા શાહ હુજળમદ્દની કરાવેલી શ્રી જીનપ્રતિમાઝની પ્રતિષ્ઠા, લાઘો રૂપીઆ મહોત્સવમાં વપરાવી, કરી. પ્રથમ ચાતુર્માસ, આગ્રામાં, વીજો ફત્તેપુરમાં, ત્રીજો ત્રિરામનગરમાં અને ચોથો ફરી આગ્રામાં, એ રીતે કર્યાં. વાદ વાદશાહની ગોઠી વાસ્તે શ્રી શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયને રાખીને, શ્રી ગુરુજી પોતે મેહેડતા તથા નાગપુરમાં ચાતુર્માસિ કરી શિરોહી નગરમાં ગયા, ત્યાં નવા ચતુર્મુખ પ્રાસાદમાં શ્રી આદિનાથના વિંવની તથા શ્રી અજીતનાથ પ્રાસાદમાં શ્રી અજીતનાથજીનાં વિંવની પ્રતિષ્ઠા કરી. અનુક્રમે અર્બુદાચલ યાત્રા કરવા ગયા. અહીંઆં શ્રી શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયે નવીન કૃપારસ કોશ નામનો ગ્રંથ રચી અકબર વાદશાહને શ્રવણ કરાવ્યો; તે શ્રવણ કરવાથી વાદશાહને દયાની વહુજ વૃદ્ધિ થઈ. તેથી આ પ્રમાણે થયું. વાદશાહના જન્મના દિવસથી એક માસ, પર્યુષણના વાર દિવસ, સર્વે રવિવાર, સર્વે સંક્રાંતિના દિવસો, નવરોજનો માસ, સર્વે શુદ્ધના દિવસો, સર્વે મિહર વાસરા, સર્વે સોફીઅનાંદિન, શ્યાદિ સર્વે મહી એક વર્ષમાં ઠ મહીના સુધી જીવહિંસા વંધ કરાવી. તેના ફુરમાન લખાવ્યા; જે ફુરમાનો આજસુધી અમારા લોકોની પાસે છે. શ્રી હીરવીજય સૂરિએ જૈનમતની વૃદ્ધિ તથા ઉન્નતિ વહુજ કરી, તેમાં કાંઈ પણ શંકા નથી. મુસલમાનો પણ તેમનાથી દયાવાન થયા. તેમણે સ્તંજતીર્થે સંવત (૧૬૪૬) માં સ્તંજ તીર્થવાસી શાળ તેજપાલના ઘનાવેલા મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરી.

પણ શ્રી હીરવીજય સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયસેન સૂરિ થયા.

તેમનો સંવત (૧૬૦૪) માં જન્મ, (૧૬૧૩) માતા પિતા સહિત દીકા, (૧૬૨૬) પંડિતપદ, (૧૬૨૭) ઉપાધ્યાયપદ પૂર્વક આચાર્યપદ, (૧૬૫૨) જદારકપદ, અને (૧૬૭૧) માં સ્તંજતીથે સ્વર્ગવાસ થયો. તેમના વેલ-હર્ષ તથા પરમાનંદ, વે શિષ્યોણ અકબર ઘાદશાહના પુત્ર જાહાંગીરને ધર્મે શ્રવણ કરાવી પ્રતિબોધ કયો, અને જાહાંગીર ઘાદશાહથી ફુરમાન કરાવ્યો, તેની નકલ નીચે મુજબ.

ઝરુદીન મહમ્મદ
જહાંગીર ઘાદશાહ
ગાજીનું ફુરમાન

જહાંગીરની મોહોરમાં વંશાવલી
ઝરુદીન મહમ્મદ જહાંગીર ઘાદશાહ
અકબર ઘાદશાહ
હુમાયુન ઘાદશાહ
બાબર ઘાદશાય
મીરજી ઝમરશેલ
સુલતાન અબુસદ્દ
સુલતાન મીરજા મોહમ્મદશાહ મીરા-
શાહ- અમીર તૈમુર સાહિબ કિરાન

મારા સર્વ રાજ્યમાં તથા વિશેષ કરી ગુજરાતના સુબા, મોટા હાકેમ, કીફાયત કરનારા આમીલ, જાગીરદાર, કરોરી તથા સર્વ ખાતાના કારકુનોને માલમ થાય કે, પરમેશ્વરને પિઠાનનારા જે લોક ઠે, તેનો ઇવો દસ્તૂર ઠે કે, હરેક મતના તથા કોમના લોકોજ માત્ર નહિ, પરંતુ સર્વ જીવ સુખી રહે, તેમ કરવું. હાલમાં વેલહરલ તથા પરમાનંદ યતિયોણ ડુનીઆની રક્ષા કરનારાડના દરવારમાં આવી, તલ્લતની પાસે ઝાઝા રહી અરજ કરી કે:- વિજયસેન સૂરિ તથા વિજયદેવ સૂરિ, તેમજ જેઠ સારી બુદ્ધિવાલા લોકો ઠે, તેઝે ઇશ્વરની નક્તિ કરે ઠે, તેમજ પ્રાર્થના કરે ઠે; તથા વેલહરલ અતે પરમાનંદ યતિયોની પરમેશ્વરને રાજી રાલવાની હકીકત, અમે વહુ સારી રીતે જાણી લીધી, તેથી ડુનિયાને તાવે કરનારનો ઇવો હુકમ થયો કે:- કોઈ આદમીણ આ જૈન લોકોના મંદિરોમાં તથા ધર્મશાલામાં ઝતરવું નહિ, તથા કારણ વિના અડલણ કરવી નહિ. જો તે લોકો ફરીથી નવા વનાવવા ઇાહે તો તે-ઝને કોઈ રીતે મના તથા હરકત કરવી નહિ. વલી તેઝના સાધુઝના

उपाश्रयमां तो कोइए पण उतरवुं नहि. वली जो ते लोको सोरठमां श-
 जुंजय तीर्थनी यात्रा करवा वास्ते जाय तो कोइ पण आदमीए ते यात्रा-
 लुठ पासे कांइ पण मांगवुं नहि, तथा लालच करवी नहि. वली सद-
 रहु वेखहरख अने परमानंद यतिनी अरज तथा खायेस उपर बहुज
 नारे हुकम आ थाय ठे के, दर अठवाडीआमां रविवार तथा गुरुवार
 तथा दर महिनामां सुद पडवाने रोज तथा इदने दिवसे तथा दर व-
 र्षमां नवरोज अने माहशहरयुरमां जे अमारो मुवारक दिन ठे, तेमां
 एक एक वर्षना हिसाब प्रामाण्ये मारा सर्व राज्यमां कोइ जीवनी हिं-
 सा न थाय, तथा शिकारनुं काम, पक्षीयोनुं पकडवुं, मारवुं, तथा मा-
 ठलां मारवा, इत्यादि सर्व बंध करवुं. वली तेवी रीतना बीजा पण काम
 पूर्वोक्त दिवसोमां न थवा जोइए. आ वात जरूरनी ठे के पूर्वोक्त हुकम
 मुजब हमेशां चलाववानी कोशिश करवी; तथा मारा फुरमानना हुक-
 मथी कोइ फरे नहि, वीरुद्ध चाखे नहि. लखी० ता० माह सहर युरमे
 सन् ३ जुलसी. आ फुरमान खांजां हानना चोपानीआमां तथा सेवक
 अदीतकीना वर्त्तमान पत्रमां दाखल कर्यो. तरजुमो करनार मुनशी
 सैयद अबडुला मीयां साहेब उरैजी.

६० श्री विजयसेन सूरिनी पाट उपर श्री विजयदेव सूरि थया. ते-
 मनो संवत् (१६३४) जन्म (१६४३) दीक्षा, (१६५५) पंडितपद,
 (१६५६) उपाध्याय पद पूर्वक आचार्यपद, (१६७१) मां स्वर्गवास थयो.
 ६१ श्री विजयदेव सूरिनी पाट उपर श्री विजयसिंह सूरि थया. तेमनो
 (१६४४) जन्म, (१६५४) दीक्षा, (१६७३) वाचकपद, (१६७२) सू-
 रिपद (१७०७) मां स्वर्गवास थयो. ६२ श्री विजयसिंह सूरिनी पाट
 उपर श्री विजयप्रजसूरि थया. तेमनो संवत् (१६७५) जन्म, (१६७५)
 दीक्षा, (१७०१) पंडितपद, (१७१०) उपाध्यायपद, (१७१३) जट्टा-
 रक पद, (१७४५) मां स्वर्गवास थयो. तेमना समयमां मुखबंधा डुं-
 ढीयानो पंथ प्रगट थयो, तेनी उत्पत्ति कहिए ठीए.

सुरत शेहेरमां शा० वीरजी बोहरा अटकनो दशा श्रीमाखि वाणीठ
 रहेतो हतो. तेने फुली नामनी वाल विधवा एक पुत्री हत्ती. तेणे एक
 लवजी नामनो ठोकरो दत्तक लीधो. ते लवजीने लुंकाना उपाश्रयमां ज-

एवा मोकल्यो. तेने यतियोनी संगतथी बैराग्य उत्पन्न थयो. तेथी लुं-
काना यति घजरंगजीनो ते शिष्य थयो. वे वर्ष पठी ते पोताना गुरुने
कहेवा लाग्यो के, जेवो शास्त्रमां साधुनो आचार ठे, तेवो तमें केम पा-
लता तथी ? गुरुए कछुं के पंचम कालमां शास्त्रोक्त सर्व क्रिया थइ श-
कती नथी. लवजीए कछुं के तमे त्रष्टाचारी ठो; तेथी मारा गुरु हवे
तमे नहि. हुं तो पोतेज संयम फरीने लइश. ए प्रमाणे क्लेश करी ल-
वजी रुपिए लुंका मतनी गुरुदीक्षा ठोडीने, पोतानी साथे चीजा वे य-
तियो लीधा. १ चाणो, २ सुखजी. त्रणेए पोतपोतानी मेले दीक्षा ली-
धी; अने मुख उपर लुगडानी पट्टी बांधी. तेमना नवीन वेश देखी को-
इ श्रावके तेमने प्रथम तो रहेवा जगा न आपी, तेथी तेउं खंडेर मका-
नमां जइ रह्या. गुजरातमां खंडेर थइ गयेला मकानने हुंड कहे ठे. लो-
कोए तेवा मकानमां तेउने रहेतां देखी तेउनुं नाम हुंडीया राखुं, तेउं
त्रणेने नवो मत चलाववामां बहु क्लेश जोगववो पड्यो, परंतु तेउनो
त्याग देखी केटलाएक लुंका मतियो तेमने मानवा लाग्या; कारण के
गाडरीआ प्रवाहनी रीति जगत्मां प्रचलित ठे. ते मुजव जोला, अ-
ज्ञान लोको उपरनो डोल देखी रागी थइ जाय ठे; वली गुजरातना लो-
कोनो बहु जाग एवो हठग्राही ठे के, जे वात पकडी, ते वातने बहु
मुस्केलीथी ठोडे ठे; तेथी गुजरात देशमांज जैन मतना केटलाएक फां-
टा निकलेला ठे. बाद ते लवजीनो शिष्य सोमजी नामनो उंसवाल
बाणीउं, अमदावादना काछुपरनो रेहेनार थयो. तेणे सूर्यनी आतापना
बहुज करी. तेना चेलाना नाम. १ हरिदासजी २ प्रेमजी, ३ गीरधर-
जी, ४ कानजी प्रमुख थया, अने लुंकामतना कुंवरजीना चेला पण ते-
मना शिष्य थया, तेमना नाम. १ श्रीपाल, २ अमीपाल, ३ धरमसी, ४
हरजी, ५ जीवाजी, ६ समरथ, ७ तोडुजी, ८ मोहनजी, ९ सदानंदजी,
१० गोधाजी. एक गुजरातवासी धर्मदास ठीपाए पोतानी मेले मुंड मुं-
डावी, मुख उपर पट्टी बांधी, पोते हुंडीयानो साधु ठे, एम प्रसिद्ध कथुं.
हरिदासनो चेलो वृंदावन थयो, वृंदावननो चेलो जवानीदास थयो,
जवानीदासनो चेलो लाहोर निवासी मलूकचंद थयो. मलूकचंदनो म-
हासिंह, महासिंहनो खुशालराय, खुशालरायनो ठजमल, ठजमलनो

રામલાલ, અને રામલાલના વે શિષ્ય, રામરત્ન તથા અમરસિંહ, આ વં-
નેને અમે દેખેલા છે. તે વંનેના ચેલા વસંતરાય તથા રામવદ્ધ વિગેરે જી-
વતા છે. તેણે પંજાવ દેશમાં વર્તમાનમાં ફર્યા કરે છે.

જીવાજીનો ચેલો લાલચંદ થયો, અને લાલચંદનો ચેલો અમરસિંહ
થયો. તે મારવાડ દેશમાં આવ્યો; તેમના પરિવારમાં નાનકજી થયો.
જેના ચેલા હાલમાં અજમેર તથા કૃષ્ણગઢ જીલ્લામાં વહુ ફરે છે. એક
શ્યામિદાસ, જેના પરિવારમાં કન્હીરામ, લેખરાજ, તલ્લતમલ પ્રમુખ
હાલમાં મારવાડમાં રહે છે; તથા બુંદીકોટામાં અને માલવામાં, લાલ-
ચંદ, ગણેશજી, ગોર્વીદરામજી, થયા, તથા અમીચંદ, હુકમચંદ, ઉદ-
યચંદ, ફતેચંદ, જ્ઞાનજી, ઠગન, મગન, દેવકરણ અને પન્નાલાલ
પ્રમુખ ફરે છે, તેણે પણ હરિદાસનાજ ચેલા છે. વલ્લી અમરસિંહના
ચેલા દીપચંદ, દીપચંદના ધર્મદાસ, ધર્મદાસના જોગરાજ, જોગ-
રાજના હજારીમલ્લ, હજારીમલ્લના લાલજીરામ, લાલજીરામના ગંગા-
રામ, ગંગારામના જીવણમલ્લ, જે વર્તમાનમાં દિલ્લીની આસપાસના ગા-
મોમાં ફરે છે; તથા અમરસિંહના પરિવારમાં ધનજી, મનજી, નાથુરામ
અને તારાચંદ પ્રમુખ થયા છે, જેમના ચેલા, રતિરામ તથા નંદલાલ થ-
યા. નંદલાલનો ચેલો રુપચંદ અને રુપચંદનો વિહારી જે પંજાવમાં કોટ
જગરાવાંદિ ગામોમાં ફરે છે; તથા કાનજી અને ધર્મદાસ ઠીપીના ચે-
લાઈ દીપચંદ, ગોપાલજી પ્રમુખ લીંવડી, વઢવાણ, મોરવી, ગોંડલ, જેત-
પુર, રાજકોટ, અમરેલી, ઘાંગધરા પ્રમુખ જાલાવાડ કાઠીયાવાડ અને
હાલાર પ્રમુખના ગામોમાં ફરે છે. ધર્મદાસ ઠીપીના ચેલા ધનાજી, ધના-
જીના જુદરજી, જુદરજીના રઘુનાથજી, જૈમલજી, ગુમાનચંદ, હુર્ગદાસ,
કન્હીરામ, રત્નચંદ, હમીરમલ્લ, કચૌરીમલ્લ પ્રમુખ વર્તમાનમાં મારવા-
ડમાં ફરે છે, તે પ્રસિદ્ધ છે.

રઘુનાથજીનો ચેલો નલ્લમજી સંવત (૧૭૧૭) માં થયો. જેણે તેરા-
પંથ પ્રગટ કર્યો. તેના ચેલા ચારમલ, હેમજી, રાયચંદ, જીતમલ્લ થયા,
જીતમલ્લની ગાદી ઉપર હાલ મેઘજી છે. આ મુખવંધા જેટલા સાધુઈ
છે, તેણેનો પંથ સંવત (૧૭૦૯) ની સાલથી ચાલ્યો છે. તેમનો મત જ્યા-
રથી નિરલ્યો છે, ત્યારથી આજ સુધી તેમના મતમાં કોઈ પણ વિદ્વાન

થયેલ નથી; કારણ કે તે લોકો કહે છે કે, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોશ, ંદ, અલંકાર પ્રમુખ જાણવાથી, તથા તર્કશાસ્ત્ર જાણવાથી બુદ્ધિ ઘગડી જાય છે. આ અજ્ઞાનપણાના કારણથીજ તેડ પરસ્પર વહુ દ્રેષ રાખે છે. કષ્ટક મનમાની કલ્પિત વાતો વતાવી લહે છે. એક વીજાનો પગ જામવા દેતા નથી, મનમાં માને છે કે, મારા ફલાણા યદ્યસ્થ ચેલાને ફલાણો ખોલવશે, ઇત્યાદિ અનેક કારણોથી પરસ્પર ઇર્ષ્યા વહુજ રાખે છે. આ વાતમાં શંકા લાગે તેણે મારવાડમાં જઈ પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવો. તેમના આચાર, વ્યવહાર, વેષ, શ્રદ્ધા, પ્રરુપણા પ્રમુખ જૈનમતના શાસ્ત્રાનુસાર નથી. વલી વીજા મતવાલાડ પળ જે જૈનમતના વહુ લોકોને ગંદા, કદંગા માને છે, તેડ માત્ર આ ઢુંઢીઆડનાજ આહાર, વ્યવહારની રીત દે-
ખીને તેમ માને છે. વિશેષ શું લખું, તેડની અજ્ઞાનતાનો અનુભવ તેડની સાથેના પરિચયથીજ થાય છે, વાસ્તવમે આ લોકો જૈનમતથી તદન વિ-
પરીત ચાલનારા હોવાથી જૈનાત્તાસ છે. ઇતિ ઢુંઢક મતોત્પત્તિ.

૬૩ શ્રી વિજયપ્રજ્ઞ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયરત્ન સૂરિ થયા. ૬૪ શ્રી વિજયરત્ન સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયક્ષમા સૂરિ થયા. ૬૫ શ્રી વિજ-
યક્ષમાસૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયદયા સૂરિ થયા. ૬૬ શ્રી વિજયદયા સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયધર્મ સૂરિ થયા. ૬૭ શ્રી વિજયધર્મ સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી જીનંદ્ર સૂરિ થયા. ૬૮ શ્રી જીનંદ્ર સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી દેવેંદ્ર સૂરિ થયા. ૬૯ શ્રી દેવેંદ્ર સૂરિની પાટ ઉપર શ્રી વિજયધરેંદ્ર સૂરિ થયા; વર્તમાનમાં તેમની પાટ ઉપર શ્રી રાજેંદ્રસૂરિ છે, તે વિદ્યમાન વિચરે છે.

એકસઠમી પાટ ઉપર શ્રી વિજયસિંહ સૂરિ હતા, તેમના શિષ્ય શ્રી સત્યવિજય ગણિ થયા, તેમજ મહોપાધ્યાય, પદ્ શાસ્ત્ર વેત્તા, ન્યાયવિ-
શારદ, મહાવૈય્યાકરણિ, તાર્કિકશિરોમણિ, બુદ્ધિસમુદ્ર શ્રી યશોવિજ-
ય ગણિ થયા. તેડ વંને ણ શ્રી વિજયસિંહ સૂરિની આજ્ઞા લઈ ગઢમાં ક્રિયાશિથિલ સાધુડને દેલી, તથા ઢુંઢક મતના પાલંડનો પ્રચાર દૂર કરવા વાસ્તે ક્રિયા ઝડાર કર્યો. શ્રી યશોવિજય ગણિ કાશીના પંડિ-
તોમાં જયપતાકાનો ઝુંડો પ્રાપ્ત કર્યો, અને ગુજરાત પ્રમુખ દેશોમાં પ્ર-
તિમાં ઝઠાપક કુલિંગીડના મતરુપ અંધકારને પ્રતિમાશતકાદિ અનેક યંથોના તેજથી દૂર કર્યો. તેમના રચેલા મહાન્ યંથો, અધ્યાત્મસાર, સ્વા-

छाप कल्पलता, शास्त्रसमुच्चयवृत्ति, मध्ववादी सूरिकृत नयचक्र उद्धारादि अनेक मोटा (१००) सो ग्रंथ ठे.

श्री सत्यविजय गणिजी क्रिया उद्धार करी श्री आनंदघनजीनी साथे बहु वर्ष सुधी वनवासमां रह्या; तथा महा तपस्या योगान्यास प्रमुख कर्तुं. ज्यारे बहुज वृद्ध थइ गया, अने पगमां चालवानी शक्ति न रही, त्यारे अणहिलपुर पाटणमां आवी रह्या. तेमना उपदेशथी वे शिष्य थया. गणि कपुरविजय पंडित, २ पंडित कुशलविजयजी. गणि कपुरविजयजीए अनेक अर्हत विंवोनी प्रतिष्ठा करी, अने अनेक गाम तथा शेहेरमां धर्मेनी वृद्धि करी, महाप्रज्ञाविक थया. श्री गणि कपुरविजयजीने वे शिष्य थया; १ पंडित वृद्धिविजयगणि, २ पंडित क्षमाविजय गणि. श्री पंडित क्षमाविजय गणिना शिष्य पंडित श्री जीनविजय गणि, तेमना शिष्य पंडित श्री उत्तम विजय गणि, तेमना शिष्य पंडित पद्मविजयगणि, तेमना शिष्य पंडित रुपविजय गणि, तेमना शिष्य पंडित कस्तुरविजय गणि, तेमना शिष्य मुनि मणिविजय गणि तेमना शिष्य मुनि बुद्धिविजय गणि, तेमना शिष्य पंडित मुक्तिविजय गणि, तेमना हस्तथी दीक्षित लघु. गुरुब्रातृ आ जैनतत्त्वादश ग्रंथना लखनार मुनि आत्माराम (आनंदविजयजी) इति तपगढ गुरु आवलि संपूर्ण.

वर्तमान समयमां नवीन पंथ मुख्यत्वे करी जे निकट्या ठे ते लखीए ठीए:- गुजरात देशमां स्वामिनारायणनो पंथ, बंगालामां ब्रह्मसमाजनो पंथ, पंजाबमां लुधीआना नजीक जयणीगाजनिवासी ब्रह्माणसिख जातिना उपदेशथी कूकापंथ, कोयलमां मौलवी अहमदशाहना नबिन फिरका, तथा दयानंदसरस्वति स्वामिनो प्रगट करेलो आर्यसमाज पंथ, इत्यादि केटलाएक मतो, पुरातनी अनेक मतोनो त्याग करी निकलेला ठे. मत काढनाराउंए एम मान्युं लागे ठे के आपणी बुद्धि समान प्राचीन पंडितोनी बुद्धि न होती, तथा तेउ प्राचीन ग्रंथो जेम के वेदो, उपनिषदो प्रमुखने यथार्थ समजता न होता. अमने तो कांइ हरकत नथी, परंतु जो कदापि आवी रीते नवीन नवीन मतो निकलता रहेशे, तो कोइ दिवस ब्राह्मादि मताधिकारीउंनो गरास टली जशे, तथा धर्म अने नियम कायम रहेशे नहि.

इति श्री तप गङ्गीय मुनिगणी श्रीमणिविजय तद्विष्य मुनि श्रीबुद्धि
विजय तद्विष्य मुनि आत्माराम आनंद विजय विरचिते जैन तत्त्वादशे
गुरु आवलि कथनरूप द्वादशः परिच्छेदः संपूर्णः ॥ ३२ ॥

इति मुनिश्रीआत्माराम आनंदविजयजी
विरचित द्वादश परिच्छेदरूप जैन-
तत्त्वादश ग्रंथः समाप्तः

पानुं लीटी अशुद्ध	शुद्ध.
७ ११ आदिपं	आदिप
८ २० परहितकारी होय	परहितकारी
ए २८ लांठन	लंठन
१४ २६ काचवानुंचिह	काचवानुं चिन्ह
१७ ११ लांठनना नाम	लंठनना नाम
१८ ११ लांठन नाम	लंठन नाम
२० ११ लांठननां नाम	लंठनना नाम.
२२ ११ लांठन नाम	लंठन नाम
२४ ११ लांठन नाम	लंठन नाम
२६ ११ लांठन नाम	लंठन नाम
२८ ११ लांठनना नाम	लंठनना नाम
३० ११ लांठन नाम	लंठन नाम
३२ ११ लांठन नाम	लंठन नाम
३६ १८ स्वारि	स्वारि
३७ २६ स्तुति ठे ?	स्तुतिना ठे ?
३८ २ परमेश्वरपणायें	परमेश्वरपणाये
४८ ४ जीवोएं	जीवोए
५६ १२ रजवामां	रचवामां
८३ १६ क्यां ठे	कया ठे
८४ २ए तो अदत्त	तो गुरु अदत्त
८६ १० सातमा	सातमी
८६ १८ वीजी	बीजा
८८ २३ वर्जनान्	वर्जनात्
ए२ ६ प्रप्रमुख	प्रमुख
ए६ १ अनेकतरेथी	अनेकतरेहथी
ए७ ५ प्रांशुक	प्राशुक
ए७ १८ पुरीप	पुरीस
१०४ १ घांत्रिंशति	घात्रिंशति
१०४ २ चिंतन	चिंतयन
१५१ २ जीजासा	जीज्ञासा
१५३ ५ अत्मा	आत्मा
१एए १७ वस्ते	वास्ते
२०१ १४ वर्तमान	वर्तमान
२०१ २७ आह	आहा

पानुं लीटी अशुद्ध	शुद्ध.
२०४ १५ प्रकृतिख	प्रतिकुल
२०७ १४ पांचेडीयवाळां ठे	पांचेडीय ठे
२०७ २३ अपर्याप्त	अपर्याप्तो
२०ए ५ अनुपरत	अनुपहत
२१० १४ अंगारापमुखमां	अंगाराप्रमुखमां
२१४ ८ पराजवमां	परजवमां
२१५ १३ आतपनामकर्म	आतापनामकर्म
२१६ १७ पुण्यपापा	पुण्यपाप
२२० २३ त्त्यानधि	स्त्यानधि
२२१ १२ ककेश	क्लेश
२२४ ५ हुंड	हुंडक
२३४ २० प्रकानी	प्रकारनी
२३८ १८ सह	सहे
२४४ ८ आय ठे	थया ठे
२४६ १० एवाज	एवा जे
२४७ ७ जीववाणीने	जिनवाणीने
२४८ १३ तेनो	तेनु
२५४ २२ लोचआहार	लोमआहार
२५६ १७ तेवोज	नेठंज
२५८ २ए जेठनेज.	जेठनो
२६१ ६ बुटवानेज	बुटवाने
२६२ ५ शुद्धांजोनिधि	शब्दांजोनिधि
२६२ २१ लरूप	स्वरूप
२६४ १४ अनिष्टयोगार्त	अनिष्टसंयोगार्त
२६५ ६ मनुष्यापूर्वी	मनुष्यानुपूर्वि
२७२ ४ ध्यानमांज	ध्यानमांज
२७२ २७ अशुद्ध	अशुद्ध
२७८ २२ अतिप्रयत्न	अतिप्रयत्न
२८० २० क्रमोक्रमे	क्रमेक्रमे
२८३ ११ एवां वीजो	एवा वीजा
२८७ २ केवलीसमुद्घात	केवलीसमुद्घात
२९० १ रूपतापन्नने	रूपतापने
२९१ ११ धरतो	करतो
२९४ १४ मुनिश्रीद	मुनिश्रीमद्

पानुं लीटी अशुद्ध	शुद्ध.	पानुं लीटी अशुद्ध	शुद्ध.
२९९ २९ प्राणी	प्राणी	४२० ९ हृदय	हृदय
३०१ १० शिष्यागणे	शिष्याणीयोने	४२० ८ मंगीअ	मंगीआ
३२९ २९ साक्षत्	साक्षत्	४२० २३ जिनत्तु	जिन्नत्तु
३३१ ६ राखवायो	राखवानो	४२१ २२ खोणणत्त	खोणणत्त
३३४ २५ निचार	विचार	४२३ १३ निश्चाकृत	निश्चाकृत
३३५ ५ आतिचार	अतिचार	४२३ १६ जिनमंमिरो	जिनमंदिरो
३३६ २२ अधीन	आधीन	४२३ २३ असंविम	असंविम
३४० १२ गणुं	गणुं	४२३ २६ निज्जग्गना	निज्जग्गना
३४२ ७ जगत्ती	जगत्	४२३ २९ विधि	विधिनो
३४७ २३ केवल	कवल	४२४ ३ उर्या	उर्या
३५२ १९ अर्थी	अर्थी	४२४ २१ सिद्ध	सिद्ध
३५२ १९ कालकुट	तालपूट	४२५ ४ मोक्षप्रदात्री	मोक्षप्रदायी
३५३ २४ बहु	बहु	४२५ ८ तदासा	तदासा
३६० ९ अजीविका	अजीविका	४२९ ८ प्रमुखी	प्रमुखनी
३८४ २९ खलिये	खलिये	४२९ १८ वटीनीति	वटीनीति
३९२ २४ मण	पण	४३० ६ दिशा	दिशाए
३९६ १४ आगर	आगर	४३० २२ ज्वययी	ज्वयनी
३९८ २९ कुलोना	फूलोना	४३० २२ असवारी	असवारी
४०१ ४ अंगीकर	अंगीकार	४३० २८ कागला	कोगला
४०१ १४ जो	जो	४३२ ४ वंदक	वंदक
४०१ १७ आवे	आवे	४३२ २६ वय्यावच	वय्यावच
४०२ ९ सारोद्धार	सारोद्धार	४३३ १७ प्रमुख	प्रमुखनी
४०६ १७ सम्यक्त्य	सम्यक्त्य	४३६ १९ प्रमुखमां	प्रमुख
४०६ २४ दुराचारा	दुराचाराः	४३७ २३ स्नात्रप्रजावना	स्नात्र, प्रजावना
४०६ २५ धियन्ते	धियन्ते	४३८ १४ परजावना	प्रजावना
४०७ १९ रेशमि	रेशमी	४३९ १३ खमासणां	खमासमणां
४०८ २० अर्हत	अर्हत	४३९ १९ कुस्थान	कुस्थम
४०८ २९ लोकापहास्य	लोकोपहास्य	४४० २६ रागप्रस्त	रोगप्रस्त
४०९ ९ राज्यचिह्न	राज्यचिन्ह	४४५ २८ विराधी	विरोधी
४१३ २९ मालाधर	मालाधर	४४६ ४ दागीन	दागीना
४१५ २३ चेष्टाण	चेष्टाण	४४७ २२ न्यूनादिक	न्यूनाधिक
४१६ २३ केकेवली	केवली	४५३ ४ करल	करल
४१९ २६ जिनविंब	जिनविंब	४५५ ४ परतीथिंको	परतीथिंत
४१९ २७ जाणरुव	जिणरुव	४५६ २८ तर्जना करे	तर्जना न करे

पातुं लीटी असुख	सुख	पातुं लीटी असुख	सुख
६२ ३ ते	के	५१५ १७ तने कहो ?	तमे कहो बे
६४ १० चोलावा	बलावा	५१७ २६ कांकणी	कांकणी
६८ १२ बोज	बोजो	५१९ २३ सुहफजाए	सुहफजाए
७१ २० सेचतन	नचेतन	५२० १४ धी	धी
७२ १९ जावस्थिति	जवस्थिति	५२० २४ समुज्रा	सुजज्रा
७३ ११ चयन	चयन	५२५ १ धेर	धेर
७४ ४ परिणाम	परिमाण	५२६ २८ कछो	कछो
७६ २२ ज्ञाहा	ज्ञाह	५२८ २८ ससगर	सगर
७७ ११ अनदंडर्थी	अनर्थदंडर्थी	५२९ ९ सर्वेये	सर्वोये
७८ १० सम्यक्त्व	सम्यक्त्व	५२९ १५ अवधिज्ञान	अवधिज्ञान
७८ १४ धी	धी	५३१ २७ स्थापनां	स्थापन
७८ २९ अधर्मी	अधर्मी	५३६ ७ अगीआरमां	अगीआरमा
७८ २९ पडोकोश	पडोश	५३६ २२ प्राप्त अता	करता
७९ ५ विहाह	विवाह	५३८ ६ हस्तिपुर	हस्तिनापुर
७९ २० जेम	तेम	५४० १० नगर	नगर
७९ ४ बंध	बंध	५४४ २२ निर्बाहणी	निर्बाहणी
७९ १० जिनप्रतिमां	जिनप्रतिमा	५४५ ६ विष्णुकुमार	विष्णुकुमार
७९ १ पेयके	पेयडे	५४८ २९ वंशी	वंशी.
७९ १९ सम्यक्त्व	सम्यक्त्व	५५१ ११ नाममा	नामना
७९ १४ जावजीव	जावजीव	५५२ ११ दती	हती
७९ १५ पेयके	पेयडे	५५२ १३ विचार	तेनो विचार
७९ १५ ज्व	ज्व	५५४ १२ प्रमुखथी	प्रमुखनी
७९ १९ मोठा	माठा	५५८ ९ आगीआरे	अगीआरे
८० ६ आलोवे	आलोवे	५५९ २४ निश्चय	निश्चय
८० ४ अर्हत	अर्हत	५६० १ जागवनार	जोगवनार
८० १९ विज्ञान	विज्ञान	५६० २८ इत्यादि	इत्यादि
८० २२ प्रथम	प्रथम	५६१ २ सर्व	सर्व
८० ५ वृज	वृज	५६५ १० तथा अने	अने
८० १० न्यूनवर्पना	न्यून एक वर्पना	५६५ १६ स्थापन. कर्या	स्थापन न कर्या
८० १७ धिचार	धिचार	५६८ ८ परमार्हत	परमार्हत
८० २७ ओपधानुयोग	ओपधानुयोग	५६८ २२ गृहवास	गृहस्थवास
८० २९ सखीये	सखीये	५७१ १४ मने	अने
८१ १४ जिज्ञा	जिज्ञा	५७२ २ ओवाधो	ओवाधो
८३ २१ देवोये	देवताउये		